بەرگی دووەم

د - ش

ئەلمونجید

بە کوردی

فەرهەنگێکی عەرەبی - کوردییە

وەرگێرانی

جەلال مەحمود عەلی سوبحانی

ئەلمونجید

بە کوردی

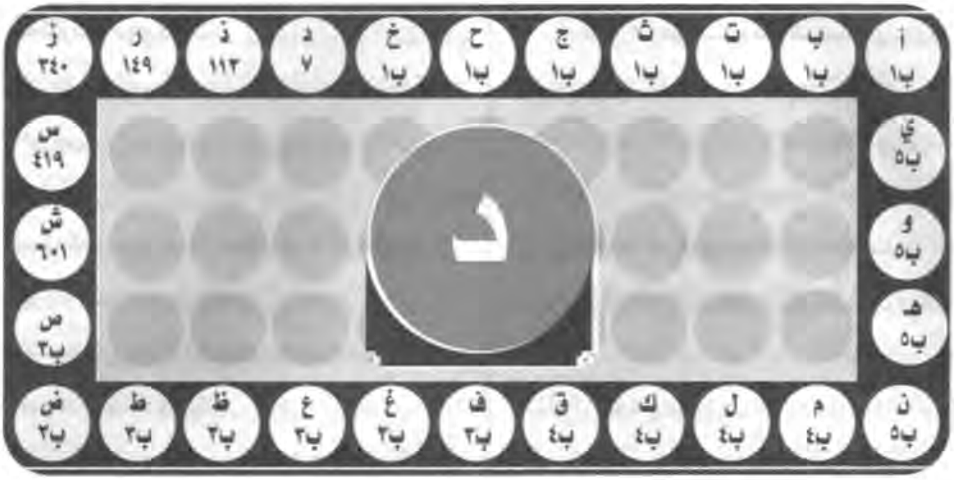
فەرهەنگێکی عەرەبی - کوردییە

بەرگی دووەم

د - ش

وەرگێڕانی

جەلال مەحمود عەلی سوبحانی

د: (اَلــدال): هەشــتەمین پیتــی ئەلفوبێــی عەرەبییەوە کۆی دال لــە ژمێرەی پیتەکاندا (٤)ە.

دأب: ١-(دَأَبَ- فِي العَمَلِ). دَأْباً و دَأَباً و دُؤُوباً: لە کارکەدا سەرومڕ کۆششیکردو ماندوو بوو/ خۆی زۆر ڕەتاند.

(دائِب و دَؤُوب): کۆششــکەرو دەماخسووتێن لە کاردا/ خۆڕەتێن لە کاردا.

(- الدابَّــة). دَأْبــاً و دَأَبــاً: تونــدو خێــرا چوارپێکەی لێخوڕی.

(أَدْأَبَ- هُ). إِدْآبــاً: ١-ماندویکــرد ٢-ناچــاری خۆماندووکردن و کۆششیکرد.

(اَلدَئِب): ماندوو هیلاك.

(اَلدَّأْب والدَأَب): ١-ڕەنجدان و خۆماندووکردن ٢-شەکەتیی و کفتی ٣-خوو.

٢-(دَأَبَ- فِي العَمَــلِ). دَأْبــاً و دَأَبــاً و دَؤُوباً: بێپچڕ/ سەرومڕ/ بەردەوامبوو لە کارەکەیدا.

(دائِــب و دَؤُوب): ســەرومڕ کارکــردە/ بەردەوامبوو.

(أَدْأَبَ- ە): ١-سەرومڕ کاری پێکرد ٢-ماندوویکرد ٣-پشووینەدا ٤-هەمیشەییکرد.

(اَلدائِبان): شەوو ڕۆژ.

(اَلدَّأْب و الدَأَب): ١-نەریت ٢-ڕەوشت و خوو.

٣-(دَأَبَ- هُ). دَأْباً و دَأَباً: دەریکرد.

(دَأَثَ). دَأْثاً: قورسبوو.

(-الثَّوبُ): کراسەکە پیسبوو.

(- الثَّوبَ): کراسەکەی پیسکرد.

(اَلدِئْــث): ڕق و کینەیــەك کــە لــە دڵ دەرنەچێت.

(اَلدَأْثاء (ج) دَآثِ): ژنە کۆیلە.

(اِبنُ دَأْثاء): گەوج.

دَأَدَأَ: ١-(دَأْدَأَ. دَأْدَأَةً و دِئْــداءً): تاتوانــی قووچاندی/ زۆر توند هەرایکرد.

(دَأْدَأَ- فِي إِثْــرِهِ. دَأْدَأَةً و دِئْــداءً): شــوێنپێی

هەڵگرتو دوایکەوت.

٢-(دَأْدَأَ- الشَـيْءَ. دَأْدَأَةً ودِئْداءً): شـتەکەی داپۆشی.

٣-(دَأْدَأَ- الشَـيء. دَأْدَأَةً ودِئْـداءً) (ضد):١- شـتەکەی بزوانـد/ جووڵاند ٢-شـتەکەی لە جووڵە خست/ وەستاندی.

(تَـدَأْدَأَ) (ضد):١-کەوتە جووڵـە/ بزوا ٢-لە جووڵە کەوت/ وەستا.

٤-(تَدَأْدَأَ- عَن فَرَسِهِ): لە چارەویکەی گلا.

(- الحَجَرُ):بەردەکە (گلۆر بووەوە/ تلبووەوە/ خلبووەوە.

٥-(دَأْدَأَ- القَـومُ دَأْدَأَةً ودِئْداءً): خوێشـگەل تێکچرانو تەنگیان بە یەك هەڵچنی/ شـەرە شانیانکرد.

(تَدَأْدَأَ- القَـومُ):تێکچرانو تەنگیان بە یەك هەڵچنی/ شەرە شانیانکرد.

٦-(تَدَأْدَأَ- عَنهُ): خۆی لێلادا/ لێی لاکەوت.

(- في مَشـيِهِ): بـەلارەوە لارەوە رۆیشـت/ لەنگەی بۆ کرد.

٧-(اَلـدَأْدَأُ والـدُؤْداء والـدَأْدَاَةُ والـدَأْداءَةُ (ج) دَآدِيء- مِـنَ اللَّيالـي): شـەوەزەنگی نەموستەچاو.

دار: (اَلدار صِيني) (ن):دارچینی. درەختێکە وەك هەنار لە چیندا هەیە.

دأص: (دَئِـصَ. دَأصاً):لە خۆشـیاندا کەوتە (جرتو فرت/ هەڵپەڕینو گۆرانی).

(- البَعِـيرُ): حوشـترەکە قەڵـەو بـوو و لێکرەوایەوە/ قەڵەویی و لێکرەوانەوە.

دأظ: (دَأَظَ- الإناءَ. دَأْظاً): قاپەکەی پڕکرد.

(- الرَجلَ):١-زۆری لە پیاوەکە کرد کە لەسەر تێریی بخوات ٢-رقیهەستاند ٣-خنکاندی.

(دَأَظَ- القَرحَـةَ):بڕینـە کۆنەکـەی دڕیو دەربوو.

(-دَأَظاً):قەڵەو بوو.

دأل: ١-(دَأَلَ ودَأَل. دَأْلاً ودَأَلاً): بێهێزانـە رۆیشت.

(داءَلَ- هُ. مُداءَلَةً):لە رۆیشتندا بۆڕیداو لەو خێراتر رۆیشت.

٢-(دَأَلَ- هُ. دَأْلاً و دَأَلانـاً):فێڵیلێکـرد/ لـە خشتەیبرد.

(داءَلَ- هُ. مُداءَلَـةً): هەڵیخەڵەتانـد/ فێڵیلێکرد/ لە خشتەیبرد.

(اَلـدَأْل والدُئِـل والـدُؤُل والـدَأَلان) (ح): ١-چەقـەڵ (لەبـەر پێچووپەنـاو فێڵـی وا ناونـراوە) ٢-(ح) گورگ ٣- (ح) گیاندارێکە لە مشکی سەر دارخورما دەچێت.

(الدُؤَالَة):رێوی.

٣-(اَلدُؤْلُول (ج) دَآليل):١-زۆرزانی کەڵەکباز ٢-چورتوم.

(«وَقَعَ القَومُ في دُؤْلُول):خوێشـگەل کەوتنە گێژاوی سەرلێتێکچوونەوە/ گرفتاربوون.

دأم: (دَأَمَ- الحائِطَ). دَأْماً:دیوارەکەی (پشتنا/

قایمکرد).

(- الرَجُلَ): خۆی هەڵدایە سەر پیاوەکەو سواریبوو.

(تَدَأَّم- هُ الماءُ): ئاوەکە دایپۆشی.

(تَداءَم- ت عَلَیهِ الهُمُومُ أوِ الأُمورُ): خەمو مەراق یان کاروبار (لەسەری کەڵەکەبوو/ کۆبووەوە).

(ألدَأم): ئەوەی کە داتدەپۆشێتو بە ژێریەوە دەبیت.

(ألدَأماء): دەریا.

دأی: (دَأَی- الذِئبُ لِلصَّیدِ. دَأواً و دَأیاً): گورگەکە خۆی بۆ نێچیرەکە نایەوە، فێڵیلێکردو هەڵیخەڵەتاند.

(ألدأي (ج) دَأیات): تەختەی سنگ کە دانە پەراسووەکانی پێوە بەندە.

(إبنُ دَأیَة) (ح): قەلەرەشکە.

(ألدایَة (ج) دایات) (فارسیة): مامان.

دبّ: (دَبَّ- السَّقَمُ فِي الجِسْمِ أو البَلَى فِي الثَّوبِ. دَبّاً ودَبیباً): نەخۆشیەکە لە لەشیدا تەشەنەیکرد/ تەنییەوە یان کۆنیی (دایە بەرگەکە/ بەرگەکە کۆنبوو).

(-الجَدْوَلُ): جۆگەکە (رۆیشت)/ کشا.

(أدَبَّ- إلى أرضِهِ جَدْوَلاً): جۆگەیەکی بۆ زەویەکەی راکێشا.

(«أدَبَّ البِلادَ»): خەڵکی وڵاتەکەی کەوتە هاتوچۆو جموجووڵ کە دادو خۆشیی لە وڵاتەکەدا بڵاوکردەوە.

(هُوَ یُدِبُّ عَلَینا عَقارِبَهُ ویَحْرِشُ عَلَینا أقارِبَهُ): خۆی ئازارماندەداتو خزمەکانیش دەکاتە سەرمانو لێمان هاندەدات/ تێمانبەردەدات.

(ألمَدَبّ): ١-رۆگە/ رێرەو ٢-ئاوەڕۆ.

(«مَدَبُّ السَّیل»): ئاوەڕۆی، لێشاوەکە.

(مَدَبُّ النَّملِ): رۆگەی مێرووڵە.

(ألدُّبُوب والدَّبیوب): بەدزمان/ بوختانکەر/ دووزمان/ ئاشووبگێر.

٢-(دَبَّ. دَبّاً و دَبیباً): وەك مار کشا یان بە چوار چنگۆڵە وەك منداڵ رۆیشت/ گاگۆڵکێیکرد.

(هُوَ أکْذَبُ مَن دَبَّ و درَجَ»): ئەو لە هەموو زیندوو مردوویەك درۆزنترە.

(أدَبَّ- الصَبيَّ): منداڵەکەی خستە گاگۆڵکێ.

(ألدُبّ (ج) أدْباب ودِبَبَة (م) دُبَّة) (ح): ورچ.

(«رَکِبَ دُبَّ فُلان أو دُبَّةَ فُلان»): رێی ئەویگرت. شوێن پێی ئەو کەوت.

(ألدُبّي): پێکوت/ پێدار.

(لَیسَ في الدارِ دُبِّي أو دِبِّي): لە خانووەکەدا پێدارێکی تێدا نییە (ئەمە تەنها بۆ نەبوون دەوترێت).

(ألدَبَب) (ج): کوێرەکەی ساوای تازە بوو.

(ألدَّبیب) (مص): هەموو پادارێك و هەرچی بەسەر زەویدا بروات.

(اَلدابَّــةُ): مێــی وشــەی (اَلدّاب): ئــەوە بە تایبەتی بۆ ئــەو چوارپێیانــە بەکاردێت کە سواریدەبن‌و بارەبەرن (بۆ مێ‌و نێرە).

(دابَــة): چوارپێیەك لــەو چوارپێیانە (ئەم (ە)یە بۆ یەکێکە.

(اَلدُوَیبَة) (ح): بچووککراوەی (دابة)یە.

(اَرضٌ مَدَبَّة): زەویەکە/ شوێنێکە کە ورچی زۆر بێت.

(اَلدَّبُــوب والدَیْبُــوب): هەموو گۆشــتنێك/ قەڵەوێك/ تێکسمراوێك.

(ناقَةٌ دَبُوب): مێحوشــترێکی زۆر قەڵەو کە لەبەر گۆشت‌و قەڵەویی وەك خۆی بەکێشبکات وابێت.

(اَلدَّبّــاب (م) دَبّابَة): ١-خشــۆکێکی تیژڕەو ٢-پێدارێکــی گورجــڕەو ٣-لاوازێــك کە خۆی بەکێشبکات.

(اَلدَّبّابَة (ج) دَبّابات) (ا ع): ١-ئامێرێکبوو لە شــەڕدا دەچوونە ناوی‌و دەچوونە بن قەڵاکە، هەر لە ناویەوە قەڵاکەیان کونەکردو لەوێوە هێرشــیان دەبردە ناو قەڵاکــەوە ٢-زرێپۆش/ تانك.

٣-(اَلــدُّب الأکبَــر) (فــك): حەوتەوانــەی گەورە.

(اَلدُّبُّ الأَصغَر): حەوتەوانەی بچووك.

(اَلدَبَّة (ج) دِباب): ١-دەفرێکە بۆ شــلە ڕۆن‌و شتیتر ٢-کووپەی شووشــە ٣-شوێنێك لی زۆر بێت/ لمکە.

(- ج دَبّ): گەنەجمووی دەمووچاو.

(اَلدَبَب): ١-مووی تازە دەرهاتووی دەموچاو/ گەندەموو ٢-تووکی زۆر.

(اَلدَبیب) (ح): ناوروونکەرە.

(اَلدَّبوب والدَیْبُوب): ئەشکەوتی قووڵ.

(اَلدَبّاء الواحِدَةُ دَبّائَة) (ن): کوولەکە.

(اَلدَبّان): ١-گەنەمپەر ٢-گەنەمتووك ٣-تووك کە تازە دەرچێت ٤-زۆریی تووك/ قژ.

(اَلأَدَبّ (م) دَبّاء): ١-کەســێکە کە دەموچاوی تازەمــووی دەرکردبێــت ٢-(ح) حوشــتری (پرتووك/ توكن).

٤-(دَبْــدَبَ). دَبْدَبَــةُ (عامیــة): مندالەکە گاگۆڵکێیکرد.

(- الحافِــرُ علــی الأرضِ): ســمی وڵاخەکە تەپەیهات‌و تەپەتەپەیکرد.

(اَلدَبْــداب (ج) دَبادِیــب): تەپــڵ (لەبــەر دەنگەکەی).

ملحق

دبّ: (دبِّــبَ) (هـ): ســەرێکی تیژی بۆ کرد/ نووکەکەی تیژکرد.

(دَبَّبَ قَضِیاً): نووکــی چێوێکی هەلووکێکی تیژکرد.

دبــأ: دَبَــأَ- ەُ. دَبْــأً): تەپەی لێهەســتاندو دارکاریکرد.

(-الشَيْءَ): شتەکە لە جووڵە کەوت/ ڕاوەستا.

(دَبَأَ- هُ و عَلَيهِ): دایپۆشی‌و شاردیەوە.

دبج: ١-(دَبَــجَ و دَبَّجَ- هُ دَبْجــاً): ١-نیگاری کێشا ٢-ڕازاندیەوەو جوانیکرد ٣-چاکیکرد.

(- الطَّيْلَسانَ): بەرگکەی بە نیگار ڕازاندەوەو نیگاری لەسەر چنی.

(الدِيبــاج (ج) دَبابــج و دَبابيــج. الواحدة ديباجة) (فارسية): کراسی ئاوریشمین.

(الدَبَّاج): فرۆشیاری کراسی ئاوریشمین.

(المُدَبَّج)»: ئاوریشمچن‌و نیگارکێشراو.

٢-(الدِّيباجَة): ڕوو.

(«فلاني يَصُونُ ديباجَتَهُ»): خۆی لە نەنگیی دەپارێزێت.

(«يَبذِلُ ديباجَتَهُ»): نەنگیی بەســەر خۆیدا دەهێنێــت‌و ئابــڕووی خــۆی دەبــات (ئەمە ئیدیۆمن).

(ديباجَة الكِتاب): پێشەکیی کتێب.

(ديباجَــةُ الوَجــهِ): جوانیــی پێســتی ڕوو (فارسیە).

(الدِيباجَتانِ): هەردوو ڕوومەت‌و کوڵم.

(المُدَبَّــج): ١-ڕوو و ڕەوشتناشــیرین ٢-(ح) باڵندەیەکی ئاویی ناشیرین شێوەو بیچمە.

ملحق

دبج: (اَلتَّدْبيج): ١-نیگار کێشان‌و ڕازاندنەوە ٢-بــە کاڵایەکی ئاوریشــمین جــوان بکرێت‌و برازێنرێتەوە.

(الكِتابَــة المُزَخْرَفَــة): نوســراوی بە نیگار ڕازێنراوەو جوانکراو.

(اَلتَنْبيج- في البَديع): ڕازاندنەوەی ئاخاوتن بە هێنانی ئیدیۆم‌و لەو بابەتە وەك («القرشُ الأبيضِ لليَومِ الأسْودِ»): ماڵی سپی بۆ ڕۆژی ڕەش.

دبح: (دَبَّحَ): ١-دابوو/ سەری شۆڕکردو پشتی پانکردەوە ٢-سەرشۆڕ بوو/ زەلیلبوو.

(- في بَيتِــهِ): خۆی لــە ماڵەوە هێشــتەوە/ ماڵەوەیگرت‌و نەهاتە دەرەوە.

(دَبَّخَ) = (دَبَّحَ): واتاکانی وەك (دَبَّحَ)یە.

دبر: ١-(دَبَرَ- النَّهارُ أَو الصَّيفُ دَبْراً و دُبُوراً): ڕۆژ یان هاوین (بەسەرچوو/ تێپەڕی).

(-الرجُلُ): ١-مرد\و کۆتاییهات ٢-پیربوو.

(-الكِتابَ. دَبْراً): کتێبەکەی نووسییەوە.

(-بالشَيءِ): شتەکەیبرد.

(-الحَديــثَ عَــن فُــلان): پــاش مردنــی لەسەریدواو باسیکرد.

(دَبَّــرَ- الحَديثَ): ئاخاوتنەکــەی لە زمانی یەکێکیترەوە گێڕایەوە.

(دابَرَ). مُدابَرَةً و دِباراً): مرد.

(أَدْبَرَ- فُلانٌ): فیسار مرد.

(- عَنهُ): پشتی تێکردو لێیدووورکەوتەوە.

(-تِ الدُنيا): (دنیا/ جیهان) نەهاتە بەرەوە، پشتی تێکرد.

(-الأَمــرُ): کارەکــە (بەســەرچوو/ تێپەڕی/ تەواو بوو).

(إِسْتَدْبَرَ- هُ): پشتیتێكرد.
(أَلدَّبْر) (مص): مردن.
(أَلدِبْر): مردن.
(دُبُرُ الصَّلاة): دوادوایی‌و كۆتایی نوێژ.
(أَلدَّابِر) فا): تێپه‌ڕیو/ به‌سه‌رچوو.
(«أَمس الدابِر»): دوێنێی (تێپه‌ڕیو/ به‌سه‌رچوو). (بۆ جه‌ختتكردن) وه‌كو بڵێی (رأيتُه بِعَيني): به چاوی خۆم دیم.
(أَلدابِرَةُ (ج) دَوابِر): ١-مێی وشه‌ی (أَلدابِر): ٢-به‌زین/ هه‌ڵاتن.
(أَلأَدبار): هه‌ڵاتن.
(أَلدَّبْرَة): له شه‌ڕدا به‌ین‌و هه‌ڵاتن.
(أَلدَبار): فه‌وتان/ مردن.
(أَلدِبار): ١-به‌زینه‌كان ٢-قه‌وماوه‌كان.
(أَلدَبْرِيُّ): نوێژی (درەنگوه‌خت/ دواكه‌وتوو).
(أَلدَّبَرِيّ): شتی درەنگان كه پاش تێپه‌ڕبوونی پێویستی په‌یدابێت.
(«شَرُّ الرَأْيِ الدُبَرِيُّ»): خراپترین ڕاڕای درەنگوه‌خته.
(«جاءَ دَبَرِيّاً»): درەنگانێك هات.
٢-(دَبَرَ- هُ). دَبْراً: به‌دوایدا هات‌و پشتیكه‌وت.
(-السَّهمُ الهَدَفَ): تیرەكه له نیشانه‌كه تێپه‌ڕی‌و پشتیكه‌وت.
(أَدْبَرَ- هُ): خستیه دوایه‌وه.

(إِسْتَنْبَرَ- هُ): هه‌ڵیبژاردو به‌دوایدا هات‌و شوێنیكه‌وت.
(أَلدُبُر (ج) أَدبار- مِن كُلِّ شيءٍ): ١-دواوه‌ی هه‌موو شتێك/ پاشینی/ دوادوای. ٢-قنگ.
(الدُبر والأَدبار): كۆتایی/ ئه‌وسه‌ری/ پاشین/ دوادوای/ دواوه‌ی.
(جاءَ دُبُرَ الشَّهرِ وفي دُبُرِهِ وعلى دُبُرِهِ و أَدبارَ الشَّهرِ وفي أَدبارِهِ): (له دوادوای/ له كۆتایی) مانگه‌كه‌دا هات.
(دُبُرُ- البَيتِ): كونج‌و دواوه‌ی خانوه‌كه.
(أَلدَبْر): پشته‌وه‌ی شته‌كه/ پاشی شته‌كه/ دواوه‌ی شته‌كه.
(«جَعَلَ كَلامي دَبْرَ أُذُنِه»): قسه‌كه‌می پشتگوێ خست. واتا به‌گوێنه‌كردم‌و خۆی لیلادا.
(أَلدابِر): ١-شوێنكه‌وته ٢-پاشكه‌وته ٣-كۆتایی/ پاشینی هه‌موو شتێك ٤-دواتیر كه سه‌رنه‌كه‌وتبێت/ تیری پاشكه‌وته.
(«مابَقِيَ في الكنانةِ غيرَ الدابِر»): ته‌نها دوا تیر له تیردانه‌كه‌دا ماوه.
(أَلدابِرَةُ): ١-ده‌ماری پشتپاژنه ٢-به‌رزه‌ی پشتسمی وڵاخ.
(دابِرَةُ الطَّيرِ): چقه‌ی باڵنده.
(أَلدِبْرَة): پاش/ پاشه‌وه.
(ليس لِهذا الأَمرِ قِبْلَةٌ و لادِبرَة): ئه‌م كاره نه بنی هه‌یه‌و نه سه‌ر/ نه پاشی هه‌یه‌و نه

پێش‌و کەس نازانێت ڕوو لە کوێیە.

(اَلدَّبِیر- مِنَ الرَّجُلِ): (پشتەوەی/ پاشی پیاوەکە).

(هُوَ ما یَعرِف قَبیلَهُ مِن دَبیرِهِ): پاش‌و پێشی خۆی (نازانێت/ جیاناکاتەوە) واتا زۆر نەزانە ([illegible]).

(اَلدَّبَـــران): (فك)، هەواری مانــگ کە پێنج ئەستێرەی تێدایەو لە گەلووی گادایە (چونکە شوێن کۆ کەوتووە بۆیە وا ناونراوە).

(الُمدابِر): خاوەن تیری دۆڕاو (لە تیربازیدا).

٣-(دَبَرَ- تِ الرِّیحُ). دَبْراً و دُبُوراً): باکە بوو بە بای خۆرنشین.

(دُبِرَ): بەربای خۆرنشین کەوت.

(أدْبَرَ- فُلانٌ): خۆی دایە بەر بای خۆرنشین/ کەوتە بەر بای خۆرنشین.

(اَلدَّبُور): بای خۆرنشین.

٤-(دَبَرَ- البَعیرُ): حوشترەکە ناوکە ڕیژ بوو.

(دَبَر): حوشتری ناوکەرێژ بوو.

(أَدْبَـــرَ- هُ القَتَـــبُ): کورتانـــی تەســـك ناوکەرێژیکرد.

(- البَعیرُ): حوشترەکە ناوکەرێژ بوو.

(اَلدَّبِر): حوشتری ناوکەرێژ.

(اَلدَّبَـرَةُ (ج) دَبَـــرَ و أَدْبـــار): بڕینـــی ناوکەرێژی.

٥-(دَبَّـــرَ- الأَمـــرَ): ١-کارەکـــەی ســـازاند ٢-تەگبیری کارەکەیکرد/ بیری لێکردەوەو بیری لە ئەنجامەکەی کردەوە ٣-پیلانی بۆ دانا.

(-علـــی هَلاکِـــهِ): پیلانـــی فەوتاندنی داناو فێڵیکردو خەریکبوو.

(تَدَبَّرَ- الأَمرَ): کارەکەی ســـازداو ڕێکخست‌و بیری لە ئەنجام‌و کۆتایی کردەوە.

(إِســـتَدبَرَ – الأَمرَ): ئەنجامـــی کارەکەی بۆ دەرکـــەوت کـــە لە پێشـــدا (ئەوەی بـــە بیردا نەهاتبوو/ بۆی دەرنەکەوتبوو).

(اَلدَّبْرَةُ (ج) دِبار): ١-ئەنجام ٢-کۆتایی.

٦-(دابَـــرَ- هُ). مُدابَرَةً و دِبـــاراً): ناحەزیی لەگەڵدا کرد/ دوژمنایەتی لەگەڵدا کرد.

(تَدابَرَ- القَومُ): ١-خوێشکەل بوون بە ناحەزو دوژمنی یەکتر ٢-لە یەکپچڕان‌و جیایی کەوتە نێوانیانەوە.

٧-(اَلدَّبْـــر. الواحِـــدَةُ دَبْـــرَة (ج) أَدْبُـــر و دُبُـــور): ١-کـــووره هەنگ‌و شـــاره زەردەواڵەو زەردەزیرە ٢-سامان‌و دارای زۆر ٣-شاخ/ چیا/ کێو ٤-زەوییـــەك لە دەریـــادا وەك دورگە ئاو دایپۆشێت‌و لێیبکشێتەوە.

(اَلدِبْر): سامان‌و دارای زۆر (بۆ تاك‌و کۆ وەك یەکە).

مـــالٌ دِبرٌ وأَمـــوالٌ دِبـــرٌ): دارای زۆر/ داراو سامانی قورس.

(اَلدابِر): ڕیشە/ ڕەچەڵەك/ بن‌و بێخ.

(«قَطَـــعَ اللّهُ دابِرَهُم»): خـــودا (ڕەچەڵەکی بڕین/ قڕی تێخستن).

(أَلدابِـرَةُ (ج) دَوابِـر): مێینـەی (بەدووم/ چارمەرش).
(أَلدَبْرَةُ (ج) دِبار): پەڵە زەوییەك كە بكرێتە كشتوكاڵ.
(أَلدِبَار): جۆگەلەی ناو كشتوكاڵ.
(أَلدَّبیر): لە خودا یاخیبوون. گوناهكردن.
(أَلدَبُّـور (ج) دَبابـیر): (ح): ١-زەردەواڵە ٢- بەرگ و پۆشاك و شێوەكەی.
(أَلْدابر): كەسێكە كە دایك و باوكی وەجاخزادە بن/ كەسێكە تانوپۆ ئاوریشمە.
(أَلْدَبُور): ١-بەرپەندار ٢-سامانداری قورس.
(أَلدَّبـورَة) = الصاقـور: چەكوشـی بـەرد ڕێكخستن و تەختكردن.
الملحق:
(دبر: التَدبـیر): ١-ڕێكخسـتن/ ڕازاندنەوەو هەڵچنین.
٢-تَدبیر الأمور: ١-ڕێكخسـتن و تەرتیبكردنی كاروبار ٢-چۆنیەتی بەرێوەبردن و ڕامیاری ٣-ئامادەكردن و ئامادەبوون و ڕێوشوێن دانان.
(«تَدبـیر مَكیـدَة»): پیلاندانانـی فێـڵ و تەڵەكەبازییەك.
(«تَدبیر مُؤامرة»): ڕێكخستن و ڕەنگڕشتنی پیلانێك.
٤-(تدبـیر خُطَّـة»): دانـان و ڕەنگڕشـتنی پلانێك.
٥-(تَدبیرُ إختِلاق): بۆ درۆ هەڵبەستنێك ڕێو شوێن دانان.
(تـدبیر عُذر): ڕێوشوێن بۆ بیانوو دانان.
٦(التَمهید لِشَيء): خۆئامادەكردن بۆ شتێك.
(«تَدبیر مواجَهَة»): تەگبیرو خۆئامادەكردن بـۆ ڕووبەڕووبوونەوەیـەك. بینینێـك ٧-باسكردن یان نووسینی بارێك یان كارێك و بۆ ئەوە هەڵسوكەوت و تەقەلادان.
(«أَلَمَـرءُ في تَفكـیرٍ واللهُ في تَدبیر»): مرۆڤ بە جۆرێك بیردەكاتـەوەو خودایش تەگبیری خۆیدەكات.
(تَدبـیرُ المَنـزِل): مـاڵ بەڕێوەبـردن و هەڵسوڕاندنی كە هی ژنە. زانست و هونەرێكە بۆ چۆنیەتی ڕێكخسـتن و ڕازاندنەوەی ماڵ و سەرپەرشـتیكردنی بـاری تەندروسـتی و ئابووری و ڕوویتری ماڵەكە.
(تَدابـیر): جێبەجێكردنـی كارێكـە كـە هێـزی دەسـەڵات دەیـكات و ڕێوشـوێنێكە وەریدەگرێت.
(«تدبیر صحي»): تەگبیری تەندروستی.
(«إتِّخَـذَ التَدابـیر اللاّزمـة»): تەگبـیری پێویستی كردو وەرگرت و ئامادە كرد.

دبس: (دَبَّسَ- الشَيءَ): شتەكەی شاردەوە.
(-الشَّـيءُ): شـتەكە (شـاردرایەوە/ ونبوو/ دیارنەما.
٢-(دَبَّسَ- العِنَبُ): ترێكە (گەیشـت/ تەواو شیرینبوو).

(-العَصيرُ المَغلِيُّ):ناوی ترێ کوڵاوەکە بوو بە دۆشاوی ترێ.

(- الرَجُلُ العَصير):پیاوەکە ئاویترێکەی کرد بە دۆشاو.

(أَدْبَسَ- تِ الأَرضُ):زەویەکە گیاو رووەکە تازەکەی رەش نەخشاند.

(إِدْبَسَّ- الفَـرَسُ. إدْبِساسـا: ئەسـپەکە رەنگدۆشاوییبوو.

(فَرسٌ أَدْبَس):ئەسپی رەنگدۆشاویی.

(الدُّبس):هەموو شتێکی رەنگرەش.

(الدِبْس): دۆشاوی خورماو ترێو خرنووكو شتیتر.

(الدُّبـس):١-دۆشـاوی خورمـاو شـتیتر ٢-هەنگوین.

(الدُبْسَة):سووری زۆر تێری مەیلەو رەش.

(الدَبّاس):١-دۆشاوگر ٢-دۆشاوفرۆش.

٣-(اَلدَّبـس):خەڵکێکـی زۆر زۆری هەمـوو شتێك.

(مالٌ دَبس): دارایەکی زۆر.

(الدُبُّوس (ج) دَبابيس) (فارسية): کوتەکی دار یان ئاسن کە سەرەکەی خرە.

(الدَبُّوس (ج) دَبابِيس):١-دەرزیی سـەرخر ٢-دەرزیی سنجاق ٣-دەرزیی باریك کە لە ئاسن یان زێرەو شتی پێقایمدەکرێت.

دبش: ١-(دَبَشَ- الشَـيْءَ. دَبْشـاً): شتەکەی پاككرد/ توێکڵەکەی لێکردەوە.

(- الطَّعـامَ): خواردنەکـەی (ماشـییەوە/ پاکۆیدا/ خوارد).

(دُبِشَـتِ- الأَرضُ. دَبْشاً):زەویەکە پاکۆدراو واتا هەرچی لێروابووو لە کۆتەرەدرا/ خورا.

(سَـيْلٌ دُباش):لێشـاوێکی رادەر کە هەموو شتێك رادەدات.

(مَكانٌ مَدْبُوش):شـوێنێکی قرتکراو کوللە قرتەی لێبریبوو/ هەمووی خواردبوو.

٢-(اَلدُّبْش. الواحِدَةُ دَبْشَة) (عامية):بەردە وردەو شکاو.

(اَلدَبَـش):١-کەلوپەلـی ناومـاڵ ٢-شـرکەو پرکەی ناوماڵ.

(اَلدَبْشَةُ (عامية):بێشەلان.

دبـغ: (دَبَغَ- الجِلْدَ): دَبْغاً و دِباغاً و دِباغَةً: (پێسـتەکەی/ کەوڵەکەی) خۆشەکرد. (توکی پێوە نەهێشتو نەرمیکردو بۆگەنییو تەڕیی نەهێشت).

(إِندَبَغَ): پێستەکە خۆشە بوو.

(اَلدِبْغ والدِبْغَة والدِباغ والدِباغَة): پێستەی خۆشەکراو.

(اَلدِّباغة): پێستە خۆشەکردن/ دەباغیی.

(اَلدَبَّاغ): پێستە خۆشەکەر.

(اَلمَدْبَغَة والمَدْبُغَة):١-دەباخانە/ شوێنی پێستە خۆشەکردن ٢-ئەو پێستانەی خۆشەکراون.

دبق: (دَبَقَ- الصَائِدُ الطَّيرَ دَبقاً): راوکەرەکە باڵندەکەی بە دەموکانە گرت.

(دَبِقَ- بِهِ. دَبَقاً): پێوەیلکاو بەرینەدا.

(دَبَّقَ- هُ): بە دەمووکانە ڕاویکرد.

(أَدْبَقَ- هُ): پێوەیلکاند.

(تَدَبَّــقَ- الطَّــيرُ): باڵندەکە بــە دەمووکانە ڕاوکرا.

(- الشَّيءُ): شتەکە پێوەیلکا.

(أَلدِبْــق والدابُوق والدَبُوقــاء): دەمووکانە/ جۆرە سرێشـێکی لینجی سـەوزە لــە بەری ڕووەکــی دەمووکانــە دەردەهێنرێت لە تووڵ دەدرێـــت‌و دەخرێتە سـەر درەخـــت‌و باڵندە بـــە هەڵـــە لەسەریدەنیشـێتەوەو دەیگرێت‌و ڕاویدەکەن.

(أَلدِبْق) (ن): جۆرە درەختێکی کورتە بالآیە بەرەکەی لینجە گوڵەکەی شـێوە هێشـووەو بچووکە. سـەرچاوەی زووی وڵاتە گەرمەکانە وەك هندسـتان، لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستیشدا بۆ جوانیی دەڕوێنرێت، بەرەکەی دەمووکانەی لێدەردەهێنـن‌و بـۆ ڕاوکردنـی باڵنـدە بەکاریدەهێنن.

دبك: (دَبَكَ. دَبْكاً) (عامية): هەڵپەڕی پێی بە زەویدا دایان بە شتیتردادا دەنگێکی گەورە یان تەپەی لێوەهات.

(- هُ على الأَرض): توند کوتای بە زەویدا.

(- الوعــاءَ): قاپەکــەی (پڕکــرد/ لێوانلێــو کرد).

(دَبَّكَ. تَدْبِيكاً) (عامية): هەڵپەڕی، پێی بە زەویدا داو تەپەی لێهێنا.

(الدَّبْكــة): هەڵپەڕین (ناوەکــەی لە تەپەی پێوە وەرگیراوە).

دبل: ١-(دَبَلَ- الشَّيءَ) دَبْلاً و دُبُولاً: شتەکەی چاکساز کرد/ کۆککردەوە.

(- الأَرضَ): زەویەکــەی پەینڕێــژ کــردو چاککرد.

(أَلدَبْــل (ج) دُبُــول): جۆگــە نــاو (چونکە پاکدەکاتەوەو چاکدەکات).

(أَلدُبال): پەین.

٢-(دَبِــلَ- تْ فُلاناً الدَبُــولُ: دَبْلاً): (بەڵا/ چورتوم)ی (بەسەردا باریی/ تووشبوو).

(«دَبَلَتْهُ الدَبُولُ»): کۆسـتی دایکی بکەوێت‌و کوڕەکەی بمرێت.

(أَلدَبْــل (ج) دُبُول): ١-تاعون ٢-وەیی گران ٣-کۆستکەوتن/ جەرگسووتان.

(أَلدَبْلَــةُ والدُبَيْلَةُ): وەیی گــران/ چورتوم/ ئاپووره.

(أَلدَبُول): ١-جەرگسووتاو/ کۆستکەوتوو/ کوڕ مردوو ٢-وەیی گران‌و لێقەومانی سەخت.

٣-(دَبَــلَ- هُ بِالعَصــا): دارکاریکــرد/ بەدارلێیدا.

٤-(دَبَــلَ و دَبَّلَ- اللُّقْمَــةَ دَبْلاً): پاروومەکەی گەورەکرد/ بابۆڵەیکرد.

(- الشَــيْءَ): شـتەکەی لوولــداو کۆکــردەوە وەك پاروو چــۆن بابۆڵە دەکرێت‌و بە پەنجە

کۆدەکرێتەوە ئاوا.
(ألدُبلَةُ) (ج) دُبُل و دُبَل): ١-بابۆڵە/ پارووی گەورە [..]وەگراوی هەموو شتێك.
٥-(دَبِلَ دَبَلاً): قەڵەوو خرتبوو.
٦-(الدِّبْلَة (ج) دُبُل ودُبَل): کونی تەشوێ.
(الدُبْلَة و الدُبَيْلَة) (طب): دەردی ناوسك و هەناو یان دوومەڵ کە کێم و زووخی لێکدەردەکەوێت.
(الدَوْبَل) (ح): ١-کەری بچووك کە کورتەبالابێت و گەورە نەبێت ٢-(ح)بەکانە/ نێرەی بەراز.
٧-(الدِبلوماسيّ) (یونانیة): دیبلۆمات/ نوێنەری رامیاریی وڵاتەکەی لە وڵاتێکی تردا.
(ألسلك الدِبلوماسي): دەستەی نوێنەرانی رامیاریی کیشوەران لە وڵاتێکیتردا.
(الدِبلُوماسِيَّة) (یونانیة): نواندنی رامیاری کیشوەران لە وڵاتانیتر داو کارکردنیان.
ملحق
دبلج: (دَبْلَجَ): زمانی فلیمەکەی گۆڕی و کردی بە زمانێکیتر و تۆماریکرد.
(- في المَسْرَح): ئەکتەرێکی بە ئەکتەرێکیتر گۆڕی.

دبي: (دُبِيَ- تِ الأَرضُ): پێکورە رووەکی زەویەکەی (قرتکرد/ لە کۆتەرەدا).
(مَدْبِيَة و مَدْبُوَّة): زەویی رووەك قرتکراوو خوراو.
(أَدبَي- تِ الأَرضُ): زەویەکە پێکورەی (زۆر بوو/ تێدا).
(اَلدَبَى (ح): ١-پێکورە.
(دَباة) (ح): پێکورەیەك ٢-مێرووولە.
دث: (دَثَّ- الصَيَّادُ بِهِ. دَثّاً): راوچییەکە تێیگرت.
(- هُ): ١-بەردی تێگرت ٢-پیایدا کێشاو ئازاری پێگەیاند ٣-پاڵیپێوەنا.
(- تِ السَمَاءُ): دَثّاً: نمەنمەباران باری.
(ألدَثّ و الدَثَّة والدِثاث): سووکەباران/ نمەباران.
(ألدُثَّةُ): سووکە هەڵامەت.
(ألدَثُوث): دەرپەڕیو/ بە گوژم دەرچوو.
دثر: ١-(دَثَرَ- الرَسْمُ دُثُوراً): کەلاوەکە (تەختبوو/ دیارنەماو/ سڕرایەوە).
(داثِر (ج) دَواثِر): شوێنەوار بڕاو/ تەختبوو/ سڕراوە.
(تَداثَرَ- الرَّسْمُ): شوێنەوارەکە تەختبوو و دیارنەما/ سڕرایەوە.
(إِنْدَثَرَ): ١-سڕرایەوە ٢-پووکایەوە/ لەناوچوو.
٢-(دَثَرَ- السَّيفُ): دُثُوراً: شمشێرەکە ژەنگگرتی/ ژەنگی/ (هەڵهێنا/ لێنیشت).
(- الرَجُلُ): پیاوەکە پیر بوو.
(- الثَّوبُ): پۆشاکەکە پیسبوو/ چڵکنبوو.
(تَدَثَّرَ فَرَسَهُ): بازیدایە سەر ئەسپەکەو

سواريبوو.

(اَلدَثَر): پيسيى/ پۆخلّيى/ چلّك.

٣-(دَثَــرَ- الشَــجَرُ): درەختەكــە گــەلآى زۆربگرت.

(دَثَّرَ- هُ): بە داپۆش داپپۆشى.

(تَدَثَّــرَ و ادَّثَــرَ- بِالثَّــوبِ): بەرگەكەى لە خۆيەوە ئالآندو خۆى پێداپۆشى.

(مُتَدَثِّر و مُدَّثِّر):١-خۆپێچەرەوە ٢-خۆداپۆش لــە بنچينەدا (مُتْدَثِر)ە (ت)كە تێهەڵكێشــى

(اَلدِثــار):١-ئــەو بەرگەى لە ســەرو بەرگى سەرپێستەوە لەبەردەكرێت ٢-پێخەف.

٤-(دَثَــرَ- هُ):١-فەوتانــدى/ مرانــدى ٢-بە پێخەف داپۆشى.

(اَلداثِر):فەوتێن/ لەناوبەر.

٥-(اِدَّثَــرَ):ســامانو داراى زۆرى پێكەوەناو نايە سەريەك.

«مــالٌ دَثْــرٌ و مــالانِ وأَمــوالٌ دَثْــر»: (كۆيشــدەكرێتەوەو دەوترێــت بــە (دُثُور): ســامانو داراى زۆرو پێكەوەنــراو/ كۆكراوە/ كەڵەكەكراو.

(اَلدَثَر):زۆر/ فرە.

(«عَسْكَرٌ دَثَر»):سەربازێكى زۆر.

(اَلدِثْر):پێكەوەنەرى سامانو ماڵ/ دارا.

(هُوَ دِثْرُ مالٍ):ماڵ پێكەوەنەرە/ دنياريكەرە/ چاك هەڵسوورێنى سامانە.

٦-(اَلدَثُور والدَثارِيّ)ە ١-تەمەڵ/ تەوەزەل ٢-خاوو خليچك ٣-خەوباز/ خەوخۆش.

(اَلأَدْثَر): بێئاگا/ بێهۆش.

دجّ: ١-(دَجَّ ودَجَجَانــاً): خوێشــگەل بــە يەكداهاتنو خاوكەوتنە رێ.

(اَلداجّ (ج) داجُّــون و داجَّة):(بۆ تاكو كۆ بەكاردێت)، كوڵهەڵگرو نۆكەرو دەستوپێوەند (چونكە هەميشە دێنو دەچنو لە هاتوچۆدانو روودەكەنە كاروان).

٢-(دَجَّ- البَيتُ. دَجيجاً و دَجَجاناً):بنميچى خانووەكە دڵۆپەيكرد.

٣-(دَجَّ- السِترَ.) دَجّاً):پەردەكەى دادايەوە.

(دَجَّجَ- تِ السَّماءُ):ئاسمان هەوريكرد.

(- هُ):لەچەك هەڵيكێشا.

(تَدَجَّجَ):خۆى لە چەك هەڵكێشا.

(«تَدَجَّج فِي شَــكَّتِهِ»):خۆى بە چەكەكەيدا كرد.

(اَلدُجَّةُ):شەوەزەنگ ٢-كێوانى رەش.

(اَلمُدَجَّج والمُدَجِّج):١-پرچەك ٢-(ح) ژيشــك (وەك چەك داپپۆشيبێت).

(اَسْوَدُ دُجَاجِيّ):رەشێكى (تاريك/ تۆخ).

(اَلدَجُوجِــيُّ والدَّيجُــوج (ج) دَياجيــج): شــەوەزەنگ/ شــەوى زۆر تاريــك/ شــەوى نەموستەچاو.

٤-(اَلدَجاج (ح) الدِجاج والدُجَاج):مريشك/ مامر.

(دَجاجَةٌ):مريشكێك.

(ج) (دُجج): كێوی‌و ماڵیی هەیە).
(اَلدَجاج الهِنْدِيّ) (ح): مریشکی حەبەشی/ قەلەموون/ عەلەشیش.
(اَلدَجاجَـة):١-خاووخێزان ٢-گولۆڵە خوریی یان دەزوو یان موو.
(اَلدُجاجِيُّ): مریشکفرۆش.
٥-(دَجْدَجَ- اللَّيلُ): شەو تاریك‌و نووتەکبوو.
دجر: (دَجِرَ. دَجَراً):١-سەرسامبوو/ حەپەسا ٢-سەرخۆشبوو.
(دَجِـر و دَجْـران) (ج) دَجْری و دُجَاری): ١-حەپەساو ٢-سەرخۆش.
(داجَرَ. مُداجَرَة): هەڵات.
(اَلدِجْران): کۆڵەکەی کەپر.
(دِجْرانَة): کۆڵەکەیەکی کەپر.
(الدَّيجُور (ج) دَياجِير و دَياجِر):١-تاریکیی زۆر/ شەوەزەنگ.
(«النُور والدَّيجُور»):ڕووناکیی‌و تاریکیی زۆر ٢-گڵی ڕەشباو.
دجل: ١-(دَجَلَ. دَجْلاً):درۆیکرد.
(دَجَّـلَ- البَعِـيرُ):قەترانی لە حوشـترەکە هەڵسوو.
(- الإِناءَ):قەترانی لە قاپەکە هەڵسوو.
(- الشَيءَ):شتەکەی داپۆشی.
(- الأَرضَ):بە پەین زەویەکەی چاککرد.
(اَلدَجال):پەین.
(اَلدُجَيل والدُجالَة):قەتران.
(دِجلَـة): ڕوبـاری دیجلە کە لـە عیراقدایە (دەشـێت وشـەکە نێر بکەیت‌و مێ بکەیت). (بۆیە وا ناونراوە چونکە کە هەستاوە زەویی داپۆشیوە).
(اَلدَجَّال):١-ناوی زێڕ.
(ج) دَجَّالون و دَجاِلَة): درۆزن/ سـاختەباز (بە نـاوی زێـڕ چۆوێنراوە کە سـاختەیەو ژێرەوەی وا نییە).
(«اَلمَسِـيحُ الدَجَّـال»): عیسـا درۆزنە کە لە ئاخرە زەمانـدا دەردەکەوێت/ جەجال.
(اَلدَجَّالَـة): جەجاڵیـەکان/ ئەوانـەی دوای جەجاڵ دەکەون کە زۆرن زەویی دەگرنەوە.
٢-(دَجَـلَ و دَجَّـلَ- بِالَـكانِ دَجْـلاً):لـە شوێنەکەدا مایەوەو نیشتەجێبوو.
دجـم: ١-(دَجَـمَ- اللَّيـلُ. دَجْمـاً):شـەو (تاریکبوو/ تاریك داهات).
اَلدُجَـم:ناسـۆری دڵداریـی، پەرێشـانیی‌و گرفتاریی.
(«أَخَذَتْهُ دُجَمُ العِشْـقِ»):تووشـی ناسۆرو نائارامیی‌و پەرێشانی دڵداریی بووە.
٢-(دَجِمَ و دُجِمَ. دَجْمـاً): پەژارە دایگرت/ خەفەتیخوارد.
٣-(اَلدَجْم- مِنَ الشَيء):بابەتی شت/ جۆری شت.
(غَديـرٌ دَيْجَـم): گۆمێکـی شـەپۆلاویی‌و شڵەقاو.

دجــن: ١-(دَجَنَ- اليَومُ. دَجْنــاً و دُجُوناً): رۆژەکەی تاریك و تاڵبوو، هەورو بارانبوو.

(- اللَّيلُ): شەو تاریکبوو.

(أَدْجَن (م) دَجْناء (ج) دُجْن): ١-تاریکە شەو ٢-تاریك.

(أَدْجَنَ اللَّيلُ): شەو تاریکبوو.

(- تِ السَّماءُ): باران (سەرومڕ باری/ بێپشوو باری).

(- المَطَــرُ أَوالحُمّى): باران یان تا ســەرومڕ بوو/ بەردەوامبوو.

(- القَومُ): خوێشــگەل کەوتنە ژێر هەورێکی تاڵی تاریکەوە.

(إِدْجَوجَــنَ اليَــومُ): ئەمــڕۆ هەورێکی تاڵی تاریك دنیایگرتەوە.

(الدَجْــن (ج) دُجْــن و دِجــان و دُجُون و أَدْجــان): ١-هەورێکی نیشــتووی تاڵی تاریکی بارانــاوی ٢-بارانێکــی زۆر/ شەســتەباران/ لێزمەباران.

(«يَــومُ دَجْــنٍ و يَــومُ دَجْــنٌ»): ڕۆژێکــی (لێزمەباران/ بارانی بەخوڕ).

(لَيلَةُ دَجْنٍ لَيلَةٌ دَجنٌ): شەوێکی بە لێزمەو باران.

(الأَدجَن): تاریکستان/ تاریکی.

(الدُجْنَــة (ج) دُجَــن و دُجُنَات): تاریکیی/ تاریکایی.

(- فِي أَلْوانِ الإِبلِ): ناشیرینترین ڕەنگی ڕەشی حوشتر.

(أَلدُجُنَّــة والدَجِنَّة والدِجِنَّة (ج) دُجُنَّات): ١-تاریکیی ٢-هەورێکی تاڵی تاریکی نیشــتووی پڕ باران.

(يَومٌ دُجُنَّةٌ و يَومٌ دُجُنَّةٍ): ڕۆژێکی (تاریکی باراناویی/ تۆف).

(لَيلَــةٌ دُجُنَّةٍ و لَيلَةٌ دُجُنَّةٌ): شــەوێکی تۆفی تاریك.

(لَيلَــةٌ مِدجــان): شــەوێکی تاریکــی ئەموستەچاو.

(أَلداجِنَــةُ والمُدْجِنَةُ مِنَ السَّحاب): هەوری تاڵی بە لێزمەوباران.

٢-(دَجَــنَ- بِالمَكانِ. دُجُوناً): لە شــوێنەکەدا نیشتەنیبوو و ڕاهات.

(-أَلحَمــامُ وغَــيرُهُ): کۆترەکەیــان هیتر بە شوێنەکە ڕاهات و ماڵیبوو/ کەوییبوو.

(داجِــن (م) داجِن و داجِنَــة (ج) دَواجِن): ماڵیی و ڕاهاتوو/ کەویی.

(«دَجَنــو فِي لُؤمِهِــم»): بــە بەدخواهــی ڕاهاتوون و وازی لێناهێنن.

٣-(داجَــنَ- هُ. مُداجَنَــةً): فریویــدا/ لــە خشتەیبرد/ هەڵیخەڵەتاند.

ملحق

دجــن: (دَجَّــنَ): زینــدەوەرە کێوییەکــەی ماڵیکرد.

دجا: ١-(دَجا- اللَّيلُ. دَجْواو دُجُوّاً): شــەو

تاريك داهات/ شەوداهات.
(داج): تاريكە شەو.
(لَيلَةٌ داجِيَةٌ): شەوێكی تاريك.
(داجـی- ەُ مُداجـاةً): ١-لەگەڵیدا هەڵیكردو دڵی ڕاگرت‌و دوژمنايەتيەكەی لێشـاردەوە ٢- نيمچە خۆشی‌و ڕەفێی لەگەڵدا نواند.
(أدْجی وتَدَجَّی و ادْجَوْجی- اللَّيلُ. إجْجاءً و تَدَجِّياً و إججيجَاءً): شەو تاريك بوو/ تاريك داهات.
(- البَيتَ): پەردەی ماڵەكەی دادايەوە.
(لَيلٌ دَجِيّ): تاريكە شەو.
(ألدُّجْيَة (ج) دُجـیً): ١-تاريكيی يان هەورو تاريـك ٢-بنەپڕاوكەر كە خۆی تێدا حەشـار دەدات/ حەشارگە.
ألدَّياجي: تاريكستان.
٢-(دَجا- الثَّـوبُ. دَجْواً و دُجُـوّاً): جلەكە (فراوانبوو/ فشبوو).
(ألدُجَّـةُ (ج) دُجَـات و دُجـیً): قۆپچـەی كراس.
(ألداجي- مِنَ العَيشِ): ژيانی تێروتەسەلیی.
(نِعمَةٌ داجِيَةٌ): خۆشـيیەكی تێـرو پڕیی‌و پڕناز.
دحَّ: ١-(دَحَّ- الشَّيءَ في الأَرضِ. دَحّاً): شتەكەی خستە ژێرزەوییەوەو شاردیەوە.
(- الرَّجُـلَ): پشـتيملی گرتـوو تونـد پاڵيپێوەنا.

(- البَيتَ في الثَّرى): خانووەكەی لە گڵەكەدا گەورە كرد/ فراوانكرد.
(الطَّعـامُ بَطنَـهُ): خواردنەكـە ورگـی لێپەيداكردو دراندی‌و شۆڕيكردەوە.
(إندَحَّ بَطنُهُ. إندِحاحاً): ورگی لێپەيدابوو/ ورگی (دەرپەڕی/ گەورە بوو).
٢-(الدَحْـدَحُ والدَحْدَحَـةُ و الدَحْـداحُ والدَحداحَـةُ والدُحـادِحُ والدُحَيدِحَـةُ): كورت/ كورتەبنەی ورگن.
دحـر: ١-(دَحَـرَ- ەُ. دَحْـراً و دُحُـوراً و مَدْحَرَةً): ١-دەريكرد ٢-ڕايفڕاندو دوريخستەوە ٣-پاڵيپێوەنا ٤-شكاندی.
(داحِـرٌ دَحُـورٌ): ١-شـكێنەر ٢-ڕافڕێن ٣- دەركردوو ٤-بەزێن.
(مَدحُور): ١-بەزويو ٢-دەركراوو دوورخراوە.
٢-(دَحْرَجَ- ەُ): تليپێداو خولانديەوە.
(تَدَحْرَجَ): تليخوارد/ خولايەوە.
(ألدُحروجَـة (ج) دَحاريـج): ئـەوەی دەخولێنرێتەوە، ئـەوەی قالۆنچە تليدەدات‌و دەيخولێنێتەوە.
الدُحَيرِيجَة (عامية): زيزانە.
دحز: (ألدَحْز): زۆر پتەوو سەخت.
دحـس: ١-(دَحَسَ- بَـينَ القَومِ. دَحْسـاً): خوێنشـگەلی لە يەكـتر پڕكرد/ لـە يەكتری بەردان/ نێوانيانی تێكدا.
(- بِالشَّرِّ): ئاشوبی لە نێواندا چاند بێئەوەی

پێیبزانرێت.

(اَلدَّحَّــاس والدُّحــاس (ج) دَحَّاســات و دَحاحِيــس) (ح): كرمــى زەوى (كرمێكــى زەردە).

٢-(دَحَسَ- الشَيءَ. دَحْساً): شتەكەى پڕكرد.

(دَحَسَ و أدْحَسَ- السُــنبُلُ): گوڵە گەنمەكە پڕدان بوو.

(اَلدَّحَــاس مِنَ البُيُوتِ): ماڵــى پڕو ئاوا/ پڕ لە خەڵك.

(اَلدَيْحَس): هەموو شتێكى زۆر.

٣-(دَحَــسَ- بِرِجْلِــهِ. دَحْســاً): بــە قــاچ وێقلەمەيكرد.

٤-(دَحَــسَ- الجَــزَّارُ. دَحْســاً): قەســابەكە دەســتى خستە نێوان پێســتو گۆشتى ئاژەڵە سەربڕراوەكەوەو گورووى.

(- الثَــوبَ في الوِعــاءِ): جلەكــەى خســتە قاپەكەوە/ ئاخنييە قاپەكەوە.

٥-(دَحِــسَ- ت أُصْبُعُــهُ) دَحَســاً: پەنجەى مووبلێهات.

(مَدْحُوْس): كەسى پەنجەمووليْهاتوو.

(مَدحووسة): پەنجەى موولێهاتوو.

(اَلدّاحِس والداحُوس): موو (جۆرە برينێكە لە سەرى پەنجە دێت).

دحص: (دَحَصَ-المَذْبوحُ بِرِجْلِهِ):سەربڕراوەكە كەوتە پەلەقاژێو پەلكوتان.

(- الرَجُلُ): كابرا پەلەيكرد.

دحــض: ١-(دَحَــضَ- الحُجَّــةَ). دَحْضــاً و دُحُوضــاً: بەڵگەكــەى/ بيانووەكەى (بە درۆ خستەوە/ بەرپەرچدايەوە/ پووچيكردەوە).

(- تِ الحُجَّــةُ): بەڵگەكــە پووچكرايەوەو بە درۆ خرايەوە.

(تِ الشَمْسُ): خۆر بەرەو خۆرئاوا كشا.

(أدْحَــضَ- الحُجَّــةَ): بەڵگــەو بيانووەكەى پوچكردەوەو بە درۆيخستەوە.

(إنْدَحَــضَ البُرهــانُ): ســەلماندنەكە پووچكرايەوەو هەڵوەشايەوە.

٢-(دَحَضَ). دَحْضاً: وەك سەربڕراو قاچى لە خۆڵەكەوە ژەندو بۆ شت گەڕا.

(- عَــنِ الأمــرِ): دەربــارەى كارەكــە گەڕاو لێيكۆڵييەوە.

٣-(دَحَــضَ- ت رِجلُــهُ. دَحْضــاً): قاچــى هەڵخليسكا/ قاچى خزا.

(- المَطَرُ. التلاعَ): بارانەكە بەرزيىو نزميى زەويەكەى لووسكردو خزيكرد.

(أدْحَضَ- الرجلَ): قاچەكەى خزاند.

(اَلدَحْــض والدَحَــض (ج) دِحــاض- مِــنَ الأمْكِنَة): شوێنى خز.

(اَلمَدحَضَةَ): خزگەو لووسگە/ لێژگە.

دحــق: ١-(دَحَقَ- هُ و أدْحَــقَ- هُ. دَحْقاً):١-دووريخستەوە ٢-دەريكرد.

(إنْدَحَقَ):١-پەرکرا/ دەرکرا ٢-دوورخرايەوە.

(اَلدَحيق):١-دوور ٢-دوورخراوە/ پەركراو.

(«دَحيقُ القَوم»): دەربەدەرو دورخراوەی خوێشگەل‌و نەتەوە.
(مُندَحِقُ البَطنِ): ورگدەرپەڕیو.
٢-(الداحِــق): ١-گـەوج ٢-قوشـقی/ ڕقــن/ تووڕە.
دحل: ١-(دَحَلَ دَحْلاً): ١-هەڵات‌و خۆیشاردەوە ٢-دووركەوتەوە.
(دَحِــلَ): دَحَــلاً: ورگــی داكــەوت/ ورگــی شۆڕبووەوە.
دَحِلٌ: ورگداكەوتوو/ ورگشۆڕ/ ورگن.
(ألدَحِــل): كورتەباڵای قەڵەوی (ورگشــۆڕ/ ورگدەرپەڕیو/ ورگن).
٢-(دَحَــلَ- البئــرَ). دَحْــلاً: (لــە لاوە/ لە تەنشتەوە) بیرەكەی هەڵكەند.
(دَحَــلَ و أَدْحَــلَ- فِي الدَحــلِ): چــووە ناو بیرۆچكەكەوە.
(ألدُحْــل والدَحْــل (ج) دِحَــال و أَدْحال و أَدْحُل و دُحُول و دُحْلان): چاڵێكە دەمەكەی تەسك‌و بنەكەی فراوان/ بیرۆچكە.
(ألدَحْلَةُ): چاڵاو/ بیر.
(ألبِئــر الدَحُــول والدَحْــلاء): چاڵاوێكــی تەنیشت فراوان‌و دەمتەسك.
٣-(داحَــلَ- هُ. مُداحَلَــةً): لە خشــتەیبرد/ فریویدا/ پێچوپەنای لێكرد.
(ألدَحِل): فێڵباز/ لە خشتەبەر/ بەپێچووپەنا.
(ألدِحَال): ملنەدان.

(ألدَاحُــول (ج) دَوَاحِيــل): تەڵــەی دار یان تەڵەیــتر كــە ڕاوچــی بــۆ ڕاوكردنی ئاســك دەینێتەوە.
(ألداحُول والدَحَّال): ڕاوچییەك كە دارەداو/ تەڵەیدار بۆ ڕاوی ئاسك بەكاربهێنێت.
دحــم: ١-(دَحَــمَ- هُ.. دَحْمــاً): تونــد پاڵیپێوەنا.
٢-(دَحْمَسَ- اللَّيلُ): شەو تاریكیكرد.
(ألدَحْمَــس والدُحْمُــس (ج) دَحَامِــس): ١-هەموو شتێكی ڕەنگڕەش‌و تاڵ ٢-ڕەشییەكی (زۆر تاریك/ تۆخ).
(«لَيلٌ دُحْمُسٌ»): شەوەزەنگێكی نەموستەچاو.
(ألدُحَامِــس): ١-پیــاوی قــول/ زۆر ڕەش ٢-قەڵەوی تێكسمڕاو ٣-ئازا/ بەجەرگ.
٣-(دَحْمَلَ- بِهِ): خولۆرپكردەوە/ گلیكردەوە/ تلیكردەوە.
دحا: ١-(دَحا- البَطْنُ). دَحْواً: ورگەكە گەورە بوو/ داكەوت.
(- اللهُ الأَرضَ): خودا زەویی ڕاخست‌و تەختیكرد.
(إِدْحَــوى). إِدْحِــواءً: كرایــەوەو ڕاخــرا/ پانبووەوە.
٢-(دَحــا الحَجَرَ بِيَــدِهِ). دَحْواً: بەدەســت بەردەكەی هەڵدا.
(«دَحــا المَطَرُ الحَصَى عَــن وَجهِ الأَرضِ»): بــاران چــەوی بــە زەوییەكــەوە نەهێشــت‌و ڕایماڵی.

دحى: (دحى- الشَيءَ). دَحْياً: شتەکەیکردەوەو راخست/ بلاویکردەوە.
(تَدَحَّى- الشَيءُ): شتەکە کرایەوەو بلاوبووەوە/ راخرا.
(إنْدَحى- البَطنُ): ورگەکە فراوانبوو/ گەورە بوو.
(ألدَجِيَّة) (ح): دێڵە مەیمون.
(ألدِخْيَة) (ج) دِحاء): گەورەی سەربازان.
الأُدْحِيَّ و الإدْحِيّ و الأُدْحُوَّة والأُدْحِيَّة): هێلکەی وشترمرخ لە لمدا.
دخّ: ١-(ألدَخُّ والدُّخ): دووکەڵ.
٢-(دَخْدَخَ- الرَجُلُ): هەنگاوەکانی کورتکردەوەو خێرایکرد.
(- عَنهُ الشَيءَ): شتەکەی لێبڕیو لێدوورخستەوە.
(تَدَخْدَخَ- الرَجُلُ): دڵی تەنگبوو/ دڵی گوشرا.
دخر: (دَخَرَو دَخِرَ. دَخْراً ودُخُوراً): سووکەو سەرشۆڕو بێپایە بوو.
(أدْخَرَ- هُ): سەرشۆڕیکردو کەساسیکرد/ داماویکرد/ زەبوونیکرد.
دخس: ١-(دَخَسَ- الشَيءَ في الرَّمادِ. دَخْساً: شتەکەی بە ژێر لمەکەوە کرد.
(- فِيه): چووە ناویەوە.
(ألدَّخْس): هەڵەوی لەش تێکسمڕاو.
(دِرعٌ دِخاس): زرێیەك کە هەڵقەکانی نزیك یەکبن/ زرێی هەڵقە سفت.
(ألدَخيس- مَنَ الكَلأ): گیای پڕی بەیەکداچوو.
(«هُوَ دَخيسُ اللّحمِ»): ئەو گۆشت توندو پتەوە.
(كَلأ دَيْخَس): گیای زۆرو چڕ/ بەیەکداچوو.
٢-(دَخِسَ- الحافِرُ). دَخَساً: سمەکە تووشی هەڵاوساویبوو.
(دَخِسٌ): سمی هەڵاوساو.
(ألدَخَسُ): هەڵاوساویی سمی وڵاخ.
٣-(الدَخْس) (ح): ورچی جوانتەمەن.
(ألدَخَس)) (ح): دۆلفین (جۆرە نەهەنگێکە).
(عَدَدٌ دِخاس): ژمارەیەکی زۆر.
(ألدَخِيس): ژمارەی زۆر.
(ألدَواخِس والدُخَّس): کوورەی بەرد/ سێپایەبەرد.
دخل: ١-(دَخَلَ- الدارَ). دُخُولاً و مَدْخَلاً): چووە ناو خانووەکەوە.
(- بِهِ): خستیە ناوەوە.
(- عَلَيهِ): سەری لێداو ڕووبەڕوو دیدەنیکرد.
(دَخَّلَ- هُ): کردی بەناودا/ ڕێیدا بچێتە ناوەوە.
(داخَلَ- هُ العُجْبُ). مُداخَلَةً: خۆپەسەندبوو.
(-هُ في أُمورِهِ): ١-بەشداریی کاروبارێکرد ٢- دەستی خستە کاروبارێیەوە.
(أدْخَلَ- هُ. إدْخالاً و مُدْخَلاً): کردیە

ژوورەوە/ کردی بە ناودا.
(تَدَخَّلَ) = دَخَلَ: چووە ناوەوە.
(- فِي الأُمُورِ): ١-خۆی هاویشتە ناو کارەکەوە/ پەنجەیخستە کارەکەوە ٢-خۆی تێهەڵکێشکرد.
(تَدَخَّلَ- الشَّيءُ): شتەکە وردە وردەو کەمکەم چووە ناوەوە.
(تَداخَلَ الشَّيءُ): شتەکە (بەیەکدا چوو/ ئاڵۆزکا).
(- هُ): شتەکە چووە ناوەوە.
(- تِ الأُمُورُ): کارەکان بەیەکدا چوون/ لە یەکناڵان و جەواشە بوون/ ئاڵۆزکان.
(إِدَّخَلَ و اندَخَلَ): چووە ناوەوە.
(اَلدَّخْل): ١-دەسکەوت/ دەرامەت ٢-دەرد/ نەخۆشیی.
(اَلدَخَلَ): خەڵکی دەرەکیی کە خۆیان ئەکەن بە تاقمێك کە لەوان نین.
(اَلدِخْلَـةُ): ئاوێتەکردنی رەنگەکان بۆ دەرهێنانی رەنگێکیتر.
(اَلدُخَّل (ج) دَخاخِيل): ١-گیاکە لە بنی درەختدا دەربێت ٢-لەشکەتەو پتەو لەش ٣-فیرنەگولە/ کلاورەش (باڵندەیە).
(اَلداخِل (فا)): ژوورەوە چوو/ ناوەوە چوو.
(داخِلَـة (ج) دَواخِـل الإِزار): بەرگی سەر گۆشتی مرۆڤ/ بەرگی ژێرەوە.
(الدِخال): ١-بەیەکداچوونی هەندێك جومگە

٢-باڵی ئەسپ کە لە نێوان هەردوو گوێچکەیەوە دێتە خواری.
(اَلدَّخِيل (ج) دُخَلاء): ١-یەکێکی دەرەکیی کە خۆی بە لە هۆزێك یان نەتەوەیەك دابنێت و لەوانیش نەبێت ٢-هەموو وشەیەکی بێگانە کە هاتبێتە زمانی عەرەبییەوە.
(اَلمَدْخَـل): ١-دەرگە/ چوونکە ٢-چوونە ناوەوە.
(«هُوَ حَسَنُ المَدخَل»): ئەو باش بۆ کارەکانی دەچێت.
(دَخّالُ الأُذُن) (ح): گوێکونکەرە (مێرووییەکە لە فرە پێکانە، کورتەپێیە، بە زۆریی رەنگرەشە، کاتی پشوو خۆی گرمۆڵە دەکات لە شوێنە ناتەواوەکانی توێکڵی داردا دەژی.
(اَلتَداخُـل) (ف): بەیەکداچوون/ لە یەك ساتدا دوو جووڵەی لەرەلەر روویدات و لە پنتێکدا بێت. لە ئەنجامی بەیەکداچوونی دوو رووناکیی و ئەگەر هەندێك مەرجی پێویست ببێت تاریکیی روودەدات. هەروەها بەیەکداچوونی دوو دەنگ لە هەندێك جاردا دەبێتە هۆی خنکاندنی هەردوو دەنگەکە.
(رَجُلٌ مُتَداخِل): پیاوێکی ئەستووری توند گۆشتی تێکسمراو وەك گۆشتەکەی چنگی دابێتە یەك.
٢-(دُخِلَ أَمْرُ فُلان): کاروباری فیسار گەند بوو.

(- فِي عقلِهِ أَو جَسَدِهِ): مێشکی یان لەشی تێکچوو/ دەردداوێتیە هۆشی یان لەشی.
(دَخِلَ. دَخَلاً): گەندیی‌و خراپیی تێیداوە.
(مَدْخُولٌ عليه): دەرداویی بووە.
(تَداخَلَ- هُ): ١-هات بەسەریدا/ هات بە مێشکیدا ٢-تێیهات.
(اَلدَّخَل): ١-خەوش/ کەموکوڕیی/ لەکە ٢-گومان.
(دَخْلُ الرَجُلِ): ئەوەی لە دەروونی پیاوەکەدایە ناوەوەی پیاوەکە.
(اَلدَّخَل): ١-ناتەواویی میشک‌و بیماریی لەش ٢-خەوش‌و ناتەواویی‌و رەسەن/ نارەسەنیی ٣-فێڵ/ هەڵخەڵەتاندن.
(دَخْلَتُهُ و دِخْلَتُهُ و دُخْلَتُهُ): ئەوەی لە دەروونی مرۆڤدایە/ ناوەوەی مرۆڤ.
(«هُوَ عَفيفُ الدَخلَة»): ئەو دەروونپاکە/ سینەسافە/ نیازو ڕێڕەو چاکە.
(الدِخْلَة): نیازی دەروون/ کورۆک‌و ئامانجی کار.
(«فَرَشْتُهُ دِخْلَةَ أَمْري»): کورۆک‌و ئامانجی کارەکەم بۆ دەرخست/ نیازی دەروونی خۆمم بۆ یەکالا کردەوە.
(دُخُلُ و دُخَّيلى و دُخَيلاءُ الرَجُلِ): کاروبارو نیازو ناوەوەی دەروون‌و ڕێڕەوی پیاوەکە.
(داخِلَةُ الإنسانِ (ج) دَواخِل): نیاز/ خواست/ دڵ‌و دەروون‌و ڕێڕەوی مرۆڤ.
(داخِلَةُ الأَرض): نهێنیی ناوسکی زەوی/ ناوەوەی زەوی.
(دَخيلُ الرَجُلِ= داخِلَتُهُ): ناوەوەی دەروونی مرۆڤ/ نیازو ڕێڕەوو ئامانج/ خواست.
(«داءُ دَخيل»): دەردێك کە لە ناوەوەی لەشدا بنجی داکوتابێت.
(دَخيلَةُ الشيءِ): ناوی ناوەوەی شت.
(دَخيلَةُ المَرْءِ): خواست‌و دەروون‌و ویژدانی مرۆڤ.
(اَلمُدخَل) (مفع): مرۆڤی دەروونپیسی نارەسەن.
(اَلمَدْخُول): ١-مێشك تێکچوو (بە هۆی قەوماوێکە) ٢-خەوشدار/ لەکەدار/ ناتەواو ٣-گاڵتەجاری ئەم‌و ئەو.
(نَخلَةُ مَدْخُولَة): دارخورمایەکی کورۆك پووکاوەو بۆگەن.
٣-(اَلدُخْلُل والدِخْلَل): دەروونایی/ کەسێکە شت لە دەرووندا بهێڵێتەوەو دەرینەبڕێت.
(دُخْلُلُ الرَجُل): ١-دەروون‌و ناوەوەو ویژدانی پیاوەکە ٢-ئەوەی دەستەخاتە کاروبارییەوە.
(الدِخْلِل): جەوریی تێهەڵکێشی گۆشت.
الملحق:
دخل: (اَلدُّخُولِيَّة): ١-باجی سەرکالاو کەلوپەلی هاتووە وڵاتەوە/ هاوردە ٢-پارەی چوونە ئاهەنگ‌و شتیتری وەها.

دخم: ١-(دَخَمَ- هُ. دَخْماً): ١-بێزارانە

پاڵپێوەنا.

٢-(دَخْمَسَ – هُ): فریویدا/ فێڵی لێکرد.

دخــن: ١-(دَخَــنَ وأَدْخَــنَ وادَّخَــنَ- تِ النارُ): ئاگرەکە دووکەڵیکــردو دووکەڵەکەی بەرزبووەوە.

(دَخِــنَ – الطَّعــامُ واللَّحــمُ و غَيرهُمــا): چێشتەکەو گۆشــتەکە لە کاتی ئامادەکردندا دووکەڵاویبوو/ بۆدووکەڵبوو.

(دَخِنَ): خواردنی بۆدووکەڵ.

(دَخِــنَ- تِ النارُ): دووکەڵی ئاگرەکەزۆر بوو و ورووژا.

(دَخِنَ ودَخُنَ). دُخْنَةً: ڕەنگی ڕەشــبوو وەك ڕەنگی دووکەڵ.

(أَدْخَن (م) دَخْناء): ڕەنگدووکەڵیی.

(دَخَّنَ): جگەرە یان نێرگەلەی کێشا.

(دَخَّــنَ لفافَةَ أو نارجيلَةَ): دووکەڵی جگەرە یان هی نێرگەلەکەی هەڵمژی.

(دَخَّنَ- الشــيءَ): دووکەڵی بەگژ شــتەکەدا کرد/ شتەکەی دووکەڵاویکرد.

(تَدَخَّنَ- الشيءُ): شتەکە دووکەڵاویبوو.

(تَدَخَّــنَ- تِ النارُ): ئاگرەکــە دووکەڵیکردو دووکەڵەکەی ورووژا.

(الدَخَــن (مــص)= الدُخــان): دووکــەڵ. دووکەڵکردن.

(الدُّخْنَــة): ١-ڕەشــێز ٢-بوغــورد کــە دەسووتێنرێتماڵەکە بۆنخۆش دەکات.

(الدُخــان والدُخَّــان (ج) أَدخِنَــة ودَواخِن ودَواخِــين): ١-دووکــەڵ ٢-تووتــن (بە پێی ناونانی تازە).

(المَدْخَن): دووکەڵگە.

(المِدْخَنَة): دووکەڵکێش.

(داخون (ج) دُواخِين) (عامية): دووکەڵکێش.

(المُوخَنَة (ج) مَداخِن): ئاگردان.

(الداخِنَــة (ج) دَواخِــن): کەلەبەرێــك/ کلاورۆژنەیــەك کــە دووکەڵی لێــوە بچێتە دەرەوە/ لێوە دەرچێت.

(الدخنان (م) دَخْنانَة): شتی دووکەڵگرتوو.

٢-(دَخِــنَ – خُلُقُــهُ). دَخَنــاً: ڕەوشــتی بۆگەنبوو/ بەدڕەشوتبوو/ بەدخوو بوو.

(الدَخَــن) (مــص): ١-گەنیــی ٢-بەدخۆیی/ بەدڕەوشتیی.

(«لَســتُ أُصالِحُهُ على دَخَــن»): تا ئەو ئەو بەدخوییەی هەبێت لەگەڵیدا ئاشتنابمەوە ٣-قین/ ڕك/ دەغەزاریی ٤-گۆڕینی ئاوەزو ئاین و شکۆی باووباپیر.

٣-(اِدَّخَــنَ – الزَرعُ): کشــتەکە دەنك پتەو بوو.

٤-(الدُّخْــن. الواحِدَة دُخْنَــة) (ن): هەرزن. کە بــە باڵنــدەو مریشــك دەدرێــت و تەنها دانەوێڵەیەکــە کە لەناوچــەی کەمەری گۆی زەوی بروێنرێت.

(أَبو دُخْنَة) (ح): باڵندەیەکە ڕەنگی وەك هی

کلاوکوره وایه.
دخى: (اَلدَّخى): تاریکیی.
(لَیلَةُ دَخْیاء): شەوێکی تاریك و نووتەك.
دد: ١-(اَلدَدُ): ١-یاری و گەمەو ڕابواردن/ کات بەسەربردن.
(اَلدَدا): یاری و گەمە.
(«ما أنا في دَدٍ والدَدُمِنّي»): من پیاوی یاری و ڕابواردن نیم و ئەویش پیشەی من نییە ٢-سەردەم/ دەم/ کات.
(«مَضى دَدٌ مِنَ الدَّهرِ»): دەم و سەردەمێك تێپەڕی.
٢-(د. د. ت) (ك): تۆزێکی سپییە، مێرووکوژە ناوە زانستیەکەی (دیکلۆرۆدیفنیل) (تریکلۆریتان)ە میللەری زانای سویسری دۆزییەوەو بۆیدەرکەوت کە کار لە مێروو دەکات ئەویش ساڵی (١٩٣٢) بوو.
ددب: (اَلدَیْدَب والدَیْدَبان) (فارسیة): ١-دیدەوان/ چاودێر ٢-پێشەنگ ٣-ڕێنوما.
ددن: (اَلدَدَن): گەمەو یاری و ڕابواردن: کاتبەسەربرن.
(اَلدَدان): ١-کەسێکە کە دەوڵەمەند نەبێت ٢-شمشێری کوڵ و نەبڕ ٣-(ضد): بڕە ٤-نەبڕ.
(اَلدَیْدَن والدَیْدان): نەریت و خوو.
درّ: ١-(دَرَّ- الحَلیبُ). دَرّاً: شیرەکە زۆر بوو.
(- تِ الدُنیا على أهلِها): جیهان فەڕو بێری چاکی بەسەر خەڵکدا ڕژاند/ باراند.
(- تِ الناقَةُ بِلَبَنها): مێحوشترەکە شیری زۆری دا.
(«دَرَّت حُلوبَتُهُ»): خێرو بێری زۆر بوو.
(دَرَّ- تِ العُروقُ. دَرّاً و دُروراً): دەمارەکان پڕ لە خوێن بوون (وەك چۆن گوان پڕ لە شیر دەبێت).
(- العَرَقُ): (ئارەق/ خوو)ی لە لەشدەرپەڕی/ هاتەدەرێ/ لەش ئاویدەردا.
(دَرَّ- السَّماءُ بالمَطَرِ): ئاسمان ئاوی باراند.
(أدَرَّ- تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە شیری زۆری دادا.
(«أدَرَ اللهُ لَكَ أخْلافَ الرِزقِ»): خودا ڕۆژیی زۆرت بەسەردا ببارێنێت/ دەرکی ڕۆژیت لێبکاتەوە.
(إستَدَرَّ- اللَّبَنُ): شیرەکە زۆر بوو.
(- هُ): شیری پێزۆرکرد/ شیری زۆری پێدادا.
(اَلدَرّ) (مص): ١-شیر ٢-شیرزۆریی.
(«لِلّهِ دَرُّهُ»): خێری دەسگیر بوو هی خودایەو خودا خێربدات.
(«لا دَرَّ دَرُّهُ»): خێری زۆری نەیەتەڕێ.
(«لِكُلِّ دَرٍّ حالِبٌ»): هەموو شیردۆشینێك (پیاوی خۆی هەیە، شیردۆشی خۆی هەیە) واتا هەموو کارێك بە پیاوی خۆی دەکرێت.
(اَلدَّر (فا) (ج) دَرُور و دُرَر و دُرّار): مێحوشتری بەشیر/ فرەشیر.
(اَلدِرَّةُ (ج) دِرَر): ١-شیر ٢-شیری زۆر

٣-شێرلەبەرڕۆیشتن/ شیرهاتن ٤-خوێن.
(اَلدَرُور): مێ؛وشتری بەشیر/ شیرزۆر.
(«حَربٌ دَرُور»): شەڕی خوێناویی.
(التَـدِرَّة): شـیردانی زۆر/ شـیر زۆر لەبەرڕۆیشتن.
(اَلمِدرار): ١-شـیری لێشاو ٢-بە لێشاوو بە خوڕ لەبەرڕۆیشتن.
(«عَـینٌ مِدرار»): چاوی فرمێسـك بە خوڕ لەبەر ڕۆیشتوو.
(سَـماءٌ مِدرار): ئاسـمانێکی بە بـاران (بە لێزمە/ بەخوڕ) بارین.
٢-(دَرَّ- النَّبـاتُ. دَرّاً): ڕووەکەکـە دەرهاتو لوولیخوارد/ بەیەکداچوو.
٣-(دَرَّ- السِـراجُ. دَرّاً ودُرُوراً): چراکـە شەوقیدایەوە/ ڕووناکیدا.
(- وَجْهُهُ دَرّاً): ڕووی ڕوونبووەوەو گەشبووەوە/ پاش نەخۆشیی.
(اَلـدُرّ الواحِـدَةُ دُرَّة (ج) دُرَر و دُرَّات): مرواریی مەزن.
(اَلكَوكَبُ الـدُرِّيّ)، (فك) (والدَرِّيّ والدِرِّيّ): هەستارەی پرشنگدار وەك گەوهەرو مرواری.
(دُرِّيُّ السَّيفِ): شەوق و بریسکەی شمشێرەکە.
(الدَرير): چرای (شەوقدار/ بە شەوق).
٤-(دَرَّ- تِ السُـوقُ. دَرّاً ودُرُوراً): بازاڕەکـە گەرمبـوو/ فرۆختـی زۆربـوو و کاڵاکـەی فرۆشرا.

٥-(دَرَّ- الفَـرَسُ. دَريـراً): چارەوێکـە دایە پرتاو/ دایە چوار ناڵەو غار.
(اَدَرَّ المِغْزَلَ): تەشیەکەی باش ڕست.
(- الشَّـيءَ): شـتەکەی هێنایـە جووڵـە/ بزواندی.
(- تِ الريحُ السَّحابَ): باکە هەورەکەی هێناو پێشخۆیدا.
(دَرَرُ الريحِ): هەڵگەی با.
(إستَدَرَّ- تِ الريحُ السَّحابَ): باکە هەورەکەی هێناو دایە پێش خۆی.
(فَرَسٌ دَرِّيٌ ودُرِّيٌ و دِرِّي): چارەوێی بەگوڕ/ بەتاو/ بەغار.
(اَلدَرير) (مص): چوارپێی خێرا/ بە گوڕ.
(اَلدَرَّارَة): تەشی.
٦-(أدَرَّ- عَلَيـهِ الضَرْبَ): کوتەکوت دایگرت/ تێر کوتای/ تێری لێدا.
(اَلدِرَّةُ (ج) دِرَر): قامچی کە پێی لێدەدرێت.
(«مَرَّ على دَرَّته»): هیچ بەربەسـتی ناکاتو لەسەر کوتەکوتی خۆی دەڕوات.
٧-(اَلدَرّ): دەروون.
(دَرَرُ- الطَّريقِ): ناوەڕاستو ڕووی ئەوسەری ڕێگەکە.
(«هُما على دَرَرٍ واحِدٍ»):بە جووتە لەسـەر ڕێگەیەکنو بۆ ئامانجێکن.
(اَلدُرَّة): (ح) تووتی (عامیە).
درأ: ١-(دَرَأَ — هُ. دَرْءً و دَراَةً): توند پاڵیپێوەنا.

(- السَّيلُ عَلَيهِ): لێشاوەکە بەسەریدا هات.

(«دَرَأَ- الرَجُلُ عَلَينا»): پیاوەکە لەپڕ هات بەسەرماندا پەلاماریداین.

(دَرَأَ- هُ. مُدارَأَةً): کەوتە پاڵەپەستۆی.

تَدَرَّأَ- القَومُ تَدارُؤاً): خوێشگەل ناتەبابوونو لەگەڵ یەك کەوتنە ململانێیو ناحەزیی.

(إنْدَرَأَ- السَّيلُ): لێشاوەکە تیژ هوروژمیهێنا.

(- الحَريقُ): ئاگرەکە تەشەنەیکرد.

(- فُلانٌ عَلَينا): لەپڕ فیسار لێمانەرپەڕی/ لێمانپەیدابوو.

(اَلدَرْء) ١-لادان/ دوورخستنەوە.

(«دراُ المفاسِدِ أَولى مِن جَلْبِ النِّعَم»): دوورخستنەوەی خراپەو خۆلێلادان لە خۆشیو بوون لە پێشترە.

(«جاءَ السَّيلُ دَرْءً»): لێشاوەکە داپەڕیو هاتو کەس نەیزانی لە کوێوە هات ٢-ناکۆکیی.

(اَلمِدْرَا): هۆی لادانو دوورخستنەوە.

(الدَريئَة): قوڵفەیەکە/ نەڵقەیەکە نێزەوەشێن مەشقی نێزەوەشاندنی لەسەر دەکات.

(اَلتُدرأ والتُدْرَأَة): پارێزەری نەبەردو سەربەرزو کۆڵنەدەر.

٢-(دَرَأَ- الشَيءَ. دَرْأً و دَرْأَةً): شتەکەی ڕاخست/ پانکردەوە.

٣-(دَرَأَ- تِ النارُ. دُرؤً):ئاگرەکە شەوقیدایەوە.

(- البَدْرُ):مانگی چواردە کەشەوقیدایەوە.

(الدُرِّيء والدِرِّيءُ) (فك): هەسارەی (گەشەدار/ پرشنگدار/ بەشەوق).

(الدَراريء) (فك): هەسارە مەزنەکان کە ناویان نازانرێت.

٤-(دَرَأَ- هُ مُدَرَأَةً):١-لاواندیو میهرەبانیی لەگەڵدا نواند ٢-فریویدا/ فێڵی لێکرد.

(تَدَرَّأَ- الصائِدُ): ڕاوچییەکە خۆی حەشاردا تا نێچیرەکە بخلافێنێت نەیبینێتو فریوی بدات.

(إدَّرَأَ- الصَّيدَ ولِلصَّيدِ): حەشارگەی بۆ خۆی دروستکرد/ چووە بنەوە.

(الدَّريئَة): حەشارگە/ بنەی ڕاوکەر/ ئەوەی ڕاوچی خۆی تێدا دەشارێتەوە تا نێچیرەکە بخەڵەتێنێتو نەیبینێت.

٥-(تَدَرَّأَ- عليهِ. تَدَرُّؤً):زماندرێژیی لەگەڵدا کردو بەسەریدا خوڕی/ خۆی بەسەردا ڕاوەشاند.

٦-(اَلدَرْءُ):پێچو پلووچی جۆگەو شتی وەها/ خوارو خێچی.

(«قَوَّمْتُ دَرْءَهُ»):خواروخێچیم ڕاستکردەوە.

درب: ١-(دَرَبَ. دَرَباً و دُرْبَةً):(شارەزابوو/ کارامەبوو/ لێزانبوو/ وەستابوو) لە کارەکەیدا.

(- بالشَّيءِ):مەشقی لەسەر کردو بە شتەکە ڕاهاتو حەزی لێکرد/ پێوەینووسا/ پێوەیراهات.

(دَرِب ودارِب-(م) دَربَةٌ و دارِبَة):١-شــارەزا/ کارامــە ٢-پێــوە ڕاهاتــوو حەزلێکــردووی پیشەکەی.

(دَرَّبَ- هُ بِالشَّــيءِ و فِيهِ وعَلَيهِ):مەشــقی لەسەر شتەکە پێکردو پێیڕاهێنا.

(ـ الجُنْدِيَّ):ســەربازەکە لەسەر ئارامگرتن و هەڵمەتــن لــە کاتی شــەڕدا مەشــقیکردو ڕاهات و فێربوو.

(اَلدُّرْبَة):ڕاهاتووی جەنگ و قاڵبوو.

(تَدَرَّبَ- بِالشَّــيءِ و فِيهِ و عَلَيهِ):مەشــقی لەسەر شتەکە کردو پێیڕاهات.

(اَلــدَّرب (ج) دُرُوب و دِرَاب):١-ڕێچکــە ٢-دەرگــای/ دەروازەی/ گەورەی هێــڵ ٣-دەرگا ڕێی فراوان.

(اَلدُّرْبَة) (مــص):١-نەریت/ خوو ٢-بوێریی لە جەنگ و هەموو هەڵوێستێکدا.

(فِي العَفــوِ دُرْبَةٌ»):لێخۆشــبوون/ لێبوردن بوێرییە.

((اَلدَّرُوب والدَّرْبُوت — مِنَ الجِمال والنُوق): حوشــتری نێرومێی نەرم و ئاسان و ملدەر (لە ڕاهاتنەوە وەرگیراوە).

(اَلدُّرَّابَة= الدُّرْبَة):١-نەریت/ خوو ٢-بوێریی جەنگ و هەموو کارێك.

(اَلمُــدَرَّب) (مفــع):١-فێرکــراوو ڕاهاتــوو ٢-ئەزموونداری وەی و نارەحەتی زۆر.

(- مِــنَ الإبِلِ):حوشــتری ڕاهاتووی کاروان و بارو سواربوون.

٢-(أَدْرَبَ):فووی بە شەیپوورەکەدا کرد.

(- القَــومُ): خۆیشــکەل چوونــە خاکــی دوژمنەوە.

٣-(اَلدِرْبان والدُرْبان (ج) دَرابِنَة) (فارسية): دەرگاوان.

٤-(دَربَــزَ- البــابَ) (عاميــة):دەرگاکــەی داخســت و پشــتکوێیدا کــە لــەو دیــوەوە نەکرێتەوە.

(اَلدَربَزِيــن والدَرابَزِيــن و الدارابزون (ج) درابزونات) (يونانية):محاجەرەی ئاسن یان دار کە بۆ پێپلیکە دەکرێت.

٥-(اَلدِرباس (ج):١-شــێر ٢-سەگی پەتکراوو بەستراوە.

٦-(دَرْبَــصَ. دَرْبَصَةً):لە ترســاندا ماتبوو/ کڕبوو.

٧-(اَلدَربَنْد):دووکانداخستن (فارسيه).

دَروَنْد (عامية):دووکانداخستن.

الملحق:

درب: (اَلمُدَرِّب)مەشقپێکەر/ کەسێکە پیشەی مەشقپێکردنە.

(اَلمُــدَرِّبُ الرياضــي): مەشــقپێکەری وەرزشــەوانەکان. فێریان دەکات چۆن یارییە وەرزشــیەکان بکــەن و دەســتووری یارییەکان چییە و سەرپەرشتیی چالاکییەکانیان دەکات. کەســێکە مەشــق بــە زۆرانبــازەکان دەکات.

کەسێکە مەشق بە تیپێکی یاریی دەکات‌و ئامادەیان بۆ پێشبڕکێ دەکات.

(مُـدَرِّب مُلاکـم): مەشـقپێکەری یاریـی مستێن.

(«مُدَرِّب فریق کرة القدم»): مەشقپێکەری تۆپی پێ.

(المُدَرِّب) (ا ع): مەشـقپێکەری سەربازەکان. فێری چۆنیەتیی جەنگاوەریی‌و بەکارهێنانی چەك‌و هونەری شەڕکردنیان دەکات.

(المـدرب في الادارة): لـە بەڕێوەبردنـی فەرمانـدا: فرمانێکە/ کارێکە لـە کاروباری گشتیدا، ئەو کەسەیە ئەو کارمەندەیە کە ئەو کارە دەگرێتە دەست.

درج: ١-(دَرَجَ- الشَـیخُ أو الصَبـیُّ دُرُوجاً و دَرَجاناً): پیرەکە یان منداڵەکە کەوتەڕێ.

(دَرِجَ دَرْجـاً): ملـی ڕێگـەی خـۆی گرت‌و ڕۆیشت.

(إستَدْرَجَ- هُ): خستیە سەرڕێ‌و ڕۆیشتن.

(الدَّرَج (ج) أدْراج ودِراج): ڕێ.

(«خَلَّـهُ دَرَجَ الضَبِ»): لێیگـەڕێ با بڕوات‌و عەرەبانەکەی خۆی ڕابکێشێت.

(«رَجَعتُ أدْراجي»): بە کوێدا ڕۆیشـتبووم هەر بەو ڕێگەیەدا هاتمەوە.

(الدارج) (فا): ١-پێگرتوو ٢-ڕاهاتوو.

(صَبـيٌ دارِج): منداڵێکـی گەورەبـووی پێگرتوو.

(الدارِجَـةُ (ج) دَوارِج): دەسـت یـان پێـی جوارپێ.

الدَرَّاج: ١-دووزمان/ زمانبەد/ قسەچن ٢-(ح): ژیشك.

(الدَرَّاجَة): ١-پاسکیل.

(الكَراجَّـة) (عامیـة): پاسـکیل ٢-زرێپۆش (ئامێرێکبوو درەخشاو سەربازەکان دەچوونە ناوی بۆ نیقەلاکان لە کاتی شەڕدا.

(المَدْرَج (ج) مَدارِج): ١-ڕێ ٢-ڕێڕەو ٣-ڕێباز.

(«إمْش في مَدرَجِ الحَقِّ»): بە ڕێی ڕاستدا بڕۆ ٤-نیشـتگەی فڕۆکە/ ڕێنیشتنەوەو هەستانی فڕۆکە لە فڕۆکەخانەدا.

(مَدْرَجُ — النَّملِ): ڕامێروو.

(«هُوَ أخْفى مـن مَدرَجِ النَّملِ»): لە ڕامێروو شارراوەترە.

(مَدْرَجُ الأكَمَة): ڕێی بەپەکدا چووی گرد.

(المَدْرَجَـةُ (ج) مَـدارِج): ڕێ/ ڕێگا. بەشـی زۆری ڕێگاکەو ڕووی ڕێگاکە.

٢-(دَرَجَ- الرَجُـلُ. دُووجـاً و دَرَجاناً): بە پلەکاندا یان پێپلیکەکاندا سەرکەوت.

(- البِنـاءَ): خانووەکەی بـە چەند نهۆمێك کرد/ نهۆمی لەسەر نهۆم هەڵساند.

(دَرِجَ دَرْجـاً): پلـەو پایـەی بڵندبوو/ بەرز بووەوە.

(دَرَّجَ- البِنـاءَ): پێپلیکـەی بـۆ خانووەکـە دروستکرد.

(- هُ إلى كَـذا): وردەوردە لـەو شـتەی نزیککردەوە.

(تَدَرَّجَ – إِلى كَذا): پلە پلە بۆ ئەوەچوو/ بۆی سەرکەوت.

(إسْـتَدْرَجَ – هُ):١-پلـە پلـە سەریخسـت/ بەرزیکردەوە/ پێشیخسـت ٢-هەڵیخەڵەتاندو هێنایە ژێر باڵ/ ژێر ڕکێف.

(-هُ إلى كذا): وردە وردە لێینزیککردەوە.

(اَلـدَرَج أدْراج و دِرج): ١-پلـە ٢-پێپلیکـە/ پلیکانە.

(دَرَجُ السُـلَّم): پلـەی پەیژە کە بەسـەریدا سەردەکەون.

(اَلدُرَجَـة (ج) دُرَج): پلیکانـە/ پێپلیکـە/ قالدرمە.

(اَلدَّرَجَـة (ج) دَرجات): ١-چینو پلەو پایەو جـێ ٢-پلـەك کە بەشـێکە لە (٣٦٠) بەشـی چێوەی بازنە گەورە بێت یان بچووك.

(اَلدَرَجَـة السِّـينِيَّة): پلەکـی سـینی کـە ئەوەدیەکی گۆشـەی وەسـتاوە کە یەکسـانە بـە (٦٠) خولـەك هـەر خولەکێکیـش (٦٠) چرکەیەو هەر چرکەیەکیش ١٠ بەشـیترەو هەریـەك لـەو بەشـەیش دەکرێـت بـە ١٠ بەشیترەوە. عەرەب چرکەیان دەکرد بە (٦٠) بەشـیترەوەو هەریەکـە لەو بەشـەش دەکرا بـە (٦٠) بەشـیترەوەو ئە ئاوا بەو شـێوەیە دەڕۆیشت.

(اَلدَرَجَـة المِئَوِيَّـة أَو غراد): پلەی سـەدی کە سەدیەکی گۆشەی وەسـتاوەو بە گوێرەی پلەی سـەدی دەکرێت بە (١٠) دەسـگیرادەوە دەسـیگرادێکیش دەکرێـت بـە (١٠) سـانتیگرادەوە سـانتیگرادێکیش دەکرێت بە (١٠) ملیگرادەوە.

(اَلمَدْرَجَـة (ج) مَدارِج): ئـەوەی کە دەبێتە هۆی گەیشـتن بە باشـترو باڵاتر لـەوەی کە هەیە.

(«هـذا الأَمـرُ مَدرجَـةُ لِهذا»): ئـەم کارە پلەیە بۆ سـەرکەوتنی ئەوە یـان هۆیەکە بۆ ئەنجامدانی باشتر لەوە.

(اَلمُـدَرَّج): ١-تەلانـۆك (هەمـوو هۆڵێك یان شـوێنێك وەك تەلانـی یەك لەسـەر یەك و کورسـی لێریزکرابێـت بەرامبەریشـی وتارگەیـەك هەبێت یـان یاریگەیەك هەبێت یان شـانۆیەك هەبێت یان پەردەیەکی سـپی بۆ پیشـاندانی فیلـم هەبێـت ٢-خانوویەکی فراوان کە لە شـێوەی نیوەبازنەدا بێت، دیوار بەرز بێت کورسـی تەلانشـێوە دامەزرابێت/ پانتاییەکی مەیدانێکـی لەبەردەمدا بێت بۆ یاریی بەکاربێـت پێیدەوترێت (ئەمفیتیاتر) یانم (ستاد).

٣-(دَرَجَ- القَـومُ. دُرُوجاً و دَرَجاناً): مردنو قڕیانهات.

(«هُوَ أَكْذَبُ مَنْ دَبَّ و دَرَجَ»): ئەو درۆزنێکی

وایە زیندوو مردووی ناگاتێ.

(دَرَجَ- الرَجُـلُ): کابــرا بــە وەجاخکوێری مرد.

(إنــدَرَجَ- القَــومُ): خوێشــگەل قڕیانهــاتو نەمان.

(«ذَهَــبَ دَمُــهُ دَرَجَ أو ذَهَــبَ دَمُــهُ أدراجَ الرِّيــاحِ»): خوێنەکــەی بە فیڕۆ ڕۆیشــتو تۆڵەی نەسێنرا.

(تُــرابٌ دارِج): خۆڵێك باهەڵیدەســتێنێتو دەیبات.

(قَبيلَةٌ دارِجَة): خێڵێکی لەبنهاتوو/ فەوتاو.

٤-(دَرَجَ و دَرَّجَ- الثَّــوبَ أو الكِتابَ. دَرْجاً): جلەکــەی پێچایەوەو لوولیــدا. یان کتێبەکە، نوسراوەکەی داخستو پێچایەوە.

(أدرَجَ- الثَــوبَ أو الكِتــابَ): جلەکــە یــان کتێبەکەی پێچایەوەو لوولیداو داخست.

(- الشَّيءَ في الشيءِ): شتەکانی بەیەکدا کردو پێچانیەوەو هەڵیگرتن.

(إنْدَرَجَ- في كذا): چووە ناو ئەوەوە.

(ألــدَّرْج): تۆمارکردنــی نووســینی شــتێك تیایدا.

(«أنْفَذْتُــهُ في دَرَجِ الكِتــابِ»): لە کتێبەکەدا تۆمارمکرد/ نووسیم.

(ألُــدْرَج والمُدْرَجَــةُ (ج) مَــدارِج): کتێبــی پێچراوەو توێخراو بەرەی نوسراوی پێچراوەو توێخراو.

(ألَمدرَج (ج) مَدارِج): ١-نوسراوی پێچراوە ٢-نامەی پێچراوە یان کتێبی تۆمارکراو.

٥-(دَرِجَ. دَرْجاً): لە قســەکردنو نایندا ڕێی ناوەڕاستی گرت.

٦-(دَرَّجَ- هُ الأمــرُ): کارەکــە بێــزارو وەڕسیکرد.

٧-(ألــدُرْج (ج) أدْراج و دِرَجَــة)-جانتــای دەســتیی ژنانە یــان توورەکەی پێویســتیی ئارایشت.

(ألدَرْج- في القِراءَة): بە ســایە (واتا یەکسەر نەك بە حونجە خوێندنەوە.

(«قَــرَأَ دَرْجــاً): بــە ســایە/ یان یەکســەر خوێندیەوە.

(«قَرَأَ كرجاً») (عامية): یەکســەر/ بە سایە خوێندیەوە.

(«هُوَ وَهُمْ دَرْجُ يَدِكَ»): (بۆ هەمووان هەروا دەوترێت: ئەو، ئەوان ئەموســتیلەی دەستن/ بۆ هەموو فەرمانێکت ملکەچن.

(ألــدَرَج (ج) أدْراج ودِراج الــدَرْج): ١-ڕێ ٢-ناوبڕێکەری نێوان دووان بۆ ئاشتکردنەوەیان.

(ألدُرَّج): کاری گرنگو ســەخت/ زەحمەت/ گران کە پیاو سەرلیسیمە بکات.

(«وَقَعَ في الدُرَّج»)»: کەوتە گێژاوی سەختیو پڕ زەحمەتەوە.

(ألــدَرُوج — مِــنَ الرِّياح): بای بــە تەوژمو خێرا.

(اَلدُرَّاج (ج) دَراريج): بۆر.

(دُرَّاجَــة): بۆرێك ئەو (ة)يــە بۆ تاكە نەك نیشانەی مێ بێت بە نێرومێی وا دەوترێت.

(دُرَّاج) (اَلدَرَّاج): گەرۆك.

أرضٌ مَدْرَجَــةُ (ج) مَــدارِج): شــوێنێك كە بۆری زۆر بێت/ بۆرگا.

ملحق

درج: (اَلتَّــدَرُّج): پلەپلــە (بەرزبوونــەوە/ سەرکەوتن).

(تَدرُّج الحــرارَة): بەرزبوونــەوەی پلەپلەی گەرماو بە هێواشی.

(تَدَرُّجٌ بَطيء): هێواش سەرکەوتن.

(اَلتَّــدَرُّج فِي الوَظيفَــة): دَرَجَــةً دَرَجَــةً): لــە کارمەندیــدا پلە بــە پلە ســەرکەوتن و بەرزبوونەوەو پێشکەوتن.

(- فِي المِهَــنِ الحُرَّة): لە کارو پیشــەی ئازاددا کارکردن لەبەردەستی وەســتاو شارەزای ئەو پیشەیەدا تاوردە وردە فێردەبێت/ ڤاڵدەبێت لەو پیشەیەدا.

(اَلتَّــدَرُح فِي المحامات): لــە پارێزەریدا وردە وردەو بەسەرپەرشتی پارێزەری کۆنترو شارەزا فێری پیشەی پارێزەریبوون.

درح: (دَرَحَ- هُ. دَرْحاً): بۆ پێشەوە پاڵیپێوەنا.

(دَرِحَ- دَرَحاً): بەساڵداچوو/ ئیفتادە بوو.

(دَرِحٌ): ئیفادە بوو/ تەواو بە ســاڵداچوو (بۆ نێرومێ).

(اَلدَرَجِيَّــة): مادەگیانی کە لــە مادەو گیان پێکهاتووە ئەمە ئیدیۆمە بــۆ تێکەڵکردنی ئــەم دوو بڕوایە بڕوای مادەیــی و هی گیانی واتــا ڕەفتاری مــرۆڤ هــی کاری زکماکیی و وەرگرتنە.

درد: ١-(دَرِدَ. دَرَداً): ١-تووڕە بوو.

(دَرِدٌ): تووڕە ٢-دانکەوتوو.

(اَدْرَدُ (م) دَرْداء (ج) دُرْد): دانکەوتــوو/ بێدان.

(أَدْرَدَ- هُ): بێدانیکــرد/ دانەکانــی خســت و نەهێشت.

(- أسنانَهُ): دانەکانی (نەهێشت/ خست).

(اَلدُرْد) (ح): کۆمەڵە زیندەوەرێکن شــیردەر دانــی پێشــەوەیان نییــە جنگیــان هەیــە پاریدەیــان دەدات کە زەوی هەڵــدڕن لەوانە مێروولەخۆر.

(اَلــدُردِيُّ- مِنَ الزَّيت ونَحْوَهُ): خڵتەی ڕۆنی شل و شتی وەها.

٢-(دَردَبَ- الرَجُــلُ): کابــرا زەندەقچوانــە هەڵات و ئاوڕی دەدایەوە وەك چاوەڕێی شتێك بێت.

(اِمْــرَأَةٌ دَرُوب): ئافرەتێکــە بەشــەو دێت و دەچێت.

٣-(اَلدَّرْبَيــس): زۆرزان و فێڵــە زۆر ٢-پیر٣-ئیفادە/ پیری پەککەوتە.

٤-(دَردَرَ الشَّــيخُ أَوِ الصَبِيُّ البُسْرَةَ): پیرەکە

یــان منداڵەکە فەریکە خورماکــەی لەدەمدا سووەوەو هێنای‌و بردی.

(اَلدُرْدُر: (ج) دَرادر): پووکی منداڵ کە دانی لێدێتەدەری.

(اَلدَرْدار): گرمەی تپەڵ/ دەنگی تەپڵ.

(اَلــدَرْدار أَو الُمــرَّان): دارەرەش: درەختێکی مەزنە لــە کۆمەڵەی زەیتوونە گوڵێکی زەردو گەڵایەکی درکاوی هەیە بۆ دارســتان پێکەوە نان یان ڕازاندنەوە دەروێنرێت لەوانەیە زۆر بەرزببێتەوە تەختەکەی سپی‌و چاکە زوو بۆ دروستکردنی ڕم‌و نێزە بەکاردەهێنرا.

(اَلدُرْدُور): گێژەنــی دەریا. کە تیایدا ناوەکە شــەپۆڵدەدات‌و مەترســی نوقومبوونی تێدا هەیە.

(درز): ١-(دَرِزَ. دَرَزاً): خۆشی جیهانی نۆشی‌و تێر هەوەسبوو.

(اَلدَرْز (ج) دُرُوز): خۆشیی‌و بوونی جیهان‌و ڕابواردن‌و چێژیی.

(اُم دَرْزَة): جیهــان کــە ســەرچاوەی هەموو ئــارەزوو حــەز خۆشــییەکە (ئیدیۆمــە بۆ جیهان/ دنیا).

٢-(دَرَزَ- الثَّــوْبَ. دَرْزاً): بەرگەکــەی وردو سفت دروو.

(- الخَیَّــاطُ الدُرُوزَ): بەرگدرووەکە بەســەر درووماندەکەدا چووەوە.

(اَلدَرْز (مص) (ج) دُرُوز): تیکوبنتیکی جل.

(اَولادُ دَرْزَة): ١-بەرگدرووەکان ٢-جۆڵاکان.

(اَلدَرْزِيّ): بەرگدروو.

٣-(بَنَاتُ الدُرُوز): ئەسپێو ڕشکیسەر.

(اَولادُ دَرزَة): مرۆڤی پووشت/ ڕسواو سووك.

(اَلدُرزِيّ والدَرَزِيّ) (ج) دَرَزَة ودُرُوز): بەرەی دورزی کە بەرەیەکن.

درس: (دَرَسَ- الرَسْمُ دُرُوساً): شوێنەوارەکە، کەلاوەکــە/ بنچینــەی خانووەکــە تەختبوو دیارنەما.

(دارِس (ج) دَوارِس): شوێنەواری (تەختبوو/ دیارنەماو).

(اَلشَّــيءُ): شتەکە نیشانەو شــوێنەواری بڕاو سڕرایەوە.

(- الرَّسْــمَ دَرْساً): پاشماوە شــوێنەوارەکەی (تەختکرد/ دیارینەهێشت).

(-الثَّوبَ): بەرگەکەی کۆن‌و شڕکرد.

(اِنْدَرَسَ — الرَسمُ): شوێنەوارەکە/ پاشماوەکە سڕرایەوەو دیارنەما.

(- الخَبَرُ): هەواڵەکە بڵاونەبووەوەو ونبوو/ دەنگیبرا.

(اَلــدَّرْس (مص) (ج) دُرُوس): ١-شــوێنەوار بڕاوو سڕراوە ٢-ڕێگەی نهێنیی.

(الــدَرْس والــدِرْس (ج) اَدْراس ودِرســان. والدَریس): بەرگی کۆنی شڕبوو.

(اَلَمدْروس) (مفع): بەرگی شڕو کۆنکراو.

٢-(دَرَسَ- الناقَةَ. دَرْســاً): مێحوشــترەکەی

هێنا/ ڕامکرد.

دَرَّسَ البَعيرُ: حوشترەکەی ڕامکرد

(اَلدُرْسَةُ): وەرزش و کردنی.

٣-(دَرَسَ- الكِتابَ أوِ العِلمَ. دَرْساً و دِراسَةً): کتێبەکەیان زانستەکەی خوێندو ئەزبەریکرد.

(دَرَّسَ وأدْرَسَ- هُ الكِتابَ): کتێبەکەی فێرکرد.

(دارَسَ الكُتُبَ. مُدارَسَةً و دِراساً): کتێبەکانی خوێندو ئەزبەریکرد.

(- هُ): هەریەکە کتێبەکەی بۆ ئەویتر خوێندەوەو گفتوگۆیان لەسەر کرد.

(تَدارَسَ- الطَلَبَةُ الكِتابَ): هەر خوێندکارەو کتێبەکەی بۆ ئەویتر خوێندەوەو فێریکردو گفتوگۆیان لەسەر کرد.

(دُرُوس الأَشياء): خوێندنی و فێربونی وانەی لەشی مرۆڤ و زیندەوەرو ڕووەك و ئامێرەکان و کانزاکان و ئاووهەواو...؟ هتد.

(اَلدَّارِس): زۆرخوێن و لێکۆڵەرەوە.

(اَلمَدْرَسة): خوێندنگە/ فێرگە.

(«هذه مَدْرَسَةُ النِّعَم»): ئەمە ڕێگەی ژیانی خۆشییە.

(المِدْرَس): ١-کتێب/ پەڕاو/ بابەتی وانە ٢-خوێندنگە.

(اَلمِدْراس): خانەی خوێندنی تەوارا.

٤-(دَرَسَ- الحُنطَة): درساً و دِراساً: گەنمەکەی کوتا/ بە جەنجەر یان وڵاخ گێرەیکرد.

(اَلدَرْس (مص) (ج) (دُرُوس)): وانەیەك.

طَريقٌ مَدْرُوس): ڕێگەی خۆشکراو کە خەڵك زۆر بەسەریدا ڕۆیشتووە.

(فِراشٌ مَدْرُوس): نوێنی نوستنی ڕاخراو.

٥-(دارَسَ- الذُنوبَ. مُدارَسَةً_دِراساً): گوناهیکرد/ خۆی گوناهبارکرد.

٦-(الدَرْس والدِرس (ج) أدْراس و دِرسان و الدَريس): کلکی حوشتر.

(المَدْرُوس): شێت.

ملحق

درس: (اَلمَدْرَسِيَّة): قوتابخانەیی.

(اَلفَلسَفَةُ المَدْرَسِيَّة): فەلسەفەی قوتابخانەیی، شێوەی فێرکردنی سەدەکانی ناوەڕاستە بە تایبەتی لە فەلسەفەدا. بنچینەی فێرکردنەکەیش پێوانە بوو. بەناوبانگترین مامۆستای ئەم قوتابخانەیەیش (ئەنیسلموس و ئەبیلاردوس پەترۆس لۆمباردس و ئەلبەرتۆسی گەورەو تومانەکوینی و بوناونتوراو ڕوجەباکون، بوون).

درص: (دَرِصَ- تِ الناقَةُ. دَرَصاً): مێحوشترەکە لە پیریدا ددانەکانی کەوت.

(دَرْصاء): مێحوشتری پیری ددانکەوتوو.

(اَلدَرْص والدِرْص (ج) أدْراص ودِرَصَة ودِرْصان ودُرُوص وأدْرُص) (ح): بەچکە مشك و پشیلەو کەروێشك و ئا لەو جۆرانە.

(أَلدَّرص والدارُوص) (ح): مێحوشترى خێرا.
(أُمُّ أَدْراص) (ح)»: ١-گۆڕههڵكهنـه ٢-وميـى گران/ چورتوم.
(«وَقَعـوا في أُمِّ أَدْراص»): گرفتارى بهڵابوون ٣-قهومانى سهخت.
درع: ١-(دَرِعَ- الفَـرَسُ وغَـيرُهُ. دَرَعـاً): ئهسپهكه يان وڵاخيتر سهرى رِهش و ئهويترى لهشى سپيبوو.
(أَدْرَع (م) دَرْعـاء (ج) دُرْع): ئهسـسـپى سهررِهش و لهش سپى.
(أَدْرَعَ- الشَهْرُ): نيوهى مانگ تێپهرى.
(أَلدُرْع والدُرَع): شـهوانى شـازدهو حهڤدهو هـهژدهى مانـگ سێشـهوى مانگهكـه رووناكدهبێت كه پێش ئهوه تاريك بووه.
(أَلدَرْعاء (ج) دُرْع- مِن اللَّيالي): ئهو شهوانهى كه سهرلهبهيانى مانگ تێيدا ههڵدێت.
٢-(دَرِعَ- الشّـاةَ دَرْعـاً): مهرِهكهى له ملهوه گوروو.
(- الرَقَبَةَ أَو اليَدَ): له جومگهوه دهسـت يان ملى بێشكان دهرهێنا.
(إِنْـدَرَعَ العَظْـمُ): ئێسـكهكه له گۆشـتهكه بووهوهو دهرهات.
٣-(دُرِعَ- الزَرْعُ): كشتهكه لێيخورا.
(- الماءُ): ههموو شتى نزيك ئاوهكه خورا.
(أَدْرَعَ- المـاءُ): ههرچـى لاى ئاوهكـهوه بوو خورا.

(ماءٌ مُدْرَع ومَدَرَّع): لهوهرى چوارلاى ئاوهكه خوراو پاكۆدرا.
(«رَوضَةٌ مُدْرِعَة»): باخچهيهكى دهوروپشت رووتكراووو خوراو.
٤-(دَرَّعَ- هُ): زرێى ئاسنى پێپۆشى.
(-تِ المَرأَةَ): كراسى لهبهر ژنهكه كرد.
(أَدْرَعَ وادَّرَعَ): ١-زرێى پۆشى.
(-اللَّيلَ): خۆى له تاريكى شـهودا شـاردهوه ٢-ههرچيت خسـته ناوهوهى شـتێكهوه ئهوه شاردووتهوهو بهرگپۆشتكردووه.
(تَدَرَّعَ): زريپۆشى پربوو.
(إِنْدَرَعَ- البَطنُ): گهدهكه پربوو.
(أَلـدِرع (ج) دُرُوع وأَدْرُع و دِراع): ١-زرێـى ئاسن كه بۆ پاراستن لهبهردهكرا (ئهمه مێيه دهيشكرێت به نێر).
(دُرَيع): زرێكۆله، بهرگێكى بچووكه كارهكهرى بچووك دهيپۆشێت.
(دِرعُ المَرْأَةِ (ج) أَدْراع): ديزداشـهى ژنان يان پۆشـاكێك كه له ماڵهوه ژنهكه لهبهريدهكات (ئهمه نێره).
(أَلدارِع) (فا): زريپۆش.
(الدارِعَةُ): مێى وشهى (الدارِع).
(- ج دَوارِع (ا ع): پاپـۆرى پۆڵاتێكـيراوى شهر/ جهنگ.
(أَلدُّرعَة (ج) دُرَع): بهرگه لفكه كه دارخورما له خۆيهوه دهيپێچێت.

(اَلمِدْرَعَةُ- عِندَ اليَهود): بەرگێکی کەتانیبوو کە مالوومە گەورەکانیان لەبەریاندەکرد.

(اَلمُدَرَّع) (ح): زرێپۆش زیندەوەرێکە لەشی بە مادەیەکی (قۆچیی/ شاخیی) داپۆشراوە.

(اَلمُدَرَّعــة (ا ع): پاپــۆری جەنگیــی پــۆلا تێگیراو.

(اَلدُرّاعَة (ج) دَرارِیع والمِدرَعَة (ج) مَدارِع): جبەی پێشهەڵتڵیشاو.

(الدِرعیة (ج) دَراعي): نووکی رم یان تیر کە لە ئاسنەو دەچێتە زرێوەو کونیدەکات.

٥-(دَرَّعَ- هُ): خنکاندی.

(- الشَّيءَ): شتەکەی دەرخست/ دیاریکرد.

٦-دَرَّعَ- الرَجُلُ): لە رۆیشتندا پێشکەوت.

(اِنــدَرَعَ- فِي السَّــيرِ): لــە رۆیشــتنەکەیدا پێشکەوت.

(«اِنــدَرَعَ یَفعَلُ کذا»): بــە پرتاو دەرپەری ئەوە بکات.

(- القَمَرُ مِنَ السَّحابِ): مانگەکە لە هەورەکە دەرپەری/ دەرچوو.

٧-(الدُّرع- مِنَ العُشب): گیای (ناسکو تەرو/ تازە دەرهاتوو).

الملحق:

درع: (دِرعُ الرِّئاســة): جنراوێکە لە خوریی سپی. پاپا بۆ ســەرۆك قەشــەکانو نێرراوو راســپێراوەکانی دەنێرێــت ئــەوە بەڵگــەی دەســەلاتی ئــەوان دەبێت لە کڵێســەکانیاندا بە لاتینی پێیدەڵێــن (پالیۆم) و بە یۆنانیش (ئۆمۆفۆریۆم)ە.

درف: ١-(اَلــدَرْف): کۆشو ســایەو باوەشو پاڵ/ تەنشت.

(اَلدَرْفَةُ): (عامیــة). (اَلصِفق) (فصیحها): تاکێکی دەرگا.

٢-(دَرفَقَ وادْرَنْفَقَ- فِي سَــیرِهِ): لە رۆیشتندا خێرایکرد/ پەلەیکرد.

درق: (١-دَرَقَ فِي المَشــي. دْقاً): لە رۆیشتندا پەلەیکرد/ چابوکانە رۆیشت.

(دَرَّقَ- هُ): نەرمیکرد.

(اَلدَرَق): هەموو شتێکی رەق.

(اَلدَرَقَةُ (ج) دَرَق): قەڵغانی پێستی رووت کە نەداری تێدابێتو نە پشتی هەبێت.

(اَلــدَوْرَق (ج) دَوارِق) (فارســیة): ١-گۆزەی گــەورە کــە بڵوولــە بێــتو دوو دەســکی هەبێت ٢-تەپڵەیەکە خوانا‌ســە گۆشەگیرەکان لەســەریاندەکردو پێیاندەوتــن تەپلــە بەسەرەکان.

(اَلدَرّاق. الواحِدَةُ دَرّاقَة) = (الدُرّاقن) (ن): ١-قۆخ ٢-درەختی قۆخ ٣-مەی.

(اَلدُرّاقن والدِرْیاق): تلیاك.

(اَلدَرْقاء): هەور.

٢-(دَرْقَلَ- الرَجُلُ): ١-خێرا رابورد/ تێپەری ٢-کەوتە هەڵەکەسەما ٣-خۆی بادا و راوەشاندو کەوتە فیز.

(اَلدِرَقْل): كالآیەكی ئاوریشمین.

درك: ١-(دَرَّك- المَطَرُ): باران بێوچان باری/ دڵۆپەی بە دوای دڵۆپەیدا هاتەخوارێ.

(دارَكَ- هُ مُدارَكَـةً و دِراكاً): شـوێنیكەوت/ بەدوایدا چوو.

(- الطَّعْـنَ): یەك بـەدوای یەكدا تیغی پیادا كرد.

(- الشَـيءَ): شـتەكەی یەك بە شـوێنیەكدا برد.

(أدْرَكَ- الشَيءَ): بە شتەكە گەیشت.

(تـدارَكَ – القَـومُ): یـەك بـە دوای یەكدا ڕۆیشتن/ یەك شـوێنی یەك كەوتن‌و بەیەك گەیشتن.

(أدَّارَكَ= تَـدارَكَ) أدّارَكَ- الخَطَأَ بِالصَّوابِ): هەڵەكەی ڕاستكردەوە.

(«تَدارَكَـهُ اللهُ بِرَحْمَتِـهِ»): خـودا بـەر میهرەبانیی خۆی خست.

(تَدارَكَ مافاتَ): بە شوێن بەسەرچووەكەدا/ تێپەڕیوەكەدا چـوو گرتیەوەو چاكیكردەوەو ڕاستیكردەوە.

(«تَدارَكَ- القَومَ»): خۆی گەیاندە خوێشكەل.

(إدَّرَكَ): دوایكەوت/ فریایكەوت.

(إسْـتَدْرَكَ- الشيءَ بِالشَّـيءِ): كۆششیكردو ویستی بە شتێك بگاتە شتێكیترو لێیتێبگات.

(«إسـتَدرَكَ النَّجاةَ بِالفِـرارِ»): بە هەڵاتن خۆی ڕزگاركرد.

(-الخَطَأَ بالصَّواب): هەڵەكەی ڕاستكردەوە.

(«تَدارَكَـهُ اللهُ بِرَحْمَتِـهِ»): خـودا بـەر میهرەبانیی خۆی خست.

(تَدارَكَ مافاتَ): بە شوێن بەسەرچووەكەدا/ تێپەڕیوەكـەدا چوو گرتیـەوە چاكیكردەوەو ڕاستیكردەوە.

(«تَـدارَكَ- القَـومَ»): خـۆی گەیانـدە خوێشكەل.

(إدَّرَكَ): دوایكەویت/ فریایكەوت.

(إسْـتَدْرَكَ- الشيءَ بِالشَـيءِ): كۆششیكردو ویستی لە شتێك بگاتە شتێكیتر/ لێیتێبگات.

(«إسـتَدرَكَ النَّجاةَ بِالفِـرارِ»): بە هەڵاتن ویستی خۆی ڕزگار بكات.

(- الخَطَأَ بِالصَّوابِ): هەڵەكەی ڕاستكردەوە.

(- مافـاتَ): فریـای ڕابوردووەكـە كەوتو چاكیكردەوە ڕاستیكردەوە.

(-عَلَيهِ القَولَ): قسەكەی بە هەڵە داناو وتی هەڵەتكردووە.

(اَلدَّرك والدَرَك): ١-بنی بنی شـت/ قووڵایی شت.

(«بَلَغَ الغَـوّاصُ دَرَكَ البَحرِ»): دەریاوانەكە گەیشـتە بنـی بنـی دەریاكـە/ تەختی بنی دەریاكە ٢-فریاكەوتن‌و پێگەیشتن.

(فَرَسٌ دَرَكُ الطَريدَةِ): ئەسـپەكە گەیشتەی نێچیرەكەو فریاكەوتەیەتی ٣-ئەنجامی كرداروكار.

(مالَحِقَكَ مِـــن دَرَكِ فَعَلَيَّ خلاصُهُ): ئەوەی لــە ئەنجامــدا تووشــتبووە دەبێت مــن لێی رزگارتبکەم.

(دَرَاكِ= أدرِك): فریاکەوە.

(اَلدِراك): یەك دوای یەککەوتەو بێپچڕ.

(سَيرٌ دِراك): ڕۆیشتنێکی سەرومڕو بێپشوو.

(اَلدَرَكَــةُ (ج) دَرَكات): پلەپلــەی دابەزین‌و دواکەوتن.

(الدَرَجَةُ): پلەپلە سەرکەوتن.

(«أَلجَنَّــةُ دَرَجــات»): بەهەشــت پلــە پلە سەرکەوتنە.

(«أَلنــارُ دَرَكات»): جەهەننــەم پلەپلــە داکەوتن‌و دابەزینە.

(اَلدَريكه): نێچیریی ڕاونراو/ هەموو شتێکی ڕاونراو وەك چەتە.

(اَلإِسْتِدْراك) (مص)وەبیرهاتنەوە/ پێزانین‌و هەستپێکردن/ بەیادکردنەوەی قسەیەك.

٢-(أَدرَكَ- الشَيءُ):کاتی شتەکە هات.

(- الثَمَــرُ):میوەکــە/ بەرەکە (پێگەیشــت/ گەیشت).

(- الوَلَدُ):کورەکە بلووقبوو/ پێگەیشت.

٣-(أَدرَكَ- المَسْأَلَةَ):لــە کارەکە گەیشت/ بەی بە کارەکە برد/ کارەکەیزانی.

(- الشَيءَ بَبَصَرِهِ):بە چاو بەیبەشتەکە برد. شتەکەی دی.

(الإدراك) (مــص):١-بەپیێــبردن/ هێــزی پێزانین ٢-پێگەیشتن.

(اَلــدَرّاك): بەپیێبــەر/ پێــزان/ ڕێپێبــەر/ کەسێکە کە بزانێت چی دەوێت.

(رَجُلٌ مُدرِكَةٌ):پیاوێکە زۆر وشیارەو دەزانێت چی دەوێت/ چاك بەیدەبات (ئەو (تێ)یە بۆ زیادرەوییە نەك نیشانەی مێ بێت).

(اَلمُدرِكات والمَدارِك): هەستەکان کە پێنجن.

(مَدارِكُ الشَرْعِ):باسانێکە کە بە پێی ڕێڕەوو دەستووری شەرعە کە دەزانرێت.

٤-(أَدرَكَ- بِثَــأرِهِ):فریــای تۆڵەســەندنەوە کەوت/ تۆڵەیسەندەوە.

(اَلدَرك والدَرَك):بەپیێبردنی پێویست.

٥-(رِجالُ الدَّرَك):هێزی پاراستنی ئاسایش/ جەندرمە.

(دَرَكِيٌ دَرَكي):جەندرمەیەك/ ئاسایشپارێزێك.

٦-(اَلدَرْبَكَــةُ):قەڵەبالغــی‌و بەیەکداچوون/ چریی خەڵك.

(اَلدَرابُكَّة (مو) اَلدِرْبَكَّة):جۆرە تەپڵێکە.

درم: (دَرِمَ- العُضوُ دَرَماً):ئێسکی ئەندامەکە بە گۆشت داپۆشرا.

(دَرِم ودارِم ودَريــم وأَدْرَم):ئەندامێــك کە ئێسکەکەی گۆشت داپۆشیبێت.

(- ت السياقُ): لاقەکەرێك‌و ساف‌و جوانبوو.

(دَرَّمَ- أَظفارَهُ):پاش نینۆککردن نینۆکەکانی ڕێك‌و سافکرد.

(دِرْعٌ دَرِمَــةٌ):زرێیەکی لــووس یان نەرمی

ڕێکوپێک.

(دِرعٌ مُدَرَّمَة): زرێیەکی لووسی ڕێکو پێکی تەخت.

٢-(دَرِمَ- تِ الأَسنانُ دَرَماً): دانەکان ١-کرمێبوون/ هەڵوەرین ٢-خوران خەریکن بکەون.

(- البَعيرُ): حوشترەکە دانەکانی کەوت.

(أَدْرَمَ- الصَبِيُ): دانی شیری منداڵەکە شلۆقبوو تا دانیتری لەجێ دەرچێت.

(أَدرَم (م) دَرماء): منداڵێک دانی شیری لەقبێتو دانیتری لەجێ دەربێت.

٣-(دَرَمَ- القُنْفُذُ والأرنَبُ و نَحوَهُما دَرْماً و دَرَماً و دَرَماناً و دَرامَةً): ژیشکەکە یاتن کەروێشکەکەو هیتر لە پەلەپەلێیو خێراییدا هەنگاوەکانیان کورتکردەوە.

(دَرَكَ الشَّيخُ والصَبِيُّ): پیرەکە یان منداڵەکە پەلەیانکردو هەنگاوەکانیان کورتکردەوە.

(دارَمَ. مُدارَمَةً): بەلەشگرانیو پەلە ڕۆیشت.

(الدَرِمَة): ١-مێی وشەی (الدَرِم): ٢-(ح) کەروێشک.

(الدَرَّام (م) دَرّامَة): ناشیرینو ناتەواو ڕۆیشتووی هەنگاو کورت.

(الدَرَّام والدَرّامَة) (ح): ١-ژیشک ٢-(ح) کەروێشک.

(الدَرْماء) (ن): ڕووەکێکی دەشتەکییە شێوەی لە شێوەی جگەر دەچێت گەڵاکەی سوورە.

(الدراما) (لاتينية= الفاجعة): کۆست. شانۆگەرییەکە کە تیایدا پێکەنینو گریان ئاوێتەیە.

٥-(دَرْمَسَ): بێدەنگبوو.

(- الشيءَ): شتەکەی شاردەوەو داپۆشی.

٦-(دَرْمَصَ. دَرْمَصَةً): خۆی (سەرشۆڕ/ کەساس) کردو پاڕایەوە.

٧-(الدَرْمَق): ئاردی سپی.

٨-(دَرْمَكَ): ڕایکرد.

(دَرمَكَ- البِناءَ): خانەکەی لووسو ساف‌کرد.

(الدَرمَك): ١-خۆڵە وردە ٢-ئاردی سپی.

(الدُرْمُوك): ١-ڕایەخ (فەرش- حەسیر هەر شتێك کە ڕابخرێت) ٢-کاڵا.

درن: (دَرِنَ- الثَّوبُ. دَرْناً): بەرگەکە (چڵکن/ پیس) بوو.

(دَرِن و مِدْران (م) دَرِنَة و مِدران): چڵکن/ پیس/ پۆخڵ/ مجکن.

(أَدْرَنَ- الثَّوبَ): جلەکەی چڵکنکرد/ پیسکرد.

(- الثَّوبُ): پۆشاکەکە چڵکنبوو/ پیسبوو.

(الدَرَن (ج) أَدْران): چڵك/ پیسی/ مجك، پۆخڵی.

٢-(أَدْرَنَ – تِ الماشِيَةُ): ئاژەڵەکە پاشاخورەکەی خواردو/ گیا بۆژۆکەیخوارد.

(الدَرين): ١-پاشاخور/ گیای بۆژۆ/ پاشەڕۆك

٢-جلەكۆنەو جلەشڕە.
(أُمُّ دَرِين): زەوییەك كە هیچی تێدا نەڕوێت‌و وشكبێت.
٣-(الدَرَّان) (ح): ڕێوی.
(ابْنُم دَرِن): جیهان/ دنیا.
٤-(الَدُرْنُـوك والدِرْنیـك (ج) دَرانیـك): ١-فەرش‌و ڕایەخی تووكن ٢-پۆشاكی تووكن.
دره: ١-(دَرَه- عَلَیهِم. دَرْهاً): بۆیانەرپەڕی‌و پەلاماریدان.
(دارِهاتُ الدَهرِ): وەی/ چورتومی ڕۆژگار.
(التَدْرَه): نەهێنەریی.
(هُـوَ ذو تُدْرَهِ): نەهێنەرێكی وەهایە لە ناكاو پەلاماری دوژمـن دەدات بێئەوەی بە خۆیان بزانن.
٢-(دَرَه- لَهُـم و عَنْهُم. دَرْهاً): پاراسـتنی‌و بەرگریی لێكردن.
(الْمِـدرَه (ج) مَـدارِه): سـەردار/ گـەورەی نەتەوەو دەمڕاستیان.
(الأدْرَه): بەرگریی لێكردن/ پاراستن‌و خراپە لێدوورخستنەوە.
٣-(دَرَه- علـی كذا دَرْهاً): لـەوە پتریكرد/ لێیزیاد كرد.
٤-(دَرْهَمَ- تِ الخُبّازي): تۆڵەكە كە گەڵاكەی وەك درهەمی لێهاتە ئەوەندە گەورە بوو.
(دُرهِمَ- الرَجُلُ): پیاوەكە پارەی زۆر بوو.
(الدِرْهَـم والدِرهِم والدِرهـام (ج) دراهِم) (یونانیة): ١-درهەم ٢-(بە پێی ناونانی ئێستا) بە پارەو پووڵ دەڵێن.
(الْمُدَرْهَم): پارەدار/ پووڵدار/ دەوڵەمەند.
٥-(إدْرَهَمَّ): ١-تەمەنی زۆر بوو ٢-لەبەر پیری دانەكانی كەوت.
(مُدَرهِم): پیری دانكەوتە.
٦-(إدرَهَمَّ- البَصَرُ): چاوەكە تاریكبوو.
دروش: (الَدَرویـش) (فارسـیة): هـەژار. دەروێش/ خواپەرست‌و دنیانەویست.
دری: ١-(دَرَى الشـيءَ وبالشَـيءِ دَرْیا ودِریاً و دَرْيَـةً و دِرْيَةً و دَرَیانـاً و دِریاناً و دُرِيّاً و دِرايَـةً): (ئەم چاوگەی دواوە لە هەموویان زۆرتر بەكاردێت) بە شـتەكەیزانی/ ئاگاداری شتەكە بوو/ شتەكەیزانی.
(أدرى- الرَجُـلَ بِكَـذا): پیاوەكـەی لـەوە ئاگاداركردەوە، ئەوەی هێنایەوەبیر.
(«ما أدْراك ومایُدریكَ»): تۆ چی دەزانیت/ تۆ ئاگات لە چییە.
٢-(دری و تَـدَرّى و أدَرّى — الصَّیدَ. دَرْياً): نێچیرەكەی هەڵخەڵەتاند فێڵیلێكرد.
(داری- هُ. مُـداراةً): دڵـی ڕاگرت‌و لاواندی‌و خڵافاندی/ فریویدا.
٣-(دری- الرَأسَ. دَرياً): بە شـانەكە سـەری (خوراند/ هەڵكراند).
(الَمِـدْری والمِـدراة والمَدْرِیَّـة) (ج) مَدارِ و مَداری): ١-شانە ٢-(قۆچ/ شاخ)ی زیندەوەر.

دزر. (دَزَرَ- ـُ. دَزْراً): پاڵپێوەنا.

ملحق

دري: (الأدريـــة = الفُوصِيَّـــة): ڕێڕەوێکـی فەفسەفیی ئاینی سۆفیانەیە بە تایبەتی لە سەدەی یەکەم‌و دووەمی سەردەمی عیسایيدا پەیـدا بوو دەڵێـت کە زانیاریی ڕاسـتەقینە زانیاری کە هەسـتی سـۆزە کەبەرەو ناسینی خودا دەتبات.

أللا أدريَة: الإنكاريَّة): ڕێڕەوێکی فەلسەفییە ڕێڕەوی سوفسوگائی پێدەڵێن.

دسّ: ١-(دَسَّ- الشَّـيءَ تَحـتَ التُراب وفيهِ. دَسّاً و دِسِّيسى): شتەکەی بە ژێر گڵەوە کردو شاردیەوە.

(إنْدَسَ): شاردرایەوە.

(اَلِـدَسّ): میلێکـە بـە برینـدا دەکرێت تا بزانرێت چەند قووڵە.

(اَلدَّسِـيس (ج) دُسُـس): ١-ئـەوەی بە ژێر گڵەوە دەکرێت دەشـاردرێتەوە ٢-برژاوی ژێر ژیلەمۆ.

(اَلدَّسَّاس) (ح): مارێکە کورت‌و سووره خۆی بەژێر گڵدا دەکات، کۆڵەمار.

(«اَلعِرقُ دَسَّـاسٌ»): ڕەوشـتی باوو باپیر بە وەچە دەکات.

(اَلدَّسَّاسَة): ١-دوومەلان ٢-مارێکی کورتە خۆی بە ژێر گڵـدا دەکات ٣-(ح) کرمێکی سـووری درێژە.

٢-(دَسَّ- عَلَيـهِ. دَسّـاً و دِسِّيسـى عليه): سووسـەی بەسـەرەوە کـردو بـە فێـڵ‌و تەڵەکەبازیی کارەکەی لێتێکدا.

(دَسَّسَ تَدْسِيسـاً): بە توندی کاری لێتێکداو داوی بۆ نایەوەو فێڵیلێکرد.

(تَدَسَّـسَ بِـهِ إلى أعدائِـهِ): بـۆ دوژمنانی سووسـەی بـە سـەرەوە کـردو بـە فێـڵ‌و تەڵەکەبازی کارەکەی لێتێکدا.

(اَلدَّسِـيس (ج) دُسُـس): ١-سووسـەکەری ڕاسپێردراوی هەواڵهێن.

١-(اَلدُسُس): ساختەبازو کەڵەکباز لە کاردا.

(اَلدَّسِيسَـة): پیلان‌و فێڵی خراپەکاریی‌و بە دنیازیی.

(اَلدَّاسوس): سیخور/ سووسەکەر.

دسـت: ١-(اَلدَّست (ج) دُسُـوت) (فارسية): ١-فێڵ‌و فریودان ٢-پێشی خانوو ٣-ئەنجومەن ٤-سەرین ٥-کاغەز ٦-پۆشاك ٧-بیابان.

(اَلدَسْـت في لعـب الشـطرنج): لـە یـاری شەترەنجدا دەستێك دەست (اَلدَستُ لي): ئەم دەستە هی منە واتا من بردمەوە.

(«اَلدَستُ عَلَيَّ»): ئەم دەستە من دۆڕاندم.

(یادَسـت): چەڵەمەشـکێنە جۆرە یارییەکە ئێسقانێکی مریشکی تێدا بەکاردەهێنرێت.

(اَلدَّست): تیانێکی گەورەی مسین (عامیە).

٢-(اَلدَسْـتَجَة (ج) دَسـاتِج) (فارسـية): ١-دەستەیەك ٢-دەفرێکی گەورەی شووشە.

٣-(اَلدُسْتُور (ج) دَساتير) (فارسية): ١- دەستوور (ئەو دەستوورەی کە لە سەرێدەرۆن و کاری پێدەکرێت ٢-وەزیر ٣-رێدان/ مۆڵەت ٤- ئەو تۆمارەی کە یاسای شاو سنووری یاسایی تێدا تۆماردەکرێت یان ناوی سەربازو پلەیانی تێدا دەنوسرێت/ یاسای بنچینەیی.

٤-(الدُّستان (ج) دَساتین) (مو) (فارسية): ژێی عوود یان ژێ لە هەموو نامێرێکی موسیقەدا.

دسر: ١-(دَسَرَ- هُ. دَسْراً): ١-تیغی پیادا کرد/ دایە بەر تیغ ٢-توند پاڵپێوەنا.

(دَوْسَر): دەستەیەکی سەرباز کە هی (نیعمان کوڕی مونزیری شای عیراق) بوو دەڵێن لە وشەی (دَسر)ەوە وەرگیراوە واتا نێزەو شمشێر پێداکردن و پاڵپێوەنان).

(الدِّسراء (ج) دُسُر): پاپۆڕ (وا ناونراوە) چونکە ئاوەکە رادەدات و دەڕوات.

٢-(دَسَرَ- الشَّيءَ. دَسْراً): شتەکەی (سمی/ کونکرد).

(- السَّفينَةَ): پاپۆڕەکەی بە بزمار چاککردەوە.

(دَسَرَ الدِسار في الشَّيءِ): بزمارەکەی بە زۆر کوتایە شتەکەوە.

(اَلدِسار (ج) دُسُر و دُسْر): ١-بزمار ٢- ریشاڵە پەتێکە تەختەی پاپۆڕەکەی پێ قایمدەکرێت.

٣-(اَلدَّوسَر) (ن): ١-مرۆڕ ٢-(ح) شێر – (ح) حوشتری کەتە.

(اَلدَّوسَر والدَّوسَريّ و اَلدُواسِر والدُواسِريّ والدَوسَرانيّ): چەتەوڵی بەهێز/ زۆر گەورەی قایم و توند.

دسع: (دَسَعَ. دَسْعاً): پڕ بەدەمی خواردنەکەی هێنایەوە.

(- بِقَيئِهِ): رشانەوەکەی فرێدا.

(- الشيءَ): شتەکەی دەرپەڕاندە دەرەوە.

(- الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.

(- البَعيرُ جِرَّتَهُ): حوشترەکە خواردنەکەی هێنایەوە ناودەمی و کاوێژیکرد.

(بَعيرٌ دَيْسَع): حوشترێکی زۆر کاوێژکەر.

(اَلمَدْسَع): رێی خواردن لە گەرووا.

(اَلدَّسيع): شوێنی سوورێنچك لە گەرووا.

(الدَّسيعَةُ (ج) دَسائِع): لەگەنی گەورە (بە ئاودانی ناوسکی حوشتر چوێنراوە).

٢-(دَسَعَ- العِرقُ. دَسْعاً): دەمارەکە لە گۆشتدا شاردرایەوە.

٣-(دَسَعَ- الرَجُلُ. دَسْعاً): دەستی بەخشینی والا کرد/ زۆری بەخشی.

(اَلدَّسيعَة (ج) دَسائِع): ١-بەخشینی زۆر ٢-سفرەی و خوانی پڕو هەمەجۆری بەخشندەیی.

٤-(الدَسيعَة (ج) دَسائِع): ١-سروشت ٢-هێز/ تین/ توانا.

دسق: (دَسِـقَ- الحَوْضُ دَسَقاً): گۆلەکە پڕو لێوانلێو بوو/ سەرڕێژ بوو.

(أَدْسَقَ- الإناءُ): قاپەکەی پڕکردی لێوانلێو.

(الدَّيْسَق): (حەوزی/ گۆلی) پڕ.

٢-(اَلدَّيسَـق): ١-خوانێکـی زیویـن ٢-هەموو خشڵێکی زیوینی ساغ. ٣-ڕێگەی دووروودرێژ ٤-پیر/ ئیختیار ٥-جوانیی ٦-ڕووناکیی ٧-سپێتی ٨-سپێتیی تراویلکەو بریسکە بریسکی ٩-گۆلی پڕ.

(دسك): ١-(الدَوْسَك): دیلیی.

٢-(اَلدَّسْـكَرَة (ج) دَسـاكِر) (فارسـیة): ١-گـەورەدێ ٢-خەڵوەتخانـە ٣-تەختەمزەوی ٤-تیاترۆخانە/ شوێنی خواردنەوەو ڕابواردن ٥-کۆشکشێوەیەك ماڵو خانووی بەدەوردا بێتو شوێنی ڕابواردن بێت.

دسم: ١-(دَسَـمَ- القارُورَةَ): سوراحییەکەی سەرنایەوە.

(- البابَ): دەرگاکەی داخست.

(- الجـرحَ): پلێتـەی خسـتە زامەکـەوە/ برینەکەوە.

(أدسَـمَ – القـارورَةَ): سـوراحییەکەی سەرنایەوە.

(اَلدُسْـمَةُ والدِسـام): دەمەڵبێن/ سەرقاپ/ سەری سوراحیو شتیتر/ تۆپەوانە.

(ماهُوَ إلا دُسْـمَةُ): هیچ نییە هەر سەرقاپە واتا بێفەرە.

٢-(دَسَـمَ- المَطَرُ الأرضَ. دَسْـماً): بارانەکە کەمەکێك زەوییەکەی تەڕکرد/ ڕشێنەیکرد.

(الدَّيسَم): هاوکاری میهرەبانو بە سۆز.

٣-(دَسَـمَ- الأَثَـرُ): شـوێنەوارەکە ونبوو و سڕرایەوە.

٤-(دَسَمَ- البَعيرَ دَسْماً): قەتران یان شتیتری لە حوشترەکە هەڵسوو.

دَسِـمَ و تَدَسَّم. دَسَـماً): ڕەنگبۆری مەیلەو ڕەش/ بۆرەقنە.

(دَسَّمَ- الشَّيءَ): شتەکەی ڕەشکرد.

(اَلدَّيْسَم): ١-ڕەشیی ٢-تاریکیی.

(اَلدُسْمَة): بۆری مەیلەو ڕەش.

٥-(دَسِـمَ. دَسَـماً و دُسُـومَةً): قەڵەو بوو/ گۆشتو غەزوبەزی زۆر بوو.

(دَسِـم و أدْسَم (م) دَسِمَة ودَسْماء (ج) دُسْم و دُسُم): قەڵەوو چەوربیگرتوو/ گۆشتن.

(تَدَسَّمَ- الشيءَ): شتەکەی چەور کرد.

(اَلدَسَم): گۆشتو بەزو چەوریی.

٦-(دَسِـمَ وتَدَسَّمَ- الشَّـيءَ. دَسَماً): شتەکە پیسی لەسەر نیشت یان چەوریی گرت.

(اَلدَسَم): پیسی. چەوریی.

٧-(اَلدَّسْم): سەری نەوسـەری شت/ کۆتایـی شت.

(«أنـا على دَسْـمِ الأَمـرِ): من لەوسـەری کارەکەدام لە کۆتاییدام.

(اَلدَيْسَـم): ١-(ح) ورچ یـان بەچکـە ورچ ٢-

ڕێویی یان بەچکە ڕێوی ٣-(ن) گیایەك.
دسا: (دَسا و دَسَی. دَسْواً و دَسْیاً): سیسبوو و پووکایەوە.
(- الرَجُلُ): خۆیشاردەوە/ ونبوو.
(دَسَّی- الرَجُلَ): بەدرەوشتیکردو گومڕایکرد/ تووشی خراپەیکرد.
(- نَفسَهُ): خۆی (بێکارە/ تەمەڵ)و بێتواناو بەدبەختکرد.
دشّ: (دَشَّ. دَشّاً): بروێشیکردو لێینا.
(- الحَبَّ): گەنمەکەی کرد بە بروێش.
(اَلدَشـیش): بروێش کە لە گەنم دەکرێتو زبر دەهاڕێت.
اَلدَشیشَة (ط): چێشتی بروێش.
دشـق: (اَلدَوْشَـق): ١-خانووی گەورە ٢-(ح) حوشتری کەتە/ زل.
دشك: (اَلدَوْشَك: فارسیة): دۆشەك/ نوێن.
دشن: (١-دَشَـنَ- الشيءَ. دَشْـناً): شتەکەی دایە/ پێشکەشکرد.
(تَدَشَّنَ- الشَيءَ): شتەکەی وەرگرت/ برد.
٢-(دَشَّـنَ- الثَّـوبَ): یەکەمجـار بەرگەکەی لەبەرکرد.
(خَشَّنَ) (عامية) = دَشَّـنَ. (دَشَّنَ- المَعْبَدَ): پەرستنی پەرستگاکەی کردەوەو پیرۆزیکرد/ یەکەمجار ئەو نوێژی تێدا کرد/ کردیەوە.
(اَلداشِـن- مِنَ الثِّیاب): بەرگی تازەی لەبەر نەکراو.

(- مِنَ الدُّور): خانووی تازەی کەس تێنەچوو (وشـەکە لە (دُشـن)ی فارسـیەوە کراوە بە عەرەبی.
دشـا: (دَشـا. دَشْـواً): چـووە جەرگـەی شەڕەکەوە.
دظ: (دَظَّ- ه. دَظّاً): پەریکرد/ دەریکرد.
دعّ: (١-دَعَّ- ه. دَعّـاً): تونـدو دڵڕەقانـە پاڵیپێوەناو دەریکرد.
أَدَّعَ- الرَجُلُ): کابرا عەلەو جەلەی زۆر بوو/ منداڵی وردو خێزانەکەی زۆر بوو.
(اَلدَعّاع): منداڵی وردی پیاوەکە.
(اَلدُعـاع. اَلواحِـدَةُ دُعاعَة): ١-(ح) ڕەشـە مێروولەی باڵدار ٢- (ز) دارخورمای بڵاوبلاو ٣-تۆوێکی ڕەشی درەختێکی دەشتەکییە.
٢-(دَعْدَعَ. دَعْدَعَةً و دَعْداعاً): هێواش‌و بە پێچاوپێچ ڕایکرد.
(تَدَعْدَعَ): پیرانە ڕۆیشت.
(دَعْدَعْ. ودَعْدَعاً): هەڵسـەو گوڕبەدەرە خۆت (بە یەکێکی هەڵنوتوو دەڵێن).
٣-(دَعْدَعَ — الجَفنَـةَ. دَعْدَعَةً و دَعْداعاً): لەگەنەکەی پڕکرد.
(- المِكیـالَ): پێوەرەکـەی ڕاوەشـاند تا زۆر بگرێت.
(تَدَعْدَعَ- الشيءَ): شتەکەی پڕکرد.
٤-(الدَعْداع): کورت.
دعب: (١-دَعَبَ- هُ دَعْباً و دَعابَةً): پاڵیپێوەنا.

٢-(دَعَبَ- هُ. دَعْباً و دَعابَةً): گاڵتەی لەگەڵدا کـرد/ یـاری لەگەڵدا کرد/ گەمـەی لەتەکدا کرد.

(داعَبَ- هُ. مُداعَبَةً): گەمەو گاڵتەی لەگەڵدا کرد.

(تَداعَـبَ- القَـومُ): سـوعبەتو گاڵتەیـان لەگەڵیەککرد.

(تَدَعَّبَ- عَلَيهِ): نازی بەسەردا کرد.

(تَداعَـبَ- القَومُ): خوێشـگەل سـوعبەتو گاڵتەیان لەگەڵ یەك کرد.

(اَلدَعِب والداعِب): گاڵتەبازو سـوعبەتچی/ قۆشمە.

(دَعّاب ودَعّابَة): (ئەو (ت)یە بۆ زیادڕەوییە): زۆر قۆشمەو گاڵتەبازو سوعبەتچی.

(اَلدُعابَة): یاریو گاڵتە لەگەڵدا کردن.

(الدُعْبُب): ١-قۆشـمەو بزێـو ٢-گۆرانیبێژی چاك.

(الأَدْعَب (م) دَعْباء (ج) دُعْب): گەوج.

(اَلدُعْبُـوب): ١-پیاوی کورتـە بنەی بوودەڵە کـە گاڵتەجاڕی ئـەمو ئەو بێـت ٢-گەوج ٣-نێرەمووك.

٣-(اَلدُعْبُب): هەرزەکاری سپیکەڵەی قوڵپن.

(اَلدُعْبُوب (ح): ١-مێروولەی ڕەش ٢-ڕەشـکە کـە دەخورێت ٣-ڕێـی دیـاری تەختکراو ٤-چـالاك/ گورجوگۆڵ/ چابوك ٥-(ح) ئەسـپی درێژ.

٦-(لَيلَـةُ دُعْبُـوب): شـەوی نەهامەتیـی ٧-شەوێکی زۆر تاریكو تنۆك.

٤-(اَلدُعْبُوث والدُعْبوس): گەوجی کەمناوەز.

٥-(اَلدِعْبِل): هێلکەی بۆق.

(اَلدِعْبِل والدِعْبِلَة) (ح): مێحوشتری بەهێزو قایم.

(دعت: (دَعَتَ- هُ. دَعْتاً): توند پاڵیپێوەنا.

دعث: ١-(دَعَثَ. دَعْثاً): گڵی سـەرزەوییەکەی بە پێ یان دەست یان بە شتیتر وردکرد.

(- بِهِ الأَرضَ): کێشای بە زەویدا.

(إِنْدَعَثَ- الشـيءُ): شـتەکە ژێرپـێ خرا/ پێپلێنرا/ پێشێلکرا.

٢-(دُعِـثَ): موچڕکـی پێداهـاتو لەشـی داهێزرا.

(الدَعْث): سەرەتای نەخۆشی.

٣-(أَدعَـثَ- فِي الشَـرِّ): خـۆی لـە خراپەدا نوقومکرد.

(تَدَعَّـثَ- ت صُدورُهُـم): دڵیـان لە قینەو دەغەز پڕبوو.

(اَلدِعْث): پەشمو قین/ دەغەز.

٤-(أَدْعَثَ- الشَيءَ): شتەکەی هێشتەوە.

(اَلدِعْـث (ج) أَدْعاث و دِعاث): پاشـماوەی ئاو.

٥-(أَدْعَثَ – الشَّيءَ): شتەکەی دزی.

٦-(دَعْثَـرَ- الأَرضَ): پێـی بەزەویـدا نـا/ شێلای.

(- الحَوضَ): گۆلەکەی ڕووخاند/ تێکدا.

(اَلدُعْثُور- مِنَ الحَوْض): گۆلی تێکدراو.

(اَلدُّعْثور): چاڵ.

٧-(اَلدَعْثَر): گەوج.

(اَلدُعْثُور- مِنَ النَّعَم): ماڵیاتێکی زۆر، مەڕو حوشترو ئاژەڵێکی زۆر.

دعج: (دَعِـجَ- تِ العَينُ. دَعَجـاً): چاوەکە مەســتبوو/ گەورەو ڕەشێنەکەی زۆر گەورەو سپێنەکەی زۆر سپیبوو.

(اَدْعَج (م) دَعْجاب (ج) دُعْج): چاوەمستو بەلەك.

(الدُعْجَةُ): ڕەشیی چاوو گەورەیی.

(لَيْلٌ اَدْعَج): شەوێکی ڕەش‌و تاریك.

(اَلدَّعْجـاء): یەکەم شــەوی کۆتایی مانگ کە شەوی بیست‌و هەشتە.

(اَلمَدْعُوج): شێت.

دَعــر: (دَعِـرَ- العُــودُ. دَعَــراً): چیلکەکە دووکەڵیکردو نەگرا.

(- الزَنْــدُ): چەکوشــی تفەنگەکــە ئاگــری نەکردەوە.

(اَدعَر): چەکوشی ئاگر نەکەرەوە/ چرووك.

(اَلدَّاعِرَةُ (ج) مَداعِــير): دارخورمایەکە کە تۆوی وەرنەگرتووە.

٢-(دَعِرَ- العُودُ. دَعَراً): چیلکە کە خوراوە/ مۆرانە تێیداوە کولۆر بووە.

(دَعِر): کولۆر ناو خوراو.

(اَلدُعْــر الواحــدةُ دُعْــرَة) (ح): مۆرانە کە داردەخوات.

٣-(دَعَــرَ و دَعِــرَ –الرَجُــلُ. دَعــارَةً): کابــرا داوێنپیســیکرد/ بێناموســیکرد/ بەدڕەوشتیکرد.

(تَدَعَّرَ- الرَجُلُ): کابرا پیس‌و ڤێزەونبوو.

(اَلدَعَــر والدَعــرَة والدَعــارَةُ والدِعــارةُ): خراپەکردن/ داوێنپیسی/ بێناموسی.

(رَجُــلُ دُعَــرُ و دُعَــرَة): پیاوێکــی ناپاکی بێنابڕووی بەدڕەفتار.

(اَلداعِــر (م) اَلداعِــرَة (ج) دُعــار): پیاوی داوێنپیس/ شــەرواڵپیس/ ژنی قەحبە/ ژنی بەدخوو و سۆزانی/ خراپڕەوشت.

(اَلدَعــارَة والدَعــارَّة): بەدڕەوشــتیی/ داوێنپیسی/ خراپەکاریی.

٤-(تَدَعَّــرَ- وَجْهُــهُ): ڕووی پەڵەپەڵــەی ناشیرینی لێپەیدابوو.

دعس: (١-دَعَسَ- الشَــيءَ. دَعْساً): شتەکەی (خستە ژێرپێ‌و شێلای/ پلیشانەوە).

(دَعَسَ ودَعَّسَ- المَرأةَ): ژنەکەی سەرشــۆڕو زەبوون کرد.

(اَلدَعْس): شوێنکار.

(طَريــقٌ دَعْــس): ڕێگەیەك شــوێنپێی زۆر پێوە بێت.

(اَلمِدْعــاس (ج) مداعِــس و مَداعيــس): ڕێگەیــەك هاتووچۆی زۆر بەســەرەوە بێت/

پێخۆوستبێت.

٢-(دَعَسَ- فُلاناً. دَعْساً): پاڵی بە فیسارەوە نا.

(دَعَسَ و دَعَّسَ- هُ بِالرمحِ): نێزەی (لێوەشاند/ پیاداکرد).

(داعَسَ- هُ مُداعَسَةً): نێزەیان بە یەکتریدا کرد.

(اَلمِدعَس): تیغوەشێن/ نێزەوەشێن.

(اَلمِدْعَس والمِدْعاس (ج) مَداعِس و مَداعیس): نێزەی قایم و پتەوی سەرتیژ کە دەوەشێنرێت.

٣-(دَعَسَ- الوِعاءَ. دَعْساً): قاپەکەی (ئاخنی/ پڕکرد).

٤-(اَلمَدْعَس): بە تەمای بن/ شتێك کە چاوی تێببڕێت.

دعص: ١-(دَعِصَ- هُ. دَعْصاً): کوشتی.

(- بالرُّمح): نێزەی پێداکرد.

(أدعَصَ- هُ): کوشتی.

(اَلمَداعِص): نێزەکان.

٢-(داعَصَ- هُ): لەسەر سەربەرزیی بەرهەڵستیکرد/ بەرەنگاریبوو.

٣-(تَدَعَّصَ- اللَّحمُ): گۆشتە بۆگەنەکە هەڵوەری.

(اَلدِعْص (ج) دِعصَة و أَدعاص و الدِعْصَة (ج) دِعَص): گردە لم.

(اَلدَعْصاء): زەویی تەخت/ دەشت کە گەرما تێیدا لە دەوروپشتەکەی تیژتر دەبێت.

(اَلمُنْدَعِص): لاشەی مردووی رزیوو/ بۆگەنکردوو.

دعق: (دَعَقَ- الطَّریقَ. دَعْقاً): زۆر بەسەر رێگەکەدا رۆیشت/ و خۆشیکرد/ پەستاوتی.

(طریقٌ دَعْقٌ و دَعِقٌ و مَدْعُوقٌ): رێگەی پێخوست و خۆشکراوو کوتراوە.

(دَعِقَ- الطَریقُ. دَعَقاً): رێگەکە زۆر بەسەریدا رۆیشتن و خۆشبوو، کوترایەوە.

(اَلدُعْقَةُ): رەوە حوشتر.

٢-(دَعَقَ- الغارَةَ. دَعْقاً): پەلامارەکەی پەرەپێداو بلاوەپێدا.

(دَعَقَ وأدْعَقَ – الخَیلَ): لە ئەسپەکەیەوە ژەندو تاویداو تیژیکرد.

(- عَلَیهِمُ الخَیلَ): پەلاماری دان و ئەسپەکانی بەرەو روو کردن و بەسەردا بردن.

(اَلدَعْقَة): پەلامارو هاتوهاوار.

(خَیلٌ مَداعیق): ئەسپی پێشێلکەری خوێنگەلە لە هێرشدا.

٣-(دَعَقَ- الماءَ. دَعْقاً): ئاوەکەی تەقاندو بەردا.

(اَلمَدْعَق): شوێنی تەقینی ئاو/ دەرپەرێنگەی ئاو.

(اَلدُعْقَةُ): تاوەباران.

٤-(دَعَقَ- الرَجُلَ. دَعْقاً): نیشتە سەر پیاوەکەو تەواو کوشتی.

٥-(دِعْوَیْقَة الطَیُّون) (ح) (عامیة):

جۆلەکەیەکی بچووك.

دعـك: ١-(دَعَكَ- الثوبَ. دَعْـكاً): جلەکەی هەڵگلۆفت و نەرمیکردو زبریی نەهێشت.

(-الخَصْمَ): ناحەزەکەی خۆی نەرمکرد.

(- الجِلْدَ): پێستەکەی هەڵگلۆفت/ هەڵشێلاو نەرمیکرد.

(- الشَّيءَ في التُراب): شتەکەی لەخۆڵەوەدا.

(«دَعَكَهُ بالقَول»): بە قسە ژانی بردە دڵی.

(داعَـكَ- هُ. مُداعَكـةً): دوژمنایەتییەکـی سەختی لەگەڵدا کرد.

(تَداعَـكَ- القَـومُ): دوژمنایەتـی نێـوان خوێشکەل توند بوو.

(تَداعَكوا في الحَرب): قاڵی شەڕ بوون.

(ألدِعكُ): سوورو هەتەری شەڕفرۆشی.

(المِدعَـك والمُداعِـك): دوژمنـی گـەورەی سەرسەخت.

٢-(دَعِكَ. دَعَكاً): گەوجبوو.

(داعِك و داعِكَة (م) داعِكَة): گەوج.

(«فُـلان أحْمَـقُ داعِكَـة»): ئـەو (ت) یە بۆ زیادڕەوییە)، گەوجێکی تەواو گەوج.

٣-(داعَكَ- هُ. مُداعَكَةً): خاپاندی.

٤-(ألدُعَـك): ١-مردەلۆخـە/ خـاوو خلیچك ٢-(ح) باڵندەیەکە ٣-کەمهێز/ بێتوانا.

(ألدُعْكَةُ): بەشی زۆری ڕێگەکە.

دعـل: ١-(دَعَـلَ- هُ. دَعْـلاً): خلافانـدی و فێڵیلێکرد/ لەخشتەیبرد.

(داعَلَ- هُ): فێڵیلێکرد/ هەڵیخەڵەتاند.

(ألداعِل) (فا): هەلاتوو.

٢-(دَعْلَجَ- اللَّيلُ. دَعْلَجَةً): شـەو تاریکبوو. تاریکداهات.

(ألدَعْلَج): تاریکی.

٣-(دَعْلَـجَ- الرَجُلُ. دَعْلَجَـةً): کابرا هەر لە هاتووچۆدا بوو.

٤-(دَعْلَـجَ- الشَـيءَز دَعْلَجَـةً): شـتەکە ڕەنگەکانی بەیەکداچوو.

٥-(دَعْلَجَ- الشيءُ دَعْلَجَةً): شتەکە ڕەنگەکانی بەیەکداچوو.

(ألدَعْلَـع) (ز): گیـای بـە گژیەکـدا چوو/ لەیەکئالاو.

٦-(ألدَعلَـج): ١-جەوالـی پـڕ ٢-گەنجـی جوانڕووی شل و مل.

دعم: ١-(دَعَمَ- الشَّيءَ دَعْماً): شتەکەی پاڵدا تا خوار نەبێتەوە.

(- هُ): پشـتیگرت و یاریدەیداو بەهێزیکرد/ پشتی قایمکرد.

(إدَّعَـمَ): پاڵـی بـە پاڵگرەکـەوە دا/ خۆی بەسەردا دا.

(الدِعْمَـة (ج) دِعَـم والدِعـام (ج) دُعُـم والدِعامَـة (ج) دَعائـم):١-کۆڵەکـەی ماڵ/ سـتون/ دیرەگ ٢-ڕاگـر/ پایـە ٣-داربەندی کەپر.

(ألدِعْمَتـان والدِعامَتـان):دوو داری ڕاگری

بەكرەو چەرخى سەر بىر.

(دِعامَـــةُ القَومِ): (گەورە/ ســـەردار/ ڕاگر)ى نەتەوە.

(اَلدُعمِيُّ): ١-دارتاش ٢-شـــتێكى چاك ڕاگیراوو كۆڵەكەدراو.

(المُدَّعِم): پشتوپەنا، پەناگا.

٢-(تَداعَمَ- الأَمرُ فُلاناً): فیسار كارى گرانبوو، كارى لەسەرى كەڵەكە بوو.

٣-(اَلدُعمِيُّ): زۆرینەى ڕێگەكە.

(فَرَسٌ دُعْمِيُّ): چاوەرێى سنگسپى.

(فَرَسٌ اَدْعَم): چارەوێى سنگسپى

٤-(دَعْمَصَ- الماءُ): ئاوەكە كرمە ڕەشەى زۆر بوو.

(دَعامیص ودَعامِص) (ج): كرمە ڕەشە (لە ئـــاوى گۆماودا كـــە كەمبكات یان وشـــكبێت) پەیدا دەبێت.

(اَلبُلْعُط): (عامیة) = الدُعْمُص (دعن: دَعَنَ.

دَعانَةَ): بەرەڵاو بێنابرووانە گاڵتەبازیكرد.

(الدِعَن (ج) دِعْنَـــة) = (الماجن): گاڵتەبازى بەرەڵاو بێنابروو.

دَعا: (دَعــا- هُ. دُعاءً و دَعْوَى):١-بانگیكرد/ هاوارى لێكرد ٢-دڵى ویســـتى/ لەدى بۆیچوو ٣-پەنابۆبرد.

(-المَیتَ): هاوارى بـــۆ مردووەكە كردو بۆى لاواندەوەو كرووزایەوە وەكو بانگیبكات.

(- ه الى الأمـــرِ):بۆكردنى كارەكە بانگیكردو هانیدا.

(- بِهِ): داواى ئامادەبوونى لێكرد.

(- فُلانـــاً دَعْـــوَةً و مَدْعـــاةً): فیســـارى میواندارێكرد/ بۆ نانخواردن بانگیكرد.

(- لَـــهُ دَعاءً): دۆعاو نزاى باشـــەى بۆ كرد/ خێرو چاكەى بۆ خواست.

(- عَلَیهِ) (ضد):١-دۆعاو نزاى خراپى لێكرد ٢-دوعاى چاكى بۆ كرد.

(- إِلَیهِ): داواى بۆ (لێكرد/ لێخواست).

تَدَعًـــى- النائِحَـــةُ (تَدَعِّیاً): شـــیوەنكەرەكە بارانـــدىو بەلاوانـــەوە خـــۆى هێنـــاو بردو ڕاوەشاند.

(تَداعـــى- القَـــومُ): خوێنشـــگەل یەكتریـــان بانگكرد.

(اِنْدَعى لِدَعْوَتِهِ)بەدەنگبانگكردنەوەكەیەوە چوو و قایل بوو.

(اِدَّعى- الشَيءَ): ئاواتى بە شتەكە خواست.

(اِســـتَدعى — هُ اِســـتِدعاءً): بانگـــى لێكرد/ هاوارى لێكرد، بە شوێنیدا نارد.

(- الشَيءَ): ١-شـــتەكەى خواست/ دوایكرد ٢-شتەكەى بە پێویست دانا.

(اَلدُعـــاء (ج) اَدْعِیَـــة): هاوارلێكـــردن/ بانگكردن/ نزا/ دۆعاكردن.

(اَلدَعْـــوَة):١-پەیمـــان ٢-دۆســـتایەتى ٣-بـــۆ نانخواردن بانگكردن/ میواندارێى ٤-بانگەواز/ نزا.

(«كُنـا فِي دَعوَةِ فُـلان»): لـه نانخواردنو ميوانداريّتى فيساردا بووين.
(هُـوَ مِني دَعْـوَةَ الرَجُل): ئـەو لە منەوە نزيكە. نيّزميەك له منەوە دوورە.
(اَلداعـى) (فا) (ح) دُعــاة) (م) داعِيَة (ج) داعِيات و دواع): بانگكەرى خەڵكى بۆ سـەر ئاين يان ريّرەويّكى ئايينى خۆى.
(اَلداعي والداعِيَةُ (ج) دَواعٍ): هۆ/ هۆكار.
(داعِي اللَّبن وداعِيَتُهُ): شـيرى هيّڵراوەى ناو گوان كە لە پاشاندا بيدۆشن.
(اَلدَّعَّاء): ١-كەسيّكە زۆر نزا بكاتو بلاّلّيتەوە/ نـزاكار ٢-كەسـيّكە زۆر جـار ميوانداريـى نانخواردنى خەڵك بكات.
(اَلمَدْعــاة): ١-بانگكردنى خەڵك بۆ نانخواردن ٢-هۆ/ هۆكار/ لەبەر.
(اَلدِّعاية): ١-پروپاگەندە ٢-بانگەواز بۆ شتيّك/ پروپاگەندە بۆ پارتيّك يا بيروبڕوايەك يان بۆ هەر شتيّك.
(وزارة الدِعاية): وەزارەتى پروپاگەندە.
(دائِرة الدِعاية): فەرمانگەى پروپاگاندە.
٢-(دَعا- هُ فُلاناً و بِفُـلانٍ دُعاءٍ و دَعوَى): بە فيسار ناوى هيّنا/ بەو ناوە بانگيكرد/ ئەو ناوەى ليّنا.
(اَدعـى- هُ اِدعـاءً): بـە نـاوى باوكيـەوە بانگيكرد.
(اِدَّعى اِلى غيرِ اَبيهِ): خۆى بە كوڕى يەكيّكيتر نـەك باوكى ناونا/ خۆى بـە كوڕى يەكيّكيتر دانا.
(- فِي الحَربِ): لە جەنگدا ناوى خۆىو باوكى هيّنا.
(اَلدَعِــيّ (ج) اَدْعياء): ١-ئـەو زارۆڵەيەى كە هەڵگيراوەو كراوە بە كـوڕى خۆ ٢-ئەوەى كە ناوى باوكى يان نەتەوەكەى وندەكات ٣-خۆى بە كـوڕى خەڵكانيّـك دادەنيّت يـان بە هى نەتەوەيەكيتر دادەنيّت.
٣-(داعى- هُ. مُدَاعاةً): ١-مەتەڵى ليّداهيّنا ٢-لەگەڵ يەكدا شەرە مەتەڵيانكرد.
(- تَداعَـو الشَـيءَ): شـتەكەيان بـە هـى خۆيانكرد.
(اِدَّعى الشَّـيءَ): بە درۆ يان بە ڕاسـت وتى ئەوە هى منە.
(- بِـهِ): داوايكردو وتى هــى منە، كردى بە هى خۆى.
(- عَلَيهِ): لاى دادوەر سكالاّى ليّكرد.
(اَلدَعْــوَةُ والدَعــاوَة والدِعــاوَة): بەهـى خۆدانان.
(اَلدَعْوى (ج) دَعاوٍ ودَعاوى): سكالاّ/ كيّشە/ دادخوازيى.
(اَلاَدعِيَّة والاُدْعُوَّة): شتى داواكارى.
الملحق:
دعـو: (اَلإدِّعــاء): داواكردنيّكـى ناڕاسـت/ واوتن.

(دَحض إدِّعاءات فــلان): داواو وته درۆکانی فیساری به درۆ خستەوەو بیانووی بری.

(ألإدِّعــاء): (ألإنتســاب الى غــير النســب الحقيقي): خۆ هەڵواسین به نەژادێکیترەوە.

(الإدعــاء): (اَلتَبَجُّـح و الإعتــداء النَّفس): خۆهەڵکێشانو زۆر به خۆوە نازین.

(«كان كثير الإدِّعاء»): خۆی زۆر هەڵدەکێشاو به خۆیەوە دەنازی.

(الإدعاء = المُطالَبَة): داواکردن.

(«ألإدِّعاء بالميراث»): داوای میراتکردن.

(الإدعاء في الجَدَل والمناظرة): له مشــتومڕو بەراوردکردنی ڕادا ئــەوەی دەوترێت دەبێت بەڵگەی سەپاندن بهێنرێتەوە.

(اَلإدِّعاء في القضاء): له دادگادا سکاڵاو داواکاریی لەدەست یەکێك یان لایەك.

(ألإســتِدعاء) (مــص): بانگکــردنو داوای ئامادەبوون.

(اَلإدِّعاء في القَضاء و الإدارة): نووســراوێکە ســکاڵای تێدایە یان داوایەکی تێدایە له لایەن دادگاوە یان بەڕێوەبەرێتیەوە نوسراوە.

(اَلمُدَّعــي): ١-داواکارێك که داواکــەی نارەواو ناڕاست بێت ٢-کەســێکە که خۆی بردبێتەوە ســەر باوکێك یان نەتەوەیــەك که هی خۆی نەبێــت. ٣-داواکار (اَلمُدَّعــي بمِيراث): میرات داواکەر. ٤-کەســێکە که شتێکی پیشاندابێتو هاوردبێتی که بەڵگەو سەلماندنی بوێت.

(اَلمُدَّعــي في القَضاء): داواکار له دادگادا/ ئەو کەسەیە که سکاڵاکەی له دادگادا کردبێت.

(اَلمُدَّعــي العــام أو النائب العــام): داواکاری گشــتیی/ دادیــاری گشــتی (دادوەرێکــە لــە پێداچوونــەوە/ دەســتپێکردنەو جودایی له دادگادا نوێنەری شیرازەی گشتییە.

٤-(داعــى — الحائِط. مُداعــاة): دیوارەکەی تێکدا.

(تَداعــى- تِ الحِيطانُ): دیوارەکان شــەقو شلۆقبوونو بەرپووتبوون بێنەوەی بکەون.

(- العَدُوُّ): دوژمن هــات (له هاتنی دیوارەوە وەرگیراوە).

(- القَــومُ عَلَيــه): خوێشــگەل دوژمنانــە گەلەکۆمەکێیان لێکرد.

٥-(دواعِي الصَّــدر): مەراقی دڵ/ خەفەتو داخی دڵ.

(- الدَهر): (لێقەومان/ تووشیی/ گرفتاریی) ڕۆژگار.

دغــد: (دَغدَغَ- فُلاناً بِكلِمَــة. دَغدَغَةً): به قسەیەك تەشەری لێدا/ تیروتوانجی تێگرت.

(اَلمُدَغدَغ): ١-گاڵته بەرسەنکراوو تیروتوانج تێگیراو ٢-ختووکەدراو.

(اَلدَغدَغَــةُ): ١-ختوکەدان ٢-دانەبەر کلکان/ به قسە گاڵتەپێکردنو پێرابواردن.

(زَكــزَك والزَكزَكَة) (عامِيــة): ختوکەدانو جووڵاندن.

دغر: ١-(دَغَرَ- ەُ دَغْراً): پاڵیپێوەنا.
(- علیه): پەلاماریدا.
(دَغِرَ- عَلَیهِم دَغَراً و دَغری): پەلاماریدان بێئەوەی خـۆی قایمکردبێتو ئامادەی تەواو بێت.
(إندَغَـرَ- علیـه): شـاڵاوی بردەسـەر/ پەلاماریدا.
(ألدَّغْرَةُ): بە دزییەوە شت بردن.
(ألمدَغَـرَة): جەنگـی بکوژو بـبڕو پەلاماری سـەخت کـە دروشـمەکەی هـەر بکـوژەو هێرشبەرە.
٢-(دَغَـرَ- في البَیتِ. دَغْـراً): خۆی کوتایەماڵەوە.
(- الشـيءَ في الشـيءِ): شـتەکەی تێکەڵـی شتەکەیتر کرد.
(- تِ المَرأةُ حَلقَ الصَبيِّ): ژنەکە پەنجەی بە گەرووی منداڵەکەدا کرد.
(- تِ الأمُ إبنَهـا): دایکەکـە شـیری بـە منداڵەکەیدا بەڵام تێر شیری نەکرد.
٣-(دَغَـرَ- ەُ. دَغْراً): زۆری لێکردو فشـاری خستە سەر تا مرد.
(إندَغَرَ): فشار درا پەستێورا/ تاسا.
٤-(دَغِـرَ- الرَجُـلُ. دَغَـراً): پیاوەکـە بەدڕەوشتو بەدزمانو ناپاکبوو.
داغِر: پیسو ناپاك/ بەدخواز/ بەدزمان.
(ألدّاغِر): ١-پیسـی بەدزمان/ ئاشووبنێرەوەو ناپاك ٢-ڕسوا/ سووك ٣-سەرشۆڕو کەساس.
دغـش: ١-(دَغَـشَ. دَغْشـاً): خۆیکـرد بە تاریکیەکەدا.
(- عَلَیهِم): پەلاماریدان.
(داغش حَـولَ- الماءِ): لە تینوانـدا سـووڕی ئاوەکەیدا.
(- الماءَ): بە پەلە ئاوەکەی خواردەوە.
(أدْغَش): چووە تاریکیەکەوە.
(تَداغَشَ- القَومُ و دَغْوَشُـوا): لە جەنگ یان هەراو ئاژاوەدا بە یەکداچوون.
(ألدَغَش والدُغْشَة والدَغیشَة): تاریکی.
٢-(داغَشَ- ەُ): تەنگی پێهەڵچنی.
(- في الشـيءِ): بۆ دەسـتگیربوونی شـتەکە ڕۆیشتو پێچو پەنایکرد/ فێڵیکرد.
دغص: (١- دَغِصَ. دَغَصاً): زۆرپخواروسـکی هەستا یان لە ڕقو تووڕەییدا دەماریگربوو.
(أدْغَصَ- ەُ): ڕقی زۆر هەستاند/ تووڕەیکرد.
(ألدّاغِصَةُ) (ج) دواغِص): گۆشـتی (توند/ پتەو).
(الدَغْصان): تووڕە/ دەمارگیر/ ڕقهەستاو.
٢-(أدْغَـصَ- ەُ المَوْتُ): مردن زوو پێچایەوەو بردی.
(داغَـصَ- في العَمَـلِ): لـە کارەکـەدا دەستوبردیکرد/ پەلەیکرد.
٣-(الداغِصَـةُ (ج) دَواغِـص): ١-ئاوی پاكو ڕوون ٢-ئێسـقانی کلاوەی ئەژنـۆ صابونَـةُ

الرُكبة (عامية) = الداغِصَة.

دغف: ١-(دَغَفَ- الشَيءَ دَغْفاً): شتەكەی لەدەست هەڵپچڕووكانـدو بـردی/ بە زۆر شتەكەیبردو لێسەند.

(دَغْفَهُم- الحَرُّ): گەرمـا زۆری بۆ هێنانو شپرزەیكردن.

(أبُو الدَغْفَاء): گەوج.

٢-(الدَغفَل: (ح): ١-بەچكە فیل یان بەچكە گورگ ٢-پەری پرو زۆر.

(عَیشُ دَغْفَلِيّ): ژیانێكی تێروتەسـەلیو فراوان.

(عامُ دَغفَليّ): ساڵێكی بەپیتو فەڕ.

دغل: (دَغَلَ- فیه. دَغْلاً): بە دزییەوە خۆی پێداكرد.

(أدغَلَ- الرَجُلُ): خۆی بە دارسـتانەكەدا كردو نبوو.

_ تِ الأرضُ): زەویەكە زەبەندو چڕ بوو.

(-الشَيءَ): شـتێكی وای تێخسـت كە ئەوە تێكبدات كە تێیدا بوو و لەو نەبوو.

(- بِهِ): ١-ناپاكیـی لەگەڵدا كردو فەوتاندنی ٢-بوختانی بۆ كرد.

(الدَغَل) (ج) أدْغـال و دِغال والدَغِیلَة): ١-جەنگەڵ/ بێشـەڵان/ دارستانیچڕ ٢-خەوشو كەمووكورییـەك كە دەبێتە هۆی خراپبوونی كارەكە ٣-شـوێنێك كە مەترسـیی ناكاوكوژی لێدەكرێت.

(مَكانُ دَغِلٌ): ١-جەنگـەڵ ٢-شـوێنی پرمەترسیی ناكاو كوشتن ٣-شوێنێكی نادیارو شارراوە.

(الداغِلَةُ): ١-ڤینەی دڵ ٢-خوێشكەل بە دوای ناپاكییو خەوشی كابرادا دەگەڕێن.

(المَدْغَل (ج) مَداغِل): ناو دۆڵ.

(الدُغاوِل): وەی/ جورتوم (تاكی نییە).

دغم: (دَغَمَ- القَومُ. الحَرُّ أو البَردُ دَغْماً و دَغْمانـاً): خوێشـكەل (گەرمـا بردوویان سەرمابردوو) بوون.

(- الإناءَ): سەری قاپەكەی نایەوە.

(- أنْفَهُ): لووتی شكاند.

(دَغِمَ – القَومَ الحَرُّ أو البَردُ. دَغماً و دَغَماً): خوێشكەل گەرمایان سـەرما دایبەسەریانداو بردنی.

(أدْغَمَهُم الحَرُّ أو البَردُ): گەرما یان سـەرما بەسەریاندا هاتو بردنی.

(أدْغَمَ اللهُ فُلاناً): خودا فیسـاری ڕووڕەشو ڕسواو سەرشۆڕ كرد.

(- هُ الشَّيءُ): شتەكە زیانی پێگەیاند.

(- الفَرَسَ اللِّجامَ): چارەوێكەی لغاو كرد.

(- الشَّيءَ في الشَّيءِ): شتەكەی بە شتەكەیتردا كرد.

(الإدغام عنـد الصرفیین): لای زمانزانەكان بەیەكدا كردنی پیتەكانە.

٢-(إدْغـامُ- الفَـرَسُ): ڕەشـیی كەللـەو

سەروچاوی چارەوێکە لە لەشی زیاتر بوو.
(أَدْغَم): چارەوێی سەروچاو ڕەشتر لە لەشی.
(ألأدغَم (ج) دُغْم): لووتڕەش.
(ألدَغَم و الدُغْمَة): ڕەنگی ئەسپی سەرو چاو ڕەشتر لە لەشی.
٣-(الأدغَم (ج) دُغْم): مرۆڤی منگن.
(ألدُغام): قورگیەشە/ ئازاری قورگ.
٤-(دَغْمَـرَ- هُ. دَغْمَرَةً): خەوشـی لێکرت/ کەموکووڕیی لێدەرهێنا.
(- الرَجُلُ): پیاوەکە بەدڕەوشتبوو/ بەدخوو بوو.
(- الشَـيءُ): شـتەکەی تێکهەڵدا/ بەیەکیدا کرد.
(ألدَغْمَرِيُّ والدُغْمُرِيُّ): ڕەوشتهەمەجۆر.
(ألدَغامر): سووكو ڕسواکانی ناو خوێشگەلو میللەت.
دفّ: ١-(دَفَّ. دَفّاً و دَفیفاً) (ضد): ١-هێشوای/ لەسەرخۆ. ڕۆیشت ٢-خێرا ڕۆیشت.
(أدَفَّ- تْ عَلَیهِ ألأُمُورُ. إدفافاً): کار بەسەریدا یەك لە دوای یەك داباری و هات.
(تَداف وادف- القَومُ): بەسەریەکدا کەوتنو شەرەشانیانکرد.
(ألدَفَّـةُ): ١-کـۆڕەوەی لەسـەرخۆ/ کشـانی کۆمەڵە خەڵکێك لە شـارو وڵاتێکەوە بۆ شارو وڵاتێکیتر ٢-سوپا بەرەو دوژمن دەکشێت.
٢-(دَفَّ- الطائِرُ دَفّاً ودَفیفاً): باڵندەکە وەك کۆتر باڵی جووڵاند/ باڵی بەیەکدادا.
(أدَفَّ- الطائِرُ إدفافـاً): باڵندەکە وەك کۆتر باڵی بەیەکدادا.
(إسْـتَدَفَّ- الطائِـرُ): باڵندەکـە داپەڕییـە خوارەوە نزیك زەوی بووەوە.
(ألدُفُوفُ مِنَ الطَیرِ): باڵندەکە دادێتە خوارەوە بۆ نێچیرەکەی نزیك زەوی دەبێتەوە.
(عُقابٌ دفوف): شاهەڵۆی خۆداهێن.
٣-(دَفَّ- لَهُ الأمرُ. دَفّاً و دَفیفاً): کارەکەی بۆ ئامادەو ساز بوو/ بۆیکرا.
(إسْتَدَفَّ- الأمرُ): ١-کارەکە سازبوو ئەنجامدرا ٢-ڕاست ڕۆیشتو ئاسانبوو.
٤-(دَفَّ- الشَـيءَ. دَفّاً): شتەکەی لە بنو بێخ هێناو هەڵیتەکاند.
(دَفَّفَ و دافَّ): پەلەیکرد/ هەڵپەهەڵپیکرد.
(دَفَّفَ- الجَریـحَ وداف عَلَیهِ): هەڵپەیکردە سـەر برینـدارەکـەو پەلـەی کوشـتنیکردو کوشتی.
(إسـتَدَفَّ- الرَجُلُ الموسی): کابرا ڕیشی یان سەرو ڕیشی بە گوێزانەکە تاشی.
٥-(دَفَّفَ- الرَجُلُ): دەفی لێدا.
(ألدُفُّ (ج) دُفُوف (مو): دەف.
(ألدَفُّ (ج) دُفُوف (مو): دەف.
(الدَفُّ والدَفَّةُ): لاو تەنشـتی هەموو شـتێك یان ڕووەکەی.
(«رَماهُ اللهُ بذاتِ الدَفِّ»): خودا تووشی سینە

پاڵوویکرد.
(اَلنَّفُّ): ١-هێواش ڕۆیشــتن ٢-ئاسانبوونی کار ٣-لەبن و بێخ هەڵکەندن.
(دَفّتا- الطَّبلِ): پێســتی هەردوو ڕووی تەپڵ کە لێدەدرێن.
(اَلدَّفّاف): ١-دەفلێدەر/ دەفژەن. ٢-دەفســاز/ دەفدروستکەر ٣-خاوەندەف.
٦-(اَلدَّفُّ): تەختەدار.
(دَفَّة): تەختەدارێك.
(اَلدَّفَّة): گێــڕی پاپــۆڕ ئامێرێك گرنگترین پارچەی ئــەو ئامێرە تەختەیەکــی پانە کە لــە دواوەی پاپۆڕەکەیــە بــۆ وەرچەرخانی پاپۆڕەکە، پێشیدەوترێت (السُّکّان).
٣-(دَفدَفَ): پەلەیکرد.
(- الطائرُ): پەلەوەرەکە باڵەکانی وەشــاندو نزیك زەویەکە بووەوە.
(- الدُّفُوفَ): لە لێدانەکەدا پەلەیکرد.
(دفِءَ: ١-(دَفِــيءَ. یَدْفَأُ و دَفُــؤَ. یَدفُؤُ- مِنَ البَــردِ. دَفَأً و دُفُــؤاً و دَفاءَةً): ســەرمابوو گەرمیبــووەوە ٢-خــۆی بــە بەرگو شــتیتر گەرمراهێناو هەســتی بــە گەرمیکرد/ خۆی گەرمکردەوەی.
(دَفَّأَ- هُ): گەرمیکردەوە/ گەرمیداهێنا.
(اَدْفَــأَ- هُ): شــتی گەرمــی لەبەرکــرد/ گەرمیکردەوە.
(تَدَفَّأَ وادَّفَأَ واسْــتَدْفَأَ): ١-جل و شــتیگەرمی بەکارهێناو لەبەر کرد ٢-خۆی گەرمکردەوە.
(اَلدِفْء (ج) اَدْفاء): ١-گەرمایی ٢-گەرمیبەخش وەك خوری و تووکی حوشترو ئا لەو بابەتانە.
(ماعَلَيــهِ دِفءٌ): ١-ئــەوەی کــە گەرمیی بە لەشی دەدات ٢-بەروبوومێك کە لە حوشتر بۆ خۆ گەرمکردنەوە دەستەکەوێت.
(دِفءُ الحائط): گەرمیی پەنایدیوار.
(اَقعَــدَ في دِفءِ الحائِــطِ): خۆی داوەتە پەنا دیوارەکە بۆ خۆپاراستن و گەرمیی.
(اَلدِفــاء): هەرچی خۆی پێگــەرم بکرێتەوە وەك پۆشاکی گەرم و شتیتر.
(اَلدافِيء والــدَفِيء (م) دَفيئَــة و دَفيئَة): ١-گەرمەوە بوو ٢-کەســێکە کــە بەرگی گەرمی لەبەرکردبێت/ خۆگەرمکەرەوە.
(اَلدَفِيئَــةُ- مِــنَ الاَراضــي): خاکــی گەرم/ گەرمەسێر.
(اَلدَّفآن (م) دَفأَى): گەرمەوەبوو/ خۆگەرمکەرەوە.
(«ابِلٌ مُدْفِئَة و مَدفَــأَة و مُدَفِّئَةو مُدَفَّأَة): حوشتری لەشــگەرم چونکە چەوریی و تووکی زۆری هەیە.
(اَرضٌ مَدفَأَة): خاکێکی/ زەوییەکی گەرم.
(اَلمِدْفَئَةُ): زۆپا/ ئامێری گەرمکەرەوە.
(اَلدَّفيئَــة): شووشــە بەنــد بــۆ لەســەرما پاراســتنی ڕووەکی گەرمەسێرەکان کە تیایدا دەروێنرێت.
(اَلتَّدفِئَــة المَرْکَزِیَّــة): کۆگــەرم: شــێوە

گەرمکردنێکـی هەمـووماڵەکەیـە بە هۆی دابەشکردنی بۆریی ئاوی گەرم بە ژوورەکاندا کـە لەتیانێکـی گـەورەوە وەردەگیرێـت کە گەرمدەکرێ بەوە ژوورەکان گەرمدەبن.

٢-(أَدْفَـأَهُ): زۆری پێبەخشـی (گیرفانـی گەرمکردەوە.

(الدِفْـء): بەخشش.

٣-(أَدْفَـأَ- الجَرِيـحَ): کۆتایـی بـە گیانـی بریندارەکە هێناو لەناویبرد.

٤-(أَدْفَأَ- القومَ): خوێشگەلی کۆکردەوە.

٥-(الأَدْفَأُ (م) دَفْأَى): قەموور/ مرۆڤی کۆم.

(الدَفَأ): کۆمیی/ قەمووریی.

(دفـت (الدَفتَـر (ج) دفاتِـر) (فارسـية): دەفتەر/ کۆمەڵە پەڕەی لێکدراو کە شتی تێدا دەنوسرێت.

دفر: ١-(دَفَرَ- هُ. دَفْراً): پاڵی بە سنگیەوە نا.

(دَفِرَ. دَفراً و دَفْراً): سەرشۆڕو زەبوونبوو.

(دَفارِ): کەنیزەکـی کۆیلە (ئەمە بوو جنێوە بە تایبەتی ئەگەر بانگبکرێت واتا بۆگەن).

٢-(دَفِرَ- الشَيءُ. دَفَراً و دَفْراً): شتەکە بۆنی ناخۆشبوو/ بۆگەنبوو.

(دَفِـر وأَدْفَر (م) دَفِـرَةٌ و دَفْراء): بۆگەن/ بۆدرن.

(دَفِرَ- اللّحْمُ): کرم دایە گۆشتەکە.

(أدفَرَ- الرَجُلُ): بۆگەنی بنباخەڵی هات.

(الدَفَر) (مص): بۆگـەن/ بۆمچك/ بۆدرن/ بۆنیناخۆش.

(دَفارِ): دنیا/ جیهان (وشەکە لە بۆگەنییەوە وەرگیراوە).

(أُمُ دَفـارِ وأُمُّ دَفْر): ١-جیهـان/ دنیا ٢-بەڵا/ وەی/ جورتوم/ ئاپۆرە.

٣-(الدِفْـران) (ن) (سـريانية): عەرعەری ناوکیـی/ هەڤرێسـکی ناوکیـی. جۆرێکـی هەڤرێسـکی جوانـە زۆر بـەرز دەبێتـەوەو گەڵاپانـە لە لوبنـان‌و جبل شـیخ‌و تورکیاو یۆنان هەیە.

دفـع: ١-(دَفَعَ- هُ. دَفْعـاً و دفاعاً و مَدفَعاً): پاڵیپێوەناو لایداو دووریخسـتەوە/ گێڕایەوە دواوە.

(- القَولَ): بە بەڵگە بەرپەرچی قسەکەیدایەوەو پووچیکردەوە.

(- عَنـهُ الأذى): ئـازاری لێدورخسـتەوە/ پاراستی.

(- عَنِ المَوضِعِ): شـوێنەکەی بەجێهێشـت/ کۆچیکرد.

(- إِلَيهِ): لەوێ کۆتاییهات.

(«طَريـقٌ يَدفَعُ الى مَكانِ كَـذا»): ڕێگایەکە دەگاتە ئەو شوێنە.

(- هُ الى كذا): ناچاری ئەویکرد.

(- هُ في كذا): خستیە ئەوەوە.

(دُفِعَ الى المَكانِ»): گەیانرایە شوێنەکە.

(دافَـعَ- عَنهُ. مُدافَعَـةً و دِفاعاً): بەرگریی

لێكرد/ پاراستی/ لەسەریكردەوەو پشتیگرت.

(-عَنهُ الأَذى): ئازارو زیانی لێدوورخستەوە/ نەیهێشت ئازارو زیانی پێبگات.

(- هُ): پاڵەپەستۆی لەگەڵدا كردو تەنگی پێهەڵچنی.

(- هُ عَن حَقِّهِ): دەستیدەستیی پێكرد/ خایاندیو مافەكەی نەدایە.

(تَدَفَّعَ- السَّيلُ): لێشاوەكە شەپۆلی یەك لە دوای یەكیداو هات.

(تَدافَعَ- القَومُ): خۆیشكەل تەكانیان بەیەكدا/ پاڵیان بەیەكەوە نا.

(تَدافَعوا- الشيءَ): هەر یەكە پاڵی بە شتەكەوە ناو بۆ لای ئەویتری رەوانەكرد.

(«ضَيفٌ يَتَدافَعُهُ الحَيُّ»): میوانێك كە گەرەك هەریەكە دەیدات بەسەر ئەویترداو بۆ لای ئەویتری دەنێرێت.

(إندَفَعَ- الرَّجُلُ): پیاوەكە خۆی كەنار گرت.

(- الفَرَسُ في سَيرِهِ): چارەوێكە گوژمی دایە خۆیو خێرایكرد.

(- السَّيلُ): لافاوەكە بە گوڕ هاتو شەپۆلی بەیەكدادا.

(- الرَجُلُ في الحَديثِ): پیاوەكە درێژەی بە ئاخاوتنەكەیداو لەسەری رۆیشت.

(- يَقول): دەستی بە قسەكردنكرد.

(إستَدفَعَ اللهَ الشرَّ): لە خودایخواست كە لە وەی بەدووری بكات/ وەی لەسەر لابەرێت.

(الدَفعَةُ): ١-جارێك ٢-پاڵێك.

الدُفعَةُ) (ج) دُفَع و دُفُعات): ١-تاوەبارانێك ٢-جارێك ئاو لە كوندە یان قاپ داكردن/ نۆرە/ جار.

(الدَّوافِع): زەویی نزمو چاڵ كە ئاوی لافاوو باراناوی تێدا كۆدەبێتەوە.

(الدَفوع): پاڵنەری ئازا/ زۆر پاڵنەر.

(- مِنَ الدَّوابِ): چوارپێیەك كە پێ زۆر بە زەویدا بدات یان لە رۆیشتندا توند پێ بە زەویدا بدات.

(الدَفّاع): پاڵپێوەنەری چاك/ زۆر پاڵنەر.

الدِّفاع: (ا ع): بەرگریكردن/ ئەو رێگەو شێوازانەی كە لە جەنگداو هۆیانەی بۆ بەرەنگاربوونەوەی دوژمن بەكاردێت.

(الدِفاعُ البَحرِيّ): بەرگریی دەریایی كە بە تۆپی رۆخی دەریا دەبێت.

(- البَرّي): بەرگریی زەویی بە دروستكردنی قەڵاو تەلبەندی دركاویو گەلێك هۆو رێگەیتر كە جەنگاوەرەكان دەیزانن.

(- الجَوّي): بەرگریی ئاسمانیی: بە هۆی تۆپی ئاسمانیی دژە فڕۆكەو گەلێك هۆو رێگەیتر.

(- السَلبي): بەرگریكردن لە دانیشتوانو ئاواییەكانو پاراستنیان لە فڕۆكەی دوژمنو ئەنجامی شەڕەكە كە سەربازەكان دەیزانن.

(المَندَفَع (ج) مَدافِع): ئاوەڕۆكە.

المِدفَع (ج) مَدافِع): ١-تۆپ ٢-پاڵپێوەنەر ٣-

گوللەهاوێژ.
(المِدفَع): ئامێری پاڵپێوەنان/ تەقاندن (ا ع): ئەو ئامێرەی کە گولله تۆپ دەهاوێژێت.
(المِدفَعَ الرَشّـاش): مەترەلۆز کە گوله بەریز دەهاوێت و ریزدەکات.
(- الذَرّي): تۆپی ئوتومهاوێژ کە بومبای ئوتوم بە هۆی ئامێرێکی کارەباییەوە دەهاوێژرێت.
(- غیرُ المُرتَـد): تۆپی نەگەڕاوە: کە بە کۆڵ هەڵدەگیرێت و لەسەر شان دەتەقێنرێت.
(- قاذِفُ الصواریخ): تۆپی موشـەکهاوێژ کە مووشەك دەهاوێژێتس.
(مِدفَع الهُجـوم - مِدفَع الإقتِحـام): تۆپی بەرەنگاریـی‌و هێرش بردنە سـەر کە لەگەڵ سـەربازی پیادەدا دەبێت هەروەها کۆمەڵەی ئامێرە جەنگیەکان.
(المِدفَع الهاون): تۆپی هاوەن کە بۆ بەرگرییەو لە پەنادا/ دادەنرێت‌و شێوە کەوانە دەروات.
(المِدفَع المُضاد للطائِرات): تۆپی ئاسمانیی دژە فڕۆکە/ فڕۆکەشـکێن کە بۆ خستنەخوارەوە یان گێڕانەوەی.
(الدّفّاع): ١-تواناو هێزی شـەپۆل یان لافاو ٢-لێشاوی خەڵك.
(دجاء في دُفّاعٍ مِنَ الناس»): خەڵك بە لێشاو هاتن/ بە جەماوەریی هاتن.
(المُدَفَّع): هەژارێکـی داماوو ملکەچ کە کەس میوانداریـی نـاکات هیچـی تادەنـێ ئەگەر سواڵیکرد. هیچی پێنادرێت.
(المِدفَعِیَّة) (ا ع): تۆپخانە. کۆمەڵە تۆپێکە لە ناوچەیەکدا ریزکراوەو لە شوێنێکدا دانراوە.
(المِدفَعِیَةو لبَریَّة): تۆپخانەی دەشتەکی.
(المِدفَعِیَة الجَبَلِیَّة): تۆپخانە کێوانی.
(مِدفَعِیَـةُ الشـاطِيء): تۆپخانـەی ڕۆخـی دەریا.
٢-(دَفَعَ إِلَیهِ الشيءَ): شتەکەی دایەوە.
الملحق
دفع: (الدَّفع): ١-بە زۆرو پاڵپێوەنان لابردن‌و نەهێشتن.
(دَفعُ الله الناسَ بَعْضَهُـم بَبَعضٍ): خودا بە هەندێـك خەڵك بـە زۆر پاڵ بـە هەندێکی تریانەوە دەنێت‌و لایاندەبات‌و نایانهێڵێت.
٢-(الرَّد والإبعاد): بەرهەڵست‌و دوورخستنەوە.
(«دَفعُ الأذی») بەرەنگاربوون‌و دوورخستنەوەی ئازارو زیان. ٣-پاڵنان‌و لێخورین.
(«دفـعُ العَرَبَة»): پاڵ بە گالیسـکەوە نان ٤-پارەدان لە بری شتێك
٥-الدفـع دقـداً: بـە دەسـتی پـارەدان/ دەستبەدەست پارەدان
٦-(دَفعُ الدَّین): وام دانەوە.
(الَدفـع (ج) دُفـوغ في المُرافَعـات المَدَنِیَّـة والتِّجارِیَّـة): داکۆکیی لە دادبینیە شـاری‌و بازرگانیەکانـدا: ئەومیە کـە داوالێکردومکە داکۆکیـی لـە خـۆی بەوە بـکات کـە دادگا

دەسەڵاتی تەماشـاكردنی ئەو داوایەی نییەو تایبەت بەو داوایە نییە.

دفق: ١-(دَفَـقَ- الماءَ دَفقـاً): توند ئاوەكەی ڕۆكرد/ بە زۆر دەریپەڕاند.

(- الكُوزَ): ئاوی گۆزەكەی ڕۆكرد.

(- المـاءُ.؟ دَفقـاً و دُفُوقاً): ئاوەكــە بە گوڕ دەرپەڕیو ڕژا/ ڕۆبوو.

(- النَّهــرُ): ڕووبارەكــە لێوانلێــو بــوو ئاو بەملاولایدا هاتەخوارێ/ سەرڕێژیكرد.

(كۆمەڵـی زمانزانــان دەڵێــن ئــەم فرمانــە تەواوكەری دەوێت).

(دَفَّقَ): زۆرو بە گوڕ ڕژا/ دەرپەڕی.

(«دَفَّقَت كَفَّاهُ العَطاءَ»): بەخشین لە هەردوو دەستی هاتەخوارێو درا.

(أدفَقَ- الكُوزَ): گۆزەكەی ڕژاند/ ڕۆكرد.

(تَدَفَّــقَ- المــاءُ): ئاوەكــە دەرپــەڕی/ فیچقەیكرد.

(تِ الدابَّــةُ): چوارپێكان خێرایانكرد/ توند ڕۆیشتن.

(«فُلان يَتَدَفَّقُ في الباطِلِ»): فیسـار خێرایە لە نارەواییدا.

(إِنْدَفَقَ- المـاءُ): ئاوەكە دەرپــەڕی/ ڕۆبوو/ ڕژا.

(إِسْـتَدْفَقَ- الماءُ): ئاوەكە ڕۆبوو/ دەرپەڕییە خوارێ ٢-ڕژا.

(الدُفْقَةُ): جارێك دەرپەڕینی ئاو/ ڕۆبوونی/ ڕژانی.

(«جاؤُوا دُفْقَةً»): بە جارێك هاتن.

(«سَيْل دُفاق»): لافاوێكی زۆر زۆر دۆڵەكەی هەموو پڕكرد.

(سَـيْرٌ أَدْفَق (م) دَفْقاء): (بە تەوژم/ بەگوڕ) دەرپەڕین/ ڕۆیشتن.

(أَلدِفَقّي): بە تەكانو خێرا ڕۆیشتن.

(«مَشَى الدِفِقّي»): بە تەكانو خێرا ڕۆیشتو دەرپەڕی.

(أَلدِفِقَّــي والدِفَقَّةُ): مێحوشــتر یا چارەوێی ڕەسەن كە ڕەوتی خۆشبێتو بەگوڕ بێت.

٢-(دَفَــقَ- اللهُ روحَــهُ دَفْقاً): خــودا گیانی دەكێشا/ مراندی.

٣-(أَلأَدْفَق (م) دَفْقــاء):١-خوار/ كەچ/ گێڕ/ چەماو ٢-پیاوێك لە پیریدا یان لەتاو خەفەتو بەژارە چەمابێتەوە.

دفل: (أَلدِفْل):١-قەتران ٢-قیر- ٣ژاڵە.

أَلدِفْلي (ن): ژاڵە درەختێكە گوڵی سـپی یان سوور دەگرێت گەڵاو گوڵەكەی تاڵە.

دفن: ١-(دَفَـنَ- المَيتَ دَفنــاً): مردووەكەی ناشت/ كردی بەژێر گڵەوە.

(- الحَديثَ): قسەكەی شاردەوە/ پەنهانیكرد.

(تَدَفَّــنَ واندَفَــنَ):١-شـاردرایەوە/ نێــژرا ٢-ونبوو/ لەبەرچاو ونبوو.

(تَدافَــنَ- القَــومُ): بێدەنگییــان لێكــرد/ نهێنییەكەیان شاردەوە.

(إِدَّفَنَ- العَبْدُ): كۆیلەكە لەترسی خاوەنەكەی هـەلات. خـۆی ونكرد/ خـۆر شـاردەوەو لە شارەكە دەرنەچوو وەك خۆی ناشتبێت.

(دَفُون): ون‌و شاردراوە.

(إِدَّفَـنَ- الشَـيءَ): شـتەكەی شـاردەوەو حەشاردا.

(الدَفْـن (ج) أَدْفَان) = المَدْفُون): شـاردراوە/ نێرژراو، ونكراو.

(الدَفْن (ج) دُفُن): زەویی ڕۆچوو/ بەژێرەوە بوو.

(داءٌ دِفْـنٌ و دَفِنٌ و دَفينٌ): نەخۆشـییەكی شـاردراوەی لەش كە دەربكەوێت‌و تەشـەنە بكات‌و زیان بدات.

(دافِنُ الأمرِ): ناوەوەو قووڵیی كار.

(الدَّفـين (ج) دُفُـن و دُفَنَـاء و أدْفـان): ١-شـاردراوەی لەبەرچاو ون/ نێـژراو ٢-گۆڵێك حەوزێك گڵی با هێن دایپۆشیبێت‌و دیارنەبێت.

(إمْـرَأةٌ دَفـين (ج) دُفْنـى): ئافرەتـی (خۆپێچەرەوە/ بەدەرەوە نەبوو).

(«رَكِيَّةٌ دَفـين»): بیرێكی ئاوداری پڕكراوەو شاردراوە.

(هو دَفينُ المُـرُوءَة أو دَفِنُ المُـروءَة»): ئەو پیاوەتی نییە/ بێغیرەتە.

(الدِفـان (ج) دُفُـن- مِـنَ الرَّكايـا): بـیرە ئاودارەكان كـە هەندێكیـان پڕكراونەتەوە/ دیارنەماون.

(مـاءٌ دفان): ئـاوی شـاردراوە بـە دەرەوە نەبوو.

(المَدفِن): شوێنی شاردنەوەو ژێر خاكنان.

(الدَّفِينَـة (ج) دَفائِـن): ١-ژێرخاكنـراو/ شاردراوە ٢-گەنج.

(الدَّفَّانَة) (ز): بەردێكی نادیار كە لە گاسنەكە گیردەبێت‌و گاسنەكە دەشكێنێت.

(«الدَفَّانَة تُكسِـرُ السِكَّة»): بەردی ژێرخاكی گاسنشكێنە واتا مەرامی شاردراوەیەو زیان بە خەڵك دەگەیەنێت.

٢-(دَفَن- الإبلَ. دَفْناً): حوشترەكەی ڕافراند.

(- تِ الإبلُ): حوشـترەكە هەڵیتیزاند/ خێرا ڕۆیشت.

(تَدَفَّـنَ واندَفَـنَ- تِ الابـلُ): حوشـترەكە خێرایكرد.

٣-(الدَفينَـةُ):١-زرنـگ زیـرەك‌و هوشـیار ٢-كارامەو گورج ڕۆیشت/ شارەزا.

(الدَفافين الواحِدَةُ دَفَّان): تەختەی پاپۆڕ.

(المَدْفونَة) (ط): پلاو سەوزی/ چێشتێكە لە برنج‌و سەوزە دەكرێت.

٤-(الدِفنِـس و الدِفناس): ١-گەوجی ڕسـوا ٢-چرووك/ ڕژد ٣-سووك‌و ڕسوا.

(- مِـنَ النِّسـاء): ١-ئافرەتـی گـەوج‌و گێل ٢-تەوەزەل/ لەشگران.

دفـا: ١-(دَفا ودافی وأدفـى — الجَريحَ دَفواً ومُدافاةً و إدفاءً): نیشـتە سەر برینـدارەكەو

زوو مراندی.

(تَدافی- هُ): فریاکەوت.

٢-(أَدفی- الظَبیُ): (قۆچی/ شاخی) ناسکەکە درێژبوو.

(طائِرٌ أَدفی): باڵندەیەکی باڵدرێژ.

(ناقَةٌ دَفْواء): مێحوشتری ملدرێژ.

(شَجَرَةٌ دَفْواء): درەختێکی مەزن.

(أَلدَّفا): چەمینەوە/ نوشتانەوە.

أَلأدفی (م) دَفواء: نوشتاوە/ چەماوە.

عُقابٌ دَفواء): داڵی دەنووک چەماوە.

دقّ: ١-(دَقَّ. دِقَّةَ): ١-باریکبوو ٢-بچووکبووەوە.

(- الشَّيءَ. دَقّاً): شتەکەی شکاند.

(- البابَ): لە دەرگاکەیدا.

(- الشَّـيءَ على الشَّيءِ أَو بِالشَّيءِ): شتەکەی بە شتەکەیتردادا یان خستیە سەر شتەکەیتر.

(دَقَّقَ- الشَـيءَ): ١-شـتەکەی وردکرد ٢-ورد هاڕی.

(أَدَقَّ- هُ إِدقاقاً): زۆر وردیکرد/ والابێژیکرد.

(- الرَجُلُ): لـە چرووکیدا پیاوەکە بە دوای ئـاردی هەرزاندا گەڕا لە کاریشـدا لە شـتی هیچو پووچی کۆڵییەوە.

(إِندَقَّ. إِندِقاقاً): ١-زۆر وردبوو ٢-بچووکبوو.

(ت عُنُقُهُ): ملی شکا.

(إِسْتَدَقَّ. إِسْـتِدْقاقاً): ١-باریکبووەوە ٢-وردو خاشبوو/ بوو بە ئارد.

(«إِسْـتَدَقَّ الهِـلالُ»): مانگـی یەکشـەوە باریکبوو.

(الدِقّ): ١-وردو خاش ٢-کەم.

(«أَخَـذتُ دِقَّـهُ وجِلَّـهُ»): کـەمو زۆریـم وەرگرت.

(حُمَّـی الدِقّ) (طـب): دەردەباریکە/ دیق/ سیل.

(أَلسُّخونَة) الرَّفيعَة (عامِية): دیق/ سیل.

(الدُقَّة): ١-خۆڵـی زۆر وردو نەرم ٢-بەهارات ٣-خوێ ٤-گژنیژە.

\(أَلدَقَّة): لێدانێک/ پێداکوتانێک.

(أَلدِقَّـة): ١-جوانیەتی وردکـردنو هاڕین ٢-باریکیو ناسکیو تەنکی ٣-بچووکیو وردیی ٤-لەچەریی.

(المِدَق والمُدُقّ (ج) مَـداقّ و المُدَقَّة) (ط): گۆشتی کوتکوتکراوی سوورەوەکراو.

(الدُقاق): ١-ڕیزاڵەی هەموو شتێک ٢-ئارد.

(أَلدُقاق والدُقاقَة): تـۆزو خۆڵە وردە کە با هەڵیدەگرێتو رایدەدات.

(دُقـاقُ ودِقـاقُ العیـدانِ): وردە چیلکـەو چەواڵ.

(الدَقيـق (ج) أَدِقَّـة وأَدِقّـاء (م) دَقيقَة): ١-باریک ٢-تەنک ٣-ورد ٤-ئارد ٥-کەم/ کەمەک.

(أَلدَقيقَةُ (ج) دَقائِق):مێی وشەی (أَلدَقيق): خولەك.

(أَلدَقّـاق):١-بکـوت/ کوتـەر/ سـاوەرکوت/ زەویکوت ٢-وردکەر/ هاڕەر ٣-ئاردفرۆش.

(اَلدَقّاقَــةُ): ١-مێكــوت ٢-ئەڵقەرێزیدەرگا بۆ لەدەرگادان ٣-گەلاٌكوتك.

(اَلِدَقّــةُ): ١-گەلاكوتــك ٢-میكوت ٣-دەســكی دەسكەوان/ مشته ٤-دەسكی هەلاجی.

(اَلِدَقَّة) (عامیّة): سوراحیی ملباریك.

(اِلمَدَقّة) (ن): بەشی ناوەراستی گوڵەو كۆپەرە بەشــی مێــی گوڵەكەیە بەشــی خــوارەوەی هەڵاوســاوە هێلكەدانە هێلكۆكەی لەناودایە. بەشــێكی درێژكۆڵەی هەیە پێیدەڵێن قەڵەم خوارەی بە هێلكەدانەوەیە بەشــی سەرەوەی پێدەیدەڵێــن كۆســپ كــە لینجــە هەلالەی پێوەدەنوسێت.

(اَلَمدقوق (مفع): كەســێكە تووشــی تای دیق بووبێت.

(مُسْتَدَقُّ الساعِد): ١-سەرەتای بازوو كە دوای مەچەكە.

(- كُلِّ شيءٍ): هەموو بەشێكی باریك و ناسكی شت.

٢-(دَقَّ. دِقّة): شارراوەبوو لێڵبوو نارِوونبوو.

(اَلِدقّةُ (مص): نارِوونبوون/ شــارراوە/ لێڵ/ تەمومژاوی.

(دِقّــةُ المَعاني): واتــای نارِوون و شــارراوە/ تەمومژاویی واتاكان.

(اَلدَقیــق (ج) أدِقّــة وأدِقّــاء) (م) دَقیقَة): كاری نارِوون/ نادیار/ تەمومژاویی.

٣-(دَقَّ- الشَّــيءَ. دَقّاً): شتەكەی دەرخست/ روونكردەوە.

(دَقَّــقَ- في الحســابِ وغَیرِهِ): بــە وردی لە ژمێرەكەی روانی و سەرنجیدایەو پێداچووەوە/ وردەكاریی تێداكردو لێیكۆڵییەوە.

(داقَقْتُ- هُ الحِسابَ وفي الحسابِ ومُداقَقَةً): بە وردی لێپرسینەوەم لە ژمێرەدا لەگەڵكرد.

(تَــداقَّ- الرَجُــلان): دوو پیاوەكە بە وردی لــە كاری یەكتریان كۆڵییــەوەو بزانن كامیان وردتر دەروانن.

(اَلدِقّــةُ): ورد ســەرنجلێدان و چاك راگرتن و دامەزراندن.

(اَلتَدْقیق- عِندَ العُلَماء): لای زاناكان ئەوەیە بەڵگە بــە بەڵگە بســەلمێنرێت یــان كارەكە بەوە پرســە بابەتەكە بە بەڵگە بسەلمێنرێت. هەروەها ســاغكردنەوە بە بەڵگە ســەلماندنی ئەو پرســە بابەتەیــە وردەكاریــش پلەی لە پلەی كارسەلێن بەرزترە.

٤-(أدَقَّ- الرَجُــلَ. إدْقاقــاً): مــەری بــە پیاوەكەدا.

(«أتَیتُــهُ فَما أدَقَّنــي ولا أجَلَّني»): هاتم بۆ لای نــە ئاردی دامێ نە هیچ. واتا نە كەم و نە زۆری نەدامێ.

(اَلدَّقیقَة): مەر/ پەز.

(«كَم دَقیقَتُكَ»): مەرەكانت چەندن.

٥-(دَقْــدَقَ- الناسُ. دَقْدَقَــةً): خەڵكەكە بە یەكــدا چوون و كردیــان بــە ژاوەژاوو هات و

هاوار.

(- الدَّوابُ): دەنگی پێی چوارپێکان (بیسترا/ هات).

دقر: ١-(دَقِرَ. دَقَراً): تێرخواردنی خوارد.

(-النَّباتُ): ڕوومەك و گژوگیا زۆر بوو.

(- المَكانُ): جێگەکە پڕی گوڵزارەو ناورنگ.

(اَلدَّقِر والدَقَــرَة والدَقِيرَة والدَقَرى): باخی ڕازاوەی پڕ لە گوڵ و لالەزار.

(أرضٌ دَقْراء): زەوییەکی پڕ ســەوزایی ئاوو ناورنگ.

٢-(دَقَّــرَ- البــابَ) (عاميــة): دەرگاکــەی پشتکوڵدا کە بێ کلیل بکرێتەوە.

اَلدُّقُرَةُ: پشتکوڵدان.

٣-(اَلدُقْــران الواحــدة دُقراتَــة): دارێکــە دەچەقێنرێــت بــۆ مێو تا کەپری بەســەردا بکات و پەلوپۆ بهاوێت/ چێوبەستی کەپر.

(اَلدَّوْقَرَة): زەویی ڕووتەنیی نێوشاخان.

(اَلبقــارَة (ج) دَقاريــق): ١-بەدزمانیــی دووزمانیی/ قسەچینی.

(رجــلٌ دِقــرارَة): پیاوێکــی بوختانکەرە/ دووزمانە/ بەدزمانــە ٢-نەریتی بەدو خراپ ٣-ناحەزیی/ دوژمنایەتی.

(«جاءَ بِالدَّقارير»): درۆی ناشــیرین و پیسی هەڵبەست و دا بە ڕودا.

(دقس):: (دَقَسَ- في البِلادِ. دَقْساً و دُقُوساً): چووە ناو وڵاتەکەوەو پیایدا گەڕا.

(- اَلوَتَدُ في الأَرضِ): ســنگەکە بە زەویەکەدا چەقی و ڕۆچوو.

(- البِئرَ): بیرەکەی/ چاڵاوەکەی پڕکرد.

دقــش: (اَلدَقْشَــة) (ح): مارمێلکەیەکــی بچووکی بەڵەکە.

دقع: (دَقِعَ. دَقَعاً): ١-ملی بۆ کەمدەســتیی و نەبوونــی شــۆڕکرد ٢-لە هەژاریدا کەساســێ خاکنشینبوو ٣-تاقەتی لە هەژاری و نەبوونیی چوو، لێیوەڕسبوو.

(أدقَعَ- هُ): نەدارو سەرشۆڕو زەبوونیکرد.

(- بِهِ وإليه في الشَّــتمِ و نَحْــوَهُ): پڕجنێوو قسەی ناشیرینیکرد/ تێر شتی.

(- الرَجُلُ): پیاوەکە (هەژارو خاکنشــینبوو/ داماوو ڕەزەڵخوابوو).

(اَلدَّقَــع): سەرشــۆڕیی خوازلۆکیبــوون/ ڕەزەڵخوایــی/ داماویــی. (لــە خاکــەوەو پێوەنووسانی و خاکنشینەوە وەرگیراوە.

(اَلدَّاقِــع (فا): ١-دڵتەنگ/ مات و مەلوول ٢-بە کەمترین دەرامەت داکەوتوو.

(اَلأَدقَع): خاك/ خۆڵ/ گڵ.

(«جوعٌ أدقَع»): برسێتییەکی سەخت.

اَلمُدقِــع): ١-نەبوویەکــی بەخاکاوەنووســاو ٢-سەرشــۆڕو زەبــوون ٣-ڕەزەڵخــواو دامــاو/ چرووساو تێقوپاو ٤-هەڵاتوو.

(جُوعٌ مُدقِع): برسێتییەکی سەخت و گران.

(اَلدَقــاع والدُقــاع والدِقْعَم): گــڵ/ خاك/

خۆڵ.
(اَلمِدْقـاع (ج) مَداقِيـع): ١-قاپلـى كەميىو نزميى ٢-هەتەر/ سوور لەسەر شت.
(الدَقعـاء): ١-خـاك/ خـۆڵ/ گـڵ ٢-زەويى رووتەن.
(اَلدَقِعى): بـە زەويەوە نووسـاوو/ داماوو/ كەوتوو.
(«رأيتُ القَومَ صَعقَى دَقعَى»): خويْشـگەلەم دى خاكنشينو داماو بوون/ كەوتوو بوون.
(اَلدَيْقُوع): برسيێتييەكى سەخت.
(اَلدَوقَعَةُ): ١-هەژاريى/ رەجاڵيى ٢-زەبوونىو ملكەچيى/ سەرشۆريى/ داماويى.
دقـل: _دَقَـلَ- ـُ دَقْـلاً): ١-بەريلێكـرتو بێبەشيكرد ٢-بە دەم يان بە لووتيدا كێشا.
(- دُقُولاً): ئامادە نەبوو/ ونبوو/ نەهات.
(- فيه): تێچوو. چووە ناوەوە.
(أدقَلَ- الرَجُلُ): پياوەكە كورى بوو.
(دَقْل): بچووكى بێجورەو بێهێزو بێتوانا.
(- تِ الشـاةُ): مەرەكە تێقوپـاوو لەر/ لاواز بوو.
(دَقلَة و دَقِلَة و دَقيلَة (ج) دِقال و دَقائِل): تێقوپاوو لەروو/ لاواز.
(مُدقِل): تێقووپاوو لەرو/ لاواز.
(- النَّخلُ): دارخورماكە بەرێكى پووچەكيگرت/ خراپيگرت.
(اَلدَّقَل): ١-خورماى قرپۆك/ خراپترين خورما ٢-داربەستى چارۆكەى پاپۆر كە دارێكى درێژە لە ناوەراسـتى پاپۆرەكـەدا. دەچەقێنرێتو قايمدەكرێـتو چارۆكـەى پاپۆرەكەى پێوە هەڵدەخرێت.
(«أَراك أَطـوَلُ مِـن الدُقَـلِ وأَنْـتَ تَنشُـرُ كَلامَك نَشـرَ الدُقَلِ»): ئەبينم لە دارى پاپۆر درێژتريتو قسەكانيشت وەك خورماى قرپۆك وەهايەو دەيهاوێژيتو بەريدەدەيتەوە.
دقم: ١-(دَقَمَ- ـُ. دَقْماً): ١-لە ناكاو دەستێكى توندى بە سنگيەوە ناو پاڵيپێوەنا ٢-دانەكانى شكاند.
(دَقِمَ دَقَماً): دانەكانى پێشەوەى نەما/ شكا.
دِقِمٌ و أَدقَم: دانيپێشەوە رۆيشتوو شكاو.
(أَدْقَمَ- فاهُ): دانەكانى پێشەوەى شكاند.
(اَلدَقَمَةُ): پێشەوەى دەم.
٢-(دَقَمَ- تِ الريحُ عَلَيهِ. دَقْماً): باى بەسەردا هات.
٣-(اَلدَقَم): مەراق/ داخ و زووخاوى فەرزاريىو شتيتر.
دقن: (دَقَنَ- ـُ. دَقْناً): رێليگرتو بێبەشيكرد.
(- في لَحـيِ الرَجُـلِ): شـەپلاخەيەكى بـە روومەتى كابرادا دا.
دك: ١-(دَكَّ- الحائِطَ دَكّاً): تەختو تاراجى ديوارەكەى تێكدا/ ديوارەكەى تەختكرد.
(- الأَرضَ): بەرزيـىو نزميـى زەويەكـەى تەختكرد.

(- التُرابَ): گڵەکەی کوتایەوەو تەختیکرد.
(- التُرابَ علی المَیِّتِ): گڵیکردە سەر مردووەکەو بە گڵ دایپۆشی.
(- البئْرَ): چاڵاوەکەی بە گڵ پڕکردەوە.
(إنْدكَ): ١-ڕووخاو تەختبو ٢-بە گڵ داپۆشرا ٣-زەویەکە تەختبوو ٤-بیرەکە پڕکرایەوە.
(- الرَمْلُ): لمەکە بە یەکدا چوو و سفت بوو.
(- السَنامُ): کۆپارەی حوشترەکە بە پشتیدا پانبووەوە.
(اَلدُكّ (ج) دِكَكَة والدِكّاء (ج) دَكّاوات): ١-شاخی نزم ٢-گردۆڵکە.
(اَلدَّك (مص) (ج) دُكُوك): ١-زەویی تەخت ٢-شوێنی تەخت.
(اَلدَكَّة (ج) دِكاك): ١-زەویە لمی تەخت ٢-سەکۆ.
(اَلدُكّان (ج) دَكاكين) (فارسية): ١-قەنەفە ٢-دووکان/ کۆگا.
(اَلأَدَك. اَلدَكَك (ج) دُكّ و دُكَك (م) دَكّاء (ح): ئەسپی کورتی پشتپان.
(یَومٌ دَکِیك): ڕۆژێکی (تەواو/ ڕەبەق).
(شَهرٌ دَكيك): مانگێکی (تەواو/ ڕەبەق).
(حَولٌ دَكيك): ساڵێکی (تەواو/ ڕەبەق).
اَلمِدَك: ١-کوتەك/ ئامێری کوتانەوەو پەستاوتن ٢-پیاوێکی قورسی زەوی پەستێو.
(أَمَةٌ مِدَكَّة): کۆیلە کەنیزەکێکی لە کاردا چابوك/ کارکردە.

(اَلدَكّاك): ١-کوتیار/ زۆر پەستێو.
٢-(دَكَّ- البارودَ. دَكّاً) (عامية): باروتەکەی داگرتەوە/ تێزکرد.
(- دَكَّكَ- الشَّيءَ بالشَّيءِ): شتەکەی ئاوێتەی شتەکەیتر کرد.
(«دَكَّكَ السَراويلَ»): بەندەخوێنی لە شەرواڵەکان هەڵکێشا (عامیە).
(تَدَكَّ- عَلَيهِ القَومُ): خوێشگەل کۆمەڵیان لێکرد.
(اَلدِكة كَلِمَةُ مُحَرَّفَة صوابها التِكَّة): بەندەخوێن. وشەکە هەڵەیە ڕاستییەکەی (التِكَّة)یە.
(اَلمِدَك) (عامية): داربەندەخوێن کە بەندەخوێنی پێ لە شەرواڵ هەڵدەکێشرێت.
٣-(دَكَّ- هُ. دَكّاً): پاڵیپێوەنا.
(- اَلدابَّةَ في السَّيرِ): چوارپێکەی لە لێخوڕیندا ماندوو کرد.
(«دَكَّتِ الحُمّى الرَجُلَ»): تاکە پیاوەکەی چرووساند/ لاوازو بێهێزیکرد.
(دُكَّ): نەخۆشکەوت.
٤-(دَكْدَكَ- الحُفْرَةَ): چاڵەکەی بە گڵ پڕکردەوە.
(تَدَكْدَكَ- تِ الجِبالُ): کێوەکان ڕمانو تەختبوون.
اَلدَّكْدَك والدُكْدِك (ج) دَكادِك والدَكْداك (ج) دَكاديك): زەوییەکی ڕەقەنو سەخت.

(دكتا: اَلدِكْتاتــور) (لاتينيــة): ديكتاتۆر/ يەكێكــە كە هەموو دەســەڵاتێك دەخاتە ژێر دەستی خۆیەوە.

اَلدَكْتِلُوغرافيــا: (يونانيــة): هونــەری بە چاپنووسین.

الملحق

دكــت: (اَلدُكتــوراه): دوكتــۆرا كــە پلــەی دوكتۆریی‌و نازناویەتی. بەرزترین بڕوانامەی زانكۆیــە كــە پەیمانگــەی بــاڵای فێركردن دەیدات.

(«دكتوراه في الأدَب»): دوكتورا لە وێژەدا.

(اَلدُكتــورا الفَخرِيَّة): دوكتۆرای شــانازیی؛ نازناوێكــە بــە كەســانی ڕامیــارو زاناكان‌و كەســانێكیتر دەدرێــت (بێبڕوانامەیــە) ڕێزلێنان‌و پایەداركردن/ بە گەورەگرتنی ئەو كەسانەیە.

دكس: (دَكَسَ- الشَّــيءَ دَكساً): شــتەكەی ئاخنی.

الشَّيءُ: شتەكە ئاخنرایە یەك/ بەیەكداچوو.

(اَدكَسَ- المَكانُ): شــوێنەكە گیاكەی دەركردو دەرخست.

(اَلداكِس (فا): ئــەوەی لە پژمیندا یان وەك ئەوە دەردەپەڕێت.

(- مِنَ الظِباءِ): ئاســكی یەككەوتەی بەدواوە هاتوو.

(اَلدُكاس): وەنەوز.

(اَلدَكيسَة- مِنَ الناسَ): كۆمەڵە خەڵك.

(الدَوْكَس) (ح): ١-شێر ٢-پاتاڵێكی زۆر/ مەڕو ماڵاتێكی زۆر.

دكل ١-(دَكَلَ- الطِــينَ): قوڕەكەی كۆكردەوە تا قوڕەكاریی پێبكات.

(- الشَّيءَ): پێی بە شتەكدا نا/ شێلای.

(دَكَّلَ- الدابَّــة): وڵاخەكــەی لــە قوڕنا یان خستیە قوڕەوە.

(اَلدَكْلَة): قوڕێكی تەنك.

(اَلدَّكيل): پێلێنراو/ ژێرپێخراو/ شێلراو.

٢-(تَــدَكَّلَ): ســەربڵندیكردو ســەربەرزیی نواندو شانازییكرد.

(عَلَيــهِ): نــازو شــۆخیكردو ڕووی كراوەی تێكرد.

(- عَنهُ): خاوەخاویكردو خۆی لێدواخست.

(اَلدَكْلَــةُ): تاقمێكــی ســەربەرزی شــانازیی بەخۆوە كردو دەڵێن: تاقمێكن مل بۆ سوڵتان شۆڕناكەن‌و بە خۆیانەوە دەنازن.

٣-(اَلأدكَل): ڕەنگتاریكــتر/ ڕەنــگ مەیلــەو ڕەش.

دكــم: ١-(دَكَــمَ- الشَــيءَ دَكْماً):شــتەكەی بەسەریەكدا كوتا.

(- فاهُ أو أنْفَهُ):دەمی یان لووتی شكاند.

(- هُ في صَدرِهِ):پاڵی بە سنگیەوە نا.

(دَكَّمَ- هُ في رأسِــهِ): ســەری بەســەریدادا/ بەسەریدا كێشا.

(- هُ فِي الشَّيءِ): كردى بە شتەكەدا/ تێيترنجاند.

(تَداكَمَ القَومُ): پاڵيانبەيەكەوەنا/ شەرەشانيانكرد.

٢-(الدُكْمَةُ): ڕەنگێكى تاريكى مەيلەو ڕەش.

دكن: ١-(دَكَنَ- المَتاعَ. دَكْناً): كەلوپەلەكەى لەسەريەك هەڵچنىو ڕێكيخستنو رازانديەوە.

(دَكَّنَ- المَتاعَ): كەلوپەلەكەى لەسەريەك هەڵچنىو ڕێكيخستن.

(- الدُكانً): دووكانەكەى دانا و رازاندەوەو ڕێكخست.

(الدُكّان (ج) دَكاكين) (فارسية): ١-سەكۆى دانيشتن ٢-دووكان.

(الدُكّانِيُّ): دووكاندار/ خاوەندووكان.

٢-(دَكِنَ. دَكَناً): ڕەنگەكە تێرى مەيلەو ڕەشبوو.

(أَدْكَنَ (م) دَكْناء (ج) دُكْن): ڕەنگتێرى مەيلەو ڕەش/ بۆرەقنە.

(دَكَنَ- الثَّوبُ): جلەكە پيسبوو و ڕەنگى ڕەشهەڵگەڕا.

(الدُكْنَةُ): ڕەنگى بۆرەقنەى مەيلەو ڕەش.

دلّ: ١-(دَلَّ- الى الشَّيءَ و عَلَيه: دَلالَةً و دُلُولَةً و دِلِّيلى): ڕانوامايى بۆ شتەكەكرد/ بۆ شتەكە ڕابەريبوو/ شتەكەى پيشاندا.

(أَدَلَّ- بِالطَّريقِ): بەڵەدى ڕێگەكە بوو/ زانى/ سەرى لە ڕێگەكە دەركرد.

(إِسْتَدَلَّ- عَلَيهِ): لێشارەزابوونى خواست.

(- بِكَذا على الأَمرِ): بەوە (سەرى لە كارەكە دەركرد/ زانىو تێيگەيشت).

(أَلدَّلّ): ڕێدەركردن/ ئارامو ستارەى دڵو سەنگينى.

(الدَلَّةُ- الإِدْلال): ڕێنومايى.

(الدَلال): سەنگينى/ ئاغرىيى.

(الدَليل (ج) أَدِلَّة و أَدِلّاؤ والدَلالَة (ج) دلائِل): ١-ڕێپيشاندان/ ڕانومايى ٢-سەلماندن ٤-ڕابەر/ پێشڕەو/ ڕێپيشاندەر ٥-گەشتنوما/ گەشتنامە (نامەو كتێبى دياريكردنى قۆناغو شوێنى حەوانەوەو دانيشتنو ڕێگەو ميوانخانەو گەلێك شتيتر بۆ گەشتكەرەكان/ گەشتيارەكان.

(دَليل الخلف): هو ان يبرهن على المطلوب في قضية رياضية باظهار استحالة نقيضة): دەليلى گونجاو ئەوەيە كە داواكراو لە كێشەيەكى بيركاريدا بسەلێنێت كە پێچەوانەى نييە.

(- اس) (هـ) عدد يوضع على يسار كمية على علو قليل مثل (٤) في (١) للدلالة حداه تساوي مضاريبه الكمية ويكون عددها بعد دوحدات الاس هذا اذا كان الاس صحيحا مَوجباً): ژمارەيە لە لاى چەپى هەندێك دادەنرێت بۆ بەشێك لە بەرزييەكى كەميەوە

بۆ ڕێنیشـــاندان دەکاتە لێکدراوی هێندەکەوە ژمارەیان یا بەپێی ژمـــارەی توانەکان دەبێت ئەگەر توانەکە ژمارەیەکی موجەب بێت $٢١^{٤}$= ٢١ × ٢١ × ٢١ × ٢١ (اما اذا كانَ الأُس سالِباً او كسراً أو صفراً فمعناهُ كما في الامثلة): بەڵام ئەگەر توانەکە سالب یان کەمتر یان سفر بوو واتا بەم نمونەیە دەربێت: $س^{-٢}$ = س٢/١٠ س = ١ هەمیشە $س^{٤}$/٢ = $س^{٢}$/٤

(اَلدِلالة): کرێی ڕانومایی/ دەڵاڵیی.

الدُلّى والدَّليلَــة): ١-ڕێگەی دیـــار ٢-بەڵگەی ڕوون‌و ئاشکرا.

٢-(دَلَّ دَلاًّ و دَلالاً و دلَلاً): نازو هیشوەیکردو لەنجەیکرد/ بەخۆبادان ڕۆیشتن.

(- تِ المَــراةُ علــى زَوجِهــا): ژنەکــە لەگەڵ مێردەکەیدا خۆی بە ناز فرۆشت/ نازو نووزی بەسەردا کرد.

(أَدَلَّ- عَلَيــهِ. إِدْلالاً): ١-نازی بەســـەردا کردو بەنـــاز پێیلێهەڵبڕی ٢-دڵنیا لە خۆشەویســتی شوڵی نازی لێهەڵکێشا.

(«هُوَ يُدِلُّ بِهِ»): ئەو نازیهەیە.

(تَدَلَّلَ- عَلَيهِ): پێی نازی لێهەڵبڕی‌و بە ڕووی نازەوە پێیوێرا/ نازی بەسەردا کرد.

(- تِ المَــرأةُ على زوجِهــا): ژنەکە بە ڕووی نازەوە بە مێردەکەی وێرا.

(إِنْدَلَّ): ناز کردوو بوو/ بە ناز بوو.

(اَلْمُدِلّ) (فـــا): دڵنیاو بایی لـــە خۆو لە هۆی نازی.

(- بِالشُّجاعَة): بوێرو بێباك.

(اَلدالَّة): ١-مێی وشەی (اَلدَّال): ٢-هۆی/ مایەی نازبەسەر هاورێدا ٣-بوێریی.

(«لَهُ عَلَيهِ دالَّةٌ»): نازی خاتری لە لا بەسەردا هەیە.

(الدَّلال) (مص): ناز/ عیشوەو لەنجەولار.

(اَلدالُولاء): نازکردن.

(مُدَلَّل): نازدار لاوێنراو.

٣-(دَلَّ- الرَجُــلُ. دَلاًّ و دلالاً و دَلَّــلا): ١-شـــانازییکرد ٢-منەتی بە بەخشینەکەیەوە کرد.

(اَلدَلَّة): منەتکردن/ بەچاوەوەدان.

(الأَدَلّ): زۆر منەتکار/ زۆر بە چاوەوەدەر.

٤-(اَدَلَّ- علــى اَقرانِــهِ ادلالاً): بەســـەر هاوتەمەن‌و هاوکوفەکانیدا زاڵبوو، بەسەریاندا دەیخوڕی‌و منەتی بەسەریاندا دەکرد.

(- البــازِي علــى صَيــدِهِ): بازەکە بەســـەر سەری نێچیرەکەیەوە بوو/ نێچیرەکەی لەژێر چنگدابوو.

(إِنْدَلَّ- الماءُ): ئاوەکە ڕژا.

٥-(دَلَّلَ- على السِّلعَةِ):کەلوپەلی فرۆشتنەکەی خستە بەرچاوی کڕیارو هاواری بۆ کرد.

(اَلدَّلاّل): دەڵاڵ.

(اَلدِلالَــة): ١-دەڵاڵیـــی ٢-کرێـــی دەڵاڵیـــی/ دەڵاڵانە.

٦-(دَلْـدَلَ- أعضـاءَهُ أو رَأسَـهُ. دَلْدَكَةً):له ڕۆیشتندا خۆی لەنجاند یان سەری لەنجاند.

(تَدَلْدَلَ- في مَشيهِ):له ڕۆیشتندا شپرزه بوو و دەلەرییەوە.

(- الشَّـيءُ)١-شتەکە شۆڕبووەوە ٢-بە شۆڕیی لەرەلەرییبوو/ لەرییەوە.

(الدُلْـدُل): لێقەومانـی سـەخت/ قەوماوی گەورە.

(الدُلْـدُل والدُلْـدُول) (ح): سـویچەر، زیندەوەرێکـی قرتێنـەرە بەسـەر پشـتەوە درکـی درێژ هەیە چاڵـی زۆر قووڵ بۆ خۆی هەڵدەدرێت، بە شـەو نەبێـت نایەتە دەرێ، گۆشـتەکەی دەخورێت و وەك گۆشـتی بەراز وایە.

(الدَلْدال): پەشۆکاویی/ شپرزەیی.

«قَومٌ يَتَدَلْدَلُون»: خوێشـگەلێکن شـپرزەو پەشۆکاون کە دەڕۆن لەشیان دەجووڵێنن.

الملحق:

دل: (الإسـتِدلال)٢-خوازیاریی گەیشـتن بە کارێك.

(الإسـتِدْلال بكذا): ئەوە بکرێتە هۆو بەڵگە بۆ بەدیهێنان و بە ئەنجامگەشتنێك.

٢-(الإسـتِنتاج والإسـتِخلاص): ئەنجـام لێدەرهێنان و ساغکردنەوە.

(«يمكن الإستِدلال مِن ذلك أنَّ»)دەتوانرێت ئەوە بکرێتە نیشـانەو بەڵگە بۆ ئەو کارە، بۆ گەیشتنە ئەو ئەنجامە.

٣-(الإسـتِدلال- في المَنطِق): لـە گفتەدا بە هـۆی ڕاسـتییەکەوە بگەیتە ڕاسـتیەکیترو ئەویـش بە هۆی پەیوەندیانـەوە بە یەکەوە ٥-لێکۆڵینەوەیەکـی چڕوپـڕی ژیرانـەو بە بەرنامە بۆ گەیشـتن بە ڕاستییەو ئەکان بە هۆی بەڵگەو ڕاستییە زانراوەکانەوە.

دلب: ١-(الدُلْب) (ن):سوورەچنار. درەختێکی گەورەیە لە کۆمەڵەی چنارە لەسـەر ڕۆخی ڕووبـارەکان و ناوەڕۆکـەکان دەڕوێنرێـت لەملاولـەولای ڕێگاو مەیدانە گشـتییەکاندا دەڕوێنرێت، بەرزیی تا (٣٠) مەتر دەڕوات لە خوارووی ئەورووپاو خۆرئاوای ئاسیادا هەیەو بەرچاو دەکەوێت.

(الدُلْبَة):ڕەشیی/ ڕەشایی.

(الدالِب):پشکۆیەك کە ئەکوژێتەوە.

(الدُلاب والدَولاب (ج) دَوالِيب) (فارسـية): هەمـوو چەرخێك کـە لەسـەر تەوەرەیەك بچەرخێت/ بسووڕێتەوە.

(المَدلَبَة):سوورەچنارستان/ زەوییەکە سوورە چناری زۆر لێروابێت.

٢-(الدَلْبوث أو سَيْفُ الغُراب) (ن):شالانگ/ شمشێری قەلەڕەش جۆرە گوڵێکە لە کۆمەڵەی سەوسەنە بە زۆریی لەناو کشتوکاڵدا دەڕوێت و بە تایبەتی لە ناوچەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا گەڵاکـەی لـە شمشـێر دەچێـت ڕەنگەکەی

بنەوشـــەییە ئەمڕۆ بە هۆی زۆر چاندنیەوە بۆتـــە گوڵە چاکەکانی باخچـــەکان کە زۆر بە تەنگیەوە بین‌و بە باشی بزانرێت.

الملحق

دلت: (دلتـــا): پیتـــی چوارەمـــی ئەلفوبێی یۆنانیـــە، جوگرافیە ناســـەکان بـــەو پارچە زەویانەیـــان وتووە کـــە کەوتوونەتـــە نێوان دووپەل یان زیاتری ڕووبارێکەوە لە شـــوێنی ناوەڕێژەکەیـــدا. بـــە جۆرێکی گشـــتیش بەو پارچە زەویانـــە دەڵێن کە لە نێوان پەلەکانی ناوەڕێژەی نیلدایە.

(الدِّلْتونِيَّـــة) = عَمـــى الأَلـــوان: ڕەنگکوێری دەردێکی چاوە کە ناهێڵێت ڕەنگەکان لە یەك جیابکاتەوە بە تایبەتی ڕەنگی سوورو سەوز.

دلـــث: (دَلَـــث. دَلِيثـــا): هەنگاوەکانـــی کورتکردەوە.

(تَدَلَّثَ- إلَيهِ): خۆی کوتایە ناوی.

(إنْدَلَثَ -الرَجُلُ) دایە لاساریی‌و کەللەڕەقی‌و سەری خۆی هەڵگرت‌و بە کەس نەگیرا.

(إدَّلَثَ – الشَيءَ): شتەکەی داپۆشی.

(الدِلاث (ج) دُلُث و دُلْث): خێرا/ گورج.

(رَجُـلٌ دِلاث و ناقَةٌ دِلاث): پیاوێکی خێراو مێحوشترێکی گورج/ چابوك.

دلج: ١-(دَلَـــجَ. دُلوجاً): ئـــاوی لە چاڵاوەکە هەڵێنجاو کردیە گۆلەکەوە.

(دالِـــجٌ (ج) دُلَّـــجٌ): کەســـێکە ئـــاو لەبـــیر هەڵبیەنجێنێت‌و بیکاتە گۆڵەوە.

(الْمِدْلَجَـــة): ١-دۆلکـــەی ئاودەرهێنان لە بیر/ لـــە چـــاڵاو ٢-قومقومـــەی گەورە کە شـــیری پێدەگوێزنەوە.

٢-(أَدلَـــجَ وادَّلَجَ- القَـــومُ. إدْلاجـــاً إدِّلاجاً): خوێشـــگەل بە درێژایی شـــەو ڕۆیشـــتن یان دوایی شەو ڕۆیشتن.

(الدَلْجَـــة والدُلجَـــة): بە ڕۆیشـــتنەوە شـــەو بەسەربردن/ بەڕێوە شەو ڕۆژکردنەوە.

(الدَلَـــج والدَلَجان والدَلَجَـــة): دوا کاتژمێری شەو/ دوادوای شەو.

(المِدْلاج): ڕاهاتووی ڕۆیشـــتنی درێژایی شەو یان دوادوای شەو.

٣-(الدَولَج): ١-کونی درندە ٢-جۆگە.

(الدَوْلَج والمَدْلَجَة): لانەی درندەو ئاسك.

دلح: (دَلَحَ. دُلُوحاً): لەبەر گرانیی کۆڵەکەی هێواش ڕۆیشت.

(دَلَحَ الشَـــيءَ. دَلْحاً) (في إسـتِعمالِ العامَّة): شۆڕیکردەوە.

(طُربوشٌ دَلَح): تەربوشێکبوو لەسەر دەکرا لاکێشەیی بوو بە پشتیسەرو پشتیملدا دەهاتە خوارێ.

(تَدالَحَ- الرَّجُلانِ الشَّيءَ بَينَهُما): بە دارێك بە هەردووکیان شتەکەیان هەڵگرت.

(الدَالِح (ج) دُلَّح ودَوالِح و الدَلوح (ج) دُلُح): هەوری نیشـــتوی پڕ ئاو وەك لەبەر قورسی‌و

ئاوی زۆری شۆڕبووبێتەوە.

(فَرَسُ دُلَح): ١-چارەوێیەکی خۆشــڕەوت کە سوارەکەی ماندوو ناکات ٢-ئاو زۆر دەڕێژێت/ ئارەق زۆر دەکاتەوە.

دلخ: (دَلِخَ. دَلَخاً): قەڵەو بوو.

(- الإناءُ): قاپەکە لێوانلێو پڕ بوو.

(الدَّالِخ): قەڵەو/ گۆشتن.

(«بَعیرٌ دالِخ وإبلٌ دُلَّخ ودَوالِخ»): حوشــتری قەڵەوی تێکسمڕاوو حوشترانی قەڵەو.

(الدَّلوح (ج) دلُخ): قەڵەو.

دلس: ١-(دَلَّسَ- البائِعُ): فرۆشیارەکە خەوشی فرۆشــراوەکەی لــە کڕیارەکــەی شــاردەوە/ ساختەی لەگەڵدا کرد.

(- المُحَــدِّثُ): قســەکەرەکە بــە پێــچ و پەنا قسەکەیکرد.

(دالَسَ- هُ. مُدالَسَــةً): ١-فێڵیکرد/ ســاختەی لەگەڵــدا کرد/ هەڵیخەڵەتانــد. دەغەڵیلێکرد ٢-زۆرداریی لەگەڵدا کرد.

(«هُــوَ لایُدالِــسُ ولا یُوالِــسُ»): ئــەو نەزۆرداریدەکات و نە ناپاکیی.

(تَدَلَّسَ- الرَّجُلُ): دەنگیلێبڕاو دیارنەما.

(إنْدَلَــسَ -الشَّــيءُ): شــتەکە ونبــوو/ شاردرایەوە.

(الدَّلْس): فێڵ/ ساختە/ دەغەڵی.

(الدَلس و الدُلْسَة): تاریکی.

٢-(أدْلَسَ- المَكانُ): شوێنەکە بە گیای دوادوای هاوین ســەوز بووەوە، یان ئــەو ڕووەکەی کە خورابوو هەڵیدایەوەو سەوز بووەوە.

(تَدَلَّــسَ- تِ الدابَّــةُ): چوارپێکە کەمێك لە لەوەڕگاکەدا لەوەڕا.

(- الطَّعامَ): کەمکەم خواردنەکەی خوارد.

(الأَدْلاس) (ن): گیا کە لە کۆتایی هاویندا گەڵا دەکاتــەوە یان پاش خواردنــی هەڵدەداتەوەو سەوز دەبێتەوە.

(الدَّلَس): قلێکی ئەو گیایە.

دلــص: (دَلَــصَ. دَلیصاً): ١-شــەوقیدایەوە/ بریقەیدایەوە ٢-بریســکەی دا ٣-ساف و لووس بوو.

(دَلِــص (ج) دِلاص. ودَلیــص (ج) دُلُص): ١-بریقەدار/ شەوقدار ٢-ساف و لووس.

(دَلِصَ. دَلاصَةً): ڕنراو لووسبوو.

(أدْلَص دَلْصاء): ڕنراوو لووسکراو.

(دَلَّصَ – الشَيءَ): شتەکەی ساف و لووسکرد.

(دَلَّصَ السَّــيلُ الحَجَرَ): لێشاوەکە بەردەکەی لووسکرد.

(دَلَّصَ- الدِرْعَ): زرێکەی نەرمکرد.

(- الجَبِــینَ): ناوچەوانەکــەی لــە تــووك پاککردەوە/ سافیکرد.

(إنْدَلَصَ- الشَيءُ مِن یَدِه): شتەکە لە دەستی خزاو کەوت.

(- الشَيءُ مِنَ الشَيءِ): شتەکە لە شتەکە خزاو دەرپەڕییە دەرەوە.

(أَلدَلِص والدَلِصَة): زەویی تەختو خز.

(أَلدِلاص): لووسو نەرمو بریقەدار.

(«دِرعٌ دِلاص»): زرێیەکی لووسو نەرم.

(أَلدَلاّص): نەرمی لووس.

(نـــابٌ دَلْصـــاء): دانی تەختبـــووو کەوتووی پیری.

(دَنَطَ: دَلَظَ- في سَـــيرِهِ): گورج تێپەڕی/ لە ڕۆیشتندا هەڵپەیکرد.

(- هُ في صَـــدرِهِ): دەســـتی بە ســـنگیەوە ناو پاڵیپێوەنا.

(دالَظَ- هُ): ململانێی لەگەڵدا کردو شەڕەشانی لەگەڵدا کرد.

(إندَلَـــظَ- المـــاءُ): ئاوەکـــە دەرپـــەڕی/ فیچقەیکرد.

دلع: ١-(دَلَعَ- لَسانَهُ. دَلْعاً): زمانی دەرکێشا.

(دَلَعَ و أَدَّلَعَ- لِسانُهُ. دَلْعاً و دُلُوعاً): زمانی لە دەمیەوە دەرچوو.

(أَدْلَعَ- لَسانَهُ): زمانی لە دەمیەوە دەرهێنا.

(إِنْدَلَعَ- لَسانُث): زمانی لە دەمیەوە دەرچوو/ دەرهات.

(- البَطْـــنُ): ورگـــی لێهـــاتو داکـــەوت/ شۆڕبوووەوە.

(- السَّـــيفُ): شمشـــێرەکە لـــە کێلانەکـــەی دەرهات/ دەرکێشرا.

(أَلدُلُوع- مِنَ النوقِ): مێحوشـــتری پێشەنگی حوشترەکان.

(أَلـــدُّلاّع والدُّولَعَـــة) (ح): جـــۆرە گوێچکە ماسییەکە لە دەریادا دەژی.

(أَلدُّلَّـــع): نـــازدار. کەســـێکە کـــە لـــە نـــازو خۆشـــیدا پـــەروەردە کرابێتو بـــە نازداریی بەخێوکرابێت.

أَلدُلاعَـــة: نازداریـــی لـــە خۆشـــییو بووندا/ نازدارکردن.

٢-(الدُليـــع والدَلُوع (ج) دَلائِع): ١-شـــەقامی پانو فراوان ٢-ڕێی تەختو خۆش.

٣-(أَلدَلْعَس والدِلْعِس و الدِلعَوس والدِلعاس والدُلاعِـــس- مِـــن الجِمـــال): حوشـــتری خۆشجڵەوو ملدەر.

دلغ: (أَلدِلْغان) (عامية): قوڕی لینج.

دلـــف: (دَلَـــفَ. دَلْفاً و دَلَفاً ودلُوفـــاً و دَليفاً و دَلَفانـــاً): وەك کۆتکراو بـــە هەنگاوی ورد ڕۆیشـــت/ خـــۆی بـــە کێشـــکرد/ کۆتکراوانە ڕۆیشت.

(- تِ الناقَـــةُ بَحَمِلِهـــا): مێحوشـــترەکە بـــە بارەکەیەوە تەکانیداو هەستا.

(- الجَيشُ): سوپاکە کشاو پێشکەوت.

(دالِـــف (ج) دُلَّـــف و دُلُف): بەرەو پێشـــەوە چوو/ پێشکەوتوو.

(أَدْلَفَ- هُ الكِبَرُ): پیریی خاوەخاوی پێخستو هەنگاوی کورتی پێنا.

(تَدَلَّـــفَ- إِلَيهِ): هێواش هێـــواش بەرەو لای ڕۆیشتو لێینزیکبووەوە.

(اَلدَّالِـف): تیرێکە نەگەیشـتە نیشـانەکەو نەیپێکاو گەڕایەوە دواوە.

(اَلدَلُوف (ج) دُلُف) (ح): ١-حوشـتری قەڵەو (چونکە لـە قەڵەویدا خـاو دەڕوات)و خۆی بەکێشـدەکات ٢-(ن) دارخورمـای پـڕ بـە ڕکەبەری زۆر گرتبێت.

٢-(أَدْلَـفَ لَهُ القَولَ): قسـەی ڕەقـی (پێدا/ لەگەڵدا) کرد.

٣-(إِنْدَلَفَ- علیه): بەسەریدا ڕژا.

(اَلدِلْف): ئازا، بوێر/ دلاوەر/ نەبەرد.

(اَلدَلُوف (ج) دُلُف): جۆرە داڵێکی پۆپەنەدارو خێرا.

٤-(الدُلفـین (ج) دَلافـین (ح) (یونانیـة) عَرَبیُّهـا: اَلدُخَـس): جـۆرە نەهەنگێکـی گەورەیـە کراوە بـە نموونە بـۆ گەورەیی و قەڵەوی و کەتەیی.

دلق: (دَلَقَ وأَدْلَقَ السَّـیفَ مِن غمدِهِ دَلقاً): شمشـێرەکەی لـە کالانەکـەی دەرهێنـا/ دەرکێشا.

(- البَعـیرُ شِقشِـقَتَهُ): حوشـترەکە سـییە دروزنەی لە گەرووەوە دەرکرد.

(- عَلَیهِمُ الغارَةَ): پەلاماریاندان.

(- البابَ): دەرگاکەی توند (خستە سەرپشت/ کردەوە).

(- السَّیفُ دَلقاً و دُلوقاً): شمشێرەکە لە کالان دەرپەڕی.

(- تِ الخَیـلُ): یەك لـەدوای یەك/ بەرودوا ئەسپەکان دەرپەڕین.

(دالِق و دَلُوق (ج) دُلُق): ئەسـپی بەرودوا/ یەك لە دوای یەك دەرچوو، شوێنیەککەوتوو.

(تَدَلَّقَ- السَّیلُ عَلَیه): لافاوەکە تیژ بەسەریدا هات و گڤەیکرد.

(إِنْدَلَقَ- الشَّـيءُ): شـتەکە لە شـوێنی خۆی دەرپەڕی.

(- السَّیفُ): شمشێرەکە لە شوێنی خۆیەوە لە خۆیەوە دەرپەڕی.

(- السَّیلُ عَلَیه): لێشاوەکە بەسەریدا هات.

(- تِ الخَیلُ): بە پڕتاوو بە گوڕ ئەسـپەکان دەرپەڕین.

(إِسـتَدْلَقَ السَّـیفَ): شمشـێرەکەی لە کالان هەڵکێشا/ دەرکێشا.

(اَلدَّلْـق (مص): بە گوڕ دەرپەڕینی شـت لە شوێنی خۆیەوە/ بازرەقەبەستن.

اَلدَلَق. (فارسـیة) (ح): دەڵـەك گیاندارێکە لە کۆمەڵەی سـمۆرەیە بە قەدەر پشیلەیەك دەبێت و نابێت، زەردباوە مل و سـکی مەیلەو سپییە.

(سَـیفُ دالِقٌ و دَلِـقٌ و دُلُقٌ): شمشـێرێکی ئاسان و زوو لە کێلان دەرهاتوو.

(غارَةٌ دَلوق): پەلامارێکی (توند/ تیژ).

(«ناقَـةٌ دَلُـوج): مێحوشـترێکی لـە پیریدا دانکەوتوو.

دلك: ١-(دَلَكَ- الشَّيءَ): شتەكەی هەڵگوڵۆفتو سووەوە/ دەستی پێداهێنا.

(- وجْهَــهُ بالطيب): بۆنیخۆشــی لە رووی خۆی هەڵسوو و دەستی لێخست.

(- هُ الدهرُ): ڕۆژگار چاویکردەوە/ ڤاڵیکردو فێریکرد.

(- الصانِــعُ الكَلْــسَ) (عامية): شــاگردەکە گەچەکەی لووسو ساڤکرد.

(تَدَلَّكَ): لە شتندا لەشی خۆی بە لفکە شتو دەستی بە لەشی خۆیدا هێنا.

(- بالطِّيبِ): خۆی بۆنخۆشکرد/ بۆنی خۆشی لەخۆ هەڵسوو.

أَلدَلَك): شلیی‌و سستیی.

(«في رُكْبَتِهِ دَلَكٌ»): ئەژنۆی شــلیی‌و سستیی تێدایە.

(ألدَلُوك): بۆنیخۆش یان دەرمان کە ڕوو یان لەشی پێدەهەنوون‌و تێهەڵدەسوون.

(أَلدَليك): خۆڵێك كە باهەڵیگرێت.

(- (ج) دُلُك): کەسێکی ڤاڵبووی ڕۆژگار.

(المِدْلَك والمِدْلَكَة): هۆو ئامێری لێخســتن یان هەنوون یان تێهەڵسوون.

(أَلبَعيرُ المَدْلُوك) (مضع): ١-حوشتری ڤاڵبووی کاروان ٢-حوشترێك کە ئەژنۆی تووشی شلیی‌و سستی بووبێت.

(أَلدَوْلُــوك (ج) دَآلِيك): قەوماوی ســەختو گرنگ.

٢-(دَلَكَ- تِ الشَّــمسُ دُلُــوكاً): خۆر بەرەو ئاوابوونچوو.

(دالِك): خۆری بەرەو ئاوابوونچوو.

(أَلدَلْك): دەمەدەمی خۆرئاوا/ زەردەپەڕ.

٣-(دَلَــكَ- الرَجُــلَ حَقَّهُ دَلْكاً): ســتەمی لە پیاوەکە کردو ماڤەکەی خوارد.

(-غَريمَــهُ): خــاوەن وامەکــەی خایانــدو دەستیدەستی پێکرد.

(دالَــكَ- الغَريمَ. مُدالَكَةً): ئەمرو بەســیەی پێکردو خایاندی.

(المُدالِك): دەروونـنزمو ساختەباز کە خۆی لە کاری ڕسوایی نەپارێزێت.

٤-(الدَّليك) (ن): تووترك (دەوەنێکی خۆشکی درکاوییە بۆ پەرژیــن بەکاردێت بەرەکەی لە تــوو دەچێت‌و بچووکترە ســوور یان ڕەشــەو دەخورێت.

دلم: ١-(دَلِمَ و أدلامَّ. دَلَماً و أدليماماً): ساف‌و ڕەنگرەشی تێر بوو.

(أَدْلَم (م) دَلْماء): ساف‌و ڕەنگرەشی تێر.

(إدلامَّ اللَيلُ= أدلَهَمَّ): شەو تەواو تاریکبوو.

(أَلدُلَم) (ح) فيل. (أَلدَلام): ١-ڕەشایی/ ڕەشی ٢-ڕەش.

(شَيءٌ دَلامٌ): شتێکی ڕەش.

(أَلدَلْماء): شــەوی سێهەمینی مانگی عەرەبی لەبەر تاریکی وای پێدەڵێن.

(أَلأَدْلَم): ١-درێژی ڕەش ٢-(ح) ڕەشمار.

(- مِنَ الألوان): رەنگی تاریك/ مەیلەوڕەش.
اَلدَیْلَم: ١-شـاره مێرووله یـان کۆمەڵە گەنە لای گۆلی ئاوەوە ٢-سـوپاکه لـه زۆریدا وەك مێروولەیـەك ٣-(ح) نێرەبـۆر ٤-(ح) جـۆره کورکوڕێـك/ قەتێیـەك ٥-تیرەیەکـی کۆنی کورده ٦-بەلاّ/ وەی/ جورتوم.
٢-(دَلِمَ- ت الشَـفَةُ دَلَماً): لچەکه شـل‌و شۆڕ بووەوە.
(أدلَمَ شَفَتَهُ): لچی شۆڕکرد.
٣-(اَلدُلَمِـس والدُلامِـس): ١-شـەوەزەنگ/ تاریکییەکـی زۆر ٢-بـەلاّ/ وەی/ جورتوزم/ ئاپۆره.
(اَلدِلَمِس): وەی/ ئاپۆره/ بەلاّ.
٤-(تَدَلْمَصَ- رَأسُهُ): قژی سەری ڕووتایەوه.
(اَلدُلَمِص والدُلامِص): بریقەدارو شەوقدار.
راسٌ دُلَمِص: سەرێکی ڕووتاوەو لووس.
دله: ١-(دَلَـهَ- عَنهُ دَلْهاً): ١-لەبیرچووەوه ٢-تەسەلایدڵی هات.
٢-(دَلِـهَ. وتَدَلَّهَ. دَلَهاً و دَلْهاً و دُلُوهاً): ١-دڵی له (جەخار/ مـەراق/ خەفەتدا) بیابانبوو ٢-سەرسامبوو/ حەپەسا.
(دَلَّهَ- هُ): سەراسیمەو سەرگەردانیکرد.
(اَلدَلْه) (مص): فیرۆ.
(«ذَهَـبَ دَمُـهُ دَلْهـاً»): خوێنی بـه فیرۆ ڕۆیشت.
(اَلدَالِـه والدالِهَة)دەروونشـپرزە/ بێـورەو

شەیداو دێوانەو بێئاگای دڵداری‌و شتیوەها.
(اَلمُدَلَّه): دیوانەو هۆشلێبڕاوی دەردیدڵ‌و شتی لەو جۆره.
٣-(دَلْهَثَ- الرَجُلُ): هەڵپەی ڕۆیشـتنیکردو پێشکەوت.
(اَلدَلْهَـثَ والدُلاهِث والدِلْهـاث): ١-پڕکێش/ بوێر ٢-بەهەڵپه ٣-(ح) شێر.
٤-(إدلَهَمَّ- اللَّيلُ): بوو به شەوەزەنگ.
(- الظَّلامُ): تەواو تاریك‌و نووتەکبوو.
اَلدَلْهَـم: ١-تاریـك‌و نووتـەك. ٢-(ح) نێـره کورکوڕ/ نێرەقەتێ.
اَلدَلْهَس: شەوەزەنگ/ شەوی تاریك‌و نووتەك/ شەوی نەموستەپاو.
٥-(إدْلَهَّـمَ- الرَجُلُ): پیاوەکـه پیرو نیفتاده بوو.
٦-(اَلدَلْهَـم): ١-دێوانـەو هۆشـلێبڕاوی دڵ‌و دڵداریی ٢-(ح) گورگ.
(اَلدِلْهام والدَلْهَمَس):١-بوێر/ نەبەرد ٢-پیاوی قایم‌و بەرگەگر ٣-(ح)شێر.
دلا: ١-(دَلا- الدَلْوَ. دَلْواً):١-سـەتلەکەی/ یان دۆلکەکـەی داهێشـته بیرەکـەوه؛ دۆلکەکەی هەڵکێشایەوه دەریبهێنێتەوه.
(- حاجَتَهُ): پێویستیەکەی داواکرد/ خواست.
(«دَلْـوتُ بالدَلْـوِ»): بـه دۆلکەکـه ئـاوم سەرخست/ دەرهێنا.
(«دلَوتُ بِفُلانٍ إلَيكَ»): فیسارم کرده تکاکار

لە لات.
(«دَلاهُ»): نـەرم لەگەڵیـدا جوولایـەوەو دڵیراگرت.
(دَلّــی – الدَلــوَ): ١-دۆلکەکـەی داهێشـتە چاڵاوەکـەوە/ بیرەکـەوە ٢-هەڵیکێشـایەوە دەریبهێنێتەوە.
(- حاجَتَهُ): پێویستیەکەی خواست.
(- هُ بِالحَبْـلِ مِـنَ السَّـطحِ): بـە پـەت لـە سـەربانەکەوە دایهێشـتە خـوارەوەو شۆڕبووەوە.
(دَلّاهُ بِغُــرورٍ»): بـای بایبوونـی تێکـردو هەڵیدا.
(دالی- هُ): نـەرم لەگەڵیـدا جوولایـەوەو دڵیراگرت.
(أدْلی. إدلاءً): دۆلکەکـە یـان سـەتڵەکەی داهێشتە چاڵاوەکەوە.
(- إليهِ بِمالٍ): پارەیدایە/ماڵیدایە (دەڵێن لە داهێشتنی بیرەوەیە).
(- بِحُجَّتِــهِ): بەڵگەکـەی نوانــدو کردی بە بیانوو بە دەستیەوە بۆ گەیشتن بە داواکەی.
(- بِقَرابَتِــهِ): خـۆی بــە خزمایەتیەکەوە گیرکردو کردی بە بیانوو.
(أدْلِيَ – إلى فلان): لە ناکۆکییەکدا پەنای بۆ برد کە پشتی بگرێت.
(تَدَلّــی- الثَّمَــرُ مِــنَ الشَّــجَرِ): میوەکە بە درەختەکەوە شۆڕبووەوە.
(- مِنَ الخَيل): لە ئەسپەکە دابەزی.
(اَلدَلْــو (ج) دِلاء وَأدلٍ و دُلِـيّ و دِلّــي و دَلّى): ١-دۆلکە/ سـەتڵ ئەوەی کـە ئاوی پێ هەڵدەهێنجرێت (وشەکە مێیە دەیشکرێت بە نێر).
(«ألْقِ دَلْوَكَ في الدِلاءِ»: تۆیش هەڵپەی خۆت بکەو وەك خەڵك شت دەستگیری خۆت بخە.
٢-(فك): بورجی سەتڵ کە لە ئاسماندایەو بە شێوەی سەتڵیان چواندووە.
(اَلــدَلاء (ج) دلى و دَلَــوات): سـەتڵۆکە/ دۆلکۆکە.
(الدالي): ترێسوورکە.
(اَلدالِيَــةُ (ج) دَوالٍ): ١-بەراوێـك بــە ئاوی هەڵێنجـاوی چـاڵاو یـان ئـاوی چەرخەئاو (ناعــورة)ئاوبدرێت ٢-چەرخەئاو (ناعورة) کە بە ئاو دەگەڕێت ٣-(ز) درەختی مێو.
٢-(أدْلى- فيــه إدْلاءً): شـتی ناشـیرینی دایە پاڵ.
٣-(إدلَوْلى. إدلِيــلاءً): پەلەیکرد/ گورج بوو/ خێرایکرد.
٤-(اَلدَلْو): ١-نیشانەیەکی حوشترە ٢-زۆرزانو فێڵباز.
دلي: (دَلِيَ. دَلىً): ورو سەرسامبوو.
(- لَهُ): لەگەڵیدا بێفیز/ بێهەوابوو.
(تَدَلّى – بِهِ): خۆی لێنزیکردەوە/ خۆی پێدا هەڵواسی.

دم!: ١-(دَمَّ- الشَيءَ بِالصَبغ أو القِير ونَحوَهُما): بویه یان قیر یان شتیتری له شتەکه هەڵسوو پێیسواغدا.

(- الأَرضَ): زەویەکەی تەختکرد.

(- اليَربُوعُ جُحْرَهُ): گۆڕهەڵکەنەکه کونەکەی خۆی داپۆشیو تەختیکرد.

(دَمَّمَ- الشَيءَ): شتەکەی بۆیەکرد یان سواغدا.

(ألدَم): خوێن.

ألدَمّ والدِمَم والدِمام): هەرچی له شت هەڵبسووڕێت.

(ألدِمَّةُ): ١-پەچەیمەڕ/ مۆڵگەیمەڕ (هەر وەکو به فیزو پشقل سواغدرابێت وایه) ٢-پشقل.

(أَلمِدَمَّة): چنگه دارێکه چنگدار زەویی پێ تەخت دەکرێت.

(أَلمَدْمُوم): سوری خوێنین ٢-زۆر قەڵەوی چەور/ لەشی هەر غەزو بەز بێت.

٢-(دَمَّ- الرَجُلَ. دَمّاً): ١-سزایەکی تەواویدا ٢-تێر کوتای/ لێیدا، یان سەریشکاند.

(- القَومَ): داینیه بەر تیغو پەرێشانیکردنو فەوتاندنی.

٣-(دَمَّ- الرَجُلُ. دَمّاً): خێرایکرد/ پەلەیکرد/ خێرابوو.

٤-(دَمَّ- دَمامَةً): بەدفەسالو ناشیرینو سووکبوو.

(دَميم (ج) دِمام (م) دَميم و دَميمَة (ج) دَمائِم ودِمام): ١-بەدفەسال/ ناشیرین ٢-ڕسواو سووك.

(أَدَمَّ- الرَجُلُ): ١-بەدکرداریکرد ٢-منداڵێکی بەدفەسالو ناشیرینی بوو.

(ألدِمَّةُ (ح): ١-مێرووله ٢-ئەسپێ ٣-پیاوێ‌ی کورتەبنەی ڕەزاگران.

٥-(أَلدُمَّةُ (ج) دُمَم): ١-شێواز/ ڕێگه ٢-یارییەکه.

(ألدِمَّة) (ح): پشیله.

(أَلدَيْمُوم والدَيْمومَة (ج) دَياميم): بیابانێکی وشکی بێپایان/ فراوان.

(أَلدَيْمومَة): هەمیشەیی/ سەرفرازیی.

٦-(دَمْدَمَ- عَلَيهِ. دَمْدَمَةً): بەسەریدا بۆڵاندیو گریاندیو بە توورەییەوه قسەیکرد.

(- اللهُ عَلَيهِم): خودا فەوتاندنی.

(- الشَّيءَ): شتەکەی بە زەوییەوه مەڵاسکرد/ لکاند.

(أَلدِمْدِم): گیای وشك/ پووش.

(أَلدَّمام- مِنَ الأَرضِ): تەپۆڵکه تەختەکان.

دمث: (دَمُثَ. دَماثَةً): ناسكو ڕەوشت بەرز/ ڕەوشت جوانبوو.

(دَمِثَ- المَكانُ و غَيْرُهُ): شوێنەکه تەختو نەرمانیو خۆشبوو.

(دَمَّثَ- المَضْجَعَ): شوێنخەوتنەکەی نەرمو خۆشکرد.

(- المَكانَ): شوێنەكەی تەختو نەرمكرد.

(- لَـهُ الحَديـثَ): ئاخاوتنەكەی بۆ كرد یان سەرەتای باسەكەی بۆ دادا.

ألدَمْث والدَمَث والدَمِث والدُميث (ج) دِماث وأَدْماث): شوێنی نەرمانیو لمین.

(«رَجُـلٌ دَمِثُ الأَخـلاق»): پیاوێكی نەرمو نیانو رووخۆشو خۆشمەشرەب.

(أَرضٌ دَمْثاء): زەوییەكی تەختی نەرمان.

(أَلدُموثَـة): نـەرمو نیانیو رووخۆشـیی/ ناسكیو رەوشتبەرزیی.

(أَلدَمائِث واحِدُها دَميثَة): نەرمو ئاسـانیی هەموو شتێك.

(دَميثة): شتێكی نەرمی ئاسان.

دمج: (دَمَجَ- فِي الشَّـيءِ): چووە شـتەكەوەو لەگەڵیدا یەكیانگرت جۆشیانخوارد.

(- الأَمرُ): كارەكە راستوەستاو ساغبووەوە.

(دَمَّـجَ- هُ فِي الشـيءِ): لەگـەڵ شـتەكەدا تێهەڵكێشیكردو جۆشیدا.

(دامَـجَ — هُ عَلَيهِـم دِماجـاً): لەگەڵیانـدا گونجاندی.

(أَدْمَـجَ — الشـيءَ فِي الثَّـوبِ): شـتەكەی خسـتە بەرگەكەوە/ بەرگەكەی لە شتەكەوە (پێچایەوە/ ئاڵاند).

(- الحَبلَ): گوریسەكەی باش بادا.

(- الـكَلامَ): قسـەكەی جـوان رێكخسـتو هۆنیەوە.

(تَدَمَّــجَ — فِي ثِيابِهِ): جلەكـەی لە خۆیەوە (ئاڵاند/ پێچایەوە).

(تَدامَــجَ- القَـومُ عَلَيـهِ): خوێنشـگەل گەلەكۆمەكێیان لێكرد.

(- القَومُ): خوێنشگەل كۆمەكیانبەست.

(إِنْدَمَجَ وأَدَّمَجَ- فِي الشَيءِ): چووە شتەكەوەو تێهەڵكێشـیبوو/ جۆشـیخواردو تیایـدا تێكەڵیبوو.

(أَلدّامِج): تاریك.

(«لَيلٌ دامِج»): شەوێكی تاریك.

(أَلدُماج والدِمـاج): ١-پتەوو قایم/ دامەزراو ٢-راستو رەوان.

(أَلدَّمْجَةُ): رێگە/ شێوە.

(«علـى تِلـكَ الدَمجة): بـەو رێگەیە/ بەو شێوەیە.

(أَلمُدْمَج): تیری نووك دانەدراو.

(أَلدِماجة): سەروبەست/ مێزەر.

(أَلدامِجَـة (ايطاليـة): كووپەی شووشـەی گـەورەی ملباریكو پووشـی چنراو كراوە بە بەرگ.

(دَمَلْجانة ودَمَجانَة) (ج) دامِجاتات (عامية) أَلدامِجَة:

٢-(أَدمَجَ- الفَـرَسَ): چارمویكەی لاوازكرد/ چرووساندی.

٣-(أَلدَمج): هاو وێنە/ هاوشـێوە/ وەك ئەو/ هاوچەشن.

أَلدِمَّج): دۆست.

الملحق

دمــج: الإدْماج) (مــص): تێهەڵکێشــکردن‌و خستنە ناوەوەو یەکپێگرتن.

(«إِدْماج فَقَرَة في فَصْل»): تێهەڵکێشــکردنی برگەیەك لە بەشێکدا.

(«إِنْدِمــاج ملاحَظَــة في نَصّ»): خســتنی سەرنجێك لەناو دەقێکدا.

(ألإدْماج- في الشِّعر): کەرتکردنی وشەیەك لە دوو بەشی دێرێکی شیعردا.

(الإنْدِماج): ١-تێکەڵبوونی شتێك بە شتێکیترو یەکگرتنیان بە یەکەوە جۆشبوونیان.

(«إِنْدِماج ملاحَظَة في نص»): جێگیربوونی سەرنجێك لە دەقێکدا.

٢-(الإنْدِماج): چوونە نــاو یەك‌و پاڵ یەك‌و یەکگرتن.

(«إِنْدِماج حِزبَين»): یەکگرتن‌و تێکەڵبوونی دوو پارت.

(«إِنْدِماج أَقَلِّيَّــة في مجموع»): تێکەڵوبون‌و توانــەوەی کەمــە نەتەوایەتییــەك لــە نەتەوەیەکی گەورەدا/ تێکەڵبوون‌و توانەوەی کەمایەتییەك لە زۆرینەیەکدا.

(الإنْدِمــاج- في إصطــلاح الحُكَمــاء): جۆشــخواردن لــە لای دانایــان: ئەوەیــە کە بەشە سروشتیەکان لە یەك نزیك ببنەوەو وا پێکەوە بلکێن کە ئەو تەنانەی لەوان جیان لە نێوانیاندا دەرچن. وەك لۆکەی لوولخواردو کە شیدەکرێتەوە پوخت دەبێت.

دمخ: (دَمَخَ. دَمْخاً): بەرزبووەوە/ هەڵکشا.

(- رَأسَهُ): سەری شکاند.

دمــر: ١-(دَمَــرَ. دُمُوراً و دَمــاراً و دَمارَةً): فەوتا/ لەناوچوو.

(- عَلَيهِم دُموراً): ١-بــە بێوەرگرتنی رێدان هەڵیکوتایە سەریان ٢-پەلامارێکی خراپیدا.

(دَمَّرَ- هُــم و دَمَّرَ- عَلَيهِــم): فەوتاندنی/ لەناوبردن.

٢-(دامَرَ- اللَّيلَ): شەو بە پار بوو.

٣-(تَدْمُرْ): شارێکی کۆنە لە بیابانی شامدا.

(اَلتَدمُــرِي): ١-خەڵکی تەدمــور/ تەدموری ٢-(ح) گۆرهەڵکەنەی جنگشــکاوی گۆشتپێتەو ٣-ناپاکی بەدفەر/ بەدزمان.

(«مافي الــدار تَدمُــرِيّ»): خانووەکە چۆڵە کەسی تێدا نییە.

دمــس: ١-(دَمَسَ – الظَّلامُ أَو اللَّيلُ دَمْســاً و دُمُوســاً): بوو بە شــەوەزەنگ/ شەو تەواو تاریکبوو.

(لَيلٌ دامِس): شەوەزەنگ/ تاریکە شەو.

(دَمَسَ- هُ دَمْساً): ١-داپۆشی ٢-ناشتی/ کردی بە ژێرەوەو شاردیەوە.

(- عَلَيــهِ السِــرَّ أَوِ الخَبَــرَ): هەواڵەکە یان نهێنییەکەی لێ پەنهانکرد.

(دَمَّسَ- هُ): ١-داپۆشــی ٢-شاردیەوەو بە ژێر

گلەوەیکرد.

(دامَسَ- الشـيءَ. مُدامَسَـةً): ١-شتەکەی بە ژێرەوە کرد ٢-شتەکەی شاردەوە.

(أَدْمَسَ- اللَّيلُ): شاو تاریکیکرد.

(- الشيءَ): شتەکەی شاردەوە.

(إِنْدَمَسَ): ١-چووە گـۆڕەوە ٢-چووە چاڵێکی قووڵــەوە کــە ڕووناکیــی نەیگاتــێ ٣-چووە گەرماوەوە.

(أَلدَمَس والدَميس): داپۆشــراو/ سەرنراوە/ شارراوە.

(أَلدِمــاس): پۆشــاك ١-داپــۆش/ پۆشــەر ٢-کوندەپۆش ئەوەی بەســەر کوندەدا دەدرێتو دایدەپۆشێت.

(أَلدامِس) (فا): تاریكو نووتەك.

(«لَيلٌ دامِس»): شــەوێکی تاریكو نووتەك/ شەوەزەنگ.

(أَلدامُوس (ج) دَواميس): خۆپۆشــی ڕاوچی لە کاتی ڕاودا/ ئەو شتەی کە ڕاوچی خۆی پێ پەنهان دەکات.

(أَلْمُدَمَّــس (ط): قاورمەی پاقلەکە ســرکەو ڕۆنیشلو خوێی پێوە دەکەن.

(أَلدَيْمــاس والدِيمــاس (ج) دَيامِيــس و دَماميس): ١-قوووشــی ژێــرزەوی ٢-گۆڕ ٣-گەرماو.

(أَلدَيامِيــس): چاڵێکی قووڵــی ژێرزەوی کە ڕووناکی نەگاتێ.

(لَيلٌ أُدْمُوس): شەوەزەنگ.

٢-(دَمَــسَ- المَوضِــعُ. دَمْســاً و دُموســاً): شــوێنەکە شــوێنەواری براو لەگــەڵ زەویدا تەخت بوو، ونبوو.

(- بَينَهُــم. دَمْســاً): ناوبژیکــردنو تەبایکردنەوە/ ڕێکیخستنەوە.

٣-(دَمِسَ- تْ يَدُهُ. دَمَساً): دەستی پیسبوو/ لەکەی بەرکەوت/ پیسیگرت.

(تَدَمَّــسَ): بــە شــتی پیــس پیســبوو/ لەکاویبوو.

٤-(أَلدَمْس): کەس.

(«رَأَيتُ دَمْساً»): کەسێکم دی.

(أَلدُمس مفردها دامِس): گەورەو گرنگ.

(دامِس (ج) دُمْس): کاری گەورەو گرنگ.

(جاءَنا بأُمــورٍ دُمْس): کاری گەورەو گرنگی بۆ هێنابنە پێش.

٥-(الدُمُسْــتُق (ج) دَماسِــق) (لاتینیــة): نازناوی سەرکردەی سوپاکانی ڕۆمبوو.

دمشق: ١-(دَمْشَقَ- الأَمْرَ): کارەکەی بە پەلە بەسەریەکداداو تەواویکرد.

(دَمْشَقَ- اليَدَين): بەدەستوبرد/ دەستگورج.

٢-(دَمْشَقَ- الشَــيءَ): شــتەکەی ڕازاندەوەو جوانکرد.

٣-(تَدَمْشَقَ): هاتە دیمەشقەوە.

دِمَشْق و دِمِشْق):شاری دیمەشق کە پایتەختی وڵاتی سوریایە.

(دِمَشقِيّ): خەڵكی دیمەشق/ دیمەشقی.
دمص: (دَمَصَ- فِي الشيءِ دَمْصاً): پەلەی لە شتەکەدا کرد.
(- تِ الكَلْبَـةُ بَجَرْوِهـا): دێڵـە سـەگەکە، زا پێشـئەوەی تووتکەکانـی کاتـی بوونیان هاتبێت.
(دَمِـصَ. دَمَصـاً): ١-قژیسـەری کەمبوو ٢-دواوەی برۆکانـی تەنکبوون پێشەوەیشـیان پربوو.
(أَدْمَـص (م) دَمْصـاء) (ج) دُمْص): برۆدوا تەنك و پێش پر.
دمـع: ١-(دَمَعَ- ت و دَمِـعَ- تِ العَينُ. دَمْعاً و دَمَعـاً و دَمَعانـاً و دُمُوعـاً): چاوەکـە فرمێسکیرشـت/ گریا/ فرمێسـکی پێداهاتە خوارێ.
(إِسْتَدْمَعَ): چاوی فرمێسکی پێداهاتەخوارێ.
(أَلدَمْع): فرمێسك/ نەسرین.
(دَمْعَـة (ج) دُمُـوع و أَدْمُـع): دڵۆپـە فرمێسکێك.
(دَمْعَةُ الكَرْم): مەی.
(مَكانٌ دامِع): شـوێنێکی تەر کە دڵۆپە ئاوی لێبتکێت.
(شَـجَّةٌ دامِعَـة): زامێـك کـە خوێنـی لەبەربروات.
(إِمْـرَأَةٌ دَمِعَة ودَميـعٌ (ج) دَمْعی ودَمائِع): ئافرەتێکـی هەمیشـە چاوبەفرمێسـك/ گرینۆك.
رَجُلٌ دَميع (ج) دُمَعـاء و دَمْعی): پیاوێکی زوو گریە/ چاوبەفرمێسك/ گرینۆك.
(أَلمِدمَـع (ج) مَدامِـع (ع ا): قنچکیچـاو کە فرمێسکی لێوە هەڵدەقوڵێت و دێتە خوارەوە.
(أَلدُمّـاع): ١-ئـاوی چاو کە هی نەخۆشـیی چاو یان پیرییێت ٢-ئاو یان ئەو شـیلەیەی لە شوێنی برینی درەخت دێتەدەرێ.
(أَلدَمّاع): خاکی ئاودارو شەونمدار.
(أَلدَمّاع والدُمُوع): مرۆڤی هەمیشـە چاو بە فرمێسك.
(يَـومٌ دَمّـاع): رۆژێـك پرووشـەی بارانی هەبێت.
٢-(دَمِـعَ- الإناءُ. دَمَعاً وة دَمَعاناً و دُمُوعاً): دەفرەکە/ قاپەکە پربوو.
(أَدْمَـعَ الإنـاءَ): قاپەکەی لێوانلێـو پڕکردو لێیرژا.
(قَدَحٌ دَمْعان): قاپێکی پری سەرڕێژ.
دمـغ: ١-(دَمَغَ- هُ دَمْغاً): سـەری واشـکاند گەیشتە مێشکی.
(دَمِيغٌ و مَدمُوغٌ): سەرشکاو تا مێشکی.
(دَمَغَتْـهُ الشَّـمسُ): تیشـکی خۆر مێشـکی هێنایە ژان.
(شَجَّةٌ دامِغَة): قلیشێکی سەر بگاتە مێشك.
(أَلدِمـاغ (ج) أَدْمِغَـة (ع ا): مێشکیسـەر/ مۆخی سەر.

(أُمُّ الدِمــاغ) (ع أ): پێســتو توێژاڵــی سەرمێشك.

٢-(دَمَــغَ- هُ. دَمْغــاً): بەزاندی/ بەســەریدا زاڵبوو.

(- الحَــقُّ الباطِلَ): ڕاســتیو هەق ناهەقیو ناراستیی پووچەڵکردەوەو نەیهێشت.

(أَدمَــغَ- هُ الی كــذا): (وایلێكــرد/ ناچــاری ئەوەیكرد) پێویستی بەوە بێت.

٣-(دَمَــغَ- هُ. دَمْغاً) (عامية): بە ئاگر مۆری پێوەنا/ داخیكرد.

(اَلدَمْغَة): مۆر/ تامغە، كە وشەیەكی توركییە واتا بە ئاگر نیشانەكردن.

(«دَمْغَةُ الأُصْبُع»): پەنجەمۆر.

٤-(دَمَّــغَ الأَطعِمَةَ بِالدَســم): خواردنەكەی چەوركرد/ ڕۆنی بەسەردا كرد.

(أَدمَغَ- الطَّعامَ): خواردنەكەی قووتدا.

(- الشيءَ):شتەكەی تێچواند/ تێخست.

ملحق:

دمــغ: (اَلدِّمــاغُ الأَلكترونــي): مێشــكی ئەلیكترۆنی. دەزگایەكی ئەلیكترۆنیە كۆمەلە ئامێرێكی پێكــەوە كاردەكەنو كاری یەكتری تەواودەكەن. جێی مێشكی مرۆڤ دەگرنەوەو گرانتریــنو ئاڵۆزتریــن كــردە ژمێرەییەكان دەكەنەوەو ئەنجامــدەدەن پێیدەڵێن ئاوەزی ئەلیكترۆنی.

دمــق: ١-(دَمَــقَ- عَلَیهِ دُمُوقــاً): بێپەرواو ڕێدان خۆی پێداكردو چووە لای.

(دَمَــقَ و دَمَّقَ و أَدْمَقَ- الشــيءَ في الشَّــيءِ. دَمْقــاً): شــتەكەی بەناو شــتەكەیتردا كرد/ كردنی بەناویەكدا.

(إِنْدَمَقَ): دەرچوو.

(- عَلَیهِ) (ضد): ١-لە خۆیەوە چووە ســەری ٢-هاتە دەرێ.

(اَلدَميق): شتێك كە بە شتیتردا بكرێت.

(اَلمُندَمَق): شوێنی لێوە چوونەناوەوە.

٢-(دَمَقَ- الشَّيءَ. دَمْقاً): شتەكەی دزی.

٣-(دَمَــقَ- فاهُ. دَمْقــاً): دانەكانی شــكاند/ بێدانیكرد.

٤-(دَمَّقَ- تِ السَّماءُ بِالمَطَرِ) (عامية): ئاسمان ڕشێنەیكرد.

٥-(اَلدَمَق (فارســیة): كرێــوە/ بایتوند بە بەفرەوە.

(اَلدامِــق والدَمُــوق- مِنَ الرِجــال): پیاوی (خوێڕیی/ هیچو پووچ).

٦-(الدِمَقس والدِمْقاس): ١-ئاوریشــمی سپی ٢-بەرگێكی ئاوریشــمینی ســاغ كەتانو پۆی ئاوریشمبێت.

(ثَوبٌ مُدَمْقَــس): بەرگێك كــە چنراوێكی ئاوریشمین بێت.

دمك:١-(دَمَكَ- الأَرنَبُ. دُمُوكاً):كەروێشكەكە تیژ تێیتەقان/ خێرا ڕایكرد.

(- الشَّيءَ): شتەكەی هاڕی.

(اَلدَمُوك): خێرا تێپەڕیو.

(«رحی دَمُوك»): ئاشێکی خۆشهاڕ/ تیژهاڕ.

(اَلدامِكَةُ دَوامك): ١-زۆرزان ٢-جورتووم.

(رَحی دَمَكْمَك»): ئاشی چاکهاڕ/ خێراهاڕ.

٢-(دَمَكَ- الشَـيءُ. دُمُوكاً): شـتەکە سافو لووسبوو.

(اَلمِدْمَك): تیرۆك.

٣-(دَمَـكَ- الرِّشـاءَ دَمْكاً): پەتـی دۆلکەی چاڵاوەکەی بادایەوە.

(اَلدَمَكْمَك): توندو بەهێز.

(اَلمِدْمـاك (ج) مَداميـك) (ب): چینی بەرد یان خشتیکاڵی دیواری خانوو.

دمـل: ١-(دَمَـلَ- الأَرْضَ دَمْـلاً و دَمَلاناً): زەویەکەی بە پەین چاكو بەهێزکرد.

(- بَيْنَهُـم): نێوانیانـی چاككردنـەوە/ تەبایکردنەوە.

(- الدُمَّـلَ. دَمْـلاً): دوومەڵەکـەی خۆشکردەوە.

(دَمِـلَ واندَمَـلَ وادَّمَـلَ- الجِـرحُ. دَمَلاً): برینەکە سـاڕێژ بـوو/ بـەرەو چاکبوونەوە چوو.

(دامَلَ- هُ): بە دەوروپشتیدا هات/ لاواندی تا نێوانیان چاکبێتەوە.

(دَوْمَـلَ- بَيْنَهُـم): کەوتـە نێوانیانـەوەو ئاشتیکردنەوە.

(تَدَمَّـلَ- المَكانُ): شـوێنەکە بـە پیت بوو/ بەپینکرا.

(تَدامَلَ- القَومُ): خوێشکەل ئاشتبوونەوە.

(اَلدَمْل) (مص): نەرمیی‌و دڵڕاگرتن.

(اَلدُمَل والدُمَّل): دوومەڵ.

(دُمَّلَة): دوومەڵێك.

(ج) دَمامِل ودَماميـل) (اَلدَمال): ١-پەین‌و خۆڵ‌و خاشـاك کە بـۆ بەپیتکردنـی زەوی بەکاردێت.

(«هـذا دُمـالُ ذاكَ»): ئەمـە چاككـەرو بەپێزکەری ئەوەیە.

٢-(اَلدَمـال): ئـەو پیسـییەی کـە دەریـا فڕێیدەداتـە دەرەوە ٣-خورمای کۆنی بۆگەنی ڕەشەوەبوو. ٤-گەمرە/ پشقڵ‌و پیسی‌و خۆڵی ژێرپێی ئاژەڵ.

(اَلدَمَّال): ئەوەی زەوی بەپیت‌و پێز دەکات.

٢-(دَمْلَـجَ- الشَـيءَ. دَمْلَجَـةً ودِمْلاجـاً): شتەکەی جوان وەك بازن دارشت.

(اَلدُمْلُج والدِمْلَج (ج) دَمالِج والدُمْلُوج (ج) دَماليج): بازنیدەست.

(«أَلقى عَلَيـهِ دَماليجَهُ»): قورسـایی خۆی بەسەردادا.

٣-(دَمْلَجَ- هُ): خلیکردەوە/ تلیکردەوە.

٤-(دَمْلَقَ- هُ): تەختیکردو سافو لووسیکرد.

(حَجَـرٌ دَمْلَقٌ و دُمَلِـقٌ و دُمالِقٌ): بەردێکی سافو لووس.

٥-(دَمْلَـكَ- الشـيءَ): شـتەکەی سـافو

لووسکرد.

(تَدَمْلَكَ): سافو لووسبوو.

(- الثَّـدْيُ): مەمکـەك گرد كۆبـوو، خڕبوو بەرز بووەوە.

(اَلدُمْلوك): بەردی خڕی لووس.

دمن: ١-(دَمَــنَ- الأَرضَ دَمْنــاً): زەویەکەی بەپەینڕێژکردو بەپیتیکرد.

(دَمِــنَ- النَّخـلُ. دَمْنــاً): دارخورماکـە ڕەشداگەڕاو بۆگەنیکرد.

(دَمَّــنَ- البَعيرُ المَكانَ): حوشـترەکە پشـقلی کردە شوێنەکە.

(تَدَمَّنَ- المَكانُ أَو الماءُ): شوێنەکە یان ئاوەکە پشقلاویبوو.

(اَلدَمَــن (مص): ڕەشـبوونەوەی دارخورماو بۆگەنکردنی.

(اَلدِمْــن والدُمان): ١-پەینو خۆڵو خاشــاك ٢-دارخورمای بۆگـەنو گەندەی دارخورما ٣-خۆڵەمێش.

(هُوَ دِمِنُ مالٍ): ئەو هەڵسـووڕێنی ســامانو دارایە/ مشوورخۆری سامانو دارایە.

(اَلدِمْنَــةُ (ج) دَمَــن و دِمْن): ١-پاشــماوەی خانوو/ کـەلاوەی خانوو ٢-پاشــماوەی ئاوی گۆل/ حەوز یان پشـقلو لیتەی نیشتووی ناو گۆلو بەگەمرە بوو ٣-سەرەلوێنك.

(خَضــراءُ الدِمَــن وخُضرَةُ الدِمَــن): گیاو سەوزایی ســەرەلوێنكو سەوزایی سەرەلوێنك

(هەردووکیان نموونەن بۆ جوانیی ڕووکەشو خراپیی ژێرەوەی.

(«إياكُــم وخَضــراءُ الدِّمَــن»): خۆتــان لە ئافرەتی جوانو نارەسەن بپارێزن/ خۆتان لە جوانیی ئافرەتی نارەسەن بپارێزن.

٢-(دَمِــنَ- عَلَيهِ. دَمْناً): قینــی لێهەڵگرتو دڵو دەروونی بەرامبەری گۆڕا.

(دَمَّنَ- بابَ فُلان): بەردەرگای فیساریگرت.

(أَدمَنَ- الشَّــيءَ): شتەکەی ســەرومڕ گرتو بەرینەدا.

(«رَجُــلٌ مُدمِنُ خَمْرٍ»): پیاوێکە ســەرومڕ مەی دەخواتەوەو وازی لێناهێنێت.

(اَلدِمْنَةُ (ج) دِمَن ودِمْن): کۆنەقین/ کینەی لە دڵ چەسپیو.

(«فِي قَلبِــهِ دِمْنَــةٌ»): کۆنەقینــی لــە دڵدا چەسپیوە.

٣-(دَمَّــنَ- فُلانــاً): ڕێگــەی بــە فیســاردا/ مۆڵەتیدا/ هێشتی.

دمه: (دَمِهَ- الرَمْلُ. دَمَهاً): لمەکە داخبوو.

(دَمَهَ- تهُ الشَّــمسُ): هەتاو/ تیشـکی خۆر لێیداو سووتاندی.

دمــي: ١-(دَمِــيَ- الجُــرْحُ دَمَمــاً و دُمِيّاً): برینەکە خوێنی لێهات.

(دَم): برینی خوێن لێهاتوو.

(دَمَّى- الجرحَ. تَدْمِيَةً): خوێنی لە برینەکە هێناو کولاندیەوە.

(أدمى — الجرحَ. إدماءً): خوێنی لە برینەکە هێناو کولاندیەوە.

(- الرَجُلَ): خوێنی پیاوەکەی ڕشت.

(إســـتَدمی- الرَجُلُ): پیاوەکە خوێنی لووتی بەربوو و سەری بۆ دانەواند.

(-الذَبیـــح): خوێنـــی ئاژەڵە ســـەربڕاوەکەی گرت.

(اَلدَّمُ): خوێن ئەو شلە سوورەیە کە بە لەشی زینـــدەوەردا دەگەڕێت (لە بنچینەدا وشـــەکە (دَمَيٌ) بووەو وتراویشە (دَمَوٌ) بووە بە (دَمّ) جووتەکـــە: (دَمان و دَمَیـــان و دَمَوان) (ج) دِماء و دُمـــيّ) بجووککراوی (دُمَيّ). (الدَمِيّ والدَمَوِيّ): خوێناوی/ خوێنین.

(«رَجُـــلٌ ذو دَم»): پیاوێکـــە خوێنگـــری کوژراوێکە یان پیاوێکە خوێنی لە سەرە.

(اَلدَّمُ) (ج): پشیلە.

(دَمُ الأَخوَیـــن) (ن) = (اَلعندم): خوێنی دوو براکە/ درەختی ئاژدیها=بەقەم.

(اَلدَمَة): تۆپەڵە خوێن.

(اَلدُمیَة (ج) دُمىً): ١-وێنەی ڕازاوە کە ڕەنگی ســـووری خوێنینـــی تێدابێت ٢-بـــت ٣-بووکە سەماکەرەی منداڵان.

(اَلدامي (فا)): ١-خوێنلەبەر ڕۆیشتوو.

(دامي الشَّـــفَة): خوازلۆکی جەردەوارِوو یان هەژار.

(اَلدامِیَةُ): ١-مێی وشەی (الدامی) ٢-قڵیشێکی لەش و سەر یان لێدانێك کە خوێنی لێبێت.

(اَلمُدَمَّـــى): ١-تـــیری خوێناوی ٢-ئەســـپ یان شتیتری ڕەنگ خوێنین.

(اَلدامِیاء): فەرو بێر/ خێرو بێر.

٢-دَمَّى- لِفُلان): ١-ڕێی بۆ خۆشکرد ٢-ڕێی بۆ نزیککردەوە.

(إستَدمی- مِن غَریمِهِ): بە نەرمیی و خۆشیی وامەکەی لە قەرزارەکە وەرگرتەوە.

دنّ: ١-(دَنَّ- الذُبـــابُ. دَنّـــاً): مێشـــەکە ویزەویزیکرد.

(- الرَجُـــلُ. دَیناً): ١-پیاوەکـــە لەژێر لێوەوە گۆرانیوت ٢-لەبەرخۆیـــەوە ورتەورتیکرد کە تێنەدەگەیشتن.

(دَنْنَ- الذَبابُ): مێشەکە ویزەویزیکرد.

(اَلدِنَّة) (ج): جۆرە مێروولەیەکی درێژکۆلەیە لە قالۆنچە دەچێت.

٢-(دَنَّ. دَنَناً): پشتی کۆمبوو.

(أدَنُّ (م) دَنّاء (ج) دُنّ): پشتکۆم/ قەموور.

(بَیتُ أدَنّ): خانوویەکی نزم.

٣-(أدَنَّ- بِالمَـــکانِ): لـــە شـــوێنەکەدا نیشتەجێبوو.

(اَلدَنّ (ج) دِنان): کووپـــە مەرکانەی گەورە کە دانامەزرێت ئەگەر چاڵی بۆ هەڵنەکەنیت و نەیخەیتە چاڵەوە.

(اَلدُنِّیَّـــة): تەپلەیـــسەر/ کڵاو (کە بە کووپە چوێنراوە).

دنأ: (دَنَأَ و دَنُوءَ دُنُوءَةً و دَناءَةً):١-دەروونىزمو نەنگبوو ٢-سەرشۆڕو نامەرد بوو.

(دَنيء (ج) أَدْنَاء و دُنَأَ):١-سەرشـۆڕ سـووك ٢-دەروونىزمو نەنگ/ نامەرد.

(دَنِيءَ- الرَجُلُ دَنَأً): كابرا كۆمبووەوە.

(أَدْنَأَ (م) دَنْأى): كۆم.

(أَدْنَأَ): نامەردیكرد.

(دَنَّـأَ- هُ): فێـرى نامەرديكرد/ سەرشـۆڕو نەنگيكرد.

(تَدَنَّـأَ- هُ): نەنـگو نزميكـرد/ پاڵيپێوەنا سەرشۆڕو نەنگبێت.

(الدَنية): نامەرديىو سەرشۆڕيى/ ناپياويى/ حيزيىو نەنگيى/ پووشتى.

دنـب: (الدِنَّب والدِنَّبَـة والدِنَّابَة): كورت/ كورتەبنە.

دنج: (دَنَجَ- الأَمـرَ. دِناجاً): كارەكەى باش دامەزراندو قايمكرد.

ألدُنُج: پياوە ژيرەكان.

دنح: (دَنَحَ و دَنَّحَ. دُنُوحاً): ڕسواو سەرشۆڕ بوو.

ألدِنْـح: جەژنــى دەركەوتنــى خــودا لەلاى گاورەكان (وشـەكە سـريانييە لـە (دنحا)وە كراوە بە عەرەبى واتاكەى دەركەوتنە.

دنخ: (دَنَخَ. دَنخاناً): لە قورسـيى: كۆڵەكە/ بارەكەى سستەپێبوو/ هێواش ڕۆيشت/ نيخە نيخيبوو.

(دَنَّـخَ): ١-مليشـۆڕكردو زەبوونيــى نواندو خۆى بە دەستەوەدا ٢-سەرى دانەواند/ سەرى شۆڕكرد ٣-خۆى لە ماڵەوە هێشتەوە.

(ألمُدَنَّـخ): زۆر داوێنپيـس، زۆر نامـەردى پيس.

دند: ١-(دَنْدَلَ- هُ) (عامية): شۆڕيكردەوە.

(تَدَنْدَل): شۆڕبووەوە.

٢-(دَنْـدَنَ- الذُبـابُ. دَنْدَنَـةً): مێشـەكە ويزەويزيكرد.

(- الرَجُـلُ): پياوەكە لەبەرخۆيەوەو هێواش كە تێينەگەن گۆرانيوت.

(- حَولَ الماء): سـووڕايەوە بە هەر چوارلاى ئاوەكەدا خوليخوارد.

(الدِنْدِن= الدَنْدَنَـة): ١-ويزەويز ٢-ورتەورت ٣-ڕووەكو گيـاو هەر شـتێكيتر لەبەر كۆنيى ڕەشداگەراو بێت.

دنر: (دَنَّر- الدينارَ. تَدْنيراً): پارەى دينارى (لێدا/ چاپكرد).

(- الوَجْـهُ): ڕووى وەك دينـار گەشـايەوەو بريسكايەوە.

دُنِّرَ: ديناری زۆر بوو/ بوو بە خاوەندينار.

(ألدينـار (ج) دَنانـير) (لاتينيـة): جۆرە پارەيەكى كۆنى زێڕينە.

حَشيشَـةُ الدينار (ن): مارچێـوە ڕووەكێكى خۆهەڵواسـە نزيكى دە مەتـر بەرزدەبێتەوە گوڵەكانى شێوە هێلكەييە زبرو پارچەپارچەن

گوڵەکانــی تاکرەگــەزن دەکرێتە بــیرەوە بۆ ئەوەی تاڵو بۆنخۆشی بکەن.

دنس: (دَنِــسَ عِرْضُهُ أو ثَوْبُــهُ أوْ خُلْقُهُ): ناموســی شــکاو لەکەدار بوو یان بەرگەکەی پیســبوو پەڵــەی بەرکەوت یان ڕەوشــتنزمو سووکبوو.

(دَنِس (ج) أدْناس ومَدَانيس): ئابڕووچوو/ ناموسشکاو یان بەرگ پەڵەپەڵاویی‌و لەکەدار یان ڕەوشتنزمبوو.

(دَنَّــسَ- هُ): ١-گڵاویکــرد ٢-ئابڕوویــبرد ٣-بەدڕەوشتیکرد.

(«دَنَّسَهُ ســوءُ خُلُقِهِ»): بەدڕەوشتیی خۆی لەکەداریکرد/ ناموسی شکاند.

(تَدَنَّسَ): ١-پیســبوو/ گڵاوبوو ٢-ناموســی چوو ٣-بەدڕەوشتبوو.

(ألدَّنَس) (ج) أدناس (مص): پیسی/ گڵاویی/ لەکەداربوون.

ألمَدانِس: ١-لەکەو شەرمەزاریی ٢-بەندوباو ٣-شوێنی نەنگی/ شوێنی پیس‌و شەرمەزاریی.

(«هُوَ يَتَصَوَّنُ مِنَ الأدْناسِ والمَدانِسِ»): ئەو خۆی لە نەنگیی‌و شوێنی پیس‌و شەرمەزاریی دەپارێزێت.

١-دنع: (دَنَعَ. دُنُوعاً و دَناعَةً): بەدزمانیکرد/ بەدفەڕیکردو بێکەڵکبوو.

(دانِــعٌ و دَنَعٌ و دَنِعٌ و دَنيــعٌ و دَنيعَةٌ): ١-بەدفەڕ ٢-بەدزمان.

(دَنِعَ دَنَعاً): ١-سەرشــۆڕ بوو ٢-بەدزمانیکرد/ بەدفەڕیکرد/ بەدزمانبوو/ بەدفەڕبوو.

(«رَجُلٌ دَنَعَــةٌ»): پیاوێکــی بێفەڕی هیچ‌و پووچ.

(«هُــوَ مِن دَنَعِ النــاسِ»): ئەو لــە بێفەڕو خوێڕییەکانە/ لە سووکەکانە.

٢-(دَنِعَ. دَنَعاً): ١-برسیبوو ٢-هەوەسی چووە سەر خواردن/ حەزی خواردنی جووڵا.

٣-(أدنَعَ): شوێن ڕێی پیاوچاکان کەوت/ ڕێی پیاوچاکانیگرت.

دنف: ١-(دَنِفَ- المَريضُ. دَنَفاً): نەخۆشەکە دەردکــەی کاریــی‌و گرانبــوو نزیکــی مردنبووەوە.

(-تِ الشَّمسُ): زەردەپەڕ بوو/ خۆر خەریکی ئاوابوونبوو.

(- الأَمرُ): کارەکە هاتە بەرەوە/ نزیکبووەوە.

(أدْنَفَ- المَريضُ): نەخۆشــەکە کەشەنگبووو خەریکی مردن بوو.

(تِ الشَّــمسُ): خۆر زەردەپــەڕ بوو خەریکی ئاوابوونبوو.

(- هُ المَــرَضُ): نەخۆشــییەکەی قورســبوو/ گرانبوو.

(- الشيءَ): شتەکەی نزیککردەوە.

(ألدَّنَف (مص): ١-کەمفتەکاریی/ دەردگرانیی ٢-کەمفتــەکاری ســەرجێگە (وشــەیەکە بــۆ هەموو).

(«رَجُــلٌ دَنَــفٌ و امرَأَةٌ دَنَفٌ وهُــم دَنَفٌ»): پیاوێکــی کەفتەکاری ســەر جێگــەو ژنێکی کەفتەکار، ئەوان کەفتەکارن.

(«كَادَت الشَّمسُ تَكونُ دَنَفاً»): خۆر خەریکی ئاوابوونبــوو/ زەردەپــەڕ بوو/ خــۆر زۆری نەمابوو ئاوابێت.

(اَلدَنِــف (ج) أَدناف (م) دَنِفَة (ج) دَنِفات): دەردەدار/ لەشبەبارو کەنەفتی سەر جێگا.

٢-(دَنْفَــشَ): بەلایەکیچــا/ بــە تیلەیچــاو سەیریکرد.

دنق: (دَنَقَ. دُنُوقاً): چروکیکردو دەستی بە هەموو شــتێکەوە لەرزی/ لە هەموو شــتێکی بچووکی کۆڵییەوە.

(دَنِيق (ج) دنُنُق): چرووكو دەســت لەرزیو بە شتەوە.

(دَنَّــقَ- إِلَيــهِ النَظَــرَ): چــاوی (تیــڕی/ لێینەتروکاند).

(- الشَّــيءَ): بە دوای شــتەکەدا ویڵبوو/ زۆر وردو بــە هەنتــەرەوە بۆیگــەڕا (دەڵێــن ئەم وردبۆگەرانە لە چرووکییەوەیە) (ئیدیۆمە)

٢-(دَنِــقَ. دَنَقــاً و دَنيقــاً): لەســەرماندا رەقبووەوە.

(دَنَّقَ): لەسەرماندا مرد.

(مُدَنِّق): رەقەوەبوو.

(- الوَجهُ): دەمووچاوی تێقوپاو لەڕ بوو (لە خەفەتدا یان بە هۆی نەخۆشییەوە).

(- الرَجُلُ): پیاوەکە مرد.

(- لِلمَوتِ): نزیکی مردن بووەوە.

(- تِ الشَّمسُ): خۆر نزیکی ئاوابوونبوو.

(- العَينُ): چاوەکە بە قوڵدا چوو.

٣-(اَلدانِق): ١-گەوج ٢-دز.

(اَلدانِــق و الدانَق (ج) دَوانِــق ودَوانيق) (فارسية): شەشیەکی درهەمێك.

(اَلدَنْقَة) = الزُوان): زریزانەی ناوگەنم.

٤-(دَنْقَسَ): ١-بەلایەکی چاو تەماشایکرد.

(- بَينَهُم): نێوانی تێکدان.

دنــك: (دَنْكَسَ- فِي بَيتِهِ): خــۆی لە ماڵەوە بۆســەداو بــە دەنگەوەنەهــات کــە ئــەوە شوورەییە.

دنا: ١-(دَنا- يَدْنُو للشَــيءِ ومنه وإِلَيهِ. دُنُوّاً و دَناوَةً): لە شتەکە نزیکبووەوە.

(دانٍ (ج) دُناة): نزیکەوە بوو/ نزیك.

(دَنىَّ – هُ تَدْنِيَةً): نزیکیکردەوە.

(- فِي الأُمُورِ): شــوێن وردو درشــتی کارەکە کەوت/ سوراغی وردو درشتی کارەکەیکرد.

(دانى – القَيدَ. مُداناةً): کۆتەکەی هێنایەوە یەك/ تەسکیکردەوە.

(- بَــينَ الأَمرَيــنِ): دوو کارەکــەی لە یەك نزیککردەوە.

(- الأَمرَ): کارەکەی نزیککردەوە.

(أَدنى. إِدْناءً): نزیکبووەوە.

(- هُ): لێی نزیککردەوە.

(- السترَ): پەردەکەی دادایەوە.

(تَدَنّــی): وردە وردە/ هێــواش هێــواش نزیکبووەوە.

(«بَعيــدٌ يَتَدَنّى خَيرٌ مِن قَريــب يَتَبَعَّد»): دوورێــك وردە وردە نزیکبێتەوە باشــترە لە نزیکێك دوورکەوێتەوە.

(تَدانی- القَومُ. تَدانِياً): خوێشــگەل لە یەك نزیکبوونەوە.

(إدَّنی): نزیکبووەوە.

(إستَدنی – هُ): داوایلێکرد نزیکببێتەوە.

(الدُّنيــا (ج) دُنیً): جیهان/ دنیای ئێســتا/ ژیانی سەرزەوی پێچەوانەی ئەوە دنیایە.

(دِنْيَــوِيّ و دُنیــاوِيّ و دُنْيِــي): دنیایــی/ جیهانی.

(«هُوَ في دُنيا دانيَة»): لە جیهانێکی خۆشدایە هەرچی بوێت لەبەردەستدایە/ دنیاییە.

(«هُــوَ ابــنُ عَمٍّ دِني و دِنيــاً و دِنيا و دُنياً ودِنيَةً»): ئەو ڕاســت ئامۆزایە/ ئامۆزای هەق باوکیرایە.

ناقة مدن ومدينة): مێحوشــترێکە خەریکە بزێ، یان شیربدات.

(الدناوة): خزمایەتی.

(أبينَهــا دناوة): خزمی یەکن/ خزمایەتییان هەیە.

(الأَدنون): نزیکترین خزمی یەکن.

٢-(دنی. يَدنــی. دَناً ودنايــة): بوودەوڵەو نامەرد بوو.

(دَنيّ (ج) أدنياء): بوودەڵەو نامەرد.

(أدنی إدناءً): نەبوانە ژیا.

(تَدانی- ت إبِلُهُ): حوشترەکانی کەم‌و بێتواناو لاواز بوون.

(المُدْنــی (مفــع) – مِــنَ الرِجــال): پیاوی بێتوانا/ بوودەڵە.

(الأَدنــی): ١-نزیکتریــن ٢-بوودەڵەتریــن/ نامەردتین‌و سووکترین.

(ج) أدانٍ و أَدْنَون (م) دنیا (ج) دُنیً.

دهث: (دَهَثَ- هُ. دَهْثاً): پاڵیپێوەنا.

دهد: ١-(دَهْدَمَ- البِناءَ): خانووەکەی ڕماند/ ڕووخاند/ کاولکرد.

(تَدَهْدَمَ): ڕووخا/ ڕما/ کاولبوو.

٢-(دَهْــدَهَ و دَهــدی- الحَجَــرَ): بەردەکەی تلکردەوە.

(الدُهدوه والدُهْدُوَّة والدُهدِيَّة): گووخلێنکە کە قالۆنچە ڕەشە خلیدەکاتەوە.

الدَهْدَ أَو الدَهداء (ح): گچکە حوشتر.

(دَهَــرا: دَهَرَ القَومَ وبالقَــوم أمرٌ مكروه): خوێشگەل کارێکی خراپیان بەسەرهات.

(الدَهر (ج) أَدْهُرْ ودُهور): ١-بەڵایەکی گەورە ٢-دەمێکــی ســنووردار ٣-ســەردەمێکی دورو درێژ.

(تَدَهَــدَهَ وتَدَهــدی): بەردەکــە خولایەوە/ تلبووەوە.

(«لا آتيــهِ دَهرَ الداهِريــن»): هەتاهەتايە/ هەرگیزاوهەرگیــز نایەمــە لای ٤-نەریــت ٥- زاڵبوون.
(«ماذاك بِدَهــرِي»): ئەوە نەریتی من نییە
٦-ئامانج/ نیاز.
(«مادَهري بِكَذا»): نیازم ئەوە نییە.
(«دَهرُ الإِنســانِ»): سەدەی مرۆڤ کە تیایدا دەژی یا ئەو سەردەمەی کە تیایدا دەژی.
(الدُهْرِيّ): کەســێکە کــە تەمەنێکی درێژو زۆری بەسەربردبێت.
(اَلدَهرِيُّ): خودانەناسێك کە بڕوای بە بوونی خودا نەبێتو دەڵێت: کە گێتی هەر بووەو لە خۆیەوە بووەو کەس دروستینەکردووە.
(دَهْرٌ داهِــرٌ و دَهیرٌ): ڕۆژگارێکی ســەختی درێژ.
(اَلدِهــار والمُداهَــرَة): کارلەگەڵداکــردن بۆ ماوەیەکی دوورو درێژو بێسنوور.
(اَلدَّهرِيَّة): دەســتەیەك کافرو خوانەناســی بڕوا بە بوونی خودا نەبوو.
(الدَهارِير): ١-سەرەتای چاخی کۆنو ڕابوردوو (ئەمــە تاکی نییە) ٢-وەی/ بەڵا ٣-نەهامەتیی قەوماوی چاكو خراپی ڕۆژگار.
«دُهُورٌ دَهارِير»: ڕۆژگارێکی دوورو درێژ.؟
(«کانَ ذلِــكَ فِي دَهرِ الدَهاریــر»): ئەوە لە چاخی کۆنداببوو.
٢-(دَهْوَرَ- الشــيءَ): شتەکەی لەبەرزیەکەوە هەڵداو پاڵیپێوەناو کەوتە خوارەوە.
«دَهْوَرَ الکَلامَ»): قســەی کرد بەسەریەکداو تێکەڵوپێکەڵیکرد.
(«دَهْــوَرَ اللُقَمَ»): پاروومەکەی لەدەمدا هێناو بردو قوتیدا.
(تَدَهْــوَرَ- اللَّيــلُ): شــەو (گوزێزیکــرد/ ڕۆیشت).
دهس: (-دَهِسَ- المَكانُ دَهَســاً): شــوێنەکە تەختو ساف بوو. نە لم بوو نە گڵ نە قوڕ.
(اَدْهَــس (م) دَهْســاء (ج) دُهْس): نەرمانو تەخت/ تەختانی.
(اَدهَــسَ- القَــومُ): خوێشــکەل ڕێــی تەختانییانگرت.
(اَلدَهْــس والدَهاس (ج) اَدهاس): شــوێنی تەختانی.
(دَهاسَــةُ الخُلُقِ): ڕەوشــتنەرمیی‌و هێمنی‌و ناسکیی.
٢-(دَهَــسَ. دَهْســاً): پلیشــاندیەوە/ تونــد شێلای.
(دَهَسَتْهُ السَّيارَة): ئوتومبیلەکە خراپ کردی بە ژێرەوە/ پلیشاندیەوە.
(مَدهــوس (عامیــة): بــە ژێرەوەکــراو/ پلیشێنراو.
(اَلدَهْس): ١-ڕووەکێکە کە ڕنگی سەوزی هێشتا نەگرتبێتەخۆ ٢- زەوییەك کە نە ڕەنگی گیای گرتبێتو نە ڕەنگی خاکی هەبێت.

(الأدهَس): ڕەنگڕەشی خەنەیی.
اَلدُهْسَةُ: ڕەنگی ڕەشی خەنەیی.
دهش: (دَهِشَ و دُهِشَ. دَهَشاً): سەرسامبوو/ حەپەسا/ واقیوڕما.
دَهِش و مَدهُوش و دَهْشان: سەرسام/ واقوڕماو/ حەپەساو.
(اَدْهَشَ- هُ): سەرسامیکرد/ حەپەساندنی/ واقیوڕماند.
دهق: ١-(دَهَقَ- الكَأسَ دَهْقاً) (ضد): ١- کاسەکەی/ جامەکەی پڕ کرد ٢-جامەکەی بەتاڵکرد/ ڕۆکرد.
(اَدهَقَ الكَأسَ): جامەکەی پڕکرد.
(اَلدِهاق- مِنَ الكُؤُوس): جامیپڕ/ کاسەیپڕ.
(«كَأسٌ دِهاق»): جامی لێوانلێو.
(ماءٌ دِهاق): ئاوی زۆر.
٢-(دَهَقَ- الماءَ. دَهْقاً) (ضد): ١-ئاوەکەی تەواو داکرد ٢-ئاوەکەی پڕتێکرد.
(اَدْهَقَ- هُ): گوڕی پێدا.
٣-(دَهَقَ- الشَيءَ. دَهْقاً): شتەکەی شکاندو لەتوپەتیکرد.
٤-(دَهَقَ- هُ. دَهْقاً): لێیدا/ پێیداکێشا/ کوتای.
٥-(إدَّهَقَ- ت الحِجارَةُ): بەردەکان توند پێکەوە نووسانو چەسپین.
(اَلدَهَق): داری ئازاردانی گوناهباران (دوو دارە لاقی تاوانباری پێ ئازاردەدەن، دارەکان دەهێننەوە یەك.
٦-(دَهْقَنَ- القَومُ فُلاناً): خوێشکەل فیسارکەسیان کرد بە سەرۆکی هەرێم.
(تَدَهْقَنَ): بوو بە سەرۆکی هەرێم یان بوو بە بازرگان.
(اَلدُهْقان والدِهقَان (ج) دَهاقِنَة) (فارسية): ١-سەرۆکی هەرێم ٢-بازرگان.
(اَلدَهْقَنَة): سەرۆکایەتی هەرێم.
دهك: (دَهَكَ- الشَيءَ. دَهْكاً): ١-شتەکەی هاڕی ٢-شتەکەی شکاند.
(- الأرضَ): زەویەکەی تەختکرد.
دهل: ١-(اَلدِهليز (ج) دَهاليز): ١-دالآن ٢- ڕاڕەوێکی تەسكو درێژ.
(أبناءُ الدَهاليز) (فارسية): زۆڵەکان یان منداڵانێك کە فڕێدەدرێنو هەڵدەگیرێنەوە.
٢-(الدَهلِيَة) (ن) = (الأَضالِيَّة): دالیا. ڕووەکێکی بەهازدارە گەڵاکانی بەرامبەرن گوڵەکانی گەورەنو ڕەنگیان زۆرە.
دهم: ١-(دَهَمَ و دَهِمَ – هُ. الأمرُ. دَهْماً): کارەکە مەبەستە کە تەواو مێشکی خەریککردو پێوەی گرفتار بوو.
(دَهَمَ- تِ النار بالقِدرَ): ئاگرەکە مەنجەڵەکەی ڕەشکرد.
(اِدْهَمَّ و اِدهَامَّ- الفَرَسُ اِدْهيماماً): چارەوێکە ڕەشبوو.
(اَلدُهْم): سێ شەوی کۆتایی مانگی عەرەبی

که تاریك دەبێت.

(اَلدَهْم (ج) دُهُوم): ژمارەیەکی زۆر.

(اَلدُهَیْم والدُهَیْماء و اُمُّ الدُهَیْم): ١-بەڵاو لیقەومانی سەخت لەبەر تاریك و گرانیی چورتومەکە وا ناونراوە.

(اَلأدْهَم (م) دَهْماء (ج) دُهْم): رەش.

(اَلأدْهَم (ج) اَداهِم): کۆت. (لەبەر رەشیی وا ناونراوە).

(اَلدُهْمَةُ): رەشیی.

(اَلدَهْماء): ١-مێی وشەی (الأدْهَم): ٢-مەنجەڵ ٣-شەوی (٢٩)ی مانگی عەرەبی ٤-گیایەکی پانە پێستەی پێ خۆشدەکەن ٥-کۆمەڵە خەڵکێك.

(حَدیقَةُ دَهْماء و مُدْهامَّة): باخێکی سەوزی تێر لە تێر ئاوییو شکۆفەییدا رەش دەنوێنێت.

٢-(اَدْهَمَ- ه): کارێکی پێکرد کە پێی ناخۆشبێت.

٣-(اَلدُهْم): بەدیهێنراو.

(«اَیُّ الدُهْمِ هو»): ج بەدیهێنراوێکی خودایە.

(اَلدُهَیم): کەوج.

(اَلأدْهَم (م) دَهْماء (ج) دُهْم) (ضد): ١-پاشماوەی دێرین ٢-تازە پاشماوە.

٤-(دَهْمَجَ- الشَّیخُ): پیرەکە وەك کوتکرابێت دەڕۆیشت.

(- الخَبَرَ): هەواڵەکەی گەورە کرد شتی خۆی خستە سەر.

(اَلدَهْمَج والدُهامِج): ١-هەموو شتێکی مەزنی خواکرد ٢-حوشتری دوو دووگ/ دوو کۆپارە.

١-(دهن: ١-دَهَنَ- الرَأسَ دَهْناً و دَهْنَةً): رۆن یان بۆنی لەسەریدا.

(- الشَّيءَ): ١-شتەکەی تەڕکرد ٢-رۆنی تێهەڵسوو/ چەوریکرد.

(دَهَّنَ- الشَّيءَ): ١-رۆنی لە شتەکە هەڵسوو ٢-شتەکەی تەڕکرد.

(تَدَهَّنَ وادَّهَنَ): چەور بوو/ رۆناویبوو/ رۆنی تێهەڵسوورا.

(اَلدُهْن (ج) اَدْهان ودِهان): چەورکردن یان تەڕکردن.

(دُهْنُ الشَيءِ): رۆنی شلی ئەو شتە.

(- النَّخیل) (ك): شەلەرۆنێکە لە دارخورما دەردەهێنرێت ئەویش لە وڵاتانی ئەفەریقای کە مەرەیی لە سەنگال و غینیادا دەردەهێنرێت.

(اَلدَهْن (مص): رەشێنەی باران/ بارانێك ئەوەندەی زەوی تەڕبکات.

(اَلدُهْنَةُ): کەمەرۆنێك.

(«هُوَ طَیِّبُ الدُهْنَةِ»): ئەو بۆنی خۆشە.

(اَلدِهان): ١-ئەوەی پێی چەوردەکەن ٢-سوورەپێست ٣-شوێنی (خز/ خلیسك).

(اَلدَهین): چەورکراو.

(اَلْمُدْهُن (ج) مَداهِــن): ١-جەورەك/ ئامێری پێچەورکردن ٢-شووشەی ڕۆن/ ڕۆندان.

(اَلدَهَّــان): ١-چەورکــەر ٢-ڕۆنفــرۆش/ چەوریفرۆش ٣-بۆیەچی.

(اَلدَهْناء) (ن): گیایەکی ســوورە بە گەڵاکەی پێستە خۆشەدەکەن.

اَلدِّهانَة: ١-ڕۆنکردن/ چەورکردن ٢-پیشــەی بۆیەکردن بە ڕۆنی بۆیە/ بۆیاخکردن.

٢-(دَهَنَ و داهَنَ وأدْهَن- هُ. دَهْناً و مُداهَنَةً): ١-ســابوونی لەبەری پێیدا واتا لە خشتەیبرد/ فریویدا ٢-بە درۆ مەراییکرد.

٣-(دَهَــنَ- تِ الناقَــةُ. دِهانــاً و دَهانَـــةً): مێحوشترەکە (لاواز/ لەڕ) و کەمشیر بوو.

(اَلدَهِين): ١-لەڕ/ لاواز ٢-کەمشیر.

٤-(أدْهَنَ- عَلَيه): هێشتیەوە.

(ما أدهَنتَ إلاّ على نَفسِــكَ): لە خۆت زیاتر کەسیترت نەهێشتەوە.

٥-(الدَهْنــاء): بیابانێکــی بێپایانی وشــكو برنگو چۆڵ.

دهی: ١-(دَهى و دَهَّى فُلاناً. دَهْياً): فیساری بەزۆرزان دانا.

(دَهِيَ: دَهْياً و دَهاءَةً و دَهاءً): زۆرزانییکرد/ ژیرو زۆرزانانە هەڵسوکەوتیکرد.

(داهٍ (ج) دُهَــاة ودَهٍ (ج) دَهُون وداهِيَة (ج) دَواهٍ): ئەو (ت)یە بــۆ زیادڕەوییە): زۆرزان/ زیرەكو فێڵاوی.

(«رَجُــلٌ داهِيَةٌ وامرَأَةٌ داهِيَـــةٌ»): پیاوێکی زۆرزانو زیــرەكو فێڵبــازو ژنێکی زۆردانو زیرەكو فێڵباز.

(تَدَهَّــى): زۆرزانییکــردو زیرەکانــە جووڵایەوە.

(تَداهى): خۆی بە زۆرزانو فێڵباز پیشاندا.

(اَلدِّهي (ج) اَدْهِياء و دُهَواء): زیرەك/ ژیر/ زرنگ.

(اَلدَّهــاء: الدَهاء): ١-زۆرزانیــیو فێڵبازی ٢-ژیریی/ وریایــیو زیرەکیی ٣-ڕادروســتییو کارامەیی.

٢-(دَهى و دَهَّى – فُلاناً. دَهْياً): کەموکورتی دایەپاڵ/ تەشەری لێداو خەوشداریکرد: تیزی پێوە کرد.

(الدَهاء): فێــڵ/ تەڵەکەبازیــی/ جانبازیی/ زۆرزانیی.

٣-(دَهى و دَهَّى فُلاناً. دَهْياً): فیساری تووشی دەردیسەرییو چورتومکرد.

(داهى- القَوْمَ. مُداهاةً و دِهاءً): خوێشــگەلی گرفتاری وەیو دەردەسەریکرد.

(اَلدَّاهِيَــةُ (ج) دَواهٍ): گرفتاریــی/ وەیو دەردیســەریی/ چورتــوم/ بــەڵا/ ئاپــۆڕە ٢-لێقەومانی ســەخت/ کۆستی گەورە ٣-کاری شەرمەزارییو بەد/ بێناموسی.

(داهِيَةُ دَهياء): لیقەومانی (سەخت/ گران).

دَواهي الدَّهْر: گرفتارییو لێقەومانی ڕۆژگار

٢-قەوماوی خۆش یان ناخۆش.
دۆ: (اَلدَّو): دەشتو دەر.
داء: (داءَ. داءً و دَوءً): نەخۆشكەوت.
(داءٍ): نەخۆش/ دەردەدار/ خەستە.
(أَدْوَأَ. إِدواءً و إِداءً و إِداءَةً): نەخۆشـكەوت/ تووشی نەخۆشیبوو.
(- ەُ): تووشی نەخۆشیكرد/ نەخۆشیخست.
(مُدِيءٍ): نەخۆش/ دەردەدار/ بیمار.
أَلداء (ج) أَدْوَاء: نەخۆشـیی، دەرد/ بیماریی/ خەستەیی.
(«بِـهِ داءُ الظَّبــيِ»): واتــا نەخۆشـینییە (ئێمەیــش دەڵێین دەردەگایەتی بـۆ گاڵتە وا دەڵێین واتا هیچی نییە). (ئیدیۆمە).
(«فُلان مَيِّتُ الداءِ»): بێدرکە/ رقی لەومیش نییە کە خراپەی لەگەڵدا دەکات.
(داءُ الثَّعْلَـب) (طـب)= الحاصَّـة: مووڕزە/ دەردی تووکی سەرە کە هەڵیدەوەرێنێت. خو ئەگەر پێسـتی لێبێتـەوە کاژ فرێبدات ئەوە پێیدەڵێن (داء الحَيَّة): دەردەکاژ.
(داءُ الفیـلِ): پێخـرە. لاق و پـێ ئەسـتوور دەبن.
(داءُ الذِئب): برسێتی.
(أَلدَّبِـيُّ): نەخـۆش/ دەردەدار/ بیمـار/ خەستە.
داج: (داجَ. دَوْجاً): کارگوزارییکرد/ خزمەتیکرد.
(أَلداجَــةُ): ١-ئەوانــەی لەگــەڵ سـوپادانو خزمەتدەکـەن وەك کۆڵهەڵگــرو کارگــوزارو بەردەســتەکان ٢-پێداویســتیو کەلوپەلــی بچووك/ وردە شتی پێویست.
(«ماترکْـتُ حاجَــةً ولاداجَــةً»): نەشــتی گەورەو پێویســتو نــە کەلوپەلــی بچووکم بەجێنەهێشتووە.
(أَلدُّوج): دۆق. نازناوی سەرکۆماری بوندقیە بوو. (ایطالیة) واتاکەی سەرکردەی سوپایە.
داح: (داحَ. البَطنُ. دَوْحــاً): ورگەکە گەورە بوو/ هەڵاوسا/ شۆڕبووەوە/ داکەوت.
(- تِ الشَّجَرَةُ): درەختەکە مەزنبوو.
(دائِحَة (ج) دَوائِح: درەختی مەزن/ گەورە.
دَوَّحَ- البَطنُ: ورگەکە گەورە بووو شۆڕبووەوە/ داکەوتو هەڵاوسا.
(- المالَ): ماڵەکەی/ سامانەکەی بڵاوکردەوە.
(تَــدَوَّحَ- البَطْنُ): ورگەکــە داکەوت/ گەورە بوو شۆڕبووەوەو هەڵاوسا.
(إِنــداحَ البَطنُ): گــەورە بوو شــۆڕبووەوەو هەڵاوسا.
(- الشَيءُ): شتەکە کرایەوەو پانبووەوە.
أَلدَوْح: خانووی گەورەی فراوان.
(أَلدَّوحَة (ج) دَوْح و (جج) أَدْواح: ١-درەختێ، زلەی پەلوپۆ هاوێژ ٢-چەتری زۆر زل.
(أَلدَوَّاح): گەورەی زۆر بڵند.
٢-(أَلـــداح): ١-بازنێکـــی تاڵ چاك بـــادراو ٢-نیگارێك بـــۆ منداڵان بچنرێت بۆ خلافاندنو

پیشانیان بدرێت.
(اَلداحَةُ): جیهان/ دنیا.
داخ: (داخِ. دَوْخـاً): سەرشـۆڕو زەبوون بوو ملی دا.
(- البِـلادَ): وڵاتەکەی شـکاند/ داگیریکردو خەڵکەکەی ژێردەستە کرد.
(- الرَجُلُ) (عامیة): پیاوەکە سـەرەگێژەی پێکەوات.
(دَوَّخَ- الرَجُلَ): پیاوەکەی کەساس‌و سەرشۆڕ کرد.
(- الوَجَعُ رَأسَهُ): ئازارو وریکردو سەرەگێژەی پێخست.
(دَوَّخَ و دُیَّخَ- البِلادَ): ١-وڵاتەکەی داگیرکردو خەڵکەکەی ژێردەسـتە کـرد ٢-پیایدا گەڕاو پشـکنی‌و شـارەزای هەموو کـەل‌و قوژبن‌و ڕێیەکیبوو.
(اَداخَ- هُ. إداخَةً): سەرشۆڕو زەبوونیکرد.
(اَلدَوْخَة (عامیة): سـەرەخولێ‌و چاوگێژو وێژ بوون.
(لَیلٌ دائِخٌ): تاریکەشەو.
داد: ١-(دادَ و دَوِّدَ ودیدَ وأدادَ- الطَعامُ. دَوداً و إدادَةً): خواردنەکە کرم تێیدا.
مَدُود: خواردنی کرمتێدراو/ کرماوی.
(اَلـدُودَةُ (ج) دُوْد وَدیـدان (ح): کـرم. زیندەوەرێکی بچووکـە لەوانەیە کە بڕبڕەی نییەو لەشدرێژەو قولفەقولفەیە، هەندێکیان لەوانەن کە مشەخۆرن وەك (دودَة الوحیدَة): کرمی کلافەیی/ دەزوولەیی.
(دودَةُ الأرض): کرمە گڵخۆرکە.
(دودَة العَلَق): زەروو.
(اَلدودَة الوَحیدَة) (ح): جۆرە کرمێکە لەناو کۆئەندامی هەرسـی زینـدەوەرە بڕبڕەدارەدا دەژی. دوو جۆریان لە ڕیخۆڵەی مرۆڤدا دەژی دەزوولەیـی خۆپەنادەر، ئەمەیـش بە هۆی خواردنی گۆشـتی گاو مانگـاوە پەیدا دەبێت دووەم.
(الشریطیة المُسَـلَّحَة): دەزوولەیی چەکدەم. کە بە هۆی خواردنی گۆشتی بەرازەوە مرۆڤ تووشدەبێت‌و لە جۆرەکەیتر کورتترە.
(دودَةُ القَـزّ) (ح): کرمـی ئاوریشـم (ح) مۆریچەیەکـە کـە لە زۆر کۆنـەوە لە چین‌و ژاپۆنـدا پـەروەردەو بەخێودەکـراو لـە سەدەکانی ناوەڕاسـتدا ئەورووپاو خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـت فێری بوون لەسەر گەڵای سەوزی توو دەژی سـەرەتا هێلکەیە پەپولەکە لەسەر گەڵاکـە دایدەنێت کـە هەڵهـات قۆزاخە بۆ خۆی دروسـتدەکات ئەو قۆزاخانە ئاوریشمن ئاوریشـمی سروشـتی لێدەردەهێنـن کـە تا ئێسـتاش جوانترین‌و بەنرخترین ئاوریشمەو تالەتاڵەیە.
(الدُوَاد) (ح): کرمە وردە بەچکە کرم.
(اَلدُوَید): کرمۆکە.

٢-(الدُوَاد): پیاوی بە پێو خێرا.

(اَلبیداء): خێرا ڕاکردن.

(اَلـدَوْداة (ج) اَلـدَوادي): جۆلانـی دیلانێ چەرخوفەلەك.

٣-(اَلدُوَدار والدُوَیْدار) (فارسیة): نووسەر.

دار: ١-(دارَ دَوْراً و دَواراناً): سووڕایەوە وەك خۆی لێهاتەوە. هاتەوە شوێنەکەی خۆی.

(- بالشَّـيءِ وعَليهِ وحَوْلَـهُ): بە خولی/ بە دەوری ئەودا سووڕایەوە.

(- الدَهْـرُ): ڕۆژگار وەرگەڕا/ لە بارێکەوە بۆ بارێکیتر وەرچەرخا/ هەڵگەڕایەوە.

(دیرَ- بِهِ): تووشـی سـەرمگێژە بوو/ سەری خولیخوارد.

(دَوَّرَ- هُ وَبهِ): خولاندیەوە/ خولیدا.

(داوَرَ هُ. مُـداوَرَةً و دِواراً): لەگەڵیـدا سووڕایەوە/ خولایەوە.

(أدارَ- الشَّـيءَ إدارةً): شـتەکە خولایـەوە/ سووڕایەوە.

(- هُ و بهِ): خولاینیەوە/ سووری پێدا.

(- هُ عَـن حَقِّهِ): وازی پێ لە مافەکەی هێنا. داوای لێکرد واز لە مافەکەی بهێنێت.

(أُدیـرَ- بِـهِ): سـەری گێژیخواردو سـەری سووڕایەوە.

(اِسْتَدارَ. اِسْتِدارَةً): وەرچەرخا/ سووڕایەوە.

(- الشَـيءَ و بهِ): شـتەکەی (وەرچەرخاند/ سووڕاندەوە/ خولدا).

(«اِستَدارَ بما في قَلبي»): ئەوەی لە دڵمدا بوو تێیگەیشت/ بۆی چوو.

(اَلدّار): ساڵ یان ڕۆژگار.

(اَلدَور (مـص) (ج) أدوار): ١-جووڵە/ بزوە ٢-خـول/ سـوور ٣-جارێك/ سـوورێك ٤-مو: پارچەیەکی لێکدراوی دوو بەند یان زیاترە.

(عِلمُ الأدوار) (مو): زانستیی موسیقا.

(اَلدَورَة): خولێك/ سوورێك.

(اَلدُوار والدَوار) (طب): سەرمگێژە. (دوخة) (عامية) سەرمگێژە.

(اَلدَوَّار والدَوّاريّ): بینگرتوو/ فرە سـوور/ خولۆك.

(اَلدَهْرُ دَوَّارٌ و دَواريٌّ بالإنسان): ڕۆژگار زۆر دەسووڕێتەوەو دەچەرخێتو مرۆڤ دێنێتو دەبات.

(دَوَّارُ الشَّمس) (ن): گوڵەبەڕۆژە. ڕووەکێکە بۆ جوانییـە، لە بنچینەدا لـە وڵاتی پیرۆوە هاتـووە، بەرزی دەگاتـە دوو مەتر گوڵەکەی زەردەو پانە. هەمیشـە ڕووی لە خۆرە جۆرە شلەڕۆنێك لە تۆوەکەی دەردەهێنرێت.

(مَدارُ الشيءِ): تەوەرەی شت.

(- الأمر): ئامانجو تەوەرەی کار.

(الدائِرَةُ (ج) دَوائِـر): لێقەومانو گرفتاری ڕۆژگار.

(«دارت عَلَيهِمُ الدوائر»): وەی‌و دەردیسەریی ڕۆژگار بەسەریاندا باری.

(اَلدَّوَران) (مص): سـووڕانەوە/ خولخواردن بە دەوری شتێکدا.
(اَلدَوريَّـة): ١-پاسـەوانیی/ ئێشـکگرتن ٢-پاسەوان/ ئێشکگر/ حەسحەس.
٢-(دَوَّرَ- هُ): خڕیکرد.
(أدارَ- الأمـرَ): ١-کارەکـەی بەڕێوەبرد ٢-بە هەموو شتێکی کارەکەی زانیو لێیئاگاداربوو.
(تَدَوَّرَ): خڕبوو.
(مُدَوَّر): خڕ/ گرد/ بازنەیی.
(إسْتَدارَ- الشَّيءُ إسْتِدارَةً): ١-شتەکە (خڕبوو/ گردبوو).
(اَلدارَةُ (ج) دارات ودُوْر): ١-خانوو ٢-خولگە ٣-خەرمانـەی مانـگ ٤-زەوی فراوانی نێوان کێوان ٥-ئەڵقە/ قوڵفە ٦-کۆشك.
(اَلـدارَةُ والدِيرَةُ والتَـدْوِرَةُ- مِـنَ الرَّملِ: گێژەنی لم، لی خڕەوەبوو.
مَدارُ کَوکَب (فك): سـوورگەی هەسـارەیەك ئـەو بازنەیـەی کە هەسـارەکە لـە ڕۆژێکدا دروستیدەکات کە ڕووەکەی ستوونییە لەسەر تەوەرەی گەردوون.
(«مدارات أَيدية الظهور»): ٢-سووڕگەگەلێکن کە هەمیشەو تاهەتایە دەردەکەونو هەن.
(فك): سوورگەگەلێکن هەمیشە هەستیارەکانیان لەسـەرو ئاسـۆوەنو گەورەترینیـان ئـەو سوورگەیە کە بە ئاسۆوە نووساوە.
(اَلدائِرة (ج) دَوائِر): ١-ئەڵقە/ قوڵفە ٢-بازنەو ئەوەی دەوری هەر شتێك بدات ٣-چەمەرە ٤-دوگلەبەسەری مرۆڤەوە ٥-گێژەمووی هەموو لەشـی چـارەوێ ٦-(مو) چێـوەی ڕووی عود هی هەمـوو لایەکی ٧-(هـ) بازنـە. ڕوویەکە بە هێڵێکی بازنەیی داخـراو دەورە دراوە کە هەموو پنتێکی بۆ چەقی بازنەکە یەکدووریی هەیە.
(محيط الدائرة): چێوەی بازنە.
(مركز الدائِرة): چەقی بازنە.
(قطر الدائرة) (هـ): تیرەی بازنە.
(وترالدائرة) (هـ): ژێی بازنە.
(مسـاحَة الدائـرة): ڕووبـەری بازنـە = (نیوەتیرە) × ٧/٢٢.
(محيـط الدائرة): چێـوەی بازنە = تیرە × ٧/٢٢.
(الدائرة الكـبرى أَو الكَبـيرَة أو العَظيمة): بازنەی هەرە گەورە (هـ): بازنەیەکە لەسـەر گۆیەك کێشراوە کەتیرەکەی تیرەی گۆکەیە.
(اَلدائِرَة الصغيرة): بازنەی بچووك: بازنەیەکە لەسەر گۆیەك کێشراوە کە تیرەکەی لە تیرەی گۆکە بچووکترە.
(دائِرَتـان مُتعامِدَتان) (هــ): دوو بازنەی لەسـەریەك سـتوونی بن. یەکـتر بڕبن دوو لێکەوتەکەیان لە پنتی یەکتربڕدا دەبن.
(دائِـرَةُ الإرتفاع) (فك): بازنـەی بەرزیی: بازنەیەکـی گەورەیـە گۆی ئاسـمانە کە بە

هەردوو جەمسەری ئاسۆدا دەروات.
(دائِرةُ السَّمت الاعتِداليَّـة) (فك): ئەوەیە کـە تیایدا هــەردوو جەمسـەری زەوی یەك دووریــان بــۆ ڕۆژ دەبێــتو ڕووناکییەکەی لــە جەمســەرێکەوە بــۆ جەمســەریەکەیتر بلاودەبێتەوە نیوەی گۆی زەوی ڕووناکدەبێتو نیوەکەیتری تاریك دەبێت ئا لەو کاتەدا شەوو ڕۆژ هێنــدەی یەکدەبــن ئــەم وەکیەکییە لە ســالێکدا دووجار دەبێت، جارێکیان لە ٢١ یان ٢٢ی ئازاردا/ هەرمێپشــکوانە ئەوە وەکیەکیی بەهــارە جارەکەیــتر لە ٢٢ یــان ٢٣ی ئەیلول سەرماوەزدا دەبێت ئەوە وەکیەکیی پایزە.
(دائرة السَّمت الإنقِلابيَّـة) (فك): بازنەی حاســتی هەڵگێڕاوە (فك) کــە تیایدا خۆر لە هێڵی کەمەرەوە لەوپەڕی دوریدا دەبێت ئەوە چەنــد ڕۆژێك وا دەردەکەوێــت وەکو نەگۆڕ بێــت ئەمەیش لە ســاڵێکدا دووجــار دەبێت جارێکیــان لــە (٢١ی حزیــران) خەرماناندا دەبێــت پێیدەڵێــن: هەڵگەڕانــەوەی هاوینە ئەویتریان لە ٢١ی کانونــی یەکەم ڕێبەنداندا دەبێت پێیدەڵێن: هەڵگەڕانەوەی زستانە.
(قُطـر الدائِرَة): تــیرەی بازنە، ئــەو هێڵە ڕاســتەیە کە بازنەکە دەکات بــە دوو کەرتی وەکیەکەوە بە مەرجی بــە چەقی بازنەکەدا بڕوات.
(المُـدارَة): جەوەنــدە کــە لــە پێســت دروستدەکرێت.
(الدَّوَّارَة- مِنَ الرَّأس): بەشی خڕیی سەر.
(دُوَّارَةُ البَطـنِ): بەشــی خڕیــی ســك کــە ڕیخۆڵەی مەری تێدایە.
(الدَوَّارَة): پەرگاڵ.
(الدَوَّارَة- مِــنَ الأَرض): پارچــە زەوییەکی بچووکە کە پانیو درێژییەکەی نزیکی یەکن. (عامية).
(- مِنَ الرَّأس): خڕی بەشێکی سەر.
٣-(داوَرَ- علــى الأمــرِ: مُــد اوَرَةً و دِواراً): چارەسەری کارەکەیکرد.
(- الأُمــورَ): بۆ بــە ئەنجامگەیاندنی کارەکە هەڵســووڕاو گەڵێــك ڕێیگــرتو گــورجو گۆڵیکرد.
(أَدارَ- الشَّــيءَ. إدارَةً): شتەکەی بە دەستەوە گرت، هەڵیسوڕاندو سەرپەرشتیکرد.
(- هُ عَلَيــهِ): شــتەکەی (پێســپارد/ کردیە قەبەڵی ئەوەوە).
(الإدارة): بەڕێوەبردنو هەڵسووڕاندن).
(المُديــر): ١-بەڕێوەبەر/ کارگێڕ ٢-ســەرۆکی فەرمانگــەی لایەکــی دیاریکــراوی وڵات/ هەڵسووڕێنی کاروباری ئەولایە.
(الـــدَّاريّ): ئــەو دەریاوانــەی سەرپەرشــتی چارۆکەی پاپۆڕەکە دەکات.
٤-(تَدَبَّرَ- البُقعَة): ئەو پەڵە زەویەی کرد بە خانوو.

(اَلدار): وشەکە مێیە دەیشکرێت بە نێر.
(ج) دُوْر و دِیار وأدْؤر وأدْوُر وأدْوِرَة ودِیارَة وأدْوار ودُورات ودِیـارات ودُوْران و دیران):
١-نشینگەو ماڵ/ خانە/ خانوو ٢-شار یان وڵات ٣-خێڵ.
(«مَـرَّت بِنا دارُ بَني فُلان»): خێڵی فیسار بەرە بەلاماندا تێپەڕین لای زمانزانەکان بەو خانانە دەڵێن کە بێسەرن/ سەریان نەگیراوە.
(«دارُ الحَرب»): وڵاتی دوژمن.
(«دارُ القَرار): ئەوە دنیا.
(اَلداران): ئەمە دنیاو ئەوە دنیا.
(اَلدَیر (ج) اَدیـرَة و دُیُورَة وأدْیار): خانەی پارساکان.
(اَلدارَة (ج) دارات و دُوْر):١-نشینگە ٢-خێڵ.
(داراتُ العَرَب):شوێنانی عەرەب کە لە سەدو دە پترن.
اَلدارِيّ):١-ئاژەڵدار (چونکە ماڵاتی ئاژەڵەکەی خـۆی لـە خانووەکەیـدان‌و نیشـتەنین ٢-عەترفـرۆش/ عەتـار (لـە (داریـن)ەوە وەرگیراوە) کـە بەندەرێکبووە لە بەحرەین‌و لـە هندسـتانەوە بۆنیـان هێنـاوەو لـەوێ فرۆشتوویانە.
(«مـافي المَـكانِ دارِيٌ أَو دُورِيٌ أَو دَیّـارُ أَو دَیُّورُ»):واتا شـوێنەکە هیچ کەسـێکی تێدا نییە.
(اَلدوريّ) (ح):چۆلەکە پاساریی/ چۆلەکە.

(اَلدارِیَّـة): ئـەو (ت)یـە بـۆ زیادرەوییـە؛ خانەخەفە/ کەسێکە کە هەر لە ماڵەوە خۆی خەفە بکات‌و بمێنێتەوە.
(اَلدَیراني والدَیّار): خاوەن خانەی ڕەبەنەکان یان تێدا ژیاوی ئەو خانەیە.
ملحق
دور: (المُدیرِیَّة): بەڕێوەبەرایەتی.
(مَنصَبُ المُدیر): پایەی بەڕێوەبەر.
(مُـدَّة هـذا المَنصَـب): مـاوەی گرتنی ئەو پایەیە.
(اَلمُدیرِیَّـة): یەکـەی بەڕێوەبەرێتییە کە لە ژێر دەسەڵاتی بەڕێوەبەردا دەبێت.
(مدیریة الدِّفاع): بەڕێوەبەرێتی بەرگریی.
(المدیریة الهاتِف): بەڕێوەبەرێتی تەلەفۆن.
(اَلمُدیرِیَّـة- في بعض البُلـدان): هەرێم کە بەڕێوەبەرێکی هەیە.
(اَلمُستَدیر): ئـەوەی کە لە شێوەی بازنەدایە/ خڕ/ گرد/ خەپلەیی.
(جِسمٌ مُستَدیر): تەنێکی خڕ/ گرد.
(طاوِلَة مُستَدیرَة): مێزگرد مێزێکی خڕ/ گرد.
(مَنشارٌ مُستَدیر): مشارێکی خڕ.
(مُؤتَمَـرُ المائِـدَة المُسـتَدیرَة): کۆنگـرەی مێزگگرد، کۆنگرەیەکە نوێنەرەکان بە دەوری مێزێکی خڕدا دادەنیشن بۆ خۆ دوورخستنەوە لە پێش‌و پاش دانیشتن.
(اَلمُسـتَدیرَةُ): مەیدانێکـی بچووکـی خڕە/

بازنەییە. گەلێك ڕێگە یان شەقامی لێدەبێتەوە یان دێتەوە سەری/ فولکە.

دوز: (دَوْزَنَ- القانــونَ ونَحــوَهُ) (مو): ژێ شلبووەکانی قانوون و ئامێرە مۆسیقاکانیتری توند کردەوە (فارسیە).

(بَــضَّ و بَــطَّ): = دَوزَنَ. اَلـــدُوْزان): ١-ئامێری توندکردنەوەی ژێخاوەکانی ئامێرە مۆسیقاییەکان.

داس: ١-(داسَ- الشَّــيءَ دَوســاً و دِياســاً): ١-شــتەکەی بە پێ (پانکردەوە/ پلیشاندیەوە) ٢-زەبوون و کەساسیکرد/ ڕسوایکرد.

(داسَ و أداسَ- الزَرعَ): کشتەکەی کوتا.

(داوَسَ- القَــومُ بَعضَهُم بَعضاً فِي القتال): خوێنشــگەل لە شــەڕدا یەکتریان بە پێ پان و پلیشکردەوە/ پێیان لەیەکتر ژینا.

(إنــداسَ- الشــيءُ): شــتەکە ژێرپــێ خرا/ پێپلێنرا/ پانکرایەوە.

(- فُــلانٌ): فیســار ژێــر پێخرا/ سەرشــۆڕ و کەساسکرا.

(اَلدِیسة (ج) دیس ودِیَس): دارستانی چڕی بەیەکداچوو.

(اَلمِــدْوَس والمِدواس (ج) مَداوس): جەنجەڕ، یا هەر شتێك کە پێیبکوترێت، پێشێلکرێت.

(اَلمَداس): پێڵاو.

اَلمَداسَةُ: خەرمان، شوێنی کوتانی کشتەیە.

(اَلـــدَوّاس): ١-دلێــر/ ئــازا/ دلاوەر/ نەبەرد (چونکە هەرچی بەرەنگاریبێت دەیشــێلێت) ٢-شێر.

(اَلدَوّاسَــة) (حی): ١-پاتــەی جولاّیی. کەلە چاڵەکەدایەو جۆلاّ پێی پێدادەنێت و کارەزکەی پێدەکات.

٢-(حي): پایدەر کە چەرخێك یان ئاشــتێکی پێدەگەڕێت پێی پێــدا دەنێن بۆ گێڕانی ئەو ئامێرە لەوانە پایدەری پاسکیل ٣-هەڵبڕێکە بە پــێ کاری پێدەکرێت بۆ گۆڕینی دەنگی پیانۆ یان توندکردنی ژێری عودو شتیتر.

٢-(داسَ- السَّــيفَ. دَوساً و دِياساً و دِياسَةً): شمشێرەکەی سووەوەو لووسیکرد.

(إنداسَ السَّيفُ): شمشێرەکە لووس و سافبوو/ سوورایەوە.

(اَلمِدْوَس والمِدْوَاس (ج) مَداوِس): ١-هەســان ٢-سافکەرە/ لووسکەرە.

٣-(اَلدُواسَــة والدَويسَــة): دەســتەخەڵك/ کۆمەڵە خەڵك.

(اَلدَوّاسَة): لووت.

دوش: (دَوِشَ- ت عَينُهُ. دَوَشــاً): چاوی بە هۆی دەردێکەوە کە گرتی تێکچوو.

(أدوَشُ (م) دَوْشاء (ج) (دُوش): چاوتێکچوو.

داغ: (داغَ- القَــومُ. دَوْغــاً): نەخۆشــیی خوێنشگەلی گرتەوە.

(- الطَعامُ): خواردن هەرزانبوو.

(- ەُ الحَرُّ): گەرما تێکیدا/ گەنیکرد.

(اَلدَّوْغَةُ): ١-گەوجیی ٢-سەرما.

داف: (دافَ وأَدافَ الـدَّواءَ ونَحـوَهُ. دَوْفـاً): ١-دەرمانەکەیـان هەر شـتێکیتری تێکەڵکردو تێکهەڵدا ٢-لە ئـاودا تواندیەوەو تێکیهەڵدا تا ساف ببێت.

(مَدْوُف و مَدُوف و دائِف): دەرمانی تواوەی ناو ناو یان شـتیترو تێکهەڵدراوو سافکراو بۆ ئەوەی بمەیێت.

داق: (داقَ. دَوْقاً و دُؤوقاً و دُؤوقَةً و دَواقَةً): ١-گەوجکرا ٢-گاڵتەی پێکرا.

(دائِق)ە ١-گەوج ٢-گاڵتەپێکراو.

(داقَ- الطَّعامَ): لە خواردنەکەی چەشت.

(أَداقَ- القَومُ بِهِ): خوێشگەل لێیکۆبوونەوە.

(إنداقَ- بَطْنُهُ. إنْدِياقاً): گەدەی هەستاو بای تێچوو.

(اَلدُّوق): گەوجیی.

(اَلـدُّوق (م) دَوقَـةُ): دۆق/ سـەرکردە (گەورەتریـن نازنـاوی سـەروەریی پـاش نازناوی میرە لە فەرەنسـاو هەندێك وڵاتیتردا بەکاردەهێنرا، ئێسـتا تەنها لـە ئینگلتەرەدا بەکاردێت (لاتینیە) و واتای سەرکردەیە.

(اَلدَّوْقَة والدَّوْقانِيَّة): ١-گەوجیی ٢-گەمنیی.

داك: ١-(داكَ- القَومُ الشـيءَ دَوكاً و مَداكاً): ١-خوێشـگەل نەخۆشـکەوتن/ دەردگرتنی ٢-شپرزەبوون.

(تَـداوَكَ- القَومُ): خوێشـگەل لەگەڵ یەکدا تێکچـوونو دوژمنایەتـی سـەخت کەوتـە نێوانیانەوەو پێوەی گرفتارو توشوبوون.

(اَلدُّوكَة والدَّوكَةُ): ١-ناکۆکیی‌و دوژمنایەتیی ٢-خراپە/ بەدیی.

٢-(داكَ- الشَّـيءَ. دَوكاً و مَـداكاً): کوتای‌و وردیکرد/ هاری.

(اَلمِـدْوَك والمِداك): بەردێکـە کە پێی یان لە سەری شتی بۆنخۆش دەهارێت.

دال: (١-دالَ- الزَّمـانُ. دَولَـةً): (سـەردەم/ ڕۆژگار) گەڕا/ هاتو ڕۆیشت/ وەرچەرخا.

(«دالَـت لَـهُ الدَّولَةُ»): ڕۆژگار بـە دڵی ئەو سووڕایەوە بۆ ئەو بوو.

(- الثَّوبُ): بەرگەکە کۆنبوو.

(- الرَّجُـلُ في مَشْـيِهِ): پێیەڵگـرتو بـە هەنگاوی کورتو خێرا ڕۆیشت.

(داوَلَ اللهُ الأَيـامَ بَينَ الناسِ. مُداوَلَةً): خودا هـەر ڕۆژە دنیـای بەیەکێکـدا. هەردەمـەو ڕوویکردە لای دەستە خەڵکێك.

(- الماشِـي بَينَ قَدَمَيهِ): ڕۆیشـتووەکە هەر جارەی لەسەر پێیەکبوو/ سەرەپێیکرد.

أَدالَ- الشـيءَ. إدالَـةً): دەسـتاو دەسـتی بە شتەکە کرد.

(- اللهُ بَني فُلانَ مِن عَدُوِّهِم): خودا سـەرەی زاڵبوونی فیسار بەرەی بەسەر دوژمنەکانیدا دا.

(- اللهُ زَيداً مِن عَمرو): خودا دەسـەڵاتی لە عەمرو سەندەوەو بەزەیدیدا.

(تَـداوَلَ- تهُ الأَيدي): شـتەکە لە نێوانیاندا

دەستاودەستیکرد.
(«تَداوَلــو الشَــيءَ بَينَهُم»): شــتەکەیان لە نێواندا دەستاودەست پێکرد.
(إنــدالَ- القَومُ): خوێشــکەل شــوێنەکەیان گوێزایــەوە/ لە شــوێنێکەوە بۆ شــوێنێکیتر چوون.
(إسْــتَدالَ – الأَيامَ): خۆزگەی بە گەرانەوەی رۆژانی رابوردوو خواست.
(ألدَولَة (مص) ج) دِوَل و دُوَل): دەستاودەست ئەوەی کە دەستاودەســت بــکات هەر جارەی بۆیەکێکبێــت. بــە داراو مــاڵو دەســەلاتو سەرکەوتن دەوترێت. ٢-بە جۆرێکی گشتی بە ولات دەڵێن/ دەوڵەت.
(«دَولَة لُبنان»): دەوڵەتی لوبنان.
(«ألدُّوَلُ العربية»): دەوڵەتەکانی عەرەب ٣- دەستەی کاربەدەستانی ولات.
(«كانَت لَنــا عَلَيهِمُ الدَّولَــة»): زوو لە ژێر دەستی ئێمەدا بوون/ بەسەریاندا زاڵبووین.
(«لِكُلِّ زَمانٍ دَولَةٌ و رِجال»): هەر سەردەمەی سیاسەتمەدارو پیاوی خۆی هەیە.
(«الدَهْــرُ دُوَلٌ»): رۆژگار هەر لە گەراندایەو وەستانی بۆ نییە.
(صاحِبُ الدَّولَة): نازناوی سەرۆك وەزیرانە.
(الدُولَــة): شــتێك کە دەستیدەســتی بکاتو هەر جــارەی لای یەکێکبێت بە مــاڵو داراو سەرکەوتن دەڵێن.

(ألدُوَلَــة (ج) دُوَلات): ١-قەوماوی ســەخت/ وەی/ بەلاّ.
(الإدالَة): زاڵبوون/ سەرکەوتن.
(دَوَالَيك) (مُداوَلَةً بَعدَ مُداوَلَة): جار لە دوای جــار/ دووپاتبوونەوەو بــەدوای یەکدا هاتن (ئەمە بۆ جەختکردنی ئەو کارو شتەیە).
(«فَعَلْنا ذلِكَ دَوالَيك»): ئەو کارەمان جار لە دوای جار کردەوە.
٢-(دالَ- بَطنُــهُ. دَولَــةً): ورگــی داکەوت/ شۆربووەوە.
(إنــدالَ- بَطنُهُ): ورگی کشــاو (بۆ زەوی/ بۆ خوارەوە) شۆربووەوە.
(- مــافي بَطنِهِ): چی لە ســکیدا بوو داتەکی دەرچوو.
(- الشــيءُ): شــتەکە هەڵواســراو پێوە بەند بوو.
٣-(دالَ. دالَةً و دَولاً) ناویدەرکرد/ بەناوبانگبوو/ ناسراوبوو.
(الدالَة (ج) دالٌ): ناوبانگ.
ملحق:
دول (دَوَّلَ ألدالّ): نووسی.
(دَوَّلَ المَدينَةَ): کاروباری شــارەکەی خســتە ئەستۆی هەموو دەوڵەتەکان.
(- الأَرضَ): زەویەکــەی کــرد بە هی میریی/ خۆماڵییکرد.
(- القَضِيَّــةَ): کێشــەکەی گەیانــدە ئاســتی

کێشـەی دەوڵەتان/ کێشەکەی کرد بە کێشەی دەوڵەتان.

(اَلْمُداوَلَة) (مص): ١-ڕاگۆڕینەوە/ ڕاوێژکردنو وتووێژ لەسەرکردن.

(مُداوَلَة لِجنَة فاحِصَة): وتووێژو ڕاگۆڕینەوەی لیژنەی تەماشاکردنو وێقڵەمەکردن.

(المُداوَلَة): ٢-گفتگۆو دانوسات.

«جرت بَينَهُم مُداوَلات): گفتوگۆو دانوسانیان لەسەرکردو کێشەکەیان هێناو برد.

(اَلْمُداوَلَة فِي القَضاء): لە دادگادا پێش بڕیاردان لەســەر دادگاییەك ڕاگۆڕینەوەو ڕاوەرگرتنو وتوێژکردن لە نێوان دادوەراندا.

٣-(مُداوَلَة): بەســەرە/ یــەك لە دوای یەك/ یەك بە شوێن یەكدا.

دام: ١-(دامَ. دَوْمــاً و دَوامــاً و دَیمومَــةً): سەرومڕ بوو خۆیگرتو درێژەیكێشا.

(- الشَيءُ): شتەکە لەسەر باری خۆی مایەوە/ ستارەیگرت/ بنجبەستبوو.

(- تِ السَّماءُ): باران لەسەرخۆو بێبرووسکەو هەورەگرمە سەرومڕ باری.

(مادامَ): لەبەرئەوەیكە/ تا کاتێ/ تا.

(«لايَجري الإصلاحُ مادام فُلانٌ حاكماً»): تا فیسار لەسەر کورســی بێتو کاربەدەستبێت چاکسازیی کارناکرێت، کار ڕاست نابێتەوە.

(دَوَّمَ- تِ السَّــماءُ تَدويمــاً): باران بێپشــوو لەسەرخۆ بێبرووسکەو هەورەگرمە باری.

(- القِــدرَ): کوڵی مەنجەڵەکــەی بە جۆرێك ئاویسارد دامرکاندەوە.

(- الشَّــيءَ): ســەرومڕ شــتەکەی تەرکرد تا وشکنەبێتەوە.

(دَيَّمَ- تِ السَّــماءُ): باران ســەرومڕ بێهەورە گرمەو برووسکە باری.

(داوَمَ- الشَّــيءَ): ١-لە شــتەکەدا شــینەیی و وردبوو ٢-سەرومڕبوونی شتەکەی ویست.

(- عَلــى الأمــرِ): لــە کارەکــەدا ســەرومڕ خەریکبوو/ تیایدا بەردەوامبوو.

(أدامَ – الشَيءَ إدامَةً): شتەکەی هەمیشەییکرد.

(إدامَة): هەمیشەییکردن.

(أدامَ – القِــدرَ): کوڵــی مەنجەڵەکــەی بــە کەمێك ئاویسارد دامرکاندەوە.

(- الأمرَ): کارەکەی سەرومڕ کرد.

(- تِ السَّماءُ): باران سەرومڕ بێهەورە گرمەو چەخماخە باری.

(تَدَوَّمَ): چاوەڕوانبوو/ چاوەڕێیکرد.

(إسْــتَدامَ- الشَيءِ. إسْــتِدامَةً): ١-سەرومڕیی ئەو شتەی خواست ٢-لێی شێنەییبوو.

(اَلــدَوْم (مــص) = الدائــم): هەمیشــەیی/ هەمیشە.

(اَلدائِم) (فا): خودای مەزنی هەمیشە بوو.

(«هُــوَ يَزورُنــا دائِمــاً»): ئــەو هەمیشــە سەرماندەدات.

(ماءٌ دائِم): ئاوێکی پەنگخواردوو/ وەستاو.

(اَلديمَـــة (ج) دِيَـــم و دُيُـــوم): بارانێکـــی سەرومڕی بێهەورەگرمەو چەخماخە.
(«مَطَرَتْهُـمُ السَّـماءُ بِديمَـةٍ و بِديَــمٍ»): ئاســمان بارانێکی ســەرومڕی بێهەورەگرمەو برووسکەی بۆ باراندن.
(اَلديُّوم) = اَلدائِم: هەمیشە.
(اَلِدْوَم والِمـدْوام): چیلکەیەکە کەفو کوڵی هەڵچوونی مەنجەڵی پێدادەمرکێنرێت.
(اَلُمدام): بارانی (سەرومڕ/ یەکبینە).
(اَلُمدام والُمدامَة): مەی (چونکە زۆر لە لەشدا دەمێنێتەوەو کاری زۆر دەکات).
(اَلُمديم): خوێنی لووتبەربوو/ لووتپژاو.
(اَلَمديم): ئــەوەی بارانی ســەرومڕ لێدەدات بارانێکی بێهەورە گرمەو بروسکە.
(«مَكانٌ مَيدمٌ و أرضٌ مَديمَة»): شــوێنێك یــان خاکێــك کــە بــەر بارانی ســەرومڕی بێهەورەگرمەو بروسکە بکەوێت/ فرەباران.
(اَلدأماء): دەریا (چونکە هەمیشە ئاوە).
٢-(دامَ- الشَّــيءُ. دَوْماً و دَواماً و دَيْمومَةً): ١-شــتەکە یەکبینە بوو ٢-مایەوەو چەســپی/ بنجبەستبوو.
(ديم وأُديمَ- بِهِ): ســەرەگێژەی تووشــبوو/ سەرەگێژەی پێکەوت.
(دَوَّمَ- الطائِــرُ. تَدويمــاً): باڵندەکــە بــە ئاسمانەوە چەرخەلەیدا/ خولیخوارد.
(- تِ الشَّــمسُ): خۆر لە ناوەڕاستی ئاسماندا سووڕایەوە.
(تِ الخَمــرُ شــارِبَها): مەیەکە مەیخۆرەکەی گرتو سەرەگێژەی پێخست.
(- العَمامَةَ): مێزەرەکەی بەســەرەوە بەست/ پێچیدا.
(- ت عَينُهُ): چاوی گێژو وێژ بوو.
(- الزَعْفــرانُ في المــاءِ): زەعفەرانەکــەی لە ئاوەکەدا خاوکردەوە/ تواندەوەو خولیدا.
(- بِالدَّوَّامِــةِ): یــاری بــە مزراحــە کــردو خولاندیەوە/ مزراحەکەی داکوتا.
(إسْــتَدامَ- الطائِرُ إسْــتِدامَةً): باڵندەکە بە ئاسمانەوە چەرخیدا.
(اَلدُّوام): سەرەخولێ/ سەرەگێژە.
(اَلدَوَمان): چەرخەدانی باڵندە.
(اَلدَوَمان): چەرخەدانی باڵندە.
اَلدُّوَّامَة (ج) دُوَّام): مزراح.
(دَوَّامَة): گێژەن.
٣-(دام- ت الدَّلــو): (ســەتڵەکەی/ دۆلکــەی بیرەکە) پڕ بوو.
(دَوم و دَوام و دَيمومَة الدلو): پڕبوونی دۆلکەکە.
(أدامَ- الدَلْوَ. إدامَةً): (ســەتڵەکە/ دۆلکەکە)ی پڕکرد.
٤-(إسْــتَدامَ- غَريمَهُ. إسْتِدامَةً): بەزەیی بە قەرزارەکەیدا/ بە وامەرگرەکەیدا هاتەوە.
٥-(اَلدَوْم) (ن) ١-دارخورمای دووم. درەختێکە لە کۆمەڵەی دارخورمایــە، قەدەکەی لکدارە،

بەرەکــەی جــۆرە دۆشــاوێکی لێدەگیرێت لە دورگەی عەرەبو لە وڵاتی میســرو سوودانـدا دەروێت، پێشــی دەوترێــت درەختی (اَلمُقْل):
٢-درەختی مەزن هەر جۆرێکبێتو دارێکبێت.
(اَلدّاما): یاریی دامە (فارسی یان تورکییە).
(اَلدِیما): جۆرە چنراوێکە.
الملحق:
دوم: (الدَّوام): مانەوەو ستارەگرتنو سەرومڕ بوون.
(«دَوامُ حــالٍ»): بارێك ســتارەی گرتبێتو وەك خۆی مابێتەوە.
(اَلدَّوام): جێگیربوونو نەگۆڕان/ چەسپین.
(دَوام قانُــون فیزیائــي): جێگیربوونــیو چەسپین یاسایەکی فیزیاییە.
(اَلدَّوام): کاتی کارکــردنو ماوەکەی بە پێی شیرازەو یاسا.
(اَلدَّوام الرَّسمِي): کاتی کارکردنی یاسایی.
(قَبلَ أَو بَعْدَ الدَّوام): پێش یان پاش هاتن بۆ فەرمانگە یان جێکار.
(دَواماً= علی الدَّوام): ســەرومڕ/ یەکبینە/ هەمیشە، بێپچڕان/ بینخواردن.

دان: ١-(دانَ. دَوْنــاً): ١-بوودەڵەو بێتوانابوو/ بێهێز بوو ٢-نامەردو پوشتبوو/ سووكو ڕسوا بوو.
(أُدِینَ): ١-بێهێزو بێبڕشتبوو ٢-پوشتو نامەرد بوو.

(اَلدُّوْن): ١-حیز/ پوشت/ سووكو ڕسوا.
(«شَيءُ دُون»): شتێکی بێبایەخو هیچو پووچ ٢-دەشێت بە واتای خانەدان بێت.
دُوْنَ: لە خوار/ نزمتر/ خوارتر/ کەمتر.
(هُوَ دونَهُ): ئەو لەو لە خوارترە/ لەو کەمترە/ لەو نزمترە.
(دُوَین): نزمۆك/ خوارۆك.
٢-(دَوَّنَ- الدیــوانَ): دیوانە هەڵبەســتەکەی کۆکردەوە.
- ہُ): ناوی خۆی لەناو دیوانەکەدا نووسی.
(اَلدیــوان و الدِّیْــوان) (ج) دَواویــن و دَیاویــن): ١-تۆمارگە ٢-دیوانی هەڵبەســت ٣-دەفتەری تۆمارکردنی ناوی سەرباز یان ناوی خێرخوازەکانو هیتر ٤-دیوانی تەماشاکردنی ســکاڵاکانو کاروباری دەوڵەتو بەڕێوەبردنی (فارسیە).
٣-(تَدَوَّنَ): تەواو دەوڵەمەند بوو/ زۆر داراو بەدەستبوو.
٤-(دونَكَ): بگرە/ ها.
«دونَكَ زَیداً»: ها زەید بیگرە.
(دُونَ): ١-بێ ئەوەی.
(«مِن دونَ أَن یَفعَــل»): بێئەوەی بیکات ٢-بەردەم/ پێش.
(«مَشی دونَهُ»): لەبەردەمیەوە ڕۆیش.
(«حــالَ القَومُ دُونــم فُلان»): خوێشــکەل بەریان لە فبسار گرتو نەیانهێشت بەوە بگات

که دەیویست.

داە: (داهَ. دَوْهاً): سەرسامبوو/ حەپەسا/ واقی ورما.

دَوە: سەربامبوون/ حەپەسان.

(تَدَوَّهَ- الشَيءُ): شتەکە گۆڕا.

(- الأَمْرَ): خۆی هاویشتە کارەکەوە/ خۆی تێهەڵقورتاند.

دوو: (دَوًى): بە چۆڵەوانیدا ڕۆیشت.

(الَدَّو أَو الدَّوِيَّة): دەشتو دەر/ چۆڵەوانیی.

دوي: ١-(دَوِيَ دَوًى): نەخۆشکەوت/ دەردیگرت.

(- صَدرُهُ): دڵی پڕ لە قینبوو/ پینی پەچنیە دڵیەوە.

(داوى- المَرِيضَ. مُداواةً): نەخۆشەکەی دەرمانکرد/ چارەسەرکرد.

(مُداواة): دەرمانکردن/ چارەسەرکردن.

(أَدوَى. إِدواءً): لەگەڵ نەخۆشەکەدا بوو.

(- هُ): نەخۆشیخست/ تووشی نەخۆشییکرد.

(«فلان يُدوِي ويُداوِي»): فیسار خەڵك تووشی نەخۆشیدەکاتو چارەسەریشی دەکات.

(تَداوى): دەرمانو چارەسەری خۆیکرد.

(الَدَّوى): ١-نەخۆش/ بیمار ٢-کەسێکە جێگە بەرنەدات.

(«رَجُلٌ دَوى و رجالٌ دوىً و نِساءٌ دَوًى»): بە یەك وشە بۆ هەمووان چونکە لە بنچینەدا چاوگە.

(الَدوِي): ١-نەخۆش/ بیمار ٢-کەفتەکار ٣-هەر شتێك کە ناوی بۆگەنبێت.

(«مَكانٌ دَوِيٌّ»): شوێنێکی ناتەندروست/ ناساز.

(الَدَواء والدُواء والدِواء (ج) أَدوِيَة): دەرمان/ هەرچی چارەسەری دەردو نەخۆشیی پێبکرێت/ بکات.

(«لِكُلِّ داءٍ دَواءٌ»): هەموو دەردێك دەرمانیهەیە.

٢-(دَوَى. دَوِيّاً): دەنگی دایەوە/ گرمەی لێهەستا/ ناڵەیکرد.

(دَوَّى- السَّحابُ. تَدوِيَةً): هەورەکە (گرماندی/ ناڵەی لێبەرزبووەوە).

(- الصَّوتُ): گرمەی دەنگهات.

(الَدَّوِيّ): گرمە/ شریخە/ ناڵە/ دەنگ (بە تایبەتی بە گرمەی هەور دەڵێن).

(«مافي الدارِ دَوِيٌّ و دُوِيٌّ و دَوَوِيٌّ»): خانووەکە دەنگی کەسی لێنایەت.

٣-(دَوَّى- اللبنُ. تَدوِيَةً): شیرەکە سەرتوێژیگرت.

(الَدُوَاية والدِوايَة): سەرتوێژی شیرو ماستو هەریسەو شتیتر.

٤-(الَدُّوى): گەوج.

(الَدوِي): گەوج.

(الَدواة (ج) دَوًى و دُوِيّ و دِوِيّ و دَوَيات): مەرەکەبدان.

الملحق:

دوِيّ: (ألدايه): ١-مامان ٢-دایەن.

داث: (داثَ. دَيْثاً): نەرمو ئاسانبوو/ خووسا/ ملیدا.

(دَيَّثَ- ه): سەری پێ شۆڕکردو کەساسیکرد.
(- هُ الدَّهرُ): رۆژگار ڤاڵیکرد.
(«طريقٌ مُدَيَّث»): ڕێگەیەکی خۆشکراو/ تەختکراو/ پێدارۆیشتوو.
داج: (داجَ. دَيْجاً ودَيَجاناً): کەمەکێک ڕۆیشت.
داخ: (داخَ. دَيْخاً): سەرشۆڕو زەبوونبوو.
(دَيَّخَ- هُ): سەرشۆڕیکردو کەساسیکرد/ زەبوونیکرد یان نەرمیکرد.
دید: ١-(ألدَيْدَن والدَيْدَان): نەریتو خوو.
٢-(الدَيْدَبان): ١-دیدەوان ٢-پێشەنگ (فارسی معرب) ٣-چاودێر.
دیر: ١-(الدَيْر (ج) أدْيِرَة وأديار و دُيُورَة): دێر (خانەی پارساکان).
(دَيْرانِيّ): (بە پێی دەستوور نییە)، دێرنشین (سریانیە).
(ألدَّيَّار): خاوەن دێرو ئەوەی تێیدا دەژی.
داص: (١- داص. دَيَصاناً): لایداو خواربووەوە/ کەچبوو.
(- تِ الغُدَّةُ بَينَ الجلدِ واللَّحم): لووەکە کە لە نێوان پێستو گۆشتدابوو خزا. هەروەها هەر شتێك کە لە ژێر دەستدا بێت ببزوێتو بخزێت.
(- عَنِ الطَّريق دَيصاً و دَيَصاناً): لە ڕێگەکە لایدا.
(- دَيصاً): ١-لە شەڕەکە هەڵات ٢-سووكو ڕسوابوو کە لەوە پێش پایەدار بوو.
(إنْداص): لەژێر دەست فرتەیکردو دەرچوو.
(ألدائِص (ج) داصَة): دز.
(المَداص): ژێر ناو چوو.
(ألدَيّاص): ماسولکەی توندو ئەستوورو بەهێز کە نەتوانرێت بگیرێت.
٢-(إنداصَ- بِالشَّرِّ على فُلان): لە ناکاودا خراپەی دەربارەی فیسار کرد.
داق: (داقَ- هُ. دَيْقاً): خواریکردەوە تا هەڵیبچرێتو لایبدات.
دیك: ١-(ألدِيك (ج) دُيُوك و أدْياك ودِيَلَة (ح): کەڵەشێر/ کەڵەباب ٢-دڵنەرم/ بەبەزەیی ٣-بەهار.
«بَيضَةُ الديك»: هێلکەی کەڵەشێر. گوایا لە ژیانیدا جارێك هێلکە دەکات ئەمە نموونەو قسەیەکە بۆ شتێك کە تەنها جارێك ڕوویدات.
(أرضٌ مَداكَةٌ و مُداكَةٌ و مَدِيكَةٌ): خاکێك کەڵەشێری زۆر تێدابێت.
٢-(دَيكَسَ- الرَجُلُ فِي بَيتِهِ): خۆی لەماڵەوە بۆ سەداو بە دەنگ خوێشکەلەوە نەچوو کە پێویستییان پێبوو.
دیم: (دیماغُوجیا) (یونانیة): بارێکی ڕامیارییە، تیایدا دەسەڵات دەدرێتە دەست جەماوەرو بەرەڵایی‌و پشێویی لە هەموو لایەکەوە بەرپا دەبێت.
ملحلق
دیم: (الدِّيمُقراطِيَّة): دیموکراسی ڕژێمێکی

رامیارییه: تیایدا گەل خۆی خۆی بەڕێوەدەبات.
قِــوامُ الدیمُقراطِیـــة، اَلحُرِیَّة والمُســاوات):
١-ســتون‌و ڕاگــری دیموکراتــی ئــازادی‌و یەکسـانییە ٢-کۆمەڵ لە بەڕێوەبردنی وڵاتدا بە نوێنەرەکانی‌و ڕادەربڕین‌و بەرهەڵستکارو گەلێك هۆیتر بە یاســایی‌و نایاسایی بەشداره. ئازادیــی ڕۆژنامەیــش ڕوویەکــی ڕژێمــی دیموکراتییە.

دان: ١-(دانَ- هُ. دَیْنـــاً): بــۆ ماوەیەکی دیار دەستوامیدایە/ قەرزیدایە.
(دائِن): وامدەر/ خاوەنقەرز.
(مَدین و مَدیون): قەرزاربار/ واموەرگر.
(دانَ- الرَجُلُ): قەرزیکردو وامی لەسەربوو/ قەرزار بوو.
(دائِن): قەرزار/ واموەرگر.
(دایَــنَ- هُ. مُدایَنَـــةً): بــە وام ســەودایان لەیەککردو بە قەرز شتیان لە یەك وەرگرت.
(أدانَ. إدانَةً): وامیوەرگرت. قەرزیکرد.
(- هُ): وامی پێدا/ قەرزیدایە.
(تَدَیَّنَ): وامیوەرگرت/ قەرزیکرد.
(تَدایَنَ- القَومُ): وامیان لە یەکتری وەرگرت/ قەرزیان لەیەکتریکرد ٢-شــتیان بە وام/ قەرز بە یەکتری فرۆشت.
(إدّانَ. إدّیاناً): وامیوەرگرت(- الشيءَ شتەکەی بە (وام/ قەرز) کری.
(إستَدانَ): إســتِدانَة) وایموەرگــرت/ بە وام شتی وەرگرت.
(اَلدَّیــن (مص) (ج) دُیــون وأدْیُن): وامدان ٢-واموەرگرتن ٣-وام/ قەرز.
(«قَضی دَیْنَهُ»): مرد.
(اَلدِینَةُ): (قەرزی/ وامی) دواخراو.
(بِعتُــهُ بِدِینَةٍ): بە قــەرزی دواخراو/ وامی پاش ماوەیەك پێمفرۆشت.
(اَلدّان= اَلمَدْیون): قەرزار/ واموەرگر.
(اَلمِدیــان (ج) مَدایــین): ئــەوەی زۆر وام وەردەگرێت یان قــەرز دەدات (نێرو مێ وەك یەکە لێرەدا).
٢-(دانَ- الرجُلُ. دِیناً) (ضد): ١-سەرشــۆڕو کەساسبوو ٢-ســەربەرز بوو ٣- گوێڕایەڵبوو/ ملیدا ٤-یاخیبوو.
(دانَ- هُ): ١-کــردی بە کۆیلەی خۆی‌و کارێکی پێکــرد کــە پێیخۆش نەبــوو ٢-سەرشــۆڕو کەساسیکرد ٣-نۆکەرییکرد.
(دانَ و تَدَیَّنــَ بِالنَصرانِیَّـــة دِیناً دِیانَةً): بوو بە (دیان/ عیسایی/ فەلە/ گاور).
(دَیَّنَ- هُ): لێیگەڕا یان وایلێکرد بچێتە ســەر ئاینی خۆی.
(اَلدِین (ج) أدْیان) (ضد): ١-ملدان ٢-لە خودا یاخیبوون‌و بۆ گوناه هەڵخلیسکان ٣-لە گوناهی گەورەو بچووك خۆپارێزیی ٤-هەر شــتێك کە خوداپەرســتیی پێبکرێــت‌و پێــی جێبەجێ بکرێت ٥-بەرەو ڕێباوەڕ ٦-ســەربوردەی ژیان

٧-نەریت ٨-بار/ ڕەوش ٩-بارو دەربارە ١٠-ناچارکردن/ زۆرلێکردن و سەرپێشۆڕکردن ١١-تێشکاندن و بەسەردا زاڵبوون.

(«قَومٌ دِینٌ» = دائِنون): خوێشگەلێکی (ژێردەستە/ ژێر چەپۆك و ملکەچن).

(اَلدَّیِّن): ١-بەدین/ دیندار ٢-بە ئاینەوە زۆر نووساو.

(اَلمَدِین (م) مَدِینَة): بەندە/ کۆیلەی پیاوو ژن.

(«لِفُلانٍ مَدِینٌ و مدینَةٌ»): فیسار کۆیلە پیاوێك و کۆیلەژنێکی هەیە.

(اَلدِّینَة): ١-ملکەچکردن/ ملدان/ گوێڕایەڵبوون ٢-نەریت.

(اَلدَّیان): زۆر بە زەبرو دەسەلات/ زەهەندە.

(الدِّیانَة (ج) دِیانات): ١-ئاین/ دین/ هەموو ئەو ئاینانەی خودای پێدەپەرستن ٢-شەریعەت و ڕێڕەوی ئاینیی.

٣-(دانَ- فُلاناً. دَیْناً): پاداشتی چاکە یان خراپەی دایەوە.

(- فُلاناً. دِیْناً): ١-چاکەی لەگەڵ فیساردا کرد ٢-سزایدا/ دادگیریکرد ٣-بوو بە هی خۆی.

(دَیَّنَ- هُ الشَّیءَ): شتەکەی کرد بە هی ئەو/ کردی بە خاوەنی شتەکە.

(داینَ- هُ مُدایَنَةً): دادوەریکرد.

(اَلدِّیْن (ج) أَدیان): ١-سزاو پاداشت ٢-دادوەریی ٣-وڵات و وڵاتداریی و دەسەڵات و بەڕێوەبردنی وڵات ٤-لە کار ڕوانین و تەگبیر بۆکردن و جێبەجێکردنی ٥-لێپرسینەوە.

(یَومُ الدِّین) = اَلدَّیْنُونَة): ڕۆژی لێپرسینەوە.

(اَلمَدِیْن (م) مَدِینَة): سزادراوو لێپرسراو.

(اَلدَّیَّان): ١-ناوێکە لە ناوە پیرۆزەکانی خودای مەزن ٢-دادوەر/ قازی ٣-لێپرس و سزادەر ٤-خاوەندەسەڵات و دادپرس/ سیاسەتمەدار.

(اَلدَّینونَة): لێپرسینەوەو دادوەریی.

٤-(دینامو) (حي) (یونانیة): دینەمۆ. ئامێرێکە وزەی میکانیکی دەکات بە وزەی کارەبایی.

(اَلدِّینامي): ١-بە گوڕو چست و چالاك و بەهێز ٢-هەڵپەکارو چابوك و مەردو غیرەتمەند ٣-سەر بە ڕێبازگەی دینامی (یونانیە).

(الدِّینامیت) (یونانیة): دینامێت/ هێزێکی باڵا. (مادەیەکی تەقەمەنییە کە پێکهاتووە لە نیترۆن و نیتراتی گلیسرین و هاوڕاوەی بەردەنەستێ واتاکەیشی (هێزێکی بەتین) دەگەیەنێت.

(اَلدینامِیَّة): ١-باری دینامی واتا دانایی ٢-ڕێڕەوێکی فەلسەفەیە لە توخمە مادییەکاندا تەنها دان بەو هێزانەدا دەنێت کە کارە ئاوێتەییەکەیان کشان و خەسڵەتی تەنەکان دیاریدەکات فەلسەفەی ئارستۆ دینامیبوو کە بە عەرەبی فەلسەفەی (وضعِیَّة)یە واتا (دانایی)یە (یونانیە). (دینامومتر) هێز پێوەر (یونانیَّة) ئامێرێکە بۆ پێوانی توندیی هێز.

ذ

(ذ) (اَلــذال): نۆهەمــین پیتــی ئەلفو بێی عەرەبییــەو لــە ژمێــرەی گــۆی پیتەکاندا (٧٠٠)ە.

(ذا): ئامرازی ئاماژەیە بۆ نزیك، ئەمە.

(ذانِ و ذَیْنِ): ئەم دوانە/ ئەم دووە.

(ج) (أُلاءِ): ئەمانە.

(ذَیَّا): بۆ بچووککردنەوەی (ذا): ئەمە.

(هـ)ی وریاکردنەوەی دەچێتە ســەر دەبێتە (هذا): ئا ئەمە.

(ماذا): چی.

("ماذا فَعَلْتَ): چیتکرد.

(من ذا): کێ.

(من ذا فِي الدارِ): کێ لەماڵە.

(لِماذا): بۆچی.

("لِماذا تَرَکْتَنا»): بۆچی بەجێتهێشتین.

(ذاك): ئامــرازی ئامــاژەی مامناوەندییــە، ئەوە.

(هذاكَ): ئا ئەوە.

(ذَیَّاكَ): (بۆ بچووکیی) ئەوە.

(ذانِكَ وذینِكَ): ئەو دووانە.

(ج) (أُولئِكَ): ئەوانە.

(ذلك): ئامرازی ئاماژەیە بۆ دوور، ئەوە.

(ذانِّك): ئەو دووانە/ ئە دووە.

(ج) (أَولائِكَ): ئەوانە.

ذَیَّالِك: بۆ بچووککردنەوە، ئەوانە.

ذاب: ١-(ذَأَبَ- الدابَّةَ. ذَأْباً): ولاخەکەی پێش خۆیدا/ لێیخوڕی.

(- فِي السَّیرِ): پەلەی لە ڕۆیشتندا کرد.

٢-(ذَأَبَ- الشيءَ. ذَأْباً): شتەکەی کۆکردەوە.

(- الغُلامَ): دوگلەی بۆ کوڕەکە کرد.

(ذَأَّبَ وأذأَبَ- الغُــلامَ): دوگلــەی بۆ کوڕەکە کرد.

(اَلذُّؤابَــة (ج) ذَوائِــب): ١-پەرچــەم کــە هۆنرابێتەوە/ دوگلە.

(«لَأَقْتُلَـنَّ فِي ذُؤابَتِـكَ»): بـه دوگلەكـەت دەتمرێنـم واتـا سـەرت پێشـوڕ دەكـەم ٢-پەرچەم/ دوگلەی سەر ٣-شمشێربەند.

(ذُؤابَةُ كُلِّ شـيءٍ): ١-سەرووی هەموو شتێك ٢-سـەرگەورەی نەتـەوە ٣-پۆپـەی هەمـوو شتێك.

(«هُـوَ ذُؤابَةُ قَومِـهِ»): ئەو سـەرگەورەی نەتەوەكەیەتی/ پێشەنگی نەتەوەكەیەتی.

(«عَلَوتُ ذُؤابَةِ الجَبَلِ»): سـەركەوتمە سەر پۆپەی شاخەكە.

(ذؤابَةُ الرَّحلِ): پێستی پاشزینی حوشتر.

(- ذُؤابَـةُ النَّعـلِ): لووتی پێلاو كە پێشـتر دەكەوێتە سەر زەوی.

(اَلذِنْبـان): ١-تووكی سـەرمل و دەوری لێوی حوشـتر ٢-پاشـماوەی تووكـی حوشـتر پاش برینەوەی.

٣-(ذَأَبَ- الرَجُلُ. ذَأباً): كابرا گرماندی/ توند دەنگی بەرزكردەوەو قیژاندی.

(- هُ): ١-ترسـاندی ٢-دەریكرد ٣-لە پاشملە بە خراپە ناویبرد.

(- تهُ الريحُ): با لە هەموو لایەكەوە تێیهەڵكردو بـۆی هات (ئەمە لـە گورگەوە هاتـووە كە لە لایەكەوە سڵیكرد لە لایەكترەوە دێت).

(ذَئِـبَ وذَؤُبَ. ذَأباً و ذآبَـةً): ١-وەك گورگی لێهات فێڵبازو نەهێنبڕو ناپاك بوو ٢-لە گورگ ترسا.

(ذُئِـبَ): ١-لـە گـورگ تۆقـی ٢-گـورگ لە مێگەلەكەی دا.

(ذَأَّبَ- هُ): تۆقاندی.

(أَذْأَبَ): لە گورگ تۆقی.

(- تِ الأَرضُ): زەویەكـە گورگـی تێـدا پەیدابوو.

(تَذَأَّبَ): لە پیسـیی و نەهێنبڕینیو ناپاكیدا وەك گورگی لێهات.

(- الشَّيءَ): شـتەكەی ئەمدەستو ئەودەست پێكرد.

(تَذَأَّبَ وتَذاءَبَ للنَّاقَةِ): خۆی لە مێحوشترەكە شـاردەوەو بە شـێوەی گورگ مێحوشترەكەی تۆقانـد تا سـۆزی بۆ بەچكەیەكـی لاوەكیی خۆی بجووڵێنێت.

(- تْهُ الجِنُّ): جنۆكە تۆقاندی.

(- تْـهُ الرِّيـحُ): بـا لـە هەمـوو لایەكەوە بۆیهات.

(- تِ الرِّيحُ عَلَيهِ): با هەر جارەی لە لایەكەوە لێیهەڵكرد.

(إِستَذْأَبَ. إِستِذْآباً): وەك گورگی لێهات.

(اَلذِئـب (ج) ذِئـاب وأَذْؤُب وذُؤبان): گورگ (ح) دەیشـوترێت (ذیـب) (زیندەوەرێكە وەك سەگە زۆر دڕو بوێرە كە برسیبێت).

(داءُ الذِّئب): برسێتیی.

(ذُئْبـانُ العَـرَب): دزو جـەردەو هەرچیو پەرچیی عەرەب.

(اَلذِّئبَةُ): دێڵە گورگ.
(ارضٌ مَذْأَبَــةٌ): زەوییەکــی پڕگــورگ/ گورگدار.
٤-(الذِّئب): ١-داوێنپیســیی ٢-کردەوەو قسەی پیس.
(اَلذِّئبَةُ) (طــب): ١-دەردە گەروو کە دەداتە گەرووی چوارپێ ٢-چاڵو بۆشایی کورتان یان زین کە لە سەری دادەنیشن.
ذئر: ١-(ذَئِــرَ. ذَأَراً): دەمارگــیر بوو/ تووڕە بوو.
(- عَنهُ): سڵی لێکردەوەو بەلایدا نەچوو.
(ذَئِر وذائِر): سڵڵێکەرەوە رووتێنەکەر.
(ذَئِرَ وذاءَرَ- علیه): پێیوێرا.
(- تِ المَــرأَةُ علــی رَجُلِهــا): ١-ژنەکــە لــە مێردەکەی یاخیبوو حەزی لە چارەی نەکردو لەبەرچاویکەوت/ مێردەکەی نەیوست.
(ذائِــر وذَئِــرٌ و ذَئِــرَةٌ و مُذائِــر): ژنــی مێردنەویستو لێیاخی.
(أَذأَرَ- هُ): ١-تووڕەیکــرد ٢-بوێریکــردو تیژیکردو فرییودا/ لاسیدا.
(- هُ الی کَــذا): ناچــاری ئەوەیکــردو پەنای ئەوەی پێبرد.
(- هُ بِصاحِبِــهِ): لــە هاوڕێکــەی هانــدا/ لێیتیژکرد.
٢-(ذَئِرَ- بِالشَّيءِ. ذَأَراً): بە شتەکە ڕاهات.
ذأط: (ذَأَطَ- هُ. ذَأطاً): ١-سەربڕی ٢-خنکاندنی تا زمانی دەرکێشا.
(- الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.
(- الإناءُ): جاپەکە پڕبوو.
ذأف: (ذَأَفَ. ذَأَفاناً): مرد.
(ذَأَفَ وأَذْأَفَ – علــی الأَسِــیرِ ذَأْفــاً و ذَأَفاً): دیلەکەی بە تەواویی کوشت.
(- هُ): بە تەواویی کوشتی.
(إِنْذَأَفَ): دڵی پچڕا/ وەستاو مرد.
(مَوتٌ ذُؤاف): مردنێکی خێرا/ زوو.
(سَمٌّ ذُؤاف): ژەهرێکی کوشندە.
(اَلذَّأْفان): مردن.
(اَلذَّأْفــان والذِئْفــان والذُؤْفــان والذَیْفــان والذَیفان): ژەهری کوشندە.
ذأل: (ذَأَلَ. ذَأَلاً و ذَأَلانــاً): هێــواشو بــە خۆبادانو فیزەوە ڕۆیشت.
(تَذاءَلَ): مندالانە ڕەفتاریکرد.
(ذُؤالَة (ج) ذُؤْلان وذِئلان): ڕەگەزی ســەگ/ سەگ.
(اَلــذَأَلان والــذُّؤْلان (ح): ١-گــورگ ٢-(ح) چەقەڵ.
(اَلمِذْأَل): سووکەڵەو گورج/ چابوك.
ذأم: (ذَأَمَ- هُ ذَأْماً): ١-خەوشی لێگرت/ نەنگیی دایە پاڵ ٢-کەساسو سەرشۆڕیکرد ٣-سووكو ڕسوایکرد ٤-دەریکرد.
(أَذْأَمَ- هُ علی کذا. إذآماً): ناچاری ئەوەیکردو ملی پێدانەواند.

(اَلذَّأم والذَام): خەوش/ کەموکوڕیی.
(«فــدلا تُعْدَمُ الحَســناءُ ذامــاً»): لەوانەیە ئافرەتی جوان بەبێ کەمووکووڕیی نەبێت.
(اَلذَّأمَةُ): وشەیەك.
(«ماسَــمِعْتُ لَــهُ ذَأمَــةً»): وشــەیەکم لێنەبیست.
ذبّ: ١-(ذَبَّ- عَنــهُ. ذَبّاً): لەســەریکردەوەو پشتیگرت‌و پاراستی.
(اَلذَبَّاب والمِذَبّ): پارێزەری خێزان‌و فامیلیاو نەتەوەی.
٢-(ذَبَّ. ذَبّــاً و ذَبَبــاً و ذُبُوباً): لە گەرماندا یان لە تینواندا وشکهەڵات/ وشکبووەوە.
(- النَّبتُ): ڕووەکەکە سیسبوو.
(- جِسْمُهُ): لەڕ بوو/ لاواز بوو.
(ذَبَّبَ- ت شَــفَتُهُ. تَذبیباً): لە تیواندایان بە هۆیترەوە لێوی وشکهەڵات.
(- النَّهــارُ): ڕۆژ تۆزقاڵێکــی مــاوە خەریکە تەواو دەبێت.
(اَلذَبَّــان): وشــکەوەبوو/ وشــکهەڵاتوو لــە تینواندا یان بە هۆیترەوە.
(ذُبابَةُ الشَّيءِ): تۆزقاڵ ماوەی شتەکە.
٣-(ذُبَّ- البَعيرُ أَوِ الرَجُلُ): حوشــترەکە یان پیاوەکە شێتیی گرتی/ شێتبوو.
(اَلذُباب): شێتیی.
٤-(ذُبَّ- الفَرَسُ): مێــش چووە کونە لووتی ئەسپەکەوە.

(مَذْبوب): مێشتێدراو/ مۆزکردوو.
(ذَبَّــبَ. تَذبیبــاً): بزوێیــی زۆر کــرد/ زۆر جووڵا.
(أَذَبَّ- المَكانُ): شوێنەکە مێشی زۆر بوو.
(مَذْبُوب ومُذِبٌّ): شوێنێکی مێشاویی/ پڕ لە مێش.
(اَلــذَبّ: ١-بزێو/ بێئۆقــرە ٢-گاکێویی (بۆیە وایپێدەڵێــن چونکــە لــە شــوێنێکدا ئۆقرە ناگرێت).؟
(اَلأَذَب): گاکێویی.
(اَلذُباب) (ح) ١-مێش/ مەگەز، مێرووچەیەکی دووباڵــن زۆر جۆریــان هەیــە زۆریــان بــە پیســاییەوە دەنیشــنەوەو لەســەری دەژین‌و میکرۆب‌و نەخۆشیی دەگوێزنەوە ٢-زەردەواڵە ٣-زەردەزیرە ٤-مێشوولە ٥-هەنگ.
(ذُبابَة) (ج) أَذِبَّة ذِبّان و ذُبّ): مێشێك یان یەکێك لەوانەیتر.
(اَلمِذَبَّة) (ج) مِذَبَّات و مَذابّ): مێشکشە یان مێشکوژ.
(«أذنابُهــا مَذابُّهــا»): کلکەکانــی مێشــی لێدەردەکەن/ مێشدەرکەرمن.
أَرضٌ ذَبُوبَة و مَذْبُوبَة): زەویەکە مێشی زۆر بێت/ مێشی لێمرووکابێت.
٥-(اَلأَذَب): ١-درێژ ٢-کەڵبەی حوشتر.
(اَلذُباب): ١-تاعون ٢-بەدوومیی/ چارەڕەشی/ شوومیی ٣-(خراپە/ بەدی) هەمیشەیی.

(ذُبابُ السَّيفِ): دەمی شمشێر.
(ذُبابُ – العَينِ): بیلبیلەی چاو.
(«هُـوَ أَعَزُّ مِن ذُبابِ العَـينِ»): لە بیلبیلەی چاو خۆشەویستترە.
(«عَطَـشٌ مُذَبِّبٌ»): تینوێتیەکی سـەختی درێژخایەن.
(«راكِبٌ مُذَبِّبٌ»): سوارێکی تەنیای بەپەلە.
٦-(ذَبـذَبَ- الشـيءُ المُعَلَّقُ في الهَواءِ): شـتە هەڵواسـراوەکە لەرەلەریبـو/ کەوتە جووڵەو لەرییەوە.
(- الشيءَ): لەرەی بە شتەکە خستو خستیە جووڵە.
(تَذَبذَبَ): جووڵایەوەو لەرەلەریکرد.
(الذَبذَبَـةُ (ج) ذَبائِب): ١-زمـان ٢-هەرچی لـە هـەوادا بلەرێتـەوە ٣-ئەو شـتانەی کە بـە کـەڕاوەوە بۆ جوانیـی هەڵدەواسـرێن‌و دەلەرزێتـەوە/ گێزوگوڵنگـە کـە بـە مل‌و پاشووی حوشترو وڵاخەوە دەکرێت.
(الذَبائِب): پەرەکەی کراس، ریشـوو و شـت لـەو بابەتانەی کـە بە جلـەوە دەکرێن‌و لە رۆیشتنندا دەلەرێتەوە.
٧-(ذَبذَبَ- أَهلَهُ): ١-خێزانەکەی پاراست.
(- الخَلقَ) (ضد): ١-خەڵکەکەی سزاداو ئازاری پێگەیانـدن ٢-بەتەنـگ خەڵکەکـەوە هات‌و کارگوزاریکردن.
٨-(ذَبـذَبَ- الرَجُـلُ): ١-کابـرا ڕاڕابـوو/ دوودڵبوو و سەرسـامبوو ٢-بـە واقوڕماویی‌و ڕاڕاییەوە بەجێیهێشت.
(تَذَبـذَبَ): لـە نێـوان دووکاردا ڕاڕابـوو/ دوودڵبوو.
(المُذَبـذِب): ڕاڕا/ دوودڵ لە نێوان دوو کاردا حەپەسا.
ذبح: ١-(ذَبَحَ- ەَ ذَبحاً و ذَبَحاناً): ١-لەتیکرد/ هەڵیدڕی ٢-سەریبڕی ٣-خنکاندی/ پساندی.
(- الدَنَّ): کووپەکەی کونکرد.
(ذَبَّحَ- القَومُ): زۆری لە خوێشکەل کوشت.
(إذَّبَحَ): قوربانییەکی ئامادەکرد.
(تَذابَحـوا): یەکتریان کوشـت/ چنگیان دایە خوێنی یەکتری.
(الذِبـح): ١-کوشـتە/ ئەوەی سـەردەبڕرێت ٢-کوژراو.
(الذابِـح) (فا): ١-سـەربڕ/ کـوژەر ٣-داخ کە لە ناوەڕاسـتی گەروودا دەکرێت‌و بۆ نیشانە دەبێت.
(الذَّبیح= المَذبُوح): سـەربڕراو/ قوربانیی/ ئەوەی بۆ خێر سەردەبڕرێت.
المِذبَح (ج) مَذابیح: ئەوەی پێیسـەردەبڕن/ ئامێری پێسەربڕین.
(المَذبَح (ج) مَذابِح): کوشتارگە/ سەربڕگە/ قەسابخانە.
(مَذابِـحُ الكَنائِس): قوربانێگەی کڵێسـە کە قەشـەکان لەوێدا نوێژ لەسـەر قوربانییەکە

دەکـەن بـەڵام لـە شـوێنی نوێژەکـەدا سەریناب‌ڕن.
(اَلنُباح والنُبّـاح والنِباح والنُبْحَة والنِبْحَة والنُبَحَة والنِبَحَة) (طـب): ئازارو هەوێکە لەگـەروودا پەیدادەبـێ ئـەو کەسـە وەکـو سەربڕن وایە.
(اَلنُّبْحَة الصدرية): سنگەبڕێ.
النبيحة (ج) نبائِح: مێی وشەی. (اَلنَّبيح)ە ٢-ئەو ئاژەڵو مەڕەی کە بۆ سـەربڕین ئامادە دەکرێت/ قوربانیی.
٢-(اَلنِبَح والنُبَح) (ن): جۆرە دوومەلانێکە.
الملحق:
نبح: (اَلنَبحة): یەکێکە لە نەخۆشـییەکانی دڵ، بـە هـۆی تەسـکبوونەوە یان گـیران لە خوێنبـەرە تاجیەکانـدایـە نیشانەکەیشـی ئازاری سـنگەو هەسـت بە هەناسـە گیرانە/ سنگەبڕێیە.
(اَلمَنبَحَة (ج) مَنابِح): کوشـتنی خەڵکانێکی زۆر کە بێدەسـەڵاتبن‌و نەتوانن بەرگریی لە خۆیان بکەن/ کوشتنی بە کۆمەڵ.

نبـر: ذ-(نَبَرَ- الكِتابَ نَبْـراً):١-کتێبەکەی نووسی ٢-پەنتی بۆ کتێبەکە دانا.
(نَبَّرَ- الكِتابَ):١-کتێبەکەی نووسـی ٢-پەنتی بۆ کتێبەکە دانا.
(اَلنَبْر) (مص) (ج) نِبار؛کتێب یان نووسینی پەڕاو.
(اَلمِنْبَر): قەڵەم/ پێنووس.
٢-(نَبَـرَ- الكِتابَ. نَبْراً): خێراو بێوەسـتان کتێبەکەی خوێندەوە.
(- الشَّـيءَ): شـتەکەی زانـیو تـەواو تێیگەیشت.
(- نَبـراً و نَبـارَةً): تەماشـایکردو چـاك سەرنجیدا.
(- الشِّعرَ): هەڵبەستەکەی خوێندەوە.
(- الخَبَرَ): لە هەواڵەکە گەیشت.
٣-(نَبِرَ- عَلَيهِ. نَبَراً): لێیتووڕە بوو.
نبل: ١-(نَبَلَ ونَبُلَ- النّباتُ. نُبُولاً و نَبْلاً): ڕووەکەکە پووکایەوەو سیسبوو.
(- الفَـرَسُ): چارەوێکـە لەڕ بـوو/ تێقوپا/ لێقوپا.
(- لِسـانُهُ اَو شَـفَتُهُ): زمانـی یـان لێـوی وشکبوو.
(«نَبَلَتْـهُ نَبُـول»): تووشـی وەیـەك بـوو وشکیکردەوەو پەکیخست.
(اَنْبَـلَ النَّبـاتَ اَوِ الفَـرَسَ): ڕووەکەکـەی سیسکرد یان چارەوێکەی لاواز کرد/ لەڕکرد.
(اَلنِبل): کۆست/ جەرگسووتان.
(اَلنُبْلَة): لە تینواندا لچو لێو وشکهەڵاتن.
(اَلنَبلَة): پشقل.
(اَلنابِـل) (فـا) (ج) نُبَّل و نُبُـل):١-باریك ٢-چروساو/ لاواز بوو.
(اَلنابِلَة (ج) نَوابِل): میی وشەی.

(«عَينٌ ذابِلَة»): چاوێکی نیشتوو.

(اَلذّوابِل): نیشانەی نێزەیە.

(اَلرِّماحُ الذّوابِل): ١-نێزە باریکەکان ٢-نێزەکان.

اَلنُبالَة والنُبّالَة (ج) نُبّال): پڵیتە.

٢-(تَذَبَّلَ- فِي المَشي):بەکەنجەکەنجو خۆبادانەوە لەسەرخۆو خاوو خلیچك ڕۆیشت.

(اَلذَبْل): ١-خاوو خلیچکیو شلیی هەرزەکاریی ٢-ئێسکی قاوغی کیسەڵ.

ذجّ: (ذَجَّ. ذَجّاً): ١-لە سەفەرەوە/ لە گوزارەوە هات/ بە ڕێبوارییی هات.

(- الماءَ): ئاوەکەی خواردەوە.

ذجل: (ذَجَلَ- هُ ذَجْلاً):زۆرداریی بەرامبەر کرد/ ستەمی لێکرد.

ذَحّ: ١-(ذَحَّ- هُ ذَحّاً): دایە بەر شەپازللە.

(- الحَطَبَ): دارەکەی قڵیشاند.

(- الفَلفَلَ): ئاڵەتەکەی هاڕی.

٢-(ذَحْذَحَ): هەنگاوەکانی کورتکردەوەو خێرا ڕۆیشت.

(- تِ الرِيحُ التُرابَ): با گڵەکەی بڵاوکردەوە.

ذحج: (ذَحَجَ- هُ. ذَحْجاً): ١-توێکڵەکەیگرت ٢-بزواندی.

(- تْهُ الريحُ): باکە لە شوێنێکەوە ڕایماڵییە شوێنێکیتر.

(- تِ المَرْأَةُ بِوَلَدِها): ژنەکە منداڵەکەی بوو/ دەریفڕتاندە دەرەوە.

ذحل: (الذَحْل (ج) ذُحُول واَذحال): ١-تۆڵە.

(«لي عِنْدَهُم ذُحُولُ»): تۆڵەی زۆری منیان لەسەرە/ بەسەرەوەیە ٢-ڕق و دوژمنایەتیی.

ذحی: (ذَحَی- الصُوفَ. ذَحياً): خوریەکەی بە گەڵاکوتك کوتا.

(تِ الريحُ القَومَ): خوێشکەل با کوتانیو هیچ نەبوو باکەیان لێبیگێڕێتەوە.

(اَلمَذحــاة (ج) مَذاحٍ): زەویــی (ڕووتەنیی/ بێدرەخت).

ذخر: ١-(ذَخَرَ- الشَيءَ. ذَخْراً):١-شتەکەی بۆ کاتی تەنگانەو پێویستیی قایمکرد/ هەڵگرت/ عەماریکرد ٢-بۆ ئەمە دنیا یان بۆ ئەوە دنیای هەڵگرت.

(إِذَّخَــرَ واذَّخَــرَ= ذَخَــرَ): عەماریکرد/ بۆ تەنگانە هەڵیگرت.

(الذُخْر (ج) اَذخار): ١-عەمارکردنی ئازوخە ٢-ئازووخە.

(اَلذاخِر (فــا): ١-ئازووخەهەڵگــر/ قایمکار ٢-قەڵەو.

(اَلذَّخير (ا ع): تێزی تفەنگ.

(اَلذَّخيرة (ج) ذَخائِر):١-ئازووخە/ تفاق.

«ذَخائِرُ القِديسين»: ئازووخەی پیاوچاکان.

(«ذَخائِرُ الحَرب»): ئازووخەی جەنگ.

(«أعمالُ للمُؤمنين ذخائِرُ عندالله»): کردەوەی چاکی خاوەنبڕواکان لای خودا ئازووخەی ئەوە دنیایانە ٢-ملوانکەیەکە بۆ موبارەکی شتێکی

پیرۆزی پێوە دەکرێت‌و لە ملدەکرێت.

(اَلمُذْخِـــر) (ا ع): گەنجینـــەوان/ ئـــەوەی ئازووخەی جەنگ بە سوپا دەدات.

(اَلمَذخَر (ج) مَذاخِر): ئازووخەگا/ عەماری ئازووخـــە/ گەنجینـــەی شـــتی قایمکـــراو/ گەنجینەکراو.

(اَلمَذاخِـــر): ١-بۆشـــاییەکان ٢-ڕووخۆڵـــە ٣-دەمارەکان ٤-خوارووی گەدە.

٢-(اَلإذْخِـــر. اَلواحدة إذخِـــرَة (ج) اَذاخِر) (ن): ١-گیای وشتر ڕوەکێکە بۆنخۆش ٢-گیای تەڕو سەوز.

ذر: ذَرٌ: لێیگەڕێ/ وازی لێبهێنە.

ذرّ: ١-(ذَرَّ- المِلْـــحَ. ذَرّاً): خوێکـــەی پژانـــد/ بڵاویکردەوە.

(- الحَبَّ فِي الأَرضِ): تۆوەکەی بە زەویەکەوە وەشاند.

(- تِ الأَرضُ النَبـــاتَ): زەویەکە ڕووەکەکەی سەوزکرد/ دەرکرد.

(- القَـــرْنُ اَو النَّبـــاتُ. ذَرّاً و ذُروراً): قۆچەکە/ شۆقەکە یان ڕووەکەکە بە ئاستەم سەریدەرهێنا.

(- تِ الشَّـــمسُ): خۆرەکـــە ســـەریدەرهێنا/ هەتاو کەوت.

(- الرَجُلُ): مووی پێشیسەری سپیبوو.

(اَلذَّرّ): ١-گەردیلەی لە هەوادا بڵاوبوو ٢-وردە مێروولە ٣-وەچە/ نەوە.

(اَلذَّرَّة): گەردیلە ئوتوم.

(اَلذَّر): گەردیلە.

(ج) ذَرّات: گەردیلەکان.

(اَلذَرَّة (ج) ذَرَّات): بچووکترین بەشی مادەیە پێشی دەوترێت تاکە گەوهەر یان گەردیلە.

(اَلذَرّة مِنَ الجســـم البیســـط) (ك): تەنێکی ســـادەیە بچووکتریـــن بەشـــی مادەیـــە کـــە کارلێکـــی کیمیایـــی دەکات. بـــڕوا وابـــوو کە گەردیلە دابەشـــناکرێت هەتا زانستە نوێکان دابەشبوونەکەیان سەلماند. هەروەها بینراوە لە تیشکە شیبوونەوەکانی توخمە تیشکدەرەکان وەك رادیـــوم. گەردیلـــە لە نـــاوك کە بارگەی کارەبایـــی بـــە دەوریـــدا دەســـووڕێتەوە کـــە ژمارەیان لە توخمێك بۆ یەکێکیتر دەگۆڕێت.

(اَلـــذَرور (ج) اَذِرَّة): ١-دەرمانێك کە بکرێتە چاوەوە یـــان بە برینەوە بکرێت ٢-عەتریکە/ بۆنێکی خۆشە.

(اَلـــذَرِّي): ١-ئۆتۆمیـــی ٢-گەوهەرو بریســـکە بریسکی شمشێر.

(ذَرِیَّـــةُ الرَجُلْ وذُرِیَّةُ الرَجُل وذِرِیَّةُ الرَجُل (ج) الـــذَراري والذُرِیّـــات): زاڕۆڵەو وەچەی پیاو.

(اَلقُنبُلَـــة الذَرِّیَّـــة) (ا ع): بۆمبای ئۆتۆمیی، بۆمبایەکە زۆر کاولکەرو بەهێزە لە یۆرانیوم دروستدەکرێت‌و لە هەڵوەشانەوەی ئوتومەکە پەیدادەبێت.

(اَلأَسلِحَة الذَرِیَّة): چەکە ئۆتۆمیەکان.

(اَلــذُرارة)؛ بۆنێــك كــه بلاوبێتــەوه یــان دەرمانێــك كــه بپرژێنرێته ســەر برین یان بكرێته چاوەوه.

(اَلذَريرَة)؛ جۆره بۆنێكی خۆشه.

(اَلمِذَرَّة)؛ شەن.

٢-(ذَرَّ- اللَّحْــمُ. ذَرّاً وذُروراً)؛ گۆشــتەكه له لەریدا كرژبوو و چووه یەك.

٣-(اَلذِرار)؛ تووره بوون/ تووڕەیی.

٤-(ذرْذَرَ- المِلْــحَ أَو الحَــبَّ)؛ خوێكــه یــان دانەوێڵەكــەی وەشــاندو پێــوه كــرد/ یــان پێوەكرد.

(اَلــذَرْذار)؛ زۆربڵێ/ قەرەچــەن/ چەنەباز/ هەڵەوەر.

ذرأ؛ ١-(ذَرَأَ- اللهُ الخَلْــقَ ذَرْأً)؛ خودا خەڵكو بوونەوەری بەدیهێنا.

(- الشيءَ)؛ شتەكەی زۆر كرد.

(- الأَرضَ)؛ تۆوی به زەویەكەوه كرد.

(ذَرَأَ وذَرِيءَ - شَعْرُهُ ذرْأً)؛ تووكی لاجانگەكانی سپیبوو.

(أَذرَأُ (م) ذَرْءاء)؛ لاجانگسپی.

(أَذْرَأَ- الدَّمعَ إِذْراءً)؛ فرمێسكی (ڕشت/ دادا).

(اَلذَّرْءُ)؛ تۆزقاڵێك/ كەمەكه شتێك.

یكفینــي («يَكفـين ذَرءٌ مِــنَ خَبَــرٍ»)؛ سووسەیەكی هەواڵم بەسه.

(«هــم ذَرءُ النــارِ»)؛ ئــەوان بــۆ ئاگــر دروستبوون.

(اَلذَّرِيءِ)؛ ١-تۆوی وەشــێنراو ٢-كشتوكاڵ كه تازه دەچێنرێت.

(اَلــذُرأَةُ)؛ ســپێتیی لاجانــگ كــه تــازه دەركەوێت.

٢-(أَرَأَ- تِ الناقَــةُ. إِذراءً)؛ مێحوشــترەكه شیرەكەی دادا.

(مُذرِيء)؛ شیردادەر.

(أَذْرَأَ- هُ)؛ ١-تووڕەیكرد ٢-تۆقاندی.

(- هُ بِالشَيءِ)؛ شتەكەی لا شیرینكردو پێوەی بەندكرد.

(- هُ إِلى كَــذا)؛ پەنای بــەوه پێبرد/ ناچاری ئەوەیكرد.

ذرب؛ ١-(ذَرِبَ- السَّــيْفُ. ذَرَبــاً و ذَرَابَــةً و ذُرُوبَةً)؛ شمشێرەكه تیژبوو.

(سَيفٌ ذَرِبٌ (ج) ذُرْب)؛ شمشێری تیژدەم.

(ذَرِبَ- الرَجُــلُ)؛ زمانی كرایــەوەو ڕەوانو باش قسەیكرد پاش ئەوەی زمانی بەسترابوو.

(ذَرَبَ وذَرَّبَ وأَذْرَبَ السَّــيْفَ. ذَرْبــاً)؛ شمشێرەكەی تیژكرد.

(رَجُلٌ ذِربٌ)؛ پیاوێكی زماندرێژ.

اَلذَرِب (ج) ذُرْب؛ گازن (كه تەری پینەچی).

(ذَرِبُ اللِّسانِ)؛ زمانتیژ زمانپاراو.

(لَسانٌ ذَرِبٌ)؛ زمانێكی پاراو/ ڕەوان.

(سَيفٌ ذَرِبٌ)؛ شمشێری ژەهراویو تیژ.

(اَلذُّراب)؛ ژەهر.

(اَلمِذرَب)؛ زمان.

٢-(ذَرِبَ- الجرحُ. ذَرَبـاً و ذَرابَةً و ذُرُوبَةً): برینەکە پیسبوو و تەشەنەیکرد.

(- تِ المِعْـدَةُ) (ضـد): ١-گەدەکـە تێکچوو/ خراپبوو ٢-گەدەکەخۆشبووەوە.

(أَذْرَبَ- الرَجُلُ): پیاوەکـە بەدگوزەرانبوو/ ژیانی تێکچوو.

(اَلــذَّرَب (ج) أَذْراب): ١-نەخۆشـییەك چاکبوونەوەی نەبێت ٢-ژەنگ ٣-پیسیی زمان (دەڵێـن لە بۆگەنیی گـەدەوە هاتووە نەك لە زمان تیژیی خۆیەوە).

(لِسـانٌ ذَرِب): زمانێکـی پیـس/ قەحبــە زمانیی.

(اَلذِرْب (طب): ژەدەردە جگەر ٢-شتێکە رەق وەك بەرد لە قورگدا پەیدا دەبێت.

(اَلذَّرِبَــة (ج) ذِرَب): ١-لوو ٢-ژنی بێنابڕووی زمانپیس/ زمانـدرێژی چەرداوە روو.

(اَلذَرَبی): خەوش/ ناتەواویی.

(اَلذَرَبِّی): وەی/ چورتووم/ بەڵام/ ئاپۆر (لە پیسبوونو تەشەنەی برینەوە ورەگیراوە).

٣-(اَلأَذْرَبِــيّ): ئازربایەنجانـی (بە پێی پێوەر نییە).

ذرح: ١-(ذَرَحَ وذَرَّحَ- الشَّـيءَ في الرِّيــحِ. ذَرْحاً): شتەکەی بە دەم باوەدا.

(- الطَّعــامَ):ژەهــری کـردە خواردنەکەوە/ خواردنەکەی ژەهراویکرد.

(ذَرَّحَ- اللَّــبن): ئـاوی کردە شـیرەکەوە یان ماستەکەوە.

(- الزَّعْفَرانَ في الماءِ): کەمەکێك زەعفەرانی کردە ئاوەکەوە.

(الذَرَاح): شیراو.

(لَبَنٌ أو عَسَــلٌ مُذَرَّح): شـیر یـان هەنگوین ئاوێکی زۆری تێکرابێت.

(الذَرَاریح): ١-ژەهرە کوشندەکان.

(اَلذُرَّاح والذُرُّوح والذِرِّیح والذُراح والذَرُوح والــذُرَّح و الــذَرُّوح والذَریحَــة): ژەهرێکی کوشـنده ٢- (ح) ڤالۆنچـە درێـژە. جـۆرە مێروچەیەکە باڵشارراوە فرە جومگەیە (تاکی ناوترێت هەر بە کۆ ناودەبرێت).

٢-(اَلذَریحَة (ج) ذَریح): گردو بان.

ذرع: ١-(ذَرَعَ- الثَّوبَ. ذَرْعاً): بەرگەکەی بە باڵ پێوا.

(«فُلان یَــزرَعُ المَكانَ»): فیسـار شـوێنەکە دەپێوێــت ئەگەر بە هەنگاوی بڵاوی وەکیەك بڕو بچێت.

(- هُ): لــە پشــتەوە باڵی لە ملیــەوە ئاڵاندو خنکاندی.

(- هُ القَــيءُ): رشـانەوە پــڕ دەمـی بــوو شپرزەیکردو رشایەوە.

(ذَرَعَ وذَرِعَ- عِندَ الرَجُلِ وإِلَیه. ذَرَعاً): بۆی لە پیاوەکە پاڕایەوە دەستدامانیبوو/ تکای بۆ کرد.

(ذَرَّعَ- الرَجُــلَ): لە پشــتەوە باڵــی لە ملی

پیاوەکە ئاڵاندو خنکاندی.
(- فِي السِّباحَةِ): لە مەلەکردندا پەلی تەواو هاویشت.
(- فِي المَشيِ): لە رۆیشتندا باڵی راوەشاند.
(- الرَّجُلُ): پیاوەکە باڵی بەرزکردەوە یان بۆ هەرەشە یان بۆ مژدەدان.
(«ذَرَّعَ لي شيئاً مِن خَبَرِهِ»): شتێك هەواڵی خۆی دامێو پێکەیاندم.
(«ذَرَّعَهُ بَينَنا»): بووە هۆی ئەوە لە نێوانماندا.
(ذارَعَ- الرَّجُلَ): بە باڵ بە پیاوەکەی فرۆشت نەك بە ژمارە.
(- صاحِبَهُ فَذَرَعَهُ): پێشکەوتنی هەنگاویانکردو هاورێکەی بەزاند
(أَذْرَعَ – الشَيءَ): بە باڵ شتەکەی وەرگرت.
(-ذِراعَيهِ مِن تَحتِ الجُبَّةِ): هەردوو باڵی لە جبەکەوە دەرهێنا.
(- فِي الكَلامِ): درێژەی بە قسەکە دا.
(تَذَرَّعَ- الشَيءُ): شتەکە بە ئەندازەی باڵ لەت لەت بوو.
(- الشيءَ): بە باڵ ئەندازەی شتەکەیگرت.
(- تِ الإبِلُ الماءُ): حوشترەکە تا ئانیشکیو رەفیچی چووە ئاوەکەوە.
(- فِي الكَلامِ): لە ئەندازە بەدەر درێژەی بە قسەکەدا.
(- بِذَريعَةٍ): بیانوویەکی بەدەستەوە گرت/ کردی بە بیانوویەك.
(اِنْذَرَعَ): تەکانیدایە خۆی.
(- فِي السَّيرِ): لە رۆیشتنەکەیدا هەنگاوی گەورەهێنا.
(تَذارَعَ- تِ الإبِلُ المَفازَةَ): حوشترەکان بە هەنگاوی گەورە بیابانەکەیان بڕی وەك بیپێون.
(اِستَذْرَعَ – بِالشيءِ): بەو شتە خۆی داپۆشیو کردی بە بیانووی.
(الذَرْع) (مص): دەستکردنەوە.
(أَبْطَرتُ فُلاناً ذَرعَهُ»): شتێکم بە سەردا دا کە بیکات لە توانای خۆی پتر بوو.
(«أَبْطَرَني ذَرعي»): گرفتاریکردمو نانیبڕیم.
(«ضِقْتُ بِالأَمرِ ذَرْعاً»): کارەکەم بۆ ئەنجام نەدراو وەرسبووم، هیچم بۆ نەکرا.
(«هُوَ واسِعُ الذَّرعِ»): ئەو بەدەستو دەسەڵاتە/ بەتوانایە.
(«هُوَ خالِيُ الذَّرعِ»): ئەو دڵگوشادەو ئاسوودەیە/ بێخەمو مەراقە.
(«ذَرعُهُ كَذا»): درێژیی ئەوەندەو ئەوەندە گەزە.
(اَلذَّرع) (ج) ذِرْعان (ح): گوێرەکەی مانگاکێوی (دەڵێن کە توانی بڕوا ئەوسا وای پێدەڵێن).
(اَلذَرِع (م) ذَرِعَه (ج) ذَرِعات): گەرۆکێك کە بە شەوو بە رۆژ بڕواتو لە گەڕاندا بێت.

(اَلذَرعات): خێرا ڕەوو هەنگاو بڵاوەکان.

(اَلذُرعَهُ (ج) ذُرَع): هۆ/ ڕێگە.

(اَلــذِّراع (ج) اَذْرُع و ذُرْعان – مِنَ الرَجُل) (ع ا): ١-باسـک/ بازوو/ لەسـەری ئانیشکەوە تا سـەری پەنجەی ناوەڕاست (وشەکە مێیەو دەیشکرێت بە نێر ٢-دەسەڵاتو وزە.

(«رجُلٌ واسِـعُ الذِراع»): پیاوێکە بەدەستە/ بە دەسەڵاتە بە وزەو توانایە/ دەستدرێژە.

(«ضـاقَ بِالأَمرِ ذِراعَهُ»): بێدەسـەڵاتبووە/ بێتواناو وزە بووە.

(«هُوَ لَك علـى حَبْلِ الـذِراع»): ئەوەتا لە بندەستتدایەو بۆت ئامادەو لەسەر پێیە.

(«جَعَلْتُ اَمْـرَك على ذراعِـكَ»): کارەکەم هێناوەتە بندەستەوە چی دەکەیت بیکە.

(اَلــذِراع – مِــنَ البَقَـرِ والغَنَم): سـەروو قولەپێی مانگاو مەڕ.

(- مِــنَ الخَيلِ والإِبِلِ): سـەروو قولەپێی تا خوار ئەژنۆی ئەسپو حوشتر.

(- مِنَ المَقاييس): ئێسـتا درێژیی پێوەرێکە لە نێوان پەنجاو حەفتا سانتیمەترە.

(اَولادُ ذِراعٍ و اَولادُ الــذارِعِ): ١-کــەرەکان ٢-سەگەکان.

(اَلذَروع): ئەسپو حوشتری سووکەڵەو گورجو پەلهاوێژو هەنگاو گەورە.

(اَلذَريــع): ١-بۆ پارەوە/ تکاکار/ ڕوولێنەر ٢-خێرا/ گورج.

(«مَوتُ ذَريع»): مردنێکی لە ناکاو/ کوتوپڕ/ خێرا/ چابوك.

(«قَتْــلُ ذَريع»): کوشـتنێکی پیسو دزێو/ ناشیرین.

(الأَذْرَع): خێراترین.

«قَتَلَهُــم اَذْرَعَ قتل»: خێراترینو پیسـترین کوشتن کوشتیانن.

(اَلُــذَرَّع) (مفع): ١-ئەوەی بــە قوڕگیدا دراو خوێن بە باڵیدا هاتەخوارێ ٢-ئەسـپی براوە (لە پێشکەوتنەکەدا).

(- مِنَ الثِيران): ئەو گایەی سـەروو قولەپێی پەڵەی ڕەشی تۆخی پێوە بێت.

(- مِنَ الناس): یەکێکـە کە دایکی لە باوکی خانەدانتر بێت (ئەو کەسەیە ئێستر چوێنراوە کە دایکی ماینەو باوکی کەرە).

(اَلمِذراع (ج) اَلَمذارِع والَمذاريع): ١-دەوروپشتو ئاوایــی دێهاتــی نێـوان لادێو چۆڵەوانی ٢-چواربەلی چوارپێ.

(اَلذَريعَة (ج) ذَرائِع): ١-بیانوو بەهانە/ پەڵپ ٢-هۆ.

(«هُوَ ذريعَتي الى فلان»): ئەوە هۆ (بیانوومە بۆ لای فیسـار کەس ٢-حوشـترێك کە ڕاوچی بیکاتە سوپێرکاتی ڕاوکردنی

٢-(ذَرَعَ- بِالشَّيءِ): دانی بە شتەکەدا نا.

٣-(ذارَعَ- هُ): تێکەڵبــوو/ هەڵسـوکەوتی لەگەڵدا کرد.

(اَلذَرِع (م) ذَرِعة (ج) ذَرِعات): خۆشگوفتەو خۆشرەفتارو خۆشتێکەڵیی.

٤-(اَلــذِّرع (ج) ذِرْعــان): چاوچنۆکیــی/ تەماع.

(اَلذَرِع (م) ذَرِعَة (ج) ذَرِعات): زماندرێژی زمانبەد.

(اَلأَذْرَع): رەوانبێژترینو زمانپاراوترین.

ذرف: ١-(ذَرَفَ- الدَّمــعُ. ذَرْفــاً و ذَريفــاً و ذُرُوفــاً و ذَرَفاناً و تَذْرافاً): فرمێســك رژا/ هاتەخوارێ.

(ذَريف ومَذروف): فرمێسكی رژاو/ هاتوو.

(- تِ العَينُ دَمْعَها): چاو فرمێســكی رشــت/ فرمێسكی پێدا هاتە خوارێ/ گریا.

(ذَرَّفَ- الدَّمــعَ. تَذريفاً و تَذرِفَةً و تَذْرافاً): فرمێسكی رشت/ ئەسرینی رشت/ گریا.

(إِسْتَذْرَفَ- الشــيءَ): شتەكەی كرد بە دڵۆپە دڵۆپە/ شتەكەی دڵۆپاند.

(- الضَرْعُ): گوانی چوارپێكە پڕ شیربوو كاتی دۆشینی هات.

المَذرَف (ج) المَذارِف: فرمێسكرِۆگە.

(«سالَت مَذارِفُ عَينَيهِ»): فرمێسكرۆگەكانی فرمێسكیان پێدا هاتە خوارێ.

(اَلذَرَّاف): گورج/ خێرا.

٢-(ذَرَفَ). ذَرَفانــاً: هێواش/ لەســەرخۆ بە رێگادا رۆیشت.

٣-(ذَرَّفَ- هُ المَــوتَ. تَذريفــاً و تَذرِفَــةً و تَذْرافاً): مردنی لێ نزیككردەوە.

(- هُ الشــيءَ): شــتەكەی پێشــانداو خستیە بەردەستی.

(- على الخَمســين): لــە پەنجا (پــتر بوو/ تێپەری).

ذرق: ١-(ذَرَقَ وأَذْرَقَ — الطائِــرُ. ذَرقــاً): باڵندەكە ریقنەیكرد.

(أَذْرَقَ- المَكانُ): شوێنەكە سێپەرەی لێرووا.

(اَلــذَرْق) (مــص): ١-ریقنــە/ جیقنــە ٢-ریقنەكردن.

(اَلذُرَق) (ن)= اَلحَندَقوق): سێپەرە/ كەنێرە، گیایەكە هەندێك كەڵكی پزیشكیی هەیە.

٢-(ذَرْقَطَ- الكَلامَ): قســەكەی (دەربەراند/ كرد).

ذرا: ١-(ذَرا- تِ الريــحُ التُرابَ. ذَرْواً): باكە خۆڵەكەی هەستاندو بە هەوادا بڵاویكردەوە.

(- الحُنْطَةَ): گەنمەكەی بە باداو پاكیكرد.

(- الشَــيءُ): شــتەكە كەوتە ئاسمانو بە دەم باوە فری.

(- الظَبيُ): ئاسكەكە دایە گوڕ.

(- فوهُ): دانەكانی كەوت.

(ذَرَى- تِ الريــحُ التُــرابَ. ذَرْيــاً): باكــە خۆڵەكەی هەستاندو بە هەوادا بڵاویكردەوە.

(- الحُنطَــةَ): گەنمەكــەی بــە بــاداو پاكیكردەوە.

(ذرَّى- تِ الريــحُ التُــرابَ تَذرِيَــةً): باكــە

خۆڵەکەی هەستاندو بڵاویکردەوە.
(- الحُنطَــةَ): گەنمەکــەی بــە بــا کــردو پاکیکردەوە.
(أذری- تِ الريــحُ التُــرابَ إذراءً): باکــە خۆڵەکەی هەستاندو بڵاویکردەوە.
(- الحُنطَةَ): گەنمەکەی بە باداو پاکیکردەوە.
(- الشيءَ): شتەکەی وەك تۆو وەشاند.
(«أذراهُ الفَرَسُ مِن ظَهْرِهِ): ئەسپەکە لەسەر پشتی هەڵیداو فڕێیدایە خوارەوە.
(- تِ العَيْــنُ دَمْعَهــا): چاوەکە فرمێسکی (ڕشت/ داگرد).
(تَــذَرّى): ١-تۆزەکە هەســتاو بڵاوبووەوە ٢- گەنمەکە بە با پاکبووەوە.
(اَلــذَرى): ١-فرمێســك ٢-گەنــم کــە بــە با پاکبکرێت ٣-ئەو شــتەی کە دەوەشــێنرێتو هەڵدەدرێت.
(اَلذُرَة) (ن): گەنمەشامی. ڕووەکێکە دانگر لە بنچینەدا لــە ئەمەریکاوە هاتووە. دەنکەکەی بە چەند جۆرێك دەخورێتو بەکاردەهێنرێت بۆ نانیشو دەیشهاڕرێت لە (مەکسیكو بیرۆ) یان بۆلێنــان (البُلنتا لە ئیتالیــا)دا هەروەها بۆ ئاڵفی ئاژەڵ. زۆر جۆریشــی هەیە، ســپیو زەرد.
(المِذرى والمِذراة (ج) مَذارٍ): شەن.
(اَلــذُرَاوَة): ١-دان کــە بــە شــەنەکە لە کاکە جیادەبێتــەوەو دەکەوێتە زەوی ٢-ئەو کایەی یــان ئەوەی کــە باکــە دەیبات لــە دانەکەی جیادەکاتەوە.
٢-(ذَرا- إلى فُلانٍ. ذَرْواً): نیازی لای فیساربیوو/ بۆ لای فیسار چوو.
(تَذَرّى- بالشَــيءِ): ١-خۆی دایە پاڵ شتەکە/ پەنایــبردە بەر شــتەکە ٢-خۆی بە شــتەکە شاردەوە، داپۆشی.
(«تَــذَرّى مِن بَردِ الشــمالِ بِصَخــرَةٍ»): لە سەرماندا پەنایبردە بەر تاوێرێك/ خۆی دایە پاڵ تاوێرێك.
(إســتَذرى- بِهِ): خــۆی خســتە پەنایەوە/ پەنایبۆبرد.
(-بالشَــجَرَةِ): خۆی خســتە بەر ســێبەری درەختەکە.
(اَلذَرى): ١-پەنا/ پەناگە/ پاڵ/ هەرچی خۆتی پاڵ بدەیتو پێیبشاریتەوە.
(«إتَّخَــذتُ الحائِط ذَرى لي»): خۆم خســتە پاڵ دیوارەکە/ پەنام پێگرت.
(«أنــا في ذريــى فُلان»): من لــە پەنای/ لە پاڵی فیسار کەســدام ٢-حەوشەی ماڵو دەورو پشتی.
(«هُوَ كَريمُ الذَرى»): ئەو پەنایەکی گەورەو میهرەبانە/ سروشت سۆزە.
٣-(ذَرّى- الشاة): مەڕەکەی نیشانەکرد بەوەی خوریەکــەی بڕییەوەو چنگــە خورییەکی لە سەر پشتی بۆ نیشانە هێشتەوە.

٤-(تَذَرَّى- المَكانَ أَو الجَبَلَ): سەرکەوتە سەر شوێنەکە یان شاخەکە.
(اَلذُروَة= اَلذِروة): ١-بۆپە/ لووتکە ٢-پەرێتی.
(اَلذِروَة) (ج) ذُرىً وذِرى): ١-بەرزیو شوێنی بەرز ٢-بۆپەی شت.
(اَلمِذرَوان (ع ا): ١-هەردوو لاجانگ ٢-هەردوو لاسمت.
(«جـاءَ يَنفـض مِذرَوَيــه»): هــات خۆی راوەشاندو هەرەشەیکرد.
(مِذرِوا القَوسِ): ئەمسەرو ئەوسەری کەوان.
ذَری= ذرا.
ذعّ: ١-(الذَعاع): تیپ.
اَلذَعاعَة): تیپێك.
٢-(ذَعْــذَعَ – الشَــيءَ): شــتەکەی پەرش‌و بڵاوکردەوە.
(«ذَعْذَعَتْــهُ النَوائِبُ»): بــەلا هەڵیتەکاندو بڵاویکردەوە.
(ذَعْــذَعَ- السِــرَّ أَوِ الخَبَــرَ): نهێنییەکەیان هەواڵەکەی بڵاوکردەوە.
(- تِ الرِّيحُ الشَــجَرَ): با درەختەکەی (توند هێناو برد/ توند راوەشاند).
(تَذَعْذَعَ): ١-پەرش‌و بڵاوبووەوە ٢-ئاشـکراو بڵاوبوو ٣-توند شەکایەوە.
(اَلذَعــذاع): ١-دووزمــان/ قســەچن ٢-زمان تێنەوەستاو/ نهێنییەنەپۆش.
(ذَعاذِعُ النَخلِ): کەمەندە دارخورما.

(«تَفَرَّقوا ذَعاذِعَ»): بەمڵاولادا بڵاوبوونەوە.
ذعــب: (تَذَعَّــبَ- هُ الجِــنُّ): جنۆکەکــە تۆقاندی.
(اِنْذَعَــبَ- المــاءُ): ئاوەکــە کشــاو تێکەڵ بە رووبارەکە بوو.
(اَلذُعبــان): کەمتــە گــورگ/ گورگــی کەم تەمەن.
زعج: (ذَعَجَ- هُ. ذَعْجاً): توندج پاڵیپێوەنا.
ذعر: (ذَعَرَ- هُ. ذَعراً): تۆقاندی.
ذُعِرَ: تۆقی/ ترسا.
(مَذْعُور): تۆقیو/ زۆر ترساو.
(ذَعِرَ. ذَعَراً): سەرسامبوو/ حەپەسا.
(اَذعَــرَ- هُ): زارەترەکیکــرد/ تۆقاندی/ زۆر ترساندی.
(تَذَعَّرَ): تۆقی/ زۆر ترسا.
(اِنْذَعَــرَ): زۆر ترســاو/ زارەترەکەبــوو/ زراویچوو/ تۆقیو.
(اَلذُّعر): تۆقین/ زۆرترسان/ زارەترەکبوون.
(اَمرٌ ذُعَر): کارێکی پڕ مەترسیی/ ترسناك/ تۆقێن.
(اَلذاعِر) (فا): ترساو/ تۆقیو.
اَلذُّعــور: ١-ترســاو/ تۆقیو ٢-ئــەو ئافرەتەی کــە لە قســەی پیس‌و گومــان زراوی بچێت/ بتۆقێت/ زۆر بترسێت.
(اَلذُعَــرَة (ح) = اُم سَــكَعْكَع): باڵنــدەی کلکەلەسەنگێنە.

(ناقَةٌ مُذَعَّرَة): مێحوشترێکی زیرەکردوو/ شێتگیر بوو.
(سَنَةٌ ذُعْرِيَّة): ساڵێکی سەختی پڕ مەترسی.
٢-(اَلذاعِر): تۆقێنەرێکی بەد.
(رَجُلٌ ذاعِرٌ و ذُعَرَةٌ وذُعْرَةٌ): پیاوێکی لەکەدار/ خەوشدار/ پڕکەموکووڕی.
اَلذُعْرَةٌ: ١-قنگ ٢-ناتەواو/ لەکەدار.
ذعط: (ذَعَطَ- هُ ذَعْطاً): خێراو بە پەلە سەریبڕی.
(مَوتٌ ذاعِط وذَعْوَط): مردنێکی خێرا.
ذعف: (ذَعَفَ- هُ. ذَعْفاً): دەرمانخواردیکرد/ ژەهریدایە.
(- الطَعامَ): ژەهری کردە خواردنەکەوە.
(ذَعِفَ. ذَعَفاً): ژەهر کوژ بوو مرد/ دەرمانخواردکراو مرد.
(أذْعَفَ- هُ): زوو کوشتی.
(اِنْذَعَفَ): ١-دڵی وەستاو (خێرا/ کوتوپڕ) مرد ٢-هەناسەی سواربوو/ هەناسەی توند بوو.
(اَلذَعْف): ژەهرێکی زوو کوژ.
(«حَيَّةٌ ذَعْفُ اللعابِ»): مارێکە ژەهرەکەی زۆر کوشندەیە.
(اَلذُّعاف): ژەهرێکی زۆر کوشندە.
(اَلذُعاف= الذَعف): ژەهرێکی کوتوپڕ کوژ.
(مَوتٌ ذُعاف): مردنێکی کوتوپڕ/ زوو.
ذعق: (ذَعَقَ- هُ. ذَعْقاً): ١-بەسەریدا قیژاندیو هاواری لێکرد ٢-تۆقاندی.
(داءٌ ذُعاق): دەردێکی کوشندە.
ذعن: (ذَعِنَ- لَهُ. ذَعَناً): ١-ملیبۆدا/ خۆی بەدەستەوەدا ٢-بە فەرمانی ئەویکرد.
(أذعَنَ- لَهُ): ١-بەقسەیکرد ٢-ملیبۆدا/ خۆی بەدەستیەوە دا.
(أذعَنَ- بِالحَقِّ): دانی بە ڕاستیەکەدا بە مافەکەدا ناو ملی بۆ شۆڕکرد.
(اَلمِذْعان): زوو ملدەر/ ئاسانچلەو.
ذفّ: ١-(ذَفَّ- علی الجَريحِ. ذَفّاً و ذَفَفاً و ذِفافاً): پەلاماری بریندارەکەیداو کوشتی.
(- فِي الأمرِ): پەلەی لە کارەکەدا کردو زوو جێبەجێیکرد.
(- الطاعونُ فُلاناً ذَفّاً): تاعوونەکە زوو کوشتی/ مراندی.
(ذَفَّفَ وذافَّ وأذَفَّ- الجَريحَ وذافَّ عَلَيهِ ولَهُ): پەلاماری برینداڕەکەیداو زوو کوشتی.
(اَلذُفاف): گورجی/ چابوکی/ سووکەڵەیی/ سووکدەستیی.
(- (ج) ذُفُفٌ و أذِفَّة): ژەهری کوشندە.
(اَلذِفاف): هەڵکوتانە سەر برینـدارو زوو لەناوبردنی.
(اَلذَفيف والمُذَفَّف): سووکەڵەی گورج/ چابوک.
٢-(ذَفَّ واستَذَفَّ- الأمرُ. ذَفيفاً و استِذْفافاً): کارەکە ئامادەو کردنی ئاسانبوو جێبەجێکرا.

٣-((نَفَّفَ- جِهازَ راحِلَتِـهِ): بارى چواربێى سواربوونەکەى سووککرد.

(اَلنُفَّ): جۆرە ئاوێك.

(اَلنُّفاف): شتێکى کەم.

(ماذاقَ نِفافاً): کەمەکە شتێکیشى چەشە نەکرد.

نِفاف: کەمەکە شتێك.

(اَلنِفاف والنُفـاف (ج) نُفُف وأنِفَّة): جۆرە ئاوێك/ کەمەکە ئاوێك.

نفر: (نَفِرَ- الشَيءُ نَفَراً): شتەکە بۆنیهاتو بڵاوبووەوە یان خۆشە یان بۆگەنە. بە زۆریى بۆ بۆنى ناخۆش دەوترێت.

(نَفِرٌ وأنْفَر (م) نَفِـرَة نَفْراء): بۆنکردوو/ بۆندارى کەسـکوون/ تیژ بـە زۆریى بە هى ناخۆش دەوترێت.

(نَفِرَ- النَّبْتُ): گیا زۆر بوو.

(اِسْـتَنفَرَ- بِالأَمر): بۆ کارەکە دەماخى زۆر سووتاند/ سوور خواستیبوو.

(اَلنفَر والنَفَرَة): ١-تیژیى بۆن ٢-بۆگەن.

(اَلنَفِرَةُ) (ن): گیابۆگەنە.

(اَلنِفـرَى (ج) نِفرَيـات و نَفـارى و نَفَار) (ع ا): ئێسـقانى پشـتگوێ ئـەوە لـە پێش هەموو شـوێنێکى حوشـتردا ئاو دەردەدات/ ئارەقدەکاتەوە.

(اَلنَفْراء) (ن): گیایەکى بەهارییەو بۆگەنە.

(رَوضَـةٌ مَنْفُـورَة): باخێکـە گیابۆگەنەى زۆرە.

ذقن: (ذَقَـنَ- ـهُ. ذَقْنـاً): کێشـاى بـە چەناگەیدا.

(ذَقَـنَ وذَقَّنَ- على يَدِهِ أو عَصَاهُ): دەسـتى یان داردەسـتەکەى خسـتە ژێر چەنەیەوە/ چەناگەیەوە.

(ذاقَنَ- ـهُ مُذاقَنَةً): تەنگى پێهەڵچنى.

(اَلذَّقَن والذِّقَن (ج) أذْقان (ع ا)): چەناگە.

(«مُثْقَـلٌ إسـتَعَانَ بِذَقنِـهِ»): بێـکارەو بارکەوتوویـەك هانا بۆ لە خـۆى بێکارەترو بارکەوتووتر دەبات.

(اَلذَّقِن): پیرى ئیفتادە/ پیرى پەککەوتە.

(اَلذُّقْن (ج) أذْقان= الذَّقَن): چەناگە.

(اَلذَّاقِنَـةُ): ١-ژێـر چەناگە ٢-(مـو) پارچە تەختەیەکە کە لە دواى سـنوقى کەمانەکەوە چەسـپ دەکرێت لـە کاتى لێدانـى کەماندا چەناگەى دەخرێتە سەر ٣-قورتوم.

(اَلأذْقَن (م) ذَقْناء (ج) ذُقْن): چەناگەدرێژ.

ذکر: ١-(ذَكَرَ- اللهَ. ذِكـراً وتَذكاراً): خوداى بـە گەورە گـرت و ستایشـیکرد/ تەزبیحاتى ناوى خودایکرد.

(- اسمَ اللهِ): ناوى خوداى (هێنا/ برد).

(- الشَـيءَ): شـتەکەى خسـتە مێشکیەوەو لەبەریکرد.

(- لِفُـلانٍ حَديثـاً): ئاخاوتنێکى فیسـارى گێرایەوە.

(- الأمـرَ): کارەکـەى هاتەوە یـاد/ هاتەوە

بیری.
(- حَـقَّ فـلانٍ): مــاقی فیسـاری پاراسـتو نەیفەوتاند/ ونینەکرد.
(ذَکَّــرَ- هُ الشَـيءَ وبِالشَـيءِ): شــتەکەی بیرهێنایەوە/ شتەکەی بیرخستەوە.
(- القَومَ): خوێشگەلی ئامۆژگاریکرد.
(ذاکَرَ- هُ فِي أمرٍ. مُذاکَرَةً): پێکەوە لەســەر ئــەو کارە دوان قســەیانکرد/ بــۆ ئــەو کارە لەگەڵیدا دوا.
(أذکَرَ- هُ الشَيءَ): شتەکەی وەبیرهێنایەوە.
(تَذَکَّــرَ- الشَــيءَ): شــتەکەی هاتــەوە یاد/ هاتەوەبیر.
(تَذاکَروا — الشَــيءَ): شــتەکەیان هێنایەوە سەرباس/ باسیانکرد
(- فِي الأمرِ): دانوستانیان لەسەر کارەکە کرد/ گفتوگۆیان لەسەر کارەکە کرد.
(إدَّکَــرَ واذَّکَرَ واذْذَکَرَ- الشَــيءَ): شــتەکەی هێنایەوە یادی خۆی/ بیری کەوتەوە.
(إستَذْکَرَ- الشَــيءَ): ١-شتەکەی هێنایەوە بیر خۆی/ یادی شــتەکەیکرد ٢-شتەکەی خوێندو لەبەریکرد ڕەوانیکرد.
(- الرَّجُــلَ): پەتێکی بە پەنجەی پیاوەکەوە بەست تا پێداویستیەکەی بیربکەوێتەوە.
(اَلذِّکْر= التَّذَکُر): وەبیرهاتنەوە/ یادهاتنەوە/ بیرکەوتنەوە.
(«واجْعَلْــهُ مني على ذِکْــرٍ»): وایلێبکە کە هەمیشە لە یادیبم.
(اَلذِکْــر (ج) ذُکــور):١-ناوی خــودا هێنانو ستایشــکردنیو دۆعاکــردن/ زیکرکــردن ٢-ناوبانگ.
(«لَهُ ذِکرٌ فِي النـاسِ»): لەناو خەڵکدا ناودێرە/ بەناوبانگــە/ لەنــاو خەڵکــدا نــاوی هەیە.
٣-ستایشکردنو ســوپاس/ شکۆو سەروەریی/ خانەدانی ٤-نوێژو دۆعاکردنو پاڕانەوە.
(اَلذِکرُ- مِنَ الرِّجالِ): پیاوی بەدەســتەڵاتو بەهێزو سەربەرزو دلێر.
(«ذِکرُ المَیِّــتِ»): مانــەوەی ناوبانگو ناوی باشــی مــرۆڤ پاش مردنــی بەســەر زمانی خەڵکەوە.
(ذِکرُ الحَقِّ): چەكو پارەی نوستوی بەنك.
(اَلذِکر والذَکور والذِکِّیر):١-بیرتیژ ٢-کەسێکە زوو شــتلەبەردەکاتۆ لەبیریــدا دەمێنێتەوە/ بەیاد ٣-بەبیر هاتوو.
(«کُــن ذَکــوراً إذا کُنْــتَ کَذُوبــاً»): ئەگەر درۆزنبوویــت بــیری خــۆت بهێنــەرەوەو بیربکەرەوە.
(اَلذَکــیر= اَلذَکِر): ١-بیرتیژ ٢-کەســێکە زوو شت لەبەردەکاتو لەبیری ناچێتەوە/ زیرەكو بیرتیژ.
(- مِــنَ الرِّجالِ): ســەربەرزو دەروونبەرزو ملنەدەر.
(«یَــومٌ مُذکِرٌ»): ڕۆژێکی تــووشو ڕەش کە

هەر لە بیرنەچێتەوە.
(«طریقٌ مُذکِر»): ڕێگەیەکی ترسناك.
(«داهیَةٌ مُذْکِر»): وەیەکی سەخت و گران کە بیرنەچێتەوە.
(ألذِکرَةُ): لەبیرنەچوونەوەو لەیادمانەوە.
(ألذِکری): ١-بیرهێنانەوە/ یادکردنەوە ٢-بەدڵ یان بە زمان یادی خوداکردنەوە.
(ألذُکرَةُ): ناوبانگی باشی ناوخەڵك.
(رَجُلٌ ذَکَّار»): پیاوێك کە یادو شتایشی خودا زۆر بکات و سوپاس و زیکری خودا بکات.
(«طَریقٌ مُذَکَّر»): ڕێگیەکی ترسناك.
(«یَومٌ مُذَکَّر»): ڕۆژێکی سەخت و دژوار کە بەڵای زۆر تێدابووبێت و لە یاد دەرنەچێت.
(ألذاکِرَة): ١-مێی وشەی (ألذاکِر) ٢-هێزێکی دەروونیە لە بیردا شت دەپارێزێت و دەهێڵێتەوە کاتی پێویست دەیداتە ئاوەزو هۆش/ بیر/ یاد.
ألتَّذکِرَة (ج) تَذاکِر): ١-بیرهێن ٢-بڕوانامە ٣-پەساپۆرت/ گوزەرنامە.
ألمُذَکِّرَة (ج) مُذَکِّرات): یادنامە/ یاداشت.
٢-(ذَکَّرَ- الکَلِمَةَ): وشەکەیکرد بە هی نێر. وشەکەیکرد بە هی نێر.
(أذکَرَ- تِ المَرْأةُ): ژنەکە نێرینەیەکیبوو/ کوڕیبوو.
(مُذکِر): ئافرەتی کوڕ بوو.
(ألذَکر (ج) ذُکُور و ذُکورَة وذُکران وذِکار و ذِکارَة وذِکَرَة): نێرینە/ نێر/ کوڕ.

(- مِنَ النَّخل): دارخورمای نێرە. کە بەرناگرێت.
(إمْرَأَةٌ ذَکِرَة): (ئافرەتی (نێرە کوڕکە/ کوڕانی) ژنێکی ڕەفتار پیاوانە.
(ألمذکِر): ژنێك کە هەر کوری ببێت
(ألمُذَکَّر): نێر/ نێرینە.
(ألمِذکار): ژنێك کە هەر کوڕی ببێت هەروەها پیاوێکیش کە هەر کوڕیان ببێت.
٣-(ألذِّکر- مِنَ القَول (ج) ذُکور): وتەی بەهێزو پتەو.
(- مِنَ المَطَر): لێزمە/ تاوی توندی باران.
ألذَکَر (ج) ذُکُور و ذُکُورَة وذُکران وذِکار و ذِکارَة وذِکَرَة- مِنَ الحَدید): ئاسنی ساغ و سەخت و پتەو (پێچەوانە): (مِنَ الأنیث): ئاسنی ناقایم و نەرم.
(- مِنَ النُّحاس): مسی سەخت کە باش ناکوترێت.
(«سَیفٌ ذَکَرٌ»): شمشێرێك کە دەمەکەی لە ئاسنێکی سەخت و چاك و ئەویتری لە ئاسنێکی ناقایم بێت.
(مَطَرٌ ذَکَرٌ): بارانێکی توند/ لێزمەباران/ شەستەباران.
(ذکور البَقل): سەوزەی ئەستوورو تاڵ چێژ پێچەوانەی (أحرارُ البَقل): سەوزەیەکە کە دەخورێت.
(ألذَکیر- مِنَ الحُدید): پوختەترین و باشترین

ئاسن.
(اَلذُكْرَةُ): پۆڵای دەمی تەورو شتیوەها.
(ذُكْرَةُ السَّيفِ): تیژیی دەمی شمشێر.
(اَلمُذَكَّـر مِنَ السَّـيف): شمشـێری پتەوی دەمئاودراو/ شمشێری جەوهەرداری تیژ.
(اَرضٌ مِذكار): زەوییەکە ڕووەکی ڕەق و تاڵ دەردەکات کە نەخورێت.
الملحق:
ذكر: (اَلتَّذْكار والتِّذْكار): ١-بەبیرهێنانەوەی ئەوەی لە مێشـکدایە/ یادگار ٢-شت هەڵگرتن یان پاراستنی بۆ یادگار.
(«هَدِيَّـةُ تُقَـدَّم لِلذِّكـری»): دیارییەك بۆ یادگار پێشکەش دەکرێت.
(«اَقْبِـل هـذه الجَوهَـرَةَ كَتِـذكار»): ئەم مروارییە وەك یادگارێك وەرگرە.
(«تِـذكارُ المَوتی»): یادکردنـەوەی مردوو/ زیندووکردنـەوەی یادی مردووەکەو ئاهەنگ بۆ گێڕانی/ ئاهەنگی یادکردنەوە.
(«تِـذكارُ اللهُ»): یادکردنـەوەی گەورەیـی خـودای مـەزن بـە سـتایش و مەزنکردن و سوپاسی بێپایانی.

ذكا: ١-(ذَكا- تِ النـارُ. ذُكُوّاً و ذَكاً و ذَكاءً): ئاگرەکە خۆشبوو/ گڕیسەند.
(- تِ الشَّمسُ): گەرمیی خۆرەکە تاویسەند.
(- تِ الحَـربُ): ئاگری جەنگەکە/ شـەڕەکە هەڵگیسرا.
المِسْكُ ذَكاءً: بۆنی مسکەکە بڵاوبووەوە.
(ذَكِيّ): بۆنی خۆشی بڵاو.
(ذَكَّـی- النـارَ): ئاگرەکـەی هەڵگیرسـاند/ کردیەوە.
(- الحَـرْبَ): ئاگـری جەنگەکـەی کردەوە/ ئاگری جەنگەکەی هەڵگیرساند.
(اَذكی النارَ): ئاگرەکەی کردەوە.
(اُذكـی الحَـرَبَ): ئاگـری شـەڕەکەی هەڵگیرساند.
(اَذكی عَلَيهِ العُيونَ): سیخوڕی شوێنخست.
(إسـتَذْكی- النـارَ إسْـتِذكاءً): ئاگرەکـەی کردەوە.
(- تِ النارُ): ئاگرەکە کڵپەیسەند و خۆشبوو.
(- تِ الشَّـمسُ): تینـی گەرمیـی خـۆر تاویسەند.
(- تِ الحَربُ): جەنگەکە/ شەڕەکە گەرمبوو/ تاویسەند.
(اَلذَكا): پشکۆی سوور.
(ذُكاء): خۆر.
(«طَلَعَت ذُكاءُ»): خۆرهەڵات.
(إبنُ ذُكاء»): بەیان (چونکە لە هەتاوەوەیە).
(اَلذُكْوَة والذُكيَـة): ١-بوغوردو داریعوود کە دەخرێتە سەر ئاگرو بۆنیخۆش بڵاودەکاتەوە ٢-ئەوەی دەهاوێژرێتە ئاگرەوە تا گڕبگرێت.
٢-(ذَكا- الذَبيحَةَ. ذَكاً و ذَكاةً): کوشتەکەی/ ئاژەڵەکەی سەربڕی.

(ذَكَّى- الذَّبيحَةَ): كوشتەكەی/ ئاژەڵەكەی سەربڕی.

(أَلذَكا والذَكاة): كوشتن/ سەربڕین/ قەسابیكردن.

٣-(ذَكى و ذَكِيَ و ذَكُوَ. ذَكاءً): زیرەك بوو/ هۆشمەند بوو.

(ذَكِيّ (م) ذَكِيَّة (ج) أذكياء): زیرەكو هوشیار/ هۆشمەند.

(أَلذَّكاء) (مص): ١-زیرەكی/ هۆشمەندیی/ هوشیاریی ٢-دڵوریایی.

٤-(ذَكّى- الرَّجُلُ): پیاوەكە چووە ساڵەوەو قەڵەو بوو.

(أَلمُذْكِي والمُذَكّي- مِنَ الخَيل (ج) مَذاكٍ ومُذَكّيات): ئەسپێك كە گەیشتبێتە تەمەنی تەواوی‌و ئەوپەڕی هێزو گوڕی.

(«جَريُ المُذَكّياتِ غِلابٌ»): غاری ئەسپە پێگەیشتووەكان لە پێشەوەیە/ سەركەوتووانەیە.

(- مِنَ السَّحاب): هەوری پڕ ئاوو بە باران.

ذلّ: ١-(ذَلَّ. ذُلّاً و ذِلَّةً و ذَلالَةً و مَذَلَّةً):

١-سەرشۆڕو كەساسبوو ٢-(سووك‌و ڕسوا) بوو.

(ذَليل وذُلّان (ج) أَذِلّاء وأَذِلَّةو وذِلال): زەلیل ١-سەرشۆڕ/ كەسا/ داماو ٢-ڕسوا/ سووك.

(ذَلَّ- البَعيرُ. ذُلّاً و ذِلّاً): حوشترەكە دەستەمۆ بوو/ رامبوو/ ملیدا.

(ذَلُول (ج) أَذِلّة و ذُلُل): ڕام/ ملدەر.

(«ذَلَّت لَهُ القَوافِيَ»): كێشەكان ئاسان بوون سووك‌و بەدەستیەوە هاتن.

(ذَلَّلَ- هُ): ١-سەرشۆڕیكرد/ ملی پێدانەواند ٢-رامیكرد.

(أذَلَّهُ- هُ): ١-زەلیلیكرد/ سەرشۆڕیكرد/ ملیپێدانەواند ٢-ڕامیكرد ٣-زەبوون‌و ملكەچ هاتە بەرچاوی.

(أَذَلَّ-الرَّجُلُ): ١-كابراشیاویسەرپێشۆڕكردنبوو/ شایستەی كەساسكردنبوو ٢-دۆستەكانی سەرشۆڕو كەساسبوون.

(تَذَلَّلَ- لَهُ): بێهەوایی‌و ملكەچیی بەرامبەر نواند/ سەرشۆڕیبوو.

(إستَذَلَّ- هُ): ١-داماوو سەرشۆڕیكرد ٢-ڕسواو سەرشۆڕ هاتە بەرچاوی.

(أَلذُلّ) (مص): ١-ملدان‌و ئاسانبوون ٢-بێفیزیی‌و نەرمیی ٣-سەرشۆڕی.

(«ذُلٌّ ذَليلٌ»): سەرشۆڕییەكی ڕسوایانە.

(ألذِلّ) (مص): ١-دڵنەرمیی ٢-بەزەیی ٣-سۆز.

(ذِلُّ الطَّريق (ج) أذلال): ڕێی پێخوست/ خۆشڕێ بەستێوراو/ بە هۆی هاتوچۆی زۆرەوە بە سەریدا.

(«دَعْهُ على أَذْلالِهِ»): لێیگەڕێ با هەر لە داماویدا بێت‌و زەبوون لە باری خۆیدا بێت.

(«أُمورُ اللهِ جارِيَةٌ لأَذْلالَها أَو على أَذْلالِها»): كاری خۆدا لەسەر ڕێڕەوی خۆی دەڕوات.

(«جاء على أَذْلالِهِ»): چۆن ڕۆیشتووە وا

دەروات/ بە ئاراستەی خۆی دەروات.
(أَذلالُ الناسِ): هیچو پووچەکانی ناو خەڵك/ ڕسواکان.
(طَریقٌ مُذَلَّل): ڕێگەی خۆشــ تەختکراو/ پەستێوراو.
(شَــجَرَةٌ مُذَلَّلَة): درەختێکی نزمو شــۆڕ کە هەموو کەس دەستی بیگاتێ.
(أَلذَلولِيّ): ڕەوشتبەرزو زمانشیرین.
٢-(ذَلَّـــلَ- الكَـــرَمُ): مێوەکـــە خەســـێنراوەو هێشووەکانی شۆڕکراوەتەوە.
(- النَّخْـــلُ): هێشـــووە خورمـــاکان بـــە دارخورماکـــەوە خراونەتە ســـەر چڵەکانی تا ڕایانبگرێت.
٣-(تَذَلْـــذَلَ- الشَـــيءُ): شـــتەکە شـــلبوو خاوبووەوەو تێکچووە/ شلەژاوە.
(أَلذُلْـــذُل والذِلْـــذِل (ج) ذَلاذِل): (دامێنی/ چاکی) پۆشاك/ بەرگ.
«شَـــمِّر ذَلاذِلَكَ لِهذا الأَمرِ»: چاکی مەردانە بۆ ئەم کارە لێبکە بەلاداو تابوشتت هەبێت.
(ذَلاذِل وذُلَيْذِلاتِ الناس): ڕسواو سووکەکانی ناو خەڵك.
ذلغ: (ذَلَغَ. ذَلْغاً): لچو لێوی هەڵیشایەوە.
(أَلذلَغ): لچو لێو هەڵیشاو.
(ذَلَـــغَ- الطَّعـــامَ): خواردنەکـــەی خـــوارد. خواردنەکەی لە دەوامدا هێناو بردی.
(ذَلِغَ- شَفَتُهُ): لچی هەڵگەڕایەوە.

(أَذْلَغ): لچهەڵگەڕاو.
ذلـــف: (ذَلِفَ- الأَنْفُ. ذَلَفـــاً): لووتی کورتو بچووك بوو و پەرەکەکانی ڕێكو تەختبوو.
(أَذْلَـــف (م) ذَلْفاء (ج) ذُلْـــف): لووتکورتو پەرەکە ڕێكو تەخت.
ذلـــق: ١-(ذَلَقَ- الِّســـانُ. ذَلْقـــاً): زمانەکە بە برشتو بە گوڕو پاراو بوو.
(ذَلَّـــقَ وذَلَّـــقَ وأَذلَقَ- الســـكینَ): چەقۆکەی تیژکرد.
(ذَلِقَ- الســـیف أَو اللِّسانُ. ذَلَقاً): شمشێرەکە یان زمانەکە تیژو بە برشتبوو.
(ذَلُقَ- اللِّسانُ. ذَلاقَةً): زمانەکە بە گفتوگۆو پاراو بوو.
(إِنْذَلَقَ): تیژو بە برشتبوو.
(أَلذَلـــق والذَلَـــق والذُلُـــق والذَلْـــق والذَلِق والذَليق): زمانپاراوی ڕەوانبێژ.
(- مِنَ الأَلْسِـــنَة أَو الأَسِـــنَّة): زمانی تیژو بە برشت یان نێزەی تیژ.
(«لِســـانٌ ذَلِقٌ طَلِقٌ و ذُلُقٌ طُلُقٌ وذُلَقٌ طُلَقٌ»): زمانبەرەڵاو تیژو بەبرشت/ زمانڕەوان.
(ذَلْقُ الشيءِ): تیژیی شتەکە.
(- اللِّسانِ): سەری زمان نووکی زمان.
(- السَّهم): نووکی تیرەکە.
(ذَلْقَةُ – الشَّيءِ): تیژیی شتەکە.
(أَلأَذلَق- مِن الأَلسِـــنَة أَو الأَسِـــنَّة (ج) ذُلْق): ١-زمانـــی تیژ یان نووکی تیـــژی نێزە ٢-تیپە

خزمكان.
(أَحرُفُ الذَّلاقَة): تيپه خزمكان كه به ئاسانيى له دەم دێنه دەرەوه كه شەشـن سـيانيان به لێـوه (ب. ف. م) پێياندەوترێـت (اَلذَّلقِيَّة) سيانيشـيان به سـەرى زمان دێت (ل. ر. ن) پێياندەوترێت.
(اَلذَوْلَقِيَّة) (اَلذَّولَق مِن كُلِّ شـيء): دەم يان نووكى هەموو شتێك.
(ذَولَقُ اللِّسان): نوكى زمان/ سەرى زمان.
(اَلأَحْرُف الذَولَقِيَّة): تيپەكانى سـەرى زمان وەك لەوەپێش باسمانكرد.
(اَلمُذَلَّق): نووكتيژ.
٢-(ذَلَقَ وأَذلَقَ- الطائِـرُ. ذَلْقاً): پەلەوەركە ريقنەيكرد.
٣-(ذَلِقَ- السِـراجُ. ذَلَقاً): چراكە رووناكيدا/ شەوقيدايەوە.
٤-(ذَلَقَ- هُ. ذَلْقاً): لەرو تێقوپاوو بێهێزيكرد.
(ذَلِقَ- الرَجُـلُ. ذَلقاً): پياوەكـە ١-دڵخوردو بێئارامبوو.
(- مِـنَ العَطَـشِ): لـە تينوانـدا خەريكى مردنبوو.
(ذَلَّقَ -هُ): لاوازو تێقووپاوو بێهێزيكرد.
(- الضَـبَّ): ئاويكردە كونى قومقومۆكەوە تا دەريبپەرێنێت.
(أَذلَـقَ- هُ): ١-لاوازو تێقوپـاوو بێهێزيكرد ٢- دڵخورديكرد.
٥-(اَلمُذَلَّق): شـيراو/ شـيرێك كه ئـاوى زۆر تێكرابێت.
ذلى: (ذَلَى- الرطَبَ. ذَلياً): فەريكە خورماكەى چنى.
(تَذَلَّى): بێفيزيى نواند.
(إِنْذَلى- الرَطبُ): فەريكە خورماكە چنرا.
(إِذلَـوْلى): ١-زەليلبوو/ سەرشـۆڕ بوو ٢-مليدا ٣-بەدزييەوە بە پەلە بۆيدەرچوو.
ذمّ: ١-(ذَمَّ- هُ. ذَمّاً و مَذَمَّةً): لە پاشـملە بە خراپە ناويبرد/ لێيدووا/ بەدگۆييكرد.
(ذَمَّـمَ- هُ): لە پاشـملە زۆر خـراپ لێيدواو ناويبرد.
(ذامَّ- عيشَـهُ): قاپلانـە ژيا/ بـەو ژيانەى داكەوت.
(أَذَمَّ- الرَجُـلُ): بەدكاريكرد كـە مايەى بە خراپە ناوبردنيبوو/ بەدناوكردنيبوو.
(- هُ): كابراى بە بەدناو هاتە بەرچاو.
(- بِهِـم): بێـزى لێيانهاتـەوەو بە سـووك تەماشايكردنو بەجێيهێشتن.
(تَذامَّ- القَومُ): خوێشـكەل لە پاشـملەو بە خراپە ناوى يەكتريانهێنا.
(تَذَمَّـمَ- مِنـهُ): شـەرمى لێكـردو بێـزى لێهاتەوە.
«إِنَّني أَتَذَمَّمُ مِن القَومِ»: من لە خوێشـكەل جودا دەبمەوە دەچمە لايەكيتر.
(إِسـتَذَمَّ): كارى بەديكرد/ كارى نەنگيى كرد

که جێی قسه پێوتیبوو.
(- إلى فُلان): کارێکیکرد که فیسار خراپەی بڵێت.
(اَلـذَّم (مص) (ج) ذُمُـوم): ١-زەمکردن/ به خراپـه ناوبردن بەدگۆییکـردن ٢-به خراپه ناوبراو ٣-نەنگیی/ کەموکووڕیی/ خەوش.
(مَذموم): نەنگین/ لەکەدارکراو/ زەمکراو.
(«اِفْعَـل کـذا وخَلاكَ ذَمٌّ»): ئـەو کاره بکه ناوزڕاندنت لەسەر لادەچێت.
(اَلذَمیـم (ج) ذِمـام): به خراپـه ناوبراو/ زەمکراو.
(أمرٌ مُذِمٌّ): کاری ڕشـت/ کاری ناشـیرین که مایەی به خراپه ناوبردنبێت.
(اَلمَذَمَّـة) (مـص): جێـی شـەرمەزاریی‌و نەنگیی/ مایەی زەمکردن.
(قَضَـى مَذَمَّتَـهُ أو مَذِمَّتَـهُ): هـۆی نەنگیکردنەکـەی بڕی‌و له ترسـاندا چاکەی لەگەڵدا کرد.
(اَلمُذَمَّم= المَذْموم): زەمکراو/ نەنگینکراو/ به خراپه ناوبراو.
٢-(ذَمَّ- الأنفُ. ذَمّاً و مَذَمَّةً): لووتەکه ئاوی پێداهاته خوارێ.
(اَلذَمیم (ج) ذِمام): ١-چڵم ٢-ئاوی نەویست/ ناخۆش.
٣-(أذَمَّ- هُ): پەنایداو پاراستی.
(- عَلَيـهِ): بەڵێـن‌و پەیمانی بۆ وەرگرت که دەستەبەربێت.
(اِستَذَمَّ- بِهِ): داوای لێکرد که پەنایبدات/ که بیگرێته خۆی/ دەستەبەربێت.
(اَلذِّم= الكَفالَة): دەستەبەریی.
(اَلذِمَّة (ج) ذِمَم): ١-دڵنیاکردن‌و پەیماندان/ متمانه ٢-دەستەبەریی.
(«في ذِمَّتـي کـذا»): دەسـتەبەری ئەوەم/ پاراستنی ئەوه به ئەستۆمەوەیه.
(«أنْتَ في ذِمَّـةِ الله»): تۆ لەژێر چاودێریی‌و پەنای خودادایت.
(أهـلُ الذِمَّـة): ١-دیـان‌و جوولەکەو هیتری پەیمانبەسـتەکان کـه لەژێـر سـایەی ماڵی ئیسـلامدا دەژیـن ٢-خوێشـکەلانێك کـه پەیمانبەستەی یەکترن/ هاوپەیمانن.
(«هُـم ذِمَّـةٌ»): ئـەوان پەیمانیـان لەگەڵ یەکتریدا بەستووه/ پەیمانبەستەی یەکترین.
(اَلذِمِّي): ئـەوەی سـەرانه دەدات بەرامبەر پاراسـتنی خۆی‌و مـاڵ‌و منـداڵ‌و ناموس‌و هەرچی هەیه.
(اَلذِمام (ج) أذِمَّة): ١-ماف ٢-پاراستنی ناموس ٣-پەیمان‌و دڵنیاکردن.
(اَلمَذَمَّة): ماف‌و ڕێزو ناموس.
(هُوَ يَحْفَظُ مَذَمَّتَهُ): ئەو ماف‌و ڕێزو ناموسی دەپارێزێت.
(اَلذَمامَة والذِمامَة): دەستەبەریی.
(اَلذِّمامات): ماف‌و ڕێزان/ ڕێزو پاراستن.

٤-(أَذَمَ- المَكانُ): شوێنەکە وشك‌و بێئاوو بێبەرهەم بوو.
(بِئرٌ ذَمَّة) (ضد): ١-چاڵاوەکە/ بیرەکە کەمئاوە ٢-ئاوی زۆرە.
(بِئرٌ ذَميم (ج) ذِمام) (ضد): ١-بیرێکی کەمئاو ٢-بیرێکی فرەئاو.
(اَلذَّمامَة): پاشماوە/ ماوە.
٥-(اَلذِمّ): ١-فەوتاو/ مردوو ٢-زۆر لەڕ.
(رَجلٌ ذِمٌّ): پیاوێکی چرچ‌و سیس/ زۆر لاواز.
(اَلمَذِمّ): کەسێکە بێجووڵە.
(اَلذَميم (ج) ذِمام): ١-زیپکەیەك دەموچاو بگرێتەوە ٢-ئاوڕنگ کەشەو دەبارێت.
٦-(ذَمْذَمَ- الرَجُلُ): پیاوەکە کەمبەخشبوو.
ذمأ: (ذَمَأَ- الأَمرُ عَلَيهِ ذَمْأً): کارەکەی لێ چووە بەست/ زەحمەتبوو/ گرانبوو.
ذمر: ١-(ذَمَرَ- هُ. ذَمْراً): هەڕەشەیلێکرد.
(- هُ علی الأَمرِ): هانیدا بە تەشەرەوە تا باشتر تێهەڵچێتە کارەکە.
(تَذَمَّرَ): ١-سەرزەنشتی خۆیکرد بۆ ئەوەی کە لەدەستیچوو ٢-تووڕە بوو.
(- علی‌فُلان): پشتیکردە فیسارو هەڕەشەی لێکرد.
(«كان يَتَذَمَّرُ علی رَبِّه»): گلەیی لە خودای خۆی دەکردو ناقایلیی خۆی بۆ دەردەبڕی.
(تَذَمَّرَ وتَذامَرَ- القَومُ): ١-خوێشگەل بەسەر یەکدا دەیانبۆڵاند/ گلەییاندەکردو بێزارییان لە یەك دەربڕی ٢-هانی یەکتریان بۆ شەڕ دەدا.
(اَلذَمِر والذِمْر والذِمِّر واَلذَمير (ج) أذمار): بێباك/ ئازا/ دلێر/ نەبەرد.
(ذَمار): هاندانی شەڕ/ ئامادەی شەڕ بە.
(اَلذِمار): ١-هەموو ئەوانەی کە پێویستەو ئەرکە لەسەرت بیانپارێزیت/ بەرگرییان لێبکەیت ئەگەر نەیکەیت‌و لەدەستت بچن سەرزەنشت دەکرێیت‌و قسەت دێتە سەر ٢-خێزان ٣-کەسوکار .
«هُوَ حامی الذِمار»: ئەو پارێزەری خێزان‌و کەسوکارە خۆ ئەگەر نەیکات ئەوە تەشەری لێدەدەن‌و سەرزەنشتیدەکەن.
«الذِمار» ٤- ئەوەی کە مرۆڤ هەیەتی ٥-شوێنی ستارەگرتن.
(«هُوَ أَمْنَعُ ذِماراً مِنْكَ»): ئەو لە تۆ باشتر لە خێزان‌و ماڵ‌و ئەوەی هەیەتی پارێزگاریدەکات‌و شایستەترە.
(اَلذَمارَة): ئازایەتیی/ نەبەردیی/ بێباکیی/ دلێری.
(اَلذيمُرِيّ): پیاوی توندە سروشت‌و تووڕەو تڕۆ.
٢-(ذَمَرَ- الأَسَدُ. ذَمْراً): شێرەکە نەڕاندی.
(ذَمَّرَ- الرَجُلَ): ملی کابرایگرت پەخەیگرت.
(- الشيءَ): ئەندازەی شتەکەیگرت/ خەمڵاندی.

(اَلْمُذَمَّر) (مفع): ١-مل/ ئەستۆو دەوروپشتی ٢-سەرشان.
(«بَلَغَ الأَمرُ المُذَمَّر»): کار گەیشتە ئەستۆی‌و توندو سەختبوو.
ذمل: (ذَمَلَ- البَعيرُ. ذَمْلاً و ذَميلاً و ذُمولاً و ذَمَلاناً): حوشترەکە (لەسەرخۆ/ هێواش) رۆیشت.
(ذَمَّلَ- البَعيرَ): حوشترەکەی لە رۆیشتندا هێواشکردەوە.
(اَلذَميل): لە سەرخۆو هێواش رۆیشتن.
(«ناقَةٌ ذَمول»): مێحوشترێکی رەوتخۆش‌و نەرم.
(اَلأَذخَل): بەڵەك.
ذمه: (ذَمِهَ- الحَرُّ. ذَمَهاً): گەرما تاویسەند.
(- الرَّجُلُ بالحَرِّ): پیاوەکە زۆر گەرمابیبوو.
ذَمِيَ: ١-(ذَمِــيَ. ذماً و ذَماءً): بزوا/ جوولا/ جما.
ذَمى. ذَمَياناً): پەلەیکرد/ خێرایکرد.
(إستَذمى- ماعِنــدَهُ): دوای ئەوە کەوت کە هەیبوو گرتی‌و بردی.
٢-(ذَمى. ذَماءً): ١-نەخۆشیەکەی درێژەیکێشا ٢-نزیکی مردن بوومەوە/ لە گیانکەنشتدا بوو.
(أَذمى- فُلاناً. إذماءً): وایلێدا نزیکی مردنی کردەوە.
(أَلذَماء): گیانە گوییەنەیەك/ تۆزە گیانێك.
(«مابَقــيَ مِنهُ إلاّ ذَماءٌ يَتَرَدَّد في خَيالِ»): بە حاڵ گیانی تێدا ماوە.
٣-(ذَمى. ذَماءً): بۆگەنی لێهەستا/ لێدەرچوو.
(- تهُ الريحُ ذَمْياً): بۆگەنەکە ئازاریدا.
(اَلذَمى): بۆنی (بۆگەن‌و ناخۆش).
ذنّ: ١-(ذَنَّ- المُخاطُ ذَنبيناً و ذَنَناً): چلمەکە هاتە خوارێ.
(ذَنَّ وذَنــنَ. ذَنناً): وایلێهــات ئاو بە لووتیدا بێتە خوارێ.
(اَلذُّنَنـــن) (مــص): چلم‌و پیســیی‌و کەمێڵی لووت.
(اَلأَذَنّ (م) ذَنَّاء (ج) ذُنّ): چلمن.
(«أَنْفُكَ «مَنكَ وإنْ كانَ أَذَنّ»): لووت لووتی خۆتــە با چلمنیــش بێت واتا کەســوکار هی خۆتە با کەموکووڕیشیان هەبێت. بە یەکێك دەڵێن کە لە کەسوکارەکەی ببێزرێت.
(اَلذُنان والذَنين): ئاوی لووت/ چلم.
٢-(ذَنَّ- البَرْدُ. ذَنيناً): ســەرما (سۆڵەیکرد/ تیژ بوو).
٣-(ذَنَّ. ذَيناً وز ذَنيناً): بێتابوشتانەو هێواش رۆیشت.
(«إنَّهُ لَيَذِنُّ»): بێهێزو بێتابوشتی نەخۆشییە یان پیرییە.
(اَلذُنانَة): ١-پاشماوەی شتێکی کز ٢-پێداویستیی.
ذنب: ١-(ذَنَــبَ- هُ. ذَنباً): بۆتە کلکی/ بۆتە سێبەری هەر لێینابێتەوە.
(تَذَنَّبَ- الطَّريقَ): ملی ڕێگەکەیگرت.

(تَذانَبَ-السَّحابُ): پەڵە هورەكان بەرودوای يەكبوون.
(إستَذْنَبَ- هُ): دوايكەوت.
(- الأمـرُ): كارەكـە تـەواو جێبخۆيگـرت/ دامركا.
٢-(ذَنَّبَ- الجَـرادُ): كوللەكە كلكى چەقاندە زەويەكە تا هێلكەى تێدا دابنێت.
(- الضَبُّ): مارمێلكەكە كلكى دەرهێناو سەرى لە كونەكەيدا بوو.
(- الضَبَّ): كلكى مارمێلكەكەيگرت.
(- العَمامَـةَ): لكـى سـەروپێچەكەى/ عەمامەكەى بەردايەوە.
(- الكِتـابَ): تەواوكـەرى كتێبەكـەى بـە كتێبەكەوە نا/ خستيە سەرى/ لكاند.
(تَذَنَّـبَ- الرَجُـلُ): لكـى سـەروپێچەكەى بەردايەوە.
(اَلذَنَـبُ- مِـنَ الحَيَـوان (ج) أذناب): كلكى (گيانەوەر/ زيندەوەر).
(«ضَـرَبَ بِذَنَبِهِ»): كلكى خـۆى داكوتا واتا جێگير بوو/ نيشتەجێبوو.
(«رَكِبَ ذَنَبَ البَعيرِ»): بە بەشـى كەم قايل بوو.
(«رَكِبَ ذَنَبَ الريـحِ»): خۆى بە دەمباوە دا واتا پێشكەوتو كەس پێينەگەيشت.
(ذَنَبُ الثَّعلَب) (ن): (گيايەكە) كلكەرێوى.
(ذَنَبُ الفَرَسِ): (گيايەكە) كلكە ئەسپ.
(ذَنَبُ الخَيلِ أَو الكُنباث) (ن): كلكە ئەسـپ رووەكێكـە گوڵەكەى شـارراوەيە لە شـوێنە شێدارەكاندا دەروێت.
(ذَنَبُ العَقرَب): چزوى دووپشك.
(- السَوطِ): نووكى قامچى/ سەرى قامچى.
(أذنابُ الناسِ): مرۆڤەرسواوهيچوپووچەكانى ناو خەڵك/ نزمەكان.
(اَلذِناب (ج) ذَنائِب): پەتێكە كلكى حوشترى پێدەبەسترێت.
(ذِنابُ الشَّيءِ): دوايىو كۆتايى شتەكە/ كلكى شتەكە.
(ضَبٌ أَذْنَب): مارمێلكەى كلكدرێژ.
(اَلذَنُوب): گۆشتى دووگ.
(اَلذَنوب (ج) ذَنائِـب و ذِناب وأَذْنِبَة — مِنَ الخَيل): ئەسپى كلكەبەرزو تووكن.
(«دلوٌ ذَنوب»): دۆلكەى دەسكدار.
(اَلمِذْنَب): كلكى درێژ.
(اَلمِذْنَب و المِذْنَبَة): ١-كەوگير ٢-كەوچك.
(اَلذِنبَة (ج) ذَنَبات): كلك.
(- مِـنَ الوادي): (كلكى/ دامێنى) دۆڵەكە كە شوێنى ناوەرۆكەكەيەتى.
(ذَنَباتُ الناسِ وذُناباتِهِم): سووكو رسواكانى ناو خەڵك.
(اَلمُذَنَّب): كلكادار.
(«نَجـمٌ مُذَنَّـب أَو ذات الذَنَـب») (فـك): ئەستێرەيەكە بە دەورى خۆردا دەسوورێتەوە

ناوکێکی بچووکی هەیە خەرمانەیەکی سووری گازیی دەورەیداوە، کلکێکی گازیی درێژی لێدەبێتەوە. نموونەی ئەوە ئەستێرە کلکدارەکەی زانا هالییەکە ساڵی ١٩١٠ بینراو چاوەڕێدەکرێت ساڵی ١٩٨٥یش دەرکەوێتەوە.

(اَلذِنِبِّی والذُنُبِّی): کلک.

اَلْمُذانِب- مِنَ الإبِلِ أو الخَيلِ): ئەو حوشترو ئەسپانەی کە لە کارواندا لە دواوەن.

(اَلذُنابَة- مِن الوادي): (دامێنی/ کلکی) دۆڵەکە.

(اَلذُنابی): کلکی (باڵندە/ پەلەوەر).

(ذُنابی الطائرة) (ا ع): ئەو تەختیانەی دەخرێتە کلکی فڕۆکەوە بۆ ڕاگرتنیو لەنگەرگرتنی.

٣-(اَذْنَبَ- الرَجُلُ): گوناهیکرد/ گوناهبار بوو.

(تَذَنَّبَ- علیه): دەستدرێژیی لێکردو دوژمنکاریی لەگەڵدا کرد.

(اِسْتَذْنَبَ- هُ): بە گوناهباری دانا یان بەگوناهبار هاتە بەرچاوی.

(اَلذَنْب (ج) ذُنُوب (جج) ذُنُوبات): گوناه/ تاوان/ سووچ.

٤-(الذَنُوب): گۆڕ.

(اَلمِذنَب): جۆگەلەو ئاوەڕۆگە زۆر فراوان نەبێت.

(اَلذِنابَة): کوندەی ئاو.

ذه: (ذه وذِه): ئامرازی ئاماژەی نزیکە بۆ مێ (ه)ی ورپاکردنەوەی دەچێتە سەر دەبێتە هَذِه وهذِهِ: ئەمە.

ذهب: ١-(ذَهَبَ. ذَهاباً و ذُهُوباً و مَذْهَباً): ١-ڕۆیشت/ چوو ٢-تێپەڕی ٣-مرد.

(- الأمرُ): کارەکە بەسەر چوو.

(- عَلَيَّ الشَيءُ): شتەکەم بەسەردا تێپەڕی/ لەبیرمچوو.

(- بِهِ): ١-بە خۆیەوە بردی/ لەگەڵ خۆیدا بردیو ڕۆیشت ٢-لە جێی خۆی لایبرد.

(«ذَهَبَتْ بِهِ الخُيَلاءُ»): لەخۆباییبوون بەخۆنازین فیزی تەواوی پێپەیداکرد.

(اَذهَبَ- هُ واَذهَبَ- بِه): لە جێی خۆی دەرپەڕاندو لایبرد/ سڕییەوە.

(اَلْمَذْهُوب): ڕۆیشتوو/ سڕراو.

٢-(ذَهَبَ- فِي المَسْأَلَةِ إلى كَذا. ذَهاباً و ذُهُوباً و مَذْهَباً): لەو باسەدا ڕای وابوو و وابۆچوو.

(تَمَذْهَبَ بِالْمَذهَب): دوای ئەو ڕێڕەوە کەوت/ چووە سەر ئەو ڕێڕەوە.

(اَلْمَذْهَب (مص) (ج) مَذاهِب): ١-ڕێڕەو ٢-بڕوا ٣-ڕێباز ٤-سەرچاوەو بنچینە.

(مَذاهِبُ الاسلامِ اَرْبَعَةٌ): ڕێڕەوی ئاینی ئیسلام چوارن. حەنەفیو شافیعیو حەنبەلیو مالیکی.

(اَلْمُذَهَّبات): حەوت هەڵبەستی پێش ئیسلامن بە پلەی دوای (موعەللەقاتن).

٣-(ذَهِـبَ. ذَهَباً)؛زێڕێکـی زۆری پەیداکرد لە خۆشـیاندا حەپەسـا/ ئەبلـەق بوو وەك تێکچووبێت وابوو.

(ذَهَّـبَ وأذهَـبَ- الشَـيءَ)؛زاخـاوی زێڕی شتەکەیدایەوە، ڕووکەشی زێڕیکرد.

(ذَهِیـب ومُذْهَب و مُذَهَّـب)؛زاخاوی زێڕ دراو/ ڕووکەشی زێڕکراو.

(اَلذَهَـب (مـص) (ج) اَذْهـاب و ذُهُـوب وذُهْبان)؛زێڕ.

(ذَهَبَة)؛پارچە زێڕێك- زێڕی کارنەکراو.

(- (ج) ذِهـاب واَذهاب و (جـج) اَذاهِیب)؛ زەردێنەی هێلکە.

٤-(اَلذِهْبَـةُ (ج) ذِهـاب واَذهـاب و (جج) اَذاهِیب)؛١-ڕشێنەی باران ٢-بارانی بە خوڕ/ لێزمە باران.

ذهـر: (ذَهِـرَ. فُـوهُ. ذَهَـراً)؛ دانەکانـی ڕەشبوونەوە.

(اَذْهَر)؛دانرەشەوە بوو.

ذهل: ١-(ذَهَلَ- الشيءَ وعَنهُ- ذَهْلاً وذُهُولاً)؛ ١-سـەرگەرمی شـتێکیتر بوو و ئەو شتەیتری لە یـاد چوو/ لەبیرچـوو ٢-فەرامۆشـیکرد/ لەبیریچووەوە.

(ذَهِلَ. ذُهُولاً)؛هۆشی لای خۆی نەما/ وڕبوو/ حەپەسا/ واقیوڕما.

(اَذْهَلَ- هُ)؛هۆشی لێبری و ڕێکرد/ حەپەساندی.

(اَلمَذْهَـل (ج) مَذاهِل)؛ئەو شـوێنەی هۆش تێدا نامێنێت.

٢-(اَلذُهْـل والذَهْـل مِنَ اللَّیـل)؛(بڕێکی/ بەشێکی) شەو.

(اَلذُهْلُـول (ج) ذَهالِیـل- مِـنَ الخَیـل أو الرِجال)؛ئەسپی ڕەسەن یان پیاوی جوامێرو بەخشندە.

ذهـن: ١-(ذَهَنَ- الأَمرَ. ذَهْنـاً)؛١-لە کارەکە گەیشـتو بیری بۆیچوو ٢-لەو باشـتر لە شت گەیشتو زیرەکتر بوو.

(ذَهَنَ واَذْهَنَ واسْتَذْهَنَ- الرَجُلَ عِنَ الأَمرِ)؛ کارەکەی لەبیر پیاوەکە بردەوە.

(ذَهِنَ- الشَـیءَ. ذَهَناً)؛لە شـتەکە گەیشتو بیری بۆی چوو.

(ذَهُنَ. ذَهانَةً)؛ئەوەی کە خسـتە دڵیەوە لە بیریدا مایەوە.

(ذُهِنَ)؛لە یادی برا/ لە بیری برایەوە.

(ذاهَـنَ- هُ)؛لـە بیرتیژیـدا بۆڕیـدا/ لـەو بیرتیژتر بوو.

(«إنَّـهُ بِذاهِـنُ النـاسَ و یُفاطِنُهـم»)؛ لەبیرتیژیـیو وریایـیو پەیپێبردنـدا بۆری هەموو خەڵکەداتەوە.

(اَلذِهْـن (ج) اَذهان)؛١-تێگەیشـتنو هێزی ناوەز ٢-بیرتیژیی ٣-هێزو دەسەڵات.

(«مابِرجلـي ذِهْـنٌ»)؛پێم هێـزی/ توانای ڕۆیشتنی نییە.

(اَذهَن (ج) اَذهان)؛بە مێشکیی/ هوشیاریی و

بەپیپێبردن.

(«هُوَ مِن أهْلِ الأذهــانِ): ئەو لەوانەیە زوو پەی بە شــت دەبات و لە شت دەگات/ زۆر بە مێشکە/ زرنگە.

(رَجُــلٌ ذُهْنٌ و ذَهِــنٌ): پیاوێکــی زیرەك و شیارە/ زرنگە/ بەمێشکە/ بەپیپێبەرە.

٢-(اَلذِهْن (ج) أذْهان): پیو.

ذهــا: (ذَهــا. ذَهْــواً): ترزلیــی نوانــد/ گەنجەفەیکرد/ لووتبەرز بوو.

ذو: ١-(ذو): خاوەن.

(ذَوان): جوتی (ذو) وە.

دوو خاوەن ((ج) ذوون) لە کوردیدا بەرامبەر پاشگری (دار)ە.

(«ذو اليَدِ أحَقُّ»): دەستدار شیاوترە.

(ذَوو الأرحام): خوێشان/ خزمان/ کەسوکار.

(ذا): خاوەن/ پاشگری لە (لە پێنج ناوەکەیە لە زمانی عەرەبیدا).

(وَجَدْتُــهُ ذا صَبــاحٍ): لــە بەیانییەکــدا/ بەیانییەکیان دیم.

(ذي): خــاوەن. پاشــگری: (دار) (لــە پێنج ناوەکەی زمانی عەرەبییە).

(«كان ذلــك مــن ذي قَبــلٍ»): ئــەوە لەوە پێشبوو/ دەمێك بوو.

(«جاءَ مِن ذي نَفسِهِ»): لە خۆیەوە هات/ بە ئارەزووی خۆی هات.

(اَلذَوُون والأذواء): شاکانی یەمەن کە پێشوو/ پێش نازناوەکانیان (ذو) بووە وەك: (ذویَزن) و (ذو نواس) و (ذو ریاش) بووە.

٢-(ذات): مێی وشەی (ذو)ە.

(ذَواتان): جووتەکەیەتی.

(ج) (ذَوات). (لَقَيتُــهُ ذاتَ يَومٍ): رۆژێك لە رۆژان پێیگەیشتم.

(ذات لَيْلَةٍ): شەوێك لە شەوان.

(ذاتَ مَرَّةٍ): جارێــك/ جارێکیان/ جارێك لە جاران.

(كان ذلك ذاتَ العُوَيْم): پار.

(جَلَــسَ ذاتَ اليَمــينِ): لــەلای ڕاســتەوە دانیشت.

(لَقَيتُــهُ أوَّلَ ذاتِ يَدينِ): هەر لە ســەرەتاوە پێیگەیشتم.

(ألْقَــتِ الدَجاجَةُ ذاتَ بَطنِها): مریشــکەکە هێلکەکەیکرد یان ڕیقنەکەیکرد.

(ذات الصَدرِ): بیر یان ڕازو نهێنی.

(ذاتَ اليَمين): لای ڕاست/ بەلای ڕاستدا.

(ذات البَين): ڕەوش/ بار.

(أَصلِحــوا ذاتَ بَينِكُــم): بــاری نێوانتــان چاکبکەن.

(ذاتَ الشفةِ): وشە.

(«كَلَّمْتُهُ فَما رَدَّ عَلَيَّ ذاتَ شَــفَةٍ»): دواندم ئەو بە وشەیەکیش وەڵامینەدامەوە.

(ذات اليَد): ئەوەی کە بە دەستەوەیە، ئەوەی کە هەیەتی/ ئەوەی کە لە بندەستیدایە.

(«قَلَّتْ ذاتُ يَدِهِ»): دەستی کورتبوو.

(ذات الجَنب) (طب): هەوکردنی بەرگی سییە دەبێتە هۆی کۆکەو تەنگەنەفەسیو تا.

(ذات الرئة وذات الصَدر وذات الكَبد): نەخۆشین تووشی سیو سنگو جگەر دەبن.

(ذاتُ الشيءِ): شتەکە خۆیو ناوەڕۆکی/ گەوهەرەکەی.

(ألذاتُ): خۆ/ ئەوەیە کە بە کەڵکی ئەوە بێت کە بزانرێتو بناسرێتو هەواڵی لێبدرێت.

إسْمُ الذات عند النُحاة: ناوی خۆ لای زمانەوانەکان: ئەوەیە کە خۆکە ناوی لێنرابێت. وەك پیاو، شێر. بەرامبەرەکەی.

إسم المَعنى: ناوی واتا وەك زانست. ئازایەتی.

(ألذّوات): مەزنانی خوێنشەگەل/ گەورە/ پیاوان/ سەرداران.

(ألذّاتي): خۆیی.

ذاب: (ذابَ- الثّلجُ أو السمنُ. ذَوْباً و ذَوَباناً): بەفرەکە یان ڕۆنەکە/ چەورییەکە توایەوە.

(- الرَجُلُ): کابرا هەر خەریکی خواردنی هەنگوینی ساغبوو/ سەرومڕ هەنگوینی خوارد.

(-تِ الشمسُ): خۆرەکە تاویسەند/ هەتاوەکە زۆر گەرمبوو.

(- دَمْعُهُ): فرمێسکەکەی هاتە خوارێ.

(«ذابَ جِسمُ الرَجُل»): لەشی پیاوەکە پووکایەوە. واتا لاواز بوو.

(ذَوَّبَ السمن): ڕۆنەکەی/ چەورییەکەی تواندەوە.

(أذابَ- السمن. إذابَةً):(ڕۆنەکەی/ چەورییەکەی) تواندەوە.

(إستَذابَ- هُ): داوای هەنگوینی پاڵاوتەی لێکرد.

(ألذَوْب) (مص): هەنگوینی پاڵاوتەی ساغ.

(ذَوْبُ الذَهَب): تواوەی ئاڵتون یان ئاوی ئاڵتون.

(«هذا الكَلامُ ذَوْبُ الروح»): ئەم قسەیە هەنگوینە بۆ گیان.

(ناقَةٌ ذَؤُوب): حوشترێکی چەورو قەڵەو.

(ألمِذْوَب): دەفری تێتوانەوە.

(ألمِذْوَبَةُ (ج) مَذاوب): کەوچكو کەوگیر.

(الإذواب والإذوابَة): کەرەی تواوە لە مەنجەڵدا تا بکرێت بە ڕۆن.

(«هُوَ أحلى مِنَ الذَوْب بالإذوابَة»): ئەو لە هەنگوینی ساغی پاڵاوتەی تێکەڵ بە کەرەی تواوە خۆشترە.

٢-(ذابَ- الرَجُلُ. ذَوْباً و ذَوَباناً): کابرای ژیر خۆی گەوجکرد.

(ألذاب): خەوش/ کەموکووڕیی/ ناتەواویی.

(ألذَوبَة):گەوجییەك/ کەرێتییەك.

(«ظَهَرَت مِنهُ ذَوبَةٌ»): (گەوجییەکی/ کەرێتییەکی) لێدەرکەوت.

٣-(ذابَ- عليه المالُ ذَوباً و ذَوَباناً): سامانی

بەسەردا رژا/ دارایی دەستکەوت.

(«ماذاب في يدي مِنهُ خَيرٌ»): هیچ خێرێکم لێوەی دەستگیر نەبوو.

(«ذابَ لـي عَليهِ حَـقٌ مافيكـم»): مافێکم لەسـەریبوو لەسەری سـاغبووەوەو پێویست بوو بیدات.

(أذابَ- حاجَتَـهُ. إذابَةً): پێداویسـتیەکەی تەواوو جێبەجێکرد.

(- القَومُ أمْرَهُم): خوێشـگەل کاروبارەکەیان سازکرد/ چاککرد.

(إسـتَذابَ- حاجَتَهُ): پێداویستیەکەی تەواوو جێبەجێکرد.

(- الشيءَ): شتەکەی هێشتەوە.

(الذَوبَةُ): ئەو پاشـماوە داراییەی کە پیاوەکە پاشەکەوتیدەکات/ دەیهێڵێتەوە.

٤-(ذَوَّبَ- الغُـلامَ): گودلـەی بـۆ کورەکــە هێشتەوەو بۆ کرد.

(الذُوابَة): گودلە/ پەرچەم/ قژی پێشیسەر.

٥-(أذابَ- على العَدُوّ): دای بەسەر دژەمندا.

ذاج: (ذاجَ. ذَوْجاً): پەلەیکرد/ خێرایکرد.

(- الماءَ): ئاوەکەی خواردەوە.

ذاخ: (ذاخَ. ذَوْخاً): باڵی لە رۆیشـتندا گرت/ تیژ رۆیشت.

(ذاحَ و ذَوَّحَ- الإبلَ): حوشـترەکانی پەرش‌و بڵاو کردەوەو دەریکردن.

ذاد: (ذادَ- هُ. ذَوْداً و ذِيـاداً): پاڵـی پێوە ناو دەریکرد.

(«ذاد الإبلَ عِنِ الماءِ»): حوشـترەکانی لەسەر ئاوەکە دەرکرد.

(ذَوَّدَ- عَن حَسَبِهِ): داکۆکیی لە سەروەریی‌و رەسەنی خۆیکرد. و پاراستی.

(ذائِـد (ج) ذُوَّد و ذُوَّاد وذادَة): پارێـزەرو داکۆکیکەری رەسەن‌و سەروەریی خۆ.

(أذدادَ و أذوَدَ- هُ. إذادَةً و إذواداً): کۆمەکیـی پارێزگاریی‌و داکۆکی‌و بەرگریکرد.

(اَلـذَود): رەوە کۆمەڵە حوشـتر کە لە سـێ زۆرترو لە سـێ کەمتر نەبێت (وشەکە مێیە دەبێت هەر مێحوشـتریش بێـت ئەمە کۆیە تاکی نییە کۆی ئەو کۆیە (أذواد)ە.

(اَلـذَوَّاد):١-بەرگریکارێکـی سـەخت‌و چاك ٢-پارێزەری راستیی‌و ماف.

(اَلمَذاد): لەوەرگا.

(اَلمِـذوَد):١-هۆپارێـز/ ئەوەی کـە بەرگریی پێدەکرێـت-/ هۆبەرگریـی ٢-ئاخـوری وڵاخ ٣-قۆچی مانگاو گا چونکە خۆی پێدەپارێزێت ٤-زمان.

(«رجالٌ مَذاود و مَذاويد»): پیاوانی مەردو پارێزەرانی خێزان‌و فامیلیاو نیشتمان.

ذاط: (ذاطَ- هُ. ذَوْطاً): وا خنکاندی تا زمانی دەرکێشا.

(-الإناءَ): قاپەکەی لێوانلێو پڕکرد.

(ذَوِطَ. ذَوَطـاً): بەناگـەی کـورت‌و ناتەواو

بوو.
(أذوَط): چەناگە کورت‌و ناتەواو.
(ألذَّوَط): ناکەسبەچان/ ڕسواو سووکانی ناو خەڵك.
(الذَوْطَـة (ج) أذواط) (ح): جاڵجاڵۆکـەی پشتزەرد.
ذاع: (ذاعَ- مالَهُ. ذَوْعاً): داراکەی لە بەردداو نابووتبو هیچی نەهێشتەوە.
(أذاعَ – القَـومُ- بِمـا في الحَـوضِ إذاعَةً): خوێشـگەل ئـەوەی لـە گۆلەکـەدا بـوو خواردیانەوە.
(- الرَجُلُ بمالِهِ): پیاوەکـە داراکەی لەگەڵ خۆیبرد.
ذاق: (ذاقَ- الشَــيءَز ذَوْقاً و ذَواقاً و مَذاقاً): شتەکەی چەشت تا بزانێت چۆنە.
(- العَذابَ): ئازاری چەشت.
-· الرَجُـلَ وما عِندَ الرَجُلِ. ذَوْقاً و ذَواقاً): کابرای تاقیکردەوە یـان ئەوەی کە لە لایبوو تاقیکردەوە.
(أذاقَ- هُ الشَّـيءَ إذاقَةً): شـتەکەی پێچێشت پێنۆشی.
(تَذَوَّقَ – الشيءَ): شتەکەی کەم کەم چێشت/ بە شێنەیی شتەکەی تامکرد.
(تَذاوَقَ- القَومُ الشيءَ): خوێشگەل شتەکەیان چەشت.
(«تَذاوَقوا الرماحَ»): نێزەکانیان گرتەدەست.

(إستَذاقَ- هُ): لێپروانی‌و تاقیکردەوە.
(- لَهُ الأمْرُ): کارەکەی هاتە ژێر دەست‌و بۆی ئاسانبوو.
(ألذَوْق): ١-چێژ/ چەشە ٢-سروشت.
(«هُوَ حَسَــنُ الذَوقِ لِلشِّـعرِ): باش چێژ لە هەڵبەست دەبینێت/ وەردەگرێت.
(ألذَواق): ١-چێژ/ تام/ چەشە.
(ذَواقُهُ طَيِّب»): چێژی خۆشە ٢-سروشت.
(ألذائِقَة): هێزی چەشتن/ توانای چەشە.
(ألمَذاق): تام/ چێژ/ چەشە.
(«مَذاقُــهُ طيب»): (چێژی/ تامی) خۆشــە خۆشمەزەیە.
(مرّ المَذاق)» چێژ تاڵە/ تام تاڵە.
ذوى: (ذَوَى و ذَوِيَ- النَباتُ. ذَوِيّاً): ڕووەکەکە سیسبوو. ئاوی تێدا نەما.
(أذوى – هُ إذواءً): سیسیکرد.
(ألذَوَى): مەری سیس‌و بچووك.
(ألــذَواة): توێکڵی کاڵەك یان عەنەبەو هی لەو بابەتە.
(ذي و هَــذي): (ئامــرازی ئاماژەیە بۆ مێی نزیك) ئەمە.
ذیت: (ذَيْتَ ذَيْــتَ و (ذَيْتَ و ذَيتَ): ئەوەو ئەوە (ئیدیۆمە بۆ قسەکردن یان کار).
(«قُلتُ لَهُ ذَيتَ ذَيتَ»): ئەوەو ئەوەم پێوت.
(«فعلتُ ذَيتَ ذَيتَ»): ئەوەو ئەوەمکرد.
(ذَيّاً ذَيّاً و ذَيَّةً ذَيَّةً): ئەوەو ئەوە (ئەمەیش

وەكو ئەوەی پێشــوو ئیدیۆمە ئێمە) دەڵێین: هین و هین.
ذاج: (ذاجَ- الماءَ. ذَيجاً): ئاوەكەی هەڵقوڕاند/ خواردیەوە.
(ذايَــجَ- هُ. مُذايَجَــةً): هاوڕێیەتیكــردو بەشداریكرد لە خواردنەوەدا/ هاونشینیكرد.
ذاخ: (ذَيَّــخَ- تِ النَخْلَةُ): دارخورماكە تۆوی هەڵاڵەی وەرنەگرت و بــەری نەگرت/ هیچی هەڵنەپێچا.
(أذاخَ- بَنى فُلان. إذاخَةً): ســەری بە فیسار بەرەی شۆڕكردو كەساسیكردن.
(- بِالمَــكانِ): بــە شــوێنەكەدا (گــەڕا/ سووڕایەوە).
(الَذِيــخ (ج) إذياخ و ذُيُــوخ وذِيخَة) (ح): گورگی دڕو نەهێنبر.
(ذِيَخَـــة) (ح): ١-گورگەمــێ ٢-گۆڵەكەمتیاری تووكن. ٣-(ح) ئەســپ ٤-تەمەنزۆریی ٥-(فك) هەسارەیەكی سوورە.
ذار: (ذارَ- هُ. ذَيْــراً): ڕقــی لێبــووەوە/ بێزراندی.
(الَذيْرَة): پەینی بە گڵ تێكەڵبوو.
ذاع: ذ-(ذاعَ- الخَبَرُ. ذَيْعاً و ذُيُوعاً و ذَيعُوعَةً و ذَيَعاناً): هەواڵەكە بڵاوبووەوە/ پەخشبوو.
(«ذاع في جلده الجَربُ»): گەرییەكە هەموو پێستی گرتەوەو تەشەنەیكرد.
(أذاعَ- الخَبَرَ وبالخَبَــرِ إذاعَةً): هەواڵەكەی بڵاوكردەوە/ پەخشكرد.
(- السِــرَّ وبالسِــرِّ): نهێنیەكەی دەرخست/ دركاند/ جاڕیدا.
(إنْذاعَ- الخَبَرُ): هەواڵەكە بڵاوبووەوە.
(الإذاعَة) (مص): ڕادیۆ/ پەخش.
(«الإذاعــة اللبنانيــة»): ڕادیــۆو پەخشــی لوبنان.
(دار الإذاعَة): ئێستگەی ڕادیۆو پەخش.
(المِذيــاع= ميكروفــون): ١-میكرۆفــۆن/ دەنگەوەرە ٢-ڕادیۆ.
(المِذْياع (ج) مَذاييع): كەسێكە دەمشڕبێت و نهێنیی لا نەبێت و زوو بیدركێنێت.
(«فُلانٌ لِلأسرارِ مِذياعٌ ولِلأسبابِ مِضْياعٌ»): فیساركەس میكرۆفۆنی نهێنییەكانە واتا زوو نهێنیــەكان دەدركێنێــت و هۆكان لەدەســت دەدات.
٢-(أذاعَ- القَــومُ مافي الحَــوضِ أو بِما فيه. إذاعَةً): خوێشــكەل هەرچی لە گۆلەكەدا بوو خواردیانەوە.
(- بِالشَّيءِ): شتەكەی لەگەڵ خۆیدا برد.
ذيف: (الذَيْفان والذَيفان والذِيَفان): ژەهری كوشندە.
ذال: ذ-(ذال- الثَوبُ. ذَيلاً): جلەكە درێژبوو تا لە زەوی خشا.
(- الطائِــرُ): باڵندەكــە/ پەلەوەرەكــە كلكی فشكردەوە یان كلكی گورجكردەوە.

(- تِ الناقَــةُ بِذَنَبِها): مێحوشــترەکە کلکی بەردایە خــوارەوە بــۆ لای ڕەفیچکی ڤاچیو لارانی.
(-تِ الجارِيَــةُ): کەنیزەکەکــە بــە نــازەوە ڕۆیشتو داوێنی کراسەکەی بەکێشکرد.
(- فُلانٌ الى فلانٍ): فیســار لەگەڵ فیســاردا شەرمو شــکۆی خستە لاوەو بێپەروا لەگەڵیدا دوا.
(ذَيَّلَ- الثَــوْبَ): کراســەکەی درێژکردەوەو شۆڕکرد.
(- الكِتــابَ): پەراوێزی بۆ کتێبەکە کرد/ لە پەراوێزیشتدا زیادەی نووسی.
(أذال وأذْيَلَ- الثَوبُ إذالَةً و إذيالاً): کراسەکە شۆڕبوو تا لە زەوی خشا.
(- الرَجُلُ ثَوْبَهُ): پیاوەکە بەرگەکەی وا شۆڕکرد تا لە زەوی بخشــێت ٢-لکی/ داوێنی بەرگەکەی درێژکرد.
(- تِ المَــرأةُ قناعَهــا): ژنەکــە بەچەکــەی دادایەوە.
(- الدَّمعَ): فرمێسکی ڕشت/ گریا.
(تَذَيَّلَ- تِ الجارِيَــةُ): کەنیزەکەکە بە نازو لەنجــەو لارەوە ڕۆیشــتو لکی کراســەکەی ڕاکێشا.
(- في الكَلامِ): بێپەردەو پەروا کەوتە قســەو دوان.
(- الفَــرَسُ): چارەوێکە لە غاردا کلکی گرتو ڕاوەشاند.
(الذَيْــلُ (ج) أذيــال وذُيــول وأذْيُل): ١-کلك ٢-پایان/ دوایی شت/ داوێن/ لك/ پەراوێز.
(«طالَ ذَيْلُهُ»): خۆشــگوزەرانبوو/ ساماندار بوو/ دارا بوو.
(ذَيلُ الثَّوبِ): دامێنو لکی کراســی درێژ کە بە زەویدا دەخشێت.
(ذَيــلُ الريــحِ): ١-ئــەو خاشــاكو پووشو پەڵاشو شــتەی کــە باکە لــە دوای خۆیەوە بەجێیدەهێڵێــت ٢-ئــەو خۆڵەی کە بەســەر زەویدا رایدەدات.
(ذَيــلُ الفَــرَسِ): کلکی چارەوێکــە یان ئەو تووکەی کە کلکەکە بەریداوتەوە.
(أذيَالُ و ذُيُــولُ – النَّاسِ): دواکەوتووەکانی خەڵك/ مرۆڤی چینی نزم.
(ألذائِل) (فا): کلکدار/ دامێندار.
(«دِرعُ ذائِــل أَو ذائِلَــة»): زرێــی دامێدار/ درێژ.
(ألذَيَّال): کلکدرێژ.
(«ثَوبُ مُذال و مُذَيَّل»): بەرگێکی دامێندرێژ کە لە زەوی بخشێت.
(دِرعُ مُذَالَة): زرێیەکی درێژ.
(ألمِذْيال): کلکدرێژ (بۆ نێرو مێ دەوترێت).
٢-(ذالَ- الشــيءُ. ذَيْلاً): شــتەکە ســووكو بێبایەخبوو.
(-ت حالُهُ): باری هاتە کزی/ خراپبوو.

(أَذالَ وأَذيَـلَ- هُـزُ إِذالَةً وإِذيالاً): سـووكو رسوايكرد/ بە چاوى سووك تەماشايكرد.

(- فَرَسَـهُ أَو غُلامَهُ): بەتەنگ چارەوێكەوە يان كورەكەوە نەهات ئيتر چرووسـانو دايانە كزىو لاواز بوون.

(- مالَهُ): سامانو داراكەى خراپ بەختكرد/ بەخشـانو تەخشـانيكرد/ دەسـتبلاوانە لەدەستيدا.

(تَذايَـلَ- ت حالُـهُ): بـارى هاتـە كـزىو بەدگوزەرانبوو.

(الذَيل (ج) أَذيال وذُيُول وأَذْيُل): ١-سـووكو رسوايى ٢-داماويىو باركزبوون.

(«هُـوَ في ذَيلٍ ذائِلٍ»): ئەو لـە داماوييەكى زۆردايەو رسوا بووە.

(المُذالَة): كۆيلە.

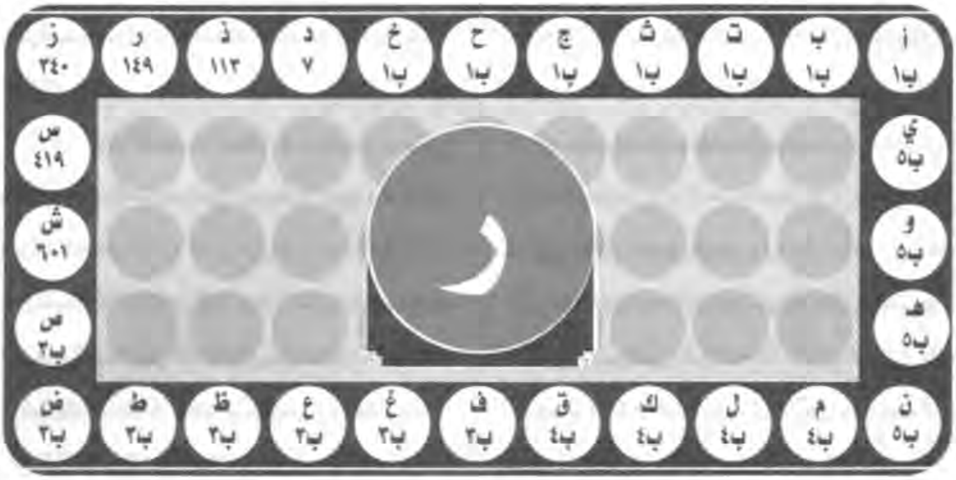
٣-(أَرضٌ متَذَيِّلَـةٌ): زەوييەكـە پرووشـە بارانگرتى/ بارانێكيكەم گرتيەوە.

ذام: (ذامَ- هُ. ذَيْماً و ذاماً): تەشـەرى لێداو كەموكوورِيى دەرخست/ خراپ ناويهێنا.

(مَذيم ومَذيُوم): تەشـەرلێدراوى بە خراپ باسكراو/ زەمكراو.

(الذام والذَّيم): خەوش‌و بە خراپ باسكردن/ زەمكردن.

ذين: (الذِّين): خەوش/ كەموكوورِيى.

ر: (اَلــراء) (ر): دەهەمــين پيتــی ئەلفوبێی عەرەبییــە (ر) لــە ژمێرەی کــۆی پیتەکاندا (٢٠٠٠)ە.

الملحق:

راء: (اَلرائِيَّة): ڕێی: بە هەموو هەڵبەســتێك دەوترێــت کــە ســەروا کــەی (ر) بێــت. بەناوبانگترینــی ئــەم جــۆرە هەڵبەســتە هینەکــەی (ابــن عبدون)ە کە تیایدا شــین بۆ (بەنی ئەفگەــس) دەکات و هینەکەی (ابن البَوَّاب الخطاط) و (ابن الحسن التُهامِي)یە کە تیایدا شین بۆ کورەکەی خۆی دەکات.

(رأب: ١-(رَأَبَ- الصَــدْعَ. رَأبــاً): (درزەکەی/ قڵیشــەکەی/ لێکترازانەکــەی) پەیوەســت و چاککردەوە.

(- الشَــيءَ): شــتەکەی هێنایــەوە یــەك/ کۆکردەوەو هێواش پێکیەوە بەست.

(- بَیْنَهُــم): نێوانیانــی ڕێکخســتەوە/ تەبایکردنەوە.

(أَرْأَبَ- الصَدْعَ. إرآباً): (درزەکەی/ قڵیشەکەی/ لێکترازانەی) پەیوەست و چاککردەوە.

(اَلــرِّاب (مص) (ج) رِئــاب): ١-درز/ قڵیش/ لێکترازان ٢-سەردار/ گەورە.

("كَفى لِفلان راباً لأَمرِكَ"): بەسە ئیتر فیسار گەورەیی کاروبارت بکات یان تێکیبدات.

(اَلرُؤبَــةُ (ج) رِئــاب و رُؤبــات): ١-پارچــە تەختەیەك یان هەر شــتێکی وەها کە شتێکی پــێ چاکبکرێــت ٢-ئــەوەی کــە کونێك یان کەلەبەرێکی پێ بگیرێت.

(الرئاب): ١-چاککەرەوە ٢-تەبا کاری نێوان.

(«هُــوَ رِئــابُ بَنی فُــلان»): ئــەو تەباکارو پیاوچاکی فیسار بەرەیە/ کۆککاریانە.

(اَلمَــرْأَب): گــەراج/ شــوێنی چاککردنەوەی ئوتومبیــل و پاســکیل و شــتی وەهــاو تێــدا ڕاگرتنی.

(اَلرَّأّاب والمِرآب): وەستای چاککەرەوەی شت/ کۆککار.

٢-(رَأَبَ- تِ الأَرضُ. رَأْباً): زەویەکە پاش بڕینی ڕووەکەکەی شین بووەوە/ ڕووەکەکەی دەرهاتەوە.

٣-(الرُؤبَة (ج) رِئاب ورُؤبات): ١-ماست / مەیو ٢-تێپەڕینی کاتژمێرێکی شەو.

٤-(رَأبَلَ. رَأْبَلَةً): وەك پێخاوس ڕۆشت/ وەك قاچ کۆڵەوار قاچی خشاند.

(تَرَأْبَلَ- القَومُ): خوێشگەل بە دزە دزە سووسەیانکرد.

(- علیه): شێر ناسا هەڵمەتیبردە سەری.

(الرِئْبال والرِيبال (ج) رَآبيل ورَآبِل ورآبِلَة و رَيابيل (ح): ١-شێر ٢-گورگ.

رات: (الراتينج) (ك): مادەیەکە وەك کەتیرەیە دەسوتێت. هەندێك دار وەك سنەوبەرو ئەرزو دارقەزوانو مەستەکی دەریدەکات.

رؤد: ١-(رَؤُدَ- الغُصْنُ. رُؤُودَةً): تووڵەکە زۆر تەرو تازەو ناسکبوو/ تازە چووز بوو.

(رَؤُد): تووڵی درەخت کە زۆر ناسكو تازەو تەرە/ تازە چووزە.

(تَرَأّدَ- تِ الريحُ): باکە گێژیدا هەردەمەو لە لایەکەوە هەڵیکرد.

(- الرَجُلُ): هەستاو موچڕکێکی پێدا هات.

(تَرَأَدو ارتَأَدَ- الغُلامُ): مێردمنداڵەکە لە خۆشیو نەرمیی لەشیدا لەرەی لێوە هات.

(- الغُصْنُ): چڵەکە (شەکایەوە/ لەرەلەریبوو/ لەرییەوە).

(- العُنقُ): ملەکە خواربووەوە.

(اَلرَأدُ والرَأْدَةُ والرُؤْدَةُ والرُؤودَةُ): کیژۆڵەی ناسکی جوان/ تازە چووز.

(اَلرُؤْد= الرَّأْد): ١-تازە/ چووز ٢-ناسانییو ناسکییو هێواشی.

(اَلرِئْـد (ج) أرْآد): ١-چوزی تازەی درەخت ٢-بێچوولەی درەخت.

٢-(تَرَأَدَ وتَراءَدَ- الضُحى): چێشتەنگاو داهات.

(رأدُ ورائِدُ الضُحى): دەمی چێشتەنگاو/ کاتێکە خۆر بەرزبۆتەوەو هەتاو هەموو لایەکی گرتۆتەوە.

٣-(اَلرُؤد والرَأد): سەری ئێسکی کاکیلە کە لە بن گوێدایە.

(اَلرِئْد (ج) أَرآد): هاوتەمەن.

(«هذا رِئْدي»): ئەمە هاوتەمەنمە.

٤-(اَلرادْيُولا) (ن): ڕووەکێکە لە بنەچەی کەتانە.

رار: (رَأْرَأَ): گلێنەی چاوی جووڵاندو تیژ تەماشایکرد.

(- بِعَيْنَيْهِ): هەردوو چاوی بزواندو گێڕانی.

(رَأْرَأَ (م) رَأْرَا ورَأْرَأَة ورَأْراءُ ورَأْراءَةُ): چاوگێڕو بەسەرنج/ بەڕوان.

(- تِ الظِباءُ): ئاسکەکان کلکیان هێناو برد/

بزواندیان.

(- السَحابُ أَو السَرابُ): هەورەکە یان تراویلکەکە شەوقیدایەوە/ بریسکەیهات.

(- الرَجلُ): لە قسەکردندا یان خوێندنەوەدا دەنگی (ر)ی زۆر دووپات کردەوەو وتەوە.

راس: (رَأَسَ- القَومَ رِئاسَةً): سەرۆکایەتیی/ سەرکردایەتیی نەتەوەکەیکرد.

(رُؤسَ. رِئاسَةً): سەرۆکییکرد/ سەرۆکبوو.

(رَأَّسَ- هُ): کردی بە سەرۆك/ بە گەورە.

(تَرَأَّسَ وارتَأَسَ): سەرۆکایەتییکرد/ بوو بە سەرۆك.

(اَلرَأس): سەرۆك/ گەورەی/ نەتەوە.

(اَلرائِس (فا) (ج) رُؤّاس): پێشەوا/ سەرکردە/ والی.

(اَلرَیئَس (ج) رُؤَساء): ١-سەرۆکی نەتەوە ٢-رابەر ٣- (ا ع) پلەیەکی ئەفسەریی سەربازییە.

(اَلرَئیس (ج) رُؤَساء): ١-سەرۆکی نەتەوەو رابەریان/ پێشەوایان ٢-(مو): یەکێکە لە دوو قامیشی جوزەلەکە کە لە پاڵ یەکدان ئەمە بەوە یان دەڵێن کە لە لای راستدایە کە ئاوازەکە دەردەهێنێت ئەویتریان پاڵپشتەو ئاوازەکەی ئەگۆڕە.

(اَلمَرؤُوس): ژێردەستەی سەرۆکو کارگوزارییەکەی.

(رَأَسَ- هُ. رَأساً): دایبەسەریدا.

(رَئِسَ): هاواری ژانە سەریکرد.

(اِرتَأَسَ- هُ): بۆدەقەی ملی گرتو سەری پێدانەواند.

(- الشیءَ): سواری سەری شتەکە بوو.

(اَلرَأس (ج) اَرؤُس و رُؤُوس ورُوس وآراس (ع ا): ١-سەر پاش مل لە مرۆڤداو لە بنی ملەوە لە ئاژەڵدا ٢-بە ئاژەڵەکە خۆی دەڵێن. دەوترێت: چل سەرمەڕ ٣-سەرەوەی شت.

٤-(الراس- اَلبَنجَق) (مو): بەشی کۆتایی عودەکەیە کە بۆ خوارەوە چەمییەوە ٥-سەری مانگ یان سەری ساڵ کە یەکەمین رۆژیانە.

٦-(رَأساً) (فَعَلَهُ راساً): یەکسەر کردی.

(وَلَدَتْ ثلاثَةً رَأساً علی راسٍ): سێ منداڵی بوو یەك لە دوای یەك.

(«رُمیتُ مِنكَ فِي الراسِ»): بەرامبەرم راتو خراپبوو/ پلارێکی وات تێگرت دیاربوو کە چارەم لات نانوێنێت.

٨-(هذا قِسمُ بِرَاسِهِ»): لە کاروباریدا سەربەخۆیە.

٩-(اَنتَ علی راسِ اَمرِكَ): تۆ خۆت سەرکاری کارەکەتی.

(رِئاسُ السَّیف): دەسکی شمشێر.

(«اَنتَ علی رِئاسِ اَمرِكَ»): تۆ خۆت گەورەو سەر کاروباری خۆتیت/ خۆت گەورەی خۆتیت.

(اَلرَئیس): سەر بەرکەوتوو یان سەر قرنجاو.

(اَلرُوَیس) (ن): گوڵکۆ: کۆمەڵە گوڵێکە تەختێکیان هەیەو سەریان بەسەری یەکەوەیە.

(اَلاَرْاَس (م) رَاْساء): کەللەزل/ سەرزل.

(اَلرَاْس- مِنَ الخَیل):١-ئەسپێکە لە پێشبڕکێداو لە غاردا گاز لە سەری ئەسپەکانیتر دەگرێت ٢-ئەسپێکە لە پێشبڕکێدا سەردەکەوێت.

(اَلمَرْؤوس): ١-سەرزل/ کەللەزل ٢-سەر بەرکەوتوو یان سەر قرنجاو.

(اَلرَوائِس الواحِدَة رَئیسَة): ١-هەوری پێشەنگ ٢-بەرزایی دۆڵ.

(اَلرُؤاسيّ): سەر زل.

٣-(رَاَسَ- السَّیلُ الغُثاءَ. رَاْساً): لێشاوەکە گەندەو خاشاکی کۆکردەوەو ڕامالّی.

الملحق:

راس: اَلرَّاْسْمال: سەرمایە ئەو دارایییەی کە خاوەنەکەی بیبێت بێگوێدانە ئەوەی کە ئەو دارایییە بەرهەمی هەبێت.

(«یُنفِقُ مِن رَاْسمالِهِ»): لە سەرمایەکەی بەختدەکات/ خەرجدەکات.

(اَلمال المُوَظَّف اَو المُستَثمَر وقیمتُهُ): ئەو دارایییەی/ ئەو پارەیەی کە خراوەتە کارەوە/ بەرهەمهێنانەوەو برەکەی.

(«قَدَّمَ الراسمالَ لَمَشروع»): سەرمایەی پرۆژەیەکی داو پێشکەشکرد.

(قیمةُ المالِ موضوعُ الدَّین): ئەو پارەیەی کە بە وام دراوە بە بێ ئەوەی سوودەکەی لەگەڵدا بێت.

(«اَلرَاْسمال والعَمَل»): سەرمایەو کار.

(اَلرَاْسمال (مجازاً): سەرمایە (بە خوازە) هەرچی مرۆڤ کەڵکی لێوەرگرێت.

(«رَاْسمالُهُ عِلمُهُ»): سەرمایەکەی زانستییەکەیەتی.

(اَلرَاْسمالِیَّة): سیستمێکی ئابوورییەو هۆی بەرهەمهێنان هی خاوەن سەرمایەکانە کە خستوویانەتە ئەو کارەوەو بەرهەمی پێدەهێنن.

(مجموع الرَاْسمالیین اَو البلدان الراسمالیة): گشت سەرمایەدارەکان یان وڵاتە سەرمایەدارەکان.

راف: (رَاَفَ ورَؤُفَ ورَئِفَ و تَرَاَّفَ- بِهِ. رَاْفَةً ورَآفَةً و رَاْفاً): زۆر بەزەیی پێداهاتەوە.

(رَؤوف و رَؤُف و رَاْف و رَئِف ورائِف): زۆر بە بەزەیی/ دڵنەرمو میهرەبان.

(رَاَّفَ واسْتَرْاَفَ- ه): داوای بەزەیی لێکردو میهرەبانیی لێخواست ٢-بەزەیی جووڵاند/ وایکرد بەبەزەییبێت.

(تَراءَفوا): بەزەییان بەیەکدا هاتەوەو لەگەڵ یەکدا میهرەبانبوون.

(اَلرَاْف): مەی.

رال:١-(اِسْتَرْاَلَ- الرَاْلُ): بەچکەوشترمرخەکەی بەهێزو چوستبوو.

(- النَباتُ): ڕووەکەکە وەك ملی بەچکە

وشترمرخ دریژ بوو.
(اَلــرَال (م) رَالَة (ج) رِئــال وأرْؤُل ورِئلان ورِئالَة) (ح): بەچکەوشترمرخ.
(نعامَةٌ مُرئِلَة): وشترمرخی بەچکەدار.
(اَلْمرائِل): پەلەکەر/ خیّراکردوو.
٢-(اَلرُؤَال): کەفی دەمی ئەسپ.
(اَلرائِل والرَاؤول): دانێکە لە پشت کاکیلەوە دەردێت.
رام: ١-(رَأَمَ- القِــدْحَ. رَأمــاً): چەرخەکــەی چاککردەوە.
(رَئِــمَ- الجِــرْحُ. رَاماً و رِئمانــاً): برینەکە هاتەوەیەك‌و خەریکی چاکبوونەوە بوو.
(أرْأَمَ- الجِــرحَ. إرآماً): برینەکەی تیمار کرد تا چاکبووەوە.
٢-(رَأَمَ- الحَبْلَ. رَاماً): پەتەکەی توند بادا.
(أرْأَمَ — الحَبْلَ. إرآماً): پەتەکەی توند بادا.
٣-(رَئِمَ- الشَيءَ. رَاماً ورِئماناً): شتەکەی بە دڵدا چووو هۆگریبوو.
(-تِ الناقَةُ وَلَدَها): مێحوشترەکە بەچکەکەی خۆی بە دڵەوە ناو سۆزیدایە.
(رائِم ورائِمة ورُؤُوم (ج) روائِم): ســۆزدەر/ بەسۆز/ لاوێن.
(«ظِئْرٌ رَؤُوم خَيرٌ مِن أُمٍّ سَؤُوم»): دایەنێکی بەسۆز لە دایکێکی بێسۆز چاکترە.
(«هُوَ رَؤُومٌ لِلضَّيم»): ئەو سەرشــۆڕەو قایلە بە زەبونکردنی.

(أرْأَمَ- الناقَةَ. إرآماً): ســۆزی حوشترەکەی بۆ بەچکەی حوشترێکیتر جووڵاند.
(- هُ على الأمر): ناچاری کارەکەیکرد.
(تَرَأَّمَ- هُ وتَرَأَّمَ- عليه): بەزەیی پێداهاتەوەو سۆزی بۆی جووڵا.
(اَلرَوَائِم): ئاگردان. لەبەرئەوەی خۆڵەمێشەکە دەگرێتە باوەش وەك جەرگی بێت.
٤-الرِئــم (م) رِئمَــة (ج) أرئــام وآرام (ح): ئاسکی سپی.
(اَلرُؤام): لیکیدەم.
رای: ١-(رأى. يَــرى. رَأياً و رُؤيَــةً و راءَةً و رُئياناً): دی/ بینی بە چاو یان بە ئاوەزو هۆش هاتە بەرچاوی/ چاویکرد/ هەستی پێکرد لە بنچینــەدا (يَرى) (يَرْأى)یە بەلام بە دەگمەن (يَــرأى) دەوترێت. کــرداری داخوازییەکەی (رَ)یە. واتا تەماشا بکە، ببینە.
(رَأَى- الرايَةَ): ئاڵاکەی چەقاند.
(- الزَّنْدَ): دەستی بە پەلەپیتکەی چەکەکەدا ناو ئاگریدا.
(- الزَّنْدُ): پەلەپیتکەکە (ئاگریدا/ ئاگریکردەوە).
(«ياتُرَى وياهَل تُــرَى»): ئایا/ ئاخۆ/ دێتە بەرچــاوت/ دەبینیت یان بیرت بۆی دەچێت؟ (نەبیستراوە رانەبوردووی (رأى) کە بە واتای گومان بێت مەگەر بە شێوەی نادیار (مجهول) بێت).
(راءَ= رأى- الشيءَ): شتەکەی (دی/ بینی).

(رأيتُهُ. تَرئِيَةً): پێچەوانەی ئەوەم پیشــاندا کە/ لەسەریمو هەم.
(راءيْتُهُ مُــراءاةً ورئاءً): ١-پێچەوانەی ئەوەم پیشاندا کە من لەسەریم ٢-راوێژم پێکرد.
(أَرى- هُ. إِراءَةً وإِراءً): پیشــانیدا/ وای لێکرد بیبینێت.
(مُرّ (م) مُريَةٌ): تەماشاکەر.
(«أرني بِرَأيكَ»): رای خۆتم پێبڵێ چی بکەم باشە.
(«أَرى اللهُ بِفُــلانٍ»): خودا فیســاری گرفتار کردو دوژمنەکەی پێخۆشکرد.
(أَرْأَى. إِرْءاءً): ١-رادروســتو ژیــر بــوو ٢-گەوجیــی بە ڕوویــەوە دیاربــوو ٣-مەرایی‌و ڕووپامایکرد/ کوزکەشیکرد ٤-تەماشای خۆی لە ئاوێنــەدا کرد ٥-خەونــی زۆر بوو ٦-کاتی تەماشاکردنی پێڵوەکانی بزواند.
(-تِ الحامِلُ مِن غَيرِ ذواتِ الحافِرِ والسَبعِ): ئاوســێك بێجگە لە سمدارەکان‌و دڕندەکان بە گوانیدا دەردەکەوێت‌و دیاردەبێت کە ئاوسە.
(مُرءٍ ومُرئِيَةٌ): دیار ئاوس.
(- الرايَةَ): ئاڵاکەی چەقاند.
(تَرَأَى وتَراءى- في المِرآةِ): ڕوانییە ئاوێنەکە.
(- لَهُ): بەرەو ڕووی بووەوە تا بیبینێت.
(«تَرَأَى بِرَأيِ فُلان»): رای فیساری لاپەسەند بوو و شوێن ڕاکەی ئەو کەوت.
(تَــراءَى- الناسُ): خەڵکەکــە چاویان بڕییە یەکتری.
(«تَراءَينــا فِي الأَمــرِ»): پێکــەوە ڕوانیمانە کارەکە/ سەرنجمان لێدا.
(«تَــراءَى لِــيَ أَنَّ الأَمــرَ كَيــتَ وكَيــتَ»): بۆمدەرکەوت کە کارەکە واو وایە.
(«تَراءَينا الهِلالَ»): بۆ یەکەم شــەوی مانگ گەڕاین بزانین دەیبینین یان نا.
(إِرتَأَى- الأَمرَ): ١-لە کارەکەی ڕوانی/ سەرنجی لــە کارەکــەدا ٢-گومانــی لێکــرد ٣-تەگبیری کارەکەیکرد.
(إِستَرْأَى-هُ): ١-بانگیکرد بیبینێت ٢-رای ئەوی خواست.
(«إِســتَرْأَيتُهُ واسْتَرْيْتُهُ»): داوامکرد بیبینم یان ڕای ئەو بزانم.
(- بالمِرآةِ): لە ئاوێنەکەوە دی.
(ألــرأي (ج) آراء وأَرآء): ١-ڕاو بڕواو بۆچونی مرۆڤ.
(«رأيي كَذا»): ١-بڕواو بۆچوونی من ئەوەیە ٢-تەگبیری چاك.
(-الدَّبــرِيّ): ڕای پاشــدەم/ ڕایەکــە کــە درەنگوەخت دەربڕێت.
(- الفَطــيرِ): ڕای کاڵو کرچ/ ڕای لە پڕو بە بێبیرکردنەوە.
(ألرِئي والرُئِيّ والــرُؤاء والرِيّ): دیمەن یان قەشەنگیی دیمەن.
(ألرِئيّ ويكســر): جنۆکە دەبینرێت‌و حەزی

لێدەکرێت.

(«بِهِ رأيٌ مِن الجِنّ»): جنۆکە دەستی لێوەشاندوە یان جنۆکەی لەگەڵدایە.

(رَئِيُّ القَومِ): گەورە ڕابێژی خوێشگەل.

(اَلرِئاء) (مص): مەرایی/ ڕیایی/ ڕووپامایی/ کوزکەشی.

(«فَعَلَ ذلك رِئاءً»): ئەوەی کردی مەرایی بوو/ بۆ خۆبردنە پێشەوە بوو/ پێچەوانەی ئەوەی دەربڕی کە لە دەروونیدایە.

(«قَومٌ رِئاءٌ»): خوێشگەلێکن خۆش خۆش یەکتری دەبینن.

(«دُورُنا رِئاءٌ»): خانووەکانمان بە بەرچاوی یەکتریەوەن و بەرامبەر یەکن.

(اَلرُؤيا (ج) رُؤى): خەون.

(اَلرُؤيا أو الرَأيا): تینی چاو.

(«جاءَ حينَ جُنَّ رُؤيا أو رَأيا»): کاتێك هات کە تاریك داهات و بەرچاو تاریك بوو تینی بینینی ئەوی نەبوو.

(اَلرُؤيَةُ (ج) رُؤى): ١-دیتن/ بینین بە چاو یان بە دڵ ٢-بینایی.

(اَلرِيَّة= الرُؤيَة): تەماشاکردن/ دیتن/ چاوپێکەوتن.

(اَلتَرئِيَة): دیمەن/ چاوئەنداز یان جوانیی و قەشەنگیی دیمەن.

(اَلرَءاء): چاوگێڕو چاك تەماشاکەر.

اَلمَرأى والمَرآة: بەرچاو/ بینین/ دیار/ دیمەن.

(«هُوَ مِنّي مَرأى ومَسمَعٌ أو بِمَرأى و مَسمَعٍ»): ئەو بە بەرچاوی منەوەیەو دیارەو دەیبیسم.

(«تُخبِرُ عَن مَجهولِهِ مِرآتُهُ»): دیمەن و رووی ناوەوەی دەروونی دەردەخات و دەنوێنێت.

(اَلمِرآة (ج) مَراءٍ و مَرايا): ئاوێنە/ ئەوەی کە خۆتی تێدا دەبینیت.

(يَتَمَرأى): لە ئاودا تەماشای وێنەی خۆی دەکات.

٢-(رَأى – الرَجُلَ. رَأياً): سیی کابرای تووشکرد.

(أَرأى إرءاءً): هاواری سیی کرد.

(اَلرِئَة (ج) رِئات ورِئُون (ع ا)): سی کە گرنگترین ئەندامی کۆئەندامی هەناسەیە لە مرۆڤ و زیندەوەردا.

(رِئَوي): هی سی.

٣-(أَرأى): شایستەتر/ شایانتر.

(اَلمَرآتُ): شایستە/ شیاو/ شایان.

(«هُوَ مَرآةٌ بكذا»): ئەو (شایستەی/ شایانی) ئەوەیە.

(اَلمَرآة) (مو): ئەوەیە کە بە ملی عودەکەوەیەو پێی ڕێکدەخرێت.

الملحق:

رأى (اَلرَأي): ڕا.

(أَصحابُ الرَأيِ والقِياس): خاوەن ڕاو

پێوەرەکان، (ئەو زانایانەی شەرع و قورئانن
کە فەتوای ئاینیی لە قورئان و فەرموودەکانی
پێغەمبەرەوە هەڵدەهێنجێنن لەگەڵ
دەربڕینی ڕای خۆیان و بە پێی پێوەری
لەوەپێش.
(«القِیاسُ الکبری»): ڕا گرنگ و گەورەکان
کە لە قورئاندا هەبێت و لە فەرموودەکانی
پێغەمبەردا هەبێت، پشت بەو دوانە
دەبەسترێت.
(«القِیاسُ الصغری»): فەتوا بچووکەکان کە
لە ڕووداوی لەوەپێشەوە هەڵدەهێنجێنن و
ڕای لەسەر دەدەن.

ربَّ: ١-(رَبَّ- القَومَ): گەورەیی و ڕابەری
خوێشگەلیکردو ڕامیارییکردن.
(- الشَیءَ): خاوەنداریی شتەکەیکرد.
(تَرَبَّبَ- الأرضَ): خۆی بە خاوەنی زەویەکە
کردو پیشاندا.
(ألرَبّ (مص) (ج) أرباب ورُبُوب): ١-گەورە/
ئاغا ٢-خاوەن ٣-خوداوەند/ لەناوە پیرۆزەکانی
خودایە.
(رَبّي و رَبانِيّ و رَبُوبِيّ): خودایی/
پەروەردگاریی.
(ألرَبَّةُ): ١-مێی وشەی(ألرَبّ) ٢-هەموو بتێك
کە لە شێوەی مێینەیە وەك (لات).
(ألمَربَّة): ولات.
(ألرُبّان (ج) رَبابِنَة وربابين): سەرکەشتیەوان.
(ألربابَة): ١-خودایکردن/ خودایەتی ٢-
خاوەنداریی ٣-ولات.
(ألرُبوبَة والرُبوبِيَّة): پەروەردگاریی/
خودایەتی.
(ألمَربوب): بەندە/ کۆیلە.
(ألرُبّانِي): سەرکەشتیەوان.
(ألرَبّانِيّ): ١-خوداناس ٢-قەشەی دیانەکان ٣-
زانای خوداناسیی.
٢-(رَبَّ- الأمرَ. رَبّاً): کارەکەی سازاند/
چاککرد.
(رَبَّ و رَبَّبَ وأرتَبَّ- الوَلَدَ. تربیباً وتَربِبَةً
إرتباباً): کوڕەکەی پەروەردە کردو بەخێو
کرد تا بلۆقبوو و پێگەیشت.
(تَرَبَّبَ- الصَبيَّ): منداڵەکەی پەروەردەو
بەخێوکرد تا گەورەو بلووق بوو.
(ألرَّبّ) (مص) (ج) أرْباب ورُبُوب):
١-پەروەردەکار ٢-ڕابەر ٣-چاکساز ٤-گەورە
٥-خاوەن ٦-کارڕێخەر ٧-خوداوەند.
(ألراب): باوەپیارە.
(ألرُبى): ١-مەڕی زاو یان مەڕی بەرخەردوو
٢-بەرخی تازەبوو/ تازە دەرهاتوو.
(ألرابَّة): باوەژن.
(ألرَبیب والرَّبُوب (ج) أربَّة): زڕکوڕی
ژنەکە. کە لە پیاوێکیترەو زڕکوڕی پیاوەکە
کە لە ژنێکیترە/ هەنەزا.
(ألرِباب والرِبابَة): پەیمان/ بەڵێن/ گفت.

(اَلمَرْبوب): پەروەردەکراو.

(اَلرَبيبَـة (ج) رَبائِـب): ١-دايـەن ٢-کچـی ژنەکە لە پياوێکيـتر/ هەنەزا ٣-ژنی پياوەکە ئەگەر منداڵی لە پياوێکيتر هەبێت منداڵەکە هەنەزايە.

٣-(رَبَّ- النِعمَةَ. رَبّاً): نازو خۆشـگوزەرانيی پتر کرد.

(اَلرُبّی): خۆشگوزەرانی/ نازو سامانی زۆر ٢-چاکەو خێر.

(اَلمُرَبَّـب): نـازو نيعمـەت پێـدراو/ خۆشگوزەرانکراو.

٤-(رَبَّ- بِالمَـکانِ. رَبّـاً): لـە شـوێنەکەدا نيشتەنيبوو/ جێگير بوو.

(أَرَبَّ- بِالمَکانِ): ١-نيشـتەجێبوو ٢-سـەرومڕ بوو/ بەردەوامبوو/ مايەوە.

(«أَرَبَّـتِ السَّـحابَةُ»): هەورەکـە سـەرومڕ باراندی.

(اَلمَرَبّ): نشينگە/ شوێنی نيشتەجێبوون.

(«هذا مَرَبُّ القَوم»): ئێرە شـوێن نشينگەی خوێشگەلە.

٥-(رَبَّ- الشَيءَ. رَبّاً): شتەکەی کۆکردەوە.

(تَرَبَّبَ- القَومُ): خوێشگەل کۆبوونەوە.

(اَلرَّبَب): ئاوی زۆر.

(اَلرِبَّةُ): خانووی گەورە.

(اَلرِبَّة (ج) أَرِبَّة و رِباب): کۆمەڵە خەڵکێکی زۆر.

(اَلمَـرَبّ): پياوێـك کە خەڵـك کۆبکاتەوە ٢-جێکۆبوونەوە.

(«هـذا مَـرَبُّ القَـوم»): ئەمـە شـوێنی کۆبوونەوەی خوێشگەلە.

(اَلمَـرَب والمِربـاب): زەوييەك کـە ڕووەکی زۆربێت/ گيای زۆر لێڕوابێت.

(اَلرُبّی): گرێکوێرە/ گرێی توندبەستراو.

(اَلرِباب): دەستە دەستەی خەڵکی دەکەسيی/ دە نەفەريی.

(اَلرَبّاب): کۆمەڵ.

(اَلرُبّان والرَبّان): کۆمەڵ/ گروپ.

(«أَخَذَ الشَيءَ بِرُبّانِهِ»): شتەکەی بە کۆمەڵ برد/ هەمووی برد/ سەرتاپايبرد.

٦-(رَبَّ- الدهـنَ. رَبّـاً): ڕۆنەکـەی قـاڵو خۆشکرد.

(-الـزِقَّ. رَبّـاً و رُبّاً): دۆشـاوی خورمای لە هيزەکە هەڵسـوو بۆنی خۆشـبوو ڕۆنەکەی ناوی خراپ نەبوو.

(رَبَّبَ- الدهنَ): ڕۆنەکەی قاڵو خۆشکرد.

(أُرنُـبَّ- العِنَبُ): ئاوەترێکەی کوڵاندو کردی بە دۆشاو.

(اَلرُب (ج) رِباب ورُبُوب) (ط): ١-دۆشاوی خورما يان ترێو شـتيتر ٢-دۆشـاوی خەسـتەوەبووی ميوە.

(اَلرِبَّـة (ج) أَرِبَّـة ورِبـاب) (ن): درەختی خڕنوم.

(اَلمُرَبَّب): مرەبا.

(اَلمُرَبَبات): مرەبا.

٧-(أَرَبَّ- مِنهُ): لێینزیکبووەوە.

(اَلرباب): دۆستەکان/ برادەرەکان/ یاران.

٨-(رُبَّ ورُبَّــة ورُبَّمــا ورُبَّتَمــا): لەوانەیە/ رەنگــە/ دەشــێت/ زۆر دوور نییە/ جاری وا هەیە. وشەکە بە بێگرتنیش دێت.

(رُبَما): شایەتا/ لەوانەیە/ رەنگە.

(رُبَّما الخَليــلُ مُقْبِلُ ورُبَّما أَقْبَلَ الخليلُ»): رەنگــە/ لەوانەیــە خەلیل بــەرەو لای ئێمە بێت/ بەرەو ئێرە بێت.

(اَلرَبَب): ١-ئاوی شیرین.

(اَلرَّباب واحِدَتُهُ رَبابَة): ١-هەوری سپی.

(رَبابة): هەورێکی سپی ٢-(مو) رەبابە.

(اَلرُبّى): پێداویستی.

(اَلرُبَّان): ١-تازەو نوێیی/ سەرەتایی.

(إفعل ذلــك بِرُبّانِهِ): بە تازەیی ســەرەتایی ئەوە بکە.

٩-(اَلربرَب): گەلەگاکێویی.

(ربــأَ. رَبــأً): بڵندبــووەوە/ ســەرکەوت/ بەرزبووەوە.

(-على جَبَلٍ): سەرکەوتە سەر شاخێك.

(- الشَيءَ): شتەکەی بەرزکردەوە.

(- القَومَ و لِلقَوم): بوو بە پێشــەنگی سوپای خوێشکەل.

(- فِي الأَمــرِ): تەماشــای کارەکەیکردو بیری لێکردەوە.

(رابأَ-ەمُرابأَةً): ١-چاودێرییکرد٢-پاسەوانییکرد ٣-خۆی لێپاراستو لێیدوورەپەرێز گرت.

(إرتَبَــأَ- المَرْبَأَةَ): ســەرکەوتە ســەر قولەی چاودێریی.

(- على الجَبَلِ): ســەرکەوتە ســەر چیاکە/ شاخەکە.

(- بهم): پێشەنگیانبوو.

(«إرتَبَأَ الشَــمسَ مَتى تَغرب»): چاودێریی ئاوابوونی خۆریکرد.

(اَلرَبــيء والرَّبيئــة (ج) ربايــا): دیدەوانی سوپا/ فەرمولی سوپا/ پێشەنگی سوپا.

(بَثُوا رَباباهم): دیدەوانەکانیان بڵاوکردەوە.

(اَلمَرْبَأ والمِرْبَأ والمَرْبَأة والمُرْتَبَأ): چاودێریگە/ قولەی چاودێریی.

(اَلمِرْباء): پلە.

٢-(رَبَأَ- المالَ رَبأً (ضد): ١-داراو ســامانەکەی پاراســتو خەملانــدو زۆریکــرد ٢-داراکەی لەبەرد داو لەناوبرد بە تەنگیەوە نەهات.

(«أَرْبَأ بِه»): بیپارێزەو بە تەنگیەوە بێ.

(«إنّــي أَرْبأُ بِــكَ عَن ذلِكَ»): ئــەوەم بۆ تۆ ناوێتو پێی قایل نابم.

(«مارَبَــأتُ رَبْــأَهُ»): نــە بەوەمزانیو نە بە تەنگیشیەوە هاتم.

٣-(رَبَــأَ- المــالَ. رَبْأً) (ضــد): ١-داراکەی بە فیرۆدا ٢-بەتەنگ ماڵەکەیەوە هات.

(رَبَّأَ-هُ تَرْبِئَةً): بەفیرۆیدا.

ربت: ١-(رَبَتَ- الصَبِيَ. رَبتاً): کوڕەکەی پەروەردەو گەورە کرد/ بەخێوکرد.

(رَبَّتَ- الصبيَّ تَربيتاً): ١-پەروەردەیکردو گەورەیکرد ٢-هێواش بەلاو پشتیدا کێشا تا بنوێت.

٢-(رَبِتَ — الشيءُ رَبَتاً): شتەکە قەپاتبوو/ توند بوو.

ربث: ١-(رَبَثَ ورَبَّثَ- هُ عَن كَذا. رَبْثاً): ڕێی لەوە لێگرتو نەهێشتو ساردیکردەوە/ خاویکردەوە.

(تَرَبَّثَ): خاوەخاویکرد/ خۆی خاپاندو خۆی دواخست.

(اَلرَبيث= المَربوث): دەستنراوە بەرو نەهێشتووی کردنی کارێك.

(اَلرِّبيثَى): ڕێگرو نەهێڵی کردنی کارێك یان دەستگەیشتنی بەو شتە.

(اَلرَبيثَة (ج) رَبائِث): ١-ڕێلێگر/ نەهێڵ ٢-فێڵ.

٢-(إرتَبَثَ وأَرْبَثَ- القَومُ): بلاوبوونەوە/ جیابوونەوە.

(-أَمرُهُم): کاریان کزو بلاوو بێسەروبەر بوو/ کاریان یەکینەگرت.

ربج: (رَبُجَ ورَبِجَ. رَباجَةً): (بێمێشك/ نازیرەك/ گەمژە/ کەودەن) بوو.

(تَرَبَّجَ): ١-گەمژە بوو/ بێمێشك بوو ٢-حۆل و سەرسامبوو.

(اَلإربجان) (ن): ڕوومکێکە.

ربح: ١-(رَبِحَ- فِي تِجارَتِهِ رِبحاً و رَبَحاً و رَباحاً): لە بازرگانیەکەیدا قازانجیکرد.

(تِجارَةٌ رابِحَة): بازرگانیەکی قازانجکردوو/ بە قازانج.

(رَبَّحَ- هُ): قازانجیی پێگەیاند.

(رابَحَ- هُ على سِلعَتِهِ. مُرابَحَةً): قازانجی بۆ کاڵافرۆشراوەکەی دایە.

(أَربَحَ- النَاقَةَ): سەرلەبەیانیو نیوەڕۆیش حوشترەکەی دۆشی.

(-ُ على سِلعَتِهِ): بۆ شتەکەی کە لێیکڕی قازانجیدایە.

(تَرَبَّحَ): داوای قازانجیکرد.

(إِستَربَحَ): قازانجی خواست/ داوای قازانجیکرد.

(- الشَيءَ): داوای قازانجی شتەکەیکرد.

(اَلرِبْح (ج) أَرباح والرَباح): بردنەوە/ دەستکەوت/ قازانج.

(اَلرَبَح= اَلرِبح): ١-قازانج ٢-حوشترێك بهێنرێتە سەر فرۆشتن.

(مالٌ رابِح): ماڵێکی بە قازانج/ قازانجدەر.

(مَتْجَرٌ رَبيحٌ): کۆگایەکی بە قازانج/ قازانجی (لێبکرێت/ تێدابکرێت).

٢-(اَلرُبَح) (ح): بەچکە حوشتر یان گوێرەکە کە لە دایکی ببڕێتەوە.

(أَلرَباح): ١-مەی ٢-شارێك كە كافوری لێوە بهێنرێت.

(أَلرَباحيّ): شارێكە كافوری لێوە دەهێنرێت.

(أَلرُباح والرُبَّاح (ح) رَبابيح) (ح): بەچكە حوشترێك یان گوێرەكەیەك كە لە دایكی ببڕێتەوە ٢-(ح) كارۆژلەیەك ٣-(ح)نێرە مەیمون.

ربخ: (رَبِخَ- البَعيرُ. رَبَخاً): حوشترەكە لە لەكەدا بە زەحمەت ڕۆیشت.

(أَربَخَ- الرَملُ): لمكە چڕو نەستوور بوو.

(- الرَجُلُ): پیاوەكە گرفتار بوو تەنگانەی هاتەبەر/ تووشی سەختیبوو.

(تَرَبَّخَ- الرَجُلُ): شلبوو باڵی لێدایەوە/ یان ڕاكشا.

(أَلرَّبيخ): ڕیخۆڵە نەستوورە.

الملحق:

ربخ: (أَلرَّابخون (ج) أَلرَّوابيخ): (ڕەنگە) كە بۆ لووسكردنو ڕنینی تەختەودار بەكاردێت.

ربد: ١-(رَبَدَ- بِالمَكانِ. رُبوداً): لە شوێنەكەدا نیشتەجێبوو و مایەوە.

(- هُ): بەندیكردو هێشتیەوە.

(- الإبلَ): حوشترەكەی لە گەورەكەدا، لە چەپەرەكەدا، لە بەندگەكەدا بەستەوە.

(أَلمِرَبَد): ١-بەندگە/ چەپەرو گەوری بەندكردنی حوشتر ٢-دەشتو پانتاییەكە لە پشت خانووەكانەوەیە خراوەتە سەر خانووەكان.

(أَلمِربَد للتَمرِ): جێی وشككردنەوەو كۆكردنەوەی خورما.

٢-(رَبَّدَ- تِ الشاةُ): مەڕەكە گوانیكردو خاڵی ڕەشو سپی تێدا پەیدابوو/ نەخشا.

(تَرَبَّدَ الضَرعُ): گوانەكە خۆی نەخشاند.

(-تِ السَّماءُ): ئاسمان هەوری تێدا پەیدابوو/ هەور گرتی.

(- الرَجُلُ): گرژو مۆنبوو.

(- اللَونُ): ڕەنگەكە گۆڕا.

(إِرْبَدَّ واربادَّ. إِربِداداً واربيداداً): دێزبوو/ ڕەنگی دێزی لێنیشت.

(أَلرَبْد) (ن): ڕووەكێكە.

(أَلرُبْدَةُ): بۆرەقنە/ بۆر/ تۆزڕەنگ.

(أَلأَربَد (م) رَبْداء): ١-بۆر/ بۆرەقنە.

(«عامُ أَربَد»): وشكە ساڵ/ ساڵی بێباران و قاتو قڕی.

٢-(أَلرَبداء): بەدكاری.

(«داهِيَةُ رَبداء»): زۆرزانێكی بەدكار.

(أَلمُتَرَبِّد): شێر.

ربذ: (رَبِذَ. رَبَذاً): دەستو قاچی لە ڕۆیشتن یان كاركردندا سووكو گورجبوو.

(رَبِذ): چابوك چالاك لە ڕۆیشتندا یان كاركردندا/ سووكدەستو قاچسووك.

(أَلرَبِذ (م) رَبِذَة): گورجەبێ/ پێسووك لە ڕۆیشتندا.

(«هُـوَ رَبِـذُ العَنَـان»): تاكـەو گورجانـە هەڵدێت.

٢-(أربَـذَ الثَـوبَ أو الحَبْـلَ): بەرگەكە یان پەتەكەیبڕی.

(الرِبْـذَة والرَبَذَة (ج) رِبَذ ورِبـاذ ورَبَذ): قوڵفی پێهەڵواسینی قامچی.

٣-(ألرِبْـذَة): ١-هەمـوو پیسـییەك ٢-پیاوی بێفەر.

(الرِبْذَة والرَبَـذَةُ (ج) رِبَذ ورِباذ ورَبَذ): ١-پارچە پەڕۆیەك كـە زەرەنگەر زێڕەكەی پێ شـەوق هەڵدەهێنێـت ٢-پارچـە خورییەكی رەنگـین كـە دەكرێتە گوێ یان ملی حوشـتر ٣-پارچەخوریـیـەك قەترانی پێ لە حوشـتر هەڵدەسوون ٤-سەری سوراحی.

(لِثَّةٌ رَبْذَة): پووكێكی تەنك/ كەمگۆشت.

ربـز: (رَبُزَ. رَبـازَة): ناسـكو بەرێز بوو/ بەوێڵبوو.

(رَبَّزَ- القربَةَ): كونەكەی پڕكرد.

(إرتَبَـزَ- الشـيءُ): شـتەكە: تـەواو بوو بە كامبوو.

رِبيز: مرۆڤی ناسكو بەرێز/ بەوێڵ.

ربس: (١-رَبَسَ- هُ بَيَدَيهِ رَبْساً): بە هەردوو دەست لێیدا.

(ألرَبيس): بەدوودەست لێدراو/ پێداكێشراو.

(رَبَـسَ ورَبَّـسَ القَربَةَ رَبْسـاً): كونەكەی پڕكرد.

(إرتَبَـسَ- العُنقود): ١-هێشـووەكە تێكچڕا/ چنگی دایە یەك ٢-چڕو پڕبوو.

(ألرَبْس): زۆر/ فرە.

(«جاءَ بمالٍ رَبْس»): دارایەكی زۆری هێنا.

(ألرِّبيس): تێكچڕاو/ چڕوپڕ/ تێكسمڕاو.

٢-(أرْبَـسَ- هُ. إرباسـاً): لێیجیابـووەوەو دوژمنایەتیی لەگەڵدا كرد.

(إرْبَـسَّ- أمرُهُم إربساسـاً): كاروبارەیان كز بوو/ پەككیكەوتو لێكپچڕانو بڵاوبوونەوە.

(-الرَجُـلُ): كابرا سـەری خـۆی هەڵگرت/ وێڵبوو.

(- في أمــرِهِ): لـە كارەكەیدا هاتە دەسـتو كاریكرد.

٤-(ألرَبْس): كاریبەدو دزێو.

(ألرَبيــس): ١-وەی/ جورتووم ٢-كەسـی وەی تووشبوو/ گرفتاری بەڵا ٣-ئازا/ دلێر.

(أُمُّ الرُبَيْس): ١-مار ٢-جورتوم.

(ألرَبساء (ج) رُبس): وەیی سەخت/ ئاپۆرەی گران.

(جاءَ بأُمورٍ رُبس): كاری وەیبەخشی كرد.

(ألريباس) (ن): رێواس.

ربش: (أرْبَشَ- الشَجَرُ):درەختەكە گەڵایكردو پەلی هاویشتو شكۆفەیكرد یان بەریگرت.

(ألرُبْشَة): رەنگجییایی.

(ألأرْبَش (م) رَبْشاء): رەنگجیا.

(أرضٌ رَبْشاء): زەوییەكی پڕگیای رەنگین.

ربص: (رَبَصَ- بِهِ رَبْصاً): چاوەڕێبوو تووشی خێرێك یان وەیەکی بکات یان چاوەڕێبوو ئەو تووشی فەرێك ببێت یان خراپەیەك بکات.
(تَرَبَّصَ): چاوەچاویبوو/ چاوەڕێبوو/ خۆی بۆ نایەوە.
(-عَنِ الأَمرِ): دەستی لە کارەکە هەڵگرت و وەستا.
(-فِي المَكانِ): لە شوێنەکەدا مایەوە.
(-بِفُلانٍ): خۆی بۆ فیسار نایەوە تووشی گاشەی بکات یان تووشی چاکەیەکیبێت.
(-بِسِلعَتِهِ الغَلاءَ): کەلوپەلەکەی بۆ گرانیی هێشتەوە.
(الرُّبْصَةُ): ١-خۆنانەوەو بۆ هەڵگەڕان/ چاوەڕێکردن ٢-ڕەنگجیایی.
ربض- (رَبَضَ- تِ الدابَّةُ رَبْضاً و رُبوضاً و رِبْضَةً): چوارپێکە سنگی لە زەوی نا/ چۆکیدادا تا بخەوێت.
(- الأَسَدُ على فَريسَتِهِ والقِرْنُ على قرينِهِ): شێرەکە خۆی بەسەر نێچیرەکەیدا داو شەرکەرەکە خۆی بەسەر شەرکەرەکەیتردا، ناحەزەکەیداداو سواری کۆڵیتەی سنگیبوو.
(-فُلاناً أَو المَكانَ. رَبْضاً و رُبُوضاً): پەنایبردە بەر فیسار یان پەنایبردە بەر شوێنەکە.
(رَبَّضَ- هُ بِالمَكانِ): لە شوێنەکەدا دایمەزراند/ داینیشان.
(- الدَوابَّ): چوارپێکەی کردە پشتیرەکەوەو هێشتیەوە.
(رَبَّضَ السَّقاءَ): جەوەندەکەی نیشان بەوەی ئاوی هێندە تێکرد کە بنیشێت.
(أَربَضَ الدَوابَّ): چوارپێکەی کردە تەویلەکەوە.
(- الرَّجُلَ): باری پیاوەکەی وا گرانکرد تا خۆی بەزەویدادا.
(-تِ الشَّمسُ): گەرمای خۆر وا تاویسەند، دڕندەکان لە تاواندا خۆیان بە زەویدا دا.
(تَرَبَّضَ): لە بێهێزیدا نیشتەنیبوو نەهاتە دەرێ.
(الرُّبْضُ): ١-بناغەی/ بنچینەی خانوو ٢-هەرچی بە زەوییەوە نووسابێت ٣-ناوەڕاستی شت.
(الرُّبْض والرَّبْض والرُّبُض): ١-ژن (چونکە پیاوەکەی دەهێڵێتەوە/ گیردەدات ئارام و ستارەی دڵی دەدات). ٢-دایك ٣-خوشك.
(«رَجُلُ رُبْضٌ عَنِ الأَسفارِ أَو عَنِ الحاجاتِ»): پیاوێکە بۆ گوزارو پێداویستیی ناچێت خۆی متکردووەو نایەتە دەرێ.
(الرِّبْضُ- مِنَ البَقَرِ): گاگەل کە کۆبن و بمێننەوە.
(الرَّبَضُ): ١-ژنی هاوسەر ٢-دایك ٣-خوشك.
٤-(ج) أَرباض): پشتیری/ گەوری مەڕ ٥-تەنگەی کورتان ٦-هەوارگەی خوێشەگەل ٧-خانوو و نشینگەی چوار کەناری شار

٨-شـووراى شـار ٩-ڕیخۆڵە ١٠-هەرچی پەناى بۆ بەریت و هۆى سـتارەو ئارامیدڵ بێت وەك خێزان و خزم و سامان و خانوو هەر شتێك لەو بابەتە بێت.
(الرابِـضُ (فـا) والرَبّـاض): ١-نیشـتەنی ٢-خۆنێرەوە ٣-شێر.
(الرابِضَـةُ): ١-مێـى وشـەى الرابِـض: ٢-دەستەپاچەى کارى گەورەو بەرزیی.
(الرُبْضَـةُ والرُبَضَـةُ): پیـاوى پەککەوتەى ماڵکەوتە یان زۆر خۆى بخزێنێتە ماڵەوە.
(الرِبْضَةُ): ١-شـوێنی کوشـتنی خوێشگەلێك کە لە پەلامارێکدا کوژرابن ٢-تەرمی مردوو/ لاشـە ٣-ڕانـە مەڕێـك و گەلـە خەڵکێك ٤-ڕانـە مەڕو شوانەکەى کە لە هێشتگەیەکدا/ پەچەیەکدا بن.
(الرَبُوض (ج) رُبُض- مِن القُرى): دێى زۆرى ئاوەدان و چڕ.
(-مِنَ الشَّجَرِ): درەختی گەورە.
(- مِنَ الدُرُوع): گەپە زرێ و زرێی فراوان.
(قِربَةٌ رَبُوض): مەشکەى گاوەس/ مەشکەى گەورە.
(الرَبیـض): ١-ڕانـە مـەڕو شـوانەکەى لە هێشـتگەکەیدا/ چەپەرەکەیدا ببن. ٢-ناوسك بە هەموو ڕیخۆڵەو ورگ و شتیتریەوە.
(المَربِـض (ج) مَرابِـض): گـەور/ پشـتیر/ پەچە/ هێشتگەى ئاژەڵ.
(المَربِض والمَربَض): ناوسك بە هەموو ورگ و ڕیخۆڵەو شتیترەوە.
ربـط: (رَبَـطَ- هُ رَبْطـاً): بەسـتیەوەو شەتەکیدا.
(رابَطَ- الجَیشُ. رِباطاً و مُرابَطَةً): سوپاکە سنورى دوژمن یان هێڵی جەنگی گرت و خۆى تێدا قایمکرد
(تَرابَطَ- الماءُ فِي المَکانِ): ئاوەکە لە شوێنەکەدا کۆبووەوەو مایەوە/ پەنگیخواردەوە.
(إرتَبَـطَ- فِي الحَبلِ): بە پەت بەسـترایەوەو پێی هەڵواسرا.
(- فَرَساً): ئەسپەکەى بۆ پەتی بەستنەوەکە برد.
(الرِباط (ج) رُبُط): ١-پێبەسـتە/ گوریس/ پەت/ پێبەند.
(«فُـلان لَهُ رِبـاطٌ مِـنَ الخَیلِ»): فیسـار ئەسـپێکی بەسـتراوى زۆرى هەیە ٢-قەڵا یان شـوێن کە سـوپا مۆڵی تێدا دەخـوات/ مۆڵی تێـدا دەدات ٣-دڵ وەکـو هەموو لەشـی پێوە بەسترابێت.
(«قَـرَضَ رِباطَـهُ»): بەنـدى دڵـی پچڕا/ مـرد. یان لە نەخۆشـییەکەى هەڵسـایەوەو ڕزگاریبوو.
(الرُبْـط واحِدُها رَبیط): کۆمەڵە ئەسـپی بەستراوەى تاقەتکراو/ ئالیك پێدراو.
(رَبیط): ئەسپێکی بەستراوەى ئالیك پێدراو.
(الرَبیط= المَربوط): بەستراوە.

(اَلرَبيطَة): ولاخی بەستراوە.
(«دابـةٌ رَبيطَة ودابةٌ رَبيط): جوارپێیەکی بەسـتراوە (بـە پێچەوانـەی پێـوەرەوە وادەوتریٚت).
(اَلمَربَـط والمَربِـط (ج) مَرابِط): شـوێنی بەستنەوەی جوارپێ/ بەستگە.
(اَلمِربَط والمِربَطَة (ج) مرابِط): پێبەستەی جوارپێ ولاخو ئاژەلیتر.
(اَلرَبَّاط): کەسـێکە سـنگەکان دەبەستێتو دەچەقێنێت.
(اَلرَّابِطَــة): ١-مێـی وشـەی (اَلرّابِــط): ٢- پەیوەندیی/ پەیوەستیی/ دلبەستە.
(اَلمُرابِطَــة (ج) مُرابِطــات): کۆمەڵێـك کە ڕووبـەڕووی دوژمــن مۆڵیخواردبێـت یــان کۆمەڵێك بۆ کارێك وەستابێت.
(اَلرِباط (ج) اَلرِباطــات): میوانخانــەی هەژاران و بێنەوایان.
٢-(رَبَطَ- هُ اللهُ على قَلبِهِ رَبْطاً): خودا دڵی قایمکردو ئارامی پێبەخشی.
(- جَأشُــهُ): دڵی قایمو بە ورە بوو/ نەبەرد بوو.
(رِباطَــةُ الجَــأشِ): دڵقایمیــو بــە ورەیی/ نەبەردیی.
(رابَطَ- الأمــرَ. رِباطاً ومُرابَطَةً): لەسـەر کارەکە هەتەرو سەروەر بوو/ بەردەوامبوو.
(اَلرابِــط (فــا): پارسـا یــان خــودا ناسـی دنیانەویسـت ٢-داناپـەك کـە وازی لـە دنیا هێنابێت/ دنیانەخواز/ گۆشەگیر.
رابِطُ الجَأشِ: دلقایمو بەورە، نەبەرد.
اَلرَبيط: ١-پارسـا یان خوداناسی دنیا نەخواز ٢-دانا.
(رَبيطُ الجـأشِ): نەبەرد/ دلێـر/ دلقایمو بەورە/ ئازا.
الملحق:
ربط/ (اَلرُّبْط): بە یەکگەیاندنو کۆککردن/ بەیەکەوەبەستن.
(اَلرُّبْــط بـينَ الَـوانِ): بەیەکگەیاندنـی رەنگەکان.
(اَلرَّبْــط في الفَلسَــفَة): لــە فەلسـەفەدا پەیداکردنـی پەیوەنـدی لـە نێـوان دوو پێزانیندا بۆ پێکەوەلکانیان لەمێشکداو لەبەر هەر هۆیەك بێت.
(اَلرَّبْطَــة): ١-بەسـتنەوەیەك ٢-گورزەیەك/ چەپکێك.
«ربطة مَعكَرونة»: گورزە مەعکەرۆنەیەك.
(اَلرُّبْطَة): پێبەسـتە وەك پێبەستەی برین یان سەربەستە.
(«رَبطَةُ مِن نَسيج): پێبەستەیەکی چنراو.
(رَبَطَةُ السـاق): پێبەسـتەی پـێ/ لاق ئەو پێبەستەیە لە گۆرەویدایەو گۆرەویەکە لەپێ توند دەکات.
(«وسام رَبطَةُ الساق»: پێبەستەی ئافەرینو

نیشانەی لاق کە کۆنترین و بەرزترین نیشانەی ئینگلیزییە لەسوارچاکیدا. شا ئەدواردی سێیەم لە دەوروبەری ساڵی ١٣٤٨دا دایهێناو دایمەزراند.

(رَبطَةُ العُنُق): بوینباخ کە پارچە کووتاڵێکە لە ملەوە دەئاڵێنرێت و بەسەر سنگدا بەردەبێتەوە.

(اَلتَّرابُط): پێکەوە پەیوەند بوون و یەکگرتن.

(«تَرابُط بينَ اَقسام مَوضوع»): پێکەوە پەیوەندبوونی بەشەکانی باسێك.

(اَلتَرابُط- في الفلسفة): پەیدابوونی پەیوەندیی لە نێوان دوو بیژانیندا لە فەلسەفەدا لەبەرئەوەی بە هۆیەکەوە لە مێشکدا یەکیانگرتووە.

(- في المَنطِق): لە گوتاردا پەیوەندییە کۆکەرەوەی تاکی زنجیرەیەکە.

ربع: ١-(رَبَعَ. رَبْعاً): راوەستاو چاوەرێیکرد.

(«اِربَع عَلَيْكَ اَو على نَفْسِكَ اَو على ظَلْعِكَ»): راوەستە یان خۆتبگرە یان چاوەرێبکە.

(رَبَعَ- عَنهُ): وازی لێهێنا.

(- بعَيشِهِ): بە ژیانی خۆی قایلبوو.

(عليه): میهرەبانی لەگەڵدا کرد سۆزی بۆی جووڵا.

٢-(رَبَعَ- القَومَ. رَبْعاً): ١-خوێشکەلەکەی بە خۆیەوە کرد بە چل یان بە چوار ٢-چوارەیکی

ماڵەکەی بردن.

(- الحَبلَ): گوریسەکەی بە چوارلۆنە بادا.

(-تِ عَلَيهِ الحُمَّى. رَبْعاً): هەر چوار رۆژ جارێك تاکە گرتییەوەو هاتەوە سەری.

(رُبِعَ – الرَجُل): هەرچوار رۆژ جارێك تاکە گەراپەوە سەری.

(رَبَّعَ- البَيتَ اَوِ الحَوْضَ): خانووەکەی یان گۆلەکەی چوارگۆشە دروستکرد.

(اَرْبَعَ): چوو ساڵی چوارەمینەوە.

(- القَومُ): بوون بە چوار کەس.

(-الرجُلُ): تای چوار رۆژ جارێك گرتیەوە.

(تَرَبَّعَ – في جُلوسِهِ): چوار مەشقی دانیشت.

(اَلرُبع والرُبُعُ (ج) اَرباع ورُبوع): چواریەکی شت.

(اَلرَبْع والرَبَعَ): چوارشانەو باڵا مامناوەندی.

اَلرِبْع: سێ رۆژ ناوی لە حوشترەکان بڕی و سەری چوارەهەمین رۆژ بردنیە سەر ئاو.

(حُمَّى الربع): تایەك بە چوار رۆژ جارێك بیگرێت.

(اَلرَبْعَةُ (ج) رَبعات ورَبَعات): (بۆ نێرو مێ) ١-باڵا مامناوەندی.

(جونَةُ العَطار): سەبەتەی عەتار چونکە چوارگۆشەیە.

(اَلرَّابع): چوارەهەمین.

(اِبِلٌ رَوابع): گەلەحوشترێك کە بە چوار رۆژ

جارێك ئاو بخۆنەوە.

(رُبَاع): چوارچوار.

(«أتوارباعَ»): چوار چوار هاتن.

(الرَباعِـي (ج) رُبْع ورُبُـع و رِبْعان و رِباع و رُبَـعْ وأربـاع (م) رَباعِيَة (ج) رباعيات): ئەوەی دانی نێوان کەڵبەو دانێکی پێشـەوەی کەوتبێت/ شیلەی پێنەمابێت.

(الرَباعِيَّــة (ج) رَباعيات): ئەو دانەی نێوان کەڵبەو دانێکی پێشەوەیە.

(الرُباعِيّ): چوارینە.

الرُباعي أو الشـكل الرُباعـي (هـ): چوارلا، شێوە چوارگۆشەیی.

الرُوبَعَة): ١-چوارمەشقیی دانیشتن ٢-کورتەبنە.

(أربَعَة (م) أربَع (ع ج)): چوار.

(الرِياحُ الأرْبَع: رِيحُ الصَبا): بای خۆرهەڵات. سەوا.

الدُبُور: بای خۆرنشین. شەماڵ.

ريح الجنوب: بای وەشت/ بای باشوور.

ريح الشمال: رەشەبا/ بای باکوور.

(ذوات الأرْبَع): زیندەوەری چوارپێ.

(أم أرْبَـع وأرْبَعــين) (ح): هەزارپـێ کـە مۆریچەیەکی ژەهرداره.

(أرْبَعون): چل.

(الأرْبعاء والأرْبُعاء والأربَعاء): چوارشەمو.

(أرْبَعاوان): دوو چوارشەمو.

(أرْبَعاءات وأرْبَعاوات): چوارشەموەکان.

(الأرْبُعاء) (ب): ستونێکی خانوو.

(قَعَـدَ الأربُعَــاء والأرْبُعــاوي مُتَرَبِّعــاً): چوارمەشقیی دانیشت.

(المُرْبَــع): کەسـێکە چـوار رۆژ جارێـك تا بیگرێت.

(المُرَبَّــع) (هـ): چوارگۆشـەو چـوارلا (ع ج) ٢-چەندانــەی ژمارەیەك. (٩) دوو چەندانەی (٣)یە.

(الرَبيع (ج) رُبُع): چوارییەك.

(التَرْبيع) (ع ح): دوو چەندانەی ژمارەیەك.

(المِربــاع): چوارییەکی تاڵانی کە سـەرۆك لە پێش ئیسلامدا بۆ خۆی دەبرد.

(المِرباع والمُرتَبِع والمَرْبُوع): باڵا مامناوەندی.

٣-(رَبَــعَ- بِالمَـكان. رَبْعاً): ١-نیشـتەجێبوو ٢-ئاسوودەبوو ٣-دڵنیابوو.

(الرَبــع (ج) رِبــاع ورُبُوع وأرْبُــع وأرْباع): ١-خانــوو ٢-ئەوەی لــە چــوارلای خانوودایە ٣-گــەرەك ٤-پلەوپایــە ٥-کۆمەڵــە خەڵکێك/ دەستە/ برادەران.

(الرُبوع): گەرەکەکان/ ئاوەدانیەکان.

(الرَبــاع): گوزەرانچاکیــی/ بارچاکیــی/ گوزەرانباشیی.

(«هُــم علــى رِباعِهِــم»): ئــەوان لەســەر بارچاکیی/ زووی خۆیانن.

(الرَباعَــة والرِباعَــة): ١-لە خۆشـیدابوون، بارچاکیی ٢-سەرۆکایەتیی.

(«لايُقيــم رَباعَةُ القَــوم إلا فُلان»): كەس سەرۆكايەتيی نەتەوە/ خوێشكەل باش ناكات فيسار نەبێت.

(«هُوَ رَباعَةُ قومِهِ»): ئەو سەردارو گەورەی خوێشــگەلەكەيەتی ٣-بوونو داراييەك كە بە هۆيەوە خۆشگوزەران دەبێت.

٤-(رَبَعَ- الرَّجُلُ رَبْعاً): تووشــی خۆشی ژيان بوو.

(- الإبِــلُ): حوشــترەكان پاش ســێ رۆژ ئاو نەخواردنــەوە رۆژی چــوارەم چوونە ســەر ئاوخواردنەوە.

(-الرَبيعُ رُبُوعاً): بەهار هات/ بەهاريكرد.

(رُبِعَ- القَومُ): بارانی بەهار لە خوێشكەليدا/ بۆيانباری هەروەهــا زەويەكە بارانی بەهاری ليدا.

(أرضٌ مَربوعَــةٌ): زەويــی بارانــی بەهــار ليدراو.

(أربَعَ- القَومُ): ١-خوێشكەل كەوتنە بەهارەوە ٢-بەربارانــی بەهارو لەوەڕو ئاوی زۆر كەوتن يان چوونە لادێ.

(-الإبِــلَ): حوشــترەكانی بەرەڵاكــرد، بــۆ ئاوخواردنەوەكەی بچن.

(- الرَّجُلُ): پياوەكە بە هەرزەكاريی منداڵی خستەوە.

(تَربَّعَ وارْتَبَعَ – الجَمَلُ): حوشــترەكە بەهار لەوەڕاو قەڵەو بوو.

(-بالمَــكانِ): بەهار لــەو شــوێنەدا مايەوەو نيشتەجێبوو.

(اَلرَبْــع (ج) رِبــاع ورُبُوع وأرْبَــع وأرباع): هەوارە بەهار.

(اَلرُبَع (ج) رِباع وأرباع (م) رُبَعَة (ج) رُبَعات ورِباع): بەچكە حوشتر يان گوێرەكەيەك كە لە ســەرەتای بەهاردا لە دايــك ببێت ئەگەر لە كۆتايــی بەهاردا لەدايك ببێــت پێيدەڵێن (هُبَع).

(اَلرَّبيع (ج) أرْبَعة ورِباع وأربِعاء): كەشــی بەهار لە (٢١) نەورۆزەوەيە تا ٢١ خەرمانان.

(ربيــع الأول والآخــر): مانگــی ســێيەمو چوارەمی مانگی عەرەبی.

(رَبيعٌ رابع): بەهارێكی تەڕو بەپيت.

(-ج أرْبِعــاء ورُبعان): ١-بەختەباران ٢-بارانی بەهــار/ بەهارەباران كە گيــای پێدەڕوێت ٣-گياو لەوەڕ كە چوارپێ لەسەری دەلەوەڕێت.

(اَلمَرْبَع): بەهارەباران.

(اَلمَرْبَع والمُرْتَبَع): بەهارە هەوار.

(اَلمِربَاع): ١-شــوێنێك كە لە سەرەتای بەهاردا گيا دەربكا ٢-حوشتری بەهارە زێ.

(اَلرُوبَعَــةُ) (طــب): دەردێكــە كــە بەچكە حوشترو گوێرەكە دەيگرێتو دەيبات.

(اَلرَبيعَة): ١-باخچە ٢-نانەبەرە/ توێشەبەرە.

(اَلرَّبيعــي مِنَ المســاكِن): بەهــارە لانە كە بەهاران تيايدا كات بەسەردەبەن.

(اَلرُّبيعِيَّـات) (ن): بەهاريـی کۆمەڵە گوڵو گیایەکن وەکو گوڵە بەهارە بوغوردی مریەمو گیای گۆیی.

(اَلمَرابیع): بارانە سەرەتاییەکانی بەهار.

٥-(رَبَع- الرَجُلُ. رَبْعـاً): بۆ تاقیکردنەوەی هێـزی بەدەسـت بەردەکـەی هەڵگـرتو بەرزیکردەوە.

(رابَعـوا- الحِمْلَ): بار بەرزکـەرەوە کە یان خستە ژێر بارەکەوە.

(إرتَبَعَ- الحَجَرَ): بەردەکـەی بەرزکردەوەو هەڵگرت.

(إسـتَرْبَعَ – البَعیرُ لِلسَّـیرِ): ١-حوشترەکە لە رۆیشتندا تەکانیدایە خۆیو توانی بڕوات.

(-الشَيءَ): توانای بەسەر شتەکەدا شکا.

(- الغُبارُ): تۆزەکە هەستا.

(- الرَملُ): لمەکە کەڵەکەبوو.

(اَلمِرْبَع والمِرْبَعَةُ): دارێکە باری بۆ سەرپشتی حوشترەکە پێبەرزدەکرێتەوە.

(اَلربیعَةُ): سەنگی هێز پێتاقیکردنەوە.

٦-(اَلرَوبَع): بوودەڵەو بێتوانای ڕسواو نزم.

(اَلرَبیعَةُ): کڵاوناسـن کە لە شـەڕدا سـوار لەسەریدەکات.

(اَلیَربـوع (ج) یَرابیـع (ح): گۆڕهەڵکەنە. جۆرە مشکێکە دەستکورتو پێدرێژ.

الملحق:

ربـع: (الرَبّاع – في الریاضَة): قورس هەڵگر لـە وەرزشـدا: کەسـێکە کە سـەنگی قورس هەڵدەگرێتو توانای خۆی پێ تاقیدەکاتەوە.

(اَلرُباعیـات): هەڵبەسـتە چوارینـەکان کە هەریەکەیان چوار دێرە.

رباعیات الخَیام: چوارینەکانی خەیام.

ربـغ: (رَبَـغَ- القَـومُ في النَّعیم رَبْغـاً): لە تێروتەسەلییو نازو خۆشیدا بوون.

(رَبِـغَ- عَیشَـهُ رَبَغـاً): ژیـانو گوزەرانیان خۆشو فراوان بوو/ تێرو تەسەلبوون.

(-الرَجـل): کابرا داوێنپیـسو بەرەڵا بوو/ بەدرەوشتبوو.

(رَبِغٌ): داوێنپیسو بەرەڵا/ بەدرەوشت.

(رَبْغٌ رَباغَةٌ): زۆر بوو.

(اَلْرَبَغ): زۆرو فراوانبوو.

ربـق: (رَبَقَ- هُ. رَبْقاً): بەسـتیو گرێیلێدا/ کەمەندیدا.

(-هُ في الأمرِ): تووشی کارەکەیکردو گرفتاریکرد.

(رَبَّقَ- هُ): لە کەمەندیدا.

(- هُ في الأمـرِ): بـە داوی کارەکەیەوە کردو گرفتاریکرد.

(-الكَلامَ): قسەکەی هەڵبەست.

(تَرَبَّقَ- هُ): هەڵیواسی.

(تَرَبَّقتُ الشَـيءَ في عُنُقي): شـتەکەمکردە (گەردنم/ ملم).

(إرتَبَقَ- في الحِباكَـةِ): بەپەتەکەوە بوو/ بە داوەکەوە بوو.

(- فِي الأَمرِ): کەوتە داوی کارەکەوە.
(إرتَبَقتُ فِي حِبالِهِ): بەداوەکەیەوە بووم/ لە خشتەیبردم/ کەوتمە فێڵەکەیەوە.
(اَلرِّبق): داوەکە چەند گرێیەکی تێدایەو هەر گرێی قوڵفەیەکی تێدایە/ کەمەند.
(اَلرِّبقَــةُ والرِبقَةُ (ج) رِبَق ورِباق وأَرباق): قوڵفە.
(حَلَّ ربقَتَــهُ): خەمەکەی لــە کۆڵکردەوە/ گرێکوێرەکەی بۆ کردەوە.
(اَلرَّبيق): ئەوەی بە داوەوە دەبێت/ کەمەند کراو.
(اَلمُرَبَّقَة): کولێرە بە چەورە/ نانەچەورە.
ربــك: (رَبَــكَ- الشــيءَ. رَبكاً): شــتەکەی تێکەڵکرد.
(-الرَبيكَةَ): ١-قوڕیگرتەوە ٢-کەرەو دۆیکرد.
(- هُ): خستیە لیتەوە قوڕاوەوە.
رَبِــكَ. رَبَــكاً: قوڕی بــۆ گیرایەوە/ ســەری لێتێکچوو/ چەواشەو دەستبەستە بوو.
(رَبِك و رَبيك): سەرلێتێکچوو/ دەستبەستە/ چەواشە بوو.
(إرتَبَكَ- فِي الأَمرِ): شڵەژاو سەری لێتێکچوو/ سەری لە کارەکە دەرنەکرد.
(- فِي الوَحلِ): کەوتە قوڕاوەکەوە.
(-فِي کلامِهِ): دەمی تێکەڵو پێکەڵبوو.
(-الصَيدُ فِي الحِباكَةِ): نێچیرەکە لە داوەکەدا شپرزە بوو/ پەشۆکا.

(-الأَمرُ): کارەکە ئاڵۆز بوو.
(إربــاكَ- رَأيُهُ إربيكاكاً): ڕاکەی چەواشــە/ تێکەڵو پێکەڵبوو.
(- الرَجُلُ عَنَ الأمرِ): لە کارەکە سڵەمییەوەو دەستی لێهەڵگرت.
(اَلربيكة): ١-قوڕاو/ لیتاو ٢-کەرەی تێکەڵ بە ماست.
(رَمــاهُ بِرَبيكة): کارێکی بەســەردادا تیایدا چەواشە بوو.
اَلرَّبيك والرَبوك= لَقَط: پەنیرو خورماو ڕۆن دەشێت ئاویشی بەسەردا بکرێت.
(الأَربَكَ- مِنَ الإبل): حوشتری ڕەش.
ربــل: (رَبَــلَ- القَــومُ. رَبلاً): خوێشــگەل ژمارەیان زۆر بوو پەلیان هاویشت.
(-المَراعي): لەوەڕگاکان چڕوپڕ بوون.
(رَبَّــلَ ولَربَــلَّ- المَكانُ): شــوێنەکە گیایەکی جوانو زۆری لێڕوا.
(تَرَبَّلَ): ١-لەوەڕا ٢-قەڵەو بوو.
(-جِسمُهُ): ١-لەوەڕا ٢-قەڵەو بوو.
(-جِسمُهُ): لەشی هەڵاوساو گەورە بوو.
(- القَومُ): ئاژەڵەکەیــان کردە لەوەڕگاکەوەو لەوەڕگاکە خورا.
(-تِ الأَرضُ): ١-زەوییەکــە لەوەڕگــای چاکی تێدا پەیدابوو ٢-لە پایزدا دیسان گیاکە سەوز بووەوە.
(إرتَبَلَ- مالُهُ): سامانو ماڵەکەی(پەرەیسەند/

زۆر بوو).

(اَلرَّبــل (ج) رُبُــول) (ن): درەختێکــە بــە بێباران دەردەچێت.

(اَلرَبَل): ڕووەکێکە ڕەنگی زۆر سەوزە.

(رَجُلٌ رَبِلٌ): پیاوێکی کەتە/ زەبەلاح.

(اَلرَبِلَــةُ والرَبَلَــةُ (ج) رَبَــلات): ١-بنــڕان ٢-هەموو پارچەگۆشتێکی پتەو.

(اَلرَّبيل): قەڵەو/ گۆشتن.

(اَلرَبيلَة): ١-قەڵەویی ٢-شێ ٤-تێروتەسەلیی/ نازو نیعمەت ٥-ناگوزەرانی/ نەبوونیی.

(اَلرَبالَة): گۆشتنی/ قەڵەویی/ خورتیی.

(«ضَمَــرَ بَعــدَ رَبالَــة): پــاش قەڵەویــی پووکایەوە.

(اَلرِبال (ج) رَبابيل): گیاو ڕووەکی باڵاکردوو تێکئاڵاوو.

(اَلمِربــال): زەوییــەك کــە گیاســەوزەکەی زۆربێت.

٢-(رابَــلَ): پیــس و بەدخواز بــوو خۆی بۆ خراپەکردن نایەوە.

(تَرَبَّل): خۆینایەوە ڕاوبکات.

(تَرابَلَ): شــاڵاوی بۆ خەڵك بردو وەك شێری درندە هەڵیکوتایە سەریان.

(اَلرِبيل): دزێکی چابوك بە تەنیا هەڵکوتێتە سەر خوێشگەل.

(اَلرِيبال (ج) رَبابيل): شێر.

ربن: (اَرْبَنَ): پێشەکیی دایە.

(اَلرَبــونَ اَو الأَربُونَ اَو الأَرْبــان- عَرَبون): پێشەکیی.

(تَرَبَّنَ): بوو بە پاپۆڕەوان.

(اَلرُبّــان والرُبّانِيّ (ج) رَبابِنَــة ورَبابين): پاپۆڕەوان کە پاپۆڕ لێدەخوڕێت.

(رُبّانُ كُلِّ شَــيءٍ): دەستەوو دایەرەی هەموو شتێك/ کۆمەڵەکەی.

(اَخَذَ بِرُبّانِهِ اَو بِرِبّانه): هەمووی وەرگرت و برد.

ربــا: (ربا- المالُ رِباءً ورُبُوّاً): پارەکە/ داراکە (گەشــەیکرد/ گەورە بوو/ پەرەیسەند/ زۆر بوو).

(رابَى: مُراباةً): پارەکەی/ داراکەی بە سوود دا.

اَربى.إربــاءً: لــەوەی کــە دابــووی زۆرتری وەرگرتەوە.

(- الشَــيءَ): شــتەکەی پەرەپێدا/ وایکرد کە زۆر بێت.

(- عَلَيهِ في كذا وارتَبا. إرتباءً): لێی زیادکرد/ لەوەدا لێیزیاد کرد.

(اَلرِبا): ســوود کــە وامدەرەکە لــە قازانجی پارەکەی وەریدەگرێت.

رَبَوِيّ: ١-سوودخۆر ٢-پاشماوەی شت/ زیادەی شت.

(اَلرَبْو (ج) اَرباء): کۆمەڵ.

(اَلرَبَــاء): ١-چاکــە/ پیاوەتیــی ٢-منــەت/ چاوبەرەوژێریی.

(لِفـلانٍ علـيَّ رَبـاءٌ): چاكـەو پیاوەتیـی بەسەرمەوەیە/ چاو بەرمۆنێریم.

(اَلرَبْوَة (ع ح): ملیۆن.

الكَرَّة: سەدھەزار.

اَلرِبْوَة (ج) رِبى: كۆمەڵە خەڵكێكی زۆر وەك دە ھەزار كەس.

٢-(رَبـا- الوَلَـدُ. رَبْـواً ورُبُـوّاً): منداڵەكە پەروەردە بوو.

(«رَبَیتُ ورَبیتُ. رَباءً و رَبیباً»): پێگەیشتم‌و پەروەردە بووم.

(رَبَّى- الوَلَدَ. تربِیَةً وتَرَبِّی):١-خواردنیدایەو بەخێویكرد/ پەروەردەیكرد ٢-ڕەوشتداریكرد.

(رابـى- الرَجُـلَ. مُرابـاةً): دڵـی ڕاگرتوو لەگەڵیدا ھەڵیكرد.

اَربى- هُ إِرباءً: بە ئومێدیكرد.

(اَلأُربِیَّـةُ): بنەماڵـەو ئامۆزاكانـی خێزان‌و كەسوكاری نزیكی.

(«جـاءَ في أُربِیَّـةِ قَومِهِ): لەگـەڵ بنەماڵەو ئامۆزاكانیدا ھات.

٣-(رَبـا- الرابِیَـةَ رِبـاءً ورُبُـوّاً والرِبْوَةُ): سەركەوتە سەرگردەكە.

(اَلرَبْو (ج) اَرْباء = اَلرابِیَة): گرد.

(اَلرابِیَة (ج) رَوابٍ و الرُبْوَة والرَبْوَة والرِبْوَة (ج) رُبـىً و رُبـيّ):١-بەرزایـی/ تەپۆڵكـە ٢-گردۆڵكە ٣-گرد.

(اَلرَباة والرِباوة والرَبـاوَة والرُباوَة): گرد/ بەرزایی/ تەپۆڵكە.

(اَلأُرْبِیَّة (ع أ): بنی ڕان‌و سەری ڕان.

٤-(رَبات- الفَرَسُ. رَبْواً):١-ئەسپەكە بایكرد/ سكی ھەڵاوسا ٢-ھەناسەی سواربوو.

(اَلرَبْـو (ج) اَربـاء): ھەناسەسـواریی/ تەنگەنەفەسیی.

(الرَبو والرَبْوَة) (طب):١-باكردنی ناوسك ٢-دەردێكە دەداتە سی‌و تووشی تەنگەنەفەسیی دەكات.

٥-(رَبَّى- التُفاحَ أو غَیْرَه بِالسُكَّر):سێوەكەیان ھەر شـتێك لەو بابەتەی بەشەكرد پەروەردە كردو كردی بە مرەبا.

(اَلمُرَبـيُّ) (ط): مرەبا. كە بـە میوە یان بە نیشاستەو شەكر پەروەردە دەكرێت.

(اَلرُبِیَـة (ح): جـۆرە (مێرووچەیەكـە/ ڤالۆنچەیەكە).

الملحق:

ربـو. (اَلتَربِیَـة): پـەروەردە ١-خۆراكدان‌و گەورەكردن‌و بەخێوكردن.

(«تربیـة الأطفال»): منـداڵ بەخێوكردن‌و ڕەوشتداریكردن.

(«تربیة السَمَك»): پەروەردەو بەخێوكردنی ماسـی ٢-ڕەوشـداریكردن‌و پەروەردەكـردن پێگەیاندن.

(«تَربِیَـةُ الشَّـباب»): پەروەردەكـردن‌و پێگەیاندنـی لاوان. خەملاندن‌و پێگەیاندنی

هێزی لەش‌و ئـاوەزو گیانی مـرۆڤ بە پێی بەخشدراوی سروشتیی مرۆڤ‌و بۆ ڕاهێنان‌و گونجـان لەگـەڵ ژینگـەو دەوروپشـت لـە کۆمەڵێکی دیاردا.

(«تَلَقَّـي تربيةً حسـنةً»): پەروەردەیەکی باشی وەرگرت.

(اَلتربِيَةُ): زانست‌و هونەرێکە کە ئەو واتایانەی پێشـوو دەگرێتەوە بەرو دەیکاتە ڕێڕەوو بە ڕێگەی فێرکردن ئەنجامی دەهێنێت.

«أساليب في التربية»: شێوازی پەروەردە.

رتّ ١-رَتَّ. رَتَتاً: لاڵەپەتە بوو/ زمانی گرتی.

(أرَت (م) رَتّـاء ورُتّـى (ج) رُتّ): لاڵەپەتە/ یەکێکـە زمانـی بیگرێـت‌و بـاش قسـەی (بۆنەکرێت/ نەیەت).

(أرَتَّ- هُ اللهُ إرتاتاً): خودا لاڵەپەتەیکرد.

(اَلـرَت (ج) رُتـوت): سـەردارو پێشـەنگی نەتەوەو میللەت.

(«هُوَ مِن رُتُوتِ الناسِ»): ئەو لە سەردارانی خەڵکەکەیە/ لە پیاوەگەورانی خەڵکە.

(- (ج) رِتَتَـة): ١-زۆر توندوتیـژ ٢-یەکانەی ئازای بە هەڵمەت ٣-(ح) بەرازی کێوی.

اَلرُتَّـة: گرتنـی زمان/ لاڵەپەتیـی زمان یان زمانی قسە ناتەواو.

٢-(رَتْـرَتَ): گرتنـی زمان لـە دەنگی (ر) یا (ت)دا.

رتأ: رَتَأَ- هُ. رُتوءاً: خنکاندی.

(-العُقدَةَ): گرێکەی توندکرد.

(- في المَـكانِ): لـە شـوێنەکەدا جێگیر بوو/ مایەوە.

(- الرَجُلُ): دەرپەڕی‌و ڕۆیشت.

(اَرتَأَ): بە ساردییەکەوە پێکەنی.

رتـب: ١-(رَتَبَ – الشـيءُ رَتْبـاً ورُتُوباً): ١-شتەکە چەسـپی‌و جێگیربوو/ دامەزرا ٢-قنج وەستا.

(«رَتَـبَ في الصَلـوةِ»): لـە نوێژەکەدا قنج ڕاوەستا.

(رَتَّبَ- ه): ڕێکخیست‌و چەسپاندی/ دایمەزراند.

(اَرتَبَ): ڕاست‌و قنج ڕاوەستا.

(- الغُلامُ الكَعْبَ): مێرمنداڵەکە پاژنەی ڕێك ڕاگرت‌و چەسپیکرد.

(تَرَتَّبَ): قنج وەستاو نەجووڵا/ دامەزرا.

اَلراتِب (ج) رَواتِب: مووچە.

(عَيـشٌ راتِـب): ژیانێکـی ڕێکوپێـك‌و هەمیشەیی.

(اَلرَواتِـب): دەسـتووری پەیڕەوکردنـی ئەرکـەکان یا دیاریکراوی کاتـی بەجێهێنانی ئەرکەکان.

(اَلتُرْتُـب والتُرْتَـب): ١-شـتی چەسـپاوی جێگیربـوو و نەگـۆڕ ٢-هەمیشـە/ هەتاهەتا ٣-خاك (لەبەر تەواو چەسپیویی‌و جێگیربوونی‌و درێژمانەوەی) ٤-کۆیلە/ بەندە.

(اَلرَتيب): هەمیشە لەسەر یەکرێکەو یەکبار

بوون و نەگۆڕان/ هەمیشە دامەزراو.

٢-(رَتُبَ- ـهُ- ـهُ): ڕێکیخست و خستیە پلەو ڕێزەی ئەو.

(أَرْتَبَ): پاش دەوڵەمەندیی و بوون کەوتە دەرۆزە/ سواڵ.

(تَرَتَّبَ): لە پایەی ئەودا بوو/ لە ڕێزەی ئەودا بوو.

(الرَّتب): بۆشایی نێوان پەنجەکان.

(الرَّتَب): ١-بۆشایی نێوان پەنجەکان ٢-تەنگانەو سەختیی/ گرانیی ٣-هەڵەت و بەرزیی زەوی ٤-ڕەمەزەبەرد کە تاوێرەکانی نزیك یەکن و پلە پلەن.

(الرَّتيب (ا ع): ئەوەی لە سوپادایەو پایەدارە.

(الرُّتْبَة (ج) رُتَب): پلەوپایە.

(الرَّتَبَة): بۆشایی نێوان پەنجەکان.

المَرتَبَة (ج) مَراتِب: ١-پلەوپایە ٢-جێگەی بالا.

(التَّراتُب (ا ع): زنجیرەی پلەی سەربازیی.

٣-(التُّرتُبَة): لاڕێ/ کوێرەڕێ.

٤-(رُتَباغا أو رُوتاباغا (ن): جۆرە کەلەرمێکە بۆ ئالیکی وڵاخ دەروێنرێت بە تایبەتی ڕۆژانی بوون. بە کەڵکی خۆراکی مرۆڤیش دێت و خۆشە بە تایبەتی لە گرانیدا دەخورێت.

الملحق:

رتب: (المُرَتَّب): ١-دامەزراوو ڕیزکراو ٢-لە ڕیزنراو ٣-موچەو مانگانەی مووچەخۆر.

رتج: ١-(رَتَجَ- الباب. رَتجاً): دەرگاکەی داخست.

(رَتِجَ- الخَطيبُ. رَتَجاً): وتاربێژەکە قسەی بۆ نەهات.

(أَرتَجَ- البابَ): دەرگاکەی (تەواو داخست و قایمیکرد/ چەسپیکرد).

(- تِ الدجاجَة): مریشکەکە پڕهێلکە بوو.

(- البَحرُ): دەریاکە هەستاو دەریاوانەکە دەرفەتی دەرچوونی برا.

(- الثَلجُ): بەفر (بێپشوو باری دەروبەریگرت و ڕەشکەنەك برا).

(أُرْتِجَ وارتُتِجَ واسْتُرتِجَ- على الخَطيبِ): وتاربێژەکە (زمانی لێبەستراو قسەی بۆ نەهات/ بۆ نەکرا).

(سِكةٌ رِتجٌ): ڕێیەکی (داخراو/ بێدەروو).

(مالٌ رِتجٌ): سامان و ماڵێك دەست نەیگاتێ.

(الرَّتَج والرِتاج): ١-گەورە دەرگا ٢-دەرگایەکی داخراو کە دەرگایەکی بچووکی تێدابێت.

(الرِتاجَة (ج) رَتائِج): تاوێر.

(الرِتاجَة والمَرتَج (ج) مراتِج): تەسکەڕێگا/ کوێرە ڕێگا. لە تەسکیدا وەکو براببێت.

(المِرْتاج): ئەوەی دەرگای پێدادەخرێت وەك کولۆم و سورگی و قفل.

٢-(رَتَجَ- الصَبِيُّ. رَتَجاً): منداڵە نۆپێچکەکە دارەدارەیکرد/ ڕۆیشت.

٣-(أَرتَجَ- الخِصْبُ): پیت زەویی هەموو

لایەکی گرتەوەو گیا ڕواو پیت فرە بوو.
(مَکانُ مُرْتَجٌ): شوێنێکی پڕگیاو ڕووەکو بە پیت.
رتخ: (رَتَخَ- بِالمَکانِ. رُتوخاً): لە شوێنەکەدا نیشتەنیبوو.
(-عَـنِ الخَیرِ): لـە چاکەو خێـر دواکەوت/ دوورکەوتەوە.
(- العَجِـینُ): هەویرەکەی شـلکردەوە/ ئاوی زۆری تێکردو شلبوو.
(اَلرَتَخَـةُ): ١-قـوڕو چڵپـاو ٢-لیتـەی زۆرو خەست.
(جِلْدُ اَرْتَخ): پێستی وشکەوەبوو.
رتـع: ١-(رَتَـعَ. رَتْعـاً و رُتُوعـاً و رَتاعاً): تێروتەسـەلو لە نازو خۆشیدا بوو/ بۆ هیچ دانەدەما.
(- فِي المَكانِ): لە شـوێنەکەدا مایەوە پڕ نازو خۆشگوزەرانبوو/ تێروتەسەلبوو.
(راتِـع (ج) رُتُـع ورُتَّـع ورِتـاع ورُتُوُع و راتِعُون): خۆشـگوزەرانو بەنازو تەسەلو بۆ هیچ دانەماو.
(-فِي مـالِ فُلان): بـە ماڵی فیسـارەوە ژیاو خۆشیی بینی خواردیو خواردیەوە.
(اَرْتَـعَ- القَـومُ): خوێشـگەل کەوتنـە نازو خۆشـگوزەرانییەوەو لەوەڕگـای چاکیـان دەستگیر بوو.
(- تِ الأَرضُ): لـەوەڕی زەویەکە ئاژەڵەکەی تێرکرد.
(- الغَیـثُ): بارانەکە لەوەڕگـای پێگەیاندو ئاژەڵی تێکرد.
(-الدَوابُّ): چوارپێکانی لەوەڕاندو تێرکرد.
(اَلرَتع): تێروتەسەل/ بۆ هیچ دانەماو.
(«کَلأَ رَتِـع»): لەوەڕێـك کـە ئـاژەڵ تێروتەسەلبکات.
(اَلرَتْعَةُ): لەوەڕی چاكو بەرفراوان.
(اَسْـمَنَني القَیـدُ والرَتْعَةُ»): حەسـانەوەو تێروتەسەلیی قەڵەویکردم.
(اَلمُرْتِع): تێروتەسـەلو خۆشـگوزەرانو بۆ هیچ دانامێنێت.
(اَلمَرْتَع):١-لەوەڕگا/٢-شوێنیتێروتەسەلبوونو خۆشگوزەرانیی.
(اَلرَتّاع): شوانی چاك لەوەڕێنی حوشترەکانی کە بۆ لەوەڕگای باش دەیانگێڕێت.
(اَلأَرتاع- مِنَ النّاس): خەڵکێکی زۆر.
(«رأَیتُ اَرتاعاً مِنَ الناس»): خەڵکێکی زۆرم دی.
٢-(رَتَـعَ- فِي لَحـمِ فُلان. رَتعـاً و رُتُوعاً و رَتاعاً): لە پاشملە بە خراپە باسی فیساریکرد/ غەیبەتیکرد.
رتـق: (رَتَـقَ- الثَـوبَ. رَتْقـاً): بەرگەکەی درووەوە یان چنییەوە.
(- الفَتَـقَ): هەڵوەشـاوییەکەی/ درزەکـەی درووەوەو چاککردەوە.
(«رَتَـقَ فَتْقَهُـم»): نێوانیـان تێکچووبـوو

تەباپكردنەوە/ پەكيخستنەوە.

(- الشَيءَ): شتەكەی گرتو دايخست/ هێناپەوە پەكو پێكيەوە نووساندەوە.

(إرتَتَقَ- الشَيءُ): شتەكە پەكيگرتەوە.

(الراتِق (فا): ١-چاكساز/ پێكەوەنەرو چاككەرەوە ٢-تەباكار ٣-چنەرەوە.

(«هُوَ الراتِقُ والفاتِق»): ئەو چاكسازی كاروبارە.

(الرتاق): دوو بەرگ كە دامێنەكانيان پێوە دەدروون.

(الرَتَقَة (ج) رَتَق): قلێشی نێوان پەنجەكان.

(الرُتُوق): دەسەلاتو نگينو سەربەرزيی و شكۆيی.

رتك: (رَتَكَ- البَعيرُ. رَتْكاً و رَتَكاً و رَتَكاناً): حوشترەكە گورگەلۆقەيكرد.

(أرتَكَ- البَعيرَ): گورگەلۆقەی بەحوشترەكە كرد.

رتل: (رَتِلَ- الشَيءُ. رَتِلاً): شتەكە ڕێكو پێك دامەزرا/ دروستو بەسەروبەر بوو.

(رَتِل): دروستو ڕێك دامەزراوو بەسەروبەر.

(رَتَّلَ- الكَلامَ): قسەكەی باشكردو دامەزراند/ بەسەروبەر كردی.

(- القُرآنَ): قورئانەكەی بە ئاوازو دەستوور خوێندەوە.

(-الصَلَواتِ): بە ئاوازەوە سلاواتيدا.

(تَرَتَّلَ- فِي القَولِ): جوانو بە شێنەيی قسەيكرد.

(ألرَتَل) (مص): ١-ئاخاوتنی جوانو ڕێكوپێك.

(«كَلامٌ رَتَلٌ»): ئاخاوتنی چاكو ڕێكوپێك ٢-هەموو شتێكی باش ٣- (ا ع) ڕيزە سەربازێكی سفت وصتاوو شاندەرەپەك.

(«ثَغْرٌ رَتَلٌ»): دانێكی سفتو دەمو لێوێكی جوان.

(«رَتَلُ السَيَّارات»): ڕيزە ئوتومبيلێكی ڕۆيشتوو.

(الأرتَل): ئەوەی كە ڕێكو پێك دامەزرابێتو ڕيزكرابێت.

(التَراتيل): ١-چاككردنی دەنگ ٢-بەدەنگينەزم خوێندنەوە ٣-سلاواتو خوێندنەوە بە ئاوازەوە.

(ألتَرتِيله (ج) تَراتيل): نوێژێكی ديانەكانە بە ئاوازو دەنگەوە دەيكەن.

٢-(الأرتَل): ئەوەی دەنگی گرتنی تێدابێتو دەنگ نووسابێت.

(الرُتَيلاء (ج) رُتَيلاوات) (ح): ١-بە هەموو مۆريچەپەك كە بە خەڵكەوە بدات دەڵێن وەك مێشو زەردەواڵەو داپيرۆچكەو ئاوا لەو بابەتە ٢-(ن) ڕووەكێكە گوڵی وەك گوڵی سەوسەن وايە.

رتم: ١-(رَتَمَ- هُ رَتْماً): شكاندی يان

وردیکرد.

(- رَتِیماً): گوڵی پەرتاوسی خواردو بوورایەوە.

(اَلرَتم الواحِدَة رَتَمَة): گوڵپەرتاوسی (ن) جۆرە درەختێکە گوڵێك دەگرێت ڕەنگین تۆوەکەی وەکو نیسکە.

(اَلرَتیم (ج) رُتامی): لەسەرخۆ چووی خواردنی گوڵپەرتاوسیی.

٢-(رَتَمَ- فِي بَني فُلان. رَتماً): لە فیسار بنەماڵەدا پەروەردەو گەورە بوو.

٣-(رَتَمَ. رَتیماً): خاو بوو/ هێواشبوو.

(اَلرَتَم):١-جەوەندەی پڕ لە ئاو ٢-ناوەڕاستی ڕێگا.

(اَلرَتیم (ج) رُتامی): هێواش ڕۆیشتن.

٤-(مارَتَمَ بِكَلِمَةٍ): ورتەیەکی لێوە نەهات/ وشەیەکی نەوت.

(اَلرَتَم):١-قسەی چرپەو بێدەنگیی ٢-شەرمی تەواو/ شەرمێکی زۆر.

٥-(أرْتَمَ): بووە بیرهاتنەوە دەزوویەکی بە پەنجەیەوە بەست.

(«أرْتَمتُ زیداً»): دەزوویەکم بە پەنجەی زەیدەوە بەست.

(تَرَتَّم وارْتَتَمَ= أرْتَمَ): دەزوویەکی بە پەنجەیەوە بەست.

(اَلرَّتْمَةُ (ج) رَتم ورِتام والرَّتِیمَةُ (ج) رَتائِم): دەزوویەکە بۆ شت وەبیرهاتنەوە بە پەنجەوە دەبەسترێتەوە.

(اَلرَتیمة (ج) رَتائِم): دەزووی بیرخەرەوەی پەنجە کە بە پەنجەوە دەبەسترێت.

٦-(اَلرُتام):١-لەتوپەتی شت ٢-ئێسقانی مردوو.

(شَرٌّ تَرتُمٌ وتُرتَمٌ): خراپەیەکی هەمیشەیی.

رتن: (رَتَنَ- الشَّحْمَ بِالعَجِينِ رَتناً): هەویرەکەی بە پیو شێلا/ تێکەڵیکرد.

٢-(اَلراتِنَج أو عَرَقُ الشَجَرِ) (ك): کەتیرەی درەخت مادەیەکە هەندێك درەخت دەریدەکات وەك داری سنەوبەرو قەزوان و (أرز) هافریسك/ هافریستو مەستەکی.

(اَلراتِنجِیَّة) (ن): جۆرە دارێکە پەلچرە بۆ جوانیی و ڕازاندنەوە دەروێنرێت لە بنەچەی سنەوبەرە لە ناوچە فێنکەکاندا بە تایبەتی شاخاویەکاندا دەڕوێت هی ئەوروپاو ئاسیاو ئەمەریکا دارەکەی وەك داری (تَنّوب) هافریستۆك بەکاردەهێنرێت.

رتا: ١-(رَتا- هُ. رَتْواً (ضد)):١-توندبەستی ٢-نەیبەست و شلیکرد.

(-القَلْبَ): دڵەکەی بەهێزکرد.

(- الدَلو): لەسەرخۆ/ هێواش دوڵکەی چاڵاوەکەی هەڵکێشا.

(- هُ إلَیهِ): خستیە پاڵی/ خستیە سەری.

٢-(رَتاهُ. رَتْواً) (ضد):١-خاویکردەوە ٢-گورجیکردەوە.

(-بِرَاسِهِ. رَتْواً و رُتُوّاً): بەسەر ئاماژەیکرد.
(- الرَّجُلُ): هەنگاوینا.
(رُتِيَ- فِي ذراعِهِ): هێزی بازووی نەهێشـت و بڕی.
(الرَّتْوَة): ١-هەنگاو ٢-پلەو پایە لای سەردار. ٣-(الرَّتْوَة): ٣-بەرزایی ٤-دەمەکێك/ سـاتێك ٥-هێندەی چـاو ئەندازێك/ ئەوەندەی چاوبڕ بکات.
(«بَينَنا وبَينَهُم رَتْوَةٌ»): نێوانمان ئەوەندەیە چاو بڕبکات.
رث: ١-(رَثَّ- الثوبُ. رَثاثَةً و رُثوثَةً): جلکە شڕ بوو.
(رَثٌّ (ج) رِثاث): جلی (شڕ/ دڕاو/ پەڕپووت).
(أَرَثَّ- الثَّـوبُ إرثاثاً): کۆن و دڕاو بوو/ شـڕ بوو/ پەڕپووتبوو.
(-الثَّـوبَ): جلەکەی شـڕکرد/ کـۆن و دڕاو کرد.
(الرَّث (ج) رِثاث): شرکەو پڕکەی ناوماڵ.
(«كَلامٌ غَثٌّ رَثٌّ»): قسەی هیچ و پووچ.
(الأَرَثّ): کۆن و شڕ.
(الرَّثيث): کۆن و شڕ.
(الرِّثَّة (ج) رِثَث ورِثاث): ١-شـڕکەو پڕکەی ناوماڵ و جێماوی ناومـاڵ ٢-مرۆڤی بێدرك و لاکەوتە/ بێدەسەلات.
٢-(أُرتُثَ): بە پەرێشانیی لە کۆڕی جەنگەکەوە هەڵگیراو گوێزرایەوە.
(مُرْتَـثّ): پەرێشـان و پەککەوتـەی کـۆڕی جەنگ.
(الرَّثيث): برینداریێك بە ئاستەم گیانی تێدا مابێت.
رثأ: ١-(رَثَأَ- اللَّبَنَ رَثْأً): ١-شـیرەکەی مەیاند ٢-کردی بە ماست یان پەنیر.
(رَثيئَـة): شـیری مەیـو بە ماسـت یان بە پەنیرکراو.
(- الشَّـيءَ بِالشَّـيءِ): شـتەکەی تێکـەڵ بەویترکرد.
(-غَضَبُهُ): رقەکەی (دامردەوە/ نیشتەوە).
(أَرثَأَ- اللَّبَنُ): شیرەکە مەیی.
إرْتَثَأَ- اللَّبَنُ): شیرەکە مەیی.
(-الرَّثيئَةَ): مەییوەکەی خواردەوە/ هەڵقوڕاند.
(-عَلَيهِـمُ الأَمـرُ): کارەکەیان لێچەواشـەو تێکەڵبوو.
(- فِي رَأيِـهِ): راو بۆچوونەکـەی تێکـەڵ و پێکەڵ و خراپ بوو.
(الرَّثيئَة): مەیاندنی شیر بە ماستکردنی شیر ٢-هەوێنکردنی شیر.
٢-(الرَّث والرَّثـأَة): ١-گەوجیی و کەودەنیی و بوودەڵەیی/ بێوڕەیی.
(الرَّثيئَة): گەوجیی.
(رَجُلٌ مرثُوء): پیاوێکی بێوڕەی کەودەن.
رثـد: ١-(رَثَـدَ وارْتَثَـدَ – المَتـاعَ. رَثْداً): کەلوپەلەکەی ڕیزکردو هەڵچنی.

(مَتاعٌ رَثيدٌ و مَرثُود): کەلوپەلی ڕیزکراوو هەڵچنراو.
(ألرَثَد): کەلوپەلی ڕیزکراوو هەڵچنراو.
(رَثَدُ البَيتِ): وردکەرو پرتکەی ناوماڵ.
٢-(رَثِدَ وأرثَدَ- الماءُ رَثَداً): ناوەکە لیٚلبوو/ لیخنبوو.
٣-(أرثَدَ- القَومُ): خوێشکەل نیشتەجێو جێگیر بوون.
(ألرِثد والرِثدَة): کۆمەڵە خەڵکێك کە جێگیربووبنو نەگوێزنەوە.
٤-(ألمَرثَد والمَرثِد): پیاوی جوامێر/ بەخشندە/ دڵفراوان.
(رثط: رَثَطَ وأرثَطَ و رَثَّطَ- فِي قُعودِه. رُثوطاً): قنگی لە شوێنەکەدا داگرتو هەڵنەسا/ نەبزوا.
رثع: ١-(رَثِعَ. رَثَعاً): زۆر بەرچاوتەنگو چاوبرسیبوو.
(رَثِع (ج) رَثِعون): بەرچاوتەنگو چاوبرسی.
٢-(إرثَعَنَّ- المَطَرُ. إرثِعناناً): باران سەرومڕ بوو/ لێزمەیکرد.
(- فُلانٌ): شلو بێهێز بوو.
(- الشَعرُ): قژەکە بەربووە خوارەوە/ داکەوت/ شۆڕبووەوە.
رثم: (رَثَمَ- الأَنفَ. رَثماً): لووتی شکاندو خوێنی پێداهێنایەخوارەوە.
(أنفٌ رَثِمٌ و مَرثُومٌ): لوتی شکاوی خوێنلێهاتوو.
(رَثِمَ وارثَمَّ- الفَرَسُ. رَثَماً): لایەکی لووتی چارەوێکە سپیبوو.
(رَثِم وأرثَم (م) رَثِمَةٌ و رَثماء (ج) رُثم): چارەوێی لالووت سپی.
(ألرَثَم والرُثمَة): سپێتیی لای لووتی چارەوێ.
(المَرْثِم والمِرْثَم (ج) مَراثِم): لووت/ کەپوو.
(ألرَثمَةُ (ج) رِثام): ڕێژنە باران.
رثا: (رَثا- الميتَ رَثواً): بۆ مردووەکە گریا/ شیوەنی بۆ کردو پیایدا هەڵدا ٢-شیعری هەڵبەستی بەسەردا هەڵدا.
(رَثَى- الميتَ. رَثياً ورِثاءً و رِثايَةً و مَرثاةً و مَرثِيَةً): شیوەنی بۆ مردووەکە کردو پیایدا هەڵکرا.
(- لَهُ): دڵی پێسووتاو بەزەیی پێداهاتەوە.
(- عَنهُ حَديثاً رِثايَةً): قسە مردووەکەی لەبەر کردو گێڕایەوە.
(رَثَّى و تَرَثَّى- الميتَ): شیوەنی بۆ مردووەکە کردو پیایدا هەڵدا.
(ألرَثّاءَة والرَثايَة): شیوەنو لاواندنەوەو پێداهەڵدان.
(ألمَرثاة والمَرثِيَة (ج) مَراثٍ): بە مردوودا هەڵدانو بە هەڵبەستو جۆریتر لاواندنەوە.
(ألمَراثي السَبع): حەوت هەڵبژاردە لاواندنەوەکەو شینەکەی عەرەب کە بە شیعرە.

٢-(رَثـيَ. رَثيَ و رَثياً): تووشــي بێهێزیی‌و لەشخاویی بوو.
(ألرَّثيَةُ): ١-بێهێزیی‌و لەشسستیی ٢-گەوجیی ٣-ئازاریی جومگەکان/ ژانە جومگە.
(ألرَّثيَّة): ١-بێهێزیی‌و لەشسستیی ٢-گەوجیی.
(رَجلُ مَرثُوٌّ): پیاوێکی بێورەو ئاوەز سووك.
رجّ: ١-(رَجَّ- ـُ. رَجّاً): بزواندی‌و ڕایوەشاند/ شڵەقاندی.
(رَجَّ و رُجَّ. رَجّاً): لەرییەوەو جوولایەوە.
(إرتَجَّ- البَحْرُ): دەریاکە هەستا/ خرۆشا.
(ألرَّجَّةُ): ١-لەرینەوە/ لەرزینەوە ٢-شڵەقان/ ڕاوەشان.
٢-(إرتَبَجَّ- الكَلامُ): قسەکە تێکەڵوپێکەڵبوو/ بێسەرو بەر بوو/ ئاڵۆز بوو.
(رُجَّـةُ القَـوم): ژاوەژاوی خوێشـگەل/ هاتوهاواریان.
٣-(رَجاجُ الغَنَم أوِ الناس): مەرەسـیخن یان سیسە پیاو.
(«نَعْجَةُ رَجاجَة»): مەڕێکی لاوازی سیخن.
٤-(رَجْرَج): شپرزەو شەکەتبوو.
(- ـَهُ): ڕایوەشاند/ هێنای‌و بردی/ لەراندیەوە/ شڵەقاندی.
(تَرَجْـرَجَ): ١-بـزوا/ جـوولا ٢-شـپرزە بوو ٣-شڵەقا.
(- الشَيءُ): شـتەکە لە شوێنی خۆیدا کەوتە هەتوچۆ.

(ألرَجْرَج): شپرزە/ هەژێو ٢-لەرزیو.
(ألرِجْرِج): لەرزۆك/ لەریو/ شڵەقاو.
ردفٌ رَجْـراج): سـمت کـە لـە ڕۆیشـتندا بلەرێتەوە.
(ألرِجْرَجَةُ): کۆمەڵێکی گەورەی ناو جەنگ.
٥-(رَجْـرَجَ- المـاءَ): ئاوەکـەی پشـکنی‌و شڵەقاند.
٦-(الرُجْوُح): ڕیشـەبزن. دەوەنێکە گەڵاکەی خۆڵەمێشـییە گوڵەکـەی زەردێکـی کاڵە لە ناوچە بیابانــە گەورەکاندا دەروێت بۆ ئاژەڵ لەوەرێکی باشە.
(ألرِجْرِج): لیکی ناودەم
(ألرَاجْراج): دەرمانێکە.
(ناسٌ رَجراج): خەڵکانێکی کەمئاوەز.
(ألرِجْرِجَة): ١-بەڵغەم ٢-لیتاوی بن حەوز ٣-بێئاوەز/ بێنەقڵ.
رجأ: (أرجَأَ- الأمرَ): کارەکەی دواخست.
(- تِ الحامِلُ): سـکپڕەکە/ ئاوسـەکە (کاتی زانی/ منداڵبوونی) هات.
(-الصائِدُ): ڕاوچییەکە هیچی نەگرت.
الملحق:
رجأ: (ألُمرجِئة): دەسـتەیەکی قسـەکردەن (بۆیە وا ناونراون چونکە ڕایان وابوو و وتیان: کاری جێنشینی پێغەمبەر بەرەو ڕووی خوداو ڕۆژی قیامەت بکرێتەوە (ئەمانە دەستەیەکی بێوەی‌و بێلایەنبوون لەناو ئەوانەدا کە لەسەر

جێنشینی جیارایان هەبوو ناکۆکبوون).

رجـب: ١-(رَجِبَ- مِنــهُ. رَجْباً): شــەرمی لێکرد.

(رَجَبَ وأَرجَبَ- الرَجُـلَ. رَجباً و رُجوباً): ١-سامی لە پیاوەکە کرد ٢-بە گەورەیگرت.

(رَجَّبَ- هُ): ١-سامی لێکرد ٢-بە گەورەیگرت.

(- الرَجُلَ): لە مانگی رەجەبدا قوربانیکرد.

(تَرَجَّبَ): ترس و سام دایگرت.

(-الرَجُـلَ): ســامی لــە پیاوەکــە کــرد بە گەورەیگرت، مەزنیکرد.

(رَجَبٌ (ج) أَرجاب ورُجُوب و رِجَاب): مانگی رەجەب کــە مانگێکی عەرەبییە. ســی رۆژە (بۆیە وا ناونراوە چونکە لە پێش ئیســلامدا بە گەورەیانگرتووە.

(أَلرَجَبان): مانگی رەجەب و شەعبان.

(أَلمُرَجَّــب (مفــع): بــە ســام/ مــەزن/ بە گەورەگیراو.

٢-(رَجَبَ- هُ بِكَلامٍ سَـيِّئٍ): قسەی ناشیرینی پێوت و تێگرت.

٣-(رَجَّبَ- النَخْلَــةَ): ١-دارخورما لاوازەکەی پاڵــدا/ کۆڵەکەی دایە پاڵی ٢-دڕکی تێوەئاڵاند تا کەس بۆی نەچێت.

(أَلرُجْبَةُ): کولەکەکە دەدرێتە پاڵ دارخورمای بێهێز.

٤-(أَلرُجبَة): قوختەی ڕاوکردن.

(أَلرواجب واحدتها راجِبَة) (ع ا): جومگەی بنی پەنجە.

(أَلأرجاب): ریخۆڵە.

رجح: ١-(رَجَحَ- الميزانُ رُجْحاناً ورُجُوحاً): ترازووکە/ شایەنەکە لاسەنگبوو/ نیشت.

(- الرَأيُ): ڕاکە بەسەر ڕاکانیتردا پەسەندکرا/ سەرکەوت.

(- هُ): لەو قورستر/ گرانتر بوو یان سەنگینتر و سەرمەندتر بوو.

(- هُ بَيَــدِهِ): بەدەســت هەڵیســەنگاندو لە قورسیی گەیشت.

(-رَجاحَةً): سەنگینبوون یان قورسبوون.

(رَجَّحَ وأَرجَــحَ ــه): ١-وایلێکرد بنیشــێت/ بنەوێت قورســیکرد تا نیشــت/ لاسەنگیکرد ٢-ئەوی لە پێشتر گرت.

(- لَــهُ): ١-شــتی باشــترو بەنرختریدایــە/ قورستری بۆ کێشاو دایە.

(راجَحَ- هُ): لەو قورســتر بوو یان سەنگینتر بوو/ باشتر بوو.

(تَرَجَّــحَ- الرأيُ عِندَهُ): ئەو ڕایە لای ئەو لە هیتر پەسندترو باشتر بوو.

(- فِي القَــولِ): لــە ڕاو قســەدا ڕاڕابوو هەر جارەی بە لایەکدا دایدەشکاند.

(أَلرُجْح- مِنَ الجِفَان): کاسەی پڕو گەورە.

(أَلمُتراجِحَــة أَو المُتَاينــه العَدَدِيــة) (ع ح) (مجموعــة عبارتين عددتين مختلفتين: ٤ + ٩٢٦-١): لاسەنگە یان لاسەنگەی ژمارە. دوو

دەستەواژەی ژمارەیین کە جیاوازن.
(المتراجحة ذات مجاهيل (ع ج) مجموعة عبارتين جبريتين اذا ابدلت المجاهيل فيهما باعداد موافقة اصبحت المتراجحة عددية صحيحة وتسمى هذه الاعداد حلول او جذور المتراجحة): لاسەنگەکە نەزانراوی تێدابێت، کۆمەڵەی دوو دەستەواژەی جەبرین ئەگەر نەزانراوەکان بە ژمارەی گونجاو گۆڕان دەبێتە لاسەنگێکی ژمارەیی ڕاست بەو ژمارانەش دەوترێت شیکار یان ڕەگەکانی لاسەنگەکە.
٢-(رَجَّجَ- هُ): ڕایوەشاند/ ڕایتڵەقاند/ ڕایژەند.
(أرْجَحَهُ) (عامية): ڕایژەند.
(تَرَجَّجَ- الشَيءُ): شتەکە لەرییەوەو کەوتە جۆلانێ.
(تَأرْجَجَ) (عامية): لەرەلەریکرد.
(- تِ الأُرْجُوحَةُ بِهِ): جۆلانێکە خواریکردەوەو بەلایدا خست.
(اِرْتَجَـجَ – فِي الأُرجوحَةِ): لە جولانێکەدا خواردبووەوە/ لاربووەوە.
(- تِ إبِـلُ): حوشترەکە لە غاردا کەوتە لەرەلەر.
(الرُجج- مِنَ الكتائِب): سوپای بێئەندازەو قورس وەك شەپۆل بەیەکدا بدات وابوو.
(الأُرجُوحَة (ج) أَراجِيح والرُجاحَة والرُجَّاحَة والمَرجُوحَة): جۆلانێ/ دیلانێ/ چەرخوفەلەك.
(الَأراجيح): ١-لەرەلەری حوشتر لە غارکردنیدا ٢-بیابانی چۆڵو وشكو بەرین وەك ئەوە بهێنێو بەرێت کە پیایدا دەڕوات.
الملحق:
رجج: (الرَجْحانِيَّة- فِي الفلسفة): ڕێڕەوێکی فەلسەفەیە هی ئەوانەن کە دەڵێن ڕاستیی هەرگیز نازانرێتو پێیناگەن. دەڵێن ئەو کارە لەوانەیە/ ڕەنگە.

رجد: (رَجَدَ. رَجاداً): کێشەی دەغڵەکەی بۆ سەر خەرمانەکە کرد.
(رَجّاد): کێشەکەر.
(رُجِدَ ورُجِّدَ وأُرجِدَ. رَجداً): لەرزی/ هەڵلەرزی/ یان تەزووی پێداهات.
رجز: ١-(رَجَزَ. رَجْزاً): شیعرێکی لەسەر کێشی (ڕەجەز) داناو خوێندیەوە.
(راجِز ورَجَّاز و رَجَّازَة): کەسێکە هەڵبەست لەسەر کێشی (ڕەجەز) دانێتو بیخوێنێتەوە.
(- بِهِ): هەڵبەستێکی لەسەر کێشەی ڕەجز بۆ خوێندەوە.
(رَجَّـزَ- هُ): هەڵبەستێکی لەو کێشەیە بۆ خوێندەوە.
(راجَزَ صاحِبَهُ): شەڕە شیعریان لەسەر کێشی ڕەجز کرد.
(تَرَجَّزَ): شیعرێکی لەسەر کێشی ڕەجز دانا.
(- الرَّعْدُ): هەورە گرمەی یەك لە دوای یەك

بيسترا.

(- السَّحابُ): هەورە ئاوهەڵگرو قورسەكە سست جوولا.

(إرْتَجَزَ): شيعرێكی لەسەر كێشی رەجزی خوێندەوە.

(تراجَزَ- القَومُ): خوێشگەل شەرە شيعريان لەسەر كێشی رەجز كرد.

(تراجَزَ- بِفُلان): شيعرێكی لەسەر كێشی رەجز بۆ دانان.

(- الرَجَزَ فِي القتالِ): شيعرێكی لەسەر كێشی رەجز لە جەنگەكەدا خوێندەوە.

(- الرَعْدُ): گرمەی هەورەكە يەك لە دوای يەك بيسترا.

(اَلرَجَز): ١-يەكێكە لە كێشەكانی شيعر كێشەكەی وتنەوەی شەش جار (مُسْتَفْعَلُن)ە، (گوايا لە لەرەی حوشترەوە وەرگيراوە كاتێك گورگەلۆقە دەكات) ٢-دەردێكە دەداتە دواوەی حوشتر كاتێك كە هەڵدەستێت ئەژنۆی دەلەرزێت و پاشان راستدەبێتەوە.

(اَلأَرجَز): ئەوەی تووشی ئەو دەردی پاشينە ببێت.

(اَلرِجازَة): ١-دەفری پارسەنگ كە لە بەرد پردەكرێت و كەژاوەكە يان بارەكەی پێراستدەكرێتەوە ٢-باروبنە كە بۆ ژن لەسەر حوشتر دەبەسترێت ٣-ئەوەی كەژاوەی پێ دەرازێنرێتەوە.

(اَلأُرجوزة (ج) أَراجيز): هەڵبەستێكە بە كێشی رەجز.

٢-(اَلرُجْز): ١-پيسايی ٢-سزا/ ئازار ٣-بتپەرستيی.

(اَلرِجْز= الرُجْز):١-پيسايیو ئازارو بتپەرستی ٢-گوناه و سوچ و تاوان.

رجس: (١-رَجَسَ- البَعيرُ. رَجْساً): حوشترەكە بۆڕاندی.

(-تِ السَّماءُ): هەوری ئاسمان گرماندی.

(إرْتَجَسَ- تِ السَّماءُ): هەوری ئاسمان گرماندی.

(- البِناءُ): خانووەكە جوولاو لەرييەوەو دەنگی لێوەهات.

(اَلرجْس): سووكە جووڵە.

(اَلرَجّاس): دەريا.

(«بَعيرٌ أَو سَحابٌ رَجَّاس»): حوشتر يان هەوری دەنگگەورەو بەگرمەو حوشتری توندبۆڕە.

(بَعيرٌ رَجوس ومِرجَسٌ): حوشترێكی زۆر بە بۆڕەو توندبۆڕە.

٢-(رَجَسَ- فُلاناً عَنِ الأَمرِ رَجْساً): رێی كارەكەی لە فيسار گرت/ دەستی نايە بەری/ بوو بە كۆسپی تەگەرەی خستە بەری.

٣-(رَجَسَ وأَرجَسَ. رَجْساً): بە بەردە ئەندازە ئەندازەی ئاوەكەیگرت.

(اَلمِرجاس): بەردە ئەندازە/ قوولاييپێو/

بەردێکە بە پەتێکەوە دەکرێت دەبەسترێت دادەهێڵرێتە ئاوەکە بۆ ئەندازەگرتنیو زانینی قوڵیی ئاوەکە.

٤-(رَجَسَ ورَجُسَ. رَجاسَةَ): کارێکی دزێویکرد.

(رَجِس): کاری ناشیرینیکرد.

(ألرِجْس): ١-کاری دزێو/ ناشیرین ٢-سزای کاری ناشیرین ٣-وەسوەسەی شەیتان.

(ألرِجْس والرَجَس والرَجِس): ١-پیسایی/ پێسی ٢-گڵاو.

رجع: ١-(رَجَعَ. رُجُوعاً ومَرجِعاً و مَرجِعَةً و رُجعى ورُجْعاناً) (ضد): ١-گەڕایەوە/ هاتەوە/ ڕۆیشتەوە ٢-نەگەڕایەوە.

(- الشَيءَ عَنهُ أو إلَيهِ): شتەکەی لێدوورخستەوە یان بۆی هێنایەوە.

(«رَجَعَ عَودُهُ على بَدئِهِ»): لە کوێوە هاتبوو هەر لەوێوە گەڕایەوە.

(- الطَيرُ. رُجُوعاً و رِجاعاً): باڵندەکە لە گەرمیانەوە بۆ کوێستان کۆچیکرد.

(رَجَّعَ – في صَوتِهِ): لە گەرویدا/ قوڕگیدا دەنگی لەراندەوە.

(تَرَجَّعَ- في المُصيبَةِ): لە کۆستو وەیدا وتی: (إنَّا للهِ وإنا إلَيهِ راجعون): ئێمە داهێنراوی خوداینو بۆ لای خودایش دەچینەوە.

(-تِ الدابَّةُ): چوارپێکە کەوتە هەنگاونان.

(راجَعَ- هُ في الأمرِ): بۆ کارەکە سەری لێدایەوەو گەڕایەوە لای/ ڕاوێژی پێکرد.

(- هُ الكَلامَ): ئاخاوتنەکەی پێ دووبارەکردەوەو بەرچڤەی لەگەڵدا کرد.

(- الرَجُلُ): پیاوەکە چووەوە لەو کارانەی کە لەسەریبوو چاکە بووبێت یان خراپە.

(أرجَعَ- هُ): گێڕایەوە دواوەو دەریکرد.

(-الرَجُلُ في المُصيبَةِ): لە وەیەکەدا وتی: «إنا للهِ وانا اليه راجعون»: «إنا لله»ی کرد.

(- تِ الدابَّةُ): چوارپێکە پیسایییەکەی فرێدا.

(- تِ الناقَةُ) (ضد): ١-مێحوشترەکە پاش لەربی قەڵەو بوو ٢-مێحوشترەکە لەر بوو.

(تَرَجَّعَ- في صَدري كذا): ئەوە بە دڵمدا هات، گومانی ئەوەمکرد.

(تَراجَعَ- القَومُ): پاشەوپاش گەڕانەوە شوێنی خۆیان/ پاشەکشەیانکرد.

(- القَومُ الكَلامَ بَينَهُمْ): لەگەڵ یەکدا کەوتنە قسەو بەسەرە قسەیان لەگەڵ یەککرد.

(إرْتَجَعَ إلَيَّ الشَيءَ): شتەکەی بۆ گێڕامەوەو بۆ هێنامەوە.

(- هُ): شتەکەی سەندەوە/ وەرگرتەوە/ بردەوە.

(- تِ المَرأةُ جِلبابَها): ژنەکە سەری خۆی بەسەرپۆشەکە داپۆشی/ سەرپۆشەکەی دا بەسەرو رووی خۆیدا.

(-على الغَريمِ): داوای قەرزەکەی/ وامەکەی لە قەرزارەکە کرد.

(إِسْـتَرجَعَ- مِنـهُ الشـيءَ): ١-شـتەكەی لێداواكـردەوە ٢-شـتەكەی لێسـەندەوە/ لێوەرگرتەوە.

(- في المُصيبَـةِ): لە بەڵاكـەدا پەنایبردە بەر خوداو وتی: (إنا لله وانا اليه راجعون).

(- الحَمامُ في غِنائِـهِ): كۆترەكە لە خوێندن كەوت.

(ألرَجْـع (ج) رِجـع ورُجْعَـان ورِجْعـان): ١-وەڵامی نامـە ٢-بارانی دوای بـاران ٣-گیای بەهار ٤-تەرسی وڵاخو شیاكەی مانگاو پشقلی ئاژەڵو حوشتر ٥-گۆم كە ئاوی دەچێتە سەر.

(- مِنَ الأَرضِ): زەوییەك كە لافاوی بەسەردا بێت.

(رَجعُ الصَـدى): دەنگدانـەوە/ گەڕانەوەی دەنگ.

(ألراجـع ج رَواجِع): بێـوەژن پاش مردنی مێردەكـەی بگەڕێتەوە ماڵـی باوكی/ بەرەو باوان ببێتەوە.

(ألرُجْعَـة والرُجعی والرُجعان والرَجُوعَة): وەڵامی نامە.

(ألرَجْعَة): گەڕانەوە/ هاتنەوە.

(ألرِجْعَـة): ١-جـۆری گەڕانەوە ٢-حوشـتری نەفرۆشـراو بگەڕێتـەوە ماڵەوە ٣-نیشـانەو بەڵگە.

(ألَمرجِع): شوێنی بۆ گەڕانەوە/ سەرچاوە.

(- (ك): تەمنێـك ئۆكجسـین لـە تەمنێكیـتر (وەرگرێت/ بسێنێت) ئەگەر مەرجی تایبەتی هەبێت لەگەڵ ئەو ئۆكسجینەدا یەكبگرێت.

(ألرَجيـع) ١-مِـنَ الـكَلام (ج) رُجُـع): ١-قسەیەك بەرەو ڕووی خاوەنەكەی بكرێتەوە ٢-گیای بەهـار ٣-گیای كاوێژكـراو ٤-تەرس و پشـقل ٥-ئەرەق (ئاو بوو بە ئەرەق) ٦-هەموو گێردراوەیەك ٧-گۆم ٨-خواردنی سـاردەوەبوو كە دەخرێتەوە سەر ئاگر.

(بَعير رَجيع): حوشـترێكی لە كاروان گەڕاوە ماندوو.

(دابَـةٌ رجيعُ الأسـفار): وڵاخێكی لە كاروان چەند جار گەڕاوە.

(ناقَـةٌ رُجيعَة (ج) رَجائِع): مێحوشـترێكی گەڕاوەو ماندووی كاروان.

(ألَمرْجُـوع والَمرجُوعَـة (ج) مَراجيـع): ١-وەڵامـی نامە ٢-خاڵێكی كوتـراوی چەندبارە كراوەو تازەكراوە.

(«لَيس لهذا البَيع مَرجُوع»): ئەم فرۆشراوە وەرناگێرێتەوەو ناگێڕرێتەوە.

(ألُمراجِع- مِنَ النسـاءِ): ژنی مێرد مردوو كە دەگەڕێتەوە ماڵی باوكی/ باوانی.

٢-(رَجَـعَ- الـكَلامُ فيه. رَجْعـاً ومَرْجَعاً و مَرجِعاً): قسـەكە كاری تێكـردو كەڵكی بۆی بوو.

(- العَلَـفُ في الدابَّـةِ): ئالیكەكـە كەڵكی بە چوارپێكە گەیاند.

(أَرجَعَ- اللهُ بَيْعَتَهُ): خودا له فرۆشتنەكەدا قازانجی پێگەیاند.

(تَرَجَّعَ- الناقَة): مێحوشترەكەی فرۆشتو بەو پارەیە مێحوشترێكیتری كری.

(إرتَجَعَ الناقَةَ): مێحوشترێكی دی بە پارەیەكیتر كری.

(«باعَ خَيلَهُ فارتَجَعَ منها رَجعَةَ صالِحَة»): ئەسپەكەی فرۆشتو قازانجی لێكردو كەڵكی لە پارەكەی وەرگرت.

(ألرَّجع (مص) (ج*) رِجاع ورُجعَان رِجعان): قازانج/ كەڵك/ سوود.

٣-(ألرَجْع — مِنَ الكَتفِ): خوارشان/ دامێنی شان.

(كَواهُ عند رجع كتفِه): خوارشانی داخكرد.

(ألرَجيع (ج) رُجُع): بەرگی دڕاو.

(ألمَرجِع): دامێنی شان/ دامێنی دەفەی شان.

الملحق:

رجع: (ألرَّجعي): دواكەوتوویی،دواكەوتنخواز/ كۆنەپەرست.

أفكارٌ رَجْعيَّة: بیروباوەڕی كۆنەپەرستانە.

(صِفَةُ الرَّجْعي): نیاشـنەی (دواكەوتوویی/ كۆنەپەرستیی).

أفكار رَجعِيَّة): بیروبڕوای كۆنەپەرستانە.

(«كاتِبٌ رَجعي»): نووسەرێكی كۆنەپەرست.

(ألرَّجعي): ١-ئەو بەرو میوەیەی كە پاش بەری سالانەی چنراو بە دارەكەوە دەمێنێتەوە/ پاشەبەرە ٢-ئەوەی كە كۆنە دەگرێتەوەو رابوردووە/ ئەوەی پێش خۆی دەگرێتەوە.

(«لهذا القانون مفعول رجعي»): ئەم یاسایە كۆنە بابەتی خۆیشی دەگرێتەوە.

(ألطَّلاقُ الرجعي): تەلاقێكە كە پیاوەكە بتوانێت ژنەكەی بگێڕێتەوە بەبێ مارەیی تازەو بەبێ مارەكردنەوەیەكیتر.

(ألرُّجعِيَّة): ١-كۆنەپەرستیی/ بزوتنەوەیەكە بەرهەڵستیی پێشكەوتنی رامیاریی‌و كۆمەلایەتییەك دەكات كە لە بیروبڕوای شۆڕشەوە داكەوتبێت ئەوەی جنگ بە بیرو بڕوای كۆن‌و ئاساییەوە دەگرێت‌و كۆششی ئەوە دەكات كە رێخراوە كۆنەكان زیندوو بكاتەوە ٢-باری كەسێكە كە لەگەڵ چەرخدا نەگەڕێت‌و بە هەموو كۆنییەكەوە خۆی ببەستێتەوە.

رجف: (رَجَفَ- ە. رَجْفاً ورَجَفاً و رُجُوفاً و رَجيفاً): توند رابوەشاند/ لەرزاندی/ رایتەكاند.

(رَجَفَ): راوەشا/ لەرزی/ لەرییەوە/ بزوا.

(- الرَجُلُ): پیاوەكە زۆر شپرزە بوو/ پەشۆكا ٢-شلەژاو لەرزیی‌و ترسێك دایگرت لە ترساندا ستارەی لەبەر برا.

(-تِ الأرضُ): زەویەكە لەرییەوە.

(- القَومُ): بۆ جەنگ ئامادەبوون.

(-الرَعدُ): خۆش خۆش گرمەی هەور هات.

(-تِ الأَسنانُ): دانەکان کەوتن.
(أَرجَـفَ): ئاشـوبی نایـەوە/ هەواڵی درۆو دەلەسـەی بڵاوکـردەوە/ بـۆ ورووژاندنـی خەڵكو ئاژاوەنانەوە.
(- القَومُ بالشَيءِ وفيهِ): خۆیان هاویشتە ناو شتەکەوەو پێوەی خەریکبوون.
(-تِ الريحُ الشجَرَ): باکە درەختەکەی (هێناو برد/ ڕاوەشاند/ شەکاندەوە).
أُرجِـفَ- تِ الأَرضُ): زەویەکـە لەرییـەوە/ بوومەلەرزەیگرت.
(تَرَجَّـفَ وارتَجَفَ): توند لەرزیو شـپرزە بوو/ پەشۆکا.
(إستَرجَفَ رَأسَهُ): سەری لەرزاند.
(«خَرجـوا يَسـترجِفونَ الأَرضَ نَجـدَةً»): هاتنەدەری هێندە بە دەسـەڵاتبوون زەویان هێنایە لەرزە.
(أَلرَّجفَة): ١-لەرزەیەك/ لەرەیەك ٢-مووچڕکێك ٣-بوومەلەرزەیەك.
(أَلرَّاجِف) (طب): تا بە لەرزەوە ٢-لەرزهێن.
(أَلراجِفَة): نەفخی سوور/ یەکەم بانگەوازی ڕۆژی لێپرسینەوە/ حەشر.
(أَلرَّجّاف): ١-لەرزۆك ٢-دەریاکە هەمیشـە لە شەپۆلداندایە ٣-ڕۆژی حەشرو زیندوکردنەوە.
(أَلتَرجاف): پەشۆکاویی/ لەرزین/ شپرزەیی.
(أَلمِرجَفَـة= سـیموغراف): بوومەلەرزەپێو ئامێرێکـە مـاوەو توندیی‌و کاتـی ڕوودانی لەوەپێشی بوومەلەرزەکە دیاریدەکات.
(أَلأَراجيف): هەواڵـی پێکەوەنراوی خراپو درۆو دەلەسە کە دەبێتە مایەی ئاشووب.
(«إذا وَقَعَتِ المَخاويـفُ كَثُرَتِ الأَراجيف»): ئەگەر مەترسـیی لەناودا بوو درۆو دەلەسەو هەواڵی خراپ زۆر دەبێت.
رجـل: (رَجَـلَ- الفَصيلَ رَجْـلاً): بەچکە حوشترەکە یان گوێرەکەکەی کردە بەر دایکی تا بە هەوەسیخۆی دایکی بمژێت.
(- الشاةَ): مەڕەکەی بە قاچ بەستەوە.
(- هُ): کێشای بە قاچیدا.
(رَجِلَ رَجَـلاً): ١-بەپێ ڕۆیشـت ٢-کێشـای بەپێیداو ئازاری پێگەیاند.
(- الفَصيلُ): بەچکەکە بەرەڵا کرا دایکی بە ئارەزوویخۆی بمژێت.
(- تِ الدابَّـةُ): قاچێکـی چوارپێکـە پەڵەی سپی پێوە بوو.
(أَرْجَلَ- هُ): پیادەیکرد.
(- الفَصيلَ): بەچکەکـەی کردە تەك دایکی بە ئارەزووی خۆی بیمژێت.
(تَرَجَّلَ): لە سـوارییەکەی دابـەزیو بە پێ ڕۆیشت.
(- البِئـرَ وفي البِئرِ): بێداهێلان بە بیرەکەدا ڕۆیشتە خوارەوە بێداهێلان.
(- الزَّنْـدَ): مەچەکی خسـتە ژێـر هەردوو پێیەوە.

(إِرتَجَـلَ- الشـاةَ): هەردوو پێـی مەڕەکەی بەستەوە.
(- هُ): بە پێ گرتی، پێیگرت.
(- الزَندَ): خستیە ژێر هەردوو پێیەوە.
(- الرَجُلُ): بە پێ ڕۆیشت.
(- الفَـرَسُ): چارەوێکـە بـە نەرمەغـار ڕۆیشت.
(اَلرَجْل= اَلراجل): پیادە.
اَلرجل (ج) أَرجُل): ١-پێ/ قاچ/ پا.
(«هُـوَ يُقَدِّمُ رِجلاً و يُؤَخِّرُ أُخرى»): ڕاڕایە لـە کارەکەدا بیـکات یان نەیکات ٢-شـەرواڵ ٣-بیسـترین خەڵـك ٤-پێشـکەوتن/ چوونـە بەرەوە.
(رِجلُ البَحْرِ): کەنداوی دەریا.
(رِجلا السَّهْم): هەردوو سەری تیرەکە.
(كَثـيرَةُ الأَرجُـل) (ج): زۆرپـێ/ جـۆرە زیندەوەرێکن لەوانەیە کـە جومگەیان زۆرە لەوانـە گوێکەرکـەرەو هەزارپـێ. هەندێك لەمانە ژەهردارن.
(اَلرَجُل (ج) رِجال و رَجَلَة ورَجْلَة وأَراجِل ورِجالات= الراجِل): ١-پیادە ٢-پیاو.
(اَلرِجل): ئەوەی لەسەر دوو پێ دەڕوات.
(اَلراجل) (فا): پیادە.
(ج) رَجْل ورَجّالَة ورُجّال ورِجال و رُجالَى و رَجالَـى و رُجْلان: ئـەوەی بە پێ دەڕوات. نەك بە سواریی/ پیادە.

(«جـاءَتِ الخَياكَـةُ والرَجّالَـةُ»): سـوارەو پیادەکان هاتن.
(«أَغارَ عَلَيهِم بِخَيلِهِ و رَجْلِهِ»): بە سـوارەو پیادەیەوە پەلاماریاندان.
(«رَجُـلٌ راجل»): پیاوێکی بـە پێ/ خێراو چاکرەوت.
(اَلرُجْلَةُ): ١-توانای بەپێ ڕۆیشتن ٢-سپێتی لە قاچێکی چوارپێکە دا.
(اَلرِجلَـة (ج) رِجَل (ن) = البَقلَة الحَمْقاء): ١-گیا گەوجە (چونکە لەسـەر ڕێگەی خەڵکدا دەڕوێت) ٢-شوێنی لێروانی گیاگەوجە.
(اَلرَجيـل (ج) أَرْجِلَـة وأَراجِـل وأَراجِيل= اَلراجِل): پیادە.
(اَلرَجيل (ج) رَجلى ورُجالى ورَجالى): بەپێ/ یەکێکە بەتوانا بێت لە ڕۆیشتندا.
(مَكانٌ رَجيلٌ): شوێنێکی دوور.
(فَـرَسٌ رَجيـل): چارەوێـەك كـە نەرەق نەکاتەوە.
(اَلرَجـلان (ج) رُجَالى ورَجالَى و رَجْلَى (م) رَجْلَـى (ج) رَجـال و رَجالَـى = اَلراجِل): پیادە/ ئەو کەسـەیە بە پێ بڕوات یان ئەوەی بە پێ زۆر بڕوات.
(اَلأَرجَـل- مِـنَ الـدَّواب= ذو الترجيـل): چوارپێیـەك کـە سـپێتیی لـە قاچێکیـدا هەبێت.
(رَجُلٌ أَرجَل (م) رَجْلاء (ج) رُجْل): پێکەورە.

(اَلتَرجيل): سپێتیی له قاچێكی چوارپێدا.

(اَلأَراجيل): ڕاوچییەكان.

(اَلرَّجليُّون الواحِدُ رَجِلِيٌّ): پیاوانێكبوون كه ڕایاندەكرد ئەسپ نەیدەگەیشتنێ ئەوانەیش (سُليك كوڕی سولیكەی غگفانی فنتشر كوڕی وهــب الباهلــی و أوفــی كوڕی مگــری مازنی بوون).

٢-(رَجِلَ- الشَــعْرُ. رَجَــلاً): قژەكه نه لوول بوو نه خاو/ بەردرابووەوە.

(رَجَّلَ- الشَعْرَ): قژی بەردایەوە.

(شَــعْرٌ رَجْــلٌ): قژێكــه نه لوول نــه خاو/ بەردرابێتەوە.

(اَلرَجَل- مِنَ الشَــعر (ج) أرْجال ورَجَالَى): قژێك كه نه خاوو نه لوولبێت.

(اَلرَجِل- مِنَ الشَــعر): قژێكی نێوان لوولو خاو.

(اَلمِرْجَل (ج) مَراجِل): شانه.

(اَلمُرَجَّــل- مِــنَ الشَــعرِ): قژی شــانەكراو/ داهێنراو/ بەردراوە.

٣-(رَجَّلَ- ە): بەهێزیكرد.

(تَرَجَّــلَ- تِ المَــرأةُ): ژنەكــه وەك پیــاوی لێهات/ لاســایی پیــاوی كــردەوە/ وەك پیاو هەڵسوكەوتیكرد.

(-تِ الشَمسُ): خۆر بڵند بووەوە.

(إرتَجَلَ- النَّهارُ): ڕۆژ سەركەوت درەنگبوو.

(اَلرَجْل- اَلرَجُل): پیاو.

(اَلرجْل- اَلرَجُلُ النَوُوم): پیاوی خەوخۆش.

(اَلرَجُل (ج) رِجــال ورَجْلَة ورَجْلَة وأَراجِل ورجالات): پیاو.

(«فُلان رَجُــلٌ في الرِجال»): فیســار پیاوی پیاوانەیە/ پیاوێكی تەواوە.

(اَلرَجُلَةُ): ژن.

(اَلرُجْلَةُ): پیاوەتیی.

(رَجُلَ رَجيــل): پیاوێكی مــەردی بەدرك‌و توند/ قایم.

(اَلرُجُولَة والرُجوليَّة والرَجولِيَّة والرُجْلِيَّة): ١-پیاوەتی ٢-پیاوی تەواو/ پیاو/ نێریی.

(اَلأرجَــل): قایمــتر/ مەردتــر/ توندتــرو سەختتر/ تەواوتر.

(«هُــوَ أرْجَلهُم»): له هەموویــان (مەردتر/ تەواوترو پیاوترە).

(اَلمُرَجَّلَ- مِنَ النَســيج ونَحوَهُ): چنراوێك/ كووتاڵێك وێنەی پیاوی تێدابێت.

٤-(أرجَلَ- هُ): ماوەیدایە.

٥-(إرتَجَلَ): (له قازاندا/ لەمەنجەڵدا) چێشتی لێنا.

(اَلمِرْجَــل (ج) مَراجِــل): ١-مەنجەڵ ٢-تیانی ناوی ئامێری هەڵمی.

٦-(إرتَجَــلَ- الــكَلامَ): (یەكــەو ڕاســت‌و بێبیركردنەوە/ یەكسەر سەرپێیی) قسەیكرد.

(«إرْتَجَل الشِــعرَ»): یەكســەر هەڵبەســتی بۆ هات‌و داینا.

(- بِرَأيِهِ): هەر بە ڕای خۆیکردو ڕاوێژی بە کەس نەکرد.
(کَلامٌ رَجِیــل- مُرتَجَــل): قســەیەکی(یەکسەریی‌و بێبیرکردنەوە/ سەرپێیی).
٧-(ألرِجْل (ج) أرجال):١-بەشــێکی شــت ٢-پۆلێکی بێشومارو مەزنی کوللە.
(«جاءَت رِجْلٌ دفاع»): ســوپایەکی بێشومار هات بە کوللەی بێشومار چوێنراوە ٣-سەرینە/ سەردەم/ چاخ.
(«کان ذلــك في رِجــلِ فُــلان»): ئــەوە لە ســەردەم‌و سەرینەی فیســاردا بوو ٤-کاغەزی سپیی هیچ لێنەنوسراو ٥-کولۆلیی‌و هەژاریی ٦-ترس.
(«أنــا مِــن أمري علــى رِجلٍ»): دەترســم کارەکەم لەدەستبچێت.
(رِجْلُ الغُراب ورِجلُ الجَراد) (ن): پیا قەلەو پێکوللە.
(رِجلُ الذِئب) (ن): پێکورگە گیایەکە شــێوە ســەیر گوڵەکەی شــارراوەیە جۆری لەناوچە گەرمەکانداو لە ناوچە ساردەکانی گوێزەویداو لە ناوچە شاخاویەکاندا هەیە.
(رِجلُ الجَبَّار ورِجلُ الجَوزاء ورِجلُ قَنطوس (فك): پێزەهەندەو پیترازو پێقەنتۆرس ئەم سیانە سێ هەسارەن.
(ألمُرَجَّل): کوپەی پڕی مەی.
ألتَراجیل (ن): کەرەوز.

رجم: ١-(رَجَمَ- ہُ رَجماً): بەردەبارانیکرد.
(راجَــمَ- ہُ مُراجَمَــةً): بەردەبارانــی یەکتریانکرد.
(- عَن قَومِهِ): بەرگریی خوێشگەلەکەیکرد.
(- ہُ في الحَربِ أو الکَلامِ أو العَدو): لە جەنگ‌و شەڕە قسەو ڕاکردندا پێشیکەوت‌و بەزاندی.
(تَراجَمُوا): بەردەبارانی یەکتریانکرد.
(ألرَجــمُ (مص) رُجوم): تێگرتن. ســا بەرد بێت. نەفرەت لێکردن بێت گومانبارکردنبێت هەر شتێك بێت بەسەردا ببارێنرێت.
(ألرُجُم مُفْرَدَهُ رَجْم): ئەستێرەکشان.
(ألرَجیم‌ألمَرْجُوم):(وەك ئەستێرەکە بکەوێتە خوارەوە) بەردبارانکراو یان نەفرەتلێکراو.
(ألمِرْجَــم – مِنَ الرجال): نێرە پیاو/ مەردە پیاو.
(فَرَسٌ مِرْجَمٌ): چارەویی ســمتوند وەکو بە سمی زەوی بتەپێنێت سمباران بکات.
(ألمِرجام): قۆچەقانی/ بەردهاوێژ.
٢-(رَجَمَ- القَبرَ. رَجْماً): بەردی خســتە سەر گۆڕەکە/ کێلی بۆ گۆڕەکە کردو نیشانەیکرد.
(رَجَّــمَ- القَــبرَ): کێلی بــۆ گۆڕەکــە کرد/ نیشانەیکرد.
(إرتَجَمَ- الشَيءُ): شتەکە سەریەککەوت.
(ألرَجَــم (ج) رِجام):١-گــۆڕ ٢-بیر/ چاڵاو ٣-تەنوورە.
(ألرُجْم ألمُفرد رَجم): کێلی گۆڕ/ نیشانەیگۆڕ.

(اَلرُجْمَـــةُ والرَجْمَـــةُ (ج) رُجَم ورِجام): ١-كێلی گۆڕ ٢-گۆڕ/ گڵکۆ ٣-کونەکەمتیار.

(اَلرُجْمَـــة) (عامیـــة): کەڵەکـــە بەردێکـــی گەورە.

(اَلرِجام واحِدها رُجْمَة): ١-دوو ســەکۆڵکەیە لەمبەرو ئەوبەری چاڵاوەکە دروستدەکرێت‌و داری دۆلکەکەی دەخرێتە سەر بۆ ئاوهەڵکێشان ٢-بانەکان.

(اَلرِجامان): دوو دارن لەسەر چاڵاوەکە/ بیرەکە دادەمەزرێن‌و بەکرەی ئاوهەڵێنجانەکەی پێوە دادەمەزرێنن.

٣-(رَجَـــمَ- هُ): ١-نەفرەتـــی لێکـــرد/ بـــە لەعنەتیکـــرد ٢-جنێـــوی پێـــدا ٣-دەریکرد ٤-بەجێیهێشت.

(تَراجَمُوا – بِالکَلام): شەڕەجنێویانکرد.

(اَلرَجیم): نەفرەتلێکراو بە نەعلەتبوو.

(«الشیطانُ الرَجیم»): شەیتانی (نەعلەتی/ نەفرەت) لێکراو.

(اَلمَراجِم): جنێوو قسەی ناشیرین.

(تَرامَوا بِالمَراجِم): جنێویان بەیەکداو قسەی بیرعەت‌و ناشیرینیان بەیەك وت.

٤-(رَجَـــمَ- الرَجُـــلُ. رَجْماً): بـــە گومانەوە قسەیکرد.

(رَجَّمَ): بە گومانەوە قسەیکرد.

«رَجَّمَ بِالغَیب»): لە خۆیەوە بێئاگا لە شـــت قسەیکرد/ رەملی لێدا/ بەبەر بووره قسەیکرد.

(اَلرَّجم): رەملێدان/ لەخۆوە بێئاگا قسەکردن.

(«صـــارَ فـــلان رَجمـــاً»): ڕاســـتیی فیســـار نازانرێت/ چییەو چی نییە.

(اَلرجـــام واحدهـــا رِجْمَـــةَ= المِرجـــان): قولیپیێوەر. بەردێك بـــە پەتێکەوە دەکرێت‌و ئەندازەی قووڵی ئاوی پێدەپێورێت.

(«حَدیـــثُ مُرَجَّم»): قســـەیەکە ڕاســـتیی‌و سەروبەری دیار نییەو نازانرێت.

٥-(اَلرَجُم (ج) رُجُوم): ١-دۆست ٢-هاودەم.

رجـــن: ١-(رَجَـــنَ- بِالمَـــکانِ. رُجونـــاً): لە شوێنەکەدا نیشتەنیبوو.

(-الجَبَوانُ): ماڵیبوو.

(-الدابَّةَ. رَجْنـــاً): چوارپێکەی هێشـــتەوەو ئالیکیدایە.

(رَجِنَ ورَجُنَ- بِالمَکانِ رُجوناً): لە شوێنەکەدا نیشتەنیبوو.

(- الحَیَوانُ): زیندەوەرەکە لە ماڵەکەدا ڕاهات ماڵیبوو.

(رَجَّـــنَ- الدابَّـــةَ): لـــە ماڵـــەوە چوارپێکەی هێشتەوەو بە ئالیك دایکرد.

(أرجَنَ- الدابَّةَ): لە ماڵەوە هێشتیەوە ئالیکی دایە.

(-تِ الناقَـــةُ): مێحوشـــترەکە لـــە ماڵـــەوە مایەوە.

(إرتَجَن- بِالمَکانِ): نیشتەنیبوو/ مایەوە.

٢-(رَجَنَ- فُلاناً. رَجْناً): شەرمی لێکرد.

٣-(إرتَجَـنَ- الزُبْدُ): كەرەكە ســەرئاگر خرا پاكنەبووەوەو خراپبوو.
(- على القَومِ أمرُهُم): كارەكە لە خوێنشكەل تێكچوو ئاڵۆزاو گەنبوو.
(ألرَجِينَة): كۆمەڵ.
(ألَمرجونَة): سەبەتەی قیردراو.
(«هُم في مَرجُونَة»): ئەوان وەك لە سەبەتەی قــیردراوی ســەرئاو وان نازنن دابنیشــن یان كۆچبكەن/ وەك بەسەر ئاوەوە بن وان.
٤-(ألرَجين): ژەهری كوشندە.
رجه: (رَجَه. رَجْهاً): شلۆقبوو.
(-بالشَّــيءِ): بــە دان خــۆی بە شــتەكەوە گرتەوە.
(ألأمرَ): كارەكەی دواخستە كاتێكی.
رجــا: ١-(رَجــا. رَجــاءً و رَجْــواً و رَجاةً و مَرجاةً ورَجــاوَةً. ورَجاءَةً): ئومێدەوار بوو/ هیوادار بوو/ بە ئومێد بوو/ بەهیوابوو.
(- الرَجُــلَ): ئومێدی بــە پیاوەكە بوو/ بە هیوای ئەو بوو.
(- الشَــيءَ): تكاكاربــوو بە هیوای شــتەكە بوو.
(رَجّي وارتَجى- فُلاناً): ئومێدی بە فیســار بوو/ بە هیوای ئەو بوو/ دڵی بەو خۆشــبوو/ تكاكاری لای ئەو بوو.
(- الشــيءَ): بــە تەمــای شــتەكە بــوو دەستگیربێت.
(تَرَجّــى- الشَــيءَ): بە تەمای شــتەكە بوو كەڵكی لێببینێت.
(ترَجّــاهُ): تــكای لێكــرد دەســتگیری بخات (عامیة)/داوایلێكرد (ژێردەست لە باڵادەستە تكاو داوا دەكات).
(ألرَجاء): ناوسە درۆزنە/ شەیتاننناوس.
(ألرَجِيَّة): هیوا/ ئومێد/ تەما.
(«لیــس لي في فُــلان رَجِيَّة»): بــە تەمای هیچی فیسار نیم/ بە هیوای هیچی ئەو نیم.
(ألتَرَجّي): چاوەڕێبوونی شتێك كە گومان لە دەستگیربوونی هەبێت/ ئاوات بۆ خواستن.
٢-(رَجــا- الشَــيءَ. رَجاءً و رَجْــواً و رَجاةً ومَرجــاةً و رَجــاوَةً ورَجــاءَةً): لە شــتەكە ترسا.
(إرتَجى- الشيءَ): لە شتەكە ترسا.
٣-(رَجيَ. رَجاً): لە قسەكەوت.
رُجِيَ- عَلَيهِ): قسەی بۆ نەهات/ بۆ نەكرا.
٤-(أرجَى- الصَيدَ): هیچی ڕاونەكرد.
٥-(أرجى الأمرَ): كارەكەی دواخست.
(ألأُرجِيَّة): دواخراو ئەوەی دەخرێتە كاتێكی ترەوە.
(إرجاء): دواخستن/ خستنەكاتێكیتر.
٦-(ألرَّجا والرَّجاء (ج) أرجاء): لا/ تەنشت/ كەنار.
(رَجوا- البِئرِ): ئەملاولای چاڵاو/ بیر.
رجّ: ١-(ألرُج): لەگەنی گەورە.

(اَلرَحَح): پانیی سمی چواریێ.
(اَلرَحَّة): ماری پەپکەخواردوو.
(الأَرَح (م) رَحَّاء (ج) رُحٌّ): پێتەخت/ پەکێك کە پێی کەوانەی نەبێت.
٢-(رَحْرَحَ): ئەگەیشــتە تەختی بنی ئەوەی دەیەوێت بیگاتێ.
(تَرَحْــرَحَ- تِ الفَرَسُ): ئەســپەکە لنگی بۆ میزکردن بڵاوکردەوە.
(اَلرَحْرَحْ والرَحْراح): فراوان.
(«عَیشٌ رَحْرَح ورَحْراح»): گوزەران و ژیانی تێروتەسەل و خۆش و فراوان.
(رَحْرَح ورَحــراح ورَحْرَحــان): ١-فراوان و کراوە ٢-فراوان و بن نزیك و قووڵنەبوو.
٣-(رَحْرَحَ- الشَــيء عَن فُلان): شتەکەی لێ شاردەوەو داپۆشی.
(-بِالكَلام): واتای ئاخاوتنەکەی دەرنەخست.
رحــب: (رَحِبَ ورَحُبَ- المَكانُ رَحَباً و رُحْباً ورَحابَةً): شوێنەکە بەرفراوانبوو.
(رَحْــب ورَحیــبٌ ورُحَــابٌ): شــوێنی بەرفراوان.
(رَحَّبَ- المَكانَ): شوێنەکەی فراوانکرد.
(-بِــهِ ومَرْحَبَهُ): بــە هاتنی پێخۆشــحاڵی دەربــڕی/ پێشــوازی لێکــردو/ خۆشــهاتنی لێکرد.
(قالَ لَهُ مَرْحَباً): پێیوت خۆشهاتیت/ بەخێر بێیت.

(أَرحَبَ- المَكانُ): شوێنەکە فراوانبوو.
(- المَكانَ): شوێنەکەی فراوانکرد.
(«أَرحِب باولَد»): کوڕەکە لاکەوەو بەربەرەڵا کە/ دوورکەوەرەوە.
(تَراحَبَ): بەرفراوانبوو/ بەربەرەڵا بوو.
(اَلرُحْب) (مص): فراوانیی/ فراوانبوون.
(«رُحْبــاً بِكُم»): خۆشــهاتنە ســەر هەواری کراوە.
(اَلرحْب): فراوان.
(«مــكانٌ رَحْبٌ وأَرضٌ رَحْبَةٌ»): شــوێنێکی کــراوەی بەرفــراوان و خاکێکــی فــراوان و بەربڵاوو/ بەرین.
(«رَحْبُ الصَّــدر»): ســنگفراوان/ چیکڵدان گەورەو بە ئارام.
(«رَحْبُ الفَهم»): مێشــککراوەو تێگەیشتوو/ هەستیار.
(«رَحْــبُ الذِراع بِالأَمرِ»): لە کاردا بەکێش و پشوو و بە دەسەڵات.
(«رَحْــبُ البــاعِ أَو الــذِراع»): دڵفــراوان و دەستکراوە/ بەخشندە.
(اَلرُحْبــی) (ع ا): پانترین دانە پەراســووی سنگ.
(اَلرُحَیــان) (ع ا): دوو دانە پەراســووی ژێر باخەڵ سەروو دانە پەراسووەکانیتر.
(اَلرَحْبَــةُ والرَحَبَــةُ (ج) رِحــاب ورَحْــب ورَحْبــات ورَحَب ورَحَبــات): ١-زەویی پان و

بەرین‌و پڕ سەوزایی‌و پڕ بەرهەم ٢-بۆشایی نێوان خانووەکان.

(-مِن الدار): حەوشەی خانوو.

(-مِنَ الوادي): ناوەڕۆی دۆڵەکە لە هەردوولایەوە.

(رَحْبَةُ السَيَّارات) (ا ع): مەیدانی ئوتومبێل کە تیایدا دەوەستێنرێت‌و تیایدا چاکدەکرێت‌و ئەوەی پێویستیبێت بۆی جێبەجێدەکرێت (بارك ئۆتۆ).

(ألرَحيب): بەخۆراك/ زۆرخۆر/ چڵێس/ نەوسن.

(أَلمَرْحَب): فراوانیی.

(«مَرحَباً بِكَ»): خۆشهاتیت/ بەخێربێیت بەسەرچاو.

(«مَرحَبَكَ اللهُ ومَسْهَلَكَ»): خودا بەخێرت بهێنێت/ فەرتهاوردو بە ئاسانیی بحەوێیتەوە.

(«أَهلاً وسَهلاً»): خۆشهاتیت‌و جێت فراوانبێت‌و هاودەمیت زۆر بێت‌و بێتاقەت نەبیت.

(«لامَرحَباً بِكَ»): بەخێر نەیەیت‌و خۆشیی نەبینیت.

(رَحائِبُ التُخوم. الواحِدَة رَحيبَة): وڵاتە فراوانەکان.

رَحيبَة: وڵاتێکی فراوان.

(ألتَرحاب): خۆشهاتنکردن/ بە پیرەوەچوون‌و بەخێرهاتنکردن/ پێخۆشبوونی هاتن.

رحض: (رَحَضَ وأَرحَضَ- الثَوبَ. رَحضاً): جلەکەی شت.

(رُحِضَ المَحْمُومُ): تاگرتووەکە ئارەقیکردەوە/ ئاویدەردا.

(ثَوبٌ رَحْضٌ): بەرگێکی بە زۆرشتن پۆرتکاو/ دراو.

(ألرُحاض): ئارەقکردنەوەی تاگرتن.

(ألرَحيض): شۆراو.

(ألرُحاضَة): ئەوەی بەشتن لە جلەکە دەبێتەوە.

(ألرُحَضاء): ١-ئەو ئاوو خوەی/ ئەرەقەی کە تاگرتووەکە دەریدەدات ٢-ئاوو ئەرەقەی لەش دەریدەکات‌و لەش دەنیشێتە سەری‌و دەیشوات.

(ألمِرحاض (ج) مَراحيض): ١-دەستشۆر ٢-گەلاکوتك کە جلی پێدەکوتن لە شتندا ٣-ئاودەستخانە.

(ألمِخباط) (عامية): ١-گەلاکوتك ٢-ئاودەسەتخانە/ ئاودەست ٣-دەستشۆر.

(ألمِرحَضَة والمِرحاضَة): دەستشۆر.

٢-(إرتَحَضَ- الرَجُل): پیاوەکە دەستی کەوتەڕوو/ ڕسوابوو؛ پاشەڵی هەڵماڵرا.

رحق: (ألرُحاق): مەی.

ألرَحيق: ١-مەی ٢-بۆنیخۆش ٣-بۆنی مسك کە ساغبێت/ بێخەوش.

(حَسَــبٌ رَحيق): ڕەچەڵەکێکی/ ڕەسەنێکی ساغ/ پوخت.

رحل: ١-(رَحَلَ- عَــنِ المَكانِ رَحْلاً و رَحيلاً وتَرحالاً): شوێنەکەی بەجێهێشت/ بارپکرد/ کۆچیکرد/ گوێزایەوە.

(-إلى المَــكانِ): بــۆ شــوێنەکە گوێزایــەوە/ بارپکرد.

(-البَعــيرَ): کورتانــی لە حوشــترەکە کرد ٢-سوارییبوو.

(- البِلادَ): بە وڵاتەکەدا گەڕاو هاتوچۆیکرد.

(رَحَّلَ- هُ): ١-وەرســیکردو ناچاری کۆچیکرد ٢-فەرمانی کۆچکردنی دایەوە کۆچی پێکرد.

(تَرحيل): بارپێکردن/ کۆچپێکردن.

(- الثَوبَ): جلەکەی نیگارچنکرد.

(راحَلَ- هُ): یاریدەی کۆچکردنەکەیدا.

(أرْحَلَ): حوشتری باریی‌و سواریی زۆر بوو.

(- تِ الدابَّــةُ): وڵاخــە لەرەکــە قەڵەو بوو پــاش بێهێزیی بەهێز بوو تابوشــتی کاروانی پەیدابوو.

(- هُ): وڵاخێکی سواریی دایە.

(- الإبِــلَ أو الناقَــةَ): حوشــترەکە یــان مێحوشــترەکەی ڕامــی ســوارییو بــارو کاروانکرد.

(تَرَحَّــلَ- القَومُ عَنِ المَكانِ): کۆچیانکرد/ لە شوێنەکە گوێزایانەوە.

(إرتَحَلَ- عَنِ المَكانِ): لە شــوێنەکە بارپکرد/ گوێزایەوە/ کۆچیکرد.

(- البَعيرَ): ١-کورتانی/ زینی لە حوشــترەکە کرد ٢-سواری حوشترەکە بوو.

(إسْــتَرحَلَ- هُ): ١-داوای وڵاخێکــی ســواریی لێکــرد ٢-داوای لێکــرد زیــن لــە وڵاخەکــە ببەستێت.

(ألرَحــل (مص) (ج) رِحــال): ١-کورتان کە دەخرێتە سەرپشتی حوشتر یان زین ٢-ئەوەی بۆ گوزاردەبرێت/ کەلوپەل‌و شتی پێویست.

(«حَطَّ رَحْلَهُ») و (ألقَى رَحْلَهُ»): باریخست وا تــا نیشــتەجێبوو/ نیشــتەنیبوو ٣-لانە/ هەوار/ نەوا: نشینگە.

(«عاد المسافِرُ إلى رَحْلِهِ»): گوزارکارەکە هاتەوەماڵەوە/ نشینگەکەیەوە/ هەوارەکەیەوە.

(ألرِحــال): ڕاخەرێك وەك کلیم‌و حەســیرو بەرگێــك کە لــە حیرە دروســتدەکرێت/ یان کراوە.

(ألرُحْلَــة): ١-ئــەو شــوێنەی کــە کۆچــەر بۆیدەچێت/ ڕووی تێدەکات ٢-گوزارەیەك.

(«دِمشــق رُحْلَتُنا»): ڕوودەکەینە دیمەشق/ بۆ دیمەشق دەچین ٢-کۆچێك/ گوزارەیەك.

(بَعــيرٌ ذو رحلَــة): حوشــترێکی بەهێــزی کاروانکردە/ فێرەکاروان.

(«عالِمُ رُحْلَة»): زانایەکە لە هەموو لایەکەوە ڕووی تێدەکەن.

(ألرِحْلَــة= الإرتِحال): کۆچکردن یان گەڕان‌و

گەشتكردن/ گوزاركردن.
(«غَنا رِحْلَتُنا»): گەڕانەكەمان/ كۆچەكەمان بەهانییە ٢-چیرۆك و قسەوباس گوزاركارەكە/ سەفەركەرەكە: چی دیوە چی بەسەرهاتوە ٣-جۆری كۆچەكە.
(«رَحَلَ فـلان رَحلَةً مَن لايعود»): فیسـار كۆچێكیكرد گەڕانەوەی نەبێت.
بَعیرٌ ذو رحلة: حوشـترێك بەهێزو بارەبەر فێرە كاروان.
(ألرَحیل) (مـص): ١-كۆچكردن یان گەڕان و گوێزكردن ٢-حوشتری كورتانلێكراو.
(جَمَلٌ رَحِیلٌ): حوشتری لە ڕۆیشتندا بەهێز/ بەتوانا.
(«ناقَـةٌ رَحیلَة»): مێحوشـتری لە كاروان و ڕۆیشتندا بەتوانا.
(ألراحِل) (فا) (ج) راحلون ورُحَّل ورُحال: كۆچەر/ ڕەوەند/ كۆچكردوو.
(ألرَحُول): گەڕۆك/ گەڕیدە/ هەمیشە كۆچ.
(ألمُرحِل): ولآخدار/ وشـتردار/ ئەوەی وشترو ولآخی زۆر بێت.
(ألمُرحِـل والمِرحَل- مِنَ الجمال): حوشـتری بەهێز.
(ألأرحَل- مِنَ الخَیل والشاء): ئەسپ و مەڕی پشتسپی.
(ألمُرَحَّـل- مِـنَ الإبِـل): حوشـتری كورتان لێنراو.

(- مِن الثیـاب): بەرگێك نیگـاری كورتانی حوشتری لەسەر بێت.
(ألرَحّـال (ج) رَحّالَة): ١-جیهانگەڕ/ گەڕیدە ٢-كورتانـدروو/ كورتانكەر.
(ألتِرحال): گەڕان/ كۆچكردن.
(ألراحِلَـة- مِـنَ الإبِـل (ج) رَواحِـل): ١-حوشترێك كە بە كەڵكی كورتان لێكردنبێت ٢-حوشتر (نێرو مێی) كە بەهێزبێت و بتوانێت كاروان بكات.
ئەو (ت)یەی بۆ زیادڕەوییە.
(ألرِحالَة ج) رَحائِل): كورتان و زین كە داری تێدا نەبێت.
(ألراحُول): جۆرە كورتانێكی حوشترە.
(ألمَرحَلَـة (ج) مَراحِـل): قۆناغێـك كـە كاروانكەر لە ڕۆژێكدا دەیبڕێت.
(مُرتَحَلُ- البَعیر): ١-شوێنكورتانی حوشتر ٢-دووگی سەرپشتی حوشتر/ كوپارەی حوشتر.
٢-(رَحَـلَ- هُ بِالسَّـیفِ. رَحْـلاً و رَحیلاً و تَرحالاً): شمشێری لێهەڵبڕی.
٣-(رَحَـلَ- فُلانٌ فُلاناً بِما یَكـرَهُ. رَحْلاً و رَحیلاً وتَرحالاً): پشتی بە فیسار دانەواند/ سـواری كۆڵیبـوو/ ئـەوەی پێیخۆشـنەبوو پێیكرد.
(«رَحَلْتُ لَهُ نَفسـي»): ملم بۆ ئازاردانەكەی شۆڕكردو ئارامم لەسەر گرت.
(تَرَحَّلَ فُلانـاً): بەدیی و خراپیی پێگەیاند/

ئەوەی بە کۆڵیدادا کە پێی خۆشنەبوو.

(إرتَحَـلَ- الأمرَ): نیشـتە سـەر ئـەو کارەو سواربوو.

(إسـتَرحَلَ- الناسَ نَفسَهُ): خۆی بۆ خەڵکی شلکرد. ئازاریدەنو رسوایبکەن.

رحم: ١-(رَحِمَ. رَحْمَـةً و مَرحَمَةً و رُحْماً ورُحُماً): دڵی پێسـووتا/ بەزەیی پێداهاتەوە سۆزی بۆی جووڵاو لێیخۆشبوو.

(رَحَّمَ وتَرَحَّـمَ- علیە): لە خـودا بەزەیی بۆ خواسـتو وتی خودا میهرەبانیی لەگەڵدا بکاتو لێیخۆشبێت.

(تَراحَـمَ- القَـومُ): لەگەڵ یەکـدا دڵنەرمو میهرەبانبوون/ دڵیان بە یەك سووتا.

(إستَرحَمَ- هُ): لێیپارایەوەو داوای لێبوردنی لێکرد/ داوایکرد بەزەیی پێدابێتەوە.

(اَلرُحْم والرَحْمَـة والرُحمی): دڵنەرمییو بە بەسـۆزییو میهرەبانیی کە لێخۆشبوونو لێبوردنی پێوەیە.

(اَلراحِـم والرَحُوم): دڵنـەرمو بەبەزەیی/ میهرەبان/ بەسۆز.

(اَلرَحیم (ج) رُحَمـاء= الراحِم): ١-دڵنەرمو بەبەزەیـی/ میهرەبـان ٢-یەکێکـە لـە ناوە پیرۆزەکانی خودای مەزن ٣-خودا لێخۆشـبوو و بەزەیی پێداهاتوو.

(اَلرَحمـان الرَحیـم): لەنـاوە تایبەتییـە پیرۆزەکانی خودای مەزنە/ خودای بەخشندەو

دڵاواه بە بەزەیی.

(اَلمُرَحَّـم= المَرحـوم): بەزەیـی پێداهاتوو/ بەخشراو.

(اَلمُرَحَّـم والمَرحـوم): خودالێخۆشـبوو واتا مردوو.

(اَلمَرْحَمَـة (ج) مراحِم= اَلرَّحْمَة): بەزەیی/ میهرەبانیی/ دڵپێسووتان.

(اَلرَّحمـوت): دڵپێسـووتانێکی/ بەزەییەکی (زۆر زۆر/ بێئەندازە).

(«رَهَبوت خَیرٌ مِن رَحَموت»): بترسـێنرێت باشترە لەوەی بەزەییان پێتدابێتەوە (پێکەوەو بەو شێوەیە/ دەوترێت).

٢-(رَحِـمَ ورَحُمَ ورُحِـمَ – تِ المَرأَةُ. رَحْماً ورَحَماً و رَحامَـةً): ژنەکە پاش منداڵبوونی هاواری منداڵدانیکرد.

(رَحُوم ورَحِمَة ورُحْماء): ئافرەتی ئازارداری منداڵدانی پاش منداڵبوونەکەی.

(اَلرَّحِـم والرَّحْـم): مێیـە (ج) أرحـام: ١-منداڵدان ٢-خزمایەتیی/ خوێشایەتی.

(ذو الرحـم= ذو القَرابَـة): خزم/ خوێش/ کەس.

(اَلرُحام) (طب): دەردە منداڵدان.

رحا: (رَحا ورَحی وتَرَحَّی- تِ الحَیَّةُ. رَحواً ورَحْیاً): مارەکە لوولیخوارد/ پەپکەیخوارد.

٢-(رَحا- الرحی. رَحْواً): ئاشەکەی خستەگەڕ

(اَلرَحی): (مێیە) ئاش.

(رَحَوان و رَحَيان): دوو ئاش.
(ج) أرْحــاء وأرحِيَــة وأرحٍ ورُحِــيّ ورَحِيّ وأرحِيّ): ئاش.
(- (ج) أرحــاء): ١-ناوجەرگەی كۆڕی جەنگ ٢-دانی كاكیلە.
(«طَحَنَهُ بِأرحائِهِ»): بە كاكیلەكانی هاڕی.
(المَرْحى): بەشی هەرە زۆری جەنگ.
المُرَحّي): ئاشەوان.
٣-(الرَحــى (ج) أرْحاء): ١-ســنگ ٢-گەورە/ سەرداری نەتەوە.
(«هُوَ رَحى قَومِهِ»): ئەو گەورەو ســەرداری نەتەوەكەیەتی ٣-هەور ٤-خێڵێك كە شوێنەكەی بەحێنەهێڵێت.
رخ: ١-(رَخَّ- هُ رَخّاً): سواربووو شلیكرد.
(- الشَــرابَ): ئــاوی تێكــەڵ شــەرابەكە/ خواردنەوەكە كرد.
(-العَجِــينَ): هەویرەكــە شــلبووەوە/ ئاوی زۆرتێكرا.
(رَخَّهُ): هێندەی لێدا شلوكتیكرد (عامیە).
(رَخّ): دابــوو یــان ســەری بــۆ ســەرزەوی شۆڕكرد.
(أرَخَّ- العَجِــينَ): ئاوی زۆر لە هەویرەكەوەدا شلیكردەوە.
(- فِي الأمرِ): لە كارەكەدا (خۆی زۆر ڕەتاندو كۆششیكرد/ زیادەڕوییكرد).
(إرتَخَّ- الرَجُلُ): ١-شــلو سستبوو ٢-پەشۆكا/ شپرزە بوو.
(الرَّخ)عامية): تاوەباران.
(الرَخَخ): ئاسانیو نەرمیی.
(الرَخــاخ) (ن): گیایەكــی نــەرمو شــلی قرچۆك.
(رَخــاخُ العَيشِ): ئاســانییو ئاســوودەییو تێروتەسەلیی ژیان.
(عَيــشُ رَخــاخ): ژیانێكــی شــادیی/ بەختیارانە.
(أرضُ رَخاخ ورَخاء (ج) رَخاخِيّ): زەوییەكی نەرمانو سستەك كە لە ژێر پێدا بنیشێت.
٢-(الرُخّ (ج) رِخاخ ورِخَخَة): پارچەیەكە لە پارچەكانی شەترەنج.
(رُخَّة (ج) رِخاخ ورِخَخَة) (ح): سیمرخ (كە باڵندەیەكی گەورەی خەیاڵییە).
٣-(الرَخْرَخ والرَخْراخ): قوڕی تەنك.
(المُرَخْرَخ) (عامية): نەرمی ناسك/ ئاودار.
رخت: (الرَخْت (ج) رُخُت): زین.
رخــش: (تَرَخَّش وارتَخَش): شــپرزە بوو/ پەشۆكا.
الرُخْشَة): شپرزەیی/ پەشۆكاویی/ پشێوی.
رخص: (رَخَصَ- الشَــيءُ. رُخْصاً): شــتەكە هەرزانبوو.
(رَخيص): هەرزان.
(رَخُصَ- السِــعرَ): نرخەكەی (هەرزانكرد/ داشكاند).

(أَرخَصَ- هُ): ١-هەرزانیكرد ٢-به هەرزان كڕی یان به هەرزانی زانی.

(إرْتَخَصَ- هُ): بــه هەرزانــی زانــی یان به هەرزان كڕی.

(إسْــتَرْخَصَ- الشيءَ): شــتەكەی به هەرزان دانا.

(اَلرَّخیص): هەرزان.

(«مــوتٌ رَخیــصٌ»): مردنێكــی خێــرا/ كوتوپڕ.

٢-(رَخُصَ رَخاصَةً ورُخوصَةً): نەرمەو نۆڵ/ ناسكبوو.

(رَخْص ورَخیص (م) رَخْصَة (ج) رَخائِص): نەرمونۆڵ/ ناسك.

٣-(رَخَّــصَ لَه كذا أَو في كــذا): ڕێی ئەوەی پێدا پاش ئەوەی ڕێی لێگیرابوو.

(تَرَخَّــصَ- في الأَمــرِ): ڕێپێدانــی كارەكەی وەرگرت.

(- في كذا): ڕێی ئەوەی پێدرا.

(-في حَقِّــهِ): هەرچــی مافێكــی كــه توانرا وەریگرتەوەو تەگەرەی تێنەكەوت.

(اَلرُّخْصَة والرُّخُصَة): ١-ڕێدان/ بوارپێدانو كارسوككردن/ كارئاسانكردن.

(«لَكَ في هــذا الأَمرِ رُخُصَــةٌ»): لەم كارەدا ڕێگەت پێدەدرێت ٢-ســەرەیەكی خواردنەوە/ جارە خواردنەوەیەك.

رخف: (رَخَفَ ورَخِفَ ورَخُفَ العَجینُ. رَخْفاً و رَخَفــاً و رَخافَةً و رَخُوفَــةً): هەویرەكە شلبووەوە/ هەڵات.

(رَخْفٌ وراخِفٌ): هەویری هەڵاتوو.

(أَرْخَفَ- العَجیــنَ): ١-هەویرەكەی هەڵهێنا/ شلیكردەوە ٢-ئاوی زۆرلێدایەوە.

(اَلرَّخْف (ج) رِخــاف): ١-هەویری هەڵاتوو/ شلەوەبوو ٢-(كەرەی/ نفیشكی) شل.

(اَلرَخْفَةُ (ج) رِخاف): هەڵاتوو/ شل.

(اَلرَخْفَةُ والرَخِف): بەردی نەرمەو سووك كه وەك كاشیبێت.

رخل: (اَلرِخْل والرَخِل والرِخْلَة (ج) أَرخُل ورُخــال ورِخــال ورِخْلان وَرِخــال وَرَخْلَة ورُخْلَة ورِخلَة) (ح): بەرخە مێچكەی مەڕ.

(اَلمُتَرَخِّل): خاوەن بەرخە مێچكەی زۆر.

رخــم: (رَخَمَ ورَخُــمَ- الصَــوتُ أَوِ الكلامُ. رَخماً ورَخامَةً): دەنگەكــه یان ئاخاوتنەكه نەرمەو ناسكبوو.

(رَخیم): دەنگ یان قسەی نەرمەو ناسك.

(- ـتِ الجارِیَــةُ): كەنیزەكــی گفتــه نەرمەو ناسكبوو.

(رَخیمَة ورَخیم): گفته نەرمەو ناس.

(رَخَّمَ- الشَــیءَ تَرخیماً): ١-شتەكەی نەرمەو ناسككرد ٢-كلكی شتەكەی بڕی/ قرتاند.

(تَرخیمُ المنــادى عِندَ النُّحاة): بڕاندی دوا پیتیناویبانگكراوەكەلەلایەنبانگەكەرەكەوە ئەمە بەدەستووری ڕێزمانەوانەكانە.

٢-(رَخَمَ- تِ الدَّجاجَةُ البَيضَ وعلى البيضِ. رَخْماً ورَخماً و رَخْمَةً): مریشــکەکە لەسەر هێلکەکە هەڵنیشت/ کڕکەوت.

(راخِم ومُرخِم ومُرْخِمَة): مریشــکی کڕی لەسەر هێلکە هەڵنیشتوو.

(- تِ المَرأةُ وَلَدها. رَخْماً ورَخْمَةً و رَخَمَةً): ژنەکــە یــاری لەگــەڵ کوڕەکەیــدا کــردو لاواندی.

(- هُ): سۆزیدایە/ بەزەیی پێدا هاتەوە.

(رَخِمَ- رَحِمَ): سۆزیدایەو دڵی پێسووتا.

(رَخَّــمَ- الدَجاجَةَ تَرخيماً): مریشــکەکەی لەســەر هێلکــەکان هەڵنیشــاند/ مریشــکە کڕەکەی نایەوە.

(أَرْخَــمَ- تِ الدَّجاجَــةُ علــى البَيــضِ): مریشکەکە لەسەر هێلکەکان هەڵنیشت.

(راخِــم ومُرخِم ومُرخِمَة): مریشــکی کڕ/ مریشکی لەسەر هێلکە هەڵنیشتوو.

(اَلرَخم) (مص): دڵنەرمیی‌و خۆشەویستی.

(اَلرُخامی): شنەبا/ سروە.

٣-(اَلرَخم): شیری خەست.

(اَلرَخــم الواحدة رَخمَــة (ج) رُخْم) (ح): سیسارکە کەچەڵە (پەڕەکەی سپییەو ڕەشیی‌و پەمەیــی تێدایــە لە زۆر وڵاتــی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا هەیە گۆشتخۆرە.

(اَلرُخام): بەردی مەڕمەڕ.

(اَلرُخامَةُ): بەردێکی مەڕمەڕ.

(اَلأَرخَم- مِنَ الخَيل (م) رَخْماء (ج) رُخْم): ئەسپی ڕەشی سەر سپی.

(اَلرُخامی) (ن): جۆرە ڕووەکێکە.

(اَلتَرْخُوم واليَرْخُــوم واليَرْخُم) (ح): نێرە سیسارکە کەچەڵە.

رخي:١-(رَخِيَ ورَخُوَ. رَخاً ورِخْوَةً ورَخاوَةً): نەرم‌و خاوو سست‌و ترتبوو.

(رَخْوٌ ورُخْوٌ ورِخْوٌ): خاوو نەرم‌و ترت.

(رَخا ورَخِــي ورَخي ورَخُوَ العَيشُ. رَخاءً): ژیانەکە ئاسان‌و گوشادو تێروتەسەلبوو.

(راخ ورَخي): ژیان‌و گوزەرانی گوشاد/ ئاسان‌و تێروتەسەل.

(رَخَّی- الشــيءَ بِالشَّيءِ): شــتەکەی تێکەڵی شتەکەیترکرد/ ئاوێتەیکردن.

(راخی- الشَــيءَ. مُراخاةً): شــتەکەی خاوو نەرمکرد.

(- العُقدَةَ): گرێکەی خاوکردەوە/ کردیەوە.

(«راخی- خَناقَةُ أَو رِباقَهُ»): پەتی گەردنی شلکردەوەو ڕێپەمناسەدانی بەردا.

(أَرخَــى- الشــيءَ إِرخــاءً): شــتەکەی خاوکردەوە.

(«أَرخی عَمامَتَهُ»): سەروبەســتەکەی خاوو شــلکردەوە (ئێمە دەڵێین پشتێنی لێکردەوە. واتا دڵنیابوو).

(-زِمامَ الناقَةِ): جڵەوی حوشترەکەی شلکرد.

(- السِترَ): پەردەکەی دادایەوە.

(- دابَّتَـهُ): جڵـەوی ڕۆیشـتنی وڵاخەکەی شـلکرد بە هەوەسـیخۆی بـڕوات و ماندووی نەکرد.

(- الفَرَسَ ولِلفَرَسِ): (پەتەکەی بۆ چارەوێکە درێژکرد.

(«أَرخِ لَـهُ الحَبلَ»): پەتی بۆ بەرەڵا بکە واتا ڕێیبدەو ماوەی هەڵسووڕاندنی زۆرتر بکە.

(تَراخـى- الفَـرَسُ): لـە ڕۆیشـتندا خاوەخاویکرد/ خاوبوو/ سستبوو.

(إِرتَخى): خاوبوو/ سستە/ پەلە بوو.

(إِستَرخى): خاوو سستبوو.

(- ت بِـهِ حالُـهُ): ژیـان و گوزەرانـی پاش سەغڵەتی و تەنگانە خۆش و ئاسانبوو.

(اَلرَّخـاء): ١-خۆشـگوزەرانیی ٢-هەرزانیی/ ئاسوودەیی.

(اَلرُّخاء): شنەبا/ سروە.

(اَلمِرخاء (ج) مَراخٍ): وڵاخی خاوو/ شل و شێواو.

(اَلتَراخي): سستبوون/ خاوبوونەوە.

إِنَّ فِي الأَمـرِ تَراخِيـاً»): کارەکە سسـتیی و خاویی تێدا هەیە و ماوەو بواری هەیە.

(اَلتَّراخـي الأَخلاقـي): ڕەوشـت و خـوو تێکچوون و لادان/ ڕەوشتبەرەڵایی.

(اَلأُرخِيَّة (ج) أَراخِيّ): ١-ئەوەی خاوکرابێتەوەو سستبێت ٢-ئەوەی دادرابێتەوە.

اَلرِّخوِيّات (ح): زینـدەوەرە نەرمۆڵەکان کە بەشـێکن لە نەرمۆڵەکان زۆربەیان دەریایین یان ئاوین وەك گوێچکەماسـی و بە سەرەکان و گەلێکیتر.

٢-(راخى- هُ مُرخاةً): دووریخستەوە.

(«خِلْـتُ الفِرارَ يُراخي الأَجَـلَ»): وامزانی هەڵاتن مەرگ دووردەخاتەوە.

(تَراخـى. تَراخيـاً): ١-سسـتیی نوانـد/ خاوەخاویکرد ٢-دواکەوت.

(«تَراخَـتِ السَّـماءُ»): ئاسـمان بارانەکەی دواخست.

(- عَنهُ): لێیدوورکەوتەوە لێی کەناریگربوو.

٣-راخـى- تِ المَرأَةُ: ژنەکە کاتی منداڵبوونی (بوو/ هات).

الملحق:

رخـي: (اَلرِّخْو أَو الرُّخو): هەموو شـتێکی خاو، نەرم، فشەڵ.

اَلحُـروف الرَّخْوَة: پیتە نەرمەکان سـیازدە پیتـن (ث. ح. خ. ذ. ز. س. ش. ص. ض. ط. غ. ف. هـ).

ردّ: ١-(رَدَّ- هُ عَـن كذا: رَدّاً ومَرَدّاً ومَـردُوداً ورِدِّيـدى): ١-لەوەیگێڕایـەوە ٢-لـەوەی دوورخستەوەو پاڵپێوەنا/ دەستی بەرنا.

(- هُ الى بَيتِهِ): بۆ ماڵەوەی گێڕایەوە.

(«مايَـرُدُّ هـذا عَلَيكَ شَـيئاً»): ئەمە هیچ کەڵکێکت پێناگەیەنێت.

(- إِلَيـهِ جَواباً): وەڵامیدایـەوە/ وەڵامی بۆ ناردەوە.

(- عَليهِ الشَيءَ): شتەکەی لێوەرنەگرت/ شتەکەی دایەوە.
(- الشَيءَ): شتەکەی گۆڕی. لە سیفەتێکەوە گۆڕییە سیفەتێکی تر.
(- فُلاناً): هەڵەی لە فیسار گرت.
(- البابَ): دەرگاکەی جووتکرد/ پێوەیدا.
(-القَولَ. تَرداداً): قسەکەی وتەوە/ دووبارە کردەوە.
(رَدَّدَ- القَولَ): قسەکەی زۆر وتەوەو دووبارە کردەوە.
(رادَّ- هُ في الكَلامِ): قسەکەی پێ دووبارەکردەوە.
(- هُ الشَيءَ): شتەکەی (بەسەردا دایەوە/ بۆ گێڕایەوە).
(تَرَدَّدَ): چەندبارەی کردەوە/ هێنای‌و بردی.
(- في الأَمرِ): لە کارەکەدا ڕاڕاییکرد/ ڕاڕابوو/ دوودڵبوو.
(- إليهِ): جار لە دوایجار سەری لێدا.
(- في الجَوابِ): لە وەڵامدانەوەدا دەمی تێکەڵوپێکەڵبوو قسەی بۆ نەهات.
(تَرادَّ- الماءُ): ئاوەکە گەڕایەوەو بەری گیرابوو.
(- في الجَوابِ): قسەی بۆ نەهات‌و دەمی تێکەڵوپێکەڵبوو.
(- البَيعَ تَراداً): لەسەر هەڵوەشاندنەوەی سەوداکە، فرۆشتنەکە ڕێککەوتن.
(إرتَدَّ- الشَيءَ): ١-شتەکەی گێڕایەوەو دایەوە ٢-داوایکرد شتەکەی بۆ بگێڕرێتەوەو وەریگرتەوە.
(- على أَثَرِه أَو عَن طريقِهِ): بە هۆی ئەوەوە یان بە ڕێگەی ئەودا گەڕایەوە.
(- عَن دينِهِ): لە دین وەرگەڕا.
(- عَن هِبَتِهِ): لە بەخشینەکەی پەشیمانبووەوەو سەندیەوە.
(- إلى الصَوابِ): هاتەوە سەر ڕێبڕاست.
(إستَرَدَّ- الشَيءَ): شتەکەی داواکردەوەو سەندیەوە/ وەریگرتەوە.
(- الهِبَةَ): بەخششەکەی سەندەوە/ وەرگرتەوە.
(- هُ الشَيءَ): داوایکرد شتەکەی بۆ بگێڕێتەوە.
(الرَدّ) (مص): ١-زمانگیران‌و قسە بۆ نەهاتن ٢-قازانج‌و بەروبووم/ بەرهەم.
(«ضَيعَةٌ كَثيرَةُ الرَدِّ»): موڵک‌وماڵێکی بەرووبووم زۆر.
(«دِرهَمٌ رَدٌّ»): پارەیەکی قەڵب.
(«شَيءٌ رَدٌّ»): شتێکی قەڵب/ خراپ/ نەویستراو.
(«أَمرٌ رَدٌّ»): کارێکی نادروست‌و پێچەوانەی دەستووروو سوننەت.
(الرِدّ): ڕاگرو پایەی هەر شتێک بێت کە بیپارێزێت.
(الرَدَّة): جارێک گێڕانەوەی شتێک ٢-لە دین

وەرگەڕان ٣-ناشیرینیی لەگەڵ شتێك جوانی.

(«فِي وَجهِهِ رَدَّةٌ»): ڕووی ناشیرینە هەرچەند شتێك جوانیی تێدایە.

(الرِدَّة): ١-وەرگەڕانەوە یان دووبارەکردنەوە/ دووپاتکردنەوە.

(«شَرِبَتِ الإِبِلُ رِدَّةً»): حوشترەکان دووبارە ئاویانخواردەوە ٢-چناگەکورتیی ٣-دەنگدانەوەی شاخ/ کەژ.

(الأَرَد): بەکەڵکتر/ بەسوودتر.

(الرُدَّى): دەستبەرداركراو، تەڵاقدراوو بەرەڵاكراو.

(المِرَدّ- مِنَ الرجال): پیاوێك كە زۆر بڕواتو بگەڕێتەوە.

(الرَداد والرِداد): ١-پاڵپێوەنان ٢-گێڕانەوە/ دووپاتکردنەوە.

(الرَديد): هەوری پاش باران ئاوپێوە نەماو.

(التَرداد): نەویستنو پاڵپێوەنان ٢-دووپاتکردنەوە.

(الرادَة والمَرَدَّة): کەڵكو قازانجو بەرهەم.

(«لارادَّةَ ولا مَرَدَّةَ فيه»): نە بەرهەمیهەیەو نە کەڵك/ نە قازانج.

(المُرَدَّد): سەرسامو فەوتاو.

(المَردُود) (مفع): وەرنەگیراو/ گێڕراوە/ نەویستراو.

(رأيٌ مَردُود): ڕایەكی وەرنەگیراو/ پەسەندنەكراو.

(مَردُود أَو عائِدُ آلَةٍ ما) (ف): ڕێژەی ئەو وزەیەی پەیدا دەكرێت بە ئامێرێك لە چاو ئەو وزەیەی كاریدەكات كە هەمیشە لە یەك كەمترە.

(المَردودَة): ١-مێی وشەی (المَردود) ٢-گوێزان.

٢-(المَرَدُّ- البَحرُ): شەپۆلی دەریاكە هەستاو وورووژا.

(- الرَجُلُ): لە ڕقاندا دڵی هەستا.

(- تِ الشاةُ): مەڕەكە شیرپەیدا.

(مُرد): مەڕی شیردەر.

(المُردَّة): پڕبوونی گوان پێش زان.

المُرِد: گوانی پڕ شیری مەڕ پێش زان.

(المُرِد (ج) مَراد (فا): ١-توورە بوو/ ڕقهەستاو ٢-حوشترێك ئاوی زۆر خواردبێتەوە ٣-یەكێك زۆر لە وڵاتو ماڵ دووربووبێتو بچرابێت یان ماوەیەكی زۆر ڕەبەنبێت.

(المُرَدُود): ئەو كەسەی زۆر لە وڵات بەدەربێت یان ماوەیەكی درێژ ڕەبەنبێت.

الملحق:

رد: (إِستِرداد المالَ): دارا وەرگرتنەوە. داوای گێڕانەوەی شتەكە پاش وازلێهێنانی.

(إِستِردادُ المَبيع): وەرگرتنەوەی فرۆشراو.

(دَعوى الإِستِرداد في قانون المُرافَعات): داوای وەرگرتنەوە لە یاسای دادبینیدا؛ داوایەكە كەسێك دەیكات كە دەست بە شتیدا گیرابێتو بیەوێت بیبرێتەوەو بۆی بگێردرێتەوە.

ردأ: ١-(رَدَأَ- الحائِـطَ رَدْأً): ديوارەكـەی قايمكردو شتی دايە بەر.
(- الرَجُـلَ): كۆمەكيكـرد يارمەتيـی پياوەكەيدا/ ياربوويكرد.
(أَردأَ- الحائِط): شـتی دايە بـەر ديوارەكەو قايميكرد.
(- فُلانـاً): پێيلەوەنـا كە لە سـەرپەتی/ لە لايەتی.
(تَـرادَأَ- القَـومُ): كۆمەكـی يەكتريانكـرد/ يارپدەی يەكترياندا.
(اَلـرِدْء (ج) أَرداء): ١-سـەرخەر/ پشـتگير/ كۆمەككار ٢-كۆمەك/ يارمەتی.
٢-(رَدَأَ- هُ بِحَجَر. رَدْأً): بەردێكی تێگرت.
٣-(رَدُؤَ. رَداءَةً): خراپبوو/ گەنبوو.
(رَدِيء (ج) أَردياء وأَردِئاء): خراپ/ گەن.
(أَرْدَأَ: فَعَلَ فِعلاً رَدِيئاً أَو أَصابَ شَيئاً رَدِيئاً): كارێكی خراپيكرد يان شتێكی گەنی دەستگير كەوت.
(- هُ): گەنيكرد/ خراپيكرد/ تێكيدا.
٤-(أَردأَ- السترَ): پەردەكەی دادايەوە.
(- فُلاناً): دايمركاند/ دينيشاند.
٥-(أَردأَ- هُ علی مائَة): لە سەد پتريكرد.
(اَلـرِدء (ج) أَرداء): لنگەباری قورس/ تاباری قورس.
ردب: (تَرَدَّبَ- هُ): لاواندی/ سۆزيدايە.
(اَلرَدْب): ڕێگەيەك دەرنەچێت.

(الإِردَب (ج) أَرادِب): ١-پێوانەيەكە/ سەنگێنە ٧٢ كيلۆيە ٢-جۆگەی ئاو.
(الإِردَبَّـة): گونجـی ئـاو كـە بۆرييەكـە سـووركراوەيە ئاوە پارچەپارچە لێكدەدرێت ئاوی پێدا دەبرێت.
ردح: ١-(رَدَحَ. رَدْحـاً): توانيی‌و دەسـەڵاتی بەسەردا بوو جێگير بوو.
(اَلـرَدَح): ماوەيەكـی دوورو درێژ/ ماوەيەكی زۆر.
(«أَقامَ رَدَحاً مِن الدَهرِ»): ڕۆژگارێكی دوورو درێژ نيشتەنيبوو/ مايەوە/ نيشتەجێبوو.
(اَلـرَداح (ج) رُدُح): ١-درەختـی گـەورە ٢-لەگەنـی گـەورە ٣-كۆمەڵـە (كەتيبەيەكی) سوپايەكی قورس پرچەك.
(- مِـنَ الكبـاش): بەرانـی دووگ گـەورەو قورس.
٢-(رَدَحَ- الشَـيءَ. رَدْحاً): شـتەكەی لەسەر زەوی ڕاخست‌و تەختيكرد تا ڕێكبوەستێت.
(رَدَّحَ- الشَيءَ): شتەكەی لەسەر زەوی ڕاخست‌و تەختيكرد تا پشتەكەی ڕێكبوەستێت.
(اَلرُدْحَة= اَلنُدحَة): فراوانيی.
(اَلمُرتَدَح= اَلمُنتَدَح): فراوانيی.
٣-(رَدَحَ- البَيـتَ. رَدْحاً): قوڕی چاكی زۆری بە خانووەكەدادا.
(أَردَحَ- البَيت): ١-قوڕی چاكی بە خانووەكەدا دا ٢-ديواری پشتەوەی خانووەكەی درێژكردەوە.

(اَلرُدحَة): حەساری پشتەوەی خانوو.

(رُدحَةُ الصائِد): کەلەکە بەرد یان کۆڵیتەی بەردەکـە ڕاوچـی لـە سـووری خانووەکەی هەڵیدەچنێت و دروستیدەکات.

(اَلرَداح (ج) رُدُح): تاریکیی.

(اَلرداحَـة والرِداحَـة): (خانوویەکـە/ قۆختەیەکە) بۆ ڕاوی کەمتیار دروستدەکرێت.

٤-(اَلرَدح): ئازارێکی کەم/ سووکە ئازارێک.

ردخ: (رَدَخَ- رَاسَهُ. رَدْخاً): سەری قرنجاند.

ردس: ١-(رَدَسَ- القَـومَ رَدْسـاً): بـەردی تێگرتن/ بەردبارانی خوێشکەلی کرد.

(رادَسَ- هُ): بەردیان گرتە یەکتری.

(اَلمِـرْدَس والمِـرداس): ئـەو بەردەیــە کـە هەڵدەدرێتە چاڵاوەوە/ بیرەوە تا بزانرێت ئایا ئاوی تێدایە یا نەمنا.

٢-(رَدَسَ- الحائِـط رَدْسـاً): دیوارکـەی کوتایەوە.

(- الأرضَ): زەویەکەی تەختکردو ڕێکخست.

(- بِالشيءِ): شتەکەی برد.

(- الحَجَرَ بالحَجَر): بەردەکەی بە بەردەکەیتر شکاند.

(- الرَجُلَ): پیاوەکەی سەرشۆڕ کرد.

(تَـرَدَّسَ- مِن مَکانِـهِ): لە شـوێنەکەیەوە (بەربووەوە/ کەوتە خوارێ).

(اَلمِرْدَس والمِرداس): ١-زەویی پێکوت/ ئامێری پێکوتانەوە ٢-سەر/ کەللە.

ردع: ١-(رَدَعَ- هُ عَـن کَـذا رَدْعـاً): لـەوە گێڕایەوەو نەیهێشت توخنی بکەوێت.

(تَرادَعَ- القَـومُ): یەکتریان گێڕایەوە بەریان لە یەکتریگرت.

(إرتَدَعَ): گێڕرایەوەو بەری لێگیرا.

(اَلرَدْع) (مـص): ١-بەرلێگرتن و گێڕانەوە ٢-گەردن/ مل.

(«رَکِبَ فُلان رَدْعَهُ»): فیســار ملیپێوەناوەو ناگەڕێتەوە.

(«رَکِبَ البَعیرُ رَدْعَهُ»): حوشــترەکە کەوت و ملی بەناودا چوو.

(اَلمردَع): کەسێکە نائومێد بگەڕێتەوە.

٢-(رَدَعَ-السَّـهمَ. رَدْعاً): تیرەکــە بە زەویدا کوتا تا نووکەکەی تێدا قایمبێت.

(«أخَـذَهُ فَرَدَعَ بِـهِ الأرضَ»): گرتی و زەوی پێکوتایەوە.

(رُدِعَ- بِهِ): درا بەزەویدا.

(إرتَـدَعَ- السَّـهمُ): تیرەکـە بەر نیشـانەکە کەوت و شکا.

(اَلرَّدیع): بە زەویدا دراو/ کەوتوو.

(سَـهْمٌ رَدیع ومُـرْدَع): تیرێـک نووکەکەی کەوتبێت/ لێبووبێتەوە.

٣-(رَدَعَ- هُ بِالشيءِ): شتەکەی تێهەڵسوو یان پەلاویکرد.

(رُدِعَ. رَدْعَةً): ڕەنگی گۆڕراو زەردهەڵگەڕا.

(رَدَّعَ- هُ بِالزَعْفَران): زەعفەرانی تێهەڵسوو

و زەردی هەڵگەراند.
(تَرَدَّغَ): زەردهەڵگەرا.
(إرتَدَعَ- بالطيب): بۆ ناوبیوو. بۆنی خۆشی تێهەڵسوورا.
(اَلرَدع) (ن):١-زەعفەران ٢-بۆنی خۆشی کە بەلەشەوە بێت.
(اَلرِداع): قوڕاو.
(ثَوبٌ رَدیع): بەرگێك بە زەعفەران ڕەنگکراو.
(اَلمِرْدَع) کەسێك بۆنی خۆشی تێهەڵسووڕابێت/ لێدرابێت.
٤-(اَلرُداع): نەخۆشیی بۆ گەڕانەوە/ بۆ هاتنەوە.
(اَلمِرْدَع):١-تەمەڵ/ تەوەزەل ٢-کورتەبنە/ کورت.
ردغ: ١-(رَدَغَ- تِ السَّماءُ رَدْغاً): باران زەویی تەڕکرد.
(اَرْدَغَ- المَکانُ): شوێنەکە پڕ لە لیتە بوو/ بوو بە قوڕاوو چڵپاو.
(رَدِغ): شوێنێك لیتاو چڵپاو بێت.
(إرتَدَغَ): کەوتە لیتاوو چڵپاوەوە.
(اَلرَدْغ والرِداغ): قوڕو لیتە.
(اَلرَدْغَة والرَدَغَة (ج) رَدْغ ورَدَغ ورِداغ ورَدَغات): قوڕو لیتەی خەست.
(ماءٌ رَدَغَة): ئاوی تێکەڵ بە قوڕ/ قوڕاو/ لیتاو.

٢-(رَدَغَ- بِهِ الأَرضَ رَدْغاً): بە زەویدا کوتا.
(اَلرَدیغ): بە زەویدا/ کوتراو/ دراو.
٣-(اَلرَدیغ): گەوج.
(اَلمَرْدَغَة (ج) مَرادِغ): نێوان گەردن و ئێسکی چەڵەمە ٢-باخچەی جوان/ بە شکۆفەو قەشەنگ.
ردف: ١-(رَدَفَ- هُ رَدْفاً):١-پاشیکەوت ٢-لە پشتیەوە لەگەڵیدا سواربووبوو بە پاشکۆی.
رِدْف: پاشکۆ.
(رَدِفَ- لَهُ: رَدفاً):١-شوێنیکەوت بە شوێنیەوە بوو ٢-بوو بە پاشکۆی/ لە پشتیەوە سواربوو.
(رادَفَ- هُ): بوو بە پاشکۆی.
(«دابَّةُ لاتُرادِف»): وڵاخێکە پاشکۆ/ پشتسوار هەڵناگرێت.
(اَرْدَفَ): یەك لە دوایەك بوون/ بە دوای یەکدا هاتن.
(- هُ): لە پشتیەوە سواریکرد.
(دابَةُ لاتُرْدِف): وڵاخێکە پاشکۆ هەڵناگرێت.
(- لَهُ): بەدوایدا هات.
(-الشَيءَ بالشَيءِ وعَلَيهِ): شتەکەی بە دوای شتەکەدا کرد/ ئەو دوو شتەی شوێنیەك خست.
(«أردَفتُ خَیْلاً علی خَیلٍ لي»): ئەسپێکم بەدوا ئەسپەکەی خۆمدا بەکێشکرد.
(تَرَدَّفَ- هُ): لە پشت ئەوەوە سواربوو.
(تَرادَفا):١-بەدوای یەکدا ڕۆیشتن/ شوێنی

یەکتری کەوتن ٢-یاریدەی یەکتریاندا ٣-لە پشت یەکترەوە سواربوون.

(- تِ الكَلِماتُ): وشەکان هاوواتا بوون.

(إرتَدَفَ- هُ): ١-بە دوایدا هات/ شوێنیکەوت ٢-لە پشت ئەوەوە سواریکرد.

(- العَدُوَّ): لە پشتەوە بەسەر دوژمنیدا دا.

(إِسْتَرْدَفَ- هُ): داوای لێکرد لە پشتیەوە سواری ولاخەکە بێت/ پاشکۆی خۆی بنێت.

(اَلرِدْف (ج) أَرْداف): ١-شوێنکەوتوو ٢-کەسێکە لە دوای یەکێکەوە سواربووبێت/ پاشکۆ بێت ٣-ئەنجامی کارەکە ٤-کۆتایی هەموو شتێك/ ئەو سەری هەموو شتێك ٤-(فك) هەسارەیەکە نزیك هەسارەی (نَسرُ الواقِع) بێت.

(اَلرِدف – فِي الجاهِلِيَّة): لە پێش ئیسلامدا هاونشینی شا بوو لە پاش شاوە دەیخواردەوە لە کاتی شەڕیشدا جێنشینی ئەو دەبوو ئەگەر دەستە سەربازی تایبەتیی شایش بهاتایەوەو تالانیی پێبوایە ئەم چواریەکی تالانییەکەی وەردەگرت.

(- مِنَ الدابَّةِ): سمتی یان پاشینی ولاخ.

(اَلرِدْفان): شەوو ڕۆژ.

(اَلرَدِيف) (ج) رِداف ورُدَفاء): ١-کەسێکە لە پشت یەکێکیترەوە سواربێت پاشکۆ بێت ٢-(فك) ئەستێرەیەکە نزیکی هەسارەی (نَسرُ الواقع)ە ٣-سەرباز کە تا کاتی پێویست بەرەلا بکرێت.

(اَلـرداف- مِنَ الدَّابة): سمتی یا پاشینی ولاخ.

(اَلرِدافَة): جێنشینی شا لە پێش ئیسلامدا.

(اَلرُّدافى): لایەنگران و پشتگیران.

(«جاؤوا رُدافى»): لایەنگران یەك بە دواییەکدا هاتن/ بەڕەودوا هاتن.

(اَلرَوادِف): ١-سمت و کەفەلەکان ٢-خوێشکەلە لە دواوە هاتووەکان.

(اَلرادِفَة والرادوف): پەلی شۆڕەوەبووی دارخورماکە ناگاتە زەوی ٢-لۆچی لەسەر یەکنیشتووی بەرز.

٢-(رَدِفَ- الأَمرُ القَومَ. رَدْفاً): کاریان بەسەردا داباری.

أَرْدَفَ- القَومُ الأَمرَ: کاریان بەسەردا داباری.

الملحق:

ردف: (اَلْمُرادِفات): هاو واتاکان، ئەو وشانەن کە جیان لە وشەداو واتایەك دەبەخشن.

ردك: (رَوَدَك- هُ): چاکیکرد جوانیکرد.

(اَلرَّوْدَك): چاکڕوستکراو/ باش بەدیهێنراو.

ردم: ١-(رَدَمَ- الثَلْمَة. أَوِ البابَ رَدْماً): درزی دیوارەکە/ کەلەبەرەکەی یان دەرگاکەی گرت/ قەپاتکرد.

(- تِ الشَجَرَةُ. رَدْماً): درەختە وشکبووەکە ژیایەوەو گەڵای دەرکردووە.

(رُدِمَ- الشَيءُ): پارچەکانی شتەکە لێکترابەوەو یەکخرایەوە.

(رَدَّمَ- الثَوبَ): بەرگەکەی پینەکرد.

(تَرَدَّمَ- ثَوبَهُ): جلەکەی پینەکرد.

(- الثَوبُ): جلەکە کۆنو شڕ بوو.

(اَلــرَدْم) (مص): ئەوەی لــە دیواری ڕووخاو بەردەبێتەوە.

(اَلرَدْم والرُدام والمِردام): بێکەڵك/ بێفەڕ.

(اَلرَدَم (ج) رُدُوم): دەرگابەستن/ قەپاتکردن یان درزو کەلەبەر گرتنو پڕکردنەوە.

(اَلرَديــم (ج) رُدُم ـمِنَ الثِياب): جلی دڕاو/ شڕ.

(ثَــوْبٌ مُــرَدَّم ومُرتَــدَم): بەرگــی دڕاوی پینەکراو.

(اَلمُتَرَدَّم): شوێنی پینەکراو.

٢-(رَدَمَ القَــوسَ. رَدمــاً): ژێــی کەوانەکەی ڕاکێشا تا دەنگی لێپەیدابێت.

(- البَعيرَ): لە حوشترەکەیەوە ژەند.

(اَلرَدْم) (مص): دەنگی کەوان.

(اَلأردَم (ج) أرْدَمون): کەشتیەوانی کارامە.

٣-(رَدَمَ- السَــحابُ. رَدْمــاً): هەورەکــە هەر مایەوە/ سەرومڕ بوو.

(- تِ الحُمَّى عَلَيه): تاکەی هەر مایەوە.

(أرْدَمَ- السَّحابُ): هەورەکە هەر مایەوە.

(-تِ الحُمــى عَلَيــهِ): تاکــە هــەر مایەوەو بەرینەدا.

(تَــرَدَّمَ- تِ الخُصُومــةُ): (دوژمنایەتیەکە/ ناحەزیەکە) هەر مایەوەو درێژەیکێشا.

٤-(رَدَمَ- الشَــيءُ. رَدْمــاً): شــتەکە کشــا/ ڕۆیشت.

٥-(رَدَمَ- تِ النَاقَةُ على وَلَدِها): مێحوشترەکە سۆزی بە بەچکەکەیدا.

(تَرَدَّمَ- تِ النَاقَة على وَلَدِها): مێحوشترەکە سۆزی بە بەچکەکەیدا.

٦-(تَــرَدَّمَ- هُ): ســۆراغیکردو لــە کاروباری گەیشتو زانی لە چیدایە.

(- القَــومُ الأرضَ): ئاژەڵــی خوێشــگەل جارێکیتریش لەوەرگاکەیان خواردەوە.

ردن: ١-(رَدَنَ- الأشياءَ. رَدْناً): شتەکانی ڕێك هەڵچنی.

(-تِ المَرأةُ): ژنەکە تەشیڕست.

(إرتَدَنَ- تِ المَرأةُ): ژنەکە ڕیسەکەی بە تەشی ڕست/ تەشی بەکارهێنا.

(اَلرَدَن (ج) أرْدان): ١-ڕستن ٢-ئاوریشم.

(اَلرادِن) (ن): زەعفەران.

(اَلأَردَن): جۆرە ئاوریشمێکی سوورە.

(اَلمِردَن): تەشی.

(خَيْطٌ مَردون): داوی ڕێســراوو گەیەنراو/ نەپچڕاو.

(أحْمَرُ رادِنِيّ): سوورێکی زەرد تێکەڵ.

٢-(رَدَنَ- النَــارَ. رَدْناً): دووکەڵی لە ئاگرەکە هەستاند/ دووکەڵی بە ئاگرەکە کرد.

٣-(رَدِنَ- الجِلــدُ. رَدَناً): پێســتەکە کرژبوو چووەیەك.

٤-(رَدَّنَ وأَردَنَ – القَميصَ): قۆڵی بۆ کراسەکە کرد.

(اَلرُدْن (ج) اَرْدَان): بنی قۆڵی کراس ٢-دەمی قۆڵەکە/ فەقیانەی کراس عەرەب زوو پارەو دیناریان تێدەخست.

(«ثَقُلَ رُدْنُهُ»): فەقیانەکەی قورس بووە واتا پارەدارو دەوڵەمەند بووە.

٥-(أَردَنَ- تِ الحُمی): تاکە درێژەی کێشا.

٦-(اَلرَدْن): دەنگی لە یەککەوتنی چەك.

(اَلُردِن): تاریك.

(عَـرَقٌ مُـردِنٌ): نارەقێکی لەش کە بۆنی ناخۆشبێت/ بۆمچك.

(اَلرُدَیْنِـيّ): نێـزەی ڕودەینـی. ڕوودەینـی نافرەتێکبـوو بـە ڕاستکردنەوەی نێـزە بەناوبانگبوو.

ردە: (رَدَهَ- فُلاناً بِحَجَـرٍ. رَدْهاً): بەردێکی گرتە فیسار.

(- الرَجُـلُ): بـە میهرەبانیـی و ئازایەتیی و شتیتری خۆی بوو بە گەورەی خوێشکەلی.

(- البَیتَ): خانووەکەی گەورە کرد.

(اَلرَدْهَة (ج) رَدْهٌ وردَاهٌ ورُدَّهٌ): ١-خانوویەك لە گەورەییدا بێوێنە بێت ٢-گەورەترین ژووری خانووەکە/ هۆڵی خانوو ٣-چاڵی سەرکێو یان چاڵی تاوێر کە باراناوی تێدا کۆدەبێتەوە.

ردی: ١-(رَدی- الشَـيءَ. رَدیـاً ورَدَیانـاً): شتەکەی شکاند.

(- هُ): بەریکەوت.

(-هُ بَحَجَرٍ): بەردێکی تێگرت.

(-تِ الفَرَسُ): چارەوێکە سمکۆڵیکرد.

(رادَی- عَنِ القَوم. مُراداةً): بە بەرد بەرگری لە خوێشکەلکرد.

(أَردی – الفَـرَسَ): ئەسپەکەی خستە سمکۆڵکردن.

(اَلرَداة (ج) رَدیً): تاوێر.

(اَلمِـردی (ج) مَراد): تاوێرێـك یان بەردێك بەردیتری پێبشکێنرێت.

(اَلمَرادِي): ١-پەلەکانی ئەسـپ یان حوشتر ٢-ئەسپ کە سمکۆڵ بکات.

(اَلمِرداة (ج) مَـرادٍ): ١-تاوێرێك یان بەردێك بەردیتری پێبشـکێت ٢-کـوڕی جەنگ کە بە بەرداش چوێنراوە.

(«طَحَنَتهُ مِـرداةُ طحون»): کۆڕی جەنگ/ بەرداشی جەنگ هاڕی.

(اَلُمـردِي (ج) مَرادِي): سـەوڵ کـە پاپۆڕی پەهێشبیرێت.

٢-(رَدَی- فِي البِئـرِ. رَدیـاً و رَدَیاناً): کەوتە بیرەکەوە.

(- فُـلانٌ): فیسـار لـە کێوێکـی بـەرزەوە بەربووەوە/ کەوتە خوارەوە.

(رَدِيَ ردیً): ١-کەوتە خواری ٢-مرد.

(رَدَّی- هُ فِي البِئرِ): خستیە چاڵاوەکەوە.

(- الرَجُلَ): فەوتاندی/ مراندی.

(أَردى- هُ في البِئـــرِ): خســتيه چاڵاوەكەوە/ بیرەكەوە.

(- الرَجُلَ): فەوتاندی/ مراندی.

(تَرَدّى- في البِئرِ): كەوتە چاڵاوەكەوە.

(الرَدِي): فەوتاو/ مردوو.

(«رَجُلٌ رَدٍ»): پیاوێكی فەوتاو.

٣-(رَدَى-تِ الجارِيَـــةُ. رَدْيــاً و رَدَيانـــاً): كەنیزەكەكە یاریی هەنگڵەشەلێیكرد.

(اِرتَدَى- تِ الجارِيَةُ): یاری هەنگڵەشەلێیكرد.

٤-(رَدَى- علـى الخَمســين مِن عُمــرِهِ رَدْياً ورَدَياناً): تەمەنی لە پەنجا ساڵ تێپەڕی/ پتر بوو.

(أَردى- على الخَمســين): تەمەنی لە پەنجا ساڵ زیاتر بوو.

(- مالُهُ): سامانەكەی/ داراكەی زۆر بوو.

٥-(رَدَى- فُلانٌ. رَدْياً ورَدَياناً): ڕۆیشت.

(«مــاأَدري أَيــنَ رَدى»): نازانـــم بـــۆ كـــوێ ڕۆیشت.

٦-(رَدَّ- الرَجُــلَ): ســەربەرگەكەی لەبــەر پیاوەكە كرد.

(تَرَدَّى): سەر بەرگی لەبەركرد.

إرتَدَى:١-سەر بەرگی لەبەركرد ٢-شمشێری لە خۆیدا.

(الرِداء (ج) أَرْدِيَة):١-ســەربەرگ وەك عەباو جبە... هتد.

(«هُوَ غَمْرُ الرِداءِ»): زۆر خێرخوازو چاكەكارە.

(«هُوَ خَفيفُ الرِداءِ»): ئەو باری سووكە. نە بەژێر وامەوە/ قەرزەوە بووەو نەخێزانیشی زۆرە.

(اَلــرِداء): ١-ســەرپۆش ٢-شمشـێر كــە لــە خۆدەدرێت‌و لەســەر جلــەوە دەبێت ٣-كەوان (چونكە بە شــان‌و لایەلــەوە هەڵدەگیرێت ٤-ئەوەی خۆی پێدەرازێنرێتەوە وەك گەردنبەند دەكرێتە مل‌و بەژێر بندەســتدا دەبرێت یان گەوهــەرو مرواری كە ژنان لــە ملیەكەن ٥-ئاوەز/ ئەقڵ ٦-تێنەگەیشتن.

(رِداءُ الشَّــمسِ): پرشــنگو درەوشــانەوەو ڕووناكیی‌و جوانیی خۆر/ تیشكی خۆر.

(- الشَّباب): ئاسـكیی‌و هەرەتی گەنجێتیی‌و جوانیی.

(الرِداءَة): ١-لێفــەو هەرچی بەخۆدا دەدرێت ٢-بەرگەلێفە.

(المِرْدَاة والمِردى (ج) مَراد): ١-سەربەرگ هەر شتێك كە لە خۆتەوە بپێچیتەوە ٢-بەرگۆش.

٧-(رادى- الرجُلَ. مُــراداةً): دڵی پیاوەكەی ڕاكێشاو ڕاگرت‌و لەگەڵیدا هەڵیكرد.

رذّ: (رَذَّ-تِ السَّماءُ. رَذاذاً): ڕشێنە بارانێكیكرد/ نەمەبارانێك باری.

(أَرَذَّتِ- السَّــماءُ): نەمەبارانێك باری/ ئاسمان نەمەبارانێكی باراند.

(أَرَذَّتِ- السَّماءُ): ئاسمان نەمەبارانێكی باراند.

(-تِ القِربَةُ): مەشــكەكە چی تێدابوو دایداو

ڕۆیشت.
(اَلرَّذاذ): ڕشێنەباران/ نمەباران.
رذل: (١-رَذُلَ ورَذِلَ. رَذالَـةً ورُذولَـةً): ١-ڕسوابوو/ شایستەی سـووکبوون‌و ڕسواییبوو ٢-ناپەسندو ناشیرینبوو.
(رَذْل (ج) أَرْذال ورُذال ورُذول ورَذْلـوون ورَذیل (ج) رُذْلاء ورِذال): ١-سـووك/ ڕسواو نزم ٢-ناپەسندو ناشیرین.
(رَذَلَ- هُ. رَذْلاً): سـووك‌و ڕسوایکرد/ سووك تێڕوانی.
(اَرْذَلَ): ١-کارێکی ناپەسـەندو ناشـیرینیکرد ٢-هاودەم‌و هاوڕێکانی ڕسواو سووکبوون.
(- هُ): ڕسـواو سـووکیکرد/ بە چاوی سووك تەماشایکرد.
(اَلرُذال): ١-ڕسواو سووك/ نزم ٢-گەمن.
(اَلأَرْذَل (ج) اَراذِل وأَرْذَلـون): سـوکترین‌و ڕسواترین.
(اَلمُرذِل): کەسێکە هاودەمەکەی یان وڵاخەکەی (ناتەواو/ سووك‌و بێبەها) بێت.
(اَلرَذیلَـة (ج) رَذائِـل): کاری ناشـیرین‌و ڕسـوایانە/ بەدڕەوشـتیی/ کاری ناپاسەند/ پیس/دزێو/ ناشیرین پێچەوانەی کاری چاك‌و مەردانەو سەربەرزانە.
٢-(رَذَلَ- هُ. رَذْلاً): هەڵێنەبژارد/ پەسـندی نەکـرد/ بە چـاکـی نەزانـی/ سـووك هاتە بەرچاوی/ بەلایدا نەچوو.

(اَرذَلَ- هُ): هەڵێنەبژاردو بە باشـی نەزانی/ هەڵیبوارد/ پەڕیکرد.
(اَلدَراهِمَ): پارەکەی فەڵبکرد/ ساختەکرد.
(اِسْـتَرذَلَ- ه): بـە خـراپ‌و فەڵبیدانـا/ ناپەسەنیکرد.
(اَلأَرْذَل (ج) اَراذِل وأَرْذَلـون): زۆر خـراپ/ بەد/ گەمن.
(اَلـرُذال والرُذالَة): گەمندەی ئەو شـتە پاش هەڵبژاردنی باشەکەی.
(رُذالَةُ کُلِّ شَـيءٍ): گەمندەی هەموو شـتێك/ خراپەکەی.
رذم: ١-(رَذَمَ ورَذِمَ- الإنـاءُ رَذْماً و رَذَماناً و رَذَماً): فاپەکە پڕبوو و لێڕژا.
(رَذِم): فاپی لێوانلێوو لێڕژاو.
(اَرذَمَ- الإناءُ): فاپەکە پڕبوو لێڕژا.
(- عَلی الخَمسـینَ مِن عُمـرِهِ): تەمەنی لە پەنجا تێپەڕی.
(اَلـرَذوم (ج) رُذُم ورَذَم): ١-لەگەمنـی پـڕی لێوانلێـو لەملاولایـە لێبڕژێـت ٢-هەمـوو شلەیەك.
٢-(اَلـرَذْم والـرُذام): بوودەڵـەی نامـەردو بێوێژدان.
(اَلـرَذام والرَذَمـان- مِنَ النـاس): کۆمەڵە خەڵکی جیاجیا.
(«رایتُ رَذَماً مِن الناس»): کۆمەڵە خەڵکێکی جیاجیامدی.

(«كانَ فِي رَدَمانٍ مِن الناسِ»): لەناو كۆمەڵە خەڵکێکی کەمدابوو.

ردي: ١-(رَدِيَ. رَداوَةً): نەخۆشی پەکیخست/ داماویکرد.

(رَدِيّ (ج) رُداة (م) رَدِيَّــة): پەککەوتــەی نەخۆشی/ داماو.

(أَردَى- هُ): پەکیخست/ پەرێشانیکرد/ داماویکرد.

(أُردِيَّ): بــە هۆی نەخۆشــییەوە پەککەوتە بوو.

(اَلرَدِيّ): بێهێزی لاواز.

٢-(أردَى- هُ): فێزمونیکــرد/ پەرپکرد یان پشتگوێیخست.

مُــرْدَى: فێــزمون/ لێدوورەوەکەوتــوو/ فەرامۆشکار.

رزّ: ١-(رَزَّ- تِ الجَــرادَةُ رَزّاً): کوللەکە کلکی بە زەویدا کرد کە گەراکەی دانێت.

(- هُ): نێزەی پێداکرد، تێچەقاند.

(- السَــهْمَ فِي الحائِطِ): تیرەکەی لە دیوارەکە چەقاندو قایمیکرد.

(- البابَ): قوڵفی بۆ دەرگاکە کرد.

(أَرَزَّتِ- الجَــرادَةُ): کوللەکــە گــەرای لــە زەوییەکەدا دانا.

(إِرتَزَّ السَهمُ فِي الحائِطِ): تیرەکە لە دیوارەکە چەسپبوو.

(- البَخيلُ عِندَ المَسْأَلَةِ): چرووکەکە لە پرسە بابەتەکەدا گیربوو چرووکییکرد/ رژدبوو.

(اَلرِزَّةُ (ج) رُزَز ورِزاز ورَزّات): قوڵفی دەرگا ٢-سنگ/ مێخزنجیر دەچەقێنرێت بە زەویداو یــان بە دیواردا بۆ پێوە بەســتنەوەی وڵاخ ٣-(طب)؛ ئازاری پشت/ ئازاری کەمەر.

(اَلإِرزِيز): تێچەقاندنێکی جێگیر.

٢-(رَزَّ- تِ السَّــماءُ رَزّاً): بــاران دایکــردو خرمەیهات.

(اَلرِز والرِزيــزَى): ١-هەورەگرمــە ٢-دەنگی دوور ٣-قۆرەی سك ٤-هەموو دەنگێك.

(اَلرَزاز): قورقوشم.

(رَزِيزُ الرعدِ): گرمەی هەور.

(اَلإِرزيــز): ١-هەورەگرمەیەك ٢-تەرزە لووکە ٣-دەنگدرێژ ٤-بانگکەر.

٣-(رَزَّزَ- الــورقَ): تەختــە کانزاکــەی لووسکرد.

(- الأَمرَ): کارەکەی ئامادەی ئەنجامدانکرد.

٤-(اَلرُزّ (ن)= الأَرُز) (یونانية): برنج.

(اَلرَزِيز: (ن): رووەکێکە رەنگی پێدەکرێت.

(اَلرَزّاز): برنجفرۆش.

(اَلمُرَزَّز- مِنَ الطَّعام): چێشــتی برنج/ پلاو/ قوبوولیی هەرچشتێك برنجی تێدابێت.

(اَلمَرَزَّة): ١-مەرەزەجار ٢-ئەو شوێنەی چەڵتوکی لێکۆدەکرێتــەوە/ خەرمانــی چەڵتووك/ ئەو شوێنەی برنجی تێدا زۆر دەبێت.

رزأ: (رَزَأَ- الرَجُلَ- مالَهُ رَزْأً ورُزْأً ومَرزِئَةً): دەستی بۆ ماڵی کابرا بردو لێیلاداو کەمیکردەوە.

(- الرَجُلَ): خێرو چاکەی لە پیاوەکە دەستکەوت.
(«هُوَ يُرْزَأُ»): ئەو خێرخوازە/ چاکەکارە.
(رَزِيءَ- الرَجُلَ رُزاً): چاکەی لە پیاوەکەوە دەستگیربوو.
(إرتَزَأَ- الرَجُلَ): خێری لە پیاوەکەوە دەستگیر بوو.
(- هُ الشَيءَ): شتەکەی بۆ کەم و کورتکردەوە.
(- الشَيءُ): شتەکە کەمیکرد.
(اَلـرُزْء (ج) أَرْزاء والرَزِيئَة والرَزِيَّة (ج) رَزايا): کۆستی گەورە/ لێقەومانی سەخت/ چورتومی گران.
(اَلْرَزَّا (ج) مُرَزَّؤون): پیاوچاکی میهرەبانو بەخشندە/ بەدەستودڵ.
(اَلْمُرَزَّؤون): نەتەوەیەك پیاوچاکەکانیان مردبێت.
(اَلْمَرْزِئَةُ): چورتومی سەختو گران/ کۆستی گەورە/ لێقەومانی سەخت.
رزب: (رَزَبَ- هُ. رَزْباً): یاوەرییکردو لێینەبووەوە/ پێوەی لکاو بەرینەدا.
(اَلإِرْزَبّ): ١-کورت/ کورتەبنە ٢-کەتە.
(اَلمِرزاب (ج) مَرازِيب= اَلميزاب): ١-پلووسك ٢-چاپۆری درێژ.
(اَلمَرْزَبَة): سەرۆکایەتی.
(اَلمِرزَبَة و المِرْزَبَّة (ج) مَرازِب والإِرْزَبَّة): توولە ئاسنێك.

(اَلمَرزُبان (ج) مَرازِبَة) (فارسية): سەرۆك (لە لای فارسە کۆنەکان).
رزح: ١-(رَزَحَ- الجَمَلُ رَزْحاً ورُزُوحاً ورَزاحاً): حوشترەکە لەبەر بێهێزیو شەکەتیی کەوت بە زەویداو نەیتوانی هەستێتەوە.
(رازِح (ج) رُزَّح): ڕەمـاو/ لە بێهێزیو شەکەتیدا کەوتوو.
(- الرَجُلُ) پەکیکەوت، بێتوانا بوو ئەوەی بە دەستیەوە بوو لە دەستیدا.
(- العِنَب): تریێ کەوتووەکەی/ هەڵوەریوەکەی هەڵگرتەوەو کۆیکردەوە.
(رَزَحَ وتَرازَحَ- ت حالُهُ): (باری/ ڕەوشی) خراپبوو/ پەکیکەوت.
(«رَزَحَ- المَرِيضُ») (عامية): نەخۆشەکە پەکیکەوتووەو ناتوانێت هەستێت/ لەپێ کەوتووە.
(کذلك الماشِي مِنَ الأَعياء): هەروەها ڕێبواری کەشەنگو شەکەتی لە پێکەوتوو.
(رَزَّحَ- النَاقَةَ): مێحوشترەکەی لاوازکرد.
(أَرزَحَ- العِنَبَ): ترێ هەڵوەریوەکەی کۆکردەوەو هەڵگرتەوە.
((إبِلٌ رُزَّح ورَزحى ورَزاحى ورَوازِح): حوشتری بێهێزی لاوازی پەککەوتە.
(اَلمَـرزَح): ١-زەویی نیشتوو و نزم (وەکو نەتوانێت لە دەوروپشتی خۆی بەرزتر ببێتەوە) ٢-بوارێکی دوور.

(اَلمِـرْزَح والمِرْزَحَـة (ج) مَـرازِح): چیلکه کۆڵەکەکـە دەخرێتــە ژێـر مێـوەوە تــا بەرزیبکاتەوە.

اَلمِرزاح- مِنَ الإبلِ (ج) مَزاريح): حوشترانێك کـە زۆر لەربـنو پەککەوتــە بــن نەتوانن ببزوێن.

٢-(رَزَحَ- الرَجُـلَ بِالرمــحِ رَزْحــاً ورُزُوحاً ورَزاحاً): نێزەی بە پیاوەکەدا کرد.

رزخ: (رَزَخَ- ه بِالرَمحِ): نێزەی پێداکرد.

رزد: (اَلرَزْدَق) (فارسـیة): ١-ڕیزە خەڵك ٢-ڕیزەھەنگ.

(اَلـرُزداق (ج) رُزداقــات ورَزادیــق): دێو ئــەو زەویو بەراوانــەی بــە چواردەوریدایە (فارسیە).

رزغ: ١-(اَرْزَغَ- الماءُ): ئاوەکە کەمیکرد.

(- المَكانُ): شوێنەکە لیتەی زۆر بوو.

(- المُحْتَفِرُ): بیرھەڵکەنەکە گەیشتە قوڕ.

(- المَطَــرَ الأرضَ): بارانەکــە زەویەکەی تەڕ کردو ئاوی لەسەر نەڕۆیشت.

(اَلرَزَغ): تەڕایی یان شێ.

(اَلرَزِغ والــرازِغ): لــە قوڕاو ھەڵکێشــراو/ کەوتوو ناو قوڕو چڵپاو.

(اَلرَزَغَــة (ج) رَزْغ ورِزاغ): لیتــەو قــوڕو چڵپاو.

٢-(رازَغَ- هُ): بێچو پەنای لەگەڵدا کرد/ فێڵی لێکرد.

(اَرزَغَ- الرَجُلَ): لە کەداریکرد/ خەوشداریکرد.

(- فِي فُلان): ١-زۆر ئازاری فیســاریدا ٢-ڕسواو سووكو لەکەداریکردو ئابڕوویبرد.

(إسترَزَغَ- هُ): بە بێتوانا ھاتە بەرچاوی/ بە سووكو ھیچو پووچی دانا.

رزف: ١-(رَزَفَ- إلَيــهِ. رَزيفــاً): چــووە بەردەمی/ لێی چووە پێشەوە.

(- الجَمَلُ): حوشترە کە خێرایکرد.

(- الأمرُ): کارەکە نزیکبووەوە.

(رَزَّفَ- إلَيهِ): لێی چووە پێشەوە.

(- الجَمَــلُ): حوشــترەکە خێرایکــرد/ پەلەیکرد.

(اَرْزَفَ- إلَيهِ): لێی چووە پێشەوە.

(- الجَمَلُ): حوشترەکە خێرایکرد.

(- الناقَــةَ): مێحوشــترەکەی ھانــدا خێــرا بڕوات.

(اُرْزِفَ القَــومُ): خوێشــکەڵیان ڕاطرانــدو ڕاویاننان.

(ناقَــةٌ رَزُوفٌ): مێحوشــترێکی لۆقــنو بــە ھەنگاو.

(رَزَّافاتُ البَلَدِ): ئەوەی لە شارەکەوە نزیکە.

٢-(رَزَفَ ورَزَّفَ واَرْزَفَ- الجَمَــلُ. رَزيفــاً): حوشترەکە بۆڕاندی.

رزق: ١-(رَزَقَ- هُ): ڕۆزیی بۆ ھێنا/ دایە.

(«رَزَقَ- هُ اللهُ الغِنــى»): خــودا دارایکــرد/ دەوڵەمەندیکرد.

رُزِقَ): رۆزیی دەستگیربووو بەختەوەر بوو.
(إرتَزَقَ- هُ): داوای رۆزیی لێکرد.
(- الجُنْدُ): سەربازەکان ئازوخەو بەشە رۆزیی خۆیان وەرگرت.
(إستَرْزَقَ- هُ): داوای رۆزیی لێکرد.
(اَلرِزق (ج) أرزاق): ١-رۆزیی/ هەرچی کەڵکی لێببینرێت ٢-باران.
(«اَلرِزقُ الحَسَـن»): رۆزیـی چاك کە بە بێ رەنج دەستگیری بکەوێت.
(اَلـرِزق والرَزقَــة (ج) رَزَقــات): موچەی مانگانەو رۆزیی سەرباز.
(الرَزّاق- اَلرازِق): رۆزیدەر (تەنها بە خودای مەزن دەوترێت).
(اَلمَـرزُوق) (مفع): رۆزی پێدراو/ کەسـێکە شانسدار بێت.
(اَلمُرتَزَق (مفع): ئەوەی کەڵکی لێببینرێت.
(اَلمُرْتَزِقَـة): ١-خوێنـگەلێك کـە رۆزیانەی خۆیان وەرگرتبێت ٢-سـەربازی بەکرێگراوی دەوڵەتێکیتر بێت شەر بۆ ئەولایەنە بکەن کە بە کرێیگرتوون.
٢-(اَلرازِقـيّ)٢- بێتوانـا/ بێهێـز ٢-ترێـی (مُلاحيّ)کە جۆرە ترێیەکە ٣-مەی.
(اَلرازِقِيَّة)٢-مەی ٢-بەرگێکی سپی کەتان.
رزم: ١-(رَزَمَ- الشـيءَ. رَزماً)شتەکەی کرد بە گورزەو بەستی.
(- بِالشَّيءِ)شتەکەی گرتو برد.

(رَزَّمَ- الثِيـابَ): جلەکانـی کۆکـردەوەو بەستنیو کردنی بە بەستەك.
(رازَمَ بَينَهُمـا): پەکیخسـتنو پێکـەوە کۆیکردنەوە.
(- فِي المطاعِمِ): هەر جـارەی لە خواردنێکی خوارد جارێك ماستو جارێك گۆشت.
(اَلرَزْمَةُ): ژەمە خواردنێك لە رۆژێکدا.
(اَلرِزْمَةُ- مِـنَ الثِيابِ وغيرهـا (ج) رِزَم): بەسـتەكو بوخچەی جلو بەستەکە نوێنو بەستەكو گورزەی هەر شتێك بێت.
(اَلرِزْمَة التَّوافقية): کۆمەڵە راسـتەهێڵێکن چوارن دەگەنــە پنتێك دەگەنە چەند پنتێك کـە بەشـکردەیەکی گونجاوبـن. (اَلرزمــة اللاتوافُقِيَّة): کۆمەڵە راسـتەهێڵێکن چوارن دەگەنــە پنتێـك دەگەنە چەنــد پنتێك کە بەشـکردەیەکی نەگونجاوبن. (هـ) (اَلمِرزَم): پێبەستە/ کەشتی پێدەبەسترێتو وەك پەتو گوریسو گوشو شتیتر.
٢-(رَزَمَ- علـى عَدُوِّهِ. رَزْمـاً)دوژمنەکەی پێچایەوەو بە سـەریدا زاڵ بـوو جۆکی نایە سەری.
(- الرَجُلُ)مرد.
(- البَعيرُ. رُزُوماً رُزاماً)حوشترەکە لوولبوو لەبەر بێهێزی هەڵنەستا.
(رازِم (ج) رُزّام)حوشـترێك لەبەر بێهێزیی نەتوانێت راستبێتەوە/ هەستێت.

(رَزَّمَ- القَومُ): خوێشکەل خۆیان بە زەویدادا/ نەجوولانەوەو نەرۆیشتن/ شوێنەکەیان جۆڵنەکرد.

(رازَمَ- الدارَ): خۆی خزاندە خانووەکەوەو بەرینەدا/ زۆر تێدا مایەوە.

(الرِزام (ج) رُزَّم): پیاوی بەتواناو دەسەلات/ نەبەردو در.

(اَسَدٌ رَزامَةٌ ورَزامٌ): شێر نێچیرەکەی ژێر نابێت و بەسەریەوە بمرێنێت.

(المُرتَزَم): ژێرخۆنراو/ تەختکراوی زەوی.

(«تَركْتُهُ بالمُرتَزَم»): لە زەویدا تەختمکردو وازم لێهێنا.

٣-(رَزَمَ- الشِتاءُ. رَزْمَةً): زستان ساردیکرد.

(نوءُ المِرْزَم والمِرْزَمان) (فك): دوو ئەستێرەی باران لەگەڵ دوو ئەستێرە روناکەکەدان کە لەوپەری گەرمادا دەردەکەون.

(المِرزَم): ئەستێرەیەکی باران.

٤-(رَزَمَ- تِ الأُمُ بالوَلیدِ رَزْماً): دایکەکە کوڕیەکەی بوو.

٥-(اَرزَمَ- تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە بە دەوری بەچکەکەیدا هات/ سۆزیدایە/ لەگەڵیدا میهرەبانبوو.

(- الرعدُ): هەورەگرمەکە ناڵەیەکی توندیکرد.

(اِرزامَ. اِرزیماماً): تووڕە بوو/ توند بوو.

(غَیثٌ رَزِمٌ): بارانێکی بە هەورەگرمەی بێبڕ.

(الرَزَمَـةُ): ١-دەنگی توندو بەرز/ ناڵەی توند ٢-زریکەو دەنگی منداڵ ٣-دەنگی حوشتر لە گەرووەوە بێکردنەوەی دەنگی کاتێک سۆز بە بەچکەکەی دەدا.

(«لاخَیرَ في رَزمَة لا دِرَّةَ فیها»): سۆزێک شیردادانی بەدواوە نەبێت بێکەڵکە بە یەکێک دەڵێن گفتێک بدات و نەیباتە سەر/ زمانی لووسبێت و مەرایی بکات و درۆزنبێت/ بە یەکێک دەڵێن ساختەباز بێت.

(اَلرَّزیم): ١-نەرەی شێر/ نەرەنەر ٢-نفیشك/ کەرە.

رزن: ١-رَزَنَ- الشَيءَ رَزناً): شتەکەی بەرزکردەوە سەنگیبکات/ بە دەست بۆ قورسی و سوکی هەڵیسەنگاند.

(رَزُنَ. رَزانَة): سەنگینبوو/ قورسبوو.

(اَلأرزَن) (ن): ئەرژەن درەختێکی سەختە داردەستی لێدروستدەکرێت.

٢-(رَزَنَ- بالمَكانِ. رَزْناً): لە شوێنەکەدا نیشتەجێبوو.

(الَرزَن والرِزن (ج) رُزُن ورِزَان واَرْزان): بەرزاییەك چاڵی تێدابێت و تیایدا ئاو کۆببێتەوە.

(الرِزنَـة (ج) رِزان): چاڵێك کە ئاوی تێدا کۆبێتەوە/ گۆلاو.

٣-(رَزُنَ. رَزانَـةً): سەنگینبوو/ مەندبوو/ ئاغر بوو.

رَزين وهيَ رَزانِ ناوترێت (رزينة)؛ مەند/ ئاغر/ سەنگين.

(تَرَزَّنَ- في الأَمرِ أَو في مَجلِسهِ)؛ ١-لە كاروبارێدا يان لە كۆڕو دانيشتندا، سەنگين‌و مەند بوو/ ئاغر بوو.

اَلرَزين: ١-بە ئارام‌و سرەوت/ مەندو هێمن ٢-ڕا ڕاست‌و دروست.

(«هُوَ رَزِينُ الرَأيِ»)؛ ڕا دروست‌و چاكە.

٤-(رازَنَ – الرَجُلَ)؛ بوو بە دۆستی‌و لەگەڵيدا گونجا.

(تَرازَنا)؛ يەكيانگرت/ يەكانبينی.

٥-(اَلرزن)؛ كەنار/ لا.

(اَلرَوْزَنَة (ج) رَوازِن) (فارسية)؛ كلاوڕۆژنە.

(رزی- فُلاناً. رَزياً)؛ چاكەكەی/ خێرەكەی فيساری وەرگرت.

(اَرزی- إِلَيهِ وإِرزاءً وأَرْزی- إِلَيهِ ظَهْرَهُ)؛ پاڵی بە پاڵيەوەدا/ پشتی پێبەست‌و پەنايبۆبرد.

رسّ: (رَسَ- البئرَ. رَساً)؛ چاڵاوەكەی هەڵكەند.

(اَلرَسّ)؛ ١-كۆنە چاڵاو/ كۆنەبير ٢-كانزا.

٢-(رَسَّ- الشَيءَ. رَسّاً)؛ بە نهێنی كردی (بە ژێرەوە/ بەناودا) شاردیەوە.

(- المَيتَ)؛ مردووەكەی (ناشت/ بەخاك سپارد).

(رَسَّ واَرَسَّ- السَقْمُ في جَسَدِه. رَسّاً ورَسيساً)؛ دەرد دايە لەشی‌و لێينەبووەوە.

(اَلرَسَّةُ)؛ ستونی قايم‌و چەسپاو.

(اَلرَسِيس)؛ چەسپاو/ بنجبەست.

٣-(رَسَّ- خَبَرَهُم. رَسّاً)؛ هەوڵيدا هەواڵيان بە هۆی خۆيانەوە بزانێت.

(- لَهُ الخَبَرَ)؛ هەواڵەكەی (پێگەياند/ بۆ دەرخست/ دايە).

(تَراسَّ- القَومُ الخَبَرَ)؛ بە نهێنی هەواڵەكەيان بە يەك گەياندو لێی دووان.

(إِرتَسَّ- الخَبَرُ في الناسِ)؛ هەواڵەكە لەناو خەڵكدا بڵاوبووەوە/ تەشەنەيكرد/ جاڕدرا.

(اَلرَسّ) (مص)؛ (سووچێكی/ سووسەيەكی) هەواڵ.

(«بَلَغَنِي رَسٌّ مِنَ الخَبَرِ»)؛ (سووچێكی/ سووسەيەكی) هەواڵەكەم گەيشتێ.

(اَلرَسيس)؛ هەواڵی ناڕاست يان ساغ نەبووبێتەوە.

(رَسَّ بَينَهُم. رَسّاً) (ضد)؛ ١-نێوانی چاككردنەوە/ يەكيخستنەوە ٢-نێوانی تێكدان/ ناتەبايكردن/ لەيەكيكردن.

(اَلرَسيس)؛ ژير.

٥-(راسَ- هُ بالأَمرِ مُراسَّةً)؛ باسی كارەكەی لەگەڵدا كردەوە.

(اَلرَسّ)؛ ١-سەرەتای شت ٢-سەرەتای تاگرتن.

(«بِهِ رَسُّ حُمَّی»)؛ خەريكە تايبگرێت. ٣-سەرەتای حەزو دڵداری/ ئەوين.

(رَسيسُ الحُمَّی)؛ سەرەتای تاگرتن‌و لەش گەرمبوون.

(رَسِيسُ الحُبِّ): سەرەتای (حەزو/ ئەڤین/ دڵداریی).
٦-(اَلرَسّ): نیشانە.
(رَسُّ الحُبِّ): جێکارو پاشماوەی حەزو دڵداریی لە دڵدا.
(اَلرُسَّةُ والأُرْسُوسة): کڵاوقووچ.
(اَلرُسَّی): بان.
(رَسِیسُ الحُبِّ): جێکارو پاشماوەی حەزو دڵداریی لە دڵدا.
(«ریحٌ رَسِیسٌ»): بایەکی نەرم/ شنەبا.
رسب: (رَسَبَ ورَسُبَ- الشيءُ في الماءِ. رُسوباً ورَسَباً): شتەکە لە ئاوەکەدا نیشت/ کەوتە بنی.
(«رَسَبَ فِي الإمتِحانِ»): لە تاقیکردنەوەکەدا دەرنەچوو/ مایەوە/ کەوت.
(- تِ العَینُ): چاوەکە بە قووڵداچوو.
(اَرسَبَ- هُ): نیشاندی.
(اَلرُسَبُ والرَسَب والمِرسَب- مِن السُیُوف): شمشێری تیژ کە زۆر دەچێتە لەشی پێداکراوەکەوە.
(اَلراسِب- مِنَ الرِجالِ): پیاوی (بەرگەگرو خۆڕاگر/ نەگۆڕ/ قایم).
(اَلرَسُوب- مِنَ الرِجالِ= الراسب): خۆڕاگرو بەرگەگر/ قایم.
(- مِنَ السُیوف): شمشێری تیژ کە چاک بەلەشدا دەچێت.

(اَلرَّواسِب (ط ١): مادەنیشتوەکان/ لیتەی نیشتو کە گڵ‌و شتیترەو چینی سەرەوەی زەوییەکە لافاوو رووبارو لێشاو لە شوێنە نزمەکانداو بۆ دەریاو رووبارەکان دێت‌و دەنیشێت چین لەسەر چین کەڵەکە دەبێت پێیشیدەڵێن نیشتووەکان. مادە نیشتووەکان.
٢-(اَلراسِب والرَسُوب- مِنَ الرجال): سەرمەند.
اَلرَوْسَب: زۆرزان.
الملحق:
رست: (اَلرُّست): ڕەست/ یەکەمین مەقامە لە حەوت مەقامە بنچینەییەکانی مۆسیقادا.

رسح: ١-(رَسِحَ. رَسَحاً): گۆشتی سمت‌و ڕانی پووکایەوە.
(اَرسَح (م) رَسْحاء (ج) رُسْح): سمت پووچ‌و ڕان لاوازو کەمگۆشت.
(اَرسَحَ- هُ): لەڕیکرد/ لاوازیکرد.
(اِمرَأَةٌ رَسحاء): ژنێکی ناشیرین.
رسخ: ١-(رَسَخَ. رُسوخاً): چەسپبوو/ جێگیربوو.
(«رَسَخَ الحِبرُ في الصَحیفَةِ والعلم في القلبِ»): مەرەکەبەکە لەسەر پەڕەکە چەسپی‌و زانستەکەش لە دڵ‌و مێشکدا چەسپی.
(«فُلانٌ راسِخٌ في العِلْمِ»): فیسار لە زانستدا کوڵاوە/ دەستی لە زانستدا زۆر باڵایە.
(اَرسَخَ- هُ): چەسپاندی/ بنچەسپتیکرد.

(تَرَسَّـخَ- في التقـى): لەسـەر پارێزەگـەی سـەرومڕ بوو/ لـە پارێزکردنەکەی نەپچڕا/ قایمبوو/ چەسپا.

٢-(رَسَخَ- الغَدیرُ رُسُوخاً): ئاوی گۆمەکە بە زەویدا چوو ڕۆچوو وشکبوو.

٣-(الرَسْـخ عِنْـد غُلاةَ لَصحابُ التَناسُـخ): لای تیژڕەوەکانـی گیانوەگوێـزان ئەوەیە کە گیانـی مردوو لە لەشـەوە دەچێتە ڕووەك و بێگیانەکان.

رسد: الرَسْدَق والرُسْداق (فارسیة)- الرَزْدَق والرَزْداق): دێ/ گوندو زەویی دەوری.

رسع: ١-(رَسَـعَ- العُضوُ. رَسْعاً): ئەندامەکە خراپبوو/ گەنبوو/ لاکەوتو شلبوو.

(- ت عَینُهُ): پێڵوەکانی بەیەکەوە نووسانو چاوی تێکچوو.

(رَسِعَ. رَسَعاً): پێڵوەکانی تێکچوو.

(أرسَع): کەسێکە پێڵووی چاوی تێکچووبێتو بەیەکەوە نووسابن.

(- ت عَینُـهُ): چـاوی تێکچـوو پێڵووەکانی گۆڕان هەڵاوسانو سووربوونەوە.

(رَسعاء): چاوتێکچوو و پێڵوو هەڵاوساو.

(رَسَّعَ): فرمێسکەی چاوی تێکچوو.

٢-(رَسَـعَ- الصَبيَ وغَیرَهُ رَسْـعاً): مورووی چاوەزاری کردە دەستو پێی منداڵەکە.

(رَسَّـع- الصَبيَّ): مورووی چـاوەزاری کردە دەستو پێی کۆرپەکە.

٣-(رَسِـعَ بِهِ الشيءُ. رَسَـعاً): شتەکەی پێوە لکا.

(رَسَّـعَ): نیشـتەنیبوو و لە مـاڵ دەرنەچوو مایەوە.

(- الشَيءَ): شتەکەی لکاند/ نووساند.

(- السـیرَ): قایشـەکەی دڕیو قایشـێکیتری پێداکردو تێچەسپاند.

(الرَسیع): ١-پێوەلکاو/ پێوەنووساو/ چەسپاو ٢-قایشێك کە قایشیتری تێچەسپابێت.

(الرُسُـوع): توولـە چەرمـی هۆنـراوەو لە ناوەڕاستی کەوانەکەدا دەبێت.

(الرِساعَة(ج)الرَسائِع):تولە چەرمی هۆنراوە بە دامێنی ڕاگری شمشێرەوە دەبێت.

رسغ: (رَسَغَ- البَعیرَ. رَسْغاً):هەردوو مەچەکی دەستی حوشترەکەی بە پەتێك بەست.

(رَسَـغَ- للمَطَرُ): باران هێندە باری مەچەکی حوشترەکە بە زەویدا چەقی.

(راسَـغَ- هُ): لە زۆرانەکـەدا مەچەکیگرتو دایبەزەویدا.

(الرُسْـغ والرُسُـغ (ج) أرْسـاغ وأرْسُغ) (ع ا): مەچەکی دەسـتو قولەپـێ. بۆ مرۆڤـو چوارپێ.

(الرَسَغ (طب): شلبوونی مەچەکو قولەپێی چوارپێ.

(الرِسـاغ): پەتێکـە بە هـەردوو مەچەکی وڵاخەوە دەبەسـترێتو بـە مێخزنجیرێکەوە

یان سـنگێكەوە دەبەسـترێت و ڕێی ڕۆیشتنی لێدەگرێت.
(رَسَـغَ- العَیـشَ): گوزەرانـی خـۆش و تێروتەسەلكرد.
(إرتَسَغَ- علی عیالِهِ):گوزەرانی خێزانەكەی خۆشكردو تێروتەسەلیكردن.
(الرَسیغ- مِنَ العَیشِ)ژیانی (تێروتەسەلی/ گوشادیی).
\ (- مِنَ الطَعام):خۆراكی مشەو زۆر.
(المُرَسَّغ – مِنَ الآراء)ڕای دامەزراو كە هیچی بەسەر هیچەوە نەبێت.
٢-(رَسَّـغَ- الكَلامَ)قسەكەی بە فیشاڵ و درۆ هۆنییەوە.
رسـف: (رَسَفَ. رَسْفاً و رَسِـیفاً و رَسَفاناً): وەك كۆتكراو ڕۆیشت.
(أرْسَـفَ- الدابَـةَ):چوارپـێ كۆتكراوەكەی دەركرد.
(إرْتَسَـفَ- الشـیءُ)شـتەكە بەرزبووەوە/ هەڵبەزییەوە.
رسل: ١-رَسِلَ- الشَعرُ رَسَلاً ورَسالَةً)قژەكە پەخشانبوو/ هاتە خوارەوە/ شۆڕبووەوە.
(مُسْتَرسِل)شۆڕەوەبوو/ پەخشان.
(أرسَلَ- القَولَ)نێبەرواو هەرەمە قسەیكرد.
(تَرَسَّـلَ- في الرُكـوبِ)لـە سـواریدا لاقی شـۆڕكردەوەو جلەكـەی بەسـەردادان و دایپۆشین.

(-في القُعودِ):چوارمەشـقی دانیشت لەشی و قاچی بە جلەكەی داپۆشی.
(إسْتَرسَلَ- الشَـعرُ):قژەكە خاوو بەردراوە بوو/ شۆڕ بوو.
(- في الـكَلام):درێـژەی بـە قسـەكەداو پەكالایكردەوە.
(- إلَیـهِ):دڵـی خـۆی بۆ كـردەوەو بوو بە هاونشینی.
(الرَسْل – مِنَ الشَعرِ)قژی خاوو بەردراوە.
(الرِسْـل (ج) رِسَـال)فەرزانیی و خۆشیی/ فەرو بەرهەمی زۆر ٢-شـیرو ماست چونكە لە كاتی خۆشی و فەردا زۆر دەبێت.
(الرَسـیل (ج) أرْسُـل ورُسُـل ورُسَـلاء): فراوان.
(الرَسْلَةُ) تەمەڵیی.
(رَجُـلٌ فیـه رَسْـلَةٌ):پیاوێكـی تەمـەڵ و تەوەزەلە.
(«هُم في رَسْـلَةٍ مِنَ العیـش»)لە ژیانێكی نەرم و بێگیرو گرفتدان.
(المُرسَلَةُ (ج) مُرْسَلات)گەردانەیەكی درێژی بەردراوەی سەرسنگ.
٢-(رَسِلَ- البَعیرُ. رَسَلاً ورَسالَةً):حوشترەكە خۆشڕەوتبوو.
(رَسَّـلَ- في القراءَةِ)لەسەرخۆ خوێندیەوەو دەستووری خوێندنەوەی پەیڕەو كرد.
(«رَسَّـل قِراءَتَـهُ»):خوێندنەوەكـەی بـە

دەستووڕو شێنەییبوو.

(- فِي القِراءَةِ): لەسەرخۆ خوێندییەوە/ لە خوێندنەوەکەدا هێواشبوو.

(تَرَسَّلَ): خاوو لەسەرخۆ بوو/ شێنەییبوو/ هێواشیکرد.

(إسْتَرسَلَ- الشَيءُ): شتەکە نەرمبوو/ ئاسانبوو زوو بە دەستەوە هات.

(الرَّسلُ- مِنَ السَيرِ): ڕۆیشتنی ئاسانو خۆش.

(- مِنَ الإبِلِ): حوشتری ڕەوتخۆش.

(الرِسْلُ (ج) رِسالٌ): سەری بازووی ئەسپ.

(الرِسْلُ والرِسْلَةُ): شێنەییو لەسەرخۆو هێواشی.

(«على رِسْلِكَ يا رَجُل»): هێواشو لەسەرخۆ بە.

(ناقَةٌ رَسْلَةٌ): حوشترێکی نەرمی لەسەرخۆ/ خۆشڕەوت.

(الرِسالُ): دەستو پێی حوشتر/ چوارپەلی حوشتر.

(ناقَةٌ مِرسالٌ (ج) مَراسيلُ): مێحوشترێکی خۆشڕەوت.

(الرُسَيلَةُ): هێواشۆکە/ نەرمۆکە/ خۆشڕەونۆکە.

(«ألقى الكلامَ على رُسَيلاتِهِ»): بە نەرمۆکەیەکەوە قسەکانیکرد/ تۆزێک لەسەرخۆ دوا.

(راسَلَ- هُ فِي و على وبالأمرِ): نامەیەکی بۆ ئەو کارە لەسەر ئەو کارە نووسیو نارد.

(- هُ الغِناءَ): پێشبڕکێی گۆرانیی لەگەڵدا کرد.

(أرسَلَ- هُ): ١-ناردی ٢-بەرەڵایکرد/ بەریدا ٣-ڕایسپارد.

(- بهِ إلَيهِ): دەربارەی بەرەو ڕوویکرد.

(- قَولَهُ مَثَلاً): وتەی خۆی کردە پەندو نموونە تا چاوی لێبکەن.

(- فُلاناً عَلَيهِ): فیساری کردە سەری.

(تَرَسَّلَ): ١-نامەکەی داڕشتو هێنایە کایەوەو پەیامنێرییکرد ٢-داوای پێغەمبەرێتییکرد.

(تَراسَلَ- القَومُ): نامەیان بۆ یەکتریناردو وەکو یەك ڕەفتاریانکرد/ چاویان لە یەککرد.

(الرَسَلُ (ج) أرسالٌ): ١-دەستە/ ڕەوە/ گرووپ/ کۆمەڵی هەموو شتێك ٢-کۆمەڵە خەڵك.

(الرِسْلَةُ): کۆمەڵ/ دەستە/ گرووپ.

(جاؤوا رِسْلَةً): بە کۆمەڵ کۆمەڵ هاتن.

(الرَسُولُ (ج) رُسْل ورُسُل وأرسُل ورُسَلاء): ١-پێغەمبەر ٢-پەیام/ نامە ٣-فرستادە/ نێردراو ٤-یەکێ لە نێرراوەکانی حەزرەتی عیسا کە ئینجیلی پیرۆزیان بڵاوکردەوە.

(الرَسِيلُ (ج) أرسُل ورُسُل ورُسَلاء): ١-نێردراو/ فرستادە ٢-کەڵ/ نێرە ٣-پەیام/ نامە ٤-فرستادە/ نێردراو/ نامەبەر ٥-هاوخەبات ٦-ئەسپی یەدەك لە پێشبڕکێدا ٧-ناوی شیرین.

(اَلرِسـالَة والرَسالَة (ج) رَسـائِل ورِسالات) (ج) رَسائِل ورِسالات)؛١ـپێغەمبەریی ٢ـنامە ٣ـپەیام.

(اَلمِرسـال (ج) مَراسـیل)؛١ـتـیری بچووك/ تیرۆکە ٢ـنامەبەر (کە سـووکەڵەیە وەك تیر دەڕوات).

(اَلرَّسُـوليّ (م) رَسُـولِيَّة)؛ لای دیانـە کاسـۆلیکەکان ئەو فەرمـانو نامانەن کە لە لایەن پاپا یان شـوێنی پاپاوە دەردەچێت کە بڕیارو ڕانوماو شتیترن.

(اَلمُرسَـلات)؛ فریشـتەکان یـان بـاکان یان ئەسپەکان.

الملحق:

رسل: (اَلإرسَال)؛ بەردان/ بەرەڵاکردن.

إرسالُ- الكَلام؛ گوێزانەوەو گەیاندنو ناردنی ئاخاوتن لە شوێنێکەوە بۆ جێیەکیتر.

(«إرسال كتاب»)؛ نامە ناردنێك.

(اَلإرسـال)؛ کـردەی بڵاوکردنـەوەو وێنەگوێزانەوە بە هۆی ڕادیۆو تەلەفزیۆنەوە.

(جهـاز الإرسـال)؛ ئامێـری بێتەلـی بڵاوکەرەوە.

(اَلإرسـالِيَّة)؛ تاقمێکـن بـۆ بڵاوکردنەوەی ئاینێك بۆ شوێنێك دەنێردرێن.

(اَلإرسالِيَّة- في التِجارَة)؛ ئەو کاڵاو کەلوپەلە بازرگانیەیە کە لە شـوێنێکەوە بۆ جێیەکیتر دەنێردرێت.

(اَلمُراسِـل)؛ ١ـنامەنێـر ٢ـهەواڵنێـر ڕۆژنامەنووسـێکە کـە هـەواڵو زانیاریـی کۆدەکاتەوەو بۆ گۆڤـارو ڕۆژنامەیەك یان بۆ جێگری هەواڵێکیدەنێرێت.

رسم: ١-(رَسَـمَ- المَطَرُ الدِيارَ. رَسْماً)؛ باران ئاوایەکانـی کاولو تەختکردو شـوێنەواری بەجێهێشتن.

(- نَحوَهُ)؛ بەرەو ڕووی خێرا ڕۆیشت.

(- البَعيرُ رَسـيماً)؛ حوشترەکە توند پێی بە زەویەکەدا ناو ڕۆیشت شوێنپێی بەجێهێشت.

رَسُـوم؛ حوشـتری توند پێدانەرو شـوێنپێ جێهێشتوو.

(رَسَّمَ وأرسَمَ- النَاقَة)؛ مێحوشترەکەی توند لێخوڕیو شوێنپێی پێبەجێهێشت.

(تَرَسَّـمَ- الدارَ)؛ بیری لە خانوەکە کردەوەو سەرنجی لە کەلاوەکانیدا.

(تَرَسَّـمَ- الشَيءَ)؛ شـتەکەی هێنایەوە یادی خۆی/ بیری کردەوە.

(- البانـي أَوِ الحافِر)؛ خانەسـازەکە یان بیر هەڵکەنەکـە بیری لە شـوێنی خانووەکە یان بیرەکە کـردەوە لە کـوێ دروسـتیبکات یان چاڵاوەکە لە کوێ هەڵکەنێت.

(اَلرَسـم (مـص) (ج) رُسُـوم وأرسُـم)؛١ـ پاشماوەی کەلاوەی خانووەکە ٢ـبیری ئاودێری پڕکراوە یان تەپیو.

(اَلرَسَم)؛ باش ڕۆیشتن.

(اَلراسِم): ناوی کشاو/ ڕۆیشتوو.
(اَلرَوسَم): وەبی گران/ جورتوومی قورس.
(اَلرَســمان والمِرسَم): ڕۆشتنێکی حوشترە کە توند پێ بنی زەویداو شوێنپێ بەجێبهێلێ.
(اَلرَّواســم): دەربڕەی ئامادە کە لە کۆندا بە سەرمەشق دەکرا.
(اَلرَواسِم. الواحدةُ راسِم وراسِمَة): حوشترێك کە توند پێ بە زەویدا بنێت و شوێنپێ بەجێ بهێڵێت.
٢-(رَســَمَ- على كذا رَسماً): لەسەر ئەو شتە نووسی و هێڵیکێشا.
(- الكِتابَ): کتێبەکە یان نامەکەی نووسی.
(-دائِرَةً أو قَطعاً مَخروطِيّاً أو خَطّاً مُنحَنِياً علــى مُضَلَّع (هــ)): کێشــانی بازنەیەك یان پارچــە یــان هێڵێکــی چەماوە/ لــە چەند لایەکــدا بە مەرجێك بەســەری چەند لاکەدا تێبەڕێت.
دائِــرةً أو قَطعاً مَخروطِيّاً أو خطاً مُنحَنِياً- في مُضَلَّع: کێشــانی بازنەیەك یان پارچە یان هێڵێکــی چەمــاوە لەنــاو چەنــد لایەکدا بە مەرجێك لە پنتێکدا بەر لاکانی بکەوێت.
(رَسَمَ- الثَوبَ): هێڵی بڕینی جلەکەی کێشا.
(اَلرَســم (مــص) (ج) رُســوم وأرْســم): ١- نواندنی شتەکە ٢-نیشانە ٣-وێنەکێشان ٤-بەوە دەوترێت کە ڕاســتیی نانوێنێت/ پێچەوانەی ڕاستیی ٥-وێنەکێشــان و نواندنی شتەکان یان زەلامەکان یــان دیمەنی سروشــت و دیمەن و چاوئەندازی لادێ بە قەڵەمی ڕەش یان فڵچەی وێنەو نیگارکێشێك.
(اَلرَوسَم): نیشانەو شوێنکار/ شوێنەوار.
اَلرَسّام: وێنەکێش و نیگارکێش.
(اَلراســوم (ج) رَواسِــيم والرَوْسَــم (ج) رَواسِم): شــەقڵ تەختەیەکە لێیهەڵکەنراوە شەقڵی گەنمی سوورو جۆی سووری خەرمانی پێدەکــەن تــا دزیــی لێنەکرێــت ٢-ئــەوەی کــە نەخــش و نیگاری لەســەر گــۆزەی تەڕ پێدەردەکەن.
(اَلرَواسِــيم): کۆمەڵە پەڕاویکبوون لە پێش ئیسلامدا هەبوون.
٣-(رَسَــمَ- لَهُ كذا. رَسْماً): ١-فەرمانی ئەوەی پێدا ٢-پلانی ئەوەی بۆ دانا کە بیکات.
(إرتَســَمَ- الأَمرَ): فەرمانەکــەی بەجێهێنا/ پەیڕەویی فەرمانەکەیکرد.
(«رَسَمَ لَهُ كذا فارْتَسَمَ- هُ): فەرمانی ئەوەی پێداو ئەویش فەرمانەکەی بەجێهێنا.
(اَلرَسْم): فەرمان/ دەستووردان.
(اَلرَسْم- عند أَهْلُ الجباية = المَكْس): باجی (کەلوپەل/ کاڵا).
(اَلمَرســوم (مفع) (ج) مَراســيم ومرَاسِم): ١-فەرمان ٢-نووســراو بە تایبەتی نوســراوی کاربەدەستان و والییەکان دەربارەی کاروباری بەڕێوەبــردن و ئــەو بڕیارانــەی کــە میری

دەریدەکات.
٤-(رَسَمَ- هُ. الْسَقْفَ): پلەیەکی کلێسەیی بە قەشەکەدا.
(الْرِسامَة): پلەیەك بدرێت بە قەشەیەك.
(اِرتَسَمَ- الرَجُلُ): پلەیەکی کلێسەیی وەرگرتو بەرز بووەوە.
(- لِلهِ تَعالی): ناوی خودای بە گەورەیی بردو هێنا/ مەزنیکردو کەوتە نزاو دوعاو پارانەوە.
الملحق:
رسم: (اَلرَّسمي): ١-یاسایی/ میری.
(«الدَّوام الرَسمي»): بینگریی دەستووریی.
(اَللِّباس الرسمي): بەرگی یاسایی.
(اَلرَّسمي): ئەوەی پشتی پێدەبەسترێت.
(«هذا هُوَ الكلامُ الرسمي»): ئەمەیە ئاخاوتنی یاسایی.
(اَلرَّسمي عِندَ العامَّة): یاسایی‌و دەستوری/ لای خەڵکە رەشۆکییەکە ئەوەیە کە راستیبێت‌و گەمەبازیی‌و قۆشمەیی نەبێت.
(اَلرَّسمیون): خاوەندەسەلاتەکان.
(«وَصَلَ الرسمیون»): خاوەن دەسەلاتەکان گەیشتن.
(اَلرَّسمیات): ئەو دەستوورو رێبازانەیە/ نەریتانەیە کە کۆمەڵگا دایناوەو لەسەریدەروات.
(اَلتَّقَیُّد بِالرَسمیات): لەسەر دەستوورو رێباز رۆیشتن‌و پێوە پەیوەندبوون.
(بِلا رَسمیات): بێگوێدانە نەریت‌و دەستوور.

رسن: (رَسَنَ- الدابَّةَ رَسْناً): ١-رەشمەیکردە سەری وڵاخەکە ٢-جواریێکەی بەرەڵاکرد بۆ خۆی بلەوەرێت.
(اَرسَنَ- الدابَّةَ): ١-رەشمەو سەرکەڵەی کردە سەری وڵاخەکە ٢-وڵاخەکەی وەها کرد بۆ خۆی بلەوەرێت.
(- المُهْرُ): جوانووەکە ملیدا رەشمەی بکەنە سەر/ هەوساری بکەنەسەر.
(اَلرَسَن (ج) اَرْسَان واَرْسُن): رەشمەی وڵاخ/ هەوسار.
(«رمی بِرَسَنِهِ علی غارِ بِهِ»): جڵەوی بۆ بەرەڵاکرد چی دەکات بیکات.
(اَلمَرسِن والمِرسَن- مِنَ الدابَّةَ (ج) مَراسِن): شوێنی بەستنی رەشمەو سەرکەڵەی هەوساری وڵاخ.
رسا: ١-(رَسا. رَسْواً و رُسُوّاً): بنجبەست‌و قایمبوو/ چەسپی.
(راسٍ (م) راسِیَة (ج) رَواسٍ و رِاسیات): بنجبەست‌و قایم/ جیگیر/ چەسپیو.
(- تِ السَفینَةُ): پاپۆرەکە لەنگەریگرت‌و وەستا.
(راسی- هُ): لەمەلەدا لەگەڵیدا پیشبرکێیکردو بەزاندی.

(أَرسـى- الشَـيءُ إرساءً): شـتەكە چەسپی/ بنجبەستبوو.
(- السَفينَةَ): لەنگەری بە پاپۆڕەکە گرت.
(- الوَتَـدَ في الأَرض): سـنگەكەی (بەزەویدا چەقاند/ داكوتا).
(الرَسـيّ): ١-بنجبەست/ چەسـپیو ٢-ستونی چەسپیو لە ناوەراستی دەواردا.
(المُرسی) (مفع): بنجبەستكراو/ چەسپاو.
(«يَسـألونَكَ عَنِ السـاعَةِ أيان مُرساها»): لێتەپرسـن كاتـی دیاریكـراوو چەسـپاوی زیندووبوونەوەكەیە.
المَرسَـی (ج) مَراسٍ: لەنگەرگای پاپۆڕەكان/ بەندەر/ شوێنی وەستانی پاپۆڕ.
(«قِدرٌ راسِـيَةٌ»): گامەنجەڵێكی چەسپاو كە لەبەر گەورەیی جووڵەی پێنەكرێت.
(المِرساة (ج) مَراسٍ): لەنگەری پاپۆڕ.
(«ألقـى مَراسِـيَهُ»): لەنگەری فڕێـدا ولتا نیشتەنیبوو.
(«ألقَـتِ السَـحابُ مَراسِـيَها»): هەورەكـە لەنگەریگرتو دایرشتە باران.
(الرَواسي): كێوانی بنجبەستو چەسپاو.
٢-(رَسـابَينَ القَوم. رَسـواً): ئاشتیو تەبایی لەنێو خوێشگەلدا چەسپاند.
٣-(رَسا- عَنهُ حَديثاً. رَسْواً): فەرموودەیەكی لەوەوە گێڕایەوە.
(- لَهُ الحَديـثَ): كەمەكێكی فەرموودەكەی سـووچێكی قسـەكەی بـۆ دەرخسـتـە بـۆ گێڕایەوە.
(الرَسو): سووچێكی/ كەمێكی/ سەرەتایەكی فەرموودەكە یان قسەكە.
رشّ: ١-(رَشَّ- الماءَ رَشّاً وتَرشاشاً): ئاوەكەی وەشـاند/ ئاوڕشـێنیكرد ٢-پرژاندنـیو بلاویكردەوە.
(- تِ السَّـماءُ): ئاسمان ڕشـێنەیكرد/ وردو كەمەكێك باراندی.
(- الشَيءَ): شتەكەیشت.
(أَرَشَّ- ت السَّـماءُ): ئاسـمان ڕشـێنەیكرد/ بارانی ڕشاند.
(- تِ الطَعنَةُ): شـوێنی تیغ تێچەقاندنەكە فراوانبوو خوێن لێوەی فیچقەیكرد.
(- شِـواءُ): برژاوەكە (خوێنو چەورییەكەی دەردا/ دڵۆپاندی).
- الفَرَسَ): ئارەقی بە ئەسپەكە دەردا هێندە غاری پێكرد.
(تَرَشّـشَ- عليه المـاءُ):١-پرژەپـرژی ئاوی بەركەوت ٢-ئاوەكە پرژا، ڕۆیشت.
(الرَّش) (مص) (ج) رِشـاش):١-ڕشینەباران ٢-لێدانی بە ئازار.
(الرَشاش): ئاو یان خوێنو شتی هەڵپرژاو.
(الرَشّـاش) (ا ع): شەسـتیر/ مەترەلـۆز/ پرژێن.
(الرَشيش (ا ع): تفەنگی شێوە شەستیر.

(اَلرُّشيشــةُ) (ا ع): تفەنگێکی بچووکی شێوە شەستیر.

(اَلمِرَشَّةُ): ئاوپرژ/ ئامێری پرژێن.

٢-(رَشْــرَشَ- الشــيءُ. رَشْرَشَــةً): شــتەکە خاوبووەوەو نەرمبوو.

(- البَعيرُ): حوشترەکە جۆکیداداو پاشا سنگی لە زەویەکە خشاندو جێی سنگیکردەوە.

(تَرَشْرَشَ- الماءُ): ئاوەکە رۆیشت/ کشا.

(خُبْزٌ أَو عَظمٌ رَشْــرَشٌ أَو رَشراشٌ): نانێك یان ئێسقانێکی نەرمو خاو.

رشــأ: (رَشَــأَ- الظَبــيُ. رَشْــأً): کارمامزەکە قاچیگــرتو بەهێزبــوو لەگــەڵ دایکەکەیدا رۆیشت.

(- تِ الظَبيــةُ): ئاســکەکە کارمامزێکی بوو قاچیگرتو لەگەڵ دایکیدا رۆیشت.

(اَلرَشَــأُ (ج) أَرشــاء (ح)): کارمامز یان ئەو کارمامزەی قاچدەگیرێتو دەڕوات.

رشــت: (اَلرِشْــتَة (ط) (فارسـية)): جــۆرە چێشتێکە بە نیسكو وردە پارچە هەویر.

رشح: ١-(رَشَحَ وأَرْشَحَ وارْتَشَحَ- الإِناءُ. رَشْحاً و رَشَحاناً): قاپەکە ئاویا شلەکەی دەڵاند.

(- الجَسَدُ):لەشەکە (ئاوی دەردا/ ئارەقیدەردا/ خوێیدەردا).

(«لَم يَرشَح له بِشَــيءٍ»): شتێکی لە دەست نەبووەوە یــان شــتێکی لێهەڵنــەوەری. واتا هیچی نەدایە.

(رَشِــحَ. رَشَــحاً و رَشَــحاناً): ئاوی‌ــدەردا/ ئارەقیکردەوە خوێیدەردا.

(تَرَشَّحَ- الماءُ): ئاوەکە لە نێوان بەردەکانەوە دەرچوو/ دەڵاندی.

(اَلرَشْح) (مص):١-ئەرەق و ئاوی لەش/ خوێ ٢-دەڵاندن ٣- (طب) ئاوو چڵم لە لووتدا بێتە خوارەوە بە هۆی هەڵامەتەوە ٤-ئارەقدەردان.

(اَلراشِــح) (فــا) (ج) رواشِــح):١-دەڵاندنو دەرچوونــی ئــاو لە نێــوان بــەردەوە/ ئاوی هەڵقوڵیــو ٢-دامێنی کێو کە ئــاو بدەڵێنێتو لەبەریبڕوات.

(اَلرَشيح): خوێ/ ئەرەقی لەش.

(اَلأَرشَح): دڵۆرپاتر/ زیرەکتر.

(«هُــو أَرشَــحُ فُــؤاداً»): ئــەو دڵۆرپاتــرە/ زیرەکترە/ هوشیارترە.

(اَلمِرشَح والمِرشَحَةُ):خوێهەڵچن/ئەرەقهەڵچن کە دەخرێتە ژێر زینەوە بۆ هەڵمژینی ئارەقی پشتی چارەوێکە یان چوارپێکە.

٢-(رَشَــحَ- الظَبــيُ رُشــوحاً): ئاســکەکە هەڵەمبازیدا/ بازیدا.

(- رَشَــحَ وأَرشَــحَ- تِ الناقَةُ وَلَدَها رَشحاً): مێحوشــترەکە بنکلکی بەچکەکــەی خوراندو بەســەری پاڵیپێوەنا لەگەڵیدا بڕوات لەسەری راوەستا تا شوێنی بکەوێت.

(راشِــحٌ ومُرْشِــحٌ ومُرَشِّــحٌ): مێحوشــتری بەرێوەبەردەی بەچکەکەی بەو شێوەیە.

(رَشَّحَ- تِ الناقَةُ وَلَدها): مێحوشترەکە بەچکەکەی بەڕێوەبردو لەسەری وەستا.
(- ت الظَبيةُ وَلَدَها): ئاسکەکە کارمامزە تازە بوەکەی لستەوە.
(تَرَشَّحَ وَلَدُ الناقَةِ): بەچکە حوشترەکە پێیگرتو کەوتە دوای دایکی.
(-تِ الظَبيَةُ): ئاسکەکە بەچکە تازەبووەکەی خۆی لستەوە.
(اَلراشِح (فا) (ج) رَواشِح): خشۆکەکانو مۆریچەو مۆریان.
(- مِنَ الفُصْلان): بەچکە حوشترو گوێرەکەکە توانای ڕۆیشتنیان هەیە.
٢-(رَشَّحَ – الغَيثُ النَبتَ): باران گیاکەی پێکەیاندو پەروەردەیکرد.
(- الوَلَدَ): کوڕەکەی بۆ کارێك پەروەردە کردو پێکەیاندو ئامادەیکرد.
(«هُوَ يُرَشَّحُ لِولايَة العهد): ئەو پێدەگەیەنرێتو ڕادەهێنرێت تا ببێتە جێنشین.
(رَشَّحَ نَفْسَهُ لِلإنتخابات أَوِ لِغيرِها): خۆی بۆ هەڵبژاردن یان هیتر پاڵاوت.
(- المالَ): سامانو دراکەی باش هەڵسووڕاندو خەملاند.
(تَرَشَّحَ- الرَجُلُ الأَمرَ): بۆ کارەکە هەڵبژاردەو کارامەو ناودار بوو/ شایستە بوو.
(تَرَشَّحَ لِلإنتخابات أَو لِغيرِها): خۆی بۆ هەڵبژاردن یان هیتر پاڵاوت.
(إِسْتَرشَحَ –النَباتَ): گیاکەی پەروەردەو چاودێریکرد تا ئاژەڵی تێبکات.
(- النَباتُ): گیاکە بەرزبووەوە/ باڵایکرد/ پێگەیشت.
(اَلرَشيح (ن): ڕووەك/ گیا.
(اَلمُرَشَّح): پاڵێوراوو ناوهێنراو لە هەڵبژاردندا یان بۆ پایەیەك.
(مُرَشَّحُ الضابط) (ا ع): پلەیەکی ئەفسەرە لەسەربازیدا.
رشد: ١-(رَشَدَ ورَشِدَ رُشْداً ورَشاداً و رَشَداً): ڕێی ڕاستیگرت/ ڕێی ڕاستی دۆزییەوە/ هۆشی بە خۆیدا هاتەوەو کەوتەوە سەر ڕێبڕاست.
(- أَمْرَه): سەری لە کارەکەی دەرکرد/ لەسەر ئەوە تێیگەیشت.
(رَشَّدَ- هُ إِلى كذا و عَلَيه ولَهُ): بۆ ئەوە ڕانومایکرد/ ڕێی ئەوەی پیشاندا.
(- هُ القاضي): قازی بە بالغو پێگەیشتویدانا.
(أَرشَدَ- هُ إِلى كذا وعَلَيه ولَهُ): بۆ ئەوەو بۆ سەر ئەوە ڕانومایکرد.
(إِسْتَرْشَدَ- هُ): داوایلێکرد ڕانومایبکات/ بیخاتە سەر ڕێی ڕاستی ئەو کارە/ ڕێبەدێیی بکات.
(- لأَمرِهِ): ڕێی ئەنجامدانی کارەکەی دۆزییەوە/ ڕێبەدێی کارەکەیکرد.
(اَلرُشْد) (مص): ١-ڕێبڕاستگرتن ٢-گومڕانەبوون

٣-پێگەیشتنی کوڕو کچ/ باڵقبوون.
(اَلرَشْـدَةُ والرِشْـدَةُ): پەیوەندیی شەرعی/ دروستیی.
(«وُلْدٌ لِرُشْـدَةٍ»): منداڵانی شـەرعیی/ هی پەیوەندیی دروستیی.
(اَلرَشَدی): ١-شەرعێتی شەرعی/ دروستی ٢-ڕێبەدێیی/ ڕانوماگردن/ ڕێدەرکردن.
(اَلرَشـید): ١-ژیرو هوشـیار ٢-پێگەیشتوو/ باڵقبوو ٣-ڕێبەدیـکار/ ڕانومار ٥-ڕانوماکراو/ ڕێبەدیکراو.
(اَلمُرْشِدَةَ (ج) مُرْشَدات): کچی پێشڕەو کە لە تیپی دیدەوانی کچانی پێشڕەودان.
اَلمَراشِد: شوێنی تختو ڕێکی ڕێکاکان.
٢-(اَلرَشاد والرَشد) (ن): تەرەتیزە.
(اَلرَشــادَة (ج) رَشاد): ١-تاوێر ٢-بەردێکی پڕ بەمشت.

الملحق:

رشد: (اَلرَّاشِــد): ١-کـوڕو کچی پێگەیشتووی تەمەنــی بلۆقبــوون/ تەمەنــی هەســتو هوشــیاریی ٢-کوڕو کچی گەیشتووی تەمەنی یاســایی ٣-کەســێکەکە ڕێگەی هەقو ڕاستیی گرتبێتو لەسەری هەتەرو سوور بێت.
(«اَلخُلَفــاءُ الراشِــدُون»): جێنشــینەکانی پێغەمبەر کە ڕێگەی ڕاستو هەقیانگرتو لە سەری سوورو هەتەر بوون ئەوانیش حەزرەتی ئەبوبەکرو عومەرو عوسمانو عەلی بوون.

(اَلمُرشِد): ڕابەر/ ئامۆژگار/ ڕانوماکار.
(«اَلمُرْشِد إلى الطريقِ القَويم»): ڕێپیشاندەری ڕێی ڕاست.
(اَلمُرْشد): ڕێبەری پاپۆڕەکان بۆ تێپەڕبوون لە کەناڵەکانداو لەنگەرگرتن لە بەندەرەکاندا.
(«مُرشِدٌ ساحِلِي»): ڕێبەری ڕۆخی دەریا.
(«مُرشِـدُ المينـاء»): ڕێبـەری پاپـۆڕ لــە بەندەرەکاندا: لە ئەسکەلەکاندا.
(مَرشِـدٌ فِي التَّصَـوف): ڕابـەرو شـێخی سۆفییەکان.
(«اَلمُرشِـدُ التَربَـويّ»): سەرپەرشـتیاری پەروەردەیی ئەو کەسەیە کە سەرپەرشتیی‌و چاودێریـی مامۆسـتاکان دەکاتو ڕانومـای چونیەتی‌و ڕێگەی ڕاستی وانەوتنەوە دەکات.
(«اَلمُرشِـدُ الروحي»): پەروەردەکارو ڕابەری گیان. ئەو کەسـەیە ژیانی گیانیی کەســانو کۆمەڵان پەروەردە دەکاتو ڕێبەر دەکات.

رشف: (رَشَـفَ ورَشِـفَ- الماءَ ونَحوَهُ. رَشْفاً و رَشِـيفاً و تَرشَـافاً و رَشَـفاً و رَشَـفاناً): ئاوەکە یان شـتیتری وەهای بەلێو هەڵلوشی‌و هەڵمژی.
(- الإنــاءَ): هەرچـی لــە قاپەکـەدا بــوو هەڵیلووشی‌و خواردیەوە.
(رَشَّفَ وأَرشَفَ وتَرَشَّفَ وارْتَشَفَ- الماءَ): توند ئاوەکەی هەڵمژی.
(اَلرَشْــف والرَشَــف): جۆرە ئاوێــک لە بنی

گۆلەكەدا مابێتەوە.

(«حَوضٌ رَشَفٌ»): گۆلێك ئاوى تێدا نەبێت.

(اَلمِرشَف (ج) مَراشِف): ئاومژە/ تورومپا/ ئەوەى ئاوى پێهەڵدەمژرێت.

(اَلرَّشاف): فرە هەڵمژ.

(اَلمَراشِف): لچو لێو.

رشق: ١-(رَشَقَ- ەُ بِالسَّهمِ رَشْقاً): تیرى تێگرت/ تیربارانیكرد.

(- ەُ بِبَصَرِهِ): تیژ تەماشایكرد/ چاوى لێدەرپەڕاند/ چاوى تێبڕى.

(«رَشَقَهُم بِنَظرَة»): چاوى لێدەرپەڕاندن/ خێسەى لێكردن.

(- ەُ بِلِسانِهِ): تەشەرى لێدا/ تیرو توانجى تێگرت/ زمانى لێگرت.

(راشَقَ- ەُ مُراشَقَةً): تیرەبارانى یەكتریانكرد یان بەردبارانى یەكتریانكرد یان خێسەیان لەیەكتریكرد یان بە زمان یەكتریان بریندار كردو قسەیان بەیەكتر گوت.

(أَرشَقَ- الرامي): تیرهاوێژەكە تیرەكەیگرتە شوێنە بەرامبەرەكەى.

(«أَرشَقَني مَقصَدي»): پێشبڕكێى ئامانجەكەى منى لەگەڵدا كردم.

(- النَّظَر إِلَيهِ): تیژ چاوى تێبڕى/ خێسەى لێكرد.

(- القَومَ بِبَصَرِهِ): چاوى بۆ هەڵبڕینو تیژ تێبڕوانین.

(-تِ الظَبيَةُ): ئاسكەكە ملیى درێژكردو تیژ روانى.

(تَرَشَّقَ- في الأَمرِ): لە كارەكەدا تونندوتیژ بوو.

(تَراشَقَ- القَومُ): بەگژ یەكتردا چوونو یەكتریان تیربارانكرد.

(«تَراشَقوا بِأَلسِنَتِهِم وتَراشَقوا بِأَعيُنِهِم»): زمانیان لەیەك بەربوو چاویان لە یەك دەرپەڕاند.

(اَلرشق (ج) أَرشاق): تیر تێگرتن.

(اَلرَّشَق): كەوانێكى تیرتیژ/ خێرا.

(اَلأَرشَق): سووكتر.

(«ماأَرشَقَ هذه القَوس»): ئەم كەوانە چەند سووكەڵەو تیژتیر هاوێژە/ تیر خێرایە.

(اَلرَّشقَةُ) (ا ع): ڕیزە تەقین ڕیزكردنى گوللەو گوللە تۆپ.

(رَشقَةُ اللِّسان) (ج) رشقات): زمان لێبەربوونو تەشەرلێدان/ تیروتوانج هاویشتن.

(«إِيّاكَ ورَشَقا اللِسان»): ئاگات لێبێت زمانت لێبەرنەبێت.

٢-(رَشُقَ- الغُلامُ رَشاقَةً): ١-هەرزەكارەكە شۆخ دەرچوو قەدوباڵا جوانبوو ٢-لە كاردا سووكەڵەو چابوكبوو.

(رَشيق (ج) رِشَق): شۆخو شەنگو سووكەڵە لە كاراد.

(اَلرَشيق (ج) رَشَق): شۆخ و شەنگ و لە كاردا لەشسووك و چابوك.

(-مِنَ اللَّفظِ أو الخَطِّ): زمانشیرین یان نووسین جوان.

(اَلأرشَق): قنج و قیت.

(«جيدٌ أرشَق»): کەمەر ڕێك و جوان قەد.

٣-(راشَقَ- هُ. مُراشَقَةً): پێبەپێی ئەو ڕۆیشت/ شانبەشانی ئەو بوو.

٤-(اَلرَشْق والرِشْق): سیرەی پێنووس.

(«سَمِعتُ رَشْقَ قَلَمِه»): سیرەی پێنووسەکەیم بیست/ سیرەی قەڵەمەکەی هاتە گوێم.

رشم: ١-(رَشَمَ. رَشْماً): نووسی.

(- بَيْـدَرَ الحُنطَـةِ): خەرمانە سوورەکەی گەنمەکەی شەقڵکردو نیشانەیکرد.

(رَشَّمَ): نووسی.

(اَرشَمَ وارتَشَمَ- الإناءَ): بەقەڵەمی مۆرهەڵکەن قاپەکەی (نیشانەکرد/ لێنووسی).

(اَلرَشْـم): شەقڵی خەرمان کە خەرمانی سووری پێ شەقڵ و نیشانە دەکەن و پێوەی دیاردەبێت تا هەڵیدەگرن ٢-شوێنکاری باران بە زەوییەوە شوێنکاری هەموو شتێك.

اَلرَشم: ١-شوێنکاری باران بە زەوییەوە ٢-شوێنکاری هەموو شتێك/ نیشانەی هەموو شتێك ٣-ڕەشیی بە سەرو قەپۆزی کەمتیارەوە.

(اَلرَوشم والراشُوم): جۆرە شەقڵێکە نیگارکێشراو خەرمانی سوورو شتیوەهای پی شەقڵدەکەن.

اَلرُشْمَة: ڕەشی سەرو قەپۆزی کەمتیار.

(اَلأرْشَم): ١-ئەوەی کە خاڵ و میل یان هەر نیشانەیەکیتری پێوە بێت ٢-سەگ کە ڕەشی لە نێوان هەردوو کونەلووتیدا هەبێت.

٢-(رَشِمَ. رَشَماً): بۆنی خواردنیدەکردو بۆ خواردن دەگەڕا.

(اَرشَم): یەکێکە بۆنی خواردنی کردبێت و بۆی بگەڕێت.

٣-(أرشَمَ- الشَجَرُ): درەختەکە گەڵایکرد.

- البَرقُ): هەورە بروسکەکە چەخماخەیدا.

(- تِ الأرضُ): زەوییەکە گیایدەرکرد.

(-تِ الماشِيَةُ): ئاژەڵەکە گیاتازە دەرهاتووەکەی خواردو لەسەری لەوەڕدا.

(اَلرَشَم) (ز): گیای تازە دەرهاتوو.

(اَلأرْشَم- مِنَ الغَيثِ): نمەبارانێك/ ڕشێنەباران/ بارانێکی کەم.

(«عامٌ أرشَم»): ساڵێکی کەمباران و کەمبەرو بووم.

٤-(اَلرُشْمَة): سەرکەلەی ولاخ.

رشن: (رَشَنَ. رَشْناً و رُشُوناً): مشەخۆریی و چڵێسییکرد.

(- الكَلْبُ في الإناءِ): سەگەکە سەری بە قاپەکەدا کرد.

(اَلراشِن) (فا): ١-مشەخۆر ٢-شاگردانە.

(حَلوان) عامية:شاگردانه.

(اَلرَشْن والرَشَن):كەلێی شتێك یان ڕێژنەی ڕووبــار كــە ئــاوی لێــوە دێتــە خــوارەوەو دەڕژێت.

(اَلرَوْشَــن (ج) رَواشِــن= اَلكُوَّة) (فارسیة): كلاوڕۆژنە.

رشا: ١-(رَشا- ەُ رَشْواً):بەرتیلیدایە.

(راشَــی- فُلانــاً. مُراشــاةً):مەراییكردو بە ڕووكەش لەگەڵیدا بوو.

(تَرَشّــی- الرَجُلَ):ڕووكەشــكارانە لەگەڵیدا نەرمبوو.

(اِرْتَشی):بەرتیلیوەرگرت/ بەرتیلیخوارد.

(-مِنهُ رَشْوَة):بەرتیلی لێوەرگرت.

(اِسْتَرشَــی- فِي حُكْمِهِ):لــە دادوەرییەكەیدا داوای بەرتیلیكرد.

(اَلرُشْوَة والرِّشْوَة والرِشْوَة (ج) رُشیً ورِشیً): بەرتیل.

٢-(اَرْشَی- الدَلوَ):پەتی بۆ سەتڵی چاڵاوەكە كرد/ پێوەیبەست.

(- الشَجَرُ):درەختەكە پەل و پۆی درێژكرد.

(اَلرِشــاء (ج) اَرشِیَة):پەتو گوریسیو ئالەو بابەتانەو پەتی سەتڵی چاڵاو.

(اَرشِــیَةُ النَبات):پەل و پــۆی درێژەوەبووی گیاو ڕووەك.

(اَلرَشاة (ج) رَشا) (ن):گیایەكە.

(اَلتِرشاء):پەتی دۆڵكەو سەتڵی بیر/ چاڵاو.

٣-(اَرشَــی- القَــومُ فِي دَمِــهِ): خوێنشــكەل بەشداریی/ ڕشتنی خوێنەكەیبوون.

(اَرْشَــوا بِسِــلاحِهِم فیه):بە چەكی خۆیان بەشدارییانكردو لە كوشتنەكەی‌نیشتن.

٤-(اِسْتَرشَــی- الفَصلُ):بەچكە حوشــترەكە یان گوێرەكەكە مژینی دایكی ویست.

(- مــاقِي الضَرعِ)شــیری گوانەكەی چۆڕەبڕ كرد.

(اَلرَشِيّ):بەچكە حوشتر یان گوێرەكە.

رص: ١-(رَصَّ- الشــيءَ. رَصّــاً):شــتەكەی ڕیزكردو پێكیەوە نووساندن.

(مَرصوص ورَصیص)ڕیز بوو و پێكەوەلكاو/ جووتبوو.

(رَصّــصَ- ەُ)١-ڕیزیكــردو پێكیەوەلكانــد/ جووتكرد ٢-قورقوشمی تێهەڵسوو.

(تَرَصَّصَ وارتَصَّ):پێكەوە لكان/ چوونە پاڵ یەك/ پێكەوە جووتبوون/ چەسپین.

(تَــراصَّ- القَــومُ):یەكیانگــرتو چوونــە پاڵیەك/ یەكریز بوون.

(اَلرَصَص)سفتیی دان.

(اَلأَرَصّ (م) رَصّاء (ج) رُصّ):دانسفت.

(«فَخْذ رَصّاء»)ڕانی پێكەوەنووساو/ لكاو.

(اَلرَصاص. الواحِدَةُ رَصاصَة (ك)قورقوشم. بۆیە وا ناونراوە چونكــە بەناویەكدا چووەو یەكیگرتووە هێماكەی (pb)یە ٢-(ا ع) گوللە.

(اَلرَصاصِي)ڕەنگكەقورقوشمی/ خۆڵەمێشیی.

(اَلرَصِيـص (م) رَصِيصَـة (ج) رَصائِص): ئەوەی چنگی داوەتەیەکو یەکپارچە بووە.

(رُصَّت علی القَبرِ الرَصائِصُ): گۆڕەکە سفت بەردڕێژ کرا.

(اَلمَرصُوص- مِنَ البُنيان): ساختمانی تۆکمەو پتەو/ سفتو یەکگرتوو.

(اَلرَصّاصَـة): بەردڕێـژی ئەمـلاولای سەرچاوەکە/ کانییەکە.

٢-(رَصّصَ- الرَجُلُ): ڕکەی لە پرسیارکردندا کرد/ پێی لە پرسـیارکردنەکەدا گرت/ سوور بوو.

(اَلاُرصُوصَة): کڵاوقووچ خڕ وەك کاڵەك.

(الرَصّاصَة): ڕژد/ چرووك/ پیسكە.

٤-(رَصْـرَصَ- البِنـاءَ): سـاختمانەکەی/ بیناکەی تۆکمەو قایمکرد.

(- فِي المَكانِ): لە شوێنەکەدا چەسپی.

(اَلرَصْراصَة): ١-زەویـی ڕەقەن ٢-بەردڕێژی سفتی ئەملاولای کانی/ سەرچاوە.

رصح: (رَصِحَ. رَصَحاً): نزیك نێوان هەردوو سمتیبوو.

(اَرصح): سمت جووتبوو.

رصـــخ: (رَصَـــخَ- فِي الأمرِ): چووبــووە ناو کارەکەوە/ لە کارەکەدا قاڵبوو.

رصــد: ١-(رَصَــدَ- هُ. رَصْداً و رَصَــداً):١-چاودێریبوو/ ڕێوانیبوو ٢-بۆی لە بنەدا بوو/ خۆی بۆ نابووەوە گرفتاریبکات.

(راصَدَ- هُ): چاودێریبوو.

(اَرصَدَ- الرَقيبَ): چاودێری بۆ دانا.

(- لَهُ شَيْئاً): شتێکی بۆ ئامادە کرد.

(لَـهُ خَـيراً اَو شَـرّاً: پاداشـتی چاکـە یان خراپەکەیدایەوە.

(تَرَصَّدَ- هُ- تَرَقَّبَهُ): چاودێریکرد.

(- لَهُ): خۆی بۆ نایـەوە/ بۆی لە بنەدابوو/ لەسـەر ڕێگەکەیـدا لە بۆسـەدا بـوو و بۆی دانیشت.

(تراصَدَ- الرَجُـلان):١-دوو پیاوەکە خۆیان بۆ یەکتری نابووەوە ٢-چاودێری یەکتر بوون.

(اِرتَصَدَ- هُ): چاودێریکرد.

(اَلرَصَد (ج) اَرْصـاد):١-ڕێ/ ڕێگا ٢-ڕێوان/ ئەوانـەی چاودێرن وەك نۆکـەرو کارەکەرو پاسـەوان (بـە تاكو کـۆو نێرو مـێ هەروا دەڵێن). لەوانەیە بە کۆی بڵێن: (اَرصاد).

(اَلراصِد (فـا) (ج) رُصَّد ورَصَدَ): چاودێر/ ڕوانكار/ چاوەڕوان ٢-شێر ٣-بنەوان/ بۆسەوان کە لە بۆسەو بنەدایە.

(اَلرَّصيد): کەمینگر/ بۆسەگر.

(اَلرَصُود): چاوەچاو. حوشـترێك چاوەچاوی حوشترێکیتر بێت پاش ئەو ئاو بخواتەوە.

(اَلرُصْـدَة): چاڵەڕاو. چاڵێکـە بۆ ڕاوکردنی شێر یان هیتر.

(اَلمَرصَـدْ (ج) مَراصِـد):١-ڕاوگـە/ بنە ٢-ڕوانگە.

(مَراصِدُ الحَيَّاة): كونه مارەكان.
(المِرصاد (ج) مَراصيد): ـبنه/ بۆسه/ ڕاوگه ٢ـڕوانگه ٣ـڕێگه/ ڕێ ٤ـسەنگەر.
٢ـ(رُصِـدَ- المَـكانُ): شـوێنەكە بەرتـاوه بارانكەوت.
(مَرْصُود): تاوەبارانگرتوو.
(الرَّصْدُ (ج) أرصـاد): كەمەكە بارانێك يان كەمەكە گيايەك.
(الرَّصْدَةُ (ج) رِصاد): تاوەبارانێك.
(أرضٌ مُرصِدَةٌ): زەوييەك كەمەكە گيايەكى تێدابێت.
٣ـ(أرصَـدَ- الحسـابَ): مايەكـەو پارەكەى چەككـرد/ سـەرژمێركردو ئامادەيكـردو دەريخست چەندى ماوە.
(رَصيدُ الحساب): (ت) (ايطالية): پاشماوەى پـارەى مـاوە پـاش هەمـوو ژماردنێـكو چەككردنێك.
٤ـ(الرُّصْدَةُ): قوڵفى قاپشى كێلانى شمشێر.
الملحق:
(الرَّصْد): ١ـچاودێرىو تێڕوانين.
(«رَصْدُ الكَواكِـب»): تێڕوانينو چاودێريى هەسارەكان.
(الرَّصْــد): ٢ـخۆنانــەوە لە ســەرە ڕێگادا بۆ ئەوەى بە ڕێگەكەدا دێتو دەچێت.
(الرَّصْد مالِيّـاً): تەرخانكردنى پارەيەك بۆ جێبەجێكردنى پرۆژەيەك يان كارێك.

(الرَّصد الجَويّ) (ج) أرصاد): چاودێريكردنى ڕەوشــى ئاووهەوا بــۆ دياريكــردنو زانينى گۆڕانو چۆنيەتى گۆڕانى گەرمىو سارديىو باوبارانو پلەى ئەو گۆڕانانەو لێكۆڵينەوە لە سەرى.
(الإرصاد) (مص): ١ـچەككردن/ دياريكردنو دەرخستنى ئەو پارەيەى كە ماوەتەوەو هەيە ٢ـتەرخانكردنى پارەيــەكو ئامادەكردنى بۆ ئەوەى كە دەويسترێت.

رصع: (رَصَــعَ- هُ. بِيَدِهِ رَصْعاً): بەدەســت پێداماڵى.
(- بِالرمحِ): توند نێزەكەى پێداكرد.
(- السِــنانَ في المَطعونِ): سەرى نێزەكەى لە نێزە لێدراوەكەدا ونكرد.
(أرصَعَ- هُ بِالرمحِ): توندنيزەكەى پێداكردو تێچەقاند.
(«طَعْــنٌ أرصَــع»): نيــزە پێداكــردنو تێچەقاندنێكى تەواو.
٢ـ(رَصَــعَ- الحَبَّ. رَصْعاً): دانەكەى خســتە سەر بەردێكو بە بەردێكيتر وردىكرد.
(إرْتَصَعَ الحَبُّ): دانەكەى لە نێوان دوو بەرددا وردكرد.
(الرَّصِيعَــة (ج) رَصائِــع): دانەوێڵەى/ دانى وردكراو.
٣ـ(رَصَعَ- بِالمَكانِ. رُصُوعاً): لە شــوێنەكەدا نيشتەجێبوو.

(رَصِـعَ بِالطيبِ. رَصَعاً): خۆی له بۆنیخۆش هەڵکێشا.

(- بِالشَّيءِ): به شتەکەوە لکا/ نووسا.

(- الشَّيءَ): شتەکەی ڕێك هەڵچنی‌و دامەزراند.

(رَصَعَ الطائِرُ عُشَّـهُ بالقُضبـان): باڵندەکە هێلانەکەی بە چیلکەو چەواڵ چنی‌و دانیه پاڵیەك.

(- الذهَـبُ بِالجَواهِرِ): زێڕەکەی به مرواری ڕازاندەوەو مرواریچنیکرد.

(«تاجٌ مُرَصَّع بالجواهر»): تاجی بەمرواریی ڕازاوەو تێهەڵکێشکراو.

(-العِقدَ بِالجَواهِرِ): گەردانەکەی مرواریچن‌و مرواریبنێژکرد.

(تَرَصَّـعَ): مرواریچـن بـوو بـه مـرواری ڕازایەوە.

(اِرْتَصَعَ- بِهِ): پێوەی چەسپبوو.

(- ت أَسنانُهُ): دانەکانی سفتبوو.

(اَلرَصيعَـة (ج) رَصائِـع): ١-گرێـی لفاو ٢-قوڵفه/ ئەڵقه یا خشـڵ بازنەیی چەسپیو له شمشێردا یان لەزین‌و شتیتردا.

٤-(تَرَصَّـعَ): ١-چابـوك‌و چالاكبـوو ٢-تەواو مرواریچن بوو/ بەمرواری ڕازایەوە.

الملحق:

رصـع: (اَلتَرصيع) (مص): نەخشـاندن به هەڵکۆڵین‌و ڕێکخستن‌و ڕازاندنەوە.

(ترصيـع تاج بِالجَواهر): ڕازاندنەوەی تاج‌و مرواریچنکردنی تاج.

(- مَجـازاً): به فیشـاڵ‌و دەلەسـەو قسـەی هەڵبەستراو ڕازاندنەوە.

(«تَرصيـعُ الأَزهـار المَرجَـة»): ڕازاوەیـی لەوەرگا به گوڵی ڕەنگاوڕەنگ.

رصف: رَصَفَ- الحجارَةَ. رَصْفاً: (بەردەکانی به پاڵ یەکەوە سفت ڕیزکرد.

(- المُصَلِّـي قَدَمَيـهِ. أَو بَـينَ قَدَميـهِ): نوێژکەرەکە قاچـی له یەك نزیککردەوە یان پێکیەوە نووساندن.

(-السَهمَ): تیرەکەی قایمکرد.

(«هذا الأَمرُ لا يُرصَفُ بِك»): ئەم کاره به تۆ قایم ناکرێت‌و تۆ شایستەی ئەوە نیت.

(رَصُفَ- العَمَلُ. رَصافَـةً): کارەکە دامەزراو ڕێکبوو/ بنچبەستبوو.

(رَصِفَ ورُصِفَ- ت أَسنانُهُ رَصَفاً و رَصْفاً): دانەکانی خشت‌و ڕێك‌و سفتبوو.

(تَرَصَّـفَ وتَراصَفَ وارتَصَفَ- ت الحِجارَةُ): بەردەکان سفت پاڵیەکدران‌و ڕێك ڕیز بوون.

(- القَـومُ في الصَفِّ): ڕیز بوون‌و شـانیان به شانییەکەوە نا.

(- تِ الأَسـنانُ): دانەکان سـفت له پاڵیەکدا ڕیزبوون.

(اَلرَصَف): ١-بەردی سفت ڕیزکراوی جۆگەلەی ئاو/ بەردبڕێژکراوی جۆگەله.

(الرَصْفَة): بەردڕێژێك.

(اَلرَصَف): بەندیناو/ بەنداو.

(اَلرَصْفَتــان) (ع ا): ١-دوو دەماری ڕەفیچکی ئەژنۆ ٢-هەردوو ئەژنۆ.

(اَلرِصــاف (ج) رَصَفٌ ورُصُف): ١-ئێسقانی تەنشت ٢-ئەو سەرەیەی کە نووکی تیرەکەی پێ قایمدەکەن ٣-دەماری لەشی ئەسپ.

اَلرَّصیف: پیادەڕەو/ شۆستە.

(عملٌ رصیف): کارێکی باش دامەزراو.

(اَلرُصُوفَة): چەسپبوون.

(اَلِرصافَــة): چەکوشــی ڕێکخســتنی بەردڕێژکردن.

٢-(اَرصَــفَ): شــەربەتەکەی بە ئاوی ســاق کێومکە تێکەڵکرد.

ماءُ الرَصف): ئاوی ســاق کێو کە لە کێومکە هەڵدەتولێت و بە تاوێردا دێتە خوارەوە.

٣-(اَلرَصیــف): ١-هــاو وێنــە/ هاوشــێوە/ لەیەکچوو ٢-دۆستیی هاودەم.

(اَلرُصافَة): ١-بەری ڕصافە لە شاری بەغدادا ٢-ئاوەدانیی ناوەراســتی لادێی دەورو پشــتی شار.

رصن: ١-(رَصَــنَ- الأَمرَ رَصْنــاً): کارەکەی تەواو کردو تیایدا شارەزا بوو.

رَصُــنَ- العَقــلُ وغَــیرُهُ رَصانَــةً: ئاوەزەکە پێگەیشت و دامەزراوو سەنگینبوو.

(رَصــین): ئاوەزێکــی ســەنگین و دامەزراوو پێگەیشتوو.

(رَصَــنَ- الشــیءَ مَعرِفَةً): چاك لە شــتەکە گەیشت و زانی.

(«رَصَّــن لي هذا الخَبَر»): ئــەم هەواڵەم بۆ ساغکبکەرەوەو بەجۆرە بنجوبناوانی.

(اَرْصَنَ- هُ): دایمەزراندو تەواویکرد.

٢-(رَصَنَ- هُ. بِلِسانِهِ رَصْناً): جنێوی پێدا.

٣-(رَصَــنَ- الدابَّةَ. رَصْنــاً): وڵاخەکەی بە داخەکە نیشانە کرد.

(اَلِرصَن): داخ کە ئاسنێکی نیشانەیەو وڵاخی پێداخدەکرێت.

(اَلرَصین): ئازاردار/ ژانکردوو.

٤-(اَلرَصَــن) (ن): ڕوومکێکە.(اَلرَصــین): خوازلۆکێکی هەتەر/ پرسیارکەرێکی زۆربلێ و زۆر لەسەر ڕۆیشتوو.

رصا: (رَصا- الشَيءَ. رَصواً): شتەکەی تۆکمە دامەزراندو چاك شارەزایبوو.

(اَرصی- بِالمَــكانِ): لە شــوێنەکەدا مایەوەو جێینەهێشت.

رضّ: ١-(رَضَّ- هُ رَضــاً): کوتایەو وردیکرد/ هاری/ کڕمیکرد.

(رَضَّضَ- الشَــيءَ): شــتەکەی تەواو (هاڕی/ وردوخاشکرد).

تَرَضرَضَ: تەواو ورد هاڕرا/ وردوخاشبوو.

(اَرَضَّ- التَعَبُ العَرَقَ): ماندوێتیی (خوەیی/ ئارەقیی) دەرکرد.

(إرتَــضَّ- الشَــيءُ): شــتەكە تێكشــا، لەتوكوتبوو.
(اَلرُضَاض):وردە پارچەی شــتی شکاو یانو وردبوو.
(اَلرَضيــض= اَلمَرضُــوض):وردبــوو/ یــان تێکشاو/ کوتراوە.
(اَلمِرَضَّة):پێکوت/ مێکوت یان پێهاڕ.
٢-(اَرَضَّ):شــیری خورمــا تێدا خووســاوی خواردەوەو لەشی گرانبوو.
(اَلــرَض والمُرِضَّــة والمِرَضَــة (ط):شــیری خورمای بێناوك تێدا خووساو.
(اَلأَرَض):دانیشتوویەك کە جێگەکەی بەرنەدات.
٣-(اَرَضَ):٢-تیژ رایکرد
٢-(فِي الأَرض):بەسەرزەویدا کەوتە گەڕان/ ڕۆیشت.
٤-(رَضرَضَ- هُ):زبرهاری یان زبر کوتای.
(تَرَضــرَضَ- الحَجَــرُ):١-بەردەکــە شــکاو هەڵوەری ٢-کەوتە جووڵەو نەوەستایەوە.
(اَلرَضراض):١-وردە بەردو چەوی بوحس
٢-(م) (الرضراضَــة):پیــاوی زۆر قەڵــەوو گۆشتن.
(م) (الرَضراضة):١-ئافرەتی قەڵەو ٢-بەردی بزواو کە هەر ناوەستێتو دەجووڵێت.
(تَتَرَضــرَضَ): دەبزوێــت/ تلدەبێتــەوە دەجووڵێتو ناوەستێت.
رضب: ١-(رَضَــبَ وتَرَضَّبَ- الرِيقَ. رَضباً):

لیکەکەی هەڵکێشایەوەو مژییەوە.
(اَلرُضاب):١-لیکی هەڵکێشراوەو هەڵمژراو ٢-شیلەی هەنگوینو میوەکەی.
(اَلمَراضِب والمَراضیب):لیکی شیرین.
٢-(رَضَــبَ وأَرَضَبَ- المَطَرُ. رَضباً):باران بە خوڕو بە لێزمە باری.
(-تِ السَّماءُ):ئاسمان توند دایکردەباران.
(اَلراضِب (فا)- مِنَ المَطَر):لێزمەباران.
(اَلرُضــاب):١-تــەرزە ٢-کولوە بەفــرو کوڵۆ شــەکرو شــتی ئا لەو بابەتانە ٣-ئاوی شیرین ٤-وردەمسك.
(ماءُ رُضَابٌ):ئاوی شیرین.
رضح: ١-(رَضَحَ- النَوى أَو الحَصى. رَضحاً): ناوکی میوەکە/ تۆوی میوەکە یان چەوەکەی شکاند.
(-رَأسَــهُ بِالحَجَر):بە بەرد ســەری شکاند/ قرنجاند.
(تَرَضَّحَ- الحَصى):چەوەکە شکا/ وردبوو.
(- الخُبزَ):نانەکەی شکاند/ لەتکرد.
(اَلرُضح):شکاندن/ لەتکردن.
(اَلرَضح):بەخشینێکی کەم.
(«بَلَغنــا رَضحٌ مِنَ الخُبز»):نانێکی کەممان پێگەیشت.
(اَلرَضيح):ناوکە میوەی شکاو.
(اَلرَضحَة (ج) رِضاح):لەتکە ناوکی میوە کە دەپەڕێت کاتێك بە بەرد دەشکێنرێت.

(وَقَعَت رَضْخَةٌ مِنَ المَطرِ): كەمەكە بارانێك باری/ باران ڕشینەیەكیكرد.

(المِرضاح): بەردی شت پێشكێن.

٢-(تَراضَحوا بالنَّشـابِ): شـەڕە تیریانكرد/ تیریان گرتەیەك.

٣-(إرْتَضَحَ- مِنَ الأَمرِ): بیانووی بۆ نەكردنی كارەكە هێنایەوە/ عوزرخوایی هێنایەوە.

رضخ: ١-(رَضَخَ- النَـوی أَو الحَصی): ناوكە میوەكە یان چەوەكەی لەتكرد/ شكاند.

(تَرَضَّخَ- الحَصی): چەوەكە لەتبوو/ شكا.

(-الخُبزَ): نانەكەی لەتكردو خواردی.

(الرَّضیخ): ناوكە میوەی شكاوو لەتبوو.

(المِرضاخ (ج) مَراضیخ والمِرضَخَة): بەردێك ناوكە میوەكەی پێدەشكێنرێت یان لە سەری دەشكێنرێت.

٢-(رَضَـخَ- لَهُ مِـن مالِهِ رَضْخَـةً): لە دارا زۆرەكەی كەمەكێكیدایە.

(راضَخَ- الشَيءَ): بە ناچاریی شتەكەیدایە.

(- مِنهُ شـیئاً): شـتێكی لێدەسـتگیر بوو و لێدەستكەوت.

(اَرضَـخَ- لِلرَّجُـلِ): لـە شـتە زۆرەكـەی كەمەكێكیدایە.

(الرَّضْخ): كەمەكە بەخشینێك.

(الرُضاخَة والرَضیخَة): بەخشینێكی كەم.

٣-(رَضَخَ-تِ التیوسُ. رَضْخاً): سـابرێنەكان یان كەڵەكان كەوتنە شەڕە قۆچ.

(راضَخَ- هُ): شەڕە بەردیانكرد.

(تَراضَخَ-القَومُ بالحِجارَة): شەڕە بەردیانكرد.

٤-(رَضَخَ- لَـهُ. رَضْخاً): ملی بۆ شـۆڕكرد/ خۆی بە دەستەوە دا/ بۆی نەرمبوو.

(-لِلحَقِّ): ملی بۆ مافەكەو بۆ ڕاسـتیەكە/ بۆ هەقەدادا/ ملی بۆ شۆڕكردو پێیلێنا.

٥-(تَرَضَّخَ-الخَبَرَ): هەواڵەكەیبەرگوێكەوت/ بیستیو بڕوای پێنەكردو دڵنیانەبوو.

(إرتَضَخَ: «فُلانٌ یَرتَضِـخُ لُكْنَةً أَعْجَمیَّة»): فیسار شێوە زمانی بێگانە قسە دەكات گەرچی وشەی بێگانەیشی تێدا نییە/ بە سەریدا شێوە بێگانە زاڵە.

(الرَضْـح): هەواڵێك كە بیبیسـیتو بڕوای پێنەكەیت/ بە تەواتیری تێبگەیت.

رضد: (رَضَدَ- المَتاعَ. رَضداً): كەلوپەلەكەی هەڵچنیو ڕێكخست.

(إرتَضَـدَ- المَتـاعُ): كەلوپەلەكـە هەڵچنراو ڕیزكراو ڕێكخرا.

رضع: ١-(رَضِعَ و رَضَعَ وارتَضَعَ- الوَلَدُ أُمَّهُ. رَضْعـاً ورَضَعـاً و رَضِعاً ورَضاعَـاً ورِضاعاً ورَضاعَـةً ورِضاعَـةً): منداڵەكـە مەمكـی دایكەكەی مژی/ شیری دایكەكەی خوارد.

رَضاعَة: مەمكمژین.

(راضِـع (ج) رُضَّع): منداڵـی مەمكەخۆرە/ شیرەخۆرە/ مەمكمژ.

(«فُـلانٌ یَرضَـعُ الدُنیا ویَذُمُّها»): فیسـار

لە بەری دنیایشدەخوات و هاواریشی لەدەستدەکات و بە خراپیش ناویدەبات.

(راضَعَ- هُ رِضاعاً ومُراضَعَةً): پێکەوە شیری دایکێکیان خوارد.

(- اِبنَهُ): زارۆڵەکەی دابە دایەن شیری بداتێ.

(- الطِفلُ): منداڵەکە/ کۆرپەکە دایکە سکپڕەکەی مژی.

(أرضَعَ- هُ): شیری بە منداڵەکە/ کۆرپەکەدا.

(تِ المَرأَةُ): دایکەکە منداڵی شیرەخۆرەی بە بەرەوە بوو.

(مُرضِع): ئافرەتی شیردەر/ منداڵبەر. (تـ)ی نیشانەی مێی ناوێت چونکە بە واتاکەیدا دیارە).

(مُرضِعَة (ج) مُرضِعات و مَراضِع): ئافرەتێك مەمکی بە منداڵێك بدات بیمژێت ئەگەرچی هی خۆیشی نەبێت/ دایەن.

(إستَرضَعَ): دایەنێکی بۆ کۆرپەکەی خواست شیریبداتێ.

(«إستَرضَعتُ المَرأَةَ وَلَدي»): داوام لە ژنەکە کرد شیر بە کورەکەم بدات.

(ألراضِع): ئافرەتێك بە رەسەن شیری زۆر بێت.

(ألراضِعَةُ (ج) رواضِع): مێی شیردەر. (مێی وشەی (ألراضِع).

(ألراضِعَتان (ج) رَواضِع): دوو دانی شیریی منداڵ.

(ألرَضيع (ج) رُضَعاء والرَضِع (ج) رُضَع): ١-برای شیریی ٢-منداڵی مەمکەخۆرە.

(رَضيعُكَ): برای شیریت.

(ألُراضِع): برای شیریی بوون برایەتیی شیریی.

(«فُلان رضيع اللُؤم»): فیسار شیری ناپاکیی و بەدخوازیی خواردووە/ بە شیریی بەدیی گۆشکراوە.

(هُم رُضَعاءُ اللُؤم): ئەوان بە شیری بەدخوازیی و ناپاکیی گۆشکراون.

(ألرَضّاع): زۆر بەدخواز.

(ألرَضاعَة والرِضاعَة): شیر بە زارۆڵەدان/ بە منداڵدان/ مەمکپێدان.

(ألإرضاع): مەمك بە منداڵان.

(ألرَضوعَة): دایکێ شیر بە منداڵی خۆبدات.

(رَضاعَة): مەمکە شووشە.

٢-(رَضُعَ. رَضاعَةً): بەدخوازبوو/ ناپاك و موخەننەتبوو.

(راضِع (ج) رُضَّع): بەدخواز/ زمانبەد/ ناپاك.

(ألرَضَع): زمانبەدیی/ بەدخوازیی.

(ألراضِع) (فا): ١-زمانبەد/ بەدخواز/ موخەننەت ٢-سواڵکەر/ دەرۆزەکەر.

(ألرَضيع (ج) رُضَعاء والرَضِع (ج) رُضَع): بەدخواز/ زمانبەد/ موخەننەت.

(اَلرَضّاع): بەدخواز/ زمانبەد.

(اَلَمراضیع): بەدخـوازەكان موخەننەتەكان/ زمانبەدەكان/ ناپاكەكان.

٣-(اَلرَضَع) (ج): بەچكە هەنگەكان.

(رَضَعَة) (ح): بەچكە هەنگێك.

(اَلرَضاعَة): بای نێوان رەشەباو بای باشوور.

رضـف: ١-(رَضَفَ اللَّبَـنَ. رَضْفاً): لەسـەر بەردی داخبوو شیرەكەی گەرمكردەوە.

(- هُ): بە داخ داخیكرد.

(- اللَّحْمَ): لەسەر بەردی داخبوو گۆشتەكەی برژاند.

(رَضَّفَ- هُ): وا قینی هەستاند وا سوور بووەوە وەك لەسەر بەردی داخبوو دانرابێت.

(اَلرَضْف): بەردی داخبوو.

(رَضْفَة): بەردێكی داخبوو.

(هُوَ علی الرَّضَف): ئەو دەڵێی لەسـەر ئاگرە واتا دڵخوردە.

(اَلرَضْفَـةُ (ج) رَضَف ورَضَفـات): ١-بەردی داخبوو ٢-نیشانەیەك كە بە بەردێكی داخبوو بكێشرێت.

(اَلرَضیـف): ١-بـەردی داخبـوو ٢-(ط) ئەو گۆشتەی لەسەر بەردی داخبوو دەبرژێنرێت ٣-شـیر كە بەردی داخبـووی تێدەخەن و پێی گەرمدەكەن.

(اَلَمرضُوف) (ط): ئەو گۆشتەی لەسەر بەردی داخبوو دەبرژێنرێت.

(اَلرَضیفَـة): شـیری بـە بـەردی داخبـوو گەرمبكرێت و بكوڵێنرێت.

(«شَـرِیتُ الرَضیفَة»): شـیری بـە بەردی داخبوو گەرمكراوەمخواردەوە.

(اَلرَضیفَـة والَمرضُوفَة): ورگ دەشـۆرێت و پاكدەكرێـت لە كارواندا لەگـەڵ خۆ دەبرێت ئەگەر ویستیان خواردنێك بكەن و مەنجەڵیان پێنەبوو. گۆشـتەكە پارچـە پارچە دەكەن و دەیهاونـە ورگەكەوە پاشـان بـەرد دەهێنن ئاگری لەسـەر دەكەنەوە تا داخدەبێت پاشان بەردەكان دەهاونە ورگەكەوە بەوە گۆشـتەكە پێدەگات.

(اَلِمرضَافَة): ئامێری داخكردن.

٢-(اَلرُضْف): پارچە ئێسقانە یەكگرتووەكانی كڵاوەی ئەژنۆ.

(رَضْفَـة): تاكێك لەو ئێسـكانەی كە كڵاوەی ئەژنۆی لێپێكهاتووە.

(«خذ مِـنَ الرَّضْفَةِ ماعَلَیها»): هەرچییەك بێت لـە چنگكووچاوەكەی لـە چرووكەكەی وەربگرە هەر باشە (ئێمە دەڵێین موویەك لە بەراز بێتەوە هەر باشە).

(اَلرَضْفَةُ) (ع ا): ئێسـقانی ئێسـكی كڵاوەی ئەژنۆ.

(صابونَةُ الرُكبَة) (عامیة): ئێسـكی كڵاوەی ئەژنۆ.

رضم: ١-(رَضَمَ البَیتَ. رَضماً): خانووەكەی

بە وشکە کەڵەك دروستکرد.

(بيتٌ رَضيم ومُرضوم): خانووی وشکە کەڵەك/ بەردی لەسەریەك هەڵچنراو.

(- المَتاعَ): کەلوپەلەکەی لەسەریەك هەڵچنی.

(عليه الصَخَرَ): تاوێری هاویشتە سەری.

(-الشيءَ): شتەکەی شکاند.

(إرتَضَمَ- المَتاعُ): کەلوپەلەکە هەڵچنرا.

(ألرَضْم): بەردی گەورەی خانوو دروستکردن.

(رَضْمَة): بەردێکی خانوو دروستکردن.

(ألرَضَم والرِضام): بەردی گەورەی خانوو دروستکردن کە بە وشکە کەڵەك هەڵیدەچنن.

٢-(رَضَمَ- بِالمَكانِ. رَضْماً و رَضَماناً): لە شوێنەکەدا نیشتەنیبوو.

٣-(رَضَمَ- الأَرضَ. رَضْماً): زەویەکەی کێڵا.

(-فِي المَشي رَضْماً و رَضَماناً): ١-لە ڕۆیشتندا گرانپێبوو/ خاوبوو ٢-لەڕاکردندا هەنگاوەکانی کورتبوو.

رضا: ١-(رَضا-هُ. رَضْواً): بە بەش و شانسی خۆ لەو زۆرتر قایلبوو/ باشتر داکەوت و لەو لە پێشتر بوو لەوەدا.

(«راضاني فَرَضَوتُهُ»): پێشبڕکێی قایلبوون و بە بەش و داکەوتنی لەگەڵدا کردم من لەو قایلترو بە بەشی خۆم داکەوتووتر بووم.

(رَضِيَ عَنْهُ وعَلَيهِ. رُضاً ورِضاً و رُضىً ورِضىً ورُضواناً ورِضواناً ومَرضاةً): لێیقایل بوو پێیخۆشمەندبوو/ لێیڕازیبوو/ لێینەرمنجا.

(راضٍ (ج) رَضوان): لێینەرمنجاو/ لێقایل/ پێخۆشمەند.

رَضِيّ (ج) أَرْضيا ورُضاة واراضٍ (ج) راضون ورُضاة): قایل/ نەرمنجاو/ قایلمەند/ ڕازی/ خۆشمەند.

(رَضِيَ- الشَيءَ وبِهِ وعَنهُ): شتکەی هەڵبژاردو پێی قایلبوو/ پێیداکەوت.

(شيءُ مَرْضِيّ ومَرْضُوّ): شتێك کە هەڵبژێررابێت و پێی قایلبووبن/ شتێکە دڵ گرتوویەتی/ شتێکە بە دڵە.

(«رَضِيَ اللهُ عَن فُلان ورَضِيَ عَنهُ»): خودا لەو کەسە ڕازییەو ڕەفتاری بە دڵەو دەیەوێت پاداشتی بداتەوە.

(رُضِيَ- ت مَعِيشَتُهُ): گوزەرانەکەی جێی قایلبوونبوو/ گوزەرانەکەی خۆی بەدڵبوو.

(رَضّى- الرَجُلَ): ١-پیاوەکەی قایلکردو دڵی ڕاگرت ٢-جی خواست دایە/ ئەوەیدایە کە پێی قایلبێت.

(راضى الرَجُلَ. رضاءً ومُراضاةً): ١-قایلبوون ڕاگرتنی دڵی پیاوەکەی ویست ٢-لەو باشتر قایلبوو.

(أَرضى- الرَجُلَ): پیاوەکەی قایلکرد.

(تَرَضّـى- الرَجُـلَ): قايلبوونـى پياوەكەى ويست/ خواست.

(تَراضى- القَومُ- الشيءَ): خۆيشكە بە شتەكە داكەوتن/ پێيقايلبوون بە دڵيانبوو.

(إرتَضـى- هُ لِخِدْمَتِـهِ أو لِصُحْبَتِـهِ): بـە كارگوزاريى ئەويـان هاوڕێيەتيى ئەو قايلبوو و پێيخۆشبوو.

(إسْـتَرضا- هُ): قايلبوونـى ئەوى ويسـتو پێخۆشبوونى ئەوى ويست.

(إستَرْ ضَيتُهُ): داوام لێكرد دڵى من ڕاگرێتو قايلمبكات.

(رَجُـلٌ وامْـرَأةٌ رِضىً): پيـاوو ژنێك لێيان قايلن/ لێيان ڕازيين (ئەم وشەيە بۆ تاكو كۆو نێرو مێ دەوترێت).

(اَلرِّضِيّ): ١-خۆشەويست/ دڵدار.

(اَلرِضاء): قايلبوون/ داكەوتنو پێ ڕازيبوون.

(اَلرِضْوَة): قايليى/ پێخۆشبوون/ پێداكەوتن.

(«مافَعَلْـتُ ذلك إلاَّ عَن رِضْوَتِهِ»): ئەومم بۆ قايلبوونى ئەو كرد.

(اَلرِضا): قايلبوون/ ڕازيبـوون/ بەدڵبوون/ پێخۆشبوون.

(عيشَـةٌ راضِيَـة): گوزەرانێـك كـە دڵ پێيخۆشبێتو پێى دابكەوێت/ پێى قايلبێت.

٢-(اَلرَضِيّ): تێقوپاو/ چرووساو.

(رَضْوى): شاخێكە لە نێوان مەدينەو يەنبوعدايە.

(رَضَوِيّ): خەڵكى ئەو شاخە.

رطّ: ١-(أرَطَّ. إرْطاطاً): خۆى گەوجكرد.

(إستَرَطَّ- هُ): بە گەوجى دانا.

(اَلرَطيط (ج) رِطاط): ١-گەوج ٢-گەوجيى.

(اَلرَطائِط): گەوجەكان.

٢-(أرَطّ. إرطاطـاً): كـردى (بە شاتەشـات/ هاوار هاوار).

(اَلرَطيط (ج) رِطاط): قيژەقيژو هاوارهاوار/ شاتەشات.

(أرَطَّ- فِي مَقعَدِهِ. إرطاطاً): لە شـوێنەكەيدا قنگى داگرتو بەجێينەهێشت.

(رَطأَ- القَومَ. رَطأً): تووشى شتێكى كردن كە پێيان ناخۆشبوو/ حەزيان لێنەدەكرد.

(إسْـتَرْطَأَ- الرَجُـلُ): پياوەكـە گەوجكرا/ گەوجبوو.

(- هُ): بە گەوجيدانا/ كەريكرد.

(اَلرَطأ): گەوجيى/ كەرێتيى.

(اَلرَطـي (ج) رِطاء (م) رَطيئَـة ورَطآء): گەوج.

رطب: ١-(رَطَبَ- البُسْـرُ رَطابَـةً): خورما ڕەقە زەردبووەكە بوو بە فەريكە خورما.

(- هُ): فەريكە خورماى دەرخوارد دا.

(رَطَبَ- البُسْـرُ): خورما زەردبووەكە بوو بە فەريكە خورما.

(رَطَّبَ- هُ): فەريكە خورماى دەرخوارد دا.

- البُسْـرُ: خورما زەردبووەكە بوو بە فەريكە خورما.

(أَرطَبَ- البُسرُ): خورما زەردبووەکە بوو بە فەریکە خورما.

(أَرطَبَ- النَّخْلُ): دارخورماکە دەمی فەریکە خورماکەی هات.

(- القَـومُ): خوێشـکەل دەمـی فەریکـە خورمای دارخورماکەیانهات/ دارخورماکەیان فەریکەخورمای گەیاند.

(اَلرُطَب): فەریکە خورما.

(رُطَبَة): دەنکە خورمایەکی فەریك.

(ج) رِطاب وأَرطاب): فەریکە خورما.

٢-(رَطَبَ- الدابَّـةَ. رَطْباً ورُطُوباً): فەریکە خورمای کردە بەر ولاخەکە بیخوات.

(رَطِبَ ورَطُبَ. رُطُوبَةً ورَطابَةً): ١-تەڕ بوو ٢-شێی هەڵهێنا ٣-نەرمبوو.

رُطوبَة: شێ/ تەڕیی.

(رَطَّبَ- الثَّوبَ ونَحْوَهُ): جلەکە یان شـتێکی تەڕکرد.

(أَرطَـبَ- تِ الأَرضُ): زەویەکە تەڕ بوو یان شێدار بوو.

(- الثَوبَ ونَحوَهُ): جلەکەو شـتێکی وەهای تەڕو شێدارکرد.

(تَرَطَّبَ): تەڕبوو.

(تَرَطَّبَ لِسـاني بِذِكرِك): زمانم بە ناوی تۆ پاراو بوو.

(اَلرُطب والرُطب): کۆمەڵە گیایەکی سەوز.

(اَلرَطب والرَطيب): ١-تەڕ ٢-لق و پۆپ و پەڕو شتی لەو جۆرەی نەرمو ناسك.

(غُلامٌ رَطْبٌ): مێردمنداڵێکی نەرمو شلومل.

(جارِيَـةٌ رَطْبَـةٌ): کەنیزەکێکـی ناسـكو شلومل.

(عَيـشٌ رَطيـبٌ): ژیانێکی خۆشـی نەرمو بێگەرو گرفت/ پڕ بەختیاریی.

(اَلرَطْبَة) (ف): سێپەرە/ گیایەکە سێگەڵایە گوڵەکـەی مەیلـەو وەنەوشـەییە هەیەتـی دەشتەکییەو هەیشـتیەتی دەچێنرێت ئەگەر لە زەویی بـە پیتدا برووێنرێـت لەوانەیە لە ساڵێکدا هەشت جار بدرووێتەوە.

(اَلمِرطـاب= میـزان الرطوبـة): ئامێـری شێپێوان- هیفرومەتر.

(اَلمُرَطبان) (عامية): قاپی پاراستنی دەرمانو دۆشاوو شتیوەها.

رطس: (رَطَسَ- هُ. رَطْسـاً): زللەیەکی لێدا/ شەپلاخەیەکی پێدادا.

(اِرطَـسَّ- تِ الحِجـارَةُ عَلیهِ): بـەردەکان لەسەری تەختبوون.

رطـل: (رَطَلَ- الشَـيءَ. رَطْلاً): شـتەکەی هەڵبڕی تـا بزانێـت قورسـیەکەی چەندە/ شتەکەی سەنگکرد.

(رَطَّلَ- الشيءَ): شتەکەی بە ڕەتڵ کێشا.

(راطَـلَ): بـە ڕەتڵ شـتەکەی فرۆشـت یان کڕی.

الرَطـل والرِطـا (ج) أَرطـال) (آرامية) =

(٢٥٦٤) گرام.

٢-(رَطَل- الرَجلُ. رَطْلاً): رایکرد.

(الرَطـل والرِطـل): چارەوێی سـووکەڵەو گورج.

(الرِطْلَة): مێی وشەی (الرِطل).

٣-(رَطَلَ- الشَـعْرَ): قژەکەی چەورو نەرمو خاوکردەوە بە شانە دایهێناو بەریدایەوە.

(رَطَّل وأرطَل – الرَجُلُ): هەردوو گوێی شۆڕ بوو/ شل‌و تەپبوو.

(الرُّطل والرِطل- مِنَ الرجال): پیاوی شل‌و شێواوو نەرم/ بێدرك.

(المُرطِـل- مِـنَ الرجال): ١-پیـاوی نەرم ٢-درێژ.

٤-(الرَطْل): هەرزەکاری لاوازی باڵقبوو.

(- مِـنَ الرجال): پیاوی گـموج ٢-پیاوی بە تەمەن‌و پیری بێهێز.

(الرِطل): هەرزەکاریی لاوازی باڵقبوو.

(رطم: (رَطَمَ- ـُ. رَطْماً): خسـتیە لیتاوەوە یـان گرفتـاری دەردەسـەریکرد/ تووشـی کارێکیکرد کە لێدەرچوونی نەبێت.

(رَطِـمَ وأرطَمَ- في قعـودِهِ): قتنگی داگرتو نەبزوا.

(إرْتَطَمَ): کەوتە قوڕاوەوەو چەقی یان کەوتە گرفتێکەوە نەیزانی چۆن لێیدەرچێت.

(- في الأمرِ): لە کارەکەدا شڵەژاو سەرەگێژەی تووشبوو.

(-عَلَيـهِ الأَمـرُ): کارەکەی لێچەواشـە بوو/ سەری لێدەرنەکرد.

(-الشيءُ): شتەکە لەسەریەك کەڵەکەبوو.

(الرُطمَة): ١-کارێکی ئاڵۆز/ گرفت‌و سـەخت کە نەزانرێت چۆن چارەبکرێت ٢-بەڵایگران.

(إمْـرَأَةٌ مَرطومَة): ئافرەتـی لەکەدارکراو/ ناوزڕێنراو.

٢-(رُطِمَ – البَعيرُ): حوشترەکە تووشی گرفت بوو/ دووچاری قەبزیبوو.

(تَرطَّمَ- السَلْحَ): پیسایەکەی گرت.

(الرُّطـام): گرفت/ قەبزیی/ پیسـاییگیران/ سکدەرنەچوون.

٣-(أرطَمَ- الرَجُلُ): بێدەنگبوو.

(إرتَطَمَ): بەر شتێك کەوت.

رطـن: (رَطَنَ- لَهُ و راطَنَهُ. رَطانَةً ورِطانَة ومُراطَنَـةً): بـە زمانێکـی نامۆ کـە زمانی عەرەبی نەبوو قسەیلەگەڵداکرد.

(تَراطَنَ- القَـومُ وتَراطنوا فيمـا بَينَهُم): بـە زمانێکـی بێگانە لەگەڵ یەکـدا دوان کە عەرەبی نەبوو.

(الرُطينى): قسەیەك کە تێنەگەن.

(«مارُطيناكَ هذه»): ئەم قسەیەت چییە کە تێیناگەن.

رع: ١-(رَعَّ- تِ الريحُ. رَعّاً): باکە کپبوو.

(الرَعاع): هەرچی‌و پەرچی ناو خەڵك، سووو رسوای ناو کۆمەڵ.

(اَلرَعاعَـة): كەسێكی بێئاوەزو بێمێشـكو بێدڵ ٢-(ح) وشترمرخ.

٢-(رَعْـرَعَ- المـاءُ): ئاوەكە بەسـەر زەويدا هەڵبەزو دابەزيكردو شەپۆليدا.

(- الفَرَسَ): سواری چارەوێكە بوو رامييكات.

(تَرَعْـرَعَ- المـاءُ أَو السَّـرابُ): ئاوەكـە يان تراويلكەكە كەوتە شەپۆلدانو هەڵبەزودابەز.

(-تِ السِـنُّ): دانەكـە كەوتـە لەقەلـەقو جووڵە.

(اَلرَعْراع): زيرەكردوو/ زۆرترسنۆك.

٣-(رَعْرَعَ- هُ اللهُ): خودا رواندی.

(تَرَعْـرَعَ- الصَبِيُّ): منداڵەكە پێگەيشـتو گەورە بوو.

(اَلرُعْرُع والرَعْـرَع (ج) رَعارِع و رَعارِيع): بالاّ رێكو پێكو جوان گەنجێتیی.

(اَلرُّعْـراع (ج) رَعـارِع ورَعارِيـع): ١-بـالاّ رێكو گەنجێتیی جوان ٢-قاميشـی درێژ (لە گەورەبوونو بالاّكردنی منداڵەوە وەرگيراوە).

رعب: (رَعَبَ. رَعْباً و رُعْباً): ترسـا/ تۆقی/ سامی لێنيشت.

(-الرَجُلَ): پياوەكەیترساند/ تۆقاند.

(رَعَّـبَ- الرَجُـلَ. تَرعيبـاً وتِرعابـاً): پياوەكەیترساندو تۆقاندی.

(اِرتَعَبَ): زۆر ترسا/ تۆقی.

(اَلرُعْب والرُعُب): تۆقين/ زۆرترسان.

(فَعَلَ ذلك رُعباً ولارُغْباً): ئەوەی لە ترساندا كرد نەك بە حەزو ئارەزوو.

(سَيْلٌ راعِب): لافاوێكی ترسێن/ تۆقێن.

(اَلرَّعيب): تۆقيوی زراوچوو.

(رَجُلٌ رَعيبُ العَين ومَرعوبُ العَين): پياوێكی تۆقێنـراو/ چاوترسـاو/ بەچەترسـێنكراو/ كەسێكە زراوی لە هەموو شتێك دەچێت.

(اَلرَعَّابَة): تۆقێنەری خەڵك.

(اَلرُعبُـوب (ج) رَعابيـب): زراوچـوو/ زۆرترسنۆك.

(اَلمَرْعَبَـة): بازدێكـی لەنـاكاو بدرێتـە پاڵ يەكێك بێئاگا بێتو پێی بتۆقێت.

(اَلتِّرعابَـة= الفَروقَـة): زيرەكـردوو/ زۆرترسنۆك.

(«هُوَ في السِلمِ تِلعابَة وفي الحَربِ تِرْعابَة»): ئەو لە ئاشـتيدا هـەر لـە ياريكردندايەو لە جەنگيشدا زراوچووە.

مُرعِب: ترسناك/ سامناك.

٢-(رَعَبَ- الإناءَ أَو الحَوضَ رَعْباً): قاپەكەی يان گۆلەكەی پڕكرد.

٣-(رَعَبَ- السَـنامَ ونَحْـوَهُ رَعْباً): كۆپارەی حوشترەكەی پارچەپارچەی لاكێشەييكرد.

(رَعَّبَ- السَّنامَ. تَرعيباً وتِرْعاباً): كۆپارەی حوشترەكەی پارچەپارچەی لاكێشەييكرد.

(اَلتَرعِيَـة (ج) تَراعيـب): پارچەی دووگی كۆپارەی حوشتر.

٤-(رَعَّبَ- فُلانـاً. تَرْعيباً وتِرعاباً): دەركی

نووكی تیرەكەی باش قایمكردو چاككرد.
(اَلرُغب والرُغُب (ج) رِغبَة): دەركی نووكی تیر.
٥-(اَلرَغب): ئەفسـون/ جادوو/ سیحر، هەر شـتێك هەر هۆیەك پەنای بۆ ببرێت. قسـەو نوشتەو رێكەیتر بۆ چاكبوونەوەی نەخۆش‌و بە چاوەوە بوو مارگەستەو جنۆكەدەركردن‌و شتیتر.
(اَلرَغّاب): جادووگەر/ ئەفسونباز.
(اَلرَعیـب واللُرَعْبَـب):زۆر قەڵـەوو بـە غەزوبەز.
(اَلرُعْبُـوب والرُعْبُوبـة والرِعیـب- مِـنَ الجَواري): كەنیزەكی نەرم‌و نۆڵ.
٦-(رَعْبَلَ- اللّحْمَ): گۆشـتەكەی توێ توێكرد تا تینی ئاگرەكەی بگاتێ‌و باش ببرژێنێت.
(- الثَـوبَ): جلەكـەی شیترشـیتر كـرد/ دراندی.
(تَرَعْبَلَ – اللّحْمُ): گۆشتەكە توێ توێبوو بۆ ئەوەی ئاگر باشی ببرژێنێت.
(- الثَوبُ): ١-دادرِدادر بوو ٢-درا.
(اَلرَعْبَل- مِنَ النِسـاء): ئافرەتی بەرگ شرو ورو كۆن.
(اَلرِعْبَلَة): بەرگی شرو ورو كۆن.
(اَلرُعبولَة (ج) رَعابیل= الرِعْبِلَة): ١-بەرگی كۆنی دراو.
(«ثَوبٌ رَعابیل»): جلی شـرو دراو ٢-پەرۆی شروور ٣-پارچە/ كوتە گۆشتێك.
٧-(رَعْبَلَ- الرَجُلُ): پیاوەكە ژنێكی گەوجی شورِدری هێنا.
(اَلرَعْبَل- مِنَ النساء): ژنی گەوجی شرِودرِ.
٨-(جَمَلٌ رَعْبَلٌ): حوشترێكی كەتە.
(اَلرَعْبَلَة والرَعبَلیـل- مِنَ الرِّیاح): گێژەبا كە هەر جارەی لەلایەكەوە هەڵدەكات.
الملحق
(اَرعَبَ- هُ): ترساندی/ تۆقاندی.

رعث: (رَعَثَ ورَعِثَ- ت العَنْزُ. رَعْثاً ورَعَثاً): سەری گوارەی بزنەكە سپیبوو.
(تَرَعَّثَ وارْتَعَـثَ- تِ المَرْاَةُ): ژنەكە گوارەی كردەگوێ.
(اَلرَعْث والرَعَث): ١-خوریی رەنگاورەنگ یان گوڵنكـەی رەنگین كە بـۆ جوانی دەكرێت بە كەژاوەكەدا.
(رَعْثُ الرمان): گوڵی هەنار.
(اَلرَعْثَةُ والرَعَثَةُ (ج) رِعاث و (جج) رُعُث): ١-گوارە ٢-نانی گەردنی كەڵەشێر.
(اَلرَعْثاء): مەری گەردن بە گوارە.
رعـج: ١-(رَعَـجَ- هُ. رَعْجـاً و رَعَجـاً): دەوڵەمەندیكرد.
(رَعِجَ- المالُ اَو العَدَدُ رَعْجاً): سامان‌و دارائە یان ژمارەكە زۆر بوو.
(- الوادي): دۆڵەكە پربوو.
(اَرْعَجَ- هُ): دەوڵەمەدیكرد/ دارایكرد.

(- الرَجُل): سامان‌و داراو ماڵیاتی زۆر بوو.
(إرْتَعَجَ- المالُ): داراکەو سامانەکەزۆر بوو.
(- الوادي): دۆڵەکە پڕبوو.
(الرَعج): (ئاژەڵێکی/ ماڵیاتێکی) زۆر.
٢-(رَعَجَ- هُ. رَعْجاً و رَعَجاً): دڵخوردیکرد.
(- البَرقَ): هەورەبروسـکەیەك لەسەر یەك جەخماخەیدا.
(أرعَـجَ- هُ): دڵخوردیکـرد/ سـتارەی لەبەر بڕی.
(إرْتَعَجَ- الرَجُلُ): لەرزی‌و شڵەژا.
(«خرجـوا ولَهُـم إرتِعـاج»): زۆربوون بە شپرزەیی دەرچوون‌و شەپۆلیان دەدا.
(- البَرقُ): هەورە تریشـقەکە یەك لەسـەر یەك جەخماخەیدا.
(رَعد: ١-(رَعَدَ- السَّحابُ رَعْـداً و رُعُوداً): هەورەکە گرماندی‌و ناڵەیکرد.
(رَعَدَ لي فُلانٌ وبَرَقَ): هەڕەشـەی لێکردم‌و بەسەرمدا گرماندی.
(«رَعَـدَتِ المَـرأةُ وبَرَقَـت»): ژنەکە خۆی ئارایشـتکرد/ خۆی نواندو خۆی هەڵسـوو/ شەری فرۆشت.
(أرعَدَ- الرَجُلُ): ١-بروسکەلێیدا ٢-هەورەگرمە بەر گوێیکەوت/ بیستی.
(-زَیداً): هەڕەشـەی لـە زەید کردو وتی بۆم بوەستە.
(- هُ الخَوفُ): ١-ترس لەرزی لێهێنا ٢-خستیە لەرزین.

(اُرعِدَ): لەرزیلێهات.
(تَرَعَّدَ): شپرزە بوو لەرزی.
(إرتَعَـدَ): پەشـۆکاو لـەرزی لەشـی هاتـە جموجووڵ.
(الرَّعد) (مص): هەورەگرمە.
(جاءَ بِـذات الرَّعد والصَليل): ناڵەو گرمەی شەڕیهێنا.
(الرَعْدَةُ والرِعْدَةُ): شپرزەبوون‌و پەشۆکان‌و لەرزین بە هۆی تۆقین‌و ترس‌و شتیترەوە.
(الرَعّـاد): ١-هـەوری زۆر بەگرمە ٢-مرۆڤی بە گرمەو شاتەشـات‌و زۆربڵێ ٣-(ح) ماسییە بڕووسکە.
(سَـمَكَةُ الرَعْد): ماسییە برووسـکە دەڵێن، گەر دەستت بەریبکەوێت ڕاتدەتلەکێنێت.
(الراعِدَة (ج) رَواعِد): هەوری بەگرمە.
(«صَلَـفٌ تَحـتَ الراعِـدَة»): بێحەیاییەکی بەگرمەو شڕەو هیچ لەدەست نەهاتوو.
(ذات الرَّواعِد): جوورتووم‌و بەڵا/ لێقەومانی سەخت.
(الرَعّـادَة= الرَعّاد): ١-هـەوری زۆر بەگرمە ٢-مرۆڤی زۆر بڵێی بەگرمەو بە شاتەشـات ٣-ماسییە بروسکە.
٢-(رَعْـدَدَ): هەتەرەیـی لـە (سـواڵکردندا/ دەرۆزەکردندا).
(تَرَعْدَدَ): لەرزی لێهـات/ لەرزی‌و موچڕکی پێدا هات.

(اَلرِغْدِيد والرِغْدِيدَة (ج) رَعادِيد): زیرمکردووی لەرزۆك.

(نَباتُ رِعدید): رووەكێكی نەرمو شلی ناسك.

رعس: ١-(رَعَسَ. رَعْساً): ١-مووچڕكی پێداهات و لەرزی ٢-لەشەكەتیدا یان لەبەر هەر هۆیەكیتر بەلارەوەلارەومو هێواش ڕۆیشت.

(-رَاْسَهُ رَعْساً ورَعَساناً): لە پیریدا سەری لەرزی/ سەرە لەرزەیبوو.

(اَرْعَسَ- هُ): موچڕكی پێدا هێناو خستیە لەرزە.

(تَرَعَّسَ وارْتَعَسَ): شپرزە بوو كەوتە لەرزین.

(اَلرَعیس): لەرزۆكی شپرزە لە ڕۆیشتندا.

(اَلرَعُوس): كەسێكە بە دەم وەنەوزەوە یان كارەوە سەر بلەرزێنێت.

(ناقَةٌ راعِسَةٌ): مێحوشترێكی چابوك و بەكار.

(اَلمِرعَس= اَلخَسیس): ڕسواو سووك/ پوشتو نامەرد/ نزمو هیچو پووچ.

رعش: ١-(رَعِشَ وارْتَعَشَ. رَعَشاً): لەرزیو موچڕكی پێداهات.

(رَعِش ورَعِیش): لەرزگرتووی مووچڕك پێداهاتوو.

(رَعَّشَ واَرعَشَ- هُ): لەرزی لێهێناو چۆقاندی.

(اَلرَعیش والرِعْشِیش): ١-زیرمكردوو ٢-بە هەڵپە بۆ جەنگو شەڕو خێراش بۆ چاكەكردن.

(اَلرِعْشَة): پەلەكردن/ خێراكردن.

(اَلرُعاش): لەش لەرزین و چۆقاندن بە هۆی نەخشییەوەو موچڕك پێداهاتن كە بەرینەدات.

(ناقَةٌ رَعُوش): مێحوشترێك كە لەبەر پیری سەر لەرزۆكبێت.

(اَلمُرعَش والمِرْعَش (ح): كۆتری سپی كە بە ئاسمانەوە پێچە بەدەورە بكات.

(اَلرَعْشاء- مِنَ النوق): مێحوشترێك كە لە خێرایی خۆیدا بلەرێتەوە.

(- مِن النَعام): وشترمرخی خێرا، گورج.

٢-(رَعَّشَ واَرْعَشَ- هُ): پەكیخست.

٣-(اَلرَعْشَن= اَلمُرتَعِش) ١-لەرزۆك ٢-زیرمكردوو/ زۆرترسنۆك ٣-گورج/ خێرا.

رعص: (رَعَصَ واَرعَصَ-الشيءَ. رَعْصاً): ١-شتەكەی بزاوندو هێنایە لەرزە/ ڕایوەشاند ٢-ڕایكێشا.

(عَلَیهِ جِلْدُهُ): پێستەكەی كرژبوو.

(تَرَعَّصَ وارتَعَصَ): ١-لوولبوو، پێچیخوارد ٢-لەرزی ٣-مووچڕكیدا.

(- الجدیُ): كارژۆڵەكە هەڵبەزو دابەزیكرد.

رعظ: ١-(رَعَظَ- السَهْمَ رَعْظاً): ١-دەمی بۆ نووكی تیرەكە كرد ٢-شوێنی نووكی تیرەكەی شكاند.

(رَعَــظَ- الوَتَــدَ): ســنگەکەی جووڵانــد تا دەریبهێنێت.

(أرعَظَ- السَّـهمَ= رَعَظَهُ): شوێنی بۆ نووکی تیرەکە کرد.

(الرُعط (ج) أرعاظ): شوێنی نووکی تیر.

(«کَسَرَ عَلَیهِ أرعاظَ النبالِ»): شوێن نووکی تیرەکانی تێدا شــکاند واتا رِقی زۆر لێهەســتا (چونکــە پیاو کە زۆر رِقیهەســتا تیرەکان بە زەویدا دەچەقێنێت‌و شــوێن نووکی تیرەکان دەشکێت.

٢-(رَعَظَ- هُ عَن کَــذا) (ضد): ١-خاوەخاوی پێکرد/ خایاندی ٢-پەلەی پێکرد.

(أَرْعَظَ- فُلاناً): ١-خایاندی ٢-پەلەی پێکرد.

رعف: ١-(رَعَــفَ- الفَرَسُ الخَیــلَ. رَعْفاً): ماینەکە پێش ئەسپەکە کەوت.

(- الرَجُلُ. رَعْفاً ورُعافاً): لووتی پژا/ خوێنی لووتی بەربوو.

(رَعِــفَ- الــدَّمُ. رَعِفــاً): خوێنــی لووتــی فیچقەیکرد بەربوو.

(- الرَجُلُ): خوێنی لووتی بەربوو.

(أرْعَفَ- هُ): پەلەی پێکرد.

(- القِربَــةَ): کونەکــەی وا پرکــرد ئــاوی لێبرژێت.

(- القَلَمَ): مەرەکەبی زۆری کردە پانەکەوە.

(اِرتَعَفَ): کەوتە بەرەوەو پێشکەوت.

(اِستَرْعَفَ): چووە پێشەوەو پێشکەوت.

(- تِ الحَصــى رِجْلَــهُ): چەوەکــە قاچــی برینداركردو خوێنی لێهێنا.

(الرَعْــف (مــص): خێــرا تێچەقانــدن/ پێداکردنی تیغ.

(الرَّاعِــف) (فــا) (ج) رَواعِــف): ١-ماینێك کە پێش ئەســپ بکەوێت ٢-ســەری لووت ٣-لووتیشاخ.

(الرُعــاف): بەربوونــی خوێنــی لــووت/ لووتپژان.

(الرَعُوف والراعُوف والراعُوفَة والأُرْعُوفَة- مِــنَ البِئرِ): تاوێــری لێواری چــاڵاو کە ئاو هەڵکێشە کە لەسەری رادەوەستێت.

(الرَعاف): ١-پێشــکەوتوو ٢-کەسێکە خوێنی لووتی زوو زوو بەربێت.

(الرَواعِــف): نێــزە خوێناوییــەکان یان ئەو نێزانەی کە لە بەرەوەن بۆ پێداکردن.

(المَراعِف): لووت‌و دەوروپشتی/ ئەملاولای.

(«فَعَلْتُــهُ على الرُّغم مِــن مَراعِفِهِ أَو على رَغــمِ أَنفِهِ»): ئەو کارەمکــرد با ئەو هەر لە ورگی خۆی بدات، بــا هەر زەقەی چاویبێت/ با هەر بۆ خۆی بلێت.

(المُسْتَرعِف- مِنَ الخَیل): پێشەنگی ئەسپەکان.

٢-(رَعَــفَ- بِهِ البابُ رَعْفــاً): لەپڕ خۆی بە دەرگاکەدا کرد.

٣-(الرُعــاف): بارانێکی زۆر/ شەســتەباران/ لێزمەباران.

(اَلرُعُوف): نەرمەباران.

(اَلرُعافِيّ): بارانێکی زۆر/ ڕەهێڵە/ لێزمە.

رعق: (رَعَقَ- بَطنُ الدابَّةِ. رُعاقاً ورَعيقاً): ورگـی جوارپێکە لە تیـژ غارکردندا کەوتە قوڕەقوڕ.

رعل: ١-(رَعَلَ- الشَيءَ رَعْلاً): درزی شتەکەی فراوانکرد.

(- فُلانـاً): تونـد/ تیغەکـەی/ نێزەکـەی پێداکرد/ تێچەقاند.

(أرعَلَ- هُ): توند تیغەکەی تێچەقاند.

٢-(رَعِـلَ. رَعَـلاً): کەوجبـوو/ خـۆی کەوجکرد.

(الأرْعَل (م) رَعْلاء (ج) رُعْل): گەوج.

اَلرَعالَة: گەوجیی/ کەرێتیی.

٣-(رَعِلَ- النَباتُ. رَعْلاً): ڕووەکەکە پەلەکانی درێژ بوو و شۆڕبووەوە.

(أرعَل): ڕووەکی لقدرێژو شۆڕ.

(رَعَّـلَ- الـكَلامُ): مێوەکـە تەرزی ناسـکی هاویشت/ جوزی تازەی دەرکرد.

(رَعْلُ الرَجُلِ): بەرگی پیاوەکە.

(اَلرُعْلَةُ (ج) رُعْل): سەرتەرزی مێوەکە.

(اَلرَعْلَـةُ (ج) رِعَـال وأرعَـال وأَراعيـل): پارچە پێسـتێکی گوێی مێحوشـتر یان مەڕە هەڵدەدرێت و بە دوایدا هەڵدەواسرێت.

(الأرعَل): لق و پۆپی شۆڕەوەبووی ڕووەك.

(نَبـتٌ أرْعَـل): ڕووەکێکـی پەلدرێـژی شۆڕەوەبوو.

(ضَربٌ أرعَلَ): پێداکێشانێکی وەها گۆشتەکەی ببرێت و شۆڕببکاتەوە.

٤-(إسْـتَرْعَلَ- الرَجُلُ): لـە داگیرکردنەکەدا بوو بە بەرلەشکرو پێشکەوت.

(- الغَنَمُ): مەڕەکە هەر ڕۆیشت و ملینا.

(اَلرَعْل): لووتە شاخ.

(اَلرَعَـال): ئـاوو چڵـم کە بە لووتـدا بێتە خوارێ.

(اَلرَعْلَـةُ (ج) رِعـال و أرعـال وأراعِيل): دەسـتەیەکی کەمی پێشەنگی ئەسپەکان/ یان مانگاکان.

(أقبَلَـتِ الخَيـلُ رِعالاً وأراعيل): ١-دەسـتە دەستە ئەسپە پێشەنگەکان هاتن ٢-وشترمرخ (چونکە زۆر بە خێرایی دێت و پێش نێرەکانی دەکەوێت).

(أراعيـلُ الرِيـاحِ أوالسَّـحاب): پێشـەنگو سەرەتای با یان هەور.

(اَلرَعيـل (ج) رِعال): ١-پێشـەنگو بەرایی ئەسـپ یان پیاو یان باڵندە کـە دەربکەون و بـین ٢-(ا ع) ڕیـزە سـەرباز دەخرێتە دوای ڕیـزە سـەربازێترەوە بۆ پشـتگیریی لە کاتی تەنگانەدا.

(اَلرُعْل): باشترین دارا و سامان.

(اَلمُسـتَرعِل): لە دەسـتەو کۆ دەرچوو/ خۆ ترەیککردوو.

٥-(اَلرِغل) (ح): هەنگەنێزە.

(اَلرُغَلَةُ): تاجە گوڵێن کە لە ڕێحانەو گوڵیتر دروستدەکرێت.

(اَلرَغلَةُ (ج) رِعال و اَرعال واَراعِيل): خاوو خێزان/ ماڵو منداڵ.

رعـم: ١-(رَعَمَ- الشَـيءَ. رَعْماً): شـتەکەی چاودێریکردو بەتەنگیەوە هات.

(- الشَمسَ): چاوەچاوی ئاوابوونی ڕۆژ بوو.

(اَلرَعام): تیژیی چاو.

٢-(رَعَـمَ ورَعُـمَ ولَرْعَمَ- تِ الشـاةُ. رُعاماً ورَعامَـةً): مەڕەکـە واسـیخنبوو چڵـم لە لووتیەوە دەهاتە دەرێ.

(رَعُوم): مەڕی سیخن/ زۆر لەڕ.

(رَعَـمَ- الشـاةَ): پیسـییو چڵمـی لووتـی مەڕەکەی سڕی.

(اَلرُعَام (ج) اَرعِمَة): چڵم.

٣-(اَلرِعْم): بەز.

(اُمُّ رِعم): (ح): کەمتیار.

(اَلرَعوم): دەروون.

(اَلرَعامَـةُ والرُعَامـی) (ن): درەختی مۆز/ درەختی ڕێبوار.

رعن: ١-(رَعَنَ ورَعِـنَ ورَعُنَ. رَعْناً و رَعَناً ورُعونَةً): ١-گەوجبوو خۆی کەرکرد ٢-قسـە ترِنو قسە هەڵەشە بوو/ قسە نەکوڵۆکبوو.

٢-(رَعَـنَ. رَعْناً): لەشـی خاوبووەوەو خۆی ڕاکێشا.

(- تهُ الشَـمْسُ): خۆر لێیـدا/ خۆر بردیو لەشی خاوبووەوەو بووڕایەوە.

(رَعِـنَ ورَعُـنَ. رَعَنـاً ورُعُونَـةً): لەشـی خاوبووەوەو درێژ بوو.

٣-(اَلرَعْن (ج) رِعان ورُعُون):١-گەوجبوون ٢-سستبوونو لەش خاوبوونەوە ٣-کەمتریکردنو هەڵەشە بوون ٤-لووتی شاخ ٥-کێوی درێژ.

(اَلاَرعَـن):١-کێوی لووتدار ٢-لووتدرێژ ٣-زۆر گەوجو کەرتر.

(اَلرَعُـون):١-تاریکیـی شـەو ٢-زۆر بزێـوو جرِبن/ بە حرپەو جۆپ/ چەتوون.

رَعا: (رَعا. رَعْواً ورِعْوَةً ورَعْوَةً ورُعْوَةً): لە نەفامیی گەڕایەوەو هۆشی هاتەوە بەرخۆی/ ڕێبراستی گرتەوە.

(اِرْعَـوی- عَنِ الجَهـلِ. اِرعِـواءً): وازی لە تێنەگەیشتنو خراپە هێناو گەڕایەوە.

(مُرْعَوٍ): کەسـێکە لە خراپەو تێنەگەیشتن گەڕابێتـەوەو ڕاسـتبووبێتەوە ٢-بە تەواویی دەستبەرداری نەفامیی بووبێت.

(اَلرَعْـوی والرُعْوی والرُعيـا): گەڕانەوەو هاتنـەوە سـەر ڕاو واز لـە خراپەکاریـیو سەرسەختیهێنان.

رعـی: (رَعَـی- تِ الماشِـيَةُ الـكَلأَ. رَعْيـاً ورِعايَةً ومَرعـیً): ئاژەڵەکە لە لەوەڕگاکەدا بڵاوبووەوەو لەوەڕاو گیاکەیخوارد.

(- الماشِيَةَ): ئاژەڵەکەی بەرەڵا کرد بلەوەڕێت،

(راعَـى- تِ الأَرضُ): زەویەکە لەوەڕگای زۆر بوو/ پڕ لەوەڕگا بوو.
(-الحِمارُ الحُمَر): کەرەکە لەگەڵ کەرگەلەکەدا لەوەڕا.
(أَرعـى- الماشـيَةَ. إرعـاءً): ئاژەڵەکـەی لەوەڕاند.
(- المَكانَ): شوێنەکەی کرد بە لەوەڕگا.
(-تِ الأَرضُ): زەویەکە پڕ لەوەڕگا بوو.
(- اللهُ الماشِـيةَ): خـودا لـەوەڕی زۆری بـۆ ئاژەڵەکە پێکەیاند.
(تَرَعَّـى وارتَعـى- تِ الماشـيَةُ): ئاژەڵەکـە لەوەڕا.
(إسـتَرعَى- الماشـيَةَ): داوایکـرد ئاژەڵەکە بلەوەڕێنێت.
(- هُ ماشِـيَتَهُ): داوای لێکـرد ئاژەڵەکەی بۆ بلەوەڕێنێت/ ببێتە شوانی ئاژەڵەکەی.
(«مَـن اسْـتَرعى الذِئـبَ فَقَـدْ ظَلَـمَ»): هەر کەسـێك گـورگ بکاتە شـوان سـتەمو زۆرداریـدەکات (ئێمەیـش دەڵێین: دووگ بە کتك دەسـپێرێت) (بە یەکێك دەڵێن کە بڕوا بە ناپاك بکاتو جڵەوی کاری بداتە دەست/ و پشتی پێببەستێت).
(الرِعي (ج) أرعاء): گیا/ لەوەڕ.
رَعيُ الإبِل) (ن): ڕووەکێکە حوشتر دەیخوات/ درکەوشتر.
(رَعيُ الحمام) (ن): کۆترەگوڵە جۆرە گوڵێکە

جاران بایەخێکی پزیشـکیی هەبـوو لە زۆر شوێنی گێتیدا هەیە زۆر جۆری هەیە یەکێك لەوانـە کۆترە گوڵەی نـاو باخ کە بۆ جوانیی دەڕوێنرێت.
(الرِعْيَة): ١-لەوەڕاندن ٢- چاودێریکردن.
(المَرعى (مص) (ج) مَراعٍ): ١-گیا ٢-لەوەڕگا.
(المَرعى والمَرعاة): لەوەڕگا.
(راعي الماشيَة (ج) رُعاة ورُعْيان ورُعاء (م) راعيَة (ج) رَواعٍ): شوان.
(راع البَقَر): گاوان.
(راعي البُستان): باخەوان.
(راعيَـةُ الأُتُنِ): (ح) : کوللـە حاجی (جۆرە کوللەیەکە).
(راعيَةُ الرأس) (ح): ئەسپێ.
(راعيَةُ الشِيب ورَواعية): سەرەتای پیری.
الرَّعِيَّـةُ: ١-ئاژەڵـی لـەوەڕاو ٢-ئاژەڵـی لەوەڕێنراو.
الرُّعـاوی و الرُعـاوی: ئاژەڵ کـە لە نزیك خوێشکەڵو ئاوایەوە بلەوەڕێنرێت.
(الرَعاوِیَّة): ئاژەڵی لەوەڕێنراو هی هەرکەس بێت.
(الأَرعاوِیَّة): ئاژەڵی لەوەڕێنراوی سوڵتان.
٢-(رَعَى- النُجـومَ. رَعْياً ورِعايَةً ومَرعى): چاودێریـی ئەسـتێرەکانیکردو تێڕوانـین/ بەخێویکردن.
(راعـى- النُجـومَ. مُراعـاةً): چاودێریـی

ئەستێرەکانیکردو تێیڕوانین.

(- الأمْرَ): چاوەڕێی کارەکەیکردو تەماشایکرد بزانێت چی لێدێت.

(- الرَّجُلَ): چاوی لە پیاوەکە بوو/ ئاگاداریبوو/ پارمەتیدا/ چاکەی لەگەڵدا کرد.

(الجَوزاء وراعي النَّعائِم) (فك): ناوی دوو هەسارەن ترازوو یەکێکیتر.

٣-(رَعى- الأَميرُ رَعيَتَهُ رِعايَةً): میر میللەتەکەی خۆی پاراستو کاروباری باش بەڕێوەبردنو بەتەنگیانەوە هات.

(-عَلَيهِ حُرْمَتَهُ): پارێزگاریی ڕێزو ناموسیکرد/ پاراستیو بە تەنگ ڕێزیەوە هات.

(-الأَمرَ): بەتەنگ کارەکەوە هاتو پاراستی.

(رَعّى- هُ. تَرعِيَةً): نزاو دۆعایکرد کە خودا ئەوو بپارێزێت.

(راعَى- الأَمرَ. مُراعاةً): بە تەنگ کارەکەوە هاتو پاراستی.

(أَرعى – عَلَيهِ. إرعاءً): بە دەربەسیەوە هات/ هێشتیەوەو میهرەبانیی لەگەڵدا کرد.

(إستَرعى-ه الشيءَ إِستِرعاءً): داوایلێکرد شتەکە بپارێزێتو بەدەربەسیەوە بێت.

(الَرِعي): ١-پاراستنو بەتەنگەوەهاتن ٢-لەوەڕاندن/ بەخێوکردن.

(«رَعياً لَكَ»): خودا بتپارێزێت/ بپارێزرێیت.

(الرُّعيا والرُّعوَى والرَّعَياء والرَّعوى): پاراستنی کارو بەتەنگەوەهاتنی.

(الراعي (فا) (ج) رُعاة ورُعيان ورُعاء ورِعاء (م) راعيَة و (ج) رَواعٍ: میرو سەردارو گەورەو کاربەدەستی میللەتو سەرپەرشتیاری کاروبار وەك قەشەو بەترپاركو هیتر.

(المَرعِيّ): ئەوەی کە دەبێت بە دەربەسیەوە بێنو ئەوەی دەپارێزرێتو بەخێودەکرێن.

(الرَّعِيَّة (ج) رَعايا): ١-ئەتەوەو میللەت ٢-خەڵکەکە بە گشتی کە سەرپەرشتیاریان هەیە/ سەردارێانهەیەو کاری بۆ بەڕێوەدەبەن.

(رَعيَة ورَعايا المَلِك): ئەوانەی لەژێر فەرمانی شادان/ خەڵکی وڵاتێك کە لەژێر دەسەلاتی شادان/ ئەو خەڵکەی لەژێر ڕکێفی گەورەیەکدا بن وەك ئەوانەی لەژێر فەرمانی قەشەیەکدابن.

٤-(راعَيتُ- هُ سَمعی): گوێم بۆ شلکردو گوێم لێگرت.

(«هُوَ لايُراعي إلى قَولِ أَحَد»): ئەو گوێ لە قسەی کەس ناگرێتو ئاوڕی لێنادانەوە.

(أَرعَيتُ- هُ سَمعي): گوێم بۆ قسەکەی شلکرد/ گوێم دایە قسەکەی.

(إِستَرعى- هُ السَّمعَ. إستِرعاءً): دوایلێکرد گوێ بۆ قسەکانی شلبکات/ گوێی لێبگرێت.

(الراعي (ج) رُعاة ورُعيان ورُعاء (م) راعِيَة (ج) رَواعٍ): هۆگری چاك.

الملحق:

رع: (اَلرِّعاية (مـــص): ١-لەوەڕاندنی چوارپێ لە لەوەڕگادا ٢-بەتەنگەوەهاتن.

(«رعايةُ المَواشي»): ئاژەڵلەوەڕاندن ٢-شوانیی.

٣-السياســة وتَدبــير الشُــؤون: رامیاریی‌و کار بەڕێوەبردن‌و بەتەنگەوەهاتن٤-بەتەنگەوەهاتن‌و پاراســتنی مــافــو پەیمــان‌و دەســتەبەریی ٥-بەخێوکردن‌و بەدەمەوەهاتن.

(«رعايــة الطفــل»): بەخێوکــردن‌و سەرپەشتیکردنی منداڵ ٦-سەرپەرشتیکردن.

(«جَرَتِ الحَفلَة بِرِعايَةِ فُلان»): ئاهەنگەکە بەسەرپەرشتیی فیسار سازدرا.

(«معامَلَةُ الدُوَل الأكثَر رعايَةً»): کردەکاریی لەگــەڵ ئــەو دەوڵەتانەدا بکرێــت کە زۆرتر پێویســتیان بە ئاوڕلێدانەوە هەیەو لەپێشتر بگیرێن.

رغ: (رَغرَغَ): خۆی لە چاکەکردندا نوقومکرد.

(-ت إبِلُهُ): حوشترەکانی هەموو ڕۆژێك/ کەی بیانوســیتایە دەچوونە ســەر ئاوەکەو ئاویان دەخواردەوە.

(-الأمرَ): کارەکەی (نهێنیکرد/ شاردەوە).

رغــب: ١-(رَغِبَ- فيهِ رَغْباً ورُغْباً ورَغْبَةً): خواســتی/ حەزیلێکــرد/ ئارەزوویکرد/ دڵی تێچوو و ویستی.

(- عَنهُ): لێبێزار بوو (ضــد): ١-وازیلێهێناو لێیتەوەلا بوو ٢-بۆیچوو ویستی.

(-بِهِ عَن غَيرِهِ): حەزی لەوو لە هیتر زۆرتر کــردو ئــەوی زۆرتر چــوو بە دڵــدا/ ئەوی هەڵبژاردو لەهیتری لەپێشترگرت.

(-إليهِ. رَغباً ورَغبى ورُغبى ورُغْبَةً ورَغْبَةً ورَغبوتاً ورَغَباتــاً ورَغبــاءً): لێیپاڕایەوە/ لالایەوە/ کەوتە نزاو دەستدامان.

(رَغَّبَ- هُ): ئارەزووەکەی هێنایە جێ/ ئەوەی ئەو داوایکرد دایە.

(-هُ في الشيءِ): حەزی بۆ شتە جووڵاند.

(«لَرغَــبَ اللهُ قَــدْرَكَ»): خودا پایــەو ڕێزی بەرزکردیتەوەو پێیگەیاندیت.

(تَراغَــبَ- النَاسُ في الخَــيرِ): خەڵکی ڕوو لە چاکە بوون حەزیان لە خێر بوو.

(إرتَغَبَ- فيهِ): حەزیلێکرد/ دڵی ئەوەیویست/ دڵی تێچوو.

(اَلرَغَــب لَلرَغُــوب): ویســتراو/ دڵتێچــوو/ حەزلێکراو/ بەدڵبوو.

(اَلراغُوب= الراغِب): ئارەزوومەند/ دڵویستوو/ حەزلێکردوو.

(اَلرَغبَة): حەز/ ئارەزوو/ خواست.

(اَلرَغيبَــة (ج) رَغائب):١-ئارەزووکــراو/ حەزلێکــراو/ ئــەوەی دڵبیەوێــت/ دڵتێچوو ٢-بەخشینی زۆر.

٢-(رَغُبَ- رُغْباً ورُغُبــاً ورَغابَةً): زۆرخۆر/ ورگنبراو/ تێرنەخۆر/ چڵێس.

(-الوادي): دۆڵێکی فراوان کە ئاو زۆر بگرێت.

(تَراغَبَ- الوادي): دۆڵەکە بەرفراوانبوو.
(اَلرُغُب والرَغاب – مِنَ الارض): زەوییەکی ئاو هەڵمژ کە بە بارانێکی لێزمە نەبێت ئاوی لەبەر نەڕوات.
(طِريقٌ رَغِب (ج) رُغُــب): ڕێگەیەکی پانو فراوان.
(اَلرَغيــب (ج) رِغــاب): خەڵکانێــك گەدە فراوانو هیتریش ورگ فراوان.
(«حَوضٌ رَغيبٌ وسَــقاءٌ رَغيبٌ»): گوێکی گەورەو فراوانو کوندەو مەشکەی فراوان.
(«فَرَسٌ رَغيــب الخُطـوة»): چارەوێیەکی هەنگاو گەورە/ بە هەنگاو.
(«رَغيبُ البَطنِ»): زۆرخۆر.
(حِملٌ رَغيبٌ): بارێکی گرانو کۆڵێکی گران.
(اَلرَغيبَة): مێی وشەی (اَلرَغائِب).
رغث: ١-(رَغَثَ- الوَلَدُ اُمَّهُ. رَغثاً): کۆرپەکە/ منداڵەکە مەمکی دایکی مژی.
(- ەُ): یەك لەسەریەك نێزەکەی پێداکرد.
(رُغِثَ): هاواری دەماری مەمکیکرد.
(اَرغَــثَ- تِ المَراَةُ): ژنەکە بوو بە شــیردەر/ دایەن.
(-تِ المَــراَةُ وَلَدَهــا): ژنەکــە مەمکــی بەکورپەکەیدا.
(رَغُوث ورَضَفُوثَة ومُرغِث): ژنی شــیردەری منداڵەکەی/ بە شیری خۆی بەخێوی بکات.
(اَرغَثَ- ەُ): ١-تیغەکەی نێزەکەی بە دەماری مەمکیدا کــرد ٢-یەك لەســەریەك نێزەکەی پێداکرد.
(اِرْتَغَــثَ- الوَلَدُ اُمَّــهُ): کۆرپەکە/ منداڵەکە دایکی مژی.
(اَلرُغَثاء): دەماری شیر لە مەمکدا.
٢-(رَغَثَ- القَومُ فُلاناً رَغثاً): هێندە سواڵیان لە فیسار کرد تا هیچی بە دەستەوە نەما.
رُغِثَ: هێندە سواڵی لێکراو داینێ تا هیچی بە دەستەوە نەما.
٣-(اَلرُغث): شوێنی ئەموستیلەی پەنجە.
رَغَدَ: ١-(رَغِدَ ورَغُدَ- عَیشُهُ. رَغَداً ورَغادَةً): ژیانو گوزەرانی خۆشو تێروتەسەلبوو.
(عَیــشٌ رَغْدٌ ورُغَــدٌ ورَغیدٌ): گــوزەرانو ژیانێکی تێروتەسەلو خۆش.
(اَرغَدَ- القَومُ): خوێشــگەل لــە گوزەرانێکی خۆشو پڕ نازو تێروتەسەلدا بوون.
(- اللهُ عَیشَــهُ): خــودا ژیانــی پــڕ نــازو تێروتەسەلو خۆشکرد.
(-القَومُ مَواشِــیَهُم): ئاژەڵەکەیان بەرەڵاکرد بۆ خۆیان بلەوەڕێنو تێربن.
(اِسْــتَرغَدَ العَیشَ): ژیــنو گوزەرانەکەی بە باشو خۆش (هاتە بەرچاو/ زانی).
(قَــومٌ رَغَدٌ ونِســاءٌ رَغَدٌ): خوێشــگەلێكو ژنانێکی خۆشگوزەرانو تێروتەسەل.
(عَیشٌ رَغید): ژیانێکی بە نازو تێروتەسەلو خۆش.

(راغِد (ج) رَغد): خۆشگوزەران‌و بەختیار.

(اَلَمرغَدَة): باخ‌و گوڵزار.

٢-(إرغــادَّ): گومانــی لــە ڕاکەبــوو چونــی دەربېڕێت.

(-اللَبَنُ): شیرەکە بزڕکا.

(اَلرَغیدَةُ): فرنی/ محەلەبی‌شیر دەکوڵێنرێت‌و ئاردی تێدەچێنن‌و تێکەڵیدەکەن.

رغــس: (رَغَسَ واَرْغَــسَ- هُ اللهُ مالاً ووَلَداً. رَغساً): خودا دڵراو زاروڵەی زۆری دایە.

(اِسْــتَرغَسَ- هُ): بە نەرمی زانی/ بە نەرمی دانا.

(اَلرَغْس (ج) اَرْغاس): ١-خۆشــی‌و نازو تێرو تەسەلیی ٢-فەڕ ٣-بەرەوبوون.

(اَلَمرغِس- مِنَ العَیش): ژیانی پڕ نازو بووە/ بوون.

رغــش: (رَغَشَ- عَلَیــهِ. رَغشــاً): گێچەڵی بۆنایەوە.

رغف: ١-(رَغَفَ- العَجینَ. رَغْفاً): هەویرەکەی دا بەیەکدا تۆپەڵیکرد/ کردی بە گونك.

(اَلرَغیف (ج) اَرغِفَة ورُغف ورُغُف ورُغفان وتراغیــف): ١-گونکــە هەویــر ٢-کولێــرە/ لەواشە/ نان.

٢-(رَغَفَ- البَعــیَرَ. رَغْفاً): تۆو یان ئارد یان شتێتری کرد بە دەمی حوشترەکەوە.

٣-(اَرغَفَ): پەلەی لە ڕۆیشتنەکەدا کرد.

(-اِلَیهِ): چاوی تێبڕی/ تیژ تەماشایکرد.

(وَجهُ مُرَغَّف): تیژتەماشایکرد/ دەموچاوێکی قەبەو ترش‌و تاڵ.

رغل: ١-(رَغَلَ- الوَلَدُ اُمَّهُ. رَغْلاً): منداڵەکە دایکی مژی.

(اَرغَــلَ- تِ الأمُ وَلَدَها): دایکەکە شــیری بە منداڵەکەیدا.

(- الجدِيُ اُمَّهُ): کارەکە دایکەکەی مژی.

(اَلرُّغُــول): گوێرەکە یــان کارمامز یان کاری بزنــە کێویی‌و بەرخی مەڕە کێویی کە دایکی بمژێت.

(«هُــوَ رَمٌ رَغُول»): ئــەو وەك بەچکەیەکی ملۆمووشــکەرە. واتــا هەمــوو شــتێك دەماشێتەوە.

٢-(اَرْغَــلَ- الرَجُــلُ): بەهەڵــەدا چــوو و گومرابوو/ ونبوو.

(الشَيءَ): شتەکەی لە شوێنی خۆیدانەنایەوە.

٣-(اَرْغَــلَ- اِلَیــهِ): بەلای ئــەودا لایدا/ لای ئەویگرت.

٤-(اَرْغَلَ- الــزَرعُ (ز): کشــتەکە دانیگرت‌و شیلەی تێکەوت.

٥-(اَرغَــلَ- المــاءَ): ئاوێکــی زۆری ڕۆکــرد/ داکرد.

٦-(اَرْغَلَ- المَکانُ): شوێنەکە ڕووەکە تاڵەکەی لێڕووا.

(اَلرُغْل (ج) اَرْغــال (ن): تاڵەکە ڕووەکێکی تاڵە.

٧-(اَلأَرغَل- مِنَ العيش): ژیانی خۆشیو بێگیروگرفت.

رغم: (رَغَمَ- هُ. رَغْماً): ناچاریکردو ملی پێدانەواند/ سەرشۆڕیکرد.

(- الشَيءَ): ڕقی لە شتەکە بووەوە/ بێزی لە شتەکە هاتەوە.

(رَغَمَ ورَغِمَ أَنْفَهُ للهِ رَغماً ورَغَماً): لەبەر بارەگای خودادا ملی سەرشۆڕیو کەساسیو ناچاریی بۆ خودا دانەواندو پاڕایەوە.

(راغِمُ الأَنفِ (ج) رُغْمُ الأُنفِ): ناچارو بێدەسەڵاتو کەساسو سەرشۆڕ.

رَغِمَ- هُ: ڕقی لێبووەوە/ چارەی نەویست.

(رَغَّمَ-هُ): سەری پێشۆڕکردو کەساسیکرد.

(قالَ لَهُ رُغماً رُغماً): پێیوت: چارت ناچارە. ئێمە دەڵێین: (خۆشتبێتو ترشتبێت).

(رَغَّمَ- أَنفَهُ): لووتی (پێداژەند/ پێنایە سەر زەوی) ناچاریکرد.

(«رَغَّمَ اللهُ أَنْفَهُ»): خودا سەرشۆڕو زەبوونیکرد.

(- فُلانٌ أَنفَهُ): خۆی بە دەستەوەداو لووتی داژەند.

(راغَمَ-هُ): ١-لە یەکتری توورە بوون ٢- بێزراندیو دوژمنایەتیی لەگەڵدا کرد ٣-بە ناچاریی لێیجیابووەوە.

(أَرغَمَ- هُ): ١-سەرشۆڕیکرد/ لووتی پێداژەند ٢-داخیدایەو ڕقیهەستاند ٣-ناچاری کارێکیکرد

کە بێزی لێبێتەوەو پێیناخۆشبێت.

(- هُ الذُلَّ): بە زۆر لووتی پێنایە سەر زەویو سەرشۆڕیکرد/ زەبوونیو سەرشۆڕیی پێنۆشی.

(- اللهُ أَنْفَهُ): خودا کەساسو سەرشۆڕیکرد.

(-أَهلَهُ): بە ناچاری (لە کەسوکاری بوو و بەجێیهێشتن).

(- اللُقمَةَ مِن فيهِ): پاروومکەی دەمی فڕێدا.

(- تِ الغَنَمُ أَوِ الظِباءُ): چڵم لە لووتی مەڕەکە یان ئاسکەکە هاتە دەرێ.

(تَرَغَّمَ- عَلَيهِ): لێیتووڕە بوو.

(-تُ الرَجُلَ): کارێکمکرد کە پیاوەکە پێیناخۆشبێت.

(اَلرُغم والرَغم والرِغم): پێناخۆشبوون/ ناچاریی/ زۆرلێکردن/ سەرشۆڕکردن/ لووت لە خاکداژەندن.

«أَتى على رُغمِهِ»: بە ناچاریی/ بێدەسەڵاتیی هات.

(راغِمُ الأَنف (ج) رُغْمُ الأَنفِ): سەرشۆڕانە/ زەبوونانە/ ناچارانە/ بارکەوتوانە.

(اَلرُغام (ج) أَرغِمَة): چڵم.

(اَلرَغام): ١-گڵ/ خۆڵ ٢-گڵو لم تێکەڵ ٣-سەرشۆڕیی ٣-ملدانی ناچارییو بێدەسەڵاتیی.

(اَلرُغامَة): ئەوەی دەخوازرێت/ دەویسترێت.

(«لي عِنْد فُلان رُغامَة): شتێكم لای فیسارە داوایدەکەمەوە.

(اَلرَّغماء- مِن الشاء): ئەو مەڕەی کە پەڵەیەکی سپی یان ڕەنگێك کە لە ڕەنگی لەشی جیابێت بە لووتیەوە بێت.

(اَلمَرْغَم والمَرغِم (ج) مَراغِم والرُّغامی): لووت/ کەپوو.

(اَلمُراغَم) (مفع): ١-شەپرزەکراوو ناچارکراو ٢-دەرووی هەڵاتن/ دەربازگەو ڕۆگە ٣-قەڵا ٤-پەناگە.

(اَلمِرغام (م) مِرغامَة): ڕقهەڵسێن.

(اَلمَرْغَمَة): پێناخۆشبوون/ ناچاریی/ بێزلێکردنەوە/ ناچارکردن.

(فَعَلْتُ ذلك على مَرغَمَتِهِ): ئەوەمکرد هەرچەندە پێیناخۆشبوو.

رغن: ١-(رَغَنَ- فيه رَغْناً): مرخی لێخۆشکرد/ چاوی تێبڕیو حەزی لێکرد.

(اَرغَنَ- هُ): خواردنیدایە.

٢-(رَغَنَ- إلَيهِ): گوێی بۆ شلکرد/ گوێی لێگرت.

(اَرغَنَ- إلَيهِ): گوێی لێگرت/ گوێی بۆ شلکرد.

(-لِفُلانٍ): بە قسەیکرد/ ملیدا/ بەفرمانیکرد.

(- الأمرَ): کارەکەی بە ئاسانزانی/ بە ئاسان هاتە بەرچاوی.

٣-(اَلأُرْغُن والأُرْغَنُون (مو) (یونانیة): ئارگۆن.

رغا: ١-(رَغا- البَعِيرُ اَو النَّعامُ اَوِ الضَّبْعُ. رُغاءً): حوشترەکە بۆڕاندی یان وشترمرخەکە قیڕاندی یان کەمتیارەکە مڕاندیو دەنگی بەرزکردەوە.

(-الصَبيُّ): منداڵەکە زۆرگریا/ کڕوزایەوەو هەنسکیهەڵدا.

(-الرَعْدُ): هەورەگرمەکە دەنگیدایەوە/ گرماندی/ ناڵەیکرد.

(-هُ رَغْواً): کەساسیکردو سەرشۆڕیکرد/ کەمەفتیکردو خستیە بۆڕەبۆڕ (چونکە حوشتر تا زەبوونو کەمەفت نەبێت ناکەوێتە بۆڕەبۆڕ).

(رَغَّى- هُ تَرغِيَةً): زەبوونو کەمەفتیکرد/ ملی پێشۆڕکرد.

(-فُلاناً): فیساری تووڕە کرد.

(اَرغا- هُ): سەری پێشۆڕکردو زەبوونیکرد.

(«اَرغَى الرَجُلُ وأزبَدَ»): کابرا کەوتە شاتەشاتو هەڕەشەو گوڕەشەو تووڕەبوون.

(«اَتَيْتُهُ فَما اَثغَى ولا اَرغَى»): هاتمە لای نە مەڕێك نە مێحوشترێکی دامێ.

(الراغِيَة): مێحوشتر.

٢-(رَغا ورَغّى واَرغى اللبنُ و نَحوَهُ. رَغْواً وتَرغِيَةً وإرغاءً): شیرەکە کەفیکرد.

(إرتَغَى – اللَبنَ): کەفی شیرەکەیگرت.

(- الرغْوَةَ): کەفەکەی خواردەوە.
(اَلرُغوَة والرَغْوَة والرِغوَة (ج) رُغَیً ورِغَیً والرُغایَـة والرِغایَـة والرِغـاوَة والرُغاوی والرَغـاوی والرِغـاوی- مـنِ اللَّبَن: کـەفـو چەوریی‌و سەرتوێژی شیر.
(اَلمِرغاة): کەفگیر/ کەوگیر.
(اَلمُرغّـي- مِنَ الکلام): ئاخاوتنـی ناڕوون‌و نادیـار/ قسـە کە هیچـی بەسـەر هیچەوە نەبێت.
رف: ١-(رَفَّ. رَفّاً): زۆریخوارد/ زۆرخۆرییکرد.
(-اللبنَ): گشت ڕۆژێك شیری خواردەوە.
(-شَفَتَیهِ): لچ‌و لێوی خۆی مژی.
(- الدابَّـةَ): کای بـە چوارپێکەدا/ کای کردە بەر چوارپێکە.
(اَلرَّفّ والرُفَّة): کا.
(اَلرَّف): خواردنەوەی هەموو ڕۆژێك.
("اَخَذَتْـهُ الحُمـی رِفّاً): هەمـوو ڕۆژێك تا گرتی.
(اَلرُّفاف): وردەکا.
٢-٠رَفَّ- هُ. رَفّـاً): ١-خزمەتیکـردو چاکەی لەگەڵدا کرد ٢-کارێکیکـرد کە پایەی باڵاکرد ٣-کردەوەیەکیکـرد پایـەی هێنایـە خوارێ/ نزمیکردەوە.
(- الناسُ بِهِ): خەڵك لێی گردبووەوە.
("ذَهَبَ مَـن کانَ یَحُفُّهُ ویرِفُّهُ"): ڕۆیشـت ئەوەی دەیگرتە خـۆی‌و میهرەبانیی لەگەڵدا دەکرد.
(- بِهِ): ڕێزی لێگرت.
(- إلی کـذا): دڵـی بـەو شـتە خۆشـبوو و سرەوت.
(اَرَفَّ- تِ الدَّجاجَـةُ علی بَیضِهـا. إرفافاً): مریشـکەکە باڵی بەسـەر هێلکەکەیدا گرت/ لەسەری کڕکەوت.
٣-(رَفَّ- تِ العینُ. رَفّاً): پێڵووی چاوی فڕی.
(- البَرْقُ): هەورەبرووسکەکە/ چەخماخەیدا.
(- لَونُـهُ. رَفّـاً ورَفیفـاً): ڕەنگەکـەی/ بریقەدایەوە/ شەوقیدایەوە.
(رَفَّ وارْتَـفَّ- النَّباتُ): گیاکە یان ڕووەکەکە لە تەڕو پاراویی شـکۆفەدا خۆی نەخشـاندو لەرییەوە.
(اَلرَفیـف): ١-زۆریـی گژوگیـاو شـکۆفەی ٢-پیت.
("فتی. رفیفُ الأَخلاق"): لاوی بەڕەوشت.
(الرَّفـاف): زۆر درەخشـاوەو جـوان/ زۆربەنوێن.
("ثُغر رَفّاف"): دەمولێوێکی زۆر جوان.
٤-(رَفَّ- البَیتَ رَفّـاً): ڕەفەی بۆ خانووەکەی کرد.
(اَلـرَّف) (مص) (ج) رُفـوف ورِفاف): ڕەفە کـە لە خانوودا بـە تەختە دەکرێت‌و شـتی دەخرێتە سەر.
(اَلرَفیف): بنمیچ.

٥-(رَفَّ- ثَوبَهُ. رَفّاً): پارچەی دایە کراسەکە تا لە دامێندا فراوانتر بێت.

٦-(اَلـرَفّ (ج) رُفُوف ورِفـاف): ١-ووردەلم ٢-رەوە/ گەلە (ئاژەڵ) یان پۆلە باڵندە ٣-بەرگی نەرم و شل ٤-گەوری مەڕ.

(اَلرف): گەلە حوشتر.

٧-(رَفرَفَ- الشيءُ): شتەکە دەنگیدایەوە.

(-الطائِـرُ): باڵندەکـە باڵیکـردەوەو دایبەیەکدا.

(اَلرَفراف (ح) = خاطِف ظِلّهِ): ماسیگرە.

٨-(اَلرَفـرَف (ج) رَفـارِف): ١-رەفـە ٢-پەلی شۆڕی درەخت و رووەکیتر ٣-لکی هەموو شتێك کە بنوشتێنرێتەوە ٤-فەرش و رایەخ ٥-نوێنی نوستن ٦-سەرین ٧-بەریگ تەنکی ئاوریشمین ٧-بەرۆ کە بە دامێنی چادرەوە دەدروێت.

("ضَرَبَتِ الريحُ رَفرَافَ الفُسـطاطِ"): باکە پەرەکەی دامێنی دەوارەکەی شـەکاندەوە ٨-چرچکـراوی دامێنـی دەوارو تەنیشـتەکەی ٩-ئەمـلاولای/ تەنیشـتەکانی زرێ ١٠-پلپلەی زرێکە/ ئەوەی بە زرێکەوە شۆڕبۆتەوە.

(رَفـرَفُ الدِرعِ):زرێکڵاو کە ئاسـتێکی پێوە بەند دەکرێت و پیاو بە کۆڵیدا دەدات.

رفـأ: ١-(رَفَأَ- السَـفينَةَ. رَفـأ): پاپۆڕەکەی نزیك رۆخەکە کردەوە.

(- الثَوبَ): دراویی بەرگەکەی چنییەوە.

(-بَينَهُـم): نێوانیانـی کۆککـردەوە/ تەبایکردنەوە.

(أرفَأَ- إلَيهِ): لێنزیکبووەوەو پەنایبۆبرد.

أرفَأَ- تِ السَـفينَةُ): پاپۆڕەکـە لە رۆخەکە نزیکبووەوە.

(- الشَيءَ إلَيهِ): شتەکەی لێنزیککردەوە.

(- الرَجُلُ): قژی خۆی داهێنا.

(اَلرِفَاء): بەرگچنەوە.

(اَلمَرفَـأ والمُرفَـأ (ج) مرافـئ مِـن البَحر): بەندەرو لەنگەرگای پاپۆڕ.

٢-(رَفـأَ- هُ. رَفأ): پیرۆزبایـی ژنهێنانەکەی لێکـردو پێیـوت، پێکەوە بیرو خـەرۆ بن و ژیان بە خۆشیی ببەنە سەرو وەچەی زۆرتان بێت.

(رافَـأَ وأرفَـأَ-هُ): دڵیراگـرت و لاوانـدی و سۆزیدایە.

(تَرافَأ- القَومُ علی الشَـيءِ): لەسـەر شتەکە رێککەوتن/ پێکهاتن و کۆمەکی یەکتریانکرد.

(اَلرِفاء): رێککەوتن/ پێکهاتن.

رفت: (رَفَتَ. رَفتاً): شکاو وردوخاش بوو.

(-الشَيءَ): شتەکەی شکاندو وردیکرد.

(-الحَبلُ): پەتەکە پچڕا/ پسا.

(-العَظمُ): ئێسقانەکە وردبوو.

(تَرَفَّتَ وارفَتَّ): شکاو وردوخاشبوو.

(- الحَبلُ): پەتەکە پچڕا.

(-العَظمُ): ئێسقانەکە وردبوو.

(اَلرُفَت): ١-ئەوەی هەموو شتێك دەشکێنێت و

دەهاڕێت/ ورد دەکات/ هاڕەر ٢-کا.
(اَلرُفات): ١-وردو خاشی شت/ پارچەی شکاوی شت ٢-پاشماوەی شتی پەککەوتە ٣-تەرمی مردوو ٤-کەلاکی تۆپیوو مردارەوەبوو.
رفث: (رَفَثَ ورَفِثَ وأَرفَثَ- في كلامِهِ): قسەی ناشیرین و بێرەعتکیدر.
(اَلرَّفث) (مص): قسەی (ناشیرین/ دزێوو/ بێرعەت/ بێشەرمانە).
رفح: (رَفَّحَ- هُ= رَفَّأَهُ): پیرۆزبایی ژنهێنانەکەی لێکرد.
رفغ: (عَيشٌ رافِغٌ): ژیانێکی نەرمی خۆشی تێروتەسەل.
(اَلرُفوغ): وەی/ چورتومی سەخت.
رفد: ١-(رَفَدَ- هُ): ١-شتی پێبەخشی/ دەستیگرت ٢-کۆمەکیکرد/ یارمەتیدا.
(-الحائِطَ): دیوارەکەی پشتدا/ فیلپایەی دایەبەر.
(- الدابَّةَ وعَلَيها): زینی بۆ کرد یان ئارەقچنی خستە سەرپشت.
(رَفَّدَ-هُ): مەزنیکردو کردی بەسەردارو گەورە.
(رافَدَ- هُ): یارمەتیدا.
(أَرفَدَ- هُ): ١-پێیبەخشی/ شتی دایە ٢-کۆمەکیکرد.
(- لِلدابَّةِ): زین یان ئارەقچنی بۆ کردو خستە سەرپشتی ولاخەکە.

(تَرافَدَ- القَومُ): کۆمەکی یەکتریانکرد/ یاریدەی یەکتریاندا.
(اِرتَفَدَ- المالَ): دارایو ماڵی دەستگیر بوو.
(اِستَرفَدَ- هُ): پەنایبۆبردو داوای یارمەتیی لێکرد ٢-داوای بەخشینی لێکرد.
(اَلرَّفد) (مص): ١-کۆمەککردن ٢-بەش و چارەنووس.
("أُريقَ رَفدُهُ"): بەشی لە ژیانەدا بڕا واتا مرد.
(اَلرِفد (ج) أَرفاد ورُفُود): ١-دەستگیرۆییکردن/ یاریدەدان ٢-بەخشش ٣-پاڵگرتن و پشتیوانیی.
(اَلرِفدَةُ (ج) رِفَد): دەستە خەڵکێك.
(اَلرافِد (فا) (ج) رُفَّد): ١-جێنشینی شا کاتی لەوێ نەبوونی شا ٢-ڕووبارێك کە بڕژێتە ڕووبارێکیترەوە.
(اَلرافِدَة (ج) رَوافِد): تەختەی بنمیچ کە دەخرێتە سەر پردی بنمیچەکە خەڵکە رەشۆکەکە پێیدەڵێن: (الوَصلَة).
(اَلرِفادَة): ١-زین ٢-ڕاگری زینەکە یان کورتانی حوشترەکە ٣-پەڕۆی سەر برین.
(اَلمُرفَد والمِرفَد (ج) مرافِد): یاربوو/ یارمەتی/ کۆمەك.
٢-(اَلرَفد): جامی گەورە.
(اَلرِفد (ج) أَرفاد ورُفُود): جامی گەورە.
(ناقَةٌ رَفُود (ج) رُفُد: مێحوشترێك کە جامە گەورەکە بە چارە دۆشینێك پڕدەکات.

(اَلرافِدان): دیجلەو فورات.

(اَلمِرفَد (ج) مَرافِد): جامی گەورە.

(اَلمَرافِيد): مەڕێکی هەمیشە شیر کە بە زستانو هاوین شیربدات.

رفس: ١-(رَفَسَ- ُ رَفْساً و رِفاساً): لەقەیەکی بە سنگیدا کێشا.

(اَلرَّفْسَة): لەقە یان شەق بە سنگداکێشان.

(ناقَةٌ رَفُوس): مێحوشترێکی لەقەوشێن.

٢-(رَفَسَ- اللَّحْمَ ونَحْوَهُ رَفْساً و رِفاساً): گۆشتەکە یان شتیتری وەهای کوتا.

٣-(رَفَسَ- البَعِيرَ رَفْساً و رِفاساً): دەستی حوشترەکەی تا ئەژنۆی بە پەتەکە بەستەوە.

(اَلرِفاس): پەتێکە دەستی حوشترەکەی تا ئەژنۆی پێدەبەسترێتەوە.

رفش: ١-(رَفَشَ. رَفْشاً): چێژی لە خواردنو خواردنەوەکەی بینی.

(- الشَّيءَ): شتەکەی کوتا هاڕیو سوویەوە.

٢-(رَفَشَ- القَمحَ. رَفْشاً): گەنمەکەی کوتاو توێکڵەکەی لێکردەوە.

(- في الأَمرِ رُفُوشاً): پەلی بەکارەکە هاویشت/ کارەکەی فراوانکرد.

(رَفِشَ. رَفَشاً): گوێپانبوو.

(اَرفَش (م) رَفشاء (ج) رُفْش): گوێپان.

(رَفَّشَ لِحْيَتَهُ): ڕیشی بەردایەوە/ هێشتەوە تا وەك خاکەنازی لێهات.

(اَلرَّفْش) (مص): ١-خاکەناز ٢-ڕادەری پاپۆڕ.

(اَلرَّفّاش): گەنمکوتو جاکەری توێکڵەکەی.

(اَلمِرفَشَة): خاکەناز.

رفص: (تَرافَصوا- الماءَ): بەسەرە ئاویانخواردەوە.

رَفيص: سەرەگریی ئاوخواردنەوەهەریەکەیان خاوەن سەرەی خۆیەتیو سەرەیگرتووە.

"هُوَ رفيصُكَ": ئەو سەرەگرە لەگەڵ تۆدا.

(اِرتَفَصَ- السِعرَ): نرخەکە گرانبوو/ بەرزبووەوە.

(اَلرُفْصَة): سەرەی ئاو خواردنەوە.

رفض: (رَفَضَ- الشيءَ رَفضاً ورَفَضاً): شتەکەی نەویست/ فرێیداو وازی لێهێنا.

(رافِض (ج) رافِضُون ورَفَضَة ورُفّاض): نەویستوو/ نەویست.

(- الإبِلَ): حوشترەکانی لە لەوەڕگاکەدا رەهاکرد/ بەرەڵاکرد بۆ خۆیان بلەوەڕێنو بڵاوببنەوە.

(-الوادي): دۆڵەکە بەرفراوانبوو.

(-تِ الإبِلُ رُفوضاً): حوشترەکان بە تەنیاو بۆ خۆیان لەوەڕانو شوانەکە دوایان نەکەوتو کۆینەکردنەوە.

(أَرْفَضَ- الإبِلَ): حوشترەکەی بەرەڵاکرد بۆ خۆی بلەوەڕێت.

(-الوادي): دۆڵەکە بەرفراوانبوو.

(تَرَفَّضَ): بڵاوبووەوەو شکا.

(-الدَّمعُ): فرمێسکەکە ڕژاو بڵاوبووەوەو پرژەیکرد.

(إرفَضَّ- الشيءُ): شتەكە بڵاوبووەوەو بەملاولادا ڕۆیشت/ كەوتە ئەملاولا.

("إرفَضَّ الناسُ عَنهُ"): خەڵكەكە لێیتەكینەوە.

(-الدَمْعُ): فرمێسكەكە ڕژاو بەملاولادا پرژەیكرد.

(الجرحُ): برینەكە كێمو زووخیدەردا.

(-الوَجعُ): ئازارەكە نەما/ دامركا.

(إستَرفَضَ- الوادي): دۆڵەكە فراوانبوو.

(الرَّفض (مص) (ج) رِفاض والرَفَض (ج) أرفاض): ١-ڕەوە حوشتر یان گەلەئاسكی بەرەڵاو بڵاو.

"نعامٌ رَفَضٌ": حوشترمرخی كۆمەڵ كۆمەڵی پەرشو بڵاو ٢-شتی شكاوی پەرشو بڵاو ٣-كەمەكە شتێك.

("في القربةِ رَفَضٌ مِن ماءٍ"): كەمەكە ئاوێك/ جۆرە ئاوێك لە كوندەكەدا هەیە.

("رَجُلٌ قَبَضَةٌ رُفَضَةٌ"): پیاوێكە شت دەگرێتە دەستو پاشان وازی لێدەهێنێت.

(الرافِضَة): دەستە شیعەیەكەن.

(رافِضيّ): كەسێكە لەو دەستە شیعەیە بێت.

(الفِرقةُ مِنَ الرَّوافِض): ئەو تیپەن كە لە شەڕدا یان لە بارێكدا پشتیانكردۆتە سەرۆكەكەیانو وازیان لێهێناوە.

("لاخَيرَ في الرَّوافِض"): بێفەڕن ئەوانەی پشت تێدەكەنو وازدەهێنن.

(الرُفاض- مِنَ الشيءِ): شتی شكاوو پەرشو بڵاوەبوو.

(الرِفاض): ١-چوارڕێیان/ ڕێی بەملاولادا بوو ٢-دەرەی زەوی.

(الرُفُوض): گیای پەڵەپەڵەو بڵاو.

(رُفُوضُ الناس): تیپەو دەستەی جیاجیای خەڵك.

(-الأرض): ١-زەویی بێخاوەن ٢-زەویی وازلێهێنراو.

(الرَفيض= المرفُوض): ١-وازلێهێنراو نەویستراو ٢-ئەرەقی لەش/ خوەی لەش ٣-نێزە شكاوەكان.

(المَرفِض- مِن الوادي (ج) مَرافِض): دەرەی ئاوی لافاو كە بە دۆڵەكەدا ئاوەكە دەڕوات.

رفع: (رَفَعَ- الشيءَ. رَفعاً): ١-شتەكەی هەڵبڕی/ بەرزكردەوە ٢-شتەكەیبرد.

(-الكَلِمَة): بۆری خستە سەر دوایی وشەكە/ بۆرداریكرد.

(- القَومُ): بەسەر وڵاتدا سەركەوتن.

(- الحَديثَ): ئاخاوتنەكەی بۆ خاوەنەكەی یەكەمجاری بردەوە/ گێڕایەوە.

(-القَومُ الزَرعَ رَفعاً ورَفاعاً ورِفاعَةً): كشتە درواوەكەیان بردە جێخەرمان.

("فُلانٌ لايَرفَعُ العَصا عَن عاتِقِهِ"): كابرا قنگی لە هیچ شوێنێك توێتكە ناخوات/ گۆچانەكەی هەر بەسەر شانەوەیە (ئیدیۆمە)

واتا هەر لە گەرانداپەو سرەوتی نییە.
("هذا أَمرٌ يَرفَع الرأسَ"): ئەمە كارێكە سەر بەرزدەكاتەوە/ پیاو (رووســوور/ سەر بنلند) دەكات.
(رَفُعَ: رِفْعَةً ورَفاعَةً): پایەبلند بوو/ پایەدار بوو.
(رَفيع): پایەبلند/ پایەدار.
(- رَفاعَةً): دەنگی ناسك‌و بەرز بوو.
(رَفَّعَ- هُ): بلندیكرد/ هەلیبری/ بەرزیكردەوە.
(-القَــومَ): لــە جەنگــدا لــە خوێشــگەل دووركەوتەوە.
(تَرَفَّــعَ): ١-پێشــتركەوت/ پایەدارتــر بوو/ بەرزبووەوە ٢-سەربەرزیی نواند.
(- الشَّــيءَ أَو الرَجُلَ):شتەكەی بەرزكردەوە یان پیاوەكەی رێزدارو پایەدارتر كرد.
(تَرافَعا): یەكتریان بەرزكردەوە.
(إرْتَفَعَ): بەرزبووەوە.
(-الشَيءَ): شتەكەی (هەلیبری/ بەرزكردەوە).
(-السِعرُ): نرخەكە بەرزبووەوە/ گرانبوو.
(- النَّهارُ): رۆژ درێژ بوو.
(-مِن بَينِهِمُ الخِصامُ): ناحەزییان لە نێواندا نەما.
(إســتَرفَعَ – الشَــيءَ): داوای بەرزكردنەوەی شتەكەیكرد.
(-الخِوانُ): سفرەكە/ خوانەكە هیچی لەسەر نەماو كاتی هەلگرتنی هات.

(اَلرَّفيع): پایەبەرز.
("رجلٌ رفيعُ الصَّــوتِ"): پیاوێكە خانەدانە قسەیدەروات.
(اَلرِفْعَةُ (مص): پایەبەرزیی.
(اَلرَّافِعَــة أَو المُخِــل (ف): نوێــل/ هەلــبڕ/ ئامرازێكی ســادەیە بۆ بەرزكردنەوەی شــتی قورس‌و ترازاندنی لە سێ بەش پەیدا دەبێت خالی راگیربوون‌و باســكی بەرگری‌و باســكی هێز. نوێلیش دەكرێن بە ســێ جەشنەوە بە پێــی جێــی راگیربوونیــەوە یەكەمیان وەك قەپان‌و مەقەســت دووەم وەك گوێزشــكێن‌و عەرەبانەی دەســتی یەكپێچكە. سێیەم وەك مووكێش‌و مەقاش.
(اَلرَّفاع والرِفــاع): ١-هەلگرتن‌و قایمكردنی دانەوێلەو بەری كشــتوكال ٢-بردن‌و كێشــەی كشــتە دروەوەكــەو دەســكەنەكراوەكە بــۆ جێخەرمان.
(اَلرُّفاعَة والرَفاعَة والرِفاعَة- مِنَ الصَّوت): بەرزیی‌و توندیی دەنگەكە.
(الإرتِفاع= العُلُو- في المثلث والهَرَم والمَخروط) (هـ) ئەو ستونەیە لە سەرەوە هاتووە خوارەوە بۆ بنكە لە سێگۆشەو هەرەم‌و قووچەكدا.
(- في المَوشور والإسطوانة والمُتوازي الأَضلاع وشُــبه المُنحَرِف) (هـ): بەرزیــی لە ئاوێزەو لوولــەك‌و لاتەریــب‌و نیمچە خشــتەكدا ئەو ســتوونەیە كە لە نێوان هەردوو بنكەدایە ٢-

(فك) بەرزی هەر هەسارەیەك ئەو گۆشەیەیە کە لە نێوان ئاسۆو هێڵی نێوان زەوی‌و هەسارەکەدایە.

(المِرفع): هەڵبڕ/ بەرزکەرەوە.

(المِرفاع) (اع): ئامێرێکە لە چەکە ئاگرینەکاندا کە پێی ئاراستەی نیازەکە دەکرێت.

(المَرفُوع (مفع)- مِنَ الكَلام): ١-قسە/ ئاخاوتن بە دەنگیبەرز ٢-ئەو فەرموودانەی پێغەمبەر/ حەدیسانەی کە بە هی پێغەمبەری دادەنێن.

٢-(رَفَعَ- فُلاناً على صاحِبِهِ في المَجلِس. رَفعاً): لە ئەنجومەندا فیساری پێش هاورێکەی خست.

(-الجَمَلَ في السَّير): حوشترەکە لە ڕۆیشتندا خێرایکرد.

(-الجَمَلَ): خێرای بە حوشترەکە خست.

(-زَيداً إلى الحاكِم رَفعاً ورُفعاناً): زەیدی بە دادگادا تا دادوەر دادگەریی بپرسێت.

(-هُ الى السلطان): ئەوی لە بارەگای سوڵتان نزیککردەوە پێشیخست.

(رُفِع لَهُ الشَيءُ): شتەکەی لە دوورو بینی.

(رافَعَ- هُ الى الحاكِم): سکاڵای لای دادوەر لێکردو هێنایە بەر دادگا دادگەریی بکات.

(تَرافَعَ- الخَصمان إلى الحاكم): دوو ناخەزەکە/ نەیارەکە چوونە بەردەمی دادوەر دادوەرییان بکات‌و تەماشای سکاڵاکە بکات.

(الرافِع (ج) رَفَعَة): پۆلیسی نهێنیی.

(بَرقٌ رافِعٌ): هەورەتریشقەیەکی زۆر بە شەوق.

(الرَّفيعة): ئەو سکاڵایەیە کە دراوە بە دادگاو خرابێتە بەردەم دادوەر.

(المَرفَع و المَرافِع- عِند المسيحيين): لای دیانەکان چەند ڕۆژێکە پێش ڕۆژووگرتن.

(المَرفوع (مفع): گورگەلۆقە/ لۆقەکردن.

٣-(رَفَعَ- الشيءَ في خَزانَتِهِ رَفعاً): شتەکەی لە گەنجینەکەیدا شاردەوە.

(رافَعَ- هُ): یەکتریان جێهێشت.

(-بهم): هێشتنیەوە.

٤-(رَفُعَ- الثَّوبُ. رِفاعَةً): بەرگەکە تەنکبوو.

(رَفيع): تەنك.

(الرَّفيع في إستِعمالِ العامة): لای ڕەشە خەڵکەکە بە واتای: باریك دێت.

(خَيطٌ رَفيع): دەزوویەکی باریك.

(نَسيجٌ رَفيع): چنراوێکی تەنك.

الملحق:

رفع: (المُرافَعَة): دادبینیی ئەوەی پارێزەر یان نوێنەری گشتیی لە دادبینییەکەداو لە دادگاکەدا دەیخاتەروو ج گومانبارکردن یان بەرگری لێکردن بێت.

(المُرافعة): هونەری بەرگریکردنە لە دادگادا.

(قانون المُرافعات المَدَنِيَّة أي أُصول المحاكمات المَدَنِيَّة): یاسای دادبینیی شارستانیی

واتا دەستوورو چۆنیەتیی دادگاکردنی شارستانیی.

رفغ: (رَفَغَ- العیَش. رَفاغَةً): ژیانەکە پڕ نازو تێروتەسەلبوو.

(عَیشٌ رافِغ ورَفیغ وأرْفَغ): گوزەرانو ژیانی پڕنازو تێروتەسەل.

(أرفَغ لَهُ المَعاش): رۆژیی بۆ زۆرکرد.

(تَرَفَّغ): ژیانێکی پڕ نازو تێروتەسەل بردە سەرو ژیا.

(الرَفْغ (ج) أرفاغ ورُفُغ): نازو بوونو تێروتەسەلیی.

"کِلسٌ رَفْغ": گەچێکی نەرم.

(الرَفاغَة والرَفاغِیَةَ- الرَفْع): نازو خۆشیی بوون/ تێروتەسەلیی.

٢-(الرُفْغ (ج) أرفُغ ورِفاغ): خراپترین شوێنی دۆڵ کە گڵی زۆر خراپی تێدابێت ٢-لا/ کەنار ٣-زەویی گۆشتن کە گڵی زۆر بێت.

("جاءَ بمالٍ کَرُفغِ التُراب"): داراییەکی زۆری وەك خۆڵ هێنا.

(الرُفْغ (ج) أرفاغ ورُفُوغ): ١-شوێنی کۆبوونەوەی پیسیی‌و چڵك لە لەشدا ٢-کەی گەنمەشامی.

٣-(أرفاغُ الناسِ):سوك/ ڕسواو ناکەسبەچەکان/ سەرسەرییەکان.

(اللُرفِغ) (ع ا): بێخی دەستو ڕانەکان (ئەم وشەیە تاکی نییە).

رفق: ١-(رَفَقَ- هُ. رَفْقاً): سوودی پێگەیاندو کۆمەکیکرد.

(-بـِهِ ولَهُ وعَلَیهِ. رِفقاً ومِرفِقاً ومَرْفَقاً ومِرْفَقاً): لەگەڵیدا نەرمو میهرەبانبوو/ بەزەیی پێداهاتەوە.

رَفُقَ- بـِهِ ولَهُ وعَلَیهِ. رِفقاً و مَرْفِقاً ومَرْفَقاً و مِرفَقاً): نەرمیی لەگەڵدا نواندو میهرەبانبوو.

(-الرَجُل رَفاقَةً): بوو بە هاوڕێی.

(رَفِقَ- بِهِ ولَهُ وعَلَیهِ رِفقاً و مَرْفَقاً ومَرْفِقاً و مِرفَقاً): میهرەبانانەو بە نەرمیی لەگەڵیدا هەڵسووکەوتیکرد.

(رافَقَ- هُ): بوو بە هاوڕێی/ هاوڕێیەتیی لەگەڵدا گرت.

("رافَقَهُ فی السَفَرِ"): لە گوزارەدا/ سەفەردا هاوڕێیەتیکرد/ بوو بە هاوڕێی.

(أرفَقَ- هُ):١-لەگەڵیدا میهرەبانیکرد ٢-کەڵکی پێبەخشی.

(تَرَفَّقَ- بـِهِ): دڵی پێسووتاو لەگەڵیدا میهرەبانبوو/ بەزەیی پێداهاتەوە.

(ترافَقَ- الرجلانِ):دوو پیاوەکە بوون بە هاوڕێ/ بوون بە دۆستی یەکتر.

(إرْتَفَقَ): پەنایبردە بەر/ هانایبرد/ کۆمەکیخواست.

(-القَومُ):لە سەفەردا بوون بە هاوڕێی یەکتر.

(-بِهِ): کەڵکی لێوەرگرت سوودی لێبینی.

(إِسْتَرْفَقَ- هُ): داوای لێکرد ببێتە هاوڕێی یان کەڵکی پێببەخشێت.

(الرِفــق) (مص): ١-نەرمیــی/ میهرەبانیی/ بەزەیــی/ کــردارو ڕەفتاری ناســك ٢-ئەوەی پەنای بۆ دەبەیت یاریدەت بدات.

(الرَفَق): ئاسان/ سووك.

("هذا أَمْرُ رَفَقُ البغيَةِ"): ئەمە کارێکە ئاسان دەستگیر دەبێت/ سووك‌و ئاسان پێیدەگەیت.

(الرِفْقَــة والرَفْقَــة والرُفْقَــة الرُفاقَة (ج) رِفاق ورِفَق ورُفَق ولرُفاق): یاران/ دۆســتان/ هەڤاڵان، هاوڕێیان/ ئەوانە کە پێکەوە دەبن.

(الرَّفيــق (ج) رُفَقاء = المُرافِــق): ١-هاوڕێ/ هاوتەك ئەوەی لە تەکدا دەبێت (بە تاك‌و کۆ هەر وا دەڵێن).

("هُوَ رِفيقي وهُم رَفيقــي"): ئەو هاوڕێمە ئــەوان هاوڕێمــن ٢-بەبەزەیــی/ میهرەبان/ دڵنەرم‌و ناسك.

(المُرافِق): یاوەر/ هاوەڵ/ هاوڕێ/ ئەو کەسەی لەگەڵدا دەبێت.

(الرافِقَــةُ): نەرمیــی‌و میهرەبانیــی‌و چاکەکاریی.

(المَرْفَــق والمِرْفَــق (ج) مَرافِق): ئەوەی پاڵی پێوە دەدەیت.

(المَرفِق (ج) مَرافِق): ئەوەی کەڵك‌و سوودی لێدەبینیت.

(مرافِــقُ الــدار): کەڵکدارەکانــی ناوخانوو وەك بیرو ئاودەســت‌و سەرشــۆرك‌و گەرماوو دەستشۆرو بۆریی ئاو.

(مرافِقُ البِلاد): کەڵکبەخشەکان بە میللەت‌و وڵات بە گشتی.

٢-(رَفِقَ- هُ. رَفْقاً): کێشای بە ئانیشکیدا.

(-الناقَةَ): بازووی حوشترەکەی بەست.

(-العَمَلَ): کارەکەی باش دامەزراند.

(رَفِقَ- البَعيرُ رَفَقاً): حوشــترەکە ئانیشــکی لەلاوە دەرچوو.

(أَرفَق): حوشتری ئانیش دەرچوو.

(تَرَفَّقَ – عَلَيهِ): پاڵی پێوەدا.

(تَمَرْفَقَ): پاڵپشــتی بەکارهێنا، ســەرین یان پشتی بەکارهێنا.

(إِرْتَفَقَ): خۆی خستە سەر ئانیشك/ ئانیشکی دادا یان ئانیشــکی خۆی خســتە سەر سەرین یان گۆشەو پشتی.

(الرِفــاق (ج) رُفُــق): ئەو پەتــەی بە قۆڵی حوشترەوە دەبەسترێت.

(المِرْفَق (ج) مَرافِق) (ع ا): ئانیشك.

(المِرفِق (ج) مَرافِق): ١-ئانیشــك ٢-ســەرین/ پشتی/ گۆشە.

(المِرفَقَة): سەرین.

المُرتَفَق: پاڵپشت/ ئەوەی پاڵی پێوەدەدەیت.

٣-(إِرتَفَق- الإِناءَ): قاپەکە پڕبوو.

(المُرفَــق) (عامیــة): ئــەو کەســەی هەموو

شتێکی پتر له پێویست هەیە.

(اَلْمُرْتَفِق): پڕ.

٤-(اَلرَّفَــق): گــوانو دەمــاری شــیر کــه دەرداوبێت.

(ناقَــةٌ رَفِقَة ورَفقاء): مێحوشــترێکی گوانو دەمــاری شــیر دەرداویی له باتی شــیر گوانی خوێنی لێبێت.

(اَلْمُرتَفِــق): چەســپاو/ پێوەبەندبــووی هەمیشەیی.

الملحق:

رفق: (الْمُرفَق): بەستراو بە هیترەوە یان پێوە بەندکراو.

("مُســتَنَدات مُرفَــقٌ بِــه"): پاڵگــەی پێوە بەندکراو.

رفل: ١-(رَفَلَ. رَفلاً ورُفُولاً و رَفَلاناً): دامێنی بەرگەکەی کشــاندو بە نازو فیزەوە خۆی بادا یان دەستی هێناو برد.

(رَفِلَ (م) رَفِلَة): دامێنی شــۆڕ بە کێشکەرو خۆبادەرو بە فیز.

(رَفَــلَ ورَفِلَ. رَفْلاً ورَفَــلاً): لە بەرگەکەیدا یان لە هەرکارێکیدا گەوجیی پیشاندا.

(اَرْفَل ورَفِل (م) رَفْلاء): لە بەرگو کرداریدا گەوجانە بوو.

(رَفَّلَ- الإزارَ): دامێنی کراســەکەی شۆڕکردو خۆی پێوەبادا.

(- ه): ١-گەورەیکردو کردی بە ســەردارو ئاغا (لە شۆڕو گەورەکردنی بەرگەوە هێنراوە) ٢-کردی بە خاوەن شــت ٣-(ضد) سەرشۆڕیکرد ٤-سەربەرزیکرد.

(اَرفَلَ): ١-دامێنی کراسەکەی بەکێشکرد ٢-بە گەنجەفەوە خۆی بادا.

(اَرفَلَ- ثِيابَهُ): جلەکەی شەپوشۆڕکرد.

("اَرْفَــلَ رِفْلَــهُ"): کلککــی داهێشــتو شۆڕیکردەوە.

(تَرْفَلَ): بە لووتبەرزییەوە خۆی بادا.

(تَرَفَّــلَ- عليــه): خــۆی کرد بە گــەورەو سەرداری.

(اَلرِفْل): دامێن/ کلک.

اَلرِفَل): ١-خەڵکیی دامێنشــۆڕ ٢-ئەسپی کلك درێژ ٣-گۆشتن/ قەڵەو ٤-بەرگی فشو فۆڵ.

(عَيشٌ رَفِل): ژیانێکی تێروتەسەل.

(اَلرَّفال- مِنَ الشَعر): قژی درێژ.

(اَلِرفال- مِنَ الرجال وكذلك مِنَ النِســاءِ): پیاوو ژنی دامێنشۆڕو خۆبادەرو بەگەنجەفە.

٢-(اَلرَّفَل- مِنَ البِئر): چاڵاوی کەمئاو.

رفه: (رَفَهَ. رَفْهاً و رِفْهاً و رُفُوهاً): گوزەرانی باش و خۆشبوو/ تێروتەسەلبوو.

(رافِه ورَفهان): خۆشگوزەران/ بووە.

(-تِ الإبِــلُ): حوشــترەکان هەمــوو رۆژێك کــەی جەزیانکردبێــت چوونــە ســەر ئاوخواردنەوەوە.

(رافِهَة) (ج) روافِه): حوشتری تێرئاو/ ئازاد

له ئاو خواردنەوە.

(رَفُهَ- العَيشُ. رَفاهاً ورَفاهِيَةً ورَفاهَةً): ژیانەکە خۆش و تێروتەسەلبوو.

(رافِه ورَفيه): ژیانێکی خۆش/ بێگیروگرفت و تێروتەسەل.

(رَفَّهَ- الرَجُلَ): کابرای خۆشگوزەران و بووە کرد.

(-الراعي الإبلَ): شوانەکە وشترەکانی ئازاد کرد کەی ئاوبخۆنەوە.

(-عَنهُ): داخ و مەراقی لە دڵ دەرکرد/ دڵی ئاسوودە کردو گوزەرانی فراوان و خۆشکرد.

(رُفِّهَ- عَنهُ): لە تەنگانە دەرکراو حەسێنرایەوەو دڵئارامکرا.

(أرفَهَ): حەوایەوەو بووە بوو/ خۆشگوزەرانبوو.

(أرْفَهَ- الرَجُلَ): پیاوەکەی حەساوەو خۆشگوزەرانکرد.

(-الراعي الإبلَ): حوشترەوانەکە حوشترەکانی ئازادکرد بە ئارەزووی خۆیان بچنە سەر ئاو خواردنەوە.

(-تِ الإبلُ): حوشترەکان لە کوێ ئاوەکەدا مۆڵیانخواردو مانەوە.

(-القَومُ): ئاژەڵەکانی خوێشکەل تێروتەسەلبوون.

(تَرَفَّهَ واستَرفَهَ): حەساوەو تێروتەسەلبوو.

(هُوَ رافِهٌ بِهِ): ئەو لەگەڵیدا بە بەزەییبوو.

(الرَفَهَةُ): دڵپێسووتان/ بەزەیی پێداهاتنەوە.

(الرَفَهِيَةُ): خۆشگوزەرانیی و بوون/ تێروتەسەلیی و حەساوەیی.

٢-(الرِفَهُ): دار خورمای بچووک.

رفا: ١-(رَفا- الثَوبَ. رَفْواً): دراویی جلەکەی بە یەکەوە ناو درووییەوە.

(رافٍ (ج) رُفاة): چاککەرەوەی بەرگی دڕاو.

(ثَوبٌ مَرْفُه): بەرگی دڕاوی درواوو چاککراوە.

(-هُ): ١-ترس و تۆقینەکەی لە دڵ دەرکردو ئارامی بە دڵیدا ٢-نەبوونییەکەی نەهێشت.

(رَفّى- العَريسَ. تَرفِيَةً): پیرۆزبایی لە زاوا کردو دۆعای وەچەی زۆرو بەختیاریی بۆ کرد.

(رافى- الرَجُلَ. رِفاءً ومُرافاةً): لەگەڵ پیاوەکەدا ڕێککەوت و یەکیانگرت.

(أرفى- إليهِ): پەنای بۆ ئەو برد.

(ترافى- القَومُ على الأمرِ): لەسەر کارەکە پێکهاتن/ ڕێککەوتن.

(الرِفاء): تەبابوون/ یەکگرتن و ڕێککەوتن.

٢-(الأرْفى (م) رَفْواء (ج) رُفْوٌ): گوێشۆڕی گوێیان.

(الرافِيَه) (ن): ڕووەکێکە لە کۆمەڵەی دارخورمایە لە گەڵای هەندێک جۆری دەزووی قایمی لێدەردەهێنرێت کە بەناوبانگە. ئەم دارە بە تایبەتی لە دوورگەی مەدەغەشقەر

دەروێنرێت.

رق: ١-(رَقّ. رِقّةً): تەنكبوو و باریکبوو.

(رَقّت عِظامُهُ): ئێسکی ناسکو باریکبوو.

(رَقّقَ- هُ): تەنکیکرد.

(- اللّفظَ): وتەکەی ناسککرد/ قەبەینەکرد.

(- الـکَلامَ): ئاخاوتنەکـەی رازانـدەوە جوانیکرد/ ناسکیکرد.

(-مَشْـيَهُ): ڕۆیشـتنەکەی نەرمکـرد/ نەرم ڕۆیشت.

(أرَقّ- الشّيءَ): شتەکەی ناسکو تەنککرد.

(-العِنَبُ): ترێکە ناسـکبوو پـڕ ئاوو توێکڵ تەنکبوو.

(تَرَقّقَ- الشّيءُ): شتەکە تەنكو ناسکبوو.

(إستَرَقّ-الشّيءُ): تەنكو ناسکبوو.

(-اللّيـلُ): شـەو تەنکبوو واتا بەشـی زۆری ڕۆیشت.

(-اللهُ): ئاوەکەو تەنکبووە/ سـووکبووە واتا خەریکە تەواو دەبێت.

(الرّقّ): ١-زەویـی فراوانی نەرمان ٢-تەنکاوی دەریاو ئاو دۆڵو چەم.

(الرّقّ (ج) رُقوق): ١-تەنكو ناسك ٢-پێستێکی تەنك کە لەسـەری دەنووسـن ٣-لاپەڕەیەکی سپیی پاك.

(الرِقّ): ١-شـتی تەنكو ناسك ٢-پێستی تەنك کە لە سـەری دەنوسـرێت ٣-گـەڵای درەخت یان تەرزە ناسـکەکانی کە ئـاژەڵ دەیخوات ٤-لاپەڕەی پاكو سـپیی ٥-زەویـی بەرفراوانو نەرمان.

(الرّقَـق): ١-وردیـی ٢-بێهێزیـی/ لاوازیـی/ سسـتیی ٣-خواردنی سـووك ٤-زەویی نەرمو بەرفراوان.

(الرِقَة (ج) رِقاق): زەوییەك ئاوی چووبێتە سەرو وشکیکردبێت.

(الرِقّة): ١-ناسکیی/ نەرمیی ٢-وردیی.

(رِقّـةُ الجانِـب): (ئیدیۆمـە) بێتوانایـی/ بێدەسەڵاتیی.

(رِقّةُ العَيش): ژیندگانیی ناسـكو خۆشو تێروتەسەل.

(الرّقيـق (ج) أرِقاء (م) رقيقة (ج) رِقاق): ١-تەنك ٢-نەرم ٣-ناسك.

(هُوَ رقيق المَعاني): ئەو واتا ناسکە.

(عَيشُ رِقيـقُ الحَواشـي): ژیانێکی نەرمی پڕخۆشیو تێروتەسەلیی/ ئاسوودە.

(لَفظ رقيق): وتەی شیرینو ناسك.

٢-(رَقيقُ الأنف): پەڕەکەی لووت.

(الرّقيقان): هەردوو پەڕەکەی لووت.

(الرُقاق): ١-ناسـكو تەنكو نـەرم ٢-زەویی تەخـتو بەرفـراوانو نەرمەزەویی کە ئاوی چووبێتە سەرو ئاوەکەی وشکبووبێت.

(الرُقاقـة) (ج) (الرُقـاق): نانـی تیریـی/ تەنکەنان.

(الرّقاق): ١-زەویی تەختـی نەرمان یان ئاوی

لێبڕابێت. ٢-بیابان.

(مَراقّ البَطنِ): سکی تەنکو نەرم.

(اَلُرقّق): کولێرەی تەنکو پان.

(اَلرقاق): تیرۆك کە نانی پێدەکەنەوە.

(اَلمُستَرَق): تەنکبوو، شتی تەنکو ناسك.

٢-(رَقّ- لَهُ): دڵی پێسووتاو سۆزی دایە.

(اَرَقّ- الواعِــظُ قَلبَــهُ): ئامۆژگارەکــە دڵی نەرمکرد.

(تَرَقّــقَ- لَــهُ): دڵــی بــۆی نەرمبــوو/ دڵی پێسووتا.

(اَلرِقّــة): بەزەیی/ دڵپێســووتانو لاواندن/ ناسکیی.

٣-(رَقّ- وَجْهُــهُ رِقّــةً): شــەرمگرتی/ تەریقبووەوە/ شەرمیکرد.

(اَلرِقّة): شەرمکردن/ شەرمو شکۆ.

٤-(رَقّ- الرَجُلُ رِقّــةً): گوزەرانی خراپبوو/ هەژارکەوت.

(اَرَقّ- الرَجُلُ): نەبووبوو/ هەژارکەوت.

(اَلرَقیق): نەبوو.

(رَقیقُ الحالِ): کەمدەســت/ نەبوو/ نەدارا/ هەژار.

٥-(رَقّ- العَبدُ رَقّــاً): بوو بە کۆیلە/ بەندە/ یان بە کۆیلەتیی مایەوە.

(اَرَقّ- العَبدَ): کردی بە کۆیلەی خۆی.

(اِســتَرَقّ- العَبدَ): کۆیلەکەی کرد بە کۆیلەی خۆی.

(اَلرِقّ) (مص): کۆیلەیەتیی/ بەندایەتی.

(اَلرَقیــق): کۆیلــە/ بەندە (بۆتــاكو کۆ وا دەوترێت).

(عَبدٌ رَقیق وعَبیدٌ رَقیق اَو اَرِقّاء (م) رقیق ورقیقَة): کۆیلە/ بەندە.

٦-(رَقّقَ- مابَینَ القَومِ): نێوانی خۆیشــکەلی تێکدا.

٧-١-(اَلرَق (ج) رُقوق (ح): کیسەڵی زۆر گەورە یان نێرە کیسەڵ ٢-(ح)جۆرە چوارپێیەکی ناو ئاوە لە تیمساح دەچێت.

(اَلرَقّة): شارێکە.

(اَلرَقَتــان): دوو شــارن یەکێکیــان پێیەیە ئەوتریان رافیقەیە.

٨-(رَقــرَقَ- المــاءَ): جــۆر جۆر/ کــەم کەم ئاوەکەی ڕۆکرد.

(-العَــینَ): فرمێســکی بە چاوەکــەدا هێنا/ گریاندی.

(-الخَمْــرَ): ئــاوی تێکــەڵ مەیەکــە کــرد/ ڕوونیکردەوە.

(تَرَقْــرَقَ- المــاءُ): ١-ئاوەکــە نــەرم کشــاو بریســکەیدایەوە ٢-ئاســانو خــۆش ئاوەکــە ڕۆیشت.

(-تِ العَینُ): چاوەکە فرمێســکی داهێشــت/ فرمێسکی تێزا.

(-الدَمْعُ): فرمێســکەکە لە چاودا قەتیساو بریسکایەوە.

(-تِ الشَمْسُ): خۆر بریسكایەوە وەكو بە دەوری خۆیدا بسووڕێتەوە.

(ألرَفْراق): درەوشاوە/ شەوقدار/ بە شەوق/ بریسكەدار.

(-مِنَ الدّمعِ): فرمێسكی لە چاودا قەتیسماو كە بریسكەبێت.

(-مِنَ السّحابِ): هەوری هاتوچۆكەر/ هاتوو و رۆیشتوو.

(ألرُقارِق): ١- تەنكاوی دەریاو ئاوی دۆڵ ٢- بەرگی تەنك ٣-شمشێری بریسكەدار.

٩-(رَقْرَقَ- الطیبَ في الثوبِ): بۆ نەخۆشەكەی بە جلەكەوە كرد.

الملحق:

رق: (ألرَقیقُ الأبْیَض): كۆیلەی سپی بەو نافرەتە قەحبەو سۆزانیانە دەڵێن كە لە رەگەزی رەش نین و پارەیان پێ پەیدادەكەن.

رقأ: ١-(رَقَأَ- الدمعُ أو الدَمُ. رَقأَ ورُقُوءَ): فرمێسكەكە یان خوێنەكە وشكبوو و وەستایەوە.

(-في الدَرَجَة. رَقأ): بە پلەكەدا سەركەوت.

(أرْقأَ الدَمَ أو الدَمْعَ): خوێنەكە یان فرمێسكەكەی گیرسانەوەو رایگرت.

("لا أرقأ الله دَمْعَتَهُ"): خودا فرمێسكی وشكنەكاتەوە.

(ألرَقوء): خوێنوەستێن/ خوێنبەست/ ئەوەی دەخرێتە سەر شوێنی خوێنهاتوو خوێنەكە دەوەستێنێت.

(ألمَرْقَأَةُ والمِرقَأَةُ): پێپلكە.

(ألمِرقاة): پەیژەو پلە.

٢-(رَقَأَ- بَینَهُم. رَقأ) (ضد): ١-نێوانی تێكدان ٢-نێوانی چاككردنەوە/ ئاشتیكردنەوە.

(أرْقَأْ على ظَلْعِكَ): بەزەییت بە خۆتدا بێتەوەو خۆت زۆر مەرەتێنە.

(ألرَقُوء): پیاوچاكێك كە هەمیشە بكەوێتە نێوان خەڵكەوەو تەبایان بكاتەوە/ رێكیان بخاتەوە.

رقب: ١-(رَقَبَ- هُ. رُقُوباً ورَقُوباً و رَقابَةً ورِقباناً ورِقبَةً ورَقْبَةً): ١-پاسیكرد ٢-چاودێریكرد ٣-سڵیان لە یەككردەوە/ خۆیان لە یەك پاراست.

(-النَجمَ): روانییەك ئەستێرەكە.

(راقَبَ- هُ): چاودێریكرد/ پاسەوانیكرد.

(أرقَبَ- هُ الدّارَ): خانووەكەی كردە قەبەڵی لە كاتێكدا ئەم بمرێت بەڵام ئەگەر ئەو زووتر مرد خانووەكە بۆ خۆی بمێنێتەوە.

(-هُ الرُقْبی): بە پێی مەرجی پێشوو لەگەڵیدا رێككەوت.

(تَرَقَّبَ- هُ): چاودێریكرد.

(تراقَبا): هەردووكیان چاودێرییەكتریانكرد.

(إرْتَقَبَ- هُ): چاودێریكرد.

-المَكانَ): سەركەوتە سەر شوێنەكەو پیایدا روانی.

(اَلرُقْبَة): چاڵی ڕاوکردنی پڵنگ.

(اَلرِقْبَـة): ١-پاسـەوانیی ٢-خۆپاراسـتن/ سڵکردنەوە.

("وَرِثَ مالاً عَن رِقبَة"): سـامانو ماڵێکی بۆ مایەوە بە هۆی مەرجە میراتەوە نەك میراتی کەسوکارەوە.

(اَلرُقبـی): ئەوەیـە پیاوەکـە خانوویەكو شـتیتر بـە یەکێك بدات بـە مەرجی ئەوەی ئەگەر ئەم مرد بۆ ئەو بێت ئەگەر ئەو زووتر مرد خانووەکە یان ئەو شـتەیتر ببێتەوە بە هۆی خـۆی. بۆیە وایـش ناونـراوە چونکە هەریەکەیان چاوەڕێی مردنی ئەویتر دەکات.

(اَلرَقیب (ج) رُقَبـاء): ١-پارێزگار ٢-چاودێر ٣-ئێشکگر/ پاسەوان ٤-چاوەڕوان.

("هُوَ رِقیبُ نَفسِهِ"): ئەو چاودێری خۆیەتیو بە هەڵـەدا ناچێـتو گونـاه و کەموکووری نابێـت. خۆی ڕەخنـە لە خـۆی دەگرێت ٥-نـاوی پێنجەمین تیری قومـارە ٦-(فلك) ناوی ئەسـتێرەیەکە ٧-(اع) پایەیەکی ئەفسـەریی سـەربازییە ٨-کوڕەزاو وەچـەی پیاوێكو لە خێڵەکەیبێت ٩-ئامۆزا.

اَلرَقیـب (ج) رُقُب ورَقیبـات (ح): مارێکی ژەهرداری پیسە.

(رَقیبُ الجَیش): پێشەنگی سوپا/ لەشکر.

رَقیـبُ الشَـمس (ن): خـۆرە پاسـەوان. جـۆرە گوڵێکـە سـاڵانە یـان تەمەندرێژ لە هەمـوو گێتیـدا زۆرە زۆر جـۆری هەیەو لە باخچەکانیشـدا دەروێنرێتو بۆنێکی خۆشی نەرمی هەیە.

(اَلرَقـوب): ١-ژنێکـە چاوەڕێـی مردنـی مێردەکەی دەکات تا بە میراتەکەی شاد ببێت ٢-ئـەو ژنەی منداڵی مـردووە یان منداڵی بۆ نامێنێت.

(اَلرَقُوب- مِنَ الشُیُوخ والأَرامِل): پیرێك یان بێوەژنێك کە نەتوانێت ڕەنجبداتو کاربکات یان کەسێکی نەبێت بەخێوی بکات.

("أُمّ الرَقُوب"): وەی/ چوورتوم/ بەڵا.

(اَلمَرقَـب والمَرقَبَـة (ج) مَراقِـب): بورجی لێڕوانین/ ڕوانگە.

(اَلرَقیب): تێڕوێن.

(اَلمِرقَب): ئامێری تێڕوانینی ئەسـتێرەکانو گەردوونەکان/ تەلیسکۆپ.

(اَلرَقّابَـة): نۆکەرێکـە چاودێریـی شـتی خوێشکەل دەکات کاتێك لەوێ نابن.

٢-(رَقَـبَ- هُ. رُقُوباً ورَقُوباً ورَقابَةً ورِقباناً ورِقْبَةً ورَقْبَةً): پەتی کردە گەردنی.

(اَلرَقَب): ملئەستووریی.

(اَلرَقَبَـةُ (ج) رِقاب ورَقَبات ورَقَب وأَرْقُب): ١-گەردن/ مل/ ئەسـتۆ یان پشـتیمل ٢-(مو) بەشی سەرەوەی عود. ملی عوودەکە ٣-کۆیلەی بە خاوەن/ خاوەندار.

("هُم غِلاظُ الرِقـاب"): ئەوان ملهووڕن واتا

دلرەق‌و زۆردارن.
(رَقَبَةُ الطَريق): ئەو زەوییەیە کە ڕێگەی پێدا دەڕوات (ئەمە بە پێی ڕای شەرعناسەکانە).
(مَلَكَ رِقبَةَ الطريقِ): زەویی ڕێگەکە هی ئەو بوو.
(رَقَبَـةَ الماءِ): (لای شەرعناسـەکان) ئاوەڕۆ/ جۆگە.
(الأَرْقَـب (م) رُقْباء والرُقَبـان والرَقَبانِيّ): ملئەستوور.
٢-(راقَـبَ الله في أمـرِه): لەکاروبارییـدا لەخوداترسبوو.
(الرِقْبَةُ): تۆقین.
الملحق:
رقـب: (الرِقابـة) (مـص): چاودێریـی‌و پاسەوانیی/ بە وریاییەوە سەروەکاریی.
("كانَ تَحـتَ الرِّقابَة"): لەژێری چاودێریی‌و پاسەوانییەکی توندوتیژدا بوو.
("الرِّقابَة على سلوكِ فُلان"): چاودێریکردنی ڕەفتارو هەڵسوکەوتی فیسار.
(الرَقابَة): ئاگادارکردنـی لایەنە میرییەکان دەربـارەی ئـەوەی پاسـا ڕێ نـادات‌و قەدەغەیەکـردووەو کـردەی پێویسـت بەرامبەری وەربگیرێت.
("الرِّقابَة على الأَسعار"): دیاریکردنی نرخی شتومەك‌و چاودێریکردنی نرخ.
(الرَقابَة- في الإقتصاد السياسي): چاودێریی لـە ئابووریی ڕامیاریـدا، میریی یـان بانکە سـەرەکییەکان بێنـە پێشـەوەو کاربکەن بۆ نرخـی پارە گۆڕینـەوە ئەوەیـش پێیدەڵێن چاودێریی پارەگۆڕینەوە.
(الرَقابَـة الصُحُفِيَـة): چاودێریـی سـەر ڕۆژنامەو گۆڤـارەکان ئەوەیە کە دەسـەڵاتە میرییـەکان پێش بڵاوکردنـەوەی بابەتەکان بەرچاویان بکەوێت ئەوسا بڵاوبکرێتەوە.
("حَـقُ الرِّقابَـة"): مـافی چاودێریکـردن‌و سەرپەشتیکردنی کارێك.
(المُراقَبَـة): تێبـینیکردن‌و چاودێرییەکـی وریایانە.
("كان تَحتَ المُراقَبة"): لەژێر چاودێریدا بوو.
(مُراقَبَةُ الحُراس): تێبینیکردنی پاسەوانەکان.
(المُناظَرَة): چاوتێبڕین.
(مُراقَبَةُ الأَشغال): چاودێریکردنی کارەکان‌و لە ڕاستی‌و دروستی کارەکان ئاگاداربوون.
("مُراقَبَـةُ الأَعمال الإِنتِخابِيَة"): چاودێریی کردە هەڵبژاردنـەکان‌و ئاگادارکردنی لایەنە بەرپرسـەکان دەربارەی لە پاسالادان‌و ئەوەی پێویست بێت دەربارەی بکرێت.
(مراقَبَةُ الأَسعار): چاودێریی نرخەکان.
(مراقَبَةُ المطبوعات): چاودێریی‌چاپکراوەکان‌و ئاگاداربوونـی لایەنـە بەرپرسـەکان پێـش بڵاوکردنەوەیان.
(بُـرجُ المُراقَبَـة): بورجـی چاودێـر لـە

فڕۆکەخانەدا کە سەرپەرشتیی هەستانو نیشتنەوەی فڕۆکەکان دەکات/ هەموو برجێك کە چاودێریی‌و ئاگاداریی تێدا دەکرێت.

رقح: (رَقَّحَ – مالَهُ): ١-سامانەکەی بەرەوپێداو خەملاندی ٢-سەرپەرشتی‌و چاودێریی ماڵەکەیکرد.

(تَرَقَّحَ- لِعيالِهِ): ڕەنجی بۆ خێزانەکەیدا.

(إرتَقَحَ): زۆرتر بوو/ هێزی نایەسەر.

(الراقِحَةُ): دەنجەر/ کاسبکار.

("هُــوَ راقِحَــةُ أَهْلِــهِ"): ئــەو کاســبکاری/ نانپەیداکەری خێزانەکەیەتی.

(الرَقاحَــةُ): کاســبیکردن‌و ڕەنجــدان‌و بازرگانیی.

(الرَقاحِي): بازرگان.

١-(رَقَــدَ. رَقْداً ورُقوداً ورُقاداً): نوســت. بۆ نوستن ڕاکشا.

راقِد (ج) رُقُود ورُقَّد): نوستوو/ خەوتوو.

(رَقَدَ- الحَرُّ): گەرماکە نیشتەوەو کەمبوو.

(-تِ السُوقُ): بازاڕەکە وەستا/ بێبازاڕبووبوو.

(- عَنِ الأمرِ): لە کارەکە بێئاگابوو.

(-عَــن ضَيفِــهِ): میوانداریــی میوانەکــەی نەکرد/ گوێپێنەدایە.

(أرْقَدَ- هُ): خەواندی/ خواندی.

(-بِالمَــكانِ): لــە شــوێنەکەدا مایــەوەو ستارەیگرت/ نیشتەنیبوو.

(تَراقَدَ): ١-وەنەوزگرتــی/ خەوپێهات ٢-خۆی بە خەوتوو پیشاندا.

(إسْتَرقَدَ): خەوبردیەوە.

(الرَقْدَةُ): جینە خەوێك.

("أصابَتنــا رَقْــدَةٌ مِنَ الحَرِّ"): لــە گەرماندا جینــە خەوێکمانکرد واتــا دە ڕۆژێك گێژی گەرما بووین.

(الرُقَد واليَرْقُود): خەوخۆش.

الرَقود: هەمیشە خەوتوو.

("إمْــرَأَةٌ رَقُودُ الضُحى"): ئافرەتێکی لە نازدا بوو کە تا چێشتەنگاو لە خەودا دەبێت.

(المُرْقِد (طب): ١-دەرمانــی خەولێخەر وەك تلیاك ٢-ڕێی دیارو دەرکەوتوو.

(المَرقَد (ج) مراقِد): ١-ئارامگاو ٢-خەوتنگە.

(تَرْقيدُ البَيضِ): هێلکەخستنی ژێر مریشك بۆ هەڵهێنانی.

(الراقُود (ج) رَواقيد) (فارسية): کووپەیەکی گەورەی مەی کە دەیخەنە چاڵەوە.

٢-(تَراقَــدَ- القَــومُ علــى فُــلان): گەلــە کۆمەکییان لە فیسارکردو نیشتنە سەری.

(إرقَدَّ. إرقِداداً): پەلەیکرد/ خێرایکرد.

(الرَقْــدان): هەڵبــەزو دابــەزی جابوکانەی کاروبەرخ‌و ئەو جۆرانە.

(التَّرقيد): بە لۆقە ڕۆیشتن.

رقز: (رَقَــزَ. رَقــزاً- رَقَصَ): ســەمایکرد/ هەڵپەری.

(-العِرقُ): دەمارەکە پلیدا.

اَلرَقازَ- الرَقاص): سەماكەر، هەڵبەزیو.
رقش: ١-(رَقَش- ەُ رَقْشاً): نیگاری كێشا/ نەخشیكرد.
(-الـكَلامَ): ئاخاوتنەكەی نووسـیبەوەو رازاندیەوە.
(رَقَّشَ- الكَلامَ): ئاخاوتنەكەی ١-رازاندەوە ٢-نووسی ٣-هەڵگێرایەوەو ساختەی تێداكرد.
(رَقَّــشَ- الرَجُــلُ): بەدزمانیكــرد (چونكە زمانبەد) قسەكانی دەرازێنێتەوە.
(-الرَجُلَ): گلەیی لە پیاوەكە كرد.
(تَرَقَّشَ): رازایەوە/ نیگاركێشبوو.
(إرتَقَش): قەشەنگیی‌و جوانیی خۆی نواندو دەرخست.
٢-(رَقَّشَ- الصَحیفَةَ): هێڵی لەسەر كاغەزەكە كێشا.
(إرتَقَشَ- الجَیْشُ): سوپاكە لە كۆڕی جەنگدا بەیەكداچوون‌و تێكەڵی یەكبوون.
(اَلرَقْــش والرَقْشَــةُ): ڕەنگێكــی تەڵخــی مەیلەوڕەش.
(اَلأرْقَش (م) رَقشــاء): بەڵەك. كونج. خاڵی ڕەش‌و سپیدار.
(اَلرَقْشاء) (ح): مۆریانێكی بچووكە.
(-مِنَ الحَیّات): ماری خاڵ سپی ورەش. ماری بەڵەك.
(الرَقاش) (ح): مار.
(اَلرَقْشاء): كەفچەندن‌و بۆڕەی حوشتر كاتێك باخیدەبێت/ بەلەسە دەبێت.
رقــص: ١-(رَقَــصَ. رقْصــاً): بەرەڵایانــە ســەمایكرد/ ســووڕیدا یــان بە ســەتبادان‌و خۆنواندن ڕۆیشــت ٢-لە پێــی دەنگی گۆرانی هەڵپەڕی یان ســەمایكردو ســووڕیداو خۆی دەرخست ٣-پەشۆكا/ شپرزە بوو.
(-النبیذُ): مەیەكە جۆشیسەند.
(-في الكَلام): پەلەی لە قسەكردنەكەدا كرد.
(-الجَمَــلُ. رَقصــاً ورَقَصــاً ورَقَصانــاً): حوشترەكە هەڵیتیزاند/ غاریكرد.
(رَقَّــصَ وأرقَصَ ــەُ): هەڵیپەڕاند/ ســووڕی پێدا/ سەمای پێكرد.گ
("أرقَصَ القَومُ في سَــیرِهم"): خوێشكەل بە هەڵبەزو دابەز ڕۆیشتن.
(تَرَقَّصَ- الشــيءُ): شــتەكە كەوتە هەڵبەزو دابەز.
(إرْتَقَصَ- الســعرُ): نرخەكــە بەرزبووەوە/ گرانبوو.
(اَلرَقّاص): ١-سەماكەر/ خوشسەما.
(-اَلرَقّــاصُ البَســیط (حــي): تەنێكی زۆر بچووكە بە پەتێكەوە لە پنتێكدا قایمكراوە.
(-الثَقلِي) (حي): هەموو تەنێك بە ســووڕی تەوەرەیەكدا بلەرێتەوەو بە زۆریش ئاســۆیی دەبێت بە هۆی سەنگەكەیەوە.
(رَقّاسَ الســاعَة) (حي): بەندۆڵی كاتژمێر تەنێكــە قورســیی دایەڵاوەتــە خــوارەوەو

بــه هۆیــەوە ڕێکیــی جوولــەی کاتژمێرکە ڕادەگرێت.

(اَلرَقّاصَــة): ١-مێــی وشــەی (اَلرَقّاص)ە. ٢- یارییەکی ناوعەرەبە.

(شِـعرٌ مُرَقِّـص): شـیعرو هەڵبەسـتی هەڵپەرکێو سەما.

(فَلاةٌ مُرْقِصَة): بیابانێکە خێرا بەوە دەکات کە پیایدا دەڕوات.

٢-(اَلرَقّاصَــة): زەوییەکی بێپیت بارانیشــی ببێت هیچی تێدا ناڕوێت.

الملحق:

رقــص: (اَلراقِصَة): ســەماکەر ئافرەتێك کە سەماکردن بکاتە پیشەی.

(اَلمَرقَص (ج) مراقِص): ســەماگا/ شــوێنی سەماکردن.

رقط: (رَقِطَ. رَقَطاً): سپی خاڵ خاڵ ڕەشبوو یان ڕەشی خاڵ خاڵ سپیبوو.

(رَقَّطَ- علی الثَّوبِ): بۆیەی سـپی یان ڕەشی لەســەر جلەکەدا پرژاند پنتــكو خاڵی ڕەش یان سپی لێیەیدا بوو/ لێنیشت.

(تَرَقَّطَ وارْقَطَّ وارقــاطَّ تَرَقُّطاً وارقِطاطاً وارْقیطاطــاً): خاڵخاڵاویبوو خاڵی ســپی یان ڕەش.

(اَلرُقْطَة): ڕەشییەك خاڵی سپی تێدابێت یان سپییەك خاڵی ڕەشی تێدابێت/ خاڵاویی.

(اَرْقَط (م) رَقطاء (ج) رُقْط): خاڵخاڵاویی/ خاڵاویی خاڵی سپیبێت یان خاڵی ڕەشبێت.

(اَلأَرْقَط) (ح): پڵنگی خاڵاویی.

(اَلرَقْطــاء): ١-ئاشــووب ٢-(ن) ڕووەکێکــی دەوەنشێوەیە بۆ جوانیی دەروێنرێت.

رقــع: ١-(رَقَعَ- الثَوبَ. رَقعــاً): دڕاوییەکەی گرتو پینەیکرد.

(رَقُعَ. رَقاعَةً): چەرداوەڕووانەو بێشــەرمانە خۆی گەوجکرد.

(رَقیع وأرقَع ومَرْقَعان): گەوجی (چەرداوە ڕووی بێشەرمو شکۆ).

(رَقَّــعَ- الثَوبَ. تَرقیعاً): جلەکەی پینەکردو چاکیکردەوە.

("رَقَّــع دنیاهُ بِآخِرَتِــهِ"): ئەوە دنیای بەمە دنیا چاککرد.

("هُــوَ صاحِبُ تَرْقیــع وتَوصیل"): یەکێکە زۆر دەڵێو ئەملا بەولاوە دەنێت.

(اَرقَعَ- الثَوبُ): جلەکە پینەکردنی ویست.

(-الرَجُلُ): کابرا چەرداوەڕوویی‌و کەرێتیی/ گەوجێتیی نواند.

(اِرتَقَــعَ): خــۆی گێلکــردو بەدەربەســەوە نەهات.

("مااِرْتَقَــعَ- بِه ولَــهُ"): نەلایلێکردەوەو نە بەدەربەسیەوە هات.

(اِسْــتَرقَعَ- الثَوبُ): بەرگەکــە پینەکردنو چاککردنیو ویست.

(اَلرَقْع) (فك): ئاســمانی حەوتەمین (ئەمە

بـه بـڕوای هـەره کۆنەکانه وەکو ئاسـمانه خوارینەکانی پینەی ئەوبن).
(اَلرَقیــع (ج) اَرقِعــة) (فك): ١-ئاسـمان بە گشـتیو بەڕای کۆنەکان ئاسـمانی یەکەمینە ٢-گەوج.
(اَلرُقعَة (ج) رُقَع ورِقاع): ١-پینەکە جلی پێ پینەدەکەن ٢-پەڕە کاغەزێك کە لێیدەنووسن ٣-ئامرازێك سـا کاغەز بێت یـا تەختە بێت یـان بـەرد بێـت هونەرمەندەکـە بـۆ کاره هونەرییەکەی هەڵیبژێرێتو بەکاریبهێنێت ٤-یەکەم پەڵەی گەری.
("فِي هــذا الجَمَــل رُقعَــةٌ مِــنَ الجَــرَبِ"): لـەم حوشـترەدا یەکـەم پەڵـەی گەریـی لێدەرکەوتووە.
(رُقعَةُ الأرض): پارچە زەوییەك.
(الشَيء): بنەڕەتو گەوهەرو کرۆکی شت.
(-الثَوب المَنقُوش): تەختی کووتاڵی کراسەکە کە نیگاری لەسەر کێشراوە.
(رُقعَةُ الشطرنج): تەختەی شەترەنجەکە کە یاریی لەسەر دەکەن.
(اَلرَقعاء): مێی وشەی (أرقَع).
(بَقَــرَةٌ رَقعــاء): مانگایەکــی پەڵەپەڵاوی/ خاڵخاڵاویی/ بەڵەك.
(اَلمُرتَقَع): شوێنی پینەی جلەکە.
(جوعٌ يَرقُوع): برسێتییەکی زۆر.
٢-(رَقَعَ- الغَرَضَ. بِسَــهمِهِ رَقعاً): تیرەکەی ئامانجەکەی پێکا.
(-الرَجُلَ): کابرای داشۆری.
(-نَنَبَهُ: بِالسَوطِ): کلکی دایە بەرقامچی.
(رُقعَةُ الغَرَض (ج) رُقَع و رِقاع): نیشـانەی تیر کە تێیدەگرن.
(اَلرَقعَــةُ): دەنگــەی تیر کەبەر نیشـانەکە دەکەوێت.
٣-(رَقَعَ- الشَـيخُ. رَقعاً): پیرەکە دەستی دادا بۆ ئەوەی هەستێت.
٤-(رَقَعَ- فِي السَّـيرِ رَقعاً): لە ڕۆیشـتنەکەدا پەلەیکرد.
٥-(راقَعَ- الخَمرَ): سەروەر مەیی خواردەوەو پێیراهات.
٦-(تَرَقَّعَ- البِلادَ): بۆ کاسبی بە وڵاتدا گەڕا.
الملحق:
رقع: (التَرقيع) (مص): پینەکردن.
(ترقيع الثَوبِ): پینەکردنو چاککردنی جل بە دروونەوە یان پینەکردنو پینەلێدان.
(اَلتَرقيــع) (طــب): پینەکردنــی شــوێنی برینێك یان سووتاوییەك بە پارچە پێستێکی ئەو کەسە کە لە شوێنێکیەوە وەربگیرێت.

رقل: ١-(أرقَلَ): خێرایکرد.
(-المَفازَةَ): بیابانە وشـکە فراوانە بێئاوەکەی بڕی.
(اَلمِرقــال والمِرقِل والمُرقِلَــة- مِنَ الإبل (ج) مَراقيل ومَراقِل ومُرقِلات): حوشترە خێراو

چابوکەکان.

٢-(أرْقَلَ- تِ النَخلَةُ): دارخورماکە بالآیکرد/ بەرزبوو.

(ألرَقْلَةُ (ج) رِقال ورَقْل): دارخورمای بەرز.

(ألراقُول): پەتی پێسەرکەوتنی دارخورما.

رقم: ١-(رَقَمَ رَقْماً): نووسی.

(-الكِتابَ): سەروبۆری بۆ نووسینەکە کردو پنتی بۆ دانا.

(-الثوبَ): بەرگەکەی هێڵێکیشو نیگارکێشکرد.

(-الخُبزَ): نیگاری لە نانەکەدا کرد.

(-البَعيرَ): حوشترەکەی داغکرد.

("فُلان يُرقِمُ على الماءِ"): نیگار لە رووی ئاودا دەکێشێت. بە یەکێك دەڵێن کە لە کاروباردا لێزانو شارەزا بێت.

(رَقَّم): نووسی.

(-الكِتابَ): سەرو بۆرو پنتی بۆ نووسینەکە کرد.

(ألرَقْم (مص) (ج) أرقام ورُقُوم): ١-مۆرکردن ٢-جۆرە بەرگێکە رەنگو نیگار یان سیمکاریی دەکرێت ٣-خاڵبەند/ نمرە/ نیشانە/ پلە.

(ألرَقم القياسي عِندَ الرياضيين): پلەی هەرە بەرزی یاریەیکان لای وەرزشەوانەکان جێی شانازییە کە یەکێك لە وەرزشدا لە یارییەکدا ئەو پلەیە بشکێنێتو پێشتری بکەوێت.

(ضَرَبَ الرَقَمَ القياسِيَ): پلە هەرە بەرزەکەی شکاندو لێیتێپەڕیکرد.

(ألأرقام الهِندِيَّة): ژمارە دیاریکراوەکان/ زانراوەکان/ لە هیند داپهێناوە (١،٢،٣... هتد).

(ألرَقَم والرُقْمَة): رەنگ تێکەڵ/ رەنگ پەڵەپەڵە.

(ألرَقيم): ١-نووسین ٢-نووسینی سەروبوور بۆ کراوو پنت بۆ دانراو.

(ألأرقم): قەڵەم/ پێنووس.

(ألأرقم (ج) أراقِم): ١-پیسترینو ژەهردارترین مار ٢-بەڵەکەمار.

(رَقْشاء): بەڵەکەماری مێ.

(ألمِرقَم (ج) مَراقِم): ١-قەڵەم ٢-هەموو ئامێرێکی نیگارکێشانو بۆیەوەشان ٣-وتوو.

(كِتابٌ مَرقُوم): نووسینێکی دیار کە باش بخوێنرێتەوە.

(ثَورٌ مَرقومُ القَوائِم): گایەك پەڵ میلداری رەشو سپی یان هێڵی شوێنداغی پێوە دیاربێت.

٢-(ألرُقْمُ (مو): پارچە پێستێك یان خورییەك یان شتێکیتر بە رووی عوودەکەوە دەلکێنرێت لەژێر ئەو شوێنەدا کە بە پەڕەکە لە عوودەکە دەدرێت.

(ألرَقم والرِقم وبِنتُ الرِقم): بەڵا/ وەی/ جۆرتوم.

("جاءَ بالرِقِمِ الرُقماء"): وەیی سەختی هێنا.

("جاءَ بِالرَقم وبالرِقم"): جۆرتومی زۆری هێنا.

(اَلرَقْمَــةُ): ١-كەنــارى دەمەرەو دۆڵ ٢-شــوێن كۆبوونــەوەى نــاوى نــاو دۆڵ ٣- گوڵســتان/ مێرغوزار ٤-(ن)تۆڵەكە.

(ماوَجَــدْتُ إلاّ رَقْمَةً مِــن كلأ): تەنها تۆزە تۆڵەكەيەكم بەرچاوكەوت.

(اَلرَقَمَةُ) (ن): ڕوومەكێكە: گيايەكە.

(أرضٌ مَرقُومَةٌ): زەوييەكى كەمگيا.

الملحق:

رقم: (اَلتَرْقيم) (مص): ١-دانانى خاڵ/ پنت لەسەر پيتەكان.

("تَرقيــمُ الكِتاب"): خاڵو ســەرو بۆر دانان لەســەر نووســينەكە ٢-دانانى ژمارە لە سەر شتەكە.

(تَرقيمُ القَوائِم"): ژمارەكردنى ليســتەكان/ ژمارە لە سەردانيان.

رقن: (رَقَنَ- تِ الجارِيَةُ رَقْناً): كەنيزەكەكە خەنەى گرتە دەستو پێى يان شوێنيترى.

(رَقَّــنَ. تَرقينــاً): كتێبەكــەى بــە بۆيەى بريقەدارو شەوقدارو ســەرنجڕاكێش وێنەو نيگارى بۆ كێشا.

(-هُ): كتێبەكەى نووسى.

(-لِحْيَتَهُ): خەنەيگرتە ڕيشى.

-الكِتــاب): ١-نووســينەكە يــان كتێبەكــەى چاكو جوانكردو ڕازاندييەوە ٢-سفت نوسيى و دێرەكانى لە يەك نزيككردەوە.

(-لخَطَّ): پنتو سەروبۆرى بۆ نووسينەكە كرد.

(أرقَنَ – لِحَيتَهُ): خەنەيگرتە ڕيشى.

(أرقَنَ وتَرَقَّنَ وارْتَقَنَ واسْتَرْقَنَ): خەنە يان زەعفەرانى گرتە دەستو پێى يان شوێنيترى.

(اَلرِقــان والرَقُون والإرقان) (ن): خەنە يان زەعفەران.

(اَلرَقين والمَرقُون): نوســراوى ديار كە باش بخوێنرێتەوە.

(اَلتَرقــين) (مــص): ١-نيشــانەكردنو ڕازاندنەوەى كتێبو نووســين ٢-نەرەليدانو ژمارەپێدان.

(اَلتَرقينَــةُ): ١-جارێــك نيشــانەكردن/ ڕازاندنــەوەو هێڵبۆكێشــان ٢-جارێــك ژمارە پێدان/ ژمارەلێدان.

(اَلمُرقِّن): نەخشەو نيگاركێشى سەر كتێب يان ژمارەلێدەرى شتو دياريكردنى.

رقو: اَلرَقْو والرَقْــوَة): لى كێژەخواردوو كە لەكەبوو بەرزەوە بوو.

رقــي: (رَقِــيَ- الجَبَــلَ- وفيهِ وإلَيــهِ رَقياً ورُقِيّاً): سەركەوتە سەر شاخەكە.

("اِرْقَ على ظَلْعِكَ"): بە پێى توانات سەركەوە خۆت شپرزە مەكە.

(رَقَّى- هُ تَرقِيَةً): بەرزيكردەوەو سەريخست.

(تَرَقَّــى- الجَبَلَ- وفيهِ وإلَيهِ): ســەركەوتە سەر كێوەكە.

(-فِي السُلَّم): بە پەيژەكەدا سەركەوت/ پلەپلە بەرزبووەوە.

(-بِهِ الأَمرُ): کارەکەی گەیاندیە ئامانجی.
("مازالَ فُـلان يَتَرَقّى بِهِ الأَمـرُ حتى بَلَغَ غايَتَـهُ"): کارەکـە لـە باریکـەوە دەیـبردە باریکیـترو هەر سەریدەخسـت تـا گەیاندیە ئامانجەکەی.
(-الرِّجلَ): بەر ئێسکی چەڵەمەی پیاوەکەی خست.
(تَراقـى أَمْرَهُم إِلى الفَسـاد): کاریان بەرەو خراپی ڕۆیشتو بۆگەنبوو.
(إِرتَقى- الجَبَـلَ- وفيهِ وإِلَيـهِ إِرتِقاءً): بە چیاکەدا، شاخەکەدا سەرکەوت.
(_فِي السُّلَم): پلە پلە بەرزبووەوە.
إِرتِقاء: بەرزبوونەوە/ سەرکەوتن.
(-بِهِ الأَمـرُ): کارەکـە گەیاندیـە ئامانجی خۆی.
(اَلرَقّاء): شـاخەوان/ ئەو کەسـەی بەسـەر شاخدا هەڵدەزنێتو سەردەکەوێت.
(اَلتَرقُوَة) (ع ا): ئێسکی چەڵەمە.
(اَلمَرقى والمَرقاة (ج) مَراقٍ): پلەك.
(اَلمِرقـاة (ج) مَـراقٍ): ١-پلـەك ٢-ئامێرێکی کارەبایە سەرخەرە لە خانە چەند نهۆمەکاندا بەکاردەهێنرێت پێشـی دەوترێـت (اَلمِصعَد)
(المُرتَقـى): شـوێنی سـەرکەوتن/ هەوراز/ باسك/ بەرەوژوورە.
("لَقَد إِرتَقَيتَ مُرتَقى صَعباً"): ڕووتکردۆتە بەرەو ژوورەیەکی/ هەورازێکی سەخت.

("مَـكانٌ صَعْـبُ المُرتَقى"): شـوێنێکە پێدا سەرکەوتنی گرانە/ هەورازە/ باسکە.
٢-(رَقـى- هُ وعَلَيـهِ رَقياً ورُقِيّـاً ورُقيَةً): ئەفسـوونی بـۆ خوێنـد تا سـەرکەوێت یان لێخوێند تا شکست بهێنێتو ژێرکەوێت.
(إِسْـتَرقَى- هُ): داوایلێکرد نوشـتەیەکی بۆ بنوسێت/ ئەفسوونێکی بۆ بخوێنێت.
(-لَـهُ): داوای لە یەکێك کرد کە ئەفسـوونێك لەو بخوێنێت یان نوشـتەیەکی لێبکاتو یان بۆیبکات.
(اَلرُقْيَـة (ج) رُقًى ورُقيات ورُقَيات): دوعا/ نوشـتە/ ئەفسـوون کە بۆ یەکێك دەکرێتو دەخوێنرێت یان لێیدەکرێت.
(اَلراقي فـا ج) رُقاة وراقُون (م) راقِيَة (ج) رَواقٍ): ئەفسونخوێن/ تەلیسمباز/ جادووگەر/ نووشتەنووس/ دوعانووس.
(رَجُـلٌ راقِيَـةٌ): پیاوێکی نووشـتەنووس/ ئەفسونباز (ئەو (ت)یە بۆ زیادڕەوییە.
(اَلرَقّـاء): لـە ئەفسـونبازی یـان نوشـتەو دوعانووسیندا زۆر بەدەستو شارەزایە.
رك: ١-(رَكَّ. رَكّاً ورِكَّةً ورَكاكَةً): ١-لاوازبوو/ بێهێز بوو ٢-تەنکبوو.
("إِقطَعْـهُ مِن حَيثُ رَكَّ"): لە کوێوە تەنكو بێهێز بوو لەوێوە بیبڕە.
(رَكَّ — الرَجُلُ): زانستی یان ئاوەزی/ ئەقڵی کەمبوو.

(رَكَّكَ ورَكَّ- السَحابُ): هەورەکە کەمبارانبوو.

(رِكَّكَ وأُرِكَّ- تِ الأَرضُ): زەویەکە بارانی کەم لێباری.

(اِرتَكَّ): شپرزە بوو و کەوتە لەرزین.

(-في الأَمرِ): لە کارەکەدا کەوتە گومانەوە تیایدا ڕاڕابوو.

(اِسْتَرَكَّ- هُ): بە بێهێزو ناتەواوی دانا و هاتە بەرچاو.

(اَلرَكّ (ج) رِكاك وأَرْكاك والرِكَّة والرَكيكة): بارانێکی کەم/ نمەباران.

(اَلرِكّ (ج) رِكاك وأَرْكاك): ١-نمەباران ٢-لەڕ.

("أَرضٌ رِكٌّ"): زەوییەك بارانی کەمی لێدا.

(اَلـرُكاك والأَرَك): ١-کەمئاوەزو بوودەڵە ڕاڕا ٢-هیچ لە باردا نەبوو/ بێکارە.

(-مِنَ الكَلام): قسەی (هیچو پووچ/ هەلەق و مەلەق).

("رَجُلٌ رَكيكُ العِلم"): کەمزانست.

("ثَوبٌ ركيكُ النَسج"): بەرگێکی تەنك و تیواڵ.

(اَلرُكاكة (ج) رُكاك): ئاوەز سووك و بوودەڵەرا.

("رَجُلٌ رُكاكة وامرَأةٌ رُكاكة"): پیاوێکی کەمئەقڵ و بوودەڵەو ژنێکی کەمئاوەزو ڕابووچ.

(اَلرُكُوكَة): لاواز/ بێهێز.

٢-(رَكَّ- الشَيءَ رَكّاً): شتەکەی بەسەریەکدا کرد لەیەکی ئاڵاند.

("رَكَّ الأَمرَ في عُنقِهِ"): کارەکەی کردە ئەستۆی ئەو.

(-الشَيءَ بِيَدِهِ): شتەکەی بەدەست ئەندازەیگرت و هەڵیسەنگاند تا قەبارەی بزانێت.

(اَلرَكَّة (ب): هەڵچنینی بەرد وەك لە بناغەدا دەکرێت/ وشکەکەڵەك.

٣-(أَرَكَّ- الحَقُّ فُلاناً): ڕاستیی و هەق بەسەر فیساردا زاڵبوو.

٤-(رَكْرَكَ- الشَيءُ ورَكْرَكَةً): شتەکە لاواز بوو/ شل و شێواو بوو/ قایمنەبوو.

("بِهِ رَكْرَكَة"): لاوازیی تێدایە/ قایمنییە.

(رَكْـرَكَ- الرَجُلُ): پیاوەکە زۆر ترسا/ زراویچوو/ زیرەیکرد.

رکب: ١-(رَكِبَ- الدابَّةَ وعلى الدابَّةِ. رُكوباً ومَركَباً): سواری وڵاخەکە/ چوارپێکە بوو.

(-البَحرَ): بەڕێی دەریادا ڕۆیشت.

(-الطَريقَ): بە ڕێگەکەدا ڕۆیشت.

(-أَثَرَهُ): شوێنیکەوت/ شوێنپێی هەڵگرت.

(-هُ الدَينُ): قەرزار بوو/ وامی لەسەر کەڵەکە بوو.

(رَكَّبَ- هُ الفَرَسَ): سواری چارەوێکەیکرد.

(-الشَيءَ): ١-شتەکەی سەریەکدا.

(أَرْكَبَ- ه): هۆی سواریی دایە/ وڵاخێکی دایە سواریبێت.

(-المَهرُ): جوانووەکە کاتی سواربوونی هات.

(تَرَكَّبَ): ١-هەڵچنرا.

(تَراكَبَ- الأمرُ): کارەکە لەسەریەک کەڵەکە بوو.

(إرْتَكَبَ- هُ): سواریبوو.

(- الدَّينَ): وامی/ قەرزی زۆر کرد/ خۆی زۆر قەرزارکرد.

(الرَّكْب (ج) أرْكُب ورُكوب): سواران. ئەسپسواران. حوشترسواران (وشەیەکی کۆیە یان ناوی کۆیە).

(الرِّكْبَة): ١-سواری ٢-جۆرە سواربوونێکە.

("هُوَ حَسَنُ الرِّكْبَة"): ئەو سوارچاکە.

(الرِّكاب (ج) رُكُب): ئاوزەنگی کە سوار پێی تێدەخاتو بەزینەکەوەیە.

(- (ج) رُكُب ورَكائِب ورِكابات): حوشترگەل بە یەکێکی دەوترێت.

(راحِلَة) ("رِكاب السَّحاب"): باکان.

(الراكِب (فا) رُكّاب ورُكْبان ورُكوب ورِكْبَة ورَكْب ورَكَبَةُ): سوار/ سەرنشین.

(الراكِبَةُ والراكوب والراكوبَة): لقە دارخورماکە لە تەوقەسەری دارەکەدا دەبێتو ناگاتە زەویو شۆڕ دەبێتەوە.

(الرَّكيب (ج) رُكُب): کەسێکە کە لەگەڵ یەکێکیتردا سواربێت هاونشین ٢-چەقێنراوی شتێک وەك پاقووت لە ئەموستیلەیەکدا چەسپبکرێت.

(الرَّكوب): کەسێکە کە زۆر سواری بکات.

(الرَّكوب والرَّكوبَة (ج) رَكائِب): حوشترو وڵاخو ئەوەی کە سواریدەبن.

(طَريقٌ رَكوب): رێگەیەك کە زۆر پیایدا برۆن/ رێباز.

(الرَّكّاب (م) رَكّابَة): کەسێکە کە زۆر سواری بکات/ زۆر سواربێت.

(المَركَب (مص) (ج) مراكب. البَحرِيَّة والبَرِّيَّة): کەشتیو گالیسکەو ئۆتۆمۆبیلو هەر هۆیەك بۆ سواربوونو گوێزانەوە بێت.

(المُرَكَّب): بنچینەو رەسەن.

("فُلان كَريمُ المُرَكَّب"): فیسار کەس رەسەنە.

(الجَهْلُ المُرَكَّب): (دوودجار/ دووجار) نەزان: ئەوەیە کە مرۆڤەکە نەزانەو خۆیشی هەست بە نەزانیی خۆی ناکات ئەوە دوو جار نەزانە.

(المَركوب (مفع) (ج) مَراكيب): ئەو وڵاخانەی کە سواریدەبنو وەك ئەسپو وڵاخیتر.

(المَرْكَبات الواحِدَةُ مَرْكَبَة): پێچکە سواریی کە زۆر جۆری هەیە لەوانە وڵاخ رایدەکێشێت یان بە هێزی هەڵم یان بە کارەبا دەڕوات وەك ئۆتومبیلو شەمەندەفەر.

٢-(رَكِبَ- رَأسَهُ. رُكوباً ومَركَباً): کەڵلەرەقانە بێبیرکردنەوە سەری خۆی هەڵگرتو دەستی دایە کارێك.

(-هَـواهُ): خـۆی دایـە دەسـت هەوەسـی و ئارەزوو.

(- الذَنْبَ): خۆی هاویشـتە نـاو گوناهەوە/ گوناهیكرد.

(-الخَطَرَ): خۆی هاویشتە مەترسییەوە.

(-رَكِـبَ- فُـلانٌ رَدْعَهُ): بەدەمـدا كەوت/ لەسەردەم كەوت.

(إرْتَكَـبَ- الأَمـرَ): هەڵەشـەو سـەرچڵانە پەلاماری كارەكەیدا.

(-الذَنْبَ): گوناهەكەیكرد/ خراپەیكرد.

٣-(رَكَبَ. رَكَباً): ئەژنۆی گەورە بوو.

(-هُ): بە ئەژنۆیدا كێشا.

(رُكِبَ): هاواری ئەژنۆیكرد.

(اَلرُكبَة) (ج) رُكَب ورُكْبات ورُكُبات ورُكَبات)

(ع ا): چۆك/ ئەژنۆ.

(هذا أمـرٌ إصْطَلَـت فيهِ الرُكَـبُ*): ئەمە كارێكە ترسـناكە ئەژنۆی هێناوەتە لەرزین و بەیەكدادان.

(اَلأَرْكَب): ئەژنۆ گەورە.

(بَعيرٌ أَرْكَب): حوشترێكە ئەژنۆیەكی لەویتری گەورەترە.

٤-(رُكْبَةُ الدَجاجَـةِ ورُكْبَةُ الرامي) (فك): ناوی دوو هەسارەن.

(اَلرَكيب (ج) رُكُب): كێڵگە.

(نَحلٌ رَكيب): ریزە دارخورمای رواوی لێواری رووبار یان جۆگە.

ركح: ١-(رَكَحَ- على الشَـيءِ وإلَيـهِ رَكْحاً): پشتی بە شتەكە بەست و پاڵی پێوەدا.

(-إلَيـهِ رُكُوباً): بەلای ئەودا لایداو پەنای بۆ برد.

(أَرْكَحَ عَليه): پشتی پێبەست.

(-هُ إلَيهِ): پاڵی بەوەوە پێدایەوەو پەنای بەو پێبرد.

(*أَرْكَحْتُ إلَيهِ ظَهري*): پاڵم پێوەدا.

(إرتَكَحَ- على الشيءِ وإلَيهِ): پشتی بەو شتە بەست و پاڵی پێوەدا.

(اَلرُكْح (ج) أَركاح ورُكُوح): ١-بنچینە/ بناغە ٢-كەناری شاخ ٣-تەنشتی كێوەكە.

٢-(تَرَكَّـحَ- في الدارِ): لـە خانوەكەدا خۆی بلاوكردەوە.

(-في المَعيشَةِ): لە ژیاندا دەستی والاتركرد.

(- بِالمَـكانِ): لـە شـوێنەكەدا مایـەوەو نیشتەنیبوو.

(اَلرُكْـح (ج) أَركاح ورُكـوح): حەوشـەی خانوو.

(اَلأَركاح): خانووەكانـی رەبەنـەكان/ پارساكان.

(اَلرُكْحَةُ (ج) رُكَح): حەوشەی خانوو.

٢-(اَلرُكحـاء): (هەڵمەت/ بـەرزە) زەوییەكی رەقەن.

ركد: (رَكَدَ- المَاءُ أَوِ الريـحُ رُكوداً): ئاوەكە یان باكە وەستا/ نیشت.

(-الميـــزانُ): ترازووەکـە وەسـتا/ ڕێکبـوو/ بەرامبەر بوو.

(-عَصِيرُ العِنَب): شـيلەی ترێکـە لە کۆڵان کەوت.

(-العَكَـرُ والثُقْـلُ): خڵتەکـەو ئـەوەی کە قورسبوو داکەوتوو. نیشتە بنی قاپەکە.

(-تِ الشَّـمسُ): خۆر بەسـەر سەرەوە وەستا وەکو نەیەوێت بجووڵێت.

("رَكَدَت رِيحُهُـم"): دەوڵەتەکەیـان فەوتا، نەماو لەناوچوو.

(الراكِد) (فا): وەستاو/ لە جێیخۆدا چەسپیو/ نیشتوو.

(الرَكـود): ١-کاسـەی پڕ ٢-مێحوشـترێك کە شیریو شکنەکاتو نەبڕێت.

(المَراكِـد): شـوێنێك مـرۆڤ تیایدا سـتارە بگرێت/ نیشتەگای مرۆڤ. یان شوێنێك هەر شتێك تیایدا بمێنێتەوە.

رکـز: ١-(رَكَزَ- الرمحَ ونَحـوَهُ. رَكْزاً): ١-بە زەویـدا نێزەکـەی چەقاند ٢-بەژێـر گڵیەوە کردو شاردیەوە ٣-چەسپاندی.

(رَكَّـزَ- الرمحَ ونَحـوَهُ): نێزەکە یان هیتری وای بە زەویدا چەقاند یان بەژێر گڵیەوە کرد یان چەسپاندی.

(أرْكَزَ- المَعْدِنُ): لە کانەکەدا کانزا دۆزرایەوەو پەیدابوو.

(-الرَجُلُ): کانزای دۆزییەوە وەك زێڕو زیوو شتیتر.

(تَمَرْكَزَ- فِي المَكانِ): لە شوێنەکەدا مۆڵیخوارد/ گردی بە بنکە/ لەوێدا دایکوتا.

(إرْتَكَزَ- الشـيءُ): شـتەکە بنجبەستبوو/ لە شوێنی خۆیدا قایمبوو/ چەقی.

(-علـى العَصـا): خـۆی بە داردەسـتەکەی ڕاگرت.

(الراكِز) (عامية): مرۆڤی سـەنگین/ ئاغرو هێمن.

(الرِكْز): پیاوی داناو جوامێر.

(الرِكْزَةُ): ١-کار تووندگرتنو دانایی ٢-ژیریی و ئاوەزتێکئالان.

("كَلَمْتُهُ فما رأيتُ لَهُ رِكزه"): دواندم کەچی دڵو هۆشـی لەلای خۆی نەبوو ٣-هەڵکەندنی دارخورما بە قەدەکەیەوە.

(الرِكاز): کانزای ژێرزەوی.

(رِكْزَة): کانزایەکی ژێرزەوی.

(ج) (أرِكـزَة ورِكـزان): کانـزای ناوزەویی کە خـودا تیایـدا دایناوە (لە چەسـپینەوە) هاتووە.

(الرَكيزَة (ج) رَكائِز): ١-ئەو گەوهەرانەی خودا لە بێخی زەویدا شـاردوویەتیەوە ٢-کۆڵەکە/ سـتوون (ئەمە لەلای ڕەشـە خەڵکەکەیە کە دەدرێتە بەر کەپرێكو خانوویەك لە قامیش کرابێت.

(الرَكائِز) (ب): پایەی ئەستوور لە گۆشەکانی

خانووەکەدا هەڵدەستێنرێت تا بنمیچەکە رابگرێت کە بە بەردو ئاسن چنراوە.

(المَرکــز (ج) مراکِــز): ١-چەقــی بازنــە ٢-مەڵبەندی نیشتەجێی پیاو یان والی.

(مَراکِزُ الأَسنان): رووێنگەی دان.

٢-(رَکَزَ- العِرقُ- رَکْــزاً): رەگەکە، دەمارەکە داکشایە خوارەوە/ بە قوڵداچوو.

(اِرتَکَزَ العِرْقُ): رەگەکە کشایە خوارەوە.

٣-(الَرکْز: ١-دەنگی نهێنی ٢-هەست.

الملحق:

رکــز: (الإرتِــکاز) (مــص): پشــتپێوەدان/ پشتپێبەستن‌و خۆپەسەردادان.

(الإرتِــکاز علــی الســلطة): پشــت بــە دەسەڵاتبەستن.

(نقطــةُ الإرتکاز): پنتی لەســەر وەســتان‌و جێگیربــوون (حــی) پنتــە نەگۆڕەکەیە کە هەڵبڕەکە لەسەری دەوەستێت‌و جێگیرە.

(نُقطَةُ الإرتِکاز) (ا ع): بنکەی کار.

(إتَّخَذَ الجَیش هــذه المَدینَةَ نُقطَةَ إرتکاز): ســوپا ئەم شــارەی کرد بە بنکەی/ جەرگەی هەڵسوڕاندنی شەڕ.

(المَرکَزیَّة): بنکەیی، شێوازەیەکی بەڕێوەبردنە کە هەموو دەسەڵاتەکان بەدەست دەستەیەکەوە دەبێت کە مەڵبەندەکەی پایتەخت دەبێت.

(المَرکَزیَّــة في الــدُوَل الإتحادیــة): شــێوازە ڕامیارییەکــە ڕووەو ئەوەیــە کە دەســەڵاتی (حکومەتییــە/ میرییــە) بنکەییەکــە فراوانــتر بکرێت‌و لە هەرێمــە پێکهاتووەکان بپچڕێنرێت.

(اللامَرکَزیَّــة): نابنکەیــی شــێوازەیەکی بەڕێوەبردنە جۆرە دەســەڵاتێکی تایبەتی لە نێوان دەســتەی بەڕێوەبردنــە بنکەییەکەو دەســتەیەتر کە لێجیاکراوەتــەوەو لێیبۆتەوە بەشدەکرێت.

(-في الــدول الاتحادیــة): لــە دەوڵەتــە یەکگرتووەکانــدا هەرێمــەکان دەســەڵاتی بەڕێوەبــردن‌و یاســادانان‌و دادکردنیــان سەربەخۆ هەبێت.

(اللامرکزیة) (حي): گۆڕینی ســووڕە بزوە لە بەشــێکی ئامێرەکــەدا بۆبزوەیەکی درێژ بوونەوە لە بەشێکی تری ئامێرەکەدا.

-رکس: ١-(رَکَسَ- الشَــيءَ رَکْساً): شتەکەی سەرەوژێر کرد.

(اَرکَسَ- هُ): سەرەوخواریکرد.

(-الشَــيءَ): شــتەکەی وەك بــاری پێشــووی لێکردەوە.

(-الثَــوبَ في الصبــغِ): جلەکــەی لــە ڕەنگ هەڵکێشایەوە.

(اِرتَکَــس): ١-تێشــکا ٢-کەوتــەوە بارێك کە لێیرزگاربووبوو.

(الَرِکس): ١-هەستانەوەی خانوو پاش تێکدانی ٢-پیسی.

(-مِنَ الناسِ): كۆمەڵە خەڵكێك.

(اَلرَكيس= المَركـوس): لاوازێك/ بێتواناییەك كە خۆی بداتە پاڵ.

٢-(رَكَسَ- البَعيرَ. رَكْسـاً): حوشـترەكەی بە پەتە لووت بەستەوە.

(إرْتَكَـسَ- في مكانِـهِ): لـە شـوێنی خـۆی نیشتەجێبوو و مایەوە.

(اَلرِكْس): پرد.

(اَلرِكاس): پەتەلووت. پەتێكە لوزو مەچەكی حوشتری پێ دەبەسترێتەوە.

(اَلرَكاسَةوالرِكاسَة): ئەسنگومێخومێخزنجیرو هەر شتێك بە زەویدا بچەقێنرێت.

٣-(اَرْكَـسَ- تِ الجاريَـةُ): كەنیزەكەكـە مەمكیكرد.

٤-(تَراكَسَ- الشَعرُ): قژەكە سەریەكنیشت.

(إرتَكَسَ): چربوو/ قەڵەباڵغبوو.

ركـض: ١-(رَكَـضَ. رَكْضـاً): ١-رایكـرد ٢- پێیبزواند.

(-ەُ): پاڵیپێوەنا.

(-الأرضَ والثَوبَ): پێی بە زەویەكەو جلەكەدا كێشا.

(-الفَـرَسَ بِرِجلَيـهِ): بـە هەردووپـێ لە ئەسپەكەیەوە ژەند غاربكات.

(- الطائِـرُ بِجَناحَيـهِ): باڵندەكـە خێرا لە شەقەی باڵیدا.

(-مِنهُ): بە پەلە لێیهەڵات.

(-تِ النُجومُ): ئەستێرەكان بزوانو ڕۆیشتن.

(-القَوسَ): كەوانەكە تیرەكەی هاویشت.

(رُكِـضَ- الفَرَسُ): چارەوێكـە غاری پێكرا/ خراپە غاركردن.

(مَركوض): غارپێكراو.

(راكَـضَ- هُ. مُراكَضَةً): لەگەڵیـدا ڕایكردو پێشبركێیكرد.

(تَراكُضَ- القَومُ): پێكەوە ڕایانكرد.

(إرتَكَضَ- تْ خَيلُهُم إلَيهِ): ئەسـپەكانیان بۆ لای ئەو تاویاندا.

(-القَـومُ في المَيـدان): لـە مەیدانەكـەدا ئەسپەكانیان تاوداو پێشكەوتنیانكرد.

(اَلرَكْضَـة): جـارە ڕاكردنێـك یـان جـارە تاودانێك.

(اَلرَكوض): چالاكو خێرا لە ڕاكردندا.

(اَلمِركاض): یەكێكە زۆر ڕابكات.

("قَـوسٌ مُرْكِضَـة"): كەوانێكـە تیرەكـەی خێرایە.

(اَلمَركِضَـة): چارەوێیەكـە لـە غاركردنـدا زەویەكە بكوتێتەوە.

٢-(إرْتَكَض): بزواو شپرزە بوو.

(-الجَنينُ): كورپەلەكە لە سكی دایكیدا بزوا/ جولایەوە.

(-الرَجُـلُ في أَمـرِهِ): بـۆ كارەكـەی كەوتە كۆششو پەلەقاژێ.

(اَلمِركَـض (ج) مَراكِـض): چاوگـی ئاگـر/

ئاگرپێکەرەوە.
(-مِنَ القَوس): لاو تەنشتی کەوان.
(مَراكِضُ الحَوض): تەنشتەکانی گۆل/ حەوز کە ئاو بەریدەکەوێت.
(المِركَضَة): تەنشتەکانی حەوز/ گۆل/ ئەملاولای.
ركع: رَكَعَ. رَكْعاً ورُكوعاً: نوشتایەوەو سەری دانەواند/ بەچۆکاهات/ کورنووشیبرد. لە نوێژدا چووە رکوعەوە/ بەبڕوا بە خوداوە سەری بەندەگیی بۆ دانەواند.
(-الرَجُلُ): ١-هەژارکەوتو داماو بوو/ گوزەرانی بەرباد بوو ٢-هەڵنووتو لە بەورووکەوت/ بە دەمدا کەوت.
(رَكَّعَ وأرْكَعَ-ه): کورنووشی پێبرد.
(الراكِع (فا) (ج) راكِعون ورُكَّع ورُكوع): ١-کورنووشبردوو ٢-هەموو شتێك کە سەری دابنەوێنێت.
(الرِكْعَةُ): جارێك چەمانەوەو سەردانەواندن/ جارێك کورنوشوبردن.
(الرَكْعَةُ والرُكْعَةُ): چاڵێکی قووڵی زەوی.
ركل: ١-(رَكَلَ- هُ. رَكْلاً): شەقێکی تێهەڵدا.
("رَكَلَ- الفَرسَ"): بە قاچ لە چارەوێکەیەوە ژەند تا غاربکات.
(رَكَّلَ- هُ. رَكْلاً): شەقێکی تێهەڵدا.
-تِ الخَيلُ الأرضَ: ئەسپەکان بە سمیان زەویەکەیان کوتایەوە.

("رَكَّلَ- صاحِبَهُ"): یەکتریان دایە بەر شەق.
(تَرَكَّلَ الحافِرُ بالمِسْحاة وعَلَيها): زەویهەڵکەنەکە بە پێ خاکەنازەکەی بە زەویەکەدا چەقاند.
(-تِ الأرضُ): زەویەکە بە سمی وڵاخەکان کوترایەوە.
(تَراكَلَ- القَومُ): خوێشگەل یەکتریاندایە بەر شەق.
(الرَكْلَةُ): شەقێك یان لەقەیەك.
(المَرْكَل (ج) مَراكِل): ١-رێگا ٢-قەبرغەو ئەو شوێنەی کە لەقە لە وڵاخ دەدەیت بۆ غارکردنی.
("فَرَسٌ نَهدُ المَراكِلِ"): ماینێکی ورگنەو شوێنی لەقەلێدانی گەورەیە/ قەبرغەپانە.
(المِركَل (ج) مَراكِل): قاچی سوارەکە کە پێ لەقە لە وڵاخەکە دەدات.
٢-(الرَكْل) (ن): کەوەر.
(الرَكْلَة): دەستەیەك کەوەر یان هەر سەوزەیەك.
(الرَكّاء): سەوزە فرۆش و کەوەرفرۆش.
ركم: (رَكَمَ- الشَيءَ. رَكْماً): کۆیکردەوەو کەڵەکەیکرد/ نایەسەریەك.
(رُكام ومَركوم): کەڵەکە بوو/ لەسەریەك نیشتوو وەك کۆمەڵە لەم.
(تَراكَمَ وارتَكَمَ الشيءُ): شتەکە زۆر کۆمەڵبوو نیشتەسەریەك/ کەڵەکەبوو.

("تَراكَـمَ لَحْمُ فُلان"): قيسار وا قه‌ڵه‌و بوو گۆشته‌كه‌ی نیشته سه‌ریه‌ك.

اَلرَكَم: هه‌وری له‌سه‌ریه‌ك كه‌ڵه‌كبوو.

(اَلرُكْمَة): قوری زۆری كۆوه‌بوو/ پێخوێ.

(اَلرُكام): له‌سه‌ریه‌ك كه‌ڵه‌كه‌بوو وه‌ك هه‌ورو له‌و شتی له‌و بابه‌ته‌ی له‌سه‌ریه‌ك نیشتوو.

(قَطيـعٌ رُكام): ره‌وه‌ ئاژه‌ڵـی زۆر گـه‌وره‌و به‌یه‌كداچوو.

(سَـحابٌ مَركـوم): هـه‌وری له‌ســه‌ریه‌ك نیشتوو.

(ناقَةٌ مَركُومَة): مێحوشترێكی قه‌ڵه‌و.

(اَلرَكيمَة الذَرِيَّة): ته‌نوری ئه‌تۆمیی/ پاتریی ئه‌تۆمـی بۆ په‌یداكردنـی وزه‌ی ئه‌تۆمیی به‌ شێوه‌یه‌كی به‌رده‌وام.

مِرِكَم (ف): پاتری كاره‌بایی له‌ پێشدا به‌ كاره‌با بارگه‌ ده‌كرێت كارلێككردنێكی كاره‌بایی تێدا رووده‌دات ئینجا ئـه‌م كارلێككردنه‌ پێچه‌وانه‌ ده‌بێته‌وه‌و ته‌وژمێكی كاره‌بایی لێ په‌یداده‌بێت ئه‌مه‌ له‌ ئوتومبیلدا به‌كاردێت كۆمه‌ڵه‌ پاتری كاره‌بایی له‌ ئوتومبیلدا به‌كاردێت.

(مُرتَكَمُ الطَريق): شارێ/ شاشه‌قام.

ركـن: ١-(رَكَنَ ورَكِنَ- إلَيـهِ. رُكُوناً): خۆی دایه‌ پاڵ ئه‌وو لێیدڵنیابوو/ پشتی پێبه‌ست.

(أركَـنَ- إلَيـهِ): پشـتی پێبه‌ســتو لێـی دڵنیابوو.

(اَلرُكْـن (ج) أرْكان وأركُـن): ١-پشـتیوانو پشـتگیرو جێپـرِوا ٢-نگـینو توانــاو بـه‌ ده‌سه‌ڵاتیی.

(اَلرُكن- مِنَ الشيء) ١-گۆشه‌یه‌كی/ سووچێكی شته‌كه‌ ٢-لای به‌هێزو گه‌وره‌ی شته‌كه‌.

("فلان رُكنٌ مِن أركانِ قومِهِ"): فیسار یه‌كێكه‌ له‌ گه‌وره‌پیاوان‌و خانه‌دانانی نه‌ته‌وه‌كه‌ی.

(رُكْـنُ الرَجُـلِ): كه‌ســوكارو ســه‌رمایه‌ی پیاوه‌كه‌.

(الأَركان): ئه‌و ته‌نه‌ وردانه‌یه‌ كه‌ شـته‌كه‌ی/ ماده‌كه‌ی لێیه‌وه‌ ده‌بێت له‌لای هه‌ره‌ پێشینان چوار شت روون ئاگرو هه‌واو ئاوو گڵ.

(أركانُ الحَـرب): ١-(ا ع) ئه‌فسـه‌ره‌ گـه‌وره‌ جه‌نگگێره‌كان كه‌ نه‌خشـه‌ی سـه‌رۆكایه‌تیی سوپاكه‌ یان به‌شه‌كانی داده‌نێن ٢-(ا ع) شوێنی كۆبوونه‌وه‌ی ئه‌و ئه‌فسه‌ره‌ گه‌ورانه‌.

(اَلرَكين): بنجبه‌ست چه‌سپیو.

(-مِـنَ الجبـال): كێوی زۆر پتـه‌وی قووچو چه‌سپیو.

(الأُركون (ج) أراكِنَة) (یونانیة): ســه‌رۆك/ پێشره‌وو گه‌وره‌/ سه‌روه‌ری ناوچه‌یه‌ك.

٢-(رَكُنَ. رَكانَةً ورُكونَةً): ئاغر/ ســه‌نگین‌و سه‌لارو له‌سه‌رخۆ بوو.

(رَكَّنَ- هُ): سه‌نگین‌و سه‌لاریكردو هێمنیكرد.

(تَرَكَّنَ): زۆر سه‌نگین‌و ئاغرو سه‌لار بوو.

اَلرَكين: ١-ســه‌نگین‌و سه‌لار ٢-هێمن‌و نه‌گۆڕو قایم ٣-چه‌سپیو.

٢-(الرُكْــن): قەومانی گەورە یــان ڕووداوی سەخت.

(الرَكْــن) (ح): ١-مشـك ٢-(ح)ڕزق (جــۆرە مشکێکی گەورەیە).

(المِرْكَــن (ج) مَراكِــن): ســوێنە/ تەشــتی جلشتن و کاریتر.

ركا: (رَكا- الأرضَ. رَكــواً): زەویەکــەی هەڵکەند.

(أركى- الأرضَ. إركاءً): زەویەکەی هەڵکەند.

(الرَكِيَّة (ج) رَكايا ورِكِيّ): چاڵاوی ئاودار.

٢-(رَكا- الحَــوضَ رَكــواً): حەوزەکــەی/ گۆلەکەی ڕێککرد/ ڕێکخست.

(-الأمرَ): کارەکەی ڕاستکردەوەو چاککرد.

(-الشيءَ): شتەکەی توندکردو بەست.

(أركى- الحَوضَ. إركاءً): گۆلەکەی دروستکردو ڕێکخست.

(المَركُــوّ): گولێــك لە پاڵ دەمــی چاڵاوەکەدا دروستدەکرێت و ڕێکدەخرێت.

٣-(رَكا- الأمرَ. رَكواً): کارەکەی دواخست.

(أركى- الأمرَ. إركاءً): کارەکەی دواخست.

٤-(رَكا- الحَمْــلَ على البَعــيرِ. رَكواً): باری حوشترەکەی گرانترو زۆرتر کرد/ دووقاتکرد.

٥-(رَكا- علــى فُــلان رَكواً): ناشــرینی بە فیساریدا هەڵدا.

(أركى- عليه إركاءً): ناشیرین بپایدا هەڵیدا.

٦-(رَكا- بالمَكانِ. رَكواً): لایدایە شــوێنەکەو مایەوەو نیشتەجێبوو.

(راكى- على الأمرِ): ئومێدی بە کارەکە بوو/ دڵی پێخۆشبوو.

(أركــى- إلَيــهِ. إركاءً): بەلای ئــەودا لایداو پەنایبۆبرد.

(-لَهم جُنداً): سەربازی بۆ ئامادەکردن.

(تَركّى وارتَكى عليه): پاڵی بەوەوە داو پشتی پێبەست/ ئومێدی بەو بوو.

٧-(الرَكوَة (ج) رِكاء ورَكَوات): ١-گۆزەلەیەك لە پێست دروستدەکرێت ئاوی پێدەخورێتەوە ٢-جەزوەی قاوە.

(الرِكْــوَة والرُكْــوَة (ج) رِكاء ورَكَــوات): ١-پەلەمێکــی بچووك ٢-ئــەوەی دەخرێتە ژێر ترێکوشــەکەوە بۆ ئــاوی ترێکەو یــان ئاوی هیتر.

(المُرتَكي والمَراكي): چەسپاوی هەمیشەیی.

رمّ: (رَمَّ- البِنــاء أو الأمــرَ رَمّــاً ومَرَمّــةً): دەستی بە خانووەکەدا هێناو چاکیکردەوە یان کارەکەی چاککردو سازکردەوە.

(-السَــهْمَ بعَينِــهِ): تەماشــای تیرەکەیکردو کەموکووڕیەکەی دیو چاکیکردەوە.

(رَمّــمَ البِنــاءَ): خانووەکــەی چاککردەوەو دەستی پێداهێنا.

(ترَمّــمَ- الشــيءَ): دەســتی پێــدا هێنــاو سازیکردەوە.

(إسْــتَرَمَّ- البِنــاءُ): خانووەکــە پێویســتی

بەدەست پێداهێنان‌و چاککردن بوو و کاتی ئەوەی هات.

(-الرَجُلُ): بانگەوازی چاککردنەوەی شتەکەیدا.

(ألرَمّ) (مص): چاککردنەوەو دەستپێداهێنانی خانووشتیتر/ چاکسازکردنی.

("مابي مِنهُ حَمٌ ولا رَمٌ"): لەوە زیاتر چارەیەکی ترم نییە.

("مالَهُ حَمٌ ولا رَمٌ"): هیچ شتێکی نییە.

(ألرامَةُ – مِنَ الجواري (ج) رُمَم): کەنیزەکی لێزان‌و کارکردە/ کارزان.

٢-(رَمَّ- تِ البَهيمَةُ. رَمّاً ومَرَمَّةً): چوارپێکە قەپاڵی بە چیلکەکاندا کرد.

(-الشَيءَ): شتەکەیخوارد.

(تَرَمَّمَ- العَظمَ): ئێسقانەکەی ڕووتکردو گۆشتی پێوە نەهێشت.

(إرْتَمَّ- تِ البَهيمَةُ): چوارپێکە قەپاڵی بە چیلکەکاندا کرد/ بە دەم چیلکەکانیگرت‌و خواردنی.

(-ما عَلى الخِوانِ): چی لەسەر سفرەکە بوو ڕایماڵی/ خوانەکەی پاککردەوە.

(ألرِّم): ١-وردەپووش‌و گیای تەڕو وشکی سەر زەوی ٢-گڵی تەڕ.

(جاءَ بالطِمّ والرِمِّ): شتی دەریایی‌و وشکانی/ ئەوەی کە ئاوی دەریاو بادەیهێنێت، یان شتی تەڕو وشک یان گڵ‌و ئاو یان سامانی زۆری هێنا.

(ألمَرَمَّةُ والمِرَمَّةُ): لچ‌و لێوی هەموو سمداریکرد چونکە بە لچ‌و لێوی خواردن هەڵدەگرێت‌و دەخوات.

٣-(رَمَّ- العَظمُ. رِمَّةً ورَمّاً ورَميماً): ئێسقانەکە پووا/ ڕزی.

(رَميم (ج) أرِمّاء ورِمام): ئێسقانی پوواو/ ڕزیو.

(رَمَّ- الحَبلُ): گوریسەکە کوتکوتبوو.

(أرَمَّ- العَظمُ): ١-ئێسقانەکە پووا/ ڕزی ٢-ئێسقانەکە مۆخی تێهات‌و پەیدابوو/ مۆخداربوو.

(ألرُدُّ): مەراق‌و خەفەت یان خواستی گەرمی دڵ.

(ألرِمّ): مۆخ/ مەغز.

(ألرُمَّة (ج) رُمَم): ١-پارچە پەتێکی ڕزیوو کۆن ٢-ئێسقانی پوواو.

("أعطاهُ الشيءَ بِرُمَّتِهِ"): هەموو شتەکەیدایە.

ألرِمَّة (ج) رِمَم ورِمام= ألرُمَّة: ١-پارچە پەتێکی ڕزیو ٢-ئێسقانی پوواو.

(ألرَّميم والرُمام): ڕزیو/ پوواو/ پۆرتکاو.

(حَبلُ رِمام وأرمام ورِمَم): پەتی ڕزیو، پۆترکاو.

(ألمُرِمّات): وەی/ بەڵا/ چوتروم.

٤-(أرَمَّ- إلى اللَهوِ): ڕوویکردە ڕابواردن/

خويدايه ياريكردنو لايدايه رابواردن.
(ألرُمامَة): كويره ژيانيك، / ژيانيكى ساده.
(إكتَفى بالرُمامَة): به ژيانيكى ساكارى مەمرەو مەژى داكەوت/ به كويره ژيانيك داكەوت.
٥-(أرَمَّ- القَومُ): خوينشكەل كرو بيدەنگبوون.
٦-(ألرِمّ): كۆمەڵ.
(ألرِمَّة) (ج) رِمَم ورِمام (ح): ميرولەى بالدار/ بالگرتوو.
٧-(رَمْرَمَ): كاروبارەكەى چاككرد.
(تَرَمْرَمَ): دەميكردەوە قسەبكاتو نەيكرد.
رمأ: (رَمَأَ-بالمَكان. رَمْأً ورُمُوْاً): له شوينەكەدا نيشتەجيبوو.
(-الخَبَرَ): بە بير بۆ هەواڵەكە چوو و هەڵيسەنگاند.
(-على المائة): لەسەد پتر بوو.
(أرْمَأَ- على المائةِ): له سەد زۆرتر بوو.
(-إلَيهِ): ليى نزيكبووەوە.
(مُرَمَّآتِ الأخبار): درۆو دەلەسەى هەواڵەكان.
الملحق:
رمّ: (ألتَرْميم): چاككردنەوەى خانووى داروخاوو دەستپيداهينانى.
(تَرميم القِلاع القديمَة): چاككردنەوەو ساغكردنەوەى قەڵا كۆنەكان.
(ألتَرميم): كردەى چاككردنەوەو هەڵنانەوەو ساغكردنەوە/ دەستپيداهينان.
(كانت هذه التَرميمات ضَروريَة): ئەم چاككردنەوەو ساغكردنەوانەو دەستپيداهينانە پيويستبوو.

رمث: ١-(رَمَثَ- هُ. رَمْثاً): ١-چاكيكردەوە/ چاكسازيكرد ٢-بەدەست سرى.
(أرمَثَ- الشيءَ): شتەكەى نەرمكرد.
(ألرِمْث): پياويكى جلشر.
(ألرَمَث (ج) أرْماث ورِماث): ١-تەختەدار بدرينە دەميەك بكرينە كەڵەك بۆ له روباردا پيى بپەرنەوەو له دەريادا سواريبن/ كەڵەك ٢-پەتى پچراو پارچە پارچە كه ليكدەدرينەوە.
(حَبلٌ أرماثٌ وحَبلٌ أرْمامٌ): گوريسو پەتى پچرپچر.
٢-(رَمَثَ- هُ رَمْثاً): دزى.
٣-(رَمَثَ- الشَيءَ بالشَيءِ رَمْثاً): شتەكەى تيكەڵ شتەكەيتر كرد.
(رَمِثَ- أمرُهُم. رَمَثاً): كارەكەيان بەيەكداچوو.
٤-(رَمِثَ- البَعيرُ. رَمَثاً): حوشترەكه له تفتەدارەكەيخواردو ورگى هاتەژان.
(ألرِمْث) (ن): ١-تفتە درەخت ٢-لەوەرگايەكى حوشترەكە رووەكيكى تفتو ترشى تيدايە.
(ألرِمْثاء والمَرْمَثَة): خاكيكە تفتە دارى تيدا دەرويت.
٥-(رَمَثَ- الحالِبُ في الضَرع): شيردۆشەكە كەمەكيك شيرى له گوانەكەدا هيشتەوە.

(أَرْمَـتَ الحالِـبُ في الضَرع): شيردۆشـەكە كەمەكێك شیری لە گوانەكەدا هێشتەوە.
(أَرمَـتَ واسـتَرمَتَ- في مالِـهِ): شـتێك لە داراكەیو سامانەكەی هێشتەوەو جێهێشت.
(أَلرَمَت أَرْمَات ورِمَات): شیری بەجێهێڵراوی پاش دۆشین لە گواندا.
(أَلرُمْثَةُ): شـیری بەجێمـاوی ناوگوانو پاش دۆشین.
٦-(رَمَّتَ- على المائة): لەسەد زۆرتر بوو.
٧-(أَلرِمْث): بێهێزە پشت.
(أَلرَمَت (ج) أَرمات و رِمات= أَلمَزِيَّة): سیفەتو ڕەوشتو نیشانە باشە جیاكەرەوەكان.
(لِفُلان على فُلان رَمَتٌ): فیسـار سـیفەتو نیشـانەی بـاشو ڕەوشـتی چاكـی لـەو جیادەكاتەوە.
رمـج: (رمَـــج- الطائِــرُ رمْجــاً): باڵندەكە ڕیقنەیكرد.
(رَمَّــج- الكاتِــبُ): نووســەرەكە هێڵــی نووسینەكەی خۆی تێكدا.
(أَلرامِـــج) (ح): كونەبەبــوو بەتێكــی پێوە دەبەسترێت بۆ ئەوەی بازی پێبگیرێت.
(أَلرَمَّاج): گرێی نێزەو لوولەكانی.
رمح: ١-(رَمَح- هُ. رَمْحاً): نیزەی پێداكرد.
(-البَرقُ): هەورەتریشـقەكە بروسكەی ورد وردی یەك لەسەریەكی دا.
(رامَح- هُ): شەڕە نیزەی لەگەڵدا كرد.
(تَرامَــحَ- القَــومُ): لەگەڵیــەك شــەڕە نێزەیانكرد.
(أَلرُمح (ج) رِماح وأَرماح): نێزە/ ڕم دارێكی درێژەو نووكێكی ئاسنی پێوەیە.
("كَسَروا بَيْنَهُم رُمْحاً"): دوژمنایەتیی كەوتە نێوانیانەوە.
("هُم على بَنى فُلان كَرُمحٍ واحِدٍ"): ئەوان بەرامبەر فیسار بەرە یەكدەستن.
("أَخَذَت الإبِلُ رِماحَها"): حوشترەكان كەوتنە شیردان وەكو بەوە نەهێن سەریانبڕن.
(أَلرامِــح): نیزەوەشــێن (وشــەكە كــرداری نییە).
(ثَــورٌ رامِــح): گــای شـاخدار/ دوو قۆچی هەیە.
(أَلسِماك الرامِح) (فك): ئەستێرەیەكە بۆیە وا ناونراوە چونكە هەسارەیەكی لەبەردەمدایە وەكو نێزەی ئەمبێت.
(أَلرَمَّاح (ج) رَمَّاحَة): ١-نێزەگەر ٢-نێزەهەڵگر.
(أَلرَماحَــة- مِــنَ القِسِــيّ): كەوانێكی كرژە تیرەكەی بەگوڕ دەردەكات.
(أَلرِماحَة): نێزەگەریی.
٢-(رَمَــحَ- تَــهُ الدابَّــةُ رَمْحــاً): چوارپێكە لەقەیلێدا.
٣-(أَلرُمْح): هەژاریی/ نەداریی.
(دابَّةُ رَمَّاحَة و رَمُوح): چوارپێیەكی گازگر.
رمخ: (أَرمَخَ- الرَجُلُ): پیاوێكی شلو نەرمو

سەرشۆڕ.

(اَلرِمْخ): دارستانی چڕ.

رمد ١-(رَمَـد. رَمْداً ورمادَة): لەسـەرماندا ڕەقبوومەوە.

(-القَوْمَ. رَمْداً): بەسـەر خوێشـگەلدا هاتو فەوتاندنی/ لەناوبردن.

(-عَیـشُ القَـومِ رَمَـداً): ژیانیـان نەمـاو فەوتان.

(أَرمَدَ- هُ): لەناویبرد/ فەوتاندی.

(-القَومُ): ئاژەڵەکەیان لەناوچوو/ مرداربوونەوە.

(اَلرَمـادَة): فەوتـان/ مـردن/ لەناوچوون/ مرداربوونەوەی ئاژەڵ.

٢-(رَمِدَ-تِ العَینُ. رَمَـداً): چاوەکە داهاتو سووربهەڵگەڕا.

(-الرَجُـلُ): پیاوەکـە چـاوی داهـاتو سووربهەڵگەڕا.

(أَرمَـدَ- العَینَ): چاوەکەی داهێناو تووشـی وەردێنەیکرد.

اَلرَمَـد (طـب): چاوپەشـە/ وەردێنەو گلی چاو.

(اَلرَمِـد (م) رَمِدَة): تووشـبووی وەردێنەی چاو/ چاو داهاتووی چاو سوورەوەبوو.

(اَلْمُرْمَدُ والمُرْمَدُّ): کەسێکە چاوی وەردێنەیبێت.

٣-(رَمَّدَ-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە گوانیکرد.

٤-(رَمَّدَ- الشيءَ): شتەکەی بەژێر خۆڵەمێشەوە کرد.

(أَرْمَدَ): هەژارکەوت.

(-هُ): وەك خۆڵەمێشی لێکرد.

(-القَومُ): خوێشـگەل دووچاری وشکەساڵیی بوونو ئاژەڵەکانیان فەوتا.

(اِرمَدَّ- الشَيءُ): شتەکە ڕەنگی خۆڵەمێشییگرت.

(-فُلانٌ): وەك وشترمرخ ڕایکرد.

(اَلرَمِد (م) رَمِدَة مِن المیاهِ): بۆگەنلو/ ئاوی بۆگەن.

(-مِنَ الثِیاب): جلی چڵکنو پیس.

(اَلرَمـاد (ج) أَرمِـدَة): خۆڵەمێش/ سـووتوو (خۆڵەمێشـی پـەڕۆو کاغـەزو لۆکـەو گەلێك شتیتری سووتاو.

("هُوَ یَنفَخُ فِي رَمادٍ"): فووبە خۆڵەمێشدا دەکات بـە یەکێك دەڵێن کـە کارێکـی بێئەنجام بکات (ئێمە دەڵێین دوای کڵاوی بابردوو کەوتووە).

(اَلرَمادِيّ): ڕەنگ خۆڵەمێشی.

(اَلرَمادِیة) (ن): گوڵەخۆڵەمێشیی ڕووەکێکە شێوە ڕەنگخۆڵەمێشیە گوڵەکەی لوولەییە لە دورگەکانی کاناریـسیەوە هاتـووە جوانترین گوڵە بۆ ناوماڵو خانوو.

(اَلرُمْدَةُ): ڕەنگ خۆڵەمێشییەکی سپات.

(اَلأَرمَد (م) رَمْداء): شتی ڕەنگ خۆڵەمێشیی.

ثَوبٌ أَرمَد: بەرگێکی چڵنکن.

(اَلرَمـداء (ج) رُمْـد): وشـترمرخ (چونکە ڕەنگی خۆڵەمێشییە).

(اَلمُرَمَّد): گۆشـتی برژاوی سـەر پشـکۆ کە خۆڵەمێشی لێنیشتبێت.

(اَلرِمْداء والإرمِداد): خۆڵەمێش/ سووتوو.
رمز: ١-(رَمَزَ- إلَيهِ. رَمْزاً): ئاماژەی بۆ کردو نیشانیدا.
(تَرامَزَ- القَوْمُ): ئاماژەیان بۆ یەکتر کرد.
(دَخَلتُ عَلَيهِم فَتَغامَـروا و ترامَزوا"): چوومە لایان کەوتنە چاوداگرتن لە یەکتری‌و ئاماژەکردن بۆ یەکتری.
(اَلرُمْـز والرَمْز والرَمَز (ج) رُموز): ئاماژە/ هێما.
(اَلرَمَّـازَة): ١-سۆزانی/ قەحبە ٢-نافرمتی (سووك‌و رەوشتنزم/ بەرەڵا).
(اَلرَمْزِيَّة): رێرەوێکی شیعرە بە ئاماژەو هێما شتەکان بە شێوەیەکی شاردراوەی گونجاو لەگەڵ دەروونـدا دەنوێنێت.
٢-(رَمَـزَ- الظَبـيُ. رَمَزانـاً): ئاسـکەکە قەڵەمبازیدا.
(تَرَمَّزَ وارْتَمَزَ): ئامادە بوو.
(-مِنَ الضَربَةِ): بەهێداکێشانەکە شپرزە بوو وورووژا.
(-القَـومُ): لـە ئەنجومەنەکانیانـدا لەبـەر دوژمنایەتی یان شتیتر کەوتنە جموجوڵ.
(إرمَـأَزَّ- الرَجُل. إرمِئـزازاً): ١-کابرا کەوتە جووڵە ٢-لە شـوێنەکەی خۆیـدا نەما (ضد) ٣-لە شـوێنەکەیدا نەبزواو مایەوە ٤-گرژبوو/ لەشی هاتەوەیەك.
(اَلرَميز): بزێو.

("رَجُلٌ رَميزُ الفُؤاد"): پیاوێکی کەمچیکڵدانە.
(اَلتُرامِـز- مِـنَ الإبـلِ): حوشـتری بەهێز کـە تـەواو پێگەیشـتبێت‌و توانـای تەواوی پەیداکردبێت.
(اَلرَمَّـازَة): پارچەیەکـی گەورەی سـوپاکە ئەملاولای شەپۆلدەدات.
(إبل مَراميز): حوشترێکی بزێو/ نەسرەوت.
٣-(رَمَزَ-هُ بكَذا): بەوە لاسیدا/ هەڵیفریواند.
٤-(رَمَـزَ- القَربَةَ): مەشـکەکەی پرکرد یان هێزەکەی پرکرد.
٥-(رَمُـزَ. رَمـازَةً): ١-ژیربوو ٢-رەسـەنبوو ٣-مەزنی شکۆداربوو.
(اَلرَميز): ١-رەسەن ٢-ژیر/ ناوەزدار ٣-مەزنی شکۆدار.
رمس: ١-(رَمَسَ-هُ رَمْسـاً): شـاردیەوەو/ ژێرخاکینا/ ناشتی.
(-القَـبرَ): گۆڕەکـەی خاکرێژکردو سـەری سافکرد.
(-الخَبَرَ): هەواڵەکەی پەنهاکرد/ شاردەوە.
(أرمَـسَ- المَيتَ): مردووەکەی (ناشـت/ کرد بەژێر گڵەوە).
(إرتَمَـسَ- في المـاءِ): خۆی نوقومـی ئاوەکە کرد.
(اَلرَمْـس (مـص) (ج) رُمُـوس وأرْماس): ١-گۆڕێکـی تەختکراو ٢-گڵی گـۆڕ ٣-دەنگێکی پەنهانی/ نادیار.

(ألراموس (ج) رَواميس): گۆڕ/ گڵکۆ.

(ألرَوامِس): هەموو چوارپێیەك کە بەشەو دەرچێت.

(رامِس): یەکێکە لەو چوارپێیانە ٢-ئەو باڵندەیی کە بەشەو دەفڕێت.

(ألرَوامِس والرامِسات): ئەو بایانەی کە شوێنەوارەکان بە گڵو ئەوەی هەڵیدەگرن بشارنەوە.

(ألمَرمَس): گۆڕستان، شوێنگۆڕ.

٢-(رَمسَ- هُ بِالحَجَرِ): بەردی تێگرت.

(رَمیس ومَرمُوس): بەردەبارانکراو/ بەردتێگیراو.

(رَمَشَ- الشَيء. رَمْشاً): بە سەری پەنجە شتەکەیگرت.

(-هُ بِیَدِهِ): دەستی (لێکوتا/ لێدا، لێخست).

(-هُ بالحَجَرِ): بەردی تێگرت.

٢-(رَمَشَ-تِ الغَنَمُ. رَمْشاً): مەڕەکە کەمەکێك لەوەڕا.

(أرمَشَ- الشَجَرُ): ١-درەختەکە گەڵایکرد ٢-بەریگرتو وەك کەلووی فەریکە نۆك.

(ألرَمْش): دەستە ڕێحانەو لەو بابەتە.

(ألأرمَش (م) رمْشاء (ج) رُمْش): ١-چاکدروستکراو ٢-هەمەڕەنگ.

(أرضٌ رَمْشاء): زەوییەکی پڕگیا.

٣-(رَمَشَ-تِ العَینُ رَمْشاً) (عامیة): چاوەکە کەمێك فڕی.

(أرمَشَ- الرَجُلُ): لە بێهێزیدا چاوی هەڵنەهات/ پێڵوی سەریەك نیشت.

(-في الدَمعِ): کەمەکە فرمێسکێکی ڕشت/ کەمێ ئاو لە چاویهات.

(رَمْشُ العَینِ): پێڵوی چاو.

(ألرَمَش) (طب): ١-سوورهەڵگەڕانی پێڵووی چاوو ئاوکردنی چاو ٢-پێچخواردنی بنکی برژانگ.

(ألأرمَش والمُرَمَّش): کەسێکی چاوسوورهەڵگەڕاوو ئاوکردوو چاوتێکچوو.

(ألمِرماش (ج) مَرامیش): چاوپەتەپتکەر. کەسێکە لە تەماشاکردندا پێڵوی زۆر بجووڵێت.

٤-(ألرُمْش): پەڵەی سپی لە نینۆکی منداڵاندا.

رمص: ١-(رَمَصَ- اللهُ مُصیبَتَهُ): خودا بەڵاکەی لەسەر لابردو بۆی چارەسەرکرد.

(-بَینَهُم): ئاشتیکردنەوە/ ڕێکیخستنەوە.

٢-(رَمَصَ- الشَيءَ. رَمْصاً): شتەکەی داواکردو دەستی لێدا/ دەستی پێداهێنا.

٣-(رَمَصَ-تِ الدَجاجَةَ رَمصاً): مریشکەکە ڕیقنەیکرد.

(رَمُوص): مریشکی ڕیقنەکرد.

(-تِ السِباعُ): درندەکان بەچکەیانبوو/ ترمکین.

("قَبَّحَ اللهُ أُماً رَمَصَت بِهِ"): خودا ئەو دایکە

ڕاستنەکاتەوە کە بوویەتی.

٤-(رَمَصَ-إلَيـهِ. رَمْصـاً) بـه تیلـەی چاو تەماشایکرد.

(رَمِـصَ-ت عَينُهُ. رَمَصاً): چـاوی ڕیپۆقی دەردا/ ڕیپۆقیکرد.

(أرمَـص (م) رَمْصـاء (ج) رومص): چـاو ڕیپۆقکردو/ چاو ڕیپۆقاوی.

(أرمَـصَ- الرَجُـلُ): چاوی ڕیپۆقـی دەردا/ چاوی ڕیپۆقاویبوو.

(ألرَمَص) (مص): ڕیپۆقی چاو.

رمض: ١-(رَمَضَ- الغَنَمَ رَمْضاً): لە قرچەی گەرمادا مەڕەکانی لەوەڕاند.

(-النَصْلَ): نووکی نێزەکەی خستە نێوان دوو بەردی لووسەوەو پاشان کوتای تا تەنکبێت.

(رَمِضَ- النَّهارُ. رَمَضـاً): تینی گەرمای ڕۆژ تاویسەند.

(-تِ الشَّـمسُ): هەتاوەکە لەکە یان شتەکەی داخکرد.

(-الرَجُـلُ): تینی گەرمیـی هەتاوەکە قاچی سووتاند.

(-الطائِرُ): باڵندەکە لە گەرمانداو لە تینواندا ئاگر لە هەناوی بەربوو.

(-ت عَينُهُ): چاوی وا گەرم داگیرسا خەریکبوو بسووتێت.

(-لِلأَمرِ): ئاگری ڕقی کارەکەی تێبەربوو.

(رَمَّـضَ- الغَنَـمَ): لـە قرچـەی گەرمـادا مەڕەکانی لەوەڕاند.

(أرْمَـضَ- الغَنَمَ = رَمَّضَ الغَنَـمَ. (أرمَضَ- الشيءَ): شتەکەی سوتاند.

(-الرَجُلَ): ئازاری بە پیاوەکە گەیاند.

(-الحَـرُّ القَـومَ): تینی گەرما خوێنـگەلی پرووکاند/ ئازاریدانێ.

(-الأمرُ فُلاناً): کارەکە ئاگری ڕقی تێبەردا.

(تَرَمَّـضَ- الصَيـدَ): لـە قرچـەی گەرمادا نێچیرەکەی ڕاوکرد.

(إرتَمَـضَ- مِنَ الحُزنِ): لـە داخو خەفەتدا سووتاو گڕیگرت.

(-لِفلان): بۆ فیسار داخیخواردو بۆی سووتا.

(ألرَمَض) (مص): ١-سووتان ٢-قرچەیگەرما ٣-بارانی پێش پایز کە بەسەر زەویەداخبوەکەدا دەبارێت.

(ألرَمَضـي- مِنَ السَّـحاب والمَطَـر): هەورو بارانـی دوادوای قرچـەی گەرماو سـەرەتای پایز.

(ألرَميض والرَميضَة – مِنَ النِصال): نووکی نێزە یان دەمی شمشێر یان چەقۆی تیژ.

(رَمَضان (ج) رَمَضانات ورَماضين وأرمِضاء وأرمِضَـة): مانگـی ڕەمەزان کـە نۆهەمین مانگی عەرەبییە لە نێوان مانگی شـەعبانو شەوال مانگی ڕۆژووگرتنە.

(ألرَمضاء): چلەی هاویـن/ قرچەی گەرما/ ئەوپەڕی گەرمـا ٢-زەویی داخبـوو بە هۆی

تینی هەتاوەوە.
(اَلرَماضَة): توندیی‌و تیژیی بەرکەوتن.
٢-(رَمَّضَ- الصَومَ): نیازی رۆژوویبوو.
(-الرَجُلَ): تۆزێـك چاوەڕێیکردو پاشـان ڕۆیشت.
٣-(تَرَمَّضَ-ت نَفسُهُ): دڵی تێکەڵهات.
(-ت کبدُهُ): جگەری تێکچوو/ خراپبوو.
٤-(اِرتَمَضَ-تِ الفَرَسُ بِهِ): چارەوێکە پیاوەی بازدیدا/ قەڵەمبازیبرد.
رمـط: (رَمَـطَ-ـُ. رَمْطـاً): تـیرو توانجی تێگرت‌و تەشەری لێدا.
رمع: ١-(رَمَعَ- اَنْفُهُ. رَمَعاً): لووتی لە پەریدا یان لە ڕقاندا کەوتە جووڵە.
رَمِعَ): لووتبزواو لە پەریدا یان لە تووڕەییدا.
(رَمِعَ رَاْسَهُ): سەری جووڵاند.
(-بِیَدِهِ): بە دەست ئاماژەیکرد.
(-عَینُهُ بِالدُموع): چاوی پڕ لە فرمێسکبوو/ گریا.
(-الرَجُـلُ. رَمْعاً ورَمَعانـاً): پیاوەکە خێرا ڕۆیشت.
(تَرَمَّعَ): ڕۆیشت‌و لە ڕقاندا دەلەرزی.
(اَلرامِع) (فا): کەسـێکە سەر دادەنەوێنێت‌و هەڵیدەبڕێت.
(اَلرَمَّاعَـة):١-مەڵاشـووی کورپە کە نەرمەو دەجووڵێت ٢-بن/ قنگ/ چونکە دەجووڵێت.
(اَلمُرَمَّعَـة): قەوتگە/ بیابانێکی پان‌و بەرینی بێئاو.
("اَتـى بِمُرَمَّعـاتِ الأخبار): هەواڵە بۆشـە دەلەسەکانی هێنا.
(اَليَرْمَع (ج) يَرامِـع): ١-مزراح (کە منداڵان یاریی پێدەکەن) ٢-چەوێکـی بریقەدارە زوو ورد دەبێت.
("تَرَکْتُـهُ يَفُـتُّ اليَرمَـعَ): بەجێمهێشـت دڵشکست‌و دڵ پڕ لە پەژارە بوو.
٢-(رُمِـعَ-تِ المَـرأةُ بِالصَبِـيِّ): ئافرەتەکە منداڵەکەیبوو.
٣-(رُمِـعَ- السـاقِي): ئاوکێشـەکە تووشـی پشتیەشە بوو.
(اُرمَعَ- الساقي): ئاوکێشەکە پشتی هاتەژان.
(اَلرُمـاع) (طـب): ١-ژانی پشـت ٢-ئازارێکی ناوسك کە ڕەنگ زەردهەڵدەگەڕێنێت.
٤-(اَلرُمْعَة): پارچەیەك.
("رُمْعَةٌ مِن نَبتٍ"): برە رووەکێك.
رمغ: (رَمَغَ-الشَيءَ رَمْغاً): شتەکەی بەدەست هەڵگلۆفت‌و شێلای وەك پێستە بشیلێت.
(-الطَعامَ): چەوریی کردە چێشتەکەوە.
(-الـكَلامَ): قسـەکەی هەڵبەسـت/ درۆی تێداکرد.
(رَمَّغَ-رَاْسَهُ): سەری خۆی چەورکرد.
رمق: ١-(رَمَقَ- ـُ. رَمْقاً): ١-تیلەیەکی چاوی تێکرد ٢- زۆر تەماشایکرد.
(رَمَّقَ): چاوی زۆر تێبڕی.

(رامَـقَ- الرَجُلَ. مُرامَقَـةً): ١-چاوی بڕییه پیاوەکەو چاودێریکرد ٢-لە ترسـی خراپەی دڵیڕاگرتو خۆی گونجاند.
(اَلرِماق): چاو (مۆڕکردنـەوە/ بزکردنەوە) چاوزیتکردنـەوە/ بـەرقو دوژمنانـە چاوتێبڕین.
(اَلرامِـق والرَمـوق (ج) رُمُق): داخسـۆز/ حەسود.
اَلُمرامِق: بەدڕەفتار.
اَلیَرمُوق: چاوکز.
٢-(رَمَّقَ- هُ بِالشَيءِ): بەو تۆزە شتە ئەو تۆزە ژیانەی ڕاگرتەوە.
(-العَمَـلَ): کارەکـەی باش نەکـردو قەڵبو خراپ ئەنجامدا.
(رامَـقَ- العَمَـلَ مُرامَقَـةً): کارەکەی کردو باشینەکرد.
("هـذهِ النَخلَـةَ تُرامِـقُ بِعَـرَقٍ"): ئـەم دارخورمایـە بە ڕەگێك بەنـدە نە دەمرێتو نە دەژی.
(تَرَمَّقَ- الماءَ أَو اللَّبَـنَ): قومە قومە ئاوەکە یان شیرەکەیخواردەوە.
(اِرْمَقَّ): بێهێز بوو/ ناسکبوو.
(-الشيءُ): شتەکە بێهێزو ناتەواو بوو.
اِرماقَّ: ناسکبوو/ تەنکبوو.
(الشَيءُ): لاواز بوو/ ناسکبوو.
(-الرَجُلُ): لە بێهێزیدا فەوتا/ مرد.

(اَلرَمَـق (ج) أرْمـاق): گیانەگوینە/ بەحاڵ گیان تێدابوون.
(-مِنَ العَيش): ژیانێکی سەختی کولەمەرگیی.
("سَدَّ رَمَقَ الجائِعِ"): برسیەکەی تێرکردو لە مردن ڕزگاریکرد.
("عَيش رَمِق ورِماق"): ژیانی کولەمەرگیی/ ژیانی مەمرو مەژی.
(رَجُلٌ رُمَّق): پیاوێکی لاوازی وشکهەڵاتوو.
(اَلرَامِـق والرَمُـوق (ج) رُمُـق): هـەژاری رەزاڵخوا.
(اَلرُمْقَةُ والرَمـاق والرماق — مِنَ العَيش): ئەو خواردنەی کە لە مردن ڕزگاری بکات.
(اَلُرَمَّقُ والمُرَمَّقُ العَيشِ): ژیانی کولەمەرگیی/ ژیانی مەمرو مەژیی.
(اَلُرامِـق): ئـەوەی دڵـی لە حاسـتددا کەم بجوولێتو کەمسۆز بێت.
٣-(رَمَّقَ- الكَلامَ): قسەکەی هەڵبەست.
(اَلرِماق- النِّفاق): دووڕوویی.
٤-(إرمَقَّ- الطَريقُ): ڕێگەکە درێژ بووەوە.
٥-(اَلرَمَـق): ڕانەمەڕ (لە ڕەمەی فارسـیەوە هاتووە).
رمـك: ١-(رَمَـكَ- بِالَمـكانِ. رُمُـوكاً): لـە شوێنەکەدا نیشتەنیبوو.
(-تِ الإبِـلُ على الماءِ): حوشـترەکە لەسـەر ئاوەکە مایەوەو خۆی ڕاگرت.
(أرْمَـكَ- هُ بِالَمـكانِ): لـە شـوێنەکەدا

نیشتەنیکرد/ گیریکرد.

٢-(إرْمَكَّ. إرمِكاكاً): تێقوپاو باریکبوو.

(رَجُلٌ رَمَكَّةٌ): پیاوێکی لاواز.

٣-(إرْمَكَّ- البَعيرُ إرمِكاكاً): رەنگ خۆڵەمێشی بوو.

أرْمَك (م) رَمكاء (ج) رُمْك: حوشـــتری رەنگ خۆڵەمێشیی.

(ألرُمْكَةُ): رەنگی خۆڵەمێشیی حوشتر.

٤-(إسْتَرمَكَ- القَومُ): قەومگەل بە نارەسەن دانران.

(ألرَمَكَـــةُ (ج) رَمَـــك ورِمـــاك ورَمَـــكَان وأرمـــاك (ح): ئەســـپ یـــان بارگیر بـــۆ تۆو بەکاربهێنرێت.

(ألرامِـــك والرامَك): جۆرە بۆنێکی خۆشـــەو دەڵێن رەنگ رەشە تێکەڵ بە میسك دەکرێت.

رمـــل: ١-(رَمَـــلَ- الطعامَ. رَمْـــلاً): لی کردە خواردنەکەوە بۆ ئەوەی تێکیبدات.

(رَمَّلَ- الخَطَّ): بـــۆ هەڵمژینی مەرەکەبەکە لی کردە سەردێری نووسینەکە.

(ألرَمْل (ج) رِمال وأرمال): لم.

رَمْلَة: دەنکە لمێك.

(عِلـــم الرَمـــل): رِمڵێـــدان جـــۆرە بەختگرتنەوەیەکـــە تێڕوانینی چارەنووس و دوارۆژە بـــە کێشـــانی هێڵ لەســـەر لم (بیرو بروایەکی هیچوپووچە).

(ألرَمْلَة): زەویی لمین.

(ألرَمّال): ١-لمفرۆش ٢-رِملێدەر.

ألمُرمِل والمُرمَّل (ح): شێر.

٢-(رَمَلَ-النَسيجَ. رَمْلاً): چنراوەکەی ناسك و تەنکچنی.

(رَمَّلَ- النَسيجَ): چنراوەکەی تەنکچنی.

(أرمَلَ-النَسيجَ): تەنکچنی.

٣-(رَمَلَ- السَريرَ. رَمْلاً): تەختی نوستنەکەی بە مرواری و شتیتر ڕازاندەوە.

(-الـــكلامَ): ئاخاوتنەکەی بە درۆو ســـاختە ڕازاندەوە/ ساختەبازیکرد.

(رَمَـــلَ- الثَـــوبَ) بالدَم رَمـــلاً): بەرگەکەی خوێناویکرد.

(أرْمَلَ- السَهمُ بالدَّم): تیرەکە خوێناوی بوو.

(تَرَمَّلَ وارتَملَ- بالدَّم): خوێناویبوو.

٥-(رَمَلَ. رَمَـــلاً و رَمَلاناً و مَرْمَلاً): گورگە لۆقەیکرد.

٦-(رُمِّـــلَ-تِ المَـــرأةُ مِـــن زَوجِهـــا): ژنەکە بێوەژنکەوت/ بێمێرد بوو.

(أرمَـــلَ-تِ المَرأةُ): ژنەکـــە مێردەکەی مرد/ بێوەژنبوو.

(-القَومُ): ئازووخەیان نەمـــاو داماوو هەژار بوون.

(- القَومُ زادَهُم): خواردنەکەیان تەواوکردو نەبووبوون.

(تَرَمُّـــلَ-تِ المَـــرأةُ): ژنەکـــە بێوەژنکەوت/ بێمێرد بوو.

(اَلرَمَل): بارانێكی كەم.
(اَلأرمَل (ج) أرامِل وَأرامِلَة (م): ١ـبێوەپیاو/ بێهاوسەر ژنمردوو (م) بێوەژن ٢ـبێباوان/ بێكەسوكار ٣ـنەدارا.
(عـامٌ أرْمَـل): سـاڵی كەمبـاران/ سـاڵی بێبەروبووم/ ساڵی نەهات.
(سَـنَةٌ رَمِـلاء): سـاڵی كەمبـاران و كـەم بەروبووم و دەستكەوت.
(اَلأرمَلَـة (ج) أرامِـل): ١ـبێـوەژن ژنێـك مێردەكەی مردبێت (بۆیە واناونراوە چونكە نانی براوەو كاسـبكاری نەمـاوە). ٢ـ(پیاوانی پەككەوتەو نەداراو بێدەسەڵات).
٧-(أرْمَلَ- الحَبلَ): پەتەكەی درێژكرد.
(اَلرَمَل): لێزۆربوونی شت.
٨-(اَلرَمَل): ١ـكێشـێكی هۆنراوەی/ شـیعری عەرەبییە كێشەكەیشی.
(فاعِلاتُن. فاعِلاتُن فاعِلُن)ە. ٢ـ(مو) ناوازێكی مۆسیقایە ٣ـملی پێی گاكێوییەكە ڕەنگەكەی لە ڕەنگی لەشی گاكێوییەكە ناچێت.
(اَلرُمْلَـةُ (ج) رُمَل و أرمـال): هێڵی ڕەش/ میلی ڕەش.
(أم رِمال) (ح): كەمتیار.
(نَعْجَـةٌ رَمـلاء): مـەڕی چوارپەلـڕەش و لەشسپی.
(اَلمِرمَل): تەوقێكی بچـووك/ چەمەرەیەكی بچووك.

رمـن: (اَلرُمَّـان) (ن): دارهەنـار/ درەختی هەنار كێویشـی هەیـەو دەیشـڕوێنرێت لە ئێران و توركیاو لە وڵاتانی گوێ دەریای سـپی زۆرە ٢ـهەنار/ بەری درەختی هەنار.
(اَلرُمانَـة): ١ـناوكـی مـرۆڤ و دەوروبەری ٢ـ(ا ع)؛ نارنجـۆك. تەقەمەنییەكـە لـە شـێوەی هەناردایە بەدەسـت دەهاوێژرێت و دەتەقێتەوە.
(اَلمَرْمَنَة): شوێنی ڕواندنی هەنار.
رمـه: (رَمِهَ- الیَـومُ. رَمَهـاً): گەرمای ڕۆژ تاویسەند.
رمـی: ١-(رَمـی- الشَـيءَ أو بِالشَـيءِ رَمْیاً ورِمایَةً): شتەكەی فڕێدا، تووردا/ هەڵدا.
("رمی السَّهْمَ عَن أوْ علی القَوسِ"): تیرەكەی بە كەوانەكە هەڵدا.
("رَمـی الحَبـلَ علی غـارِ بِـهِ"): پەتی بۆ بەرەڵاكرد چی دەكات بیكات.
(-هُ بِكَذا): ئەو گوناهە ئەو تاوانەی خسـتە پاڵ یان ئەو لەكەیەی/ خەوشەی پێوەنا.
(- بِـهِ علی البَلَدِ): بەرێوەبردنی شـارەكەی دایە دەست و كردی بە سەرداری شارەكە.
(-المَكانَ أوِ الشَيءَ وإلَیهِ): ڕوویكردە ئەو شوێنە یان بۆ ئەو شتە چوو نیازی ئەوەبوو.
(-اللهُ لَهُ): خودا سەریخسـت (لە شـتگرتەوەو دوژمنەوە هاتووە كە خودا بەوە سەریدەخات).
(رامی- هُ مُراماةً ورِماءَ وتَرماءً): ١ـگرتیانە

یەکــتری/ بــۆ یەکتریانهەڵــدا، هاویشــت لە یەکتریانگرت ٢-پاڵیان بەیەکترەوە ناو تەنگیان بەیەکتر هەڵچنی.

(-عَن قَومِهِ): خەباتی لە پێناوی نەتەوەکەیدا کردو بەرگریی لێکردن.

(أرمی الشَــيءَ مِن يَــدِهِ إرماءً): شــتەکەی فرێداو هەڵدا.

(-هُ عَــن فَرَسِــهِ): لەســەر چارەوێکەیــەوە خستیە خوارەوە.

(-تْ بِــهِ البِــلادُ): وڵاتەکــەی دەریکــرد/ بەریکرد.

(تَرَمَّى): گرتیە نێچیرەکەو راویکرد.

(تَرامی- القَومُ تَرامِياً): تیرباران و بەردبارانی یەکتریانکرد.

(-ت بِــهِ البِــلادُ): وڵاتەکــە دەریکــرد/ دەربەدەرانە دەرەوە.

(-الأمرُ): کارەکە سستبوو و خاورۆیشت.

(تَرامَــی أمْــرُهُ إلی الظَّفَــرِ أو الخُــذلانِ"): کارەکەی رووەو سەرکەوتن رۆیشت یان بەرەو پێنەگەیشتن رۆیشت.

(إرتَمــی. إرتِمــاءً): ١-هاوژێــرا/ فرێــدرا ٢- دەرکرا.

"رَماهُ فَارتَمی": هاویشتی/ هاوێژرا.

(إرتَمی- الصَّيدَ): تیری گرتە نێچیرەکە.

(-ت بِــهِ البِلادُ): وڵاتەکە دەریکردە دەرەوەو دەربەدەر بوو.

(إرْتَمَيا): گرتیانە یەکتری.

(رَمْيُ المِطْرَقَــةِ) (ا ع): گەمە تۆپبارانکردنی نیشانەیەك.

(ألرمی): گفەی بەردێك هەڵبدرێت.

ألرَمْيَة: ١-هەڵدانێك ٢-جارێك تێگرتن.

("رَمْيَةٌ مِن غَيرِ رام"): تێگرتنی ناشــیيەك کە بیپێکێت.

(ألرامــي (ج) رُماة ورامــون) (فا): ١-تێگر/ ٢-تیرهاوێژ/ تیرئەنداز.

(فلك): کۆمەڵە هەسارەيەکە.

(ألرَمــيّ (ج) أرماء وأرمِيَــة ورَمايا): چڵکە هەورێکی بە لێزمە باران.

(ألرَمِيَّة (ج) رَمايا): نێچیرێکی لەقەمچدابوو.

(ألمَرْمــی (مــص) (ج) مَــرام): ١-شــوێنی تەقەلێکردن ٢-تێگرتنگە/ نیشانگە.

("هذا الكَلام بَعيدُ المَرامي"): ئەم قسەيە بۆ دوور دەروات/ ئامانجی دووری هەيە.

("ما أبْعَــدَ مَرمــی هِمَّتِــهِ"): ئــای کە دوور دەڕوانێت و کۆششی ئامانجی دووری هەيە.

(ألمِرمــی (ج) مَــرام): ئامێــری پێتێگرتن/ پێهاوێژ.

(ألمِرمــاة): ١-تیرێکی بچووکی بێهێز ٢-ســمی دووفاق وەك هی مانگاو مەرو ئاسك.. هتد.

٢-(رَمــی- علی الخَمســين رَمْيــاً ورِمايَةً): تەمەنی لە پەنجا تێپەڕی.

(-المالُ): ماڵەکە/ داراکە زۆر بوو.

(أَرمى- على الخَمسين): له پەنجا تێپەری.
(تَرامى- الشَـيءُ): شتەكە یەك لە دوای یەك بوو/ بەرودوا هات.
("مازالَ الشَـرُّ يَتَرامى بَينَهُـم"): بەدیی‌و خراپە لە نێوانیاندا هێشـتا هەریەك لە دوای یەكەو سەرومرە.
(-السَّـحابُ): پەڵـە هـەورەكان شـوێنیەك كەوتن‌و چوونە پاڵیەك.
(الرَمِيَة): پەڕ.
("في هـذا رَمِيَّةُ عماقيل لـي"): ئەمە پەڕە لەوەی پێموترا.
("هُوَ صاحِـبُ رَمِيَّة"): كەسـێكە درێژە بە قسە دەدات/ درێژدادرە.
(الرَماء): زۆرتریی‌و سوود.
٣-(ألرامى أوقنب سـيام) (ن): گوشەسـيام: رووەكێكـە رەگـەز رێشـاڵەیی لـە وڵاتانـی خۆرهەڵاتی دوور هەیە لە هندستان پێیدەڵێن (ریة) لە جاوەو مەلاوی پێیدەڵێن (رامی) ئەم وشەیە چۆتە زۆر زمانی ئەوروپاییەكانەوە.
الملحق:
رمي: (ألرِماية): هاویشـتن/ تیرهاویشتن بە كەوان، یان بە گوللە نیشانە شكاندن.
(الرِماية): رێگە یان هونەری نیشانە شكاندن بە تیر یان بە گوللە.
(تَعَلُـمُ الرمايـة): فێربوونـی تێگرتـن‌و هاویشتن‌و نیشانە شكاندن.

(ألرمايـة): وەرزشـێكە نێـزە یـان دەوریی هەڵدەدرێت، یاسـای خۆی هەیەو پێشـبڕكێی تێدا دەكرێت.
("حرفَةُ الرامي"): پیشەی هاوێژەر.
(حَقلُ الرمايَة): شوێنهاویشتن.
(المَكان المُعَد لِتَدريـب الجُنود على الرَّمي): شوێنی سـەرباز فێركردن لەسـەر جۆنیەتی تفەنـگ تەقاندن/ شـوێنی مەشـقكردن یان شوێنی پێشبڕكێی ئەو جۆرە وەرزشانە.

رن: ١-(رَنَّ وأرَنَّ. رَنينـاً): زایەڵـەی گریانی بەرزبووەوە.
(-تِ القَوسُ): كەوانەكە درنگەی لێوەهات.
(رَنَّنَ. تَرنيناً و تَرْنِينَةً): هاواریكرد/ هاواری لێهەستا.
(رَنَّنَ- القَوسَ): درنگەی لە كەوانەكە هێنا.
(ألرَنَــنُ): قورناوێلكـە كە بـە هاوین دەنگی لێبەرز دەبێتەوە.
(ألرَنَّةُ): لەرەی هەموو دەنگێك/ زرنگانەوەو زایەڵەو شتیوەها.
(ألرَنـين): هەمـوو دەنگێـك بـە گشـتی یـان زایەڵـەی گریـان‌و لاوانـەوەو دەنگـی خەفەتبارانە.
(قَوسُ مُرِنَّـة وَمِرنان): كەوانێكی دەنگدارو زۆر بەدرنگە.
٢-(رَنَّ وأرَنَّ-إلَيهِ رَنيناً): گوێی بۆ شلكرد.
(رَنَّ واسْـتَرَنَّ لِكَذا): بەوەوە خلافاوە كاتێی

پێبردەسەر/ پێوەی خەریکبوو.
٢-(اَلرَنَن): جۆرە ئاوێك.
(اَلرُنَّــى): هەمــوو دروســتكراوی خــوداو بوونەوەر.
رنأ: (رَنَأَ): دەنگی لێبەرزبووەوە.
(-إلَيهِ): تەماشايكرد.
(-فِي مَشــيَتِهِ): لە ڕۆيشتنەكەيدا سستيكرد/ خاووخليچك ڕۆيشت/ پێقورسبوو.
رنب: (اَلأرنَب (ج) أرانِب) (ح): ١-كەروێشكی كێويــیو ماڵيی (بە نێــرو مێی وا دەوترێتو مرۆڤــی ترســنۆكی پێدەچوێنرێــت ٢-جۆرە خشڵێكە.
(اَلأرنَب واليُرنَب) (ح): مشكی بيابان/ جۆرە مشكێكی كلككورتە.
(اَلأرنَبَةُ (ج) أرانِب): ١-كەروێشكێك ٢-سەری لووت.
("جَدَعَ فلانٌ أرنَبَةَ فلان"): فيســار ســەری لووتی فيساريبڕتاند. واتا سووكو ڕسوايكرد.
(نَسيج مُؤَرْنَب ومُرْنَب): چنراوێكە داوەكانی تووكی كەروێشكی تێدايەو تێكەڵكراوە.
(أرضٌ مُرْنِبَةٌ ومُؤَرْنِبَةٌ ومُؤَرْنَبَةٌ): خاكێكە كەروێشكی زۆرە.
(كِساءٌ مَرنَبانِيّ): بەرگێكە ڕەنگ كەروێشكيی.
رنح: ١-(رُنِّحَ- هُ. تَرنيماً): هێزی لەبەربڕی/ لاوازيكرد.
("ضَرَبْتُــهُ حتى رَنَّحْتُــهُ"): هێندەم لێدا تا هێزم لەبەربڕیو بووړايەوە.
(-تِ الريــحُ الغُصْــنَ): باكــە لقەكــەی خواركردەوە.
(رُنِّحَ- عَلَيهِ): ١-لە هەڵاتن يان تۆقين يان لە خەفەتدا هێزی لێبڕا/ پەكيكەوتو بەملاولادا كەوت/ لەترێدەدا.
(مُرَنَّح): بەملاولادا كەوتوو ٢-لەهۆشخۆچوو/ بووراوە.
(تَرَنَّحَ وارتَنَحَ): لەسەرخۆشيدا يان لەبەر هەر هۆيەكيتر بەملاولادا دەكەوت/ لەترێدەدا.
(اَلرَنَح): ١-سەرەگێژەو تێكچوون ٢-بەملاولادا كەوتن/ لەتردان.
٢-(تَرَنَّــحَ وارْتَنَــحَ- عليــه): زماندرێژيی بەسەردا كردو خۆی بەسەردا بادا.
("تُرَنَّــحَ بالــكَلام عَلَيَّ جَهــلاً"): نەفامانە زماندرێژيی بەسەردا كردم.
(اَلمُرنَحَة): پێشی پاپۆڕ/ لووتی پاپۆڕەكە.
رنخ: (رَنَخَ. رَنْخاً): ساردبووەوە/ خاوبووەوە.
(رَنَّخَ- هُ): نازداريكرد/ نازيدايە.
(تَرَنَّخَ- بِهِ): پێوەيلكاو لێينەبۆوە.
("تَرَنَّــخَ فلانٌ") (عاميــة): بــاران لێيداو تەڕبوو.
رنــد: (اَلرَنْد (ن): ١-ڤاچ: مۆردەكێويی جۆرە درەختێكــی بچووكی دەشــتەكيی بۆنخۆشــە هــی باكــووری ئەوروپاو خۆرئاوای ئاســيايە گەڵاكەی هێلكەييــە بۆ ڕازاندنەوە دەشــێت

گوڵەکەی وردو سپییە پێشینان کردوویانە بە هێمای سەرکەوتن ٢-شێوە جەواڵێکی بچووکە لە گەڵای دارخورما دروستدەکرێت.

رنع: ١-(رَنَعَ. رُنوعاً): تێکوپاو سیسبوو.

(-لَونُهُ): رەنگی گۆڕرا/ رەنگی پەڕی.

٢-(رَنَعَـتِ الدابَّـةُ. رُنوعـاً): چوارپێکـە بەسەری مێشەکانی دەرکرد.

(-الرَجُلُ): یاریکرد/ وازیکرد.

(رَنَّعَ- رَأسَهُ): سەری جوولاند.

(اَلمَرنَعَة): دەنگ لە یاریدا.

٣-(اَلمَرْنَعَـةُ): ١-فراوانیـی ٢-باخچـە ٣-فەرو بژوێن.

("إن في المَرْنَعَةِ لِكُلِّ قَوم مَقْنَعَةً"): بژوێن بۆ هەموو خوێشکەڵێك دەوڵەمەندییە.

رنف: ١-(أَرنَفَ- البَعيرُ): حوشـترەکە بە دەم رۆیشتنەوە سەری تەکەتەکیبوو.

(-الرَجُلُ): خێرایکرد.

٢-(أَرنَفَـتِ الناقَةُ بِأُذُنَيها): مێحوشترەکە لە شەکەتیدا هەردوو گوێی شۆڕکردەوە.

(اَلرانِف): سمتی مرۆڤ.

(-مِـن كُلِّ شَـيءٍ): تەنشـتی/ لای هەمـوو شتێك.

(اَلرانِفَةُ (ج) رَوانِف): ١-سەری لووت ٢-سەرو لێواری کرکراگەی گوێ ٣-سەری سمت.

(-مِنَ الكُم): دەمی قۆڵی کراس.

(عَلَوا رَوانِفَ الآكامِ): سـەری قۆڵی کراسیان لێهەڵکرد.

رنـق: ١-(رَنَقَ ورَنِـقَ- الماءُ. رَنْقـاً ورُنُوقاً ورَنَقاً): ئاوەکە لێڵبوو.

(رَنْق ورَنِق ورَنَق): ئاوی لێڵ/ لیخن.

(رُنِّـقَ- الماءَ) (ضـد): ئاوەکـەی ١-لێڵکرد ٢-ئاوەکەی سافکردەوە/ ڕوونکردەوە.

(أَرْنَقَ- الماءَ): ئاوەکەی لێڵکرد/ لیخنکرد.

(تَرَنَّقَ- الماءُ): ئاوەکە لێڵبوو/ لیخنبوو.

(اَلرَنْق): (مص): ١-لێڵبوونی ئاو/ لیخنبوونی و گڵو لیتە لە ئاودا ٢-درۆ.

(اَلرَنْقَـةُ (ج) رِيانِق): هەڵگەڕاوەی وشـەی (رَنائِق) ١-لێڵبوونی ئاو لیخنبوونی/ قوڕاوی تێچوو ٢-لێڵاوی ماوەی بنی گۆل/ حەوز.

(اَلتُرْنُوق والتَرْنُـوق والتُرْنُوقاء): ١-لیتەی ئـاوی ڕوبـار ٢-دەمی نـاوەڕۆ کاتێـك ئاوی لێدەبرێت.

٢-(رَنِّـقَ- الماءَ) (ضـد): ١-ئاوەکەی پاڵاوت و سـافیکردو ڕوونیکردەوە ٢-ئاوەکە لیخنکرد/ لێڵکرد.

(اَلرَوْنَـق): بـاو بریق/ بریسـكو هـوور/ درەوشانەوە/ شەوقدان.

٣-(رَنَّقَ- الطائِرُ): باڵندەکە باڵی بەیەکدادا/ کەوتە باڵەفڕەو نەفڕی.

(-اللِواءُ): کەوتە جووڵە.

(-تِ السفينَةُ): کەشتیەکە لە شوێنی خۆیدا سووڕایەوەو نەڕۆیشت.

(-الرَجُلُ): سەرسامبوو/ حەپەسا.

(-النَظَـرَ إليـهِ): زۆر تەماشـایکردو چاوی لەسەر هەڵنەبری.

(-اللواءَ): بۆ پەلاماردان سوپاکەی جووڵاند.

٤-(رَنَّـقَ- القَومُ بالمَـكانِ): لە شـوێنەکەدا نیشتەجێبوونو بەند بوون.

("رَنِّقْ ولا تَعْجِلْ"): ڕاوەستەو چاوەڕێبە/ دان بەخۆتدا بگرە.

(ألرَنْقاء (ج) رَنقاوات- مِنَ الطَيرِ): باڵندەی کرکەوتوو/ لەسەر هێلکە هەڵنیشتوو.

(ألقرقة) (عامية): کڕ.

٥-(رَنَّـقَ- النَّـومُ فِي عَيْنَيْـهِ): چـاوی خەوتێبزاوە/ خەو دایگرتووە.

(-تِ المَنِيَّةُ مِنهُ): مەرگ لێی نزیکبۆتەوە.

٦-(رَنَّقَ- جَناحُ الطَيرِ): باڵندەکە باڵی شـکاو بەربووەوە.

(-ت عَينـاهُ): لە برسـاندا یـان لەبەر هەر هۆیەکیتر چاوشکستبوو/ چاوی داخست.

(-جِسمُهُ أَو رأيُهُ): لەشی یان ڕای چرووکبوو/ لاواز بوو.

(أَرضٌ رَنْقاء (ج) رَنْقاوات): زەوییەك هیچی لێنەڕوێت.

رنك: (ألرَنْك): ئەرینکە جۆرە ماسییەکە لە ئۆقیانووسـەکانی باکووردا دەژیو لە دەریای مانشدا زۆر ڕاودەکرێت.

رنم: (رَنِـمَ ورَنَّم وتَرَنَّـمَ. رَنيماً): دەنگی خۆشـیی بە دڵداو گۆرانییەکـی چاکی چڕی یان سروودێکی خۆشی خوێند.

(ألرَنَم والرَنْمَة) (مو): دەنگو ئاواز.

(ألرُنُم): ١-ئافرەتی گۆرانیبێژی دەنگخۆش.

("عـودٌ رُنُم"): عودێکـی ئاوازخۆش ٢-کچان یان کەنیزەکی جوانو تێگەیشتوو.

(ألرَنَمَة) (ن): ڕووەکێکە.

(ألتَرنيمَـة) (مو): سـروود وتـنو ویرد بە سۆزو بە دەنگەوە/ گۆرانیی ئاینی.

رَنا: ١-(رَنا-إلَيهِ ولَهُ رُنُوّاً ورَنا): وردو هێمن زۆر بە لایەکی چاو تێبڕوانی.

(رَنّى- الحُسـنُ فُلاناً): جوانییو قەشەنگیی ناچاریکردو ڕایکێشا تێیبڕوانێت.

(رانـى- ە): ١-دڵی ڕاگرتو چاکـەی لەگەڵدا کرد ٢-پێشبڕکێی لەگەڵدا کرد.

(أرنى- الحُسـنُ فُلاناً): جوانیی بەکێشیکرد تێیبڕوانێت.

(-هُ إلى الطاعَـةِ): فێری ملدانیکردو پێیکرد بە خوو.

(تَرَنّـى): چـاوی بڕییـە ئەوەی کـە جۆتە دڵیەوە.

(ألرَنـا) (مص): ١-چاوتێبڕینو چاو لەسـەر هەڵنەگرتـن لەبـەر قەشـەنگیو جوانی یان خۆشەویستیی ٢-جوانیو قەشەنگی.

(ألرَنّاء والرَنوّ): کەسێکە کە جوانپەرستبێتو جوانیی هەمیشە سەرنجی ڕابکێشێت.

("هُـوَ رَنَـوٌ الأَمانــي"): ئـەو هەمیشـە ئاواتەخوازەو ئومێدەواری هیواکانیەتی.

٢-(رَنا- الرَجُل. رَنُوّاً ورَناً): بە سـۆزی دڵو ئەڤینەوە سەرگەرمی ئاوازو گۆرانییبوو.

(رَنَّى- تَرنِيَةً): گۆرانی وت/ ئاوازی چری.

(رَنى- إليهِ): تاسـەی ئەویکـرد/ بیریکرد/ سۆزی بۆی جوولا.

(أَلرُناء): ١-دەنگی خۆش ٢-گۆرانییو شـادیی دڵ.

٣-(رَنـا وتَراني- عَنهُ. رُنُوّاً وَرَنا): خۆی لێ بێئاگاکرد/ گوێینەدایە.

رهب: (رَهِـبَ. رَهْبَةً ورُهبـاً ورَهباً ورَهَباً ورُهْباناً ورَهَباناً): ترسا.

("لَم أرْهَب بِكَ"): لێت نەترسام.

(أرهَبَ- هُ): ترساندی.

("أَرْهَبَ عَنهُ الناسَ بَأسُهُ ونَجْدَتُهُ"): خەڵکی چاوترسێنی دەسەڵاتو زەبرو زەنگیبوو.

(تَرَهَّـبَ): بوو بە پارسـا (راهـب) و کەوتە خوداپەرستیی.

(تَرَهَّـبَ- هُ): هەرەشـەی خراپــی لێکــردو ترساندی.

(إسْتَرْهَبَ- هُ): ترساندی.

(أَلرَهْبَـةُ والرُهبــى والرَهْبــى والرَهْباء): ترس.

(أَلراهِب (فا) (ج) رُهبان):١-ترسـاو ٢-شـێر ٣-پارسا/ کەسێکە خۆبخزێنێتە کڵێسەیەکەوە لە ترسی خوداو خەریکی خوداپەرستبێت.

(أَلراهِبَــة (ج) راهِبات ورَواهِــب): ١-مێیو وشەی.

(أَلراهِب): پەرستار ٢-باری لێتۆقین.

(أَلرَهيب والمَرهوب): ١-تۆقێنەر ٢-شێر.

(أَلرُهبــان (ج) رَهابــين) (م) رُهبانَة (ج) رُهبانات): پارساو پەرستار.

(أَلرَهْبان (ج) رَهابــين ورَهابنَة ورَهبانون (م) رَهْبانَــة (ج) رَهبانــات): تەواو تۆقیو/ زۆر ترساو.

(أَلرَهْبَنَة): بۆ خوداپەرسـتی کونجنشـینی خوداپەرستیی فەلەکان/ پارسایی.

(أَلرَهَبُون والرَهَبُوتي): تۆقین/ ترسی زۆر.

(الإرهابــيّ): تۆقێنــەر. کەســێکە بــۆ دەسەڵاتگرتنە دەست رێگەی تۆقاندنی خەڵك بگرێت.

(أَلحُكــمُ بالإرهابــي): دەســەڵاتی تۆقێنەر/ بەرێوەبردنێکـە پشـت بـە زەبروزەنـگو تۆقاندن دەبەستێت. ئەمە هەندێك رژێم یان کۆمەڵی شۆرشگێریی پەیرەویدەکات.

(أَلمَراهِب): گاشەو وەیو ترسی زۆر.

٢-(رَهَّـبَ- الجَمَـلُ): حوشـترەکە ویسـتی هەسـتێتو چۆکی دادایەوەو لەبەر بێهێزیی نەیتوانیو سنگی دادایەوە.

(رُهِّبَ-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە زۆر رۆیشتن شەکەتیکرد.

(رَهْــب (م) رَهْــب (ج) رِهاب): شــەكەتو پەككەوتەی ڕۆیشتن.

(أرهَبَ): سواری حوشتری شەكەتبوو.

(ألرَهْب (ج) رِهاب- مِنَ الإبِلِ): ١-حوشــتری بەكارهاتــووی كاروانو شــەكەتبوو ٢-دەمــی شمشێرو چەقۆو نووكی نیزەی تەنك.

٣-(أرْهَبَ): بزمەی كراسەكەی درێژكردەوە.

(ألرُهْب): بزمەی كراس.

٤-(رَهْبَلَ): لە قســەكردندا بڵتــە بڵتیكردو تێینەگەیشتن.

(ألرَهْبَــل): بڵتەبڵتــی قســە/ قســەیەك كە تێینەگەن.

٥-(تَرَهْبَلَ): گورگە لۆقەیكرد.

(ألرَّهْبَلَة): گورگە لۆقەی ڕۆیشتن.

الملحق:

رهب: (ألإرهاب): تۆقاندنو ترساندن/ ترسی زۆر بخرێتە دڵەوە بە زەبرو زەنگو هەڕەشەو كوشــتنو بڕینو تەقەمەنیو شــتیتری هۆی كاولكردن/ چەتەیی/ چەتەگەریی.

("أعمــالُ الإرهــاب"): كاری تۆقانــدن/ چەتەگەریی.

رهج: (أرهَجَ): تۆزی ووروژاندو هەستاند.

(-بَــيْنَ القَــومِ): خوێشــگەلی لــە یەكــتری ورووژاند.

(-تِ السَّماءُ): خەریكبوو ببارێت.

(ألرَهْج): تۆزو گەردی هەستێنراو.

ألرَهَــج): ١-تۆزی هەســتێنراو ٢-ئاشــووب/ ئاژاوە/ پشێویی.

(ألرَهَــج الواحِــدَةُ رَهَجَة): هــەوری بێئاو/ بێباران.

(ألرَهوجَة): جۆرە ڕۆیشتنێكە.

رهــد: ١-(رَهَــدَ- هُ. رَهْداً): تــەواو هاڕیی/ وردوخاشیكرد.

(رَهَّــد): كەرێتییەكــی/ گەوجێتییەكــی گەورەیكردو نواند.

(ألرَهيد): ١-نەرمو نۆڵ ٢-هەرزان.

(رَهــادَةُ العَيش): ژیــانو گوزەرانی خۆشو بەختیارانەو بێگیروگرفت.

(أمرٌ مَرهود): كارێكی دانەمەزراو.

("تَرَكْتُهُم مَرهُودِين"): بەجێمێشــتن هێشتا نیازی هیچیان نەبوو.

(ألرَهُودِيَّة): میهرەبانییو دڵنەرمیی.

٢-(رَهْدَنَ): سستیكردو گیریخوارد.

(-فِي مَشيِهِ): لە ڕۆیشتنەكەیدا پێچیكردەوە.

(ألرَهْــدَن والرُهْدَن والرِهْــدَن (ج) رَهادِن ورَهادِنَة): ١-زیرەكردو/ زۆر ترسنۆك ٢ گەوج ٣-باڵندەیەكــە وەك چۆلەكەیــە لە كۆمەڵەی كلاوكورەیە.

(ألرَهْدُون): درۆزن.

رهــر: ١-(رَهْرَة – مائِدَتُه. رَهْرَهَةً): خوانی نانبدەیی و دڵفراوانیی تەواو داخست.

(تَرَهْرَهَ- جِسْــمُهُ): لە بوونو خۆشیدا لەشی

نەرمو شل بووو سپی هەڵگەرا.

(جِسْمٌ رَهرَةٌ ورَهراهٌ ورُهْرُوهٌ): لەشی نەرمو شلی سپی/ نازپەروەردە.

(تَرَهْرَهَ السَّـرابُ): تراویلکەکە خۆش خۆش بریقەیدایەوەو شەپۆلیدایەوە.

(ألرَهْرَهَةُ): جوانییو ڕوونی ڕەنگی پێستو لەو بابەتە.

(طسـتٌ رَهْرَهَةٌ ورَهْـراهٌ): سـوێنەیەکی/ تەشتێکی فراوانی کەمقووڵ پەل.

(ماءٌ رَهراهٌ وَرُهْروهٌ): ئاوێکی ڕوونو ساف.

رهـز: (رَهَـزَ. رَهْـزاً ورَهزانـاً): جـووڵاو لەرییەوە.

(إرْتَهَـزَ- لِلأمـرِ): ڕاپـەڕیو بـۆ کارەکـە چابوکیکرد.

رهس: (رَهسَ- الشـيءَ. رَهْساً): شتەکەی بە پێ توند شێلا.

(تَرَهَّسَ- الشيءُ): ١-بزوا/ جووڵا ٢-پەشۆکا/ شپرزە بوو.

(إرتَهَسَ-ت رِجلا الدابَّـةِ): قاچی ولاخەکە بەیەکیاندادا/ ولاخەکە پەیزەند بوو.

(-القَومُ): چڕ بوون/ قەڵەباڵغیانکرد.

(-الجَـرادُ): کولـلـەکان کەڵەکەیـان لەسەریەککرد.

(-الوادي): دۆڵەکە پڕبوو.

رهش: ١-(تَرَهَّشَ- الرَجُلُ) بەخشندەییکردو دڵفراوانبوو.

(-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە شیری زۆر بوو.

(ألرُهْشَـةُ): ١-دڵفراونیـی/ بەخشـندەیی ٢-شەرمو شکۆ.

(ناقَةٌ رَهِيشَةٌ): مێحوشترێکی زۆر بەشیر.

٢-(إرْتَهَشَ- الرَجُلُ): موچرکی پێدا هات.

(- القَومُ): جەنگ کەوتە نێوانیانەوە/ لەگەڵ یەکدا جەنگین.

(-الفَرَسُ): ئەسپەکە پەیزەند بوو.

(-تِ القَوسُ): کەوانەکە خاوبووەوە.

(ألرَهْـش= إرتهـاش): پەیزەندیـی ولاخو بریندار بوونی دەستی.

(ألرَواهِش. الواحِدَةُ راهِش وراهِشَة) (ع ا): دەماری لەپیدەسـت یان لە هەردوو دەسـتی چوارپێدا لە پێزەندیدا بریندار دەبێت.

(ألراهِشـان) (ع ا): دووڕەگـن لـە قووڵایی قۆڵدا.

(ألرَهِيش): ١-باریـك ٢-لاواز ٣-نووکی نێزەی تەنك ٤-تیری سووکەڵەی باریك ٥-کەمگۆشت.

(-مِـنَ التُـراب): گڵی هەرسـهێناوی خاوی خۆنەگرتوو.

رهص: ١-(رَهَصَ- الشَيءَ. رَهْصاً): شتەکەی توند گوشی.

٢-(رَهَـصَ- الفَرَسَ. رَهْصـاً): چارەوێکەی هەڵنووتاند سەرسمی پێدا.

(-الصَّيدَ): نێچیرەکەی پەکخست.

(رَهِصَ ورُهِصَ- الفَرَسُ. رَهَصاً): چارەوێکە

سەرسمیدا/ هەڵنوتا.
(أَرْهَصَ- الفَرَسَ): سەرسمی بە چارەوێکەدا.
(أَلرَهْصَةُ): هەڵنوتان/ سەرسمدان.
(أَلرَهِیص- مِنَ الخیل): ئەسپێك سەرسمیدابێت.
(خُفٌ رَهِیص): بنپێی حوشتر کە بەردی بەرکەوتبێت.
(أَلرَواهِص مِنَ الحِجارَة الواحِدَة راهِصَة): بەرد کە سەرسم بە چوارپێ بدات.
٣-(رَهَصَ- الحائِط رَهْصاً): چینی لە دیوارەکە نا.
(أَرْهَصَ- الحائِطَ): چینی لە دیوارەکەنا.
(-الشَيءَ): شتەکەی بنچینە ناو پتەویکرد/ قایمیکرد.
(تَراهَصَ- تِ الصُخُورُ): تاوێرەکان قایم ریزبوون.
أَلرِهص (ب)- مِن الحائِط (ب): ١-یەکەم چینی دیوار ٢-ئەو قورەی کە دیواری پێ هەڵدەستێنن.
(أَلرَهّاص): کرێکاری قورەکاریی.
(أَسَدٌ رَهِیص): شێرێك کە جێی خۆی بەرنەدات.
(أَلرَواهِص الواحِدَةُ راهِصَة) (ط ١): تاوێرە ریزبووە بنجبەستو چەسپیوەکان.
(أَلمَرْهَصَة (ج) مَراهِص): پلەوپایە.
٤-(رَهَصَ- هُ. رَهْصاً): سەرزەنشتیکرد ٢-پەلەپیلێکرد.
٥-(راهَصَ- غَرِیمَهُ): چاودێری کردو چاوی تێبڕی.
٦-(أَرْهَصَ- هُ اللهُ): خودا کردی بە سەرچاوەی چاکەو خێر.
رهط: ١-(رَهَطَ اللُقمَةَ رَهْطاً): پاروویەکی گەورەی گرت.
("هُوَ یَرهَطُ"): پارووی گەورەگەورە دەگلێنێت/ زۆر بە هەڵپە دەخوات.
(رَهَّطَ): پارووی گەورەی گلاندو بە هەڵپە خواردی.
(- اللُقمَةَ): پارووی گەورەیکرت.
٢-(رَهَطَ- الرَجُلُ): ١-بەسەر ولاخەکەوە خۆی هێشتەوەو نەهاتە خوارێ ٢-خۆی لە ماڵەوە گیرداو نەهاتە دەرێ.
٣-(إرْتَهَطَ- القَومُ): کۆبوونەوەی.
(أَلرَهْط والرَهَط (ج) أَرهُط وأَرهاط و (جج) أَراهِط وأَراهیط): ١-خوێشانی/ کەسوکاری پیاوەکەو خێڵەکەی ٢-ژمارەیە لە (٣)وە تا (١٠) کە ژنی تێدا نەبێتو ئەو وشەیەش تاکی نییە. ئەگەر ژمارەیەك بخرێتە پاڵ وشەی (رَهْط)ئەوە ئەو کەسەو دەروون دەگەیەنێت وەکو ("عِشرونَ رَهطاً"): واتا بیست کەس.
("نَحنُ ذو رَهطِ"): ئێمە کۆبووینەتەوە کۆمەڵێکین.
أَلرَهْط: دوژمن.

٤-(اَلرهاظ): کەلوپەلی ماڵێ.

(اَلرُهْطَـةُ والرُهطاء والراهِطاء (ج) رَهَاطی مِن جُحْرَةِ اليَربوع): گڵ کە لە کونی مشـکە کوێرە دەردەهێنرێت.

رهف: (رَهَفَ- السَّـيفَ رَهْفاً): شمشێرەکەی تەنککرد.

(رَهُـفَ. رَهافَـةً ورَهَفاً): باریك و ناسـك و تەنکبوو.

(رَهیف): ناسك و تەنك.

(أرهَفَ- السَّيفَ): دەمەکەی تەنککرد.

(اَلرَهيـف= المُرهَـف): ١-باريـك ٢-لـەر ٣-دەمتیژ.

(مُرهَفُ الجِسم) (مفع): لەشباريك و تەنك.

(سـيفٌ مُرهَـف): شمشـێرێکی دەمتەنك و دەمتیژ.

(خَصْـرٌ مُرهَـف): کەمەرێکـی تێقوپـاوو باریك.

(فَـرسٌ مُرهَـف): جارەوێیەکی سـکتێقوپاوو پەراسووی هاتبێتەوەیەك کە ئەوە خەوشە بۆی.

٢-(أرهَفَ- بِالكَلام): قسەی لە گۆترە کرد.

(جِسمٌ مُرهَف): لەشباريك.

(مرهفُ الحِس): هەستناسك و دڵناسك.

رهـق: ١-(رَهِـقَ. رَهَقـاً): ١-زۆرداريکـردو رەفتاری دزێوی نواند ٢-درۆیکرد.

(رَهَّـقَ- هُ): گومانبـاری خراپەیەکیکـرد خراپەیەکـی دایـە پـاڵ/ گوناهـی کـردە

ئەستۆی.

(أرْهَقَ- هُ): شەکەتیکرد/ بارێکی بە کۆڵیدا دا کە پێی هەڵنەگیرێت.

(-هُ ظُلماً): ستەمی لێکرد.

(-هُ إثمـاً): گوناهێکـی دایـە پـاڵ/ گوناهباریکرد.

(-هُ عُسْـراً): کارێکـی گرانی بـە کۆڵیداداو شەکەتیکرد/ کەشمەنگیکرد.

("لاتُرهِقُني لاأرهَقَكَ اللهُ"): شانم گرانمەکە خودا شانت سوکبکات.

(اَلرَهَـق) (مص): ١-شـەکەتکردن ٢-گوناه و گوناهبارکـردن ٣-کارێك بدرێتە شـان کە لە تواناد نەبێت و پێی شەکەتبێت.

(اَلرَهيق): مەی.

(المُرْهَق): شەکەتکراو/ تەنگەتاوکراو.

(اَلمُرَهَّق) (مفع): ١-گەن/ گەندەڵ ٢-بێـدين ٣-کەسێکە کە بێمێشکی دابنێين.

٢-(رَهِـقَ. رَهْقـاً): ١-سـووکبوو ٢-بێرێـزو رسوابوو.

رَهِق: سووك و رِسوا.

(اَلرَهَق) (مص): تێنەگەیشـتن/ نەفامیی ٢-نەقڵسووکیی/ کەمئاوەزیی.

اَلمُرَهَّـق (مفع): بە کەمئاوەزو تێنەگەیشـتو ناسراو.

٣-(رَهِقَ.رَهَقاً):هەڵمەهەڵیکرد/هەرزەییکردو پەلەیکرد.

(-السَـفَرُ): گوزارەكە/ سەفەرەكە نزيكبووەوە كاتى هات.

("رَهِقَتِ الكِلابُ الصَّيدَ"): سەگەكان گەيشتنە نێچيرەكە.

(راهَـقَ الغُـلامُ): مێردمنداڵەكـە باڵقبوو/ گەيشتە پلەى پياوەتيى.

(مُراهِق): هەرزەكار/ باڵقبوو.

(أَرْهَقَ- هُ): گەيشتێ.

(-زَيْـداً أن يُصَلِّي): پەلـەى نوێژى لەزەيد كرد.

(-الصَّلاةَ): نوێژەكەى تا دوا كاتى دواخست.

(الرِهاق والرُهاق): نزيكەى.

("كانـوا رِهاقَ مائة"): نزيكەى سـەد كەس دەبوون.

(الرَهَقى): لۆقەكردن/ سووكەڕاكردنێكە.

("هو يعـدو الرَهقى"): ئەو بە لۆقە دەڕوات تا بگات.

(المُرْهَق): شـەكەتكراوێك كە گەيشـتبنێ بۆ ئەوەى بيكوژن.

(المُرَهَّق): بەخشندەيەكى جوامێر/ دەستواڵا.

(المُراهِق): باڵقبوو/ بە پلەى پياو گەيشتوو.

("صَلَّى الصَّـلاةَ مُراهِقاً"): نوێژەكەيكرد بە پەلە فريايكەوتو نزيكى بەسەرچوونبوو.

٤-(الرَيْهَقان): زەعفەران.

رهـك: (رَهَـكَ- الشَـيءَ. رَهْـكاً): هـاڕىو وردوخاشيكرد.

(شيءٌ رَهيك ومَرْهُوك): وردوخاشكراو.

(-بالمَـكانِ): لـە شـوێنەكە نيشـتەنيبوو/ مايەوە.

إرْتَهَكَ: جومگەكانى بە ڕۆيشتن شلبوو.

(الرَهْك): كردەوەى چاك.

(الرَهْكَةُ): بێهێزيى.

(الرَهْكَـةُ والرُهْكَةُ- مِـنَ الرجال أَو الإبل): پياوى بێتوانـاو پەككەوتە/ لە برەوچوو يان حوشترى لاوازو بێفەڕ.

رهل: ١-(رَهِلَ. رَهَلاً): گۆشـتەكەى داكەوتو فشەڵبوو.

(رَهِل): گۆشتداكەوتوو/ شلو فشەڵبوو.

(رَهَّلَ وأرهل- هُ النَّومُ): خەوشليكرد.

(تَرَهَّلَ): ١-گۆشـتەكەى شـلو فشـەڵبوو ٢-شلبوو.

(الرَّهَل): شلو فشەڵيى.

("فلان فيهِ رَهَلٌ"): فيسـار خاوەو گۆشـتى شلى تێدايە.

(المُتَرَهِّـل) (طب): گۆشتفشـەڵو داكەوتوو. ئەمە پێچەوانەى گۆشت توندوتۆڵييە.

٢-(الرَهَل): تەنكە هەورى وەك ئاورنگ.

رهم: ١-(أَرْهَمَ- تِ السـماءُ): ئاسمان بێپشوو نمەيكرد.

(الرِهْمَـة (ج) رِهَـم ورِهـام): نمەبارانـى سەروەر/ بێپچڕ.

(الأرْهَم): بەفەڕتر/ بەبەرتر.

(اَلَمرْهَــم (ج) مَراهِم (طب): مەڵحەم كە بۆ برینە.

(مَكانٌ مَرهوم): شوێنێك نەمبارانی سەرومڕی بەرکەوتبێت.

٢-(اَلرُهــام): ١-ئەو باڵندانەی کە ڕاوناکەن ٢-ژمارەیەکی زۆر/ بێئەندازە.

(اَلرَهام والرَهُوم): مەڕی سیخنو لەڕ.

رهــن: ١-(رَهَــنَ- الشَــيءُ رَهناً): شــتەکە سەرومڕو چەسپاو بوو.

("نِعْمَــةُ اللهِ راهِنَــةٌ"): نازو خۆشــیی خودا سەرانسەرەو جێگیرە/ هەمیشەییە.

(رَهَنَ- الشَــيءَ): شــتەکەی ســەرومڕ کرد/ بەردەوامکرد.

(-بالَمكان): نیشتەنیبوو.

(أَرْهَنَ لِضَيفِهِ الطَعامَ والشَــرابَ): خواردنو خواردنەوەی بۆ میوانەکەی ســەرومڕ ئامادە کرد.

(اَلراهِن) (فا): ١-بنجبەست/ چەسپاو ٢-پتەوو بەهێز ٣-خواردنو خواردنەوەی هەمیشــەیی ٤-ئامادەکراو.

(اَلراهِنَةُ): بەهێز.

("هــذه حُجَّــةٌ راهِنَة"): ئەمــە بەڵگەیەکی بەهێزە.

٢-رَهَنَ- الشيءَ فُلاناً وعِندَ فلان): شتەکەی بــە بارمتە لای فیســار کەس دانا شــتەکەی بارمتە کرد.

(راهَــنَ- هُ على الخَيــلِ رِهانــاً ومُراهَنَةً): گرەوی لەسەر پێشکەوتنی ئەسپەکە کرد.

(-على كذا): گرەوی لەسەر ئەوە کرد.

(أَرْهَنَ- ه الشَــيءَ): شــتەکەی بــە بارمتە لا دانا.

(-فُلاناً): پارەی بە دەستەوام دایە.

(-في السلعة): نرخی کەلوپەلی فرۆشتنەکەی گرانکرد/ بەرزکردەوە.

(-المَيتَ القَبرَ): مردووەکەی ناشــت/ خستیە گۆڕەوە/ بە خاك سپارد.

(تَراهَنَ- القَومُ): خوێشکەل گرەویانکرد.

(اِرْتَهَنَ- الشَــيءَ مِنهُ): شــتەکەی بە بارمتە لێوەرگرت.

(-بالأمرِ): خــۆی بە کارەکــەوە بەند کرد/ بەستەوە.

(اِسْــتَرْهَنَ- هُ الشيءَ): شــتەکەی بە بارمتە لێخواست.

(اَلرَهــن (مص) (ج) رِهــان ورُهُون ورِهين ورُهُــن): ١-بارمتە کە لە بــری وام، قەرزیان هــەر شــتێکیتر دابنرێــت/ بەندبکرێــت/ گلبدرێتەوە ٢-بە گشتی بەندکردنی شتێك ٣-شتی بارمتەکراو.

("هذا رهــنُ مالٍ"): ئەمە لــە بارمتەی ئەو دارایەدایە، بەرامبەر بەو ماڵە گلدراوەتەوە.

("ذلك في مايرهَن"): ئەمە دەشــێت لە بری ئەو ماڵە بێتو جێی ئەو بگرێت.

(خَيلُ الرِهان): ئەسـپی پێشبڕکێ کە گرەوی لەسەر دەکەن.
("هُما كَفَرَسي رِهان"): ئەو دوانە لە چاکەو پیاوەتیدا لە پێشـبڕکێدانو وەك یەکن یان لە کاریەترو ڕوویەتردا شان بە شانی یەك دەڕۆن.
(ألرَهين= ألمَرهون): ١-بە بارمتە دانراو ٢-هەر شـتێك کە پابەندی شـتێکیتر کرابێت ئەوە بارمتەی ئەوە.
("أنـا رَهَـينٌ بأعمالـي"): مـن پابەنـدی کارەکانـم/ بـە کارەکانمـەوە بەسـتراوەو دەستەبەریانم.
(ألرَهينَـةُ (ج) رَهائِـن): ئەوە بـە بارمتە دادەنرێت/ بارمتە دەکرێت.
("أنا رهينَة بِكَذا"): من پابەندو دەستەبەرو بەرپرسیاری ئەوەم.
("كُلُّ نَفسٍ بما كَسَـبَت رَهينَـةٌ"): هەموو کەسـێك بەرپرسـیارو پابەنـدی ئەوەیـە کـە دەسـتگیریدەبێت/ بـەو کردەوانەوە کە کردوویەتی.
("ألخَلقُ رَهائِنُ المَوتِ"): هەموو بوونەوەرێك پابەندی مەرگە.
(ألمُرتَهَـن) (مفع): بە بارمتە دانراو/ لە بری شتێك بەندکراو.
(-بالأمرِ): بە کارێکەوە بەندکراو.
("كُلُّ امرِئٍ بالمَوتِ مُرتَهَنٌ"): هەموو کەسێك پابەندی مردنە.

٣-(رَهَنَ. رُهُوناً): لەڕو لاواز بوو.
(راهِن): بێتواناو لاواز.
(أرهَنَ فُلاناً): بێهێزیکرد/ لاوازیکرد.
(ألراهِن) (فا): لاواز بوو، کزوبێتینبوو.
٤-(ألرَهْنامَج و الراهْنامَج) (فارسية): کتێبی ڕانامەکە لە دەریادا ڕانومـای پاپۆڕەوانەکان دەکات.
رها: ١-(رَها. رَهْواً): ١-میهرەبانبوو/ نەرمبوو/ بە بەزەییبوو.
("أرْهِ علـى نَفسِـكَ"): بەزەییـت بە خۆتدا بێتەوە ٢-لەسەرخۆو هێواش ڕۆیشت.
(-البَحرُ): دەریاکە ئارامبوو.
(أرهـى على نَفسِـهِ. إرهـاءً): دڵی بە خۆی سووتا.
(أرْهِ على نَفسِكَ): دڵت بە خۆت بسووتێ.
("أرهى لَكَ الشيءُ"): توانات بەسەر شتەکەدا شکا/ شتەکەت بۆ ئاسانبوو.
(أرهَيتُـهُ لَكَ): بـۆم ئاسـانکردیتو توانام بەسەریدا دایتێ.
(تَراهـى- القَـومُ): لەگەڵ یەکـدا نەرمو بە بەزەییەوە هەڵوسکەوتیانکرد.
(ألرَهو): نەرمو شێنەیی/ هێواش ڕۆیشتن.
("جاءَتِ الخَيلُ رَهواً"): ئەسپەکان هاتن نەرم دەڕۆیشتن.
(ألرَهو (ج) رِهاء والرَهْوَةُ (ضد): ١-شـوێنی نزم ٢-شوێنی بەرز.

(اَلراهي- مِنَ العَيش): ژیانی تێرو تەسەلیی‌و بە ئارام.

(اَلراهِيَةُ): مێی وشەی (اَلراهي).

(اَلرَهْـوان): ١-زەوی تەخـت ٢-بارگـیر یـان ئێستری خۆشڕەوت. (تُركِيَّة أو فارسية).

٢-(رَها- بَين رِجلَيه. رَهْواً): نێوان هەردوو پێی بڵاوکردەوە.

(-الطائِرُ): باڵندەکە باڵەکانی بڵاوکردەوە.

(أرهـى. إرهـاءً): ڕێکەوتـی جێیەکـی بەرفراوانیکرد.

(بِئرٌ رَهْوٌ): چاڵاوێکی دەمفراوان.

(اَلرَهاء- مِنَ الأَماكن): شـوێنی بەرفراوان/ پان‌و بەرین‌و بەربڵاو.

(-مِن كُلِّ شـيءٍ): هەموو شـتێکی تەخت‌و ڕاست‌و ڕێك.

٣-(راهـى- الرَجُـل. مُراهـاةً): ١-لـە یەك نزیکبوونـەوەو لەگەڵیـەك کۆبوونـەوە ٢-کەرێتیـان لەگـەڵ یەك نوانـد/ گەوجێتیان لەگەڵیەك نواند.

(إرتَهـى- القَـومُ): ١-تێکەڵـی یەکبـوون ٢-خواردنی شیرگەنمیان کرد.

(اَلرَهو والرَهْوَة): کۆمەڵی خەڵك.

(اَلرَهِيَّـة (ط): شـیرگەنم (خواردنێکـە گوڵـە گەنـم بەدەسـت دەهرووێنن‌و پاشـان دەیکوتن‌و شیری بەسەردا دەکەن‌و بە شیرەکە دەیکوڵێنن).

٤-(أرهـى. إرهـاءً): خـۆی گرتـە خواردنی شیرگەنم.

(-لَهُم الطَعامَ): خواردنی بۆ مشەکردن.

(اَلرَهـو (ج) رِهـاء (ح): باڵندەیەکـە وەك قوڵنگ وەهایە پێیدەڵێن کەڵگ.

٥-(اَلرَهو): خێرا ڕۆیشتن.

("النـاسُ رَهوٌ مابَـينَ المَدينَـةِ والجَبل"): خەڵك خێران ڕژاونەتە ڕێگەی نێوان شارەکەو کێوەکە.

(غارَةٌ رَهوٌ): شاڵاوی یەك لە دوای یەك.

(ثَوبٌ رَهوٌ): بەرگێکی تەنك.

(اَلراهِيَةُ) (ح): هەنگێك.

(اَلأَرهاء): ئەملاولا/ تەنشتەکان.

(اَلمُرهِـي- مِنَ الخَيل (ج) اَلمَراهي): ئەسـپی تیژڕەو بەڵام وا دەرناکەوێت بیشتدەوێت پێی بگەیت نایگەیتێ.

٦-(رَهْوَكَ- الرَجُلُ): جومگەکانی لە ڕۆیشتندا شلبوو.

(-القَومُ): شپرزە بوون.

(اَلرَهوك): کارو ئاسکی قەڵەو.

(شابٌ رَهوك): لاوێکی نەرم‌و شلومل.

رهـي: ١-(رَهْيَاً): ١-کزو بێهێـز بوو ٢-ڕاکەی پووچ‌و نادروسـتبوو ٣-چاوی لە پیریدا یان لە ماندیتیدا بە قوڵدا چوو.

(تَرَهْيَاً- في أمرِهِ): لە کارەکەیدا (سـاردبوو/ تەمەڵیکرد/ تاوێك دەچووە سەری‌و تاوێکیش

بێتابوشتانە پشتگوێی دەخست).

٢-(رَهْيَأَ – السَّحابُ): هەورەکە خەریکبوو دابکاتە باران.

(تَرَهْيَأَ): شپرزە بوو کەوتە جووڵە.

(-السَّحابُ): هەورەکە خەریکبوو بباریێت.

روأ: رَوَّأَ- في الأَمرِ تَرويئاً وتَروئَةً): بە شێنەیی لە کارەکەو ئەنجامی وردبووەوەو بیری لێکردەوە.

(ألَرَّوِيئَةُ والرَّوِيَّةُ): قووڵو بە شێنەیی بیرکردنەوەو لە ئەنجامی کار کۆڵینەوە.

(ألأَرتياء): لێوردبوونەوەو بیرلێکردنەوە.

٢-(أَروأ- المَكانُ إرواءً): شوێنەکە داری ڕای زۆر بوو.

(ألَراء الواحِدَةُ (راءَة) (ن): جۆرە درەختێکە.

٣-(ألراء): ١-پیتی (ڕێ): ٢-کەفی دەریا.

راب: (رابَ- اللَّبَنُ. رَوباً ورُؤُوباً): شیرەکە بوو بە ماست.

(رائِب): ماست.

("رابَ دَمُهُ"): خوێنی مەیوە واتا کاتی مردنیەتی.

(رَوَّبَ وأَرابَ اللَّبن)َ: شیرەکەیکرد بە ماست/ مەیاندی.

(ألرائِب) (فا): شیری مەیو/ ماست.

(ألرَّوْب): شیری مەیو/ بەماستبوو.

("ماعِنـدَهُ شَوبُ ولا رَوبٌ"): نە هەنگوینی هەیەو نە ماست.

(أَلرُوبَـةُ): ١-بژێویی مرۆڤ/ مایەی ژیانی مرۆڤ ٢-وری‌و لەشگرانیی بە هۆی خواردنەوەی شیری زۆرەوە.

(ألرُوْبَـةُ والرَوبَـةُ): ١-هەوێنی ماست کە دەکرێتە شیرەوە تا بمەیێت‌و ببێتە ماست ٢-پاشماوەی شیر.

(قَومٌ رَوبى. الواحد رائِب ورَوبان): ماستیان خواردو گێژو وربوون.

(ألمِرْوَب): قاپی شیر تێدا مەیاندن.

(سَقاءُ مُرَوَّب): مەشکەی ماست.

٢-(رابَ- الرَجُلُ. رَوباً ورُؤُوباً): ١-سەراسیمە بوو/ وربوو ٢-لەشیداهێزراوەکو سەرخۆشبێت یان خەوبەرینەدابێت یان خەواڵوو بێت یان زۆری خواردبێت ٣-ناوەزی تێکچوو.

(رَوَّبَ- تِ الدابَّةُ): چوارپێکە شەکەتبوو.

(ألأَروَب): ١-سەرسام ٢-بێتابوشت یان لەشداهێزراو وەك سەرخۆشبێت یان گێژی خەوبێت یان زۆری خوارد بێت.

(ألرَوبى): کەسانێك شەکەتی ڕۆیشتنی زۆربن‌و خەودایگرتبن.

(قَومٌ رَوبى): خوێشکەڵێك بێتابوشت‌و سست.

٣-(رابَ- الرَجُلُ. رَوْباً ورُؤُوباً): درۆیکرد.

٤-(ألراب): چارەنووس.

("هذا رابُ كَذا"): ئەمە چارەنووسی ئەوەیە.

(اَلرائِب- مِنَ الأُمُور) (ضد): ١-كاری پوختەو بێگومانو پـاكو بێگەرد ٢-كاری گومانلێكراو ناپوختەو نارِوون.

(اَلرُوبَة): ١-هەژاریی ٢-نەبوونیی.

(فُـلان لايَقـومُ برويَـةِ اَهلِـهِ): فیسـار پێویستیەكانی خێزانەكەی جێبەجێ ناكاتو ناتەواویەكانیان بۆ لانابات.

(اَلروبَة- مِن اللَّحم): پلە گۆشتێك.

(-مِنَ اللَّيل): بەشێكی شەو.

(اَلرُوبينِيَّـة) (ن): درەختـی ئەكاسـیا/ دارچەوی.

الملحق:

روت: اَلروتينيَّـة: پاتبوونـەوە دووبـارەو چەنـد بارەكردنـەوەی كارو گێرانـەوەی بە شـێوەیەك كە دەبێتە نەریتێكی پاتبوونەوە كە تازەكردنەوەی تێدا نەبێت.

("في عَمَلِ المُوَظَّف روتينيـة قاتِلَة"): كاری رۆژانـەی كارمەنـد كارێكـی پاتەوەبـووی پیاوكـوژە لـە رەوشـی چەندپاتبوونەوەیو هاتنە كایەوەیە.

("لايَزال على روتينيَّتِهِ"): هێشتا هەر لەسەر پاتبوونەوەیەتی.

رلث: (راثَ- الفَـرَسُ رَوثـاً): چارەوێكـە تەرسیكرد.

(اَلرَوْث) (ج) اَرْواث): تەرسـی/ تەرسەقولی چارەوێو هەموو سمدارێك.

(اَلرَوثَةُ): ١-تەرسـێك ٢-دەنووك ٣-پەرەكەی لووت.

("فُـلان يَضـرِبُ بِلِسـانِهِ رَوثَـةَ اَنْفِهِ"): (ئیدیۆمە) واتا زمانی درێژە.

(اَلمَـراث والمَـرْوَث- مِـنَ الفَـرَس): قنگـی چارەوێ.

راج: (راجَ- الأَمـرُ. رَوجـاً ورَواجاً): كارەكە خێرا بوو.

(رَوَّجَ- الشـيءَ وبِهِ): برەوی بە شـتەكە دا/ خێرایی بە شتەكەدا.

("رَوَّجَ الرَجُلُ) (عامية): پەلەیكرد.

(تَرَوَّجَ): بە چوارلای حەوزەكەدا خولیخوارد.

(رَوّاج): خولەمر/ سوورخواردوو.

(اَلروجَةُ): پێچكە.

٢-(راجَ- تِ السِّـلعَةُ رَوْجاً ورَواجاً): كالاَكە/ كەلوپەلەكە بازاڕی گەرمبوو/ باش فرۆشـرا/ برەوی هەبوو.

(-تِ الدَراهِـمُ): پارەكـە برەویبـوو/ بـاش رۆیشت.

(-الطَّعـامُ): چێشـتەكە پێگەیشـتو ئامادە بوو.

("اَحضِر لَنا ماراج"): هەر خواردنێك هەبوو دەستكەوت بۆمان ئامادە بكە.

(رَوَّجَ- السـلعةَ والدَراهِمَ): برەوی بە كالاكە یان پارەكەیدا.

٣-(راجَ-تِ الريـحُ رَوْجـاً ورَواجـاً): باكـە

گێژیدا نەدەزانرا لە کوێوە دێ.

(رَوَّجَ- فـلانٌ كَلامَـهُ): ئاخاوتنەکـەی وا ڕازانـدەوە تەمومـژاوی/ شـێوەیەکی نادیاریدایەو ڕاستییەکەی ونکرد.

راح: ١-(راحَ. رَواحـاً): هـات یـان ڕۆیشـت شـەوانە هاتوچۆیکردو کاریکـرد (بۆ هەموو هاتنو ڕۆیشتنێك دەوترێت).

(-القَومَ وإلَيهِم وعِندَهُـم. رَواحاً ورَوحاً): شـەوانە بۆ لای خوێشـگەل چوو/ ڕۆیشـت/ هاتووچۆیکرد.

(تَراوَحَ-تِ الإبلُ رائِحَةً): حوشترەکان شەوان گەڕانەوە گەوڕەکەیان.

(رَوَّحَ- القَومَ): شەو چووە لایان.

(-الإبلَ): شەو حوشـترەکانی بۆ گەوڕەکەیان بردەوە.

(أَراحَ- الإبلَ): گێڕانیەوە بۆ گەوڕەکەیان.

(- الرَّجُلُ): پیاوەکە شـەوی بەسـەرداهاتو پشوویدا.

(تَرَوَّحَ): بە شەو ڕۆیشت یان کاریکرد.

(-القَومَ): بە شەو چوو بۆ لای خوێشگەل.

(الرائِح (ج) رَوْح (فا) الرائِحَة (ج) رائِحات ورَوائِح): مێی وشـەی (الرائـح) ١-هاتوو ٢-باران یان هەور کە بە شەو دێت.

("مالَهُ سـارِحَةٌ ولا رائِحَـةٌ"): مەڕومالاَتی نییە بێتو بچێت/ پاداری نییە.

(الرَوْحَـةُ (ج) رَوْحات): هاتوچۆیەك یان بە شەو جارە ڕۆیشتنێك.

(الرَواح): شـەو/ سـەرلەئێواری یان کە خۆر داکەوت تا شەو.

("خَرَجوا برواحٍ مَنَ العَشِيّ"): سەرەتای شەو دەرچوون.

("إفْعَـل ذلـك في سَـراحٍ ورَواحٍ"): بەیانیو ئێـواری ئـەو کارە ئەنجامبـدە. چونکـە (السـراح) سـەرلەبەیانی دەبێت و (الرواح): ئێوارێدەبێت.

(المُرُح): (گەوڕ/ پشتیر/ کۆزی حوشترو مەڕو مانگاو بزن.

(المَـراح): شـوێنێکە شـەوانە ڤەومگـەل تێیدەچنەوەو یان لەوێوە دەردەچن.

٢-(راحَ- اليَـومُ. رَوحاً): ئەمڕۆ ڕۆژێکی زۆر بەباوبڕ بوو.

(-يراحُ اليَومُ رِيحاً): ڕۆژێکی بەباوبڕ بوو.

(-البَيـتُ): خانووەکـە بای تێهـات/ کەوتە بەربا.

(إفْتَـحِ البابَ. حَتى يَـراحَ البيتُ): دەرگاکە بکەرەوە تا با بداتە ماڵەکە.

(-الريحُ الشيءَ): با لە شتەکەیدا.

(-القَـومُ الريـحَ): چوونـە بـەر باکـە/ ناوباکەوە.

(ريحَ): بەرباکەوت.

(مَرُوح و مَريح): بەرباکەوتوو/ بالێدراو.

(رَوَّحَ- عَليه بِالمِروَحَة): بەدەست باوەشێنی

راوەشاند تا بای لێبدات.

(أَراحَ- القَومُ إِراحَـةً): خۆیاندایە بەرباکە/ چوونە بەرباکە.

(تَـرَوَّحَ- بِالمِروَحَةِ): بە باوەشـێن بە پانکە خۆی باوەشێنکرد.

(إِستَروَحَ الغُصنُ): چڵەکە بە با شەکایەوە.

(یَومٌ راحٌ): رۆژێکی توندەبا.

(لَیلَةٌ راحَةٌ): شەوێکی توندەبا.

(الرَوحُ): شنەبا.

(یَومٌ رَوحٌ): رۆژێکی خۆش کە باشنەبێت.

(لَیلَةٌ رَوحَةٌ): شەوێکی خۆشی بە شنە.

(الرِیـحُ (ج) أَرْیاحٌ وأَرْواحٌ ورِیـاحٌ ورِیَحٌ و (جج) أَراوِیحُ وأَراییحُ): با/ هەوا. شـنەبای هەموو شتێك.

(الرِیاحُ أَربَعٌ): با چوارە.

(الجُنوبُ): بای قیبلە/ بای وەشت.

(والشمالِیَّةُ): بای باکوور/ رەشەبا.

(الرِیحُ الشَرقِیَةُ): بای خۆرهەڵات.

(الصَبا): شنەبا.

(الدَبورُ): بای خۆرئاوا/ خۆرنشین/ شەماڵ.

(الرَحَةُ= الرِیحُ): با.

(الرَیِّـحُ- مِنَ الأَیـامِ): ١-رۆژانـی توندەبا ٢-رۆژانێك باکەی خۆش و هێمنبێت.

(الرائِحَةُ (ج) رائِحاتٌ ورَوائِحُ): بۆن و بەرامە خۆشبێت یان ناخۆشبێت.

(المَـروحُ والمَریحُ): ئەوەی لـە بەربادا بێت و بای بەرکەوتبێت.

(یَومٌ مَرُوحٌ): رۆژێکی خۆشەبا بێت.

(المِروَحَـةُ (ج) مَراوِحُ= المِروَحُ): باوەشـێن/ پانکە.

(المَرْوَحَـةُ (ج) مَـراوِحُ): بیابانی بەربڵاوو فراوان و وشـك (چونکـە با پێیـدا دەڕوات و دەیبڕێت).

(المِروَحَةُ): باوشەێن.

(المِروَحَةُ الكَهْرَبائِیةُ): پانکەی کارەبا.

(المِروَحَةُ): پانکەی مەکینەو ئوتومبیل.

٢-(راحَ. یَراحُ- الشَيءَ راحَةً): بۆنی شتەکەیکرد.

(-الشَيءَ رَیْحاً): بۆنی شتەکەیکرد.

(رَوَّحَ الدِهْنَ): بۆنی رۆنەکەی خۆشکرد.

(أَراحَ- الشَيءَ إِراحاً): بۆنی شتەکەیکرد.

(-المـاءُ أَو اللَحـمُ): ئاوەکـە یان گۆشـتەکە بۆنیکرد/ بۆگەنبوو.

(أَروَحَ- الماءُ): ئاوەکە بۆنیکرد.

(-الشَيءَ): بۆنی شتەکەیکرد.

(تَرَوَّحَ- المـاءُ): ئاوەکە بۆنی ئەوانەیگرت کە لە لایەوە نزیك بوو.

(-الشَيءُ): شتەکە بۆنی بڵاوبووەوە.

(إِسْـتَرْوَحَ – الشَـيءَ. إِسْـتِرواحاً): بۆنـی شتەکەیکرد/ بۆنی شتەکەی بە لووتدا هات.

(-الصَیدُ): نێچیرەکە بۆنی مرۆڤیکرد.

(الرِیحُ): ١-بۆن و بەرامە ٢-شتی بۆنخۆش.

(الرِیحَةُ): بۆن.

(اَلرَيْحان (ج) رَياحين): ١-هەموو ڕووەكێكی بۆنخۆش ٢-(ن) ڕێحانە ٣-گوزەران و ڕۆزیی.

(اَلرَيحانَة): چەپكەڕێحانەیەك.

(دِهْنٌ مُرَوَّح) (مفع): ڕۆنی خۆشكراو.

٤-(راحَ. يَـراحُ- لِلمَعْـروفِ راحَـةً): بـە گوشـادیی و پەرۆشـەوە ڕوویكـردە چاكـەو خێرەكە بیكات.

(-تْ يَدُهُ لِلأَمْر): ١-دەستسووك و گورجبوو بۆ كارەكە.

(- مِنكَ مَعروفاً): خێرێكی لێتەوە دەستكەوت.

(-لِلأَمـر. رَواحـاً ورَاحاً وراحَـةً ورِياحَةً ورُؤُوحاً وأَرْيَحِيَّةً): بە خۆش و دڵگوشادییەوە ڕوویكردە كارەكە/ بەرەوڕوویچوو.

(رَوَّحَ- قَلْبَهُ): دڵیكردەوە ٢-دڵی بووژاندەوەو حەواندیەوە.

(-الرَجُلَ): ستارەی دڵی دایە/ حەواندیەوە.

(-بِالجَماعَةِ): نوێژی تەراویحی پێكردن.

(راوَحَ بَيْـنَ العَمَلَين): هـەر جارەی كاری لە یەكێك لە دوو كارەكەدا دەكرد.

(-بَـينَ رِجْلَيـهِ): ئەمپێوپێیدەكـرد/ هەر جارەی لەسەر پێیەك دەوەستا.

(أَراحَ المَعْروفَ): چاكەكەی بەركەوت.

(-هُ): ستارەو پشوویدایە/ حەواندیەوە.

(-الرَجُلُ): ١-هەناسەی ستارەیدا ٢-مرد (وەكو بحەوێتەوە).

("أَراح فَأَراح"): مردو خەڵكی حەواندەوە.

(-علی فُلان حَقَّهُ): مافەكەی/ هەقەكەی بە فیسار دایەوە.

(أَرْوَح عليه حَقَّهُ): مافەكەی دایەوە.

(تَـراوَحَ- الرَجـلانِ الأَمـرَ): سـەرەیان لە كردنـی كارەكەدا كرد/ هەر جارەی یەكێكیان كارەكەیكرد.

(إِرتـاحَ): ١-دڵی سـرەوت و كەیفخۆشـبوو ٢-پشوویدا/ حەسایەوە.

(هُمـا يَرتَوحان عَمَلاً): بە سـەرەو یەك لە دوای یەك كارەكە ئەنجامدەدەن.

("إِرتـاحَ اللهُ لَـهُ بِرَحْمَتِـهِ"): خـودا لـەو چورتومە ڕزگاریكرد.

(إِسْتَراحَ. إِستِراحَةً): حەسایەوە/ حەوایەوە.

(-إِلَيـهِ): لای ئـەو حەوایـەوەو دڵـی ستارەیگرت.

(إِسْتَرْوَحَ. إِستِرواحاً): حەسایەوە/ حەوایەوە.

(أَلراح= ألإرتياح والنشـاط): ١-حەسـانەوەو چابوكیی ٢ مەی.

(أَلرَوح): ١- دڵخۆشیی/ گوشادیی ٢-حەسانەوە/ حەوانـەوە ٣ میهرەبانیـی (چونكە پشـوو و حەسـانەوەی پێوەیە) ٤-داد كە ستارە بە دڵی سكاڵاكەرەكە دەدات ٥-پشتگیریكردن دەدات ٥-پشتگیریكردن/ سەرخستن.

(أَلريح): بەزمیی/ دڵپێسـووتان ٢-پشتگیریی ٣-زاڵبوون و تواناو هێز.

(أَلراحَـة (ج) راحـات): ١-حەسـانەوە/

حەوانەوە ٢-ئاســوودەبوونی دڵو ویژدان بە هۆی بڕوای تەواوەوە.

(ألأريحــی): کەســێکە جوامێــرو مــەردو دڵفراوان/ جابوك لە چاکەکردندا.

(ألأريحيــة):جوامێریی‌و مەردایەتیو ڕوو لە چاکە/ ستارەدانی دڵ بە چاکەکردن.

(تَرويحَــة (ج) تَراويــح):لــە بنچینەدا بە هەموو دانیشــتن‌و پوشــودان دەوترا. پاشان بە پشوویەکی دوای چوار ڕکاعەت نوێژ وترا لە شــەوانی ڕەمەزاندا پاشان بە هەموو چوار ڕکاعەت نوێژ وترا ئینجا بە بیســت ڕکاعەت نوێژو وترا لە ڕەمەزانداو لە شەوێکدا.

(ألمُستَراح):ئاودەستخانە.

٥-(راحَ. يَراحُ- الشَــجَرُ راحَــةً):درەختەکە گەڵای تازەی پاش هاوین دەرکردەوە.

(-النَبــتُ):ڕوومەکە بالایکــرد پەلی درێژ بوو.

(إستَروَحَ- الشَجَرَ. إستِرواحاً):درەختەکەی ژیاندەوە.

٦-(رَوِحَ. رَوَحاً):کشا/ بەرفراوان بوو.

(ألرَوَح):١-فراوانیــی ٢-قاچ بلاویی/ میانەی نێوان هەردووپێ.

(ألراحَةُ (ج) راحات):گۆڕەپان/ کۆڕ.

(ألأرْوَح (م) رَوْحــاء (ج) رُوْح): لاقبــلاو/ قاچبلاو.

(ألأرْوَح والأريَح):فراوان.

٧-(ألراحَــة (ج) راحــات واحِــدَةُ ألَــراح): ١-لەپیدەست/ بەریدەست.

("تَرَكتُــهُ علــى أنْقــى مِــن الراحَــة"): بەدەستبەتاڵی جێمهێشت/ بە بێهیچ ٢-قەدی (جل/ بەرگ).

("إطْوِ الثوبَ على راحَتِهِ"):جلەکە لەســەر قەدەکەی خۆی بنوشتێنەرەوە.

(ألرُوح (ج) أرواح):١-گیان/ ڕۆح/ ڕەوان.

(روحانِيّ):گیانیی/ گیانەوەریی (ئەم وشەیە بە مێ‌و نێر دەکرێت).

(ألرُوح):٢-دەروون.

(هُوَ خَفيفُ الروح)٢-ڕۆحسووکە ٢-نێسکی سووکە ٣-وەحی ٤-دەستوورو فەرمانی خودا ٥-فریشتە.

(ألروحُ الأعظم):خودای مەزن.

(روحُ القُدس):گیانی پیرۆز.

(ألأُقنوم الثالث مِنَ الأقانيم الإلهية) ألأرواح (ك):لای دانا پێشــینەکان بە هەندێك کانزا دەوترا وەك جیوە هەروەها بە ئاوی گوشراوی هەندێــك میوە یــان دانەوێڵە یــان هەندێك ڕووەك دەوترا.

الأرواح الخبيثة:گیانە پیسەکان/ شەیتانەکان.

(ألرُوحانِيَّة): ڕێڕەوی کەســانێکە کە دەڵێن دەروون مادە نییە.

الملحق:

روح: (ألروحِيَّــة): گیانیــی ڕێڕەوێکــی فەلســەفانەیە دەڵێت گیان بوونێکی سروشتی

هەیە کـە بەرامبـەر مادەیە نوێنـەری ئەو فەیلەسوفانە کەوا دەڵێت (لینتز)ە.

(اَلإسـتِراحَة): حەسـانەوە/ حەوانـەوە/ کارنەکـردنو پشـوودان/ کەمێك دەسـت لە کارهەڵگرتـن بـۆ حەوانـەوە ئـەو ماوەیەی بـۆ حەسـانەوەیە جگەرەیـەك بکێشـرێت. دامەزراوەکانی حەسـانەوە بـۆ ئەوەیە هۆی حەوانەوەو پشوودانو حەسانەوە بۆ ڕێبوارو گوزارکارو گەشـتکەرەکان ئامادە دەکات وەك نوستنو خواردنو رابواردنو شتیتر.

راد: ١-(رادَ- الأَرضَ رَوداً وریاداً): زەویەکەی بـۆ ئاوو لەوەڕ پشـکنیو بزانێـت بە کەڵکی هەوار لێهەڵدان دێت.

(-الشَيءَ): شتەکەی خواست/ ویست.

(-قَومَـهُ مَرعـىً أَو مَنـزِلاً): بـۆ لـەوەڕو شوێنهەوار گەڕا بۆ خوێشکەلەکەی.

(-رَوَدانـاً وریـاداً): بۆ شـتەکە ئەمسـەرو ئەوسەریکردو گەڕاو سووڕایەوە.

(-تِ الإبـِلُ): حوشـترەکان لـە لەوەڕگاکەدا ئەمسەرو ئەوسەریانکرد.

(-تِ المَـرأَةُ. رَوْداً ورَوَدانـاً): ئافرەتەکە زۆر چووە ماڵە دراوسێکانی.

(-تِ الماشِیَةُ): ئاژەڵەکان لەوەڕان.

(رَوَّدَ- هُ): وایلێکرد بێتو بچێت/ بگەڕێت.

(راوَدَ- هُ. مُراوَدَةً ورواداً): ئەوی ویست.

(-هُ عَن وعلى نَفسِهِ): هەڵیفریواند/ لاسیدا ویستی کاری خراپی لەگەڵدا بکات.

(-علی کذا): بۆ ئەوە ویستی.

(أَرادَ- الشَيءَ. إرادَةً): شتەکەی بە دڵدا چوو/ حەزی لێکردو بە تەنگیەوە هات/ ویستی.

(-هُ عَلـى الأَمرِ): ناچاری کارەکەیکرد/ هانی کردنی کارەکەیدا.

(إرتادَ- الشَيءَ. إرتیاداً): شتەکەی ویست.

(إسْـتَرادَ- الرَجُلُ): پیاوەکە بە دوای ڕۆژیدا گەڕاو ئەملاولایکرد.

(-تِ الدابَةُ): چوارپێکە لەوەڕا.

(اَلـراد= اَلرائِد): ١-پێشـەنگ/ کەسـێکە کە دەنێررێت بـۆ دۆزینـەوەی لەوەڕگاو ئاو بۆ خێڵەکە.

(اَلرید= اَلرَود): خواستن/ داوا.

(اَلرائِـد (فـا) (ج) رادَة ورُوادً ورائِـدون): کەسـێکی نێرراوە کـە خوێشـکەل دەینێرن جێهەواریـان بـۆ بدۆزێتـەوە ٢-سـیخوڕ/ سووسەکەر ٣-دەسکی دەستاڕ.

(رائِـدُ العَینِ): ڕیپۆقو خاشـاکی ناو چاو ٤ کەسێکە کە ڕێگەیەك لە بەردەمی خەڵکیتردا خۆشدەکات.

(اَلرادَة والرائِـدَة والرُوادَة): ئافرەتی ماڵانگەڕ کە هەر بە ماڵی دراوسێکانیەوەیە.

(اَلمَراد): لەوەڕگای حوشـتر کـە تیایدا دێنو دەچن.

(اَلمِروَد (ج) مَراوِد): ١-تـەوەرەی خولخولە/

بەكرە ٢-قولفە ئاسنێكە بە لفاوەكەوەیە دەسووڕێتەوە ٣-میخزنجیر/ سنگ ٤-مێ: تەوەرەیە ئاسنە یان لە دارە كە لە ناوەڕاستی تەنێكدایە بەو تەوەرەیە تەنەكە بە دەوری خۆیدا دەسووڕێتەوە ٥-كلچێوك.

(اَلْمُسْتَراد): لەوەڕگای حوشتر كە تیایدا دێن و دەچن.

(مُسْتَرادُ الرَّجُلِ): ئەو شوێنەی تیایدا دەسووڕێتەوە.

(اَلْمَراوِید): ئەوەی كە دێت و دەچێت.

٢-(رادَ-تِ الریحُ. رَوداً ورَوداناً): شنەبا هەڵیكرد.

(أرْوَدَ- في السَّيرِ. إرواداً و مَرْوَداً ورُوَيداً ورُوَيداءَ ورُوَيْدِيَةَ): لە ڕۆیشتندا شێنەییكرد/ لەسەرخۆ بوو/ نەرم و هێواش ڕۆیشت.

(إسْتَرادَ): ملیدا/ شوێنكەوت.

(-لِلأمرِ اللهِ): گەڕایەوەو می بۆ فەرمانی خودا شۆڕكرد.

(اَلرُّوْد): هێواش/ لەسەرخۆ/ شێنەیی/ نەرم نەرم.

("إمشِ على الرُّودِ"): لەسەرخۆ/ هێواش برۆ.

(اَلرَود) (مص): نەرم/ ڕۆیشتن.

("ریحٌ رَوْدٌ ورائِدَةٌ"): بایەكی نەرم/ شێنەیی/ شنەبا/ سروەبا.

رُوَیْد: زۆر هێواشبوون.

(رُوَیْدَكَ زَیداً ورُوَیدَ زَیدٍ): هێواشبە/ بوارە بە زەید بدە.

(ساروا سَيراً رَوَيداً وساروا رُوَيداً): (لەسەرخۆ/ نەرم/ هێواش) ڕۆیشتن.

(سارَ القَومُ رُوَيداً): بە شێنەیی و نەرم ڕۆیشتن/ پەلەیان نەبوو.

(اَلأرْوَد): لە كاردا شێنەیی.

("اَلدهرُ أروَدُ ذو غِيَرٍ"): ڕۆژگار شێنەییەو هەستی پێناكرێت كە كاردەكات.

٣-(اَلرادار (لاتینیة): ڕادار ئامێرێكی هەستیارە بە هۆی شەپۆلی كارەبایی موگناتیسی (هەرتزی)یەوە هەست بە تەنە دوورە جووڵاوەكان دەكات دەنگ و ناراستەیان دیاریدەكات و ڕێكی مووشەكتێگرتنی دادەمەزرێنێت و لە شەڕدا بەكاردەهێنرێت.

(اَلرادیو) (لاتینیة): ڕادیۆ.

(اَلرادیوم) (ك) (لاتینیة): تەنێكی سادەیە لە شیكردنەوەی ئۆرانیۆم دەردەهێنرێت و تیشكدەداتەوە ملیۆنجار لە هی ئۆرانیۆم زیاترە. خوێكانی بۆ چارەسەركردنی نەخۆشیی پێست و شێرپەنجە بەكاردەهێنرێت. بیار كۆری فەرەنسایی ماری سكلۆدویسكی پۆلۆنیی ژنی ساڵی ١٨٩٩ دۆزیانەوە.

٤-(رادیكالي) (لاتینیة): ئەوەی سەر بە ڕێڕەوی ڕادیكاڵییە.

(اَلرادیكالیَّة) (لاتینیة): ڕێڕەوی ئەوانەیە

کە چاکسازیی رامیاریی خێراو دەستوبردو تەواویاندەوێت.

رود: (ألروَنْد والرِوَنْد والراوَنْد (ن): رێواس.

الملحق:

رود: (ألإرادَة): خواستو توانای چارە دانانی شت.

("فَـرَضَ إرادَتَـهُ"): خواستەکەی خـۆی چەسپاندو دای.

("بِإرادَةِ الله"): بە خواستی خوداو توانای.

(الإرادة): لێبڕان بـۆ جێبەجێکردنی کارێك یان نەکردنیو سوورخواستیی لەوەدا.

("قُـوَّةُ الإرادة"): ١-هێزی سوورخواستییو لێبڕان.

(ألإرادة): حەزو خواست.

("إحْتَـرَمَ إرادَةَ فلان"): خواستی فیساری رەچاوکردو گـرت ٢-ئامادەبـون بـۆ باری خەڵکـی یـان خراپیی لـە بارێکـی دیارداو هەڵوێست وەرگرتن یان بەرامبەر کەسێك ئەو هەڵوێستوەرگرتنە.

(ألإرادَة الحَسَنَة): سوور خواستی چاکە.

(ألمُريد- في التَصَوُف): موریدیی لە سۆفیگەریدا هەموو خواستی خۆی لە کاروباردا دەداتە شێخەکەی خۆی کۆتبەندی لەشو دەروونی بـۆ خـودا دەکات دەیچرووسێنێتو دەکاتە قوربانی.

راز: ١-(رازَ- الحَجَرَ. رَوْزاً): بەردەکەی هەڵسەنگاند تا بزانێت چەند قورسە.

(-الدینارَ): دینارەکەی هەڵسەنگاند تا بزانێت چەند بەنرخە.

(-الرَجُلَ): هەڵیسەنگاند تا بزانیت چی لە بارداية/ تاقیکردەوە بزانێت چی دەزانێت.

(رَوَّزَ- الـكَلامَ أو الـرأيَ): بـەش بـەش لە ئاخاوتنەکە یان راکە وردبووەوەو لێیکۆڵییەوە تا باش هەڵیسەنگێنێت.

(رازا- هُ): تاقیکردەوە ئەم وشەیە هەڵگەراوەی (راوَزَهُ).

(ألراز (ج) رازَة): سەر وەستای خانە سازەکان/ بەناکان لە بنچینەدا (رائز) بووە.

(ألرِّيازَة): پیشەی خانەسازیی/ بەنایی.

(ألمَراز والمَرازَة): کێش/ سەنگو بر.

٢-(رازَ- الأرضَ رَوزاً): زەویەکـەی چاککردو ئاوایکردەوەو تیایدا مایەوە.

٣-(رازَ- ماعِنْـدَهُ. رَوْزاً): ئەوەی کە هی ئەو بوو ویستیو داوایکردەوە.

(رائز (ج) رازَة): داواکارو خوازیار.

٤-(ألرازِيّ): خەڵکی شاری رەی.

(ألمَرازان): دوو مەمکەکە.

(ألرُوَيْزِيّ): تەیلەسـان/ پۆشـاکێکی سەوزە پیاوە گەراوەکان بەسەر شانیاندا دەدا.

٥-(ألروزنامە) (فارسية): ساڵنامە.

راس: ١-(راسَ. رَوْسـاً): بە فیزو خۆبادانەوە رۆیشت.

٢-(راسَ. رَوْساً): زۆریخوارد.
(إسْتَراسَ): داوای خواردنی زۆریکرد.
(ألرَوس) (مص): خواردنی زۆر.
٣-(راسَ- السَيلُ الغُثاءَ رَوساً): لێشاوەکە پوش‌و پۆخڵەواتەکەی راداو هەڵیگرت‌و بردی.
(ألرَوائِس): هەوری پێشەنگ.
(رَوائِسُ الأودِيَة): بەرزایی دۆڵەکان.
٤-(ألرَوس): ١-خەوش/ کەموکووڕیی ٢-پیاو.
("إنَّهُ رَوسُ سوءٍ"): بە راستیی پیاوێکی بەدە/ خراپە.
راش: (راشَ. رَوْشاً): زۆرخۆرییکرد.
(-هُ المَرَضُ): نەخۆشییەکە لاوازیکرد.
(ألراش مِنَ الجِمال أو الرِماح): حوشتری بێهێزو لەڕو نێزەی ناپتەوو قرچۆك (وشەکە سووککراوەی (رائِش)ە
(م) راشَة (ألرَوَش): نەقڵ سووکیی/ ناوەز سووکیی/ گێلیی.
(ألأرْوَش (م) رَوشاء): زۆر ناوەز سووك/ زۆر دەبەنگ.
راص: (راصَ. رَوصاً): پاش کەللەڕەقیی هاتەوە سەرخۆی.
راض: ١-(راضَ- المُهرَ رَوْضاً ورِياضَةً ورِياضاً): سەری جوانووەکەی نەرمکرد/ رامکردو فێری رۆیشتنیکرد/ بۆ سواربوون رایهێنا.
(رائِض (ج) راضَة ورُوَّاض ورَوَّض ورائِضون): رامکار/ راهێن.
مَروض (م) مَرُوضَة): جوانوە ئەسپ‌و جوانوە ماینی راهێنراو/ رامکراو.
(رَوَّضَ- المُهرَ): چاك جوانووەکەی رامکرد.
(راوَضَ- هُ علی الأمرِ): خلافاندی‌و لاواندی تا بێتە ژێر باری کارەکەوە.
(تراوَضَ الرَجلان في البَيعِ والشِّراءِ): لە کڕین‌و فرۆشتنەکەدا کەوتنە سەوداکردن‌و خوارو ژووری یەکتری‌و نرخەکە.
(-القَومُ في الأمرِ): پێکەوە کارەکەیان هەڵگێڕو داگێڕ کرد تا بگەنە ئەنجام.
(إرتاضَ- المُهرُ): جوانووەکە رامبوو/ راهێنرا.
مَرْوض: رامبوو.
(ألرَيِّض): ولاخی تازە رامکراو راهێنراوی سواریی یان بار (نێرومێی وەك یەکە).
(أمرٌ رَيِّضٌ): کارێکە تەواو نەهاتبێتە ژێردەست‌و قایم نەبووبێت.
(ألرِياضَة) (مص): ١-وەرزش/ لەشپەروەردەکردن ٢-گۆڕینی باریی رەوشی خراپ بە رەوشی چاك ٣-دەروون پەروەردەکردن ٤-خەڵوەتکیشانی خواپەرستیی‌و بیرکردنەوەو بروا پەروەردەکردن/ خۆپێگەیاندنی رێی خوداو لەو جیهان دوورکەوتنەوە.
(ألعِلمُ الرياضِي وعِلمُ الرِياضيات): زانستیە

بیرکارییەکان. زانستیەکە ئامانجی زانینی برەکانە. ئەم زانستیە ژمێریایی و جەبرو رووپێوان. هتد دەگرێتەوە.

٢-(رَوَّضَ- الرَجُلُ): خۆی هاویشتە ناوباخ و باخچەو گوڵزارو سەروزاییەوە.

(-المَطَرُ الأَرضَ): باران زەویەکەی وەک گوڵستان لێکرد.

(أَراضَ إِراضَةً): تیرئاو بوو.

(-المَكانُ): شوێنەکە بوو بە مێرگ و مێرگوزار.

(-القَومَ): خوێشگەلی تێرئاو کرد.

(-اللهُ الأَرْضَ): خودا زەویەکەیکرد بە سەوزایی و گوڵستان.

(-الحَوضُ): ئاوبنی گۆلەکەی داپۆشی.

(أَروَضَ- المَكانُ): زەویەکە سەوز بووبوو بە گوڵستان/ بە گوڵ نەخشی.

(-تِ الأَرضُ مِنَ المَطَرِ): بە باران زەویەکە تەڕ بوو.

(إِسْتَراضَ- المَكانُ إِستِراضَةً): ١ شوێنەکە سەوزایی داپۆشیی و بوو بە گوڵزار ٢-ئاو داپۆشی ٣-فراوانبوو.

(-تِ النَفسُ): دەروون گوشادو ئارامبوو.

(الَرَوض) (ز): زەویەکە شینایی و رووەک داپۆشی/ باخ و بێستان.

(الرَوْضَة (ج) رَوْض ورِیاض ورَوْضات ورِیضان (ز): ١-زەوییەک شینایی و گوڵ و گوڵزار داپۆشێت ٢-پاشماوەی ئاوی ناو گۆلەکە.

("فِي الحَوضِ رَوْضَةٌ مِنَ الماء): لە بنی گوڵەکەدا ئاو هێندە ماوەتەوە بنەکەی دادەپۆشێت.

(رَوضَةُ الأَطفالِ): باخچەی منداڵان. ساوایان.

(رَوْضاتُ الجَنَّاتِ): خۆشترین باخ و گوڵزارو باخاتی بەهەشت.

(الَرِیضَة= الرَوْضَة. الرَیِّضَة= الرَوضَة): گوڵزار.

(المَراض (ج) مَرایِض ومَراضات): شوێنێکی پتەوی دامێنی دەشتەکە کە ئاوی تێدا بوەستێت.

(نَباتٌ مُسْتَرْوِض): رووەکێک شکۆفەو باڵای تەواوی کردبێت.

(أَرضٌ مُسْتَرْوِضَة): خاکێک گیاو رووەکی چاکی تێدا بڕوێت.

الملحق:

روض: (المَرَوِّض): دڕندە ڕاهێن/ کەسێکە کە پیشەی ڕاهێنان و پەروەردەکردن و فێرکردن و ڕامکردنی دڕندەیە. پاش ڕامکردنی فێری هەندێک جموجووڵ و یاری دەکات کە لە سێرکەکاندا پیشاندەدرێت/ ڕامکاری شێرو پڵنگ.

راط: (راطَ- بالمَكانِ. رَوطاً ورَیْطاً): هەرمکو خۆی هاویشتبێتە شوێنەکەوەو خۆی تێدا

بشارێتەوە.

راع: (راعَ- مِنهُ رَوعـاً ورُؤوعاً): لێیتۆقیو لێیهەڵسڵەمییەوە.

(رائِع ورَوع): تۆقیو.

(-هُ الأمرُ): کارەکە تۆقاندی.

("ماراعَنی إلاّ قُدومُـكَ"): هیچ نەیتۆقاندم یان هەستم بە هیچ نەکرد هاتنی تۆ نەبێت.

(ریعَ فُلان): فیسار تۆقی/ هەڵسڵەمییەوە.

(رَوَّعَ وأراعَ- هُ): تۆقانـدی وەکـو تـرس گەیشتبێتە ناخی دڵییەوە.

(أروَعَ- الراعـي بالغَنَـم إرواعاً): شـوانەکە دەنگی لە مەڕەکانکردو هەڵیسڵماندنەوە.

(تَرَوَّعَ مِنـهُ وَلَهُ): لێیتۆقیو سـڵەمییەوەو بۆی دڵی داخورپاو سڵەمییەوە.

(إرتاعَ مِنهُ ولَهُ): لێیتۆقیو سڵەمییەوەو بۆی دڵی داخورپاو سڵەمییەوە.

(الرَّوْع):١-ناخیدڵ/ بەندیدڵ وتراوە: (شوێنی تۆقینو هەڵسڵەمینەوە).

("أفـرِخ رُوعَـكَ"): تـرس لە دڵـت دەرکەو ستارەت هەبێت ٢-هۆشو بیر/ ئاوەز.

(الـرَّوْع): ١-تۆقـین/ هەڵسـڵەمینەوە/ دڵداخورپان ٢-جەنگ/ شەڕ.

(الرَوعَـة): دڵداخورپـان/ تۆقـین/ هەڵسڵەمینەوە.

(رائِعَـةُ الشـیب): سـەرەتای مووی سـپیو پیرێتیی.

(المُرَوَّع):١-کەسـێکە دڵـی داخورپێت/ ترس دایبگرێت ٢-کەسێکە ڕاستیی بچێتە دڵییەوە/ ڕێڕاست بدۆزێتەوە.

المُرَوِّع: تۆقێنەر.

٢-(راعَ- هُ الأمرُ رَوْعاً): کارەکەی لا پەسەندو جوانبوو/ سەریسوڕماندو سەیری لێهات.

("هذه شُربَةُ بها فُؤادي"): ئەمە شەربەیەکە زۆر بە دڵمەو بە لامەوە جوانە.

(رَوِعَ. رَوَعاً): زۆر دڵگیرتر بوو.

(رَوَّعَ وأراعَ- هُ):سەری لێسوڕماو لای پەسەند بوو.

(إرتاعَ- لِلخَبرِ): دڵی بە هەواڵەکە ئارامبوو.

(ألرَوع):سەرسامبوون/ حەپەسان بە جوانیی دیمەنێك یا ئازایەتییەك.

(الرَوْعَة): قەشەنگیی‌و جوانیی بێئەندازە.

(الأروَع (ج) رُوَّع وأرْواع (م) رَوْعـاء):١-زۆر قەشـەنگ یان زۆر دلێر کە بتحەپەسێنێت ٢-مەردی زیرەك.

(قَلب أروَع): دڵێکی زۆر وریاو هەستیار.

(فُـلان رُوَاعُ القَلـبِ): مەردێکـی نەبەردو دڵوریا/ زیرەکە.

(الرائِـع (فا) (ج) رائِعُـون ورُوَّع (م) رائِعَة (ج) رَوائِـع ورُوَّع): ئـەو کەسـەی کـە بە قەشەنگیی یان دلێریی‌و مەردیی خۆی خەڵك سەرسامبکات.

(کلامٌ رائِع): ئاخاوتنی ڕەوانو جوان.

(رائِعَةُ النَّهارِ أَوِ الضُحى): ڕووناكیی ڕۆژەكە یان چێشتەنگاوەكە.

٣-(راعَ- في يَـدي كذا. رَوعـاً ورؤوعاً): بە دەستمەوە ئەو شتە مایەوە/ چەسپیی.

٤-(راعَ. رُوَاعاً): گەڕایەوە.

راغ: (راغَ- الصَّيدُ. رَوْغاً ورَوَغاناً): نێچیرەكە پێچو پەنایكرد/ فێڵیكرد.

(-الرَجُلُ عَنِ الطَريقِ): لە ڕێگەكە لایداو بە فێڵ كەوتە ئەملاولاكردن تەڵەكەبازییكرد.

(-إلى كَذا): لە ژێرەوەو بە نهێنی لایدایە لای ئەو/ پاڵ ئەو.

(-عَلَيـهِ بِالضَـربِ): لێیڕاپەڕیو كەوتـە لێدانی.

(راوَغَ- هُ): ١-زۆرانـی لەگەڵدا گرت ٢-كەوتنە فێڵكردن لە یەكتریو یەكتری لە خشتەبردن.

(-هُ على الأَمرِ): بۆ كارەكە هانو فریویدا.

(-القَـومُ): كەوتنـە فێـڵو تەڵەكەبازیـی لەگەڵیەكو لەیەكتری شت ویستن.

(أَراغَ- هُ إِراغَةً): بە فێڵ داوایكرد پشـی پشی بۆ كرد.

(-الرَجُلَ): كابرای لە خشـتە برد فریویدا/ لاسیدا.

(-هُ على أَمرٍ وعَن أَمرٍ): بۆ كارەكە فێڵیكردو لاسیداو داوای لێكرد.

تَراوَغا: ١-(فێڵیان لەیەكتر كرد/ یەكتریان لاسداو لە خشتەبرد ٢-كەوتنە ململانێ لەگەڵ یەكتری.

(إرتـاغَ- هُ. إرتِياغـاً): بە پێـچو پەناو فێڵ بۆیچوو ویستیو خواستی.

("إرتـاغَ العِقابُ الصَيـدَ"): كولارەكە هاتو بردی لەگەڵ نێچیرەكەدا كرد.

(طَريقٌ رائِـغٌ): ڕێگەیەكی بـە پێچو پەنا/ خوارو خێچ.

(أَلرَّواغ والرُوَيْغَة): فێڵ/ تەڵەكەبازیی پێچو پەناكردن.

(أَلـرَوَّاغ): ١-زۆر فێڵبـاز/ مەكرباز/ بەپێچو پەنا ٢-ڕێویی (چونكە زۆر فێڵبازە).

("هُوَ ثَعْلَبٌ رَوَّاغ هُـمْ ثَعالِبُ رَوَّاغَة"): ئەو ڕێوییەكی فێڵبازە. ئەوان ڕێویی فێڵبازن.

(أَلرِياغَة والرِواغَة): شوێنی زۆرانو هێنانو بردنی یەكتریی خوێشگەل.

(رَوَّغَ- اللُقْمَةَ في السَم): پاروومكەی لە ڕۆن هەڵكێشاو وەردا تا تێر ڕۆنبێت.

(تَرَوَّغَ – الحِمارُ): كەرەكە گەوزا.

٣-(أَلرِياغ): فەرو بیت.

راف: (رافَ. رَوْفاً): میهرەبانبوو.

(أَلرَوف): كپیی/ بێدەنگی.

(أَلرَوفَةُ): میهرەبانییو دڵپێسووتان/ بەزەیی پێداهاتنەوە.

راقَ: ١-(راقَ- الشَـرابُ. رَوْقاً): شـەربەتەكە (سافبوو/ پوختەبوو).

(رَوَّقَ- الشرابَ) شەربەتەكەی/ خواردنەوەكەی پوختەو سافكرد.

(اَلرَوق (مص) (ج) اَرواق): خۆشەویستییەکی پاك/ دڵدارییەکی راستەقینە.
("اَلقـى عليك أرواقَـهُ وشَراشِـرَهُ"): داوی ئەڤینەکـەی تێئاڵاندیـت. ئەگـەر زۆر خۆشـتبوێت بـۆی پەرێشـاندەبیتو بـۆی دەسووتێیتو دەفەوتێیت.
(اَلـرَوق- مِنَ المـاءِ ونَحوَهُ): ئاوو شـتیتری سافو روون.
(اَلرائِـق (ج) رَوق ورُوْقَـة) (فـا): سـافو پوختەکار.
اَلراوُوق: ١-سافکەرەوە/ پاڵێو.
٢-(إنـاءٌ يُـرَوَّق فيـه الشَّـراب): ١-قاپێـك شـەربەتەکەی تێدا سـافدەکرێت یـان پێی دەپاڵێورێت ٢-کاسە/ جام.
اَلمُرَوَّق: پاڵێوراو/ سافکراو.
٢-(أراقَ- المـاءَ. إراقَـةً): ئاوەکـەی رِۆکرد/ رژاند.
(-دَمَهُ): خوێنی رژاند/ کوشتی.
(اَلرَوْق (ج) أرواق): باران.
(-مِنَ السَّحاب): لافاوی باران.
٣-(راقَ- هُ الشـيءُ رَوْقاً ورَوَقاناً): شتەکەی بەدڵدا چوو پەسەندیکرد/ لای جوانبوو.
(اَلـرَوْق- مِـنَ الخَيلِ (ج) أرواق): ئەسـپی لەشجوانو شێوە جوان کە بە دڵدا بچێت.
(-مَـنَ الشَّـباب): هەرەتـی هەرزەکاریـیو جوانیی/ شۆخو شەنگیی.

(اَلرُوقَةُ): کۆی وشەی (الرائِق)ە مرۆڤی زۆر جوانو شۆخو شەنگ.
"غلمان رُوْقَةٌ": کورانی جوانو شۆخو شەنگ.
(وشـەی (رُوْقَـة) بـۆ تـاكو کـۆو نێرومێ بەکاردێت).
(غُلامٌ رَوقَة): کورێکی جوانو شۆخ.
(جارِيَةٌ رُوْقَة): کەنیزەکێکی ناسكو جوانو شۆخ.
جَـوارِ رَوْقَـة: کەنیزەکانی ناسـكو جوانو شۆخ.
(اَلرَوْقَةُ): جوانییو شۆخیی بێهاوتا.
(رَيِّـقُ کل شـيءٍ): ١-باشـترینو جوانترینی هەموو شتێك ٢-نۆبەرەی شت.
(-الشَّـباب): هەرەتـی هـەرزەکاری/ لاویو جوانییو هێزو گوڕیی.
(کُنـتُ في رَيِّـقِ زماني): لـە هەرەتی گوڕو جوانیی گەنجێتیدا بووم.
٤-(راقَ- عليـه. رَوْقاً): لەو باشـترو چاکتر بوو/ لەپێشتر بوو/ لەبەرەوتر بوو.
(رَوَّقَ- بِضاعَتَـهُ): کاڵاکـەی/ کەلوپەلەکەی فرۆشتو هی لەو باشتری کری.
(اَلرَوق (مص) (ج) أرواق): ١-زیادەی هەموو شـتێك ٢-سـەرومر/ گـەورە ٣-دلێـر/ ئازا/ نەبەرد.
(اَلرُوْقَةُ): پیاوچاك/ باشترینی خەڵك.
٥-(رَوِقَ. يَرْوَقُ. رَوَقاً): دانەکانی سـەرەوەی

لەوانەی خوارەوەی درێژتر بوو.

(أَروَق (م) رَوقاء (ج) رُوْق): دانریج کەسێکە دانی سەرەوەی لە هی خوارەوەی درێژتر بێت.

(اَلـرَوَق): درێژبوونی دانەکانی پێشەوەی لە هی خوارەوەی/ دانریجی کە ئەوەیشی خەوشی دانە.

(اَلأَرْوَق): دانریج.

٦-(رَوَّقَ- وأَرْوَقَ- اللَّيلُ): شەو تاریکداهاتو زرنگایەوە/ تەواو تاریکبوو.

(رُوِّقَ- البَيتُ): هەیوان بۆ خانووەکە کرا.

(راوَقَ- هُ مُراوَقَةً): هەیوانی بەرامبەر هەیوانەکەی ئەو بوو.

("هُوَ مُراوِقي"): هەیوان بەرامبەر هەیوانین.

(اَلرَوْق (ج) أَرواق): حەساری خانوو ٢-بنەی راوکەر ٣-دەوار/ رەشماڵ.

("ضَـرَبَ رَوقَهُ بِمَنزِلِ كذا"): دەوارەکەی لە فیسار هەوارگە هەڵدا.

(اَلـرَوق- مِـنَ البَيت): ١-هەیوانی خانوو/ تارمەی خانوو ٢-پێشی خانوو.

(-مِنَ اللَّيلِ): بەشێکی شەو.

(-مِنَ السَّحابِ): هەور کە دابێتە خوارەوە.

("اَلْقَت السَّـحابَةُ أَرواقَها"): هەور دایرشتە باران و کردی بە لێزمە.

("رَمـى بِأَرواقِـهِ علـى الدابَّةِ"): سـواری ولاخەکە بوو.

("اَلقـى بِأَرواقِهِ عَنِ الدابَّـةِ"): لە ولاخەکە دابەزی.

("اَلقى أَرواقَهُ"): توند رایکردو خۆی گوشی یان دابەزییە شوێنەکەو دڵنیا نیشتەجێبوو (وەکو دڕی یەکبن).

("داهِيَـةُ ذاتِ رَوقَين"): بەڵایەکی دووفاقە/ زۆر مەزنە.

(اَلرُواق والرِواق (ج) أَروِقَة ورَواقات ورُوْق (ب)): هەیوان/ تارمەکە لە پێشی خانوودایە یان دەوارێك/ چادرێك لە پێشی خانووەکەداو لە سەرەوەی بۆ خوارەوە دادەدرێت.

(رَواقُ العَين): برۆ.

(-اللَّيلِ): سەرەتای شەو/ لایەکی شەو.

(-السَّلامَةِ) (ا ع): هەموو رێکاو هۆو تەگبیرێك کە بۆ پاراستنی کاروانی سوپا دەکرێت و بۆ بەرگریی لێکردنی وەردەگیرێت.

(بَيتٌ مُرَوَّق): خانوویەك هەیواندار بێت.

٧-(رُوْق – الفَرَس (ج) أَرواق): ئەو نێزەیەی کە سوارەکە لە نێوان هەردوو گوێی ئەسپەکەدا دەریدەکات و ناراستەیدەکات.

(فَرَسٌ أَروَق): چارەوێیەکە لە نێوان هەردوو گوێیەوە نێزە ناراستە کرابێت.

(اَلرَوْق (ج) أَرْوَق): ١-تەمەن ٢-لاشەی مروو/ تەرم ٣-کۆمەڵە خەڵك/ گرووپ/ تاقم.

(جـاءَ رَوقَ بَني فُلان): تاقمی فیسار بەرە هاتن ٤-قۆچ/ شاخ.

(ألأروَق= ذو الرَوْق): شاخدار/ قۆچدار.

الملحق:

روق: (ألرِّواقيَّــة): ڕێرەوێکی فەلســەفانەیە (زەینونــی ڕەواقی) دایمەزرانــدووە ئەویش پێش ســەدەی چوارەمی پیش هاتنی عیسادا. ئەویش شــێوەیەك لە شــێوەکانی یەکگرتن و توانەوەو مادەیــە دەڵێت: بوونەوەر ناوێتەیە لە مادەو هێزێك کە ئەو مادەیە بەرێوەدەبات و رەوشت پابەندی ناوەز دەکات کە لەسەر یاسا سروشــتیەکان دەروات نەك لەسەر هەوەس و ئارەزوو و ئەو کەڵکانەی کە پێچەوانەین.

رول: (رَوَّلَ- الخُبــزَةَ): نانەکــەی تــەواو چەورکرد/ ڕۆنی تێهەڵسوو.

(- الفَــرَسُ): چارەوێکــە لیــك بــە دەمیدا هاتەخوارێ.

(ألرُوال (ج) رَواوِيل): لیکی دەمی چوارپێ.

(ألِمــروَل): چوارپێیەك کە لیکــی دەمی زۆر بێت.

رام: ١-(رامَ- الشيءَ رَوْماً ومَراماً): شتەکەی ویست.

(رائِم (ج) رُوَّم ورُوَّام): خوازیار/ شتخواز.

(رَوَّمَ- فُلانــاً وبِــهِ): وایلێکــرد بخوازێــت/ شتەکەی بوێت.

(-رَأيَهُ): نیازی شــتێکی کردو ویســتی بەلام وازیلێهێناو چووە سەر شتێکیتر.

(ألمَرام (ج) مَرامات): خواســت/ نیاز/ داوا/ ویست/ ئارەزوو.

٢-(رَوَّمَ): ١-مایەوە.

٣-(تَرَوَّمَ- بِهِ): گاڵتەی پێکرد.

٤-(ألرام) (ن): درەختێکە.

(ألرامَّــة): ١-زەلکاو ٢-شــوێنێکە لــە بیاباندا لــە شــیعردا بــە زۆری بــە شــێوەی جووتە دەیهێننەوە.

(ألرَوْم): نەرمایی گوێ.

ألرُوم= ألرَوم: ١-نەرمایــی گوێ ٢-(ك) جۆرە شــەرابێکە/ مەیەکە لە تلپەی قامیشی شەکر دەردەهێنرێت دەترشێنرێت و دەدلۆپێنرێت.

(ألرُوم والأروام) الواحد (رومي): ١-ڕۆمەکان کە لە باکوری دەریای ســپیدا نیشــتەجێن ٢-دەستەیەکی نەسرانین.

(بَحْر الروم): دەریای سپیی ناوەراست.

(ألرُومَــة): کەتیرەکــە کلکــی تیرەکــەی پێ قایمدەکرێت.

(رُومَة وروميَّة): ڕۆما کە شــارێکی گەورەی ئیتالیایە.

(رُماني): خەڵکی ڕۆما/ ڕۆمانشین.

(ألرُومَنطِقيَّة أو الرومانســيَّة) (فرنسية): ڕێرەوێکی وێژەییە هەســت و ئەندێشە تیایدا بەســەر ئــاوەزدا زاڵــەو خەمی تاکە کەســی دەگرێتە خۆ.

ران: ١-(رانَ- الأمــرُ. رَوْنــاً): کارەکە توندو سەختبوو.

(-تِ اللَّيلَةُ): سـامو ترس يان جەخارى شەو توندو سەختبوو.
(ألرَّوْن (ج) رُؤُون): سەختيى/ توندیى.
(رُوْنَةُ- الشَيءِ): سەختيىو زۆربەى شت.
("كشـفَ اللهُ عَنكَ رونَةَ هــذا الأمرِ): خودا سـەختيىو گرانيـىو خەفەتـى زۆرى ئەم كارەى لەسەر هەڵگرتيت.
(ألأرْوَنان): گران/ قورس/ سەخت.
(ألأرْوَنان و الأرْوَنانِيُّ (م) أُروانَةُ والأرْوَنانِيَّةُ): ئەوپەڕى سەختو توندوتيژيى هەموو شتێك: هى گەرما هى سـەرما هى ژاوەژاوو هاتوهاوار هى داخ هى خۆشىو ناخۆشى.
(مَرْوُنٌ بِهِ): شكستخواردو/ داخ و خەفەتخواردوو/ دڵگران پێى.
٢-(ألرَوَند والرِوَنْد والراوَند (ن) (فارسية): ڕێـواس. ڕووەكێكى تەمەندرێـژە گەڵاپانە، دەخورێت. بۆ ڕەوانكردنو بەهێزكردنى گەدە باشە.
(راهَ- المـاءُ. رَوهـاً و رُواهـاً): ئاوەكـە بـە زەويەكەدا بڵاوبۆوەو شەپۆليدا.
روى:١-(رَوَى- الحَديثَ رِوايَةً): ناخاوتنەكەى/ فەرمايشـتەكەى پێغەمبـەرى هەڵگـرتو گێڕايەوە.
(راوٍ (ج) رواة وراوُون): فەرمايشتگێڕەرەوە.
(روَّى-هُ الشِعرَ. تَروِيَةً): (هۆنراوە/ هۆزان)ى پێخوێندەوە.
(أَروى- فُلاناً الشِعرَ): هەڵبەستى پێخوێندەوە.
(تَــرَوَّى – الحَديثَ. تَرَوِّياً): (حەديسـەكە/ فەرموودەكـە)ى پێغەمبـەرى هەڵگـرتو گێڕايەوە.
(ألراوِيَــةُ): حەديـسو شـيعر هەڵگـرو گێڕەرەوەى (ئەو (ت)يە بۆ زيادڕەوييە).
٢-(رَوَى- الحَبـلَ. رِوايَــةً): گوريسـەكەى پەتەكەى بادا.
(-الرَحْلَ): كورتانەكەى بە پەتەكە لەسـەر پشتى حوشترەكە توند كرد.
(أَروى- الرِواءَ على البَعيرِ. إِرواءً): قەياسەكەى لە حوشترەكە توندكرد.
(تَــرَوَّت- مَفاصِلُــهُ): جومگەكانى ڕاسـتو قايمو ئەستوور بوو.
(إرْتَوى- الحَبلُ إرتِواءً): پەتەكە/ گوريسەكە بايخوارد.
(-ت مَفاصِلُهُ): جومگەكانى ڕاسـتو قايمو ئەستوور بوو.
(ألـرِواء (ج) أَرْوِيَــة والمِـروى (ج) مَــراوٍ ومَراوى): قەياسەيەك يان پەتێك/ گوريسێك كە بارى بەسەر وڵاخەكەوە پێدەبەسترێت.
٣-(روى- القَومَ. رِوايَةً): ئاوى بۆ كێشـكردن بۆ هەڵێنجان/ بۆهێنان.
(رَوِيَ- مِـنَ المـاءِ. رِيّاً ورَيّـاً ورِوىً): ئاوى خواردەوەو تيرئاو بوو.
(رَيّان (م) رَيّا (ج) رِواء): تێرئاو.

(رَوِيَ- الشَجَرُ): درەختەکە تێرئاو بوو گەشایەوەو سەوز هەڵگەڕا.
(رَوَّى. تَروِيَةً): ئاوی هەڵگرت.
("يَومُ التَروِيَة"): ڕۆژی هەشتەمی مانگی زیلحەجەیە کە حاجیەکان لەگەڵ خۆیاندا ئاو هەڵدەگرن.
(رَوَى- النَباتَ): ڕووەکەکەی ئاودا/ تێرئاو کرد.
(أَروى- القَومَ إرواءً): خوێشگەلی ئاوداو تێرئاوبکردن.
(تَرَوَّى. تَرَوِّياً): تێرئاو بوو.
(-القَومُ): ئاویان هەڵگرت.
(إرتَوى- مِنَ الماءِ إرتِواءً): تێری ئاو خواردەوە/ تێرئاو بوو.
(الراوِيَة (ج) رَوايا): ١-چوارپێیەك کە ئاوی پێبکێشن/ ئاوکێش ٢-جەوەندەی چەرم کە لە سێ پارچە دروستکرابێت.
(اَلرَوّ): پیت و فەڕ (بنچینەکەی (رَوِي)یە. (ي)کەیان هەڵگێڕاوەتەوە کردوویانە بە (و).
(اَلروى): ئاوێکی زۆری تێرئاوکردن/ ئاوداشتن.
(اَلرَوِيّ): ١-ئاوکێش/ ئاوبدە ٢-هەوری بەلێزمەباران.
(-مِنَ الشُربِ): تێرئاو بوو/ تینوێتیشکاو.
("شَرِبتُ شِرباً رُوِيّاً"): تێرئاومخواردەوەو تینوێتیم شکا/ پاراو بووم.

("ماءٌ رَوِيٌّ"): ئاوێکی زۆر کە تینوێتیی بشکێنێت.
("كَأسٌ رَوِيَّةٌ"): پەرداخێك تینوێتیی بشکێنێت.
(اَلرَوِيَّة): مێی وشەی (اَلرَوِيّ).
(اَلرُواء): ١-شێوە جوان/ دیمەنجوان.
("رَجُلٌ لَهُ رُواءٌ"): پیاوێکە دیمەنجوانە/ شێوە جوان و شیرینە ٢-ئاوی ڕوو.
(اَلرَواء): ١-ئاوێکی زۆری تینوێتیشکێن ٢-ئاوی خۆشی سووك و شیرین/ ئاوی سازگار.
(اَلرِيّ): تێرئاو بوون ٢-خۆشگوزەرانیی و نازو سامانی زۆر.
(اَلرِيَّة): تێرئاو کردن و ئاوداشتن.
(عَينٌ رَيَّةٌ): کانییەکی ئاو زۆر/ فرەئاو/ سەرچاوەیەکی بە ئاو.
("مِن أَينَ رَيَّتُكُم"): ئاو لە کوێ وەردەگرن.
(اَلرِيّان): ١-(م) رَيّا (ج) رِواء: تێرئاو/ پاراو.
(فُلانٌ رَيّانُ مِنَ العِلمِ): فیسار پڕ زانستە/ زانایەکی باڵایە.
("هُم رواء مِنهُ"): ئەوان لەو سەرچاوەوە تێربوون/ لێوەی پاراون/ یان زانای باڵان.
اَلرَيّان ٢-جۆزی ناسکی درەخت و هەموو شتێکی ناسك.
(وَجهٌ رَيّان): دەموچاوێکی گۆشتن و گەش و ناسك.

٤-(رَوَّى في الأمـر): هێمنانـه سـەرنجی لە کارەکەداو بیری لێکردەوە.

(تَرَوَّى: تَرَوِّياً): هێمن بیریکردەوەو تێیڕاما.

(ألـرَوِيّ): مرۆڤـی ژیـرو لەسـەرخۆو تەندروست.

(ألرَوِيَّة): سـەنجدانو بیر لـە کار کردنەوەو تێڕوانین.

٥-(ألرَيَّا): بۆنی خۆش.

(ألرِيَّة (ع ا) = ألرِئَة): ١-سی.

٢-(رِيَّةُ البَحر) (ح): سییە دەریا. یەکێکە لە زیندەوەرە دەریاییە نەرمەکان.

(ألرَوِيّ): پیتی سەروا.

(ألرَّوِيَّــة): ١-پێداویسـتیی ٢-پاشـماوەی وام لەسەر قەرزارەکەو شتی وەها.

(ألأَرْوِيَّة والإرْوِيَّــة (ج) أراوِيّ وأَراوِ وأَروى) (ح): مەڕەکێویی (بە نێرو مێی دەوترێت).

الملحق:

روي: (ألرِوايَة): ڕۆمان حیکایەت یان چیرۆك گێڕانەوەی قەوماوو ڕووداوەکان.

("روایــة حقیقیة و خیالِیَّــة"): ڕۆمانێکی ڕاستڕووداو. ڕۆمانێکی ئەندێشەئامێز. لە یاددا هێشتنەوەو گوێزانەوەی بۆ بەرەکانی داهاتووی یەك لە دوای یەك –گەیاندنی شـیعری پێش ئیسلام بە تۆمارکەرەکانی لە ڕێگەی ڕۆمانەوە ڕۆمان پەخشانێکی ئەندێشەییە کەسانێکمان بۆ وێنە دەگرێت هەروەکو کەسانی ڕاستەقینە بـنو بــە تەنگەوەهاتنمــان دەورووژێنێتو دەبزوێنێت بەو خستنە بەرچاوو گێڕانەوەی پاڵەوانبازیانــەو لێکۆڵینــەوەی سروشــتو نەریــتو شـیکردنەوەی هەسـتو هەوەسو ئارەزووەکان تیایدا.

("ابطــال الروایــة"): پاڵەوانــەکان لــە ڕۆمانەکەدا.

(ألمَسرحیة الشِعرِیَّة أَو النَثرِیَّة): شانۆگەریی شیعریی یان پەخشانیی.

("تَمثیل روایة"): نواندنی ڕۆمانێك.

("روایة هَزَلِیَّة"): ڕۆمانێکی گاڵتەجاڕیی.

(ألخَبَرُ الملَفَّق): هەواڵی هەڵبەستراو.

(ألتَلفیقَــة): قسـەو هەواڵهەڵبەســتنو هەڵبەستنو فشەپێوەنان.

("ألقِصَّــة المُخْتَلَقَة"): چیرۆکی هەڵبەســتراو پێکەوەنراو.

(روایــة بولیســیة): ڕۆمانێکــی پۆلیســی؛ ڕۆمانێکە کە تاوانی زۆر تێدا دەکرێتو چەتەو چەتەگەرییــە یــان گرێی ڕۆمانەکە لەســەر لێکۆڵینەوەو دۆزینەوەی تاوانو تاوانکارییە.

راب: ١-(رابَ- هُ): گومانــی پێپەیداکــرد/ خستیە گومانەوە/ دڵی کرمێکرد.

(أرابَ- هُ): خسـتیە گومانــەوە/ گومانــی پێپەیداکرد/ دڵی کرمێکرد.

(-الرَجُـلُ أَو الأَمرُ): پیاوەکــە بە گومانبوو کارەکە گوماناویبوو/ گومانی لێدەکرا.

("أرابَهُ مِنْهُ أمرٌ"): دڵی لێخراپکرد کە کارێکی لە ژوورسەردایە بەڵام نەیدەزانی چییە.

(إرتـابَ- مِنَ الشَــيءِ. إرتياباً): گومانی لە شتەکە کردو پەیداکرد.

(-بفُلانٍ): گومانبارێکرد.

(إستَرابَ إسـتِرابَةً): کەوتــە گومانەوە/ دڵی پیسکرد.

(ألرَيــب): ١-گومـــان ٢-دڵپیســکردن‌و خراپ بۆچوون ٣-گومانباریی.

(ألريبَة (ج) رِيَب): گومان‌و گومانبارکردن.

٢-(رابَ- هُ رَيباً): شــتێکی لێدی دڵی پێگیرا/ پێیناخۆشبوو.

("فُلان لايريبه أحد بِشَـيءٍ): فیسار شتێکی لێ نابینرێت دڵ پێی ناخۆشبێت.

(أرابَ- هُ): دڵخوردو دڵنەسرەوتیکرد.

(تَريَّبَ- مِنهُ. تَرَيُّباً): لێیترسا.

(-بِهِ): شتێکی لێدی سڵی لێکردەوە/ گومانی لێکرد.

(إرتابَ بِفُلانٍ إرتياباً): شتێکی لێدی گومانی لێپەیداکردو دڵی لێیترسا.

(إسـتَرابَ- بــهِ. إسـتِرابَةً): شـتێکی لێدی گومانی لێکردو دڵی لێیترسا.

(ألرِيب): ١-پێداویستی ٢-گومان.

(رِيبُ المَنون): لێقەومان‌و جورتومی ڕۆژگار/ تاڵیی‌و سەختیی ڕۆژگار.

(ألريبَــة (ج) رِيَــب): دڵخوردیی‌و پشــێویی دەروون.

(أمرٌ رَيّاب): کارێکی پڕ مەترسی/ تۆقێنەر.

راث: ١-(راثَ. رَيثــاً): خاوەخاوێکــرد/ سستییکرد/ خۆی خاپاند.

(رَيَّثَ): ماندوو شەکەتبوو.

("رَيَّــثَ عَمّا كان عَلَيهِ"): لــە چاو جارانیدا کەموکوورێکرد.

(أراثَ- هُ إراثَةً): خاوەخاوی پێکرد/ سســتیی پێکرد/ خاپاندی.

(تَريَّثَ): پەلەینەکرد/ هێواشبوو/ شێنەییکرد/ خاوەخاو بوو.

(إسـتَراثَ- هُ. إسـتِراثَةً): داوایلێکــرد پەلەنەکات/ شێنەییبێت.

(ألرَيــث): ١-خاویــی/ هێواشــی/ شــێنەیی ٢-ماوەی دەمێك.

("وَقَــفَ رَيثَمــا صَلَّينا"): ڕاوەســتا هەتاکو نوێژەکەمانکرد/ تا ئەودەمە.

("رُبَّ عَجَلَــةٍ أعقَبَــت رَيثــاً"): لەوانەیــە پەلەکردنێك هێواشیی بەدواوە بێت.

(ألرَيِّث): خلیچك/ خاو/ هێواش/ لەسەرخۆ/ سستەپەلە.

("رَجُلٌ مُرَيَّثُ العَينَين"): چاوکز/ چاونەرم.

٢-(رَيَّثَ- الشيءَ): شتەکەی نەرمکرد.

راخ: (راخَ. رَيخــاً ورَيَخانــاً ورُيُوخــاً): ١-سەرشۆڕو کەساســبوو ٢-لەشی خاوبووەوەو ڕاکشا.

(رَيَّخَ- هُ): بێتواناو بێهێزیکرد/ لاوازیکرد.
(اَلمَريخ (ج) اَمرِخَة): ئێسـکۆلەی ناسکی ناو قۆچ/ شاخ.
راس: (راسَ. رَيْساً ورَيَساناً): بەکەشوفشوخۆبادانەوە ڕۆیشت.
(-الشيءَ): شتەکەی توندو قایم ڕاگرت.
(راسَ- القَومَ): بوو بە سەرداریان/ خۆیکرد بە گەورەیان ٢-بەسەریاندا زاڵبوو/ بەزاندنی.
(اَلرَيِّس): سەرۆك وەك گەورەی نەتەوە.
راش: ١-(راشَ. رَيْشاً): ١-داراو ماڵو کەلوپەلی کۆکردەوە ٢-دەوڵەمەند بوو/ دارابوو.
(رَجُلٌ راش): دارا/ دەوڵەمەند.
(اَلرَيْش): کەلوپەلی ناماڵ.
(اَلرِّيــش): ١-داراو سـامان ٢-پیـتو فـەرو گوزەرانی خۆشو تێروتەسەل ٣ گیاوسەوزایی زۆر.
(رَجُــلٌ اَريَش): پیاوێکی پۆشـتەو پەرداخو دارا/ ساماندار.
٢-(راشَ- السَــهمَ ريْشاً): پەڕی بە تیەرکەوە کرد.
(-هُ): ١-خۆراکی دەرخوارداو بەرگی لەبەرکرد ٢-باربوویکردو دەوڵەمەندی کرد.
(-هُ مالاً): دارایدایە.
(-مِن حالِهِ): باری گوزەرانی چاککرد.
("فُلانٌ لايَريشُ ولا يَبرِى"): نە کەڵکی هەیە نە زیان.

("لاتَرِسْ عَلَيَّ"): قسەکەم پێ مەبڕە.
(رَيَّشَ السَّهمَ): پەڕەی بە تیرەکەوە کرد.
(-السـقمُ فُلاناً): دەرد فیساری لاوازو بێهێز کرد.
(اَراشَ- السَهْمَ): پەڕی بە تیرەکەوە کرد.
(تَرَيَّشَ): ئەڤروباڵي دەرکردەوە. واتا توشـی فەرێکبوو ڕەوشو گوزەرانی باشبوو.
(اَراشَ- السَـهْمَ): پەڕی بـە تیرەکەوە کرد/ تیرەکەی پەڕدارکرد.
(تَرَيّشَ): پەڕوباڵی دەرکردەوە. واتا تووشـی فەرێکبوو ڕەوشو گوزەرانی چاکبوو.
(اِرتــاشَ= تَرَيَّــشَ): فەرێکی دەســتگیربوو گوزەرانو باری ژیانی چاکبوو.
(-السَّهمَ): پەری بە تیرەکەوە کرد.
(اَلرَاش (ج) اَرياش): پەڕ.
(طَــيْرٌ راشٌ (م) راشَــة): باڵندەکــە پــەڕی دەرکرد.
(رِمحٌ راشٌ): نیزەیەکی ناسکی نەرم/ ناقایمو سووکەڵە.
(جَمَلٌ راشٌ): حوشترێکی لاوازو بێهێز.
(كلأٌ رَيــشٌ ورَيِّــشٌ): گیایەکـی پـڕ گەڵا/ گەڵازۆر.
(اَلرِّيش. الواحدةُ ريشَة (ج) رِياش واَرياش): پەڕی پەلەوور/ باڵندە.
(ريشَـــة): پەڕێك. پەڕی باڵی باڵندە بە پێنج بە شەوە دەکرێت ڕیشە گەورەکان کە لە پێش

باڵەکەوەیە.

(اَلقوادم)ە: شاپەڕ.

(اَلمناکِـب): ئـەو پەڕانەیە کە دوای شـاپەڕ دێت.

(اَلخـوافي): پەڕە شـاردراوەکان/ ئەوانەن کە باڵندەکە باڵی هێنایەوە یەك دیارنابن.

(اَلأَباهر): ئـەو پەڕانەن کە لـە دوای پەڕی تەنیشتەکانیەوە دێن.

(اَلکُلـي): کە لـە دوادوای باڵەکانیەوەیەتی‌و دوای تەنشتەکەیەوەیەتی.

(اَلرَیِّش): ١-بەرگی/ پۆشاکی نایاب‌و گرانبەها ٢-بژێویی/ مووچە.

(اَلرِّیشَـة (مـو): ١-پـەڕی لێدانـی قانـون (پارچەیەکی شاخی زیندەوەرە تەنکدەکرێت‌و چاکدەکرێـت‌و دەخرێتـە نێـوان پەنجەوەو ئەموسـتیلەی دەسـتەوە ژێکانی قانونەکەی پێلێدەدرێت ٢-(مو) پارچەپەڕێکی سیسـارکە بە شـێوەیەکی تایبەتی دادەدرێت بۆ لێدانی عـود ٣-نووکی پێنووسـین کـە پارچەیەکی بچووکی کانزایەکی لە شـێوەی دەنوکدایە بۆ پێنووسـینە/ نوکی نووچ لە بـری پەڕەکەی جاران کە پێیاندەنووسی.

(اَلرَیَش): تووکێکی زۆری گوێ یان دەموچا.

(اَلرائِـش): ١-تیری پـەڕدار ٢-دەڵاڵـی نێوان بەرتیلخۆرو بەرتیلدەر.

(اَلرَیَّاش- مِن النُوق): مێحوشتری تووکن کە گوێ‌و سەروچاوی تووکی زۆر بێت.

(اَلرِّیـاش): ١-پۆشـاکی نایـاب‌و گرانبەها ٢-بژێویی/ مووچە.

(اَلأَریَش (م) رَیشـاء (ج) رِیـش): تووکن/ ئەوەی گوێ‌و دەموچاوی تووکی زۆر بێت.

(اَلرَیّـاش): ئـەو کەسـەی پەڕ بـە تیرەوە بچەسپێنێت.

(اَلمَرِیش- مِنَ السِّـهام): تیرێـك کە پەڕێکی پێوەکرابێـت کـە بە ئاسـماندا بیبات/ تیری پەرپێوەکراو.

(اَلمُرَیَّـش): ١-تووکـن ٢-لاوازی کەمگۆشـت‌و رەقەڵە.

(-مِنَ السِّـهام): تیرێك پەڕی پێوەکرابێت تا بە ئاسماندا بیبات وەك جۆن باڵدار دەبات.

(-مِنَ الرجال): پیاوێك کە سـوڵتان پەڕێکی تایبەتی دابێتێ بیکات بەسـەریەوە نیشانەی گەورەییبێت/ پیاوی پەڕبەسەر.

(اَلبُـردُ المُرَیَّش): بەرگێکی نەخشـێنراو بە شێوەی پەڕ.

ربط: (اَلرَبْطَة (ج) رَبْط ورِباط): ١-چادری یەکپارچەو یەك چن ٢-بەرگێکی یەکپارچەو دووتـوێ کە بەسـەریەکدا بدرێـت‌و یەکچن بێت.

٣-کفن (الرائِطَة/ الرَیْطَة): دەواری یەکچنی یەکپارچە.

راع: ١-(راعَ- الشـيءُ. رَیْعـاً ورُیُوعاً ورِیاعاً

رَيَعاناً): شتەکە پەرەیسەندو زۆر بوو.
(-الزَرعُ): کشتەکە پەرەیسەندو شکۆفەیکرد.
(رَيَّعَ- الطعامُ): خۆراکەکە خۆش‌و زۆر بوو.
(-الطَعـامَ): خواردنەکـەی زۆر کردو پەرەی پێسەندو خۆشیکرد.
(أَراعَ- الزَرْعُ. إراعَةً): کشـتەکە پەرەیسەندو شکۆفەیکرد.
(-اللهُ الزَرْعَ): خودا کشتەکەی پەرەپێسەندو شکۆفەی پێکرد.
(-القَـومُ): کشـتەکەیان بـە خـۆدا هـات‌و پەرەیسەند/ گەورە بوو.
(-تِ الإبلُ): حوشترەکان بەچکەیان زۆر بوو.
(تَرَبَّعَت- يَداهُ بِالجود): دەستی بەخشندەیی والابوو/ بەخشندەیی لەبەر دەڕۆیشت.
(إِسْتَراعَ- ت يداهُ بالجودِ إِسْتِراعَةً): دەستی بەخشندەیی والابوو.
(اَلرَيــعُ): ١ زیادکردووی هەموو شـتێك وەك هی ئاردو هەویرو تۆو شتیتر.
("لَيس لَهُ رَيعٌ"): قازانج‌و بەری زیادکردووی نییــە، بەروبوومی نییە ٢-نۆبــەرەی هەموو شتێك یان باشترینی هەموو شتێك.
(-مِنَ الضُحى): ڕووناکترین کاتی نیوەڕۆ.
(-مِــن الــدِرعِ): دامێنــی زرێ‌و ئــەوەی کە پێوەیەتی.
(اَلرَيْعان- مِن كُلِّ شـيءٍ): نۆبەرەو سەرەتاو هەڵبژاردەی هەموو شتێك.

(رَيْعان الشَّـباب): (تاو/ سـەرەتای) لاویی/ هەرەتی هەرزەکاریی.
(ناقَـةٌ رَيعانَــة ومِريــاعٌ): مێحوشـترێکی فرەشیر/ پڕشیرو زوو شیردادەر.
(مَطَـرٌ مُريــعٌ): بارانێکـی بـە بەروبووم/ بەفەڕو بەبژێو.
(أَرضٌ مَريعَةٌ): زەوییەکی بەفەڕ/ بەبەروبووم/ بەپیت.
٢-(راعَ- السَّرابُ. رَيَعاً): تراویلکەکە شەپۆلیدا.
(-مِنهُ): لێیترسا.
(-عَنهُ وإِلَيهِ): لێیگەڕایەوە یان گەڕایەوە بۆ لای گەڕایەوە.
("هَرَبَـتِ الإبلُ فصاحَ لَهـا الراعي فَراعَت إِلَيهِ"): حوشـترەکان هەڵاتن شوانەکە دەنگی لێکردن گەڕانەوە بۆ لای.
("فلان لايَريعُ لِكَلامِكَ"): فیسار بە قسەکەت ناگەڕێتەوە/ مل بۆ قسەکەت نادات.
(تَرَيَّعَ): شپرزە بوو/ پەشۆکاو تۆقی.
(-السَّـرابُ): تراویلکەکــە دەردەکـەوت‌و ونەبوو.
(اَلرَيــع) (مــص): ١-شـەپۆلدانی تراویلکە/ هەڵبەزودابــەزی تراویلکــە ٢-تۆقــین‌و شپرزەبوون.
(رَيْعان السَّراب): بە شــەپۆلترین‌و هەڵبەزو دابەزترین شوێنی تراویلکە.
٣-(رَيَّعَ- القَومُ): کۆبوونــەوە گردبوونەوە/

کۆمەڵەیانبەست.

(ألرِیْعَة): ١-کۆمەڵی (بەیەکداچوو/ چڕبوو).

٤-(تَرَیَّعَ): ١-وەستا/ هەڵوێستەیکردو مایەوە ٢-سەرسامبوو/ حەپەسا.

(إِسْـتَرَعَ. إِسْتِراعَة): حەپەسا/ سەرسامبوو/ واقی ورما.

٥-(تَرَیَّعَ- الماءُ): ئاوەکە کشا/ ڕۆیشت.

(ألریــع (ج) رِیاع ورُیُوع وأَریاع): ١-ئاوەڕۆی دۆڵ کە لە شوێنێکی بەرزەوە داکەوێت.

٦-(ألریــع (ج) رِیاع ورُیُوع وأَریاع): ١-گردی بەرز ٢-شـوێنی بەرز ٣-ڕێگـەی ناودەربەند/ دەرووی ناوشــاخ ٤-خەڵوەتگـا ٥-هێلانە کۆتر کە شوێنەکەی بەرزبێت.

رلف: ١-(رافَ رَیْفاً): بۆ لادێ هات.

(-تِ الماشِیَةُ): ئاژەڵەکە لە لادێدا لەوەڕا.

(أرافَ المَـکانُ): شـوێنەکە سـەوز بـوو/ گیاداپۆشی.

أَرَیَفَ. إِریافاً: هاتە دەرێ.

أَریَــفَ- المَـکانُ: شـوێنەکە بەپیتبـوو/ گیا داپۆشی.

(تَرَیَّفَ): هاتە لادێ.

(ألریــف (ج) أَریاف ورُیُــوف (ز): ١-زەویی بەپیتو بێرو پڕ کشتوکاڵ/ لادێ.

("ریف المِصر المشــهور"): لادێی بەناوبانگی میســر ٢-زەویی بـەراو/ دێبـەر/ زەوییەك نزیکە ئاوبێتو بە ئاو کشــتەکەی ئاوبدرێت

٣-خواردنو خواردنەوەی زۆرو تێروتەسەل.

(مَکانٌ رَیِّف (م) رَیِّفَة): شـوێنێکی بەپیتو بژێوی.

٢-(رایَفَ لِلظِنَّة مرایَفَــةً): لە گومانبارییو خراپ بۆچوون نزیکیکردەوە.

٣-(ألراف): مەی.

راق: ١-(راقَ- الماءُ على وَجهِ الأَرضِ): ئاوەکە بەزەوییەکەدا ڕژاو بڵاوبووەوەو شەپۆلیدا.

(-السَّرابُ): تراویلکە بڵاوبووەوەو شەپۆلیداو بریسکایەوە، بریقەیدا.

(-الشَـيءُ): شـتەکە بریقەیدایــەوە/ بریسکایەوە.

(رَیَّقَ- هُ الشَّــرابَ): شــەرابە یان شــەربەتە سافەکەی دەرخوارد دا.

(أَراقَ- الماءَ): ئاوەکەی (ڕۆکرد/ ڕژاند).

(تَرَیَّقَ- السَّرابُ): تراویلکەکە شەوقیدایەوەو شەپۆلیدایەوە.

(ألرَیْق) (مص): ١-شەپۆلدانو بریسکەدان ٢-ئاو (لەبەر بریســکەدان) ٣-نارەوا ناتەواو (لە بریقو باقــی تراویلکەوە وەرگـیراوە چونکە تراویلکە شتێکە هیچو بۆش).

(ألرائِق) (فا): پوختو ساف.

٢-(راقَ- بِنَفسِــهِ. رَیْقاً ورُیُوقاً): خۆی کرد بە قوربانیی.

٣-(ألرَیق- مِن کُلِّ شَيءٍ): نۆبەرەو هەڵبژاردە/ ناوێزەی هەموو شتێك.

(خُبزٌ رَيْــقٌ): نانــی ڕووتو بێپێخۆر/ نانی وشك.
(ألَريق (ج) أرياق ورِياق): ١-ليكی ناودەم.
("إنِّي على الرِيّق"): من هێشتا ناشتای هیچم نەكردووە.
("شَــربتُ على الرِيِّقِ وعلى ريقِ النَّفسِ أوَ رِيقَةِ النَّفسِ"): لە خورێنیی/ لەســەر ناشتا ئاومخــواردەوە ٢-هێزو توانــاو گیانەگووینە/ گیانێكی بە حالْ تێداماو.
(ألَرِيقَة): ليكیدەم.
(ألَرائِق): ١-ناشــتا نەكردوو ٢-كەســێكە هيچ شتێكی بە دەستەوە نەبێت.
(ألَماءُ الرائِق): ئاوی لە خورێنی خوراوە.
(خُبــزٌ رائِــق): نانــی ڕووت/ نانی وشــك/ بێپێخۆر.
(ألَرَيِّق): كەســێكە كە ناشــتای نەكردبێت/ ناشتانەكردوو.
(ألَرَيِّق والرَيُّوق- مِن كُلِّ شــيءٍ): (نۆبەرە/ نۆدەســتی) هەمــوو شــتێكو ناياب‌تريــن‌و ناوێزەترينی هەموو شتێك.
(ألَتَرويقَــة) (عاميــة): ناشــتا/ ئــەوەی سەرلەبەيانی دەخورێت/ خورێنی.
رال: (رالَ- الصَّبِــيُ. رَيــلاً): ســاواكە ليكی بەدەمدا هاتەخوارێ.
(ألَرِيال): ليك.
ألَرِيــال: ڕيــال (اســبانية) جــۆرە دراوێكی زيوينی گەورەيە.
رام: ١-(رامَ- حَمــلُ البَعــير رَيمــاً): بــاری حوشترەكە لاربووەوە/ سەنگبوو.
(-عَنهُ): لێیدووركەوتەوە.
(-المــكانَ ومِنــهُ): لــەو شــوێنە ڕەويكــرد دووركەوتەوەو بەجێيهێشت.
("مــادامَ يَفعَلُ كذا"): هێشــتا هەر خەريكی ئەو كارەيە.
(-الجرحُ. رَيْمــاً ورَيَمانــاً): دەمی برينەكە هاتەوەيەكو خەريكی چاكبوونەوەيە.
٢-(رامَ- بالمَــكانِ رَيْمــاً): لــە شــوێنەكەدا نيشتەجێبوو مايەوە.
(ريمَ- بِهِ): تەريككراو بەجێهێڵرا.
(رَيَّــمَ- بالمَــكانِ. تَرييماً): لە شــوێنەكەدا مايەوە نيشتەنيبوو.
(-تِ السَّــحابَةُ): هەورەكــە لەنگەريگــرتو نەڕۆيشت.
٣-(رَيَّــمَ- على كذا. تَرييمــاً): لەوە زۆرتر بوو/ هيتری چووە سەر.
(ألَرَّيم): پتريیو زۆرتربوون.
("في هذا العِدل رُيم على الآخر"): ئەم دەفرە لەويتری زۆرتر تێدايەو لەو قورسترە
٤-(ألَرَيــم): ١-كێــوی بچووك ٢-گــۆڕ/ گڵكۆ ٣-ناوەڕاســتی گۆڕ/ گۆڕيچــە ٤-كۆتايی ڕۆژ/ زەردەپــەڕ تــا تاريكدايــەت ٥-كاتژمێرێكــی درێژخايەن ٦-پلەك.

(ألرَيْم والريم): ئاسكى سپيى رووت.

ران: ١-(رانَ الشــيءُ فُلاناً وعَلَيهِ وبهِ. رَيْناً ورُيُوناً): شتەكە بەسەريدا زاڵبوو/ بەزاندىو گرفتاريكرد.

("رانَ هَــواهُ علــى قلبــه"): نەفيْنەكــەى/ حەزەكەى دڵى داگيركردو بەســەريدا زاڵبوو/ گرفتاريكرد.

(-ت نَفسُــهُ): دەروونو ناوســكى تيْكچــو قورسبوو خەريكبوو برشيْتەوە.

(-المَوتُ عليه وبهِ): مەرگ بەسەريدا زاڵبوو/ مرد.

(رِينَ- بـــهِ): ١-مــرد ٢-گرفتــارى دەرديْكو چورتوميْكبــوو كە نەيتوانى ليى رزگار بيْتو نەپيْشــى هەڵســا بەرگەى بگريْت ٣-گرفتارى داخو خەفەتبوو.

(أرانَ- القَومُ): قرِكەوتە ئاژەڵەكەيانەوە.

(قَومٌ مُرينــون): خويْشــگەليْكى قرِئاژەڵن/ ئاژەڵ فەوتاون.

(ألرَيْن): پيسيىو لەكەى ناشيرين.

("غَلَــبَ عليــه الرَيــن"): پيســىو لەكەى ناشيرينى تيْئالاّ/ تيْوەى لكا.

(ألرَيْنَة): مەى (چونكە بەسەر هۆشو ناوەزدا زاڵە).

(رجلٌ مَرينٌ عليه): پياويْكە گەمارۆدراوە.

٢-(ألــران): كەوشــيْكە وەك كاڵەيــە بــەلاّم دريْژترە.

راه: (راهَ- الــرَجُــلُ. رَيْــهــاً): پــياوەكــە هاتووچۆيكرد.

(رَيَّــهَ- الرَجُلَ تَرْييهاً): واى لە پياوەكە كرد بيْتو بچيْت.

(تَرَيَّهَ- السَّرابُ): تراويلكەكە كەوتە بريسكەو شەپۆلدانو رۆيشت.

ريى: (رَيَّى الرايَة): ئالاّيەكى دروستكرد.

(أرَيَى- الرايَة. إرياءً): ئالاّكەى چەقاند.

(ألرايَــة (ج) رايات وَرايٌ):١-ئالاّ/ نيشــانەو دروشــميْك كــە دەچەقيْنريْــت تــا خەڵــك بيبينيْــتو پيْيبزانيْت ٢-بەيداخى ســوپا كە پيْيدەوترىْ (أُمُ الحَرب) هى سوپايەكە كە لە ليوايەك زۆرتر بيْت.

(ألرَّي): شارى رەى كە لە ولاّتى فارسدايە.

الرّازيّ: خەڵكى رەى.

(عَينٌ رَيَّةٌ): كانييەكى ئاو زۆر/ فرەئاو.

ألــرِيّ: ديمەنى جوان. (لِفُلان رِيٌّ حَسَــنٌ): فيسار شيْوەو ديمەنيْكى جوانى هەيە.

ز: (اَلــزاي): زێ پیتــی یازدەهەمینی ئەلفو بێی عەرەبییە (ز) لە ژمێرەی کۆی پیتەکاندا (٧)ە.

زاب: ١-(زَاَبَ. زَأْباً): بینی بە خواردنەوەکەوە ناو بە هەڵپەو شپرزەیی خواردیەوە.

(-الدَّهــرُ بِــهِ): ڕۆژگــار وەریگێــڕا/ سەرەوخواریکردەوە.

(-الماشِــيَةَ): ئاژەڵەکــەی دایــە پێش خۆی‌و لێیخوڕی.

(-بحملِهِ): بارەکەی یان کۆڵەکەی بەکێشکرد.

(زَأَبَ وازدَأَبَ- القِربَــةَ. إزدِئاباً): کوندەکەی بە کۆڵیدا داو ڕایفراند.

٢-(زَأْبَــرَ- الثَوبُ): بەرگەکە درومانەکەی بە دەرەوە بوو.

(-الثَوبَ): بەرگەکە درومانداربوو، تیکوبنیتیککرا.

(اَلزِئبَــر والزُؤْبُــر والزَوْبَــر): تیکوبنتیکی دەرکەوتووی بەرگ/ درومانی بەرگ.

(«ذَهَبت الأَيامُ بِنَضارَتِهِ ونَفَضَت زِئبَرَهُ»): ڕۆژان شەوقی لێبڕیوەو درووماندکە شلبۆتەوە واتا کۆنبووە.

٣-(زَأْبَــقَ- الشَــيءَ): جیــوەی لــە شــتەکە هەڵسوو.

(اَلزِئبَــق والزِئبِق) (ك) (فارســية): جیوە. تەنێکی سادەیەو کانزایەکی شلە لە گەرماپێوو هیــتردا بەکاردێــت نامەیــێ لــە (٤٠)ی ژێر ســفردا نەبێت تێکەڵەکانی لەگەڵ شــتیتردا بــۆ دانپرکردنــەوە بەکاردێــت. ناوێتەکانی ژەهردارن. هێماکەی (Hg)یە. ڕەشە خەڵکەکە پێیدەڵێن (اَلزَیْبَق).

زاج: (زَأَجَ- بَيْنَهُــم. زَأْجاً): نێوانی تێکدان‌و لەیەکی بــەردان/ لە یەکی تیژکردن‌و کردنی بە گژیەکدا.

زاد: (زَأَدَ- هُ زَأْداً وزَأَداً وزُؤْداً وزُؤُداً): تۆقاندی.

(اَلزُؤْد والزُؤُد): تۆقین.

(لَیْلَةٌ مَزؤُودَةٌ): شەوێکی ترس و تۆقین.

زار: (زَأَرَ وزَئِرَ وأَزْأَر وتَزَأَّرَ- الأَسَدُ زَئيراً وزَأْراً وتَزْآراً و إِزْآراً): شێرەکە نەڕاندی.

(زَئِرٌ وزائِرٌ ومُزْئِرٌ): شێری نەڕەکەر/ نەڕیو.

(زَأَرَ- الفَحلُ): نێرەکە نەڕاندی/ قڕماندی.

(اَلزَأْرَةُ): ١-نەڕەیەکی شێر ٢-بێشە/ جەنگەڵ/ دارستان/ بێشەڵان ٣-باخ و بێستان.

(-مِنَ الإِبِلِ والغَنَم): ڕانە حوشترو مەڕ کە تێکچڕژابن وەك بێشەڵان بێنە بەرچاو.

زأز: ١-(زَأْزَأَ): غاریداو سەروکلکی بەرزکردەوە/ کلکیگرت.

(-الشَيءَ): شتەکەی بزواند/ جووڵاند.

تَزَأْزَأَ: ڕۆیشت و شانی باداو خۆی ڕاوەشاند.

(-الشيءُ): شتەکە بزواو بنکەندبوو.

٢-(زَأْزَأَ- هُ): ترساندی.

(تَزَأْزَأَ): ترساو خۆیشاردەوە.

(-مِنهُ): لە ترساندا خۆی بۆی زەبوون و بچووك پیشانداو نواند.

زأف: ١-(زَأَفَ- هُ. زَأْفاً): پەلەپلێکردو هانیدا.

(اَزْأَفَ - عَلَيهِ. إِزْآفاً): تەواو کوشتی.

(اَلزُؤَاف): پەلە/ گورج/ زوو/ خێرا.

(«مَوْتٌ زُؤَاف»: مردنێکی زوو/ خێرا/ کوتوپڕ.

٢-(أَزْأَفَ- هُ بَطنُهُ): گەدەی وا قورسبوو نەیتوانی بڕوات.

زأك: (زَأَكَ. زَأَكاناً): بە گمنجەفەو خۆبادانەوە ڕۆیشت.

(تَزاءَكَ- مِنهُ. تَزاؤُكاً): شەرمی لێکرد.

زأم: ١-(زَأَمَ. زَأْماً وزُؤَاماً): زوو مرد/ کوتووپڕ مرد.

(اَلمَوْتُ الزُؤَام): ١-مردنی کوتوپڕ/ خێرا مردن ٢-مردنێکی پیس و ناشیرین.

٢-(زَأَمَ. زَأْماً وزُؤَاماً): بە هەڵپەو شپرزە خواردی.

(اَلزَأْمَةُ): ١-بەهەڵپەو شپرزە خواردن و خواردنەوە ٢-پێداویستی.

(-مِنَ الطَّعام): خواردنێك/ ئازووخەیەك بەشبكات.

٣-(زَأَمَ- لي كَلِمَةً زَأْماً وزُؤَاماً): قسەیەکی بۆ کردم نەمزانی ڕەوایەو ڕاستە یان ناڕەوایە.

(«ما زَأَمَ بِحَرفٍ»): وشەیەکی لە دەم نەهاتەدەرەوە/ قسەیەکی نەکرد.

(اَلزَأْمَةُ): وشەیەك و قسەیەك.

(«مايُعصيه زَأْمَةً»): سەرپێچیی وشەیەکیشی لێناکات.

٤-(زَأَمَ- هُ. زَأْماً وزُؤَاماً): تۆقاندی.

(-البَردُ): سەرما وا گەستی تا هێنایە لەرزین.

(زَئِمَ. زَأَماً): تەواو تۆقی.

(-بِفُلانٍ): هاواری لە فیسارکرد.

(زَئِمَ وازدَأَمَ. زَأماً): تەواو تۆقی.
(ألزئِم): زۆرو تەواو تۆقیو.
(ألزَأمَةُ): ١-با ٢-شـیرەیەکی بـەرز/ دەنگێکی توند.
٥-(أزأَمَ- هُ علی الأمرِ): ناچاری کارەکەیکرد.
(-الجرحَ): برینەکەی تیمارکرد/ دەرمانکرد تا چاکبووەوە.
٦-(ألزئم): ١-چاو ٢-رەچەڵەك/ ڕەسەن.
(«طَعنوا فی زِئمِهِ»): گاڵتەیان بە ڕەسەنیکرد.
زأن: (الزُؤان) (ن): مرۆر. گیایەکە بە زۆریی لەناو گەنمـدا دەڕوێـت دەنکەکەی وەك هی گەنمـەو بچووکترە ئەگـەر بخورێت خەو لە خەڵك دەخات.
زأی: (زَأی. زَأیاً): لووتبەرزییکرد/ فیزینواند.
(أزأی- فُلاناً بَطنُهُ»): هێندەی خوارد ورگی لێهات‌و نەیتوانی ببزوێت.
زبّ: ١-(زَبَّ. زَبَباً): مووی/ تووکی دەموچاوو گوێچکەی زۆر بوو.
(-تِ الشَّـمسُ): خۆر خەریکـی ئاوابوونبوو وەکو خۆی بشارێتەوە.
(زَبَّبَ- تِ الشَّـمسُ): خۆر نیشت‌و خەریکی ئاوابوونبوو.
(أزَبَّ-تِ الشَّمس): خۆر خەریکی ئاوابوونبوو.
(ألزَبَـب) (مص): زۆریـی‌و درێژیی تووك/ موو.
(ألأزَب (م) زَبّاء): کەسێکە تووکی دەموچاوو گوێی زۆر بێت.
(«کُلُ أزَبَّ نَفورٌ»): حوشـتری سـەرو چاوو گوێ تووکن سـرکە (گوایا تووکی سەروچاوی کـە زۆر بـوو خراپ شـت دێتـە بەرچاوی‌و سرکدەبێت‌و هەڵدەتیزێنێت.
(عامٌ أزَبُّ): ساڵێکی بەفەرو پڕ گژوگیا.
(داهِیَةٌ زَبّاء): بەڵایەکی تووش‌و سەختە (بە حوشتری سرك‌و هەڵتیزێن چوێنراوە).
(ألمُزِبُّ والمُزَبِّب): دارا/ ساماندار.
٢-(زَبَّ القِربَةَ. زَبّاً): کوندەکەی پڕکرد.
(-زَبَّـبَ- الرَجُلُ): کابـرا هێندەی وت دەمی کەفیچەندو بە لالغاوەیدا هات.
(«تَکَلَّـمَ فلانٌ حَتـی زَبَّبَ فَمُـهُ»): هێندە قسـەیکرد تا دەمی کەفیکردو بـە لالغاوەیدا هاتەخوارێ.
(تَزَبَّبَ- الرَجُلُ): کابرا زۆر توورە بوو.
(-فی الـکَلام): قسـەی زۆر کـردو دەمـی کەفیچەند/ کەف بە لالغاوەیدا هاتەخوارێ.
(إزدَبَّ- تِ القِربَةُ): کوندەکە پڕبوو.
(ألزَبیبَة): کەفی دەم‌و لالغاوە هی کەسـێك کە زۆر بلێت.
٣-(زَبَّ- الحِمْلَ زَبّاً): کۆڵەکەیهەڵگرت.
٤-(زَبَّبَ- العِنَبَ): ترێکەی کرد بە مێوژ.
(أزَبَّ- العِنَبَ. إزْباباً): ترێکەی وشککردەوەو کردی بە مێوژ.
(تَزَبَّبَ- العِنَبُ): ترێکە بوو بە مێوژ.

(اَلزَبيب): مێوژ.

(اَلزَبيبَة): دەنکە مێوژێك یان قلە هەنجیرێکی وشکەوەبوو.

(اَلزَبّاب): مێوژ فرۆش.

(اَلزَبيبيّ): ١-مێوژفرۆش ٢-مێوژی لە ئاوکراو ٣-شەربەتی مێوژ.

٥-اَلزَبيب: ژەهری ناو دەمی مار.

(اَلزَبيبَة): موو کە لەدەستو پەنجە دێت.

(اَلزَبيبَتان): دوو خاڵی ڕەشە کە لە سەرو چاوی مارەوەیە بە مار دەڵێن: خاوەنی دو خاڵی ڕەشی سەرچاو.

(اَلزَبابَة) (ح): شێر ناڵی. مشکێکی گەورەی کەڕە بە دزە چاپوك بەناوە لە دزیدا بە نموونە دەهێنرایەوە، دەیانگوت لە شێرناڵی دزترە (بەڵام ئێمە دەڵێین دزێکە کل لە چاو دەفرێنێت).

٦-(زَبزَبَ): ١-تووڕە بوو ٢-لە جەنگەکەدا هەڵات.

(اَلزَبزَب (ج) زَبازِب) (ح): ١-زیندەوەرێکە وەك پشیلە وایە/ چوالو/ چالەکە ٢-جۆرە پاپۆڕێکە.

زبد: ١-(زَبَدَ- هُ. زَبْداً): کەرەیدەرخواردا.

(-السَقاءَ): بۆگرتنی (کەرەکەی/ نفیشکەکەی) مەشکەکەی ژەند.

(-السُوَيقَ. زَبْداً): ناردو کەرەکەی تێکەڵکرد.

(-لَهُ): کەرەیدایە.

(زَبَّدَ- اللَبَنُ): شیرەکە سەرتوێژیگرت.

(تَزَبَّدَ- الزُبْدَةَ): ١-کەرەکەیگرت ٢-کەرەی دروستکرد.

(-الشَيءَ): ١-مەغزی شتەکەیگرت یان پوختەکەیگرت ٢-قووتیدا.

(-اليَمينَ): زوو بە سوێندەوە نیشت بێگوێدانە ئەنجامیو گوناهی.

(اَلزُبْد (ج) زُبَد): کەرە/ نفیشك.

(«إختَلَطَ زُبْدَهُ بخاثِرِهِ»): کەرەکەی تێکەڵ بەشیرە خەستەکە کرد. بە یەکێك دەڵێن سەری لێشێوابێتو سەری لە کار دەرنەچێت.

(اَلزَبْد): بەخشش.

(اَلزُبْدَة (ج) زُبَد= اَلزُبْد): کەرە/ نفیشك.

(زُبْدَةُ الشَيءِ): سەرگوڵی شتەکە/ پوختەی شتەکە/ ناوێزەی شتەکە.

(«كَأَنَّ لِقاءَكَ زُبدَةُ العُمر»): بینینت پۆپەی خۆشیی تەمەنە.

(اَلزُبّاد): کەرە/ نفیشك.

(اَلمِزبَد (ج) مَزابِد): مەشکە/ ئەوەی کەرەی پێیەیدادەکرێت.

(اَلمُزْدَبِد): خاوەن کەرە.

٢-(زَبَّدَ- شَدقُهُ): کەف لە لالغاوەیەوە دەرهات.

(-القُطنَ): لۆکەکەی شیکردەوە تا بە کەڵکی رستنبێت.

(أَزبَدَ- البَحرُ أَو القِدرُ أَو الفَمُ): دەریاکە یان

مەنجەڵەکە یان دەمەکە کەفیکردو فڕێیدایە دەرەوە.
(«أرغى الرَجُـلُ وأزبَدَ»):پیاوەکە دەمارگیر بــوو کەوتــە هەڕەشــەو گوڕەشــەو دەمــی کەفیکرد.
(-الشَيءُ):شتەکە زۆر سپیبوو/ بریقەیدایەوە.
(-السِــدْرُ ونَحــوَهُ):درەختی کونــارو ئالەو جــۆرە هێندە گوڵی ســپی دەرکرد وەك کەفی دەریا دەینواند.
(تَزَبَّدَ- الشِدقُ):لالفاوەکە کەفیچەند.
(-الرَجُــلُ):کابــرا تووڕە بــوو/ دەمارگیربوو کەوتە هەڕەشەو گوڕەشە.
(ألزَبَــد (ج) أزباد والزَبَــدَة (ج) زَبَد)کەفی سەرکەوتووی سەرناوو شتیوەها.
٢-(زُبَّادُ اللبن):شیری بێچەوریو بێکەڵك.
(إختَلَــطَ الخاثِــرُ بالزُبّاد):چــاكو خراپ تێکەڵبوو.
(ألمُزْبِد) (فا):کەفچێن/ کەفهەڵدەر.
(بَحرٌ مُزْبِد):دەریایەکی هەستاوو شەپۆلاوی کە کەف دەهاوێتە لێوار.
(ألمُزبِدَةُ) (ح):مۆریچەیەکی نیو باڵە لیکێکی لینج دەردەدات.
٣-(ألزَبــاد):بۆنی زەباد کە لە پشــیلە زەباد دەردەهێنرێت.
(ألزَّباد):سنور.
الزَّبــاد/ قط الزَباد/ ســنور الزبــاد (ح): گیاندارێکــی گۆشــتخۆرە لە پشــیلە دەچێت لەژێر کۆمیــدا توورەکەیەك هەیە مادەیەکی بۆنخۆشی تێداکۆدەبێتەوەو هەیە پێیدەوترێت زەباد یان (سیفیت).
(ألزُبّاد) (ن) الزُباد: (ن)جۆرە رووەکێکە.
ألزبدِيَّــة (ج) زَبــادِيّ): بەلەمــی کاشــی چێشت.
زبر: ١-(زَبَرَ- البِئرَ. زَبْراً):دیواری بیرەکەی بە بەرد هەڵچنی.
(-البِنــاءَ):دیــواری خانووەکەی بە وشــکە کەڵەك هەڵچنی.
(-هُ عَــنِ الأمرِ):بــەری کارەکــەی لێگرتو نەیهێشــت بیــکات (چونکە بــەری گومڕایی لێبگیرێــت وەك چۆن دیــواری چاڵاو بە بەرد هەڵچنرێت ئە ئاوا بروا قایمدەکرێت).
(زَبَــرَ- الســائِلَ): بــە ســواڵکەرەکەدا/ دەرۆزەکەرەکەدا هەڵشاخا.
(-الرَجُلَ):کابرای دایە بەر بەرد.
(ألزَبْــر): (مص)١-بــەرد ٢-ئەقڵ/ ئاوەز کە بەرەنگار دەبێتو رێدەگرێتو ناهێڵێت.
(ألزِبْر):ئاوەزو هۆش.
(«مالَهُ زِبْرٌ»):بێئاوەزو هۆشە.
(ألزَبور (ج) زُبُر):ئشا.
(ألزِبير):وەی/ جورتوم/ ئاپۆرە.
٢-(زَبَرَ- عَلَيهِ. زَبْراً):ئارامی لەســەر گرت/ خۆیگرت.

٣-(زَبَـرَ وزَبَّـرَ وازدَبَـرَ- الكِتـابَ. زَبْراً): پەراوەکەی/ پەرتووکەکـەی/ کتێبەکەی یان نامەکەی نووسی.

(اَلزَبْر) (مص):١-نووسین ٢-ئاخاوتن.

(اَلزِبْر (ج) زُبُور):کتێب/ پەراو/ پەرتووك.

(اَلزَبُـور (ج) زُبُر):کتێب/ پەراو (بە زۆریی بـە زەبوورەکەی/ نامەکـەی حەزرەتی داود دەڵێن).

(اَلزَبير):شتی نوسراو.

(اَلتَزْبِرَة):نووسین.

(اَلمِزْبَر):پێنووس/ خامە/ قەڵەم.

٤-(زَبُرَ. زَبارَةً):لەشی قەبەو کەتەبوو.

(اَزْبَرَ- الرَجُلُ):١-لەشـی کەتـە بوو ٢-بوێر بوو/ بەورە بوو.

(-الكَبْـشُ):بەرانەکەی (گەپ/ گەورە) کرد، کەتەکرد.

(اَلزَبْر):زۆر بەهێزو توند.

(اَلزُبْرَةُ (ج) زُبَر وزُبُر):١-پارچە ئاسـنێکی گەپ/ زل/ گەورە ٢-دەسـتگای ئاسـن. کۆڵو ناوشانو پشت.

(اَلزَبْر):بەتواناو توندوتیژ/ زۆر بەهێز.

(اَلزَبير):پیاوی بە زەبرو زەنگ.

(اَلأَزْبَـر (م) زَبْـراء (ج) زُبْـر والمُزبِـر): ناوشانپان.

٥-(اِزْبَـأَرَّ- النَباتُ أَو الوَبَرُ. اِزْبِئْراراً):گیاکە یان تووکی حوشترەکە سەرێدەرهێنا.

(-الشَعْرُ):قژەکە بژبووەوە.

(-الكَلْبُ):سەگەکە خۆی فشکردەوە.

(-الرَجُـلُ):پیاوەکـە خـۆی گیفکـردەوەو ئامادەی بە گژداچوونبوو/ خراپەکارییبوو.

(اَلزَبَر والزَلْبَر):هەمووی/ گشتی.

(اَلزُبْرَةُ (ج) زُبَر وزُبُر):یاڵی ملو سەرشانی شێرو هیتر.

(اَلأَزْبَـر (م) زَبْراء (ج) زُبْـر):وەزنەدار/ زەبرومشێن.

(اَسَـدٌ مَزْبَرانِيّ):شـێرێکی یـاڵو مل پڕو چڕتووك.

٦-(اَلزَبُور (ج) زُبُر):تیپ.

(اَلزَبير):١-پیاوی ناسك/ بەویڵو زمانشیرین ٢-قورەرەش.

(اَرْضٌ مَزْبَرَةٌ):زەوییەکی پڕ زەردەواڵە.

(اَلزَنبور (ج) اَلزَنابير):زەردەواڵە.

٧-(زَبْرَجَ- الشيءَ):شـتەکەی چاکساز کردو رازاندییەوەو دەستی پێداهێنا.

(اَلزِبْـرِج (ج) زَبـارِج): ١-رازاندنـەوەو جوانکردن بە رەنگو تێهەڵکێشکردنی سیمو هەموو شـێوەیەکیتر ٢-هەموو شتێکی جوانو قەشـەنگو چـاك ٣-زێـڕ ٤-تەنکەهەورێکی ئاڵهەڵگەراو.

٨-(اَلزَبَرجَد (ج) زَبارِج) (فارسية):زەمروت/ زوبەرەدەج.

٩-(زَبرَقَ- الثَوبَ):پۆشاکەکەی/ بەرگەکەی

لـه ڕەنگـی سـوور یـان زەرد هەڵکێشـاو ڕەنگیکرد.

زبـط: (زَبَـطَ- البَـطُّ. زَبْطـاً وزَبيطاً): مراوییەکە قیراندی/ دەنگی بەرزکردەوە.

(اَلزَباطَة والزَبَّاطَة) (ح): مراوی.

زبع: (تَزَبَّعَ): ١-بەدڕەوشـتبوو ٢-تووڕەو تڕۆ بوو. کەوتە جرتو فرت.

(اَلزَبيـع): گرمەگرمکەرێـك کـە تـووڕە بووبێت.

(اَلزوبَعَـةُ (ج) زوابِـع): گەردەلـوولو گێژەڵووکەی با کە بە ئاسماندا بچێت.

(أُمُّ زَوبَعَة وأبو زَوبَعَـة): گێژەڵووکە کە بە ئاسماندا بڕوات/ گەردەلوول.

(اَلزَّوابِع): وەیو جۆرتومی سەخت.

٢-(اَلزَوبَع): ١-سووكو ڕسوا ٢-کورتەبنە.

٣-(اَلزِبْعِـری): ١-بەدڕەفتار/ بەدخو ٢-ڕەقو تونـد سروشـت/ کەرتـر ٣-ئـەوەی تووکی دەموچاوو بڕۆی زۆر بێت ٤-مێی مارماریشۆك/ مێی گیرنگ/ مێی تیمساح.

٤-(اَلزِنْباعَة): لووتی پێلاوو سۆل.

زبـق: ١-(زَبَقَ-شَـعرَهُ زَبْقـاً): قژەکـەی تووکەکەی هەڵکەند.

(-تِ المَـرْأَةُ بِوَلَدِهـا): ژنەکـە منداڵەکـەی فڕێدا.

(اَلأَزْبَـق): گەوجێك کە لە گەوجیدا ڕیشـی خۆی هەڵدەکێشێت.

(اَلزَبيقَـة والمَزبوقَـة- مِنَ اللحي): ڕیشـی هەڵکێشراو.

٢-(زَبَـقَ- هُ فِي السـجن): لـە بەندیخانەدا بەندیکردو تەنگی پێهەڵچنی.

(-هُ فِي الشيء): ئاخنیە شتەکەوە ترنجاندیە شتەکەوە.

(-الشَيءَ بِالشَيءِ): شتەکەی تێکەڵی شتەکەیتر کرد.

(اِنْزَبَقَ- فِي البَيتِ): چووە ماڵەوە.

(-فِي الحِبالَـةِ): ١-بەداوەکـەوە بـوو تێیئالا ٢-خۆی (حەشاردا/ شاردەوە).

(اَلزابُوقَـة- مِنَ البَيتِ): (سـووچو قوژبنی/ کونجووری) خانووەکە/ ماڵەکە.

٣-(زَبَقَ- القِفلَ زَبقاً): کۆڵۆمەکەی/ قفڵەکەی کردەوە.

زبـل: ١-(زَبَـلَ وزَبَّـلَ- الأَرضَ. زَبْــلاً): زەویەکەی پەینڕێژ کردو چاکیکرد.

(اَلزِبْل (ز) = اَلسرجين أو السرقين): پەینی ئاژەڵ.

(اَلزِبْلَةُ والزَبيل= اَلزِبْل): پەیین.

(اَلمَزْبَلَة والمَزْبُلَة (ج) مَزابِل): سەرەلوێنك.

٢-(زَبَـلَ وازْدَبَلَ- الشَـيءَ زَبلاً): شـتەکەی هەڵگرت.

(اَلزُبْلَة): پاروو.

(اَلزُبال والزِبـال): ئەوەی مێرووله بە دەمی هەڵیدەگرێت.

(ماأصابَ مِنهُ زِبالاً): تا هێندەی شتی دەمی مێرووله‌یه‌کیشی لێ چنگنەکەوت.

(ألزُبالَة): جۆرە ئاوێك/ کەمەئاوێك.

(مافي البِئر زُبالَةُ): چاڵاوەکە کەمەکە ئاوێکیشی تێدا نییە.

(ألزَبيل (ج) زُبُل وزُبْلان والزِّبيل (ج) زَبابيل والزَنبيل والزِنبيل (ج) زَنابيل): ١-هەمانەی توێشەبەرە ٢-قاپ ٣-قوڵینەی قیرین.

٣-(ألزابِل والزابَل): کورت.

الملحق:

زبل: (ألزَبَّال): خۆڵرێژ/ کرێکارێکە خۆڵو خاشاکی شەقامەکانو ماڵان کۆدەکاتەوەو دەیرێژێت.

زبن: ١-(زَبَنَ- ه زَبنا): ١-پاڵپێوەنا ٢-خۆی پێدادا ٣-لایداو دووریخستەوە.

(-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە لە کاتی دۆشیندا لەقەیهاویشت.

(«زَبَنَ عَنا مَعروفَهُ»): چاکەکەی لێبڕین.

(زابَنَ- ه. مُزابَنَةً): ململانێی لەگەڵدا کردو خۆی پێدادا.

(أزبَنَ- بَيتَهُ عَنِ الطَّريقِ): خانووەکەی دووری ڕێگە دروستکرد.

(تَزَبَّنَ- ه): بەسەریدا زاڵ بوو.

(تَزابَنَ- القَومُ): پاڵیان بەیەکەوە نا.

(إنزَبَنَ- القَومُ): لاکەوتن/ لاچوون.

(بَيتٌ زَبنٌ عَنِ البُيوت): خانوویەکی تەریك لە خانووەکانیتر/ لاکەوت.

(مَقامٌ زَبنُ): شوێنێکی تەسکی لێژ کە پیاو خۆی پێوە نەگرێتو جێیتێدا نەبێتەوە.

(ألزَبَن): کەنار.

(ألزَبن والزُبُنّ): زۆر لێژو تەسك.

(زُبُنّتا- الناقَةِ): هەردوو پێی مێحوشتر.

(ألزَبُون- مِنَ النوقِ): مێحوشترێك کە کاتی دۆشینی لەقە زۆر بهاوێت.

(حَربٌ زَبُون): شەڕێکی سەخت کە یەکتری بهێننو ببەن.

(ألزَبُّونة والزُبُّونَة): مل/ گەردن.

(فيه زبونَةٌ): فیزنە/ لووتبەرزە.

(زُباني العَقرَب (ج) زُبانَيات): چزوی دووپشك.

(زُبانَيا العَقرَب): دوو شاخەکەی دووپشك.

(ألزِبنِيَّة (ج) زَبانِيَّة): ١-توند/ قایم ٢-پۆلیس ٣-جنۆکەو مرۆڤی یاخی.

(ألزَبانِيَّة عند العَرَب): پۆلیس. هەندێك فریشتەیشیان ناوناوە چونکە دۆزەخییەکان دەهاونە دۆزەخەوە.

٢-(زَبَنَ- الثَمَرَ. زَبْناً): (میوەکەی/ بەرەکەی) بە دارەکەوە فرۆشت/ بە سەلەم فرۆشتی.

(ألمُزابَنَة): لە گوتره بێژمارەو کێشانو پێوان فرۆشتن.

(ألزُّبُون (ج) زُبُن وزُبُونات): کڕیار (بەزمانی خەڵکی بەسرە).

(اَلزَّبون) (آرامية): بــە زمانى ئەمرۆو تازە بە یەكێك دەڵێن كە سـەودا هەر لای یەكێك بكات/ مەعمیل.
٣-(الزَّبون) (فارسـیة): گەمژەی گێل (ئەم وشەیە عەرەب بەو واتایە بەكاری ناهێنێت).
زبی: ١-(زَبَــی وازدَبی- هُ زَبْیاً): ١-هەڵیگرت ٢-دایە پێشخۆی.
(زَبَّی- فُلاناً): فیساری دایە پێشخۆی.
(أزبی- هُ- إزباءً): هەڵیگرت.
(اَلأُزبِــيُّ (ج) أَزابِــيّ): ١-جۆرە ڕۆیشـتنێكە ٢-خێرایــی/ گورجیــی ٣-گورجوگۆڵیــی/ چابوكیی.
٢-(زَبَی- هُ بِشَرٍّ. زَبیاً): تووشی خراپەیكرد/ گرفتاری خراپەیكرد.
(زَبَّی- اللَّحْمَ): گۆشـتەكەی لە ئاگردانەكەدا بڵاوكردەوە.
(-الزُّبْیَــةَ): ئاگردانەكــەی هەڵكەندو ئامادە كرد.
(تَزَبَّی- الزُّبیَةَ): ئاگردانەكەی هەڵكەند.
(-فِي الزُّبْیَــةِ): خۆی بۆ ڕاو لە چاڵی ڕاوەكەدا (نایەوە/ شاردەوە).
(اَلزُّبْیَــة (ج) زُبیً): ١-چاڵێكە گۆشـتو نانی تێدا دەبرژێنرێت/ ئاگردان ٢-چاڵی ڕاوكردنی درنــدەكان/ چاڵــەڕاو ٣-تەپۆڵكەیــەك/ بەرزاییەك كە ئاوی لافاو نەیگاتێ.
(«بَلَــغَ السَّــیلُ الزبی»): كار لــە كار ترازاو گەیشتە ئەوپەری خراپی.
(اَلأَزبِــيّ (ج) أَزابِــيّ): ١-كۆسـتی گـەورە/ لێقەومانی سەخت ٢-خراپەكاریی.
٢-(تزابَی. تَزابیاً): فیزینواند/ لووتبەرزییكرد.
زجّ: (زَجَّ- هُ. زَجّاً): بنی نێزەكەی پێداكرد.
(-بالشَّيءِ): شتەكەی فڕێدا.
(-هُ بالرمحِ): نێزەكەی پێداكرد.
(زَجَّ وازدَجَّ- حاجِبُــهُ. زَجَجــاً): برۆكـەی تەنكو درێژبوو.
(اَزَجّ): برۆ تەنكو درێژ.
(الحاجِــب أَزَجّ (م) زَجَّــاء (ج) زُج): برۆی تەنكو درێژ.
(زَجَّــجَ- الحاجِــبَ): برۆكـەی تەنــكو درێژكرد.
(-المَوْضِعَ): شوێنەكەی تەختو چاككرد.
(«نَقَرَ خَشَــبَةً ثم زَجَّجَ مَوضِــعَ النَّقرِ»): تەختەیەكی كونكرد پاشان شوێنی كونەكەی ڕێككرد/ تەختو چاككرد (ئەمە لە چاككردنی برۆوە هاتووە كە مووە زیادەكانی لادەبرێت).
(أَزَجَّ): بنی نێزەكەی لێكردەوە.
(-الرمــحَ): بنــی بــۆ نێزەكــە كــرد/ بنی پێوەكرد.
(اَلــزُّجّ (ج) زِجاج وأَزِجَّــة وزِجَجَة): ١-ئەو ئاسنەی دەكرێت بە بنی نێزەوە.
(«جَعَــلَ الزُّجَّ قُدّامَ الســنان»): ژێرەوەی لە سەرەوەی بە باشتر دانا ٢-نووكی تیر.

(الزجاج): نێزەکان ٣-سەری ئانیشك.
(اَلزُجج): نێزەی سونگی پێوەکراو.
رِمْحٌ مُـزَجَّ: نێزەی نوکی ئاســندار/ نووکی ئاسنپێوەکراو.
(اَلمِزَج): نێزەی کورت.
(اَلمِزَجَّــة): ئـەوەی بــرۆی پێهەڵدەگیرێت/ مووکێش.
٢-(زَجَّ، زَجاً): رایکرد.
اَلأَزَج: لۆقن/ لۆقدرێژ.
٣-(اَلزُجج): کەرانــی گوێتەپ کە ڕاهێنراوی کارپێکردنن.
(اَلزُجاج والزَجاج والزِجاج): شووشە. تەنێکی ڕوونی ڕەقەو ناسـکە لە لەو گەچو هەندێك مادەی کیمیایی وەك کاربۆناتی ســودیۆم یان هی پۆتاس دروستدەکرێت.
(زُجاجــة وزَجاجَــة وزِجاجَــة): پارچــە شووشەیەك.
(اَلزجاجَة): ١-شوشەگەریی ٢-شووشەفرۆشی.
(اَلزَجَّاج): شووشەگەر.
(اَلزُجاجيّ): شووشەفرۆش.
زجــر: ١-(زَجَرَ- هُ عَن کذا): ١-نەیهێشـــتو دەستی گرت ئەو کارە بکات/ قەدەغەیکرد ٢-پێداهەڵشاخاو دەریکرد.
(-تِ الریــحُ السَّــحابَ): باکــە هەورەکــەی ورووژاندو ڕایفراند.
(-الکَلْبَ وبالکَلْبِ): جغەی لە سەگەکە کرد.
(-الطَیرَ): باڵندەکەی هەڵفراند. ئەگەر بەلای ڕاستدا بفرێت گەشبینی لێدەبینێت خۆ ئەگەر بەلای چەپدا بفرێت ڕەشبینی لێدەبینێت.
(-الرَجُل): پێشبینیکرد.
(«زَجَــرتُ أَن یَکونَ کذا وکذا»): پێشــبینی ئەوەو ئەوەمکرد/ وتم ئەوە ڕوودەدات.
(تَزاجَــرَ- القَــومُ عَنِ الشَــرِّ): خوێشـــگەل یەکتریــان لــە خراپــە دوورخســـتەوە/ ڕێی خراپەو خراپەکارییان لە یەك گرت/ بەست.
(إِنْزَجَــرَ): لێدوورخرایـــەوە بــەری لێگیراو کارەکەی نەکرد/ لێی قەدەغەکرا.
(إِزدَجَرَ): نەهێڵرا/ قەدەغەکرا.
(-هُ): ١-ڕێپێلێبەست/ نەیهێشت ٢-پێداهەڵشاخاو دەریکرد.
(زاجِرُ الإنسان): بەرلێگری مرۆڤ/ ویژدانی مرۆڤ.
(أَبو زاجر): قەلەرەشکە.
(اَلزَجّــار): زۆر هەڵشــاخێنو بەرلێگــرو دەرکەر.
(ناقَةٌ زَجُور): مێحوشترێکە تاپێداهەڵنەشاخێیتو دەنگی لێنەکەیت شیرەکەی دانادات.
(اَلمَزْجَر): شــوێنی قەدەغەکراوو بەرلێگیراو لێدەرکراو.
(اَلمَزجَرَة): هۆکاری دەرکردنوپێداخەڵشاخانو بەرلێگرتنو قەدەغەکردن.
(«ذِکرُ اللهِ مَزجَرَةٌ لِلشَّــیطان»): ناوهێنانی

خودا دەرکەری شەیتانەو نەهێڵی هاتنیەتی.
٢-(ألزَجْر والزَجَــر (ج) زُجُور (ح): جۆرە ماسییەکی درکاویی گەورەیە.
زَجْر:١-پێداهەڵشاخان٢-دەرکردن٣-بەرلێگرتن ٤-قەدەغەکردن.
زجل: ١-(زَجَلَ- هُ وبِهِ):١-تێیگرت و بۆیهەڵدا ٢-پالێپێوەنا.
(-هُ بِالرمحِ): نێزەی پێداکرد.
(-الحَمــامَ): کۆترەکــەی نــاردە دوور ڕەوانەیکرد.
(حَمامُ الزاجِل أَو الزَجّال): کۆتری نامەبەر.
(ألزاجِل والزاجَل (ج) زَواجِل):١-فەرماندەی سەربازەکان/ سەرلەشکر ٢-قوڵفەی بنی نێزەکە ٣ دارێکە خڕ بەسەری گوریسەکەوەیە.
(-ألزَجّالَة): کورتە نێزە هاوێژەکان.
(مَسافَةَ زَجُول): ماوەیەکی دوور.
(ألمَزْجَــل): شــوێنی ڕەوانەکردنــی کۆتــری نامەبەر.
(ألمَزْجَل والمِزْجال): کورتەنێزە.
٢-(زَجِــلَ. زَجَــلاً): کەیفی هەســتاو کەوتە گۆرانی.
(«هُوَ زَجِلٌ وزاجِلٌ»): کەیفخۆشەو گۆرانیی دەچرێت/ گۆرانیبێژە.
(-القَومُ): گەمەیانکرد.
(ألزَجــل): جۆرە هۆنراوەیەکی/ شــیعرێکی تازەگەرییە.

(سَحابٌ ذو زَجَلٍ): هەورێکی بەگرمە.
(زَجَلُ الجِنِّ): ورتەورتی جنۆکان.
(ألزُجْلَــةُ (ج) زُجَــل): دەســتە خەڵکێــك/ کۆمەڵە خەڵکێك.
(ألزَجْلَــةُ (ج) زَجَــلات): غەڵبەغەڵــب و ژاوەژاوی خەڵك/ هــات و هاوار و دەنگەدەنگی خەڵك.
٣-(ألزُجْلَــةُ) (ج) (زُجَل):١-پارچەی هەموو شتێك ٢-پێستی نێوان هەردوو چاو ٣-ڕەوش/ بار.
زجم: (زَجَمَ. زَجماً): بە چرپە ورتەیەکیکرد.
(«سَكَتَ فَما زَجَمَ بِحَرفٍ»): بێدەنگبوو هەر وشەیەکی نەچرپاندو نەوت.
(ألزَجمَة والزَجْمَة): ورتەیەك بە چرپە.
(هُــوَ لايُخالِفُهُ بِزَجْمَةٍ): تا بە وشــەیەکیش سەرپێچی ناکات.
(قَــوسٌ زَجُــومٌ): کەوانێکــی کەمکێــش/ دەنگکز..
(ألزُجَّــم) (ح): باڵندەیەکــە، پەرەســێلکەی دەریا.
(زَجــا وزَجّــي وأَزجّي وازْدَجــي- هُ. زَجْواً وتَزجِيَةً وإِزجاءً):١-دایە پێشخۆی/ لێیخوڕی ٢-لەسەرخۆ/ بە هێواشی پالێپێوەنا.
(«كَيف تَزجّــي أَيامَكَ»): چــۆن ڕۆژەکانت بەسەردەبەیت.
(أَزجى — الأَمرَ): کارەکەی دواخست.

(تَزَجَّى بِالشَّيءِ):شتەکەی بەسبوو/ بە شتەکە داکەوت.
(اَلأَزجى):بۆ لە پێشترگرتن.
(فُلانُ أَزْجى من فُلانٍ بهذا الأَمر):فیسار لە فیسارکەس باشتر لە کارەکە هەڵدەچێتو دەیکات.
(اَلمُزجى (م) مُزجَاة):شتی کەم یان گەن/ خراپ.
(اَلمُزَجَّى):بێتوانای بێتابوشت کە لە کاروباردا پێویستی بە هاندانو پاڵپێوەنان هەیە.
٢-(زَجا- الخَراجُ. زَجْواً و زُجُوّاً وزَجاءً): کۆکردنەوەی باجەکە ئاسانبوو.
(-الأَمرُ):کارەکە ئاسانو سەرکەوتوو بوو.
(زَجّى- فُلانٌ حاجَتي. تَزجِيَةً)دەستگیربوونی پێداویستیەکەمی ئاسانکرد.
(أَزجى- الدِرهَمَ):رەواجی بە پارەکە دا.
٣-(زَجا- فُلانٌ. زَجْواً وزُجُوّاً وزَجاءً):لە پێکەنینکەوت/ پێکەنینەکەی بری.
زَحّ: (زَحَّ- هُ. زَحّاً): خێرا پاڵینا یان بەکێشیکرد.
(-عَن مَكانِهِ): لە شوێنی خۆی لایدا/ ترازاندی.
٢-(زَحْزَحَهُ- عَن مَكانِهِ فَتَزَحْزَحَ):لە شوێنەکەی ترازاندیو بزواندی/ جووڵاندی/ لەقاندیو لایدا. ئیتر بزواو لەقی/ جووڵا/ ترازێنراو لاکەوت.

(اَلزَحْزَح):دووریی.
(«هُوَ بِزَحْزَحٍ مِنْهُ»):ئەو لێوەی دوورە.
(اَلزَحزاح):دوور.
زَحَبَ: (زَحَبَ- إِلَيهِ زَحْباً): لێوەی نزیکبووەوە.
زحر: ١-(زَحَرَ- زَحيراً وزُحاراً وزُحارَةً): ١-زەحیر بوو/ تووشی زەحیربوو ٢-کاتی هەناسەدان یان کارکردن یان ماندوێتیو تەنگەتاویی دەینکاند.
(-ت بِهِ أُمُّهُ):بە گرانو هەناسەتوندیو نرکەو ناڵەوە دایکی بووی.
(زُحِرَ):تووشی زەحیربوو.
(تَزَحَّرَ):تووشی زەحیربوو.
(زَحَّرَت عَنهُ أُمُّهُ):بە زەحمەتو ناڵەو نرکەوە دایکی بووی.
(اَلزُحَر والزَحَّار والزَحْران):چرووك (وەکو بناڵێنێت کە سواڵی لێبکەن).
(اَلزُحار والزَحير= دیسنطاریا) (طب): زەحیری/ دیزانتری. شۆربوونو خوێن دەرچوون بە پیسایەکەوە لەگەڵ ئازاردا.
٢-زَحَرَ-هُ بِالرمحِ زَحيراً وزُحاراً وزُحارَةً): بە نێزە برینداریکرد.
(زاحَرَ-هُ):دوژمنایەتیی لەگەڵدا کرد.
زحف: (زَحَفَ. زَحْفاً وزَحَفاناً وزُحُوفاً): بە قنگەخشکێ یان بە ئەژنۆ هێواش هێواش خۆی خشاندو رۆیشت.

(-إِلَيهِ): بۆی خشا.

(زَحَــفَ العَسْــكَرُ إِلى العَدوِّ): ســەربازەکان لەبەر زۆریی هێمن هێمن بۆ دوژمن کشــان‌و ڕۆیشتن.

(زَحَــفَ- الشَّــيءَ): وردە وردە شــتەکەی ڕاکێشا.

(-البَعيرُ): حوشترەکە شەکەتبوو پەکیکەوت.

(زاحِــف وزاحِفَــة): حوشــتری شــەکەت پەککەوتە ئەو(ة) یە بۆ زیادەڕەوییە (م).

زاحِفَة (ج) زَواحِــف وزَحوف (ج) زُحُف): خۆبەکێشکەر/ خشۆك.

(-السَّــهمُ): تیرەکە نەگەیشــتە نیشــانەکەو کەوت پاشا بەرەو ڕووی کشا/ خشا.

(زاحِف (ج) زَواحِف): خشاو/ کشاو.

(زاحَفناهُم): هەردوولامــان بۆ لای یەکتری کشاین.

(أَزحَفَ): گەیشتە ئامانجەکەی خۆی.

(-هُ طــولُ السَّــفَرِ): درێژیــی گوزارەکــە/ سەفەرەکە شەکەتیکردو پەکیخست.

(-البَعيرُ): حوشترەکە شەکەتبوو.

(-الرَّجُلُ): حوشــتر یان چارەوێــی پیاوەکە شەکەتبوو.

(-بَنو فُلان): فیسار بەرە بوون بە سوپایەك‌و بەرەو دوژمن کشان.

(تَزَحَّفَ وازدَحَــفَ- إِلَيهِ): بەرەو ڕووی ئەو ڕۆیشت.

(تَزاحَــفَ- القَــومُ في الحَربِ): لــە جەنگدا لــە یــەك نزیکبوونــەوەو ســاردبوونەوەو تەمەڵییانکرد.

(أَلزَحْــف (مص) (ج) زُحوف): ســوپایەکی گەورەی بەرەو دوژمن کشاو.

(أَلزُحْفَــةُ): گەرۆکێك کە دوور نەکەوێتەوەو نزیك بگەڕێت.

أَلزِحاف- في العَروض): لە کێشی هەڵبەستدا گۆڕانێکە بەســەر دووەم پیتی سەروبۆرداردا سووکبێت یان قورسبێت دێت.

(أَلزَحّــاف (م) زَحّافَــة): خشــۆك/ کە زۆر دەخشێت.

(«أَلجَــرادُ الزَحّــاف»): کوللەی خشــۆك کە بەسەر زەویدا بخشێت‌و بڕوات بەرامبەرەکەی

(الطَيّار): فڕیو.

(أَلزَحّافــات) (ح): زیندەوەرێکن کە لەســەر سك دەخشێن وەك، مار، کیسەڵ.. هتد.

(أَلمِزحَف): خشــگە. لێژگەیەکــە لە فڕۆکەدا بــۆ بەربوونــەوەی بۆمبــای نــاو فڕۆکەکە دروستکراوە.

(أَلمَزحَــف (ج) مَزاحِف): خشــگەو خزگەو هێرشگە.

(مَزاحِفُ الحَيّات): خشــگەی مار/ شــوێنی خشینی مار.

(مزاحِــفُ السَّــحابِ): کاروانگــەی هەور کە تیایدا دەبارێنێت.

(بَعـيرٌ مِزحافٌ (ج) مَزاحِـف ومَزاحِيف): حوشترێك كه زوو شهكهت بێت.

زحــك: ١-(زَحَـكَ- بِالَمـكانِ زَحْــكاً): لــه شوێنهكهدا نیشتهجێبوو.

(-مِنهُ (ضد): ١-لێینزیكبووهوه ٢-لێیدووركهوتهوه.

(تَزاحَــكَ- القَــومُ) (ضـــد): ١-لهیــهك نزیكبوونهوه ٢-لهیهك دووركهوتنهوه.

٢-(زَحَلَ- عَنهُ) (ضــد): ١-لێیدووركهوتهوه ٢-لێینزیككهوتهوه.

(زاحَــكَ- هُ عَن نَفسِــهِ) (ضــد): ١-خۆی له دهروونی نزیككردهوه ٢-دووریخستهوه.

(تَزاحَــكَ القومِ): له یــهك دووركهوتنهوهو نزیككهوتنهوه.

٣-(زَحَــكَ- البَعــيرُ. زَحْــكاً): حوشـــترهكه شهكهتبوو.

(أزحَكَ الرجلُ): وڵاخی پیاوهكه شهكهتبوو.

زحــل: ١-(زَحَلَ- عَــن مَكانِــهِ زُحُولاً): له شوێنهكه لاچوو/ نهماو دووركهوتهوه.

(زاحِــل وزَحِل): كهنارگــیرو دووركهوتهوهو لاچوو.

(زَحَّلَ- هُ): دووریخستهوه.

(أزْحَلَ- هُ): دووریخستهوه.

(-هُ إلَيهِ): پهنای بۆ ئهو پێبرد.

(تَزَحَّــلَ- عَــن مَكانِــهِ): كهنارگــیری شوێنهكهیبوو لێیدووركهوتهوه.

(زُحَلْ (فك): ههسارهی كاروانكوژه/ كهیوان. ههسـارهیهكه ناوچهیهكی رووناكی به دهوردا ههیــه بــهرزیو دوورییهكــهی كــراوه بــه نموونه.

(رَجُـلٌ زُحَــل): پیاوێكــه كهنارگــیری كارهكهیدهبێت چاك یان ناشیرینبێت.

(ألزُحْلَةُ): ١-پیــاوی دوورهپهرێزو كهنارگیری كاروبــاری ٢-كابرایــهك شــوێنه نزیكــهكان بگهرێــت نــهك گهرۆكــی وڵاتو شــارانبێت ٣-جانهوهرێكه كلكی له پێش سهریهوه دهباته كونهكهیهوه.

(مسافَةٌ زَحُولٌ): ماوهیهكی دوور.

(ألزُحْلُول): شوێنی تهسكی خز.

(ألزِحْلِيل): ١-لاكهوتوو/ كهنارگرتوو ٢-شوێنی تهسكو خز.

(ألمَزْحَل): شوێنێكه بۆیدهخزێن/ دهچن.

٢-(زَحَلَ. زَحْلاً): شهكهتبوو.

٣-(ألزُحْلُول): لهشسووك.

(ألزِّحليل): خێرا/ گورج.

٤-(زَحْلَــفَ- الشَــيءَ): ١-شــتهكهیتلكردهوه ٢-كهنارگیریكرد.

(-فِي الــكلام): پهلــهی له قســهكردنهكهیدا كرد.

(تَزَحْلَفَ): ١-تلبووهوه ٢-كهنارگیر بوو.

(-تِ الشَّــمسُ): خــۆر بــهرهو ئاوابوونبوو/ بهرهو خواربووهوه یان له ناوهراستی ئاسماندا نهماو سهرهوخوار بووهوه.

أَلزُحْلوفَـة (ج) زَحالِـف وزَحاليـف): لێژگەیەکـی خـزمو لووسـه کـه خۆیانـی لێدەخزێنن/ خزگه.

أَلزَحالِـف) (ح): میرووچەیەکی ورده وەك مێرووڵەیەو لە مێرووله دەچێت.

-(زَحْلَفَ. الإِناءَ): قاپەکەی پرکرد.

-(زَحْلَقَ وزَحْلَكَ وتَزَحْلَقَ وتَزَحْلَكَ): خزاو خۆی خزاند/ پێخزمیکرد.

«تَزَحْلَقَ على الجَليدِ»): لەسەر سەهۆڵەکە خۆی خزاند/ پێخزمیکرد.

أَلزُحْلوقة والزُحلوكة): ماینچەقەڵ دارێکە درێـژ دەخرێته سـەر شـوێنێکی بـەرز بە مەرجێك دارەکە بجووڵێتو منداڵێك سواری سـەرێکی دارەکە دەبێتو یەکێکیتر سـواری سەرەکەیتر دەبێت جارێك ئەم بەرزدەبێتەوە جارێکیش ئەو.

زحـم: (زَحَمَ- هُ زَحْمـاً وزِحاماً): ١-تەنگی پێهەڵچنی/ تەنگەتاویکرد ٢-جێی پێلێژکرد/ لە شوێنێکی تەسکدا پاڵیپێوەنا.

(زاحَمَ- هُ): تەنگی پێهەڵچنی.

(-الخَمسينَ): تەمەنی نزیکی پەنجا بووەوە.

(تَزاحَـمَ وازدَحَـمَ- القَـومُ): ١-تەنگیان بە یەکهەڵچنـی ٢-پاڵەپەسـتۆیانکرد/ پاڵیـان بەیەکەوەنا/ جەنجاڵییانکرد.

(-الأَمواجُ): شەپۆلەکان بەیەکیاندادا.

(أَلزَحْـم) (مـص): قەڵەباڵغیـی/ چڕیـی خوێشـگەل/ بەیەکدادانـی خوێشـگەل/ جەنجاڵیی.

(أَلزَحْمَـة= أَلزِحـام): بەیەکداچـوون/ قەڵەباڵغیکردن/ جەنجاڵی/ چڕیی.

(يَومُ الزِحام): ڕۆژی حەشر/ ڕۆژی قیامەت/ ڕۆژی زیندووبوونەوە.

(أَلمِزحَـم): زۆر بەیەکداچوون/ زۆر چڕیی/ قەڵەباڵغییەکی زۆر.

٢-(زَحْمَرَ- القِربَةَ): کوندەکەی پڕکرد.

زحن: ١-(زَحَنَ. زَحْناً): خاوەخاویکرد/ خۆی خایاند/ سستیکرد.

(تَزَحَّنَ): سستیکردن/ خاوەخاویکرد/ خۆی خایاند.

(-على الشَـيءِ وعَنـهُ): بەنابەدڵیو بەزۆر کارەکەیکرد، کە حەزی لە کردنی نەدەکرد.

(أَلزَحْنَـةُ): ١ کاروان بـه بـارو بنـەوە هەیتوهوتیەوە ٢-گەرمایەکی تیژ.

(«لَهُـم زَحْنَـةٌ»): کارێکـی هێـواشو لەسەرخۆیانەیە.

٣-(تَزَحَّنَ): کرژبوو/ چووەیەك.

(رَجُـلٌ زُحَنٌ (م) زُحْنَـةٌ): پیاوێکە کورتو ورگن/ کرگن.

٣-(زَحَنَ- هُ عَنِ المَكانِ زَحْناً): لە شـوێنەکە دووریخستەوە.

(تَزَحَّـنَ- عَـن مَكانِـهِ): لـە شـوێنەکەی دوورکەوتەوە/ جوولا.

٤-(اَلزُخْنَةُ): پێچی دۆڵ.

زخ: (زَخَّ- بالإبل. زَخَّـاً): خێرا لێیخوڕین/ حوشـترەکانی ڕەفرانـد(-ەُ): ١-پاڵییپێوەنا ٢- خستیە کەندەڵانێکەوە.

(-الجمرُ. زَخّاً وزَخيخاً): پشکۆکە قلەقلیهات/ تیژ شەوقیدایەوە.

(«زَخَّ- المَطَـرُ») (عاميـة): بارانەکـە توند دایرشت/ تاوەبارانێك دایکرد.

(الزُخَّةُ) (ح): بەرخ.

(اَلزَخَّـةُ والمَزَخَّـةُ والمِزَخَّـةُ): ١-ژنی هەوێ ٢-تاوەبارانێکی توند(عامية).

٢-(زَخَّ- زَخّاً): زۆر تووڕە بوو.

(اَلزَخ) (مص): قینو ڕقو تووڕەیی.

(اَلزَخَّةُ): قینو ڕقو تووڕەیی.

زخـر: ١-(زَخَرَ- البَحـرُ زَخْـراً و زُخُوراً وتَزخاراً): دەریاکە هەستاو کەوتە شەپۆلدان/ لیورێژبوو و لیتەی بەملاولادا، دا.

(-الـوادي): ئـاوی دۆڵەکـە بەرزبـووەوە/ هەستا.

(-النَباتُ): گیاکە یان ڕووەکەکە باڵایکرد.

(-القَـومُ): بۆ بەرەنگاریی دوژمن یان جەنگ خرۆشان.

(-تِ الحَربُ أوِ القِدرُ): جەنگەکە گەرمبوو/ توندبوو/ مەنجەڵەکە هەڵچوو.

(-ە): ١-پڕیکـرد ٢-قەڵەویکرد ٣-ڕازاندیەوەو جوانیکرد.

(تَزَخَّرَ- البَحرُ أوِ الوادي): دەریاکە هەسـتا لێوانڕێژ بوو یان ئاوی دۆڵەکە بەرزبووەوە.

(اَلزاخِر) (فا): ١-بەخشـندە/ دەستواڵا ٢-پڕ ٣-لێوانلێو/ لێوڕێژ.

(-مِنَ الشَّرَفِ): شکۆباڵا/ ڕەسەنتەواو/ تەواو خانەدان.

(زَواخِرُ – الوادي): گژوگیای دۆڵ.

(اَلزَخّار): زۆر پڕ لێوانلێو.

(اَلزُخريُّ): زۆر بڵندو بەپەکداچوو.

(نَبـاتٌ زَخُورٌ وزَخْـوَرِيّ): ڕووەك یان گیای باڵاکردووی تێکئاڵاو.

(نَبـاتُ زُخـارِيٌّ): گژوگیـای یـان ڕووەکی باڵاکردووی تێکئاڵاو.

(زُخاريُّ النَباتِ): تەڕو ناسـکییو شـکۆفەی گژوگیای تێکئاڵاو گوڵکردوو.

(«قد أخَذَتِ الأرضُ زُخاريَّها»): زەوی سەوز بووەو خۆی نەخشاندووە بۆتە گوڵزار.

٢-(زَخَـرَ- بمـا عِنـدَهُ. زَخْـراً وزُخُـوراً وتَزخاراً): شانازیی بەوەوە کرد کە هەیبوو.

(زاخَرَ- ەُ): شەرەشانازیی لەگەڵدا کرد.

(زاخَـرَهُ فَزَخَـرَهُ): شەرەشـانازیی لەگەڵدا کردو بەزاندی.

(تَزَخْوَرَ- بما عِندَهُ): شـانازیی بەوەوە کرد کە هەیبوو.

(كَلامٌ زَخْوَرِيٌّ): قسەی قەبەو خۆبەزلزانینو هەڕەشە شێوە.

٣-(زَخَرَ- هُ. زَخْراً وزُخُوراً وتَزخاراً): شادو كەیفخۆشیکردو خستیە گۆرانی.

(ألزَاخِر): كەیفخۆش/ گوشاد.

٤-(زَخْرَفَ- هُ): رازاندیەوەو جوانیكرد.

(-الـكلامَ): قسـەكەی بـە فیشـاڵو درۆ رازاندەوە.

(تَزَخْـرَفَ- الرَجُـلُ): خـۆی رازانـدەوەو ڕێكخست.

(ألزُخْـرُف (ج) زَخارِف): ١-زێـڕ ٢-جوانیی شت ٣-نیگار.

(زُخْرُفُ الكَلام): فیشـاڵو درۆو دەلەسـەی هەڵخەڵەتێن/ پێرازێنراو.

(زُخْـرُفُ الأرضِ): ڕوومەكـی هەمەگـوڵو هەمەڕەنگەی زەوی.

(ألزَخارِف): ١-پاپۆر ٢-(ح) جۆرە مێروجەیەكە نیو باڵە وەك مێش بەسـەر ئاوەوە دەفڕێت/ ئاوڕۆشنكەرەوە.

(زَخارِفُ الماءِ): ڕێرەوەكانی ئاو.

زخف: (زَخَفَ. زَخْفاً وزَخیفاً): فیزینواند/ لووتبەرزیكرد.

(زَخَّفَ- في القَولِ): زۆربوت/ قسەی زۆركرد/ درێژدادڕیكرد.

(تَزَخَّفَ): خۆی ڕازاندەوەو ڕێكخست.

(ألمِزْخَف): شانازیكەری لووتبەرز.

زخم: ١-(زَخَم- هُ زَخْماً): توند پاڵیپێوەنا.

(إزدَخَمَ —الحِملَ): كۆڵەكەی یان بارەكەی بۆ هەڵگیرا.

(ألزَخْم) (عامية): هێزو توندی.

(ألزَّخیم) (عامية): بەهێزو توند/ بەزەبرو زەنگ.

٢-(زَخِمَ وأزخَمَ- اللَّحْمُ زَخماً): گۆشتەكە بۆ گەنبوو.

(زَخِم): بۆگەن.

(ألزَخَمَةُ): گۆشتی خراپبووی زۆر بۆگەن.

(ألزَخْماء): زۆر بۆگەنو بۆنناخۆش.

(ألزَخیم- مِنَ الرَّوائح) (عامية): بۆگەنێكی زۆر تیژو ناخۆش.

زدب: (ألزَدْب (ج) أزْداب): بەش/ بەركەوت.

زدر: ١-(زَدَرَ وأزدَرَ): دەرچـوو/ پەیدابـوو دەریكردو پەیداكرد.

(ألأزدَران): هەردوو سەرشان.

(«جـاءَ يَضـرِبُ أزدَرَیهِ»): هـاتو هەردو سەرشانی هەڵدەتەكان، واتە: بە دەستی بەتاڵ هاتەوە.

٢-(إزدَرَمَ): قوتیدا.

زدف: (أزْدَفَ- اللَّیـلُ): شـەوتاریكداهات/ تاریكبوو.

زدا: (زَدا- الصَبيُّ الجَوزَ وبالجَوزِ): منداڵەكە بە گوێـز چاڵچاڵێنیكرد/ گوێزەكەی هەڵدایە چاڵەكەوە.

(ألمِزداة والمِزداء): چاڵی چاڵچاڵێن.

(أزدی إزداءً): چاكەیەكیكرد.

زرّ: ١-(زَرَّ- القَميـصَ زَرّاً): قۆپچەكانـی كراسەكەی داخست/ كردنی بە كونەكانیاندا.
(-الشيءَ): شتەكەی كۆكردەوەو بەستی.
(-عَينَهُ): چاوی هێنايەوە يەك.
(-هُ): هێندەی لەگەڵدا وتو سەريكردە سەری تا تووڕەيكرد (عامية).
زُرَّ- (الرجُـلُ زَرّاً): قۆپچەكەی/ دوگمەكەی قايمكرد.
(زَرَّرَ- ثوبَهُ): ١-قۆپچەكانی داخست/ دوگمەی كراسـەكەی توندكرد ٢-(قۆپچەی/ دوگمەی) لە جلەكەدا.
(أزَرَّ- القَميصَ): قۆپچەی لە كراسەكەدا.
(تَزَرَّرَ- القميصُ): ١-كراسەكە قۆپچەدار بوو/ قۆپچەی لێنرا ٢-قۆپچەكانی داخرا.
(اَلـزِرّ (ج) أزرار وزُرُور): ١-قۆپچـە/ دوگمە ٢-دار يـان تەختەيەكـی دەوار ٣-(ع ا) چاڵی تێداگەڕانـی سـەری ئێسـكی شـان ٤-(ع ا) تۆپی ئێسـقانی كولۆت كە لە چاڵی ئێسقانی كولۆتـدا دەگەڕێت دوانن پێياندەڵێن (زرّان)، واتـا دووتۆپـی ئێسـقانی كولـۆت ٥-(ع ا): ئێسـقانۆچكەيەكە لە ژێـر دڵدايە ٦-(مص) بەرزەيەكە لە دواوەی سنوقی كەمانەكەدايە.
(زِرّ- الشـيءِ): مايەی هەستانی ئەو شتە يان كردنی.
(«هُوَ زِرُّ مالٍ»): ئەو خەمڵێنەری سامانە.
(«جاءَ فُلانٌ بِزِرِّه»): فيسار كەس خۆی هات.
(أعطاهُ الشيءَ بِزِرِّه») سەرتاپای شتەكەيدايە/ شتەكەی گشتدايە.
(اَلـزُرارَة): هـەر شـتێك كـە بـە ديواريدا بكێشيتو پێوەی چەسپببێت/ بلكێت.
٢-(زَرَّ- المَتاعَ. زَرّاً): كەلوپەلەكەی هەڵتەكان/ ڕاوەشاند.
(-الشَعرَ): تووكەكەی هەڵكێشا.
(- الرَجُلَ): كابرای دەركرد.
٣-(زَرَّ- الرَجُلَ): پياوەكەی گەست.
(-هُ بالرمْح): نێزەی پێداكرد.
(-الرَجُـلُ. زَرّاً): دەسـتدرێژيی كردە سـەر نەيارەكەی.
(زِرُّ السَّيفِ): تيژيی دەمی شمشێرەكە.
(الزَرَّة): ١-گەستن ٢-برينێكی دەمی شمشێر.
(الزِرَّةُ): شوێنگەستن.
(حِمارٌ مِزَرّ): كەری گازگر.
(اَلـزارَّة) (ح): مێشـەكەرانە كـە بـە كەرو حشوترو ئەوانەوە دەنيشێتەوە.
٤-(زَرَّ- الرَجُـلُ زَرّاً): كارامەيـیو ئـاوەزو ژيريیو ئەزموونی پتر بوو.
(الزِرَّةُ): ئاوەز/ ئەقڵ/ ژيريی.
٥-(زَرَّ- سِـنانُ الرمحِ زَريراً): سەری نێزەكە بريسكايەوە.
-تِ العَينُ: چاوەكە سوورهەڵگەڕا/ گرپگرت.
(اَلـزُرّار والزَريـر): زيـرەكو چابـوك/ سووكەڵە.

٦-(زَرْزَرَ- الزُرزُورُ):ريشۆڵەكە جريواندی.

(-الرَجُلُ):هەر خەريكی ريشۆڵەخواردنبو.

(-بالمَكان):لە شوێنەكەدا نيشتەجێبوو.

(أَلزُرْزور والزُرْزُر (ج) زرازير وزَرازِر) (ح): ريشـۆڵە. هەيانە رەشن هەيشـيانە كونجن/ رەشنو خاڵی سپييان هەيە.

(ألزُروريّ):رەنگريشۆڵەيی.

٧-(تَزَرْزَرَ):بزوا/ جووڵا.

(أَلزَرْزار (ج) زَرازِرة والزُرازِر) (فارسـية): زرنگێكی چابوك/ سووكەڵە.

زرأ: (إزْرَأَمّ وازرامّ كَلامُـــهُ أَو دَمُّـــهُ أَو بَولُهُ. إزرئمامــاً وإزريمامــا):قسـەكەی بـڕا يان خوێنەكەی بڕا يان ميزەكەی براو نەهات.

زرب: (زَرَبَ- المَواشِـيَ. زَرْبـاً)ئاژەڵەكـەی كردە گەوڕەكەوە/ پشتيرەكەوە.

(-لِلغَنَم):گەوڕێكی بۆ مەڕەكان دروستكرد.

(إنْزَرَبَ):چووە گەوڕەكەوە.

(أَلــزَرْب) (مــص)١-دەرگای گـــەوڕ ٢-بنەی ڕاوكەر.

(أَلزَرْب والزِرْب (ج) زُرُوب)پشــتير/ گەوڕ/ تەويلە/ كۆز.

(أَلــزارُوب) (عنــد العامة)كۆڵانــی دوورو درێژو تەسك.

(وفَصيحُهُ: أَلزَقَب) (آرامية) كۆڵانی دوورو درێژو تەسك.

(أَلزَريبَــة (ج) زِراب وزَرائِــب):١-گـــەوڕ/ تەويلــە/ كۆزی ئــاژەڵو وڵاخ ٢-لانەی شــێر ٣-بنەی ڕاوكەر/ ڕاوچی.

٢-(إزْرَبَّ- النَّبــاتُ)١-گياكــە يان ڕووەكەكە زەرد بوو ٢-سوورهەڵگەڕاو سەوزيی تێدابوو/ پێوەمابوو.

(أَلزُربِــيُّ (ج) زرابِــيّ):فــەرشو ڕايــەخو پشتی.

(-مِــنَ النَبات):ڕووەكــی زەردهەڵگەڕاو يان سوورهەڵگەڕاوو سەوزيی پێوەمابێت.

(أَلزَرْبِيَّــة (ج) زَرابِيّ):١-ڕايەخو پاڵپشــتی ٢-كەســانێكن كــە چوونــە لای كاربەدەســت هەرچــی وت بــە چــاكو خراپــەوە هەر لە ئەســتۆی بۆ بدەن بە گژوگيای ڕەنگاورەگيان چواندوون (فارسية)

(أَلزَرْبِيَــة- مِنَ النَبــتِ):ڕووەكی زەرد يان ســوورهەڵگەڕاو كــە هێشــتا ســەوزيی پێوە مابێت.

٣-(زَرِبَ- المَاءُ. زَرَباً)ئاوەكە كشــا/ ڕۆيشت/ ئاوەڕۆبوو.

(أَلزِرب)ئێراب/ ئاوەڕۆ.

(أَلمِزراب (ج) مَزاريب= الميزاب)بلووسك.

زرج: (أَلمُــزَرَّج)ئەمســتو كەيفخــۆش. لــە (زَرَجون)ەوە وەرگيراوە. واتا مەی.

٢-(زَرجَنَ- هُ)لە خشتەيبرد/ فێڵيلێكرد.

(-القَــومُ):خوێشــكەل بەيەك شــتەكانيان فرۆشتو وازيان بۆ يەك لێهێنا.

(اَلزَرْجون الواحِدَةُ زَرجونة):١-پەلی مێو ٢-بویەی سوور ٣-مەی؛ (فارسية)

زرح: (زَرِحَ. زَرَحـاً):لـە شـوێنێکەوە بـۆ شوێنێکیتر گوریزیکرد.

(اَلزارح (فا) (ج) زُرّاح):گورجوگۆڵ.

(اَلزَروح والزَرْوحَة (ج) زَراوِح):گردۆڵکە.

(اَلمَزرِح):زەویی نزم/ نەویو.

زرد: زَرَدَ- هُ زَرْداً:خنکاندی.

(«زَرَدَ عَينَهُ علـى صاحِبِهِ»):لە ڕقاندا بە چـاو هاوڕێکەی قووتدا/ ڕقی لێهەڵسـتاو لێی گرژ بوو.

(زَرِدَ وزَرَدً وازدَرَدَ- اللُقمَـةَ زَرداً):خێـرا پاروومەکەی قووتدا/ لرفیدا.

(«تَـزَرَّدَ اليَمـينَ»):بێگوێدانـە گوناه بە بندەستی سوێندەوە نووسا/ سوێندیخوارد.

(اَلـزَرد):خـۆش و خێـرا قووتـدەر/ خێرا هەڵلووش و لرفێدەر.

(اَلزَرْدَةُ):جارە خواردنێك.

(اَلـزراد والمِـزرَد):پەتێکە لە ملی حوشـتر گیردەکرێـت بـۆ ئـەوەی کاوێژکـەی دەمی خاوەنەکەی پیسنەکات.

(اَلزَرّاد):خنکێنەر.

(اَلمَزرَد):گەروو و سووریێچك.

(اَلمُزدَرَد (مفع):قووتدراو.

(«اَخذَهُ بِمُزدَرَدِهِ»)دەستی نایە بینەقاقەی/ تەنگی پێهەڵچنی.

٢-(زَرَدَ- الدِرْعَ. زَرْداً):زرێکەی چنی.

(-اَلعُقْـدَةَ) (عاميـة):گرێکـەی تـەواو وا شەکەتدا کە نەکرێتەوە (عامية).

(اَلزَرَد (ج) زُرُد):زرێی قوڵفەبەیەکداچوو.

(حِمـارُ الزَرَد) (ح):کەرە کێویی کە لەشـی میلدارە.

(اَلزَرّاد):زرێچن/ زرێکەر.

(اَلزِرادة):زرێکەریی.

٣-(زَرْدَبَ وزَرْدَمَ- هُ):خنکاندی.

(-الطَعامَ):خواردنەکەی قووتدا.

(اَلزَردَمَة= الغَلْصَمَة):قورقوراگە.

زرط: (زَرَطَ- اللُقْمَـةَ. زَرْطـاً):پاروومەکەی قووتدا.

(زَلَطَ= زَرَطَ)

(عامية):

زرع: ١-(زَرَعَ. زَرْعاً):تۆویچەند/ کشتوکاڵیکرد.

(-الأَرضَ): ١-تـۆوی بەزەوییەکـەوە کـرد ٢-زەوییەکـەی بە کشـتوکاڵکرد ٣-زەویەکەی کێڵا.

(-اللهُ النَّبـاتَ):خـودا کشـتەکەی ڕوانـدو گەورەیکرد.

(«زُرِعَ لَـهُ بَعْدَ شـقاوَةٍ»):خوداوەند پاش هەژاریی و ڕەزەڵخوایی فەڕو سامانی بەسەردا باراند.

(زارَعَ. مُزارَعَـةً)١-کشـتوکاڵیکرد ٢-تـۆوی چاند.

(-فُلاناً): بە نیوەکاریی کشتەکەی بۆ فیسار کرد بە مەرجێك تۆو لەسەر خاوەنزەوی بێت.
(أَزرَعَ- الزَرعُ): کشتەکە دووپەلە بوو بالآیکرد. ٢-هاتەبەرو کاتی دروێنەیهات.
(-القَومُ): توانیان‌و دەسەلاتیانبوو کشتوکاڵ بکەن.
(إزْدَرَعَ- الرَجُلُ): کابرا کشتوکاڵیکرد.
(-الأَرضَ): زەوییەکەی چاندو کردی بە کشت.
(اَلزارع (ج) زارعون وزُرّاع): (فا): جوتیار/ کشتکار.
(اَلزَرع (مص) (ج) زُروع= المَزروع): ١-کشتوکاڵ/ روێنراو/ چێنراو ٢-فرزەند/ زارۆڵە.
(اَلزُرعَةُ): تۆو/ توخم/ تۆمە.
(اَلزُرعَةُ والزَرعَةُ والزِرعَةُ والزَرَعَةُ): دێمەر/ شوێنێك بە کشتوکاڵ بکرێت.
(«ماقِي هذه الأَرضِ زُرعَةٌ»): لەم خاکەدا شوێنێکی تێدا نییە بە کەڵکی کشتوکاڵبێت.
(اَلزِراعَة): ١-کشتوکاڵکردن. پیشەی جوتیاری/ کشتکاریی وەرزێری.
(اَلزَرّاع (ج) زَرّاعون وزَرّاعَة): کشتیاری چابوك کە کشتوکاڵی زۆر بکات ٢-قسەچن‌و دوو زمان/ ئاشووبگێر وەك قین لە دڵدا بچێنێت.

(اَلزَرّاعَة (ج) زَرّاعات): ١-مێی وشەی (اَلزَرّاع): ٢-شوێنی کشتوکاڵکردن.
(اَلزَريع): کشتی دێمی/ کشتی بەرباران.
(اَلزَريعَة): ١-شتی چێنراو/ روێنراو ٢-زەویی چێنراو/ بە کشتکراو.
(اَلزِرِّيع): ئەو تۆوەی لە دروێنەدا دەوەرێت‌و دەروێتەوە.
(اَلمَزْرَعَة والمَزْرُعَة (ج) مَزارِع): کێڵگە.
اَلمُزدَرَع): کێڵگە/ کشتگە.
٢-(تَـزَرَّعَ- إلى الشَـرِّ): هەڵپەوپەلەی خراپەکاریکرد.
٣-(اَلزارِع) (ح): ناوی سەگە.
(أَولادُ زارِع): وەچەی سەگ.
زرف: ١-(زَرَفَ- إلَيهِ زُرُوفاً وزَرِيفاً): ١-لێینزیکبووەوە ٢-پەلەیکرد ٣-سستیکرد (ضد).
(زَرَّفَ- الرمحَ فيه): نێزەکەی پێچەقاند.
(أَزرَفَ): ١-پێشکەوت ٢-لە هەلآتن‌و شکستیدا تیژو خێرا تێیتەقان/ هەلآت.
(-الناقَةَ): مێحوشترەکەی هانداو پەلەی رۆیشتنی لێکرد.
(إنْزَرَفَ- القَومُ): بۆ حەوانەوەو خۆشیی رۆیشتن.
(-تِ الريحُ): باکە تێپەری/ رابورد.
(الشَيءُ): شتەکە تەواو بوو/ برایەوە.
(اَلـزُرُوف والزَروَف والمِزراف- مِنَ النوق):

مێحوشتری خێرا/ گورج/ چابوك.

٢-(زَرَفَ. زَرْفاً): بازیدەدا.

(-في الـكَلامِ): درێژەی بە قسـەكەداو درۆی پێوە هەڵبەست.

(زَرَّفَ- الشَّيءَ): شـتەكەی زۆر كرد/ هیتری خستە سەر شتەكە.

(-في الكَلامِ): هیتری بە قسـەكەوە ناو درۆی خستەسەر.

(«زَرَّفَ- في السـتين»): لـە شەسـت زۆرتر بوو.

(اَلزُرافَة): درۆزن.

٣-(زَرِفَ- الجـرحُ. زَرَفـاً): برینەكـە پاش خۆگرتنی هەڵیدایەوەو خراپتر بوو.

(أَزْرَفَ- الجـرحُ): برینەكـە پاش خۆگرتنی هەڵیدایەوەو خراپتر بوو.

(اَلزَرّافَـة والزَرافَـة (ج) زَرّافات وزَرافات): ترومپای ئاو.

٤-(زَرَّفَ)- هُ: كەنارگیریكردو دووریخستەوە.

(-القَومَ): خوێشـكەلی كرد بە دەستەدەستو جیایكردنەوە.

(اَلزَرافَـة والزَرّافَـة (ج) زَرافات): دەسـتە خەڵكێك لە دە كەسەوە تا بیست كەس بێن.

(«طـارو إِلَيـهِ زُرافـات ووحدانــا»): دەستەدەستەو تاكەتاكە بۆی چوون.

٥-(أَزْرَفَ- الرَجُلُ): پیاوەكە وشتر بەڵەكێكی كڕی.

(اَلزُرافَـة والزَرافَة والزَرّافَـة والزُرَّفَة (ج) زَرافِيّ وزَرافى وزَرائِف) (ح): وشـتر بەڵەك زیندەوەرێكـە سـەدار هێندەی حوشـترێكە كاوێژكـەرە قاچەكانـی كورتو دەسـتەكانی درێژن پێستەكەی بەڵەكە وەك هی پڵنگ ملی وەك ملی ئەسپە، بەڵام درێژترو ڕاسترەو دوو شاخی بچوكیشی هەیە.

٦-(زَرْفَنَ- شَعَرَهُ): قژەكەی هەڵپێچكرد.

(زُرفين (ج) اَلزَرافين (فارسـية): هەڵپێچی ورد.

زرق: ١-(زَرَقَ- الطائِـرُ زَرْقاً): پەلەوەرەكە/ باڵندەكە جیقنە/ ڕیقنەیكرد/ بەردایەوە.

(اَلزَرّاقَة): پەمپی ناوپرژێن یان هی دەرمانی مێشو مەگەز.

٢-(زَرَقَ- الطائِـرَ. زَرْقاً): نێزەیەكی كورتی گرتە باڵندەكە.

(«زَرَقَ النَجمُ») (عامية): ئەستێرەكەكشـا (سريانية).

(إِنْزَرَقَ- السَّـهمُ): تیرەكە تێچەقی/ چوو بە ناودا.

(اَلمِزراق (ج) مَزاريق): كورتەنێزە.

٣-(زَرَقَ- ت عَينهُ نَحوي زَرْقاً): ڕووی چاوی وا كـردە من تا سـپێنەی چـاوی دەركەوت/ چاوی لێ زەقكردمەوە.

(-الرَجُلَ بِبَصَرِهِ): چاوی بڕییە پیاوەكە.

(زَرِقَ- الرَجُلُ. زَرَقاً): كابرا كوێر بوو.

(أَزرَقَ-ت عَينــهُ نَحوي): تيلــەی تێکردمو سپێتی چاوی دەرکەوت.

(إِزْرَقَ وازْراقَّ-ت عَينُــهُ نَحــوي. إزرِقاقــاً وازريقاقــاً): ڕووی چــاوی وا کــردە مــن تا سپێنەی چاوی دەرکەوت.

(أَلــزُرَّق): ١-چاوتیــژ ٢-ســپێتی ناوچەوانی ئەسپ/ ئەسپەکە ناوچەوان مارۆیە.

(-(ج) زَرارِق) (ح): باڵەندەیەکی گۆشتخۆرە هەڵۆی سپی لە نێوان بازو واشەدایە.

(ألأَزرَق): باز.

-(زَرْقاءُ اليَمامَة): ئافرەتێکی چاوتیژ بووە بە نموونە ناویان هێناوە.

٤-(زَرَقَ-تِ الناقَةُ الرَحلَ زَرْقاً): مێحوشترەکە کورتانەکەی بە پاشدا خست.

(أَزرَقَ-تِ الناقَةُ حَمْلَها): بارەکەی بە پاشــدا خست.

(إِنْزَرَقَ)١-بەدوادا خزا ٢-لەســەر گازپیشــت درێژبوو/ ڕاکشا.

(ألِــزراق (ج) مَزاريــق مِــنَ الأَباعِــر): مێحوشــترانێك كــە بارەكانیــان بە پشــتدا دەخەن.

٥-(زَرِقَ-ت عَينُهُ زَرَقاً): چاوی شینبوو.

(-الشيءُ): شتەکە ڕەنگشینبوو.

(إِزرَقَّ وازراقَ. إِزْرِقاقاً إِزْرِيقاقاً): شینبوو.

(ألزَرَق والزُرقَة): ڕەنگی شینی ئاسمانی.

(ألزُرقَة): مووروە شــینکەی ئەفسووناوی کە گوایا خەڵك بەکێشەدەکات.

(ألزُرَيق وأَبو زُرَيق) (ح): بۆرەك. باڵندەیەکە لە چۆلەکە گەورەترە.

(ألأَزرَق (م) زَرقــاء (ج) زُرْق): شــینرەنگ/ کەوە/ خومی.

(عَدُوّ أَزرَق): دوژمنێکی شین/ دوژمنێکی قین لە دڵی سەرســەخت/ دوژنمنــی خوێنەخوێ (چاوی شــین لەنــاو ڕۆمو دێلەمەکاندا زۆربە بــوو/ دوژمنایەتییەکــی قــورس لــە نێوان عــەرەب و ئەواندا هەبوو/ لەبەر ئەوە هەموو دوژمنێکی سەرســەختیان بە دوژمنی شــین ناوناوە. ســەرنجێکی ســەیر: لای ئێمەش وا وتراوە چاو شینەکان توێشودزی پێغەمبەرن.

(نَصــلٌ أَزرَق): دەمــی تیغی زۆر ســاف یان نووکی تیری زۆر ساف.

(ماءٌ أَزرَق): ئاوی ڕوونی شین.

(ألزُرْق): بە دەمی تیغو سەری نێزە دەوترێت کە زۆر سافو بریقەدارە.

(ألأَزارِقَــة): تیپێکی خەوارج بوون ســەر بە (نافــع بــن الأَزرَق) بون کــە ڕێیاندا ئەوەی لەگەڵیاندا نەگونجاوبێت بکوژرێت و ژنەکانیان بە تالان ببرێت.

(ألزَرقــاء (ج) زُرْق):١-مێی وشــەی (أَزرَق) شین ٢-ئاسمان ٢-مەی.

(ألزُرَيقاء) (ج):گیاندارێکە لە سیفید دەچێت بەڵام لەشــی درێژتــرەو پەلەکانــی کورتترە

٤- (ط)تریتی ماستو رۆنیشل.

٦-(أَلزُرْقُـم (ج) أَلزَراقِـم)شـینی تێر (بۆ نێرو مێ).

(أَلزَراقِم) (ح)مارەکان.

زرك: (زَرِكَ. زَرَكاً)بەدرەشوتبوو/ بەدخوو بوو رەشە خەڵكەكە دەڵێن (زَرَكَه)واتا تەنگی پێهەڵچنی (سريانية)

الملحق

زَرْكَش (زَرْكَـش)بەتاڵی زیوین بەرگەكەی تێهەڵكێشكرد یـان بەتاڵـی شـتیتر. یـان رەنگیكــردو نیگارچنیكرد تاڵی رەنگینی تێدا چنیو تێهەڵكێشكرد.

زَرْكَش الثوبَ:بەرگەكەی رەنگینكرد.

زرم: ١-(زَرَمَ- هُ. زَرْماً)بڕی.

(«زَرَمَت بِهِ أُمُّهُ»)دایكی مندالەكەیبوو.

(زَرِمَ- الشَيءُ. زَرَماً)شتەكە بڕرا/ پچڕا.

(زَرَّمَ- هُ وأَزرَمَ- هُ): قرتانــدی/ بــڕی/ پچڕاندی.

(«زَرَّمَهُ الدَّهرُ»)رۆژگار خێری لێبڕی.

(أَلأَزرَم):١-بـڕراو/ پچـڕاو/ قرتـاو ٢-(ح) پشیلە/ كتك.

(أَلزَرِم)١-سەرشـۆڕو كەساس ٢-كەمخوێنو بێپشتیوان ٣-ڕژد ٤-تەنگەتاوكراو.

(أَلزَريم)١-سەرشۆڕوكەســاس ٢-بێپشتیوانو بێكەس.

٢-(إِزْرَأَمَّ)١-كرژبوو ٢-تووڕە بوو.

٣-(إِزدَرَمَ- هُ)قووتیدا.

زرن: (أَلزَرنَب) (ح)گاكێوی.

٢-(أَلزَرنیـخ) (ك) (یونانیـة): زەرنیـخ مەرگەموش: تەنێكی سـادەی بریسـكەدارەو خۆڵەمێشـییە ئاسـان ورد دەكرێـت ئەگەر لەگەڵ گەچدا تێكەڵكرێت تووك هەڵدەگرێت ئاوێتەكانی زەهرێكی كوشندەیە لە پزیشكیدا بەكاردەهێنرێتو بۆ قەلاچۆكردنی زیندەوەرە زیانبەخشەكان بەكاردێت وەك مشكو هیتر.

٣-(زَرْنَقَ- فُلاناً اللبـاسَ زَرنَقَةً):جلەكەی لەبەر قیساركرد.

(تَزَرْنَـقَ- بالثِيـاب):جلەكـەی لەبەركردو خۆی پێداپۆشی.

٤-(زَرنَــقَ- الأَرضَ. زَرنَقَــةً)بە ئاوی چەم زەویەكەی ئاودا.

(زَرنَـقَ):بــە مەسـینەكە ئاویخـواردەوەو ئاوەكەی هەڵنەمژی (عامیة)

(تَزَرْنَـقَ- الرجُـلُ):لە چەمەكـە بە پارە ئاویكێشا.

(أَلزُرْنُوق):چەم.

٥-(تَزَرنَقَ):بە سەلەم كڕی/ سەلەمیكرد.

(أَلزَرنَقَة= العينَة)سەلەمكردن/ سەلەم.

(بَيــعُ العينة)بەســەلەم فرۆشــتن ئەوەیە شتێك بفرۆشرێت پارەكەی دوابخرێتو پارەی ئەو دواخستنەی بخرێتە سەر ٢-زیادە/ پتر.

٦-(أَلزَرْنَقَةُ)جوانیی تەواو.

(اَلزرنيق) (ك)= الزرنيخ: زەرنیخ.

زرى: (زَرَى وتَزَرَّى- عليه عَمَلَه. زَرْياً و زُرِياً و زَرايَةً ومَزْرِيَةً ومَـزارَةً): گلەیی کارەکەی لێکردو خەوشی لە کارەکەیگرت.

(زارا- هُ مُزاراةً): گلەیی لێکرد.

(أزرى- بالأمـرِ): بەتەنگ کارەکەوە نەهاتو ساردی تێداکرد.

(أزرى- بـهِ وأزرا- هُ): خەوشـی لێگرتو لە مافەکەی بری.

(-عَلَيهِ عَمَلَهُ): خەوشـی لـە کارەکە گرتو گلەیی لێکرد.

(إزدَرى واسْتَزرى-هُ): بە سووک تەماشایکردو گاڵتەی پێکرد.

(اَلزَرِيّ): ناشیرینی ڕەزاتاڵی ڕسوا کە کەس بە هیچی نازانێت.

(اَلمِـزراء): کەسـێکە کـە بە چاوی سـووک تەماشای خەڵک بکاتو گاڵتەیان پێبکات.

زطّ: (زَطَّ- الذُبـابُ زَطـاً): مێشـەکە وزەوزێکرد/ وزەیهات.

زعّ: (زَعْزَعَ- ه. زَعْزَعَةً): بنکەندیکرد/ توند هێنایو بردی.

(-الإبِلَ فِي السَّـيرِ): تەکانی بە حوشترەکەداو هانیدا خێرا بڕوات.

(تَزَعْزَعَ): کەوتە جووڵەو لەقەلەق.

(اَلزَعْزَعَـةُ (ج) زَعازِع) (مـص): جووڵەو لەقەلەقکردن/ بنکەندبوون.

(اَلزَّعازِع): وەیو گرفتاریی ڕۆژگار.

(ريـحٌ زَعْـزَعٌ وزُعْـزُعٌ وزَعْـزاعٌ وزَعازِعُ وزَعْزَعـانٌ): بایەکی تونـدی وا لەقەلەق بە شت بکاتو بنکەندیبکات.

(جَرْيٌ زَعْزَعٌ): ڕۆیشتنێکی (توند/ بەگوڕ).

زعـب: ١-(زَعَـبَ- الإناءَ زَعْبـاً): قاپەکەی پڕکرد.

(-القِربَةَ): هیزەکەی بە پڕی هەڵگرتو بۆی هەڵگیرا.

(-تِ القِربَـةُ): هیزەکـە ئاوەکـەی (دەردا/ دەرکرد).

(-السَـيلُ): لێشـاوەکە ڕژایـە دۆڵەکـەوەو پڕیکرد.

(-الوادي): دۆڵەکە پڕبوو.

(تَزَعَّـبَ فِي أَكْلِهِ أَو شُـربِهِ): زۆریخوارد یان خواردەوە.

(سَـيلٌ زاعِبٌ وزَعُـوبٌ): لێشـاوی پڕکەری دۆڵو دەرە.

٢-(زَعَبَ- الشَـيءَ. زَعباً): شـتەکەی بڕی/ لەتکرد.

(-لَهُ مِنَ المالِ. زَعْباً وزَعْبَةً وزُعْبَةً): بڕێکی دارایەکەی بۆ بڕییەوەو دایە.

(تَزَعَّبَ- القَومُ المالَ): دارایەکەیان/ سامانەکەیان بەشکرد.

(إزدَعَبَ- الشـيءَ): پارچەیەکی لە شـتەکە کردەوە.

(اَلزَغْبَةُ والزُغْبَةُ والزغْبُ): برێك/ كوتێك/ پارچەیەكی دڕاكە/ ماڵەكە.

٣-(زَغَــبَ- الغَرابُ زَغيباً): قەلەڕەشــكەكە قیراندی.

٤-(تزَغَّبَ): ڕقیهەستا.

٥-(تَزَغَّبَ): چابوكبوو/ گورجوگۆڵبوو.

٦-(الأزْغَــب (م) زَغْبــاء (ج) زُغْــب): ١-مرۆڤی ڕەقو قســەناخۆش/ قســەنەكوڵۆك ٢-كورتەبنەی زمانبەد/ قسەچن.

(اَلزُغْبُوب): كورتەبنەی زمانبەد/ قسەچن.

٧-(زَغْبَقَ- القَومَ): خوێشكەلی پەرتپەرتكرد لێكیكردن.

(-الشَــيءَ): شــتەكەی پەرش‌و بلاوكردەوە/ لەبەردیدا.

(تَزَغْبَــقَ- الشَــيءُ مِــن يَدي): شــتەكە بە دەستمەوە هەڵوەری‌و پەرش‌و بلاوبووەوە.

٨-(زَغْبَلَ): لەشــی قەڵەوو نەســتوور و ملی باریكبوو.

(اَلزَغْبــل (ج) زَعابِــل): ١-ورگنــی ملباریك ٢-(ح) مار ٣-دولكە/ سەتڵ ٤-(ح)خۆرپەرست/ تیرتیرە.

زغج: ١-(زَغَجَ- هُ): وەڕسیكرد/ بێزاریكرد/ جەرگاوســیكرد/ بۆڕۆیكردو لە شــوێنەكەی دەرپەڕاند ٢-دەریكرد.

(أزْغَــجَ- هُ): ١-بێزاریكــردو لــە شــوێنەكەی دەریفرتاند ٢-دەریكرد/ پەستیكرد/ وەڕسیكرد.

(-هُ إلى المَعْصِيَةِ):بۆ خراپەو لە خودایاخیبوون بەكێشیكرد.

(إنزعَجَ): دڵخوردو/ بێزارو بێتابوشتبوو ٢-لە وڵات‌و شوێنەكەی هەڵكەنراو ڕۆیشت.

(اَلزَعَج)دڵخوردیی/نائارامیی/دڵنەسرەوتیی/ بێتابوشتیی ٢-وەڕسیی/ بێزاریی.

(اَلزعاج): ئافرەتێــك ماخۆلانیگرتبێت‌و لە هیچ شوێنێك ستارەی نەبێت/ وەڕس/ بێزار.

٢-(زَعَــجَ- الرَجُــل. زَعْجــاً): هاواریكــرد/ بانگیكرد.

زعــر: ١-(زَعِــرَ وازْعَــرَّ وازْعارَّ- شَــعْرُهُ أو ريشُهُ. زَعَراً): قژی یان تووكەكەی هەڵوەری‌و كەمبووو جێ جێبوو تا پێستەكەی دەركەوت.

(-الرَجُلُ): قەری كەمبوو.

(اَلزَعِر والأزْعَر): كەم توك‌و جێ جێ بوو.

(مَوضِــعٌ زَعِرٌ وأزْعَرُ (م) زَعِــرَةٌ وزَعراء): شوێنێكی كەمگیا/ كەمڕووەك.

(اَلزُعْرُور) (ن): گۆیژ.

زُعْرورَة (ن) گۆیژێــك. درەختێكی بەردارە لــە ناوچەی دەریای ســپی ناوەندیــدا زۆرە. بەرەكەی ســوورە یــان زەردە. تۆوێكی ڕەقی هەیــە شــوێنی زۆری بەرەكــەی دەگرێــت‌و كاكڵەكەی كەمدەبێت.

(اَلزَعْرور الجَرْمانيّ أَو البُســتانِيّ): گۆیژی باخیی. (ن) درەختێكــە دەروێنرێت بەردارە لــە وڵاتــە فێنــك‌و ســاردەكاندا دەروێنرێت

بەرەكەی لە سـێوێكی بچووك دەچێت. پاش تـەواو پێگەیشـتنی دەخورێـت دارەكە كەم بـڵاوەو بەرامبـەر ئافاتـی درەخـت قایمەو بەرگەی گۆڕانی كەش دەگرێت.

(رَجُـلٌ زُعْـرُور (ج) زَعارِيـر): پیـاوی بەدرەوشتو بێفەڕ یان كەمفەڕ وەك گۆیژ.

٢-(اَلزُعْرَةُ) (ح): كلكەلەسەنگێنە.

(اَلأَزْعَـر (م) زَعِـرَةٌ وزَعـراء (ج) زُعْـر وزُعْران): گیرفانبڕ/ دزی شتفڕێن.

(اَلزُعْران): ڕووداوەكان/ قەوماوەكان.

(اَلزَعـارَة والزَعـارَّة): دڕ سروشـتیی/ سەرسەرێتیی/ شڕودڕیی.

(«أهل الزَعارَة»): سەرسەریی‌و خوێڕیی كە بێكارانە دەسووڕێنەوەو هەوەسبازییدەكەن.

(اَلزَعارِيـر): خلێنكـە. ڕیخـە بـە خوریی مەرەكەوە دەنوسێت‌و وشكدەبێتەوە.

زعـط: (زَعَـطَ- هُ. زَعْطـاً): خنكانـدی، تاساندی.

(مَوتٌ زاعِط): مردنێكی كوتوپڕ.

زعـف: ١-(زَعَفَ- هُ زَعْفاً): هەر لە شـوێنی خۆیدا دەسبەجێ كوشتی.

(-الجَريحَ): هەڵیكوتایە سـەر بریندارەكەو كوشتی.

(إزْدَعَفَ- هُ): لە شـوێنی خۆیدا دەستبەجێ هەڵیكوتایە سەری‌و كوشتی.

(-علـى الجَريـح): هەڵكیوتایـە سـەر بریندارەكەو كوشتی.

(سُـمٌّ زُعاف): ژەهرێكە دەسـتبەجێ مرۆڤ دەكوژێـت/ ژەهری هەلاهەل یان هەلایل واتە شوێنی مەرگ.

(اَلزُعُوف): مەرگەگا.

(مَوتٌ مُزعِف): مردنی دەستبەجێ/ لەناكاو.

(سَيفٌ مُزعِف): شمشێری كوشندە.

٢-(زَعِفَ- الحَديثَ. زَعْفاً): فیشاڵ‌و درۆی بە قسەكەوە ناو درێژەی پێدا.

٣-(زَعْفَرَ- هُ): بە زەعفەران ڕەنگیكرد.

(-الطَعامَ): زەعفەرانی كردە خواردنەكەوە.

(تَزَعْفَـرَ): بـە زەعفەران بۆنی خۆشـكردو ڕەنگكرد.

(اَلزَعْفَران) (ن): ڕووەكێكی پیازییە گوڵەكەی سـوور یان زۆری زەردە بۆ خۆشكردنی بۆن‌و زەردكردنی شلە یان شیرینییەكان بەكاردێت.

(زَعْفَرانُ الحَديدِ): ژەنگی ئاسن.

٤-(اَلزُعافِـق (ج) زَعافِـق): ١-چرووك/ ڕژد ٢-بەدرەوشت/ بەدخوو.

زعق: ١-(زَعَقَ): زیقاندی/ قیژاندی.

(-بالدَّابَّة): بەسـەر چوارپێكاندا گرماندی/ قیژاندی‌و دانیە پێشخۆی/ لێیخوڕین.

(اَلزَعْقَـةُ): گرمـە/ زیقە/ قیـژە/ دەنگ‌و هاوارلێكردن/ قیرە بەسەرداكردن.

(اَلزَعَّاق): كەسـێك كە دەنگ لە وڵاخ بكات‌و لێیخوڕێت، دەریانبكات.

٢-(زَعَقَ- هُ وبِهِ. زَعْقاً): تۆقاندی.
(زَعِــقَ وزُعِــقَ وانْزَعَقَ- الرَجُــلُ. زَعَقاً): بە شەو تۆقییو ترسا.
(أَزْعَقَ- هُ): ١-تۆقاندی ٢-ترساندی.
(اَلزَعِق): ١-شەوترســنۆك/ بەو شــەو ترساو ٢-گورجوگۆڵێك كە بەو شەویش بترسێت.
(اَلزَعیق): تۆقیو.
٣-(زَعَقَ- القِدرَ. زَعْقاً): خوێی مەنجەڵەكەی زۆركرد.
(زَعُقَ- الماءُ. زَعاقَةً): ئاوەكە هێندە تاڵ بوو نەدەخورایەوە.
(أَزعَقَ- القِدرَ): خوێی مەنجەڵەكەی زۆركرد/ زۆر سوێریكرد.
(اَلزُعاق): ئاوی تاڵو تفت كە نەخورێتەوە.
(اَلزُعوقَةُ): تاڵو تفتیی.
٤-(زَعَــقَ-تِ الریــحُ التُرابَ. زَعْقــاً): باكە خۆڵەكەی ورووژاندو هەستاند.
(زَعِقَ. زَعَقاً): گورجبوو/ چابوكبوو.
(أَزعَقَ- السَّیرَ): پەلەی لە ڕۆیشتنەكەدا كرد.
(إِنْزَعَــقَ- الفَرَسُ): چارموێكە پێشــكەوتو پەلەیكرد/ خێرایكرد.
(اَلزَعّاق- مِنَ الخَیلِ): ئەسپی فرە ڕەوو خێرا لە ڕۆیشتندا.
٥-(زَعَــقَ- تْهُ العَقْرَبُ زَعْقاً): دووپشــكەكە پێوەیدا.
زعل: ١-(زَعِلَ. زَعَلاً): چالاكبوو/ چابوكبوو/ گورجوگۆڵبوو.
(أَزعَلَ- هُ): گورجوگۆڵیكرد/ چالاكیكرد.
(تَزَعَّــلَ): چابوكبــوو/ گورجوگۆڵبــوو/ چالاكبوو.
(اَلزَعِــل والزَعْــلان والإِزْعِــل): چابــوك/ گورجوگۆڵ/ چالاك.
٢-(زَعِــلَ- مِنَ المَــرَضِ وغَــیرِهِ. زَعَلاً): لە نەخۆشــییەكە وەڕس بوو بێزاربوو دڵتەنگو بێتابوشتو شپرزە بوو.
(«زَعَلَ- مِنهُ») (عامیة): لێیزویر بوو/ زیز بوو/ دڵگرانبوو.
(زَعْــلان): زویر/ زیــر/ دڵگــیر/ نیگەران/ دڵگران.
(أَزعَلَ- هُ مِن مَكانِهِ): جێگەكەی پێلێژكردو دڵخوردیكردو دڵگرانیكرد.
(اَلزَعِل): لە برساندا ژانكردو تلدەر.
زعــم: ١-(زَعَــمَ. زَعْمــاً وزِعْمــاً و زُعْمــاً ومَزعَمــاً): گوایــە وایوت/ وایپیشــاندا/ لای وایە/ پێی وایە/ وایدەرخســت/ قسەیەكیكرد گومانی لێدەكرێت ئیتر ڕاستبێت یان درۆ. بە زۆری بۆ قسەی ناڕاست دەوترێت.
(«زَعَمَ فُلانٌ»): فیســار گوایــا وا دەڵێت. بە یەكێك دەوترێت كە درۆی زۆر لێبوەشێتەوە.
(تَزَعَّم): كۆمەڵێك درۆی هەڵڕشت.
(تَزَعَّم-القَومُ على الأَمرِ): كەوتنە قیشــاڵو درۆ لە كارەكەدا.

(اَلزَغْمَةُ (ج) زَغَمات): جاره درۆیەك.
(«هذا ولا زَغمتك أو زَغماتِك»): ئەمە، نەك درۆو فیشاڵەكانی تۆ.
(اَلزَغَمات): قسەی گومانلێكراو/ هەڵبەستراو.
(اَلزُغمِيُ) (ضد): ١-درۆزن ٢-ڕاستگۆ
(اَلمَزْعَم) (مص): فیشاڵ.
(هذا أمرٌ مَزعَم): ئەمە كارێكە فیشاڵكرد/ ناڕاستە/ جێی بڕوانییە.
(اَلمَزاعِم): فیشاڵو درۆ.
(هذا أمرٌ فيهِ مَزاعِم): ئەمە كارێكە جێی بڕوا نییە.
٢-(زَعَمَ- على القَوم. زعامَةً): بوو بە گەورەو فەرمانڕەوای خوێشكەڵ.
(زاعَمَ- هُ): كێشمەكێشی لەگەڵدا كرد.
(أزعَمَ- إليهِ): ملی بۆ داو جڵەوگیربوو/ بەگوێیكرد.
(-على القَوم): بوو بە سەرداریان.
(تَزَعَّمَ- القَومَ): سەركردایەتیو سەرداریی نەتەوەكەی گرتەدەست/ بوو بە سەرۆكیان.
(-حِزباً أو نَحوَهُ): بوو بە سەرۆكی پارتەكە یان شتیوەها.
(اَلزَعيم (ج) زُعَماء): ١-سەرۆك/ پێشەوا/ سەردار/ گەورە ٢-(ا ع): سەرهەنگ (پلەیەكی ئەفسەرە).
(اَلزَّعامة) (مص): ١-شكۆیی ٢-سەركردایەتی/ سەرۆكایەتیی/ پێشەوایی/ ڕابەریی ٣-باشترین دارا یان زۆرترینی ٤-چەك ٥-زرێ.
٣-(زَعَمَ- بالمال. زَعْماً): سەرپەرشتیی سامانەكەیو داراكەی گرتە ئەستۆی خۆی.
(اَلزَعْمُ والزَعامة): داراو سامان گرتنە ئەستۆ.
(أزعَمَ- هُ المالَ): داراكەی سامانەكەی كردە قەبەڵی ئەو/ ئەستۆی ئەو.
(-الأمرُ): كارەكە سازدەبێتو دەكرێت.
(تَزاعَمَ- القَومُ على الأمرِ): لە كردنی كارەكەدا كۆمەكی یەكتریانكرد.
(اَلزَعيم (ج) زُعَماء): دەستەبەر.
٤-(زَعَمَ- اللبنُ. زَعْماً): ماستەكە خەریكبوو خۆشدەبوو.
(أزعَمَ- اللبنُ): خەریكبوو خۆشدەبوو.
(-تِ الأرضُ): سەرەتای گیای زەویەكە سەریدەرهێناو سەوز بوو.
(اَلزَعِم- مِنَ الشّواء) (ط): گۆشتی چەوری زووو ڕۆنەر لە برژانندا.
٥-(زَعِمَ- فيه. زَعَماً): چاوی تێبڕیو مرخی لێخۆشكرد.
(اَلمَزعَم): چاوتێبڕاو/ مرخلێخۆشكراو.
(أزعَمَ- هُ): بەتەمایكرد/ تەماعی نایەبەر.
٦-(اَلزَعوم): لاڵەپەتە/ كەسێكە كە قسەی باش بۆ نەكرێت.
(اَلمِزعامَة): (ح): مار.
زعن: (زَعْنَفَ-تِ الماشِطَةُ العَروسَ):

ئارایشتەکەرەکە بووکەکەی ڕازاندەوەو جوانیکرد.

(ألزَّعْنَفَة والزِّعْنَفَة (ج) زَعانِف): ١-کورت/ کورتەبنە ٢-بڕێکی/ بەشێکی هەموو شتێك ٣-کورتە ٤-سەری پێستی دەستو پێ ٥-پەلێك یان پارچەیەکی خێل لە خێڵەکەی جیابێتەوە یان بچێتە سەر خێڵێکیتر ٦-پارچەیەکی جلێك یان دامێنی شڕی جلەکە ٧-بێکەڵك‌و خراپی هەموو شتێك ٨-وەی/ چورتوم ٩-پەرەکەی ماسی‌و باڵی ماسی ١٠-کۆمەڵێك کە ڕەسەنیان پەکنەبێت.

زعـا: (زَعا. زَعْواً): بە داد بوو/ دادپەروەر بوو.

زغّ: ١-(زَغْزَغَ- الكَلامَ): قسەکەی بەسەریەکداداو ناتەواو بوو.

(-بالرَّجُلِ): گاڵتەی بە پیاوەکە کرد.

(ألزَّغْزَغ): ١-کەسێکی سووکی گاڵتەجاڕی خەڵك ٢-تیزپێوەکراوی ڕەسەن‌و ڕەچەڵەکی/ بەناڕەسەن‌و ناکەسبەچە دانراو.

٢-(زَغْزَغَ- الشيءَ): شتەکەی ونکردو شاردەوە.

٣-(ألزُّغْزُغ): ١-گچکەی کورتەبنە ٢-(ح)باڵندەیەکە.

(ألزُّغْزُغِيَّة): زمانی میللەتێکە کە عەرەب نین.

زغب: ١-(زَغِبَ وزَغَّبَ وازغابَّ- الصَبِيُّ أوِ الفرخ. زَغَباً): منداڵەکە گەندەتووکی دەرکردو جوچکەکە گەندەپەری وردی دەرکرد.

زَغِب: گەندەتووکدەرکردوو یان جوچکی گەندەپەڕ دەرکردوو.

(أزْغَبَ- الكَرْمُ): مێوەکە کەوتە گەڵاکردن.

(ألزَّغَب. الواحِدَةُ زَغْبَة): ١-سەرەتای موو یان پەڕ کە تازە دەربچێت ٢-گەندە موو یان گەندەپەڕ/ وردەپەڕ.

(زَغَبُ البَراعِم) (ز): تووکی سەرگۆپکەی درەخت کە تازە دەردەچێت بە تایبەتی تازە گۆپکەی مێو. عەرەب‌و هیندییەکان لە تووکی دارخورما هەندێك جۆرە کووتاڵیان دروستدەکرد.

(ألزَّغَب): تووکی چروپڕی هەندێك زیندەوەر وەك مانگاو نەسپ کە دەکرێت بە ناواخنی زین‌و کورتان.

(ألأزْغَب (م) زَغْباء (ج) زُغْب): ١-تووکدار ٢-بەچکەقەتێ/ کوڕکوڕ.

(ألزُّغْبَة) (ح): جۆرە قرتێنێکە لە مشك دەچێت‌و لەو گەورەترەو لەناو درەختدا دەژی‌و زستان دەنوێنێت‌و نایەتە دەرەوە.

(ألزُّغابَة والزُّغابِي): وردەپەڕ یان نەرمەموو/ گەندەموو/ گەندەپەڕ.

«ماأصبتُ مِنهُ زُغابَة»: تا، تاڵە گەندەموویەکیشم لێدەستنەکەوت.

(ألزُّغْبُب): کورتەبنەی چرووك/ ڕژد.

٢-(زَغْبَرَ- الثَوبُ): بەرگەکە تووکیهەڵدا یان شۆکەی لیبۆوە.
(أَلزَغْبَر): تووکی یان شۆی جلی تازە.
(«أَخَـذَ الشـيءَ بِزَغْبَـرِه»): هەمـوو شتەکەیبرد.
أَلزُغبـر والزِغْبُر: أَلزَغْبَـر): ١-تووکی جلی تازە یان شۆی.
(أَلزُغْبُرة): ١-تووکە وردە (عامية) وشەکەیش لە (الزَغَب)ەوە بەلادانی وەرگیراوە ٢-تیسـکی قەیفە، زمانە ڕەستیەکەیشی (أَلزئبَرَة)یە.
زغد: ١-(زَغَدَ- السَـقاءَ زَغداً): مەشکەکەی گوشـی تا کەرەکە لـە دەمە تەسـکەکەیەوە بێتەدەرێ.
(-فُلاناً): قورگی فیساری گوشی.
(-البَعيرُ): حوشترەکە توند بۆڕاندی.
(-النَهرُ): ڕووبارەکە پڕبوو سەریکرد.
(أَزغَدَ- تِ المَـرأَةُ وَلَدَها): ژنەکە کوڕپەکەی دانا/ بووی.
(أَلزَغيـد والزَغيـدَة): کـەرە کە لـە دەمی مەشـکەوە دەردێـت کاتـی گوشـینی دەمی مەشکەکە.
(نَهرٌ زَغّادٌ): ڕووبارێکی لێوانلێو/ ئاوزۆر.
٢-(زَغَـدَ- هُ بِالـكَلامِ. زَغْـداً): بـە قسـە ڕقیهەستاندو تێژە تێژەیدا/ جووڵاندی.
زغـر: ١-(زَغَرَ- الشـيءَ زَغْراً): شـتەکەی داگیرکرد/ چنگی بە شتەکەدا گرت.
٢-(زَغَرَ- الشَـيءُ): شـتەکە بێئەندازە زۆر بوو/ زۆر زۆر بوو.
(-البَحرُ): دەریاکە هەستاو کشاو پڕبوو.
(أَلزَغـر والزَغـر- مِن كُلِّ شـيءٍ): زۆریی بێئەندازەیی هەموو شتێك.
٣-(زَغْرَبَ): پێکەنی.
(أَلزَغْرَب): ئاوێکی زۆر.
(بِئـرٌ زَغْرَب وزَغْرَبَـةٌ): چاڵاوێکی فرەئاو/ ئاوزۆر.
٤-(زَغْـرَدَ- البَعـيرُ. زَغْـرَدَةً): بۆڕەبـۆڕ بۆڕاندی.
(زَغْـرَدَةُ النِسـاءِ في الفَـرَحِ (ج) زَغاريد): تلیلیلی ژنان لە شاییو خۆشیدا.
زغـف: ١-(زَغَفَ- الماءُ. زَغْفـاً): ئاوەکە زۆر بوو.
(-في حَديثِهِ): زۆری وتو درۆی تێداکرد.
(«زَغَفَ كَلاماً كثيراً»): قسەیەکی زۆریکرد/ زۆربڵێیەکی زۆریکرد.
(«زَغَف لَنـا مالاً كثيراً»): سـامانو ماڵێکی زۆری بەسەردا داین.
(إِزدَغَـفَ- الشَـيءَ): شـتەکەی وەرگـرتو هەمووی ڕاماڵیو بردی.
(أَلزَغْف) (مص): هەورێك ئەستبکاتو ڕووی ئاسمانی گرتبێت.
(أَلزَغّاف): زۆربڵێ/ چەنەباز، قەرەچەن.
(أَلمِزغَف): لرفلێدەرێکی تێرنەخۆر کە هەموو

شتێك بماشێتەوەو بیخوات.

٢-(زَغَـفَ- هُ بِالرمـحِ. زَغْفـاً): نێـزەی پێداکرد.

(ألزَغْف) (مص): زرێی فراوانو درێژ.

(دِرعٌ زَغیـفٌ): زرێیەكـی فراوانـی قایمی زنجیرپتەو.

دروعٌ زَغْفٌ وزَغَـفٌ وأزغاف وزُفُوف: زرێی فراوانی قایمی زنجیرپتەو.

(ألزَغْفَـةُ والزَغَفَةُ): زرێـی فراوانی قایمو تۆکمە.

٣-(ألزَغَف): ١-تەلاشـەدار/ وردەدار ٢-سەری پەلە بێهێزەکان.

زغل: زَغَـلَ- الماءَ. زَغـلاً): ئاوەکەی جۆرە جۆرە ڕۆکرد/ بە چەند جارێك ڕۆیکرد.

(-الشَرابَ): شـەربەتەکەی/ خواردنەوەکەی تفکردەوە.

(-الصَبيُّ أُمَّهُ): کۆرپەکە دایکی مژی.

(«زَغَـلَ الذَهَـبَ وغَـیرَهُ»): دەغەڵیـی لە زێڕەکەدا یان شتیوادا کرد (عامیة).

(أزغَلَ- الماءَ): ئاوەکەی ڕۆکرد/ ڕشت.

(أَزْغَـلَ-ت الأُمُ وَلَدَها): دایکەکە شـیری بە منداڵەکەیدا.

(-الطائـرُ فَرْخَـهُ): باڵندەکە بـە دەنووکی خواردنی بە بەچکەکەیدا.

(-الشَـرابَ): شـەربەتەکەی هێنایـەوە/ تفکردەوە.

(ألزَغَل): دەغەڵیی/ گزی/ ساختەکردن.

(ألزُغْلِيُّ): سـاختەباز/ گزیکەر/ ساختەچی/ دەغەڵیکەر.

(ألزُغْلَـةُ): ١-تفکردنـەوەو هێنانـەوەی خواردنـەوە بـە دەم ٢-پڕ گوپێـك ڕۆکردنی ئاو.

(ألزُغْلـول (ج) زَغالیل): ١-منـداڵ/ کۆرپە ٢-بەچکە کۆتر (عامیة). ٣-پیاوی سووکەڵەی خێرا.

زغم: تَزَغَّمَ- الجَمَلُ): حوشترەکە دەنگەکەی بە کاکیلە دایەوە.

(«تَزَغَّمَ- الرَجُلُ»): کابرا بە تووڕە بوونەوە قسەیکرد.

(ألزُغوم والزُغْموم): لاڵەپەتە کەسێکە زمانی بیگرێتو قسەی باش بۆ نەکرێت.

زفّ: ١-(زَفَّ. زَفّـاً وزُفُوفـاً وزَفیفـاً): خێرایکرد.

(-تِ الریحُ): باکە هێواش هەڵیکرد.

(-الطائرُ. زَفّاً وزفیفـاً): باڵەکانی کردەوەو خۆی هەڵدا.

(-البَـرقُ زَفّاً وزفافـاً): هەورەتریشـقەکە شەوقیدایەوە.

(أَزَفَ- الرَجُلُ): پەلەیکرد/ خێرایکرد.

(-هُ): خێراییپێکرد.

(إسْـتَزَفَّ- هُ السَـیلُ): لافاوەکە/ لێشـاوەکە بەکێشیکردو بردی.

(-ه السَيرُ): ڕۆیشتنەكەی هێواش بووەوە.
(أَلزُفَّةُ): دەستە/ تاقم.
(أَلزَفَّةُ): جارێك.
(«جئتهُ زَفَّـةً أو زَفَّتَين»): جارێك یان دوو جار بۆ لای هاتم.
(ألأزَف): خێرا/ گورج.
(أَلزَفیـف والزَفّـان والزَفّاف): سـووكەڵەی خێرا.
(أَلزَفُوف): حوشترمرخ.
(-مِـنَ النُوق): مێحوشـتری جـوانو خێرا ڕۆیشتو.
(قَوسٌ زَفوف): كەوانی خۆشلەرە.
٢-(زَفَّ- العَروسَ إلى زَوجِهـا. زَفّاً وزِفافاً): بووكێی بۆ زاوا گوێزایەوەو خەڵاتیكرد.
(أَزَفَّ- العَروسَ إلى زوجِها): بووكێی بۆ ماڵی زاوا گوێزایەوەو خەڵاتیكرد.
(إزْدَفَّ العَروسَ): بووكێی گوێزایەوە.
(-الحِملَ): بارەكەی هەڵگرت.
(زَفَّةُ العَروسِ) (عامیة): گوێزانەوەو گێڕانی بووكێو شایىو زەماوەند بۆكردنی (عامیة)
(المِزَفَّـةُ): ئەو هۆیەی بووكێی بـۆ ماڵی زاوا پێدەگوێزرێتەوە نەسپ بێت یان ئوتوموبیل یان كەژاوە یان هەر هۆیەكیتر بێت.
٣-(أَلزِف): وردەپەڕ.
أَلزِفَف: وردەپەڕی تێكئاڵاوی باڵندە.
(ألأزَف): ١-توند/ خێرا ٢-هەر شتێك تێكئاڵانی تێدابێت.
٤-(زَفْـزَفَ- الرَجُـلُ): ١-خێـرا ڕۆیشـت ٢-ڕێكوپێك ڕۆیشت.
-الطائِرُ: باڵندەكە باڵەكانی فشكردەوە.
(-تِ الریحُ الحَشیشَ): باكە پوشەكەی ڕاداو وژەی لێهێنا.
(-المَركَبُ): دەنگی هۆسوارەكە بیسترا.
(أَلزَفْزَف والزَفْزاف): بای توندی سـەرومڕو بێپشوو.
(أَلزَفْـزاف): ١-بـای توندی سـەرومڕ ٢-(ح) وشترمرخ ٣-سووك.
زفـت: زَفَـتَ – الإنـاءَ. زَفْتـاً): قاپەكەی پڕكرد.
(-الرَجُـلَ): ١-پیاوەكـەی تـووڕە كـرد/ ڕەقهەسـتان ٢-ڕێپلێگرت ٣-دەریكرد ٤-ماندوو شەكەتیكرد.
(«زَفَتَ الحدیثَ في أُذُنِ الأَصَمّ»): قسـەكەی بە گوێی كەڕەكەدا كرد/ قسەكەی بە فیڕۆ ڕۆیشت.
(زَفَّتَ السَفینَةَ): قیری لە پاپۆڕەكە هەڵسوو.
(أَلزِفت (لك) (یونانیة): قیر.
زفـد: (زَفَـدَ –الإنـاءَ. زَفْـداً): قاپەكەی/ دەفرەكەی پڕكرد.
(-فَرَسَهُ شَعیراً): ماینەكەی تێر جۆ كرد.
(-تِ المالَ): داراكەی هەموو برد.
زفر: ١-(زَفَرَ-تِ النارُ زَفْراً وزفیراً): ئاگرەكە گڕیگرتو كەوتە گڕپەگڕپ.

(-الرَجُلُ): هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا.
(-الحِمارُ):کەرەکە دەستی بە زەڕینکرد.
(أَلزَفــر (ج) أَزفــار): کۆڵــی گــران (چونکــە هەڵگرەکەی هەناسەی قوڵ قوڵ هەڵدەکێشێت).
(أَلزَفــرَة (ج) زَفَــرات): ١-هەناســەی قووڵ هەڵکیشــان ٢-زەڕینی کەر (دەشــێت شــاعیر بیکات بە (زَفَرات).
(أَلزُفُـــرَةُ): ١-هەناســـەی قووڵــی هەڵکێشــان ٢-هەناسەی گەرم (بە کڵپەی ئاگر دەچوێنرێت).
(أَلزافِــرَةُ (ج) زَوافِــر): کــەوان (لەبــەر دەنگدانەوە).
(أَلزَفــیر) (مــص): ١-ســەرەتای زەڕەی کەر. والشَهیق: دوایی زەڕینی کەر.
أَلشَهیق): هەناسەوەرگرتن.
(أَلزَفیر): هەناسەدانەوە.
(أَلمَزفَر والمُزدَفَر): ١-هەناســەی قووڵوەرگرتن ٢-شــوێنی هەناســەلێوەرگرتن‌و هەناســەی قووڵدان‌و پشوودان.
٢-(زَفَرَ-تِ الأَرضُ زَفــراً وزَفیراً): زەویەکە گیای دەرکرد، سەوز بوو.
٣-(زَفــرَ- المــاءَ. زَفــراً): ئــاوی هەڵکێشــا، هەڵێنجا.
(-الشيءَ): شتەکەی هەڵگرت.
(إزدَفَرَ- الشيءَ): شتەکەی بۆ هەڵگیرا.
(أَلزِفــر (ج) أَزفــار): ١-کونــدە ٢-کەلوپەلی کۆچکەر/ گوزارکەر.

أَلزُفَر: ١-بەهێزێك کە کوندەی پێهەڵبیگرێت ٢-دەریــا ٣-روباری گەورە کە ئــاوی زۆر بێت ٤-ســەردارو گــەورە ٥-بەخشــندەو دڵفراوان ٦-بەخشــینێکی زۆر ٧-شــێر ٨-دلێــر/ ئــازا، نەبەرد.
(أَلزَفَنُ): راگری درەخت، شــتێك بدرێتە بەر درەخت.
(زَفرَةُ و زُفرَةُ الدابَّــةِ): لاورگی دەرپەڕیوی چوارپێ.
(فَرَسٌ أَزفَر): ئەسپی لاورگدەرپەڕیو.
(أَلزافِرَةُ (ج) زَوافِر): ١-سەرشان‌و خوارەوەی تا ژێر مل ٢-ئاغا/ سەردار/ گەورە.
(زافِرَةُ الرَجُلِ): کەسوکارو خێڵ‌و لایەنگرانی پیاو چونکە پشتیدەگرن.
(زافِرَةُ البِناءِ): راگری خانوو.
(أَلزَوافِــر): ١-کەنیزەکــی کونــدە هەڵگــر ٢-داربەستی مێو ٣-پەراسوو.
(«فَرَسٌ شَدیدُ الضُلوعِ»): ئەسپێکی پەراسوو قایم. واتا قایم‌و بەهێز.
(«زَوافِــرُ المَجدِ»): هــۆو کۆڵەکــەی راگری شکۆیی‌و سەروەریی.
(أَلمَزفور- مِــنَ الــدَواب): چوراپێی جومگە قایم‌و پتەو.
٤-(تَزَفَّرَ): بە دەستووری دیانەکان خواردنی گۆشــت‌و شــیرو ئــەو بابەتانە (ســریانیة) بەرامبەرەکــەی نەخواردنیانــە لــە کاتــی

دياريكراودا.
٥-(أَلزِفْـر (ج) أزفـار): ١-كۆمەڵە ٢-دەسـتە سەربازی سوپا.
(أَلزُفَر): دەستە سەربازی سوپا.
(زَفْرَةُ وزُفْرَةُ- الشَيءِ): ناوەندی/ ناوەراستی شتەكە.
(أَلزافِرَةُ (ج) زَوافِـر): ١-قەوماوی جەرگیر/ وەی/ چورتـوم. ٢-خوارپـەری تیرەكـە یـان خوار سـێیەكی نووكەكەی ٣-كۆمەڵە ٤-دەستە سەربازی سوپا.
(أَلزَفير): وەی/ چورتووم، بەڵا، ئاپۆرە.
زفن: ١-(زَفَـنَ. زَفْنَاً): ١-سـەمایكرد ٢-توند پاڵینـاو لەقەی وەشـاند وەك سـەما بكاتو هەڵپەرێت.
(«دَنَوتُ مِنْهُ فَزَفَنَني»): لێینزیكبوومەوەو لەقەیلێدام/ شەقی تێهەڵدام.
(أَلناقَةُ الزافِنَة والزَفُون): مێحوشتری شەل.
(أَلزَفّان): سەماكەر/ هەڵپەر.
(أَلإِزفَنَّة): جووڵە/ بزوە.
(رَجُلٌ إِزفَنَّة): پیاوێكی بزێو.
٢-(أَلزِفْن (ب): چەترێكە لەسـەر سـەربان هەڵیدەدەن.
٣-(أَلزَيزَفـون) (ن): أَخلامـور): سـنجوو/ پارزی. درەختێكی جوانە گوڵەكەی سـپییەو وردە بە شـێوەی هێشـووە بۆنی زۆر خۆشە بەرەكـەی وشـكە داخـراوە تاكـە ناوكە. بۆ جوانیی دەروێنرێت. گوڵەكەی لە پزیشـكیدا بەكاردێت لەگەڵ چادا دەكوڵێنرێت بۆ ئازاری سەرێشە باشە.
(ناقَةٌ زَيزَفون) (ح): مێحوشترێكی خێرا.
زَفی: ١-(زَفَـىـ-ت القَوسُ زَفْيـاً و زَفَيانا): كەوانەكە دەرنگەیهات.
(-تِ الرِيحُ السَّحابَ والتُرابَ ونَحْوَهما): باكە هەورەكەو خۆڵەكەی راداو دایە پێشخۆی.
(أَزْفی- الشَـيءَ): شتەكە لە شـوێنێكەوە بۆ شوێنێكیتری گوێزایەوە.
(«أَزفيـتُ العَروسَ»): بووكێـم بۆ ماڵی زاوا گوێزایەوە.
(أَلزافي): سووكەڵەی گورجوگۆڵ.
(أَلزَفَيان) (مص): ١-سووكەڵەیی ٢-سووك.
ناقَةٌ زَفَيان: مێحوشترێكی خێرا/ چابوك.
(أَلمُزفِيّ والمُنْزَفِي والمُتَزَفِيّ»): تۆقێنراو.
٢-(زَفَی- الرَجُلُ بِنَفسِـهِ زَفْيـاً و زَفَياناً): خۆی كرد بە قوربانیی.
زقّ: ١-(زَقَّ- الطائِرُ. زَقّاً): ریقنەیكرد.
(-فَرخَـهُ): بـە دەنووكـی خواردنـی بـە بەچكەكەیدا.
(أَلـزَقّ): خواردندان بە باڵندەو بە زۆریی بۆ زوو قەڵەوكردنیان/ دابەستن.
(أَلزَقَقَة): ١-كۆتـری میلدار كە گمەگمیەتیو بە دەمی بەچكەكەیدا دەرشـێتەوە، خواردنی دەداتێ ٢-كەسانێكی بە سۆزو میهرەبان لەگەڵ

منداڵی وردا.

٢-(زَقَّ- الكَبشَ. زَقّاً): بەرانەكەی كەوڵكرد لە سەریەوە بۆ قاچی پێستەكەی داماڵی.

(زَقَّقَ- الكَبشَ): بەرانەكەی كەوڵكرد.

(-الجِلدَ): تووكی پێستەكەی داماڵی/ لێكردەوە.

(اَلزِقّ (ج) أزْقاق وزِقاق وزُقّاق وأزُقّ): كونەكە تووكەكەی دەبرێتەوەو هەڵناكێشرێت بۆ ئاو هێنانە.

(زِقُّ الحَدّاد): مووشەدەمەی ئاسنگەر.

(ألزُقّ (ج) زِقَقَة): مەی.

(اَلزَقّاق): مەیگرو شەرابگر.

٣-(اَلزُقاق (ج) أزِقَّة زُقّان): ١-هێڵی شەمەندەفەر ٢-كۆڵان/ كووچەو تەسكەرێ (دەكرێ بە مێو بە نێر).

(ألزُقَّةُ والزُقَق) (ح): مریشكە ڕەشە. باڵندەیەكی ئاوییە تا دەستی بۆ نەبەیت ناڕوات. ئەوسا خۆی بە نوقوم دەكات و دووردەكەوێتەوە.

٤-(زَقْزَقَ- الطائِر. زَقْزَقَةً و زِقْزاقاً): ١-پەلەوەرەكە/ باڵندەكە ڕیقنەیكرد ٢-جیواندی. جووكاندی. قووقاندی. خوێندی. گماندی قیراندی (بە هەموو دەنگێكی باڵندە دەڵێن).

٣-(-الرَجُلُ): وردەپێكەنینێكیكرد/ كەمێك پێكەنی.

(-فَرخَهُ): بە دەنووك خواردنی بە بەچكەكەیدا.

٥-(زَقْزَقَ- الصَبِيَّ. زَقْزَقَةً وزِقزاقاً): منداڵەكەی هەڵپەڕاند.

(-الرَجُلُ): سووكەسەنگبوو.

(ألزَقْزاق): ١-پێسووك لە ڕۆیشتندا ٢-(ح)جۆرە مێروولەیەكە.

زقب: ١-(زَقَبَ- الجرذُ في جُحرِهِ. زَقْباً): مشكەكە خۆی بە كونەكەیدا كرد.

(-هُ في الجُحرِ): مشكەكەیكرد بە كونەكەیدا.

(إنْزَقَبَ- الجرذُ في الجُحرِ): مشكەكە چووە كونەكەیەوە.

٢-(زَقَّبَ- المُكّاءُ): (كلاوكوره/ پەپووە) كە خوێندی.

٣-(ألزَقَب): ١-باریكەرێ ٢-نزیكی.

(«رَمَیتُهُ مِن زَقَبٍ»): لە نزیكەوە تێمگرت.

زقح: (زَقَحَ-القِردُ. زَقحاً و زُقاحاً): مەیمونەكە قیژاندی/ قیراندی.

زقع: (زَقَعَ- الدیكُ. زَقعاً و زُقاعاً): كەڵەشێرەكە قوقاندی/ خوێندی.

(- الحمارُ): كەرەكە كەوتە تركەندنێكی توند.

زقف: ١-(زَقَفَ- الشيءَ زَقْفاً): دەستی بە شتەكەدا گرت/ شتەكەی داگیركردو تالانكرد یان فڕاندی.

(تَزَقَّفَ وازْدَقَفَ- الشيءَ): جنگی بە شتەكەدا گرت/ تالانیكرد یان فڕاندی.

(-اللُّقمَةَ): پاروومكەی قووتدا.

(«تَزَقَّفَ الكـرةَ بالصولجان»): تۆپەكەی بە داردەستە سەرنوشتاوەكە فڕاند.

٢-(زَقَّفَ) (عامية): چەپڵەیلێدا. چەپڵەیكوتا.

زقل: (زَوقَلَ- العَمامَةَ): ئەمسەرو ئەوسەری سەروبەسـتەكەی/ مێزەرەكـەی داهێشـت/ دانیشان.

(زَواقيلُ- العَمامَـةِ): قژی دەركەوتووی ژێر مێزەرەكە.

زقم: (زَقَمَ وازْقَمَ- هُ. زَقْماً): كردی بە پاروو قووتیدا.

(زَقَّمَ- هُ): زەقنەمووتی دەرخواردا.

(أزقَمَ- هُ الشيءَ): شتەكەی پێقووتدا.

(تزَقَّـمَ): ١-كـردی بـە پـاروو خـواردی ٢-زەقنەمووتی خوارد.

(-اللبن): شیری زۆر خواردەوە.

(الزَقْمَةُ): ١-تاعون ٢-جارێك پارووگرتن.

(الزَّقُوم): زەقنەمووت/ هەموو خواردنێك كە بكوژێت.

زقـن: (زَقَـنَ- الحِمْـلَ. زَقْنـاً): كوڵەكەی هەڵگرت.

(أزْقَـنَ- هُ): یاریـدەی هەڵگرتنـی دا/ باركردنیدا.

زقا: ١-(زَقا وزَقى- الطائِرُ زَقْواً وزُقاءً وزُقِيّاً وزِقِيّاً وزُقُـوّاً وزَقْيـاً): باڵندەكە/ مەلەكە/ پەلەورەكـە خوێندی/ زیقانـدی/ قیراندی/ قووقاندی/ جریواندی.

(زاق (ج) زَواق)م) زاقِيَة (ج) زَواقٍ): باڵندەی قیڕەكردو/ خوێندو/ دەنگ لێوەهاتوو.

(«هـوَ أثقَلُ مِـنَ الزَّواقي»): لە كەڵەشـێر سـەنگینترە (گوایـا شـەوان بۆ قسـەكردن كۆدەبوونـەوەو پێـوەی خەریكدەبـوون ئەگەر كەڵەشـێر بیخوێندایەبە ئاگادەهاتن‌و دەیانزانـی كە شـەو دەرەنگبـووەوو بڵاوەیان لێدەكردو دەرۆیشتن.

(-الصَبيُّ): منداڵەكە لە تك‌و تاسـەوە چوو/ زۆر گریا.

(أزقى- هُ): گریاندی/ خستیە گری.

(الزِّقِيَّة): هاوارو دەنگەدەنگ.

٢-(الزُقيَة): تۆپەڵە پارە یان شتێكی ئاوەها.

زكّ: (زَكَّ- الشَـيخُ. زَكّاً و زَكَكاً و زَكيـكاً): پیرە كورگـە لۆقەیكرد یان لەبـەر بێهێزیی هەنگاوەكانی كورتكردنەوە.

(-الغُلامُ زَكّاً): مێردمنداڵەكە ڕایكرد.

(زُكَّ-الرَجُـلُ): ١-زۆر پیر بـوو/ ئیفتادە بوو ٢-بەهۆی نەخۆشییەوە لاوازو بێهێز بوو.

(الزُكّ) (ح): بەچكەی كۆترەباریكە.

٢-(زَكَّ- القربَةَ. زَكّاً): كونەكەی پڕكرد.

(-هُ الماءَ): ئاویدایەو تینوێتی شكاند.

(إزدَكَ- الزَرعُ): كشتەكە تێرئاو بوو.

٣-(زَكَّ- على فلان زَكّاً): لە فیسار گەرمبوو/ تووڕە بوو.

(تـــزَكَّكَ): چەکەکەی لە خۆیدا، هەڵگرت یان کەرەسەکەی هەڵگرت.

(اَلزُكَّةُ): داخ/ خەفەتو توورەیی.

(اَلزِكَّةُ): چەك.

٤-(زَكَّ- بَسَلْحِهِ. زَكّاً): ڕیقنەیکرد.

٥-(أزَكَ- على الأمرِ): لەســـەر کارەکە ســـوور بوو/ پێیداگرت.

بِرَأيِهِ: لە ســـەر ڕاکەی خۆی سوور بوو. گوێی نەدایە ڕای کەس/ پێیداگرت.

٦-(زَكْزَكَ- الشَّيخُ): پیرەمێردەکە لە بێهێزیدا هەنگاوەکانی کورتکردەوە.

(زَكْـــزَكَ- هُ فَتَزَكْزَكَ) (عامية): ختووکەیدا ئیتر ختووکەیهات.

(تَزَكْزَكَ): چەکەکەی هەڵگرت.

زكأ: ١-(زَكَأَ- هُ الدَراهِـــمَ زَكْأً): پارەیدایە یان پەلەی لە پارەدانەکەدا کرد.

(-هُ حَقَّهُ): مافەکەی خۆی پێدا.

(إزدَكَأَ- حَقَّهُ مِنهُ): مافەکەی خۆی لێسەند/ لێوەرگرت.

(رَجُلٌ زَكَأٌ وزُكَأَةٌ وزُكاءُ النَّقدِ): پیاوێکی سەر ڕاستە.

٢-(زَكَأَ- إلَيهِ. زَكْأً): پەنایبۆبرد.

(اَلمَزكَأُ): پەناگا.

٣-(زَكَأَ- هُ. زَكْأً): لێیدا.

زكب: (زَكَبَ- الإناءَ زَكْباً وزُكوباً): قاپەکەی پڕکرد.

(-تِ المَــــرْأةُ وَلَدَهـــا): ژنەکـــە منداڵەکەی بە ژانو نقەکردنێك بوو.

(إنزَكَـــبَ- البَحـــرُ): نـــاوی دەریاکـــە ڕژایە شوێنێکی نزمەوە یان لەبەری ڕۆیشت.

(اَلزُكْبَةُ): منداڵ/ کورپە/ ساوا.

زكت: (زَكَـــتَ وزَكَّـــتَ وأزْكَـــتَ — الإناءَ): قاپەکەی/ دەفرەکەی پڕکرد.

زكر: (زَكَّرَ وتَزَكَّرَ- الإناءُ): قاپەکە پڕبوو.

(اَلزُكْـــرَةُ (ج) زُكَر): دەفرێکە لە پێســـتە بۆ مەی یان سرکەو شتیوەهایە.

زكم: (زَكَـــمَ وأزكَمَ القربَةَ. زَكْماً): کوندەکە یان مەشکەکەیپڕکرد.

(-هُ): تووشـــی هەڵامەتیکـــرد (لـــە بنچینەدا لـــە وشـــەی (اَلزُكـــام)ەوە هاتووە کـــە واتای بێتاقەتییە.

(زُكِمَ): تووشی هەڵامەتبوو.

(مَزْكوم): هەڵامەتگرتوو/ هەڵامەتاوی.

(اَلـــزُكام (طب): هەڵامەت (ئاوبەلووتدا دێتە خوارێ لەبەر هەوکردنی پەردەی ناو لووت).

٢-(زَكَـــمَ وأزكَمَ- بِهِ أُمُّهُ زَكْماً): دایکی ئەوی بوو/ ئەوی خستەوە.

(اَلزَكْمَةُ): وەچە/ تۆو/ توخم.

(«لِفُلان زَكْمَةُ ســـوءٍ»): فیســـار وەچەیەکی ناجسنو نارەسەنو بەدی خستۆتەوەو هەیە.

(اَلزُكْمَةُ): منداڵی پاشەبەرە.

(هُـــوَ زُكْمَـــةُ وُلدِ أبيـــهِ): ئەو پاشەبەرەی

منداڵانی باوکیەتی/ دوایینیانە.
٣-(اَلزُكْمَةُ): چارەگرانی نەزاندوو.
زكــن: ١-(زَكِنَ- الأمرَ زَكَنــاً): پەیبەكارەكە برد/ مێشكی بۆ كارەكە چوو ٢-لێیوردبووەوە ٣-تێیگەیشت ٤-مێشكی بۆیچوو.
(«زَكِنتُ أَنَّهُ رجُلٌ سوءٍ»): زانیم كە پیاوێكی خراپە.
(-مِنهُ عَداوَةً): دوژمنایەتیی لێبینی.
(زَكَّنَ): وایبۆچوو.
(-عَلَيــهِ): كاركــەی لێتێكچــوو/ ســەری لێدەرنەكرد.
(أَزكَنَ- هُ الأمرَ): فێریكردو تێیگەیاند.
(-الشَيءَ): بیری بۆ شتەكە بە شێوەیەك چوو راستیش دەرچوو.
(رَجُلٌ زَكَنٌ): پیاوێكی زیرەكو هوشیار.
(اَلزَكانَــة والزَكانِيَّــة): بــاش بۆچــوونو هەڵهێنانی شت.
٢-(زَكِــنَ- إِلَيــهِ زُكونــاً): پەنایبۆبــردو تێكەڵاویبوو.
(زاكَنَ- هُ): ١-لێینزیكبووەوە.
(«هــذا جَيــشٌ يُزاكِــنُ الأَلفَــين»): ئەمە ســوپایەكە نزیكەی دوو هــەزار كەس دەبێت ٢-لێینزیكبووەوە لەگەڵیدا دانیشت.
زكا: ١-(زَكا وزَكِــيَ- الــزَرعُ. زَكاءً وزُكُــوّاً وزَكِيّ): كشتەكە گەورە بوو و گەشەیكرد.
(-تِ الأَرضُ): زەویەكە خۆشبوو.
-الرَجُلُ): خۆشگوزەرانبوو/ پێگەیشت/ بەناز بوو.
(زَكَّى): گەشەیكردو زۆر بوو.
(-هُ اللهُ): خودا گەشەی پێكردو پێیگەیاند.
(أَزكَى- الزَرعُ): كشتەكە گەشەیكرد.
(-هُ اللهُ): خودا گەشەی پێكردو زۆریكرد.
(تَزَكَّى- الشيءُ): گەشەیكردو زۆر بوو.
(اَلزاكــي (فــا) (ج) زُكاة): گەشــەكردووی خۆشبوو.
اَلزَكِيّ (ج) أزكياء (م) زَكِيَة: گەشــەكردووی خۆشبوو.
(«أَرضٌ زَكِيَّــة»): زەوییەكــی بەپیــتو گۆشتەزەوی.
٢-(زَكا وزَكِيَ- الرَجُــلُ زَكاءً وزُكُوّاً وزَكَىً): ١-پیاوەكــە چــاكو جوانكردە بــوو ٢-بوو بە پیاوچاكو پاكو راستبوو.
(«هذا لايَزكو بِكَ»): ئەمە شایانی تۆ نییە.
(زَكّى- هُ اللهُ): ١-خودا پاكیكردەوە ٢-چاكیكردو خســتیە ســەر رێــی راســت ٣-زەكاتەكــەی وەرگرت.
(-نَفسَهُ): ١-خۆی هەڵنا ٢-خۆی پاككردەوە.
(- مالَــهُ): زەكاتــی داراكەیــدا/ داراكــەی پاككردەوە.
(تَزَكّى): ١-خێریكرد ٢-پاكبووەوە.
(اَلــزَكاة (ج) زَكاً وزَكَــوات): ١-زەكات كــە ســامانەكەی پــێ پاكدەكرێتــەوە ٢-خێــرو

سەدەقە ٣-خاوێنیو پاکی ٤-پوختەی شت.
(اَلزَكِـيّ (ج) اَزْكِيـاء (م) زَكِيّـة): ١-ئەوەی کە باشـبێت ٢-پاکو بێگەرد ٣-خێرەوەمەندو پیاوچاک ٤-دەروونو داوێنپاکو بێگوناح.
(اَلتَزكِيَة): ١-بەباشـدانان/ بە چاك ناوهێنان ٢-زەکات ٣-پـاکو پوختەکـردن ٤-پـاکو بێگەردیی.
(تَزْكِيَةُ الشُهود): بەباشـدانانی شایەتەکانو هێنانە پێشەوەیان.
٣-(زَكّى): تینوویبوو.
٤-(اَلزَكا): جووت (هی ژمارە).
(«اَخَسـاً هـذا أم زَكا»): ئەمـە تاکـە یـان جووت.
زلّ ١-(زَلّ. زَلاً وزَلَـلا و زُلولاً وزَليلاً ومِزَلّةً وزُلّيلى وزُلّيلاء): خلیسکاو کەوت.
(-عَـنِ الحَقّ أو الصَوابِ): لە ڕاسـتیو هەق لایدا/ گومڕا بوو.
(-عُمْرُهُ): تەمەنی کۆتاییهات.
(-زَليلاً و زُلولاً): زوو تێپەڕی/ ڕابورد.
(-زَلّلاً): کەفەڵی سووکەڵەو لاواز بوو.
(اَزَلّ (م) زَلاّء (ج) زُلّ): سـمتو کەفـەڵ سووکەڵەو بچووکو لاواز.
(اَزَلّ- هُ): ١-هەڵیخزاند هەڵیخیسکاند ٢-تووشی گوناح یان هەڵەیکرد.
(اِسْـتَزَلّ- هُ): ١-هەڵیخلیسـکاند/ خزانـدی ٢-گوناهی پێکرد ٣-داوای لێکرد گوناهبکات.

(اَلـزُلّ): شـوێنی خلیسـك/ ئەو شـوێنەی خلیسـکێنەی لێدەکرێت (بـۆ نێرو مێ وەك یەکە).
(«مـكانٌ زُلٌّ وأرضٌ زُلٌّ»): شـوێنێکی خزەو زەوییەکی خلیسکە.
اَلزَلل (مص): ١-شـوێنێکە خلیسکێنەی تێدا دەکەن یان تێـدا دەخزێن (بۆ نێرو مێ وەك یەکە). ٢-گوناهکردن کەوتنە گوناهەوە.
(«اَسْـتَغْفِرُ اللهَ مِـن زَللي»): لێخۆشـبوونی گوناهەکانم لە خودا دەخوازم.
(اَلزَلّـة (ج) زَلاّت): ١-گونـاه، هەڵەی خراپ/ خراپەکـردن ٢-جارێـك پێخلیسـکان بەرەو خراپە ٣-کەوتن.
(اَلزِلّة): بەردی لووس.
زِلّ: بەردێکی لووس.
(مـاءٌ زَلـول وزُلازِل): ئاوی شـیرینی پاکی روون/ ئاوی زوڵاڵ.
(اَلزُلال): زۆر خز/ زۆر خلیسك.
(ماءٌ زُلال): ئاوی شیرینو پاکو روون.
(اَلزَليل): سووك ڕۆیشتن.
(ماءٌ زَليل): ئاوی شیرینی روونی پاك.
(اَلاَزَلّ (م) زَلاّء (ج) زُلّ): ١-کەفـەڵو سـمت سووك ٢-خێرا.
(قَـوسٌ زَلاّء): کەوانێکی تونـد کە تیرەکەی خێرا لێدەردەچێت.
(اَلمَزَلّة والمَزِلّة (ج) مَزالّ): خلیسکە. خزگە.

٢-(أَزَلَّ- هُ إلى القَــوم): پێشكەشــيكردن/ خستيە بەردەميان.

(«أزَلَّ- إلَيــهِ نِعَمــةً»): چاكەو پياوەتييەكى لەگەڵدا كردو پێشكەشكرد.

(«أزَلَّ إلَيــهِ مِن حُقِّهِ شــيئاً»): شــتێكى لە مافەكەى خۆى پێشكەشكرد/ دايە.

(ألزُلَّةُ): چاكەو پياوەتى.

(ألزَلَّــة (ج) زَلاَّت): ١-نــان بــۆ خەڵكــردن/ ميوانداريى ٢-شــايى و زەماوەند ٣-نانخواردن يان بردنى خواردن لەســەر خوانى دۆست يان خوێشێك.

ألمُزِلّ: نانبدەو چاكەكار.

٣-(زَلَّ- الدِرهَمُ. زُلولاً): پارەكە كەمسەنگبوو.

(زال (ج) زَوالّ): پارەى كەمســەنگ/ سەنگ ناتەواو.

(دَراهِــمٌ زَوالّ): پەنجايــى/ پارەى ســەنگ ناتەواو.

(ألزَلَل): ناتەواو/ كەمبوو.

(«في ميزانِهِ زَلَلٌ»): شايەنەكەى/ ترازووەكەى سەروخوار دەكات/ ناتەواوە/ دەخوات.

٤-(ألزُلَّة): تەنگەنەفەسى/ هەناسەتوندىى.

(ألزَليــل) (ط): حەڵواى نــاردو هەنگوين = (ألفالوذ) (فارسية).

٥-(زَلــزَلَ- اللهُ الأرضَ زَلْزَلَةً وزِلْزالاً وزَلْزالاً وزُلْــزالاً): خودا لــەرزەى بــە بوومەكە/ بە زەوييەكە خست.

(-هُ): ترساندى و ئاگاداريكردەوەو هەرەشەى لێكرد.

(تَزَلْزَلَ- تِ الأرضُ): بوومەلەرزە بوو/ زەويى هاتە لەرزەو شپرزەيى و لەرينەوە.

(ألزَلْزَلَة (مص) (ج) زَلازِل): بوومەلەرزە.

(ألــزَلازِل): تەنگانەيگــران و چورتوم/ وەيى سەخت و گۆران.

ألزُلْزُول): جەنگ و بەدو خراپە.

٦-(زَلْــزَلَ- الإبِــل. زَلْزَلَةً وزِلْــزالاً وزَلْزالاً وزُلْــزالاً): تونــدو دڵرەقانــە حوشــترەكانى لێخورى و دانيە پێش.

(ألزُلْزُل): تەپلژەنى كارامە/ شارەزا.

(غُلامٌ زُلزُل): مێردمنداڵى سووكەڵەو گورج.

(ألزُلْــزول): ١-رۆحســووكى بــە دەمو لفتو رووخۆش/ رۆحسووكى/ ئازايەتى.

(ألزَلزِل): كەلوپەل و كاڵاى ماڵ/ ناوماڵ.

ملحق:

(زلّ: ألزِلــزال أو الزِّلــزال (ج) زَلازِل): بوومەلەرزەكە لــە قووڵايى و پنتێكى ديارەوە دێت.

زلأ: (إزلأمَّ): كرايەوە/ پانبووەوە.

زلب: (زَلِبَ- بە زَلَباً): پێوەيلكاو لێينەبووەوە.

(ألزُلْبَةُ): پارو/ بابۆڵە.

(ألزَلابيَة) (ط): زلوبيا (فارسيە).

زلــع: ١-(زَلَــعَ. زَلْجــاً وزَلِيجــاً وزَلَجاناً): سووكەڵانەو خێرا رۆيشت.

(-البابَ زَلْجاً): دەرگاکەی بە سورگی داخست/ دەرگاکەی کۆلۆمکرد.
(-فُلاناً. زَلَجاً): پێش فیسار کەوت.
(زَلِجَ. زُلوجاً): خزا.
(-الكَلامُ مِن فيهِ): قسەکەی لە دەم دەرچوو.
(-الماءُ عَنِ الحُنجَـرَةِ): ئاوەکە لە قورگیەوە خزایە گەدەی.
(زَلَّجَ- الكَلامَ): قسەکەی بەناو خەڵدا جاڕداو بڵاوکردەوە.
(-عَيشَـهُ): بـە پێبژێیەکی کـەم داکەوت/ قنیاتیکرد.
(أزلَـجَ- البـابَ): بـە سـوورکی دەرگاکەی داخست/ کۆلۆمیکرد.
(تَزَلَّجَ): خزا.
(- الشَيءُ): شتەکە خزا.
(«تَزَلَّـجَ السَـهمُ عَنِ القَـوسِ»): تیرەکە لە کەوانەکە دەرپەری.
(تَزَلَّجَ على الجَليدِ وغَيرِهِ): بەپێخزێن لەسەر سەهۆڵەکەو شتیوا خلیسکێنەیکرد.
(ألزَلاّجَة): پێخزێن.
(تَزَلَّـجَ – النَبيـذَ): مەیـی زۆر خواردەوە/ سەریکردە سەر مەیخواردنەوە.
(مَكانٌ زَلْجٌ وزَلَجٌ وزَليجٌ): شوێنێکی خز.
(ألزالِـج) (فـا): ١-ڕزگاربـووی گرفتاریـیو چورتوم ٢-کەسـێکە کە مەی زۆر بخواتەوە/ سەربکاتە سەرخواردنەوە.
(سَهمٌ زالِج): تیرێك بەسەر زەویدا بخشێتو بەرەو نیشانەکە بڕوات.
(ألزَلوج): خێرا.
(سَـهمٌ زَلُـوج): تیرێك کـە تیژ لـە کەوان دەرپەرێت.
(قِـدحٌ زَلُـوج): سـنجوقێك زوو لەدەسـت بخزێت/ دەرچێت.
(عَقَبَـةٌ زَلُـوج): باریکە ڕێـی دوورو درێژ ناوشاخ.
(ألزُلُج): تاوێرە لووسەکان.
(ناقةٌ زَلَجى وزَليجَة): مێحوشترێکی تیژڕەو.
(ألزلاج والمِزلاج): کۆلۆم/ سورگی.
(ألزَلاّجه): پێخزێن. ئامێرێکە لە تەختە یان ئاسـنەپێی پێدادەکرێتو لەپێ دەبەسترێتو لەسەر سەهۆڵ یان شـوێنێك قیراوی کرابێت خزکێنـی پێدەکرێـت پێشـی دەوترێـت («سكي»).
ألمَزلَج (ج) مَزالِج: سوار هۆی بێپێچکە لەسەر سەهۆڵ خلیسکێنەی پێدەکەن.
٢-(ألمُزَلَّج): ١-کەم ٢-چرووك/ ڕژد ٣-کەسـێك خۆی بە خوێشـکەلێکەوە لکانبێتو لەوانیش نەبێـت ٤-کەمنی هەمـوو شـتێك ٥-نامەردی بێویژدان.
زلح: ١-(زَلَحَ وتَزَلَّحَ- الشيءَ. زَلْحاً): شتەکەی چەشت.
(ألزَلْح): پووچ/ نارەوا/ نادروست.

(أَمرٌ زَلْخٌ): كارێكی پووچ/ نادروست.
٢-(تَزَلحَبَ- عَنهُ): لێیلادا/ لێیدووركەوتەوە/ خزا.
٢-(زَلْحَفَ- هُ): كەنارگیریكرد دووریخستەوە.
(تَزَلحَفَ وازْلَحَّفَ): دوركەوتەوە/ كەنارگیربوو.
(اَلزِلْحَفَة) (ح): وەرگێڕانی وشەی (السلحفاة)ە. رەقە/ كیسەڵ.
زلخ: ١-(زَلَخَ- الرَجُلُ. زَلْخاً وزَلَخاناً): كابرا خشا/ له رۆیشتندا پێشكەوت.
(-ت رِجْلُهُ): پێی خزا.
(زَلَّخَ- هُ): لووسیكرد/ خزیكرد.
(أزلَـــخَ- البـــابَ): دەرگاكـــەی كولۆمكرد/ به سوورگی دایخست.
(تَزَلَّخَ): خۆیخزاند/ خۆیخلیسكاند.
(مَـــكانٌ زَلِـــخٌ وزَلَـــخٌ): شـــوێنێكی خـــز/ خلیسكێنەی لێدەكەن.
(اَلزَلوخ): خزو خێرا.
(بِئـــرٌ زَلُوخ): دەمبیرەكه خزه هەرچی چووه سەری دەخلیسكێت.
(اَلزُلَّخَـــة): لێژگـــەی خـــز كـــه منـــدالآن قنگەخلیسكێنەی لێدەكەن.
(اَلمِزْلاخ= المِزْلاج): سوورگی/ كولۆم.
٢-(زَلَخَ- فُلانـــاً بِالرمحِ زَلْخاً): نێزەكەی به فیساردا كرد.
(-رَأسَهُ): سەری قرنجاند.
٣-(زَلِخَ. زَلَخاً): قەڵەو بوو.

زلز: (زَلِزَ. زَلَزاً): دڵخورد بوو.
(اَلزَلَـــز والزِلز): ١-كەلوپـــەل ٢-ئەو ڕێگەیەی لێوەی هاتوویت.
زلع: ١-(زَلَعَ- الشيءَ زَلْعاً): به فێڵو دزییەوە شتەكەیبرد.
(-الشَجَرَةَ): درەختەكەی بڕییەوە.
(-المـــاءَ مِـــنَ البِئـــرِ): ئـــاوی لـــه چاڵاوەكه هەڵێنجا.
(«زَلَعْـــتُ لَهُ مِن مالي زَلْعَةً»): بەشـــێكم له داراكەم بۆ بڕییەوە.
(أَزلَعَ- هُ في الشـــيءِ): شتەكەی لا شیرینكردو چاوی پێ تێبری.
(تَزَلَّعَ- ریشُهُ): پەڕەكەی لێبووەوە.
(إزدَلَعَ- الشيءَ): به دزه دزەو فێڵ شتەكەیبردو دەستی بەسەردا گرت.
(-حَقَّهُ): له مافەكەی بڕی.
٢-(زَلَعَ- رَأسُهُ زَلْعاً): سەری قڵیشاند.
(-رِجْلَهُ): قاچی سووتاند.
(زَلِـــعَ- ت/ قَدَمُـــهُ. زَلَعاً وزُلُوعاً): پێســـتی قاچی قڵیشا.
(تَزَلَّعَ-ت قَدَمُهُ): قاچی قڵیشا.
(-ت كَفُّهُ): بەری دەستی قڵیشا.
(اَلزَولَع): پاژنه قڵیشاو.
(اَلمُزَلَّع): كەسێكه كه تووشی قڵیشانی دەستو پێ بووبێت.
٣-(زَلَعَ- تِ الشَمسُ. زُلُوعاً): خۆرهەڵهات.

(-تِ النارُ)گڕی ئاگرەکە بەرزبووەوە/ ئاگرەکە کڵپەیسەند.

٤-(زَلِعَ وتَزَلَّعَ- الجرحُ زَلَعاً وزُلُوعاً): برینی پیسبوو.

(الزَلِعَةُ): برینی بیستوو.

٥-(اَلزَيْلَع)مووورووی سپی ورد کە لە دەریا دەرهێنرێت.

زلـغ: ١-(زَلَغَ- النَجمُ. زُلُوغاً): ئەستێرەکە هەڵهات.

(-النـارُ): ئاگرەکـە کڵپەیسـەند/ گـڕی بەرزبووەوە.

٢-(تَزَلَّـغَ-ت رِجلُهُ)قاچـی قلیشـا/ قلیش قلیشبوو/ باشتر وایە بوترێت: تَزَلَّعَت.

٣-(إزلَغَبَّ- الفَرخُ): جووچکەکە پەریدەرکرد.

(-الشَـعْرُ): تووکەکـە پاش تاشـینی هاتەوە دەرێ.

زلـف: ١-(زَلَفَ. زَلْفاً و زَلَفـاً وزَلیفاً): خۆی بردە پێشەوە خۆی نزیککردەوە.

(-الشَيءَ): شتەکەی هێنایە بەرەوە/ پێشەوە.

(زَلَّفَ -الشيءَ): شتەکەی پێشخست.

(-في الکلام): درێژەی بە ئاخاوتنەکەدا.

(أزْلَفَ- هُ): نزیکیکردەوە.

(-الأشیاءَ): شتەکانی کۆکردەوە.

(-الدَلیلُ القَومَ): ڕێنوماکە خوێشکەلی قۆناغ بە قۆناغ بردنە پێشەوە.

(تَزَلَّفَ وازْدَلَفَ): خۆی تێهەڵسوو خۆی بردە پێشەوە/ خۆی نزیککردەوە/ مەراییکرد.

(اَلزَلْـف والزَلَـف والزُلْفـی): ١-نزیکیـی ٢-پلەوپایە ٣-شوێن و جێ.

(اَلزُلْفَة (ج) زُلَف وزُلُفات وزُلَفات وزُلْفات): ١-پلەك ٢-پلەوپایە ٣-نزیکیی ٤-بەشێکی شەو.

(اَلزَلَف): کازیوە/ ئەو دەمانەی نێوان شـەوو ڕۆژە.

(اَلعُقبَةُ الزَلُوف): دواییەکی دوور.

(اَلمَزْلَفَـة (ج) مَزالِف): دێیەکی نێوان لادێ و دەشت و چۆڵ.

(اَلمَزالِف): قۆناغ.

مُتَزَلِف: خۆبەرەپێشەوە/ مەراییکەر.

٢-(اَلزَلْف): باخچە.

(اَلزَلْفَـة (ج) زَلَـف وزُلَفات وزُلُفـات وزُلْفات): لەگەنێکی پێنجکەسیی/ قەزعەیەکی پێنجکەسیی.

(اَلزَلَفَةُ (ج) زَلَف): ١-گۆلـی پڕ ٢-لەگەنێکی گـەورە ٣-تەشـت/ سـوێنە بۆ جلشـتن یان هەویرشـێلان ٤-زەویی ڕەقەن یان گەسکدراو ٥-تاوێری سـاف و لووس ٦-گوڵزار/ مێرغوزار ٧(ح) گوێچکەماسی.

زلق: (زَلَقَ- هُ زَلْقاً): ١-خزاندی/ خلیسکاندی ٢-لایدا/ دووریخستەوە.

(-رَأسَهُ): سەری پاك تاشی.

(-هُ عَـن مکانِـهِ): لـە شـوێنەکەی لایداو دووریخستەوە.

(زَلِـقَ وزَلَـقَ -تِ القَدَمُ): قاچەکـە/ پێکە

هەڵخیسکاو خۆی نەگرتەوە.

(-بِمَكانِـــهِ): لـــە شـــوێنەکەدا دڵتەنگبـــوو و لێیلاچوو/ کۆچیکرد.

(زَلَّقَ- هُ): ١-خزاندی/ خلیســکاندی ٢-توشوی گوناهو خراپەیکرد.

(المَوضِعَ): شوێنەکەی خزکرد/ لووسکرد.

(-رَأسَهُ): سەری پاك تاشی.

(-بَدَنَـــهُ): لەشـــی بـــە ڕۆن تـــەواو هەنـــوو چەوریکرد.

(-هُ بِبَصَرِهِ): تیژ چاوی تێبڕی.

(-عَـــن مَكانِـــهِ): لـــە شـــوێنەکەی لایـــداو دووریخستەوە.

(أزْلَقَ- هُ): خزاندی.

(-رَأسَهُ): سەری تاشی.

(-تِ الفَـــرَسُ): ماینەکـــە بەراویتـــە بـــوو/ بەرەکەی بەچکە نەبەکامەکەی فرێدا.

(-هُ عَـــن مَكانِـــهِ): لـــە شـــوێنەکەی لایدا/ خزاندیو دووریخستەوە.

(-هُ بِبَصَرِهِ): تیژو بە ڕقەوە چاوی تێبڕی.

(«أنَّهُم يُزلِقونَكَ بِأبصارِهم»): ئەوان وا تیژو بە ڕقەوە چاوت تێدەبڕن نیازیانە لەو شوێنو پایە بەرزەدا داتخزێنن کە خودا داویتێ.

(تَزَلَّـــقَ): خـــۆی تـــاسو لووســـداو کاڵای جوانـــی پۆشـــی تـــا ڕووی بریـــقو باقبێتو بدرەوشێتەوە.

(الزَلْق والزَلاَّقة): شـــوێنێکی وا خز کە پێی لەسەر بەند نەبێت.

(الزَلَق): شوێنی زۆر خز.

(أرضٌ زَلَـــقٌ): زەوییەکـــی لووسو ســـاف کە هیچی تێدا نەبێت.

(الزَلِق): ١-زۆر خز ٢-کەســـێك زوو هەڵچێتو توورە بێت.

(الزَلَقَةُ): ١-تاوێری لووسو خز ٢-ئاوێنە.

(ناقَةٌ زَلُوق): مێحوشترێکی گورج/ خێرا.

(عَقَبَـــةٌ زَلـــوق): ڕێیەکـــی درێـــژی دووری ناوشاخ.

(الزَليق): کورپەی لەبارچوو.

(الأزْلَق): ئەوەی تووکی تازەی هاتبێتەوە.

(الزُلَّيْـــق. الواحِـــدَةُ زُلَّيقَـــة) (ز): ١-قۆخی لووس ٢-خزەماسی/ جۆرە ماسییەکە کە زوو لە دەست دەخزێت.

(المَزلَـــق والمَزلَقَـــةَ): خزگە کە پێـــی پێوەند نەبێت.

(المِزلاق): ١-سوورگیی دەرگا/ کوڵۆم ٢-ماینێك کە زۆر جار بەراویتە ببێت.

زلم: ١-(زَلَمَ. زَلْماً): هەڵەیکرد.

٢-(زَلَمَ- الإناءَ. زَلْماً): قاپەکەی پڕکرد.

٣-(زَلَـــمَ- الأنفَ زَلْمـــاً): لووتەکەی قرتاند/ بڕی.

٤-(إزدَلَمَ- الشيءَ): ١-شتەکەی بڕی ٢-شتەکەی لە بنو بێخ دەرهێنا/ هەڵکەند.

(الزَلَمَةُ): پارچەیەك پێســـتی گوێی بزنەکە

بررابێت‌و شۆڕکرابێتەوە.
(ألأَزلَـم (م) زَلمـاء): سـەری گـوێ بـڕراو هەڵهێنراوە. جاران عەرەب سەری گوێی حوشترە چاکەکان‌و مەڕە باشەکانیان هەڵدەهێنایەوەو پارچەیەکیان لێبەردەدایەوە.
(ألمُزَلَّم= الأَزلَم): سەری گوێ بڕراو.
٤-(زَلَـمَ- العَطـاءَ. زَلمـاً): بەخشـشـەکەی کەمکردەوە.
(زَلَّمَ- العَطاءَ): بەخشینەکەی کەمکردەوە.
(-غِذاءَهُ): خۆراکەکەی خراپکرد.
٥-(زَلَّـمَ- هُ): ١-نەرمیکـرد ٢-تەختیکـردو چاکیکرد.
(-الرحـى): دەسـتاڕەکەی سـووڕاندەوەو ئەملاولاکەی گرت.
(ألزَلَـم (ج) أزلام):١-تیری بێپـەڕ (لە پێش ئیسـلامدا بـۆ دابەشـکردنی شـت بەکاریان دەهێنا ٢-سم یان پاشی سم.
(ألزُلمَةُ والزَلمة والزَلَمَةُ): شێوەو قەد.
(ألمُزَلَّـم): ١-سـووکەڵەو ناسـك (بـە تـیری بێپەڕچوێنراوە) وەك تیر سـووکەڵەو ئازایە ٢-کورت.
(ألمُزَلَّم والزَليم- مِنَ السِهام): تیرێك کە چاك دروستکرابێت.
٦-(إزلَأَمَّ-تِ الضُحـى. إزلِئماماً): خۆر تەواو بەرزبووەوە/ نزیکی نیوەڕۆ بوو.
(-الشَيءُ): شتەکە قیتبووەوە/ ڕاست هەڵسا.
(-القَومُ): بە پەلە کۆچیانکرد.
٧-(ألزَلَم) (ن): بادەمی زەوی/ سـەڵی شیرین رووەکێکـە بێگـوڵ‌و تۆو لـە ڕەگەکانیدا کە لەژێـر زەویدایە تۆوێکی جـەوری قێلکەیی هەیە. خەڵکـە ڕەشـۆکەکە پێیدەڵێن (حب العزیز).
(ألزَلمة) (عامية): پیاو/ زەلام/ پیاوی پیادە/ زەلامی پیادە.
(ألزَلمـاء) (ح): ١-مەرەکێویی‌و بەرانەکێویی ٢-(ح)مێی هەڵۆ.
(زَلُّومَة): مەسـینە و (عند العامة): لوولەی مەسینە (وفَصيحها البُلبُل).
زمّ: (زَمَّ- هُ. زَمّاً): گرێیدا/ بەستی‌و شەتەکیدا.
(-الجمالَ): حوشترەکانی ڕەشمەکرد.
(-النَّعلَ): ئاوزەنگی بە سۆلەکەوە کرد.
(زَمَّمَ- الجمالَ): حوشترەکانی ڕەشمە کرد.
(أزَمَّ- النَّعلَ): سۆلەکەی ئاوزەنگیدارکرد.
(إنزَمَّ): بەستراو شەتەکدرا.
(ألزمام (ج) أزِمَّة): ١-پێبەستە/ هەر هۆیەك کە شتی پێببەسترێت ٢-جڵەو.
(«هـو زمـامُ قومـهِ»): جڵـەو بەدەسـتی خوێنگەلیمتی پێشەوایانە.
(«هو زمامُ الأمر»): ئەو کارە هەڵسـووڕێنە/ کاربەدەستە.
(«ألقوا في يدهِ زمام الأمر»): جڵەوی کارەکەیان داوەتە دەسـت ئەو چۆنی هەڵدەسـووڕێنێت

هەڵیبسوورێنێت.
(«هو علی زمام أمرِهِ»): شـكۆیی كارگێڕانو كاربەسەربردنی وەرگرتووە.
(زمــامُ النَّعلِ): ئاوزەنگیی سـۆڵو پێڵاو یان قەیتانی پێــڵاو..٢-(زَمَّ- البَعیرِ بِأَنْفِهِ زَمّاً): لووتی لەبەر ئازار بەرزكردوە.
(-الرَجُلُ بِرَأسِهِ): سەری بەرزكردەوە.
(-بِأَنْفِهِ): لووتیكردە ئاسمان/ فیزی نواند.
(-القَــومَ): لە ڕۆیشــتندا پێش خۆیشــكەل كەوت.
(-الذِئبُ السَخْلَةَ): گورگەكە بزنەكەی بە دان سەر بەرزكردەوە.
(-ت نابُ البَعیرِ زُموماً): كەڵبەی حوشترەكە دەركەوت/ دەرهات.
(زامَّ. مُزامَّةً): فیزینواند/ لووتبەرزیكرد.
(زامَمْتُ فُلاناً): بەربەرەكانیی فیســارەكرد/ بەرهەڵستیمكرد.
(إزْدَمَّ): بە فیزەوە سەری بەرزكردەوە.
(-الذئبُ السَخْلَةَ): گورگەكە سەری بزنەكەی بەرزكردەوە.
(الزُمَّام): گیای باڵاكردو/ بەرز.
٣-(زَمَّ- القُربَةَ. زَمّاً): كوندەكەی پڕكرد.
(-تِ القُربَةُ): كوونەكە پڕبوو.
٤-(زَمَّ- الزُنْبُـورُ. زَمیمــاً): زەردەواڵەكــە ویزەویزیكرد/ گیزەگیزیكرد.
٥-(رَجُلٌ زامٌّ (ج) زُمَّمٌ): پیاوێكی تۆقیو.
(اَلزَمَم): نزیك.
(«داری مِــن دارِهِ زَمَمٌ»): خانووەكەی نزیك خانووەكەیەتی.
(«امرُ القَومِ زَمَمٌ»): كارەكانیان خواستەكانیان لە یەك نزیكە.
(«وَجهي زَمَمَ بَیتِــهِ»): ڕووم لە خانوەكەی ئەوە/ بەرامبەریەم.
(اَلإزْمیم): مانگی دەمەداسی كۆتایی مانگ.
٦-(زُمْزَم- الشيءُ. زَمْزَمَةً): دەنگی شتەكە لە دورو بیسترا و ناڵەی هەبوو.
(-تِ النارُ): ئاگرەكە گڕیەگڕیبوو دەبیسترا.
(-المُغَنّــي): گۆرانیبێژەكــە لەبــەر خۆیەوە گۆرانیوت.
(-العُلوجُ): كەرە كێوییەكان بە دەم خواردنەوە بێدەنــگ لەگــەڵ یەكــدا بــە مرقەمــرق و منگەمنگ دەدوان و لە یەك دەگەیشتن.
(-الكأسَ): پەرداخەكەی هەڵداو خواردیەوە/ هەڵلوشی (عامیة).
(تَزَمْــزَمَ- الجَمَلُ): حوشــترەكە بــە قورگ بۆڕاندی.
(-ت بِهِ شَفَتاهُ): لێوی بە بۆڕەكەی بزوا.
(اَلزَمْزَمَــةُ (مص) (ج) زَمــازِم): ١-گرمەی هەور ٢-كڵپەی ئاگر ٣-نەرەی شێر.
٧-(زَمْزَم-هُ): كۆیكردەوەو ئەوەی لەملاولایشیەوە بوو هێنایەوە.
(-الشَيءَ): شتەكەی هەڵگرت و پاراست.

٨-(مـاءُ زَمْزَم وزَمْـزام وزُمَـزِم وزُمازِم): ١-ئاوێكی زۆر/ مشه ٢-ئاوێك نەشیرین و نە سوێر.

(«زَمْزَمٌ»): چاڵاوێكە/ بیرێكە لەلای كابەوەیە.

(اَلزِمْزِمَـةُ (ج) زَمـازِم وزُمْـزِم): كۆمەڵە حوشترو خەڵكێك.

(اَلزُمْـزُوم والزِمْزِيـم- مِـن الإبـلِ (ج) زَمازِيـم): ١-حوشـتری چاك یان حشـوتری هەڵبژاردە ٢-كۆمەڵە حوشـترێكی لەو جۆرە/ رەسەن و چاك.

(زمــت: زَمَــتَ وتَزَمَّــتَ زَماتَةً): ســالارو سەنگین و مەزنبوو.

(زَمِيت (ج) زُمَتاء وزِمِّيت): سالارو سەنگین و مەزن.

(«فُلان أزمَتُ النّاس»): فیسار سەنگینترین و سالارترینی خەڵكە.

(زَمَتَ-هُ. زَمْتاً): خنكاندی.

زمج: ١-(زَمَجَ- القربَةَ): كوندەكەی پڕكرد.

(-عَلَيهِم): بێرێدان و بانگكردن خۆی لە لایان داكوتاو دەستی بە خواردنكرد.

(اَلزامِج): هەمووی/ سەراپای.

(«أَخَذَهُ بزامِجِه»): سەراپای برد.

٢-(-زَمِجَ. زَمَجاً): توورە بوو.

زمج: توورە.

(اَلمُزَمِّج): توورە/ ڕقهەستاو.

٣-(اَلزُمَّج (ج) زَمامِيج (ح): شمقار.

(زُمَّيــجُ المــاءِ= النَــورَس) (ح): ماسـیگرە باڵندەیەكی ئاوییە سـپییە هێندەی كۆترێكە خواردنی تەنها ماسییە.

(اَلزمجِّى): بنكلكی باڵندە.

(زِمجَّةُ الظليم): دەنووكی وشترمرخ.

٤-(زَمْجَـر. زَمْجَرَةً): كەوتە گرمەو شـیڕەو هات و هاوار.

(زَمْجَرَ وتَزَمْجَرَت الأَسَـدُ): شـیرەكە كەوتە نەڕەو نەعرەتەلێدان.

(اِزمَجَّرَ): گرماندی و دەنگی لێبەرزكردەوە.

(اَلزَمْجَرَة (مـص) (ج) زَماجِر وزَماجِير): زورناو بلوێرو شمشاڵ و نەی.

(زَمْجَرَةُ كُلُّ شيءٍ): دەنگی هەموو شتێك.

زمح: (اَلزُمَّح والزَومَح): ١-بەدزمان/ ناپاك/ موخەنەت ٢-كورتەبنەی بەدفەسـاڵ ٣-قولی ناشیرینی شڕودڕ.

(اَلزامِح): دوومەڵ.

زمــخ: ١-(زَمَــخَ. زَمْخــاً): لووتبەرزییكرد/ فیزینواند.

(زامِــخ (ج) زُمَّــخ): بــە فیـزو دەعیــە، لووتبەرز.

(عَقَبَــةُ زَمَخٌ وزَمـوخٌ): ئەنجامێكی دووری نارەحەت و سەخت.

٢-(زَمْخَــرَ- النَمرُ): پڵنگەكــە دەمارگیر بوو زریكاندی.

(-الصَّوتُ): دەنگەكە توند بوو.

(اِزْمَخَرَّ): توند بوو.

(تَزَمْخَــرَ- النَّمرُ): پڵنگەكــە دەمارگیر بوو زریكاندی.

٢-(زَمْخَرَ- العُشــبُ): گیاكە ســەریدەرهێناو بالآیكرد.

(اَلزَمْخَــر): ١-درەختی چــڕی بەیەكداچوو/ زەبەنگ ٢-بلوێری گەورە/ كەرەنا.

(اَلزَمْخَــر والزَمْخَرِيّ): هەموو ئێســقانێكی بۆش كە مۆخی تێدا نەبێت.

(«رجُــلٌ زَمْخَــرٌ»): پیاوێكــی پایەبــەرز/ پایەدار.

(زَمْخَرَةُ الشَبابِ): نەوپەڕی گەنجێتی.

(-الشَجَرِ): پەلهاویشتن‌و كۆكبوونی درەخت‌و بەیەكداچوونی.

زمــر: (زَمَرَ. زَمْراً وزَمــيراً): بلوێرو زوڕناو جووزەلەو ئا لەو بابەتانەی لێدا.

(زَمَّــرَ): ئاخاوتنەكــەی بلاوكــردەوو وەك خەرەك هەر لێیدایەوە/ جاریدا.

(-النَّعامُ زِماراً): وشترمرخەكە قیراندی.

(زَمَّــرَ): بلوێرو زوڕناو جووزەلەو شــتی لەو بابەتەی لێدا.

(اَلزَمْر (مص) والزَمَر (ج) زُمُور): دەنگ.

اَلزَمِر (م) زَمِرَة): بلوێرژەن‌و جووزەلەژەن‌و شمشاڵژەن.

(غِناءٌ زَمِرٌ): گۆرانییەكی خۆش‌و چاك.

(اَلزِمّار) (مص): دەنگی وشترمرخ.

(اَلزِمــارَة): بلوێرژەنــی‌و جووزەلــەو نای‌و شمشاڵژەنیی.

(اَلزَمّار): بلوێرژەن‌و نەیژەن‌و شمشــاڵژەن‌و جووزەلەژەن.

(اَلزَمّارَة (مو): جووزەلەو زوڕناو بلوێرژەنیی.

(اَلمِزمــار والمَزمور والمُزمُــور (ج) مَزامیر): سروورد.

٢-(زَمِرَ. زَمَراً): ١-كۆســتە بــوو كەممو بوو ٢-نامەرد بوو/ كەمپیاوەتیبوو.

(تِ الشاةُ): مەڕەكە كەمخۆریبوو.

(اِسْتَزمَرَ- الرَجُلُ عِندَ الهَوانِ): لە كەساسیدا چوو و خۆی بە بێدەسەلآت‌و توانا پیشاندا.

(اَلزَمِر (م) زَمِــرَة): ١-كەمموو یا كەمخۆری ٢-كەمپیاوەتی.

(عَطِيَّةٌ زَمِرَةٌ): بەخشینێكی كەم.

(اَلزَمارَةوالزُمورَة): نارمەردیی/كەمپیاوەتیی/ بێویژدانیی.

(اَلزَمیر (ج) زِمار): كورت.

(اَلزُمَّیر والزُمَّیر) (ح): ماسییە دڕكە/ جۆرە ماسییەكە دڕكێكی بەرزەی لەسەر پشت هەیە بە زۆریش لە ئاوی شیریندا‌و لە ڕووبارەكاندا دەبێت.

٣-(زَمَرَ- الظَبيُ. زَمَراناً): ئاسكەكە رەویكرد.

(اِزْمَارَّ): وا تووڕە بوو چاوی سوور هەڵگەڕا.

٤-(زَمَرَ وزَمَّرَ- القِربَــةَ. زَمْراً): كونەكەی پڕكرد.

٥-(زَمَــرَ- فُلاناً بِفُلانٍ زَمْراً): فیسـاری بە فیسار لاسدا/ لە خشتەبرد.

(اَلزَمُور والزَمیر): مێردمنداڵی جوان.

٦-(اَلزمِرّ): زۆر سەخت/ ڕەق.

(اَلزُمْــرَ (ج) زُمَر): ١-دەســتە/ گروە/ تاقم ٢-كۆمەڵە خەڵكێك.

اَلزومَر): كۆمەڵە خەڵكێك.

٧-(اَلزُمُرُّد والزُمُرُّذ) (فارسیة): زمروت.

زُمُــرُّدَة: پارچەیــەك زمــروت. بەردێكــی گرانبەهایە ڕوونەو زۆر سەوزە ئەوەی كە زۆر سەوزیشە ڕوونترین بەنرخترینیەتی.

زمز: (زَمْزَرَ- الوِعاءَ): قاپە پڕەكەی ڕاوەشاند تا زۆرتر بگرێت.

زمــع: ١-(زَمِعَ- مِنــهُ زَمَعاً): ١-حەپەســا/ واقیوڕما ٢-لێیتۆقی.

(اَلزَمَــع (مص) (ج) أزمــاع): ١-موچڕك كە بــە پیاودا دێت كاتێك نیــازی كردنی كارێكی گرنگــی هەبێــتو بڕیــاری كردنــی بــدات ٢-دڵخوردیی.

(اَلأزمَــع (ج) لَزامِع): كاری خراپو بێرعەتو ناشیین/ كاری نەشیاو.

٢-(زَمَــعَ- الأرنَبُ. زَمْعــاً وزَمَعاناً) (ضد): ١-كەروێشــكەكە خێرایكــرد/ گورپیدایە خۆی ٢-سستیكرد/ هێواش ڕۆیشت.

(لَزمَعَ- تِ الأرنَبُ): كەروێشــكەكە سووكپێو خێرابوو.

(اَلزَمَع (مص) (ج) أزْماع): ١-مرۆڤی سووكو رِســوا/ خوێڕیی/ هەرچیو پەرچی ٢-خاوەن شەشپەنجەو زیاتر.

(اَلزَمَعَةُ (ج) زَمَع وزِماع): ١-قنچكێكی بەرزەو زیادەیە لە دوای سمەوەیە ٢-تووكی شۆڕەوەبوو بە پشتی قاچی مەڕ یان ئاسكەوە.

(اَلزَمْعِي): لەچەر/ هیچو پووچ.

(رَجُلٌ أزمَع): پیاوێكە پەنجەپتر.

(اَلزَمیــع (ج) زُمَعَــاء والزَمُــوع): خێــرا/ چابوك/ گورج.

٣-(زَمَّــعَ- الأمــرَ وعَلَیهِ وبِهِ): لەســەر بە ئەنجامگەیاندنی كارەكە ســوور بوو/ هەتەر بوو.

(أزمَعَ): سوور خواستبوو.

(اَلزَمَع والزَماع): سوورخواستی/ ئەنجامدانی كارو هەتەربوون.

(اَلزُمَّع): بە تەنگەوە نەهاتوو/ دەماغنەسووتێن.

(اَلزَمیع (ج) زُمَعاء): ١-بێباكو سوورخواست ٢-ڕا دروست.

(اَلزِمْعِيّ): مرۆڤی فوشقی/ زوو تووڕە بوو.

(اَلأزمَع (ج) أزامِع): پیاوی زۆرزانو فێڵاوی.

(اَلمُزْمِــع) (فــا): ســوورنیاز/ ســووربڕیار/ سوورخواست.

٤-(زَمَّــعَ- الــزُنْــبُورُ) (ج): زەردەواڵــەكــە گیزەگیزی كرد.

(اَلزُمَّع) (ح): زەردەواڵەی بێهەزوو.

٥-(أَزمَــعَ- الكــرمُ): پەلی مێوەكــە لە خوار هێشووەوە گرێیدەركرد.

(ألَزَمَــع): ١-گرێی خوار هێشــوو ٢-جۆگەلەی بچووكی تەسك ٣-لێشاوێكی كەم.

(ألَزْمَعَةُ): پەلە/ پارچە.

(«أَرضٌ فيها زُمْعَــةٌ مِنَ النَبات»): زەویەكە پەلەیەك گیای تێدایە.

(ألَزَمَعَةُ): تەپۆلكەیەك/ بەرزاییەكی بچووك.

زمق: (زَمَقَ- القِفلَ): قفلەكەی كردەوە.

(-اللِحْيَةَ): ریشەكەی مووكێشكرد.

(اللحيــة الزَميقَة والمَزموقَة): ریشــی موو هەڵكێشراو.

(«ماأغنى عَنهُ زَمَقَةً»): هیچ دادینەدا.

زمك: ١-(زَمَكَ. زَمْكاً): پێدەنگبوو.

٢-(زَمَــكَ- هُ عَلَيَّ. زَمْكاً): لێیهاندام تا تەواو لێم تووڕە بوو.

(إزماكٌ): زۆر تووڕە بوو/ دەمارگیر بوو.

(ألَزَمَك): قوشقیبوون/ تووڕەبوونێكی زۆر.

(ألَزَمَكَةُ- مِنَ الرِجال): ١-پیاوی قوشقی/ زوو هەڵچوو/ كەمچیكڵدانە ٢-گەموج.

٣-(زَمَــكَ. وزَمَّــكَ- القِربَــةَ): كوندەكــەی پڕكرد.

(«زَمَّكَ- الثَوبَ»: جلەكەی واتەســككرد تا بە لەشدا بچەسپێت (عامية).

ألَزَمَكُ: شت بەیەكداچوون.

٤-(ألَزَمَكَة مِنَ الرِجالِ (ج) ألَزَمَكُون): پیاوی كورتەبنە/ كورتەبالا.

(ألَزِمكَّــى والزِمِكُّ): كلكی باڵندە یان بنكلكی باڵندە.

زمل: ١-(زَمَلَ- الأَعْرَجُ زِمالاً): شــەلەكە بە لەنگینەوە بە شەلەشەل رایكرد.

(-تِ الدابَّــةُ زَمْلاً وزَمَلاً وزِمــالاً وزَمَلاناً): چوارپێكــە لە رۆیشــتندا لەنگەی بۆ دەكردو هێواش دەڕۆی.

٢-(زَمَــلَ- الرَفيــقَ. زَمْــلاً): هاوڕێكەی لە پاشكۆی خۆیەوە سواركرد.

(-الرَجُلَ): شوێن پیاوەكە كەوت.

(زامَلَ الرفيقَ): لە سواری حوشترەكەدا هاوتای هاوڕێكەیكــرد، ئەم لە تایەكی كەژاوەكەو ئەو لە تایەكەیتر.

(ألَزمل): ئەوەی لە پاشكۆوە سواردەبێت.

(ألَزَمَــل والزَمَلَةُ والأَزمَلَةُ): مــاڵو منداڵ/ خێزان.

(ألَزُمْلَةُ): ١-هاوڕێیەتیی/ برادەریی/ هاوەڵیی ٢-كۆمەڵ.

ألَزميل: ١-هاوەڵ/ هاوڕێ/ برادەر ٢-هاوپیشە.

(ألأَزمَل (ج) أزامِل وأزاميل): هەموو شتەكە.

(«أَخَذَ الشــيءَ بأزمَلِــهِ وبأَزمُلِهِ»): هەموو شتەكەیبرد.

(ألأَزمَلَةُ): شتەكە هەمووی.

(«إِاخَــذَهُ بأَزمَلَتِهِ»): بــە كەلوپەلو هەموو شتێكەوە بردی.

(«لَهُ عيالٌ أَزمَلَـةٌ»): خێزانی زۆره/ عەلەو جەلەی زۆریهەیە.

(زَمَلَ- الشَيءُ. زَمْلاً): شتەکەی هەڵگرت.

(إزدَمَلَ- الحِمْـلَ): بارەکەی بە جارێك برد/ کۆڵەکەی یەکسەر هەڵگرت.

(اَلزمل=الحِمل): بار یان کۆڵ.

(اَلزامِلَة): ١-مێی وشەی (الزامِل) ٢-حوشترو وڵاخی بارەبەر/ بارهەڵگر.

(اَلزامِل): بارهەڵگر/ کۆڵهەڵگر.

(اَلإزْمِيل): پیلوی بەهێزو پتەو.

(اَلمُزَمِّلَـةُ): گـۆزە یـان مەرکانـەی نـاو ساردکردن.

٤-(زَمَـلَ-تِ القَـوسُ. زُمـولاً): کەوانەکـە درەنگەیهات.

(اَلأَزمَل (ج) أَزامِل وأَزاميل): دەنگی ئاوێتە/ ژاوەژاو.

(اَلأَزمَلَة): درنگەی کەوان.

(اَلأُزمولَـة والإزمُولَـة): کەڵەکێوی و ئەوەی وەك ئەوە کە دەبارێنێت و دەمرقێنێت.

٥-(زَمَّلَ- الشَيء): شتەکەی شاردەوە.

(-الشَـيءَ بِثَوبِهِ أَو في ثَوبِهِ): شـتەکەی بە کراسـەکەی شـاردەوە یان لە کراسـەکەیەوە پێچایەوە.

(تَزَمَّـلَ وتَزَمَّلَ وإزدَمَـلَ- بِثَوبِهِ): جلەکەی لـە خۆیەوە پێچایەوە/ خـۆی بە بەرگەکەی داپۆشی.

(اَلزَمِل والزُمَّـل والزُمَيل والزُمَيْلَة والزُمَّل والزُمَّـال والزُمّالَـة والزُمَّيـل والزُمَّيلَة): بوودەڵـەی زیرەکردوو (بۆیـە وای پێدەڵێن وەکو لە تۆقین و ترساندا خۆی لە جلەکەیەوە بپێچێتەوەو بنوێت).

(اَلإزمَـل): ١-زۆر ترسـنۆك/ زیرەکـردو ٢-بوودەڵە.

(اَلإزميل): بوودەڵە.

اَلمُزَمَّل (م) (اَلمُوَزَمَّلَة والمُتَزَمِّل): خۆداپۆشیو (ئیدیۆمە) بە یەکێك دەڵێن کە کەمتەرخەمو گوێنەدەر بێت و کەموکوڕ بێت لە کاروباردا.

٦-(اَلإزميل) (یونانیــة): ١-گازنەی پینەچی ٢-سـمۆ/ قەڵەمی ئاسن بۆ کونکردنی ئاسن و ئەسکەنە بۆ کونکردنی دار ٣-چەکوش.

الملحق:

زمل: (الزِّمالَـة: هاوەڵێتیی لـە کارکردندا. لـە خوێندندا یـان هاوپیشـەیی. هاوەڵێتیی کە میانەو دۆسـتایەتیی گەرمو پتەوو خۆش پەیدادەکات.

زمـن: ١-(زَمِنَ. زَمَنـاً وزُمْنَـةً): گرفتاری ناتەواویی لەشبوو یان کەمئەندامبوو.

(أَزمَـنَ- هُ اللهُ): خـودا تووشـی ناتەواویـی لەشیکرد، کەمئەندامیکرد.

(اَلزمانَة): ١-کەمئەندامیی ٢-ناتەواویی لەش ٣-پەککەوتنـی هەندێـك ئەنـدام یـان لەش پەککەوتـن و بێتوانایـی ٤-خۆشەویسـتیی/

ئەڤین/ دڵداریی/ حەزلێکردن

(اَلزَمِــن (ج) زَمِنون والزَمِــين (ج)(زَمنى وزَمَنَة):١-دەردەدار/ لەشناتەواو ٢-کەمئەندام ٣-پەککەوتەو بێتوانا.

(«فُلان زَمِنُ الرُغبَة»):ئارەزوو پەککەوتەیە/ ئارەزوو مردووە.

٢-(أزمَنَ- الشَــيءُ): شــتەکە دەمێکی زۆری بەسەردا تێپەڕیوە.

(«أزمَنَ عَني عَطاءَكَ»):دەمێکە بەخشینەکەتم وەرنەگرتووە.

(-بالمَكانِ):دەمێکە لە شوێنەکەدا نیشتەنییەو ماوەتەوە.

(اَلزَمَن (ج) أزْمان وأَزْمُن والزَمان (ج) أزمِنَة والزَمَنَة):١-سەدە/ چاخ ٢-کاتو دەم درێژبێت یان کورت ٣-زەمان/ سەردەم/ ڕۆژگار.

(أزمِنَةُ السَّـنَة): چوار وەرزی ســاڵ: بەهارو هاوینو پایزو زستان.

(زَمَنٌ زامِنٌ): سەردەمێکی سەخت.

(عامَلَـهُ مُزامَنَــةً): بەپێــی کات لەگەڵیــدا جووڵایەوە یان ڕەفتاریکرد.

(مَرَضٌ مُزْمِن) (فا): دەردی درێژخایەن.

زمه: (زَمِهَ- الحَرُّ. زَمَهاً): گەرما تاویسەند.

(-الرَجُــلُ بالحَرِّ): گەرمــا زێفی لە پیاوەکە سەند.

(-تِ الشَمسُ الرَجُلَ): گەرمای خۆر زۆری بۆ پیاوەکە هێنا.

٢-(زَمْهَــرَ-تِ العَينُ): لــە تووڕەییدا چاوی سوورهەڵگەڕا.

(إزمَهَرَّ- الوَجهُ): ڕووی ڕەشداگەڕا.

(-تِ العَــينُ): لــە تووڕەییــدا چــاوی سوورهەڵگەڕا.

(اَلمُزَمْهِرّ): زۆر تووڕە.

٣-(إزْمَهَرَّ- اليَومُ): ڕۆژەکەی زۆر سارد بوو.

(اَلزَمْهَرِيــر): ســەرمای تــووش/ ئەوپەڕی سەرما/ سۆڵەی سەرما.

٤-(إزمَهَرَّ- تِ الكَواكِبُ):هەسارەکان بریسکانەوە/ ورشەورشیانبوو.

(اَلمُزَمْهِرّ): مرۆڤی دەمبەپێکەنین/ ڕووخۆش.

٥-(إزمَهَلَّ- المَطَرُ): باران باری.

(-الثَلــجُ): بەفرەکــە توایەوەو ئــاوی لەبەر هەڵنیشت.

زنّ: ١-(زَنَّ- عُصبُــهُ. زَنّــاً): دەمارەکــەی وشکبوو.

(-الرَجُلُ): جومگەکانی شلبوو.

٢-(زَنَّ-ُ بِخَيرٍ أو شَــرٍّ. زَنّاً): بە باش یان بە خراپ ئەوی هاتە بەرچاوو بیر.

(-هُ بِكَذا): بەوە گومانباریکرد.

(أزَنَّ- هُ بخَــيرٍ أو شَــرٍّ): وا بــۆی چــوو کە چاکبێت یان کە خراپبێت.

٣-(زَنَّــنَ- الرَجُــلُ): پیاوەکــە خوویدایــە ماشخواردن.

(اَلزِن) (ن): ماش.

(حنْطَةُ زَنَّةٌ): گەنمێك هی بەراوبێت.
(اَلعُــذِي): گەنمی دێمیی. كە هــەر بە باران
ئاوبدرێت.
٤-(اَلزَنَن): تەسك/ تەنگ.
(ماءٌ زَنَنٌ): ئاوێكی كەم.
(ظِلٌ زَنانٌ): سێبەرێكی كەم.
(اَلزِنِّين): كەسێك كە میزی خۆی یان پیسایی
خۆی بگرێت.
زنــأ: ١-(زَنَــأَ- فِي الجَبَلِ زَنْأً وزُنُــوءاً):١-بە
شاخەكەدا سەركەوت هەڵزنا.
(-الرَجُلُ): خێرایكرد/ پەلەیكرد.
(-إلَيه): خۆی دایە پاڵی/ پەنایبۆبرد.
(-بَولَه. زَنْأً): میزەكەی راگرتو نەیكرد.
(-بَولُهُ زُنُوءاً): میزەكەی گیراو بۆی نەكرا.
(زَنّــأَ- عَلَيهِ): تەنگەتاویكــرد/ بەگیرپهێنا/
تەنگی پێهەڵچنی.
(اَزنَأَ- هُ إزناءً):١-گرتی/ بەستی ٢-هەڵیزنان/
سەریخست ٣-پەناپێبرد.
(اَلزَنــاء): ١-میزراگرتــوو ٢-تەنگ/ تەســك
٣-گۆڕ.
(اَلزَنيء): جەوەندەی بچووك.
٢-(زَنَــأَ الظِلُّ. زَنْــأً وزُنوءاً): ســێبەرەكە
كشایەوە كورتبووەوەو چووەیەك.
(-الرَجُلُ): بە زەویەكەوە نووسا.
(اَلزَناء): كورت.
٣-(زَنَأَ- الرَجُلُ. زَنْأً وزُنوءاً): كەیفخۆشــبوو
و كەوتە گۆرانی.
زنب: ١-(زَنِبَ. زَنَباً): قەڵەو بوو.
(اَلأَزْنَب): كورتەبنەی قەڵەو/ گرگن.
(اَلزَيْنَب): زیرەكردوو/ زۆرترسنۆك.
(- (ن): جــۆرە نێرگزێكــی بــۆن خۆشــە
درەختێكە دیمەنجوانو بۆنخۆشە.
(اَلزَئنَبَى): لەسەرخۆ رۆیشتن.
(زُنابَةُ العَقْرَب): چزوی دووپشك.
٢-(تَزَنْبَــرَ- عَلَيهِ):١-فیزی بەســەردا نواند
٢-رووی گرژ كرد.
(اَلزُنْبُر) (ح): شێر.
(اَلزَنْبَــرِيُّ):١-پیاوی قورسو گران ٢-پاپۆڕی
مەزن.
(سَفِينَةٌ زَنْبَرِيَّةٌ): پاپۆڕێكی مەزن.
(اَلزُنْبُر):١-رۆحسووكو زمانشیرین/ بەوێڵ/
بەدەموپل ٢-گورج وەڵامدەر.
(اَلزُنبور): زەردەواڵە.
(- (ج) زَنابِير اَلواحدة زُنبورَة) (ح):زەردەواڵە/
مێروجەیەكە باڵتەنكە ڕەنگ زەردو ڕەشە نێوان
ســنگیو ورگی باریكــەو وەك هەنگ شــانەیان
هەیەو شاریانهەیە بەڵام هەنگوین دروستناكەن.
نەوعیان هەیــە گەورەیەو پێوەدانیان ئازار زۆر
دەدات زیانیان بۆ كوورەی هەنگ زۆرە.
(اَلزَنْبِر والزِنبار) (ح): مێشەگەزە.
(اَرضٌ مَزْبَرَة): خاكێكو شوێنێك زەردەواڵەی
زۆر بێت.

٣-(اَلزُنْبُـرُك) (فارسـية) (النابـض): زەمبەلەك كە چەرخـی کاتژمێر دەگێڕێت‌و دەسووڕێنێتەوە.

٤-(اَلزنباعَة): قەراغی پێڵاو یان سۆل.

٥-(اَلزَنْبَـق (ج) زَنابِق): ١-ڕۆنی یاسـەمین ٢-بلوێر، نای، زورنا.

(زَنْبَقَة): بلوێرێك، نایەك زورنایەك.

(زَنْبَقَة (ج) زَنابِق (ن): گوڵەشلێر/ پەلەزی/ جوانترین گوڵەو بۆنی خۆشـەو سـەرچاوەی بوونـی خۆرهەڵاتی ناوەڕاسـتە بـە تایبەتی لوبنان سـپیەکەی هێمـای پاکییەو گوڵەکەی زۆر ڕەنگی هەیە.

(أُمُّ زَنْبَق): مەی.

٦-(اَلزُنْبُل): پیاوی کورتەبنە.

زنت: (تَزَنْتَرَ): بە خۆبادانەوە ڕۆیشت.

(اَلزَنْتَـرَةُ): تەنگانەو نەبونی‌و سـەختیی/ خاکەساریی.

زنج: ١-(زَنِـجَ. زَنَجاً): لە تینواندا ڕیخۆڵەی کرژبوو.

(زانَجَ- هُ): پاداشتی دایەوە یاسا بە چاکە یان بە خراپە.

(تَزَنَّـجَ- علیه): بە گژیدا چوو زماندرێژیی لەگەڵدا کرد.

(اَلزَنْـجُ والزِنْـجُ (ج) زُنـوج): قولـەڕەش نەتەوەیەکن لە سوداندا.

زِنجي أو زَنْج: قولە ڕەشێك.

٢-(اَلزَنْجَبيل): مەی.

(- (ن)): ڕووەکێکـی گیاییـە سـەرچاوەکەی هندسـتانە ڕەگی بەژێر زەویدا درێژدەبێت‌و گرێی تێدا پەیدا دەبێت کە دەم دەچووزێنێتەوە ئەم ڕەگانە لە ڕووەکێك جیادەبێتەوە کە وەك قامیشە (فارسية): زەنجەفیل.

٣-(زَنْجَـرَ): چەقەنـەی بـە پەنجەلێدا بە پەنجە گەورەو پەنجە درێژە.

(اَلزَنْجير): لەتی نینۆك کە لێیدەکرێتەوە.

(اَلزِنْجير والزنجيرَة): پەڵەی سـپیی نینۆك کە لە هی منداڵدا دەردەکەوێت.

٤-(اَلزِنْجار) (ك) (فارسية): ژەنگی مس.

(اَلزنجير) (فارسية) (= السِلسِلَة): زنجیر.

(زَنْجَرَهُ): بە زنجیر بەستییەوە.

(تَزَنْجَرَ): زنجیرکراو.

(جنزير) (عامية): زنجیر.

٥-(اَلزِنْجَفـر والزُنْجُفر) (ك): بۆیەی ژەنگ کە ئاسنی پێ‌بۆیە دەکرێت تا ژەنگ نەگرێت (فارسية).

زنح: (زَنَحَ- هُ. زَنْحاً): پیایدا هەڵدا.

(زانَحَ- هُ): بەیەکتریاندا هەڵدا.

(تَزَنَّـحَ الرَجُلُ): ١-ئەوەی لـە دڵیدا بوو بە ئاشکرا دەریبڕی ٢-خۆی هەڵکێشا.

٢-(زَنَـحَ- هُ): ١-پاڵپێوەنا ٢-خراپ ڕەفتاری لەگەڵدا کردو تەنگی پێهەڵچنی.

(زَنَّحَ- اللهَ): جار لە دوای جار ئاوی‌خواردەوە.

(تَزَنَّخَ- الماءَ): خۆش خۆش ئاویخواردەوە.

(-الرَّجُلُ): لە کڕین و فرۆشتندا یان لە قەرزدا تەنگی بە مرۆڤێك هەڵچنی و وەڕسیکرد.

زنخ: ١-(زَنَخَ- القُرادُ زُنُوخاً): گەنەکە توند خۆی قایمکرد بەوەی کە پێوەیبوو.

(زَنِخَ- الدهنُ. زَنَخاً): ڕۆنەکە خراپبوو/ بۆگەنبوو.

(زَنِخٌ): ڕۆنی بۆگەن/ خراپ.

(زانَخَ- هُ): پاڵیپێوەنا.

(تَزَنَّخَ): ١-لووتبەرزیی نواند ٢-بێپەروا قسەیکردو خۆیشی هەڵکێشا.

(إبلٌ زَنِخَةٌ): حوشتری لە تینواندا تێقوپاو.

٢-(زَنْخَرَ بِمِنْخَرِهِ): بای بە لووتدا کرد.

زند: ١-(زَنَدَ- الإناءَ. زَنْداً): قاپەکەی/ دەفرەکەی پڕکرد.

(-النارَ): چەرخەکەی داگیرساندو ئاگری لێدەرهێنا.

(زَنَّدَ- السِّقاءَ): کوندەکەی پڕکرد.

(أوري زَنْدَه): ئاگری بە چەرخەکە کردەوە.

(«مايَزنِدُك أَحدٌ عَليه»): کەس وەك تۆ ئاگری پێناکرێتەوەو لە تۆ زیاترینییە.

(ألزَنْد (مص) (ج) زِناد وأزْنُد وأزناد): چەکوشی چەرخ کە ئاگری چەرخەکەی پێدەکرێتەوە/ ئەستێ.

(ألزَنْدَة): بەشی خوارەوەی چەرخەکە کە تێزی بەسەروەیەو ئاگرەکەی پێدەکرێتەوە/ بەردە چەرخ/ بەردەئەستێ بە هەردووکیان دەڵێن (ألزَندان).

«فلان واري الزَندِ»: فیسار بەدەست و بازووە. واتا لە کاردا سەرکەوتووە.

(«كابِي الزَند»): دووراوە/ سەرنەکەوتووە.

(«هُما كَزَنْدَين»): هەردووکیان لە تای ترازوویەکدان، وەك یەکن (بۆ خراپی و پیسی بەو دوانە دەڵێن بۆ دوانی وەك یەکی فریاگوزاریش دەوترێت).

(ألزِناد): کەسێکە بەفریابکەوێت و یاریدەبدات.

(«وَرَت بِكَ زِنادي»): واتا: ئاگرەکەم بە تۆ کرایەوە پێداویستیەکەم بە تۆ جێبەجێبوو.

٢-(زَنِدَ الرَجُل. زَنَداً): تینوبوو.

(زَنِدَ- في الأمرِ): لە کارەکەدا بێتابوشت و وەڕسبوو.

(-على أهلِهِ): لەگەڵ خێزان و ماڵ و منداڵەکەیدا توندو تیژیی نواند.

(أزنَدَ- الرَجُلُ في وَجعِهِ): ئاگری ئازاری تێبەربووەوە/ ئازارەکەی بۆ گەڕایەوە.

(تَزَنَّدَ): ١-تووڕە بوو ٢-زمانی بەسترا و وەڵامی بۆ نەدرایەوە.

(«سَألْتُهُ مَسألَةً فَتَزَنَّدَ»): پرسیارێکم لێکرد وەڵامی بۆ نەدرایەوەو لێی چووە بەست.

(-في أمرِ كذا): لەو کارەدا دۆشداماو دڵی تەنگبوو هیچی بۆ نەکرا.

(ألمُزَنَّد): ١-تەنگ ٢-چرووك/ ڕژد ٣-بەرگی تەسك.

(عَطـاءٌ مُزَنَّــد): بەخشــینێكی چرووكانەو كەم.

٣-(زَنَّدَ): درۆیكرد.

(اَلْمُزَنَّد): بەخێوكراو یان رەسەن نەزانراو.

٤-(اَلزَنْــد (ج) زِنــاد وأزْنُد وأزْنــاد) (ع ١): بازوو.

اَلزَنْــد أو المِغْــلاق (ن): پەڵە گوڵە هێشــوو پەلێكــە چەنــد گوڵێــك هەڵدەگرێــت هەر گوڵەیشی لاسكی خۆی دەبێت.

(تَزَنْدَقَ): بوو بە زندیق.

(زِنديق (ج) زَنادِقَة وزَناديق) (فارســية): كەسێكە بە سەر زاریی موسڵمان‌و لە دڵیشەوە كافرو بێبڕوابێت.

(اَلزِنديق): مرۆڤی پیسی زۆرزان‌و كەڵەكباز (عامية).

اَلزَنْدَقَــة: بەســەر زاریی موســوڵمانیی‌و لە دڵەوە كافریی‌و بێبڕوایی.

(رَجُــلٌ زَنْــدَقٌ وزَنْدَقِــيٌ): پیاوێكــی زۆر چرووك.

زنر: (زَنَرَ- الإناءَ. زَنْراً): قاپەكەی پڕكرد.

(-الغُلامَ): پشتێنی بەستە پشتی كوڕەكە.

(زَنَّرَ- إلَيَ بِعَينِهِ): چاوی تێبڕیم.

(تَزَنَّرَ): پشتێنی بەستە ناوقەدی.

(-الشيءُ): شتەكە باریكبوو.

(اَلزُنّــار (ج) زَنانــير (یونانية): پشــتێن/ ئەوەی بە كەمەرەوە دەبەسترێت.

(اَلزَنانير): وردەچەو.

زنزر: (اَلزَنْزَلَخت= الأزادَرَخت (ن): درەختێكە جوانە لە وڵاتی فارسەوە هاتووە لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاســتدا بۆ جوانیی دەروێنرێت هێشووە گوڵەو دارەكەیشی باشە/ درەختی ژارماسی.

زنف: (زَنِفَ وتَزَنَّفَ. زَنَفاً): تووڕە بوو.

زنق: (زَنَــقَ- الفَرَسَ. زَنْقــاً): چەرمی ژێر چەنەی ســەركەلەكەی خســتە ژێر چەنەی ئەسپەكەوە.

(-البَغْلَ): چوارپەلی ئێســترەكەی بە پەتێك بەستەوە.

(-علــى أولادِهِ): كەموكوڕیــی بەرامبــەر منداڵەكانیكــرد ســا یا لە چرووكیــدا یان لە نەدارابیدا.

(زَنَّــقَ- الفَــرَسَ): چەرمی ژێــر چەنەكەی خستە ژێر چەنەی ئەسپەكەیەوە.

(-البَغْلَ): چوارپەلی ئێســترەكەی بە پەتێك بەستەوە.

(-علــى أولادِه): چروكیكــرد لــە بژێویــی منداڵەكانیدا یان لــە نەبوونیدا كەموكوڕیی هەبوو.

(اَزنَــقَ- على أولاده): لــە چرووكیدا یان لە نەبوونیدا كەموكوڕیی لە منداڵەكانیكرد.

(اَلزَنَق (ج(زُنُوق): ١-لووسی‌و سافیی نووكی نێزە ٢-جێی قایشی ژێر چەنەی وڵاخ.

(اَلزَنَقَةُ): ١-ڕێی تەخت‌و تەسك ٢-شەقام.

(اَلزناق (ج) زُنُق): ١-قایشی ژێر چەنەی وڵاخ ٢-پەتی بەستنەوەی پەلی ئێستر ٣-گەردنبەند: جۆرە خشڵێکە دەکرێتە مل.

(اَلزناقة): ئەڵقەیەکە لە چەرمۆکەیەکدایەو لەژێر چەنــەی وڵاخەکەدایە پەتێکی پێوەیە بــە سـەری وڵاخەکــەوە دەبەســترێتو بــۆ ڕاگرتنیەتی.

(اَلزَنیق): قایم دامەزراو.

(رأیٌ زَنیق): ڕایەکی دروستو دامەزراو.

(اَلمَزنوق (مفع): میزگیراو.

زنك: (اَلزِّنك (ك): تۆتیا (اَلمانیة).

زنــم: ١-(زَنَّــمَ – لَهُ الخَصْــمَ): نەیارەکەی نیشانەی بەگژداچوونی بۆ نارد.

٢-(اَلزَنِم- مِنَ الجمال (م) زَنِمَة): حوشترێکە لەتێکی گوێی بڕراوەو پێوەی شۆڕکراوەتەوە.

(اَلأَزنَــم مِنَ الجِمال (م) زَنمــاء (ج) زُنم): حوشــترێك لەتێکی گوێــی بــڕراوەو پێوەی هێڵراوەتەوەو شۆڕکراوەتەوە.

(اَلزَنَمة): ١-ئەو پارچەیەی کە لە گوێی حوشتر یان مەڕ دەبڕرێتو پێوەی دەهێڵرێتو پێوەی شۆڕدەکرێتەوە (ئەمە لە حوشترە ڕەسەنەکان دەکرێــت) ٢-گــوارەی بــەر گەردنی ئــاژەڵ ٣-نیشانە.

(«فِي کَلامِــهِ زَنَمَةُ خَیرٍ أَو زَنَمَةُ شَــرٍّ»): لە قســەکەیدا ئامارژەو نیشانەی خێرو چاکە یان خراپەی تێدایە.

(زَنَمَتــا الأُذُنِ) (ع ا): دوو برگەی گوێ/ دوو بەرزی بەر کونە گوێیەو بەرامبەر سەرەوەی کرکراگەی گوێیە.

(اَلزُنام): زۆرزانی فێڵباز.

(اَلزَنیم): ١-بەدزمان/ موخەنەت ٢-ناکەسبەچە.

(اَلزَنیم والمُزَنَّم): کەســێکی پێوە لکاو. خۆی بە تاقمێکدا هەڵواســێت کە نە لەوانبێتو نە پێویســتیان پێیبێت وەکو پارچەیەکی بڕاوی گوێ کە پێوەی بەربووبێتەوە.

(ناقَةٌ مُزَنَّمَة): مێحوشترێکی گوێ پارچەکراو کە پارچەکەی پێوەبێت.

(زَنا: زَنا زُنُوّاً): تەسکبوو/ تەنگبوو.

(زَنِيّ): تەنگ/ تەسك.

زَنَّــی عَلَیهِ تَزنِیَــةً): تەنگەتاویکرد/ تەنگی پێهەڵچنی.

زنی: ١-زَنَــی وزَانی. زِنــاً وزَنــاءً ومُزاناةً وزِناءً): زینایکرد/ داوێنپیسیکرد.

(زان (ج) زُناة (م) زانِیَة (ج) زَوان): زیناکار. داوێنپیس/ شەرواڵپیس.

(زَنَّــی- هُ): بەداوێنپیســی دانــا. پێیــوت: زیناکەر.

(أَزنَی- هُ. إزناءً): زینای پێکرد/ داوێنپیسیکرد.

(اَلزانِیَة= الزاني): زۆر داوێنپیس (ئەو (ة)یە بۆ زیادرەوییە).

(اَلزَنّــاءَة): پیــاوی زۆر داوێنپیــسو ژنــی قەحبە/ گاندەر.

٢-(أَلزَنَّاءَة) (ح): مەیمون.

زە. زە: ئیف وشـەیەکە بـۆ ئافەرینکردن بۆ گاڵتەپێکردنیش دەوترێت کە شتێك ناڕێكو نابەجێبێت.

زهد: ١-(زَهَدَ وزَهِدَ وزَهُدَ- فِي الشيءِ وَعنهُ زُهداً وزَهادَة): ئارەزووی بۆ ئەو شتە مراندو نەویست لێیدورکەوتەوە.

(«زَهِــدَ فِي الدُنيا»): وازی لە دنیا/ لە جیهان هێناو کەوتە خوداپەرستیی رووت.

(زاهِد): دنیا نەویستو خوداویست/ سۆفی.

(الشــيء المَزهُــود (فيــه وعَنــهُ): شــتی وازلێهێنراوو نەویستراو.

(زَهَّدَ- هُ فِي الشَــيءِ وعَنهُ) حەزی شــتەکەی مراندو وایلێکرد نەیەوێت.

(تَزَهَّدَ): وازی لە دنیا بۆ خوداپەرستی هێنا.

(تَزاهَدَ- القَومُ فُلاناً): خوێشــگەل بە چاوی سووك تەماشای فیساریانکردو سوکیانکرد.

(إِزْدَهَدَ- الشَيءَ): بە هەرزانو بێبایەخیدانا.

(أَلزُهْــد والزَهادَة) (مص): واز لە شــتهێنان لەبەر بێبایەخیو خۆلێدووره پەرێزگرتن.

(«شيءٌ زَهيد»): شــتێکی بێبایەخو هەرزان یان کەم.

(أَلزَهَد (ج) زِهاد): زەکات.

(أَلزاهِــد (فا) (ج) زُهَّد وزُهَّــاد وزاهِدُون): ١-دنیانەویســت/ کەســێك کــە جیهــانو خۆشــییەکەی بە ئــەوە دنیــا بگۆڕێتەوە ٢-کەسێکی کەمچیکڵدانە.

(أَلزَهيد (م) زَهيدَة (ج) زُهدان): ١-کەم.

«هُوَ زَهيدُ الخُلْق»: ئەو کەمچیکڵدانەیە.

«هوَ زَهيدُ العَين»: ئەو بە کەم دادەکەوێت/ چاوی زووتێردەبێت.

(وادٍ زَهيــد): دۆڵێــك ئــاو کەمدەگرێــت ٢-کەمنرخ/ سوکبەها.

(أَلمُزهِد): کەمسامان/ کەمدارا.

(أَرضٌ زَهــاد): زەوییەك کە بــە بارانی زۆر نەبێت ئاوی لەبەر نەڕوات.

أَلزَهيد: زۆر گۆشەگیرو دنیانەویستو ڕوو لە خوا.

٢-(زَهَدَ- النَخلَةَ زَهْــداً): ئەو بەرەی کە بە دارخورماکەوە بوو قەبلاندی.

(زَهَّدَ وأَزهَدَ النَخلَــةَ): بەری دارخورماکەی کە پێوەیبوو خەملاندی.

(«خُذْ زَهْدَ مايَكفيك»): چەندت بەشدەکات بیبە.

زهر: ١-(زَهَرَ- السِــراجُ أَو القَمَرُ أَو الوَجْهُ): زُهُــوراً): چراکــە یان مانگەکە یــان ڕووەکە شەوقیدایەوەو درەوشایەوە.

(-الشَيءُ): شتەکە ڕەنگی سافو ڕوونبوو.

(-الزَنْدُ): ئاگری چەرخەکە شەوقیدایەوە.

(«زَهَرَت بِكَ زَنادی أَو ناری»): بە تۆ پشتم قایمبوو سەروەریم پەیداکرد.

(زَهِرَ وزَهُرَ- الرَجُل. زَهراً وزُهوراً): پیاوەکە

سپی‌و جوان‌و ڕەنگڕوونبوو.
(أَزْهَـرَ- النـارَ): شـەوقی بـە ئاگرەکـە پەیداکرد.
(تَزاهَرَ السِراجُ ونَحوَهُ): چراکە و لەو شێوەیە شەوقیدایەوەو ڕووناکییەکەی خۆشبوو.
(اِزدَهَرَ- بِالأَمرِ): کارەکەی پاراست‌و خستیە دڵیەوە لە یادی دەرنەکرد.
(«اِزْدَهِرْ بِهذا فَإِن لَهُ شَأْناً»): ئەمە بپارێزەو بەرەلایمەکە شتێکی باش‌و بەنرخە.
(زَهْرُ النَردِ): زاری یاریکردن.
(اَلزَهْر والزَهْرَة): خواست/ ئامانج/ نیاز.
«قَضَيـتُ مِنهُ زُهـري وزِهْرَتـي»: لێی بە خواستی خۆم گەیشتم.
(اَلزُهَر): سێ شـەوەی سەری مانگ- کە وەك (اَلغُرَر)ە.
(اَلزُهْـرَةُ): جوانیـی‌و شـەوق سـپێتیی‌و قەشەنگیی.
(زَهْـرَةُ الدُنيـا (ج) زَهـر وأَزهـار وزُهُور وأَزاهير): جوانیی‌و خۆشیی جیهان/ دنیا.
(اَلزُهَـرَة) (فك): ئەسـتێرەی ناهید ڕێکەی دووریی لە خـۆرەوە (١٠٨) ملیۆن کیلۆمەترە زۆر دەبریسـکێتەوە جارێـك بەیانیـان دەردەکەوێـت جارێکیـش ئێـواران. جـاران هەندێـك عـەرەب دەیانپەرسـت کـە نزیك عیراق‌و شام بوون پێشیدەوترێت (العُزّى) وە لەلای هەرە کۆنەکان خودای جوانیبوو.

(اَلزاهِر) (فا): ڕەنگی ڕوونی پاکی شەوقدار.
(اَحْمَرُ زاهر): ڕەنگی سوورێکی ساف تێر.
(اَلأَزْهَـر (م) زَهراء (ج) زُهْر): ١-شـەوقدار ٢-ڕەنگـڕوون‌و سـاف ٣-ڕووگـەش ٤-مانگ ٥-(ح)گاکێوی.
(اَلأَزهَران): خۆرو مانگ (لەبەر شەوقیان).
(اَلمُزهِـر): کەسـێکە کـە بـۆ میـوان ئاگر دەکاتەوە.
(اَلمِزْهَر (مو) (ج) مَزاهِر): عود.
(اَلزَهار): زۆر بریسکەدارو ورشەدار.
(«نَجمُ زَهّار وقَمَرٌ نَوّار»): ئەسـتێرەیەکی بریسکەو ورشەدارو مانگی شەوقدار.
(اَلزاهِريَّة): لەنجەوخۆبادان.
(«هـو يَمشـي الزاهِريَّـة»): بـە لەنجـەو خۆبادانەوە دەڕوات.
٢-(أَزهَرَ- النَبَاتُ): ڕووەکەکە گوڵیگرت.
(اِزْهَرَّ واِزْهارَّ – النَّباتُ): ڕووەکەکە گوڵیکرد/ گوڵیدەرکرد.
(اَلزَهْر والزَهَر): گوڵ.
(اَلزَهْرَة والزَهَرَة): گوڵێك (ج).
(أَزْهُـر وأَزْهـار وزُهُـور و (جـج) أَزاهِـر وأَزاهـير (ز): ١-گوڵـی ڕووەك ٢-هەمـوو کۆئەندامی تۆوکردنی ڕووەك کەلە خونچەوە پەیدادەبێـت‌و گوڵێکی تەواو لە کاسـە گەڵاو گـەڵای کۆپـەرەو مێیەك‌و نێرەکـی گوڵەکە پەیدادەبێت.

(باديــات الزَهــر) (ن): ئــەو ڕووەكانــەن كــە كۆئەندامى تــۆو گرتنى بــە دەرەوەيەو دەتوانرێت پێی بوترێت گوڵ كە تۆو دەكات.
(مَســتُورات الزَهر) (ن): ئەو ڕووەكانەن كە گوڵيان شارراوەيەو ديارنييە، گوڵناگرن‌و تۆو ناكــەن ئەوانە وەك قــەوزەو قارچك‌و ئا لەو بابەتانە.
(زَهْرَةُ الآلام) (ن): گوڵە ئازار/ گوڵە سەعاتی/ ڕووەكێكی جوانــی كەپرۆكەيی، گوڵی گەورە دەگرێــت هەندێــك شــوێنی گوڵەكــە وەك ئامێرە ئازاربەخشــەكانی حەزرەتی عيسايە، لــە ئەمەريــكای باكــورەوەوە بڵاوبۆتــەوە هەندێــك جــۆری بــۆ جوانيــی دەروێنرێت بەناوبانگترينيــان گوڵە ئازارە شــينەكەيانە گوڵە سەعاتيە شينەكەيانە.
(زَهرَةُ الحَواشي) (ن): شينە شاتەرە. گوڵێكە لە وڵاتە فێنكەكاندا بڵاوبۆتەوە جۆری زۆرەو بۆ مەبەســتی ڕازاندنەوەی باخچەكان يان بۆ مەبەستی پزيشكيی بەكاردێت.
(زَهْرَةُ الرَبيع): گوڵە بەهارە/ هەميشە بەهار گوڵێكــە گوڵە كۆپەرەچر. گوڵەكانی جارجارە لە يەك جيــان جاريش هەيــە پێكەوە كۆن، وەك چەترێكيــان لێدێت كــە هەڵكرابێت، لە باخچەكاندا دەروێنرێن.
(زَهْرَةُ العَسَل) (ن): گوڵە هەنگوين/ پەنجەی خانــم: درەختۆكەيەكــە گوڵەكــەی مەيلەو زەردە يان سوورباوە بە زۆريی بۆنداره زۆريان كەپرۆكە دەكەن بۆ جوانيی دەروێنرێن.
(-الغِمْــدِ) (ن): گوڵە كالانە، جۆرێك يان دوو جۆری بۆ گەڵا جوانەكەی دەروێنرێت.
(ألزُهَيرَة) (ز): گوڵێكی وردی سەرەتاييە.
(ألزاهِر): ڕووەكی شكۆفەدارو ناسك‌و جوان.
(نِظامُ الأزهِرار) (ن): شــێوەی كۆی گوڵ بە ڕووەكەوە بۆ نموونە: هێشــو. گوڵە هێشووی بەر مێوييە.
(ألمَزهَريَّة): گوڵدان (عامية) لە شووشــەيەو گوڵی تێدەخەن.
٢-زَهْــزَفَ- الشــيءَ): دەغەڵی لە شــتەكەدا كرد.
ملحق:
زهر: (ألزَهْريَّة- المَزْهَريَّة): گوڵدان. قاپێكە بۆ جوانیی‌و ڕازاندنەوە گوڵی تێدەخەن.
(ألزَهْريَّات): ئەو بەشــە ڕووەكەيە كە گوڵی دياری هەيەو دەگرێت.
(ألزَهْريَّات): ئەو هەڵبەســتانەن كە لەســەر بەهار وتراون بەناوبانگترينيان هەڵبەستەكەی (بديــع الزمانی هەمەدانــی و (صفي الديني حلّي)يە.
زهر: (زَهْزَقَ- الرَجُلُ): دايە قاقای پێكەنين‌و زۆر پێكەنی.
(-تِ الأُمُ وَلَدَهــا): دايكەكــە كۆرپەكــەی هەڵپەڕاند.

(أَلزَهْزَق): بەدزمان.

زهف: ١-(زَهَـفَ الرَجُـلُ. زُهُوفـاً): مرد/ فەوتا.

(أَزهَفَ- الشيءَ): شتەکەیبرد.

(-فُلانـاً): فیسـاری فەوتانـد/ کوشـتی/ لەناویبرد.

(إزدَهَفَ- هُ): فەوتاندی.

(-الشَيءَ وبِهِ): شتەکەیبرد.

(-الحَملَ): بارەکەی/ کۆڵەکەی هەڵگرت، بۆی هەڵگیرا.

(-تهُ الدابَّةُ): وڵاخەکە دایبەزەویدا.

٢-(زَهَـفَ- لِلمَـوْتِ أَو إلى المَـوتِ): لە مردن نزیکبووەوە.

(زَهِفَ- للشَيء. زَهُفاً): پەلەی شتەکەیکردو خێرا بۆیچوو.

(أَزهَفَ- الشَـيءَ): پەلەی لە شـتەکەدا کرد/ خێرای تێدا کرد.

(-إلَيـهِ الطَعْنَةَ): زۆری نەمابـوو تیغەکەی پێدا بچەقێنێت/ خەریکبوو.

(أَزْهَـفَ- تـهُ الطَعْنَةُ): تیـغ پێداکردنەکە نزیکی مردنیکردەوە.

(-علـى الجَريـح): بریندارەکـەی کۆتایـی پێهێناو کوشتی.

(-الرَجُلُ): پەلەی خراپەکاریکرد.

(-فُلاناً): تووشی وەیو خراپەیکرد.

(بِما طَلَبَهُ): خواسـتەکەی بۆ جێبەجێکرد/ داواکەی هێنایە دی.

(إنزَهَـفَ-تِ الدابَّةُ): وڵاخەکـە بە لێدان یا شتێتر بازدیدا یا هەڵسلەمییەوە.

إزْدَهَـفَ- هُ: ١-خێراییپێکرد/ پەلەی لێکرد ٢- بەسووکەڵەیدانا یان داوایکرد سووکەڵە بێت.

(-فلانٌ): خۆی هاویشـتە خراپەوە/ خۆی لە خراپەوە ئالآند/ ڕێی خراپەکارییگرت.

(-إلى المَوتِ): لە مردن نزیکبووەوە.

٢-(زَهَفَ- الرَجُلُ. زُهُوفاً): درۆیکرد/ درۆی هەڵبەست.

(أَزهَفَ- الرَجُلُ): ١-دووزمانییکرد ٢-درۆیکرد/ درۆی هەڵبەست ٣-ناپاکیکرد.

(-الخَبَـرَ): هەواڵەکەی زۆرتر کرد شـتیتری پێوەنا.

(-لَهُ حَديثاً): قسەی درۆی بۆ هێنا.

(-إلَيـهِ حَديثاً): قسـەی خراپـی بە زمانی ئەوەوە کردو هەڵبەست.

(-الشَيءَ): شتەکەی گەنکرد/ خراپکرد.

(-هُ بالشَرِّ): بۆ ڕێی خراپە لاسیدا/ فریویدا.

(-بالشَـيءِ): شـتەکەی بەلاوە سـەیربوو بە دڵیدا چوو.

(إزدَهَـفَ- فُـلانٌ): زۆرێـوتو درێـژەی بە قسەکەیدا.

(-في كَلامِـهِ): لەسـەر قسـەکانی تیژ بوو و دەنگی بەرزکردەوە/ دەنگی لێهەڵبڕی.

(-العَـداوَةَ وبِهـا): دوژمنایەتیـی بۆ خۆی

پەیداکرد.
٤-(زَهَفَ- الرَجُلُ. زُهوفاً): پیاوەکە سەرشۆڕ بوو/ زەلیلبوو.
(أَزهَفَ- فُلاناً): فیساری سەرشۆڕو کەساسکرد.
٥-(أَزهَفَ- الشَيءَ): شتەکەی نەرمو شلکرد.
(تَزَهَّفَ- عَنهُ): خۆی لێلادا.
(إزدَهَفَ- عَنهُ): خۆی لێلادا/ لێیدوورکەوتەوە.
(-الشَيءُ): شتەکە کەلاکەوت/ لایدا/ خواربووەوە.
(زهق: ١-(زَهَقَ- الباطِلُ زُهُوقاً): نارەواکە/ ناراستەکە پووچبووەوەو نەما/ نابووتبوو.
(-تِ النَفسُ. زَهْقاً وزُهوقاً): گیانەکە لە لەشدا دەرچوو.
(-الشَيءُ): ١-شتەکە پووچبووەوە ٢-فەوتا.
(-ت روحُهُ): لە بێزاریی‌و وەڕسیدا گیانی دەرچوو/ بێتابوشتبوو (عامية).
(زاهَقَ- الحَقُ الباطِلَ): ڕەواو ڕاستیی/ هەق، ناڕاستیی‌و ناڕەوایی پووچەڵکردەوەو نەیهێشت.
(أزهَقَ- الباطِلَ): ناڕەواکەی/ ناڕاستیەکەی پووچەڵکردەوەو نەیهێشت.
(اَلزَهْقُ و الزَهَق): کەندەلان یان چاڵێکی قووڵ کە لەوانەیە ولاخێکی تێبکەوێت ڕاستنەبێتەوە/ بتۆپێت.
(الزاهِق والزَهوق): ١-ناڕەوا/ ناڕاست ٢-فەوتاو/ مردوو ٣-پووچەڵ لە سورەتی (بَني إسرائيل)دا هاتووە («قُل جاءَ الحَقُ وزَهَقَ الباطِلُ إنَّ الباطِلَ كانَ زَهوقاً»): بلێ هەق‌و ڕاستی هات ناهەق پووچبووەوەو نەما ٢-چاڵاوێکی قووڵ.
(بِئرٌ زاهِقَة): بیرێکی/ چاڵاوێکی زۆر قووڵ/ کە بنی دووربێت.
(اَلمَزهَقَةُ): هۆکاری فەوتان یان شەکەتبوون‌و کەنەفتبوون.
٢-(زَهَقَ-تِ الراحِلَةُ زَهْقاً وزُهوقاً): حوشترە سوارییەکە یان ولاخە سوارییەکە پێشکەوت.
(-السَهمُ): تیرەکە لە نیشانەکە تێپەڕیکرد.
(أزهَقَ السَهمَ): وایکرد کە تیرەکە لە نیشانەکە ڕەتبێت.
(-تِ الناقَةُ السَرجَ): مێحوشترەکە زینەکەی تەکانداو خستیە سەر ملی.
(-في السَيرِ): لە ڕۆیشتنەکەدا خێرایکرد.
(إنزَهَقَ): چووە بەرەوەو پێشکەوت.
(-تِ الدابَةُ): چوارپێکە، قەڵەمبازدیدا بە لێدان یان بە هۆیترەوە.
(اَلزَهَقُ): ١-تەکاندەر لە توورەبووندا ٢-هەڵەشەی چابوک.
(اَلزاهِق (فا) (ج) زُهُق وزُهُق): پیاوی هەڵاتوو.
(-مِنَ السِهام): تیرێك کە لە نیشانە ڕەتبێت‌و بکەوێتە پشتیەوە.
(-مِنَ المِياه): ئاوی خوڕی خێرا.

(اَلزاهِقَةُ): مێی وشەی (الزاهِق).
فَرَسٌ زَهَقی: ماینێك پێش ئەسپ بکەوێت.
(اَلأُزهوقَة (ج) أُزاهيقَ): تیژڕەوێکی سەیری بێوێنە.
(«فَرَسٌ ذاتِ أَزاهيق»): چارەوێیەکی سەیرو بێوێنە لە غاردا.
(«جاءَتِ الخَيلُ أَزاهِقَ و أَزاهيقَ): ئەسپەکان ڕەوە ڕەوەو بەجیاجیا هاتن.
٢-(زَهَـقَ- العَظـمُ. زُهوقـاً): ئێسـقانەکە سیخناخی مۆخبوو.
(زاهَقَ- الإناءَ): قاپەکەی هەڵگێڕایەوە.
(أَزهَقَ- العَظْمُ): ئێسـکەکەی پڕ مەغز بوو/ سیخناخی مۆخبوو.
(-الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.
(اَلزاهِق (ج) زُهْق وزُهُق) (ضد): ١-چوارپێی قەڵەو/ گۆشتن ٢-چوارپێی زۆر لاواز/ لەڕ.
٤-(اَلزَهق): زەویی نزم.
(اَلزُهاق والزَهاق): بڕ.
(«عنـدی زُهـاقُ مائَة دينار»): بڕی سـەد دینارم هەیە.
زهل: ١-(زَهَلَ- عَنِ الشَيءِ. زَهْلاً): لە شتەکە دوورکەوتەوە.
(زَهِـلَ- الشـيءُ. زَهَـلاً): شـتەکە سـپیو لووسبوو.
(اَلزاهِل): دڵئاسوودەو بێباك.
(اَلزُهلول (ج) زَهاليل): لووسو پووس.

٢-(زَهْلَـقَ- الشـيءَ): شـتەکەی لـووسو سپیکرد.
(تَزَهْلَقَ): سپیو لووسبوو.
(«زَهْلَـقَ لَهُ الحَديـث»): زمانـی لەگەڵیدا لووسبوو قسەی نەرمو شیرینی بۆ کرد.
(اَلزِهْلِـق (ج) زَهالِق): ١-زۆر لووس ٢-مرۆڤی سـووکەڵەو گورج ٣-بای توند ٤-شوێنی ئاگری پلیتەك.
٢-(تَزَهْلَقَ- الحَيَـوانُ): زیندەوەرەکە قەڵەو بوو گۆشتیگرت.
(حِمـارٌ زِهْلِقٌ): کەرێك لە قەڵەویدا پشـتی لووس.
(اَلزُهلوق): قەڵەو/ گۆشتن.
زهم: (زَهَمَ وأَزْهَمَ- العَظمُ زَهْماً): ئێسکەکە پڕ مۆخبوو.
(زَهِـمَ. زَهَمـاً): ١-لـە گەدەی سـیخناخبوو ٢-تلْخەیکرد.
(زَهْمـان): ١-تلْخەکـردوو/ ئینتەلاکـردوو ٢-قەڵەو بوو غەزوبەزی زۆر بوو.
زَهِم (م) زَهِمَة: قەڵەوو بەزدار.
(اَلزُهْـم): ١-بەز ٢-بوونی پیسـیو بۆگەن ٣-بۆنی زەباد کە بۆنێکی خۆشە لە پشیلە زەباد دەردەهێنرێت.
(اَلزَهَم والزُهْمَة والزُهومَة): بۆنی گۆشتێکی چەوری بۆگەن.
٢-(زَهَمَ- الرَجُلَ. زَهْماً): قسەی زۆر پێوت.

(-هُ عَن كذا): لەسەر ئەوە تەرزە شكێنیكردو پێداهەڵشاخا.

(زَاهَـمَ- هُ) (ضـد): ١-دوژمنایەتیی لەگەڵدا كردو لێیجیابـووەوە ٢-لێینزیكبووەوە/ خۆی لێ نزیككردەوە.

زها: ١-(زَها- الرَجُلُ زَهْـواً وزُهُوّاً وزُهاءً): بە خۆی نازی.

(-فُلانــاً. زَهْواً): گاڵتەی پێكردو بە سـووك هاتە بەرچاوی.

(-الكِبْـرُ فُلانـاً): لووتبەرزیـی بایيكـردو وایلێكرد بە خۆیدا بنازێت.

(زُهِـيَ- الرَجُلُ بِكَذا): ١-بـەوە خۆی ونكرد ٢-لووتبەرزی پەیداكرد.

(أزهى): فیزنبوو خۆی ونكرد.

(إزدَهى- الرَجُلَ): ١-گومــڕاو لەخۆباییكردو تووشــی بــە خۆنازینیكرد ٢-خســتیە ســەر گۆرانیو كەیفو سەما.

(-هُ وبِهِ): گاڵتەی پێكردو سووكیكرد.

(-هُ على الأمرِ): ناچاری كارەكەیكرد.

(اَلزَهْو) (مص): ١-شانازیكردنو بەخۆونازینو ونبوون ٢-لووتبەرزیو خۆبەسندی ٣-زۆرداریی/ ستەم.

(اَلمَزْهُو والمُزدَهى): بەفیز/ لووتبەرز/ تڕزل/ بەدەعیە.

٢-(زَهـا- الرَجُـلُ. زَهْـواً وزُهُـوّاً وزُهاءً): درۆیكرد.

(اَلزَهْو) (مص): ناڕاستیو فیشاڵو درۆ.

٣-(زَها: وزَهْواً وزُهُوّاً وزُهاءً): گەشـەیكردو گەورە بوو.

(-النَخلُ): دارخورماكە بالآیكرد.

(-الغُلامُ): مێردمنداڵەكە بوو بە هەرزەكار.

(-تِ الشاةُ): مەڕەكە گوانی داهێشتو نزیكبوو بزێ.

(-تِ الأَمْــواجُ السَــفِینَةَ): شــەپۆلەكان/ پاپۆڕەكەیان بڵندكردەوە.

(زَهى ويَزهـى): ناوترێت (یَزهو السَـرابُ الأَكَمَةَ): تراویلكەكە سەر گردەكە كەوت.

(أزهى- النَخلُ): دارخورماكە درێژبوو.

٤-(زَهــا. زَهْــواً وزُهُــوّاً وزُهــاءً): ١-گەشو ڕەنگڕوونبوو ٢-شەوقیدایەوە/ ڕووناكیدایەوە.

(-النبت): ڕووەكەكە یان درەختەكە بەرەكەی دەركەوت.

(-البُسْــرُ): فەریكــە خورماكــە ڕەنگیگــرت (زەردبوو/ زەردهەڵگەڕا).

(-السراجَ): شەوقی بە چراكەدا.

(-فُلانٌ بِالسَّـيفِ): شمشـێرەكەی بە هەوادا هەڵسووراندو شەوقی پێدایەوە.

(-فُلاناً بِالعَصا): فیساری دایە بەردار.

(زَهَّى البُسرُ): فەریكە خورماكە ڕەنگیگرت.

(أزهى- البُسرُ): فەریكە خورماكە ڕەنگیگرتو زەردهەڵگەڕا.

(اَلزَهْو) (مص): ڕووەكی بەشــكۆفە/ سەوزو

ئـاودار/ ڕەونەقدار/ گەش و پـاراو ٢-فەریکە خورمای ڕەنگگرتوو/ زەردبوو.

(اَلزَهْو والزُها): ١-گەش و جوانیی ٢-تەڕوپاراویی و ناسکیی.

(زُها الدُنیا): ڕەونەق و جوانیی و بریق و باقی جیهان/ دنیا.

(اَلزُهُـوّ) (مــص): فەریکــە خورمــای ڕەنگگرتوو.

(اَلزاهي (م) زاهِیَة): جوانی ڕوو بە شـەوق و گەش.

٥-(زَها-تِ الریحُ. زَهْواً وزُهُوّاً وزُهاءً): باکە هەڵیکرد.

(-الریحُ النَبـاتَ): باکە گیاکەی پاش بارینی شەونم شەکاندەوە.

(زَهَّی-تِ المِروَحَةُ الریـحَ): پانکەکە باکەی وەشاند.

٦-(اَلزُهاء): بڕ یان نزیکەی.

(عنــدي زُهاءُ خَمسـین دِرهَمــاً): بڕی یان نزیکەی پەنجا درهەمم هەیە.

زاء: (زاءَ- بـــه الدَهــرُ. زَوءً): ڕۆژگــار سەرەوژێریکرد.

زاب: (زابَ. زَوباً): خۆی دزییەوەو هەڵات.

(-الماءُ): ئاوەکە کشا/ ڕۆیشت.

زاج: ١-(زاجَ- بَینَهُــم. زَوجــاً): لــە یەکــی بەردان و نێوانی تێکدان.

٢-(زَوَّجَ- هُ اِمرأَةً اَو بِاِمرَأَةٍ اَو لاِمرَأَةٍ): ژنێکی لێمارەکرد.

(-الشــيءَ بِالشــيءِ واِلَیــهِ): شــتەکەی بــە شتەکەوە جووتکرد/ لکاند.

(زاوَجَ- هُ): تێکەڵیبــوو لەگەڵیدا جووتبوو/ هاونیشنیبوو.

تَزَوَّجَ اِمرأَةً وبِاِمْرَأَةٍ): ژنێکی هێناو مارەیکرد/ بوو بە هاوسەری ژنەکە.

زاوَجَ وأَزوَجَ بَینَهُمــا): ئــەو دوانەی بە یەك گەیاندن، لە یەکی نزیککردنەوە.

(تَزَوَّجَ في قَوم): ژنێکی لە خوێشگەل هێنا.

(«تَزَوَّجَــهُ النَّومُ»): خــەو بردیەوە/ خەو خۆی بەسەردادا.

(تزاوَجَ وازدَوَجَ- الکلامُ): قسەکان پاوپاشەندو هاوناواز بوون.

(-القَومُ): ژن و ژنخوازییان لەگەڵ یەکدا کرد/ بە هۆی ژنەوە تێکەڵی یەکبوون.

(اَلزَوج (ج) أَزواج وزَوجَة و (جج) أَزاویج): ١-مێــرد شــوو ٢-ژن ٣-هاوســەر ٤-هاوجووتی هەموو شــتێك کە لە ڕەگەزێکبن بە دوانەکە دەڵێن جووت یان جووتەی ئەو شتە.

(«عنــدي زَوجا حَمــام»): جووتێك کۆتــرم هەیە نێرەو مێیەن.

(«اِشْــتَرَیْتُ زَوجــي نعــال»): جووتێــك پێڵاومکــڕی ٥-جۆری هەمــوو جوتێك کە لە یەکبن.

(اَلزَوجَة (ج) زَوجات): ژنی پیاو.

(اَلـزَوج): ژنهێنان یان شـووکردنی ئافرەت/ بەهاوسەربوون.

٣-(اَلـزواج (ك) (فارسـية): زاج/ خوێیەکە لـە بۆیاخـدا بەکاردێـت (ڕەشـە خەڵکەکە پێیدەڵێن: «اَلجاز».

الملحق:

زوج: (اَلإزدواجِيَّة):جوتیاریی/ جوتڕەوشیی/ جوتدۆخیی یـان دوو سـیفەتداریی پێکەوە بوونی دوو توخمی لەیەکجیا.

(«اِزدواجية الكائن البَشَرِيّ»): مرۆڤێك دوو خەسڵەتی دژبەیەکی هەبێت.

(اِزدواجيــة اللغة في بلجيكا): تێکەڵیی زمان لە بەلجیکادا.

(-في الحُکمُ): دوو دەسـەڵاتی ناشـەرعی لە وڵاتێکـدا کە ئـەوە خەوشـی بەڕێوەبردنی وڵاتە.

زاح: (زاحَ- عَـنِ المَـكانِ زَوحـاً وزَواحاً): ١-لە شـوێنەکەی نەما/ دوورکەوتەوە/ لاچوو ٢-ڕۆیشت/ کۆچیکرد

(-العِلَّةُ): دەردەکە/ بیمارییەکە نەما.

(-الإبِـلَ زَوحـاً) (ضـد): ١-حوشـترەکانی بڵاوکردەوە ٢-کۆیکردنەو.

(أزاحَ- هُ): لە شوێنەکەی لایبرد.

(أزاحَ اللهُ العِلَلَ): خودا دەردەکانی نەهێشت/ ڕامالّی.

(-الأمرَ): کارەکەی بە ئەنجام گەیاند/ کۆتایی پێهێنا.

(«اَزَحْتُ عِلَّتَهُ في ما إحتاجَ إلَيهِ»): دەردەکەیم تیمار کرد واتا ئەو پێداویسـتیەی داوایکردو دەیویست بۆم جێبەجێکرد.

(إنزاحَ): ١-لاچوو/ لەوێ نەما/ گوێزرێکرد ٢-دەرکەوتو ڕەوییەوە.

زادَ: (زادَ. زَوداً): توێشـوو خۆراکـی ئامـادە کردو بردی.

(-زَوَّدَ وأزادَ- هُ): خۆراکیدایە.

(تَزَوَّدَ): خۆراکی هەڵگرت/ توێشووبەرەی لە پشت بەست.

(«تَـزَوَّد مِـنَ الأَمـيرِ كِتابـاً الى عامِلِهِ»): لە میرەوە نووسـراوێکی بۆ کاربەدەسـتێکی میری وەرگرت کارەکەی بۆ جێبەجێ بکات.

(إزدادَ واستَزادَ-الرَجُلُ):خواردنی/ توێشووی داواکرد.

(اَلزَّاد (ج) أزوِدَة وأزواد): توێشـوو/ ئازوخە خواردنی گوزار/ سەفەر.

(اَلمِـزوَد والمَـزاد والمَـزادَة (ج) مَـزاوِد): توێشووبەرە.

اَلمَزاوِد: پاشـماوەی توێشووبەرەی گوزارکەرە، کە گوزارکەرەکە دوای گەیشتنی هەڵیدەتەکێنێ واتا لەبەرچـاوی خەڵکی فڕێیدەدات کەئەمە نموونەیەکە بۆ بێبایەخیی و هیچوپووچیی.

زار: (زارَ. زیارَةً ومَزاراً وزَوْراً وزُوراً وزُوارَةً): سەری لێدا تا چاوی پێبکەوێت/ دیدەنیکرد.

(زائِر (ج) زائِرون وزُوَّر وزُوّار (م) زائِرَةُ (ج) زُوَّر وزَوْر وزائِرات): دیدەنیکار/ سەرلێدەر/ میوان.

(زَوَّرَ- الزائِرَ): ڕێزی لە دیدەنیکارەکە یان لە میوانەکە گرت.

(زُرْتُهُمْ فَزَوَّرونـي): دیدەنیمکردن و ڕێزیان لێگرتم.

(-القَـومُ صاحِبَهُم): خوێشـگەل ڕێزیان لە دۆستەکەیانگرت و چاکەیان لەگەڵکرد.

(أزارَ- هُ): بانگێشـتی دیدەنیکردنـی کـردو وایلێکرد دیدەنیی بکات.

(-هُ الشيءَ):شـتەکەی بەرەو ڕوو کردو بۆی نارد.

(إزدارَ- هُ): دیدەنیکرد/ سەری لێدا.

(تزاوَرَ-القَـومُ): دیدەنیـی یەکتریانکـرد/ هامشوی یەکتریانکرد.

(«هُمْ يَتَزاوَرون»): هامشـۆی یەکتر دەکەن/ سەر لە یەکتریدەدەن.

(«بَينَهُـم تَـزاوُرٌ»): هامشـۆو ڕەفتیـان لە نێواندا هەیە.

(إستَزارَ- هُ): داوای لێکرد سەریبدات/ دیدەنی بکات.

(ألــزَوْر): دیدەنیکار/ میــوان (بۆ تاك و كۆو جووت).

(رَجُلٌ زَوْرٌ): پیاوێکی دیدەنیکار.

(رِجالٌ زَورٌ): پیاوانی دیدەنیکار.

(ونساءٌ زَورٌ): ژنانی دیدەنیکار.

(ألزَورَةُ): جارێك سەردان/ دیدەنیکردن.

(ألـزَوّار والزَوور): هەمیشـە سـەردەر فرە دیدەنیکەر/ زۆر سەردەر.

(ألزِيـر (ج) أزوار وأزيـار وزِيَرَة): ١-مێباز/ ژندۆسـت/ ژنانی کەسـێکە زۆر حەز دەکات لەگـەڵ ژناندا بەبێ نیازی خراپ قسـەبکات ٢-نەریت.

(ألزِيـرَة): چۆنییەتـی دیدەنـی/ ئامانجی دیدەنی.

(«زرتُـهُ زيـرَةَ الحُـبِّ»): سـەردانێکی خۆشەویستانەمکرد.

(ألَمـزار (مـص) (ج) مَـزارات): ١-دیدەنی/ سـەردان ٢-شـوێنی سـەردان و دیدەنـی ٣-زیارەتگای پیرۆزو پیاوچاکان.

٢-(زارَ- الفَـرَسَ. زِواراً): چارەوێکـەی بـە پەتێك و بە سنگیەوە بەست.

(زَوِرَ. يَـزوَرُ. زَوَراً): سـەروی ناوەڕاسـتی ئێسـقانی سـنگی یـان شـوێنی یەکگرتنـی ئێسقانەکانی سنگی خواربوو.

(زَوِّرَ- عَنهُ): لێیخواربووەوە/ لایدا.

(-الشَـيءَ): چاکیکـردەوەو ڕاسـتیکردەوە خوارینی نەهێشت.

(تَزاوَرَ وازْوَرَّ وزوارَّ- عَنهُ): ڕووی لێوەرگێڕاو لایدا.

(ألزُور): ١-هێز.

(«مالَـهُ زُورٌ ولا صَيّورٌ»): نـه هێزو توانای هەیەو نه پەنای بـۆ دەبرێت ٢-ئاوەز/ ئەقڵ ٣-را ٤-سەردارو گەورە.
(ألزُّور):١-سەروی ناوەراستی سنگ یان شوێنی پەکگرتنی سەری ئێسقانەکانی سنگ.
(«فَـرَسٌ عَريـضُ الـزَور»): چارەوێیەکی سنگپانە.
(ألقى زَورَهُ): سـنگی داکوتـا/ خۆی داکوتاو مایەوە نیشـتەنیبوو ٢-هێـزی لێبران ٣-ئاوەز ٤-سەردارو گەورە.
(ألزَورَة):١-حوشـتری تیژبین کە لە گۆشەی چاوەوە تەماشا دەکات ٢-دووریی.
(ألزَوَر) (مص):١-خواریی سـنگ یان لایەکی بە لایەکیتریدا خوار ٢-لاربوونەوە.
ألـزَوَرّ: ١-حوشـتری ئامادەکـراوی کاروان ٢-رۆیشـتنی توند ٣-هەموو شـتێکی بەهێزو توند.
(ألزوَّر والزَوير والزُوَير): سەردارو سەرۆکی نەتەوە.
(ألأزوَر (م) زَوْراء (ج) زُوْر): ١-کەسـێکە ناوەراستی سنگی باریکبێت ٢-کەسێکە خواریی سنگی هەبێت ٣-خوار/لار.
(قَومٌ عَن مَواقِف الحَقِ زُوْرٌ): خوێشـگەلێکن لە حاستی راستییو هەقدا خوارن ٤-ئەوەی بە تیلەی چاو تەماشا دەکات.
(ألـزَوراء):١-کەوان ٢-چـاڵاوی بندوور/ زۆر قووڵ ٣-شـاری بەغدا (لەبەر لاریی قیبلەکەی وا ناونراوە) ٤-دیجلەی بەغدا.
(«كَلِمَةٌ زَوراء»): وشەیەکی خوار.
(مَنارَةٌ زَوْراء): منارەیەکی خوار/ لار.
(فَلاةٌ زَوراء): بیابانێکی وشکی دوور.
(ألزِّير (ج) أزوار وأزيار وزِيَرَة): ژێی باریکی ئامێری مۆسیقا.
(ألزِيَّر): توورە.
(ألزِيـار): لەواشـەی دەمـی ولاخ. لـە کاتی ناڵکردنیدا لەواشەیدەکەن. بەو ئامێرە هەردوو لچی دەگرنو دەمیدەگرن تا گاز نەگرێت.
(زَيَّر- الفَرَسَ): چارەوێکەی لەواشە کرد.
(ألزِيـار والـزِوار (ج) أزوِر):١-پەتێکـە پێـی و هەردوو دەستی بە سنگەوە پێدەبەسترێت ٢-هەموو شتێك كە بۆ شتێکیتر باشبێت.
٣-(زَوَّر) درۆکەی رازاندەوەو جوانیکرد.
(-الـكَلامَ): قسـەکەی پووچکـردەوەو بـە درۆیخستەوە.
(-الشـهادَةَ): بە درۆ شـایەتیداو سـاختەی تێداکرد.
(-نَفْسَـهُ): خۆی لە خەڵك گۆرییو ناراسـت خۆی نیشاندا.
(-الشيءَ لِنَفسِهِ): شتەکەی لەبەر چاکزانینی خۆی بۆ خۆی تەرخانکرد.
(-عَلَيهِ): دەربارەی ئەو درۆی وت.
(-فلانـاً علـى نفسِـهِ): فیسـاری بـەوە

گوناهبارکرد که درۆی دژ بەو کردووە.
(تَزَوَّرَ): درۆیکرد.
(تَزَوَّرَ- الشيءَ): شتەکەی کرد بە هی خۆی.
(اَلزُّور): ١-ساختە/ درۆ ٢-ناراست/ ناهەق/ پووچ ٣-هاوبەش بۆ خودا پەیداکردن ٤-کۆڕی ناهەنگو گۆرانی ٥-چێژو خۆشیی خواردن.
(اَلزَّوْر): تارمایی کە بە شەو دەبینرێت.
٤-(الـزُّوْر): نەرمیو شـلیی بـەرگو پاکو تەمیزیی.
(اَلزارَة): ١-زەبەنگو قامیشـیو زەلی ئاوەنیا ٢-رەوە حوشتر.
(اَلـزارَة والـزاوِرَة والـزاوُورَة): جیکلدانی پەلەور.
(الزاوَرَة): جیکلدانی مەل/ پەلەور/ باڵندە.
(زاوَرَةُ القَطـاةِ): ئەوەی کـە کورکور/ قەتێ ئاوی بۆ بەچکەکانی تێدا هەڵدەگرێت.
اَلزَّوْراء: ١-پیاڵە ٢-قاپێکی/ دەفرێکی زیوین.
(الزِّير (ج) أَزْوار وأَزْيار وزِيَرَة): ١-کەتان.
(زِيْرَة): پارچە کەتانێك ٢-کووپەی شین.
٥-(اَلزَّوْرَق (ج) زَوارِق): بەلەم.
زوس: (اَلزوسـتيرا) (ن): گیایەکی دەریاییە گوڵبەدەرەوەیە لە لێواری ئۆقیانووسـەکانداو دەریـای سـپی ناوەڕاسـتدا لەوەرگایەکە بۆ خواردنی ماسییەکان.
زوش: (اَلزَوش): کۆیلەی بەدزمانو موخەننەت.
(اَلأَزْوَش): لووتبەرز/ بەدەعیەو فیز.

زوط: (زَوَّطَ): پارووەکـەی گەپکرد/ گەورە کرد.
(اَلأَزْوَط): کەسـێکە چاوێکـی لەویـتری تەسکتربێت یان تیلبێت.
زاغ: ١-(زاغَ- فُلانـاً. زَوغـاً): بـۆ پێشـەوە پاڵیپێوەنـا/ ڕێلێگرت/ نەیهێشـت ئەو کارە بکات.
(-الشَّيءَ): پێچی بە شتەکەدا/ لاریکردەوە.
(-الدابَّـةَ): جڵەوی وڵاخەکـەی جووڵاند تا خێرا بڕوات.
٢-(زاغَ- لَهُ مِنَ البَطِّيخَةِ زُوعَة): قاشـێکی/ کووزێکی لە کاڵەکەکە بۆ لێکردەوە.
(زاعَ وتَزَوَّعَ- اللَّحمُ): گۆشتەکە لە دەمارەکە بووەوە.
(زَوَّعَ- الإبلَ): حوشترەکانی پەرشو بڵاوکردەوە.
(اَلزَوعَة (ج) زُوَع): تیپە خەڵکێك.
(-مِنَ البَطيخَة ونَحوَها): قاشـێك/ کووزێك کاڵەكو لەو بابەتە.
(مِـنَ النَبتِ): لایەکی ڕووەك کە وشـکبێتو لێیبکرێتەوە.
٣-(الزاعَة): پۆلیس/ سەرپەرشتیاری ڕێوبانی ناو شـارو ئاسـایشو بەیرەوکردنی یاسـا لە شاردا.
(اَلزُّوع والزُّوَع) (ح): جاڵجاڵۆکە.
زاغ: ١-(زاغَ- الشـيءَ. زَوغـاً): شـتەکەی لارکردەوە.

(زاغَ-النـاقَــةُ): رەشــمەی مێحوشــترەکەی ڕاکێشا.

(-زَوْغاً و زَوَغاناً): ١-لاربووەوە/ خواربووەوە ٢-لە ڕێگەکە لایدا.

(-البَصَرُ): چاوی گێژو وێژ بوو.

(أزاغَ- هُ إزاغَــةً): وایلێکــرد خواربێتــەوە/ کەچبێت/ لابدات.

٢-(الزاغ) (ح): قاژوو (کە وەك قەلەڕەشکەیەو بچووکترە).

زاف: ١-(زافَ-تِ الحَمامَــةُ): کۆترەکە باڵو کلکی فشکردەوەو بە زەویدا کشانی.

(-الطائِــرُ في الهَواءِ): باڵندەکە بە ئاســماندا فڕی چەرخەلەیکرد.

(- الرَجُلُ): پیاوەکە بە لەنجە ڕۆیشت.

(-الماءُ): بڵقی ئاو کە سەرکەوت.

(تَزاوَفَ): شناویکرد/ جوملاستیکیکرد.

(اَلزُوف): شلو خاو ڕۆیشتن.

٢-(اَلزُوفى والزُوفاء) (ن): ئەســپۆنی داودە گیایەکی دەشــتەکییە، بۆنخۆشە لاسکباریکە گەڵاکەی لە گەڵای جاتــرە دەچێت گوڵەکەی شــینە. بــۆ برینــی بەڵغــەم دەکوڵێنرێتو دەرخوارد دەدرێت.

زوق: (زَوَّقَ الكَلامَ): ئاخاوتنەکەی چاککردو ڕازاندەوە.

(-البَيــتَ): خانووەکــەی پــڕ نیگارکــرد/ نیگارکێشکرد.

(-الدِرهَمَ): جیوەی لە پەنجاییەکە هەڵسوو.

(اَلزَواق): ئاریشتی کەنیزەك.

(اَلزَوَقَةُ): ڕازێنەرەوەی خانوان و نیگارکێشانی.

اَلزّاووق والزاؤُوق= اَلزئبَق): جیوە.

زاك: (زاكَز زَوْكاً وزَوَكاناً): ١-شانی لەنجاندو لنگی لە ڕۆیشــتندا بە گەنجەفە بلاوکردەوە ٢-خۆی باداو گەنجەفەیکرد.

(تَزاوَكَ. تَزاوُكاً): شەرمێکی زۆریکرد.

(اَلزَوْك): ڕۆیشتنی قەلەڕەشکە.

زال: ١-(زالَ. زَوْلاً وزَوالاً وزَوَلانــا وزُؤولاً وزُوُولاً وزَويلاً): فەوتا/ نەما/ لەناوچوو.

(-تِ الشَّــمسُ): خۆر لە نیوەڕۆ تێپەڕی/ لە ناوەڕاستی ئاسمان لایدا.

(تِ الخَيلُ بِركَبانها): ئەسپەکان سوارەکانیان ڕافراندو هەڵگرت.

(زال): ١-لاکەوت/ لاچوو ٢-ڕۆیشتو لایدا.

(«زالَ عَنــهُ مُلكُــهُ»): موڵکــی نەمــاو لەدەستیچوو.

(«زالَ زائِلُ الظِلِّ»): هەستاو ڕاستبووەوەوەك هاتنی نیوەڕۆ.

(«أرى النُجومَ تزولُ ولا تغيب»): ئەستێرەکان دەبینم دەجووڵێن و ئاوا نابن.

(«فَلايــزولُ في النــاسِ»): لەنــاو خەڵکیدا نامێنێتــەوە هەر لە هاتوچۆدایەو ســرەوتی نییە.

(زَوَّلَ- الشيءَ): شتەکەیهێنا.

(زَوَّلَ وأَزالَ وازدالَ- هُ): له شوێنەكەی خۆی لایدا/ لایبێدا.

(«أَزالَ اللهُ زَوالَهُ»): خـودا جووڵەی ببڕێت/ بیفەوتێنێت.

(تَزَوَّلَ- الشيءَ): شتەكەیهێنا.

(تزاوَلَ- القَومُ): بەگژ یەكداچوون/ شەڕیان لەگەڵیەككرد.

(إنْزالَ عَنهُ): لێیجیابوومەوە.

(إزوَلَّ-الشيءُ. إزوِلالاً): شتەكە نەما/ لاچوو/ فەوتا.

(أَلــزَوْل (ج) أزوال):١-كــەس ٢-ئازا/ دلێر ٣-ئاپۆرە/ چورتم/ وەی/ بەلاّ.

(أَلزَوَال) (مص):داپەڕینی خۆر لە ناوەڕاستی ئاسمانەوە بەرەوخوار بەرەو ئاوابوون.

(أَلزَوالِيَة): پاشنیوەڕۆ.

(«الســاعَة الرابِعَــة زوالِيَّــة»): كاتژمێری چواری پاشنیوەڕۆ.

(أَلزَوَّال): بزێو/ زۆر جووڵە.

(ألزائِل) (فا):١-درێژمەوەبوو ٢-لەناوچوو.

(«لَيلٌ زائِل النجوم»): شەوێكی درێژ.

(أَلزائِلَةُ): مێی وشەی (الزائِل).

(ج) (زَوائِــل): هەموو گیانلەبەرێك و هەموو شتێك كە بجووڵێت.

(أَلزَوائِل):١-ئەستێرەكان ٢-راو.

(أَلزويل) (مص):١-جووڵە/ بزوە/ بزاوتن ٢-تەنشت/ لا/ كەنار

أَلمِزْوَلَة (ج) مَزاوِل: كاتژمێری خۆریی كە بە سێبەردا دەزانرێت كات كەیە.

٢-(زاوَلَ- هُ):١-كـردی/ پێـوەی خەریكبوو ٢-كۆششـی تێداكـرد/ كۆششـی بـۆ كـرد ٣-خوازیاربوو/ ویستی.

(مزاوَلَة):پێوەخەریكبوون/ تێداكۆششكردن/ كردن.

٣-(تَــزَوَّلَ- الغُلامُ): هەرزەكارەكە گەیشــتە ئەوپەڕی ناسكیی و شۆخیی و وریایی.

(أَلزَوْل (ج) أزوال): ١-ســووكەڵەی هوشــیار ٢-بەوێڵێكــی سەرســوڕهێن ٣-بەخشــندەو دڵفراوان ٤-سەیروسەمەرە.

(«سَيرٌ زَوْل»): ڕۆیشتنێكی گورج و چابوكانەی وای سەیر.

(شَــتْوَةٌ زَوْلَة): زستانێكی ســاردی وا سەرت لێسووڕدەمێنێت.

(أَلزَوائِل): ژنان.

زام: ١-(زامَ- الرَجُلُ. زَوْماً): مرد.

٢-(أَلزام): چواریەكی هەموو شتێك.

(زامٌ مِنَ النَّهار): چواریەكی ڕۆژ.

(زامان- مِنَ النَّهار): نیوەڕۆژێك.

(أَلزامَة (ج) زامات): دەستە.

(أَلزُوم) (ســريانية) (عاميــة): ١-ڕەنگاوی گوشــراوی ڕووەك. عەرەبییــە تەواوەكــەی (النُسغ).

٢-(الغُسَّالَة): ئاراوی جلشتن/ ئەو ئاوەی جلی

پێدەشۆێت (عامية).

(اَلْزَویم): کۆمەڵی هەموو شتێك.

٣-(زَومَــلَ- الإبِلَ): حوشــترەکانی ڕادا/ دایە پێش خۆی.

(اَلْزَومَلَةُ): کاروانی گوێدرێژ بە بارەوە.

(هُوَ ابــن زَومَلَتِهــا»): ئەو شــارەزای کەرو بارەکانیەتی.

زون: (اَلْزَوْن والزِوَن): کورت.

(اَلــزُوْن): ١-کــورت ٢-بــت یــان بتخانــە کە ڕازابێتەوە.

(اَلْزُونَة): ١-ئارایشت ٢-ژنی ژیر.

(اَلْزِوان والزُوان والــزَوان): مرۆر: کە لەناو گەنمدا دەڕوێت و دەنکەکەی تاڵە.

زوی: ١-(زوی- الشَــیءَ زَوِیــاً وزَوِیّــاً): ١-شتەکەی کۆکردەوە ٢-گرتی/ چنگی پێداکرد.

(-المــالَ وغَیرَهُ): داراو ســامانی دەســتگیری خۆیکردو هەڵیسوڕاند.

(زَوَّی- الــکَلامَ): قســەکەی لە مێشــك و دڵی خۆیدا ئامادە کرد.

(تَزَوَّی): ١-گۆشــەگیر بوو ٢-گرژ بوو و چووە یەك: تۆپەڵە بوو خۆی تۆپەڵەکرد.

(- القوم بعضهم الی بعض): چوونە پاڵیەك پشتیان بە پشتی یەکەوە نا.

٢-(زوی- الشــیءَ. زویــاً وزیّاً): ١-شــتەکەی لاخست/ خســتیە کەنارەوە ٢-بەری لێگرت و نەیهێشت.

(-عنه الشر): (بەدی/ خراپەی) لێدوورخستەوە.

(-عنــه حقه): مافەکــەی نەدایــەوە/ ڕێی مافەکەی لێگرت.

(-الدهــر القــوم): ڕۆژگــار خوێنشــگەلی لەناوبرد/ فەوتاند).

(زَوّی وتَزَوّی وانزوی): گۆشەگیر بوو.

(الزاویة- من البیت (ج) زوایا): ١-گۆشــەی/ کونجــی/ ســووچی (خانوو/ ماڵ). گۆشــەی بەردســازو دارتــاش/ ئامێرێکــە دوو لای بە گۆشەیەکی وەســتاو پێکەوە لکاون بەردسازو دارتاش بەکاریدەهێنن.

(اَلزاویَــة) (هـــ): گۆشــە: لــە ئەنجامــی بەیەکگەیشــتنی دوو هێــڵ لــە پنتێکــدا پەیدادەبێــت دوو هێڵەکە لاکانی گۆشــەکەن پنتەکە سەری گۆشەکەیە.

(الزاویة المُســتَقیمَة): گۆشەی ڕاست ئەوەیە هــەر دوو لایکــەی (١٨٠) پلە کەو لەســەری گۆشەکەوە ڕێکی یەکن.

(اَلزاویَــة القائِمَة): گۆشــەی وەســتاو (٩٠) پلەکەو نیوەی گۆشەی وەستاوە.

(اَلزاویة الحادَّة): گۆشــەی تیژ کە لە گۆشەی وەستاو بچووکترە.

(الزاویــة المُنْفَرِجَة): لە گۆشــەی وەســتاو گەورەترەو لە گۆشەی ڕاست بچووکترە.

زیب: ١-(تَزَیَّبَ- لَحْمُهُ): گۆشــتەکەی چنگی دایە یەك/ بەســەریەکدا چــوو/ پتەو بوو/

تێکسمرا.
(ألزَیب): توندوتیژیی با.
(رَجُلٌ زَیبٌ وأزْبُ): پیاوێکی بەرگەگرو قایم/ بەهێز.
(ألأزْیَب): ١-بای وەشت/ بای باشوور ٢-ناوی لێشاو/ زۆر ٣-(ج) ژیشك ٤-چالاکیی ٥-چالاك ٦-کورتەبنەی هەنگاوکورت ٧-بەدگۆ/ بەدزمان ٨-بەخێوکراو/ کەسێکە دایك و باوکی نەزانرێت ٩-نەناس/ غەریب ١٠-کاری بیرعەت/ کاری ناشایستەو دزێو ١١-وەی/ جورتوم ١٢-دوژمنایەتیی/ ناحەزیی.
(ألازِیَب): ١-توندوتیژ ٢-چرووك/رژد.
٢-(الزِیبَق= ألزئبَق): جیوە.
زات: (زاتَ وزَیَّتَ- الطَّعامَ. زَیتاً): رۆنە شلەی کردە چێشتەکەوە یان خواردنەکەوە.
(-الشيءَ): بە رۆنە شلە شتەکەی چەورکرد/ رۆنە شلەی لە شتەکە هەڵسو.
(-القَومَ): رۆنە شلەی دەرخوارددان یان رۆنە شلەیکرد بە توێشوویان.
(أزاتَ. إزاتَةً): رۆنە شلەی لا زۆر بوو.
(إزداتَ. إزدیاتاً): رۆنە شلەی بۆ چەورکردن بەکارهێنا.
(إستَزاتَ): داوای رۆنە شلەیکرد.
(ألزَیت (مص) (ج): زیوت رۆنە شلە کە لە بەری رووەك یان زیندەوەر دەردەهێنرێت و دەگیرێت بۆ گەلێك ئامانج بەکاردێت وەك خۆراك و خواردن و رووناکیدانەوەمو بۆنی خۆش و گەلێك ئامانجیتر.
(ألزَیات): رۆنە شلەفرۆش (رۆنگری زەیتون یان رۆنە شلەگر).
(ألزَیتون) (ن): درەختی زەیتوون. درەختێکە بەردارو تەمەندرێژ رواندنی لە دێرزەمانەوە هەیە تایبەتە بە وڵاتانی گوێ دەریای ناوەراست یان ئەو شوێنانەی ئاووهەوای ئەوێیان هەیە لە ئەمەریکاو ئوستەرالیادا. گەڵاکەی لە زۆر دەمێکەوە هێمای ئاشتییەو ئاشتی بووە. رۆنەکە ناوی رۆنە شلەی زەیتونە بەرەکەی (زەیتون)ە.
(زَیتونَة): دارێکی زەیتون.
(ألزَیتوني): رەنگزەیتونی.
(ألزَیتونِیَّة) (ن): رەگەزە درەختێکە گەڵاکەی لە هی دار زەیتون دەچێت گوڵەکەی زەردباوەو بۆنداره لەوانەیە سەرچاوەکەی ئاسیای ناوەراستبێت لە خۆرهەڵاتی ناوەراستدا زۆر بڵاوەو بۆ بەرژینی باخ و جوانی دەروێنرێت.
(ألزَیتونیات): کۆمەڵەی زەیتونییەکان.
(ألمَزیوت والمَزیت): ئەوەی رۆنە شلەی زەیتی تێکراوە.
(ألمِزْیَة): رۆنە شلەدان. یەغدان ئامێرێکە تایبەتە لوولەدارە چەرخ و ئامێرەکانی پێ چەوردەکرێت و رووندەکرێت.
زیج: (ألزیج (ج) زیجات وزیجَة) (ب):

١-تەنافی خانەساز/ بەنا (فارسية) ٢-(فك) خشتەیەکە جوولاندنی هەسارەکان دیاریدەکات (فارسية).

زاح: (زاحَ. زَیْحاً وزُیُوحاً وزِیُوحاً وزَیَحاناً): دوورکەوتنەوەو ڕۆیشت.

(-اللئامَ): بەدزمان و بەدگۆکانی دەرخست/ پەردەی لەسەرلادان.

(إنْزاحَ. إنْزِیاحاً): دوورکەوتەوەو لاچوو/ لە شوێنەکەی هەڵکەنرا.

(اَلزِّیح) (هـ): کشانەوە.

(إنسحاب شکل): کشانەوەی وێنە. ئەوەیە کە هەموو خاڵەکانی وێنەکە بکشێتەوە.

(اَلزِّیاح) (سریانیة): لەلای دیانەکان/ عیسایەکان ئاهەنگێکی ئاینییە شتە پیرۆزەکان هەڵدەگیرێت و پیشانی ئامادەبووەکانی دەدەن و بەناویاندا دەیگێڕن.

(زَیَّحَ الأیقونةَ): پەیکەرە پیرۆزەکەیان بەناو ئامادەبووەکانی ئاهەنگەکەدا گێڕاو پیشانیاندان.

زاخ: (زاخَ. زَیخاً وزَیَخاناً): ١-ستەمیکرد/ زۆرداریکرد ٢-لاچوو/ وازیهێنا.

(أزاخَ- هُ): لایبرد/ لایخست.

(تَزَیَّخَ): سەرشۆڕبنواند/ زەلیلینواند.

زادَ: ١-(زادَ. زَیْداً وزِیداً وزَیَداً وزِیادَةً ومَزِیداً وزَیَداناً): گەشەیکرد/ پەرەیسەند زۆر بوو/ پتر بوو.

(-الشَيءَ): پتریکرد/ زۆریکرد/ گەشەی پێکردو پەرەیپێسەند.

(-فُلانٌ): زۆرتریدا.

زَیَّدَ- هُ: ١-گەشەیپێکرد/ پەرەیسەند ٢-زۆرتریکرد.

(زایَدَ- هُ): بازارگەرمیی لەسەر کردو بەزاندی.

(تَزَیَّدَ- السِعرُ): نرخەکە بەرزبووەوە/ گرانبوو.

(-الرَجُلُ في حَدیثِهِ): قسەکەی ڕازاندەوەو شتیترو درۆی پێوەنا.

(-في الشَيءِ): بە زەحمەتو زۆر ئەو شتەی پتر کرد.

(تَزایَدَ- في حَدیثِهِ): شتی زۆری بە قسەکەیەوە ناو درۆی تێداکرد.

(تَزایَدَ في ثَمَنِ السِلعَةِ): بازارگەرمییان لەسەر یەککرد/ نرخی کەلوپەلەکەیان لەسەر یەکتری پتر کرد.

(إزدادَ): ١-زۆرتر بوو ٢-داوایکرد زۆرتر بێت ٣-زۆرتریکرد.

(إسْتَزادَ- هُ): داوای زۆرتریکرد.

(الزائِد (م) زائِدة (ج) زَوائِد((فا): زۆرتر/ پتر.

(زائِدَةُ الكَبَدِ) (ع ا): پارچەیەکی بچووکە بە جگەرەوەیە لەلاوەیەتی/ گۆشەی جگەر کە لە لاوەی جگەرەوەیە.

(الزائِدَة الدورية) (طب): ڕیخۆڵەکوێرە.

(إلتِهاب الزائِدَة الدُودِیَّة): هەوی ڕیخۆڵە کوێرە.

(اَلزَوائِد- مِنَ الأسنان) (ع ا): ئەو دانانەی لە

دوای دانی کەڵبەوە دێن‌و دەردەچن.
(ألزِيادة (مص) (ج) زيـادات وزَيائِد): پتر. ئەوەی دەخرێتە سـەر/ ئەوەی لە شتێك پتر دەکرێت.
(«هُم زَيدٌ على مئة»): ئەوان لە سـەد کەس پترن/ زۆرترن.
(ألتَزايـد): زيـادەی ئـەو نرخـەی کـە بۆ نرخێکیتر بەرزدەکرێتەوە.
(ألمَزيد) (مص ومفع): سەرخراو/ زیادە.
(لامَزيدَ على هذا الأمرِ): ئەم کارە هیچیتری نەخراوەتە سەر. پتر نەکراوە.
(ألمَـزادَة (ج) مَـزادٌ ومَزايـد): جەوەندەی ئـاو کە لە چەنـد پارچە پێسـتێکی لێکدراو دروستدەکرێت.
(ألمُزايَـدَة أو البَيـع بالمَـزادِ العَلَنـي) (ت): مەزاتکردنی کەلوپەل بە ئاشـکرا/ فرۆشـتن بە مەزاتکردنی ئاشکرا. شتێك چەند کەسێك بازارگەرمیی لەسـەر یەك دەکەن هەریەکەو شتێك نرخی شتەکە زیادەکات دواکەس کێبوو بۆ ئەو کەسە دەبێت.
٢-(إسـتَزادَ-هُ): ئەوی بە کـەم‌و کورت داناو هاواری لەدەستکرد.
الملحق:
زید: (ألزَيْدِيَّة): تاقمێك شـیعەن زەیدی کوڕی عەلـی کوڕی حسـێنیان کردووە بە پێشـەوای خۆیان بەشی هەرە زۆریان لە یەمەن‌و ئێرانن.

(زير): ژێی بارێك.
(زيز): ١-(ألزيز (ج) زيزان) (ح): ویزویزە: مێروچەیەکـە، لـە نیـوە باڵەکانە، سـەری گەورەیەو باڵەکانی درێژە، بە قەدی دارەکانەوە دەنیشـێتەوەو ویزەویـزی لێبەرزدەبێتەوە، دەڵێت ویزویز.
(ألزَيْـزى والزَيْزاء والزِيـزاء والزازِيَة (ج) الزَيازي): ١-گردۆڵکە یان ڕەقەنە زەوی ٢-پەڕ یان کەنارەکان‌و سەری پەڕ.
(ألزيزيّـات) (ح): تاقمـە مێرووچەیەکـن نیوباڵـن ویزویـزەو گیزگیزەو هیـتری لەو بابەتانەن.
٢-(ألزَيزَفون) (ن): ئەخلاموور/ پارزی.
زاط: (زاطَ. زَيطاً وزياطاً): شاتەشـاتیکرد. بە تایبەتی لە بەگژداچووندا.
(زَيَّاط): شاتەشاتکەر.
زاغ: (زاغَ. زَيغـاً وزَيَغانـاً وزَيْغُونَـةً): لاربووەوە/ کەچبوو.
(-البَصَرُ): چاوەکە کز بوو.
(زَيَّـغَ- هُ): ١-کەچیکـرد/ خواریکـردەوە/ چەوتیکـرد/ چەماندیـەوە ٢-کەچییەکـەی ڕاستکردەوە.
(أزاغَ- هُ عَنِ الطَريقِ): لە ڕێگەکە لایدا.
(-الرَجُـلَ): گومڕایکـرد سـەری لێتێکـداو تووشی هەڵەیکرد.
(تَزايَغَ): کەچبوو/ خواربوو/ چەمییەوە.

(اَلزائِــغ (ج) زاغَة والزائغــون): ١-گومڕابوو ٢-چەماو/ کەچ/ خواربوو.

(اَلزَيْغ) (مص): ١-گومڕابوون/ لە ڕێی ڕاستو هەق لادان ٢-گومان.

(اَلزُيُــوغ): لادان/ کەچبــوون/ خواربــوون/ چەمینەوە.

٢-(تَزَيَّغَ): خۆی ڕازاندەوەو ئارایشتکرد.

٣-(اَلزاغ (ج) زیغان) (ح): قاژوو.

(اَلزاغُ الجیفــي): قاژوویەکە کەلاکی بۆگەن دەخوات.

زاف: ١-(زافَ-تِ الدارهِــمُ علیــه زُیُوفــاً): پارەکــەی بەســەریدا دراپــەوە لەبەرئەوەی قەڵببوو.

(-الدَراهِــمَ. زَیفاً): پارەکەی قەڵبکرد یان بە قەڵبیدانا.

(زَیَّفَ- الدَراهِمَ): پارەی (قەڵبی/ ســاختەی) دروستکرد.

(-الرَجُلَ): پیاوەکەی ســووکو ڕسوا کرد (لە پارەی ساختەوە وەرگیراوە).

(تَزَیَّــفَ-تِ الدراهِمُ): پــارەکان قەڵببوون/ ساختەبوون.

(الزائِــف (فــا) مِــنَ الدَراهیــمُ (ج) زُیَّف وزُیُوف): پارەی قەڵب/ ســاختە لەبەرئەوەی دەغەڵیی تێدایە.

(اَلزَیْف): قەڵب. ساختە.

دِرهَمٌ زَیف: پارەی قەڵب/ ساختە.

٢-(زافَ- الحائِطَ. زَیْفاً): بەسەر دیوارەکەدا بازدیدا.

(زَیَّفَ- البِناءُ): بیناکە بەرزبووەوە.

(اَلزَیــف (ج) زِیــاف وأزیــاف وزُیُــوف): ١-گوێســوانەی دیــوار/ ســەردیوار ٢-تارمــە/ هەیوان.

٣-(زافَ. زَیفــاً وزَیَفانــاً): بــە لەنجەولارو کەشفو فشەوە ڕۆیشت.

(-البَعیرُ): حوشــترەکە تونلو بەلارەوەلارەوە ڕۆیشت.

(اَلزائِف (فا) (ج) زُیَّف وزُیُوف): شێر.

(اَلزَیّــاف (م) زَیّافَــة): ١-کەســێکە بە فیزو دەعیــە/ بــە گەنجەفەو خۆبادانــەوە بڕوات ٢-شــێر (چونکە بە گەنجەفــەو خۆبادانەوە دەڕوات).

زیــق: (زَیَّقَ- الثَوبَ): یەخەی بۆ کراســەکە کرد.

(تَزَیَّقَ-تِ المَرْأَةُ): ژنەکە خۆی ئارایشــتکردو چاوی ڕشت.

(اَلزیق) (ب): تەناف خانەساز/ بەنا.

(-مِنَ الثَوبِ): یەخەی بەرگو سەر گیرفان.

زاك: (زاكَ. زَیكاناً): بە گەنجەفەو خۆبادانەوە/ ڕۆیشت.

(اَلزیك) (فارسیة): وردە مرواریی ڕازاوە بە خولی مرواریەکی گەورەدا.

زال: (زالَ- هُ عَن مَکانِهِ. زَیْلاً): لە شوێنەکەی

لایبرد/ لایداو دووریخستەوە.

(«مازِلْتُ أفعل»): هێشتا هەر خەریکم.

(مازِلتُ بَزِیـدٍ أو مازِلْتُ زَیداً حتی فَعَلَ»): هـەر لەگەڵیـدا خەریکبـووم تـا کارەکـەی ئەنجامداو کردی.

(زِلـتُ أفْعَـلُ= مازِلـتُ اَفْعَل): هێشـتا هەر خەریکم بەڵام (زلتُ أفعل): کەم بەکاردێت.

(زَیَّلَ-هُ): جیاو بڵاویکردەوە.

(زایَلَ- هُ): لێیجیابووەوەو لێیدوورکەوتەوە.

(اَزالَ- هُ عَن مَکانِهِ): لە شـوێنەکەی لایبرد/ لایداو دووریخستەوە.

(تَزَیَّلوا وتَزایَلو): پەراگەند بوون/ بڵاوبوونەوە.

(-عَنهُ): لە ڕفاندا یان لە شـەرماندا خۆیان لێکەنارگیرکرد.

(«أنا أتَزایَـلُ عَنْكَ فلا أتَجاسَـر عَلَیْكَ»): من خۆمت لێلادەدەم شەرمت لێدەکەم.

(اَلزَیَل): دورویی نێوان هەردوو ڕان.

(الأزیَل): کەسێکە ڕانەکانی لە یەك دووربن.

٢-(رَجُـلُ مِزیَلُ ومِزیالُ): پیاوێکی ناسـکی زمانشیرینی بە وێڵ.

زام: ١-(زامَ-لِفُلانٍ فَأَسْکَتَهُ. زَیماً): وشەیەکی پێوت‌و دەمکوتیکرد.

(تَزَیَّم- تِ الخَیلُ وغَیرُها): ئەسـپەکاو هیتر بڵاوبونەوە/ بڵاومیان لێکرد.

(-اللَّحْمُ): ١-گۆشتەکە کوت کوتبوو/ تورتبوو/ پل پلبوو ٢-گۆشـتکە جـووە یەك‌و پتەو بوو

(وەکو پێچەوانە بێت).

(ألزیمة (ج) زیم): کوتە گۆشت/ پلەگۆشت.

زان: ١-(زان- هُ. زَیناً): چاکیکرد. جوانیکرد/ بێخەوشیکرد.

(-الشَّیءَ): شتەکەی چاککردەوەو ڕازاندیەوەو نیگارکێش کرد.

زَیّن وأزان وأزیـن-ه. تزیناً وازانة وإزیاناً): جوانیکردو ڕازاندیەوەو نەخشاندی.

(تَزَیَّنَ وازَّیَّنَ وازْدان وازیَـّن وإزیانَّ. تَزَیُّناً وازَّیّاناً وإزدیاناً وازیِنّاناً وازیینانا): ڕازایەوەو جوانبوو/ نەخشا.

(ألزان) (ن): دارەرەش/ نارەوان/ بناو دارێکە لـە کۆمەڵەی بە ڕووە دارەکـەی بۆ هەندێك ئامانـج بەکاردێت شـلەرۆنێك لـە بەرەکەی دەردەهێنرێت هەندێـك جۆری بۆ جوانیی‌و ڕازاندنەوە دەروێنرێت.

(إمْرَأَةٌ زائِن= متَزَیِّنَة): ژنێکی ئارایشـتکەر خۆجوانکردوو.

(ألزَیْـن) (مـص) (ج) أزْیـان): جوانیـی/ قەشـەنگیی ٢-بەرزیی نیشـانەو خەسڵەت‌و پایەبڵندیی.

(زَیْنُ الدیكِ): پۆپەنەی کەڵەشێر.

(ألزیْنَـة): خۆڕازاندنـەوەو جوانکـردن/ ئارایشـت ٢-خۆجوانکـردن‌و ڕازاندنـەوە ٣-ئەو شـتانەی/ ئەو هۆیانەی بازاڕو دووکان‌و شـەقامەکان‌و شـوێنانی پێدەرازێننـەوە بە

تایبەتی لە بۆنەکاندا لە ئاهەنگە نیشتمانیو دینییەکاندا (عامیة).

(ألزِینَــة) (ن): گوڵــە ئەســتەموولی جۆرە گوڵێکی جوانە کەڵاو قەد ڕێكو دامەزراوە لە باخچەکاندا زۆر دەبینرێت.

(أمراضُ الزینَة) (طب): نەخۆشیی پێستو قژو نینۆك. وەك پەڵەو زیپکەو شتیتر.

(ألزِیان): ئەوەی ئارایشتی پێدەکرێتو خۆی پێدەرازێنرێتەوە.

(ألزَیان): جوانییو قەشەنگیی.

(قَمَرٌ زَیان): مانگێکی جوان.

(ألزِینیَّــة) (ن) گوڵــە پایــزە. گوڵێکــە زۆر دەمێنێتەوە لە مەکسیکەوە هاتووە.

(ألمُزَیِّــن) (فــا): ١-ســەرتاش ٢-عەجاماتگر/ کەڵەشاخگر.

٢-(ألزان): تلْخەکردن/ ئینتەلاکردن.

(ألزانَة): ئینتەلاکردن.

زیا: (زیًّا- هُ تَزیِیَةً): پۆشاکی لەبەرکرد.

(تَزَیًّا): خۆی پۆشی/ بەرگی لەبەرکرد/ وەك هی ئەوانی پۆشی.

(تَزَیًّا بِزِيِّ القَوم): بەرگی/ پۆشاکی نەتەوەیی لەبەرکرد.

(ألزِيّ (ج)أزیاء): ١-شــێوە ٢-شــێوەی بەرگو جل/ شێوەی پۆشاك.

(أقْبَــلَ بِــزِيٍّ غَریب): بە بەرگــی بێگانەوە هات.

س

س: (السين): سین پیتی دوازدەهەمی ئەلفو بێی عەرەبییە.

(س) لــە ژمێــرەی گــۆی پیتەکانــدا (٦٠)ە لــە پیتــە (أَسَــلِيَّة)کانە واتــا ئاســانەکانە،

(س) دەچێتە ســەر کــرداری ڕانەبوردوو بۆ ئاینــدەی تەرخاندەکاتو مــاوەی ئایندەکەی لە هی (ســوفَ) کەمترە. نمونە: (سَيَضْرِبُ): کەمێکیتر لێیدەدات.

سأب: (سَأَبَ- هُ. سَأْباً): خنکاندی.

(- السَــقاءَ): کوندەکــەی یــان مەشــکەکەی فراوانو گەورە کرد.

(سَأَبَ وسَــئِبَ- مِنَ الشَّراب. سَــأَباً): تێری شەربەت یان ئاو خواردەوەو تینوێتیی شکا.

(ألسَــأب (مص) (ج) سُــؤُوبَ): کوندەیەکی گەورە/ گاوەست.

(ألسُؤبان): چاکەهەڵسوڕاندنی دارا.

ألِمِسأَب: ١-کوندەیەکی گەورە/ کوندەی گاوەست

٢-کەسێکە ئاو زۆر بخواتەوە.

سأت. (سَأَتَ- هُ. سَأْتاً): خنکاندی.

(ألسَأت) (ع ا): لایەکی گەرو.

(ألسَــأْتان): ئەمــلاولای گەرو/ هــەردوو لای قورگ.

سأد: (سَأَدَ- هُ. سَأداً وسَأَداً): خنکاندی.

(سُئِدَ): تووشی دەردە خوێ بووە.

(مَسؤود): تووشبوی دەردەخوێ.

(سَئِدَ. سَأَداً): خواردیەوە.

(الجرحُ): برینەکە دەمیکرایەوەو دەرکرا.

(سَئِيد): برینی دەمکراوەو دەرکراو.

(أَسأَدَ. إِسآداً): بە درێژایی شەو ڕۆیشت.

(ألسُــؤَاد (طــب): دەردەخــوێ/ دەردێکــە خواردنەوەی ئاوی سوێر پەیدایدەکات.

(ألسُؤدَةُ): سالآنی ماوەی گەنجێتی/ پاشماوەی لاوێتیی.

سأر (سَأَرَ وأَســأَرَ الشــارِبُ في الإناءِ. سَأراً):

شتێکی لە خواردنەوەکە لە قاپەکەدا هێشتەوە.

(سَأَر): هێڵەرەوە.

(«أَسأَرَ الحاسِبُ في حِسابِهِ»): ژمێریارەکە لە ژمێرەکانی نەکۆڵییەوە.

(سَئِرَ- الشَيءُ. سَأراً): شتەکە مایەوە.

(تَسَأَّرَ- النَبيذَ): پاشماوەی مەیەکەی خواردەوە کە لە قاپەکەدا مابووەوە.

(أَلسُؤرُ (ج) أَسآر): ١-پاشماوەی ناوی ناو قاپ ٢-هەموو پاشماوەیەك.

(«هُوَ سُؤرُ شَرٍّ»: ئەو خڵتەی خراپەیەو مرۆڤێکی بەدە.

(أَلسُؤرَة (ج) سُؤَر): پاشماوەی گەنجێتی/ لاوێتیی.

(- مِنَ المالِ): گەنجو سامانی چاك دارای چاك.

(ألسائِر (فا)- مِنَ الشيءِ): پاشماوەی شت.

الملحق:

سار: (أَلساروفيم): گیانە هەرە بەرزەکانی ئاسمانی یەکەم/ کە لە ڕیزەی فریشتەدان.

سَأْسَأَ (سأْسَأَ- بالحِمار. سَأْسَأَةً): هەچەی لە کەرەکە کرد بڕوات. کورکوڕی لێکرد ئاوبخواتەوە، هۆشی لێکرد بوەستێت.

(«سَأْسَأَ الماءُ) (عامية): ئاوەکە وردە وردە کشا.

(تَسَأْسَأَ- تِ الأُمورُ): کارەکان لە یەك

جیابوون.

سأف: (سَأَفَ- ت يَدُهُ سَأْفاً): پێستی ئەملاولای نینۆکیو دەستی قڵیشا.

(يَدٌ سَيفَةٌ): دەستی قڵیشاو.

(سَئِفَ- ت يَدُهُ. سَأَفاً): پێستی نینۆکی دەستی قڵیشا.

(سَئِفَ وانسَأَفَ- لِيفُ النَّخلِ): توێکڵی دارخورماکە ڕیشاڵ ڕیشاڵبوو و وەری.

(أَلسَأَف): ١-پەلی دارخورما بێکەڵاکەی ٢-تووکی کلك.

(أَلسائِفَةُ (ج) سَوائِف): لە وردەی دامێنی کۆمەڵە لم.

سَأَل: (سَأَلَ: سُؤالاً و سَأَلَةً وسَآلَةً ومَسْأَلَةً و تَسْآلاً): ١-داوایکرد/ خواستی ٢-سواڵیکرد/ دەرۆزەیکرد ٣-پارایەوە ٤-پرسی/ پرسیاریکرد ٥-بانگیکرد (ئەم کردارە دوو کارلێکراوی هەیە وەکو (سَأَلتُ اللهَ نِعمَةً): لە خوا نازو نیعمەتمخواستن/ پارامەوە ئەگەر بۆ هەواڵزانین بێت کارلێکراوی دووەم بە (عن) کاری لێدەکات وەك (سَأَلْتُهُ عَن حالِهِ): لە بارو گوزەرانیمپرسی. جاری وا هەیە هەمزەکەی لەسەر سووکدەکرێت دەوترێت (سالَ يَسالُ. سَل. مَسئول مَسُول) (مفع): لێپرسراو.

(ساءَلَ وسايَلَ — هُ. مُساءَلَةً و مُسايَلَةً و ساءَلَ عَنهُ): هەواڵی پرسی.

(أَسأَلَ- هُ. سُؤلَهُ وسُؤلَتَهُ و مَسأَلَتَهُ):

پێداویستیەکەی بۆ جێبەجێکردو دایە.
(تَسَأَّلَ وتَسَوَّلَ): سواڵیکرد/ دەرۆزەیکرد.
(تَساءَلَ وتَساوَلَ- القَومُ): ١-لە یەکتریانپرسی/ هەواڵی یەکتر یانپرسییەوە ٢-لەیەکتریانپرسییەوە.
(اَلسُؤل والسُول السُؤلة والسُولَةُ): ١-ئەوەی دەربارەی دەپرسرێت/ پرسیار ٢-پێداویستیی ٣-نیازو شتێك كە بخوازرێت.
(اَلسَأَّل والسُؤَّلَة والسَؤول): کەسێکە زۆر پرسیار بکات یان دەرۆزەکەرێك دەرۆزە زۆر بکات.
(اَلسائِل (فا) (ج) سائِلون و سُؤَّال وسُؤَّل وسَأَلَة): ١-خوازلۆك ٢-دەرۆزەکەر/ سواڵکەر.
(اَلمَسأَلَة (ج) مَسائِل): ١-پێداویستیی ٢-نیاز/ خواست/ داخوازیی/ پرسەبابەت ٣-کێشەوکار.
(اَلمَسؤولِیَّة): بەرپرسیاریی/ بەرپرسیاربوون.
(اَلمَسؤول): بەرپرسیار.
الملحق:
سأل (اَلسُؤال (ج) اَسئِلَة): ١-داوای خێرکردن/ سواڵکردن/ دەرۆزەکردن. لە فەرمانی پێغەمبەردا هاتووە (دەرۆزە/ سواڵکردن) نابێت بە زۆر بکرێت ٢-پرسیارکردن دەربارەی شتێك کە نەزانرێت و روونکردنەوەیەك هەروەها هەواڵپرسینێك یان دەربارەی دەرخستنی زانیاری. پێچەوانەی پرسیار وەڵامە ٣-ئەوەی لە تاقیکردنەوەدا لە قوتابی داوادەکرێت وەڵامی بداتەوە.
(اَلمَسؤول): بەرپرسیار.
(اَلمَسؤول في حِزب، في نِقابَة): بەرپرسیار لە پارتێکدا یان لە سەندیکایەکدا- کەسێکە کە بەرپرسیاریی لە ئەستۆگرتبێت.
(«أنت مسؤول عَن المَخالَفة»): تۆ بەرپرسیاری سەرپێچیت و لێتدەپرسرێتەوە.
(اَلمَسؤول): خاوەن دەسەڵات/ دەسەڵاتدار.
(عَلَيكَ مراجعة المَسؤولين): پێویستە بچیتە لای دەسەڵاتدارەکان/ بەرپرسەکان.

سأم: (سَئِمَ- الشَيءَ و مِنهُ. سَأمَةً و سَأماً و سَآمَةً): لە شتەکە وەڕسبوو/ بێزاربوو/ جارسبوو.
(سَؤوم): لێوەڕسبوو/ لێبێزار بوو.
(أَسأَمَ- ه. إِسآماً): بێزاریکرد/ وەڕسیکرد.
(سَأم): بێزاریی/ وەڕسیی.
(سَأا. يَسأُ وسَأواً): رایکرد/ تێیتەقان.
(- الشَيءَ): بە نیازەوە رووی تێکردو بۆیچوو.
(اَلسَأو) (مص): ١-نیشتمان ٢-ئەو لایەی بە نیاز بێت رووی تێبکرێت ٣-هەتەر.
(«هُوَ بَعيدُ السَأو»): ئەو زۆر سوورخواست و بە کۆششە.
٢-(سَأا. يَسأو- الرَجُلَ سَأواً): کارێکی بەرامبەر کرد دڵتەنگیکرد/ خراپەی بەرامبەر کرد.

(- الثَوْبَ): جلەکەی ڕاکێشـاو شەقی پێبرد/ هەڵیتلێشاند.

(- بَينَهُـم): نێوانیانـی تێکـدان/ بەگـژ یەکیداکردن.

سبّ: ١-(سَـبَّ- هُ سَبَّاً و سِـبِّيبَى) «ە»: پڕ جنێوی پیسیکرد.

(سَبَّبَ- هُ): جنێوی زۆری پێدا.

(سابَّ- هُ. مُسـابَّةً و سِباباً): شـەڕەجنێوی لەگەڵدا کرد.

(تَسـابَّ- الرجـلان): تێـر شـەڕە جنێوی پیسیانکردو ئیتر لە یەك پچڕان.

(إستَبَّ- القَومُ): شەڕە جنێویانکرد.

(إِسْتَسَـبَ- لَهُ): تووشی جنێوپێدانیکردو بۆ ئەوە بەکێشیکرد.

(اَلسِـبّ والسُـبَبَةُ والمِسَبُّ والمَسَـبَّةُ): جنێو فرۆشی زمانپیس.

(اَلسُـبَّةُ): کەسـێکە کـە خەڵـك جنێـوی زۆر پێـدەداتو کەسـێکی ئەنـگو نزمە ٢- ئابرووچوون/ ڕسوایی.

(اَلسَبَّاب (م) سَبَّابَة): جنێوفرۆشو دەمپیس.

(اَلأسبوبَة): جنێومکە بەچی دەدرێت/ ئەوەی جنێومکەی دەرباره دەدەن.

٢-(سَـبَّ- الحَبْـلَ. سَـبّاً): گوریسـەکەی/ پەتەکەی پچڕاند.

(سَبَّبَ- الأَسبابَ): هۆی دۆزییەوە.

(-لِلماءِ مجـرىً): جۆگەلەی بۆ ئاوەکە کرد/ ئاوەڕۆگەی بۆ کرد.

(- الأمرَ): بوو بە هۆی کارەکەوە.

(تَسَبَّبَ): هۆکاری ویست.

(-بِـهِ إِليهِ): هۆکار بوو بۆ ئەوە/ ئەو هۆیەی گرت.

(-بالأمرِ): بوو بە هۆی ئەنجامدانی کارەکە.

(إِسْتَسَـبَّ- لَـهُ الأَمـرُ): کارەکەی بۆ سـازو تەختبوو.

(اَلسِـبّ (ج) سُـبُوب): ١-گوریـس/ پەت ٢- تەختەیەك کەتانـی تەنك ٣-پەردە ٤-مێزەر/ سەروبەست ٥-سنگ/ مێخ.

(اَلسَبَب (ج) أَسـباب): ١-هۆ/ هۆکارو بیانوو ٢-ڕێگە/ ڕێ.

(«مالي إِليهِ سَبَبٌ»): هۆیەك نییە، ڕێگەیەك نییـە لێـوەی بیگەمـێ ٣-پـەت (چونکە بە پەتەکە دەگەینە ئاوەکە).

(«قَطَعَ اللهُ بِهِ السَـبَبَ»): خودا هۆی ژیانی بڕی ٤-پەیوەندیی کەسـایەتیی/ خزمایەتیو خۆشەویستیی نێوان.

(«تَقَطَّعَت بِهِم الأَسبابُ»): هۆی دۆستایەتییو خزمایەتیو خۆشەویستیی بڕا.

(«إِنقطعت عنه الأَسبابَ»): هۆی ڕێی ژیانی لێئەنراو بڕرا.

(أسـباب السـماء): ڕێو کەنـارو ئەملاولای ئاسمان.

(«أَلسَبيب): ١-چەپکە قژێکی تێکئالاو.

(مِنَ الفَرَسِ (ج) سَـبائِب): یاڵی‌و پەرچەم‌و تووکی کلکی ئەسپ.
(قد عقدوا سبائِب خَیلِهِم): یاڵی ئەسپەکانیان بەستووە.
(ألسَبیبَة (ج) سَـبائِب): ١-چەپکە قژێك ٢-پارچە کەتانێك تەنك.
(- مِنَ الفَرَسِ): یاڵ‌و پەرچەم‌و تووکی کلکی چارەوێ.
(أَلمُتَسَـبِّب عِندَ المُوَلَّدین): ئەوانەی سـووکە بازرگانیدەکەن.
٣-(سَبَّ- هُ. سَبّاً وسِبِّیبی): کردی بە بنیدا.
(-سَبّاً — الفَرَسَ): چارەوێکەی بریندار کرد.
(ألسَبَّة): بن/ قنگ.
٤-(ألسَـبَب (ج) أَسـباب — فِي العَـروض): لە کێشـەی شـیعردا لە بەشـی کۆتایی دێرە هەڵبەسـتەکاندا دوو پیتن کە سـەرو بۆریان هەبێت وەك (لَم) یان سەردارێك‌و زەنەدارێك بێت وەك (لَمْ).
(ألسَـبَّة- مِـنَ الحَـرّ أَو البَـرد أَو الدَّهر): سەرماو سۆڵە یان گەرما یان سەختیی ڕۆژگار کە چەند ڕۆژێك/ ماوەیەك سەرومڕ بێت.
(ألسِبَّة) (سریانیة): حەفتە.
(ألسَـبّابَة والمِسَـبَّة والسِـبَّة): پەنجـەی شایەتمان/ دۆشاوەژە.
٥-(سَبسَبَ- الماءَ): ئاوەکەی ڕاکێشا/ کێشکرد.
(الرَجُلُ): لەسەرخۆ/ هێواش ڕۆیشت.

(تَسَبْسَبَ- الماءُ): ئاوەکە کشا.
٦-(سَبْسَبَ- الرَجُلُ): جنێوی پیسی دا.
٧-(ألسَبْسَب (ج) سَباسِـب): ١-بیابانـی پان‌و بەرینـی وشـك ٢-قەوتگە ٣-زەویـی تەخت‌و فراوان‌و دوور.
(أَرضٌ سَباسِب أَو سُباسِب): زەوییەکی دوورو درێژی تەخت.
(ألسَباسِـب): جەژنـی (شـەعانین) جەژنی یەکشـەممەی پێـش جەژنـی ڕزگاریی، لای جوولەکەکان.
سبأ: (سَبَأَ واستَبَأَ- الخَمر. سَبْأً وسِباءً و مَسْبأً واسْتِباءً): مەیەکەی بۆ خواردنەوە کڕی.
(ألسِباء والسَبیئَة): مەی.
(ألسَبّاء): مەیفرۆش/ مەیخانەچی.
٢-(سَـبَأَ- الجِلْدَ. سَـبْأً وسِـباءً و مَسْـبَأً): پێستەکەی گورووی.
(- الجِلـدَ بِالنـارِ): پێسـتەکەی بـە ئاگـر سووتاند.
(-الرَجُـلَ): پیاوەکـەی دارکاریکرد یان دایە بەر قامچی.
(- تِ النارُ الجِلْدَ): ئاگرەکە ڕەنگی پێستەکەی گۆڕی‌و گواندی.
(إِنْسَبَأَ- الجِلدُ): ١-پێستەکە گوروا/ داماڵرا ٢-کاڵژی فرێدا.
(ألسُـبْأَة): گـوزاری/ سـەفەری دوورو درێژ (بۆیە وای پێوتراوە چونکە تیشـکی خۆر کاڵ

بە پێست هەڵدەدا).
(اَلسَبي مِنَ الحَيَّة): کاڕی مار.
(اَلمَسْبَأ): ڕێگەی ناو شاخ. یان ڕێگە بە گشتی.
٣-(سَـبَأَ- الرَجُلَ. سَـبْأً و سِـباءً و مَسْبَأً): تەوقەی لەگەڵ پیاوەکەدا کرد.
٤-(اَسْبَأَ- لأمرِ اللهِ): ملکەچی فەرمانی خودا بوو.
(-على الشَـرِّ): شـوێنخراپە کەوت/ ملیدایە خراپە.
الملحق:
سبأ: (اَلسَّبَئِيَّة): بەرەیەکی شیعەی زیادەڕەون کە دەچنەوە سەر عەبدوڵڵای کوڕی سەبەء.

سـبت: ١-(سَـبَتَ. سَـبْتاً): ١-چووەوە ڕۆژی شـەممەوە ٢-کارەکانـی ڕۆژی شـەممەی جێبەجێکـرد ٣-حەسـایەوە/ حەوایـەوە/ پشوویدا.
(-الرَجُلُ): حەپەسا/ وڕبوو.
(سُـبِتَ- الرَجُـلُ): خـەو دایگـرت/ خەو بردیەوە.
(اَسْبَتَ): چووە شەممەوە.
(اِسْتَبَتَ): کاری ڕۆژی شەممەی بەجێهێنا.
(اَلسَبت (مص) (ج) اَسْبُت وسُبوت): ١-ڕۆژی شەممە ٢-خەوخۆش.
(اَلسُبات): سووکە خەو یان سەرەتای خەو.
(اَلمُسْـبِت (فا): چاو نوقاو نەجـووڵاو لەبەر نەخۆشـی یان بەرە هەر هۆیەکیتر بێت وەکو خەوتوو بێت/ نوستووبێت.
(اَلمَسْبوت) (مفع): مردوو یان لە هۆشخۆچوو/ بووراوە.
٢-(سَـبَتَ- الشـيءَ سَبتاً): شـتەکەی بڕی/ لەتیکرد.
(-الرأسَ): سەری تاشی.
(-عُنقَهُ): دایلەملی/ کێشای بە ملیدا.
(اِنْسَـبَتَ- الجِلـدُ): پێسـتەکە خاوبووەوە/ نەرمبوو.
(اَلسِـبْت): پێستەی خۆشـەکراو (وەکو بۆیە وای پێوترابێت چونکە تووکرنکراوە).
٣-(سَـبَتَ- الشَـعْرَ. سَـبْتاً): قژەکـەی بەردایەوە.
(اِنْسَبَتَ- الشيءُ): شتەکە درێژ بووەوە.
(-الوَجْهُ): دەموچاوەکە درێژ بوو.
(اَلسَبْت): ڕۆژگار.
(اَلسَبْت والسَبْتَةُ): دەمێك.
(«اَبناءُ سُـبَات»): شـەوو ڕۆژ (لە ڕۆژگارەوە وەرگیراوە).
(اَلسَبتاء): ١-بیابان ٢-گوێهەڵخەر.
(اَلسَبَنْتاة): ئافرەتی زماندرێژ.
٤-(اَلسَبْت): ١-چارەوێی ڕەسەن ٢-هەرزەکاری بەجەرگ/ دلێر/ بێباك ٣-پیاوی زۆرزان.
(اَلسُبْت) (ن): ڕووەکێکە.
(اَلسُبات): پیاوی زۆرزانی فێڵباز.
(اَلسِبْتان): گەوج.

(اَلسَبَنتى (ج) سَبانِت. وسَباتى (م) سَبَنْتاة):
١-بەجەرگی پرکێش/ جەربەزە ٢-(ح)پڵنگ
(لەبەر بوێریی‌و بەجەرگیی).
الملحق:
سبت: (سِبْتِمْبِر): مانگی نۆهەمینە (ئەیلول)
بەو ناوە لە هەندێک وڵاتی عەرەبیدا
بەکاردێت.
(اَلسَّبتِيات): جەژنانێکی پایزەی ڕۆمانەکان
بوو ئاهەنگ بۆ بە گەورەگرتنی(ساتورتوس)ی
خوداوەند دەگێردرا بە بەرەڵایی ناوزەد بوو.

سبج: (تَسَبَّجَ): بەرگە ڕەشەکەی لەبەرکرد.
(اَلسَبَج): مووروویی ڕەش.
(اَلسُبْجَةُ (ج) سُبَج): بەرگێکی ڕەش.
(اَلسَبَّاج): فرۆشیاری بەرگە ڕەشەکان.
(ثَوبٌ مُسَبَّج): بەرگێکی پان/ فشوفۆڵ/
دەڵب.
سبح: ١-(سَبَحَ. سَبْحاً): بۆ زیندەگانیی دوور
ڕۆیشت/ دوورکەوتەوە.
(-فِي الكَلام): زۆربوت/ درێژەی بە قسەدا.
(-فِي الأَرض): زەویەکەی هەڵکەند.
(-القَومُ): پەرش‌و بڵاوبوونەوە هەریەکە
بەلایەکدا.
(-فِي الماءِ وبِالماءِ. سَبحاً و سِباحَةً): لە ئاوەکەدا
مەلەیکردو خۆیکرد بە قووتدا.
(سَبَحَ- الفَرَسُ): ئەسپەکە غاریدا.
(سَبَحَ النَجْمُ): ئەستێرەکە لە ئاسماندا گەڕا.

بەو شێوە بۆ شتیتریش دەوترێت.
(أَسْبَحَ- هُ): مەلەپێکرد/ وایلێکرد
مەلەبکات.
(اَلسَبْحَةُ): جارێك مەلەکردن/ مەلەیەك.
(اَلسابِح (ج) سابِحُون وسُبَّاح وسُبَحاء
(م) سابِحَة (ج) سابِحات وسَوابِح) (فا):
مەلەوان/ مەلەکەر.
(-مِنَ الخَيل): ئەسپی تیژڕەو.
(اَلسَوابِح): ئەسپەتیژڕەوەکان.
(اَلسابِحات): پاپۆڕەکان‌و ئەستێرەکان.
(اَلسَبَّاح): ١-کەسێکە مەلە زۆر بکات. کارامەو
شارەزا ٢-مەلەوانی.
(اَلسَبُوح (ج) سُبَحاء): مەلەکەر. مەلەوان.
(فَرَسٌ سَبُوح): چارەوێی خێراو غارو
ڕەوتخۆش.
(ثَوبٌ مُسَبَّح): بەرگێکی قایمی توند.
(سَبَحَ. سُبحاناً): سوبحانەڵلای کرد.
(سَبَّحَ تَسبيحاً): ١-نوێژێکرد ٢-وتی
سوبحانەڵلا.
(سَبَّحَ اللهَ وللهِ): ستایشی خودایکرد بە پاك‌و
بێگەردو مەزنیدانا/ تەزبیحاتیکرد.
(اَلسُبحَةُ (ج) سُبَح وسُبُحات): ١-نزاو
پارانەوە/ دۆعاکردن.
(«قَضَيتُ سُبحَتى») تەزبیحاتەکەمکرد/ نزاو
پارانەوەکەم لە خودا کرد ٢-نوێژی سوننەت
٣-تەزبیح کە کۆمەڵە موروویەکە لە تاڵێك

دەزوو یان تەلێك هەڵكێشــراوە بۆ تەزبیحاتە یان خۆخەریككردنو خۆخلافاندنە.

(سُــبْحَةُ اللهِ): مەزنییو گەورەییو بێباكیی پەروەردگار.

(سُــبُحاتُ وَجْــهِ اللهِ): ڕووناكــیو نــوری خوداوەند یان بەڵگەو نیشــانەكانی مەزنییو بێباكییو تواناى بێئەندازەی خودا.

(سُبحانَ) (مص): پاكو بێگەردیی.

(سُــبحانَ الله): یادكردنــی مەزنیــیو پاكو بێگەردییو پیرۆزیی خودا.

(«سُــبحانَ مِن كذا): ئای لە گەورەیی خودا، لە سەرسوڕمانداو شــتێكت بەلاوە سەیربێت وا دەوترێــت. لە بنچینەدا (سُــبحانَ اللهِ مِن كذا): یە.

(التَسْــبِحَةُ) (مــص) (ج) تَســابیح): تەزبیحاتكردن/ سوبحانەڵلا وتن.

(اَلسَبَّاحة): پەنجەی شایەتمان.

(اَلسُبُّوح والسَــبُّوح): لە سیفەتە پیرۆزەكانی خودایە. زۆر پاكو بێگەردو مەزن.

(اَلمِسْبَحَةُ) (عامیة = اَلسُبْحَةُ): تەزبیح كە بۆ سڵاواتو بۆ خۆخلافاندنە.

(اَلمُسَبِّحة= واَلسَبَّاحَة): پەنجەی شایەتمان.

٣-(سَــبَحَ- الرَجُلُ. سَــبْحاً): ١-بۆ كاروباری ژیان هەڵسوورا ٢-نوستو كربوو.

(-عَن الأمرِ): لە كارەكەی بووەوە.

٤-(اَلسَــبْحَةُ): بــەرگ كــە لــە پێســت دروستكرابێت.

٥-(سَبْحَلَ): وتی سوبحانەڵلا.

(اَلسِبَحْل): كەتە/ زۆر گەورە/ چەتەوڵ.

(«جارِیَةُ سِــبَحْلَةٌ): كەنیزەكێكی بۆشــناخ/ بالابەرزو چەتەوڵ.

٦-(سَبْحَنَ): وتی سوبحانەڵلا.

الملحق:

سبح: (اَلسِّباحَة): مەلەكردن.

(اَلسِّباحَة على الظَّهر): پشتەمەلە.

(اَلســباحة): جۆرە وەرزشــێكی لەشە كەڵكی تایبەتــی خــۆی هەیــەو پێشــبڕكێی هەیە. پێشــبڕكێی مەلە لــە یارییــە ئۆلۆمبیەكاندا هەیە.

(اَلمَسْــبَح (ج) مَســابِح): مەلەوانگە/ شوێنی مەلەكردن. دامەزراوو ئامادەكراوی پێویســت بۆ مەلەكردن.

سبخ: (١-سَبَخَ. سَبْخاً): ١-چۆڵبوو/ بۆشبوو/ بەتاڵبوو ٢-خەوێكی قورسی لێكەوت.

(سَبَّخَ- الرَجُلُ): ١-دەستبەتاڵبوو ٢-نوست.

٢-(سَبَخَ. سَبْخاً): دووركەوتەوە.

(سَــبَّخَ- عَنْهُ): ١-بارەكەی لەسەر سووككرد/ قورسیەكەی لەسەر لابرد.

(«اَللّهُمَّ سَبِّخ عني الحُمى أو الشدَّة»): خودایە تاكەم لەســەر ســووك بكە یــان تەنگانەكەم لەسەر سوككە.

(-الحَرُّ): گەرماكەی دامركاند/ نیشان.

(-العِرقُ): ئازاری دەمارەکە دامرکا.
(- الحَرُّ): گەرماکە دامرکاو کزبوو.
(تَسَبَّخَ- الحَرُّ أَوِ الغَضَبُ): گەرماکە یان تووڕەییەکە دامرکاو خاوبوووە/ نیشتەوە.
٣-(سَبَّخَ- القُطنَ ونَحوَهُ): لۆکەکەو شتی لەو بابەتەی شیکردەوە.
(السَبيخ): لۆکە یان پەڕی هەڵوەریوو شیکراوەو پەرش‌و بڵاو بوو.
السَّبيخَة (ج) سَبائِخ: لۆکەی شیکراوەو بڵاو.
(«طارت سَبائِخُ القُطنِ»): پارچەی لۆکەکان بە ئاسماندا چوون/ هەڵفڕین/ بەرزبوونەوە.
٤-(سَبَخَ-المَكانُ. سَبَخاً): شوێنەکە شۆرەکاتبوو.
(سَبِخ): زەویی شۆرەکات.
(أَسبَخَ- فِي الحَفرِ): لە هەڵکەندنەکەدا گەیشتە شۆرەکات.
(- المكانُ): شوێنەکە شۆرەکاتبوو.
(السَبْخَةُ والسَبَخَةُ (ج) سِباخ): ١-زەوییەك کە خوێدارو زۆنگبێت ٢-ئەوەی سەرئاو دەکەوێت وەك قەوزە.
(أرضٌ سَبْخَة (ج) سِباخ وسَبِخَةٌ (ج) سَبِخات): زەوییەکی زۆنگ‌و خوێدارو ئاودز.
(السِباخ- مِنَ الأرض): زەوییەك کە نەکێڵرابێت‌و نەڕژابێتەوە.
سبد: (سَبَدَ- الشعرَ سَبداً): قژەکەی تاشی.
(سَبَّدَ- شَعَرَهُ): ١-مووەکەی گوێزانتاشکردو گەیاندیە سەرپێست. (ضد): ٢-مووەکەی هێشتەوەو درێژیکرد.
(أَسبَدَ- الشَعَرَ): قژەکەی یان مووەکەی تاشی.
٢-(سَبَدَ- شارِبُهُ. سَبْداً): مووی سمێڵی وا درێژ بوو تا لێوی داپۆشی.
(سَبَّدَ- الشَعَرُ) (ضد): قژەکە، تووکەکە پاش تاشین هاتەوە.
(- الرَجُلُ): سەری چەورکرد.
(-رأسَهُ): قژی داهێشت، دایهێناو تەڕیکردو لێیگەڕا.
(- الفَرْخُ): جوجکەکە پەڕیدەرکردو ڕەشبوو.
(- العُشبُ): گیای تازە لە نێوان کۆنەکەدا سەریدەرکردو ڕوا.
(أَسبَدَ العُشبُ): گیای تازە لەناو کۆنەکەدا سەریدەرکردو ڕوا.
(السَبَد (ج) أَسباد): کەمەکە قژێك یان تووکێك.
(«مالَه سَبَدٌ ولا لَبَدٌ»): نە تووکی هەیەو نە خوری بە یەکێك دەڵێن کە هیچی نەبێت/ نابووتبێت.
(أَسبادُ العُشبِ): سەری گیاکە تازە دەربێت.
(السَبِد): پاشماوەی پووش‌و لەوەڕ.
(السُبَد (ج) سِبْدان (ح) فشعشه): باڵندەیەکە دەنووکی فراوانەو سەری هێلکەییەو پەڕەکەی

میلداره.

٢-(اَلسِبْد (ج) اَسباد) (ح): ١-گورگ ٢-زۆرزانو فێڵاوی.

(هُوَ سِبدٌ مِن الأَسبادِ»): ئەو لە دزیدا زۆرزانو فێڵاوییەکە بێوێنە.

(اَلأَسْباد): بەرگی ڕەش.

(اَلسُبَد (ج) سِبْدان): ١-چارە ڕەش/ بەدووم/ شووم ٢-تۆپەوانەی گۆڵ/ حەوز.

٣-(اَلسَبَندی (ج) سَبانِد و سَبانِدَة): ١-درێژ ٢-بوێر/ بەجەرگ ٣-(ح) پڵنگ.

٤-(اَلسَبانِدَة): لۆتی.

سبر: ١-(سَبَرَ وأَسْبَرَ واسْتَبَرَ- الجرحَ أَو البِئرَ أَو الماءَ: سَبْراً): قووڵیی برینەکە یان گۆڵەکە یان ئاوەکەی ئەندازەکرد/ تاقیکردەوە.

(«هذِهِ مَفازَةٌ لاتُسبَرُ»): ئەمە بیابانێکە ئەندازە ناگرێت.

(- الأَمرَ): کارەکەی هەڵسەنگاندو تاقیکردەوە.

(اَلسَبْر والسِبر): ١-ڕیشە/ بنچینە ٢-ڕەنگ ٣-دیمەن/ قەلافەت.

(«فُلان حَسَنُ الحِبر والسِبرِ»): دیمەن ڕێکوپێکو جوانە.

(«رَأَيتُهُ سَيِّئَ السِبرِ»): دیم ڕەنگ هەڵبزرکاوو شپرزە ٤-شێوە/ لێچوون.

(«قدغَلَبَ عَلَيهِ سِبرُ فلان»): شێوەی ئەوی وەرگرتووە/ لەو دەچێت ٥-جوانیی.

(اَلسِبار (ج) سُبُر والمِسْبَر (ج) مَسابِر ومَسابیر): میل یان هەر شتێك کە قووڵیی برینو گۆڵو ئاوی پێتاقیبکرێتەوەو ئەندازەبکرێت.

(اَلمَسْبَر): نیشانەو شێوەی دیارو دەرکەوتووی هەر شتێکبێت بەتاقیکردنەوە.

(اَلمِسْبار (ج) مَسابِر ومَسابیر): میل یان پلیتە کە قووڵیی برینی پێتاقیبکرێتەوە یان هەر شتێك کە قووڵیی گۆڵو ئاوو شتیتری پێئەندازە بکرێت.

(مَسْبَرَةُ – الجرح): قوڵیی یان بنیو کۆتایی برین.

(اَلمِسْبَرَة): هەواڵدەر/ تێکەیەنەر.

(اَلمَسبور) (مفع): شێوە ڕێكو پێکی هەموو شتێك.

٢-(اَلسَبْر (ج) أَسبار): شێر.

(اَلسَبْرَةُ (ج) سَبَرات): بەرەبەیانی سارد.

(اَلسِبْر): دوژمنایەتی.

(اَلسُبَر والسُبْرَةُ) (ح): جۆرە هەڵۆیەکە لە واشە گەورەترە باڵی درێژە.

(اَلسِبار) (ح): جۆرە درندەیەکی ئەفەریقایە لە کەمتیار دەچێت.

(اَلسِبارَة): جۆرە پاپۆرێکە.

(اَلسابِريّ): ١-بەرگێکی تەنکی چاکە بە ناوی سابوورەوە ناونراوە کە ناوچەیەکی ئێرانە ٢-جۆرە خورمایەکی خۆشە ٣-زرێیەکی سفت

چنراوه.
(اَلسـابُورَة) (ب): سـەبەتەيەكى گەورەيـە لـە گـەلاّى دارخورمـا دروسـتدەكرێت بـۆ گوێزانەوەى گڵە.
(اَلسَـبّورَة): تەختەبـەرد يـان تەختـەى رەش كە بـۆ لەسەرلێنووسـينەو دەتوانرێت نووسينەكەى بسررێتەوە.
٢-(سَبْرَتَ- الرَجُلُ): بەو شتە داكەوت.
(اَلسُبْرُت والسِبْرِيت والسِبْرات) (ج) سَبارِيت وسَبارِ):١-هەژارى نەبوو/ بێدەرەتان ٢-شتێكى كەم ٣-مێردمنداڵێكى لووسكەلە/ بێتووك.
(- مِـنَ الأَرضِ): زەوييەكـى رووتـەن كـە رووەكى تێدانەبێت.
(المُسْبَرِت): بێتووك/ بێموو/ لووس.
سبط: (سَبِطَ وسَبُطَ- الشَعَرُ. سَبطاً وسَبَطاً و سُبُوطاً و سُبُوطَةً وسَباطَةً): قژەكە خاوو نەرمبـوو شـۆڕبوو پێچەوانەى گـرژو لوول بوو.
(اَلسَـبْط والسَبِط مِنَ الشَـعَرِ (ج) سَباط): قژى نەرمو خاو.
(«هُوَ سَبِطُ الجِسمِ»): ئەو لەشو قەدرێكو قنجو ناوقەد مامناوەندە.
(اَلسِبْط (ج) أَسْباط): نەوە بە زۆرى بەكچەزا دەوترێـت كـە بەرامبەرەكـەى (حَفيـد)ە كە كورەزايـە. لە (سَـبَط)ەوە وەرگيراوە كە درەختە.

(اَلسَـبَط): ١-درەختێكـى گەورە كـە پەلو پۆپەكى زۆرى هەبێت ٢-گياى قنجى ناسـكو تەڕ.
(شَـعرٌ سَـبَطٌ): قژى خاوى شـۆڕو سـاف. پێچەوانەى لوول.
(اَلسُـباطَة): ١-ئـەو مـووەى لـە داهێناندا هەڵدەوەرێـت ٢-خـۆڵو خاشـاكى ناوماڵ ٣-سـەرەلوێنك/ ئەو شـوێنەى خۆڵو خاشاكى تێدا دەرێژن.
٢-(سُبِطَ. سَبْطاً): تايگرت.
(سَبَاط): تا.
٣-(سَـبَطَ- المَطَرُ. سَـباطَةً): باران هەموو لايەكى گرتەوەو زۆر بارى.
(اَلسَـبْط- مِن المَطَر (ج) سِباط): بارانێكى زۆر/ لێزمەباران.
(هُوَ سَـبْطُ اليَدَين وسَـبطُ البَنـانِ): ئەو بەدەسـتو دڵـە/ دەسـتو پەنجـە والايە/ سەغييە/ جوامێرە.
٤-(سَبَّطَ- تِ الناقَةُ أَو النَعْجَةُ): مێحوشترەكە يان مەڕەكـە بەراويتە بوو يان بەرەكەى زوو فڕێدا.
(مُسَبِّط): بەراويتە بوو.
٥-(أَسْبَطَ): ١-كەوتو نەيتوانى هەستێتەوە/ گولۆڵە بوو ٢-لە ترساندا دەنگيبڕا/ متبوو.
(- بـالأَرضِ):١-بە زەويەكەوە مەلاسـبوو ٢-بێهێز بوو/ هێزى لێبڕا.

(-عَنِ الأَمرِ): خۆی له کارەکه گێلکرد.
(-فِي نَومِهِ): له خەوەکەدا چاوی نووقان.
٦-(سُبَاط= شُــباط): مانگی ڕەشەمێ. مانگی شوبات (ســریانیة) (٢٨) ڕۆژ ئەگەر ساڵی پڕ نەبێت ساڵی پڕ (٢٩) ڕۆژە.
(اَلسابوط) (ح): چوارپێیەکی دەریاییە.
(الساباط (ج) سَوابیط وســاباطات): داڵان یان چوخوم/ ڕاڕەوێکە سەری گیرابێت.
(اَلسَبَطانَة): قامیشێکی بۆشە بەرد دەخرێتە ناویەوەو له باڵندە دەگیرێت.
٧-(إِسْـبَطَرَّ. إِسْـبِطراراً): درێژ بوو و خۆی پاڵخست.
(ت لَـهُ البِلادُ): وڵاتەکــەی بۆ تەختبوو/ بۆ دامرکاو کەوتە ژێردەستی.
(- تِ الإِبِلُ): حوشترەکە خێرایکرد.
(اَلسِبَطْر): ١-داڵانێکی درێژەوە بووی دوور ٢-تێپەڕبوی توندوتۆڵ.
(أَسَدٌ سِــبَطرٌ): شـێرێکە له کاتی هەڵمەتدا درێژ دەبێت.
(اَلسِبَطرات): درێژەوەبوو.
(جِمالٌ سَبَطْرات): حوشترگەلێکی درێژەوەبوو (ت) کــه بۆ بەمێکردن نییــه بەڵکو بۆ کۆیە وەك (حَمامات)
(اَلسُــباطِر والسَــبَیْطَر): پیــاوی قــووچ/ باڵابەرز.
(اَلسِــبَطری): ڕۆیشــتنێك بــه فیــزەوە

خۆفشبکرێتەوە.
ســبع: ١-(سَــبَعَ- القَومَ. سَــبعاً): ١-بوو بە حەوتەمکەســیان ٢-حەوتیەکــی ماڵەکــەی بردن.
(-الحَبــلَ): پەتەکــەی کرد بــە حەوتلۆنە/ حەوت تاڵ.
(- الشَيءَ): شتەکەی کرد بە حەوت دانە.
(سَــبَّعَ- هُ): کــردی بــە حــەوت یــان بــە حەوتگۆشە/ حەوتپایە.
(- الإِناءَ): قاپەکەی حەوتجار شت.
(- اللهُ لَكَ): خودا پاداشتت حەوتجار بداتەوە یان حەوتقات یان حەوت زاروڵەت بداتێ.
(-تِ المَرأَةُ): ژنەکە منداڵێکی بە حەوتمانگی بوو.
(- القَــومُ): خوێشــگەل حەوتســەدیان تەواوکرد.
(أَسْــبَعَ- القَومُ): خوێشگەل بوون بە حەوت کەس.
(- الشَيءَ): شتەکەی کرد بە حەوت دانە.
(-الرَجُــلُ): حوشــترەکانی پیاوەکــە ڕۆژی حەوتەم ئاویانخواردەوە.
(سَوابِع): حوشــترگەلێکن کە ڕۆژی حەوتەم ئاوبخۆنەوە.
(إِسْتَبَعَ- القَومُ): بوون بە حەوت کەس.
(اَلسابِع (فا) (ج) سَــبَعَة وسابِعُون) (ع ح): حەوتەم.

(سَبْعة): مێی وشەی (السَبع)

(«طاف بِالبَيتِ سَبعةً»: حەوتجار بەدەوری کابەدا خولیخواردو سووڕایەوە.

(ألسبعُ المَثاني): یـان سـوورەتی فاتیحایە لـە قورئانـدا یـان حـەوت سـوورەتە سەرەتاییەکەیە.

(ألسُبْع (ج) أسْباع)حەوتیەك.

(حُمَّى السُبْع): تایەك هەر حەوت ڕۆژ جارێك ئەو کەسە دەگرێتەوە.

(ألسِبْع): ئەوەیە کـە حـەوت ڕۆژ جارێك حوشتر ئاوبخواتەوە/ لە ڕۆژی حەوتەمدا ئاو بخواتەوە.

(ألسُباعِي): حەتگۆشەیی.

(مِنَ الألفاظ): وشەی حەوت پیت.

(مَولُودٌ سُباعِيّ): منداڵی حەوتمانگانە کە بە حەوت مانگ لەدایکبووە.

(ألسَبْعون- مِنَ العَدَد): حەفتا (نێرو مێ لەم وشەیەدا وەك یەکە).

(ألسَبيع): حەوتیەك.

(ألأُسبوع (ج) أسابيع): حەفتە.

(ألمُسَبَع): ١-کوڕەی بە حەوتمانگ لەدایکبوو ٢-منداڵێـك دایکـی بمرێـتو یەکێکیـتر بەخێوبکات.

(ألمُسَبَّع) (هـ): حەوتـلا: ڕووییەکـە بـە حەوتلای وەك یەك دەورەدراوە ئەگەر لاکانی یەکسـان نەبـوو دەوترێـت ڕووی حەوتلای نایەکسان.

٢-(سَـبَعَ- الرَجُلَ. سَـبْعاً): ١-لە پاشملە بە خراپە ناوی پیاوەکەیبرد ٢-جنێوی پێدا.

(سـابَعَ- هُ مُسابَعَةً وسِـباعاً): شەڕەجنێوی لەگەڵدا کرد.

٣-(سَبَعَ- الشَيءَ. سَبْعاً): شتەکەی دزی.

(إسْتَبعَ- الشَيءَ): ١-شتەکەی دزی.

٤-(سَبَعَ- الذِئْبُ الغَنَمَ): گورگەکە مەڕەکەی لەتوپەتکردو خواردی.

(سُبِعَ- تِ الوَحْشِـيَةُ): دڕندەکـە گوێرەکەی گاکێویەکەی خوارد.

(مَسْبُوعَة): زیندەوەرێکی بەچکە خوراوە.

(أَسْـبَعَ- الراعي): دڕندەکـە کەوتە ناو ڕانی ئاژەڵی شوانەکەوە.

(-المَكانُ): شوێنەکە لە دڕندە پڕبوو.

(- هُ): گۆشتی دڕندەی دەرخوارددا.

(إسْتَبَعَ — الغَنَمَ): مەڕەکەی خوارد.

(ألسَبْع والسَـبُعُ والسَـبِع (ج) أسْبُع وسِباع وسُبُوع وسُبُوعَة (م) سَبُعَة وسَبْعَة): هەموو زیندەوەرێك کە زیندەوەریتر بخوات/ دڕندە.

(ألسَّبُعُ- مِنَ الطَير): باڵندە گۆشتخۆرەکان.

(يَـومُ السَّـبْع): ڕۆژی قیامـەت/ ڕۆژی لێپرسینەوە.

(أَرضٌ مَسْـبَعَةٌ): خاکێـك کـە دڕندەی زۆر بێت.

(ألمَسْـبُوع): لـە دڕنـدە تۆقیـو/ دڕنـدە،

تۆقاندبێتی.

٥-(السُّباعيّ): حوشتری کەتە.

(السُّباعِيّ البَدَن): جەستە تەواو.

(اَلمُسْبَع): ١-کەسێکە کە کرابێت بە کوڕی خۆ ٢-لەدایکبووی حەوتمانگانە ٣-دایکمردوویەك کە بە شیری یەکێکیتر بەخێوبکرێت.

الملحق:

سبع: (اَلسَّـبَعِيَّة): بەناوبانگترین وەرگێڕانی بەشـەکانی تەوراتە لە پێش هاتنی عیسـای پێغەمبـەردا کـە لە میسـردا بـە فەرمانی (بەتلیمۆس فیلادلف) لە سـەدەی سێی پێش زایندا کراوە. دەڵێن: حەفتا وەرگێڕی جوولەکە وەریگێڕاوەتـە سـەر یۆنانیو ئێسـتایش لە کڵێسەکانی یۆناندا بەدەستەوەیە.

سبغ: (١-سَـبَغَ- العَیشُ سُـبوغاً): ژیانەکە خۆشو تێروتەسەلبوو.

(- الشيءُ): شتەکە تەواو بوو/ کۆکبوو.

(اَسْبَغَ- اللهُ علیه النِعمَةَ): خودا نازو سامانی زۆری بەسەردا ڕشت.

(- لَـهُ النَفَقَـةَ): بژێـوی تـەواو و بەپێی پێویستیی پێبەخشیو بۆیبڕییەوە.

(اَلسَّابِغ (ج) سَوابِغ) (فا): بژێویی دابینکەر. گوزەرانو ژیان بۆ خۆشکەر.

(اَلسَبِغَةُ): تێروتەسەلییو خۆشگوزەرانیی.

٢-(سَـبَغَ- الثَّوبُ: سُبُوغاً): جلەکە درێژبوو گەیشتە زەوی.

(- إلى وَطَنِهِ): تاسەو بیری نیشتمانەکەیکرد.

(- المَطَرُ): باران نزیکی بارینبوو.

(اَسْـبَغَ- الثَّـوبَ): بەرگەکـەی فـراوانو درێژکرد.

(- الرجُلُ): زرێیەکی درێژی پۆشی.

(ذَنَبٌ سابِغٌ): کلکێکی تەواوی درێژ.

(سابِغُ الأَلیتین): هەردوو سمتی گەورە.

(دِرعٌ سابِغَة (ج) سَوابِغ): زرێیەکی فراوان.

(اَلتَسْبِغ والتَسْبِغَة (ج) تَسابِغ): ئەو ئەڵقانەی کە کڵاوزرێکـە بە زرێکەوە بەند دەکاتو مل دادەپۆشرێت.

(اَلتَسْـبیغ عِندَ أَهل العَروض): لای زانایانی زانسـتی کێشـی شـیعر زیادکردنی پیتێکی بێدەنگە لەسەر دواییەکەی.

(فاعِلاتُن): دەبێتە (فاعِلاتان).

٣-(إِسْـبَغَلَّ- الثَوبُ): جلەکـە بە ناو تەڕبوو هەروەها بۆ قژیش بە ڕۆن چەور بوو.

(اَلمُسْبَغِلّ): پانو فشو فۆڵ/ دەڵب.

سبق: (سَـبَقَ- إلى کذا): پێشـکەوتو ئەوی بەجێهێشت/ زووتر فریاکەوت.

(«سَبَقَ السَـیفُ العذلَ»): شمشێرەکە پێش سەرزەنشتەکە کەوت.

(- هُ علی کذا): لەوەدا بەسەریدا زاڵبوو.

(- علی قَومِهِ): لە هەموویان دڵفراوانتر بوو/ بەخشندەتر بوو.

(سابِق (ج) سابِقون وسُبَّاق): لە بەخشندەییدا

له دڵفراوانیدا له پێشتر.

(سَبَّقَ- هُ): خەڵاتی پێشکەوتنەکەی له پێشبڕکێکەدا وەرگرت یان دایە.

(-تِ الشاةُ): مەڕەکە بەراویتە بوو.

(- الطَیرَ): بەندی بە پێی باڵندەکەوە بەست.

(- البَدرَة بَینَ الشُعَراءِ): توورەکەی دەهەزار درهەمیی خەڵات بۆ ئەو شاعیرە دانا کە جوانترین هەڵبەست بڵێتو پێشکەش بکات.

(سابَقَ- هُ. سِباقاً ومسابَقَةً): پێشبڕکێی لەگەڵدا کرد.

(«سابَقْتُ بَینَ الخُیولِ»): گرەوم لەسەر پێشبڕکێی ئەسپەکانکرد.

(أَسْبَقَ- القَومُ إلی الأمرِ): خوێشگەل بۆ ئەنجامدانی کارەکە کەوتنە پێشبڕکێو تەکانیاندایە خۆ.

(تَسابَقَ- القَومُ): پێشکەوتنیانکرد.

(إسْتَبَقَ- القَومُ): پێشکەوتنیانکرد.

(- الرَجُلانِ البابَ أو الی الباب): دوو پیاوەکە هەریەکەیان هەڵپەی دەرگاکەیبوو.

(إستَبَقا – الصِراطَ): له ڕێگەکە تێپەڕینو بەجێیانهێشتو ونبوون.

(ألسَبَق (ج) أَسباق والسُبقَةُ): گرەو/ خەڵاتی پێشبڕکێ.

(«مَن رُزِقَ السَبَقَةَ أَخذَ السُبقَةَ): هەرکەسێ گرەوەکەی بردەوە خەڵاتەکەی وەردەگرێت.

(ألسِبقان): دوو پێشبڕکێکەرەکە.

(ألسابِق) (فا): ١-پێشکەوتوو/ له پێشەوە بوو ٢-ئەو ئەسپەی کە لە پێشبڕکێدا لە پێشەوە بێت.

(ألمُجَلِّي): ئەسپی لە پێشەوەبوو/ براوە.

(ألسابِقَةُ (ج) سَوابِق وسابِقات): ١-مێی وشەی (السابِق) ٢-پێشینە/ ڕابوردوو.

(«لَهُ سابِقَةٌ في هذا الأمرِ»): لەم کارەدا پێشینەی هەبووە/ ئەو زووتر دەستی لەم کارەدا هەبووە/ ڕابووردووی هەبووە.

(ألسَّوابِق): ئەسپ.

(ألسَبَّاق): هەمیشە لە پێشەوە بوو.

(ألسِّباق) (مص): کۆتو پەتی پێبەستنەوە.

(سِباقُ الخَیل): پێشبڕکێ له غارغارێنی ئەسپدا.

(ألسَبُوق والمُسَبَّق- مِنَ الخَیل): ئەسپی براوەو پێشکەوتوو له پێشبڕکێی غارغارێندا.

الملحق:

سبق: (ألأَسبَقِیَّة): پێشکەوتووترینی/ زووترینی.

(أَسْبَقِیَّةُ حادِثٍ): زووترینی ڕووداو.

(ألأَسبَقِیَةُ زَماناً): کۆنترین/ دێرینترین/ زووترین.

(«أَسْبَقِیَّةُ لَقَبُ شَرَفٍ): زووترینی کۆنترینی نازناوی شکۆیی.

(ألأَسبَقِیَّة رُتْبَةً): پلەی بالاو پێشین.

(«حَقُّ الأَسْبَقِيَّة»): مافی پێشینیی.
(كانَت لَهُ الأَسْبَقِيَّة): پێشینی هەموان بوو.
(اَلمُسَابَقَة): پێشبڕكێ. لە بەشێكو باسێكی بەرنامەی خوێندنەكەدا قوتابیان پێشكەوتن‌و پێشبڕكێ دەكەن كێ یەكەمین بهێنێت‌و ئەنجامی ڕاست‌و باش پیشان بدات. لە ژمێرەو نووسین‌و وێنەو شتیتردا.
(اَلمُسَبَّق): لە پێشەوە/ زووتر.
(«مَوعِدٌ مُسَبَّق»): گفتێك لە پێشەوە درابێت.
(«قَبلَ الإِسْتِحقاق»): پێش دەمی ڕەوای بەجێهێنان.
(دَفعٌ مُسَبَّق): پێشەكیدان.

سبك: ١-(سَبَكَ- الفِضَّةَ. سَبْكاً): زیوەكەی تواندەوەو دایڕشتە قاڵبەوە.
(- الكَلامَ): ئاخاوتنەكەی پوختەكردو ڕازاندیەوەو جوان داڕیشت.
(- تْهُ التَجارِبُ): تاقیكردنەوەی ژیان قاڵیكرد.
(سَبَّكَ- الفِضَّةَ): زیوەكەی تواندنەوەو دارشتە قاڵبەوە.
(- الكَلامَ): قسەكەی جوان ڕازاندەوەو چاك دایڕشت.
(إِنْسَبَكَ- الذَهَبُ ونَحْوَهُ): زێڕو هیتر توێنرایەوە كرایە قاڵبەوە/ داڕێژرایە قاڵبەوە.

(اَلسَبيك): تەواوەو پوختەكراو.
(«تِبرٌ سَبيك»): زێڕ یان زیوی داڕێژراوی قاڵب یان پێش بەكارهێنانی بۆ خشڵ‌و شتیتر.
(اَلسَبيكَة) (ج) سَبائِك: قاڵبە زێڕ یان زیوو لەو بابەتە كە توێنراوەو پوختكراوەو داڕێژراوەتە قاڵبەوە.
(اَلمَسْبَك (ج) مَسابِك): كارخانەی توانەوەو پوختكردن‌و لەقاڵبدانی زێڕو زیوو كانزایتر.
(اَلمِسْبَك) (حی): ئامێری دارشتنی پیتەكان.
٢-(اَلسبكتروسكوب) (یونانیة): دوور بینیكە بۆ بینینی شەبەنگە ڕووناكەكان‌و لێكۆڵینەوە یان بە تایبەتی ئەوانەی بە شێوەی هێڵ دەبینرێن‌و دەردەكەون.
سبل: ١-(سَبَلَ- هُ. سَبْلاً): جنێوی پێداو بە قسەی ناشیرین شتی.
(أَسْبَلَ- علی فُلان): قسەی زۆر پێووت.
٢-(سَبَّلَ- السِتْرَ): پەردەكەی دادایەوە.
(«سَبَّلَ شَعرَهُ») (عامیة): قژی بەردایەوە/ شۆڕكردەوە.
(أَسْبَلَ- السِتْرَ): پەردەكەی دادایەوە.
(- الدَّمعَ): فرمێسكی ڕشت.
(- الماءَ): ئاوەكەی ڕۆكرد.
(- تِ السَّماءُ): ئاسمان باراندی/ باران باری.
(- الدَمعُ أَو المَطَرُ): فرمێسك یان باران داهاتە خوارێ.

(ألسَبَل): ١-بارانێکه که له هەوادا بێتو هێشتا نەگەیشــتبێتە زەوی ٢-نیمچــە لێلاّییەکە کە بــە چاودا بێــت ٣-بارانێك یــان خوێن کە لە بــەری بروات ٤-لــووت ٥-فرمێسکرشــتن یان بارانبارین.

(ثیابٌ سَبَلٌ): جلێکی دادراوە/ شۆڕ.

(اَلسَــبَلَة (ج) سِبال): ١-تووکی سمێڵ ٢-چاڵی ناوەڕاستی لێو ٣-تووکی ڕیشی ژێر لچ/ تووکی چەناگە.

(«جاءَ وقد نَشَرَ سَبَلَتَهُ»): هات هەڕەشەیدەکرد تووکە ڕیشبووبوو/ تووکی ڕیشی ڕاستبووەوە.

(«جَرَّ سَبَلَتَهُ»): کراسەکەی ڕاکێشا.

(«بَعيرٌ حَسنُ السَــبَلَة»): حوشترێکی پێست تەنك.

(اَلأَسْبَل — مِنَ الرجال): پیاوی سمێڵدرێژ.

(عَينٌ سَبْلاء): چاوێکی برژانگدرێژ.

(إمــرَأةٌ سَــبْلاء): ژنێکــە تووکی ســەرلێوی هەیە.

(اَلمُسْــبِل والمُسْــبَل والمُسَــبِّل والمُسَــبَّل- مِنَ الرجال): پیاوی سمێڵدرێژ/ بە سمێڵ.

٣-(سَــبَّلَ- المــالَ): داراکــەی/ ماڵەکەی کرد بەخێر یان لە ڕێی خوادا کردی بە وەقف.

(- الشَــيءَ): شــتەکە لە ڕێی خوادا بۆ خەڵك بەرەڵا کرد.

(أَسْــبَلَ- تِ الطريقُ): ڕێگەکــە بوو بە هی گشتییو خەڵکێکی زۆری پێدا ڕۆیشت.

(أَلسَــبيل (ج) سُبْل وسُبُل وأَسْــبُل وأسْبِلَة وسُبُول): ڕێگا. یان ڕێی دیارو دەرکەوتوو (بە نێرو مێ دەکرێت).

(إبنُ السَبيل): ڕێبوار/ ڕەوتەنی.

(ســبيلُ اللهِ):ڕێبواری ڕێی خــودا ئەوەی لە ڕێی خودادا قوربانی دەداتو دەرمنجێت غەزا دەکات، بۆ زانســت دەگەڕێــت، حەج دەکاتو هەر چاکەیەك کە خودا فەرمانیدابێت.

("ليسَ لَكَ عَلَيَّ ســبيلٌ"): بیانوویەکت نییە بەرامبەرم بیگریتو بە دەستەوە بێت.

("سَــبيلُنا أَن نَفْعَــلَ كَــذا"): ڕێگەمان هەر ئەوەیە وا بکەینو ئێمە شایستەی ئەوەیشین.

(أَلسَــبيلَةُ): ڕێگە یان ئــەوەی کە دەرکەوتوو دیارەو پیایدا دەڕۆن.

(ألسابِلَة (ج) سَوابل): ١-ڕێیــەك کە بگیرێتو خەڵك پیایدا بڕوات.

("سَــبيل سابِلَة"): ڕێگەیەك کە پیایدا بڕۆن ٢-کەسانێك کە بەو ڕێگەیەدا بڕۆن/ ڕێبوار.

٤-(أَسْــبَلَ- الزَرعُ): کشــتەکە گوڵیدەرکردە/ گوڵیگرت.

(اَلسَــبَل- السُــنبُل): گوڵــی گەنــمو جــۆو دانەوێڵەیتر.

("سَبَلٌ مِن رماحٍ"): گورزە نێزەیەك.

(اَلسَــبَلَةُ والسُــبُولَةُ والسَــبولَةُ = السُنبُلَةُ): گوڵەگەنمو جۆو دانەوێڵەیتر.

("ملأَ الإناءَ الى سَبَلَتِهِ"): دەفرەکەی تا لێوار

پرکرد.

سبن: ١-(أَسْــبَنَ- تِ المَرْأةُ): ژنەکە سەرومر بەرگە سەبنیەکەی لەبەرکرد.

(أَلسَّــبَنِيَّة): تەنورەیەکــی ڕەشــی ژنانە کە لــە دێی (ســەبەن) کە لــە نزیــك بەغداوە دروستکراوە.

٢-(أَلسَبَنْت والسَبَنْتَة): تاوێك.

("أَقَمْــتُ عِنــدَهُ سَــبَنْتاً"): تاوێــك لــە لای مامەوە.

(أَلسَــبَنتى (ج) سَبانِت وسَباتٍ): ١-بوێری بە هەڵمەت/ جەربەزە ٢-(ح)پڵنگ.

سبه: ١-(سُــبِهَ وسَبَّهَ. سَــبْهاً وتَسبيهاً): لە ئیفتادەییدا خەڵەفا.

(مَسْبُوهٌ ومُسَبَّهٌ): خەڵەفاو.

(أَلسَبَهُ): ئاوەز لە دەستدان بە هۆی پیرییەوە/ خەڵەفان.

(رَجُلٌ سَــبَهٌ وسَــبَاهٌ): پیاوێکــی لووتبەرز/ فیزن.

(أَلسُــباه): ١-لــە پــڕ مــردن/ دڵوەســتان ٢-مێشکپووتبوون/ ئاوەز نەمان.

(رَجُلٌ سَباهِي): پیاوێکی ئاوەز نەماو (بە هۆی پیرییەوە) بێهۆش‌و بیر خەڵەفاوی تەواو.

(أَلْمُسَبَّه): زۆربڵێ/ چەنەباز.

٢-(سَبَهْلَل): خوێڕیتی‌و بەرەڵایی.

("جــاءَ الرَجُلُ سَــبَهْلَلاً"): کابــرا بەرەڵایانە بێچــەك‌و بێــدار دەســتێك هــات. یــان بە خۆباییانــەو بێدەربــەس بــە هیــچ. یان نە گوێنەداتە کاری ئەمە دنیاو نە ئەوەدنیا.

(هُوَ يَمشــي سَــبَهْلَلاً): هەر لە خۆیەوە بێهۆ دێت‌و دەچێ.

سبى: (سَبى- العَدُوَّ سَبياً وسِباءً): دوژمنەکەی بەدیل گرت.

(- الرجُــلَ): پیاوەکــەی دوورخســتەوەو دەربەدەریکرد.

(-الخَمرَ): مەیەکەی لە شارێکەوە بۆ شارێکیتر گوێزایەوە.

(- فُلاناً): دڵی فیساری بۆ خۆی ڕاکێشاو دڵی لێسەند.

(تَسَبَّى- فلانٌ لِفُلانٍ): فیسار دڵی فیسارکەسی بــۆ لای خــۆی ڕاکێشــاو خۆشیویســت/ خۆیتێهەڵسووو دڵی لێسەند.

(تَسابى- القومُ): یەکتریان بەدیلگرت.

(إِسْــتَبى- العَــدُوَّ. إِســتِباءً): دوژمنەکــەی بەدیلگرت.

(- قَلْــبَ فُــلانٍ): دڵــی لە فیســار ســەندو بەخۆشەویستی بەندیکرد.

(-الخَمرَ): مەیەکەی لە شــارێکەوە ڕاگوێزی شارێکیتریکرد.

(أَلسَبي (ج) سُبيّ): ئەوەی بە دیل دەگیرێت.

("جاؤوا بِسَــبي كثير"): دیلێکی زۆریان هێنا (بە زۆریی وشەی (أسر) بۆ دیلی پیاو دەوترێت وشەی (سَبي) بۆ دیلی ئافرەت دەوترێت.

(سَبيُ الحَيَّة): كاژی مار.
(أَلسَبِيّ (ج) سَبايا): بەدیلی گیراو.
(المَأسورَة): ئافرەتی بە دیلیگیراو.
("غُلامُ سَبيٌ وجارِيَةُ سَبيٌ"): مێردمنداڵێکی بە دیلی گیراو/ کەنیزەکێکی بە دیلی گیراو.
(أَلسَــباء): جیلکــەو جەواڵێــک کــە لافاو لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکیتری بەرێت.
(سَبيُ الحَيَّة): کاژی مار.
(أَلسبِيَّةُ): ١-ژنی بەدیلگیراو/ فرێنراو ٢-مەی کە لە شارێکەوە بۆ شارێکیتر ببرێت ٣-مرواریی کە لە دەریا دەردەهێنرێت.
٢-(سَــبی- الحافِــرُ المــاءَ سَــبياً وسِــباءً): بیرهەڵکەنەکە چاڵاوەکەی هەڵکەند تا گەیشتە ئاو.
سبا: (سَبا= سَبَأ): دەڵێــن ("ذَهَبوا أَو تَفَرَّقوا أَيدي سَــبا وأَيادي ســبا"): وا پەرش‌و بڵاو بوونەوە کە هەرگیز یەکنەگرنەوە.
ستّ: (أَلسَــتّ): ١-خەوش/ ناتەواویی/ لەکە/ کەموکووڕیی ٢-قسەی زشت‌و بیدعەت.
(أَلسِتَّة): ژمارەی شەش شەدانە (بۆ نێرە).
(أَلسِت) (بۆ مێیە).
(أَلسّات= أَلسادِس): شەشەم.
(أَلسِتُّون): شەست (بۆ نێرو مێ دەوترێت).
الملحق:
ستّ: (أَلسِّت= السَيدَة): خان/ خانم.
("أَولادُ السِّــتِ وأَولادُ الجارِيَّــة"): منداڵانی خانم‌و منداڵانی کەنیزەک.

ستر: ١-(سَــتَرَ وسَتَّرَ- الشيءَ. سَتراً وسَتَراً): شتەکەی (داپۆشی/ شاردەوە).
(ســاتَرَ- هُ العَداوَة مُساتَرَةً): لە ژێرەوە/ بە نهێنی دوژمنایەتیکرد.
(تَسَتَّرَ واسْتَتَرَ وانْسَتَرَ): داپۆشرا.
"هُــوَ لایَسْــتَتِر مِــنَ اللهِ بِســترٍ"): لە خودا ناترسێت‌و خــۆی لــە خەشــمی خــودا ناپارێزێت.
(أَلسِــتْر (ج) سُــتُور وأَسْــتَار): ١-پۆشێن ١-پەردە ٢-داپۆش/ ترس ٤-سەرقاپ ٥-ڕووپۆش/ پارێزەر ٤-شەرم‌و شکۆ.
("ما لَهُ سِــترٌ ولا حِجرٌ"): نە شەرم‌و شکۆی هەیە نە ئاوەز.
("هَتَكَ اللهُ سِــترَهُ"): خودا پەردەی لەســەر خراپەکانی هەڵماڵی.
(أَلسَتَر) (مص): ١-داپۆشین ٢-قەڵغان.
(أَلسِتار (ج) سُتُر): ١-پەردە ٢-داپۆش ٣-شەرم ٤-ترس.
(مَدُّ اللَّيلُ ســتارَهُ): شــەو پەردەی تاریکیی دادایەوە.
(أَلسِتارَة (ج) سَتائِر): پەردەپۆش ٢-پەردەی سینەما یان شانۆ ٣-پەردەی دەرگاو پەنجەرەی خانوو/ ماڵان کە بۆ هەتاوو نەبینینی ناوەوەی خانوو.
(أَلسِــترَةُ (ج) سُــتَر): ئــەوەی کــە خــۆی

پێدادەپۆشرێت/ پێداپۆش. لە لای خەڵکە ڕەشۆکەکە بە: چاکەت دەڵێن.
(سُتْرَةُ السَطح): ستارەی سەربان.
(ألسُتْرَةُ (ج) سِتَر وسِترات): پاڵتۆ.
(ألسَتّار): ١-داپۆشێکی گەورە ٢-یەکێکە لە ناوە پیرۆزەکانی خوداوەند کەپارێزەرو داپۆشێکی گەورەیە.
(ألسَتير= المَستور): ١-داپۆشراو ٢-پاک‌و بێگەردو بێ خەوش ٣-ئابرودارو بەشەرم.
("رجل سَتير وامرَأةٌ سَتيرَة (ج) سُتَراء): پیاوێکی پاک‌و ئافرەتێکی پاک‌و بەشەرم‌و شکۆو پۆشراو.
(شَجَرٌ سَتيرٌ): درەختێکی بە پەلووپۆو چڕ.
(ألمَستُور (مفع) (ج) مَستُورُون و مَساتِير): ١-پاک‌و بێخەوش ٢-شارراوە.
(مَستورات الزَهر) (ن): جۆرە ڕووەکێکین کە کۆئەندامی زاوزێی تیایاندا شارراوەیە.
(ألمِسْتَر والإستارَة): هۆی پێپۆشین.
(جارِيَةٌ مُستَّرَة): کەنیزەکێکی بە شەرم‌و خۆداپۆش.
٢-(ألإستار (ج) أساتِر وأساتير في العَدَد): چوار (لە ژمارەدا).
(- في الوَزن): سەنگی چوار مسقاڵ.
ستق: (السُتُوق والسَتُّوق): پارەی ساختە/ قەڵب کە رووکەشی زیوکرابێت.
(ألمُستُقَةُ والمَستَقَة): ١-فەرووییەکی یەخە درێژو بەرز ٢-(مو) مشتوو کە بە سەنجەکەدا دەکێشرێت‌و پێی لێدەدرێت.
ستل: ١-(سَتَلَ و تساتَلَ وانْسَتَلَ واستَتَلَ- القَومُ. سَتلاً): یەک لە دوای یەک/ بەرودوا دەرچوونە دەرەوە.
(-اللُؤلُؤُ): مرواریيەکە دەنک دوای دەنک بلاوبووەوە.
(-الدَمعُ): دڵۆپ دڵۆپ فرمێسکەکە هاتە خوارێ/ رژا.
(ساتِل): فرمێسکی دڵۆپ دڵۆپ رژاو.
(سَتِلَ- ەُ. سَتَلاً): دوایکەوت/ بەدوایدا هات.
(ساتَلَ- ەُ): ١-لەگەڵیدا ڕێککەوت‌و شوێنیکەوت.
(ألمُستَل (ج) مَساتِل): باریکەرێ/ ڕێگەی تەسک. کەلەبەر تەسکیی خەڵکی یەک لە دوای یەک پێدا دەڕۆن.
٢-(ألسَتَل (ج) سُتلان وسِتلان) (ح): داڵەکەرخۆر یان باڵندەیەکە لەو دەچێت یان لە سیسارکەدەچێت.
(ألسُتالَة): کەنەدەو پیسیی‌و خڵتەو پروشی هەموو شتێک.
ستن: (أسْتَنَ- الرَجُلُ في السَنَةِ): چووە ساڵەکەوە.
(ألأَستَن والأَستان): بنی پۆرتکاوی درەخت/ کۆتەرە.
(ألأُستون) (ا ع): لوولەی چەک (تفەنگ‌و

دەمانچەو.. هتد).

ستە: (سَتَهَ- الرَجُلَ سَتْهاً): ١-لە پشت پیاوەکەوە ڕۆیشت ٢-بە سمتیکدا کێشا.

(أَلسَتِهُ والسِتْهُ والسَتَهُ): کەفەل ٢-کلێنچکە ٣-پاشەوەی شت. (ج) أَستاه (ع ا): سمت.

(أَلأَسْتَه والسُتاهيّ) (ج) سُتْه وسُتْهان وسَتَاهِي (م) سَتْهاء): ١-دواوە گەورە ٢-سمت گەورە بە سمتو کەفەڵ.

ستا: ١-(سَتا. سَتواً): پەلەیکرد/ خێرایکرد.

٢-(سَتّى وأَسْتى – الثَوبَ): تاڵی چنینی بەرگەکەی ئامادەکرد.

(أَلسَتى): تێهەڵکێشکردنی تاڵی پارچە کالاً/ پۆ.

(سَتاةُ – الثَوب): تانی کالاًکە/ تان تاڵە ڕاستەکەی کوتاڵەکە.

("ماأَنتَ لَحْمَةُ ولا سَتاةٌ"): تۆ نە پۆیتو نەتانیت واتا نە کەڵکبەخشیت نە زیانبەخش.

(أَلأُستي): ١-تاڵی تێهەڵکێشراو کە لە ڕەنگی تەختی کالاًکە نەبێت ٢-بەرگی تاڵی ڕەنگجیا تێهەڵکێشراو.

٣-(أَلسَتا): چاکە.

("نالَ مِنهُ سَتاً"): چاکەیەکی لێدەستکەوت.

سجّ: ١-(سَجَّ. سَجاً): پیساییەکەی شلبوو.

(- الحائِطَ): قوری لە دیوارەکە هەڵسوو/ بە قوڕ دیوارەکەی سواغدا.

(أَلسَجَّةُ والسَجاج): شیری ڕوون/ شیرێك ئاوی زۆر بێت.

(أَلسُجُج): ١-سەربانی بەقوڕ سواغدراو ٢-مرۆڤی دڵباش‌و دڵنەرم.

(أَلمِسَجَّة) (ب): ماڵە. ڕەشە خەڵکەکە پێیدەڵێن (أَلمالِج).

٢-(أَلسَجسَج (ج) سَجاسِج وسَجاسيج): ١-زەوییەکی ڕەق مامناوەندی کە نە ڕەقبێت‌و نە نەرمیش ٢-کاتی نێوان بەرەبەیان‌و هەتاوکەوتن.

("يَومٌ سَجْسَج"): ڕۆژێکە کە نە زۆر گەرمەو نە زۆر سارد/ فێنکە.

("هَواءٌ سَجْسَج"): نە گەرمەو نە سارد مامناوەندییە/ فێنکە.

(رِيحٌ سَجْسَج): بایەکی مامناوەندی. نە تیژەو نە نەرم.

سجح: ١-(سَجَحَ- تِ الحَمامَةُ): کۆترەکە چاك گماندی.

٢-(سَجَح وسَجَّحَ- لَهُ بِكَلامٍ . سَجحاً): بە قسە تیرو توانجی تێگرت‌و تەشەری لێدا.

٣-(سَجِح. سَجَحاً وسَجاحَةً): ١-بەرزی/ بالای مامناوەندیبوو ٢-کەمگۆشت.

(- الخَدُّ): ڕوومەت نەرم‌و شلبوو.

(- خُلقُهُ): ڕەوشتی نەرم‌و ناسك‌و زمانشیرینبوو.

("في عَقلِهِ رَجاحَةٌ وفي خلقه سَجاحَةٌ"):

ئـاوەز تەواوو دروسـتەو ڕەوشـت ناسـكو نەرمە.
(أسْـجَحَ الوالي): والییەكە پیشەی لێبوردنو بەخشینبوو.
(- الرَجُلُ): قسە نەرمو ڕەوانو شیرینبوو.
("إذا سـأَلتَ فَاسْـجَح"): ئەگەر پرسیارتكرد ڕوونو ڕەوانو نەرم قسە بكە.
(إنْسَجَحَ لَهُ بِكَذا): ڕێی ئەوەی پێدرا.
(ألسُجُح): نەرمیی‌و ئاسانیی.
("رَجُـلٌ سُـجُحٌ"): پیاوێكـی بـە وێـلو ڕەوشتجوانبوو/ نەرمو ناسكبوو.
(ألسُجح): ڕێو ناوەڕاستی ڕێ.
(ألسَجیح): نەرمی/ ئاسانو خۆش.
(ألسَجْحَةُ والسَّجِیحَةُ): ١-ڕسكاو/ ئافەریدە ٢-سروشتو نەریت/ خوو.
(رَكِبَ سَجیحَة راسِهِ):شوێن ڕاكەی خۆیكەوت ئەوەی سروشتیبوو لێینەهاتە خوارێ.
(ألسُجاح): هەوا.
(الأسْـجح (م) سَـجْحاء (ج) سُـجح): باشی مامناوەندی.
٤-(ألسِجاح): ڕووبەڕوو/ بەرامبەر/ ڕێك.
("جَلَستُ سِـجاحَ وجهِهِ"): ڕووبەڕووی ئەو بەرامبەری دانیشتم.
(ألسُجح): لەڕێك/ لە ئاست.
(بیُوتهم على سُـجُحٍ واحـد): خانوەكانیان ڕێكی یەكن.

(ألسَجیحَة): لەڕێك/ لە ئاست/ بە ئەندازەی یەكن.
سجد: ١-(سَـجَدَ- سُـجوداً): كوڕنووشیبرد/ ملكەچانە چەمییەوەو سـەری بەزەویەكەوە نا/ سـوجدەیبرد/ بۆ خودا ناوچەوانی خستە سەرزەوی.
(سـاجِد (ج) سُجَّد وسُـجُود (م) ساجِدَة): سوجدەبەر/ كوڕنووشبەر.
("سـاجد المُنخَـر"): لووتشـۆڕو زەبـوون/ سەرشۆڕو كەساس.
(عَینٌ ساجِدَة):١-چاوێكی ساردوسڕ/ چاوێكی شۆڕ
(نَخلَةٌ ساجِدَة): دارخورمایەكی كەچ.
(أسْجَدَ): سەری شۆڕكردو چەمییەوە.
(- عَینَهُ): چاوی داخست.
(ألسِـجْدَةُ): سوجدەبردن/ سـەردانەواندن‌و چەمینەوە/ كوڕنووشبردن.
(ألسَـجَّاد): فـرە سـوجدەبەر/ زۆر كوڕنووشبەر.
(ألسَجَّادَة والمِسْجَدَة): بەرماڵ.
(ألمَسْجَد (ج) مَساجِد):ناوچەوان كە دەنرێتە سەر زەوی.
(ألمَسْجَد والمَسْـجِد (ج) مساجِد): مزگەوت/ شوێنی سوجدەبردن.
(ألمَسْـجِدان):دوو مزگەوتەكـە/ مزگەوتـی مەككەو مزگەوتی مەدینە.

٢-(سَجِدَ- ت رِجْلُهُ سَجَداً): قاچی هەڵاوسا/ بایتێکەوت.

(أَسْجَد): قاچهەڵاوساو.

سجر: ١-(سَجَرَ- التَنّورَ سَجْراً): چاوگی زۆری خستە تەنوورەکەوەو سووریکردەوە.

(- الماءُ النَهْرَ): ئاوپڕی ڕووبارەکە بوو.

(- البَحـرُ): دەریاکـە لێوانڕێژ بوو و کەوتە شەپۆلدان.

(- الماءَ في حَلقِهِ): ئاوەکەی بە گەرویدا کرد.

(سَـجَّرَ- الماءَ): ئاوەکـەی تەقاند/ شـوێنی لێوەدەرچوونی بۆ دۆزییەوە.

(- التَنّـورَ): تەنوورەکەی پـڕ لە چاوگکردو سووریکردەوە.

(سُـجِّرَ- البَحـرُ): دەریاکە هەسـتاو کەوتە شەپۆلدان‌و شەپۆلەکانی هەستا.

(إِنْسَجَرَ- الإِناءُ): قاپەکە پڕبوو.

(بِئرٌ سَجْرٌ): چاڵاوێکی پڕ لە ئاو/ ئاودار.

(اَلسُجْرَةُ (ج) سُـجَر: ئاوێکی زۆری وا ڕووبار پڕکات.

(السـاجِر) (فـا): ١-لێشـاوێکی وەها هەموو شـتێك پڕبکات ٢-شـوێنێك لافاو بەسـەریدا بێت‌و پڕیبکات.

(المَسـجُور والمِسْـجَر): چاوگێك کە تەنووری پێ داپگیرسـێت‌و سـووربکرێتەوە وەك دارو تەپاڵەو چیلکەو شتیتر.

(المُسَجَّر): کەسێکە ئاوی بیرەکەی یان شتیتری وشکیکردبێت.

(المَسـجُور) (مفع): ١-مەنگ‌و پڕبوو ٢-(ضد) بۆش/ بەتاڵ/ ٣ پڕ ٤-شـیرێك کە بەشی زۆری ئاو بێت.

لُؤلُؤَة مَسجورَة: مرواریی ئاودار.

٢-(سَجَرَ- الكَلْبَ): تەختەکەی ملی سەگەکەی بە ملیەوە قایمکرد هەڵواسی.

(الساجور (ج) سَواجِير): تەختەیەکە بە ملی سەگەوە هەڵدەواسرێت/ دەکرێت.

(سَـوجَرَ- الكَلْـبَ): تەختەکـەی کردە ملی سەگەکە.

(في أَعناقِهِم سَواجِيرُ): کۆتیان لەملدایە.

٣-(سَـجَرَ- تِ الناقَـةُ سَـجْراً و سُـجُوراً): مێحوشترەکە درێژەی بە بۆڕەی سۆزیدا.

(سَجَّرَ- تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە بە سۆزێکی زۆرەوە بۆڕاندی.

(السَجْر) (مص): دەنگی هەورەگرمە.

٤-(سَجَرَ- الشَيءَ- سَجراً): شتەکەی نارد.

(إِنْسَـجَرَ- تِ الإِبِلُ في سَـيرِها): حوشترەکان بەرودوا ڕۆیشتن/ بەدوای یەکدا ڕۆیشتن.

(شَعْرٌ مُسَجَّر ومُنسَجِر): قژێکی ساف‌و خاوو بەردراوە.

(اللُؤلُـؤُ المَسـجور): ١-مرواریـی هۆنراوە ٢-مرواریی نەهۆنراوە.

٥-(سـاجَرَ- هُ): دۆسـتایەتیی لەگەڵدا گرت‌و دڵسـۆزیبوو دڵـی بـە دڵیـەوە ئاوبـوو بـە

خۆشەویستی.

(السَجير (ج) سُجَراء): دۆستی دڵسۆز.

٦-(أَلسَجَر والسُـجْرَة في العَين): چاوی سوور هەڵگەڕاو.

(أَلأَسْجَر (م) سَجراء): ١-کەسێکە چاوی سوور هەڵگەڕابێت ٢-گۆمی لێڵ. لیخن.

سجس: (سَجِسَ- الماءُ سَجَساً): ئاوەکە لێڵبوو و گەڕاوەتەوەو گۆڕراوە.

(سَـجْسٌ وسَـجِسٌ و سَـجيسٌ): ئاوی لێڵو گەڕاوە.

(سَـجَّسَ- المَنْهَلُ): ئاوی سـەرچاوەکە گۆڕاو بۆگەنبوو.

(أَلسَـجَس) (مـص): ١-گەنـین ٢-لێڵبـوون/ لیخنبوون.

(أَلسَجيس): تاریكو لێڵ.

("لا آتيكَ سَـجيسَ اللَيالـي"): هەرگیز بە تاریكو لێڵی شـەو واتا شـەوانە نایەمە لات/ سەرت لێنادەم.

سجع: ١-(سَجَعَ- الخَطيبُ سَجعاً): وتاربێژەکە (بەسەروا/ دوا ڕێکخستن/ بەکێش) وتارەکەی سازدا.

(ساجِع و سَجّاع وسَـجّاعَة): ڕازێنەری وتار بەسەرواو بەکێشو دواڕێخەر.

(-تِ الحَمامَـةُ): کۆترەکـە گمانـدیو هاقوویکرد.

(سـاجِعَة وسَـجوع (ج) سُجَّع وسَـواجِع): کۆتری گمێنو هاقوو.

(- تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە درێژەی بە بۆرە پڕ سۆزەکەیدا.

(سَـجَعَ- القَوسُ): ژێـی کەوانەکە درەنگەی کرد.

(سَـجَّعَ- الخَطيب): وتاربێژەکـە وتارەکەی چـاك بـە سـەرواو دواڕێکخسـتنو بەکێش سازدا.

(سَجَّعَ- تِ الحمامَةُ): کۆترەکە زۆر گماندیو هاقوویکرد.

(وَجـهٌ سـاجِع): ڕوویەکـی جـوانو شێوەشیرین.

(ناقَةٌ ساجِعَة): مێحوشترێکی بۆرە سۆزدار.

(أَلسَـجْع (ج) أَسْـجاع): وشـەی بەکێـشو سـەروادار (وەك) "أَلمَنيَّة ولا الدَنِيَّة": مردن نەك سووکبوون.

(أَلسَـجْعَةُ والأُسجوعَة (ج) أَساجيع): پارچە ئاخاوتنێکی بەکێشو سەروا.

٢-(سَـجَعَ- فُلانٌ ذلك المَسْـجَع. سَجعاً): لە قسەکەیدا ئەو مەبەستو نیازەی هەبوو.

(أَلسـاجِع) (فا): کەسـێکە لە قسـەو نیاز یا ڕۆیشتنەکەیدا لانەداو لەسەری هەتەر بێت.

(يقابِلُـهُ أَلجائِـر): دژەکـەی لـە ئامانـجو ڕێلادەر.

(أَلمَسْجَع): نیاز/ مەبەست/ ئامانج.

سـجف: ١-(سَجَفَ وسَجَّف – البَيتَ. سَجْفاً):

پەردەی بۆ ماڵەکە کردو دایدایەوە.

(أَسْجَفَ- السِتْرَ): پەردەکەی دادایەوە.

(- البَيتَ): پەردەی بۆ خانووەکە هەڵواسی/ کردو دایدایەوە.

(- اللَّيلُ): تاریکیی شەو درێژەی کێشا.

(اَلسَجْف والسِجْف (ج) سُجُوف وأَسْجاف والسِجاف والسَجيف): ١-دوو پەردە میانەیەك لە نێواندا بێت یان درزێك کە بە دەرگاوە بن ٢-بە گشتی بە پەردە دەوترێت.

(أَرخى اللَّيل سُجوفَهُ): شەو پەردەی تاریکیی دادایەوە.

(اَلسِجاف): پەرەکەی دامێنی کراس کە پێوەیدەکەن.

(اَلسِجافَة): پەردەو پۆشینی پەچە.

(اَلسُجْفَة): کاتژمێرێکی شەو.

("مَضَت سُجْفَةٌ مِنَ اللَّيلِ): کاتژمێرێکی شەو رابورد.

٢-(سَجِفَ. سَجَفاً): ناوقەدی باریکبوو سکیشی تێقوپا.

سجل: (سَجَلَ- الماءَ سَجْلاً): ئاوەکەی ڕۆکرد.

(-بِهِ): لە سەرەوە هەڵیدایە خوارێ.

(سَجَّلَ- هُ بِالشَيءِ): بە شتەکە فڕێیدایە خوارێ.

(ساجَلَ- هُ مُساجَلَةً وسِجالاً): پێشبڕکێو بەرهەڵستو شانازیی لە ڕۆیشتنو شەڕە شیعردا لەگەڵدا کرد.

(أَسْجَلَ): خێرو بێری زۆر بوو.

(- هُ): خێرو بەخششی زۆری پێکەیاند.

(- الحَوضَ): گۆلەکەی پڕکرد.

(-الكَلامَ): زمانی بەرداو لەسەر قسەکە زۆر ڕۆیشت.

(- النـاسَ): وازی لـە خەڵـك هێنـاو بەجێیهێشتن.

(- لَهُمُ الأَمرَ): لە کارەکەدا سەربەستیکردن.

("هذا مُسْجَلٌ لَهُ إن شاءَ أَخَذَهُ وإن شاءَ تَرَكَهُ): خۆی سەربەستە/ سەرپشکە ئەگەر ویستی بیبات‌و ئەگەر ویستیشی لێیبگەڕێت.

(- الأَنعامَ في الـزَرعِ): مەڕەکانی بەرەڵاکردە کشتەکەوە بلەوەڕێن.

(تَساجَلا): پێشبڕکێو پێشکەوتنیان لەگەڵ یەك کرد.

(إنسَجَلَ): ڕۆبوو ڕژا.

("سَجَلَ- الماءَ فَانْسَجَلَ"): ئاوەکەی ڕۆکرد ئاوەکە ڕۆ بوو/ ڕژا.

(اَلسَجْل (مص) (ج) سِجال وسُجُول): ١-دۆلکەیەکی گەورە/ سەتڵێکی گەورە کە ئاوێکی کەم یان زۆری تێدابێت ٢-پڕی دۆلکەکە/ پڕی سەتڵەکە ٣-بەخشش ٤-پیاوی بەخشندەو جوامێر ٥-گوانی گەورەی ئاژەڵ ٦-بەش/ بەرکەوتە.

("أَعطاهُ سَجْلَهُ مِن كذا"): بەشی خۆی لەوەدایە.

(اَلحَربُ بَينَهُم سِجالُ): جەنگ لە نێوانیاندا سەرە بوو جارێك ئەم سەرکەوت جارێك ئەو.

(عَيْنٌ سَجُولٌ): چاوێکی بە فرمێسك.

(اَلسَجيل): ١-بەش.

٢-(ضَرْعٌ سَجيل): گوانێکی گەورەی شۆڕ.

(دَلوٌ سَجيل وسَجيلَة): سەتڵێکی گەورە.

(ناقَـةٌ سَـجلاء): مێحوشـترێکی گـوان زۆر گەورە.

(اَلمُسْجَل) (مفع): بەرەڵا بۆ هەموو کەسێك.

(فَعَلناهُ والدَّهرُ مُسْجَلٌ"): جێبەجێمانکردو رۆژگاریـش بۆ هەموو کەسـێکبوو. کەس بە کەس نەبوو.

٢-(سَجَّلَ- الكِتابَ): کتێبەکەی/ پەرتووکەکەی بێپەڕاندن‌و سەروبەر خوێندەوە.

(- الرَجُلُ): تۆمارەکەی نووسی.

(- الأوراقَ): پەڕاوەکانـی لـە دادگـاو لـە ئەنجومەنەکاندا تۆمارکرد.

(-القاضي عَلَيهِ): دادوەر سـزای بەسەردادا/ بڕیاری خۆی بەسەردادا.

(- عَلَيهِ بِکَـذا): ناوبانگی بەوە زڕاندو بەوە نیشانەیکرد.

(-لَـهُ بِمالِهِ): ماڵەکەی بۆ ئـەو بڕیارداو بە ناوی ئەوەوە تۆماریکرد.

(اَلسِجِّل (ج) سِجلّات): ١-بەڵێننامە ٢-تۆماری دەستووورو یاساکان.

(سَـجَّلَ الاوراق): لـە دادگـاو ئەنجومەنـدا تۆماریکـردن. تۆمارێکـە دادوەر شـێوەی سـکاڵاکان‌و بڕیاری دراو دەربار یان نوسراوی رێککەوتن لەسەر کڕین‌و فرۆشتن‌و نوسراویتر بۆ ئەوەی لەلای خۆی بمێنێتەوە.

(السجل (ج) سجلات.

٣-(شيءٌ سَجيلٌ): شتێکی زۆر سەخت.

(اَلسِـجِّيل) (فارسـية): بەردێکە وەك قوری وشکەوەبوو.

(اَلسَوجَل والسَوجَلَة الساجول (ج) سَواجيل): بەرگی تونکە.

الملحق:

سـجل: (اَلتَسـجيل) (مـص): تۆمارکردن. نووسین‌و تۆمارکردن.

("تسجيل واقعَة"): تۆمارکردنی ڕووداوێك/ قەوماوێك.

("تسـجيل كلمة في قاموس"): تۆمارکردنی وشەیەك لە فەرهەنگدا.

(اَلتَدويـن في سـجل رسـمي): نووسـین‌و کۆکردنەوە لە تۆمارێکی میریدا وەك گرێبەستی فرۆشتنێك لە تۆمارێکدا بنوسرێت.

("رَسمُ التَسجيل"): پارەی تۆمارکردن.

(قَيد الأَسماء في مدرسة أَو جامِعَة): تۆماری ناو لە فێرگە یان زانکۆیەکدا.

("مواعيد التَسجيل"): دەمی تۆمارکردن.

(اَلتَسْجيل): تۆمارکردن‌و چەسپکردنی دەنگ

لەســەر قەوانێك یان شــریتێك تۆماركردنی گۆرانی.
("الأُسْـطوانَة أَو الشـريط المُسَـجَّل عليهـا الصَوت"): قەوان یان شریتێك كە دەنگەكەی خرابێتە سەر/ لەسەری تۆماركرابێت (إشتريتُ تسجيلاً للموسـيقيّ، فُلانٍ): (تۆماركراوێكی فیسار مۆسیقاسازم كری).
(اَلتَسْجيل في الرياضَة): بەدەستهێنان.
(تَسـجيل إصابــة): وەرگرتنـی خاڵێــك/ سەركەوتنێك.
(اَلمُسَجَّل): تۆماركراوو نوسراو.
("إِسـمٌ مُسَـجَّل في القائِمَة"): ناوێك كە لە لیستەدا نوسرابێت.
("خِطابٌ مُسَجَّل"): وتارێك لەسەر قەوانێك یان شیریتێك تۆماركرابێت.
("عقد مُسَـجَّل"): گرێبەسـتێكی تۆماركراو لە تۆمارێكی میریدا كە شـێوەیەكی یاسـایی وەربگرێت.
("إختراعٌ مُسَـجَّلٌ»): داهێنانێكی تۆماركراو كە مافی خۆیی‌و خاوەنیی پێدرابێت.
(اَلمُسَـجِّلَة): تۆمــاركار، ئامێرێكــە كە دەنگ لەسەر شــریتێك تۆماردەكات. یان ئامێرێكە هەندێك رووداو یان هەندێك دەركەوتەیەكی سروشتیی یان كیمیاویی‌و شتیتر تۆماردەكا.
("مُسَجِّلَةُ الإِرتفاع"): تۆماركاری بەرزایی.

ســجم: (سَــجَم- الدَمْعُ سُـجُوماً وسِجاماً): فرمێسكەكە كەم یان زۆر هات‌و رژا.
(ساجِم): فرمێسكی رژاو.
(-تِ العَينُ أَو السـحابَةُ الماء. سَجماً وسُجُوماً وســجَاماً): چاو یــان هەور ئاویانــدا كردو رشت.
(سَــجَّمَ- الماءَ تَسْجاماً وتَسْـجيماً): ئاوەكەی رۆكرد.
(أَسْجَمَ- الماءَ): ئاوەكەی رۆكرد.
(-تِ السَـحابَةُ): هەورەكــە ماوەیەكی درێژ باراندی.
(إِنْسَجَمَ- الماءُ): ئاوەكە رژا/ رۆبوو.
(- الكَلامُ): ئاخاوتنەكە رێكوپێكبوو.
(تَســاجَمَ-تِ الدُمــوع): فرمێســكەكان هاتنەخوارێ/ رژان.
(اَلسَجم): ١-ئاو ٢-فرمێسك.
١-(عَينٌ سَـجُوم (ج) سُجُوم): چاوی (گریاو/ فرمێسكرێژ).
(ناقَةٌ سَجومٌ): مێحوشترێكی زۆر بەشیر/ پڕ شیر.
(ناقَةٌ مِسْجام (ج) مَساجيم): مێحوشترێكی زۆر بەشیر.
(مَكانٌ مَسْـجوم): شـوێنێكی باران لێدراو/ بارانگرتوو.
(اَلإِنسِـجام): گونجاندن چاوگی (إِنْسَـجَمَ). گونجــا/ رێككــەوت/ رێكبوو. لــە ئاخاوتندا لــەلای ئەوانــەی جوانكاری ئاخاوتــن رەچاو

دەکەن: ئاخاوتنەکە ڕەوانو بێگرێو گۆڵبێت. ئاسان داڕێژراوبێت وشەی جوانو سادە بەکارهێنرابێت نەك قەبە، دڵو دەروون بهەژێنێتو کاری تێبکات.

٢-(سَجَمَ- عَنِ الأمرِ سَجْماً وسُجُوماً): خاوەخاوی لە کارەکەدا کردو لە بارشانی گرانبوو/ تەمەڵیی تێداکرد.

(سجن: ١-(سَجَنَ- هُ. سَجْناً): بەندیکرد/ گرتی زیندانیکرد.

(- الهَمَّ): مەراقو خەفەتەکەی پەچنیە دڵیەوە.

(ألسِجنُ (ج) سُجون): بەندیخانە/ زیندان.

(ألسَجّان): وەردیان، یان پاساوڵی بەندیخانە.

(ألسَجين (ج) سُجَناء وسَجْنى (م) سَجينَة وسَجين (ج) سَجْنَى وسَجائِن): بەند/ بەندکراو.

(مسجون): بەندکراو.

(ضَربٌ سَجينٌ): بەندکراوێکی وا کۆتو زنجیرکراوە کە نەتوانێت نەملاولا بکات.

(ألساجِنَةُ (ج) سَواجِن): مێی وشەی (الساجن): بەندکار.

٢-(سَجَّنَ- الشَيءَ): شتەکەی شەقوپەقکرد/ لەتلەتیکرد.

٣-(ألساجِنَةُ (ج) سَواجِن): شیوو ئاوەڕۆگەی ناوشاخ.

(ألسِجِّين): ١-هەمیشە ٢-توند.

"جاءَ سِجِّيناً": بە ئاشکرا هات.

٤-(السَجَنْجَل (ج) سَناجِل (یونانیة): ١-ئاوێنە ٢-پارچەی زیوو دارشتەکانی.

سجا: ١-(سَجا- اللَّيل. سَجْواً وسُجُوّاً): ١-شەوکش‌و ماتبوو/ شەوکپبوو ٢-درێژبووەوە.

(-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە بۆرە سۆزەکەی درێژکردەوە.

(سَجَّى- المَيتَ. تَسْجِيَةً): مردووەکەی داپۆشی/ پارچە شتێکی بەسەر مردووەکەدا دا.

("سَجّ مَعايِبَ أَخيكَ"): کەموکووڕیی/ خەوشی براکەت بپۆشەو بشارەوە.

(أسجى- الرَجُلُ): شتێکی داپۆشی/ لەبەرچاو ونیکرد.

(- البَحْرُ): شەپۆلی دەریاکە نیشتەوە.

(-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە شیری زۆر بوو.

(ألساجي (فا): نیشتوو/ کپو نەرم.

(عَينٌ ساجيَة):چاوێکی نەرمی نیشتوو.

(لَيْلَةٌ ساجِيَة): شەوێکی کپ.

(إمْرَأةٌ سَجْواء الطَرْفِ): ئافرەتێکی چاو هێمن.

(ناقَةٌ سَجواء): مێحشترێکی هێمن لە کاتی دۆشینیدا.

(رِيحٌ سَجواء): بایەکی نەرم/ سروە/ شنەبا.

(ألسَجِيَّة (ج) سَجِيَّات وسَجايا): ١-سروشتو خوو/ ڕەفتار/ ڕەوشت.

٢-(سَاجَى- هُ): چارەیکرد دەستی بۆ برد.
("أتانا الطعامَ فما ساجَيناهُ"): خواردنمان بۆ هاتو دەستمان بۆ نەبرد.
سحّ: ١-(سَحَّ. سَحّاً): زۆر قەڵەو بوو و رەوایەوە.
(- المـاءَ): ئاوەکەی تونـدو زۆرو بێپشـوو رۆکرد.
("إستَنشَدتُهُ قَصيدَةً فَسَحَّها عَلَيَّ سَحّاً): داوام لێکرد هەڵبەستێکم بـۆ بڵێت بێپچرو وەستان هەڵبەستەکەی هەڵڕشت/ وت.
(-هُ): لێیدا.
("سَحَّهُ مائَةَ سوط"): سەد قامچی پێداکێشا.
(سَحَّ. سَحّاً وسُحوحاً): کشاو بە لێشاو ڕژا.
(-تِ الشاةُ سُحوحاً و سُحوحَةً): بێئەندازە مەڕەکـە قەڵەو بوو وەکـو چەوریی لێبڕژێت وابوو.
(شـاةٌ ساحّ وسـاحَّةٌ (ج) سِحاح وسُحاح): مەڕی بێئەندازە قەڵەو.
(تَسَحَّحَ): کشاو بە لێشاو ڕژا.
(إنسَحَّ إبـطُ البَعـير عَرقـاً): بندەسـتی حوشترەکە ئاو/ ئەرەقی لێدەچۆڕا.
(ألسَحاح): هەوا.
(غارَةٌ سَحّاء): پەلامارێك لە هەموو لایەکەوەو بێپشـوو ببرێتە سەر دوژمن، وەیان بەسەردا بهێنێت.
(عَينٌ سَحّاحَة): چاوێکی زۆر فرمێسکرێژ/ هەمیشە بە فرمێسك.
(سَحابَةٌ سَحُوح): هەورێکی بەلێزمە باران.
(فَرَسٌ مِسَحّ): چارەوێیەکی چابوك و خێرا.
(ألسَحّ والسُحّ): خورمای وشكو پەراگەندە/ پەرش و بڵاو.
٣-(تَسَحْسَحَ- المـاءُ): ئاوەکـە لـە بەری لە سەرەوە ڕۆیشت.
(ألسَحْسَح والسَحْسـاح- مِنَ المَطَر): ١-بارانی بەخوڕو بە لێشـاو زەوی دادرێت و ڕامالێت ٢-حەوشەی خانوو.
سحب: ١-(سَحَبَ- هُ سَحْباً): بەسەر زەویدا رایکێشا.
("جاءَ يَسحَبُ ذَيلَهُ"): بەخۆبادان هات.
("سَحَبَ الخَيط"): دەزوووەکەی ڕاکێشـا/ درێژکرد (عامیە).
("سَحَبَ السَيفَ"): شمشێرەکەی هەڵکێشا.
("سَحْبُ أوراق المعاملات عند أرباب التجارة کالکمبیالَة ونَحُوها): ڕاکێشـانەوەی کاغەزی مامەڵـە لـە لایـەن بازرگانەکانـەوە وەك کێشانەوەی کۆمپیالەو شتی لەو بابەتە.
("سَحبُ اليانصيب"): ڕاکێشانی خۆوبەخت/ یانسیب.
(إنسَحَبَ):١-بەسەر زەویدا ڕاکێشرا/ بەکێشکرا ٢-کشایەدواوە/ وازیهێنا/ لێیدەرچوو.
(ألسُحْبَة): تارمایی بە چاودا هاتن.
(ألسَحاب (ج) سُحُب): هەور.

(سَحابَة): پەڵـە هەورێك (ج) (سَحائِب)

(اَقَمْتُ عِندَهُ سَحابَةَ يَومِنـا): بە درێژایی ڕۆژ لای دانیشتمو مامەوە.

(إنسِحابُ أوزَيحُ نُقطَة (ن) وفقاً لشعاع ما) ش (هـ) يكون بانشاء ن بحيث ن نَ، ش) متساويان: كشانەوەی یان لاچوونی خاڵی ن بە پێی تیشكێك (ش) بە دانانی نَ دەبێت بە مەرجێك ن نَ، ش یەكسانبن.

٢-(سَحَبَ- الرَجُلُ. سَحْباً): كابرا زۆری خواردو خواردەوە/ زۆری ناخنیە گەدەیەوە.

(تَسَحَّبَ- مِنَ الأَكلِ أو الشُربِ): زۆری خوارد یان خواردەوە.

٣-(تَسَحَّبَ- فِي حَقِ فُلانٍ): لە مافی ئەوی بۆ خۆی كێشایەوەو خستیە سەر هی خۆی، داگیریكردو كردی بە هی خۆی.

٤-(تَسَحَّبَ- عَلَيهِ): نازی بەسەردا كرد.

٥-(اَلسُحْبَةُ والسُحَابَةُ): پاشماوەی ئاوی گۆم.

٦-(اَلسَحْبَل): ١-دۆڵو دەرەی فراوان ٢-دۆڵكەی زۆر گەورە یان جەوەنـدەی گەورە یان ورگی گەورەو گەدەی گەورە.

سحت: ١-(سَحَتَ وسَحَّتَ سَحْتاً): ماڵی حەرامی (دەستگیر بو/ دەستكەوت) خوارد.

(اَسْحَتَ- تْ تِجارَتُهُ): بازرگانییەكەی دەغەڵیی و ساختەی تێكەڵبوو.

(- هُ): تێكیدا/ گەنیكرد.

(اَلسُحْت والسُحُت (ج) اَسْحات): ١-حەرام دەرامەتو دەسكەوتی پیسو گڵاوو نەشیاو كە خەڵكی ڕسوا دەكات وەك بەرتیل.

٢-(سَحَتَ- هُ. سَحْتاً): ١-فەوتاندیو لە ڕەگو ڕیشەی دەرهێنا ٢-سەربڕی.

(-الشَّحْمَ عَنِ اللَّحمِ): بەزەكەی لە گۆشتەكە كردەوە.

(- وجهَ الأَرضِ): ڕووی زەویەكەی ڕاماڵی.

(سَحُتَ- هُ): فەوتاندی لە بێخی هێنا.

(اَسْحَتَ – هُ): لەناویبردو ڕیشەكێشیكرد.

(اُسْحِتَ): سامانەكەی لەدەستچوو/ نابووتبوو.

(رَجُلٌ سُحتٌ): پیاوێكی زۆر خۆری ورگدڕاو/ تێرنەخۆر.

(مالٌ سُحْتٌ وسُحُتٌ): ماڵێكی لەناوچوو و فەوتاو.

(اَلسَحْت) (مص): ١-بەرگی كۆنو دڕاو ٢-ئازار/ ئەشكەنجە.

("مالُهُ أو دَمُهُ سَحْتٌ"): ماڵەكەیو خوێنی حەڵاڵە بۆ ئەو كەسەی بیانفەوتێنێت.

(عامٌ أَسْحَت وأَرضٌ سَحتاء): ساڵێكی وشكو زەوییەكی/ خاكێكی وشكو بێلەوەڕ.

(رَجُلٌ سَحِيتٌ): پیاوێكی ورگدڕاو/ تێرنەخۆر.

(مالٌ سحَيت): سامانو ماڵێكی لە دەستچوو فەوتاو.

(اَلسَحيتَة (ج) سحائِت): هەورێكی ڕادەر.

(مالٌ مُسْـحَت): سـامان‌و ماڵێکـی فەوتاوو لەدەستچوو.
(مالٌ مَسحوت): ماڵێکی فەوتاوو لەناوچوو.
(مَسـحوتُ الجَـوفِ أَو المِعـدَةِ): کەسـێکە تێرنەخـوات/ ورگـدڕاو. (ضد): ١-کەسـێکە زۆر تلخـە، ئینتـەلا بـکات ٢-کەسـێکە هەر برسیبێت.
(اَلسُـحتُوت والسَـحتِيّ): بەرگی شـڕو وڕ/ دڕاو.
٣-(اَلسُختُوت والسِـختِيت): ١-حەڵوای ئاردی کەمڕۆن‌و ئاو زۆر ٢-شتێکی کەم.
سحج: ١-(سَحَجَ وسَحَّجَ سَحجاً): توێکڵێکرت/ پاکیکرد.
(-الشيءَ بالشَّيءِ): توێکڵی شتێکی بە لێخشان بە شتێکیتر لێکردەوە.
(مَسحوج وسَحيج): شتێکی توێکڵ لێکراوە.
(تَسَحَّجَ وانسَحَجَ):توێکڵی لێبووەوە ڕووتبوو/ پاککرا/ ڕووتکرایەوە.
(اَلسَحَّاج): توێکڵ گرەوەی چاک.
("زَمَنٌ سَـحَّاج"): ڕۆژگارێکی ئاوە ڕووتکەر/ ڕۆژگارێکی سەخت.
(اَلمِسْحَج): گازگر.
(اَلمِسْـحاج): ١-گازگـر ٢-ڕەنـدە کـە داری پێدەتاشرێت/ پێرەندە دەکرێت ٣-ڕنەك.
(زَمَنٌ مِسحاج):ڕۆژگارێکی سەخت کە هەموو شتێك ڕووتدەکات.

٢-(سَـحَجَ- تِ الدابَّـةُ): چوارپـێ کە خێرا نەڕۆیشت.
(اَلسَحُوج): ئافرەتێك کە سوێند زۆر بخوات.
(المِسْـحَج- مِنَ الـدَّوابِّ): چوارپێیەك کە لە ڕۆیشـتندا زۆر خێرا نەڕوات/ ڕەوتبکات نەك غار.
(اَلمِسحاج): ئافرەتێك کە زۆر سوێند بخوات.
(-مِنَ الدَوابّ): چوارپێی خێرا نەڕۆیشـتوو/ ڕەوتبکات نەك غار.
سـحر: ١-(سَـحَرَ- هُ. سَـحْراً): چاوبەستی لێکـرد/ فێڵـی لێکـرد ٢-ئەفسـونی لێکرد/ جادووی لێکرد ٣-دڵی بۆ خۆی ڕاکێشاو هۆش‌و گۆشی لەبەربری‌و شەیدای خۆیکرد.
(- هُ عَن كَذا): لەو شـتەی دوورخسـتەوەو نەیهێشت بەلایدا بچێت.
(- عَنِ الأمرِ): لەو کارە دوورکەوتەوە.
(-الفِضَّةَ): زیوەکە زێڕپۆشکرد.
(-المَطَرُ الطينَ):بارانەکە قوڕەکەی لە کەڵکی کارخست.
(سَحَّرَ- هُ): جادووی لێکرد.
(اَلسِـحْر (مـص) (ج) أَسْـحار وسُـحُور): ١-هـەر شـتێك کـە سـەرچاوەکەی ناسـك‌و باش‌و لـە وردەکارییەوە هاتبێـت ٢-جادوو/ تەلیسم ٣-دەرخستنی ناڕەوا بە ڕەواو دروست چاوبەست‌و فێڵکردن.
("إِنَّ مِنَ البَيانِ لَسِـحراً"): ئاخاوتنی ڕەوان‌و

دیارو جوان تەلیسمێکە بۆ خۆی.
(اَلسِحر): ١-گەندەڵیی ٢-پەنابردنەبەر شەیتان بۆ چاوبەست لەمو لەوکردن.
(اَلسِحرُ الكَلامِيّ): ئاخاوتنی ئەفسونشێوە کە گوێگر سەراسیمە بکاتو دڵی لێبسێنێت وەك جادوو لەو خەڵکە بکاتو لە بارێکەوە بیباتە بارێکیتر.
(اَلســاحِر (فا) (ج) سَحَرَة وسَــحّار وسُحّار وســاحِرون (م) الســاحرة (ج) ســاحرات وسَواحِر): ١-جادووگەر/ ئەفسونباز/ سیحرباز ٢-زانا.
(اَلسَــحّار): جادووگەر(اَلمُسَحَّر): جادولێکراو ئەفسونلێکرو/ چاوبەستلێکراو.
(اَلمَسْــحور) (مفــع): خواردنێکــی گەنبــوو خراپبوو یان شــوێنێکی بۆگەنبــوو بە هۆی بارانی زۆرەوە یان بەهۆیترەوە.
(أَرضٌ مَســحورَة): زەوییەکــی رووتــەن کە هیچی لێنەروێت.
(عَنزَةٌ مَسحورَة): بزنێکی کەمشیر.
٢-(سَحَرَ- ـَ. سَحْراً): سییەکەی تووشکرد.
(مَسْحُورٌ وسَحِير): کەسێکی سی تووشبوو.
(سَحِرَ. سَــحَراً): هەناسەی برا یان هەناسەی سواربوو بە هۆی ڕاکێشانی سەتڵی ناو بیرەوە یان هۆیەکیترەوە.
(سَحِرٌ وسَحِيرٌ): هەناسەبراو/ هەناسەسواربوو.
(اَلسَــحْر والسَحَر والسُحر (ج) سُحُور وسُحُر وأَسحار (ع ا): سی.
("إِنْتَفَــخَ سَــحْرُهُ): زیرەیکــرد/ زۆر ترســا (وەکــو تــرس شــتێکبێت ســی پڕبــکاتو هەڵیبئاوسێنێت).
("إِنْقَطَعَ مِنهُ سَــحري"): هەناســەی لەبەر بڕیــم. واتا لێــی نائومێد بــووم و هیوام پێی نەما.
(اَلسُحارَة (ع ا): سی.
(- مِنَ الشاةِ): سیوجگەری مەڕ.
(المعلاق والقَصَبَة) (عامية): سیوجگەر.
(اَلمُسَــحَّر): ١-سی لێکراوە ٢-ئەفسوونلێکراو ٣-زۆرترسێنراو.
٣-(سَحِرَ. سَحَراً): بەرەبەیان هەستا.
(سَــحَّرَ- ـُ): نانــی بەرەبەیانیدایــە/ پارشێویدایە.
(أَسْــحَرَ): کەوتە بەرەبەیانــەوە/ بەرەبەیان ڕۆیشت.
(تَسَحَّرَ): پارشێویکرد.
(إِسْتَحَرَ): کەوتە بەرەبەیانەوە یان بەرەبەیان دەرچوو.
(- الدِيــك): کەڵەشــێرەکە بەرەبەیــان خوێندی.
(اَلسَــحَر (ج) أَسحار): ١-بەرەبەیان ٢-کەناری هەموو شتێك.
(اَلسَحَرُ الأَعلى= أَلفَجرُ الكاذِب): کازیوە/ پێش بەرەبەیان/ ڕووناکییەکە لە پێش بەیاندا بۆ

ناوەڕاستی ئاسمان بەرزدەبێتەوە.

(اَلسَــحَرُ الآخر- الفجر الصادِق): ســپێدەی بەیان.

(اَلسَــحَري والسَــحَرِيَّة): بەرەبەیــان/ پێشبەیان.

(اَلسُــحْرَةُ = السَحَرُ الأَعلى= السَحَر الكاذِب): گازیوەی پێش بەرەبەیان.

(اَلسَــحُور): پارشــێو/ ئــەوەی لە پارشــێودا دەخورێت.

٤-(سَــحَّرَ- هُ): خواردنی پارشێویدایە/ ئاوو خۆراکیدایە.

(اَلسَحير): ١-ورگن ٢-سکژانکردوو.

(اَلسَــوحَر) (ن): درەختی سوورە چنارو بیو بییەکاژاو.

سحط: ١-(سَحَطَ- هُ سَحْطاً ومَسْحَطاً): زوو سەربڕی.

(- هُ الطَعامُ): خواردنەکەی لە بینگیرا.

(شــاةٌ سَــحيطٌ وسَــحُوطَةٌ): مەڕێکــی سەربڕراو.

(اَلمَسْحَط): بین/ قوڕقوراگە.

٢-(سَــحَطَ- الشَرابَ سَحْطاً ومَسْحَطاً): ئاوی ناوێتەی شەربەتەکە کرد.

٣-(سَــحَطَ- السَــخْلَ سَــحْطاً ومَسْــحَطاً): کارەکەی یــان بەرخەکــەی لەگــەڵ دایکیدا نارد.

٤-(إِنْسَــحَطَ- مِــن يَدِهِ): لە دەســتی ترازاو کەوتە خوارێ.

(- عَنِ النَخلَةِ ونَحوها): لە درەختی خورماکە شۆڕبووەوە بێنەوەی دەستی پێوە بگیرێت.

سحف: (سَحَفَ- الشَــعَرَ عَنِ الجِلدِ. سَحْفاً): تووکەکەی لە پێستەکە هەڵکێشاو پاکیکرد.

(- الرأسَ): سەری تاشی.

(- تِ الريــحُ السَــحابَ): باکــە هەورەکــەی ڕامالی/ ڕادا.

(أَسْحَفَ السَحْفَة): بەزەکەی فرۆشت.

(-تِ الريــحُ السَــحابَ): باکــە هەورەکــەی ڕامالی.

(السُحاف) (طب): دیق/ سیل/ وەرەم.

(اَلسَحْفَةُ (ج) سِــحاف): چەوریی بەز کە بە پشتەوە دەبێت.

(اَلسَحُوف): بارێکی ڕادەر.

(نـاقــةٌ سَــحُوف): ١-مێحوشــترێك چــەوری سەرپشتی نەمابێتو توابێتەوە ٢-مێحوشترێك چەوریی سەرپشتی زۆر توابێتەوە.

(اَلسَحيفَة (ج) سَــحائِف): بارانێکــی تیژ کە ڕادەری شتێك بێت کە لە بەریدا بێت. ٢-بەزی لێکراوە.

(مَسْحَفُ الحَيَّة): شوێنکشانی مار بە زەویدا.

(اَلمِسْــحَفَةُ): کێردێــك کەبــەز لــە گۆشــت دەکاتەوەو ئاژەڵی پێ کەوڵدەکرێت.

(أَرْضٌ مُسْــحَفَة): زەوییــەك لەوەڕەکــەی تەنگبێت.

(رَجُــلٌ مَســحوف): پیاوێکــی ســیلگرتوو/ دیقگرتوو/ سیلاوی.

٢-(ناقَةٌ سَــحُوف): مێحوشــترێك بەزەکەی توابێتەوە.

(ألسَّــحیف): ١-دەنگــی کرمکــردن/ دەنگــی دەســتاڕ کە کاری پێبکرێت ٢-خوشــەی شــیر کاتی دۆشین.

سحق: (سَحَقَ- هُ. سَحْقاً): زۆر ورد هاری.

(-الشیءَ الشَدیدَ): شتەی رەقەکەی نەرمکرد.

(-تِ الریحُ الأرضَ): با توندەکە رووی زەوی راماڵیو پاکیکردەوە.

(-الرَأسَ): سەرەکەی تاشی.

(-ت الثوبَ): جلەکەی کۆنکرد.

(-العَینُ دَمْعَها): چاو فرمێسکی رشت.

(سَحُقَ- الثوبُ. سُحُوقَةً): جلەکەی کۆنبوو.

(سَحَّقَ): زۆر ورد هاری.

(أسْــحَقَ الثَــوبُ): ١-جلەکــە کۆنبــوو ٢-بە تازەیی درووماڵو تەقەڵی جلەکە هەڵوەشــاو هەڵتەقی.

(-خُــفُّ البَعیر): بنــی پێی حوشــترەکە بە رۆیشتن قایەو نەستوور بوو.

(-الضــرعُ): گوانەکــە وشــکیکردو کرژبوو، هەڵچوو بە سکەوە نووسا.

(إنْسَحَقَ): هارڕاو وردبوو.

(-الثَــوبُ): جلەکــە بە تازەیــی تەقەڵەکانی هەڵوەشا.

(-تِ الدلو): ئاوی سەتڵەکە رژا.

(-القَلْــب): دڵەکــە شکســتیهێنا بێنــازو کەساسبوو.

(ألسَّــحق (مص) (ج) سُــحوق): جلی کۆنو دارزاو.

("ثَوبٌ سَــحْق. وسَــحْقُ ثَوبٍ"): جلی کۆنو دارزاو.

("سَحْق درهَم"): پارەیەکی قەڵب.

(مِسكٌ سَحیقٌ): مسکێکی هارڕاو.

(مَسحوق): دراو.

(ألسَّحیقَةُ (ج) سَــحائِق): لێزمە بارانێك کە بەسەر هەرچیدا بڕوات رایبدات.

(ألسَّحَّاقَةُ): ١-زۆر دراوو کۆن ٢-هار.

(ألمِسْــحَق): ئەوەی پێیدەهــارنو وردەکەن وەك دەسکەوان یان پێیرادەماڵن/ راماڵ.

(دَمْعٌ مُنسَحِقٌ (ج) مَساحیق): (ئەم شێوەیە دەگمەنە): فرمێسکی بەخور.

("جَــرَت مِــن عَینَیهِ مســاحیقُ الدموع): فرمێســکی بەخــور بــە چاوەکانیــدا هاتــە خوارێ.

٢-(سَــحَقَ- هُ): پانیکــردەوە/ کوشــتی/ فەوتاندی.

(-القَمْلَةَ): ئەسپێکەی (کوشت/ پانکردەوە).

(أسْحَقَ- هُ): فەوتاندی/ لەناویبرد.

(تَســاحَقا): یەکتریان فەوتانــد/ لەناوبرد/ پانکردەوە.

٢-(سَحَقَ- هُ اللهُ): خودا دووریخستەوە.
(سَحِقَ. سُحْقاً): دوورکەوتەوە.
(سَحُقَ. سُحْقاً): دوورکەوتەوە.
(-تِ النَخلَةُ. سُحوقَةً): دارخورماکە بالآیکرد/ بەرزبووەوە.
(سَحُوق (ج) سُحُق): بەرزەوەبـوو/ بالآکردوو.
(أَسْحَقَ- هُ): دووریخستەوە.
(- الرَجُلُ): دوورکەوتەوە.
(إِنْسَحَقَ- الشيءُ): ١-شتەکە دوورکەوتـەوە ٢-بلاوبووەوە ٣-فراوانبوو ٤-پانبووەوە.
(اَلسُحْق والسُحُق): دووریی.
("سُحقاً لَـهُ"): خـودا لەوە لاتریـکاتو لە بەزەیی خۆی دووری بخاتەوە.
(السحيق): دوور.
(اَلسَحيقَةُ (ج) سَحائِق): میـی وشـەی (السحيق).
(اَلأَسحق): زۆر دوور.
(اَلسَوحَق): دریژ یان پیاوی بالآبەرز.
الملحق:
سـحق: (اَلَمسحوق (ج) مَسـاحيق): هارِراوە وشەیەکە بە مادەی رِەقی هارِراو دەوترێت کە زۆر وردە ئاستەمییە یان دەنکە وردەیە.
(مَسحوقُ الرز): برنجی هارِاو. ئاردە برنج.
(اَلَمساحيق): بە بۆدرەو ئارایشتو شتی لەو بابەتە دەوترێت کە ژنان بەکاریدەهێنن.

سـحل: ١-(سَحَلَ-الشـيءَ سَحْلاً): ١-توێژی شتەکەیگرت ٢-تاشی ٣-هارِی.
(-هُ مائةَ سَوط): سەد قامچی پێداکێشا.
(-تِ العَينُ سحلاً وسُحُولاً): چاوەکە گریا/ فرمێسکیرِشت.
(سـاحَلَ- القَومُ بِأَولادِهـم): منداڵەکانیان بردە کەنار دەریا.
(إِنْسَحَلَ): ١-توێکلَـی گیرایەوە ٢-تاشرا ٣-هارِرا ٤-هەڵکۆلرا.
(-تِ الدراهِمُ): پەنجاییەکان لووسبوون.
(اَلسـاحِل) (فـا) (ج) سَـواحِل): قەراغی/ رِۆخی/ کەنـاری دەریا (چونکە ئـاوی دەریا گڵەکەی بردووەو رایماڵیوە).
(اَلسُـحالَة): ١-برِشـتی زێرِ یان زیو ٢-توێکلی گەنمو جۆو شـتی لـەم بابەتـە/ کەپەك ٣-ناکەسـبەچەو هەرچیو پەرچیی ناو خەڵك/ سووك رِسواکان.
(اَلِمسْـحَل (ج) مساحِل): ١-سـمۆ/ ٢-قەڵەمی تاشینی بەرد/ پەیکەرتاشین ٣-رِەندەی دارتاش ٤-هێڵەك ٥-کەسـێك کـە داری حەد لە خەڵك بدات ٦-بارانی فەرهاورد/ بارانی بەخێر.
(اَلَمسْحُول (مفع): شوێنی تەختی فراوان.
(اَلَساحِل): ئاوەرِۆکان.
٢-(سَـحَلَ- الرَجُـل. سَـحْلاً): جنێـوی بە پیاوەکەدا/ سەرزەنشتیکرد.
(ساحَلَ- هُ): شەرِە جنێویانکردو تیروتوانجیان

گرتمیەك.
(أَسْحَلَ- ە):بینی خەڵكی جنێو بەو دەدەن.
(إِنْسَحَلَ بِالكَلام):قسەی پێوترا.
(أَلِمِسْحَل (ج) مَسـاحِل):١-زمان ٢-وتاربێژی زمانپاراوو بە زمان.
٣-(سَـحَلَ- الثَـوبَ. سَـحْلاً):بەرگەكـەی بـە دەزوویەك چنی كـە بـاش بانەدراوبوو خاوبوو.
(-الحَبلَ):پەتەی خاو بادا.
(أَلسَـحل (مص) (ج) أَسْحال وسُحُول وسُحُل والسَحيل):١-بەرگێك كە تاڵەكانی خاوبێتو بـاش نەدراوبێـت ٢-پەتێك كەتاڵخـاو بێت جارێك بادرابێت.
(أَلِمِسْـحَل (ج) مساحِل)دەزوو و پەتی شل/ خاوجارێك بادرابێت.
٤-(سَحَلَ- الغَريمَ مائَةَ دِرْهَمٍ. سحلاً)سەد درهەمی بەوامومرگرەكە دا.
٥-(سَحَلَ- البَغَلُ. سَحيلاً وسُحالاً)ئێسترەكە زەڕی.
٦-(أَلسِحال)لغاو.
(أَلسُـحَلَةُ) (ح)بەچكە كەروێشك كە دایكی بەردابێتو جیابووبێتەوە.
(الإِسْحِل) (ن)درای سیواك.
(أَلِمِسْـحَل (ج) مَسـاحِل)٢-لغاو ٢-دلێر/ ئازا ٣-ئاوكێشـی چالاك ٤-لێبڕانێكـی توندو تەواو ٥-گومڕایی.

("رَكِبَ فُلانُ مِسْحَلَهُ"):شوێن گومڕاییەكەی خۆی كەوت ٦-پیاوی لە چەرو نزم ٧-شـەیتان ٨-لای ریش ٩-دەمی جەوەندە ١٠-بلووسـكێك ئاوەكە نەكێشێت.
(شابٌ مُسْحُلان ومُسْـحُلانِيّ (م) مُسْحُلانَة ومُسْـحُلانِيَّة):گەنجێكی قـژ درێژ یان قژ خاوو نەرم.
(أَلمَسْحُول):گچە كەی رسوا.
٧-(أَلسَـخْلَب):١-مادەیەكـە نیشاسـتەیی لە جۆرە سەعلەمێك/ سـالەیەك دەردەهێنرێت ٢-(ط) خواردنێكی خۆشو شیرینە لەم مادەیە دروستدەكرێت.
(أَلسَـخْلَبيات) (ن): ڕووەكـی سـەعلەم/ گونەرێـوی/ سـالە جـۆرە ڕووەكێكی جیایە بە تایبەتـی گوڵەكانـی جیاییەكیـان هەیە زۆر جـۆری هەیـە بـە تایبەتـی لـە وڵاتە جەمسـەرییەكاندا گوڵەكانـی بێئەنـدازە جوانـنو حەزیـان زۆر لێدەكرێـت بـەڵام ڕوانـدنو پەروەردەكردنیـان گرانە هەندێك جـۆری مادەیـەك بەرهەمدەهێنن وەك چا دەخورێتەوە.
سحم: (سَحِمَ وسَحُمَ. سَحَماً)ڕەشبوو.
(أَسْـحَم (م) سَـحْماء (ج) سُـحْم)ڕەشبوو ڕەنگڕەش.
(أَسْحَمَ وَجْهَهُ)ڕووی ڕەشكرد.
(أَسْحَمَ- تِ السَّماءُ)ئاسمان تاریكبوو دابڕشتە

باران.
(ألسَحَم): ئاسن.
(ألسَحْمَة): تۆپەڵە ئاسنێك.
(ألسُحُم): چەکوشەکانی ئاسنگەر.
(ألسُحام والسَحام والسُحْمَة): ڕەشیی.
(ألأسْحَم):١-گۆی مەمك ٢-هەوری ڕەش ٣-قۆچ/ شاخ ٤-کونەدەی مەی ٥-خوێنێك کە سوێندخۆرەکان دەستی تێدەخەن و سوێندی پێدەخۆن.
سحن: ١-(سَحَنَ- الحَجَرَ. سَحناً): بەردەکەی شکاند.
(-الخَشَبَةَ): دارەکەی سوووەوە تا نەرمو ناسکبێت.
(- الشَيءَ): شتەکەی کوتا.
(ألمِسْحَنَة (ج) مَساحِن):١-چەکوش ٢-بیك کە بۆ شکاندنی بەرد بەکاردێت.
٢-(سَاحَنَ- هُ): ١-بێیگەیشت ٢-باش هەڵسوکەوتی لەگەڵدا کرد/ ڕەفتاری باشبوو لەگەڵیدا ٣-سەرنجی دایە قەدوباڵاو ڕوخساری.
(-هُ الشَيءَ): لەسەر شتەکە لەگەڵیدا دانوسانیکرد.
(تَسَحَّنَ- هُ): تەماشای قەدوباڵاو ڕوخساریکرد.
(ألسَحْنَةُ والسَحَنَةُ والسَحْناء والسَحَناء): ١-قەدوباڵاو شێوەی ڕوخسار ٢-ڕەنگی پێستو نەرمو نۆڵیی.

سحا: ١-(سَحا- هُ. سَحياً): توێکڵیگرت.
(-الطينَ): قوڕەکەی ڕادا.
(ساحٍ (ج) سُحاة وساحون (م) ساحِيَة): ڕادەر/ ڕامال.
(-الشَعرَ): قژەکەی تاشی.
(إستَحى- الشَيءَ. إستِحاءً): توێکڵی شتەکەیگرت.
(-الشَعرَ): قژەکەی تاشی.
(ألساحِيَةُ): لافاو/ لێیشاوو بارانی توند کە ڕووی زەوی بڕوشێنێت و شت ڕامالێت.
(ألسَحّاء): خاکەناز ساز.
(ألمِسْحاة): خاکەناز.
(ألسِحايَة):١-توێژی/ توێکڵی هەر شتێك کە پاککرابێت ٢-گەواڵە هەورێك ٣-خاکەنازسازیی.
(ألأسْحُوان): زۆرخۆر.
(ألمِسحاة (ج) مساحٍ):١-خاکەناز ٢-ڕامال.
٢-(سَحا وسَحّى وأسحى – الكِتابَ. سَحواً وتَسْحِيَةً وإسحاءً): نامەکەی قەپاتکرد.
(ألسِحاء (ج) أسْحِية): ئەوەی نامەی پێ قەپاتدەکرێت/ دەبەسترێت.
(سحاءَة): پێبەستەیەکی نامە.
(ألسِحاءَة (ج) سَحايا والسِحايَة (ع ١)): بەرگی مێشك/ کاڵی مێشك.
٣-(إستَحى- مِنهُ): شەرمی لێکرد.
٤-ألسَحاة (ج) سَحىً): ١-کۆڕ/ مەیدان/ گۆڕەپان ٢-کەنار.

(الأُسْخُوان): شۆخ/ جوانی بالأبەرز.

سخ: ١-(سَــخَّ- تِ الجَرادُ. سَــخّاً): کوللەکە کلکی بەزەویدا کرد گەرا دابنێت.

(-في السَــيرِ أو الحَفــرِ): لــە رۆیشــتندا یان هەڵکەندندا ورد سەرنجیدا.

(اَلسَخّاخ): زەویی نەرمی بەکارنەهێنراو.

٢-(اَلسَخاسِخ): زەویی‌نەرمانی‌بەکارنەهێنراو/ بووره.

سخب: (اَلسَــخَب: الصَّخَــب): ژاوەژاوو/ دەنگەدەنگ/ غەڵبەغەڵب.

(اَلسِخاب (ج) سُخُب): ملوانکەی گوڵەمێخەك‌و شــتیتر بە تەنیا مرواری‌و شــتی وەهای تێدا نەبێت.

("وجدتك وارثَ السِّــخاب"): وەك منداڵێکی نەفامبیت وا هاتیتە بەرچاوم.

سخت: ١-(إِسْــخاتَّ- الجِــرحُ إِســخیتاتاً): ئاوساوی برینەکە کەمێك نیشتەوە.

(اَلسُــخْت): ریخ‌و تــەرس‌و پشــقلی ئاژەڵ‌و وڵاخی سەدار.

(اَلسِخْت والسَخیت): توند.

(اَلمَسْخُوت): لووس.

٢-(السِخْتِیان والسَخْتِیان) (فارسیة): پێستی خۆشەکراوی بزن.

سخر: (سَخَرَ- هُ. سِخرِیّاً وسُخرِیّاً)١-بێگاری پێکرد ٢-سەرشۆڕو کەساسیکردو بەزاندی.

(سَــخِرَ- بِهِ ومِنهُ. سِخرِیّاً وسَــخْراً وسُخْراً وسُخُراً وسُخْرَةً ومَسْــخَراً): گاڵتەی پێکرد/ تیزی پێوەکرد/ گەمەپێکرد پێپێپێکەنی.

("أنا أَقولُ هذا ولا أَسْــخَر"): من بە راســت ئەمە دەڵێم گەمە ناکەم.

(تَسَخَّرَ واسْتَخَرَ-ه): بێگاری پێکرد بە بێپارە کاری پێکرد.

(-بِهِ ومِنهُ): گاڵتەی پێکرد/ گەمەی پێکرد.

(اَلسُــخْرَة): گاڵتەپێکــراو/ تیزپێوەکــراو. گاڵتەجــاری خەڵــك ٢-بێگاریــی پێکراو/ بە بێپارە کارپێکراو ٣-بێگاریی‌و کارپێکردنی بە زۆر یان بە ئارەزوو/ هەرەوەز (عامیة).

(اَلسُخَرَة): گاڵتەجار/ کەسێکە گاڵتە بە خەڵك بکات.

(اَلسُخرِيّ والسُخرِيَّة): گاڵتەجاریی.

(اَلسِخْرِيّ): ١-گاڵتەجاریی ٢-بێگاریی/ بە زۆر کارپێکردن‌و بە بێپارە.

(اَلمَسْــخَرَة) (عامیــة): ئــەوەی گاڵتــەی پێدەکرێت/ گاڵتەجاری ئەم‌و ئەو.

٢-(سَــخَرَ- تِ السَفینَةُ. سَــخْراً): پاپۆڕەکە کەوتەڕێ‌و ئاسان‌و خۆش رۆیشت.

(ســیفةٌ ســاخِرَة (ج) سَــواخِر): پاپــۆڕی ئاسان‌و خۆشرۆیشتبوو.

سخط: (سَــخِطَ – الرَجُلَ وعَلَیهِ. سَخَطاً): رقی لێهەڵگرت ٢-لێیتووڕە بوو.

(-الشَيءَ): رقی لێبووەوە.

(أَسْخَطَ- هُ): تووڕەیکرد.

(تَسَـخَّطَ- ه): پێی قایلنەبوو/ لێیرازینەبوو
رقی لێهەستاو حەزی لە چارەی نەکرد.
(-هُ العَطاء): بەخشـینەکەی بـە کەمزانیو
دڵی پێ خۆشنەبوو.
(اَلسُخْط والسُخُط والسَخَط): پێقایلنەبوون/
لێرەنجان (دەڵێن تەنها بۆ گەورەپیاوان هاتووە
دڵی لەمەو لەو برەنجێتو پڕبێت).
(اَلمَسْخَط والمَسْخَطَة (ج) مَساخِط): هۆی رق
لێهەستان/ تووڕەکار.
(اَلساخِط): پەستو تووڕە.
(اَلمَسْـخُوط) (مفـع): بێـزراو/ لێرەنجـاو.
حەزلێنەکراو/ ناپەسەند.
(اَمـرٌ مَسْـخوط): کارێکـی ناپەسـەند/
حەزلێنەکراو/ نابەجێ/ نەویستراو/ لێبێزراو.
سخف: ١-(سَخُفَ. سُخْفاً و سَخافَةً): کەمئاوەز
بوو/ نەقڵسووکبوو/ پەتەرپیبوو.
(سَخَّفَ- هُ): بێئاوەزیکرد/ نەقڵسووکیکرد.
(ساخَفَ-ه): پەکتریـان ئـاوەز سـووکرد/
گەوجکرد/ گێلگەوجکرد.
(اَلسُـخْف والسَـخْف): ئـاوەز سـووکیی
ناپەسندیی/ گەوجی.
(اَلسُـخْفَةُ والسَـخْفَةُ): ١-مێشکسـووکیی
بێمێشکیی/ گەوجیی ٢-لاوازییو بێهێزیی.
("هذا مِن سُـخْفَةِ عَقلِـك"): ئەمە بە هۆی
سووکیی ئاوەزتەوەیە.
(اَلسَخيف): ١-گەوج ٢-کەمئاوەز ٣-بێمێشك ٤-
ناپەسەند.
(رَجُـلٌ سَـخيف): پیاوێکـی کەمئـاوەز/
هەڵەشە.
(سَخيفُ العَقل): ئاوەز سووك.
(رايٌ سـخيف): رایەکـی ناپەسـەندو لاواز/
نابەجێ.
٢-(سَخُفَ- الغَزْلُ. سُخْفاً وسَخافَةً): رێسەکە
شلو باریك رێسرا.
(-السِقاءُ): مەشکەکە درزیبرد/ شەقیبرد.
(اَلسَخْف): ژیانی نەبوونی/ کەمدەستیی.
(اَلسُـخْفَةُ والسَـخْفَةُ): لاوازیـی/ لەرپـیو
بێهێزیی.
(ثَوبٌ سَخيف): جلێکی شاشو تاڵ رایج.
(سَحابٌ سَخيف): تەنکەهەور.
(اَلسَـخافَة) (مـص): بێتینـیو لاوازیـیو
بێهێزیی ناپەسەندیی لە هەموو شتێکدا.
(اَرضٌ مُسْـخِفَةٌ): زەویەکـی کـەم گیا/ کەم
لەوەر.
سـخل: ١-(سَـخَلَ- هُ سَـخْلاً): دەریکـرد/
دەربەدەریکرد/ پەرێکرد.
(اَسْخَلَ- الاَمرَ): کارەکەی دواخست.
(اَلسَـخل – مِنَ القَوم (ج) سُخَّل و سُخّال):
سـووكو رسـوای ناو خوێشـگەل/ هەرچیو
پەرچی.
(اَلسُخالَة): پاشەڕۆك/ خۆڵو خاكو خاشاك.
(اَلمَسْـخول): ١-سـوكو رسـواکراو ٢-نەناس

نەزانراو.
("كَواكِبُ مَسخولَة"): هەسارەگەلی نەناسراو.
٢-(سَخَلَ- الشَيءَ. سَخلاً): بە فێڵو چاوبەست شتەکەیبرد.
٣-(سَخَّلَ- هُ): ١-خەوشی لێدەرهێنا ٢-بێهێزیکرد.
(ألسخل (ج) سُخَّل وسُخَّال): لاواز/ بێهێز.
(ألسَخْلَةُ (ج) سَـخْل وسُخْلان وسِخَلَة) (ح): بەرخ و کار (بۆ نێرو مێیان).
سخم: (سَخَّمَ- اللَّحْمُ): گۆشتەکە بۆگەنیکرد.
(- الله وَجْهَهُ): خودا رووی رەشبکات.
(ألسَخم): رەشیی.
(ألسُخْمَةُ): رەشی.
(ألسُـخام): ١-خەڵـووز/ رەژوو ٢-رەشـیی مەنجەڵ ٣-پەری نەرمی ژێربالی پەلەور ٤-(ز) خەڵووزەك دەردێکە تووشـی گەڵای هەندێك رووەك دەبێت وەك گەڵای دار مێوو زەیتوونو لیمۆو قۆخو گوێز گەڵاکە رەش دادەگەرێنێت وەك رەشی مەنجەڵ.
(ألسُـخام والسُـخامی والسُـخامِيَّة): مەیی خۆشنۆشین.
(لَيلٌ سُخام): تاریکەشەو.
(ألسُخامِيّ): رەش.
(ألأسْخَم (م) سَخْماء (ج) سُخْم): رەش تێر/ زۆر رەش.
٢-(سَـخَّمَ- هُ بِصَـدْرِه): تووڕەیکـرد/ رقیهەستاند/ دڵی لە قین پڕکرد.
(تَسَخَّمَ- عَلیهِ): لێپڕ بوو/ قینی لێبووەوە لێیتووڕە بوو.
(ألسُخْمَةُ): ١-قین ٢-تووڕەبوون/ رق.
(ألسَخيمَة (ج) سَخائِم): قین/ دەغەز/ پشم.
("سَـلَّتُ سَـخيمَتَهُ بِاللُّطـفِ والتَرَضّي"): رقو قینەکەیـم بە نەرمیـی و میهرەبانیی و قایلکردن لە دڵ دەرکرد.
(ألمُسَـخَّم) (مفـع): قینـاوی/ قینلـەدڵ/ دەغەزار.
٣-(سَخَّمَ- الماءَ): ئاوەکەی گەرمکرد.
سخن: ١-(سَـخَنَ. سُخُونَةً وسَـخانَةً وسَخَناً وسُخْناً وسُخْنَةً): گەرمبوو.
(سَـخَنَ): خەڵکە ڕەمەکییەکە بـەوە دەڵێن کە کەسـێك نەخۆشـکەوتبێت دەڵێن لەشـی گەرمە.
(-هُ بالضَرب سَخناً): تێر کوتایو ژانی بردە دڵیەوە/ ئازاری پێگەیاند.
("مـا أسـخَنَ ضَربَهُ"): ئای کـە لێدانەکەی گەرمە. واتا: بە ئازارە.
(سَخِنَ. سُـخونَةً وسَخانَةً وسَـخَناً و سُخناً وسُخْنَةً): گەرمبوو.
(سَخَّنَ- الشيءَ): شتەکەی گەرمکرد.
(- عَينُهُ): دڵگیر بوو چاوی بە فرمێسك بوو/ داخی خوارد.
(أسْخَنَ- الشَيءَ): شتەکەی گەرمکرد.
("أسْخَنَ عَينَهُ وبِعَينِهِ"): تووشی خەفەتبوو

و دڵی گەرمبوو کەوتە فرمێسکرشتن.
(اَلساخِن (فا) (ج) سُخَّان (م) ساخِنَة): ١-گەرم/ داغ/ تاوسەندوو ٢-گەرمکردوو.
(لَيْلَةٌ ساخِنَة): شەوێکی گەرم ٢-نەخۆش (عامية)
(اَلسُخْن والسَخْنَاء والسُخْنان والسَخْنان): گەرم.
(اَلسَخْن والسَخْنَةُ والسُخْنَةُ والسِخْنَةُ والسَخَنَةُ): ١-گەرمیی.
("عَليكَ بِالأمرِ عِندَ سُخنَتِهِ") کار بە گەرمیی بە پیریەوە بچۆ/ لە سەرەتایەوە پێش ساردبوونەوەی ٢-تای نەخۆشی.
(اَلسُخاخين): گەرم.
("ماءٌ سُخاخين") ئاوێکی گەرم.
(اَلسُخونَة) ١-گەرمی ٢-تا.
(اَلسَخين) شیلەتێن/ نە گەرمەو نە سارد.
(اَلسَخينَةُ) (ط): ١-پەلّوولە ٢-خواردنی گەرم.
(ماءٌ سِخِّين) ئاوی گەرم.
(ضَربٌ سِخِّين) لێدانێکی گەرمو بە ئازار.
(اَلتَساخِين) گەپەمەنجەڵ/ هەڵمەمەنجەڵ.
(اَلمِسْخَنَةُ (ج) مَساخِن): مەنجەڵی ئاوگەرمکردن.
٢-(اَلسِخِّين (ج) سَخاخين) ١-خاکەناز/ پێمەرِو بێڵ ٢-کێردی قەساب ٣-دەستەدووی هەوجار.

(اَلتَساخين) ١-دەسکێش ٢-شتێکە وەك جبە سەوزە کە زاناو شێخەکان لەبەریدەکەن (دەڵێن تاکی نییەو دەیشڵێن تاکەکە (تَسْخَن) یان (تَسخان)).
الملحق:
سخن: (اَلسَخانَة): لە ئامرازەکانی ماڵە. بۆ چێشتلێنان و ئاوگەرمکردن بە کارەباو نەوت و غاز/ چێشتلێن و ئاوکوڵێن.

سخا: (سَخا وسَخِيَ وسَخُوَ سَخاً و سَخاءً و سَخاوَةً وسُخُوّاً وسُخُوَّةً): بەدەستودڵبوو/ دڵفراوانبوو بەخشندەبوو/ جوامێر بوو/ سەغیبوو.
("سَخَيتُ نَفسي وبِنَفسي عَن الشيءِ"): دڵم لەسەر ئەو شتە لاداو وازم لێهێنا.
(تَسَخَّى وتَساخى): خۆی بە بەخشندەو دڵفراوان نیشاندا/ نواند.
(اَلسَخاوَة): دڵفراوانیی/ بەخشندەیی/ جوامێریی/ نانبدەیی.
(اَلسَخيّ (ج) أسْخياء وسُخَواء (م) سَخِيَّة (ج) سَخايا وسَخِيّات) بەخشندە/ جوامێر/ سەغی/ دڵفراوان.
(اَلأرضُ السَخواء (ج) سَخاوى وسَخاوِ): نەرمە زەوییەکی بەرفراوان.
٢-(سَخا وسَخَا- النارَ سَخواً وسَخياً) ژیلەمۆو پشکۆکانی ڕادا تا ئاگرەکە باشتر بگرێت/ بسووتێت.

(-القِدرَ): ئاگری ژێر مەنجەڵەکەی خۆشکرد.
(مَسخى النار): ئاگردان.
٣-(سَخا وسَخا- الرَجُلُ سَخواً و سَخياً): کابرا ستارەیگرت/ لە جووڵە کەوت.
٤-(اَلسَخاءَة (ج) سَخاء (ن)): سەوزەیەکە.
سـدّ: (سَدَّ- الإناءَ. سَدّاً): سەری قاپەکەی نایەوە.
(- الثلمـة): درزەکەی پڕکردەوەو گرتو چاککرد.
(-البابَ): دەرگاکەی داخست.
(إنْسَدَّ واسْتَدَّ. إنْسِداداً واستِداداً): داخرا/ قەپاتکرا/ سەرینرایەوە.
(اَلسُدّ (ج) اَسْداد): ١-تیغە/ بەربەست/ بەرگر/ بەند/ تەیمان ٢-کەژ/ شاخ.
("ضُرِبَـتْ عَلَيهِ الأَرضَ بالأَسـداد"): کێوی دنیای لە رێدا هەستاو هەموو رێگەیەکی لێتەنرا یان: سەری دنیای لێهێنرایەوە یەك.
(اَلسُدّ (ج) سُدُود): هەوری رەشی ئاسۆگر.
("جَرادٌ سُدٌّ"): کوللەی بێئەندازەی ئاسۆگیر.
(اَلسُـد (ج) سِـدَدَة): ١-دۆڵێکی پڕ لە بەردو تاوێر، ئاوی دەمێکی باشی تێدا راگیربێت ٢-دۆڵ بە جۆرێکی گشتی ٣-سێبەر/ سایە.
(اَلسُـدَّةُ (ج) سُـدَد): ١-دەرگـای/ دەروازەی خانـوو ٢-تارمە/ هەیوان کە لە دەوروپشتی خانوودا بێت.

(اَلسَدّ (ج) اَسْداد): ١-تیغەی نێوان دوو شت/ بەربەست ٢-کێو/ شاخ.
(اَلسَـدّ الدَحـرُوج) (ا ع): بەندێـك کـە بتوانرێت بیگرێتەوەو بەربدرێت/ بتوانرێت هەڵسووڕێنرێت.
(اَلسَدّ (ج) اَسِدَّة): خەوش/ کەموکورتی وەك کوێریی.
(اَلسِـداد): ١-تۆپەوانە/ دەمەڵبێن/ سەرقاپ/ تەپەدۆر ٢-شیری وشکەوەبووی دەمی گوان کە نایەڵێت شیرەکە بێتەدەری.
(اَلسِـدادَة): دەمێن/ دەمەڵبێن/ سـەرقاپ/ تۆپەوانە/ دەمەوانە/ سەر.
(اَلسُداد (طب): لووتگیران.
(عَينٌ سـادَّةٌ (ج) سُـدُد): چاوی کز کە باش نابینێت.
(اَلمَسَدّ): بەستگە/ شوێنی گرتنەوە.
(سَـدَّ مَسَـدَّهُ): جێی ئەوی گرتەوە. لە جێی ئەو دانیشت.
٢-(سَـدَّ سَـدَداً وسَـداداً): راسـتو دروست کردارو گوفتار بوو.
("هُوَ يَسِـدُ فِي قَولِهِ"): ئەو قسـەی راسـت دەکات.
("قُلتُ لَهُ سَداداً مِنَ القَولِ وسَدَداً"): قسەی راستو دروستم پێوت.
(سَـدَّ- الشـيءُ): شـتەکە راسـتو رێکبوو/ بێخەوشبوو.

(سَدَّدَ- الرمحَ): نێزەکەی ڕاست دروستکرد.
(-ه): ڕێی ڕاستی پیشاندا.
(أَسَدَّ- الشيءُ): شتەکە ڕێکو ڕاستبوو.
(الرَجُـلُ): کاری ڕاسـتو دروسـتی کـردو ئەنجامدا یان خوازیاری کاری ڕاستبوو.
(تَسَدَّدَ): ڕاست بوو/ ڕێکوپێکبوو ٢-سافبوو.
(-الشيءُ): شتەکە، ڕێکو پێکو بێخەوشبوو/ ڕاستبوو.
(كَلامٌ سِدٌ): قسەیەکی ڕاستو دروست.
(السَـدَد) (مـص): ١-هەر شـتێك ڕاسـتو بێخەوشـبێت ٢-ڕاسـتڕەویو ڕاسـتگۆییو ڕاستڕەفتاریی.
(رَجُلٌ سُدَّاد): پیاوێکی ڕاستو ساغ/ بێپێچو پەنا/ سەرڕاست.
(السُدَّةُ (ج) سُدَد): ١-ڕاستڕەویی/ سەرڕاستیی/ ساغیی ٢-نشینگەو وتارگە ٣-پلەوپایە.
("جلَسَ فُلانٌ في سُدَّةِ الوزارة"): بە پلەوپایەی وەزارەت گەیشت/ چووە سەرکورسیی وەزارەت.
(الأَسَـدّ (ج) سُـدّ والسَـديد): ڕاست/ ساغ/ ڕاسـتبێژ/ ڕاستگۆ/ ڕاستڕەفتار/ سەرڕاست ٢-نەگۆڕ/ قایم.
الملحق:
سـدّ: (ألإنسِـداد) = الإنغـلاق): گـیران/ قەپاتبوون/ داخستن.
("إنْسِدادُ الأمعاء"): ڕیخۆڵە گیران.
(تَوَقُّـف أو تَعَـذُّر مُرور مَـوادّ في أنابيب): گیرانـی بۆری کە هیـچ پێدانـەڕوات یان بە گران‌و کەم پێیدا بڕوات.
("إنْسِداد مجرى"): گیرانی ئاوەڕۆ.
(ألإنسداد التاجيّ): گیرانی بۆریی خوێنبەری گەورەی دڵ بە نیشتنی خوێن تێیدا.

سدج: (سَدَجَ-.بالشَّيءِ سَدْجاً): لە شتەکە وا تێگەیشت/ وا بۆ شتەکە بوو.
(سَـدَجَ وتَسَـدَّجَ): درۆیکردو قسـەی هیچو ناڕەوایکرد/ هەڵڕشت.
(سَدَّاج): درۆزن‌و فیشاڵکەر/ هاشوهووشەکەر.
(إنْسَدَجَ): لە پەورو کەوت/ بەدەمدا کەوت.
سدح: ١-(سَـدَحَ- هُ. سَـدْحاً): ١-سەربڕیی‌و لەسەر زەوی ڕایکێشا ٢-دایبەزەویدا.
(- الناقَةَ): مێحوشترەکەی خەواند.
(سَدَحَ وسَدَّحَ- هُ): کوشتی.
(إنْسَدَحَ): پاڵکەوت‌و لنگی بڵاوکردەوە.
(ألسـادِحَةُ): هەورێکی توندی ڕاماڵی هەموو شتێک‌و هەموو شتێك بە زەویدا بدات.
(ألسَديح والمَسْدوح): بەگازپیشتدا خراو.
٢-(سَـدَحَ- القربةَ. سَـدْحاً): مەشـکەکەی پڕکرد.
(-بالمَكانِ. سَدْحاً): لە شوێنەکەدا نیشتەجێبوو.
(ألسادِح) (فا) (م) سادحَة): دارا/ ساماندار/ بووە.
سدخ: (إنْسَدَخَ): پانبووەوە/ بڵاوبووەوە.
سـدر: ١-(سَدَرَ- الشـعرَ. سَـدْراً وسُدُوراً):

قژەکەی (بەردایەوە/ شۆڕکردەوە/ داهێشت).
(-الثَـوبَ): ١-جلەکـەی هەڵهێنایـەوە/ یەکالاکردەوە ٢-درێژیکردەوە/ بەریدایەوە.
(-الرَجُلُ فِي البِلادِ): بە وڵاتدا کەوتە گەڕان و نەهاتەوە/ نەگەڕایەوە.
(إنْسَـدَرَ- الشَـعَرُ): قژەکـە بەردرایـەوە/ شۆڕبووەوە.
("إنْسَـدَرَ يَركُـضُ"): کەوتـە خێراتـر لە ڕاکردنەکەیدا.
(إنْسَـدَرَ): بەرەوخـوار بووەوە نەوەسـتاو سەرومڕ بوو.
(تَسَدَّرَ بِثَوبِهِ): خۆی بە جلەکە داپۆشی.
(اَلسِـدْر (ج) سُـدور) (ن): درەختـی تاوك مۆرتك.
(اَلسِدْرَة (ن) (ج) سِدْرات وسِدِرات وسَدَرات وسِدَر) (ن): درەختی تاوك/ مۆرتك.
(سِـدْرَةُ المُنتَهى): درەختێکی تاوکە کە لەلای ڕاستی عەرشی خوداوەیە.
(اَلسَدِر): دەریا.
(اَلسِـدار): نیمچە پەردەیەکـی تەنکە لە ناو دەوارەکەدا هەڵدەدرێت.
(اَلسَدَّار): گەڵای ناوکفرۆش.
(اَلسَدير): ١-گیا ٢-ڕووبارێکە لەلای حیرەوە لە عیراقدایە.
(اَلسِدارَة): ١-سدارە کە دەکرێتە سەرو سەری پێدادەپۆشـرێت (ڕەنگە لە ستارەی فارسیەوە هاتبێت) ٢-سەربەست.
٢-(سَدِرَ. سَـدَراً وسَـدارَةً): ١-سەرسامبوو/ حەپەسـا ٢-بەتەنـگ کاروبـاری خۆیـەوەو هیچەوە نەهات، بێدەربەسبوو.
(-البَعيرُ): حوشـترەکە لە گەرمانـدا وڕبوو چاوی گێژو وێژ بوو.
(سـادِر): حوشتری وڕو چاوگێژو وێژی تینی گەرما.
(السادِر): وڕوکاس.
(تَكَلَّمَ سادِراً): بێئاگایانە قسەیکردو قسەکانی هیچی بەسەر هیچەوە نەبوو.
(اَلسَدِر): سەرسامو کاس.
٣-(ناقَـةٌ سَـدِرة): مێحوشـترێکی زۆر پیرو پەککەوتە.
(اَلسَدير): شوێنێکە لە یەمەندا.
(اَلبُرود السَديرِية): بەرگێکە میلدار لە خۆوە دەپێچرێت.
(بُـرود سـديريّة): ئەو جـۆرە بەرگەیە لە سەدیرەوە دەهێنرێت.
(سَديرُ النَخل): کۆمەڵە دارخورمای چڕ.
(اَلأَسَـدران) (ع ا): ١-دووڕەگـی ناوچـاوە ٢-هەردووشان.
("جاءَ يَضرِبُ أَسْـدَرَيه"): هاتەوە دەست لە گونان درێژتر. واتا بەدەسـتی بەتاڵ هاتەوەو هیچی دەستگیر نەبوو.
سـدس: ١-(سَـدَسَ- القَـومَ. سَدْسـاً):

١-شەشــەمینی خوێشــگەلبوو ٢-شەشــیەکی داراکەی بردن.
(سَــدَّسَ- الشيءَ): شــتەکەی شەشلاکرد یان شەشکۆشە کردو ئا لەو بابەتەیکرد.
(أَسْدَسَ- القَومُ): ١-بوون بە شەشکەس ٢-رۆژی شەشەمین حوشترەکانیان ئاویانخواردەوە.
(-البَعیرُ): حوشترەکە کەڵبەکەی خست.
(ألسِــدس): بە شــەش رۆژ جارێك حوشــتر ئاودان (وشەی (ألست) لە بنچینەدا (السدس) بووە).
(ألسُدس والسُدُس (ج) أسداس): شەشیەك.
("هــو یَضــرِبُ أَخمــاسَ لأَســداس"): هەر خەریکی فێڵ کەڵەکبازییە/ تەڵەکەبازییە.
(ألسَــدَس (ج) سُدْس وسُــدُس): دانی پێش دەرهاتنی.
(ألســادِس) (فــا) (م) سادسَــة): شەشــەم/ شەشەمین.
(ألسُداســي): ١-شەشیو شەشــلا/ شەشرِوو. ٢-(هـ)شەشــلا ٣-وشــەی شەشــپیت وەکــو (زَنجبَیل).
(سُداسَ): شەششەش.
("جاؤوا سُداسَ"): شەششەش هاتن.
(ألسَــدیسِ (ج) سُــدْس): ١-شەشــیەك ٢-پەیدابووی لە شــەش یان شەشــپارچە ٣-دان پێش دەرچوونی ٤-مەری شەشساڵە.
(ألمُسَدَّس) (هـ): شەشلا ڕوویەکە بە شەشلای وەك یەك دەوروەدرابێت ٢-دەمانچە/ دەمانچەی شەشتیر، لەوانەیە زۆرتری پێبتەقێنن (پێشی دەڵێن): (عینَة)
٢-(ألسُــدُوس والسَــدُوس= الطَیلســان): پۆشاکێکی سەوزە شــێخو زاناکان دەیپۆشنو بەرگی عەرەب نییە.
ســدع: ١-(سَــدَعَ- هُ. سَــدْعاً): ســەربڕیو رایخست.
(-الشَيءَ بالشيءِ): شتەکەی بە شتەکەیتر دادا.
(سُدِعَ): لێیقەوما/ تووشی نەهامەتیبوو.
(ألسَدعَة): لێقەومان/ نەهامەتیی.
(ألمِسْدَع): ١-لێقەوماو ٢-ڕاستەوڕاست ڕۆیشتوو ٣-ڕێپیشاندەر.
سدف: ١-(سَــدَفَ- القَومُ. سَــدْفاً): کەوتنە تاریکییەوە.
(-الحِجابَ): پەچەکەی دادایەوە.
(حِجابٌ مَسْدُوف): پەچەیەکی دادراوە.
(أَســدَفَ): ١-نوست ٢-لەبەرساندا یان لە پەریدا تاریکیی بە چاویدا داهات.
(-القَومُ): کەوتنە تاریکیەوە.
(- اللَّیلُ): شەو تاریکداهات.
(أَسْدَف (م) سَدْفاء (ج) سُدْف): تاریك.
(-تِ المَــرأَةُ القِنــاعَ): ژنەکــە پەچەکــەی دادایەوە.
(ألسَــدَف (ج) أَسداف والسَــدْفَة): ١-تاریکیی شەوو تاریکیی (ضد) ١-ڕووناکی.

(السُدْفَة): ١-تاريكيى (ضد) ٢-ڕووناكى ٣-دەرگا ٤-پەردەى دەرگا كە لە باران بيپارێزێت.

(السِدافَة): پەردە.

٢-(سَدَفَ- القَومُ. سَدْفاً): خوێشگەل تاريكيان بەسەردا هات/ كەوتنە تاريكيەوە.

(أَسْدَفَ- القَومُ): كەوتنە تاريكيەوە.

(-الفَجرُ): شەبەقيدا.

(-السترَ): پەردەكەى هەڵدايەوە.

(-عَن كذا): خۆى لەو شتە لادا/ وازيهێنا.

(أَسْدِفِ البابَ): دەرگاكە بكەرەوە يان بەريدەرگاكە بەردە با (خانووەكە/ ماڵەكە) ڕووناكبێتەوە/ ڕووناكيى تێبێت.

(السَدْف (ج) سُدُوف): زەلامێك كە لە دوور/ ببينرێت.

(السَدَف (ج) أَسْداف): ڕوناكيى (ضد) ٢-تاريكى.

(السَدْفَةُ والسُدْفَةُ): ١-ڕۆشنايى/ ڕووناكيى (ضد) ١-تاريكيى.

٣-(سَدَّفَ- هُ): پارچەپارچەيكرد/ كوتكوتيكرد.

(السَديف (ج) سِداف وسَدائِف): كۆپارەى سەرپشتى حوشترو پارچەكانى.

(السَديفَة (ج) سَدائِف): مێحوشترى قەڵەو.

سدق: (السَدَق والسَوْدَق): خوێندنەوەيەكە بۆ (سَذَق وسَوْذَق).

سدك. (سَدِكَ- بِالأَمر. سَدَكاً وسَدْكاً): بەكارەكەوە لكاو هۆگريبوو حەزى زۆر لێكرد.

(سَدِكٌ بِهِ): هۆگرو حەزخوازى ئەو كارە بوو.

("هُوَ سَدِكٌ بِالرمحِ"): ئەو هۆگرى نێزەو نێزەبازييەو هەميشە لەگەڵيدايە.

سدل:" ١-(سَدَلَ- الشَعرَ أَو الثوبَ): قژەكەى يان جلەكەى بەردايەوە/ شۆڕكردەوە.

(تَسَدَّلَ وانْسَدَلَ): شۆڕبووەوە.

(سَدَلَ- الثَوبَ): جلەكەى دڕى/ هەڵهێنايەوە.

(-في البِلادِ): لە وڵاتدا كەوتە گەڕان/ ڕۆيشت.

(سَدِلَ سَدَلاً): كەچيى تێدابوو/ لاربوو.

(سَدَّلَ- الشَعرَ أَو الثَوبَ): قژەكەى يان جلەكەى بەردايەوەو خاويكردەوە.

(سَوْدَلَ – الرَجُلُ): سمێڵى درێژبوو.

(السِدْل (ج) أَسْدال): گەردنبەند/ گەردانە بۆ سەر سنگ درێژبێتەوە.

(السِدْل والسُدل (ج) أَسْدال وسُدُول وأَسْدُل): پەردە.

(أَرخى اللَيلُ سُدُولَهُ): شەو پەردەى تاريكيى دادايەوە.

(السَدَل): خواريى/ كەچيى.

("فيه سَدَلٌ إِلى جانِب"): بەلايەكدا خوارە/ كەچيى بەلايەكدا هەيە.

(السَديل (ج) سُدُل وأَسْدال وسَدائِل): ١-تاراى كەژاوەو شتى وەها ٢-شتێكە بەسەر دوارەكەوە دەكرێت ٣-پەردەى تايبەتى بووك

لەناو دەوارەکەدا کە بۆی دەڕازێننەوە ٤-(ا ع) پەردەی سینەما.

(ألسَوْدَل): سمێڵ.

(شَعْرٌ مُسَدَّلَ): مووی/ قژی درێژو بەردراوە/ شۆڕ.

سـدم: ١-(سَـدَمَ- البابَ سَـدماً): دەرگاکەی پێوەدا.

(سَدِمَ- الماءُ سَدَماً): ئاوەکە گەڕایەوە بۆنیکرد قەوزەو قوڕی زۆر دایپۆشیو ونیکرد.

(سَـدَّمَ- الماءَ طولُ عَهـدِهِ): مانەوەی زۆری ئاوەکە بۆگەنی پێکردو ڕەنگی گۆڕی.

(ماءٌ سَدَمٌ وسَـدُمٌ وسَدِمٌ وسُدْمٌ): ئاوێکی بە قەوزەو قوڕ شاردراوە یان گەڕاوەو بۆگەنبووە لەبەر مانەوەی زۆری. (بە کۆی دەڵێن: (مِياهٌ سُدْمٌ وأَسْدامٌ وسِدامٌ): ئاوانێك کە شاردرابنەوە یان بۆگەنیان کردبێت.

(ألسَديم (ج) سُـدُم): ١-تەمومژ. یان تەنکە تەم ٢-(فك) ئەو پەڵانەی کە لە کۆی ئاسماندان شـەوقێکی کـەم دەدەنەوە کـە کۆمەڵەگازن (شەوقدەدەنەوە/ ڕووناکبەخشن) یان لەوانەدا گەلێك هەسارەیان تێدا هەیە.

٢-(سَدِمَ-بالشَّي. سَـدَماً): بـە شتەکەوە زۆر پەیوەستبوو و بەتەنگیەوە هات.

(ألسَديم (ج) سِدام): بیرتیژ.

٣-سَدِمَ. سَدَماً: مەراقو پەشیمانیی دایگرتو خەفەتبار بوو.

(ألسَدَم): ١-مەراقو پەشیمانیی ٢-تووڕەیی بە دڵتەنگییەوە.

(رَجُـلٌ سَـدِمٌ): پیاوێکـی تووڕەبـووی مەراقکردوو.

(ألسَدْمان): مەراقکردوو و پەشیمان.

("هُوَ سَدْمانٌ نَدمانٌ"): تووشی مەراق بووەو پەشیمانە.

سدن: ١-(سَـدَنَ. سَدْنا وسَـدانَةً): ١-زێوانی کابە یان هی بتخانەیکرد ٢-ئەو دەرگاوان یان پەردەدار بوو.

(سادِن): (ج) سَدَنَة): زێوان یان دەرگاوان یان پەردەدار.

("هُوَ سـادِنُ فُلان وآذِنُهُ"): ئەو پەردەداری فیسار بوو کە ڕێی بە خەڵك دەدا بچنە لای.

(سِدانَةُ الكَعْبَة): زێوانیی کابە.

٢-(سَدَنَ- السِّتْرَ. سَدْناً وسَدانَةً): پەردەکەی دادایەوە.

(ألسِـدن والسَـدَن (ج) أَسْـدان والسَدَان): پەردە.

(ألسَدين): ١-بەز/ چەوریی ٢-خوریی ٣-پەردە.

٣-(ألسَـدَّان): ڕاسـتییەکەی (ألسَّـنْدان)ە: دەزگای ئاسنگەر یان هی پینەچی/ پینەدۆز.

سدا: ١-(سَـدا- بِيَدِهِ نَحوَ الشـيء. سَدْواً): دەستی بۆ شتەکە درێژکرد.

(-تِ الناقَـةُ في المَشـي): مێحوشـترەکە پێیهەڵگرتو سەریهەڵگرت یاخیبوو.

(-الصَبيُ. بِالجَوزِ): منداڵەكە یاریی بە گوێز كرد.

("سدا سَدْوَهُ"): چاوی لەو كرد/ وەك ئەویكرد.

(أَسدی- النَخلُ إِسداءً): كلاّوەی سەری خورما زەردبووەكە نەرمبوو.

(إِستَدی- بِيَدِهِ إِستِداءً): دەستی درێژكرد.

(-الصَبِيُّ بِالجَوزِ): منداڵەكە بە گوێز یاریكرد.

(أَلنوقُ السَوادِي): مێحوشتری لۆقن/ بە هەنگاو.

٢-(إِستَدی- الفَرَسُ. إِستِداءً): چارەوێكە ئەرەقیكردەوە/ خوەیكردەوە.

٣-(السادي (م) سادِية (ج) سوادٍ): شەشەم.

(أَلسادَة) (فارسية): ساكار/ سادە.

(قماشُ سادة): كووتاڵێك كە نیگاری نەبێت سادەبێت/ ساكاربێت.

(ماءٌ سادَة): ئاوێكی پەتی/ كە هیچی تێكەڵ نەكرابێت.

سدی: ١-(سَدَی- الثوبَ سَدْياً): تاڵی بۆ چنینی جلەكە ئامادە كرد.

(سَدَّی الثَّوبَ. تَسْدِيَةً): بۆ چنینی جلەكە تاڵی ئامادە كرد.

(أَسْدَى- الثَوبَ. إِسداءً): تاڵی ئامادەی چنینی جلەكە كرد.

(-بَينَهُما): نێوانی رێكخستنەوە/ ئاشتیكردنەوە.

(تَسَدَّی- الثَوبَ. تَسَدِّياً): تاڵی ئامادەی چنینی جلەكە كرد.

(أَلسَدَى مِنَ الثَوب (ج) أَسدِيَة): ١-تاڵی رایەڵی باری درێژی چنین.

(مَدَّة) (عامية): تاڵی باری درێژی چنینەكە ٢-هەنگوین.

(أَلسَداة (ج) أَسْدِيَة) (ز): نێرەك كە لە

(أَلمِئبَر): پۆرگ كە (أَللقاح)، دەنكە هەڵاڵەی تێدایە.

(أَلخَيط وهُوَ يَحمِلُ المِئبَر): دەزوولە كە پۆرگی هەڵگرتووە.

(أَلسَداة- مِنَ الثَّوب): تاڵی رایەڵی باری درێژی چنین.

(مَدَّة) (عامية): ئەو تاڵیی رایەڵە.

(ماأَنْتَ بِلَحْمَةٍ ولاسَداة): نە زیانت هەیەو نە كەڵك.

(أَلأَسْدِيّ والأُسْدِيّ): ١-جلی تاڵ تێهەڵكێشكراوو راستكراوە ٢-ئامێری تێهەڵكێشكردنو راستكردنەوەی تاڵی چنینەكە.

٢-(سَدِيَ-تِ الأَرضُ أَو اللَّيلَةُ سِدىً): زەوییەكە یان شەوەكە شەونمی زۆر بوو.

(سَدِيَة): زەوی یان شەوی شەونماوی.

(سَدَّی-إِلَيهِ): چاكەی لەگەڵدا كرد/ خێری پێكرد.

(-إِلَيهِ مَعروفاً): دەستی یارمەتی بۆ درێژكرد كاری باشی ئەنجامدا.

(-الأَرضَ): زەویەکەی تەڕکرد.

(أَسْدى- إلَيه): چاکەی لەگەڵدا کرد.

("أَلحُمْ ماأَسْدَيتَ"): چاکەو پیاوەتیەکەی دەستت پێکردووە تەواویبکە.

(-الأَرضَ): زەویەکەی تەڕکرد.

("طَلَبتُ أمراً فأَسْدَيتُهُ"): کارێکم نیاز بوو/ ویستو دەستگیرمبوو.

(أَلسَدى): ١-تەڕیی/ تەڕایی یان شەونمی شەو/ ئاورنگ ٢-چاکە/ پیاوەتی.

٣-(سَدِيَ- البُسْرُ. سِدىً): قنچکی/ کلاّوی خورما زەردبووەکە نەرمبوو.

(سَدٍ): خورمای قنچك گەیو.

(أَلسَدَى والسَداء): فەریکە خورمای سەوز.

٤-(أَسدى- الأَمرَ. إِسداءً): کارەکەی پشتگوێخست/ بە تەنگ کارەکەوە نەهات.

(إبل سُدىً وسَدىً): حوشتری بەرەڵاو پشتگوێخراو (بۆ تاك و کۆیە).

(ذَهَبَ كَلامُهُ سُدىً): قسەکەی بە فیڕۆ ڕۆیشت، بە بەلاش ڕۆیشت.

٥-(تَسَدَّى- الشيءَ تَسَدِّياً): بالاّی شتەکە بوو/ سواری شتەکە بوو/ چووە سەر شتەکە.

(-الشيءَ): سەری شتەکەیگرتو برد.

سذب: (أَلسَذاب) (ن): ئەسفەند/ پێچن/ ئەسپەند. سپەند: ڕووەکێکە بۆنتیژ. گوڵەکانی زۆر وردەو کەم دەبینرێت لە ئەوروپاو ئاسیادا دەچێنرێت هەندێك کەڵکی پزیشکیی هەیە، بەڵام بەکارهێنانی مەترسیی زۆرە.

سذج: (سَذَجَ): وای بۆچوو.

(أَلساذِج): سادە. بێنیگارو ڕووتووش/ ساکار (لە سادەی فارسییەوە وەرگیراوە).

(أَلساذِج (ج) سُذَّج): ساویلکەو ساکارو نەرم.

(أَلسَذاجَة):ساویلکەیی/ساکاریی/خۆشباوەڕیی/ دڵپاکیی.

(ساذِج وسذاجَة) (عامية): ساویلکەو ساکارو نەرم/ خۆشباوەڕ/ دڵپاك.

سذق: ١-(أَلسَذَق): شەوی ئاگرکردنەوە. شەوێکی بەناوبانگە لەلای فارسەکان (فارسیە).

(أَلسَوْذَق): ١-بازن ٢-نەڵقەی کۆت ٣-(ح) سەقەڕ هەڵۆی مراویخۆر (فارسیە).

(أَلسُذانِق والسَوْذَنيق والسُذانِق) (ح) = الصَقر (فارسية): هەڵۆی مراویخۆر/ (لە عەرەبیەکەدا لە گەڵێك شێوەیتر دێت).

سرّ: ١-(سَرَّ- هُ. سُروراً ومَسَرَّةً وسُرّاً وسُرَّى وتَسرَّةً): لای سەیرو بوو و دڵی پێخۆشبوو/ دڵی پێکرایەوە/ دڵی خۆشکرد.

(-فُلاناً سَرّاً): بە ڕوویەکی گەش و خۆشەوە/ ڕۆژباشی لێکرد.

(سُرَّ. سُروراً): دڵخۆشبوو/ کەیفخۆشبوو/ دڵگوشاد بوو.

مَسْرُور: کەیفخۆش/ دڵخۆش/ شاد.

(سَرَّرَ- هُ): دڵی خۆشکرد/ کەیفخۆشیکرد/

دڵیکردەوە/ دڵگوشادیکرد.

(أَسَرَ- هُ. إِسْـراراً): دڵـی خۆش کرد/ خۆشی بە دڵی گەیاند.

(تَسـارَّ): خۆشـی بـە دڵـی گەیشـت/ پێیخۆشبوو.

(تَسارَّ زَیدٌ الی ماتکرَهُ): زەید بەوە خۆشحاڵە کە تۆ پێت ناخۆشە.

(إِسْتَسَرَّ- الرَجُل. إِسْتِسْراراً): دڵخۆشبوو.

(أَلسَرّ) (مص): شادکەر/ دڵخۆشکەر.

("رَجُـلٌ بَرٌّ وسَـرٌّ"): پیاوێکـە بە ئەمەكو دڵشادکەر.

(أَلسَرَّةُ): چەپکە ڕێحانە.

(أَلسُـرّ= أَلسُـرور): دڵخۆشـی کەیفخۆشی/ دڵگوشادیی.

(إِمْرَأَةٌ سُرَّةٌ): ئافرەتێکە جوانو شۆخ دڵ پێی شاد دەبێت.

(أَلسُرور) (مص):١-دڵخۆشبوون/ دڵکردنەوە/ دڵشـادبوون/ دڵگوشـادیی/ دڵخۆشـیی/ دڵفەرەحیی ٢-دەستەگوڵی بۆنخۆش.

(أَلسَرُور): دڵخۆشی، کەیفخۆشیی/ گوشادیی.

(أَلسَریر (ج) أَسِرَّة وسُـرُر): ١-تەختەبەند/ چرپا/ تەخت/ خەوگە/ شـوێنی نوسـتن ٢-تەختی پاشا.

("زالَ عَـن سَـریرِهِ"): لـە نـازو نیعمەت/ خۆشیو خۆشگوزەرانییو نگین کەوت ٢-بنی گەردن کە سەری پێوە بەندەوە نووساوە.

("ضَرَبـوا أَسِـرَّةَ رؤوسِـهم"): لـە بنـی گەردنیانـدان. واتـا لـە نـازو خۆشـییو نگینیانکردن.

(أَلسِـرِّیر): کەسـێکە کە خۆشـیی بـە دڵی برادەرەکانی بگەیەنێتو بۆیان بەئەمەکبێت.

(أَلسَرَّاء): نازو خۆشـگوزەرانیی/ پێچەوانەی کەمدەستییو تاڵییو نالەباریی ژیان.

("هُوَ صَدیقٌ لَهُم فِي السَـرَّاءِ والضَرَّاءِ"): ئەو لە خۆشیو ناخۆشیدا دۆستیانە.

(سَرارُةُ العَیش): خۆشترینو چاکترین ڕۆژانی ژیان.

(أَلساروراء): نازو خۆشگوزەرانی.

(أَلمَسَـرَّة) (مص) (ج) مَسـار: ١-دڵخۆشـیو دڵگوشـادیی/ دڵکراوەیـی پێچەوانـەی داخو خەفەتو ناسۆر ٢-سـەرپۆپەی ڕێحانەو گوڵە بۆنخۆشەکان.

(أَلمَسْرور (م) مَسرورَة): دڵخۆش/ کەیفخۆش.

٢-(سَرَّ- هُ. سَرّاً): تیغەکەی بەناوکیدا کرد.

(-الصَبيَّ): ناوکی کۆرپەکەی بڕی.

(-سُرّاً): هاواری ناوکیکرد.

(سُرَّ- الصَبيُّ سُرراً): ناوکی کورپەکە بڕرا.

(أَلسُـرّ (ج) أَسِـرَّة): ناوکی منداڵی ساوا کە کاتی بوونی، مامانەکە دەیبڕێت.

(أَلسِرّ): ١-ناوەڕاست/ ناوەند ٢-ناو دۆڵ ٣-(ج) (أَسِـرَّة): ناوەڕۆکی/ کورۆکی هەموو شتێك.

(اَلسَرَر): شتى بۆش.
(اَلسَرَر والسُرُر= حَبلُ السُرَّة): ١-ناوكەپەتك، كــە لێوەی خـــواردن بۆ كورپەكــە دەچێت‌و بەدايكيەوە بەستراوە.
(اَلسُرَّة) (ع ا): ئەو بۆشاييە بچووكەی كە لە ناوەراستی سكدايە كونی ناوك.
(سُرَّةُ الوادي): ناودۆڵ.
(-البلدِ): ناوەراستی وڵات يان شار.
(اَلسَرَّاء): شيو.
(اَلسرارَة (ج) سَرار): ناودۆڵ.
(اَلأَسَر): ١-ئێسكی بازوو كە بۆشە.
٢-(سَرَّرَ- هُ. سُرِّيَّة): لێيمارەكرد.
(ويُقَال أيضاً سَرَّاهُ): لێيمارەكرد.
(ســارَّ- هُ): ١-بە نهێنی دوانـــدی ٢-بە گوێيدا چرپاندی.
(أَسَرَّ- هُ. إسراراً): بە نهێنی دانا/ زانی.
(-السِــرَّ) (ضد): ١-نهێنييەكەی شـــاردەوە ٢-نهێنيەكەی دەرخست/ دركاند.
(-إِلَيــهِ بِكَذا): ئــەوەی بە نهێنـــی پێووت/ ئەوەی لادركاند.
(-إِلَيــهِ المَــوَدَّةَ وبالمَوَدَّةِ): خۆشەويســـتیی‌و دۆستايەتيی خۆی بۆ نواند/ بۆ دەرخست.
(تَسَرَّرَ= تَسَرَّى): كەنيزەكێكی ڕاگرت.
(تَســارَّ- القَــومُ): ڕازو نهێنييـــان لای يەكتر باسكردو دركانديو سۆزيان بۆ يەكتر دەربڕی.
(إِسْتَسَّر. إِسْتِسراراً): كەنيزەكێكی ڕاگرت.

(-عَنــهُ): خـــۆی لێونكـــردو شـــاردەوە يـــان لێيشاردرايەوە.
(-القَمَـــرُ): مانگەكە شـــەوێك يان دوو شـــەو ونبوو/ پەنايگرت.
(اَلسَـــرار): مانگی پەناگرتـــوو، كە لە كۆتايی مانگدا ونەبێت.
(إِسْتَسَرَّ- الشَــيءَ): شتەكەی تەواو شاردەوەو ونيكرد.
(-الرَجُلَ): نهێنيەكەی خۆی بە پياوەكە وت/ لای دركاندی.
(اَلسِرّ (ج) أَسرار): ١-نهێنيی/ ڕازی دڵ.
("صدورُ الأَحرارِ قُبورُ الأَســـرارِ"): ســـنگ‌و دڵـــی ئازاديخوازەكان گـــۆڕی ڕازو نهێنيەكانە ٢-ســـەری مانگ يـــان كۆتايی يان ناوەراســـتی مانگ.
("فلانٌ سِـــرُّ هذا الأَمرِ"): فيســـار كەس لەو سەری ئەم كارەوە هاتۆتە دەرێ/ ئاگاداريەتی ٣-پوختەی شـــتەكە ٤-خۆشـــترين‌و چاكترينی شـــتەكە ٥-زەويی بە پيت‌و فەرو بێر ٦-ڕيشەو بێخ ٧-ئەريتێكی عيســـاييەكانە نيشـــانەيەكە يا ئامـاژەيەكی هەســـتپێكراوە حەزرەتی عيسا داينـــاوە بـــۆ پيرۆزكردنـــی دەروون كە نازی هەست پێنەكراوو ناديار دەگەيەنێت.
(اَلسِرِّي): نهێنی.
(رَجُلٌ سِرِّي): پياوێكە بە نهێنی كاردەكات.
(اَلسَرَر): دوا شەوی مانگ.

أَلسَرار): رِەسەنو باشترین رەسەن.
(سَرارُ الوادي): باشترین شوێنی دۆڵ.
(سَرارُ الشَّهر): دوا شەوی مانگ.
(أَلسِرار): دوا شەوی مانگ.
(أَلسَرارَة): باشترین رِەسەنو ساغترینی.
("هُوَ سِرّ بین السَرارة): ئەو رِەسەنێکە لەناو رەسەنە باشەکاندا.
(سَـــرارَةُ الشيءِ): خۆشـــترینو پوختەترینی شتەکە.
(سُرَّةُ الوادي): باشترین شوێنی دۆڵەکە.
(أَلسُرِّيَّة (ج) سَراريّ): کۆیلە کەنیزەکێك کە لە ماڵێکدا دەبێت (بە زۆریی وشەکە لە وشەی "سرّ"ەوە هاتووەو وەرگیراوە).
(أَلسَريرَة (ج) سَـــرائِر): ١-رازو نهێنییەك کە پەنهـــان بکرێت/ بشـــاررێتەوە ٢-خواســـتو ئامانجێـــك کـــە مـــرۆڤ لـــە دڵیـــدا دەبێتو دەرینا خات پەنهانیدەکات ٣-نیاز.
("هُـــوَ طَیـــبُ السَـــریرَة"): ئـــەو نیازپاکەو سینەسافە.
(أَلسَرّاء): زەوییەك ناوەرۆی گەورەی پێدابروات.
(أَرضٌ سَرّاء): زەویی بە فەرو پیت.
(أَلمِسَـــرَّة): ئامێرێکی ناو بۆشـــە کە لە نێوان دوو هۆدەدا تەلەفۆنی نهێنی پێدەکرێت.
٤-(تَسَرَّرَ- الثوبُ): جلەکە دادڕدادڕ بوو.
(أَلسُـــرّ (ج) أَســـرار (جج) أَســـارير): هێڵی بەریدەست یان ناوچەوان.
(أَلسِرّ (ج) أَسْـــرار و (جج) أَسارير): ١-هێڵی بەریدەستو ناوچەوان ٢-چۆنیەتی/ ڕێگا.
(أَلسَـــرَر والسُـــرُر): هێڵـــی بەریدەســـتو ناوچەوان.
(أَلسِـــرار (ج) أَسِـــرَّة): ١-هێڵی بەریدەســـتو ناوچەوان ٢-هێڵ بە گشتی.
(أَلأَسارير): جوانیی دەموچاو.
٥-(سُرَّةُ الحَوض): نزمترین شوێنی گۆل.
(-الفَرَس) (فك): هەسارەیەکە.
(أَلسَرير (ج) أَسِرَّة وسُرُر): لی سەرگرد.
(أَلأَسَـــرّ- مِـــنَ الرجال): ١-پیـــاوی بێگانە بە شـــوێنێكو بـــە خێڵێـــك لەگەڵ ئـــەوەدا کە لەگەڵیاندا بژی ٢-قەڵەوترین.
الملحق:
ســـرّ: (أَلسَـــريريّ): ناو نوێنیـــی تایبەتە بە چاودێریی نەخۆشی ناو نوێنو ئەو دیاردانەی لە نەخۆشییەکەی دەردەکەوێت.
("طب سَريريّ"): پزیشکییەك کە تایبەتە بە نەخۆشی ناو نوێن.
(دروس سَـــريريَّة): وانەکە لەسەر نەخۆشی ناو نوێن دەخوێنرێت.
(أَلسَريريات): وانەپزیشکیەجێبەجێکراوەکانی سەر نەخۆشی ناونوێن ئەمە پێچەوانەی وانە بیردۆزیەکانە.
(أُستاذ السَريريات): مامۆستای وانەکانی سەر نەخۆشی ناونوێن.

سرأ: (سَرَأَ وسَـرَّأَ- تِ الجَرادَةُ أَوِ السَمَكَةُ أَو الضَبَّةُ. تَسْرِئَةً): کوللەکە یان ماسییەکە یان مارمێلکەکە گەرایدانا/ هێلکەی کرد.

(-تِ المَرأَةُ): منداڵی زۆر بوو.

(أَسْرَأَ- تِ السَمَكَةُ): کاتی ئەوە هات ماسییەکە گارا دابنێت.

(أَلسِّرْء والسِرْء والسِّرْأَة والسِرأَة): گـەرای کوللەو ماسی‌و مارمێلکەو لەو بابەتە.

(أَلسَـرُوء (ج) سُـرُوء وسُـرَّاء مِنَ السَـمِك ونَحوَها): هێلکەگەرا/ گەرادانەر.

(أَرضٌ مَسـروءَة): زەویی کوللـە زۆر/ پڕ لە کوللە.

سرب: ١-(سَـرَبَ- الماءُ سُروباً): ئاوەکە کشا/ ڕۆیشت.

(-القِربَةَ سَرباً): کوندەکەی کونکرد.

(سَـرِبَ- الإِناءُ. سَـرَباً): ئەوەی لە قاپەکەدا (ڕۆیشت‌و ڕژا).

(-الماءُ مِنَ الإِناءِ): ئاوی قاپەکە ڕژا.

(سُـرِبَ): گازی زیو چوو بە لووت‌و قورگیداو هەناسەی توند کرد.

(مَسْـروب): کەسـێکە هەناسـەتوندی گازی زیوو شتیترە.

(سَرَّبَ- القِربَةَ): ئاوی کردە کوندەکەوە.

(سَرَّبَ وأَسْرَبَ- الماءَ- من الإِناءِ): ئاوەکەی لە قاپەکە ڕۆکرد/ ڕشت.

(تَسَرَّبَ- مِنَ الماءِ): لە ئاو پڕبوو.

(إِنْسَـرَبَ- الماءُ مِنَ الإِناءِ): ئاوەکەی قاپەکە ڕۆیشت/ ڕژا.

(أَلسَـرَب (ج) أَسراب): ١-گونجی ئاو کە ئاوی پێدا دێـت ٢-ئاوێ کە لەبـەر جەوەندەکەوە ڕۆیشتبێت.

(أَلسَرِب): ١-ئاوی ڕۆیشوو/ کشاو ٢-جەوەندەیەك ئاوی لەبەر بڕوات/ جەوەندەی ئاودەڵێن.

(أَلسَراب): تراویلکە ئەوەی لە گەرماو قرچەی نیـوەڕۆدا دێتە بەرچـاو وەك ئاوێك وێنەی خانوو داروبرەختی تێدا بنوێنرێت. بۆ درۆو هەڵخەڵەتاندن کراوە بە نموونە.

("هوَ أَخْـدَعُ مِنَ السَّـرابِ"): لـە تراویلکە درۆزنترو لە خشتەبەرترە.

(أَلسَرْبَة): مووروو.

(مَسْرَبُ- الماء): ئاوەڕۆ.

(أَلمَسْـرَبَةُ والمَسْـرُبَةُ (ج) مَسـارِب) (ع ١): ١-فرمێسکڕۆ ڕێگەی ڕۆیشتنی شتی لەو بابەتە ٢-پیسایبڕۆ/ کۆم/ کونی قنگ.

(أَلمُنسَرِب): ١-ئاوی خوڕ ٢-درێژ.

٢-(سَرَبَ- الرَجُلُ. سُروباً): پیاوەکە بێئامانج سەری خۆی هەڵگرت‌و ڕۆیشت.

(-تِ الإِبلُ): حوشترەکان ڕوویانکردە لەوەڕگا بۆ لەوەڕان.

(سَـرَّبَ- الإِبلَ): حوشترەکانی دەستە دەستە دەرکردە لەوەڕ.

(-إِلَيَّ الأَشياءَ): شتەکانی پارچەپارچە دامێ.

(سَرَّبَ- الرَجُلُ) (عامية): گەرایەوە ماڵەوە.

(اَلسَرْب): ١-ئاژەڵ ٢-رووی تێکردن و ڕۆیشتن ٣-ڕێگا/ ڕێ.

("خَلِّ لَهُ سَرْبَهُ"): ڕێگەی بۆ بەرەڵابکە.

(فُلانٌ مُخَلَّى السَرْبَ): بەری ڕێگەکەی بەرەڵاکردووە.

(اَلسِّرْب (ج) أَسراب): ١-پۆلە باڵندەو ڕەوە ئاسک و گەلەمەڕو گاگەل و لەو بابەتان ٢-کۆمەڵە دارخورما ٣-ڕێ/ ڕێگا.

(اَلسَرَب): ڕێگەی ئاوەدان کە خەڵک پێیدا بێت و بچێت.

طریق سَرَب: ڕێگەیەکی ئاوەدان.

(اَلسُربَةُ (ج) سُرَب): ١-ڕەوە ئاسک و ئەسپ و ڕەوە بەرازو گەلە مەڕو گاگەل و ئا لەو بابەتانە ٢-ڕیزە مێو ٣-کۆمەڵە دارخورما ٤-ڕێڕەو ٥-تووک لەسەر سنگەوە تا سک.

(اَلسَرْبَه): گوزاری نزیک.

(اَلسَارِب) (فا): دیارو ئاشکراو ڕوون.

(اَلسَرُوب): کەسێکە سەری خۆی هەڵبگرێ و بێئامانج بڕوات.

(ظَبْيَةٌ سارِبَةٌ): ئاسکێک کە بلەوەڕێت و لە لەوەڕگاکەدا بێت و بچێت.

(اَلمَسْرَب (ج) مَسارِب): ڕێڕەو.

("لِلوَحشِ والنَعَمِ مَسارِبُ ومَسارِحُ"): درندەو ئاژەڵ زۆر جێگاو ڕێهەیە کە تیایدا دەبن و زۆر ڕێڕەویان هەیە پیایدا دێن و دەچن.

(اَلمَسْرَبَةُ والمَسْرُبَةُ (ج) مَسارِب): ١-لەوەڕگا/ پاوەن ٢-تووکی سنگ تا سک وەکو ئەوە ڕێڕەوی تووکبێت.

٣-(سَرَّبَ- الحافِرُ): زەویلەهەڵکەنەکە بە ڕاست و چەپدا هەڵدیەکەند.

(تَسَرَّبَ- الوحشُ في جُحرِهِ): درندەکە خۆی کشانە لانەکەیەوە/ چووە لانەکەیەوە.

(-في البِلادِ): بە دزییەوەو بە نهێنی دزەیکردە وڵاتەکەوە.

("تَسَرَّبَتِ الجَواسِيسُ"): سیخوڕەکان دزەیانکردە وڵاتەوە/ شوێنەکەوە.

(اِنْسَرَبَ): چووە پۆلەکەیەوە یان ڕانەکەیەوە.

(اَلسَرِب): سنگ.

(اَلسِرب (ج) أَسْراب): دڵ.

(فُلان واسِعُ السِربِ): فیسار دڵگوشادەو مێشکی حەواوەیە.

(اَلسَرَب (ج) أَسْراب): ١-کونە درندەو جانەوەر ٢-چاڵی ژێرزەوی.

(اَلمُنْسَرِبَة): ڕێگەیەک یان دارشتنێک شێوازێک بێمەبەست بچێتە کارو شێوەیەکی هونەری و یان شتیترەوە.

٤-(سَرِبَخَ-الرَجُلُ): ١-کابرا جرپنانەو هەڵەشانە جووڵایەوە ٢-سووک ڕۆیشت ٣-بە نیوەڕۆ ڕۆیشت/ لە نیوەڕۆدا کەوتە ڕۆیشتن.

(اَلسَرْبَخ): زەویەکی فراوان کە تیایدا سەردەرنەکەیت.

(قَفرٌ سِرباخٌ ومُسَربَخٌ): زەوییەکی دووری وا تیایدا سەردەنەکەیت.
٥-(سَربَلَ- ه): جلی لەبەر ئەو کرد.
(تَسَــرْبَلَ بِالسِــربالِ): جلەکەی لەبەر کرد/ پۆشی.
("تَسَــربَلَ- الرُجُــلُ") (عاميــة): شـلەژاو چەواشە بوو نەیزانی چی بکات.
(اَلسِربال (ج) سَــرابيل): کراس و دیزداشەو هەر پۆشاکێك کە بپۆشرێت.
سرت: (اَلسِرتيفيكا): بڕوانامەی قوتابخانەی سەرەتایی.
سرج: ١-(سَرَجَ. سَرْجاً): درۆیکرد.
(سَرِج. سَرَجاً): درۆیکرد.
(سَرَّجَ- الحَديثَ): قسەکەی یان فەرموودەکەی هەڵبەست.
("سَــرَّجَ عَلَــيَّ اُسْــروجَةً"): درۆیەکــی بۆ هەڵبەستم.
("إنَّه لَيُسَــرِجَ الأَحاديث تَســريجاً"): قسەی درۆو فیشاڵی چاك هەڵدەبەستێت و دەیکات.
(تَسَــرَّجَ- عليــه): درۆی دەربــارە کــردو هەڵبەست.
(اَلسَــرَّاج): قسەهەڵبەســت/ درۆ هەڵبەست/ درۆزن.
(اَلأُسْرُوجَة): درۆ.
٢-(سَــرَجَ- المَراَةَ شَــعْرَها. سَــرْجاً): ژنەکە قژەکەی هۆنییەوە/ کردی بە پرچ.
(سَــرِجَ. سَــرَجاً): رووی جوانبــوو شــێوە شیرینبوو.
(سَرَّجَ- الشَيءَ): شــتەکەی جوان و چاککردو رێکیخست.
("سَرَّجَ اللهُ أَمْرَكَ"): خودا کارەکەت بۆ سازو لەباربکات و رۆشنایی تێبخات.
(-هُ اللهُ): خودا سەریخست.
(-الشَعَرَ): قژەکەی هۆنییەوە.
("سَــرَّجَ الثَــوبَ"): جلەکــەی شــاش دروو (راستیەکەی ئەوەیە بڵێیت: (سَرَّجَ- هُ).
٣-(أَسْــرَجَ- الفَــرَسَ): چارەوێکەی زینکرد/ زینی لێنا.
(اَلسَرْج (ج) سُرُوج): ئەوەی لە وڵاخ دەنرێت/ زین.
("مالَ سَرْجُكَ"): زینەکەت خوار بووە. ئێمە دەڵێین: بارەکەی خواربووە لە بۆ شــەرزەیی کارو را بوودەڵانە.
(اَلسَــرَّاج): زینســاز/ زینــکار/ زینــدروو/ سەرراج.
٤-(أَسْــرَجَ- السِــراجَ): چراکەی داگیرساند/ هەڵگیرساند/ چراکەی هەڵکرد.
(السِــراج (ج) سُــرُج): چرا قاپێکە/ قوتیلە پلیتەی تێهەڵدەکێشن و نەوت یان جۆرە شلە رۆنێکی تێدەکرێت و سەری پلیتەکە دەگرێت ئیتر شەوقدەداتەوە.
(سِــراجُ اللَيــل (ج) = الحُباجِــب): گوڵــە

ئەستێرە.

(اَلسِـرِج): ڕۆنـی کونجـی پێشـیدەوترێت (الشِیرِج).

(اَلمَسْرَجَة (ج) مَسارِج): تەختە چرا/ چراگا، ئەوەی چرای دەخەنە سەر.

(اَلمِسْرَجَة (ج) مَسارِج): چرا.

٥-(اَلسُـرَیجیَّات): شمشێری‌سُرَیج: بە ناوی پیاوێکەوە ناونراوە کە ناوی(سُـرَیج) بووە، زۆر شارەزاو کارامە بووە.

٦-(اَلسِرْجِن والسِرْجِین والسِرجُون= الزبل (فارسیة): پەیین.

سرح: ١-(سَرَحَ- تِ المَواشِيَ. سَرْحاً وسُرُوحاً): ئاژەڵەکان چوونە لەوەڕ.

(-السَیلُ): لێشاوەکە خۆش‌و ئاسان ڕۆیشت.

(-المَواشِـيَ سَـرْحاً): ئاژەڵەکانی بەرەڵا کرد بلەوەڕێت.

(-هُ): ناردی.

(-مافي صَدرِهِ): چی لە دڵدا بوو هەڵیڕشت.

(سَرِحَ- الرَجُلُ سَـرَحاً): بۆ جێبەجێکردنی کارەکانی ڕۆیشتە دەرەوە.

(سَـرَّحَ- المَواشِيَ): ئاژەڵەکانی بەرەڵاکردو بۆ لەوەڕ کردنیە دەرەوە.

(-القَومَ): خوێشـگەلی ناردو بەری بۆ بەرەڵا کرد.

(-الزَوجَةَ): دەستبەرداری ژنەکەیبوو/ تەلاقیدا.

(اَلسَراح): دەستبەردارکردن/ تەلاقدان.

(-إلَیهِ رَسُولاً): فرستادەیەکی نارده لا.

(-اللهُ فُلانـاً لِلْخَیرِ): خودا فیسـاری لە کاری چاکەدا سەرخست.

(-الشَعرَ): قژەکەی داهێنا.

(-الأَمرَ): کارەکەی ئاسانکرد.

(-عَنهُ): گرێـی کارو ژیانی بـۆ ڕەواندەوە/ گرێی دڵی ڕەواندەوە.

(إِنْسَـرَحَ-تِ الدابَّـةُ): چوارپێکـە تونـدو خۆشڕەوت‌و ڕەوان ڕۆیشت.

(-الرَجُلُ): ١-لەسەر گازپشت لێیکەوت‌و لنگی بڵاوکردەوە ٢-خۆی ڕووت‌و قووتکردەوە.

(تَسَـرَّحَ مِنَ المَکانِ): لە شوێنەکە دەرپەڕی/ چووە دەرەوە.

(-عَنهُ): گرێی دڵی بۆ ڕەوایەوە/ لە گرفتاری ڕزگاربیبوو.

(-الکَتّانُ): کەتانەکە شیبووەوەو لێکترازا.

(اَلسَـرْح) (مـص) (ج) سُـروح): ١-ئـاژەڵ ٢-حەشـوەی خانـوو ٣-هەمـوو درەختێکـی بێدرك.

(سَـرَحَة): ١-ئاژەڵێـك ٢-حەوشـەیەکی ماڵ ٣-درەختێکی بێدرك.

(خَیـلٌ سُـرُعٌ وناقَـةٌ سُـرُحٌ): ئەسـپێك‌و مێحوشترێکی خێراو خۆشڕەو.

(مَشْیَةٌ سُرُحٌ): ڕۆیشتنێکی ڕەوان‌و ئاسان.

(عطاءٌ سُرُحٌ): بەخشینێکی خێرا/ زوو.

(اَلسـارِح (فا) (م) سارِحَة): ١-شوانی حوشتر

لەومەڕین ٢-ئاژەڵ.
("مالُه سـارِحةٌ ولا رائِحَة"): هیچ شـتێکی نییه.
(ألسَـراح): ١-بەرەڵاکردن ٢-دەسـتلێبەردانی ژن/ تەڵاقدان.
(تَسریح): بەردان/ بەرەڵاکردن.
("إفعَلْهُ فِي سراحٍ ورَواح"): بە بێگیروگرفتو بە ئاسانی کارەکە ئەنجامبدە.
(ألسَـریح مِنَ الأُمور) ١-کاری ئاسانو سووک ٢-پەلەلێکراو.
(-مِنَ الخَیل): ئەسپی ڕووت/ بێزینو جل.
(ألسَریحَةُ (ج) سَرائِح): ١-چەرمێك کە پێڵاوی لێ دروسـتبکەن ٢-پارچە جلێك ٣-باریکە ڕێی ناوزەبەنگو بێشەڵان.
(ألمِسْـرَح مَسارِح والمِسْرَحَة): هەموو شانەیەك، شانەی سەرو شانەی کەتانو خوریی موو و لۆکە شیکردنەوە.
(ألمَسْرَح (ج) مَسـارِح): ١-لەومەڕگا ٢-شانۆ کە شانۆگەریی لەسەر دەنوێنن.
(ألمَسْـرَحِیَّة): شـانۆگەرییەکە پەخشانە یان هەڵبەسـتە یان پەخشانو هەڵبەستە پێکەوە لەسەر شانۆیەکە دەنوێنرێت.
(ألمُنسَـرِح): یەکێکە لە کێشـەکانی شـیعری عەرەبـی کـە ئاوایـە: مُسْـتَفعِلُن فاعلاتُ مُفتَعِلُن.
(ألسِـریاح- مِـنَ الخَیلِ): ئەسـپی تیژڕەو/ خێرا.
(رَجُلٌ سِریاحٌ): پیاوی لۆقنو درێژ.
٢-(ألسَـرْحَة) (ح): ماکەرێـك کە کاتی فاڵی هاتبێتو ئاوس نەبووبێت.
(ألسِـرحان (ج) سِراح وسَـراح وسَراحین) (ح): ١-گورگ ٢-(ح)شـێر ٣-ناوەڕاسـتی گۆل/ حەوز.
(ذَنَبُ السِرحان= الفَجرُ الکاذِب): کازیوە.
(ألسِـرحانَة) (ح): ١-گورگەمـێ ٢-مێشـێر/ شێرەمێ.
٣-(ألسُـرحُوب (ج) سَـراحیب): ١-چەقەڵ ٢-بالابەرزێکی ئەندام ڕێکوپێك/ شۆخ.
٤-(ألسِرحال) (ح): گورگ.
الملحق:
سـرح: (ألتَسـریحَة): شـانەکردنی قـژو داهێنانیو چین چینکردنیو ڕێکخسـتنی بە شێوەی تایبەتی.
(تَسریحَة المَوسِـم): ڕێکخستنو نواندنی قژ بەپێی بۆنەو دەم ڕێکخستنێکی بالای قژ.

سرد: ١-(سَرَدَ- الدرع سَرْداً وسِراد): زرێکەی چنی.
(-الجِلْدَ): پێسـتەکەی بە دروشـە کونکردو درووی.
(- الشيءَ): شتەکەی کونکرد.
(سَرَّدَ وأسْرَدَ- الأدیم ونَحْوَهُ): چەرمەکە یان شیتوەهای کونکردو درووی.

(تَســرَّدَ- الدُرُّ): دورمكه يان مرواريیەكه له دەزووەكەدا رستیبەست.
(تَســرَّدَ دَمْعُهُ كَما تَسَرَّد اللؤْلؤ): فرمێسكەكانی هۆنهۆن هاتەخوارێ وەك مرواری رستەیانبەست.
(اَلسَــرْد) (مص): ناوی هەمـــوو زرێیەك یان قولفەیەكە/ ئەلقەیەكە.
("نُجومُ سَرْدٌ"): رستە ئەستێرە.
(اَلسَرَّاد): زرێسازو قولفەساز/ ئەلقەساز.
(اَلسِراد والسَريد): درەوش و كونكەرە.
(اَلمِسْــرَد): ١-درەوش و كونكەرە ٢-زمان ٣-سۆلی یان پێلاوی ئاوزەنگیدار ٤-بێژنگێكی كونگەورە/ درشت/ كەو (عامیە).
(اَلمَسْرود والمُسَرَّد والمَسْرودَة): زرێ.
٢-(سَرَدَ الحَديثَ أَو القِراءَة. سَرْداً وسِراداً): قسەكەی چاك گێرایەوە یان خوێندنەوەكەی چاك خوێندیەوە.
(-الصَومَ): رۆژووەكەی تا سەر گرت.
(-الكِتابَ): كتێبەكەی خێرا خوێندەوە.
(سَرَدَ وسَرِدَ. سَرَداً): سەرومر رۆژوویگرت و بردیە سەر.
(اَلسَــرد) (مص): پەیدەرپــەی ئەنجامدان و كاركردن/ شوێنكەوتنی كار.
٣-(سَــرَّدَ وأَسْــرَدَ- النَخْــلُ): بێناویــی دارخورماكــەی كزكــردو بەرەكــەی وشــك هەڵێنا.
(اَلسَراد): سیسبوونی بەری دارخورما بە هۆی بێناوییەوە.
٤-(اَلسِــرداب (ج) سَــراديب) (فارســية): ١-سارداو/ ژێرزەمین.
٢-(سَرَب): قومووشێكی ژێر زەمینە كە لێوەی بچێتــە دەرەوە ٣-(ع ا) تاقبەندی قەلایەك كە خەڵك لە بۆمبا بپارێزێت.
٥-(سَرْدَجَ- هُ): پشتگوێیخست/ بە تەنگیەوە نەهات/ بە دەربەسیەوە نەهات.
٦-(اَلسِرداح (ج) سَرادِح وسَراديح): كۆمەڵی ماندوو برسی كاروان.
(سِرداحه): هێشووە خورمای خراپبوو.
(أَرضٌ سِرداحٌ): زەوییەكی تەختی بەربلاو.
(اَلسِرداح والسِرداحَة (ج) سَرادِح وسَراديح): مێحوشتری درێژ (وتراوە) زۆر توندوتیژ.
٧-(سَــرْدَقَ- البَيــتَ): چــادری بەســەر خانووەكەدا هەڵدا.
(اَلسُرادِق (ج) سُرادِقات): ١-دەوار كە بەسەر حەوشەی خانووەكەدا هەڵدەدرێت ٢-رەشماڵ/ چادر/ دەوار ٣-تۆز یان دوكەڵی بەرزەوەبووی شت و سوورگرتوو/ دەورگرتوو (فارسیە).
٨-(اَلسَــردين) (ح) (فرنسية): زەردە ماسی جۆرە ماسییەكی بچووكە دەكرێتە شلە رۆن و خوێوەو دەكرێتە قوتووەوە.
سرس: (سَــرِسَ. سَرَســاً): ١-بەدرەوشتبوو/ سەرســەریبوو ٢-ژێرو بەر برشــتبوو و كە لە پێشدا نەفامبوو/ تێنەگەیشتوو بوو.

(أَلسَـــرِيس): وريـــاو زيرەكێك كـــە بە تەنگ ئەوەوە بێت كە بە دەستيەوە بێت.

٢-(سَرْسَـــرَ- الشِـــفْرَةَ): دەمـــی كێـــرد يان شمشێرەكەی تيژكرد.

(أَلسُرسُـــور): ١-گيرفـــان ٢-دۆســـتانی نزيك‌و تايبەت.

("هُوَ سُرسُـــورُ مالٍ"): ئـــەو خەمڵێنەری داراو پارەيە دەزانێت چاكی هەڵسووڕێنێت ٣-هوشيار/ زرنگ.

٣-(أَلسِرسام) (فارسية): لووبەكە لە پەردەی مێشك دێت. تا دێنێت‌و مێشك تێكدەدات.

سرط: ١-(سَرَطَ وسَرِطَ وتَسَرَّطَ واسْتَرَطَ- الشَيء. سَرَطاً و سَرَطاناً): شتەكەی قووتدا.

(إِنْسَـــرَطَ- الشَّـــرابُ في حَلْقِهِ): شەربەتەكە ئاسان بە گەرويدا ڕۆيشتە خوارێ.

(أَلسِراط): ڕێی خۆش‌و ديار ڕاستەڕێی ئاشكرا (چونكـــە ئەوەی پيـــادا بـــڕوات وەك پارووی گەروو زوو ونـدەبێت‌و بە ئاســـانی دەڕوات. لە (ســـتراتا)ی لاتينيەوە وەرگيراوە كە واتاكاكەی (ڕێی قيرتاوكراو)ە.

(أَلسُـــراط- مِنَ السُيوف): شمشـــێری بڕەر/ تيژ.

(أَلسُـــراطِيّ): ١-شمشـــێری تيژی بڕەر ٢-زوو خۆشقووت/ زۆرخۆر.

(أَلسُرَط): تيژڕەو.

(أَلسُـــرَط والسِرواط والسُـــرَطَةَ و والسَرَّاط والسِرطِيط): خێراو زۆر حەلووش/ بەخۆرا/ زۆرخۆر.

(أَلسُـــرَيطَی): ١-خۆشـــقووتدان/ زۆرخۆريی قووتدان.

(أَلسَرَطان): تيژڕەو.

(فَرَسٌ سَرَطانٌ أَو سَرَطانُ الجري): چارەوێيەكی تيژڕەو.

(أَلمَسْرَط): گەرو/ قورگ.

(أَلمِسْرَط): ١-گەروو/ قورگ ٢-خێراخۆر.

٢-(أَلسَـــرَطان) (ح): ١-قرژاڵ لـــە زيندەوەرە توێكڵدارەكانە ١٠ لاق‌و كلك كورتە زۆر جۆری هەيـــە زۆربەی لە كەنـــار دەرياكانـــدا دەژی هەندێكيان لە ئاوە شيرينەكاندا دەژی. زۆريان دەخورێـــن خەڵكـــە ڕەشـــۆكەكە پێيدەڵێـــن: (سَلطَعُون).

(أَلسَـــرَطان النَهري) (ح): قرژاڵـــی ڕوبار لە توێكڵـــدارە دەلاقەكانەو كلكـــدارە لە قرژاڵيتر بە كلك جيادەكرێتەوە بۆ گۆشتە خۆشەكەی ڕاودەكرێت ٢-فك: برجـــی قرژاڵ برجێكە لە ئاســـماندا. ٣- (طب) نەخۆشيی شـــێرپەنجە. گرێيەكـــە لـــە لەشـــدا پەيدادەبێـــت ڕەگ پەيدادەكات‌و بەلەشدا بڵاودەبێتەوە وە لاقی قرژاڵە.

٣-(سَرطَعَ): تۆقی‌و تيژ تا توانی ڕايكرد.

٤-(أَلسَـــرطَل): درێژێكی شـــپرزە سروشت‌و ڕەفتار.

٥-(اَلسَرطَم= السَـرطَل): درێژی سروشتو رەفتار شپرزە.

(اَلسَرطَم والسِرطِم): زۆرخۆر.

(سَرِعَ وسَرُعَ. سُرْعَةً وسِرْعاً وسَرَعاً وسِرْعاً و سَرْعاً وسَراعَةً): خێرابوو/ گورجیکرد.

(سارَعَ- إلَيهِ): پەلەی بۆ لایکرد.

(-فِي الأمرِ): دەسـتوبردی لە کارەکەدا کردو کۆششیکرد.

(أسْرَعَ- فِي المَشي): خێراڕۆیشت/ پێیەهەڵگرت.

(تَسَـرَّعَ- الأَمـرُ): کارەکـە/ زوو ئەنجامدرا دەستوبردی تێدا کرا.

(-إلى الأمرِ): زوو دەسـتی بـە کارەکە کردو پەلەی تێداکرد.

(تَسـارَعَ- إلى الأمرِ): زوو دەسـتی بە کارەکە کردو پەلەی تێداکرد.

(اَلسَرِع): خێرا/ گورج/ چابوك بە پەلە.

(سَـرْعان وسِـرْعان وسُـرعان): پەلە بکە. خێرابکە دەستوبردبکە.

(سُرعانَ القَومُ): خوێشـگەل خێرابکەن. بۆ سەرسوڕمانیشە.

("لَسُرعانَ مافعلت"): ئای چ زوو کارەکەتکرد.

(اَلسَـرعان (م) سَـرعی): خێـرا/ چابوك/ گورجو گۆڵ.

(سَرَعانُ وسَرْعانُ القَومِ أو الخَيلِ): بەرایی/ پێشـەنك: پێشـکەوتووەکانی خوێشگەل یان ئەسپ.

("جـاءَ فِي سَـرَعانِ النـاسِ"): لـە پێـش خەڵکەکەوە هات/ پێشەنگی خەڵکەکە بوو.

(اَلسَـريع (ج) سُـرعان (م) سَـريعَة (ج) سِراع): بە پەلە/ خێرا/ گورج/ چابوك.

(اَلمُسْرِع): پەلەکەر/ خێرا/ چابوك.

(اَلسَـريع): جۆرە کێشێکی شیعری عەرەبییە کێشەکەی (مُسْتَفعِلُن. مُسْتَفْعِلُن. فاعِلُن).

(المِسْـرَع والمِسراع (ح) مسـاريع ومسارع): چابوك لە (چاکەو خراپەدا/ خێرو شەڕدا).

٢-(اَلسَرْع (ج) سُـرُوع): پەلی ناسكو تازەو تەڕی مێو یان هێتر.

(اَلأَساريع): هێڵو ڕێی سەرکەوان.

(اُسْرُوع ويُسْرُوع (ج) أساريع) (ح): کرمێکی سەرڕەشی لەش سوورە: کرمۆکە، سەرەمێکوتە بێچووی بۆقە.

٣-(اَلسُرْعُوفَة) (ح): کوللە حاجی مێروچەیەکی درە لە باڵڕاستەکانە لە وڵاتە فێنكو گەرمەکاندا دەژی لەسـەر ڕووەكو دار خۆی مەڵاسدەکاتو ڕاوی جانەوەرە وردەکان دەکات.

الملحق:

سرع: (اَلتَسـارُع) (مص) (حي) = العَجَلَة): پڕتاویـی/ خێرابوونی تەنێکی بزواو بە پێی کات بزواندنی/ لە چاو کاتی جوولەیدا.

(العجلة): تاودان/ پڕتاویی.

(دوَّاسَة التَّسارُع): پایدەری تاودان یان بەنزین وەك لە پاسکیلو ئۆتۆمبیلدا هەیە.

سرغ: ١-(سَرِغَ. سَرَغاً): هێشووه ترێكەی بە لاسكەكەوە خوارد.

(ألسَرغ (ج) سُرُوغ): پەلی مێو.

٢-(ألسَرغاسُو (ن): قەوزە بۆرە/ قەوزەیەكی گەورەیە لە دەریا گەرمەكاندا دەژی بە تایبەتی لە كەنارەكانی ئوستەراليا كۆمەڵێكی گەپ كە شەپۆلەكانی دەریا هەڵیانكەندووەو رایانداوە بۆ بەشـێكی هێمنی دەریـای ئەتڵەنتیك كە بەسەر ئاوەكەوە دەژیو گەشەدەكات.

(ألسُرغوس) (ح): جۆرە ماسییەكە لە كەناری دەریای سپیشدا دەبینرێت.

سرف: ١-(سَرَفَ ـت السُرفَةُ الشَجَرَةَ. سَرْفاً): گەڵای درەختەكەی خوارد.

(-تِ الأُمُ وَلَدَهـا): دایكەكـە كوڕەكـەی بەشیردانی زۆری نەخۆشیخستو تێكیدا.

(سَـرِفَ- الطعـامُ. سَـرَفاً): خواردنەكە بە شێوەیەك برزكا وەكو كرم خواردبێتی وابوو.

(ألسُـرفَةُ): كرمۆكە (ح). كرمۆكەیەكی سەر رەشـەو لەشـی سـوورە. خانوویەك بۆ خۆی لـە چڵۆكـە دروسـتدەكات بـە لیكـی خۆی بەیەكیانەوە دەنووسـێنێتو دەچێتە ناویو لەناویدا دەمرێت.

("أصنَعُ مِن سُرفَة"): لە كرمۆكە وەستاترەو شارەزاترو كارامەترە.

(ألسُرفَة أو الأُسْـرُوع) (ح): كرمـی پەپوولە واتا كرمۆكـەی باڵپوولەكەیی لەسـەر گەڵاو میـوەو گەڵێـك مـادە ئەندامـی دەژی. بـە زۆری زیانبەخشـە بـەڵام هەندێكیان نرخو بایەخیان هەیە لەبەر ئەوەی داوی ئاوریشـم بەرهەمدەهێنن.

(ألسَرَاف): خواردنی گەڵا لە لایەن كرمۆكەوە.

(أرضٌ سَرِفَةٌ): خاكێك پڕبێت لە كرمۆكە.

(ألسَريف): ریزە مێو.

٢-(سَـرِفَ- الأَمـرَ سَـرَفاً): ١-كارەكـەی پشتگوێخست ٢-نەیزانی ٣-هەڵەی لە كارەكەدا كرد.

("مـافي عَطائِهِـم مَـنٌ ولا سَـرَفٌ"): لـە بەخشـینەكەیاندا بـە هەڵـەدا ناچـن بەو كەسـەیدەدەن كە هەڵدەگرێتو ئەو كەسانە بێبەش ناكەنو بەوانەی نادەن كە هەڵناگرن.

(أَسْـرَفَ في كذا): ١-لەو شتەدا دەستبڵاویكرد ٢-هەڵەیكرد ٣-نەزانییكرد بێئاگاییكرد.

مُسـرِف: هەڵـەكار ٢-نـەزان/ دەسـتبڵاو ٣-بێئاگا.

(ألسَرَف): ١-هەڵەكردن ٢-بێئاگایی.

(رَجُـلٌ سَـرِفُ الفُؤاد): پیاوێكـە بێئاگا (لە گوێی گادا نوستوو).

(سَـرِفُ العَقل): حەپـۆل/ بێهۆشو گۆش/ بێمێشك یان ئاوەزكەم.

٣-(سَـرِفَ- القَومَ. سَـرَفاً): لە خوێشـگەل تێپەڕی/ ڕەتبوو.

(سَـرِفَ الرَجُـلُ بِالخَمـرِ): خـووی بـە

مەیخواردنەوەوە گـرت/ بێمەی هەڵێنەکرد/
کوژراوی مەیخواردنەوە بوو.

(أَسْــرَفَ- المـــال): (ســامانەکەی/ داراکەی)
تەخشانو پەخشانکرد/ لەبەردیدا.

(- في كـــذا): لــەو شــتەدا زیادڕەوییکردو لە
ئەندازە بەدەریکرد.

(اَلسَّــرَف): ١-بەفیڕۆ لەدەستدان ٢-لە ئەندازە
تێپەڕکردن ٣-زیادڕەویی.

("أَكَلَهُ سَرَفاً"): بە پەلە خواردنەکەیخوارد.

(اَلسَّرُوف): بەهێزێکی مەزن.

سرق: ١-(سَرَقَ- مِنهُ الشيءَ وسَرَقَ- هُ الشيءَ
سَــرَقاً وسَرَقاً وسَرِقَةً وسَــرَقاناً): شتەکەی
لێدزی. بەدزیەوە بە فێڵ شتەکەی لێبرد.

("سَــرَقوا لَيلَــةً مِــنَ الشَّــهرِ"): شــەوێکی
مانگەکەیان بە خۆشی لێبردەسەر.

("سَرَقتني عَيني"): چاوم بێئاگایکردم.

(سَــرِقَ- الرَجُلُ): دزی لــە پیاوەکە کراو دز
چووە سەر ماڵەکەی.

(-صَوتُهُ): دەنگی نووسا/ گیرا.

(مَسروقُ الصَوت): دەنگنووساو/ دەنگیراو.

(سُرِقَ- الشيءُ. سَرَقاً): شتەکە ونبوو/ ڕەش
ڕاهات.

(-ت مَفاصِلُهُ): جومگەکانی شلبوو/ کزبوو/
لاواز بوو.

(سَرَّقَ- هُ): کردی بە دز/ بە دزیدانا.

(-الشيءَ): شتەکەی دزی.

(سارَقَ- هُ النَظَرَ): بێئەوەی کەس پێیبزانێت
بە دزییەوە تەماشــای یەکتریانکرد بە تیلەو
بە دزییەوە تەماشای یەکتریانکرد.

(-النَظَــرَ إِلَيــهِ): چاوەچــاوی ئەوەیبوو بە
دزییەوە تەماشــایەکی بکاتو ناگای لە خۆی
نەبێت.

(تَسَرَّقَ): وردە وردە دزییەکەیکرد.

(-النَظَرَ أَو السَــمْعَ): بــە دزییەوە تیلەیکرد
یان گوێی بۆ هەڵخست.

(إِنْسَرَقَ- عَنهُ): لێیکشایەوە.

(-ت مَفاصِلُــهُ): جومگەکانــی بێهێز بوون/
لاواز بوون.

(إِسْتَرَقَ- مَنهُ الشيءَ): شتەکەی لێدزی.

(- السَــمْعَ): بــە دزییــەوە گوێی هەڵخســت
گوێیگرت.

(-الكاتِبُ بَعــضَ المحاســبَات): ژمێریارەکە
هەندێك ژمارەو ژمێرەی شاردەوە.

(اَلسَرِقَةُ) (مص): دزین/ شتی دزراو.

(اَلســارِقُ (ج) سَرَقَة وسُرَّاق وسارِقون) (م)
سارِقَةُ (ج) سَوارِق) (فا): دز.

(اَلسَوارِق): کۆتو زنجیر.

("عَضَّت بِهِ السَّــوارِقُ"): کۆتەکان گەستیان،
برینداریانکردو پەرێشانیانکرد.

(اَلسَرَّاق): دزی چابوك/ باشدز.

(اَلسَروق) (ج) سُرُق): دز.

(اَلسُراقَة): شتی دزراو.

(اَلْمُسْـتَرِق) (فا): ١-لاواز/ بێتـین ٢-ناتەواو/ بەکەموکوور ٣-گوێهەڵخەر.
(مُسْتَرِقُ العُنُق): ملکورت.
٢-(اَلسَـرَقَةُ (ج) سَـرَق) (فارسیة): پارچە ئاوریشمێك.
٣-(اَلسُرقُع): ترشەمەی.
٤-(اَلسَرقین والسِرقین) (فارسیة): پەیین یا خۆڵو خاشاك.
الملحق:
سرق: (اَلسَرَّاقَة): مشارێکی دەمپانی دەستیی.
سرك: (سَرِكَ. سَرَكاً): لەشی بێهێزو لاوازبوو/ پووکایەوە کە لە پێشدا بەهێز بوو.
(سَـرْوَكَ وتَسَـرْوَكَ): لـە لاوازیـدا یان لە شەکەتیدا خاوو سست ڕۆیشت.
سرم: (سَرَّمَ- هُ): لەتیکرد/ کوتیکرد.
(تَسَرَّمَ): لەتلەتبوو.
(اَلسُرم (ج) أَسرام) (ع ا): کۆم/ قنگ.
(اَلصُرم) (عامیة): کۆم.
(اَلسَرَم): ئازاری کۆم.
(اَلسُـرْمان والسِـرْمان) (ح): زەردەواڵـەی ڕەشو زەردکەپیسە.
٢-(اَلسَرموجَة) (فارسیة): جۆرە قۆندەرەیەکە.
(اَلصِرمایَة) (عامیة): هەر ئەو پێڵاوەیە.
٣-(اَلسَرْمَد): هەمیشەیی/ نەبڕاوە/ نەمر.
(لَیلٌ سَرمَد): شەوێکی نەبڕاوە/ درێژ.
(اَلسَرمَدِيُّ): تا هەتا/ بێسەرەتاو بێکۆتا.

٤-(تَسَرمَطَ- الشَعرُ): قژەکە تەنكو کەمبوو/ رووتایەوە.
(اَلسَرمَطوالسُرامِطالمُسَرْمَطوالسَرْمطیط): هەموو شتێکی درێژ.
(اَلسَرَوْمَط): ١-هەموو شتێکی درێژ ٢-هەموو سەرپۆشاکێك یان سەرپۆشێك کە لە شتێکەوە بئاڵێنرێت.
("رَجُلٌ سَرَوْمَط"): پیاوێك کە هەموو شتێك قووتبدات/ لرف لێبدات.
٥-(اَلسِرْمَق) (ن): سپێناخەکێویلە سەوزەیەکە لە باخـدا دەروێنرێت گەڵاکـەی دەکرێت بە زەڵاتە تۆوەکەی بۆ ڕەوانکردنو پێرشـادنەوە بەکاردێت.
(اَلسَرْمَقیات): پۆلە سەوزەیەکە دوو خەپلەن وەك پێڤـازو سـپێناخو قەڵێـە کـە لە گوێ دەریادا دەروێتو هیتریش.
سـرە: ١-(سَـرهَدَ- السَـنامَ): کۆپـارەی حوشترەکەیبری.
(-الصَبيّ): خواردنی باشـی بە کۆرپەکە داو باش گۆشیکرد/ خەپەرەیکرد/ قەڵەویکرد.
(اَلسَرهَد): بەزی کۆپارەی حوشتر.
(ماءٌ سَرهَد): ئاوێکی بێشومار/ زۆر.
(اَلْمُسَرْهَد) (مفع): قەڵەو.
٢-(سَـرْهَفَ- الغـذاءَ): خواردنەکـەی چاك پەروەردە کردو پێکەیاند.
(-الصَبِيَّ): خواردنی باشـی بە کۆرپەکە داو

خەپەرەیکرد.
سـرا: ١-(سَرا وسَرُوَ وسَرِيَ سَـرْواً وسَراوَةً وسَراً وسَرَىً وسَراءً): بەخشندەو مەردبـوو/ جوامێر بوو.
(سَرِّيَ): بەخشندەو مەردو بەویژدانبوو.
(سُرِّيَ- القَومُ): جوامێری قەومگەل کوژرا.
(سارى- هُ. مُساراةً): شـانازیان بەسەریەکدا کرد.
(تَسَرَّى. تَسَرِّياً): ١-خۆی بە خاوەن ویژدانو مەردو بەخشندە پیشـاندا ٢-کەنیزەکێکی بۆ ماڵەکەی راگرت.
(إِسْتَرى إِسْتِراءً): هەڵیبژارد.
(-المَـوتُ القَـومَ): مەرگ جوامێـرو مەردی خوێشگەلی هەڵبژارد.
(اَلسَـرْو) (مـص): ١-چاکـە/ پیاوەتیـی ٢-بەخشندەیی مەردایەتی.
(اَلسَراة (ج) سَرَوات): ١-پشت ٢-لای نیوەڕۆ.
(-مِنَ الطَريق): نەوسـەری ڕێگە ناوەراستی ڕێگە.
(سَـرَواتُ القَـوم): سـەرومرو گەورەکانـی خوێشگەل.
(اَلسَـرِي (ج) سُرىً وسُراة وسَـراة وأَسْرِياء وسُـرَواء (م) سَرِيَّة (ج) سَـرِيَّات وسَرايا): ١-مەردێکـی بـە ویژدانـی خاوەنشـکۆ. یان جوامێرێکی مەرد.
(اَلسَراة): بڵندییو بەرزیی.
(اَلسَرِيّ): سەردارێکی شکۆداری بەخشندە ٣- هەموو شتێکی باش.
٢-(سَـرا-تِ الجَرادَة. سَرْواً): کوڵلەکە گەرای رشت.
(اَلسِروَةُ) (ح): کوڵلە کاتێك هێشتا کرمەبێت.
٣-(سَر وسَـرَّى وأَسـرى الثَوبَ عَنهُ. سَرْواً وتَسرِيَةً وإِسـراءً): جلەکەی (لەبەرداکەند/ لێکردەوە).
(سُرِيَّ وانْسَرى- عَنهُ الهَمّ. إِنْسِراءً): خەفەتو پەژارەکەی لە دڵ دەرچوو/ رەوییەوە.
٤-(اَلسَرو) (ن): ١-درەختی سەرو لە کۆمەڵەی سـنەوبەرە هـەر لە کۆنـەوە بـۆ رازانەوەو جوانیی لە باخچەو گۆڕستانەکاندا دەروێنرێت یان بۆ پەرژینی کشـتەکان بۆ لە با پاراسـتن دەروێنرێـت ٢-(مو) دەلاقەیەکە کە خڕ نییە لە سنوقی دەنگدەرەکەدایە.
(اَلسَـرْوَة والسُـرْوَة و السِـروَة (ج) سـرِى وسُرىً): کورتە تیر وتراویشە تیری نووکپان.
(اَلسَروِيَّة): بەشـێکە لە کۆمەڵەی سنەوبەر کە سەروو سوورەچنارو دارمازوو دەگرێتەوە بـەلام هەندێـك رووەکـزان کردوویانـە بە کۆمەڵەیەکی جیاو سەربەخۆ.
٥-(سَرْوَلَ- هُ): شەرواڵی پێ لەبەرکرد.
(تَسَرْوَلَ): شەرواڵی لەبەرکرد.
(اَلسِرْوال والسِرْوالة والسِروِيل) (ج) سَراوِيل وسَـراوِيلات) (فارسية): شەرواڵ (وشەیەکە

مێیە بە نێریش دەکرێت).

(فَرَسٌ مُسَرْوَل): چارەوێیەکە تا سەروو ڕانو بازووی سپییە.

(حَمامَةٌ مُسَــرْوَلَة): کۆتری پەرلەپێ (وەکو شەرواڵی لەپێکردبێت.

ســری: ١-(سَــرَى واسْــتَرى سُــرىً وسِريَةً وسُــرْيَةً وسِرايَةً وسَرَياناً ومَسرىً): بە شەو ڕۆیشت/ شەوی بە کۆڵەوە گرت.

(سارٍ (ج) سُراة): بە شەو ڕۆیشتوو.

(-بِهِ): بەشەو بردی/ بە شەو ڕەواندی.

(سَــرَّى قائِدُ الجَيشِ): فەرماندەی ســوپاکە دەستە سەربازەکەی چەککرد.

(ســاری صاحِبَهُ): لەگەڵ هاوڕێکەیدا بەشەو ڕۆیشت/ شەوڕەویکرد.

(أسرى. إسراءً): بەشەو ڕۆیشت.

(-هُ وأَســرى بِــهِ): بــە شــەو ڕەوی پێکرد/ ڕەواندی.

(اَلسُرَى والسَرَيان والسُرْيَةُ): بە شەو ڕۆیشتن/ شەوڕەویی.

(إبنُ السُــرى): بە شــەو گوزارکەر/ بە شەو سەفەرکەر.

(اَلسَرَّاء): کەسێکە بە شەو زۆر گوزار بکات.

(اَلساري (فا) (ج) سُــراة): شەو ڕەوکەر/ بە شەو گوزارکەر.

(اَلساري والمُساري والمُسْتَري (ح): شێر.

(اَلســارِيَةُ): مێــی وشــەی (اَلسَــاري) ٢- شەوڕەوکەر.

(اَلسارِيَة (ج) سَوارٍ): ١-کۆمەڵێکی خوێشگەل کە بە شەو بڕوات ٢-هەور کە بە شەو بێت.

(اَلسَــرِيَّة (ج) سَــرايا): دەســتەیەکی سوپا (بۆیە وا ناونراوە چونکە بە شەو بە دزییەوە دەڕوات).

٢-(سَرى- الهَمُّ سُرىً وسَرْيَةً وسُرْيَةً وسِرايَةً وسَرَياناً ومسرىً): مەراقەکە لە دڵ دەرچوو/ ڕەوییەوە.

(سُرِيَ- عَنهُ): مەراقەکە یان تووڕەیی لەسەر لابرد.

(سَــرَّى- عَنهُ أو عَن قَلبِــهِ): مەراقەکەی لە دڵ دەرکرد.

٣-(ســری- عِرقُ الشَــجَرَةِ سُــرىً وسَــرِيَةً وسُرْيَةً وسِرايَةً وسَــرَياناً ومَسْرىً): ڕەگی/ ڕیشەی درەختەکە قوڵ بەزەوییەکەدا چوو.

(-الدَمُ في العروقِ): خوێنەکە بە دەمارەکاندا کشا.

("سَرى الجرحُ إلى النَفسِ"): برینەکە تەشەنەیکرد تا کوشتی.

(اَلأَمْــراض الســارِيَة) (طب): نەخۆشــییە (تەشەنەکەرەکان/ درمەکان) کە لە یەکێکەوە بــۆ یەکێکیتر دەچێــت یان بە شــێوەی پەتا دەبێت.

(اَلسَــرِيّ (ج) أَســرِيَة وسُــريان): جەم کە بچووکبێت.

٤-(أسرى- الرَجُلُ): ڕووەو بۆپە ڕۆیشت.
(ألسَراة): بۆپە.
(تَسَرَّى وانسَرى): خۆی بە بەخشەندەو پیاوچاك دەرخست.
(ألسَراة): بۆپەی/ لوتكەی هەموو شتێك.
(سَراةُ الجَبَلِ): لوتكەی شاخ.
(- الضُحى): سەرەتای چێشتەنگاو.
(السارِيَةُ (ج) سَوارٍ): لوولەك.
(ألسَّارِيَةُ عِندَ الملاحين): دنگەی ناوەڕاستی پاپۆر كە چارۆكەكانی پێ ڕادەگرن.
(ألسَري): جوامێری شكۆدارو بەخشندە/ پیاوچاك.
(ألمَسرى أَو اللاحِب) (ف): شوێنی هاتوچۆ.
٥-(ألسرِيَّة (ح) ألسِرْوة): كولله كاتێك كە لە شێوەی كرمدا دەبێت.
(ألسَرايَة والسَرايا (ج) سَرايات) (فارسية): ١-كۆشكی شا ٢-سەرای میری/ كارمەندان.
(ألسَرِيَّة (ج) سَرايا): نووكە تیرێكی خڕی بچووك.
٦-(ألسرِيالِيَّة): ڕێڕەوێكی وێژەییە ڕووی لەوەیە كە هیچ بە تەنگ گوفتەوە نەیەن و پشكۆی بخرێت ئەمە ساڵی (١٩٢٤)دا هات.
الملحق:
سري: (الإسراء): ١-بەشەو ڕۆیشتن ٢-ڕۆیشتنی بە شەوی حەزرەتی موحەممەد (ص) لە مەككەوە بۆ قودس بە سەرپەشتی ولاخێكەوە كە ناوی بوراق بوو.
٢-(ألإسراء): سورەتێكی قورئانە.
(ألسُّريانِيَّة): زمانێكی سامییە ئێستایش سریانیەكان و مەرونەكان و كلدانیەكان لە بەجێهێنانی پێویستیە ئاینییەكانیاندا بەكاریدەهێنن.

سب: (ألسَّاسَب والسَيسَب والسيسَب) (ن): درەختێكە تیری لێدروستدەكرێت.
(ألسَيسَبان) (ن): تەرەوو/ كفر. درەختێكە گەڵاپان گوڵ سپی و پان. تۆوەكەی بۆ هارینی بەردی میزڵدان بەكاردێت.
سط: (ألأَسَط): پیاوی لاقدرێژ.
(ألسُطُط): زۆردارەكان/ ستەمكارەكان.
مطب: (ألمَسْطَبَة والمِسْطَبَة (ج) مَساطِب): ١-سەكۆی دانیشتن ٢-دەستگاری ئاسنگەر.
٢-ألمَجَرَّة: بورجی كاكێشان/ ڕێگەی كاكێشان (فك) كۆمەڵە ئەستێرەیەكی زۆرن بە چاو نابینرێن و ڕووناكی دەدەن وەك پەڵەیەكی سپی گەورەن لە ئاسماندا ٤-هەژارخانە ٥-كاروانسەرا.
سطح: ١-(سَطَحَ- ەُ. سَطْحاً): پانیكردەوە/ هەڵیخست.
(سَطَحَ التينَ والعِنَبَ) (عامية): ١-هەنجیرەكەو ترێكەی هەڵخست ٢-دایبەزەوییدا/ تەختیكرد پاڵیخست و سواری بوو.
("ضَرَبَهُ فَسَطَحَهُ"): پیایدا كێشاو

تەختیکرد.

(-البَیتَ):١-سەری خانووەکەی گرت/ سەری خانووەکەی تەختو لووسو سافکرد.

(-الناقَةَ): مێحوشترەکەی خەواند/ پخدا.

(تَسَطَّحَ):١-تەختبوو/ کەوت بە زەویدا ٤-هەڵخرا.

(إنسَطَحَ):لەسەر گازپیشت ڕاکشاو جووڵەی لە خۆی بڕی. ٢-پانبووەوە.

(السَطْح (مص) (ج) سُطُوح):١-ڕووبانی خانوو ٢-هەموو شتێك بەرزبێتو سەرەکەی تەختبێت ٣-لای دانـاکان ئەوەیـە هەمـوو شوێنێکی ئەو شتە تەختبێتو بەرزیو نزمییان نەبێتو دەوترێت (بسیط): تەختی ڕاخراو.

(سَطحُ الجِلد) (طب):دەرەوەی پێستی لەش.

(اَلسَطیح):١-تەخت ٢-کەسێکە لەبەر بێهێزییو نەخۆشی/ هەڵسوکەوتی باش پێنەکرێت.

(اَلسَطیحَة والسَطیح):جەوەندە.

(اَلسُطاح الواحـدة سُطاحَة):ڕووەکێکە بەسەر زەویدا ڕاکشابێتو پانبووبێتەوە.

(اَلمِسْطَح):١-بانگردێن ٢-تیرۆکی نانکردن ٣-کۆڵەکەی/ ستوونی دەوار ٤-شوێنی هەڵخستنو وشکردنەوەی خورما.

(اَلمِسْطَح والمِسْطاح): حەسیری گەڵای دارخورما ٥-مستاخ/ شوێنی هەڵخستنی میوە بۆ وشککردنەوەی.

("رأَیتُ الأَرضَ مَساطِح"):زەویەکەمدی وشكو برنگو تەخت بێگیاو پاوەن.

(اَلمُسَطَّح) (هـ):ڕوویەکی تەخت بە هێڵ دەورە درابێت.

(أَنفٌ مُسَطَّح):لووتی پان.

سطر: ١-(سَطَرَ- ُه. سَطْراً):نووسی.

(سَطَّرَ):ئەفسانەی داهێناو نووسی.

(-القِرطاسَ):هێڵی لەسەر پەڕاوەکە کێشا تا ڕاست لەسەری بنوسرێت.

("سَطَّرَ العِبارَةَ") (عامیة):دەربڕەکەی نووسی.

(سَطَّرَ القارِئُ): دێڕ لە دوای دێڕ خوێندیەوە.

(- عَلیهِ)قسەی بۆ هەڵبەستو بۆ هۆنییەوەو ڕازاندەوە کە وەك ئەفسانە بوو.

(أَسْطَرَ):بە هەڵە خوێندیەوە.

(سَیطَرَ):١-دەستی بەسەرداگرتو زاڵبوو ٢- چاودێریکرد.

(إستَطَرَ):نووسی.

(اَلسَطْر):هێڵو دێڕو نووسین.

(اَلسَطْر والسَطَر (ج) أَسْطُر وسُطُور وأَسْطار و (جج) أَساطیر):دێڕی نوسراو یان ڕیزی درەخت.

("کَتَبَ سَطْراً"):دێڕێکی نووسی.

("غَرَسَ سَطْراً"): ریزێك داری رواند.
("بنــى سَــطراً مِــن بنائِــهِ"): چینێکی له دیوارەکە یان خانووەکە نا.
السـطر: قسـەی هەڵبەسـتراوی ڕازاوەی ڕێکوپێك.
(اَلسُطرة): ئاوات.
(اَلإسطار والأُسطار): ئەوەی کە دەنوسرێت.
(الأُسْطور والأُسْـطير (ج) أساطير): ١-ئەوەی کە دەنوسرێت ٢-ئەفسانەو داستان (ئاخاوتنێك کە بنچینەی نەبێت).
("إنْ هذا إلاّ أَساطيرُ الأَوَّلين"): ئەمە ئەفسانەو قسـەی سـەیرو سـەمەرەی هەڵبەسـتراوی پێشینانە.
(اَلمَسْطَرَة والمِسْطَرَة (ج) مَساطِر): ڕاستە.
(-) (عنـد العامــة): لای ڕەشـە خەڵکەکە نموونەی کوتاڵو کەلوپەلە بۆ زانینی جۆری ئەو شتە پیشاندانی.
(اَلمُسْتَطَر): نوسراو.
(اَلمِسْطار): پەرگاڵ.
٢-(سَـطَر- هُ بِالسَّـيفِ): بـە شمشـێرەکە لەتیکرد، بڕی.
(-الرَّجُلَ): بەزەوییدادا بەزاندی.
(اَلساطِر والسَطّار): سەربڕ، قەساب.
(اَلسـاطور (ج) سَـواطير): قیمەکێـش یان کێردی گەورە.
(اَلمُسْـطار والمُسْطارَة والمِسْـطار والمِسْطارَة): ١-مەیــی کەلەپچە کــە مەیخۆرەکەی زوو بە زەویــدا دەدات ٢-ناوی ســەرەتای مەی پێش کولاَنی ٣-تۆزو گەردی هەستاو.
الملحق:
(ســطر: أَلمُسْــطَرين): ماڵــە کە قــوری پێ بڵاودەکرێتەوەو پێی سواغدەدرێت.

سطع: ١-(سَطَعَ- الغُبارُ أو الرائِحَةُ أو النُورُ. سَــطْعاً وسُــطوعاً وسَــطيعاً): تۆزەکە یان بۆنەکە بەرزبووەوەو بڵاوبووەوە ڕووناکییەکە شەوقیدایەوە.
("سَــطَعَت رائِحَــةُ المِسْـكِ"): بۆنی مسـك پەخش‌و بڵاوبووەوە.
("سَــطَعَتني رائِحَةُ المِسْـكِ"): بۆنی مسـك (کاری زۆر تێکردم:/ کاسیکرم).
(-سَطْعاً): ملی درێژ بوو.
(اَسْطَع (م) سَطْعاء): ملدرێژ.
(-رَأسَهُ): سەری بەرزکردەوەو ملی درێژکرد.
(سَطَّعَ- هُ): سەری پــێ بەرزکردەوەو ملی پێ درێژکرد.
(اَلسَطْع) (مص): هەموو شتێك کە بەرزبێت‌و بڵاوبێتەوە وەکو تۆزو ڕووناکی‌و بروسکە.
(اَلسِــطاع (ج) سُــطُع وأَسْــطِعَة) (ح): ١-حوشــتری درێژ ٢-درێژترین کۆڵەکەی دەوار یان خانوو.
(اَلسَــطيع): ١-ڕۆژ بوونەوە/ ڕووناکبوونەوە/ بەیان ٢-درێژ.

(اَلمِسْطَع): رِهوان/ زمان پاراویی.
("خَطیبٌ مِسْـطَع ومِصْقَــع"): وتەبێژێکی زمانپاراوو زمانتیژ/ رەوانبێژ.
٢-(سَـطَعَ- بِيَدَيـهِ. سَـطعاً وسُـطوعاً و سَطیعاً): بە هەردوو دەستی چەپڵەی لێدا.
(-الشَيءَ) (عامية): دەستی لە شتەكەدا.
(اَلسَـطَع): ١-چەپڵـە ٢-دەنگی پێداكێشـان/ تەپە/ زرمـە یان دەنگی هەڵـدانو فرێدان/ گفە/ وژە.
٣-(سَـطَعَ- البَعيرَ. سَـطْعاً): حوشـترەكەی نیشانەكرد/ داخكرد.
(سَـطَّعَ- البَعـيرَ): بـە داخ حوشـترەكەی نیشانەكرد.
(اَلسِـطاع (ج) سُـطُع وأَسْـطِعَة): داخ یان نیشانەیەكی درێژی مل یان تەنشتی حوشتر.
سطل: ١-(سَطَلَ- هُ الدَواءُ سَطْلاً): دەرمانەكە گێژیكرد/ وریكرد/ كاسیكر.
(-هُ): سەرسامیكردو حەپەساندی.
(إنْسَطَلَ واسْـتَطَل) (عامية): سەرسامبوو/ حەپەسا.
(تَسَیطَلَ): حۆلبوو.
("جاءَ يَتَسَيْطَلُ"): هات وەك حۆل دەسووڕایەوەو هیچی پێنەبوو.
(اَلساطِل- مِـنَ الغُبـار): تۆزی هەسـتاوو بەرزەوەبوو.
(اَلسَطل): پیاوی بالأبەرز/ درێژ.

(اَلسَطْلَة والمَسَطول) (عامية): گێل.
٢-(اَلسَطْل (ج) أَسْطال وسُطول) (فارسية): سـەتڵ لە مـس یـان فافـۆن یـان كانزایتر دەكرێت.
(اَلسَیطَل- اَلسَطل= یان تەشت.
(الأُسْطول (ج) أَسـاطیل) (یونانیة):سوتۆڵ كۆمەڵە پاپۆڕ یان فڕۆكە.
(أُسْطول بحري): نوستۆڵی دەریایی.
(أُسْطول جَوي): نوستۆڵی ئاسمانی.
سطم: ١-(سَـطَمَ- البابَ سَطماً): دەرگاكەی پێوەداو دایخست/ كۆڵۆمیكرد.
(سَـطَمَ فـاه وسَـطَمَ الثُقـبَ) (عاميـة. سـریانیة): دەمی نایەوە/ دەمی داخسـت/ كونەكەی گرت.
(اَلسِـطام): قەپاغی قاپی شووشـە/ سـەری شووشە دەمەڵبێنی شوویە/ سەرقاپ.
٢-(السُطُم): بنچینەكان.
(اَلسِطام): ئاسنێكە ئاگری پێخۆشدەكەیت.
(اَلسِطام والسَطم): دەمی شمشێر.
(الإسْطام): ئاسنێكە ئاگری پێخۆشدەكەیت.
(الأُسْـطُمّ والأُسْـطُمَّة- مِن كُلِّ شـيء (ج) أَسـاطِم): ئاوەڕاسـتو بەشـی زۆری هەموو شتێك.
(-مِـنَ البَحـر): نیرینەی دەریـا/ قووڵترین شوێنی دەریا.
("وَلیـلٌ طما أُسْـطُمُهُ"): تاریكو نووتەكیی

شەو درێژەی کێشاو قوولبووەوە.

(أُسْـطُحَّتُهُ القَـوم):١-کۆمەڵی خوێشـگەل ٢-خانەوادانی خوێشگەل.

("هوَ فِي أُسْـطُمَّةِ قَومِهِ"):ئـەو لە ناوەندی خوێشگەلەکەیدایە/ نەتەوەکەیدایە.

سطن: (أَلسـاطِن):بەد/ پیس/ گلاو/ گەن/ ناجسن.

(الأُسطون- مِنَ الجمال):حوشتری ملدرێژ.

(الأُسـطوانَة (ج) أَساطين وأَسـاطِنَة):١-پێ یان دەستێکی ئاژەڵ ٢-قەوان.

(أَلمُسَطَّن):هەردووپێ درێژ یان لاقدرێژ.

(أَلمُسَطَّنَة):دامەزراوو پتەو دەرکەوتوو.

(أَساطينُ مُسَـطَّنَة) (فارسية):دەرکەوتوو/ بنجبەسـتو دامەزراو لە زانیاری یان زانستی یان وێژەو شتیتردا.

سـطا: (سـطا-بِهِ وعَلَيهِ سَـطواً وسَطْوَةً): هەڵیکوتایە سەری/ پەلاماریدا زاڵیبوو.

(-الفَرَسُ)ئەسـپەکە سەری هەڵگرتو ئاوی دایە خۆی/ سەرکێشییکرد.

(-الماءُ)ئاوەکە زۆر بوو سەریکرد.

("ماسَطَوتُ فِي طَعامِ أَحَدٍ")هەڵنەمکوتاوەتە سەر خواردنو خوانی کەسو نەمخواردووە.

(ساطى- الرَجُلَ) (ضد)١-لەگەڵیدا توندوتیژیی نواند ٢-لەگەڵیدا نەرمبوو دڵی پێسووتا.

(أَسطى- عَلَيه. إِسطاءٌ)هەڵیکوتایە سەریو زاڵیبوو.

(أَلسـاطي) (فـا):١-پەلامـاردەرو زاڵبوو ٢-چارەوێـی سـەرهەڵگرتووی بـە هەنگـاو ٣-چارەوێـەك لە غاردا کلـك بگرێت واتا: کلك بەرز بکاتەوە.

سعّ: ١-(سَعْسَعَ وتَسَعْسَـعَ- فُلانٌ):ئیفتادەو پەککەوتە بوو.

(-الشَـيخُ):١-ئیفتادەکـە لەبـەر تەمەنـی زۆری لەشـی کەوتە لەرزیـن ٢-هەنگاوەکانی کورتبوو.

٢-(سَعْسَعَ- رَأسَهُ):ڕۆنی لەسەر هەڵسوو.

٣-(أَلسُعْسُع):گورگ.

سـعب: (تَسَـعَّبَ- الشـيءُ):شـتەکە کشاو لینجبوو.

(إِنْسَعَبَ- الماءُ)ئاوەکە کشا/ ڕۆیشت.

سـعت: (أَلسَـعْتَر والصَعْتَـر) (ن)هەزبیە کێویلە. ڕووەکێکە بۆنخۆش. گوڵەکەی سپییەو مەیلەو بـۆرە هەندێك جۆری لە پزیشـکیدا بەکاردێتو بۆ دروسـتکردنی بۆنی خۆشیش بەکاردێت.

(أَلسَعْتَرِي أَو الصَعْتَرِيّ)١-جوامێرێکی ئازا/ مرۆڤێکی بەخشندە ٢-چابوك.

سعد: ١-(سَعَدَ- اليَومُ سَعْداً وسُعُوداً)ڕۆژەکە پیرۆز بوو/ ڕۆژێکی شاد بوو.

(سَـعِدَ وسُـعِدَ. سَـعادَةً)بەختیـار بـوو/ کامەرانبوو/ بەختەوەر بوو/ دڵشاد بوو.

(سعيد (ج) سُعَداء ومَسْعُود (ج) مساعيد):

شاد/ کامەران/ بەختیار/ بەختەوەر.
(أَسْعَدَ-ەُ اللّهُ): خودا بەختەوەریکرد/ دڵشادیکرد/ کامەرانیکرد.
(مَسْعُود): بەختەوەر/ دڵشاد (ناوترێت (مُسْعَد).
(تَسَعَّدَ): رووناکبینبوو.
(إِسْتَسْعَدَ- بِالشَيءِ): شتەکەی بە شانسەوەر دانا/ بە پیرۆز دانا.
("إِسْتَسْعَدَ فُلانٌ بِرُؤيَةِ فُلان"): بینینی فیساری بە فەرو شانسی دانا/ بە بەختداریی دانا.
(اَلسَّعْد (ج) أَسْعُد وسُعود): شانسداریی بەختباشی.
(سَعْدَيْكَ): شانسدارتدەکەم، بەختەوەرتدەکەم.
("لَبَّيكَ وسَعْدَيْكَ"): جار لە دوای جار بەختەوەرتدەکەم.
(اَلسَّعادَة): بەختیاری/ کامەرانیی/ بەختەوەریی/ شادمانیی/ شادیی.
(اَلسَّعادَة): وشەیەکە بە خاوەن پایەی بەرزو پیاوی گەورە دەوترێت. دەوترێت ("سَعادَةُ فلان وصاحِب السعادَة وأَصحابُ السَّعادَة): جەنابی فیسار.
(سُعدان): شادمانکردن/ بەختیارکردن.
("سُبحانَ الله وسُعدانَهُ"): ناوی خودا بە گەورە دەگرم و سەری نەوازشی بۆ شۆردەکەم.
(اَلسُّعُودَة): بەختەوەریی/ پیرۆزیی.

٢-(ساعَدَ- ەُ علی الأَمرِ): لە کارەکەدا یاریدەیدا.
(أَسْعَدَ- ەُ علی الأَمرِ): بۆ ئەنجامدانی کارەکە کۆمەکیکرد/ یاریدەیدا.
(اَلساعِد (فا) (ج) سَواعِد): سەرۆک.
("مالَهُم ساعِد يَعْتَمِدونَهُ"): سەرۆکێکیان نییە پشتی پێببەستن.
(شَدَّ اللّهُ علی ساعِدِكَ): خودا دەست بە باڵتەوە بگرێت/ یاریدەت بدات.
(ساعِدا الطَيرِ): دوو باڵی باڵندە.
(طائِرٌ شَديدُ السَّواعِد): باڵندەیەکە شاپەڕەکانی بەهێزو گەورەن.
(اَلساعِدَة): تەختەیەکە بەکرە رادەگرێت.
(ساعِدَة (ج) سَواعِد): ١-لقێکی رووبار یان چەمێك کە دەرژێتە رووبارەوە یان دەریاوە ٢-دەمار لە مۆخی ئێسقاندا یان دەماری شیر لە گواندا/ شیرەڕۆ ٣-بازیبەندی زێڕینی یان ئاسنین.
٣-(تَسَعَّدَ- الراعي): شوانەکە بۆ لەوەڕگای درکە حوشتر گەڕا.
(اَلسُعْد (ن) اَلسُعْد (ن): جۆرە ڕووەکێکە گەڵاو لاسکەکەی لە هی (نَجلیات) دەچێت جۆرێکی هەیە سەلك دەکات کە بە کەڵکی خواردن دێت.
(اَلسعادی): بۆنێکە لە پەکگرتنەوەی بریندا کەڵکی هەیە.

(اَلسُعْدِيَّات): کۆمەڵە ڕوومکێکە لە کۆمەڵەی تاکخەپلەیە ڕوومکێکی زۆر دەگرێتەوە کە لە شوێنە شێدارەکاندا دەڕوێت(اَلسَعْدان): درکە حوشتر ڕوومکێکە درکاوی. خۆشترین ڕوومکە کە حوشتر حەزی لێدەکاتو لای خۆشە.

٤-(سُعُود النجوم) (فك): بەختە ئەستێرەکان دە ئەســتێرەن بەهەر یەکەیان دەڵێن: سَعد: بەختە ئەستێرە.

(اَلسَعْدان) (ح): مەیموون.

(اَلسعدانَة) (ح): کۆتر.

(سَــعدانَةُ الثَّــدي): گۆی مەمك یان ڕەشــی دەوری/ خولی گۆی مەمك.

سعر: (سَعَر- النَّارَ سَعْراً): ئاگرەکەیکردەوە/ گراند.

(سَــعَرناهُم- بِالنَّبــلِ): تیرەبارانمان کردنو ئاگرمان تێبەردانو ژیانمان لێتاڵکردن.

(سُعِرَ – الرَجُلُ): گڕی سەبوون لێیدا.

(سَــعَّرَ وأَسْــعَرَ- النَّارَ): ئاگرەکەی کردەوەو خۆشکرد.

(تَسَــعَّرَتِ النــارُ): ئاگرەکــە خۆشــبوو/ کڵپەیسەند.

(-الحَطَبُ): دارەکە گڕیگرت.

(إِسْتَعَرَ): گڕیگرتو گڕەکەی خۆشبوو.

(اَلسَعْر): گەرمی/ گەرما ٢-برسێتییەکی زۆر.

(اَلسُعْرَةُ) (ف): ١-یەکەی پێوانەی پلەی گەرما ٢-کۆکەیەکی توند.

(اَلسُــعار): ١-گەرمــا ٢-تینوێتیەیکی زۆر/ لە تینواندا گەروو وشــکبوو ٣-برسێتیەیکی زۆر سەخت.

(اَلسَعِير (ج) سُعُر): گڕی ئاگر.

(اَلساعُور): ١-ئاگر ٢-تەنوور.

(اَلساعُورَة): ئاگر.

(اَلمِسْعَر): ئاگردان.

("هُــوَ مِسْــعَر حَرْب"): ئــەو ئاگری جەنگ هەڵگیرسێنە.

(اَلمِسْــعَر) (ف): گەرمیپێــو ئامێرێکــە بــۆ زانینی پلەی گەرمیی بە بەرزبوونەوەی پلەی گەرمای ئەو شــلەیەی وەك ئاو کە تیایدایەو کە بەرزیدەکاتەوە ٢-توند.

(كَلْبٌ مِسْعَر): سەگی هار.

(اَلمِسْــعار): ئاگــر خۆشــکەرە/ ئــەوەی کــە گــڕی ئاگری پێبەرز دەکرێتــەوەو ئاگری پێ خۆشدەکرێت.

(اَلمَسْعور): ورگدڕاو/ کەسێکە تیریشیخواردبێت هەر هەڵپەی خواردنیبێت.

٢-(سَــعَرَ-البَعيرُ الإِبلَ بَجُرَبِهِ): حوشترەکە گەڕییەکەی خۆی بە حوشترەکانیتر گەیاند.

(-القَومَ شَــرّاً): خراپەو بەدیی بە خوێشگەل گەیاند/ تووشی بەدییکردن.

(أَسْــعَرَ- البَعيرُ الإبلَ بَجَرَبِهِ): حوشــترەکە گەڕییەکەی خۆی بە حوشترەکانیتر گەیاند.

(إِسْــتَعَرَ الجَــرَبُ في البَعــيرِ): گەڕییەکە لە

حوشترەکاندا تەشەنەیکرد.
(-الشَرُّ): خراپە بڵاوبووەوە/ تەشەنەیکرد.
(ألسِعر) (عامية): بەو نەخۆشیانە دەڵێن کە تەشەنە دەکات/ نەخۆشیی پەتا.
(مَساعِرُ البَعيرِ): بنهەنگڵ و بنرانی حوشتر.
(أَخَذَ الجَرَبُ فِي مَساعِرِ البَعيرِ): واتا گەڕیی دایە بنهەنگڵ و بنرانی حوشترەکە.
٣-(سَعَرَ- اللَّيلَ. بِالمَطِيِّ. سَعْراً): بە سواریی وڵاخەکە ڕۆیشت و شەوی بردەسەر.
(سَعَرَ-تِ النَاقَةُ فِي سَيرِها): حوشترەکە تیژ ڕۆیشت.
(سَعور): پەلەکردوو/ تیژ ڕۆیشتوو.
(سَعَرتُ اليَومَ فِي حاجَتي سَعرَةً): بۆ پێداویستیەکەم بە درێژایی ڕۆژەکە/ گەڕام.
(سُعِرَ- البَعيرُ): حوشترەکە شێتبوو.
(مَسعور): شێتبوو.
سَعِرَ- الفَرَسُ. سَعَراناً): چارەوێکەی شێتانە دایە غارێکی توند.
(ألسُعْر والسُعُر): شێتیی.
(ألسَعِر (ج) سَعْرى): شێت/ تێکچوو.
ناقَةٌ مَسْعورَة): حوشترێکی سرەوت لەبەر براو.
٤-(سَعَّرَ- الشيءَ): نرخی بۆ شتەکە دانا یان نرخاندی.
(-القَومُ): لەسەر نرخێك ڕێککەوتن.
(ساعَرَ- هُ. مُساعَرَةً): بۆ نرخێك کەوتنە سەوا.
(ألسِعر (ج) أَسعار): نرخ.
٥-(أَلسَعَر والسُعْرَة): ڕەنگێکە مەیلەو ڕەش/ ڕەشبۆر.
(ألساعُور) (عامية): کارۆژڵە.
(ألأَسْعَر (م) سَعْراء (ج) سُعْر): ١-لاوازێکی دەمار دەرکەوتوو ٢-کەسێکە ڕەنگبۆر بێت.
(ألمِسْعَر): ملی درێژ.
الملحق:
سعر: (ألتَسعير) (مص): نرخ دانان/ نرخ دیاریکردن.
(تسعير السلعَة): نرخ بۆ کاڵەدانان. نرخدانان لە لایەن میرییەوە بۆ هەر شتێك بێت کە نابێت فرۆشیار لەوە گرانتری بفرۆشێت.
(ألتَسعيرَة): ١-یەکخستنی نرخ ٢-دەرخستن و بڵاوکردنەوەی نرخی کەلوپەلەکان و کاڵاکان.
(تسعيرة جُمْرُكِية): دانانی نرخی کەلوپەل و کاڵا بە پێی سەنەدنی باجی گومرگی.

سعط: (سَعَطَ وسَعَّطَ وأَسْعَطَ- هُ. الدواءَ. سَعطاً): دەرمانەکەی کردە لووتیەوە.
("أَسْعَطَهُ الرُمحَ"): نێزەکەی بە لووتیدا کرد.
("أَسْعَطَهُ عِلماً"): زانستیەکی زۆری تەواو تێگەیاندو فێرکرد.
(إِسْتَعَطَ- الدواءَ): دەرمانەکەی کردە لووتیەوە.

(إِسْتَعَطَ- هُ): داوای لێکرد دەرمانی بۆ بکاتە لووتیەوە.

(اَلسُّعاط): تیژیی بۆن/ کەسکوونیی بۆن.

(اَلسَّـعُوط) (طب):١-دەرمانێـك کە بکرێتە لووتەوە ٢-وردە تووتن/ بڕنووتی کە دەیکەنە لووتەوە (بۆ پژمین).

(اَلعَطـوس) (عامیـة): وردە توتـن کە بۆ پژمین دەیکەنە لووتەوە/ پژمێن.

(اَلسَّـعیط: السُّـعاط): تیژیی بـۆن ٢-بۆنی خۆشیی مەیو شـتیتر ٣-(ن) البان= درەختی بان ٤-ڕۆنی درەخنی بان ٥-ڕۆنی خەرتەلە.

(اَلمِسْـعَط والمُسْـعُط): قوتـووی بڕنووتـی/ بڕنووتیدان.

سعف: (سَعَفَ- هُ بِحاجَتِهِ): پێداویستییەکەی بۆ جێبەجێکرد/ بۆی ڕاپەڕاند.

(ساعَفَ- هُ): یارمەتیداو کۆمەکیکرد.

(أَسْـعَفَ- هُ بِحاجَتِهِ): پێداویسـتیەکەی بۆ جێبەجێکردو نەیهێشتو فریایکەوت.

(-هُ علـی الأمرِ): لـە ڕاپیکردنـی کارەکەدا یارمەتیداو کۆمەکیکرد.

(-بِالرَّجُلِ): لە پیاوەکە نزیکبووەوە.

(-الشيءُ): شتەکە نزیکبووەوە.

(-إِلَیهِ): ڕووی تێکردو نیازی ئەوی بوو.

(-لَـهُ الصَّیـدُ): ڕاوەکـەی بۆ چووە سـەرو توانی.

(-تِ الحاجَـةُ): دەمـی جێبەجێکردنـی/ کردنی پێداویستییەکەی یان نیازەکەی هات/ نزیکبووەوە.

(اَلمُساعِف (فا)): نزیك.

("مَکانٌ مُساعِفٌ"): شوێنێکی نزیك.

٢-(سَعِفَ. سَعَفاً): سەری پەنجەکانیو خولی نینۆکی شەقار شەقار بوو/ قڵیشا.

(سُعِفَ): زیبکـەی لەسەری یان لە دەموچاوی دەرهات/ سەری یان دەموچاوی هەڵزڵەپی.

(مَسْعُوف): زیبکاوی.

(تَسَـعَّفَ- ت أَظفـارُهُ): سـەری پەنجەکانی قڵیشاو شەقار بوو.

(اَلسَّعْفَةُ) (طب): زیپکەو دوومەڵۆ کە لەسەر یان دەمووچاو دەردێت.

(اَلسَّـعَف) (طـب): دەردێکـە وەك گەڕییە ناودەمی حوشتر دەیگرێت.

(اَلأَسْعَف- مِنَ الإبِلِ (م) سعفاء (ج) سُعْف): حوشتری ناو دەم گەڕ بوو.

(اَلسُّـعاف) (طـب): توێژ هەڵدانـی دەوری نینۆكو قڵیشانی.

٣-(سَعَّفَ- المِسْكَ) بۆنیمیسکەکەی بڵاوکردەوە سەری هەڵدایەوەو پەخشبوو.

٤-(اَلسَّـعْف):١-کاڵا/ کەلووپەلی فرۆشـتن ٢-پیاوی بێناموس/ نامەرد/ بیژ.

(اَلسَّـعَف (ج) (سُـعُوف):١-جیازیی بووك ٢-کەلوپەلی ناوماڵ ٣-پەلی بێگەڵای دارخورما.

(سَعْفَة): پەلێکی ڕووتی دارخورما.

(أَلسُــعُوف): ١ـگەپە جام ٢ـسروشــتی چاكی خەڵك وەكو جوامێریی‌و ئازادیی‌و شتیتر (ئەم وشەیە تاكی نییەو نەبیستراوە).
(أَلأَسْعَف- مِن الخَيل (م) سَعفاء (ج) سُعْف): ئەسپ‌و ماینی ناوچەوانمارۆ.
الملحق:
ســعف: (الإِســعاف) (مص): ١ـدەستگیرۆی‌و یاریدەدان/ كۆمەككردن.
("إِسعاف المُحتاج"): دەستگیرۆیی نەبوو.
٢-(إِسعافُ المَريض): بە فریاكەوتنی نەخۆش لــە ڕووی یاریــدەدان‌و كاری پزیشــكییەوەو چارەسەركردنی پزیشكیی.
(أَلإِســعاف العــام): فریــاوو چارەســەریی گشــتی/ دامەزراوێكــی پزیشــكیی میرییــە فریــای تووشــبووەكان دەكەوێــت‌و لە كاتی لێقەوماندا بە ئوتومبیلی تایبەتیی پزیشكیی دەیانگەیەنێتە مەڵبەندە تەندروستییەكان.

سعل: ١-(سَعَلَ. سُعالاً وسُعْلَةً): كۆكی.
(أَسْعَلَ- هُ): كۆكاندی.
(أَلسُعال) (طب): كۆكە/ كۆخە.
(قَصَبُ السُعال) (ع ا): بۆریی سییەكان.
٢-(حَشيشَةُ السُعال- أَلسُعالي) (ن): گیاكۆكە. ڕووەكێكی گیاییەو تەمەندرێژە گوڵە لاســك لوولەییە گوڵەكەی زەردە، كەڵكی پزیشــكیی هەیە.
(أَلســاعِل والمَسْــعَل): گــەروو یان شــوێنی كۆكین.
٢-سَعَلَ. سَعْلاً): چابوكبوو/گورجبوو.
(أَسْــعَلَ- هُ): چابوكیكــرد/ چالاكیكــرد/ گورجوگۆڵیكرد.
٣-(إِسْتَسْــعَلَ- تِ المَــرْأَةُ): ئافرەتەكــە وەك دەڵەدێو بەدو زۆرزان‌و پیس‌و بە هات‌و هاوار بوو.
(أَلسِــعلاء والسِــعْلاة والسِــعْلى (ج) سَعالى وسِعْلَيات): دەڵە دێو یان دێو.
سعم: ١-(سَعَمَ- البَعيرُ سَعماً): حوشترەكە لە ڕۆیشتنندا بە تەوژمبوو.
(سَعُوم): حوشتری بە تەوژم/ بە گور.
(سَيلٌ مِسْعامٌ أَو مُسْعامٌ): لافاوێكی/ لێشاوێكی بەگور/ بە تەوژم.
٢-(سَــعَمَ وسَــعَّمَ- هُ. سَــعْماً): خواردنی بە ئەمیەوە دا/ خواردنی دەرخوارددا.
سعن: ١-(أَسْعَنَ): چەتری هەڵگرت.
(أَلسُعْنَة (ج) سُعَن): ١ـچەتر ٢ـئەوەی لە لچی سەرەوەی حوشتر شۆڕدەبێتەوە.
س٢-(السُعْن (ج) سُعْنَة): نیوەی كوندەیەك وەك سەتڵی بیری لێبكرێت.
(أَلسَعْن): ١ـقەڵەوێكی بە غەزوبەز ٢ـشەرابی ڕووت‌و خەست كە هیچی تێكەڵ نەكرابێت.
(أَلسُــعْنَةُ): ١ـپیرۆز ٢ـناپیرۆز بە دووم/ شووم ٣ـ(ضد) خواردنی زۆر ٤ـخواردنی كەم.
("مالَهُ سَعْنَةٌ ولا مَعْنَة"): هیچی نییە.

(عيدُ السَعانين والمَشْـهور الشَعانين): رۆژی یەکشەممەی پێش جەژنی قوربانی جوولەکە (عبرانیە) لە (هو شیعە نا): واتا ڕزگاریکردین، وەرگیراوە.

سـعو: (ألسَـعْو و السَعْو والسِـعْوَة والسَعْواء والسُعْواء): کاتژمێرێکی شەو.

(ألأسْعاء): کاتژمێرانی شەو/ دەمانی شەو.

(ألسَعْوَةُ): ١-کاتژمێرێکی شەو ٢-مۆم.

(ألسُـعاوِيّ): بە تابوشتو ئارام لە نەنوستنو سەفەردا/ گوزاردا.

سـعی: ١-(سَـعی. سَـعیاً): کۆششـیکرد/ تەقەلایدا/ کاریکرد.

(-تِ الأمَةُ): کەنیزەکە کۆیلەکە داوێنپیسیکرد/ زینایکرد.

(-في حاجَـة الرَجُـلِ): بـۆ جێبەجێکردنی کاری پیاوەکە تێکۆشـا/ کاری بـۆ هێنانەدی نیازەکەیکرد.

(-لِلأمـرِ): بە تەنـگ ئەنجامدانی کارەکەوە هاتو تەقەلای بۆدا.

(-لِعیالِهِ): ڕەنجی بـۆ خێزانەکەیدا/ بژێوی بۆ پەیداکردن.

(-المُتَصَـدِّق سِـعایَةً): خێرکەرەکـە کەوتە خێرکردن/ چاکەو بەخشین.

(سـاعی- هُ): لەو کۆششی زۆرتر کرد/ ئەوی لەوەدا بەزاند.

("سـاعاني فُلان فَسَـعَیتُهُ"): پێشبڕکێی لە کۆششدا لەگەڵمدا کردو بەزاندم.

(أسْـعی- الرَجُلَ إسعاءً): کابرای خستە گەڕو کۆشش/ تەقەلا.

(إسْتَسْـعی- الرَجُـلَ إسْتِسْـعاءً): پیاوەکەی ڕاسـپارد سەرپەرشـتی کۆکردنـەوەی خێرو زەکات بکاتو لەوانە بسێنێت کە لە سەریانە.

(- العبدَ): بەڵێنی بـە کۆیلەکەدا ڕەنجی بۆ بدات، جا لە پاداشتی ئەوە ئازادیبکات.

(ألسـاعي (ج) سُـعاة) (فـا): ١-ڕەنجـدەر/ کۆششکەر/ تەقەلادەر لە کارێکدا کە کرابێتە قەبەڵـی بە زۆرییش بەوانـە دەڵێن کە کاتی خۆی باجو خەراجیان کۆکردۆتەوە.

(ألمَسْعی (ج) مَساعٍ): ڕەنج/ کۆشش/ تەقەلا/ هەڵسوکەوت.

(ألمَسْـعاة (ج) مَسـاعٍ): ١-جوامێری/ چاکەو خوازیی پیاوەتی.

٢-(سَعی- سَعْیاً): خۆی گوشیو ڕایکرد.

(-إلَیـهِ): هەوڵـی لای ئەویدا/ بـۆ لای ئەو ڕۆیشت/ کۆششی بۆکرد.

(-بِفُلان عِنْدَ الأمیرِ. سعایَةً وسَعْیاً): لای میر بوختانی بۆ کردو قسەی بۆ هەڵبەست.

(أسْعَو بِهِ): ئەویان خواست.

(ألسِـعایَة) (مـص): بوختـان بـۆ کـردن/ دووزمانییو قسە بۆ هەڵبەستن.

(ألساعي (فا): ١-پۆستەچی/ نامەبەر/ تەتەر ٢- سەرپەرشتیاری کۆکەرەوەی زەکاتو خێرو

کۆکەرەوەی ٣-پۆستە ٤-فرستادە.
سغ: (سَغسَغَ – الوَتَدَ): سنگەکەی شلۆقکرد/ جووڵاندی.
(-هُ فِي التُرابِ): بە زەویەکەدا چەقاندی.
(-رأسَهُ بالدِهن): سەری لە رۆن هەڵکێشاو بە هەردوو دەست هەڵیگلۆفت بۆ ئەوەی رۆنەکە بگرێت.
(-الدِهْنَ فِي رأسِــهِ): چەورییەکەی کردە ژێر بێخی قژەکەیەوە.
(تَسَغْسَغَ- مِنَ الأَمرِ): لە کارەکە رزگاریبو.
(-فِي الارض): چوو بە زەویدا/ تێیچەقی.
ســغب: (سَغَبَ وسَغِبَ. سَغْباً و سُغُوباً وسَغَباً و سَغابَةً ومَسْغَبَةً): برسیبوو.
(ساغِب و ســغِبٌ وســغْبان (م) سَغبی (ج) سِغاب): برسی.
(مَسْغَبَة): برسێتیی/ قاتو قڕیی.
(أَسْغَبَ- القَومُ): خوێشگەل کەوتنە گرانییو برسێتییەوە/ دووچاری برسێتیبوون.
(اَلسَغاب): برسێتیی.
(اَلمُسَغَّب): شیاوو رێپێدراو.
سغد: (سُغِدَ. سَغْداً): لووی لێهاتو هەڵاوسا.
(فِصالٌ ســاغِدَة ومُسْغَدَة ومُســاغَدَة): تێر شیری خرتو قەڵەو.
(اَلسَغْد) (مص): نەرمە باران.
سغل: (سَــغِلَ. سَــغَلاً): لەرپــوو گۆشتەکەی چرچیی تێکەوت.
(سَغِل): لاوازی چرچ تێکەوتوو.
سغم: (سَغَّمَ- هُ الماءَ): ئاوەکەی پێهەڵقوراند.
(-الوَلَدَ): ١-خواردنی باشی بە منداڵەکەیدا ٢-پەروەردەیکرد.
(ســغِّمَ وأُسْــغِمَ): خواردنــی باشــی پێدراو دەرخوارد درا.
(اَلمُسَــغَّم والمُسْــغَم): ١-خواردنی باش پێدراو ٢-مێردمنداڵــی قەڵەوی خرپن/ تێکســمڕاوو قولپن.
٢-(أَسْــغَمَ- هُ): ســزای زۆردا/ لــە ئەنــدازە بەدەردا.
ســغو: (اَلســاغو أَو دَقيــقُ النَخــل): ئاردی نیشاستە لە کورۆکی داری ساگۆ دەردەهێنرێتو خواردنێکی بەکەڵکە.
(اَلساغُونِيَّة): ساگۆ (ن) جۆرە دارخورمایەکە لە ســیامو ئەندەنۆســیا هەیە، لەهەر دارەی دەتوانرێت نزیکەی چوار سەد کیلۆگرام ئاردە نیشاستە لە کورۆکی قەدی دەربهێنرێت.
سف: ١-(سَــفَّ- الطائِرُ أَوِ السَّحابُ سَفيفاً): باڵندەکە یــان هەورەکە نزم بەســەر زەویدا تێپەڕیو رۆیشت.
(أَسَفَّ- الرَّجُلُ إِسْفافاً): ١-هەڵات ٢-دوای کاری نزمو شەرمندانە کەوت.
("أَسَــفَّ إِلى الأُمورِ الدَنِيَّــةِ): داخزایە کاری نزمو بێنابروانە.
(-الطائِرُ أَوِ السَّحابُ): باڵندەکە یان هەورەکە

داهاته خوارێو نزیك زەوی بووەوە.

(اَلسِفَّ والسُّفَّ (ح) = القَفّارَة والطَفّارَة): تیرەمار = کەومار مارێکە درێژو باریك بەسەر لەو تاوێردا بـازدەدا پێیدەڵێن ماری بازدەرو هەڵبەزیو عەرەب دەیانگوت گوایا دەفرێت.

٢-(سَفَّ- الخُوصَ. سَفیفاً): گەڵای دارخورماکەی چنی.

(اَسَفَّ- الخُوصَ إسفافاً): گەڵای دارخورماکەی چنی.

(-الشَيءَ): پارچەی شتەکەی بەیەکەوە لکاند.

(-الأمرَ): کارەکەی نزیککردەوە.

(-النَظَرَ): تیژ تێروانی/ تەماشایکرد.

(اَلسُّفَّة): چنراو لە گەڵای دارخورما (وەك حەسیرو سەبەتەو شتیتر) ٢-قژ بەستەی ئافرەت.

(اَلسَفیف) (مص): ١-ئەوەی بە گەڵای دارخورما دەچنرێت ٢-تەنگەی کەژاوەو کورتان.

(اَلسَفیفَة (ج) سَفائِف): قایشی پانی پێبەستەی کورتانو زین، قەیاسە.

(-مِنَ الخوصِ): چنراو بە گەڵای دارخورما.

٣-(سَفَّ- الماءَ. سَفیفاً): ئاوی زۆری خواردەوەو تینوێتیی نەشکا.

(اَلدَواءَ والسَّوِیقَ ونَحْوَهُما): دەرمانەکە یان ئاردەکەی بە وشکی خوارد هیچی بەسەردا نەکرد.

(اَسَفَّ- البَعیرَ. إسْفافاً): ئالیکی وشکی بە حوشترەکە دا.

(-الفَرَسُ اللِجامَ): لغاوی کردە دەمی چارەوێکە.

("ماأسَفَّ مِنهُ بِشَيءٍ"): هیچی لێدەستنەکەوت.

(أُسِفَّ وَجْهُهُ): ڕەنگی ڕووی تێکچوو سپیبوو وەك خۆڵەمێشت پێوەکردبێت.

(إستَفَّ الدَّواءَ): دەرمانەکەی بە وشکی خوارد.

(اَلسُفَّة): مشتە گەنمێك یان شتێکیتر.

(اَلسُفَّةُ والسَفوف): دەرمان یان شتیتری کوتراو/ هاڕراو.

٤-(سَفْسَفَ- الدَقیقَ): ئاردەکەی بێژایەوە.

(-العَمَلَ): کارەکەی باش دانەمەزراندو نەکرد.

(-تْهُ الریحُ): باکە بەسەر زەویدا ڕایفڕاند.

(اَلسَفساف): گەندەی هەموو شتێك.

("فُلانٌ سَفسافُ الکلام"): قسەکەی هیچی بەسەر هیچەوە نییەو بێواتایە.

(اَلسَفساف): کاری سووكو نزم.

(-مِنَ الدَقیقِ): تۆزی ئارد کە لێی بەرزدەبێتەوە.

(-مِنَ التُرابِ): خۆڵی وردکراو.

(-مِنَ الشِعرِ): هەڵبەستی/ شیعری خراپ.

(أَلْسُفِسَـفَةُ): بـاى ڕادەرو ڕافرێنــى شــتو تۆزهەڵسێن.

٥-(أَلسَفيف): شەيتان.

سـفت: ١-(سَـفِتَ. سَـفَتاً): ئـاوى زۆرى خواردەوەو تينوێتى نەشكا.

(أَلسِفت): خواردنێكى بێپيتو بێپێز.

٢-(سَفْتَجَ- هُ): سپاردەى لەگەڵدا كرد.

(أَلسُّفتَجة (ج) سفاتِج) (ت): سپاردە ئەوەيە دارا بـدەى بــە پياوێــك نووسـينێكت پێى بداتێ پێــى بتوانيت پارەكەت لــە يەكێكيتر وەرگريتــەوە كە ئەو پەيوەنديــى بازرگانيى لەگەڵدا هەبێت (فارسيە).

سـفح: ١-(سَـفَحَ الـدم أَو الدَّمــعَ. سَـفْحاً وسُفُوحاً): خوێن يان فرمێسكى ڕشت.

(-الدَمْــعُ. سَـفْحاً و سُـفوحاً و سَـفَحاناً): فرمێسكەكە هاتە خوارێ/ ڕژا.

(سافِح (ج) سَوافِح): فرمێسكرێژ/ هەڵرێژ.

(سَـفَّحَ- الرَجُـلُ) كارێكــى بێكەڵكيكرد كە سوودى بۆ خۆى نەبێت.

(سـافَحا وتَسـافَحا): پێكــەوە زينايانكرد/ داوێنپيسيانكرد.

(سَفْحُ الجَبَلِ (ج) سُفوح): ١-قەتپاڵو دامێنى كێو/ شـاخ ٢-شوێنى تەختى كێوەكە كە ئاوى تێدا كۆدەبێتەوە.

(أَلسَفاح) (مص): زينا/ داوێنپيسى.

("تَــزَوَّجَ المَرأَةَ سـفاحاً"): بێمارەبڕى چووە پاڵ ژنەكە/ كردى بە قەپاتمەى خۆى.

("بَينَهُم سِفاحٌ"): خوێنيان لە بەيندا هەيە.

(أَلسَّفاح):١-خوێنرێژ/ پياوكوژ٢-فرەبەخشندە جوامێرێكى گەورە ٣- زمانپاراوى بەتوانا.

٢-(أَلسَـفيح): ١-تيرێكــى دۆڕاوى قومــار ٢-جەواڵەكان ٣-بەرگى ئەستوور.

(أَلأَسْفَح): سەر ڕووتاوە.

سفد: ١-(سَـفَدَ وسَـفِدَ الذَكَرُ أُنثاهُ وسَفِدَ. عَلَيها وسـافَدَها. سِفاداً ومُسافَدَةً): نێرەكە/ كەڵەكە سوارى مێكەيبوو/ لەگەڵيدا جووتبوو/ گاى.

(أَسْفَدَ- هُ): ناچارى جووتبوونيكرد/ بە زۆر سواريبوو/ گاى.

(إِسْتَسْـفَدَ- البَعيرَ): لە پشـت حوشترەكەوە هاتو سواريبوو.

٢-(سَـفَّدَ- اللَّحمَ): گۆشــتەكەى بە شيشەوە كردو برژانـدى.

(أَلسَفُّود (ج) سَفافيد): شيشى گۆشتبرژاندن.

سفر: ١-(سَفَرَ. سُـفُوراً): بۆ گوزار ڕۆيشت/ گوزاريكرد.

(سَــفَّرَ- الرَجُـلَ): گـوزارى/ سـەفەرى بە پياوەكە كرد/ ڕەوانەى سەفەريكرد.

(سـافَرَ- الى بَلَدِ كذا. سِـفاراً ومُسافَرَةً): بۆ ئەو وڵاتە گوزاريكردو ڕۆيشت.

(-فُلانٌ): فيسار كۆچى دوايكرد/ مرد.

(تَسَفَّرَ): هات/ لە سەرەتاى ئێواريدا هات يان

ئاژەڵەکەی لەو کاتەدا لەوەڕاند.

(اِنْسَفَرَ- تِ الإِبِلُ): حوشترکان پەرەوازە بوون.

(اَلسَّفْر= مسافِر): کۆچکردوو/ گوزارکەر.

(رَجلٌ سَفْرٌ): پیاوێکی گوزارکەر/ سەفەرکەر.

(قَومٌ سَفْرٌ): خوێشگەلی کۆچکردوو/ بارکردو/ گوزارکەر.

(ناقَةٌ سَفْرٌ): مێحوشترێکی کاروانکەر.

(اَلسَّفْر): کۆی وشەی (سافِر).

اَلسَّفَر (ج) أسفار: بڕینی ماوەیەك.

(اَلسُّفْرَةُ (ج) سُفَر): ١-خواردنی کۆچبەر ٢-خوان/ سفره کە خواردنی لەسەر دادەنرێت.

(اَلسافِر (فا) (ج) أسْفار وسَفْر وسَفَرَةُ وسُفّار و (جج) أسافِر= اَلْمُسافِر): گوزارکەر/ سەفەرکەر/ کۆچکەر/ کاروانی/ کۆچبەر.

(اَلسافِرَة (ج) سَوافِر): گوزارکەرەکان/ سەفەرکەرەکان/ کۆچکردووەکان/ کاروانییەکان.

("كَثُرَتِ السافِرَةُ هُنا"): کاروانیی/ گوزارکەر لەم ناوەدا زۆر بوون.

(قَومٌ سافِرَة): خوێشگەلێکی ڕەوەندن/ کۆچەرین.

(اَلسَّفّارَة): ڕەوەند/ کۆچەریی.

(اَلمِسْفَر (م) مِسْفَرَة والمِسْفار): ١-گەڕیدە/ گەڕۆك ٢-بەتوانا لە گەڕان و کۆچ و گوزاردا.

(اَلْمَسْفُور): شەکەتی گوزارو کۆچ.

٢-(سَفَرَ- تِ المَرْأَةُ. سُفُوراً): ژنەکە ڕووی خۆی دەرخست/ بێپەچە بوو.

(سافِر): ڕوو ئاوەڵە/ بێپەچە/ ڕووبەرەڵا.

(سَفَرَ- الصُبحُ): ڕۆژ بووەوە/ دنیا ڕووناکبووەوە/ شەبەقیدا.

(-الحَرْبُ): شەڕ گوڕێژیکرد/ نەما.

(-البَيتَ. سَفراً): خانووەکەی ماڵی/ گەسکیدا.

(-تِ الريحُ الغَيمَ): باکە هەورەکەی ڕادا/ ڕاماڵی/ پەرش و بڵاویکردەوە.

(-الشيءَ): شتەکەی بڵاوکردەوە/ جیاجیایکرد.

(سَفَّرَ- النارَ): ئاگرەکەی خۆشکرد/ گڕی پێسەند.

(سافَرَ-ت عَنهُ الحُمّى): تاکە بەریدا.

(أسْفَرَ): ڕووی خۆی دەرخست.

(-الصُبحُ): ڕۆژ بووەوە/ گزنگیدا.

(-الوَجْهُ): ڕوومەکە جوان و گەش بوو.

(-تِ الحَرْبُ): جەنگەکە گەرمبوو.

(-مُقَدَّمُ رَأسِهِ): پێشی سەری ڕووتایەوە.

(-الشَجَرُ): درەختەکە ڕووتبوو/ گەڵاکەی وەری.

(تَسَفَّرَ- المَرأَةَ): داوایلێکرد ڕووی خۆی هەڵماڵێت/ پەچەکەی لادات.

(-شَيئاً مِن حاجَتِهِ) شتێکی لە پێداویستیەکەی دەستگیر بوو.

(اِنْسَفَرَ شَعْرُهُ عَن رأسِهِ): تووکی سەری ڕووتایەوەو کەمیکرد.

(-الغَيمُ): هەورەکە بڵاوبووەوە.

(إستَسفَرَ- المَرْأةَ): داوای لە ژنەکە کرد ڕووی دەرخات/ پەچەکەی لابات.

(ألسَـفَرَ (ج) أسْـفار): دەمـی نزیکی دوای خۆرئاوابوون.

(ألسُفارَة): گەسکدان.

(ألسَـفير): تووکی وەریو یـان گەڵای وەریوی درەخت.

(ألسَفيرَةُ (ج) سَفائِر): ملوانکەیەك کە شتێکی بەنرخی وەك زێڕ یان زیوی پێوە بێت.

(ألمِسْفَرَة (ج) مَسافِر= المِكْنَسَة): گەسك.

(مَسـافِرُ الوَجـهِ): ئـەو بەشـە ڕووە کـە دەردەکەوێت.

(ماأحْسَنَ مَسْفَرَ وَجْهِهِ ومَسافِرَ وجوهِهِم): چەنـد جوانە ئەو ڕووەی یان ڕووە یان کە بە دەرەوەیە.

٣-(سَـفَرَ- بَـينَ القَـوم سَـفراً و سَـفارَةً وسِـفارَةً): نێوانی خوێشـگەلی ڕێکخستەوە/ ناوبژییکردن/ تەبایکردنەوە.

(سَـفير (ج) سُـفَراء): نێـوان ڕێکخـەر/ ناوبژیکەر/ تەباکار.

(ألسَفير (ج) سُفَراء):١-نێرراو بۆ تەباکردن‌و ئاشـتکردنەوە ٢-نوێنـەری دەوڵەتێك لەلای دەوڵەتێکیتر.

(ألسَفارَة والسِـفارَة): ١-باڵوێزخانە ٢-پایەی باڵوێـز ٣-ئاشـتی بەرپاکردن، ڕێکخسـتن لە نێوان نەتەوەدا.

٤-(سَفَرَ- البَعيرَ. سَفْراً):١-ڕەشمەی کردە لووتی حوشـترەکەوە ٢-حوشـترەکەیکردە لەوەڕێکـی کورت‌و خراپ.

(سَـفَّرَ- البَعـيرَ): ڕەشـمەی کـردە لووتی حوشترەکە.

(أسْـفَرَ- البَعـيرَ): ڕەشـمەی کـردە لووتی حوشترەکە.

(تَسَـفَّرَ – الجِلدُ): شوێنکار لەسەر پێستەکە بەجێما/ پێستەکە کاری تێکرا.

(ألسِـفار والسَـفارَة (ج) أسْـفِرَة وسُـفُر وسَـفائِر): پارچـە ئاسـنێکە یـان پارچـە چەرمێکە دەخرێتە سـەر لووتی حوشـتر لە جێی ئاسـنی دەمی ئەسپ دەشێت‌و لەوانەیە پەتێکبێت‌و بە ڕەشمەکەیەوە ببەسترێت بەوە پێی وەردەگێردرێت‌و حوشترەکەی پێ بەرێوە دەبرێت.

(ألسَـفْر (ج) سُـفُور) (مص): شـوێنکار کە لەسەر پێستی مرۆڤ‌و هیتر دەمێنێتەوە.

(ألسَفِير): کشتەی زۆر کورت.

٥-(سَـفَرَ- الكِتـابَ. سَـفراً): کتێبەکـەی نووسی.

(ألسِفر (ج) أسفار):١-کتێبی گەورە ٢-بەشێکە لە تەورات.

(ألسافِر (ج) سَفَرَة): نووسەر.

(ألسافِرَةُ): مێی وشەی (السافِر)

٦-(اَلسَفُّور) (ح): ماسییە ژیشکە. ماسییەکی شێوە خڕەو دڕکێکی زۆری پێوەیەو هەیە پێشیدەڵێن (قُنفُذُ الماء): ژیشکی ئاوی.

٧-(اَلسَفَرجَل) (ن): درەختو میوەی بەهێ درەختێکە لە کۆمەڵەی گوڵانە لە بنچینەدا لە ئێرانەوە هاتووە، لە هەمو وڵاتە فێنکەکاندا دەروێنرێت بەرەکەی بە کاڵی دەخورێتو دەیشکرێت بە مرەبا.

سفس: (اَلسِفْسِير (ج) سَفاسِرَة وسَفاسير): ١-دەلاڵ ٢-نۆکەر/ خزمەتکار ٣-سەرپەرشتیاری لێهاتوو ٤-دەنگناس ٥-پیاوی ناسکو بەوێڵ ٦-ئاسنگەری کارامە ٧-بریکاریان سەرپەرشتیاری دەرامەتو بەختکردن/ خەرجکردن.

٢-(اَلسَفسَطَة والسِفْسِطَة (ج) سَفْسَطات) (یونانیة): بەڵگەو پێوەری بۆشو ناڕاست کە بۆ لە خشتەبردن ڕاستی شاردنەوە دەهێنرێت.

(سَفْسَطِي وسُفْسُطائِي): سەفسەتەباز کەسێکە کە ڕێڕەوی بەڵگەو پێوەری بۆشو ناڕاست بگرێت بۆ شاردنەوەی ڕاستیو لەخشتەبردنی ئەمو ئەو.

(اَلسُوْفِسْطائِيَّة) (یونانیة): تیپێکن بڕوایان بە هەستیارییو شتی بەڵگەنەویستو شتی وەها نییە.

٣-(سَفْسَقَ- الطائِرُ): باڵندەکە ڕیقنەیکرد.

(اَلسَفْسَقَة والسِفْسِقَة مِن السُيوف (ج) سَفاسِق): شمشێری بریسکەدار.

("طَرِيقُ واضِحُ السَفاسِق"): ڕێگەیەکی شوێنبیارە.

(اَلسُفاسِق): هەموو شتێکی درێژو درێژەوەبوو.

سفط: ١-(سَفَطَ السَمَكَة. سَفْطاً): ماسییەکەی پاککرد/ پوولەکەکانی لێکردەوە (یونانیە).

("سَفَطَ حَقَّهُ") (عامیة) (سریانیة): وازی لە مافەکەی خۆی هێنا (ئەمە ئەگەر بەجێیبهێڵێتو وازی لێبهێنێت).

(اَلسَفَط (ج) أَسْفاط): پوولەکەی ماسی کە بە پێستەکەیەوەیە.

(اَلسَفيط): خورمای سەوزی وەریو.

٢-(سَفُطَ. سَفاطَةً): دڵنەرمو دڵفراوانبوو/ بەخشندە بوو.

(اَلسَفيط) (ضد): ١-دڵنەرمو دڵباشو دڵفراوان.

("هُوَ سَفيطُ النَفس"): دەروونباشو کراوەو دڵفراوان ٢-سوکو ڕسواو ناکەسبەچەی بێڕێزو هەموو شتێکی بێبایەخو بێکەڵك.

٣-(سَفَّطَ- الحَوضَ): گۆلەکەی چاککردو جوانکرد.

٤-(تَسَفَّطَ- ه): لەسەرخۆ هەڵیمژی.

(إِستَفَطَ- الشَيءَ): شتەکەی وشککردەوە.

٥-(اَلسَفَط (ج) أَسْفاط): ١-دەفرێك وەك سەبەتە یان جەواڵ ٢-بۆنـدانو کەلوپەلی

ئارایشتدانی ژنان.
(اَلسَفّاط): سەبەتەچن یان جەوالدرو یان دروستکەری قوتووی ئارایشتو بۆنی ژنان.
(سُفاطَةُ البَیتِ): کەلوپەلی ناوماڵ.
(مُسَفَّطُ الرَاسِ): سەر زلی سەرسەبەتە.
سفع: ۱-(سَفَعَ- ـَ. سَـفْعاً): لێیداو دایە بەر زللە.
(-الشَيءَ): شتەکەی نیشانەو دیاریکرد.
(-بِناصِیَتِـهِ): قـژی پێشـی سـەری گرتو رایکێشا.
(سـافَعَ- ـَ): ۱-لە یەکتریانداو یەکتریان دایە بـەر زللـە ۲-راوینـاو لەگەڵیـدا جەنگی ۳-باوەشـیان بەیەکتردا کرد/ دەستیانکردە ملی یەك.
۲-(سَفَعَ-تِ السَمومُ وَجْهَهُ سَفْعاً): گرەی گەرما دەموچـاوی هەڵپروکاندو رەشـیهەڵگەراند/ رەنگی پێستەکەی گۆری/ گەرمابردی.
(سَـفِعَ. سَـفَعاً): رووی رەشو مەیلەو سوور بوو.
(تَسَفَّعَ- بالنارِ): خۆی بە ئاگرەکە گەرمکردەوە.
(إِسْتَفَعَ- الرَجُلُ): بەرگەکەی لەبەرکرد.
(أُسْتُفِعَ- لَونُهُ): رەنگی هەڵبزرکا. لە ترساندا یان لەبەر هەر هۆیتر.
(اَلسُفْع): تۆوی کاڵەکە مارانە.
(اَلسُفْعَةُ): ۱-تۆوی (کاڵەکە مارانە/ گووژاڵك) ۲-رەشیی سووربـاو.

(اَلسَـفْع (مـص) (ج) سُـفُوع): ۱-بەرگـی رەنگکراو ۲-هەموو بەرگێك.
(اَلسَفَع): رەشی سووربـاو.
(سُفَعُ الشَمس): لەکەی رەشی رووی خۆر.
(سُفَعُ الثَور): خاڵی رەشی روی گا.
(اَلسَوافِع): پەڵەی دەمووچاوی خۆربردوو.
(اَلسافِعَة): پەڵەیەکی دەمووچاوی خۆربردوو.
(اَلأَسْـفَع (م) سَـفْعاء (ج) سُـفع): ۱-رەشی مەیلەو سوور ۲-(ح)هەڵۆ ۳-(ح)گاکێوی.
(ثَورٌ مُسَفَّعٌ): گایەك خاڵی رەشی بە روویەوە هەبێت/ خاڵخاڵاویی رەشبێت.
(كَمِـيٌّ مُسَـفَّع): زرێیەکی رەشـداگەراویی ژەنگی ناسن.
(مَسْفُوعُ العَینِ): چاو بە قووڵداچوو.
سفق: ۱-(سَفَقَ-ـُ. سَفقاً): زللەی لێدا.
(-البابَ): دەرگاکەی پێوەدا.
(أَسْفَقَ- البابَ): دەرگاکەی پێوەدا.
(إِنْسَفَقَ-البابُ): دەرگاکە پێوەدرا.
(اَلسَفْقَةُ): زللەوەشاندنو شریخەلێهەستاندن.
(أَعطاهُ سَفْقَةَ يَمينَة): چەردەیەکی پێفرۆشتو لەسەری رێککەوتن.
۲-(سَـفُقَ- الثَـوبَ. سَـفاقَةً): بەرگەکـە سفتبوو.
(أَسْفَقَ- الحائِكُ الثَوبَ): جۆلاکە بەرگەکەی سفتکرد.
(رَجُلٌ سَـفيقُ الوَجهِ): پیاوێکی بێحەیایە/

بێنابڕووە/ چەرداوەڕوو.

(اَلسَــفِيقَةُ): تەختەیەكــی پــانو درێــژە حەسیرو ئەو شــتانەی تێوە دەپێچنو لەسەر هەڵدەكەن.

السقیف: سفتو چڕ.

سفك: (سَــفَكَ- المَاءَ أَوِ الدَّمَ سَفكاً): ئاو یان خوێنیڕشت.

(-الكَلامَ): قسەی هەڵڕشت.

(سَفَّكَ-هُ): شتێكی پێش خواردن دایە بیخوات بەرگولی پێكرد.

(اِنْسَفَكَ): ڕژا.

(اَلسُّفْكَةُ): خواردنی بەرگوڵ.

(اَلسَفُوك والسَــفَّاك): ١-خوێنڕێــژ/ ئاوڕێژ/ قسەهەڵڕێژ.

(هُوَ سَفوكٌ أَو سَفَّاكٌ بِالكَلامِ): ئەو لە قسەدا فشەكەرو درۆزنە.

(اَلسَفِيك): هەڵڕێژراو/ ڕێژراو.

(رَجُلٌ مِسْفَك): پیاوێكی زۆربڵێی فشەكەر.

ســفل: (سَفَلَ وسَــفِلَ. سُفُولاً وسَــفالاً): ١- نزمبووەوە ٢- سووكبوو/ ڕسوابوو.

(ســافِل (ج) سافِلُون وسَــفَلَة وسُفَّل وسُفَّال وسُــفَّلان): ڕســوا/ ســووك/ بێنابــڕوو/ بێناموس.

(سَفُلَ- سُفُولاً وسَفالاً): بێناموسبوو/ ڕسواو سووكبوو.

(-في عِلْمِــهِ أَو خُلُقِــهِ): كەمترین زانســتو بەدترین ڕەوشــتی هەبوو/ زانستو ڕەوشتی هاتەخوارەوەو پووچبوو.

(-في الشَــيءِ. سُفُولاً): لە سەرەوەی شتەكەوە هاتە خوارەوە.

(سَــفَّلَ- هُ): لەســەرەوە هێنایە خــوارەوە/ داینەواند/ تێی شكاند.

(ســافَلَ- هُ): لە بەدڕەوشــتیو بێناموســیدا پێشبڕكێی لەگەڵدا كرد.

(تَســفَّلَ): نزمبووەوە/ داكــەوت/ كەمیكرد/ هاتەخوارەوە.

(اِسْتَفَلَ): داكەوت/ كەمیكرد/ هاتەخوارەوە/ نزمبووەوە.

(اَلسِــفْل والسُــفْل): نزمیــی/ داكەوتــن/ كەمكردنو سووكبوون/ هاتنەخوارەوە.

(اَلسِفْلَةُ): ١-نزم/ كەم/ ڕسوا/ بەدڕەوشت.

(سَــفَلَةٌ وسِــفْلَةُ القَــومِ): بێنامــوسو ناكەسبەچەو سەرسەری ناو خوێشكەل ڕسواو هیچو پووچی ناو میللەت.

(اَلسُفالَة): نزمیی/ پایینی/ داكەوتوویی.

(سُفالَةُ كُلِّ شــيءٍ): بنی/ ژێری/ خوارەوەی هەموو شتێك.

(سُفالَةُ الريح): شــوێن پێچەوانەی هەڵكەی با.

(اَلسَفالَة): بێنابڕوویی/ سووكی/ نزمیی.

(اَلســافِلَة): بــن/ دواوە/ قنگ كە لەســەری دادەنیشن.

(-مِن الرمح): بەشی نیوەی دامێنی نێزە.
("ماعالِیَةُ الرمح كَسافِلَتِهِ"): سەرەوەی نێزە وەك خوارەوەی نییە.
(سافِلَةُ النَّهرِ): خوارەوەی دامێنی/ بنی ڕووبار.
(مررتُ بعالِیَةِ النَهرِ وسافِلَتِهِ): بە ڕووبارەكەدا هاتم لە سەرەوەی تا دامێنی.
(ألأَسفل (ج) أَسافِل): بن/ دامێنترین/ نزمترین/ خوارووترین.
("رَدَدناه أَسْفَلَ سافلین"): بۆ فەوتان و لەناوچوونمان گێڕایەوە یان بۆ ڕسواترین بارو خستمانە هەرە نزمترین شوێن و دۆخ.
(أَلسُفليّ والسُفلِيَّة والسُفول): بنی بنەوە/ خواری خوارەوە هەرە دامێن پێچەوانەی سەری سەرەوە/ سەری سەر/ پۆپەو بەرزی.
(أَلسَفیل= أَلسافل): ڕسوا/ نزم/ سووك/ ترۆ/ نامەرد ٢-بەدبەخت/ بەختڕەش.
(أَلمَسْفَلَة): دامێن/ خوارەوە/ پاین.
("أَنا أَسكُنُ فِي مَعَلاة المدینَة وفُلان في مَسْفَلَتِها"): من لە ژوورووی شارەكەدا دادەنیشم/ نیشتەنیم فیسار لە دامێنی شارەكەدایە.
سفن: ١-(سَفَنَ-تِ الریحُ سَفْناً): باكە بە ڕووی زەویدا هەڵیكرد.
(-الشيءَ. سَفْناً): توێكڵی شتەكەیگرت.
(سَفِنَ-ت الریحُ. سَفْناً): باكە هەڵیكردە سەر ڕووی زەوی.
(سَفَّنَ-هُ): ١-لێیتاشی، دایتاشی ٢-كڕاندی یان هەڵیكۆڵی/ نەرمیكرد.
(أَلسَفَن): هەرچی شت دەتاشێت/ هەڵدەكۆڵێت/ دەڕنێت، دەكڕێنێت وەك تەشوێ و سەمارتەو چەكوش و سوۆو شتیتر.
(أَلسافِنَةُ والسَفُون- مِنَ الریاح (ج) سَوافِن): بای هەڵكردوو بە ڕووی زەویدا.
(أَلسَفین) (یونانیة): پوازی ئاسن یان دار كە بۆ هەڵقڵیشانی دار بەكاردێت.
(أَلسَفینَةُ (ج) سُفُن وسَفین وسَفائِن): پاپۆڕ (بۆیە واناونراوە چونكە ڕووی ئاوەكە دەڕنێت).
(أَلسَفَّان): پاپۆڕساز/ پاپۆڕدروستكەر.
(السِفانَة): پیشەی پاپۆڕسازیی.
(سَفائِنُ البَرِّ): پاپۆڕی وشكانی كە بە حوشتر دەڵێن.
(أَلمِسْفَن): ئەوەی پێیدەتاشن و هەڵدەكۆڵن وەك چەكوش و سوۆو تەشوێ و شتیتر.
٢-(أَلسَفَن): چەرمێكی زبرە دەگیرێتە دەسكی شمشێر.
(أَلسافین (ع ا): ڕەگێكە لە ناوەوەی بڕبڕاگەی پشتەو بە درێژایی پشتە كە بە ڕەگی دڵەوە پەیوەستە.
(أَلسَفَّانَة): مرواری.
٣-(سَفَنَج): خێرایكرد/ پەلەیكرد.

(-لِفُلانٍ النَقــدَ): زوو ، به پەله پارەكەی دا به فلان.

(ألسَــفَنَّج (م) سَــفَنَّجة): ١-خێــرا/ چابوك ٢-درێژ.

(ألسَــفَنج و السِفَنج والسُــفِنج= الإسْفَنج) (يونانية): ئیسفەنج.

٤-(الإسْــفِنْط والإسْــفَنْط): ئــاوی ترێــی بۆنخۆشكراو.

الملحق:

ســفن: (ألإسْفين= السَفين): پوازی ئاسن یان دار بۆ هەڵقلیشانی دار.

ســفه: ١-(سَــفَهَ- الرَجُلَ سَــفها): ١-گاڵتەی پێكردو لە قسەی ســووك بەیەكــتری وتندا بۆریدا ٢-بۆ گاڵتەبازیی‌و قسەی بێجێ رایكێشا یان بە گەمژەو گەلۆریدانا.

(-نَفْسَهُ): خۆی سەرشۆڕو سووككرد.

(-نَصيبَهُ): بەشەكەی فەرامۆشكرد.

(سَــفِهَ سَــفَهاً): جووكیــی‌و هەڵەشــە بوو/ كەمچیكڵدانــە بوو یان نــادان‌و نەزانبوو یان بەدڕەوشت‌و خوێڕیبوو.

(سَــفيه (ج) سِفاه ســفهاء (م) سفيهة (ج) سِفاه وسُفَّه وسَفائِه وسَــفيهات): خوێڕی‌و بەدڕەوشــت یان قوشــقی‌و كەمچیكڵدانە یان دەمپیس یان نادات‌و كەرۆكەو بێهەست.

(سَفِهَ نَصيبَهُ) بەشەكەی خۆی فەرامۆشكرد/ لەبیرچووەوە.

(سَفُهَ. سَــفاهَةً وسَــفاهاً): ١-تێنەگەیشتوو نەفامبوو/ نادان‌و نەزانبوو ٢-قوشقی‌و هەڵچوو بوو ٣-بەرەڵاو خوێڕیبوو/ بەدڕەوشتبوو.

(سَــفَّهَ- الرَجُلَ): گاڵتەی پێكردو شێتیكرد/ هەســتی لێســەندو لەبەربڕی یان بە نادان‌و كەمئاوەزی دانا.

("سَفَّهَ الجَهلُ حِلْمَهُ): تێنەگەیشتن‌و نەفامیی هەڵەشەیكردو خستیە هەڵەوە.

(سافَهَ- هُ): شەڕەجنێوی لەگەڵدا كرد.

(تَسَــفَّهَ الرَجُــلُ): كابرا خۆی بــە بێئاوەزو هەڵەشە یان بەرەڵا نواند.

(-تِ الريحُ): باكە گێژیدا.

(-تِ الريــحُ الغُصــونَ): باكــە لــق‌و پۆپی دارەكەی راوەشاند/ هێناوبرد.

(-فُلاناً عَن مالِهِ): بە فێڵ داراكەی لەدەست دەرهێنا.

(تَســافَهَ- عَلَينا): ١-خۆی لە مافەكەمان لاداو مافەكەمانی پشتگوێخست ٢-لەگەڵماندا نادان‌و تێنەگەیشتوانە رەفتاریكرد/ خراپبوو.

(ألسَفَه) (مص): ١-تێنەگەیشتوویی/ نادانیی ٢-ناســەرەمەندیی/ هەڵەشەیی/ جرت‌و فرتی شــێتانە ٣-بەدڕەوشــتیی (كە بنچینەكەی لە شپرزەیی‌و كەمئاوەزیی‌و سووكییەوەیە).

(ألسافِه (فا)): گەوج.

٢-(سَفِهَ- ت الطَعْنَةُ. سَفَهاً) تێزە پێداكردنەكە خوێنی دەربەراندو فیچقەی پێكرد.

(- الشَرابَ): زۆری خواردەوەو لێیتێر نەبوو.
(ســافَهَ- الدَنَّ): لەپاڵ کووپەکەدا دانیشــتو هەر ساتەناساتێك دەیخواردەوە.
(-الشَــرابَ): زۆری خــواردەوە بێئەنــدازەو لێکدانەوە.
(أَسْــفَهَ- اللهُ فُلاناً الماءَ): خودا وا تووشیکرد هەر دەیخواردەوەو تینوێتیی نەدەشکا.
(ألسافِه) (فا): زۆر تینوو.
(وادٍ مُسْفَهٌ): دۆڵێکی پڕ.
(ألمَسْفَهَةُ): خۆراکی ئاوکێش.
(طَعامٌ مَسْفَهَةٌ): خواردنێکە ئاوکێشە.
سفا: ١-(سَفا. سُفُوّاً): لە ڕۆیشتندا یان فڕیندا خێرایکرد/ خێرا ڕۆیشت، خێرا فڕی.
(سَــفِيَ. سَــفاً وسَــفاءً): قژی پێشی سەری سووکبوو/ رووتایەوە.
(أَسْفى-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە لاواز بوو.
(-الريحُ): باکە هەڵیکرد.
(ألسَــفا): ١-تەنکبوونی قژی پێشیسەر ٢-گڵ/ خۆڵ ٣-لاوازیی/ لەڕیی.
(بَغلٌ أَسْفى (م) سَفْواء) ١-ئێسترێك کە تووکی ناوچەوانی کەمبێت ٢-خێرا گورج/ چابوك.
(ريحٌ سَفواء): زریانە با.
٢-(سَــفِيَ- الرَجُلُ. سَفاً وسَــفاءً): خوێڕیو گەوج و سووکبوو.
(سَــفِيّ= سَفيه): ســووك/ گەمژەو خوێڕی/ گەوج.

(أَسْفى=سَــفِهَ): هەڵەشــەو کەمچیکڵدانــە بــوو یان نادان یــان بەدکــردارو خوێڕیبوو/ گەوجبوو.
(-فُلانــاً): پاڵــی پێوەنــا کە هەڵەشــەبێت/ سەرکێشبێت.
(-بِهِ): خراپەی دەرباره کرد.
(ســافى- الرَجُلَ): لەگــەڵ پیاوەکەدا کەوتە شەرە جنێوو سووکیەتی: هەرزەییکرد.
(ألسَــفاهَةُ): ١-ســووکییەتیو هەرزەیــی ٢- نادانیو گێلیو نەفامیی.
٣-(سَفِيَ-تْ يَدُهُ. سَفاً وسَفاءً): دەستی قڵیشا/ شەقارشەقار بوو.
٤-(ســافى- الرَجُلَ): پیاوەکــەی تیمارکرد/ دەرمانکرد.
٥-(أَســفى- الزرعُ): گوڵی کشــتەکە شــیلەی تێکەوت.
(ألسَــفا الواحِدَةُ سَــفاةٌ): هەموو درەختێکی درکدار.
(سَفاةُ السُمْبُلَةِ): قەڵاسی گوڵە گەنمو جۆو لەو بابەتە.
سفى: (سَفى وأَسْفى-تِ التُرابَ): با خۆڵەکەی کرد بە تۆزو هەڵیگرتو بە ئاسماندا بردی.
(ســافِيَة (ج) ســافِيات وسَــوافٍ): بای تۆز هەڵکردوو بە ئاسماندا بردوو.
(سَفِيَ التُراب. سَفياً): گڵەکە بە تۆز بوو و بە ئاسماندا چوو، پەرش و بڵاوبووەوە.

(اَلسّافِياء): تۆز/ گەرد.

(اَلسَفی): ئەوەی با دەیکاتە تۆزو دەیبات.

(اَلسَفِيّ): خۆڵی پەرش‌و بڵاوە بوو.

(اَلأَســفى مِنَ الخَيلِ (م) سَفياء (ج) سُفْيٌ): ئەسپی پەرچەمتەنك.

(اَلمُسْفي): بەدزمان.

سق: (سَقْسَقَ-الطائِرُ): باڵندەکە جیقنەیکرد/ ریقنەیکرد.

سقب: ١-(سَــقِبَ-تِ الدارُ. سَقَباً و سُقُوباً): خانووەکە نزیکبوون.

(ســاقَبَ-تِ البيُــوتُ): خانــووەکان لە یەك نزیکبوون.

(اَسْقَبَ-تِ الدارُ): خانووەکە نزیکبوو.

(-الدّارَ): خانووەکەی نزیککرد.

(مَنزِلٌ سَقَبٌ): خانوویەکی نزیك.

(الساقِب) (فا) (ضد): ١-نزیك ٢-دوور.

٢-(اَسْقَبَ-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە بە زۆریی بەچکەی نێری دەبوو.

(اَلسَــقْب (ج) اَسْــقَب وسِــقاب وسُــقُوب وسُــقْبان): بەچکە حوشتری تازەبوو/ کۆرپە حوشتر.

("اَذَلُّ مِــنَ السُــقبانِ بَــينَ الحَلائِــبُ"): لە کــۆڕو کۆمەڵاندا لــە بەچکە حوشــتری تازە بێدەسەڵاتتر بوو.

(اَلمِسْقَب): دایکی کۆرپە حوشتر.

(اَلمِسْــقاب): ١-دایکــی کۆرپــە حوشــتر ٢-مێحوشترێك کە بە زۆریی بەچکە نێرەببێت.

٣-(اَلسَقْب (ج) سِقبان والسَقيبَة): ١-ستوونی دەوار ٢-لقی تەڕی ئەستووری درێژ.

سقد: (سَقَدَ وسَقَّدَ واَسْقَدَ- الفَرَسَ. سَقْداً): ئەسپەکەی چرووساندو لەڕکرد.

(اَلسُقْدَةُ (ج) سُقَد والسَقيدَةُ (ج) سُقَيْدات) (ح): سوورەباڵە باڵندەیەکی ڕەنگسوورە.

سقر: ١-(سَــقَرَ-تْهُ الشَّمسُ. سَــقْراً): خۆر بردی‌و مێشکی شــڵەقاند/ ئازاری پێگەیاند/ هەتاو بردی.

(سَقَرَ): ناوێکی جەهەننەمە.

(اَلسَــقْرَةُ (ج) سَــقَرات): گەرمابــردن/ خۆربردن/ هەتاوبردن.

(اَلســاقُور): ١-گەرما ٢-داخ/ پارچە ئاســنێکە ئاژەڵی پێداخدەکەن.

٢-(اَسْــقَرَ-تِ النَخَلَةُ): دارخورماکە دۆشاوی لێتکا/ دۆشاوی دەردا.

(اَلصَقْر): دۆشاوی دارخورما.

(نَخلَــةٌ مِسْــقار): دارخورمایــەك دۆشــاو دەربدات.

(اَلسَقْر (ح) = الصَقْر): هەڵۆ.

"جاءَ بالسُــقَرِ والبُقَرِ وبَنــاتِ غِيَرِ): کەوتە فیشاڵ‌و درۆی شاخدار.

(اَلسَقّار (ج) سَــقّارَة): ١-کەسێکە نەفرەت لە خەڵکانێك بکات کە شایســتەی ئەوە نەبن ٢-کافر/ بێبڕوا.

سـقط: ١-(سَـقَطَ. سُقُوطاً ومَسْـقَطاً): به زەویدا كەوت.
("سَـقَطَ مِن عَينِي"): لـه بەرچاوم كەوت/ لەبەرچاوم سووكبوو.
(سَقَطَ- الحَرُّ): گەرماكە هاتو (شكا/ نەما).
(-الحَرُّ عَنَّا): گەرما لە كۆڵمان بووەوە/ گەرما نەما.
(-النَجمُ): ئەستێرەكە ئاوابوو.
(-علـى ضالَّتِهِ): بە ئاواتی خۆی گەیشـت/ ئەوەی بۆیدەگەڕا كەوتە بەردەستی.
("على الخَبيرِ سَـقَطْتَ"): تووشـی (شارەزا/ لێزان)ی خۆت بوویت.
("حَيثُما سَـقَطَ لَقَطَ"): فێڵبازەكە لە كوێدا خۆی بە زەویدا دا دەستگیربووە.
(-القَومُ إلَيَّ): خوێشـكەل بەسەرمدا كەوتن‌و واتا: لای من دابەزین.
(-الوَلَـدُ مِن بطنِ أُمِّهِ): كۆرپەكە لە سـكی دایكی دەرچوو/ هاتەدەرێ/ كەوتەخوارێ.
(سـاقَطَ-هُ سِـقاطاً. مُسـاقَطَة): بەرێدایە خوارەوە یان وردە وردە بەرێدایە خوارەوە.
(-هُ الحَديث): یەكێك قسەیكردو بێدەنگبوو تا ئەویتر قسە بكات/ بەسەرە قسەیانكرد.
(أَسقَطَ- هُ): خستی.
(-تِ المَـرأَةُ السِـقْطَ): ژنەكـە منداڵەكـەی لەبارچوو.
(السِقط): منداڵی لەبارچووی ناتەواو.
(أَسْـقَطَ أَو طَرَحَ أَو أَلغى) (ن) من (ك) (ع ح): لێیلاخست یان لێیدەركرد یان لێیلابرد/ داشـكاند ژمارەیەكـی تـازە دەردەچێت (ف) ئەگەر ئـەو ژمـارە دەرچووە بخرێتە سـەر (ن) دەكاتــەوە ژمــارەی (ك). دەڵێین ك – ن = ف: دەڵێــن (ن) (المطروح): دەركراوو (ك) المطـروح مِنــه): لێدەركـراو (ف) (حاصل الطــرح): ئەنجامی لێدەركردن یـان زیادەو جیاوازی/ جیاكاریی نێوانیان.
(مَسْـقط) (هـ): خاڵـی یەكتربەركەوتی دوو هێڵ.
(مسقط- الرأس): شوێنی لەدایكبوون.
(أَسقَطَ لَهُ بِالكلام): جنێوی بەسەردا باراند.
(تَسَقَّطَ): شوێن هەڵەو نەنگیی‌و كەوتنەكانی كەوت.
(-الخَبَـر): هەواڵەكەی كەم كـەم هەڵچنی‌و وەرگرت/ كۆیكردەوە.
(تَساقَطَ واسَّـاقَطَ- الشيءُ): شـتەكە وردە وردەو سەروەر هاتەخوارێ.
(السُقْط): منداڵـی لەبارچوو كە ناتەواو بێت یان تەواو بێت بە مردوویی ببێت.
(السَقْط= السُـقط): ١-منداڵی لەبارچوو یان بـە كردوویی بوو ٢-ئاورنگ یان بەفری باریو ٣-بەدزمان.
(السَقْطَةُ): ١-كەوتنە خوارەوەیەكی خراپ ٢-هەڵنوتان/ هەڵخلیسكان ٣-بەهەڵەداچوون یان

زمان تەتەڵەكردن.
(أَلسِقط): ١-منداڵی لەبارچوو ٢-باڵی باڵندە.
(رَفَع الطائِرُ سِـقْطَيْه"): باڵندەكە هەردوو باڵی بەرزكردەوە ٢-لووتی هەور كە دەنیشێتە سەر زەوی ٤-كەناری ڕەشماڵ/ دەوار.
(أَلسَـقَط (ج) أَسْـقاط): ١-شـتی بێفـەرو كەوتوو/ بێكەڵكی هەموو شتێك ٢-كەلوپەلی پەككەوتە/ خراپ‌و بێكەڵك/ شركەو پركە ٣-نابرووچوون.
(أَلسـاقِط (ج) سُقّاط وسَقاط (م) ساقِطَة): بەدزمان/ ناپاك.
(أَلساقِطَةُ (ج) سَواقِط): ١-بەدزمانی كەمناوەز ٢-میوەی كاڵی وەریو.
أَلسِقاط: كۆی وشەی (الساقط)ە: ١-هەڵنووتاو ٢-كەوتوو ٣-سـووكبوو ٤-میوەی كاڵی وەریو ٥-باڵی پەلەور.
(أَلسُـقاط والسُـقاطَة): ئـەوەی لە شـتێك دەوەرێت‌و دەكەوێت.
(أَلسَقُوط): ١-كەوتوو ٢-ڕسواو بەدڕەفتار.
(أَلسَـقيط): وەریو. بەفرو تەرزەو شـتیوای وەریو.
(أَلسقيط (م) سَقيطة): ١-گەوج ٢-كەمناوەز.
(أَلإسقاط عمودياً) (هـ): داهێڵانە خوارەوەی ستوونیی.
(إسقاط مائِل): داهێڵانە خوارەوەی لار.
(أَلسَقّاط): زۆر هەڵنوتـوو ٢-زوو زوو كەوتوو ٣-شمشێرێكی تژی بڕەر كە بە یەك پێداكێشان لەتبكات‌و ببخات.
(أَلسَـقّاط والسَقَطِيّ): فرۆشیاری كەلوپەلی/ كاڵای بێكەڵك‌و گەندە/ كۆنەفرۆش.
(أَلسَـقّاطَة): مێی وشەی (أَلسَقّاط): زوو زوو كەوتوو.
(سَقّاطَةُ الباب): سوورگیی پشتدەرگاكە پێی قایمدەكرێت‌و دادەخرێت.
(أَلمَسْقَط (ج) مَساقِط): شوێنی كەوتنە سەر/ شوێنی كەوتنەخوارەوە.
(أَلمُسْـقَطَةُ): هـۆكاری ١-كەوتنە خـوارەوە/ وەرین، بەربوونەوە ٢-كەوتن.
(أَلمَسْقِط (ج) مَساقِط): ١-شوێنی بەروبونەوە/ شوێنی گلان ٢-باڵی مەل/ پەلەور/ باڵندە.
(مَسْـقِط رأسُ الرَجُل): شـوێنەزا شـوێنی لەدایكبوون.
(مُسْـقِطَةُ —الأَحبال): داوپسێن/ پەتپسێن: زۆرزان‌و فێڵبازێكی مەزن.
(أَلأُم المِسقاط): دایكێك كە منداڵی زۆر لەبار بچێت.
٢-(سَـقَطَ- في الكَلام. سُقُوطاً ومَسْقَطاً): لە قسەكەدا تێكەوت‌و هەڵەیكرد.
(-عَلَيهِ الأَمـرُ): كارەكەی لێونبوو/ كارەكەی لەدەستچوو.
(-في يَدِهِ): پەشیمانبووەوە.
(سُقِطَ — في يَدِهِ): ١-زمانی تەتەڵەیكردو كەوتە

هەڵــەوە ٢-پەشــیمانبووەوە ٣-سەرســامبوو/ حەپەسا.

(أَسْــقَطَ- الرَّجُلَ): کارێکیکــرد کە پیاوەکە تێکەوێتو بکەوێتە هەڵەوە یان درۆ بکات یان ئەوەی لە دڵیدایە بیدرکێنێتو دەریبڕێت.

("ماأُسْــقِطَ في کَلِمَــةٍ"): لــە وشەیەکیشــدا هەڵەینەکردو تێنەکەوت.

(أُسْــقِطَ- في یَــدِهِ): ١-زمانــی تەتەڵەیکردو کەوتە هەڵەوە ٢-پەشیمانبووەوە ٣-حەپەسا.

(اَلسَــقَط (ج) أَســقاط): تێکەوتنو هەڵە لە نووسینو قسەو ژمێرەدا/ بە هەڵەدا چوون.

٣-(ساقَطَ- الفَرَسُ الخَیلَ سِقاطاً ومُساقَطَةً): ماینەکە پێش ئەسپەکان کەوت/ پێشیدانەوە.

(-الفَــرَسُ العَــدوَ): چارەوێکــە غارەکــەی هێواشکردەوە.

سقع: (سَقَعَ-ـَ. سَقْعاً): ١-بە قسە بەرەنگاریبوو ٢-بــە خراپــە ڕوبەڕوویبــووەوە ٣-دایە بەر زللە.

("ماأدري أَینَ سَــقَعَ"): نازانــم بۆ کوێ ملی شکاندو ڕۆیشت.

(أُسْــتُقِعَ- لَونُهُ): ڕەنگی هەڵبــزڕکاو پەڕی/ گۆڕا.

(اَلسُــقْع (ج) أَســقاع): ١-کەناری/ لای زەوی ٢-خانوو.

(اَلأَسْقَع): لە دوژمنو ئیریە بەر/ لە حەسوود دوورەوە کەوتوو.

٢-(سَــقَعَ- الدیكُ. سَــقعاً): کەڵەشــێرەکە خوێندی.

(اَلسَقاع والمِسْقَع): قووقاندنی کەڵەشێر.

٣-(اَلسِــقاع): ١-بەرکۆش ٢-پەچە/ ڕووپۆش ٣-شــتێکە بە لووتی مێحوشــترەوە دەکرێتو پێوەی دەبەسترێت.

(اَلأَسْــقَع (ج) أَســاقِع (ح): باڵندەیەکە وەك چۆلەکە پەرەکەی ســەوزباوەو سەری سپییە هەمیشە لە کوێ ئاودایە.

(اَلسَــوقَعَةُ): ســەرەوەی تریــت کــە چەور دەبێت.

(-مِنَ الرِّداء أَو الخِمار أَو العِمامَة): پێشەوەی ســەربەرگ یان پەچە یان مێزەر کە لە خوار سەرەوەیەو زوو پیسدەبێت.

ســقف: ١-(سَــقَفَ- البیتَ. سَــقفاً): سەری خانووەکەیگرت.

(سَقِفَ): درێژو خوار بوو.

(أَسْــقَف (م) سَــقفاء (ج) سُــقْف): درێژی لوولخواردوو.

(سَــقِفَ- الرجــلُ): پێکــە بــەلای ڕاســتدا وەرگەڕا.

(سَقَّفَ- البَیتَ): سەری خانووەکەیگرت.

(اَلسَّــقْف- مِــنَ البَیت (ج) سُــقُوف) (ب): سەری خانوو/ میچی خانوو.

(اَلسَقیف (ج) سُقُف وسُقْف): سەری خانوو.

(اَلسَقیفَة (ج) سَــقائِف): ١-هەموو تەختەو

بەردێکی پان کە بە کەڵکی ئەوە بێت سەری خانووی پێبگیرێت ٢-هەموو خانوویەک بینایەک شتێک لەو بابەتە سەری گیرابێت وەک کەپر ٣-توولی زێڕ یا زیوی کوتراوو باریک ٤-پەراسووی حوشتر.

("هَدَمَ السَّفر سَقائِفَ البَعیرِ"): کاروان پەراسووەکانی حوشتری تێکدا.

(اَلأسْقَف): ئێسقانی ئەستوورو درێژ.

(-مِنَ الجمال): حوشتری بێتووک/ ڕووت.

(مِن الظُّلْمان): نێرە وشترمرخی ملخوار.

(اَلْمُسَقَّف) (مفع): ١-درێژ ٢-سەری خانوو/ میچی خانوو (لەبەر بەرزیی و درێژیی دیوارەکانی واناوەنراوە).

٢-(سَقَفَ وتَسَقَّفَ. سَقِّیفی): بوو بە سەر قەشە.

سَقَّفَ: بوو بە سەر قەشە.

(-هُ عَلَیهِم): کردی بەسەر قەشە بەسەریانەوە.

(اَلأُسْقُف والأُسْقَفّ (ج) أَساقِفَة وأَساقِف): سەرقەشەکە پلەی لە قەشە بەرزترە.

(اَلقَس (ج) القَسیس): قەشە.

(اَلْمطران) (یونانیة): مەتران.

(اَلأُسْقُفیَّة): پلەی سەرقەشەیی.

(رَعیَّةُ الأُسقُف): ئەوانەی لەژێر دەستی قەشەدان.

سقل: ١-(سَقَلَ. سَقْلاً): سوویەوەو لووسیکرد.

(سَقِلَ- البَعیرُ. سَقَلاً): بنی پێی بەلای ڕاستدا خواریی هەبوو.

(اَلسُقُل): کەمەر.

(اَلسَقِل- مِنَ الرجال): پیاوی غالیگە تێقوپاو.

(مِنَ الخَیْل): ئەسپی پشتلەر.

(اَلسَقالَة والإسْقالَة والصِقالَة) (عند العامة) (ایطالیة): داربەست کە دەبەسترێت بۆ گەیشتنە شوێنی بەرز.

٢-(سَقْلَبَ-هُ): هەڵیگێڕایەوە دایبەزەویدا.

(اَلسَقْلَب الواحِدَةُ سَقلَبيّ (ج) سَقالِبَة= صَقالِبَة): بەرە خەڵکێکن لە دورگەی صقلیە.

سقم: (سَقِمَ وسَقُمَ سَقَماً و سُقْماً و سَقاماً و سَقامَةً): نەخۆشکەوت یان نەخۆشیەکەی درێژەی کێشا/ کەنەفتە بوو.

(سَقیم (ج) سِقام وسُقَماء): نەخۆش یان دەردەدار/ کەنەفت.

(سَقَّمَ- هُ): نەخۆشیخست یان دەردەداریکرد.

(أَسْقَمَ- هُ): نەخۆشیخست/ دەردەداریکرد.

(-الرَجُلُ): ١-ماڵەوەی پیاوەکە نەخۆشکەوت ٢-گرفتاری گەلێک دەردو نەخۆشیبوو.

(اَلسَقَم والسُقْم (ج) أَسْقام والسَقام): نەخۆشیی.

(اَلسَقِم والسَقیم): نەخۆش/ خەستە.

(کَلامٌ سَقیم): ناخاوتنێکی ناخۆش/ ناتەواو/ نادروست.

(مَکانٌ سَقیم): شوێنێکی پڕ مەترسیی.

("هُوَ سَقیمُ الصَدرِ علی أخیهِ"): دڵی لە

براكەی پڕە، واتا ڕقی زۆر لێیەتی.
(اَلمِسْقام):زۆر نەخۆش/ زۆردەردەدار.
(أرضٌ مَسْقَمَة): خاكێكی دەرداوی/ نەخۆشیی دەردی زۆر تێدایە.
سقن: (اَلسَقَنْقور) (یونانیة):گیرنگرکی دەشتەکی/ تیمساحی دەشتەکی.
سقی: ١-(سَقی- الرَجُلَ سَقیاً):١-ئاوی بە پیاوەکە دا بیخواتەوە ٢-پێیوت خودا ئاوت بدات/ تینوێتیت بشکێنێت یان نۆشیگیانتبێت.
(سَقی- الثوبَ):بەرگەکەی تێر ڕەنگکرد.
(-ەُ اللهُ الغَیثَ):خودا بارانی زۆری بۆ باراند.
(-بَطْنُهُ):تووشی ئاوبەند بوو.
(سُقِیَ- قَلْبُهُ عَداوَةً):دڵی پڕ لە دوژمنایەتیی بوو.
(- بَطنُهُ):ئاوبەندیگرت.
(سَقّی- الرَجُلَ. تَسْقِیَةً):١-ئاوی زۆرپیدایە ٢-پێیوت نۆشیگیانتبێت.
(-الثَوبَ):جار لە دوایجار بەرگەکەی بە ڕەنگەکەدا کرد.
(ساقی- ەُ):هەریەکەیان ئەویتریانی تێر ئاو کرد.
(-ەُ فی أرضِهِ):کردی بە نیوەکارو هاوبەش لە بەرهەمی زەوییەکەیدا.
("شرکة المُساقاتِ"):هاوبەشیی نیوەکاریی.

(أَسْقی- الرَجُلَ):١-ئاویدایە بیخواتەوە ٢-ڕانومای سەر ئاوەکە کرد ٣-ئاژەڵەکەی یان زەویەکەی ئاودا ٤-پێیوت خودا تێرئاوت بکات. یان نۆشیگیانتبێت.
(أسقی- ەُ اللهُ الغَیثَ):خودا بارانی بۆ باراند.
(تَسَقّی. تَسَقّیاً): ئاوەکەی وەرگرت‌و خواردیەوەو تێرئاو بوو.
("تَسَقّی الصِبغَ"): ڕەنگەکەی گرت‌و ڕەنگبوو.
(تَساقَیا):یەکتریان ئاودا/ تێرئاو کرد.
(إسْتَقی- مِنهُ. إستِقاءً):داوای خواردنەوەی لێکرد/ داوای شتێکی لێکرد بیخواتەوە.
(-مِنَ النَهرِ):ئاوی لە ڕووبارەکە برد.
(إستَسقی مِنهُ. إستِسْقاءً):داوای لێکرد شتێکی بداتێ بیخواتەوە.
(-الرَجُلُ):ڕشایەوە ٢-ئاوێکی زۆر لە گەدەیاو لەشیدا کۆبووەوە/ تووشی ئاوبەند بوو.
(-الرَجُلَ):پێیوت: خودا ئاوت بدات یان نۆشیگیانتبێت.
(اَلسَقی (ج) أسْقِیَة):نەخۆشیی ئاوبەند/ ئاو لە سکدا کۆدەبێتەوە.
(سَقیاً وسُقیاً لِفُلان):خودا فلان تێرئاوبکات/ تینوێتی بشکێنێت.
(اَلسِقی (ج) أسْقِیَة):١-ئاوبەند ٢-ئاودان/ ئاودلشتن ئاوەدانی کشتوکاڵ/ جاری ئاوخواردنەوە یان ئاودان.

("كَم سِـقيُ أَرْضِكَ): جـاری چەندھەمینی ئاوداشتنی زەویەکەتە.

(اَلسِقي): ھەور.

(اَلسِقاء (ج) اَسْقِيَة واَسْقِيات واَساق): مەشکە یـان کوندە یان جەوەندە کـە بۆ ئاو یان دۆو ماست بەکاردێت.

(اَلسِـقايَة والسَـقايَة): ١-شـوێنی ئاودان ٢-دەفرێك ئاوی پێبدرێت.

(اَلسُـقايَة): ئـەوەی بـۆ کۆکردنـەوەی ئاو دروسـتدەکرێت وەك گۆل/ حەوزو ئەستێلو بەند لەو بابەتە.

(اَلسـاقي (ج) سُقاة وسـاقون وسُقَّاء وسُقِيّ (فا): ئاودێرو ئاوگێڕو ئەو کەسە خواردنەوە ھەرچییەکبێت بەمو بەوی بدات.

(اَلسـاقِيَةُ (ج) سَـواقٍ وسـاقيات): ١-مێـی وشەی (السـاقي) ٢-جۆگەلەو چەمو ڕووباری بچووك.

(اَلسُـقيا): ١-ئاودێریی ٢-ئاوگێـڕانو ئاودان ٣-ئاوخواستن.

(اَلسَـقِيّ الواحِـدَةُ (سَـقِيَّة): ١-دارخورماو باشـترین خورما ٢-کشـتی ئاوەنیـا/ ئەوەی بـە ئاوی ڕووبـارو چەمو کارێـز ئاودەدرێت ٣-ھەورێکی باران بە لێزمە/ پرباران.

(اَلسَـقَّاء (م) سَقَّاءَة وسَقَّايَة): ئاوگێڕێك یان ئاودێرێك کـە ئاو زۆر بگێڕێـتو بە خەلك بدات یان ئاو زۆر بدێرێت.

(اَلاَسْتِسقاء): ١-ئاوخواستن.

(-شَـرعاً): نزاو پاڕانەوە لە خـودا کە باران ببارێنێـت. بـە تایبەتی کاتی زۆر پێویسـت ٢-(طب) ئاوبەند/ ئاو کۆبوونەوە لە بۆشـای یان خانەکانی لەشدا.

(اَلمَسْقى) (ز): دەمی ئاوداشتنی کشتوکاڵ.

(اَلمَسْقَوِيّ) (ز): کشتی ئاوەنیا/ ئەوەیە بە ئاوی ڕووبارو کارێز ئاودەدرێت/ کشتوکاڵی بەراو.

(اَلمَظمَـاِيّ): کشـتی دێـم کـە بـە بـاران ئاودەدرێت.

(اَلمِسْقاة والمَسْقاة): شوێنی ئاوداشتن/ ئاودان.

٢-(سَـقَى- الرَجُـلَ. سَـقياً): کەموکووڕیی لێدەرھێنـا/ لەکەداریکـردو لە پاشـملە بە خراپە ناویبرد.

(اَسقى- فُلاناً): تەشەری لێداو لەکەداریکردو غەیبەتیکرد.

سـكّ: ١-(سَـكَّ- البابَ. سَـكّاً): ١-دەرگاکەی داخسـت ٢-بە ئاسـن قایمیکرد/ ئاسنی دایە پاڵی.

(-اُذُنَيـهِ): ھەردوو گوێی لە بندا بڕی.

("ماسَكَّ سَـمعي مِثلُ ذلك الكلام"): قسەی وام بەرگوێ نەکەوتووە.

(سَكَّ- سَكَكاً): گوێکورتو بچووکبوو.

(اَسَك (م) سَكَّاء (ج) سُكّ): گوێی قوت/ گوێی مشك.

("کُلُّ سَـكَّاءٍ بَيـوضٌ وکُلُّ شَـرفاءٍ ولودٌ"):

هەرچــی گوێــی وەك گوێی مریشــكبێت واتا گوێــی دەرەوەی نەبێت هێلكەكەرە هەرچیش گوێــی بەدەرەوەبێــت كركراگــەدار بێــت یا قلێشاویشبێت دەزێت.

(إِسْتَكَّ- النَباتُ إِستِكاكاً): ڕووەكەكە تێكئاڵاو لوولپخوارد.

(-تِ المَسامِعُ): گوێكان كەربوو/ قەپاتبوون.

(ماإِسْتَكَّ فِي مَسامِعِي مِثْلُهُ): شتی وەكوئەوە نەچۆتە گوێمەوە/ بەرگوێم نەكەوتووە.

(-البَيتُ): خانووەكە كونو كەلەبەر بڕبوو.

(أَلسُــكّ): ١-كونی دووپشــك (لەبەر تەسكی) ٢-كونی جاڵجاڵۆكە ٣-بەدسروشت

٤-(ج) سِكاك وسُكوك): چاڵاوی تەسك ٥-زرێی نەڵقە تەسك ٦-ڕێگەی بەسترا و ٧-بزمار.

(أَلسَكّ (ج) سِكاك وسُكوك): ١-چاڵاوی/ بیری تەسك ٢-زرێی قوڵفە تەسك ٣-ڕێگەی بەسترا و ٤-بزمار.

(أَلسَكِّي): بزمار.

(أَلسَكَك) (مص): كەریی.

(أَلسَكَّاء): زرێی قوڵفەتەسك.

(أَلسَكُوك): چاڵاوی دەمتەسك.

(أَلسَكاكة): گوێقوت/ گوێی بچكۆلە.

٢-(سَكَّ- العُملَةَ- سَكّاً): دراوەكەی لێدا.

(أَلسِكَّةُ (ج) سِكَك): ئاسنێكی نیگاردارە پارەی لەسەر لێدەدەن.

(أَلسِكِّي): دینار.

(أَلسَكَّاك): دراوگەر/ ئەوەی دراو لێدەدات.

٢-(سَكَّ- البِئرَ. سَكّاً): چاڵاوەكەی هەڵكەند/ بیرەكەی لێدا.

("أَينَ تَسُكُّ): بۆ كوێوە دەڕۆیت.

(أَلسَكّ): خانووی ڕاستو ڕێك.

(أَلسَكَّةُ (ج) ســكَك): ١-گاسن ٢-ڕیزە درەخت ٣-ڕێگای تەختو ڕاست.

٤-(ســكَّةُ الحَديد): ڕێگەی ئاسن/ هێڵی ئاسن ٥-پۆســتەخانە ٦-كۆڵانــی پان (كــە بە ڕیزی درەخت دەچوێنرێت).

("فُلانٌ صَعبُ السِكَّة"): فیسار سرەوتی نییە هەرزەو هەڵەشەیە.

(أَصْحابُ السِكَك): پۆســتەبەری یان نێرەری چاپوك بۆ كاری گرنگ.

(أَلسِكاك): بە ڕیز.

("ضربوا بيوتَهُم ســكاكاً")خانووەكانیان بە ڕیزو لەسەر ڕیزێك دامەزراندووە.

(أَلسِكِّيّ): پۆستە.

(أَلسَكَّاكة): ڕێبوار.

٤-(سَــكَّ- النَّعــامُ مــافِي بَطنِــهِ. سَــكّاً): وشــترمرخەكە چی لە ســكیدا بــوو وەك ئاو هێنایەوە.

٥-(أَلسُكّ): جۆرە بۆنێكی خۆشە.

(السُــكاك)١-هەوا لــە چینە باڵاكانی ســەرو زەویی ٢-شوێنی چەسپكردنی پەری تیر.

(أَلسُكاكة):١-هەوا لە چینە باڵاكانی سەرەوەی

زەوی ٢-کەسـێکە کە قسـە هەر قسەی خۆی بێت/ دیکتاتۆر/ کەللەرەق.
٦-(سَكْسَـك): لاوازو/ بێتینبـوو ٢-وێـرای/ ورەی تێهات/ ئازا بوو.
(تَسَكْسَكَ- إليهِ): لێپپاڕایەوە/ دەستدامانیبوو.
سکب: (سَـكَبَ- الماءَ ونَحوَهُ سَكْباً وتَسْكاباً): ئاوەکە یان شتێتری ڕۆکرد.
(سَكَبَ وانْسَكَبَ- الماءُ): ئاوەکە ڕژا/ ڕۆبوو.
(تَساكَبَ- الدَمعُ): فرمێسکەکە بە خوڕ ڕژاو بە چاودا هاتەخوارێ.
(ألسَكْب): باران بارینی سەروەر/ بەخوڕ یان ڕژانیو هاتنەخوارەوەی شتێتر.
(-مِنَ الخَيلِ): ئەسپی بەتاو/ توندرەو.
(ماءٌ سَـكْبٌ= مُنْسَكِبٌ): ئاوی ڕژاو/ ڕۆکراوی بەخوڕ.
(رَجُلٌ سَكْبٌ): پیاوی لەشسووكو ڕۆحسووكو چابوك.
(ألسَكَبَةُ): کرێشی سەر.
(ألسـاكِب والسَـكوب والسَـكِب= المُنسَكِب): بەخوڕ ڕێژ.
(ألأُسكوب): ١-بەخوڕ ڕێژ ٢-بارانی سەروەری بەخوڕ.
(-مِـنَ البَـرق): هەورەبروسـكەیەك بگاتە زەوی.
(ألأسْكوبَة والإسكابَة): چیلکەیەك دەخرێتە کونـی مەشـكەوە بـۆ ئـەوەی لێینەڕژێت/ لێینەپەت.
(ألمَسْكَبَة (ج) مَساكِب): ڕۆگەو ڕێژگە.
(ألسَـكْب): ١-جۆرە بەرگێکـە/ جلێکە ٢-مس یان قورقوشم.
(أمرٌ سَـكْبٌ): کارێکی دارێژراوو پێویسـتو گرنگ.
(ألأُسـكوب): ١-پینەدۆز/ پێـڵاودروو ٢-ڕیزە دارخورمایەك.
(ألإسكاب والأُسكوب): پینەدۆز.
(ألمَسْـكَبَة (ج) مَسـاكِب) (عامية): شەتڵگە شـوێنێکە تـۆوی پێـوە دەکرێـتو دەروێت هەیـە لـە شـوێنی خـۆی دەهێڵرێتـەوە هەیشـە هەڵیدەکەنـنو لە شـوێنی تایبەتی دەیروێننەوە.
٢-(ألسِـكْباج) (فارسـية) (ط): شلەپەکە/ شۆربایەکە لە گۆشتو سرکە دەکرێت.
سـكت: (سَـكَت. سَـكْتاً وسُـكوتاً وسُـكاتاً وساكوتَةً): ١-بێدەنگبوو/ کپو کڕ بوو/ متبوو ٢-دەنگیبڕا/ مرد.
(-الغَضَبُ): تووڕەییەکە نیشتەوە/ دامرکایەوە.
(-الحَـرُّ): گەرماکـە تاویسـەند کاتـێ باکە کپبوو/ وەستا.
(-الحَرَكَةُ): جووڵە بڕا/ وەستا.
(سُكِتَ): لە جووڵە کەوت/ تووشی وەستانبوو.
(مَسْكوت): جووڵە بڕاو/ لە جووڵە کەوتوو.
(سَكَّتَ- هُ): ١-لە جووڵەیخست ٢-بێدەنگیکرد.

(ساكَتَ- ەُ):لە پێشبڕکێی بێدەنگیدا سەرکەوت.
(أسْكَتَ):کپبوو/ بێدەنگبوو/ دەنگیبڕا.
(-ەُ): بێدەنگیکرد.
(ألسَكْت):زۆر بێدەنگ/ مت.
(ألسَكِت):کەمدووو هێمن/ کە دوا باش دەدوێتو قسە لە جێی خۆیدا دەکات.
(ألسُكْتَةُ):١-بێدەنگی ٢-ئەوەی کە منداڵو هیتری پێ بێدەنگدەکەیت.
(ألسَكْتَةُ):١-لە جووڵە کەوتن/ وەستان ٢-بێدەنگبوون.
(طب) (داءُ السَكْتَةِ):لە کارکەوتنی هەموو ئەندامان لە جووڵەو هەست تەنها هەناسە نەبێت.
(ألسِكتَة):ئەوەی منداڵی پێ بێدەنگو دەمکوتدەکەیت.
(ألسُكات) (طب):دەردی زمانبەستن.
(-مِنَ الجَواب):وەڵام کە زمانی بەرامبەر دەبەستێتو پێی بێدەنگدەبێت.
("رَماهُ بِسُكاتِهِ وصُماتِهِ"):ئەوەی بە گوێدادا کە قسەی پێنەماو قوڕوقەپی لێکرد/ متبوو.
(-مِنَ الحَيَّات)ماری نەهێنبر/ بەخۆت نازانیت کە پێتەوە دەدات.
("هو على سُكاتِ الأمرِ"):لەوەدایە کارەکە بگەیەنێتە ئەنجام.
(ألسُكاتَة- مِن الجَواب):وەڵامی دەمکوتکەر.
(ألسَكوت والسَاكوتة والسِكِّيت والسُكِّيت): زۆر کەمدوو/ زۆر بێدەنگو خامۆش.
(ألسُكَيت):١-زۆر کەمدوو/ زۆر بێدەنگو ئەدوو ٢-دوا ئەسپی غارغارێنی پێشبڕکێکە.
(ألمُسَكِّت):دوا تیری یاریی تیربازێنەکە کە قوماره.
٢-(أسْكَتَ- عَنِ المَشي):ئەڕۆیشتو وازی لە رۆیشتن هێنا.
٢-(السُكْتَةُ):پاشماوەی ئاوی ناو قاپەکە.
(أسْكاتُ الشَيءِ):پاشماوەی شتەکە.
(-القَوم):هەرچیو پەرچییو خوێڕیی ناو خوێشکەل.
سكر: (سَكَرَ- الإناءَ):قاپەکەی پڕکرد.
(سَكِرَ- الحَوضُ سَكَراً):گۆلەکە پڕبوو.
٢-(سَكَرَ-تِ الريحُ. سُكوراً و سَكْراناً):باکە کپبوو/ وەستا.
(-الحَرُّ):گەرماکە هێواشبووەوەو کەمبوو.
(ألساكِر (م) ساكِرَة) (فا):کپبوو/ هێواشبوو/ دامرکاو.
("لَيلٌ ساكِر"):شەوێکی کپ/ بێبا/ کش‌ومت.
٣-(سَكَرَ- النَهرَ. سَكْراً):بەندێکی بۆ رووبارەکە کردو بەستیەوە.
(-البابَ):دەرگاکەی بەست.
(-بَصَرُهُ سُكوراً وسَكَراناً):چاوی گێژو وێژ بوو و لە بینین کەوت.
(سَكِرَ- مِنَ الشَّرابِ سَكَراً و سَكِراً وسُكوراً و سَكَراناً):سەرخۆشبوو/ گرتی/ مەستبوو.

(سَكِر وسَكْران (م) سَكيرَةٌ وسَكرى وسَكرانة (ج) سَـكرى وسَكارى وسُكارى): سەرخۆش/ مەست.

(-الرَجُلُ عَلَيهِ سَـكراً): لێیتـووڕە بوو ڕقی لێهەڵگرت.

(سُكِرَ- بَصَرُهُ): چاوی ڕەشكەو پێشكەیكردو كەسی نەهاتە بەرچاو.

(سَكَّرَ- البابَ): دەرگاكەی داخست.

(سَكَّرَ- البابَ) (عامية): پێوەیدا (سريانيه).

(-هُ): خنكاندی.

(سُـكِّرَ- بَصَرُهُ): چاوی ڕەشكەوپێشكەیكردو كەسی نەدی.

(أسْـكَرَ- هُ الشَرابُ): مەیەكە/ خواردنەوەكە مەستو سەرخۆشیكرد.

(تَساكَرَ): بە درۆ خۆی سەرخۆشكرد ٢-مەیی خواردەوە یان شتی بێهۆشكەرو سەرخۆشكەری خوارد.

ألسُكْر: مەستیی/ سەرخۆشیی، بێهۆشیی.

(ألسِكْر (ج) سُـكور): ١-بەنەدكردن/ بەستنی ڕووبار ٢-ئەوەی بەری ڕووباری پێدەگیرێت.

(ألسَـكَر): ١-مەیو شـەراب ٢-ئـەوەی خەڵك مەستو سەرخۆشبكات ٣-سركە.

(ألسَكْرة) (ن): مرۆر.

(سَكْرَةُ الموتِ): سەختیی گیانكێشان/ گیانەڵلا.

(سَـكْرَةُ الهَمّ): ئەوپەڕی سـەختیی گرانیی مەراق (ج) (سكرات)

(ألسَكّار): مەیگرەوەو مەیفرۆش.

(ألسِـكِّير والسَـكُور والمِسْـكير): هەمیشـە سەرخۆشو مەست.

(ألسُـكَّرَةَ- عند العامة) (سريانية): كلیلو كوڵـۆم. ئامێرێكە لە تەختە دروسـتدەكرێت دەرگای پێ دادەخرێتو كلیلیشی هەیە.

٤-(سَـكَّرَ- الشيءُ): شتەكە شـیرینبوو وەك شەكری لێهات.

(ألسُـكَّر): شـەكر (فارسـية) وتراویشـە (هندية)، ناوی قامیشـی شـەكر یان شیلەی چەوەندەرو شتیتر دەكوڵێنرێتو ڕەقدەبێت.

(سُكَّرَة): پارچە شەكرێك.

٥-(ألسُكرُجَة والسُـكُرُّجَة) (فارسية): قاپی خواردن.

الملحق:

سـكر: (السَـكاكِر): شـەكرەمەنی/ شیرینی حەڵوا كە شەكری پێوە كرابێت یان بە شەكر كرابێت.

(ألسَكاكِريّ): شیرینی/ شەكرەمەنی.

("كُلُّ شـيءٍ سَكاكِريٍّ مُحَرَّمٌ عَلَيه"): هەموو شیرینییەكی لێقەدەغەیە.

(صانِـع السَّـكاكِر أَو بائِعُهـا): حەڵواچـی/ حەڵوافرۆش.

(ألسُكَّريّ): شەكریی/ شەكرین.

(طَعْمٌ سُكَّري): تام شیرینی/ چێژ شیرینی.

(ألسُـكَّرِيّ): ئـەوەی بـە هـۆی نەخۆشـی

شەکرەوەیە.
("غَيبوبَــة سُــكريَة"): بورانــەوە بە هۆی شەکرەوە.
(الداءُ السُكَّري أَو البَول السُكَّري): نەخۆشیی شەکرە یان میزە شەکرە. لە سووتانی شەکری لەشــدا پشــێویی دەبێت بەوە ڕێژەی شــەکر لــە میزو خوێندا زۆر دەبێــت کە بە پارێزی تایبەتیی‌و ئەنسۆلین چارەسەر دەکرێت.
(السُكَّرِيَّة): شەکردان.

سكع: (سَكَعَ وسَكِعَ. سَكْعاً وسَكَعاً): بێئامانج سووڕایەوە.
("مـاأَدري أَيــنَ سَــكَعَ"): نازانــم لــە کوێ خوێڕێتیکردو ســووڕایەوە/ بۆ کوێ ســەری خۆی هەڵگرت.
(تقــولُ العامة: سَــكَعَ فُلان): فیــسار کەس ڕابورد.
(تَسَكَّعَ- الظَلْمَةَ): لە تاریکیدا سەرلێشێواوانە پەلیکوتا.
(-في أَمــرِهِ أَو مَســيره): ١-لــە کارەکەیــدا تیامابوو/ چەواشە بوو نەیدەزانی چی بکات‌و چۆن بکات ٢-لە خراپەکاریدا خنکابوو.
("تَسَكَّعَ لَهُ") (عامية): بۆی کەوتە مەرایی/ کلکە لەقێ/ ماستاوکردن‌وسەرشۆڕکردن.
(رَجُلٌ سُــكَعٌ): پیاوێکی سەرگەردان چەواشە بوو/ سەرلێتێکچوو.
(اَلساكِع (فا): والسَكِع): پیاوی نەناس/ نامۆ.

(اَلمِسْكَعَةُ): ئەوەی سەری لێدەرنەکرێت.
(أَرضٌ مُسْكَعَةٌ): زەوییەکی بێدەروو ڕا/ سەری تێدا لێدەرنەکرێت‌و پیاو تیایدا ونبێت.
سكف: (سَــكِفَ- البابَ. سَكْفاً): پێشدەری بۆ دەرگاکە کرد.
(تَسَكَّفَ- البابَ): پێیخستە ناو دەرگاکەوە.
(اَلســاكِف) (فا): باهوی ســەرەوەی دەرگا کە بەرامبــەر باهــووی خــوارەوەی دەرگاکەیە/ پێشدەرەکەیە.
(اَلأُسْــكُف —مِنَ العَــين): شــوێنی لێروانی برژانگ یان پێڵووی خوارەوەی چاو.
("وَقَفَــتِ الدَّمْعَــةُ علــى أُسْــكُفِ عَينِهِ"): فرمێســکەکە بە برژانگەکانیەوە قەتیســما/ وەستا.
(اَلأُسْــكُفَّةُ والأُسْــكُوفَةُ): باهووی خوارەوەی دەرگاکــە/ پێشــدەری دەرگاکــە کــە پێــی پێدادەنێن.
٢-(أَسْكَفَ): بوو بە پێڵاودروو/ کەوشدروو.
(اَلأَسْــكف والإِسْــكاف والأُسْــكُوف والسَكَّاف والسَيْكَفُ): پێڵاودروو/ کەوشدروو/ قۆندەرە دروو.
(اَلسِكافَة): پێڵاودروویی/ کەوشدروویی.
سكم: (سَكَماً سَــكْماً): پێــی لە بێهێزیدا ورد بزواند/ هەنگاوی کورت کورت بوو.
(سَــيكَم): کەســێکە بێهێزانــە هەنگــاو ببزوێنێت.

(اَلإِسْـكيم) (يونانية): بەرگی پارسا یان ئەو کڵاوەی کە دەینێتە سەری.

سكن: ١-(سَكَنَ. سُكوناً): سرەوت و لە جووڵە کەوت.

(-عَنهُ الوَجع): ئازارەکەی شکاو متبوو.

(-الحَـرفُ): پیتەکـە بێدەنگبـوو/ زەنەدار بوو.

(سَـكَّنَ- المُتَحَـرِّكَ): بزواوەکـەی لە بزاوتن خست/ جووڵەی بری/ متیکرد.

("سَـكَّنَ مِـن غَرْبِـهِ"): توندوتیژییەکەی دامرکاند.

(-الحَرْفَ): پیتەکەی بێدەنگکرد.

(أَسْـكَنَ- الفَقْرُ فُلاناً): هەژاریی فیساری لە پەل و پۆ خست.

(اَلسُكُون): متیی/ سرەوتن/ نەبزوان.

(اَلسُكّان- مِنَ السَفينَة (ج) سُكّانات): گێڕی پاپۆڕەکە/ سوکانی پاپۆڕەکە.

٢-(سَـكَنَ- إِلَيهِ. سُـكُونا): ئارامـی لە پاڵدا گرت/ حەوایەوە.

(تَسَكَّنَ): دڵنیا بوو و ستارەیگرت.

(اَلسَـكَن): ١-هەرچـی دڵ پێیخۆشـدەبێت و سـتارەی پێدەگرێـت ٢-میهرەبانـی ٣-فەرو بەرەکەت.

(اَلسَـكينَة): ئاغریی و سـەنگینیی و ستارەی دڵ و شکۆیی.

(اَلسِكِّينَة): دڵنیایی و سەنگینیی/ ئاغریی.

٣-(سَكَنَ- الدارَ وفي الدارِ. سَكَناً وسُكنى): لە خانووەکەدا نیشتەنیبوو.

(سـاكِن (ج) سُكّان وسـاكِنون): نیشتەنیی/ نیشتەجێ/ دانیشتوو.

(سـاكَنَ- هُ في دارٍ واحِـدَة): پێکـەوە لـە خانوویەکدا دانیشتن.

(أَسْكَنَ- هُ الدارَ): لە خانووەکەدا دایەنیشان.

(تَسـاكَنوا في الـدارِ): پێکـەوە هەمـوو لە خانووەکەدا نیشتەنیبوون.

(اَلسَكْن): نشینگە ١-خانوو/ ماڵ ٢-دانیشتووی خانوووەکە/ خانەخوێ.

اَلسَكَن: ١-نەوا/ لانە/ خانە/ خانوو ٢-ئاگر.

(واحِـد الأَسـكان): گەنجینـەی ئازووخەو خۆراك (چونکە شوێنەکە لێیدادەنیشن).

(اَلسَـكِنَةُ (ج) سَـكِنات): بێخـی گەردن کە سەری لەسەر دەوەستێت.

(تَرَكْتُهُـم على سَـكِناتِهِم): لـە بارودۆخی خۆیاندا بەجێمهێشتن.

اَلسُـكنى: نیشـتەجێ/ ئارامگرتوو ٢-خانە/ خانوو/ لانە/ نەوا/ شوێنی تێدا ژیان.

(اَلمَسْكِن والمَسْكَن (ج) مساكِن): خانوو/ ماڵ/ هەوار/ لانە.

٤-(سَـكَنَ وسَكُنَ سُكُوناً وسُـكُونَةً): نەدارا/ دەستکورت/ هەژار کەوت.

(أَسْكَنَ- الرَجُلُ): نەدارا بوو/ دەستکورتبوو.

(-هُ): نەداراو نەبوویکرد.

(تَسكَّنَ وتَمَسْكَنَ): نەداراو نەبوو بوو.
(إسْتَكانَ واسْتَكَنَ. إسْتِكانَةً): ملكەچو سەرشۆڕ بوو.
(اَلمَسْكَنَة): هەژاریی‌وسەرشۆڕیی‌وبێدەسەڵاتیی‌و داماویی.
(اَلمِسْكين (ج) مِسْكينون ومَساكين (م) مِسْكين ومِسْكينَة): ڕەجاڵو نەدارا/ هەژار ٢- کەسێکە کە بژێویی بەشی خێزانەکەی نەبێت ٣-داماوو کەساس‌و سەرشۆڕو خەفەتبار.
٥-(اَلسُكَيْن) (ح): کەری سووکەڵەی خێرا.
(اَلسُكينَة) (ح): ماکەر.
(اَلسِكِّين (ج) سكاكين والسِكِينَة): چەقۆ/ کێرد.
(اَلسَكَّان): چەقۆساز.
سكو: (السّكو لاستيك): ناین فێرکردن بە ڕێڕەوی فەلسەفەی یۆنانی (لاتینیە).
الملحق:
سكن: (اَلمُسَكِّنات): نامادەکراوێکی پزیشکییە بۆ بەکارهێنانی دەرمەو ناوەوەی لەش کە (ئازار/ ژان/ ئێش) سووکدەکات‌و کەمدەکات‌و هەست دادەمرکێنێت مۆرفین لەو دەرمانانەیە.
(اَلمُسَكِّنات): هێمنەکەرەوە (لە ئیدیۆمدا) بەو بەڵێن‌و چارە کاتیانە دەڵێن کە بۆ خلافاندن‌و لە خشتەبردنەو چارنەکردنی کێشەکەیەو هێشتنەوەی وەك خۆی.

سَلَّ: (١-سَلَّ- الشيءَ مِنَ الشيءِ. سَلاًّ): لەسەرخۆ شتەکەی لە شتەکە دەرهێناو دەرکێشا.
(-سَلا): دانەکانی کەوت.
(سَلّ (م) سَلَّة): دانکەوتوو.
(أَسَلَّ- الشَيءَ. إسْلالاً): شتەکەی بە نهێنی دزی.
(تَسَلَّلَ وانْسَلَّ- مِن الزِّحام): خۆی لە قەڵەبالغییەکە دزییەوەو کێشایەوە/ دزەیبۆکردو دەرچوو.
(إنْسَلَّ قَيدُ الفَرَسِ مِن يَدِهِ): پێوەندی دەستی چارەوێکە سووك داماڵراو دەرچوو.
(سَلَلْتُ السَّيفَ مِنَ الغِمْدِ فَانْسَلَّ): هێواش شمشێرەکەم لە کێلانەکەی دەرکێشا. شمشێرەکە دەرکشا.
(إسْتَلَّ- الشيءَ مِنَ الشَيءِ): شتەکەی لە شتەکەیتر دەرکێشا.
("إسْتَلَّ فُلانٌ بِكَذا"): فیسار شتەکەی بە دزییەوە برد.
(اَلسالّ (فا) (ج) سُلاَّن وسَوّال): ١-شیوەڵۆکەی ناودۆڵ ٢-دز.
(اَلأَسَلّ): دز.
(اَلسَلَّة (ج) سِلال): ١-دزە نهێنی/ ناخوونەك ٢-خەوشی گۆل/ حەوز.
("فَرَسٌ سَريعُ السَلَّة"): چارەوێیەکە لە پێشبرکێدا بە تەکانە.

(أَتَيناهُم عند السَّلة وعند السِلَة): كاتى شمشێر هەڵکێشان هاتینە سەریان.
(اَلسَلاَّل): دز.
(اَلسَليل): ١-هەڵکێشراو.
(سَـيفٌ سَـليل): شمشـێری هەڵکێشـراو ٢- نـاوەڕۆی نـاودۆڵ/ شـیوی نـاودۆڵ ٣-کوڕ/ وەچە/ نەوە/ فرزەند.
("هُـوَ سَـليلُ الأكارِم"): ئـەو نـەوەی وەجاخزادەیە/ ڕەسـەنە ٤-شـەربەتی ساغو پوختە ٥-مۆخ/ مەغز ٦-کۆپارەی حوشتر.
(اَلسَـليلَة): ١-کچ ٢-گۆشـتی ڕاستەی پشت ٣- (ح): ماسییەکی درێژە.
(اَلسُلالة): ١-لەشت هەڵکێشراو ٢-نەوە/ وەچە.
(هُوَ سُـلالَةٌ طَيِّبَةٌ ومن سلالة طيبة): ئەو نەوەیەکی باشـە/ ڕەسـەنە لە وەجاخزادەیە ٣-کورتەی/ پوختەی شت.
(اَلمِسَلَّة (ج) مِسَلاَّت ومَسالّ): سووژن.
(مِسَـلَّةُ فِرعَـون): میلەکـەی فیرعـەون (سـتوونێکی چوارگۆشـەی بەرزە سەرەکەی تیژ لە پاشماوە دێرینەکانی فیرعەونەکانە لە شێوەی میلدایە).
٢-(سَلَّ): لاواز بـوو و تووشـی دەردەباریکە/ وەناق/ سیل بوو.
(مَسلول): سیلاوی/ وەناقگرتوو/ دەردەباریکە گرتوو.
(أَسَلَّ- اللهُ فُلاناً إِسْلالاً): خودا فیساری تووشی دەردەباریکە کرد.
(أَلسِلّ والسُّـلّ والسُلال): ١-باریکو بنێسیی/ لاوازیی ٢-(طب) سـیل/ دەردەباریکە/ وەناق دەردێکە دەداتە سیی.
٣-(أَلسَلّ (ج) سِلال): سەتەو قووڵینە (لە لای ڕەشە خەڵکەکە هەرچی بە تووڵی دار بکرێت وای پێدەڵێن).
(اَلسَـلَّة= (ج) سـلال = أَلجونَة): سـەبەتەو قوڵینە.
(أَلسَلال): سەبەتەچن یان سەبەتەفرۆش.
٤-(سَلْسَـلَ- المـاءَ. سَلْسَـلَةً): ئاوەکـەی خوارکردەوەو بەخوڕ ڕژاندیو ڕۆیکرد.
(ماسَلْسَلَ طَعاماً): هیچی نەخواردووە.
(تَسَلْسَـلَ- المـاءُ): ئاوەکە بە خـوڕ ڕۆبوو/ ڕۆیشت.
(اَلسَلْسَـل و السَلسـال والسَلاسِـل): ١-ئاوی شیرین ٢-مەیی نەرم/ هێمن.
٥-(سَلْسَـلَ الشـيءَ بِالشَـيءِ): شـتەکەی بــە شــتەکەیترەوە گەیانــدو پەیوەندکــرد/ زنجیریدا.
(سَلْسَـلَ فلاناً إِلى فُلانٍ): فیساری بە ڕەسەن بردەوە سەر فیسار.
تَسَلسُل: ڕیزە/ زنجیرە.
اَلسَلْسَلَة: کۆپارەی درێژی حوشتر.
(اَلسِلْسِـلَة) (ج) سلاسِـل): ١-زنجیر/ زریزە/ کۆمەڵـە ئەڵقەیـەک بـە یەکـەوە بـە ڕیز

ببەسرێنەوە ٢-کۆپارەی درێژی حوشتر.
(سَلاسِــلُ- الكِتــاب): دێڕەکانــی کتێــب/ پەرتووك.
(- البَرق): زنجیرە چەخماخە لە ئاسماندا.
(شَعرٌ مُسَلْسَل): قژی لوول.
(اَلُتَسَلْسِــلَة) (ع ح): کۆمەڵــە ژمارەیەکــن یەك لە دوای یەك بە پێی دەســتوورێکی دیار بــە دوای یەکــدا دێــنو وەك (١، ٢، ٧، ١٥، ٣١) هەر ژمــارەی دوو ئەوەنــدەی ئەوەیە کە لە پێشیەوەیەو کۆی یەکێکیشی لەگەڵیدا.
(اَلسَلسَــلة المُتَسَلْسِــلَة): ئەوەیە کە سنووری ژمارەکەی بێکۆتایە.
(مُتَسَلْسِل): بەردوا/ یەك لە دوای یەك.
٦-(تَسَلْسَــلَ- فَرَنْدُ السَّيفِ): شــەپۆلەکانی دەمی شمشێرەکە بریسکەیاندایەوە.
(اَلُسَلْسَلُ- مِنَ الثِياب): بەرگی میلدار.
(سَيفٌ مُسَلْسَل): شمشــێری دەمبریسکەدارو شەوقدار.
٧-(تَسَلْسَــلَ- الثَوبُ): بەرگەکە هێندە لەبەر کرا تا تەنکبوو.
(اَلُسَلْسَــل والُتَسَلْسِــل- مِنَ الثياب): بەرگی شاشچنو خراپچن یان کۆنو دڕاو.
سلأ: (سَلأَ- السمنَ سَلأَ): ڕۆنەکەی پاڵاوت.
(-السَمسَم): ڕۆنی کونجییەکەیگرت.
(-الجِذعَ): دڕکی قەدی دارەکەی لێکردەوە.
(اِسْتَلأَ- السمنَ): ڕۆنەکەی پاڵاوت.

(اَلسِلاء (ج) أَسْــلِئَة): ١-دڕك دڕکدەرهێنان/ دڕکبژاردن ٢-ڕۆنی گەرمکراوی پاڵێوراو.
اَلسُلاَّء: ١-دڕکی دارخورما.
(سُلاَّءَة): دڕکێکــی دارخورما ٢-نووکی نیزەی وەك دڕکە دارخورما ٣-(ح) باڵندەیەکە/ جۆرە زیقاوڵەیەکە بەڵەكو لاقدرێژە.
٢-(سَــلأَ- هُ مِئَةَ سَوطٍ. سَلأً): سەد جەڵدەی لێدا.
سلب: (سَلَبَ الشَــيءَ. سَلْباً وسَلَباً): شتەکەی بە زۆر داگیرکرد/ بە زۆر لێیسەند/ شتەکەی تاڵانکرد.
(سَلَبَ واسْتَلَبَ- هُ ثَوبَهُ): جلەکەی لێدزی.
(سَلَّبَ وأَسْلَبَ-تِ الناقَةُ اَوِ المَرأَةُ): مێحوشترەکە یان ژنەکــە بەچکەکەی یــان منداڵەکەی بە نەبەکامیی یان بە مردوویی فڕێدا/ بەراویتە بوو/ ژنەکە منداڵەکەی لەباریچوو.
(سَليب وسَلُوب (ج) سُــلُب وسَلائِب وسالِب وسُلُب ومُسْلِب ومُسَلِّب): مێحوشتری بەراویتە ژنی منداڵ لەبارچوو.
(اَلسَــلَب (ج) أَسْــلاب): تاڵانیی/ شتی بەزۆر لێسەندراو/ زەوتکراو.
("أَخَذَ سَــلَبَ القَتيل"): شــتی کوژراوەکەی تاڵانیکرد.
(اَلسَــليب (ج) سَــلْبى): هۆشــلێبڕاو یــان تاڵانیکرکراو/ شت لێزەوتکراو.
اَلسَــلاَّب: تاڵانیکــەری چاپــوك/ زەوتکەری

چابوك/ جەردە/ چەتە.
(اَلسَـلاَّبَة والسَـلبوت): پیشـە تالآنـیو زەوتکـردن/ ڕووتکـەرەوە/ ڕێگر/ چەتە (بۆ نێرو مێ دەبێت).
٢-(سَلَبَ- القَصَبَةَ أَو الشَجَرَةَ. سَلْباً وسَلَباً): توێکڵی قامیشەکەی یان دارەکەی داماڵی.
(-السَيفَ): شمشێرەکەی ڕووتکرد.
(سـالَب (ج) سُلاَّب وسـالِبون (م) سـالِبَةُ (ج) سـالِبات وسَـوالِب): ١-دامـاڵ/ توێکڵگر ٢-تالآنیکەر/ جەردە/ زەوتکەر/ چەتە.
(إِنْسَـلَبَ): واتیـژ غاریـدا/ فـڕی (وەك لە پێستەکەی دەرچێت، بە زۆریی بۆ مێحوشتری زۆر خێرا دەوترێت).
(اَلسَـلْب): سـووکە غارکردن/ نەرمەغار یان نەرمەرەوت.
(فَـرَسٌ سَـلْب القَوائِـم): چارەوێیەکـی سووکەپێ.
(اَلسَـلَب): ڕیشـوو یان توێکڵـی درەخت کە گوریسو پەتی لێ هەڵدەپێچرێت.
(-مِنَ القَصَب): توێکڵی قامیش.
(سَلَبُ الذَبيحَةِ): سەروپێی ئاژەڵی سەربڕراو (سەرو ورگو ڕیخۆڵەو شیلاوگ).
(اَلسَلِب): سووکەڵە.
(شَجَرَةٌ سَليبٌ (ج) سَلْبى): درەختێکی گەڵاو پەل لێکراوە/ ڕووتکراو/ هەڵپاچراو.
(اَلسُلْبَةُ): ڕووتوقووتییو بێبەرگیی.

(اَلسَـلاَّب): دروسـتکەری گوریـسو پەت لە ڕیشوو توێکڵی دار.
٣-(سَلِبَ. سَـلَباً): خۆی ڕەشپۆشکرد/ بەرگی تەعزێباری/ پرسەباری پۆشی.
(اَلسِلاب (ج) سُـلُب): بەرگی ڕەشی تەعزێ/ پرسە.
("لَبِسَـتِ الثَكلى السِلابَ"): جەرگسووتاوەکە بەرگی پرسـەباریو خەفەتی پۆشـی/ خۆی ڕەشپۆشکرد.
٤-(أَسَلِب): درێژ.
(اَلأُسلوب (ج) أَساليب): ڕێباز/ ڕێگا ٢-شێوەی هونەریی یان شێوەی ئاخاوتن ٣-لووتبەرزیی.
("أَنْفُهُ في أُسْـلُوب"): لووتی کردۆتە ئاسمانو ئەملاولا ناکات، بە فیزو دەعیەیە.
(اَلسَـلَبِيَّة) (ن): سـەلبی جـۆرە گوڵێکە لە بیرۆوە هاتووەو بڵاوبۆتەوە گەڵاکەی وەك هی تەرمتیزەیە گوڵی ڕەنگاوڕەنگە وەك کڵاو ئاسن وەهایە بەرەکەی ترشدەکرێتو وەك بەهارات بەکاردێت. گەڵاکەی بۆ زەڵاتە بەکاردێت.
الملحق:
سـلب: (اَلسَـلْبيّ): ١-بەنەکردنو نەویسـتن دەردەبڕێت/ نەویستە/ نەرێ.
("جَوابٌ سَلبي"): وەڵام بە نەرێ بدرێتەوە کە پێچەوانەی ئەرێیە ٢-ئەوەی کە ئەسازاندنەو نە کردنەو کە بێئەنجامە.
("مَوقِفٌ سَلبي"): هەڵوێستێکی نەویستە.

("الدفاع السلبي"): بەرگرییەکی ناڕاستەوخۆ کە هۆی خۆپاراستن خۆلادان لە بۆردومانی فڕۆکە.
(اَلسَّلْبِيَّة): نیشانەو ماکی – نەویستو باری نەرێیە.
(اَلسلبي): ڕێڕەوێکی فەلسەفانەی ڕەوشتییە کە هەموو بیرو بڕوایەكو هەموو ڕاستییەکی ڕووداوانەی ناوێتو نەویستیەتی.

سلت: ١-(سَلَتَ- المِعَى سَلتاً): ڕیخۆڵەکەی بەدەست دەرکێشا.
(-الشَعرَ أَو الرأسَ): قژەکەی یان سەرەکەیتاشی.
(-الشَيء): شتەکەی بڕی.
(-تِ المَرأةُ الخِضابَ عَن يَدِها): ژنەکە بۆیەکە یان خەنەکەی لەدەستکردەوەو دەستی پاککردەوە.
(-بِسَلحِهِ): ڕیقنەکەی تووڕدا/ پیساییەکەی فڕێدا.
(سَلَتَ واسْتَلَتَ القصعَةَ): بە پەنجە لەگەنەکەی سڕیو ماڵی/ پاککردەوە.
(إنْسَلَتَ): خۆی دزییەوە/ خۆی کێشایەوە بێئەوەی پێیبزانن.
(سَلْتَةَ): دەرفرتانی لەپڕ.
("ذَهَبَ مني فَلتَةً وسَلْتَةً"): لەپڕ دەرفرتاو پێشمکەوت.
(اَلسُلاتَة): ١-ئەوەی دەردەكێشرێت ٢-یان ئەوەی دەتاشرێت ٣-ئەوەی لە لێواری لەگەنو قاپ دەکرێتەوە بۆ پاککردنەوەی.
(اَلأَسْلَت (م) سَلْتاء (ج) سُلْت): لووتبڕاوی تەواو.
(إمْرَأةٌ سَلْتاء): ئافرەتێك کە خەنەو هیچ ڕەنگێك بەکارنەهێنێت.
٢-(سَلَتَ- هُ. سَلْتاً): لێیداو دارکاریکرد/ قامچیکاریکرد.
("سَلَتَهُ مائةَ سَوط"): سەد قامچی لێدا.
٣-(اَلسُلْت): جۆ یان جۆرە جۆیەکی بێتوێکڵە.
(اَلسُلْت أَو الشَيلَم) (ن): پەرشت ڕووەكێکە گیایی وەك گەنمە لەو بالآترە. ئاردێکی لێپەیدادەبێت نانێکی لێدەکرێتەوە زەردباوە. لە ئەورووپا لە شوێنە زۆر ساردەکاندا دەروێنرێتو لەو شوێنانەی زەوییەکەی گەچین نییە. نانێکی زۆر خۆشی لێدەکرێت ئەگەر هەندێکی لەگەڵ ئاردی گەنمدا تێکەڵ بکرێت.
سلج: (سَلَجَ-تِ الإبلُ سُلوجاً): حوشترەکە بە زۆر خواردنی سەلگە ڕەوانبوو.
(الفَصيلُ الناقَةَ. سَلْجاً وسَلَجاناً): بەچکە حوشترەکە دایکەکەی مژی.
(سَلِجَ- تِ الإبلُ سَلْجاً وسَلَجاناً): حوشترەکە بە زۆر خواردنی سەلگە شۆربوو.
(-اَللُقْمَةَ): پاروومکەی قووتدا.
(تَسَلَّجَ- الطَعامَ): خواردنەکەی بە ئاسانی

قووتدا.

(-تَسَلَّجَ واسْتَلَجَ- الشرابَ): سەرومر هەر خواردیەوە وەك بیەوێت گەرووی پربكات.

(اَلسُّلَّج (ج) سَلالیج (ن): سەلگە، رووەكێكە حوشتر دەیخوات.

(اَلسَلیج- مِنَ الأَكلِ): خواردنی خۆش كە بە چەشەوە دەخورێتو قووتدەدرێت.

(اَلسِلّجان): گەروو.

٢-(اَلسَلَج): بەخشش.

(اَلسُلجَةُ (ج) سُلَج) (ح): گوێماسییەكی دەریاییە.

٣-(اَلسَلَجْلَج والسُلَجْلِج- مِنَ الطَعام): خواردنی خۆشو چەشەدار/ بەچێژ.

٤-(اَلسَلْجَم (ج) سلاجِم): ١-ریشی پر ٢-سەری درێژكۆلەو ریشن ٣-بیری كۆنی فرەئاو/ ئاودار/ هەمیشە ئاو ٤-(ن)جۆرە شێلمێكە بە تایبەتی بۆ لێدەرهێنانی شلەرۆنێك دەروێنرێت ئەو رۆنە زۆر كۆن بۆ رووناككردنەوە بەكاردەهات ئێستا بۆ چەوركردنی چەرخ بەكاردێت بۆ ئەوەی باش بێتو بچێت/ بگەرێت. هەروەها دەكرێت بە ئالفی ئاژەڵ.

سلح: ١-(سَلَحَ- سَلْحاً): پیسایكرد. ریقنەیكرد (ئەمە تایبەتە بە باڵندەو زیندەوەریتر بۆ مرۆڤ مەگەر بۆ لێچواندن بوترێت).

(سَلَّحَ وأَسْلَحَ- هُ): پیسایی پێكرد.

(اَلسَلْح (ج) سُلوح وسُلْحان): پیسایی شل.

(اَلسُلاح): پیسایی شل.

٢-(سَلَّحَ- هُ): چەكداریكرد.

(-هُ السَّيفَ وبالسَّيفِ): شمشێرداریكرد. شمشێریدایە چەكیبێت.

(تَسَلَّحَ): چەكی لە خۆیدا/ خۆی چەكداركرد.

(اَلسِلَح والسُلحان= السلاح): چەك.

(اَلسالِح (ف): چەكدار/ چەكهەڵگر.

(اَلسِلاح (ج) أَسْلِحَة وسُلُح وسُلْحان): هەموو چەكێكی جەنگ/ شەر (بە نێرو مێ دەكرێت) (اَلسلاحدار): چەكدار. (فارسية) (ج) سلاحدارِيَّة: چەكهەڵگر لە دوو وشە پێكهاتووە (سلاح و دار).

(اَلمَسْلَحَة (ج) مَسالِح): ١-شوێنچەك/ جبەخانە ٢-شوێنی دیدەوان/ چاودێرگەی سەربازی پێشەوە ٣-كۆمەڵو خوێشگەلی چەكدار ٤-(ا ع): مەڵبەندی سەربازەكانی پێشەوە.

٣-(اَلسُلَح): شێلەیەكە هیزەرۆنی پێ چەوردەكرێتو دەماڵرێت.

(اَلسُلَح (ج) سِلحان والسُلْحَةُ) (ح): بارەكەو.

اُلسَلَح: بارانـاو كـە لـە چاڵو گۆلدا كۆدەبێتەوە.

(اَلسِلِّيح): نێرراو (سريانية) .

٤-(إِسْلَحَبَّ- الطريقُ): رێگەكە دیارو درێژو راستبوو.

(مُسْلَحِبّ): رێیەكی دیاری راستو درێژەوەبوو.

٥-(اَلسُلَحْفاة والسِلَحْفاة والسَلَحْفا والسُلَحْفى والسُــلَحْفِيَّة (ج) ســلاحِف (ح): كيســەڵ. زيندەوەرێكــی چوارپێيە لە ڕوبــارو دەرياو وشــكانيدا دەژی. چوارپێيەكــەيــە لــە كاتــی پێويستدا قاچەكانی ئەباتەناو قاوغەكەيەوە كــە ئێســقانينە. دەرياييەكانــی زۆر گەورە دەبێت بە نێرەكانی دەوترێت (غَيلَم).

(زَلْحَفَة) (عامية): كيسەڵ/ ڕەقە.

الملحق:

ســلح: (اَلتَسليحَة): شيشــبەند. چێوەی بينا يان شــتی دروستكراو شيشــبەندی ئاسن يان هيتر بێت (فارسيه).

(تَسليحَةُ الإِسْمَنت): چيمەنتۆی شيشبەندكراو.

ســلخ: ١-(سَــلَخَ- الخَروفَ سَــلْخاً): پێستی بەرخەكــەی گــوروو/ داماڵــی/ بەرخەكەی كەوڵكرد.

(-تِ المَرأَةُ درعَها): ژنەكە جلەكەی داكەند.

(-تِ الحَيَّةُ): مارەكە كاژەكەی فرێدا.

(-اللهُ النَهارَ مِنَ اللَيلِ): خودا ڕۆژی لە شــەو جياكردەوە/ داماڵی.

(-الشَهرُ): مانگ تێپەڕی.

(-الرَجُــلُ الشَــهرَ): پياوەكــە مانگەكــەی بەسەربردو كەوتە دوايی مانگەكە.

(سَلَّخَ- الحَرُّ جِلدَهُ): گەرما توێژی لە پێستەكەی هەڵساند.

(إِنْسَلَخَ الجِلْدُ): پێستەكە توێژی هەڵدا.

(تَسَلَّخَ جِلْدُهُ): پێستەكەی توێژی لێبووەوە.

(إِنْسَلَخَ مِن ثيابِهِ): خۆی ڕووت و قووتكردەوە/ جلی پێوە نەما.

(-الشَــهرُ مِن سَــنَتِهِ): مانگەكە لە ساڵەكەی بووەوە.

(-النَهارُ مِن اللَّيلِ): ڕۆژ لە شەو جيابووەوە.

(-الحَيَّةُ مِن قِشــرِها): مارەكە لە پێستەكەی دەرهات/ كاژەكەی فرێدا.

(سَلْخُ الشَّهْر): كۆتايی مانگ.

(سَلْخُ وسَلْخَةُ الحَيَّةِ): كاژی مار.

(اَلسِلْخُ): پێستی ئاژەڵی گورواو.

(سِلْخُ الحَيَّةِ): كاژی مار.

(اَلسَلَخ): ڕيسی سەرتەشی.

(اَلسالِخ): ١-گەرييە كە تووشی حوشتر دەبێت و تووكــی پێوە نامێنێت ٢-ڕەشــمار كە ســاڵی جارێك كاژ فرێدەدات و ئەوە ســيفەتی ماری ڕەشە بە مێمارە ڕەشەكە دەڵێن (أَسْوَدَة) ناڵێن (ســالِخَة) بۆ كردن بە دوان ناڵێن (سالِخان) بەڵكو دەڵێن (أَســوَدان ســالِخ) (ج). (أَساوِد سالِخَةٌ وسَوالِخ وسُلَّخٌ وسُلَّخَةُ)

(اَلأَسْلَخ): سەر ڕووتاوە.

(اَلسَليخ): ١-لەيەكترازاو/ جيابووە ٢-پێستكەنراو.

("شَيءٌ سَليخٌ مَليخٌ"): شتێكی بێتام و چێژ.

(اَلسَــلاخَةُ في الشَــيءِ): بێچێژيــی شــت/ بێمەزەيی.

(اَلسَليخَةُ): زاروڵە/ فرزەند.

(اَلسَلاّخ):١-پێستگروی ئاژەڵ ٢-یەکێکە کە پێست زۆر بگروێت/ کەوڵبکات.

(اَلمَسْلَخ): کەوڵگە (ئەمڕۆ بە شوێنی سەربڕینو کەوڵکردنی ئاژەڵ دەوترێت).

(اَلمِسْلاخ): ١-کاژەمار ٢-پێستەی ئاژەڵی سەربڕراو پێش خۆشەکردنی.

(-مِنَ النَخل): دارخورمایەك کە بە سەوزیی بەرەکەی هەڵوەرێنێت.

(مُسَلَّخُ – الشَهر): کۆتایی مانگ/ ئەوسەری مانگەکە.

(اَلإنسِلاخ): جیابوونەوەو لە بارێکەوە چوونە بارێکیتر.

٢-(إِسْلَخَّ- الرَجُلُ. إِسْلِخاخاً): ڕاکشا/ درێژ بوو/ پاڵکەوت.

٣-(اَلأَسْلَخ): سوورێکی تۆخ/ تێر.

(اَلسَليخَة): ڕۆنی بەری درەختی بێن پێش خۆشکردنی.

(اَلسَليخة- مِن شَجَر الرمث ونَحوَهُ): پەلو داری درەختی سوێر کە بە کەڵکی ئالف نایەت بەڵکو دارێکی وشکە.

(اَلسَليخ مِنَ الأَرض): پارچە زەوییەك کە ئاونەدرێت (عامیه).

سلر: (اَلسِلَّور) (ح): جۆرە ماسییەکە بێپووڵەکەیە (یونانیە).

سلس: ١-(سَلِسَ-تِ النَخلَةُ. سَلَساً): قەدی دارخورماکە لووسبوو. گرێی بنپەلەکانی کە دەبڕرێت پێوەینەما.

(سَلِس): قەدی دارخورمای لووس.

(مِسْلاس): قەدی دارخورمایە کە هەر لووسبێت.

(-تِ الخَشَبَهُ): تەختەکە پۆرتکاو کونکونبوو.

(سَلِسَ. سُلاساً وسَلْساً وسَلَساً): ئاوەزی لەدەستدا/ بێئەقڵبوو.

(مَسْلُوس): بێئاوەزبوو/ بێمێشك.

(أَسْلَسَتِ النَخلَةُ): قەدی دارخورماکە لووسبوو.

٢-(سَلِسَ- سَلَساً وسَلاسَةً وسُلُوساً) غەرمبوو/ شلبوو/ ملدەربوو/ دەستەمۆ بوو.

(سَلِس وسالِس): نەرم/ شل/ سەرنەرم/ ملدەر/ گوێڕایەڵ.

("سَلِسَ بَحقِّي"): بە ئاسانیی مافەکەی پێدام.

(أَسْلَسَ قِيادَهُ): بەڕێوەبردنی ئاسانو شلکرد/ سەری نەرمکردو جڵەوکێشیکرد.

(تَسَلَّسَ- الشيءُ) شتەکە شلبوو بەردەستکەوت/ ئاسانبوو.

(اَلسَلَس) (مص): ئاسانبوون/ ئاسانیی/ شلیی و ملدان/ گوێڕایەڵیی ٢-میزڕانەگرتن/ میزەچۆڕکێ.

(اَلسَلِس): ئاسانو نەرمو شلو ملدەر/ سەرنەرم.

("هوَ سَلِسُ البَول"): میزی بۆ ڕاناگیرێت.

شرابٌ سَلِسٌ: شەربەتێکە ئاسان دەخورێتەوە.

(مسمارٌ سَلِسٌ):بزمارێکی نەچەسپیو/ لەق.

٢-(سَــلَّسَ- الحليَ):گەوهەری لەخشــڵەکەدا چەقاند.

(ألسَــلْس (ج) سُــلوس):١-گــوارەی گوێ ٢-دەزووی مووروو هۆنینەوە.

٤-(ألسَلْسَــبيل (ج) سَلاسِب وسَلاسيب (م) سَلْسَــبيلَة (ج) سَلْسِــبيلات):١-نەرم/ شل ٢-مەی ٣-ناوی سازگارو شــیرینو خۆش ٤-ناوی سەلســەبیل کــە کانییەكو ســەرچاوەیەکی بەهەشتە.

الملحق:

سلســل: (ألتَسَلْسُــل):زنجیرە لەسەر شێوەی زریزە ڕێکبوون.

(تَسَلْسُــلُ- المــاء):ڕۆیشــتنی ناو بــە خورو سەرەوخوار.

(ألتَسَلسُل):بەرودوا بەدوادا هاتن.

(تَسَلْسُــلُ الأَحداث):یەکبەدوای یەکدا هاتنی ڕووداوەکان.

(تَسلسُلُ الأفكار):هاتنی یەك بە دوای یەکی بیرەکان بەرێکیو پێکەوە بەسترانو گفتییان.

(ألتَسَلْسُــل الإداري):سیستەمی کارگێڕییەك کــە کارمەند یان یەکەی کارگێڕیی یەکســەر بە ســەرۆکی کارگێڕییەوە پەیوەند دەبێتو دەبەســترێتەوە. هەروەهــا بــە گوێزانەوەی داخوازکارییەکە لە کارمەندێکەوە بۆ یەکێکیتر یان لە یەکەی کارگێڕییەکەوە بۆ یەکێکیتر بە پێی ڕێکخستنی کارگێڕی دەبێت.

سلط: ١-(سَلِطَ وسَــلُطَ. سَلاطَةً وسُلُوطَةً): ١-زماندرێژ بوو بوو ٢-بەدزمانبوو.

(ألسَــلط):١-مرۆڤی زماندرێژ ٢-زمانی درێژ ٣-توندوتیژ.

(ألسَــليط):زمانپاراوی زمانتیــژ/ بەزمان. ئەمە بۆ پیاو هەڵدانە.

ألسَليط:١-ئافرەتی زماندرێژی چەرداوەڕوو/ بەدزمان ٢-شاتەشاتکەر.

ألسَليط:١-هەموو شتێکی سەخت ٢-توند.

(لِسانٌ سَليط):زمانێکی تیژو درێژ.

(رَجُلٌ سَليط):پیاوێکی بەزمان.

(إمْــرَأَةٌ ســليطة):ئافرەتێکــی زماندرێژی بەگرمەو بۆڵەو چەرداوەڕوو.

(إمرأَةٌ سَلْطانَة وسِلطانَة اللِسان):ئافرەتێکی زماندرێژی زمانتیژی دەمپیس/ بەدزمان.

٢-(سَــلَّطَ- هُ عَلَيــهِ):تێیبــەرداو توانــای زاڵبوونو سەرپێشۆرکردنی دایە.

(تَسَــلَّطَ- عَلَيه):خۆی بەســەردا ســەپاندو زاڵیبوو.

(مُسَلَّط عليه):بەسەرداســەپیوو بەسەریدا زاڵبوو/ دەستی بەسەریدا ڕۆیوو.

(ألسُلطَة):١-بەدەستبوون/ دەسەڵات ٢-تواناو هێز.

(ألسَليط):١-ڕۆنشلەیەکی چاك ٢-هەموو شلە ڕۆنێك کە لە تۆو بگیرێت.

(اَلسُلْطان (ج) سلاطِين): ١-بەڵگەو بيانوو.
("لَهُ سُلطانٌ مُبين"): بەڵگەی دیارو ئاشکرای بەدەستەوەیە (وتراوە لە وشەی (سلیط)ەوە وەرگیراوە ئەویش ئەوەیە کە رووناکی پێوەردەگرن لەبەرئەوەیە بە رۆنزەیت دەڵێن (سَلیط).
٢-(اَلسُلطان): ١-شا ٢-فەرمانڕەوا ٣-دەستبەسەرداگرتن ٤-تواناو هێز/ دەسەڵات.
(اَلتَسَلُّطِيَّة): رامیاریی داگیرکردنی وڵاتانو دەستبەسەرداگرتن/ ئیمپریالیزم. دەستبەسەرداگرتن.
٣-(اَلسَلِط (ج) سلاط): تیری ساق بێگرێ.
(اَلسُلُط): دەستو پێی درێژ.
(اَلسِلطَة (ج) سِلَط وسِلاط): ١-تیری باریکی درێژ ٢-بەرگێك کاو گیای لە ناواخندابێت.
(اَلسَلاطَة) (ط) (عامية): زەڵاتە. بە سەوزەی جنراوو سرکەو خوێ دەکرێت.
(اَلمِسْلاط (ج) مَساليط): دانی کلیل.
(رَجُلٌ مَسْلُوطُ اللُّحْيَة): پیاوێکی ریشتەنك/ نیمچەکۆستە.
٤-(إسْلَنْطَحَ- الرَجُلُ): لەسەرپشت یان لەسەردەم کەوت.
(-الوادي): دۆڵەکە بەرفراوانبوو.
(-الشَيءُ): شتەکە درێژو پانبوو.
(اَلسُلْطُح): چیای لووس/ ماهیزمرد.
(اَلسَلاطِح): پان/ بەرین.

(اَلسَلَنْطَح والمُسْلَنْطَح): بۆشایی فراوانی ئاسمان.
٥-(إسْلَنْطَحَ-الرَجُلُ): ڕاکشا.
(اَلسُلْطُوع): چیای لووس/ ماهیزمرد.
(اَلسَلَنْطَع): وەك شێت قسەی هەڵەقو مەلەقکەر.
(اَلسَلَنْطَع و السِلِنطاع): پیاوی قووچ/ درێژ.
٦-(سَلْطَنَ- هُ. سَلْطَنَةً): کردی بە خاوەندەسەڵات/ بە سوڵتان/ بە پاشا.
(تَسَلطَنَ): پاشایەتیکرد دەسەڵاتداریکرد/ فەرمانڕەواییکرد/ دەسەڵاتی وەرگرت.
سلع: ١-(سَلَعَ- الرأسَ سَلْعاً): قڵیشی کردە سەرەکە/ قرنجاندی.
(سَلِعَ- ت قَدَمُهُ. سَلَعاً): قاچی قڵیش قڵیشبوو.
(سَلَّعَ- هُ): شەقارشەقاریکرد/ قاشقاشیکرد.
(أسْلَعَ): لەشی قڵیشی تێدابوو.
(تَسَلَّعَ عَقَبُهُ): پاژنەی قڵیش قڵیشبوو/ شەقارشەقار بوو.
إنْسَلَعَ: شەقیبرد/ قڵیشا.
(اَلسَلْع (ج) سُلُوع): قڵیشی قاچ.
(سلعة): قڵیشێکی قاچ.
(اَلسَلع والسِلع- في الجَبَل (ج) أسْلاع وسُلُوع): درزی قڵیشی شاخ.
(اَلسَلْعَةُ والسَلَعَةُ (ج) سَلَعات وسِلاع): قڵیشی سەرپێست.

(اَلأَسْلَع (م) سَلعاء (ج) سُلْع): پێقلیشاو.
(اَلمِسْلَع): رانومای شارەزا کە بیابان دەبڕێت.
(اَلمَسْلوع): کەسێکە قلیشی بە لەشەوە بێت.
٢-(سَـلَعَ- جِلْدَهُ بِالنارِ سَلْعاً): پێستی ئەوی داخکردو شوێنسووتاویەکەی دەرکەوت.
(سَلِعَ- الرَجُلُ. سَلَعاً): تووشی گەرپیبوو.
(اَلسَلَع): شوێنداخ/ جێسووتاویی.
(اَلأَسْلَع (م) سَلْعاء (ج) سُلْع): ١-گەر ٢-کەسێکە جێسووتاویی پێوە دیارێت.
٣-(سَـلَّعَ- هُ): سـوبێری پێـوە هەڵواسـی/ پێوەکرد، (سوبێر جۆرە ڕووەکێکە لە بیاباندا دەروێت).
(اَلسَلَع) (ن): جۆرە سوبێرێکە.
(اَلسولَع (ن)): سوبێرەتاڵە.
("هو أَمَرُّ مِنَ السَّولَع"): ئەو لە سوبێرە تاڵە تاڵترە واتا دەبێزرێت و ناچێتە دڵەوە.
(اَلمُسَلَّع): ئەو گا کێوییەی لق و پۆپی درەختی سـوبێرو ئاگـر گرەی پێـدا هەڵدەواسـرێت (عەرەب لە پێش ئیسلامدا ئەگەر بارانیان بۆ نەباریبایەو زەوییەکانیان وشـکبوایەو کشتیان بۆ نەکرایـە لقی سـوبێرو داری ئاگرگرەیان بە گاکێوییەوە دەبەسـت و لەسـەر شـاخەوە دایاندەپەڕاندە خـوارەوە گوایا بەوە بارانیان بۆ دەباری).
٤-(اَلسَـلْع والسِلْع): لەیەکچوون/ وەکیەکیی/ وەك/ چون.

(هذا سِلْعُ ذاكَ): ئەمە وەك ئەوە/ وەکیەکن/ لەیەکدەچن.
(غُلامـانِ سِـلعان): دوو مێردمنداڵەکـە لە تەمەندا وەك یەکن/ هاوتەمەنن.
(غِلمـانٌ أَسـلاع): مێردمنداڵانێـك کـە لە تەمەندا وەك یەکبن و هاوتەمەنن.
(اَلسِـلْعَةُ (ج) سِـلَع): کەلوپـەل/ کاڵا کـە دەفرۆشرێن.
(اَلسِـلْعَةُ والسَلْعَةُ والسَـلَعَةُ و السِلَعَةُ) (ح): ١-زەرووی ناوئـاو ٢-دوومـەڵ ٣-چەورەلووی ژێرپێست.
(اَلأَسْلَع (م) سَلعاء (ج) سُلْع): قەموور.
(اَلسَـلیعَةُ): بوونـەوەر/ زینـدەوەر/ خەڵك ٢-سروشتی مرۆڤ.
("إِنَّـهُ لَكَريـمُ السَـليعَة"): بە ڕاسـتی ئەو سروشتێکی جوامێرانەیەیەو ڕەسەنسروشتە.
(سَمٌّ مُسَلَّعٌ): ژەهرێکی زۆر بەهێز/ کوشندە.
٥-اَلسِلعام: ١-گەرووفراوان ٢-ورگن/ ورگگەورە. ٣-لووتزل ٤-(ح)گورگ.
٦-(سَلْعَنَ- في عَدْوِهِ): تیژرایکرد/ تیژتێیتەقان.
سلغ: ١-(سَلَغَ- رَأسَهُ سَلْغاً): سەری ڕووشاند.
(-تِ البَقَرَةُ أَو الشـاةُ سُـلوغاً): مانگاکە یان مەڕەکە دانی شیلەی دەرهات.
(سالِغ): دانیشیلە دەرهاتوو.
(اَلأَسْلَغ): ١-سووری تێر ٢-گەر ٣-بەدزمان.
(-مِنَ اللَّحم): گۆشتی کاڵ/ نەبرژاو یان نەکوڵاو.

٢-(سَلَّفَ- هُ)خووتیدا.

سلف: ١-(سَلَفَ- الأَرضَ سَلْفاً)زەویەکەی بە (تەختە/ ماڵە) تەختکرد.

(سـالَفَ- هُ فِي الأَمـرِ)لـە کارەکـەدا وەك ئەویکردو کارەکەی وەك ئەو لێکرد.

(-هُ فِي الأَرضِ)شـان بە شانی ئەو ڕۆیشتو وەکو ئەویکرد.

(أَسْلَفَ- الأَرضَ):زەوییەکەی بە تەختەماڵە تەختکردو بۆ کشت خۆشیکرد.

(أَرضٌ سَلِفَةٌ):زەوییەکی کەمەرەخت.

(أَلسُـلْفَةُ)زەویـی بـە تەختەماڵە تەختو خۆشکراو.

(أَلِمسْـلَفَة) (ز):تەختەماڵـە، ئامێرێکـە بـۆ تەختکردنی زەویو داپۆشینی تۆوی وەشێنراوی.

٢-(سَـلَفَ- المَزادَة. سَـلْفاً)تویێشوودانەکەی هەمانەکەی چەورکرد.

(أَلسَـلْف (ج) سُـلُوف وأَسْـلُف)هەمانەکە دەکرێت بە نانەبەرە.

(أَلسِلْف (ج) أَسلاف)پێستە.

(السَلِف (ج) أَسْلاف)پێست.

(أَلسُلْفَةُ (ج) سُلَف)مێشن. پێستێکی تەنکە دەکرێتە بەری ناوەوەی پێلاو.

٣-(سَلَفَ. سَلَفاً وسُلُوفاً)تێپەڕی/ ڕابورد.

("سَـلَفَ لَهُ عَمَلٌ صالِـحٌ")لەوەپێش کاری چاکی هەبوو.

("سَلَفَ- القَومَ")پێشیانکەوت.

(سَلَّفَ- الشيءَ)شتەکەی پێشخست/ دایەپێش.

(-الضَيفَ)بەرکوڵی بۆ میوانەکە دانا.

(-الرَجُلُ)بەرکوڵی خوارد.

(سـالَفَ- الجَمَلُ)حوشـترەکە پێشـکەوت/ کەوتە بەرەوە.

(تَسَلَّفَ- الرَجُلُ)بەرکوڵەکەی خوارد.

(أَلسَلَف (ج) أَسلاف)١-هەر چاکەو کارێك کە مرۆڤ پێشکەشیبکاتو بیکات ٢-باووباپیرانو کەسوکارانی پێشین.

٣-(مذاهِبُ السَلَف)ڕێڕەوی پێشینان.

(رَجُلٌ سَـلِفٌ (ج) أَسْلاف)پیاوێکی پێشین/ پێشەوەکەوتوو.

(أَلسُـلْفَة)١-خواردنی بەرکوڵ ٢-پێشـینان/ پێشکەوتوان.

(جـاؤُوا سُـلْفَةً سُـلْفَةً)کۆمـەڵ کۆمـەڵ بەرودوای یەك هاتن.

(أَلسُـلاف (ج) سُـلافات)ئـەوەی لە پێش گوشینەکەدا دەچۆڕێت ئەوە باشترین مەیە.

(سُلاف العَسكَرِ)پێشەنگی سوپا.

(أَلسَـلافَةُ (ج) سُـلافات)ئـەوەی لە پێش گوشـینەکەدا دەچۆڕێت ئەوە ١-باشتری مەیە ٢-پێشەنگو پێشەکی.

(سُـلافَةُ كُلِّ شـيءٍ عَصَرْتَـهُ)یەکەم ئاوی گوشینی هەموو شتێکی گوشراو.

(أَلسالِف (فا) (ج) سَلَف وسُلاَّف)ڕابوردوو/ تێپەڕیو/ ڕۆیشتوو.

("كانَ ذلكَ في سالِفِ الزَمان")ئەوە لە سەردەمی کۆندا بوو.

(في سالِفِ الأيام)لە ڕۆژانی زوودا/ ڕابوردوودا بوو.

(ألسالِفَةُ (ج) سَوالِف)١-تێپەڕیو/ ڕابوردوو/ پێشین ٢-بەناگوێ.

(سالِفَةُ الفَرَس)پێشگەردنی ئەسپ.

(ألسَلُوف- مِنَ الإبِل)ئەو حوشترانەی کە لە ئاوخواردنەوەدا لە پێشەوەن.

(-مِنَ الخَيل)ئەسپی تیژڕەو.

(سَهْمٌ سَلُوف)تیرێکی درێژ.

(ألسَليف (ج) سُلُوف)١-پێشکەوتوو ٢-کۆمەڵە پێشکەوتووەکان/ بەرکەوتووەکان.

(ألمُسْلِف): ئەو ژنەی تەمەنی بگات چل‌و پێنج‌و بەرەو ژوور.

٤-(سَلَفَ- ـُ مالاً)قەرزی/ وامیدایە.

(أسْلَفَ- ـُ مالاً)دارای بە قەرز/ بە وام دایە.

(-في الشَّيءِ)شتەکەی دایە دەست.

(تَسَلَّفَ واسْتَلَفَ -المال)پارەو ماڵی بە وام وەرگرت/ قەرزیکرد.

(إسْتَسْلَفَ- المالَ)قەرزیکرد/ وامی وەرگرت.

(ألسَلَف)وام بە خێرو بێقازانج/ وامەوەرگرەکە چۆنی وەرگرتووە دەبێت وابیداتەوە.

٥-(تَسالَفَ- الرَجُلانِ)هەریەکەیان خوشکی ژنەکەی ئەویتری بۆ خۆی مارە کرد/ بوون بە ئاوەڵزاوای یەکتری.

(سِلْفان)دوو ئاوەڵزاوا.

(سِلْفُ الرَجُل (ج) أسْلاف)ئاوەڵزاوای پیاوەکە/ مێردی خوشکی ژنەکەی.

(هُما سِلْفان)ئاوەڵزاوای یەکترین.

(ألسَلِف (ج) أسْلاف)مێردی خوشکی ژن.

(ألأسْلُوفَة)زاوا.

(بَينَهُم أُسلوفَة)ژن‌و ژنخوازییان لە نێواندا هەیە/ تێکەڵیی ژن‌و ژنخوازیی.

٦-(ألسُلْف (ج) سِلْفان وسُلْفان) (ح)بارەکەو.

الملحق:

سلف: (ألتَسليف)١-وامپێدان/ قەرزپێدان.

("تَسْليف على الرَهْنِ")بە بارمتە وامپێدان ٢-پێشەکیی پارەپێدان.

("تَسليف على وثيقَة التأمين")پێشەکیی پارەدان بە پێی بڕوانامەی دڵنیاکردن.

("تَسليف على بضاعَة")لەسەر کەلوپەل‌و کاڵایەك قەرزدان ٣-پێشکەشکردنی وام/ قەرز بۆ برەوپێدانی کشتوکاڵ یان پێشخستنی پیشەسازیی یان بە بازرگانەکان بۆ گەرمکردنی بازاڕی بازرگانیی‌و بۆ کاریتری پێویست.

(بنك التَسليف)بانقی میرییە بۆ وامدان. بۆ بەرهەمهێنانی پڕۆژەی کشتوکاڵیی‌و پیشەسازیی‌و ئاوەدانکردنەوەو پڕۆژەی خانوبەرەو شتیتری وەها.

سلق: ١-(سَلَقَ- البَيضَ أو البَقلَ. سَلْقاً):

هێلکەکە یان سەوزەکەی خستەسەر ئاگرو لە ئاودا کوڵاندی.
(-هُ بالسَوطِ): بە قامچی هێندەی لێدا پێستی داماڵی.
(-المَزادة): مەشکە یان کونەکەی چەورکرد.
(-اللَحْـمَ- عَـنِ العَظْـمِ): گۆشـتەکەی لە ئێسقانەکە داماڵی.
(سِـلْقَة): دەڵـە گـورگ (چونکە گۆشـت لە ئێسقان دادەماڵێت).
(- الشيءَ بالماءِ الحارِّ): بە ئاوی گەرم تووكو خوریی لە شتەکەی داماڵی.
(-تِ الدابَّـةُ الراكِـبَ): چوارپێکە پێسـتی ئاوگەڵی سواربووەکەی داماڵی.
(-البَـردُ النَبات): سـەرما ڕووەکەکەی بردو ڕەشی داگەڕاند.
(-القَدَمُ في الطَريقِ): پێکە بەرێوەرۆیشـتن داماڵراو لەبرەچوو/ توێخیچوو.
(أَسْلَقَ- الرَجُلُ): پیاوەکە ڕاوی گورگەمێیەکیکرد.
(إنْسَلَقَ- اللِسانُ): زمانەکە توێژی هەڵدا.
(أَلسَلْق والسَلَق): جێبڕین.
(أَلسِـلْق) (ن): سلْق. سـەوزەیەکە گەڵاپانو ئەستوور لە زۆر کۆنەوە ناسراوە چەوەندەرو سلْق یەك جۆرە ڕووەکن.
(أَلسِلْق (ج) سُلْقان وسِلْقان (ح): گورگ.
(أَلسِلْقَةُ) (ح): گورگەمێ/ دەڵە گورگ.
(أَلسُلاق): زیپکەیەکە لە بنزماندا دەردەچێت

٢-پووکەڵاوسان ٣-هەڵاوسانو سووربوونەوەی پێڵووی چاوو هەوکرنی.
(أَلسُلاقَة): دەرماناو/ ئاویدەرمان پاش کوڵانی دەرمانەکە.
(أَلسَـلائِق): شـوێنپێو جێـسـی وڵاخ لـە ڕێگەدا.
(أَلسَليق (ج) سُلْق): درەختی بچووکی کەوتوو بڵاوەبوو.
(أَلسَليقَةُ) (ح): مێحوشتری خێرا/ تیژڕەو.
٢-(سَـلَقَ- هُ بالكَلام سَلْقاً): بە قسە دایشتو ئازاری بە دڵی گەیاند.
("سَلَقَهُ بِألسِـنَةٍ حِدادٍ"): بە زمانی سەختی شرتو شۆی لێبڕیو دڵی بریندار کرد.
(-هُ بالرمحِ): دایەبەر نێزە.
(-العـودَ في العروَةِ): چێوەکەی بە دەسـکی گۆزەکەدا یان شتیتردا کرد.
(أَسْـلَقَ- العـودَ في العُـروَةِ): چێوەکەی بە دەسکی گۆزەکەدا کرد.
(سَلْقى- هُ بالرمحِ): نێزەی پێداکرد.
أَلسِـلقَة: ئافرەتـی زمانپیـسو زماندرێژی سۆزانی.
(السالِقَةُ- مِن النِساءِ (ج) سَوالِق): ئافرەتێك لـە کۆسـتکەوتنیدا لە خۆیبـداتو بکەوێتە هاوارو فوغـانو زریکەو ناڵە و لاواندنەوە بە دەنگیبەرز.
(أَلسَلاق): زمانپیسی.

(اَلسَلاَّق): زۆر زمانپیسی.
(خَطیبٌ سَلاَّق ومِسْلَق ومِسلاق): وتاربێژێکی به زمانی زمانپاراوو ڕەوانبێژ.
٣-(سَلَقَ- الرَجُلَ. سَلْقاً): پیاوەکەی دا به زەویداو لەسەر تەختیپشت تەختیکرد.
("اَخَذتُهُ فَسَلَقتُهُ لِقفاهُ")گرتمو دامبەزەویداو لەسەر پشت تەختمکرد.
(تَسَلَّقَ): لەسەر پشت نوست.
(-علی فِراشِهِ): لەسەر نوێنەکەی لەتاو ئازار یان له مەراقدا هەر تەپاوتلیبوو.
(سَلْقَیتُهُ. سِلقاءً): به پشتدا ڕامکێشاو نوست.
(إستَلْقی. إستِلْقاءً واسْنَلْقی. إسنِلْقاءً): لەسەرپشت ڕاکێشراو نوست.
٤-(سَلَقَ- الرَجُلُ. سَلْقاً):زەلامەکە سەرکەوتە سەر دیوارەکە.
(تَسَلَّقَ- الجدارَ): بەسەر دیوارەکەدا سەرکەوت/ بەسەر دیوارەکەدا هەڵزنا.
(اَلسَلوقِیَّة): جێدانیشتنی پاپۆڕلێخوڕەکە.
(اَلسُلاَّق) (سریانیة): جەژنی سەرکەوتنی حەزرەتی عیسا بۆ ئاسمان.
٥-(سُلِقَ- السَلیقَةَ وعَلَیها): لەسەر ئەو سروشتە ڕاهاتووە.
(اَلسَلیقَة (ج) سَلائِق):سروشت/ سەلیقە/ لەخۆوە/ خۆڕسك.
(اَلسَلیقیَّة):سروشتیی/ خۆڕسکیی.

("فُلان یَتَکَلَّم بِالسَلیقیة"):له سروشتیەوە له خۆوە قسه وا دەکات نەك له فێربوونەوە/ سروشتیەتی قسه وا بکات.
٦-(اَلسَلَق (ج) أسلاق وسُلْقان وسِلْقان):١-بنی تەختو باش ٢-قوڕی خۆشبوو ٣-ڕێگەی پانو بەرین.
(اَلسِلْق (ج) سُلْقان وسِلقان):ئاومڕۆ/ جۆگەی ئاو.
(اَلسِلقَة) (ح):کولله که گەراکەی دانابێت.
(اَلسَلیق (ج) سُلُق):شانەی هەنگوین که هەنگی دروستیدەکات.
(سَلیقُ — الطَریق):کەناری/ لای ڕێگا.
(اَلسَلوقِیّ والسَلاقِیّ- مِنَ الکِلاب):تانجی ڕاو.
(اَلسُلوقِیَّة):دێڵه تانجی.
(-مِنَ الدروع):زرێیەك که له دێی (سلوق) دروستدەکرا که دێیەکبوو له یەمەندا.
سلك: ١-(سَلَكَ- المَکانَ سَلْکاً وسُلُوکاً):چووه ناو شوێنەکەوە.
(-الطریقَ):ڕێگەکەیگرتو پێدارۆیشت.
(-الشيءَ فِي الشيءِ):شتەکەی به شتەکەدا کرد وەك چۆن دەزوو به دەرزیدا دەکرێت/ پێوەیکرد.
(-هُ المَکانَ و سَلَکَهُ فیه)ئەوی به شوێنەکەدا کرد.
(سَلَّكَ- هُ المَکانَ وفیه وعَلَیهِ):ئەوی به

شوێنەکەدا کرد.

(-الغَزْلَ): ریسمەکەی بە تەشیەکەوەی ئالاَند/ هەڵیکرد/ هەڵپێچا.

(أَسْلَكَ- الشيءَ في الشَيءِ): شتەکەی بە شتەکەدا کرد وەك چۆن دەزوو بە دەرزیدا دەکرێت.

(-هُ المَكانَ وفيهِ وعَلَيهِ): کردی بە شوێنەکەدا.

(إنْسَلَكَ- في الشَيءِ): چووە شوێنەکەوە.

(ألسِلك (ج) سُلُوك وأسْلاك): دەزوو کە مووروو هیتری پێدەهۆنرێتەوە/ بەن/ پەت/ کشتەك.

(ألسِلك الدِيبلُوماسي): باڵوێزگەریی.

(ألسِلك الكَهرُبائي): تەلی کارەبا.

("دَخَلَ السلكَ العَسْكَري"): چووەسەربازگەرییەوە/ پیشەی سەربازگەریی هەڵبژارد.

(أللاسلكي): بێتەل. ئامێرێکە هەواڵ و قسەی بۆ شوێنی دوور پێدەنێررێت بەبێ تەل.

(ألسِلْكة (ج) سِلَك و (جج) أسْلاك وسُلُوك): دەزوو کە درووماني پێدەکرێت.

(ألسُلكي): راستەوراست نێزە بەرووداکردن.

("امَرُهُم سُلكى"): کارەکەیان راستەوراست واتا لەسەریەك رێگایە.

(ألمَسْلَكَ (ج) مسالِك): رێ/ رێگە/ رێباز/ رێوبان.

(ألمَسْلَكَةُ): قلیشێك کە لە کراس و جلدا دەبێت.

(ألمِسْلَكَة): خەرەك بۆ هەڵکردنی ریس چەرخی رستنی لۆکەو خوری.

٢-(ألسُلَك (م) سُلْكَة (ج) سِلْكان) (ح): بەچکە کورکور/ قەتێ یان بارەکەو.

(ألمُسَلَّك): باریك.

الملحق:

سلك: (ألسُّلُوك): رەفتار/ هەڵسوکەوت و چۆنیەتیی.

("لامَهُ على سُلُوكِهِ ونَحوَهُ"): لەسەر رەفتارو هەڵسوکەوتی و شتیتری سەرزەنشتیکرد.

(ألسُلُوك): رەوشت و کردارو رەفتاری مرۆڤ و رووی ئەو رەفتارە.

(إنَّهُ حَسَنُ السلوك"): رەوشت و رەفتار جوانە.

(ألسُلوك في عِلمُ النَفس): لێکۆڵینەوەو زانینی رەفتارو هەڵسەوکەوتی زیندەوەران بە گشتی لە ژینگەو رەوشی دیاریکراودا.

(ألسُلوك- في التَّصَوُّف): رەفتارو کردار لە سوفیگەریدا رێگاو چۆنیەتی ناسینی خودا بە خۆگوشین و دوورکەوتنەوە لە جیهان.

سلم: (سَلِمَ – مِن عَيبٍ أو آفَةٍ سَلامَةً وسَلاماً): بێخەوش و بێدەردبوو یان لەوەی و چورتم پارێزراو بوو.

(-لَهُ المالُ): داراکە بە تایبەتی بۆ ئەو ساغبووەوە/ بۆ ئەو بوو.

("لابذي تَسلَم ماكانَ كذا"): (بەوەی کە گیانی

تۆی بە دەستەوەیە/ بەخودا) وا نەبوو.
("إذهَب بِذي تَسْلَم"): برۆ خودا بتپارێزێت.
(سَلَمَ-الدَلوَ. سَلْماً): دروستکردنی دۆلکەکەی تەواو کردو تۆکمەیکرد.
(سَـلَّمَ- هُ وسَـلَّمَ عَلَيهِ): رۆژباشـی لێکرد/ سڵاوی لێکرد/ سەلامی لێکرد.
(سَـلَّمَ- هُ مِـنَ الآفَةِ): لـە گرفتاریی‌و دەرد پاراستی.
(بِالأمرِ): بە کارەکە قایل بوو.
(-إلَيهِ): جڵەوکێشیبوو/ خۆی دایە دەستی.
(-الشَيءَ): شتەکەی پوختەکرد یان پوختەی شتەکەیگرت.
(سـالَمَ- هُ): لەگەڵیـدا رێکبـوو/ تەبا بوو/ ئاشتبوو.
(أسْـلَمَ): ١-ملیـدا/ خـۆی بەدەسـتەوە دا ٢-موسوڵمانبوو.
(-العَدُوَّ): پشتی دوژمنی بەرداو شکاندی/ بە گرتیدا.
(-أمْرَهُ إلى اللهِ): خۆی دایە دەسـت خودا/ بۆ کارەکەی پشتی بە خودا بەست.
(تَسَلَّمَ): بوو بە موسوڵمان.
(-مِنهُ): لێیوەرسبوو/ لێیبێبەریبوو.
(تَمَسْلَمَ): بە موسوڵمان ناوبراو ژمێررا.
(تَسالَمَ-القَومُ): ئاشتبوونەوەو یەکیانگرتەوە/ تەبابوونەوە.
(-تِ الخَيـلُ): ئەسـپەکان لەگـەڵ یەکـدا ئارامبوون/ بە ئارامیی پێکەوە رۆیشتن.
(إسْـتَلَمَ- الحَجَرَ الأسـوَدَ): دەستی لە بەردە رەشەکە سوو یان ماچیکرد یان دەستیلێدا.
(سَلِمَ الحَجَرَ): بەردەکەی ماچکرد.
(إسْتَلَمتُ يَدَهُ): دەستم لەدەستیدا یان دەستم ماچکرد.
(إسْتَسْـلَمَ): ملیـدا، جڵەوکێشـبوو/ خـۆی بەدەستەوەدا.
(ألسَلْم= ألسِّلم) (مص): ئاشتیی‌و تەبایی.
(ألسَـلْم (ج) أسْلُم وسِلام): دۆلکە/ سەتڵ کە دەسکێکی هەبێت.
(قَومٌ سَلْمٌ): خوێنشگەلێکی بێوەی.
(ألسِلْم): بێوەی.
("أنـا سِـلمٌ لِمَـن سـالَمَني وحـربٌ لِمَن حارَبَنـي"): ئەوەی ئاشـتی منـی بوێت من ئاشـتیخوازم ئەوەیشـی شـەری بوێـت من بەرامبەری جەنگاوەرمو بە گژیدا دەچم.
(ألسِلْم): ١-ئیسـلام ٢-ئاشتبوونەوە ٣-ئاشتی‌و ئاسوودەیی.
(ألسَلَم): ١-سـەلامکردن/ رۆژباشکردن ٢-خۆ بە دەستەوەدان ٣-دیلیەتی ٥-دیل ٦-گرفتار.
(ألسَلام) (مص): ١-خۆبەدەستەوەدان ٢-سڵاوکردن/ رۆژباشکردن ٣-ملدان‌و فەرمانیکردن.
("ألسَّلامُ على مَن اتَّبَعَ الهُدى"): هەرکەسێك ملکەچی فەرمانـی خودابێت لە سـزاو رقی خودا دەپارێزرێت‌و بەدوور دەبێت.

(اَلسـلام):ناوێكی پیرۆزی خودایە (كە خودا بێخەوش‌و كەموكووڕی‌و نەمرە).

(دارُ السَّلام):١-بەهەشت ٢-شاری ئاشتی كە بەغدایە.

(نَهرُ السَّلام):ڕووباری دیجلە.

(اَلسَّلامَة) (مص):بێخەوش‌و كەموكووڕیی‌و بێوەیی/ دوور لەدەرد.

(اَلسَلِمَةُ (ج) سلام):بەرد.

(اَلسَـليم (ج) سَـلمی):بریندارێـك كـە لە بـاری گەنشـتدابێت/ خەریكـی مردنبێـت (ئـەوە نوقلانـەی چاكبوونەوەیەتی كە وای پێدەڵێن (- (ج) سُلَماء):لە دەردو گرفتاریی بێوەیبێت.

("فُلان سَـليمُ القَلْبِ وسَـليمُ البُنيَة"):فیسار دڵپاك‌و ساغ‌و بە ویژدان تەندروست‌و لەشساغە.

(اَلأَسْلَم (م) سُـلمی):١-تەندروستر ٢-بێوەیتر ٣-بێخەوش‌و كەموكووڕیتر ٤-ساغتر.

(سُلَيمی):پێچرانەوە.

("طَوَتْهُم سُـلَيمی"):خەڵكانێك كە مردن‌و زەوی پێچانییەوە.

(الإِسـلام) (مـص):١-خۆبەدەسـتەوەدان‌و بێسەركێشـیكردن بـۆ هەمـوو فەرمانێكـی گەورە ملشـۆڕكردن ٢-ئاینی ئیسلام/ بۆ ناوی موسوڵمانانیش بەكاردێت.

(اَلتَسْليم) (مص):لای ڕامیارییەكان ئەوەیە واز لـە جەنـگ بهێنێت‌و چـەك فڕێبدات‌و خۆبداتە دەست سەركەوتوو.

(اَلْمُسْـلِم (ج) مُسـلِمون (م) مُسْـلِمَةُ (ج) مُسلِمات):موسـوڵمان/ شوێنكەوتووی ئاینی ئیسلام.

٢-(سَلَمَ- تَهُ الحَيَّةُ):مارەكە پێوەیدا.

(أُسْلِمَ):مارپێوەیدا.

(اَلسَليم (ج) سَلْمی):مارپێوەدراو/ مارگەستە.

(اَلسُلَيمانِيّ):ژەهرێكە لە جیوە دەگیرێت.

٣-(سَلَمَ- الجِلْدَ):پێستەكەی بە گەڵای سەلەم خۆشكرد.

(اَلسَلَم الواحِدَةُ سَلَمَة) (ن):دارشیلان جۆرە درەختێكـە یان كورتـە دەوەنێكە دڕكاوی لە وڵاتە گەرمەكانـدا دەڕوێت بەرەكەی زەردەو تۆوێكی سـەوزی تێدایە گەڵاكەی پێستی پێ خۆشدەكرێت.

(أَرضُ مَسـلوماء):زەوییەكە سـەلەمی زۆر تێدایە.

٤-(سَلَّمَ- هُ الشيءَ):شتەكەی دایەدەست.

(-هُ إِلى فلان):دایەدەست فلان.

(تَسَلَّمَ- الشيءَ):شتەكەی وەرگرت.

٥-(إِسْـتَلَمَ- الـزَرعُ):كشـتەكە گوڵیكـرد/ هاتەگوڵ.

٦-(السالِم):پێستی نێوان لووت‌و چاو.

(اَلسَّـلام والسِّلام. الواحدةُ سَلامَة وسِلامَة) (ن):درەختێكە تاڵ.

(اَلسَلِمَةُ):ژنی نەرم‌و نۆڵ‌و ناسك.

(اَلسُلَّم (ج) سَلالِم وسَـــلاليم):١-پەیژە یان پێپلیکە لەهەر شـتێکبێت لە دار لە ئاسن لە بەرد (بە نێرو مـێ دەکرێت) ٢-هۆو هۆکاری بەشتگەیشتن.

("إتَّخَذَهُ سُلَّماً إلی حاجَتِهِ"):کردی بە پەیژە بـۆ گەیشـتنە ئامانجی یان کـردی بە هۆ بۆ ئەوەی دەستی بگاتە پێداویستیەکەی.

(اَلسَلامی):بای باشوور.

(اَلسُـلامی (ج) سُـلامَیات) (ع ا):هەمــوو ئێسـکێکی وردی بـۆش وەك ئێسـکەکانی پەنجە.

(اَلأَسَـيْلِم) (ع ا): دەمارێکــە لــە نێــوان پەنجەتووتەو برایتووتەدا.

٧-(اَلسَلَمُون (ح):جـۆرە ماسییەکی گەورەیە لە ئاوی شیرینو سوێریشدا دەژی.

الملحق:

سلم: (اَلمُسَلَّمات):١-بیروبڕوایەکی بنچینەییە بێسەلماندنی وەردەگیرێت چونکە بۆ سەلماندنی کاریترو پشـت پێبەسـتنی پێویسـتە ٢-ئەو کارانەی کە ناکۆکیی تێـدا نییە جێی بڕوای هەموانەو بەڵگەنەویستە.

("هذا مِنَ المُسَـلَّمات"):ئەمــە لەوانەیە کە جێی بڕوایەو پشتی پێدەبەسترێت/ سەلماندنی ناوێت/ لە بەڵگەنەویستەکانە.

ســلن: (اَلسِـلِينُوس) (ن):جـۆرە گوڵێکــە لــە کۆمەڵــەی گوڵــە مێخەکە جـۆری زۆرە سەرچاوەکەی ئەوروپاو ئاسیایە هەندێك جار لە باخچەکاندا دەروێنرێن.

(ســله): (إسْـلَهَبَّ- الفرسُ):ئەسپەکە لەش درێژ بوو.

(اَلسَلْهَب (ج) سلاهِب وسلاهِبَة):درێژ.

(اَلسَلْهَبَةُ مِنَ النســاءِ): ئافرەتی لەشگەورە/ کەتە/ چەتەوڵ.

سلا: ١-(سَلاوَسَلِيَ الشيءَ وعَنهُ. سَلْواً وسُلُوّاً وسُـلواناً وسُلِيّاً):شـتەکەی لە بیرچووەوەو ستارەی دڵی بوو و لە دڵی دەرچوو.

(سَـلَّی- فُلاناً عَنِ الشـيءِ تَسْلِيَةً):شتەکەی لەبیربردەوەو خەریکیکرد.

-هُ عَنِ هَمِّهِ ومِنهُ:مەراق‌و پەژارەکەی لە دڵ دەرکردو ڕەواندییەوە.

(أسْـلَی- القَومُ. إسْـلاءً):لە دڕنــدە دڵنیاو بێترسبوون.

(-هُ عَنِ هَمِــهِ):مەراقەکەی لە دڵ دەرکردو ڕەواندیەوە.

(تَسَلَّی. تَسَلِّیاً):ڕایبواردو دڵی خۆی خۆشکرد/ پــەژارەی لە دڵی خۆی دەرکردو خۆشــیی بە دڵی خۆیدا.

(أَسْلی وتَسَــلَّی):ستارەی دڵیبوو/ مەراقی لە دڵی خۆی دەرکرد.

("سَلاهُ وأَســلاهُ"):دڵنەواییکرد/ دڵیدایەوەو دڵناسوودەیکرد.

(تَسَلَّی):دڵناسوودە بوو/ دڵی سرەوت/ داخی

له دڵ دەرچوو.

(تَسَلَّى- الهَمُ): مەراقەكەی له دڵ دەرچوو ستارەی دڵیبوو/ داخەكە ڕەوییەوە.

(إنْسَلى- الهَمُ): مەراقەكە ڕەوییەوە.

(أَلسُلْوَة والسَلْوَة= السُلوّ): ستارەی دڵو خەمو مەراق ڕەوینەوە.

("هُوَ فِي سَلوَةٍ مِنَ العَيش"): لە ژیانێكی ئاسوودەیی و پڕ ستارەی دڵدایەوەو تێروتەسەلە/ خۆشگوزەرانە.

("أَسقَيتَني سَلْوَةً مِن نَفْسِكَ"): بە هۆی تۆوەو لەتۆوە ستارەی دڵمبوو و مەراقەكەم ڕەوییەوە/ ئارامیت پێبەخشیم.

(أَلسُلْوان (مص) والسُلوانَة والسَلْوانَة): مووروویی چاوەزار.

(أَلسَلوى): ١-هەرچی ستارەو خۆشیی بەدڵبدات ٢-هەنگوین چونكە بە شیرینی خۆشیی بە دڵدەدات.

(أَلمَسْلاة): ١-ڕابواردنگەو كاتبەسەربردن و خۆشیبەخش ٢-مایەی ستارەو كەیفو خۆشییدڵ.

٢-(إستَلى-تِ الشاةُ. إستِلاءً): مەڕەكە قەڵەو بوو.

٣-(أَلسَلوى (ح) = أَلسُمّانی): كەرەواڵە= كوڵەفرە.

(سَلواة): كەرەواڵەیەك.

(أَلمُسَلَّى): سێهەمین ئەسپی پێشبڕكێ.

٤-(أَلسِلُولوز (ك) أَلخَليُوز): سليلۆز.

سلى: ١-(سَلِيَ-ت الشَاةُ سَلَىً): پەردەی بەچكەدانی مەڕەكە پچڕا/ دڕا.

(سَلياء): مەڕێكە كە پەردەی بەچكەدانی پچڕابێت/ دڕابێت.

(سَلَّى- الشَاةَ): پەردەی بەچكەدانی مەڕەكەی دەرهاورد.

(أَسْلَى-تِ الشاةُ): مەڕەكە پەردەی بەچكەدانەكەی فڕێدا.

(أَلسَلى (ج) أَسْلاء): پەردەی بەچكەدان. لەئاوسكی دایكیدا ئەگەر بپچڕێت مەڕەكەو بەچكەكەشی مرداردەبنەوە.

("إنْقَطَعَ السَلى في البَطن"): پەردەی بەچكەدان پچڕاو چارەنەماوەو كۆستكەوتووە.

("هُوَ آكِلُ الأَسلاء"): مرۆڤێكی پیسی سوكی بەدە.

٢-(أَلسِلّوِيد (ك) (لاتينية- يونانية)): باغە مادەیەكە له كافوورو لۆكەی زوو سووت- ڕەقەو سەختەو ڕوونە. بە هەموو شێوەیەك دەكرێت- شانەو شتی زۆری لێدروستدەكرێت.

سمّ: (سَمَّ-ه): ژەهرخواردیكرد.

(-الطَعامَ): خواردنەكەی ژەهراویكرد/ ژەهری كردە خواردنەكەوە.

(سَمَّمَ): ژەهراویكرد.

(أَلسَمّ والسُمّ والسِّم (ج) سِمام وسُموم): ژەهر هەموو مادەیەكە ئەگەر بچێتە ناو لەشەوەو

هەمــوو كردەيەكــى لــەش ڕابگرێــت يان بە تەواويى بيوەستێنێت ئەوە لەشەكە دەمرێت.

(سَمُّ السَـمَكِ) (ن): ژەهــرە ماسى/ ژارماسى ڕووەكێكە توێكڵى بەرەكەى تاڵاوێكى پيســى پێوەيە ناوەكەيشــى مادەيەكى ژەهرى تێدايە ماسى پێدەكوژرێت.

(سَــمُّ الحِمــار) (الدَفلــى) (ن): ژاڵە، گەڵاو گوڵەكەى تاڵە.

(سَمُّ ساعَة): ژەهرى هەلاهەل كە دەستبەجێ دەكوژێت.

(السامّ): ژەهردار/ ژەهراوى.

(ســامُّ أبْرَص وسَــمُّ أبْرَص): دوانەى(سامّا أبْرَص (ج) أبارِص وسَــوام أبْرَص (ح)= أبو بَريص): شەوگەرد.

(السامَّة): مێى وشەى(سامّ) .

(سُــمِيَّةُ الشــيءِ): ئەنــدازەى كاركردنــى ژەهرەكە.

٢-(سَــمَّ- القارورَةَ. سَــمّاً): سەرى سوراحيە ملباريكەكەى نايەوە/ سەرى قەپاتكرد.

(-الشَيءَ): شتەكەى چاكسازكرد/ چاكيكردەوە.

(-بَينَهُمــا): نێوانيانــى ڕێكخســتەوە/ ئاشتيكردنەوە/ تەبايكردنەوە.

(-الأمــرَ): چووە بنــج و بناوانى و كارەكەوەو ورد سەرنجيدايە.

("أصابَ سَمَّ حاجَتِهِ"): چووە توێى دڵيەوەو لە نيازەكەى گەيشت.

٣-(سَــمَّ- النِعْمَةَ إلَيهِ سَــمّاً): نازو خۆشيىو سامانى زۆرى تايبەت بەو كرد.

(-الشَيءَ): شتەكەى بە هەمواندا/ بلاوكردەوە هەموانيگرتەوە تا گەيشتە تايبەتەكانيش.

(ألسامَّة): كەسە تايبەتەكان.

(عَرَفَ ذلك السامَّة والعامَة): گشت زانيان تا تايبەتەكانيش.

(ألسُــمَّة (ج) سُمَم وسِــمام): خزمايەتيــى/ خوێشايەتى/ كەسايەتيى.

(أهلُ المُسَمَّة): كەسە زۆر نزيكەكانى مرۆڤو خزمەكانى.

٤-(سَمَّ-تِ الريحُ سُمُوماً): با خەڵكى برژاند/ سەبوونى هەڵكرد/ گڕەى هەڵكرد.

(سُــمَّ- اليَومُ): ئەمرۆ گەرما تاويســەند يان بايەكى گەرميبوو/ گڕميهەڵكرد.

(-النَبــاتُ): شــەرا/ گــڕەى گەرمــا ڕووەكى هەڵپرووكاند.

(نَباتٌ مَسْمُوم): ڕووەكى گڕەى گەرمابردوو/ بــە گــڕە هەڵپــرووكاو/ شــەراڵێدراو/ شەرابردوو.

(أسَــمَّ- اليَومُ إسماماً): ئەمرۆ سەبوون/ گڕە هەڵيكرد.

(ألسَــمُوم (ج) سَــمائِم) (مؤنــث): گــڕە/ سەبوون/ باى زۆر گەرم/ شەرا.

(يَومٌ ســام ومُسْمِمٌ ومَسْــمُوم): ڕۆژێكى زۆر گەرمو گڕاويى/ سەبووناويى/ شەرا.

٥-(اَلسُــمّ (ج) سِمام وسُــمُوم): کونێکی ورد وەك کونە دەرزی.

(اَلسُم (ج) مَسَامّ) (ن): کونۆلکەی سەرگەڵاو قەدو لقیدار کە بە میکرۆسـکۆپ دەبینرێتو بە هۆیەوە درەخت هەناسەدەداتو ئاوی لێوە دەردێت.

(اَلْسام- مِنَ الجِلْد) (ع ا): کونۆڵکەی پێستو دەرچگـەی وەك کونــی دەرچوونــی تووكو قژەسەر.

(اَلسَمّ): هەموو شتێك کە لە دەریاوە دەرچێت وك گوێچکە ماسی.

(اَلسَــمُّ والسِمُّ (ج) سِمام وسُموم): کون وەك کونی دەرزی.

(اَلسُمَّةُ (ج) سُمَم وسِمام): ١-حەسیری گەڵای دارخورمــا کە لە بن دارخورمــادا ڕادەخرێت بۆ ئەو دەنکــە خورمایانەی هەڵدەوەرێت ٢-ملوانکەی گوێچکەماسی.

(اَلسَــمام): هەموو شتێکی ســووکەڵەی شێوە شیرینی خێراو چابوك.

(اَلسَمَام (ح) واحِدَتُهُ السَمامَة): چەورۆکە/ جۆرە پەرەسێلکەیەکە.

(اَلسِــمام والسُموم- مِنَ الإنسان): دەمو کونە لووتو کونەگوێی مرۆڤ.

(اَلسَــامَة): ١-ســیمای مرۆڤ کەســایەتیو شێوەو قەلافەتی مرۆڤ.

("فلانٌ بَهِيُّ السَمامَة): قەلافەتجوانە/ شۆخە ٢-پاشماوەی وڵاتی کاولو وێرانە/ شوێنەواری ئاوایــی کاولبــوو ٣-ئــالا ٤-بازنەیەکی جوانی گەردنی چارەوێ.

(اَلسُمامَة (ج) السَمائِم (ح): چەورۆکە. جۆرە پەرەسێلکەیەکە، دەست ناگاتە هێلکەکانی.

("کَلَّفَتنــي بَیضَ السَــمائِم"): شــتێکی پێ سپاردووم کە دەست نایگاتێو لە توانادا نییە. دەیشلێن.

(بَيضُ السَماسِم وهو جمع سمسة اي النَملَة): هێلکەی مێرووەکان کە تاکێکی (سمسة)یە.

(اَلأَسمُّ الأَنف): کونە لووتتەسك.

٦-(سَمْسَمَ- الثَعلَبُ): ڕێویەکە ڕایکرد.

(-الرَجُلُ): کابرا لە سەرخۆ ڕۆیشت.

(السَمْسَيم) (ح): ١-ڕێوی ٢-(ح)گورگ.

(اَلسَمْسُــم (ج) سَماسِــم): پیاوی سووکەڵەو چابوك.

(اَلسُماسِم) (ح): ڕێوی.

(اَلسُماسِم والسُمْسُمان والسُمْسُمانِيّ):١-پیاوی سووکەڵەو چابوك ٢-هەموو شتێك کە بچێتە دڵەوە/ هەموو شتێکی ناسك.

٧-(اَلسَمْسَم): ژەهر/ زەهر.

(اَلسُمْسُم) (ح): مێرووله سوورە.

(سُمْسُــمَة): مێرووله سوورەیەك ٢-مێرۆڵەی بچووك/ وردە مێرووله.

(اَلسِمْسِم):١-گژنیژە ٢-(ن)کونجی: ڕووەکێکی ســاڵانەیە گوڵەکــەی شــێوە لوولەییە جۆرە

تۆوێکی لێدەگیرێت کە ڕۆنێکی چاکی خۆراکیی لێدەگیرێت لە ناوچەی هێڵە کەمەرەو بەشێك لــە وڵاتانی دەریای ناوەڕاســت دەچێنرێت ٢-(ح)جۆرە مارێکە.

(رَجُلٌ مُسَمْسَمُ الوَجهِ): پیاوێکی دەموچاوشل.

الملحق:

سم: (اَلَسام): کونۆلکە.

(حَجَرٌ ذو مَســام): بەردێکــی کونۆلکەدار/ کونۆلکە کونۆلکە.

(مَســامُ الجِلد): کونۆلکەی لەش کە ئەرەقی/ خوویەی لێوە دێتە دەرێ.

ســمأ: ١-(سَــمْأَلَ- الخَلُّ): مێش نیشتە سەر سرکەکە.

(اَلسَــمَوْأل) (ح): مێشــێکە دەنیشــێت سەر سرکە.

٢-(إسْمَأَلَّ. إسْمِئْلالاً): پووکایەوە.

(-الظِلُّ): سێبەرەکە کورتبووەوە/ کشایەوەو بەرزبووەوە.

(اَلسَمْأل السَمَوْأل): سێبەر/ سایە.

٢-(اَلسَــمَوْأَل): یەکێکــە لــە ســوارچاکانی عەرەبو شاعیرانی پێش ئیسلام، بۆ ئەمەکیی بە نموونە دەیهێنەوە.

("أوفى مِنَ السَــمَوْأل"): لە ســەموئەل بە ئەمەکترە.

(اَلُسمَئِل): جلە کۆنەو دڕاو.

سمت:١-(سَمَتَ.سَمتاً):١-ملیڕاستەڕێگەکەیگرت ٢-بەبەــرەوی ڕێزمانیکرد ٢-بــە بۆچوونی خۆی کەوتە سەر ڕێگەکەو ڕۆیشت.

(-الشَيءَ وسَمَتَ – نَحوَهُ): ڕوویکردە شتەکە بۆی چوو.

(-لَهم): ڕێی قسەو ڕادەربڕینی بۆ خۆشکردن.

(سَمَّتَ): ملی ڕێگەکەیگرتو پێدا ڕۆیشت.

(سامَتَ- هُ): بەرامبەرو ڕووبەڕوویبوو.

(تَسَمَّتَ- هُ): بە ئارەزوو ئەوی ویستو ڕووی تێکردو بۆ لای چوو.

(اَلسَمْت (مص) (ج) سُمُوت): ڕێگەو ناوەندی ڕێ/ ئاستی ڕێگە.

(خُذ في هذا الســمت): ئەم ڕێگەیە بگرە ئەم ئاستە بگرە.

(السَمت): بۆ خێرخوازان بەکاردێت یان هەروا دەوترێت بۆ قەڵافەتو شێوەو چارەو ئاست.

("ماأحْسَــنَ سَــمتَ فُلان"): ئای کە شــێوەو قەڵافەتی فیسار جوانە ٢-بە بەرگو پۆشاکێك دەوترێت کــە ڕێكو جوان بــە ئەندازە بێت (عامية)

(سَــمتُ الرأسِ) (فك): پنتکی گۆی ئاسمانە دەکەوێتــە ســەر ســتوونی ســەر ئاســۆی شوێنەکە.

(سَمتُ القَدَم. سَــمتُ الرِجل): پنتێکی بنی پێــی مرۆڤ، کــە بەرامبــەر بنتێکی تەوقی سەرە بە شێوەی ستوونی.

(سَمتُ القَدَم. ســمتُ الرِجل تَطيرُ السمت)

(فك)ءپنتێکی گۆی ئاسمانییە دەکەوێتە سەر ستوونی شوێنەکە ژێر ئاسۆ.

(ســمت كوكب) (فك):گۆشەی دروستبووی نێوان رووی بازنەی بەرزیی هەسارەکەو هێڵی ناوەراستی رۆژە.

٢-سَــمَّتَ- للعاطِس:دۆعای بــۆ پژمیوەکە کرد: وتی: خودا لێتخۆشبێتو شتێکی وەهای بۆ وت، خێر ئینشەلا.

(سَــمَّتَ على الشَيءِ)ءناوی خودای بۆ شتەکە هێنا.

سمج: (سَمُجَ. سَماجَةً وسُمُوجَةً)ناشیرینبوو/ دزێوبوو.

(سَمْجٌ وسَــمِجٌ وسَميجٌ (ج) سِماج وسَمِجُون وسُــمَجاء وسُــماجى):١-دزێــو/ ناشــیرین ٢-خواردنی ناخۆش یان بۆگەن.

(سَمَّجَ- هُ):١-ناشیرینیکرد ٢-ناخۆشیکرد.

(إسْتَسْمَجَ- هُ)ءبە ناشیرینی دانا ٢-بەناخۆشیدانا.

(ألسمج والسَميج)ءشــیری چــەوری بزرکاوو بۆنکردوو یان تامناخۆش.

سمح: ١-(سَمُحَ. سَــماحاً وسُمُوحاً وسَماحَةً وسُموحَةً وسَــمْحاً وسِــماحاً):١-دڵفراوانو لێبوردوو بوو ٢-بەخشندە بوو.

(سَــمْح وسَميح ومِسْمَح ومسماح (ج) سِماح وسُمَحاء ومَساميح):١-دڵفراوانو لێبوردە ٢-بەخشندەو میهرەبان ٣-دووربین.

(سَــمَحَ- بِكَــذا. سَــماحاً وسَــماحَةً): ئەومیبەخشی.

(-لَهُ بالشَيءِ)ءئەو شتەی دایە.

(أسْمَحَ- الرَجُلُ)ءبەخشندە بوو. دڵفراوانبوو ٢-لێبوردووبوو.

(ألسَــمْحَة)ءعێی وشەی (ألسَمْح (ح) سِماح): بەخشندەو لێبوردوو.

ألمَسْمَسح:بەرفراوان/ بوارو رێگەبوون.

(إنَّ في الحَقِّ لمَسْمَســحاً):بە راســتی راستو ماف بەری فراوانە/ بوارەی هەیە.

٢-(سَمَحَ-العُودُ. سَماحاً و سَماحَةً)؛چێوەکە نەرمبوو.

(-تِ الناقَــةُ):مێحوشــترەکە رامبوو ملیداو کەوتە رەوتو خێرایکرد.

(سَمَّحَ):چاوپۆشیکرد نەرمیی نواندو ئاسانیی کرد.

(-الرمْحَ)ءنێزەکەی راستکردەوەو چاککرد تا بە دەستیەوە خۆشو نەرمبوو.

(-الرَجُــلُ):١-رۆیشــتنێکی خۆشو ئاســان رۆیشت ٢-خێرایکرد ٣-هەڵات.

(ســامَحَ- هُ في الأمرِ وبالأمــرِ)ءلە کارەکەدا بەرامبەری نەرمو لێبوردوو بوو ئاسانیکردو خواستەکەی بۆ جێبەجێکرد.

(-هُ بِذَنْبِــهِ):لــە گوناهەکــەی خۆشــبوو/ لێیبورد.

("سامَحَكَ اللهُ") (عامية)ءخوودالێتخۆشبێت.

(أسْمَحَ- تِ الدابَةُ)ءوڵاخەکە سەری نەرمبوو

که له پێشدا سەرکێش و چموشبوو.

("أَسْمَحَتْ قَرُونَتَهُ")دەروونی نەرمبوو/ شلبوو ملیدا.

(تَسَمَّحَ وتَسامَحَ- في كذا)کارئاسانیی لەوەدا کرد، نەرمیی نواند.

(بَيعُ السَماح)فرۆشتنێك کە کەمێك نرخەکەی دابشکێنرێت/ هەرزان فرۆشتن.

("أَلسَماح رَباح")فرۆشتنی بە نەرمیو لێبوردوویی قازانجیی بۆ خاوەنەکەی پێوەیە.

٣-(رَقْصُ السَمَاحِ: رَقْصَةُ المَشايخ)هەڵبەزو دابەزێکە/ سەمایەکە لە جۆرە خوداپەرستیدا دەکرێت و لە بەردەمی شێخدا دەکرێت/ وەك زیکری دەروێشان.

(أَلسِماح)دەوارێك لە پێستی خۆشەکراو بکرێت/ رەشماڵی پێستە.

٤-(أَلسِماق) (ع ا)توێژێکی تەنکی سەر ئێسکی سەرە.

(سَماحِيقُ السَماءِ)توێژاڵە هەوری رووی ئاسمان.

("على ثَربِ الشاةِ سماحيقُ مِن شَحم"): توێژاڵە چەوریی سەر ورگ و ریخۆڵەی مەڕ.

سمخ: ١-(سَمَخَ- الزَرْعُ سَمْخاً)کشتەکە سەری دەرهێنا.

(زَرعٌ حَسَنُ السِمْخَةِ)کشتێکە جۆرەکەی باشەو باشیش دەرهاتووە.

٢-(سَمَخَ- هُ. سَمْخاً)دای بە کونە گوێیداو پەکیخست.

("سَمخَني بِحِدَّةِ صَوتِهِ وكثرَةِ كَلامِهِ)بە دەنگی تیژو زۆربلێیی گوێی پەرێشانکردم.

(ألسِماخ: أَلصِماخ)کونی گوێ.

سمد: ١-(سَمَدَ. سُموداً)١-راپەڕی و حەپەسا ٢-سەرسامبوو ٣-گۆڕانیچڕاند.

(سَمَّدَ- الرَجُلَ)پیاوەکەی خەریککردو خلافاندی.

٢-(سَمَدَ. سُموداً)فیزانە سەری بڵندکردو سنگی دەرپەڕاند.

(إِسْمَدَّ واسْمَأَدَ الرَجُلُ.إسمِداداً واسمِئداداً): دەمارگیرانە خۆی راستکردەوەو بەتووڕەییەوە سنگی دەرپەڕاند.

(-ت يَدُهُ)دەستی هەڵاوساو گرێی تێدا پەیدابوو.

(وطبٌ سامِدٌ)گوانی پڕی قنج.

٣-(سَمَدَ- في العَمَلِ. سَمْداً)لە کارەکەدا هەتمر بوو.

(-تِ الإبلُ)حوشترەکە چاك رۆیشت.

(-الرَجُلَ)نیازی لای پیاوەکەیکرد.

(سَمَّدَ- الشَعْرَ)تووکەکەی/ قژەکەی گوێزانتاشکرد.

إِسْمَدَّ واسْمَأَدَّ الشيءُ إِسمِداداً واسْمِئداداً): شتەکە رۆیشت.

(أَلسَمْد (مص)هەمتا هەمتا.

("هُوَ لَكَ سَمْداً"): ئەوە (هەتا هەتایە) بۆ تۆ.
٤-(سَمَّدَ- الأَرضَ): زەویەکەی پەینکرد.
(ألسَّماد) (ز): پەین و هەموو ئەوەی زەویی پێ بەپیتدەکرێت.
٥-(ألسَّمید (م) سَمیدَة) (ط) (عامیة): بروێشی گەنم.
٦-(ألسَّمَنْدَر والسَّمیدَر) (ح) (یونانیة): زیندەوەرێکە لە ئاودا دەژیو لە وشکانیشدا دەژی دەڵێن گوایا مادەیەك دەردەکات کە ئاگر دەکوژێنێتەوە گوایا بۆیە ئاسووتێت.
٧-(ألسَّمیدَع (ج) سَمادِع): ١-گەورەیەکی جوامێر ٢-خانەدان/ وەجاخزادە ٣-دلێر/ نەبەرد ٤-(ح)گورگ ٥-شمشێر/ شیر.
سمد: (ألسَّمیذ- السَّمیط) (ط): ئاردی سپی.
سمر: ١-(سَمَرَ. سَمْراً وسُموراً): شەوبێداربووو بە قسەشەویکردەوە.
("لا افعَلَهُ ماسحر السمیر أو ابنُ سمیر أَو إبنا سمیر"): ئەو کارە ناکەم تا شەوبێدارێك هەبێتو بە قسە شەو بەرێتە سەر واتا هەرگیزاوهەرگیز.
(سامَرَ- هُ): بە شەو قسەی لەگەڵدا کردو شەوی بردە سەر.
(تَسامَرَ- القَومُ): بە شەو لەگەڵ یەکدا بە قسە شەویان بردە سەر.
(قَومٌ سَمرٌ): خوێشکەلێکن کە شەو بە قسە دەبەنە سەر.
(السَّمَر- المُسامِر): شەو دوو/ بە قسە شەو بەسەربەر.
(ألسَّمَر (ج) أسمار): ١-قسەکردنی شەوان ٢-شەوو تاریکیەکەی.
("لا آتیهِ سَمَراً"): بە شەو نایەمە لای/ ناچمە لای ٣-سێبەری مانگەشەو سێبەری شتێکە لە مانگەشەودا کە رووناکی مانگ نایگرێتەوە ئەگەر نەیگرێتەوە ئەوە سێبەرە ئەگەر رووناکیی مانگ بیگرێتەوە ئەوەشەوقی مانگەشەوە.
("حَلَفتُ بِالسَّمَرِ والقَمَرِ"): سوێندم بە مانگو سێبەرەکەی خوارد ٤-رۆژگار ٥-کۆڕی شەو بێدارە بە قسە شەو بەسەربردەکان/ کۆڕی رابواردن.
("لاآتیكَ السَّمَرَ والقَمَرَ ولا أُکَلِمهُ السَّمَرَ والقَمَرَ"): تا سێبەری مانگو تیشکی مانگ هەبێت نایەمە لاتو نایشیدوێنم واتا هەتاهەتایە.
(ألسَّمَرَةُ): ئاخاوتنی شەوانی رابواردنو بێداربوون.
(السامِر (فا) (ج) سُمَّر وسُمّار): کۆڕی رابواردوانی شەون ئاخاوتنیان.
("أَمْسَیتُ البارِحَةَ في سامِرِ الحَيّ"): دوێشەو لە کۆڕی شەو بەسەربردنی گەرمکدا کاتم بردەسەر.

(ألسـامِرُ والسـامِرَةُ= المُتَسـامِرين): شـەو بەسەربردەكان بە قسەو ڕابواردن.

(ألسَـمير): ١-شـەو بـە قسـە ڕابوێـرو شەوبەسەربەر ٢-ڕۆژگار.

("لا أفعلهُ سَـميرَ الليالي"): هەتاهەتایە ئەوە ناكەم.

(إبـنُ سَـمير): شـەوانی بێتیشـكی مانگ/ بێمانگ.

(إبنا سَمير): شەوو ڕۆژ.

(السِمّير): شەو بە قسە بەسەربەر/ شەوڕابوێر.

٢-(سَـمِرَ وسَـمُرَ واسْـمَرَّ واسـمارَّ. سُمْرَةً واسمِراراً واسمیراراً): بۆربوو/ گەنمڕەنگبوو.

(أسْمَر): ڕەنگبۆر (م) سَمراء (ج) سُمر.

(سَـمَرَ- اللَبنَ سَـمْراً): شـیرەكەی ئاوی زۆر تێكرد/ ڕوونكردەوە.

(-الخَمْرَ): مەیەكەی خواردەوە.

(سَمَّرَ- الخَمرَ): مەیەكەی خواردەوە.

(-اللـبنَ): شـیرەكەی ڕوونكـردەوە ئـاوی زۆرتێكرد.

(تَسَمَّرَ): خورایەوە یان ڕوونكرایەوە.

(الأسْمَر): ١-شیری ئاسك ٢-نێزە.

("عامٌ أسْمَر"): وشكەساڵ.

(الأسْمَران): ١-ئاوو گەنم ٢-ئاوو نێزە.

(ألسَمار): شیری ڕوون كە شین هەڵدەگەڕێت.

(ألسامور): ئەڵماس.

(ألسَـمُّور (ج) سَـمامیر) (ح): سـمۆرە: زیندەوەرێكی دەشتەكییە لە مشكی دارخورما دەچێـتو لەو گەورەترە. سـووربااوو مەیلەو ڕەش. پێسـتەكەی بـە نرخـەو دەكرێت بە فەروو لەوانەیە لەبەر پێستەكەی ئەو ناوەی لێنرابێت.

(ألَمَسـمور): ژیانی پڕ تاڵو شیرینی (لە شیری ئاولێتەوە وەرگیراوە).

٣-(سَمَرَ- العَینَ. سَمْراً): چاوەكەی بە بزمار داخكراو دەرهێنا.

(-البابَ وغَیرَهُ سَـمْراً): بـە بزمار دەرگاكەو شتی تری قایمكرد.

(سَمَّرَ- البابَ وغَیرَهُ): دەروازەكەو شتی تری بە بزمار قایمكرد.

(ألمِسمار (ج) مَسامیر):١-بزمار ٢-باشەهەڵسوڕێنی حوشتر.

("مِسـمارُ الإبـلِ): باشـڕاگرو لێزانـی سەرپەرشتیكردنی حوشتر.

(ألمَسْـمور): چرووساوو كەمگۆشـتو دەمار بەدەرەوە.

٤-(سَـمَرَ وسَمَّرَ-تِ الماشِـیَةُ النَباتَ سَمْراً): ئاژەڵەكە لە گیاكەدا لەوەڕا.

٥-(سَـمَرَ وسَمَّرَ- السَهْمَ. سَـمْراً): تیرەكەی هاویشت.

(ألسَمُور): مێحوشتری خێرای ڕەسەن.

٦-(ألسَـمُر (ج) أسْـمُر الواحِـدَةُ سَـمُرَة) (ن): درەختێكـی دڕكاوییـەو لەناو درەختە

دركاوييەكاندا باشترين دارييەيە.
(اَلسَّمَار) (ن): لەبان رووەكێكى گياييە لاسكى درێژو راستى هەيە لە شوێنە تەرو ئاودارەكاندا دەروێت. گەلاكەى بۆ دروستكردنى سەبەتەو حەسيرو پانچن‌و هيتر بەكاردەهێنرێت.
٧-(اَلسُّمْروت): درێژ.
٨-(اَلسَمَرمَر واحدتُهُ سَمَرْمَرَة) (ح): عەينە مەل باڵندەيەكە لە كۆمەڵەى ريشۆڵەيە بەسەر كوللەدا دەخوێنێـتو زۆرى لێدەخوات زۆرى پێناچێت كە دايدەنێتــەوە لەبەرئەوە كولله هەر بە زيقەكەى‌و خوێندنەكەى هەڵدێت.
الملحق:
سمر: (اَلمِسْمارِيَّة): بزماريى.
(اَلكِتابَــة المسـماريَّة): نووســينى بزماريى. جۆرە نووســينێكە لــە عيراقــدا پەيدابوو و برەويســەند بۆيــە واناونــراوە چونكە وەكو بزمــارە. يەكەمين پاشــماوە دەگەرێتەوە بۆ چوار هەزار ساڵ پێش لەدايكبوونى مەسيح.

سمس: ١-(سَمْسَرَ. سَمْسَرَةً): بوو بە جامباز/ دەلاڵ.
(اَلسِمْســار (ج) سَماسِرَة وسَماسِر وسَماسِير) (فارســية): ١-جامباز/ دەلاڵ/ نێوانكەوتووى كرِيــارو فرۆشــيار ٢-خــاوەن شــتەكەو سەرپەرشتيار.
(سِمارُ الأَرض): زەويناس.
(اَلسَمْسَــرَة (مص): ١-دەلاڵيى/ جامبازيى ٢-كرێى دەلاڵيى/ جامبازيى.
٢-(اَلسَمْسَق والسَمْسِق والسُمْسُق والسُمْسَق): ١-(ن)ياسەمين ٢-(ن)مەرزنجۆش.
ســمط: ١-(سَــمَطَ- الرَجُــلُ. سُــمُوطاً): بێدەنگبوو/ كپبوو.
(سَمَّطَ وأَسْمَطَ): بێدەنگبوو.
٢-(سَــمَّطَ- الســكينَ سَــمْطاً): چەقۆكــەى تيژكرد.
(-الجديَ): گۆشــتى كارە ســەربراوەكەى بە ئاوى گەرم لەمو پاككرد ئەوسا برژاندى.
(اَلسُمْط): بەرگێكى لە خورى دروستكراو.
(نَعْلٌ سُمُطٌ وأَسْماط): پێلاوێكى يەكپارچە.
(ناقَــةُ سُــمُطٌ وأَسْــماط): مێحوشــترى بێنيشانە.
(سَراويلُ أَسماط): شەرواڵى بێبەرو يەكپارچە.
(ماءٌ سامِطٌ) (فا): ئاوێكى لە كوڵ كەشتەكە لەتوكوتبكات.
(نَعْلٌ سَميطٌ): پێلاوێكى بێپينەو يەكپارچە.
(اَلتَســميط) (طــب) (ح): هەوكردنى ناوى ئێســكى كوڵــۆت بە هــۆى لە يــەك كەوتن‌و رۆيشتنى زۆرەوە (لە پواندنى ئاوى گەرمەوە هاتووە).
٣-(سَمَطَ- الشَيءَ. سَمْطاً): شتەكەى هەڵواسى.
(سَــمَّطَ- الشَــيءَ): ١-شــتەكەى لەتلەتكردو جيايكردنەوە ٢-بەرستيەوە كرد.
(-الشاعِرُ): هۆنەرەكە/ شاعيرەكە شيعرەكەى

پێنجخشتەکیکرد (هی خۆی خستە سەر هەڵبەست خەڵکی چوارخشتەکی یان شەشخشتەکیکرد).

(تَسَمَّطَ- الشيءُ بِهِ): شتکەی پێوە بەند بوو/ هەڵواسرا.

(ألسِمْط (ج) سُمُوط): ١-پەتی/ کشتەکی رست پێوەکردنی مورو یان مرواری ٢-پارچە چەرمێکی درێژ کە بە دوای زینەوە هەڵدەواسرێت/ دەکرێت و شتی پێوە هەڵدەواسرێت.

(عَلَّقَهُ بِسُموطِ سَرجِهِ"): بە چەرمی پاشزینەوە هەڵیواسی ٣-کلك و ئەوەی (-مِن العَمامَةِ) مێزەر یان سەروبەستەکەی کە بەسەر شان و سنگدا بەردەدرێتەوە ٤-گەردنبەندێك لە ئەستووریی گەردن درێژتر بێت و شۆڕبێتەوە.

(-مِنَ الثياب): بەشێکی جلەکە کە لە ژێر عەباکەوە دەرکەوێت.

(-مِنَ الرمل): درێژەوەبووی لم.

(ألسِماط (ج) سُمُط): ١-رستی هەر شتێکبێت ٢-سفرەی نانخواردن.

(سِماطُ الطَرِيقِ): ئەملاولای رێگە.

(-القَوم): ریزی خوێشگەل.

("هُم علی سِماطٍ واحِدٍ"): ئەوان لە ریزێکدان/ لەیەکریزن.

(ألسَميط: المَسْمُوط): ریزکراو.

(ألسَميط والسُمَيط): خشتی سووری لەسەریەك هەڵچنراو.

(ألمُسَمَّط- مِنَ الشِعْر): هەڵبەستی پێنج خشتەکیی.

("حُكمُكَ مُسَمَّطاً"): بڕیارەکەت دروست و تەواوە لە جێی خۆیەتی.

("هُوَ لَكَ مُسَمَّطاً"): ئەوە بۆ تۆ و پیرۆزتبێت.

("خُذ حُكْمَكَ مُسَمَّطاً"): بڕیارکەت بدەو دروستەو جێبەجێیە.

٤-(سَمَطَ- علی اليَمِين سُمُوطاً): سوێندیخوارد.

("سَمَطْتُ الرَجُلَ يَميناً علی حَقّي"): بۆ مافەکەم کابرام سوێنددا.

٥-(سَمَطَ- اللَبَنُ. سَموطاً): ماستەکە یان شیرەکە چێژی گۆڕراو شیرینیەکەی نەما.

(سامِط): تام تێکچوو/ گۆڕراو.

٦-(ألسَمَط) (مص): نەدارا/ پیاوی هەژار.

(رَجُلٌ سِمطٌ (ج) سُمُوط): پیاوێکی بچووکی ریوەڵەی زۆرزان.

(ألسَمِيط): ١-پیاوی دەستکورت/ نەدارا ٢-هەژار.

٧-(ألسَمَيْطَر) (ح): تیتروسك: باڵندەیەکی زۆر ملدرێژە لە تەنکاوەندا دەبینرێت.

سمع: (سَمِعَ- الصَوت. سَمْعاً وسِمْعاً وسَماعاً وسَماعَةً وسَماعِيَّةً ومَسْمَعاً): دەنگەکەی

بيست/ گوێی له دەنگه بوو.
(ســامِع (ج) سُــمَّاع وسَــمَعَة وســامِعون): بیستەر/ گوێگر. گوێبیست.
(سَمِعَ- لَهُ اللهُ): خودا بە دەنگیەوەهات.
(-مِنهُ ولَهُ): دایه.
(- إلَيهِ): گوێی لێگرت.
(سَــمَّعَ- هُ الصَوت): دەنگەکــەی بەگوێدادا/ وایلێکرد گوێی له دەنگەکە ببێت.
(-بِــهِ): ١-ناوی لەناو خەڵکدا زڕاندو پاشــڵی هەڵماڵی و شتی ناشیرینی پێوەنا ٢-شتی پیسی بە گوێداداو جنێوی دایە.
(-بِکَذا): ئەو شــتەی لەنــاو خەڵکدا جاڕدا/ بڵاوکردەوە.
(-بِفُلانٍ فِي النــاسِ): لەناو خەڵکدا بە چاکە ناوبردو شتی باشی دایە پاڵ.
(أَسْــمَعَ- هُ): ١-قســەکەی بــە گوێــدادا ٢-جنێویدایە.
(تَسَــمَّعَ اسَّــمَّعَ- الرجلُ وإلَيــهِ): گوێی لە پیاوەکە گرت.
("تَسَمَّعَ- عليه") (عامیة): بەدزییەوە گوێی بۆ قسەکانی شلکرد.
(تَســامَعَ- بِهِ الناسُ): خەڵکــی بۆ یەکتریان قسەوباسەکە گێڕایەوەو بەیەکتریانگوت.
(إسْــتَمَعَ- لَهُ وإلَيهِ): گوێی لێگرت/ گوێی بۆ شلکرد.
(إستَسْمَعَ- هُ): گوێی لێبوو/ بیستی/ بەرگوێی کەوت.
(السامِعان): هەردوو گوێی.
(اَلسامِعَةُ): گوێ.
(السَــمْع (مص) (ج) أَسْماع وأَسْمُع و (جج) أَسامِع وأَســامِيع): ١-هەســتی بیستن ٢-گوێ ٣-ئــەوەی کــە دەبیســتیت ٤-ناوهێنانێکــی بیستراو.
("هُوَ مابَينَ سَــمعِ الأَرضِ وبَصَرِها"): خودا دەیزانێت لە کوێیە لە نێوان زەویو ئاسماندایە زەوی قووتیدا؟ ئاسمان هەڵیلووشی.
("أَلقى نَفسَــهُ بَينَ سَمعِ الأَرضِ وبَصَرِها"): ســەری خۆی هەڵگرتو لە خشتەیانبرد کەس نازانێت لە کوێیە لە شــوێنێکە نە دەنگو نە سەنگی تێدایەو نە کەس دەیبینرێت.
("سَــمْعَكَ إلَــيَّ"): گوێت بدەرە مــن/ گوێم لێبگرە.
("سَــمْعَ أُذني فُلاناً يَقولُ ذلك"): بەم گوێی خۆمە گوێم لە فیسار بوو وایوت.
("سِمْعَ أُذني وسَــمْعَةَ أُذُني وسِمْعَةَ أُذُني"): بە گوێی خۆم گوێم لێبوو.
(أُمُّ السَمْع): مێشك.
(اَلسِمْع): ناوبانگی باش.
(رَجُلٌ سِمعٌ): پیاوێکە قسەی لێوەردەگیرێت/ قسەبەڕەوات.
("هذا أَمْرٌ ذو سِمعٌ"): ئەمە کارێکە دەهێنێت گوێی بۆ شلبکەیتو بە تەنگیەوە بێیت.

("إذا سَمِعَ الرَجُلُ خَبَراً لايُعجِبُهُ يقولَ: سَمْعاً لابلغاً أَو سَمْعاً لا بَلْغاً"): ئەگەر پیاوێك هەواڵێكی بیستۆ بە دڵی نەبوو دەڵێت، دەنگێك بێتو نەگاتە من.

(سِمع (م) سِمْعَة) (ح): بەچكە گورگی دوورەگ كە لە كەمتیارە كە گوێی زۆر سووكەو كراوە بە نموونە دەڵێن: ("هُوَ أَسْمَعُ مِن سِمْعٍ"): لە بەچكە گورگی دوورەگ -كە باوكی كەمتیارەو گوێیسووكترە.

(السَمعَة): جارێك بیستن.

("فَعَلَهُ رِئاءً وسَمَعَةً"): ئەوەی بۆ یە كرد خەڵك ببیبنێتو ببیبیسێت.

(أُذُنٌ سَمعَةٌ): گوێیسووك.

(السُمعَةُ): ١-ناوو ناوبانگ ٢-ئەوەی بیستراوە.

("فَعَلَهُ رئاءً وسَمْعَةً"): ئەوەی بۆیە كرد خەڵك ببیبنێتو بەرگوێی بكەوێت.

(أُذُنٌ سَمِعَةٌ): گوێیسووك.

(السَماع) (مص): ١-ناووناوبانگ ٢-گۆرانی ٢-بەبێئەندازە/ هەر بە بیستنو كە بەو شێوەیە بەكاردەهێنرێتو ناكرێت بە پێوەر.

("هذا أَمرٌ ذو سَماعٍ"): ئەمە كاری بیستنە.

("قالوا ذلك سَماعَ أُذُني"): من خۆم گوێم لێبوو كە وایانوت.

(سَماعِ= إِسْمَعْ): گوێبگرە.

(السَمّاع): ١-كەسێكە كە گوێ لە قسە زۆر بگرێتو بە دوای قسەدا بگەرێت/ گوێهەڵخەر ٢-گوێڕایەڵ ٣-سیخور.

(السَماعَة): بیستۆك ئامێرێكە وا دەكات باش ببیسترێت.

(أُذُنٌ سَمّاعَة): گوێیسووك.

(السَماعِيّ) (مو): پارچە مۆسیقایەكە بۆ دانانی لەسەر رێرەوێكی تایبەتی دەبێت.

(أُذُنٌ سَموعٌ): گوێیسووك.

(السَميع (ج) سُمَعاء): ١-گوێگر.

(المُسمِع): گوێگری چاك.

٢-(السَميع): یەكێكە لە ناوە پیرۆزەكانی خودا ٣-بێستراو.

(أُم السَّميع): مێشك.

(أُذُنٌ سَميعٌ وسَميعَةٌ): گوێیسووك.

(التَسْمِعَة): بۆ گوێ لێبوون.

("فَعَلْتُهُ تَسْمِعَتَكَ أَو تَسمِعَةً لَكَ"): ئەوەمكرد بۆ ئەوەی ببیبیسیت.

(المَسْمَع): بیستگە/ شوێنی بیستن.

("هُوَ مني بِمَرأى ومَسْمَعٍ أَو هو مِني مَرأىً ومَسمَعٌ"): ئەو لەبەر چاومەو دەیشیبیستم.

(المِسْمَع والمِسْمَعَة (ج) مَسامِع): گوێ.

(المُسْمِعَة): ئافرەتی گۆرانیبێژ.

("غَنَّتهُم مُسْمِعةٌ"): ئافرەتێكی گۆرانیبێژ گۆرانیی بۆ وتن.

٢-(المُسْمِع) (فا): كۆت.

(المُسَمَّع) (مفع): كۆتكراو.

٣-(السَمَعْمَع): شەیتانی پیسو بەدفەسال.

٤-(اَلسَمْعَنَة والسِمْعَنَة): گوێگری بیستۆك كه بیستۆکی بەکارهێنابێت.

الملحق:

سمع: (سَمعِيّ بَصَرِي): گوێیی و چاویی. پێکەوە لە هەردووکیان کەڵك وەربگرێت.

(اَلطَرِيقَة السَمعِية البَصَرِيَة): ڕێگەی گوێیی و چاویی ڕێگەیەکە بۆ فێرکردن منداڵەکە والێدەکەن کە گوێی بۆ وانەکە شلبکات وێنەیشی پیشاندەدەن یان ئەو شتەی دەخەنە بەرچاو قسەی لەسەر دەکەن و یان دەربارەی بە گوێیدا دەدەن و ڕوونیدەکەنەوە.

سمغ: (إِسْمَغَدَ- الجِرحُ إِسْمِغداداً): برنیەکە هەویکردو هەڵاوسا.

(إِسْمَغَدَ= إِسْمَغَدَّ. اَلْمُسْمَغِدّ) (فا): ١-هەڵاوساو/ باتێچوو/ باگردوو ٢-زۆر گوشراوو گیراو تا پەنجەکان هەڵبناوسێن.

سمق: ١-(سَمَقَ النَباتُ. سَمْقاً وسُمُوقاً): ڕووەکەکە باڵایکردو درێژبوو/ خۆیکێشا.

(سامِق وسَمِق): درێژو بالاکردوو.

(اَلسِمْق مِنَ الرجال): پیاوی باڵابەرز.

(اَلسُماق): پوخت/ پێغەڵ و غەش.

(أُحُبُكَ حُبّاً سُماقاً): خۆشەویستیەکی تەواوو پاك و پوخت خۆشمەدەوێیت.

(اَلسُمّاق) (ن): دارترش دارێکە یان شێوە دەوەنێکە سەرچاوەکەی ناوچەی دەریای ناوەڕاستە بەرەکەی ترشەو بە خواردنەوە دەکرێت و گەڵاکەیشی پێستی پێخۆشدەکەن.

(اَلسَمِيق): کەڵەمەی جووت کە بە نێرەکەوەیەو لە ملی گاکە توند دەکرێت.

٢-(إِسْمَقَرَّ-اليَومُ إِسْمِقْراراً): گەرمای ڕۆژ تاویسەند/ ڕۆژ زۆر گەرمبوو.

سمك: ١-(سَمَكَ- الشَيءَ سَمْكاً): شتەکەی هەڵبڕی/ بەرزکردەوە.

("سَمَكَ اللهُ السماء"): خودا ئاسمانی بەرز کردەوە.

(سَمَكَ وسَمُكَ. سَمْكاً وسُمُوكاً و سَماكَةً): بەرزبووەوە.

(تَسَمَّكَ): سەرکەوت و بەرزبووەوە/ باڵایکرد.

(اَلسَمْك): ١-بنمیچی خانوو یان لە سەرەوەی خانوو تا خوارەوەی ٢-باڵای/ قەدی بە ژنی هەموو شتێکی سەرکەوتوو.

(اَلسِماك): بەرزکەرەوەی/ هەڵبڕی شت.

(-مِنَ الزَور): سەرووی سنگ تا ئێسکی چەڵەمە.

(اَلسِماكان) (فك): دوو هەسارەی شەوقدارن بە یەکێکیان دەڵێن: ("اَلسَمّاك الرامِح"): واتا هەسارەی ئاڵادار (چونکە ئەستێرەیەکی بچووکی لەبەردەمدایەو پێیدەڵێن: ئاڵاو نێزەی ئەویتریان پێیدەڵێن: (اَلسَماك الأَعزل): هەسارەی بێچەك (چونکە هیچی لە بەردەمدا نییە).

(اَلسَمِيك): درێژ.

(اَلسُـــمَيكات) (عامية): گۆشتی شۆڕبووەوەی سەروسنگ.

(اَلمِسماك): تێلاّیەکە دەوارەکەی پێهەڵدەبرێت بۆ شتیتریشە.

(مِسْماكُ الكرم): کۆڵەکەی ڕاگری دارمێو.

(اَلمَسْمُوك): درێژ.

(-مِنَ الخَيل): ئەســپی پتــەوو قایمو جێی متمانە.

(اَلمُسْمكات والمَسْموكات): ئاسمانەکان.

٢-(سَمَّكَ- الشيءَ): شتەکەی ئەستوور کرد.

(إستَسْـمَكَ- الثِيــابَ): بەرگی ئەســتووری هەڵبژارد.

(اَلسَــميك- مِنَ الثِياب وغَيرِهــا): ١-بەرگی ئەستوورو شتی ئەستوور.

٣-(إستَسْمَكَ): ماسیی خوارد.

(اَلسَمَك (ج) سِماك وسُمُوك وأَسماك): ماسی خوداکردەی ناوئاو.

(سَمَكَة): ماسییەك.

(سَـمَكُ الكَراكي) (ح): ماســییەڕقە ڕەگەزە ماسییەکە لــە جــۆری پەڕەکــە نەرمەکانە لەوانەیە درێژییەکەی بگاتە مەترێك هەموو جۆرە ماسییەکیش دەخوات.

(سَـمَك موسى) (ح): ماســیە موسا، ڕەگەزە ماســییەکە لەســەرلا دەچێتە بنەوە لەشــی هێلکەییە لە هەموو دەریاکاندا هەیەو گۆشتی خۆشە.

(اَلسَمَّاك): ١-ماسیفرۆش ٢-ماسیگر.

٤-(اَلسُمَيكاء= الأَرَضَة) (ح): مۆرانە

سمل: ١-(سَــمَلَ- الحَوضَ سَملاً): ئەو ئاوەی لە گۆلەکەدا مابوو دەریدا.

(-الدَلْوَ): دۆلکەکە ئاوێکی کەمی دەردا.

(سَــمَّلَ-الحَوضَ): گۆلەکــە ئاوێکــی کەمی لێدەرهات.

(-الحَــوضَ): ئاوی تێدا مــاوی ناو گۆلەکەی دەردا.

(تَسَــمَّلَ): کەمەکە ئاوێکی خــواردەوە کە لە گۆلەکەدا مابوو.

(تَسَــمَّلَ- النَبيــذَ): ســەرومڕ خەریکــی خواردنەوەی مەیبوو.

(اَلسَمِل): ئاوی تێداماوی گۆل.

(اَلسَمال): کرمی ناو زەلکاو.

(اَلسُمْلَةُ والسَــمَلَةُ (ج) سَمَل وأَسْمال وسِمال وسُمُول): جۆرە ئاوێك.

(اَلسُــمْلان- مِنَ الماءِ والنَبيذ): پاشماوەی ئاو یان مەی.

(اَلسَومَلَة): فنجانێکی بچووك، جامۆڵکەیەکی بچووك.

٢-(سَــمَلَ- عَينَهُ. سَــمْلاً): چاوی هەڵکۆڵی/ دەرهێنا.

(إسْتَمَلَ- عَينَهُ): چاوی هەڵکۆڵی.

(اَلسَمَّال): چاو (دەرهێن/ هەڵکۆڵ).

(سَــمَلَ وسَــمُلَ- الثَوبُ سُــمُولاً وسُــمُولَةً

وسَمالَةً): جلەکە کۆنو شڕبوو.
سَمِل: جلی کۆنو دڕاو/ شڕ.
(سَمَّلَ- فُلاناً بِالقَولِ): قسەی ناسكو نەرمی لەگەڵدا کرد.
(أَسْمَلَ- الثَوبُ): بەرگەکە کۆنو شڕ بوو.
(ألسَـمِل (ج) أَسـمال): بەرگی کۆنو شـڕ/ دڕاو.
(ثَوبٌ. سَمَلَة وسَمُول وسَمِيل): بەرگی دڕاوو کۆنو شڕ.
(ألسَوْمَل): بەرگی کۆنو شڕ/ دڕاو.
٤-(سَـمَلَ- بَينَهُم. سَـمْلاً): ڕێکیخستنەوە/ ئاشتیکردنەوە.
(أَسْـمَلَ- بَينَهُـم): کەوتـە نێوانیانـەوەو ئاشتیکردنەوە.
٥-(ألسَـمَوَّل): ١-زەویـی نەرمەخاك/ نەرمە زەوی ٢-زەویی پانو بەرین/ بەرفراوان.
٦-(سَـمْلَجَ- اللَـبَنَ في حَلْقِـهِ): قومەقومە شیرەکەی خواردەوە.
(ألسَمَلَّج والسُمالِج): شیری یان ماستی شیرین کە نەترشابێت.
٧-(ألسَـمَلَّع) (ح): ١-گـورگ ٢-ناپاك/ پیس/ بەد.
("رَجُلٌ سَمَلَّع"): پیاوێکی ناپاك/ بەد.
٨-(ألسَـمْلَق): ١-زەوییەکـی تەختی بیگژو گژڵ ٢-هیچی تێدا نەڕوێت.
سـمن: ١-(سَمِنَ. سِـمَناً وسَـمانَةً): قەڵەوو خرتو خۆڵبوو/ بەزو چەوریی زۆر گرت.
(سـامِن وسَـمين (ج) سِـمان): قەڵـەوو لەشچەور.
(سَـمَنَ- الطَعامَ. سَـمْناً): خواردنەکەی بە چەوریی لێنا.
(سَمَّنَ- الطَعامَ): خواردنەکەی/ چێشتەکەی بە چەوریی/ بە ڕۆن لێنا.
(سَـمَّنَ- الطَعامَ): چێشـتەکەی چەورلێنا/ چەورکرد.
(-هُ): ١-چەوریکرد ٢-دایبەستو قەڵەویکرد.
("سَمِّن كَلْبَك يَأكُلْكَ"): سەگەکەت دابەستیتو قەڵەو بکەیت دەتخوات.
(سَمَّنَ- القَومَ): ڕۆنی بە خوێشگەلدا.
(-لَهُ): بەخشینێکی چەوری/ زۆریدایە.
(أَسْـمَنَ): ١-قەڵـەو بوو ٢-چەوریـیو بەزی زۆریگرت ٣-ئاژەڵەکەی قەڵەو بوو ٤-ئاژەڵێکی چاکـی قەڵەوی کـڕی یان دەسـتگیر بوو یان بەخشی.
(-الفَرَسَ): چارەوێکەی قەڵەو کرد.
(-الخُبـزَ): ڕۆنـی لـە نانەکـە هەڵسـوو/ چەوریکرد.
(-الرَجُلَ): چەوریی دەرخوارددا.
(تَسَمَّنَ): قەڵەو بوو/ چەوریگرت.
تَسْمين: دابەستنو قەڵەوکردن.
(إِسْتَسْمَنَ): داوای ڕۆنیکرد چەورییکرد.
(-هُ): بە قەڵـەوو خرتی هاتە بەرچاوو زانی

یان بە قەڵەویدانا.
(اَلسـامِن) (فا): زۆر قەڵەو/ گۆشتنو غەزو بەزدار.
(اَلسَّمْن (مص) (ج) اَسْمُن وسُمُون وسُمنان): رۆنەکـەرە/ ئـەو چەورییەی لە ماسـت بە ژەندن دەگیرێت.
(اَلسَّمْنَةُ): رۆنەکەرە.
(اَلسُّمْنَةُ): دەرمانی قەڵەوبوونو چەوریگرتن.
(اَلسَّمّان): رۆنفرۆش/ چەوریفرۆش.
(اَلسَّمين): قەڵەوبووی بەزگرتوو.
(-مِنَ الكلام): قسەی رێکوپێکو بەجێ.
(اَلسَّمينَةُ (ج) سِمان): مێی وشەی (اَلسَّمين).
(اَرضٌ سمينَةٌ): گۆشتە زەوی.
(اَلْمُسْمِن): قەڵەوی زکماک.
(طَعامٌ مُسْمَنَةٌ): خواردنێك قەڵەویی بدات/ قەڵەو بکات.
٢-(تَسَـمَّنَ): خۆی قشەڵدا/ شـتی وای نابە خۆیەوە کە نەیبوو وەك خانەدانییو چاکییو شتیتر.
٣-(اَلسُـمنَةُ (ج) سُمّان وسُـمْنان) (ح): بۆ قـژە. باڵندەیەکە لـە کۆمەڵەی ریشـۆڵەیە بـۆ گۆشـتە خۆشـەکەی راودەکرێت رەشـە خەڵکەکـە (العامە) پێیدەڵێن، (سُـمْنَة (ج) سُمَن وسَمامِن)
(السُّماني (ج) سُمانَيات). الواحدة (سُماناة) (ح): شـێلاقە/ شـوانخەڵەتێنە. لـە باڵندە کۆچکەرەکانەو لە شـام پێیدەڵێـن (الفرّي) هەروەها پێشیدەڵێن، (اَلسَّلوى).
٤-(اَلسَّمَنجُونيّ) (فارسية): رەنگئاسمانی.
٥-(السَـمَنْد والسَـمَنْدَل والسَـنْدَل) (ح): کەڵەشـێری کێویی باڵندەیەکە لە هندسـتان زۆرە.
٦-(اَلسَّمَنْدَر) (یونانية) (ح): مێرووچەیەکە مادەیـەك دەرێژێـت ئاگـر دەکوژێنێتـەوە لەبەرئەوە دەڵێن گوایا بە ئاگر ناسووتێت.
سمه: ١-(سَمَهَ. سُمُوهاً): سەرسامبوو.
(-الفَـرَسُ): چارەوێکە کەوتـە غارکردنێك وەها کە ماندوێتیی نەزانێت.
(سَـمَّهَ- الإبِلَ): حوشترەکەی پشکوێ خست/ بەدەربەسیەوە نەهات.
(سُمَّهٌ): بەرەڵاکراو.
(اَلسامِهِ (ج) سُمَّه): سەرسام.
(اَلسُـمَّهى): ١-هەوای نێوان زەویو ئاسمان ٢-تاڵە تیشکی خۆر کە دێتە بەرچاو.
(اَلسُـمْهى والسُـمَّهُ و السُـمَّيْهى والسُمَيْهى والسُـمَّيْهاء والسُـمَيْهاء): درۆو دەلەسـەی ناراستو هەڵبەستراو.
(رَجُلٌ مُسَـمَّهُ العَقْـلِ): پیاوێکـی ئاوەز لە دەستچوو/ بێمێشك.
٢-(سَمهَجَ- كَلامَهُ): درۆی لە قسەکەیدا کرد.
(-الحَبلَ): پەتەکەی توند بادا.
(-الشيءَ): شتەکەی رەوانەکرد.

(-الدَراهِمَ): برەوی بە پارەکەدا.
(-اليَمينَ): سوێندی قورسی خوارد.
(اَلسِمهاج): درۆ.
٣-(إسْـمَهَدَّ- السَـنامُ): کۆپارەی حوشترەکە هەستاو گەورە بوو.
(اَلسَمْهَدْ): شتی وشکی رەق.
(اَلسَمْهَدُ والسَـمَهْدَد): حوشتری کەتەی/ زۆر گەورە.
٤-(إسْـمَهَرَّ): ١-توندو سـەختبوو ٢-وەك نێزە راستۆ رێکبوو.
(-الظَلامُ): تاریکیەکە چڕبوو/ زۆر تاریکبوو.
(اَلسَمْهَرِي): نێزەی پتەو.
(رمْحٌ سَـمْهَرِيٌّ ورِمـاحٌ سَـمْهَرِيٌّ): نێزەی راستو پتەو.
(قَدٌ سَـمْهَرِيٌّ): قەدێکی/ بالآیەکی راسـتو رێك هەڵچوو.
سَما: ١-(سَما سُمُوّاً): بالآیکرد/ بەرزبووەوە.
(نَفسُهُ تَسـمُو إلى مَعالي الأُمور): دەروونیو خۆی بۆ کاری مەزن دەکێشێتو حەزیەتی.
(سَـما- البَصَـرُ): چاوەکـە بـەرز روانـیو دیاریکرد.
(سَـمَوتُ إليهِ بِبَصَري و سَما إليه بَصَري): چاوم بۆ گێڕاو هەڵبڕی بیبینم.
(-بِهِ): بەرزیکردەوە.
(أسمى- الشيءَ): شتەکەی بەرزکردەوە.
(-هُ مِـن بَلَـدٍ إلى بَلَـدٍ): لە وڵاتێکـەوە یان شارێکەوە بۆ شارێکیتری نارد.
(سامى- الرَجُلَ. مُساماةً): شەرە نازیانکردو خۆیان بەسەریەکدا بادا.
("فُلانٌ لايسـامى"): فیسـار لـە بەرزیدا لە رێزەی کەسدا نییەو کەس نایگاتێ.
(تَسَـمَّى- إلى وبالقَوم): خۆی بە یەکێك لەو نەتەوەیە دانا.
(تسامى- القَومُ تَسامياً): خوێشکەل شانازییان بە خۆیانەوە کرد.
(-تَسامَوا- على الخَيلِ): سواری ئەسپەکان بوون.
(إسْتَمى- هُ. إستِماءً): ١-گفتی سەرلێدانی دایە ٢-چاوەڕێی چاکەی لێکرد.
(اَلسامي (ج) سامون وسُماة (م) سامِيَةٌ (ج) ساميات وسَـوام) (فا): ١-بالآ/ بەرز رۆیشتوو ٢-بە بەرزیی روانیو ٣-ناوی بەرزدەرکردوو.
(اَلسُمَا): ناوبانگی دوور رۆیشتوی چاکیی.
("شاعَ سُماهُ"): ناوبانگی چاکیی بلآوبۆتەوە/ بلآوبووەوە.
(اَلسَماء (ج) سَماوات و سَمَوات): بە فرێدانی ئەلفەکـە بە نوسـین نەك دەنگەو (سُـمِيّ وسِميَّ وأَسْمِيَة): ١-ئاسمان کە وەکو گومەزێکی شینە بەسەر سـەرمانەوەو دەورەی زەویداوە ٢-هەرچی بەسـەر سـەرتەوە بێـت ٣-حەوا/ بۆشایی ئاسمان ٤-هەیوانی خانوو ٥-سەرمیچی هەموو شتێك ٦-پشتی چارەوێ ٧-باران ٨-هەور ٩-گیا ١٠-گیانگای خودناسان.

(سَماءُ السماوات) (فك): گەردوونی گەورە.
(اَلسَماءُ الرُؤيَة) (فك): گەردوونی برجەکان.
(اَلسَماوة): هەیوانی خانوو.
(اَلسِـمِيّ): ١-بالاّ/ پایـەی بڵند ٢-شـتی زۆر نایاب.
٢-(سَما- الرَجُلَ زَيداً وبِزَيدٍ سَمْواً): بە ناوی زەیدەوە بانگیکرد/ ناوینازەید.
(سَمَّى – الرَجُلَ زَيداً أو بِزَيدٍ): ناوینازەید.
(سَمَّى- الشارِعُ في العَمَلِ): بە ناوی خودا/ بە بیسمیللا دەستی بەکارەکە کرد.
(سـَمَّيتُ لَهُـمُ الرَجُلَ): نـاوی پیاوەکەم بۆ هێنان.
(تَسَمَّى): ناونرا.
(تَسامى- القَومُ تَسامِياً): بە ناوی خۆیانەوە بانگکران.
(إِسْتَسْـمَى-الرَجُلَ. إِسْتِسـماءً): نـاوی پیاوەکەیپرسی ویستی ناوەکەی بزانێت.
(سَماوَةُ- كُلِّ شيءٍ): ناوی شتەکە خۆی.
(اَلإِسْـم والأُسْـم (ج) أَسْماء وأَسـام وأَسامِيّ وأَسـماوات): ناو. وتەیەکە بۆ جیاکردنەوەو دیاریکردنـــە هەمزەی (إِسم) لە (باسم اللهِ)دا فەرامۆشدەکرێتو لە هیتردا دەهێڵرێتەوە.
(بیسـمیلا) لەلای دیانەکان دەڵێن: (باسـم الأَب والإبن والروح القدس). لەلای موسڵمان (باسم الله الرحمن الرحيم)
(اسم الجلالة): ناوی مەزنی خودا.
(اَلسَمُ والسِمُ والسُمُ= إِسم): ناو.

("هذا سَمُهُ"): ئەمە ناویەتی
(اَلإِسـمِيَّة): نۆمینالیسـم. ڕێـڕەوی ئـەو فەیلەسـوفانەن کە پـێ لە ڕاسـتیو بوونی ڕەگەزو جۆرە جیاجیاکان نانێن.
(سَمِيُّكَ): ١-هاوناوت ٢-هاووێنەت.
(اَلسَمَوِيّ): ناوگر/ ناویی.
(اَلمُسَـمَّى) (مفع): ناوبـراو/ ناونـراو/ ناو دیاریکراو.
("هُوَ مِن مُسَـمَّى قَومِهِ ومِن مُسَـمَّاتِهِم"): ئەو لەناودارو هەڵبژاردەی نەتەوەکەیەتی.
٣-(سَـمَا- القَومُ سُـمُواً): خوێشـگەل بۆ ڕاو دەرچوون.
(إِسْـتَمى- الصائِـدُ. إِسـتِماءً): ١-ڕاوکەرەکە بۆ ڕاو گـۆرەوی یان پۆتینـی ڕاوی لەپێکرد ٢-ڕاویکرد/ نێچیری ڕاوکرد.
(اَلسامِي (ج) سُماة): کەسێك کە بۆ ڕاوو شکار بچێتو گۆرەویی ڕاوی لەپێکردبێت.
(اَلمِسْـمات): گۆرەویی خـوری، گۆرەوییەکی خورییە ڕاوکەر لـە پێیەکاتو بۆ ڕاوکردنی ئاسـك لـە قرچەی نیـوەڕۆدا. ئاسـکەکە لە لانەکەی دەردەپەڕێت هـەر خەریکیدەبێتو ماندوویدەکات تا ڕادەوەستێتو دەیگرێت.
الملحق:
سـمو: (اَلسُـمُوّ): بڵنـدی/ بـەرزی تا چاو بڕدەکات.
(-مَجازاً): (بە خوازە) بەرزییو پایەداریی.

("سُمُوّ الأَخلاق والشُعُور"): بەرزیی ڕەوشتو هەست.

(اَلسُمُوّ): نازناوێکە بۆ ڕێزلێنان.

("ســمو الأَمیر"): میری پایە بەرز/ پایەدار/ پایە بڵند.

سن: ١-(سَــنَّ- الســكّینَ سَــنّاً): چەقۆکەی تیژکرد.

("هــذا مایَسُــنُّكَ على الطعــام"): ئەمە بۆ خواردنەکە دانت تیژدەکات واتا: خواردنەکەت لا خۆشدەکات.

(-الرُمحَ): نووكو سەری بە نێزەکەوە کرد.

(-الرَجُــلَ): نووکی نێزەکەی بــە پیاوەکەدا کرد.

(-الطینَ): قوڕەکەی کرد بە گۆزەو دیزە.

(-الشَيءَ): وێنەی شتەکەی کێشا.

(-الأَمیرُ رَعِیَّتَهُ): مــیر لەگەڵ میللەتەکەیدا ڕەفتاری چاکبوو بە تەنگیانەوە هات.

(سُنَّ-تِ الأَرضُ): ڕووەکی زەویەکە پاکۆدراو خورا.

(سَنَّنَ- السَكّینَ): چەقۆکە تیژو لووسکرد.

(-الرُمحَ): سەرو نووکی خستە سەر نێزەکە.

(-الرُمحَ إلَیهِ): نێزەکەی تێگرت.

(-القَــولَ): ئاخاوتنەکــەی بــاش دارشــتو ڕازاندەوە.

(أَسَــنَّ- الرمحَ): ســەرو نووکی خستە سەر نێزەکە.

(اَلسِنّ (ج) أَسنان وأَسِــنَّة و أَسُنّ): ١-شوێنی تیژکردنــی نووکی پێنووس/ قەڵەم ٢-لەوەڕ/ پاوەن.

(اَلسُنَّةُ (ج) سُنَنٌ): ڕوو یان هێڵی دەموچاو.

(اَلسِنَّة): تەورزین/ تەوری دوو دەم.

(اَلسِنان (ج) أَسِنَّة): ١-سەرو نووکی ڕم/ نێزە ٢-چەقۆ تیژکەرە/ هەسان.

("سَــنَّ ســكّینَهُ بالسِــنان"): چەقۆکەی بە هەسانەکە تیژکرد.

(اَلسَــنین (م) سَــنینَة): ١-تیژکراو ٢-تۆز کە لە بەرد دەبێتەوە کە بیکرێنێت ٣-زەوییەکی ڕووتکراوە کە گیاکەی خورابێت.

(- (ج) سَنائِن): لی کۆمەڵبووی بەرزەوەبووی درێژبوو.

(اَلمِسَنّ): ئەوەی پێی تیژ دەکرێت یان لەسەری تیژدەکرێت.

(مَرمَرٌ مَسنُون): بەردە مەڕمەڕی لووس.

(رَجُلٌ مســنون الوَجه): پیاوێکی دەموچاو درێژ یان لووس یان پیاوێکی دەموچاو درێژو لووتدرێژ.

سَنَّ- الإبلَ. سَنّاً): حوشترەکانی خێرا ڕادا.

(-الطَریقَةَ): بــەو ڕێگەیەدا ڕۆیشــت/ ئەو ڕێگەیەیگرت.

(-عَلَیهِمُ السُنَّةَ): ڕێگەیەکی بۆ دیاریکردنو بۆیدانان.

("سَــنَّ فُلانٌ طَریقاً مِنَ الخیرِ"): ڕێگەیەکی

چاكـەی داهێنـاو دیاریكرد تا پێیـدا برۆن‌و پەیڕەوی بكەن.
(تَسَنَّنَ- بِسُنَّتِهِ): بـە ڕێگەكـەی ئـەودا ڕۆیشـت‌و شـوێنپێی ئەو كەوت/ پەیڕەویی دەستوورەكەی ئەویكرد.
(-فِي عَدوِهِ): بێئاگاو ئامانج ملی ڕێگەیگرت.
(اِسْتَنَّ- الطَرِيقُ): ڕێگەكە/ ڕێبازەكە دیارو دەركەوتوو بوو.
(-بِسُنَتِهِ): لەسـەر ڕێ‌و دەسـتووری ئـەو ڕۆیشت‌و پەیڕەویكرد.
(اِسْتَنَّ بِسِيَرَةِ فُلان): شـوێنپێی ئـەوی هەڵگرت‌و پەیڕەویی ئەویكرد.
(-الفَرَسُ): ئەسـپەكە بـە غار ئەمسـەرو ئەوسەریكرد.
("اِستَنَّ بِـهِ الهَـوى حَيثُ أَراد"): حەزو ئـارەزوو هێنای‌و بردی‌و بـە هەموو لایەكدا بەكێشیكرد.
(اِسْتَسَنَّ – الطَرِيقَةَ): پەیڕەوی ئەو ڕێگەو دەستووریكرد.
(-الطريقُ): ڕێگەكە دروستی پێدا ڕۆیشتن‌و پەیڕەویكردنبوو.
(-بِالشَيءِ): شوێن شتەكە كەوت.
(اَلسَنَن): ڕێگە/ دەستوور.
("اِسْتَقَامَ فُلانٌ عل سَنَنٍ واحِدٍ"): فیسار ڕێی ڕاستیگرت‌و لەسەر ڕێگەیەك ڕۆیشت.
("اِمضِ على سَنَنِكَ"): چۆن ڕۆیشتویت‌و چ ڕێگەیەكت گرتوە هەروا برۆ.
("مَرَّ السَّهمُ على سَنَنِهِ"): تیرەكە ڕاست ڕێگەی خۆیگرت ئەملاولای نەكرد.
(اَلسَنَن والسِنَن والسُنَن والسُنُن- مِنَ الطَرِيقِ): بەشـی سـەرەكیی‌و زۆرو دیارو ئاشكرای ڕێگەكەو ڕووی ڕوونی.
(اَلسُنَّةُ (ج) سُنَن): ١-ڕەوشـت‌و ڕەفتار ٢-ڕێباز/ ڕێگا ٣-سروشـت ٤-دەستووری ئایینی/ شەرع‌و فەرمانی ٥-دەسـتەی سوننەكان سەر بە حەزرەتی ئەبوبەكرن كە وتیان جێنشینی پێغەمبەر بۆ ئەوە.
٦-(أَهلُ الشيعَة أَو المتاوَلَه): سەر بە حەزرەتی عەلین كـە دەیانـوت جێنشـینی پێغەمبەر دەبێت بۆ حەزرەتی عەلیبێت.
(اَلسُنَّة التَصويرِيَّـة) (ف. ج): ڕێبازێكـی پشتاوپشتی هونەری وێنەكێشانە.
(اَلسَنَّة): جارێك تیژكردنی تیغ.
(اَلسُنِيَّة الواحد سُنِّي): موسوڵمانی سوننی ئەوانەن كە شیعە نین.
(اَلسَنينَة (ج) سَنائِن): بایەك كە هەریەك ئاراستەی هەبێت‌و نەگۆڕێت.
(مُسْتَنُّ الطَرِيق): ڕێی دیارو ئاشكرا.
(طَرِيـقٌ مُسْتَنٌ ومُسْتَسَنٌّ): ڕێگەیەك كە پیایدا برۆن.
٣-(سَنَّ- الأَسْنان. سَنّاً): دانەكانی سیواككرد/ پاكیكردەوە.

(-الرَجُـلَ): ١-به دان گـازى له پياوەكه گرت ٢-دانەكانى شكاند.

(سَنَّنَ- الأسنانَ): سيواكى بەدانيداهێنا/ دانى به سيواك پاككردەوە.

(أَسَـنَّ- الصَبِيُّ): منداڵەكەى دانى (دەرهات/ ڕووا).

(-الرَجُلُ): كابرا پيربوو.

(-اللهُ سِنَّهُ): خودا دانى ڕواند.

(إسْتَنَّ الرَجُلُ): دانى ئاژنىو پاكيكردەوە.

(إسْتَسَنَّ): تەمەنى گەورە بوو.

(ألسِنّ (ج) أسنان وأسِـنَّة وأسُنّ): ١-ددان كه ئێسـقانێكه له دەمـى زينـدەوەردا دەڕوێت (وشەكه مێيه) ٢-دانى شانەو شتى لەو بابەته چوزێكى سەلكەسير ٣-نووكى گرێى برپرپاگه.

(السِنّ (ج) أسنان): تەمەن (مێيه).

(طَعَنَ وطُعِنَ- في سِنِّهِ): پير بوو و پەككەوته بوو.

("هُوَ حديثُ السن"): كەمتەمەنه.

("كَبيرُ السِنّ"): تەمەنگەورە.

("كُبُرَت سِنُّهُ"): تەمەنى زۆر بوو.

("هُوَ سِنُّ فلان"): ئەو هاوتەمەنى فيسارە.

("لَـهُ إبنُ سِـنُّ إبنِـكَ"): كوڕێكـى هەيه هاوتەمەنى كوڕەكەته.

("أولادُ أسنانُ بَنيكَ"): زاروڵەكانى له تەمەنى زاروڵەكانتايه/ هاوتەمەنن.

(سِنَّةٌ- مِنَ الثوم): كووزێكى سير.

(ألسَـنُون): ئـەوەى دانــى پــێ ســپى‌و پاكدەكرێتەوە/ دەرمانى دانپاككردنەوە.

(سَــنينُ المَــرءِ (م) سَــنينَة): هاوتەمەنــى مرۆڤ.

(ألمُسِن- مِنَ الدَوابّ (ج) مَسانّ): چوارپێى پير.

(سَنَّ- العُقْدَةَ سَنّاً): گرێكەى كردەوە.

(-الأمرَ): كارەكەى ڕوونكردەوەو دەرخســت‌و ئاسانكردو جێبەجێكرد.

٥-(سَنَّ- الماءَ أَوِ التُرابَ): ئاوەكەى يان گڵەكەى لەسەرخۆ، به شێنەيى ڕۆكرد.

(-تِ العَينُ الدَمْعَ): چاوەكه فرمێسكيڕشت.

(أَسَنَّ- الماءَ): ئاوەكەى ڕۆكرد.

(إسْتَنَّ- الماءُ): ئاوەكه ڕۆبوو/ ڕژا.

(إستَسَـنَّ-تِ العَــيْنُ): چاوەكه ئەســرينى/ فرمێسكى ڕشت.

(حَمأٌ مَسنونٌ): ڕەشه ليتەيەكى بۆگەن.

٦-(سَــنَّ- الرَجُلَ. سَنّاً): كابراى هەڵناو باش پيايدا خوێند.

٧-(إسْتَنَّ- السَــرابُ): تراويلكەكه شەپۆليداو هەڵبەزو دابەزيبوو.

(إسْتَسَــنَّ- بِسَــيفِهِ): شـمێرەكەى هەڵبڕى‌و ڕاوەشاند.

٨-(ألسَنَّة) (ح): ١-ورچه مێ ٢-(ح) وێزەمێ.

٩-(سَنْسَنَ-تِ الريحُ): ساردەبا هەڵيكرد.

(ألسِنْسِـن (ج) سَناسِـن): ١-تينوێتى ٢-(ع ا) ســەرى ئێســكەكانى ســنگ يان ســەرى دانه

بەراسوو کە لە سنگدایە ٣-(ع ا) کەناری نووکی گرێی بڕبڕاگەی پشت.
("جاءَتِ الريحُ سَناسِنَ"): بایەکی ڕاست هەڵیکرد.
(اَلسِنْسِنَة) (ع ا): نووکی گرێی بڕبڕەی پشت.
سنب: ١-(اَلسَناب): خراپییەکی سەخت.
(اَلسِناب والسِنابَة): پشتو سکدرێژ.
(اَلسَنِب): زۆر ڕۆیشتوو.
(اَلسَنَب والسَنْبَة والسَنَبَة): ماوەیەکی ڕۆژگار.
(اَلسَنُوب والسَنْباب والسِنْباب والسَنْبُوب): ١-قوشقی ٢-زۆر بەد ٣-بەدناوکراو ٤-درۆزن.
(اَلسُنُوبي): کەسێکە کوێرانە هەموو شتێکی تازەی لا پەسەند بێت نوێخوازیی کوێرانە بکات (انکلیزیة).
(اَلسنوبِيَّة): کوێرانەو بێمێشکانە نوێخوازیکردن (انکلیزیة).
٢-(اَلسُنباذِج) (فارسیة): بەردە هەسان.
٣-(اَلسَنْبُوسَق والسَنْبوسَك) (ط) (فارسیة): نانە بە قیمە. قیمەی گۆشتو گوێز دەخرێتە توێی نانەوەو دەخرێتە ڕۆنەوە.
٤-(اَلسُنْبوق) (فارسیة): بەلەمێکی بچووکە.
(سُنْبُك (عامسة)= سنبوق
٥-(اَلسُنْبُك (ج) سَنابك): ١-نووکی سمی وڵاغ ٢-سەرەتای هەموو شتێك ٣-زەویی ڕەقەنی کەمفەڕ.
(-مِنَ السَّيف): کەناری ڕازاوەی شمشێر.
(-مِن بَيضَة الحديد): تەوقەسەری کڵاوجەنگ/ کڵاوی ئاسن.
(-مِنَ المَطَر): یەکەم ڕشێنەی باران.
("طَلب الرِزْقَ في سَنابِكِ الأَرضِ): بە دوای بژێویدا هەموو لایەکی دنیا گەڕا (فارسیە).
٦-(سَنْبَكَ- الزَرعُ): کشتەکە گوڵیکرت.
(-الرَجُلُ ثَوبَهُ): بەرگەکەی داهێشتو بە زەویدا خشاند/ بەکێشکرد.
(اَلسُنْبُل الواحدة سُنبُلَة (ج) سَنابِل وسُنْبُلات مِن الزَرعِ كالبُرِّ والشَعير): گوڵی کشت وەك گوڵە گەنمو گوڵەجۆ.
(اَلسُنبُلُ- الرُوميّ) (ن) = النارِدين: بەنگەڵ باخی/ خووگەگیا.
(اَلسُنْبُلَةُ) (ن): شێوە گوڵی ئەوانەیە کە ڕەگیان زۆر دەچێتە خوارەوەو کۆگوڵن تەوەرەی گوڵەکانی ڕووەکەکان وەك هی گەنمو هیتر.
اَلسُنبُلَة (فك): بورجێکە لە ئاسماندا.
سنت: ١-(اَسْنَتَ- القَومُ): خوێشکەل تووشی گرانیی و وشکەساڵیبوو.
(سانَتُوا الأَرضَ): بە دوای گژوگیای زەویەکەدا گەڕان.
(عامٌ سَنِتٌ): وشکە ساڵو بێبەروبووم.
(رَجُلٌ سَنِتٌ): پیاوێکی کەمکەڵك/ کەمفەڕو خێر.

(عامٌ سَنيتٌ): وشكەساڵ.
(مُسْنِتٌ): وشكەساڵ.
(اَلْمُسْنَت): هەژارێكی بێدەرەتانی ڕەزەڵخوا.
٢-(سَـنُتَ- القِـدرُ): زیـرەی كـردە مەنجەڵەكەوە.
(اَلسَنُوت والسِنَّوت): زیرە- وتراوە: هەنگوین یان پەنیر.
سنج: ١-(سَـنَجَ- الثوبَ. سَـنجاً): جلەكەی بۆیاویكرد پەڵەی ڕەنگێكیتری لێدا.
(اَلسِناج): شـوێندوكەڵی چرا وەك ئەوەی بە دیوارەوە بێت.
(اَلسِناج والسَنيج): چرا.
(اَلسُنجَةُ): ڕەنگی بەڵەك بەڵەك، پەڵەپەڵە.
(ثوبٌ مُسَنَّج): بەرگێكی میل بەڵەك.
٢-(سَنَجَةُ- الميزان (ج) سَنَجات) (فارسية): سەنگی ترازوو كە پێیدەكێشن.
٣-(اَلسِـنْجاب والسُـنْجاب) (ح) (فارسية): سـمۆرە: زیندەوەرێكـە لە جـرج گەورەترە كلكێكی درێژی تووكنی هەیە. بەرزیدەكاتەوە كاتێـك سـەردەكەوێت خێـرا بـە درەختدا سەردەكەوێت. بۆ خێرا سەركەوتنی دەكرێت بە نموونە. پێسـتەكەی بە نرخە ڕەنگەكەی شینی مەیلەو خۆڵەمێشییە.
(اللونُ السنجابي): ڕەنگی شینی خۆڵەمێشی.
٤-(اَلسِنجَق (ج) سَناجق) (فارسية): پارێزگە.
سنح: ١-(سَنَحَ- الأمرُ أَو الرأيُ. سُنْحاً وسُنُحاً وسُـنُوحاً): كارەكە یان ڕاكـە بەرچاوكەوت، بەدڵدا هات، ئەنجامدرا، هەڵكەوت.
(-لِيَ الشِـعْرُ): شـیعرم بۆ هات، بە ئاسانیی دامنا.
(-بِكَنا): بە موعەما، بە نیدیۆم قسەكەیكرد/ ڕاستەوراست نیازەكەی نەدركاند.
(-بِـهِ أَو عَلَيـهِ): دەریكـردو توشـوی چورتومێكیكرد یان شپرزەیكرد.
(- الرَجُـلَ عَن رَأيِهِ): پیاوەكـەی لە ڕاكەی دوور خسـتەوەو نەیهێشـت پەیڕەوی بكات/ وازی پێلێهێنا.
٢-(سَنَحَ وسـانَحَ- الطَيرُ أَو الظبيُ. سُنوحاً وسِناحاً و مُسانَحَةً): باڵندەكە یان ئاسكەكە. ئەمبەرو بەریكرد لە چەپەوە بۆ ڕاست.
(تَسَنَّحَ- مِنَ الريحِ): پشتی لە باكە كرد.
(تَسَـنَّحَ واسْتَسْـنَحَ- هُ عَن كـذا): هەواڵی ئەوەی پرسی.
(اَلسُنْح): پیت و فەر.
(اَلسـانِح (فا) (ج) سَـوانِح): ئـەوەی كە لە لای ڕاسـتەوە بێت و بەرامبەرەكەی (اَلبارِح) ئەوەیـە كـە لەلای چەپـەوە بێـت. عەرەب هاتـووی لای ڕاسـت بە بـاش دادەنێن و پێی گەشبینن بە هی لای چەپ ڕەشبینن.
("مَن لي بالسـانِحِ بَعدَ البـارِحِ"): كێ بێت پاش نەهامەتی هاتم بۆ بهێنێت.
(اَلسَـنيح (ج) سُنُح: السـانِح): ئـەوەی لای

راستی تەماشاکەرەکەیەوە دێت.
٣-(اَلسُــنح- مِنَ الطريق): ناوەڕاستی ڕێگەو شەقام.
(اَلسَنيح (ج) سُنُح): ١-دوڕ ٢-خشڵ.
٤-(اَلسَنْحَنَح): شەوبێدار.
سنخ: ١-(سَنَخَ- في العِلم سُنوخاً): لە زانستدا کوڵاوە/ زۆر زانایە.
(سَنِخَ- الفَمُ سَنَخاً): دانەکانی کەوت.
(-ت أَسْــنانُهُ): بێخی دانەکانی خوراو کولۆر بوو.
(اَلسِــنخ (ج) أَسْناخ وَسُــنُوخ): ڕیشە/ بێخ/ بنج/ بن.
(-مِنَ السِنّ): بێخیدان.
(سِنخ – النَصْل): ئەو ئاسنەی دەچێتە سەری تیرەکەوە/ بەسەری تیرەکەوەیە.
(-الكَلِمَــةِ): بنچینــەی وشــەکە لەســەری داڕێژراوە/ ڕیشەی وشەکە.
٢-(سَنِخَ- مِنَ الطَعام. سَنَخاً): خواردنی زۆر خوارد.
٣-(سَنِخَ. سَنَخاً= زَنِخَ): تێکچوو/ بۆگەنبوو.
(سَنِخٌ (م) سَنِخَةٌ): بۆگەن/ تێکچوو.
(اَلسَنْخَةُ والسَناخَةُ): بۆنی بۆگەن.
٤-(سِنْخُ الحُمّى): ئەوپەڕی گەرمیی تا.
(اَلسَنَخ): حوشتر.
ســند: ١-(سَــنَدَ واسْــتَنَدَ وتَســانَدَ- إِليهِ. سُنوداً): پاڵیپێوەدا/ پشتی پێبەست.

(سَنَّدَ- الشيءَ): شتەکەی قایمکردو پاڵینا.
(ســانَدَ الرَجُلَ. مُســانَدَةً وسِــناداً): پشتی پیاوەکەیگرت/ لایەنگیریکرد/ کۆمەکیکرد.
(-هُ على العَمَل): پاداشتی کارەکەیدایەوە.
(-هُ إِلى الشــيءِ): شــتەکەیکرد بە پاڵپشتی/ پاڵی بە شتەکەوەدا.
(أَسْــنَدَ- هُ إِلى الشــيءِ): شــتەکەیکرد بــە پاڵپشتی/ پاڵی بە شتەکەوە پێدا.
(-الحَديثَ الى فُلان): فەرموودەکەی بردەوە سەر فیسار.
(اَلسَــنَد (ج) أَســناد): ١-ئــەوەی پاڵــی پێوە دەدرێت/ پاڵپشت ٢-بەڵگە.
(-(ج) سَنَدات (ت): چەکی وام/ قەرز.
(ناقَةٌ سِــنادٌ): ١-مێحوشترێکی لۆقنو کۆپارە هەستاو ٢-بەهێز ٣-تێقوپاو.
(اَلإِســناد- في علم العربية): پاڵدانی تەواوی دوو وشــەیە بەیەکــەوە وەك پاڵدانی نیهادو گــوزارە بە یەکــەوە. وەك: ("زَيــدٌ قائِم"):
(اَلسَــنْدان (ج) سَنادين) (فارسية): دەسگای ئاسنگەر.
(سَدّان) (عامية): دەزگا.
(اَلسِنْدان): کەڵە پیاوی نەبەردو بەهێز.
(اَلسِنْدانَة) (ح): ماکەر.
(اَلمُسْنَد- مِنَ الحديث (ج) مَسانِد ومَسانيد): فەرمــوودەی پاڵدراو/ بە هــی گێڕەرەوەیەك کراوە.

(أَلمَسنَد والمِسْنَد (ج) مَسانِد): ١-پشتيوان/ پشت پێبەستراو/ پشتگیر ٢-پاڵگە/ پاڵپشت.

(أَلمُسانَدَة- في الحرب) (ا ع): پشتگیریکردن لە جەنگدا. وەکو هێزی تۆپ پشتگیریی هێزی پیادە بکات.

(أَلمُستَنَد): بەڵگە ٢-پشتپێوەدراو پاڵپشت.

(أَلمُتَسانِدون): پشتی یەکتر گرتوو/ یەکتر قایمکردوو.

(خَرَجَ القَومُ مُتَسانِدين): خوێشگەل لەژێر ئاڵای جیاجیادا دەرچوون نەك لەژێر ئاڵای میرێکداو پشتی یەکتریانگرت.

٢-(سَنَدَ- في الجَبَل. سُنوداً): بە کێوەکەدا سەرکەوت.

(-لِلأَربَعين): نزیکی چلساڵ بووەوە.

(أَسنَدَ- في الجَبَل): سەرکەوتە سەر کێوەکە/ شاخەکە.

(- هُ في الجَبَل): بە چیاکەدا سەریخست.

(-في العَدو): لە ڕاکردنەکەدا گوڕیدایە خۆی/ توند ڕایکرد.

(أَلسَنَد (ج) أَسْناد): ئەو بەشەی کێوەکە کە لە داوێنەکەی بەرزترەو بەرامبەرتە.

٣-(سَنَدَ- ذَنَبُ الناقَة سُنُوداً): مێحوشترەکە کلکی هەڵبڕیو کلکی بە ڕاستو چەپی ڕانیدادا.

٤-(سَنَّدَ): جۆرە بەرگێکە وەك فەرەنجی میلدارە یەمەنییە ئەو جۆرە بەرگەی لەبەرکرد.

(أَلسَنَد): جۆرە بەرگە میلدارە یەمەنییەکە.

٥-(سانَدَ شِعْرَهُ وفي شِعْرِهِ. مُسانَدَةً وسِناداً): هەڵبەستەکەی بە سەروای ناتەواوو خەوشدار هۆنییەوە.

(أَلسِناد): هەموو خەوشێکی کێش شیعر.

٦-(أَلسَنيد): منداڵی هەڵگیراوە.

(أَلمُسْنَد): ١-ڕۆژگار ٢-منداڵی هەڵگیراوە ٣-شێوە نووسینێکە (بَنوحمیر) بەرەی حەمیر بە کاریانهێناوە.

٧-(أَلسِنْدَأْو): ١-سووکەڵەو تەنك ٢-پێشەنگی بوێر ٣-کورت ٤-لەشباریکی سەرپان.

(أَلسِنْدَأْوَة ١-أَلسِنْدَأْو) ٢-پەڕۆیەك دەخرێتە ژێرمێزەرو سەرو بەستەوە بۆ هەڵمژینی چەوریی سەر.

٨-(سَنْدَرَ): خێرایکرد.

أَلسَنْدَرَة (مص): ١-خێرایی/ گورجیی/ چابوکیی ٢-جۆرە پێوەرێکە. (غِراف): پێوەرێکی زۆر گەورەیە. جراف: جۆرە پێوەرێکە.

(أَلسَندَرِيُّ): ١-پێوەرێکی گەورەیە ٢-درێژی پتەو/ توند ٣-قایشی قایم ٤-نووکی شینی نێزە ٥-شێر ٦-تیری سپی ٧-چاو گەورە گەورە ٨-چاك ٩-خراپ/ گەن.

(أَلسَندَرِيّ والسَندَر والسِندَر): ورەدار/ بەجەرگ.

٩-(أَلسِندَروس) (یونانیة): کەتیرە یان

کانزایەکە وەك کارەبا.
١٠-(ألسُــندُس) (فارسیة): جۆرە کووتاڵێکە/ لە ئاوریشمە یان لە دیباجەیە.
١١-(ألسَــندَل) (ح): باڵندەیەکــە ٢-گـۆرەوی (یونانیە).
١٢-(ألسِندِیان) (ن): داربەڕوو درەختێکە لە کۆمەڵەی بــەڕەوە بەرێك دەگرێت ناگرێتەوە کڵاوی هەیــە بەرەکــەی پێیدەڵێــن بــەڕوو گەڵاکەی بریقــەدارەو قــەراخ گرنجیگرنجە لــە لێــواری خۆرهەڵاتی دەریای ناوەڕاســتدا دەڕوێت. (فارسیە).
سنر. (سَنِرَ. سَنَراً): دڕ سروشتو دڕ ڕەوشتبوو.
(ألسُنّار) (ح): ١-پشیلە.
(ألسِنَّور (ج) سَنانیر): ١-(ح) پشیلە ٢-سەروەر ٣بنکلك ٤-(ع ا) گرێمل.
(ألسَنَوَّر): ١-کۆمەڵە چەك ٢-بەرکۆشێکە وەك زرێ ٣-هەموو چەکێکی ئاسنین.
الملحق:
ســنس: (سَنْسِــکریت): زمانی سەنسکریتی (زمانی پەروەردەکراو) زمانی هندیە کۆنەکانە کە کتێبــە کۆنەکانیان پێنووســیوە ئەمیش کۆنترین زمانی هیندوئەورووپییە.

ســنط: ١-(سَنُطَ وسَنِطَ سَــناطَةً وسَنَطاً): کۆستە بوو/ نیمچە کۆستە بوو.
(سِناط وسُناط وسَنوط (ج) سُنُط وأسْناط): پیاوی کۆستە یان نیمچە کۆستە.

(ألسِنط): مەچەکی دەست.
(سَــنْط أسْــطنبُول) (ن): درەختێکــە قەدەکەی لوســە گوڵەکانی لە شێوەی هێشووە خورمادایــەو ئاڵــە لــە ناوچــەی دەریــای ناوەڕاستدا دەڕوێنرێت.
٢-(ألسَنْطور والسِــنْطیر) (مو) (یونانیة): سەمتور وەك قانونەو ژێکانی مسە.
٣-(سَــنطَلَ- الرَجُــلُ): پیاوەکــە بــە سەردانەواندنەوە ڕۆیشت.
(ألسَنطَلَةُ) (مص): درێژیی.
(ألسُــنطالَة): ڕۆیشــتنی بێدەنــگو بــە سەردانەواندنەوە.
(ألسِنطیل): درێژ.
(ألمُسَنْطَل) (مفع): ١-خاو ڕۆیشتوویەك ئەگەر خێرا بــڕوات لەوانەیە بکەوێت ٢-ورگنێك بە جرتو فرت/ سروشت شپرزە.
سنع: ١-(سَــنَعَ وسَــنُعَ سَناعَةً وسُــنُوعاً): جوانێکی جومگە نەرمی ئێسك ڕێکوپێکبوو.
(سَــنیع (م) سَــنیعَة): جوانــی قەدوبــاڵا ڕێکوپێكو جومگە نەرمو ئێسك ڕێك.
(أسْــنَعَ- الغُــلامُ): مێردمنداڵەکە باڵایکردو جوانبوو.
(-الرَجُلُ): پیاوەکە ١-منداڵی جوانو باڵابەرزو ڕێکوپێکیبوو ٢-هاواری گرێی مەچەکیکرد.
(ألسِنْع (ج) سِنعَة وأسْناع): ئەو ئێسقانانەی پەنجــەکان بــە مەچەکــەوە دەبەســتنو

دەگەیەنن.
(اَلسَنَع) جوانیی/ قەشەنگی.
(اَلأَسْنَع (م) سَنعاء): ١-درێژ.
("هــذا أَسْــنَعُ من ذاك"): ئەمە لــەو درێژو باشترە ٢-بەرزاییەکی قووچ.
٢-(أَسْنَعَ- الشيءَ): شتەکەی زۆر کرد.
٣-(اَلسَنیعَة (ج) سَنائِع): رێگای ناوشاخ.
٤-(اَلسُنعُبَة) (ح): ١-مشــکی خورمــا ٢-بەرزە گۆشتێکە لە ناوەراستی ناوەوەی لچدایە.
سنف: ١-(سَنَفَ- البَعیرَ. سَنْفاً): حوشترەکەی بە قایش پاش‌و پێشی شەتەکدا.
(أَسْــنَفَ- الأَمــرَ): کارەکــەی مەحکەمکرد/ قایم‌و بنجبەستکرد.
(-البَعیرَ): قایشی پاش‌و پێشی لە حوشترەکە بەست.
(سِنافُ البَعیرِ (ج) سُــنُف وسُنُف وأَسْنِفَة): قایش یان پشتێنی پاش‌و پێشی حوشتر.
(اَلسُــنْفَتان والسَــنفَتان): دوو دارن راســتن بەکرمیەکیان لە نێواندا راگیراوەو قایمکراوە.
(اَلسَنیف (ج) سُنُف وسُنُف وأَسْنِفَة): جلێکە لــە هــەردوو شــانی وشــترەکە دەناڵێنرێت‌و قایمدەکرێت.
(اَلمِسْــناف (ج) مَســانیف): حوشــترێکە کە کورتانەکــەی پــاش‌و پێشــدەکات‌و تەنگــەو قایشی پاشوپێشی لێدەبەستن.
٢-(سَنَفَ- تِ الناقَةُ. سَــنفاً): مێحوشترەکە پێش حوشترەکانیتر کەوت.
(أَسْــنَفَ البَعیرُ): حوشترەکە ملی بۆ رۆیشتن درێژکرد.
(-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە پێش حوشترەکانیتر کەوت.
(-تِ الریحُ): باکە توندیکرد.
(-البَرقُ): هــەورە بروســکەکە نزیك خۆی نواند/ نزیك دەرکەوت.
٣-(اَلسَــنْف (ج) سُــنوف): ١-پەلی درەختی (بێگەڵا/ رووت) ٢-توێکڵی تۆوی رووەك پاش خواردنی ناوکەکەی ٣-گەڵا.
(اَلسُنف): ١-قەڵاسی گۆڵە گەنم‌و جۆ ٢-گروە/ تاقم/ کۆمەڵە ٣-جۆر.
(اَلسِنْفَة (ج) سِنْف و (جج) سِنفَة): کەلووی پۆڵکەو پاقلەو نیســك‌و ئەو کۆمەڵە رووەکە کە گەیشت دەقڵیشێتەوەو تۆوەکە دەومرێت.
(اَلسَــنیف (ج) سُــنْف وسُــنُف وأَســنِفَة): پەراوێزی فەرش.
(اَلمُسْنِفَة- مِنَ السِــنین): وشکەساڵ‌و ساڵانی بێبەرهەم‌وباران.
(-مِنَ الأَراضي): زەویی وشك‌و بێبەر.
سنق: ١-(سَنِقَ. سَــنَقاً): قەبزیی ئاژەڵ وەك ئینتەلای/ تلخەی مرۆڤ.
(أَســنَقَ- هُ النَّعیــمُ): نــازو تێروتەســەلیی حەساندیەوە.
(اَلسُنقُر والسُــنقور) (ح) (تَتَرِیَّة): شەقار،

دووبراله/ باڵندەیەکی گۆشتخۆرە.

سـنك: (السِنكِسار والسِنكسار) (یونانیة): کۆمەڵـە باسێکی پیاوچاکانو خواناسـانە کە لە پەرستگا عیسـاییەکاندا بـۆ خەڵکی دەخوێنرێتەوە.

سـنم: (سَـنِمَ- البَعیرُ سَـنَماً): حوشترەکە کۆپارە گەورە بوو.

(-النَبـتُ): ڕووەکەکـە گـوڵ یان هێشـووی دەرکرد یان لە زەویەکەوە سەرێدەرکرد.

(سَـنَّمَ الـکَلأُ البَعیرَ): لەوەڕو گیـا کۆپارەی حوشترەکەی گەورەکرد.

(-الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.

(-الشَیءَ): شتەکەی هەڵناو بەرزیکردەوە.

(-القَبرَ): گۆڕەکەی هەڵبەستو دەرخست.

(-المِکیالَ): پێوەرەکـەی قەلاقەلای دانەوێڵە کرد.

(أَسْنَمَ الکلأُ البَعیرَ): گیا کۆپارەی حوشترەکەی بەرزکردەوەو گەورە کرد.

(-الدُخانُ): دووکەڵەکە بەرزبووەوە.

(-تِ النـارُ): گـڕی ئاگرەکـە بەرزبووەوە/ هەستا.

(تَسَنَّمَ- الناقَةَ): سواری کۆپارەی حوشترەکە بوو.

(-الشَیءَ): سەرکەوتە سەر شتەکەو سواریبوو.

(-هُ الشیبُ): مووی زۆری سپی تێدا دەرکەوت.

(- فُلاناً): لەناکاوو بێئاگاییدا گرتی.

(اَلسَـنِم- مِـنَ الإبِـلِ): حوشـتری کۆپـارە هەستاو.

(-مِـنَ النَبـاتِ): ڕووەکی سـەردەرهاتوو ٢- ئەوەی کە کۆپارەکەی گەورە بووبێت.

(اَلسَـنام (ج) أَسْـنِمَة): کۆپارەی حوشـتر/ دووگی سەرپشتی حوشتر.

(فُلانُ سَـنامُ قَومِهِ): فیسار کەس سەرداری گەورەی نەتەوەکەیەتی.

(سَنَمَةُ النَباتِ): گوڵو خونچەی ڕووەك.

(رَجُـلٌ سَـنیمٌ): پیاوێکی پایەبـەرز/ زۆر بەرێز.

(اَلتَسـنیم): دەڵێن ئاوێکە لە بەهەشتدا وەك تاڤگە لە سەرەوە دێتە خوارێ.

(اَلمُسَـنَّم مِـنَ الجِمـالِ): حوشـترێك بەرەڵا بکرێتو سوارینەبن.

٢-(اَلسِنِمّار) (فك): ١-مانگ ٢-دز ٣-شەوبێدار.

٣-(اَلسَـنَمُورَة) (ح) (ایطالیة): ماسـییەکی وردە لە هەموو دەریاکاندا بڵاوەو هەیە. سوێر دەکرێتو سووردەکرێتەوە.

سنە: ١-(سَنِهَ. سَنَهاً): ساڵێکی زۆری بەسەردا تێپەڕی.

(سَنِهُ): ساڵخوردە/ ساڵێکی زۆری برد.

(سَـانَهَ- الرَجُلَ): سـالانە کـرداری لەگەڵدا کردو سالانە لەگەڵیدا ڕێککەوت.

(ساناهُ): سالانە لەگەڵیدا ڕێکەوت.

(سانَهَ-تِ النَخلَةُ): هەموو ساڵێك دارخورماکە

بەریگرت.
(تَسَنَّهَ): ســاڵێکی زۆری بری/ ساڵێکی زۆری بەسەردا رۆیشت.
(-عِندَهُ): ساڵێك لای دانیشتو مایەوە.
(اَلسَنَة): ساڵ.
(اَلسَــنْهاء- مِنَ النَخــلِ): دارخورمایەك کە هەموو ســاڵێك بەربدات ٢-ئەوەی وشکە ساڵی بەربکەوێت.
(سَنَةٌ سَــنهاء): وشکەســاڵ کە نە بارانو نە گیای تێدابێت.
(اَلسُنَیهَة): نزیکەی ساڵێك.
٢-(سَــنِهَ- الطعامُ أَو الشرابُ): خواردنەکە/ چێشتەکە بۆگەنبوو/ خواردنەوەکە ناخۆشبوو چێژی گۆڕا.
(تَسَــنَّهَ — الخُبزُ): نانەکە بۆنی ناخۆشبوو/ بۆگەنبوو/ کەرووپکرد.
سنا: ١-(سَنا- السَّحابُ الأَرضَ. سَنواً وسَناوَةً و سُنُوّاً وسِنايَةً): هەورەکە زەویەکەی تێرئاو کرد، ئاودا.
(-تِ السَماءُ): ئاسمان بارانیباراند.
(-على الدابَّةِ): بە وڵاخەکە ئاویکێشا.
(-الدَلْو): دۆلکەکەی لە چاڵاوەکە هەڵکێشایە سەرەوە.
(اَلسَاني (ج) سُنَاة) (فا): ئاوکێش.
(اَلسانِيَةُ (ج) سَــوانٍ= الساقِيَة = الناعورة): چەرخی ئاو هەڵکێشان.
(اَلسانِيَة) (ح): مێحوشــترێك کە ئاوی لەبیر پێهەڵبکێشرێت.
(اَلمَسْــنُوّ والمَسْــنِيّ- مِنَ الأَراضي): زەویی بە چەرخی ئاوهەڵکێش ئاودراو/ ئاوەنیای بیر.
(اَلمُسَنّاة (ج) مُسَــنَّوات ومُسَنَّيات): بەستێك کە بەری لافاو بگرێت.
(عَقَدوا مُسَــنَّياتٍ لِحَبس المياة): بەندیان بۆ گلدانەوەی ئاو دروستکرد.
٢-(سَــنا- البَرقُ. سَــنْواً وسَــناوَةً وسُــنُوّاً وسِنايَةً): هەورە برووسکەکە شەوقیدایەوە.
(-تِ النــارُ): ئاگرەکــە گــڕی بەرزبــووەوە رووناکی بڵاوکردەوە.
(تَسَنّى الشيءَ): شتەکەی بەرزکردەوە.
٣-(سَــنا- البــابَ. سَــنواً وسَــناوَةً وسُــنُوّاً وسِنايَةً): دەرگاکەی کردەوە.
(تَسَــنّى-ت العُقْــدَةُ): گرێکــە خاوبووەوەو کرایەوە.
٤-(ســانى- الرَجُــلَ. سِــناءً ومُســاناةً): بەڵێنی لەگەڵ پیاوەکەدا بەســتو بۆ ساڵێك بەکرێیگرت.
(اَلسَنَةُ (ج) سُنُون وسِنُون وسَنَوات وسَنَهات): ساڵ.
(سُــنَيَّة وسُنَينَة وسُــنَيهَة): نیمچە ساڵێك/ نزیکە ساڵێك.
سَــنَوِيّ وسَــنَهِيّ. (ج) سُــنُون وسِــنُون): ســاڵانە/ ســاڵیی ٢-دوازدە مانــگ ٢-گرانییو

بێدەرامەتیی‌و وشکەسالیی (بە لێچواندنی سەردەم‌و چەرخ).

(سَنَةٌ سَنواء): سالێکی سەخت.

(اَلسَنَة الضَوئِيَّة) (فك): ئەو ماوەیەی کە رووناکیی لە سالێکی تەواودا دەیبڕێت کە ٩٤٦٨ ملیار کیلومەترە نزیکترین ئەستێرەیش لە ئێمەوە چوار سالی رووناکییە.

(اَلسَنة الإنقِلابِيَّة أو الإستِوائِيَّة) (فك): سالی هەلگەراوەیی یان کەمەرەیی ئەو کاتەیە کە خۆر بە پنتی فێنکی بەهاردا دووجاری یەك بەدوای یەکدا تێدەپەڕێت کە یەکسانە بە (٣٦٥,٢٤٢٢) رۆژی خۆریی بە تێکرا واتا (٣٦٥) رۆژو (٥٠) کاتژمێرو (٤٨) خولەك و ٤٦ چرکەیە.

(اَلسنة النجومية أو المدارِيَّة))(فك): سالی ئەستێرەیی یان خولگەیی: ئەوکاتە پێویستە بۆ سووڕانەوەی زەوی بە خولی خۆردا خولێکی تەواو کە بە مەرجێك دوو جار لە چەقی خۆرەوە ببینرێت کە لەگەل ئەستێرەیەکدا بەرەنگار بێت‌و یەکسانە بە ٣٦٥،٢٥٦٤ رۆژی خۆریی تێکرایی واتا ٣٦٥ رۆژو ٦ کاتژمێرو ٩ خولەك‌و ٩ چرکەیە.

٥-(اَلسنا) (ن): دەوەنی سینەکەمەکی. تۆوەکەی هێلکەییە جۆرێکی هەیە ناوکی بەرەکەی بۆ رەوانکردن بەکاردێت.

٦-(اَلسنونو واحِدَتُهُ سُنُونُوة وسنونِيَة) (ح) (أعجَمِيَّة): پەرەسێلکە جۆرە بالندەیەکی قۆزەرەوەیە دەنووکپانەو کلکدرێژە خێرا دەفرێت بە ئاسمانەوە مۆریچە دەگرێت‌و دەیخوات.

سنی: ١-(سَنى- البابَ سَنْياً): دەرگاکەی کردەوە.

(-العُقدَةَ): گرێکەی کردەوەو خاوکردەوە.

(سَنَّى- الأَمرَ تَسْنِيَةً): کارەکەی ئاسان‌و سووککرد.

(سانَى- الرَجُلَ مُساناةً وسِناءً): قایلیکرد ویستی دلی راکێشێت‌و دلی راگرێت‌و نەرمیی پیشاندا لە خواستەکەیدا.

("سانَيْتُهُ حتى استَخرَجْتُ ماعِندَهُ"): نەرم چوومە ژێرەوژووریی‌و لاواندم تا ئەوەی پێیبوو پێمدرکاند.

(تَسَنَّى- الأَمرُ): کارەکە ئامادەبوو.

(-الرَجُلُ): لە کاروباری خۆیدا ئاسانکاریکردو نەرمیی نواند.

(-الرَجُلَ): قایلیکردو دلی راگرت.

(-القُفْلُ): کۆلۆمەکە/ قفلەکە کرایەوە.

٢-(سَنِيَ- سَناءً): پایە بلندو خاوەنرێزو هەلنراو بوو.

(أسنى- البَرقُ إسناءً): هەورە چەخماخەکە بریسکەیدایەوە/ رووناکیی بەخشی.

(-النارَ): تیشکی ئاگرەکەدا.

-لَهُ الجائِزَةَ: خەلاتێکی جوانی دایە.

("جاورتُه فَأَسنى جواري"): هاوسێییم کرد بە بەرزیو رێزیدانا.
(أَلسَنى): هەورە بروسکە.
(أَلسَناء= السـنى): ١-برووسکە ٢-رووناکیی ٣-بەرزیی/ بڵندیی.
(أَلسَـنِيّ (م) سَـنِيّة): پایەبـەرز/ مـەزن. خاوەنشکۆ.
(أَلسَنايا): پیاوی پایەبڵندو خانەدان/ مەزن.
(رَجلٌ سَنايا): پیاوی خاوەنشکۆ، بڵندپایە./ گەورەپیاو (تاکە بە شێوەی کۆ دێت).
٣-(أَسنى- القَومُ إِسناءً): ساڵێك لە شوێنێکیدا مانەوە.
٤-(تَسَنّى- الشيءُ): شتەکە گۆڕا.
٥-(أَلسَنى): ئاوریشم.
(أَلسَنا) (ن): درەختی سینەمەکی.
(أَلسِنايَة): گشت/ هەموو شتەکە.
("أَخَذتُهُ بِسِنايَتِهِ"): هەموو شتەکەمبرد.
سهب: ١-(سَهَبَ- الشيءَ. سَهباً): شتەکەیبرد.
(أُسـهِبَ): ڕەنگـی پـەڕی/ گـۆڕاو بە هۆی نەخۆشـییەوە یان دڵدارییەوە یان تۆقینەوە تێکچوو/ شێتبوو.
٢-(أَسـهَبَ- الكلامَ وفي الـكَلام): درێژەی بە قسەدا.
(مُسـهِب ومُسـهَب): ئەوەی دواوەیان کەمو بە دەگمەن دەوترێت/ درێژدادڕی/ کەسـێکە درێژە بە قسەبدات.

(-الرَجُلُ):١-بەخشینێکیزۆریدا٢-چاوچنۆکیکرد/ چاوی برییە شت.
(-الفَرسُ): هەنگـاوی گەورەهێناو تیژ کەوتە ڕۆیشتن.
(أَسـهَبوا- الدابَّةَ): لە چوارپێکـە گەڕان بۆ خۆی بلەوەڕێت.
(أُسـهِبَ- تِ البِئرُ): نەگەیشتنە ئاوی بیرەکە لە بەر قووڵیو وازیان لێهێنا.
(سَـهْبَة ومُسْـهَبَة): چاڵاوێك لەبەرقووڵیی ئاوی لێدەرنەهێنرێت.
(إِسْتَهَبَ): زۆری بەخشی.
(أَلسَهْب) (مص): ١-بیابانی وشك ٢-کات/ دەم.
("مَضى سَـهبٌ مِـنَ اللَيلِ"): دەمێکی شـەو تێپەڕی.
(-مِنَ الخَيل): ئەسپی بە هەنگاوو تیژ.
(أَلسُـهْب والسُهُب- مِنَ الأَرض) (ج) سُهُوب): دەشتی پانو بەرین.
("قطعـوا سُـهْباً أَو سُـهُباً مِـن الأَرض"): دەشتێکی پانو بەرینیان بڕی.
سهج: ١-(سَهَجَ-تِ الريحُ. سَهْجاً): بای توندی بێپشوو هەڵیکرد.
(أَلسَهْجَة) (عامية): هاتو هاوار.
(سَـهَجَ- تِ الريـحُ الأَرضَ): باکـە ڕووی زەویەکەی کڕاند/ ڕاماڵی.
(-الطيبَ): بۆنەکەی کوتاو هاڕیی.
(أَلسـاهِج (ج) سُـهَّج والسَـيهَج والسَـهُوج

والسَيهُوج- مِنَ الأَرياح): بای توند.

(اَلمَسْــهَج): ١-دەرەبیا ٢-شـوێنێك كە با تیایدا توند دەبێت.

(اَلمِسْــهَج): ١-كەســێكە كە لە هەق و ناهەقدا هەڵدەداتــێ‌و تێهەڵدەچێــت ٢-قســەترنێك هەمیشە لە خۆیەوە هەڵدەداتێ.

٢-(سَــهَجَ- القَومُ لَيْلَتَهُمْ سَهْجاً): شەویان بە رۆیشتن بردە سەر.

سهد: ١-(سَــهِدَ وتَسَهَّدَ. سَهَداً): ١-خەوی زڕاو بێداربوو ٢-خەوی كەمبوو.

(سَــهَّدَ- هُ): خــەوی زڕانــدو بێداریكــرد/ نەیهێشت بنوێت/ لەخەویكرد.

("سَهَّدَهُ الهَمُّ"): خەم‌و مەراق خەوی لێزڕاند/ بێداریكرد.

(اَلسُهْد والسُهاد): خەوزڕان/ بێخەوی.

اَلسُهُد: كەمخەو.

(رجلٌ ستُهُد وعَينٌ سُهُدٌ"): پیاوێكی كەمخەو چاوێكی كەمخەو.

(اَلسَهْدَةُ): هوشیاریی/ بەخەبەربوون/ بێداریی.

(مارَأَيتُ مِنهُ سَهْدَةً): لێمنەدی بەلای چاكەو خێردا لابكاتەوە یان حەزی لێبكات.

(اَلأَسْهَد): هوشیارترو بەبرشتر.

("هُوَ اَسْــهَدُ منــكَ رأياً"): ئــەو ڕاكەی لەتۆ وریاترانەو سوور حەزترانەیە.

(اَلمُسَهَّد): كەمخەو.

٢-(اَلسَهود): زۆر درێژ بالاقووچ.

("غلامٌ سَهودٌ"): میرمنداڵێكی بالاّ هەڵچوو.

سهر: ١-(سَهِرَ. سَــهَراً): شەو بێداربوو/ شەو نوخونیی چێشت.

(ســاهِر وسَــهران): بێدار/ شــەو بــە ئاگا/ ئێشكگرتوو.

(لیلَة ســاهِرَة): شــەوارە شــەوێك كە تیایدا نەنوون.

(ســاهَرَ- هُ): لەگەڵیدا/ شــەوی لەگەڵدا ڕۆژ كردەوە/ شەو بێداربوو.

(اَسْهَرَ- هُ): شەونخونیی/ پێچێشت/ نەیهێشت بنوێت/ شەوبێدرایكرد.

(اَلساهِرَةُ): ١-مانگ ٢-زەویی دەڵێن ڕووی زەوی چونكە كاری لە ڕوومكدا شەوو ڕۆژە ٣-كانیی/ سەرچاوە كە خاو نابێتەوەو ناوەستێت ٤-مێی وشەی (اَلساهِر).

(الساهُور): ١-السَهَر: شەوبێداریی/ ئاهەنگی شــەویی تا بەیانی/ شەوارە ٢-خەرمانەیمانگ ٣-مانگ.

(دَخَلَ القَمَرُ فِي الساهُور"): مانگ گیرا.

(ســاهور عَــينِ المــاءِ): ســەرچاوەی ئــاوی كانییەكە.

(اَلسُهار والسُهَرَة): كەســێكە زۆر شەو بێــدار بێت. شەوارەی زۆر بێت.

(اَلمِسْهار): قایم‌و ڕاهاتوو لە شەوبێداریدا/ لە نوستندا/ لە ئێشكگرتندا.

٢-(سَــهِرَ- البَرقُ): شەو هەر هەورە بروسكە

بوو.
٣-(الساهور): فرمێی/ زۆرێی.
(اَلاَسْـهَران) (ع ا): ١-دووڕەگـن لـە چاودا ٢-دووڕەگن لە لووتدا.
سـهف: (سَهَفَ- القَتيلُ. سَـهْفاً): کوژراوەکە لـە گیانەڵادا کەوتـە پەلەقـاژێ/ پەلکوتان، شپرزەبوون.
(سَهِفَ. سَهَفاً): فەوتا/ مرد.
(اَلساهِف) (فا): فەوتاو لەناوچوو/ مردبوو.
٢-(سَـهِفَ. سَهَفاً): زۆر شپرزەی تینوێتیبوو. زۆر تینووبوو.
(اَلساهِف): کەسـێکی زمانشکاوی تینوێتی لە کاتی بەگژداچووندا.
(اَلسُهاف): زمانشکاوی تینوێتیی کە دەردێکە تینوو تێرناو نابێت.
(طَعامٌ مَسْـهَفَةٌ): چێشـتێکی ئاوکێشـە یان خواردنێکی ئاوکێشە.
(رجلٌ مَسْهُوف): پیاوێکە تێرناو نابێت و ئاو زۆر دەخواتەوە.
٣-(اِسْـتَهَفَ-هُ): بـە سـووکی دانـاو گاڵتەی پێکرد.
٤-(ساهِفُ الوَجهِ): ڕوو گۆڕاو/ ڕووتێکچوو.
(اَلسَهْف): پوولەکەی ماسی.
سهق: (اَلسَـهوَق): ١-درۆزن ٢-لۆقن/ لۆقدرێژ ٣-هەرچـی ئاوبدرێت و ئـاو وەربگرێت وەک قەدی دارو شتیتر.

(اَلسَهوَق): هەنگاو گەورە.
(سهك: سَـهَكَ-تِ الريحُ. سَـهْكاً): باکە تیژ ڕۆیشت.
(-تِ الريحُ التُـرابَ عَن وَجْهِ الأَرض): باکە خۆڵی زەویەکەی برد بە ئاسماندا.
(-الشَيءَ): شتەکەی هاڕی.
(-تِ الدابَةُ سُهُوكاً): وڵاخەکە کەوتە ڕەوت.
(ريحٌ ساهِكَةٌ (ج) سِواهِك وساهكات): زریانە بای توند.
(اَلسَهاك): زمانتیژێ کە وەک بابە گور بێت/ دەمگورج.
(ريحٌ سَـهُوك وسَيْهوك ومَسْهَكَة): زریانێکی توند.
(اَلسَيهَك): خۆڵ کە با هەڵیبسێنێت.
(ريـحٌ سَـيْهَك): زریانـە بایەکـی تونـدی خۆڵهەڵسێن.
(اَلمِسْهَك):زمانتیژی دەمگورج.
(-مِنَ الخَيل): ئەسپی تیژڕەو.
(اَلمَسْهَك والمَسْهَكَةُ): دەرەی زریانە با.
٢-(سَهِكَ. سَهَكاً): ژەنگاویبوو.
(سَهك): ژەنگاویی.
(يَدي سَهِكَةٌ مِن السَمَكِ): دەستم بۆ ماسیبوو/ بۆنی ماسیی گرت.
(اَلسَهَك): ژەنگی ئاسن.
(اَلسَهَك والسُهَكَةُ والسُهُوكَةُ): بۆنـی ناخۆش. بۆمچك/ بۆنی ئاقەری لەش یان بۆنی گۆشتی

بۆگەن یان بۆنی ماسی.

ســهل: (سَــهُلَ- المَكانُ. سُــهُولَةً): شوێنەکە نەرمانو تەختبوو.

(-الأَمرُ. سُــهُولَةً وسَــهالَةً): کارەکە ئاسانو خۆشبوو.

(سَهُلَ وسَهِلَ): ئاسانو سووكو خۆش.

(سَهَّلَ- الأمرَ له وعَلَيهِ): کارەکەی بۆ ئاسانو سووكو خۆشکرد.

(-المَوضِعَ): جێگەکەی نەرمو تەختکرد.

(ساهَلَ- هُ. مُساهَلَةً): لەگەڵیدا نەرمو هێواش بوو ئاسانکاریی لەگەڵدا کرد.

(أَسهَلَ): لە شاخەکە بۆ پێدەشتەکە داپەڕییە خوارەوە.

(-هُ الدَّواءُ): دەرمانەکە ڕەوانیکرد.

(-الرَّجُــلُ): ١-پیاوەکە لەگــەڵ خەڵکدا نەرم جووڵایەوە ٢-ڕوانبوو.

(-الأَمرَ): کارەکەی لا ئاسانبوو.

(تَسَهَّلَ- الأَمرُ): کارەکە ئاسانو خۆشبوو.

(ماتَسَــهَّلَ لي أَن أَفْعَلَهُ): کارەکەم بۆ ئاســان نەبوو، بۆم نەلوا بیکەم.

(تســاهَلَ- الرجــلان): دوو پیاوەکە لەگەڵ یەکدا نەرمو لێبوردوو بوون.

(-الأمرُ عليه): کارەکەی بۆ ئاسانبوو.

(إِسْــتَهَلَّ- المَكان): بە ئاســانی لە شوێنەکەدا مایەوەو جێگیر بوو.

(إِسْتَهَلَّ- هُ): لای ئاسانو بە سوکیدانا/ سووکبوو.

(اَلسَّهْل (ج) سُهُولا وسُهُولَة): دەشتو پانتایی تەخت.

(سُهْلي): دەشتەکی.

("بَعيرٌ سُهلِيٌّ"): حوشترێك لە دەشتدا بلەوەڕێت.

(أَرضٌ سَــهْلٌ): زەوییەکــی پان/ دەشــتێکی تەختو ڕێك.

(سَــهلُ الوَجــه): ڕوویەکــی/ دەموچاوێکی کەمگۆشت.

(سَهْلُ الخُلُق): نەرمڕەوشتو ڕەفتار. سروشت نەرم.

(أَهلاً وسَهْلاً): خۆشهاتیت (بۆ پێشوازیکردن) هاتیتە لای کەسوکارو بۆ خۆشی هاتیت.

(السِهل): لە وردەیەك کە ئاو بیهێنێت.

(اَلسِــهْلَةُ): ١-أَلسَّــهل ٢-ڕەوانیی/ شــۆڕیی/ سکچوون.

(الإِسْــهال) (طب): ڕادانی ئــەوەی لە گەدەدا هەیە بە شــێوەیەکی ناسروشتیی یان بە هۆی دەرمانەوە/ شۆڕبوون/ ڕەوانبوون/ سکچوون.

(اَلسَّهول): دەرمانی (ڕەوانیی/ ڕەوانکردن).

(اَلدواءُ المُسْهِل): دەرمانی ڕەوانیی.

٢-(سُــهَيْل) (فك): ئەستێرەی سیوەیل کە لە دوادوای گەرمای هاویندا لە وڵاتی عەرەبستاندا دەردەکەوێت.

الملحق:

سهل: (اَلتسْهيل): ئاســانکردنو خۆشکردنی ڕێی کارکردن.

(″تَسهيلُ الأُمورِ): كارئاسانكردن/ ئاسانكارى.
(اَلتَّسْهِيل عِندَ القُرّاء): ئەوەيە كە (هەمزە) لە نێوان هەمزەو هێدا بخوێنیتو بلێیت.
(اَلتسـهيل عِنـد الصرفيـين): ئەوەيە كە هەمزەكە لە نێوانیداو نێوان پیتێكی دەنگداردا كە لە پێشیەوەیە بیلێیت وەك (اَلخَطيئَة) كە دەبێتە (اَلخَطيَّة).

سهم: (سَـهَمَ وسَهُمَ. سُـهُومَةً وسُهوماً): لە لاوازیـدا ڕەنگـی پەڕیـوەو گـۆڕاوە، ڕەنگی هەڵبزڕكاوە.
(-وَجْهُهُ): گرژو مۆن بوو/ دەموچاوی ترشو تاڵبوو.
(اَلساهِمَةُ – مِـنَ النـوقِ (ج) سَـواهِم): مێحوشتری تێقوپاو.
(اَلسُهام): لە ڕێیو ڕەنگپەڕین.
(اَلسُهام والسُّهام): دەردێكە دەداتە حوشتر.
(رَجُلٌ مُسْـهَمُ الجِسْـمِ): پیاوێك چرووساوو پەككەوتەی دڵداربێت.
(اَلمُسَـهَّم والمَسْـهُوم- مِنَ الإبلِ): حوشترەكە تووشی دەردە حوشتر بووبێت.
٢-(سَهَمَ- هُ. سُهُومَةً وسُهُوماً): لە بەشداریدا زاڵبوو/ بەسەریدا سەركەوت.
(ساهَمَ- هُ): لەگەڵیدا بەشداریكرد.
(-فِي الأمرِ): لە كارەكەدا بەشداریكرد.
(أسْهَمَ- بَيْنَ القَومِ): شتەكەی بۆ پشكخستن.
(لَهُ فِي كَذا): بەشـی لەو شـتەدا بۆ تێخسـت كردی بە هاوبەش.
(تسـاهَمَ – القَومُ): شتەكەیان لەناو خۆیاندا پشكخست.
(-القَومُ الشـيءَ): شـتەكەیان لەناو خۆیاندا بەشكرد.
(إسْتَهَمَ- القَومُ): لەناو خۆیاندا پشكیانخست.
(اَلسَهْم (ج) سـهام): ١-تیری قومار كە پشكی پێدەخەن ٢-تیرێك كە دەیهاون.
٣-(ج) أسْـهُم وسُـهْمَة وسُـهمان): بـەش/ بەركەوتو بەخت/ شانس.
(″أصابَـهُ فِي القِسـمَةِ سَـهمانِ″): لـە بەشـكردنەكەدا دوو بەشی بەركەوت ٤-شەش گەز/ باڵ لـە كڕینو فرۆشـتنداو لە پێوانی ڕووبەردا.
٥-(سَهمُ الرامي) (فك): هەسارەیەكە.
(سـهمُ قَوس الدائرة): تـیری كەوانی بازنە ئەو هێڵە ڕاسـتەیە كە ناوەڕاستی كەوانەكەو ناوەڕاستی تیرەكە بە یەك دەگەیەنێت.
(سَـهم المخروط الدائِر عنـد العرب): تیری قووچەكی بازنەیی -لەلای عەرەب- ئەو هێڵە ڕاسـتەیە كە سەری قووچەكەكە دەگەیەنێتە ناوەڕاستو چەقی بازنەكەی.
(اَلسُهْمَة): ١-خزمایەتـی ٢-بەشكردن ٣-بەش/ بەركەوت.
(اَلسَـهيم): پشـكخەر/ بەشـكەری شتێك بۆ خەڵك.

(اَلْمُسْهَم): چارەوێــی دوورەگ کــە ئەســپە باوکەکە عەرەبــی بێتو دایکەکەی عەرەبیی نەبێت.

(اَلْمُسَهَّمَة- مِنَ الثیاب): بەرگێکی میلدار کە میلەکان تێهەڵکێشو لە شێوەی تیردا بێت.

٣-(سُهِمَ): بــەر شــەرای گەرمــای هاویــن کەوتووەو بردوویەتی.

(اَلسَّهام): ١-گەرمای بای شــەرای ســەبوون ٢-تینی تیژی گەرمای هاوین.

(اَلسُّهُم): تیشکی تیژی تۆپی خۆر/ هەتاو.

٤-(أَسْهَمَ -فِي الكَلام): درێژەی بە ئاخاوتنەکەداو زیاد گۆییکرد.

(مُسْــهِم ومُسْهَم): کەســێکە درێژە بە قسە بدات/ درێژدادر.

(اَلْمُسْهَم): درێژە بە قسەدەر. یان بەخشندەیەکی چاك.

٥-(اَلسُّهُم): پیاوە ژیرو داناکان.

(اَلسِّهَام): تەناقی شەیتان.

الملحق:

(اَلْمُساهِم): بەشدار.

(اَلْمُســاهِم فِي النَفَقــات): بەشــداری پــارەی بەختکراو/ خەرجکراو.

(الْمُســاهِم): خاوەنبــەش لــە کۆمپانیایەکی هاوبەشیی.

(دَعوَةُ المُســاهمین اِلى الإِجتماع): بانگکردنی بەشدارەکان بۆ کۆبوونەوە.

(اَلْمُساهَمَة): بەشداریکردنو بەشداربووون لە شتێکدا.

(اَلْمُســاهَمَة فِي النَّفَقات): بەشــداریکردن لە تێچووندا.

سَــها: ١-(سَــها- فِي الأَمرِ وعَنِ الأَمر. سَــهْواً وسُــهُوّاً): بیریچۆو/ لەبیریکــرد/ بێئاگابوو/ هۆشی بەلایتردا رۆیشت.

(ساهٍ وسَهوانُ): لەبیرکردوو/ فەرامۆشکردوو/ بێئاگا/ بێهۆش.

(-إِلَیه): بێئاگا چاوی تێبڕیو چاوی لەســەر لانەدا.

("مالٌ لایُســهی ولا یُنهی"): سامانێکە هێندە زۆرە ئەوپەڕی نابینرێتو کۆتایی نایەت.

(سَهُوَ- الفَرَسُ سَهاوَةً): چارەوێکە لێخوڕینی خۆشو سووکبوو.

(سَهُوٌ): چارەوێیەکی بە جڵەو/ جڵەوخۆش.

(ساهی- الرَجُلَ فِي المُعاشَرَة): لەگەڵ پیاوەکە هەڵسوکەوتی بە ڕەوشتو ڕەفتار خۆشبوو.

(-ەُ): ١-چاوەڕێی بێئاگاییکردو بە ئارەزوویش وایکرد ٢-گاڵتەی پێکرد.

(اَلسَّــهُو (ج) سِــهاء) (مــص): مەنگیــیو نەرمیی.

("جَمَــلٌ سَــهُوٌ"): حوشــترێکی هێمنــی خورەوشت.

(ماءٌ سَهُوٌ): ئاوێکی خۆش.

(أَمرٌ سَهُوٌ): کارێکی ئاسانو سووك.

(رِيحٌ سَهْوٌ): بایەکی نەرم.

(اَلسُّهَی والسُّهَا) (فك): هەسارەیەکی شاردراوەی حەوتەوانە بچووکەکەیە. خەڵکی بۆ تیژیی چاو خۆیانی پێ تاقیدەکەنەوە.

(اَلسَّهْوَة): ١-مێی وشەی اَلسَّهْو ١-جارێك فەرامۆشکردنو لەبیرچوون/ جارێك بێئاگایی.

(اَلسَّهْوَة (ج) سِهاء): کەوانی ئاسانکارو بە دەستەوە هاتوو.

(اَلسَّاهِي) (فا): ١-لە بیرەوە بەر ٢-بێئاگا/ بێهۆش.

("بَعيرٌ ساعٍ راهٍ"): حوشترێکی نەرمەڕۆ وەك بێئاگابێت لە سەرنشینەکەی/ سوارەکەی هیلاك نەکاتو وەك لە بیری خۆی بەرێتەوە.

(اَلساهي): بێهۆشو خەوبردەی گێلیی یان سەراسیمەبوون (عامیە).

٢-(سَهِّيَ- هُ): لە تاوەکەدا گەرمی کرد تا وشکبووەوە.

٣-(أَسهى- الرَجُلُ): کابرا نیمچە ڕەفەو تاقی دروستکرد.

(اَلسَّهْوَة (ج) سِهاء): ١-نیمچە ڕەفەو تاق کە شتی تێدەخرێت ٢-کەلەبەر/ درز ٣-پەردەیەك بەسەر پێشی خانوەکەوە دەگیرێت ٤-کەپرۆکە بۆ سێبەری ئاو کە عەرەب دەیکات ٥-پاوانەی بووك.

٤-(اَلسِهو والسَهواء): بەشێکی شەو.

(اَلسَّهْوَةُ (ج) سِهاء): تاوێر.

(اَلأَساهي): ڕەنگەکان (ئەم وشەیە تاکی نییە).

٥-(سَهْوَكَ- هُ): ١-دایبەزەویدا ٢-فەوتاندی/ مراندی.

(تَسَهْوَكَ): ١-بەزەویدا درا ٢-فەوتا ٣-ڕایکردو هەڵات ٤-لەسەرخۆ ڕۆیشت.

ساء: (ساءَ. الأَمرُ فُلاناً. سَواءً وسَوْءً وسَواءَةً سَوايةً وسوائيةً ومَساءً ومَساءَةً ومَسايَةً ومَسايَةً ومَسائِيَّةً): کارەکە دڵی تەنگکرد/ دڵیگریکرد وەزندی پێکەیاند.

(-بِهِ ظَنّاً): لێی بەدگومانبوو/ گومانی لێیەیداکرد/ خراپ لێی تێگەیی.

(-الشيءُ): شتەکە ناشیرینبوو.

("ساءَت سيرَتُهُ"): ڕەفتاری ناشیرینبوو.

(سَوَّأَ- هُ. تَسوِئَةً وتَسويئاً): گەنیکرد/ گەنەڵیکرد.

(-عَلَيهِ عَمَلَهُ): لەسەر کارەکە سەرزەنشتیکردو خەوشی لە کارەکە گرت/ کەموکووڕی لێدەرهێنا.

(أَساءَ- الشيءَ. إِساءَةً): شتەکەی گەنکرد/ خراپکرد.

(-إِلَيهِ): خراپەی دەرباره کرد.

(-بِهِ الظَنَّ): گومانی لێیەیدا کرد/ گومانی خراپی لێکرد.

(إِستاءَ): دڵتەنگبوو/ دڵگیربوو زیانی

پێکەیشت.
("ساءَهُ فاســتاءَ"): ١-خراپەی دەربارە کرد ٢-پێناخۆش بوو و دڵگیر بوو.
(ألسَوء): گەنیی/ بەدیی/ خراپیی.
("رَجُــلُ سَـوءٍ ورَجُلُ السُــوءِ): پیاوخراپ/ پیاوی بەد.
(ألسُــوء (ج) أسـواء): ١-خراپــە/ بەدیــی/ گەندەڵیــی ٢-هەمــوو دەردێــك ٣-گەندەڵیو خراپیی/ بەدیی.
(ألسَوءة (ج) سَوءَات): ١-داوێنپیسیی/ زینا ٢-خووی دزێو/ ناشیرین ٣-شوێنی شەرم.
(ألسَــوءَاء): ١-خــووی ناشــیرین/ دزێــو ٢-ناشیرین.
(ألسَيّئ): ناپەسەند/ ناشیرین/ خراپ.
("هُوَ ســيئُ الظَنِّ"): ئەو گومانی لە هەموو کەسێك هەیەو دڵی خراپە دڵکرمێیە.
(ألسَيِّئَةُ (ج) سَيِّئات): ١-مێی وشەی (ألسَيّء): ٢-بەدیی/ خراپە/ ناپەسەندیی/ گوناه.
ألأسْــوَأ (م) سُــوأى): بەدترین/ خراپترینو ناشیرینترین ٢-دزێوترین/ ناشیرینترین.
(ألمَســاءَة (ج) مَســاوِئ): کردەوە یان قسەی دزێو.
(ألمَساوِئ): خەوشو کەموکوورپی ناتەواویی/ نەنگیی.
٢-(ألسَوْء): ١-ئاگر ٢-کزیی چاو.
(ألسُوأى): ئاگری دۆزەخ/ جەهەنەم.

ســاج: ١-(ساجَ. سَوجاً وسُــواجاً وسَوَجاناً): لەسەرخۆ هاتووچۆیکرد.
٢-(سَــوَّجَ وسَــيَّجَ- الكَــرْمَ ونَحْــوَهُ أو على الكَرْم): پەرژینی بۆ مێوەکە کرد.
(ألســياج (ج) ســياجات وأسْــوِجَة وسُوْج): پەرژین/ تەلبەند یان دیواری دەوری باخ.
٣-(ألساج): ١-بەرگێکی فشی سەوزە کە پیاوی تایبەتی وەك شــێخو زانــاکان لە بەریدەکەن ٢-(ن)درەختی ســاج. درەختێکی مەزنو پانە دارەکەی باشــترین تەختەی لێدەردەهێنرێت کە سەختو قایمە. شوێنی پەکەمی خوارووی ئاسیاو ئەندەنۆسیایە.
(كَساء مُسَوَّج): بەرگێکە لە خۆوە دەپێچرێتەوە.
ساح: (ألساحَة (ج) ســاح وسوحٌ وساحات): ١-مەیــدان/ گۆڕەپان ٢-پانتاییو بۆشــایی ناو نێوان خانووەکانی گەرەك ٣-کەنار/ لا.
ساخ: ١-(ساخَ في الطِينِ سَوخاً): لە قوڕەکەدا نوقومبوو.
(-الشَيءَ في الماءِ): لە ئاوەکەدا نیشت.
(-ت بِهِمُ الأَرضُ سُيُوخاً وسُؤوخاً وسَوَخاناً): زەویەکە هەڵیلووشین، قووتیدان.
(تَسَوَّخَ في الطينِ): چەقییە قوڕەکەوەو تیایدا نوقومبوو ونبوو.
(ألسُواخ الســوَّاخ والسَــوَّاخي والسُواخِيَة): قوڕێکی زۆر.
("مُطِرنــا حتى صارتِ الأرضُ سُــوَّاخى"):

هێنــده بارانمان لێباری تــا زەویەکە بوو بە قورێکی تەواو.
("بَطحـاءُ سُــواخي"): شــوێنی لافاوێك کە قاچی تێدا دەچەقێت.
(اَلسُــوْخِيَّة) (عنــد العامــة): چڵی وشــك (سریانیه).
ساد: ١-(سادَ. سِیادَةً وسُودَداً وسُؤْدداً سَیدودَةً وسُوداً): بوو بە سەرگەورەو سەروەر.
(-قَومَــهُ): بوو بە ســەردارو ســەرگەورەی نەتەوەکەی‌و دەستڕۆیشتوو بەسەریاندا.
(-هُ): لە ســەروەریی‌و گەورەبووندا لەنگیندا لەو پێشتر بوو.
(سائِد (ج) سادَة و (جج) سادات): زەبربەدەست سەروەر، سەرگەورە، فەرمانڕەوا.
(سَوَّدَ): بوێر بوو/ بێباکبوو.
(-هُ): زەبر بەدەست‌و بە دەسەڵاتیکرد/ کردی بە ئاغاو گەورە.
(-الرَّجُلُ): کابرا گەورەکانیکوشت.
(ســاوَدَ- هُ): ١-فریویدا/ لە خشــتەیبرد ٢-لە تاریکی شــەودا پێیگەیشت ٣-لە پایە بڵندیی‌و گەورەییدا. بەزاندی‌و لەو پێشتر بوو.
(أَســادَ وأَسْــوَدَد-تِ المَرأَةُ إِســادَةً وإِسْواداً): ئافرەتەکــە کوڕێکــی ڕەشــیبوو یــان سەروەرێکیبوو.
(إِســتادَ- القَومَ): گەورەی ئــەو قەومگەلەی کوشت یان بەدیلیگرت.
(-فِي بَنِــي فُلان): لە گەورەی فیســار بەرە ژنێکی لێخواستن/ ژنێکی لێمارە کردن.
(الســائِد (ج) ســادة و (جــج) ســادات): زەبردەبەست/ گەورە/ سەروەر.
(اَلسُــود) (مص): ١-ســەروەریی‌و گەورەیی/ ئاغایی ٢-پێشەوایی.
(اَلسُــوْدَ والسُــؤْدُد): ١-پلەوپایــە بەرزیــی ٢-زەبربەدەســتیی/ ســەروەریی/ نگــین ٣-گەورەیی.
(اَلســيادَة) (مص): ١-نازناوێکی ڕۆژهەڵاتییە ٢-دەسەڵاتدارێتیی.
(اَلسَيِّد (ج) أَسياد وسادَة وسَيائِد): سەرگەورە/ سەروەر، خاوەندەسەڵات/ دەسەڵاتدار (وشەکە ســووکدەکرێت دەبێتــە) (ســێد): ١-لــەلای عیســاییەکان نازناوی حەزرەتی عیســایە ٢-لەلای موســوڵمانەکان بە ئــەوەی حەزرەتی محمد (ص) پێغەمبەر دەوترێن.
(اَلسَــيِّدان): حەسەن‌و حوســەین کە کوڕی حەزرەتی عەلین.
(اَلسَــيِّدَة): ١-نازناوی حەزرەتــی مریەمە ٢-بانــوو/ خانم/ خاتوون/ خاتــوو/ کەیبانوو/ ڕەشــە خەڵکەکــە دەڵێن: (ســتي) لە جیاتی (سَيِّدَتي): خانم/ بانوو/ خاتوون/ خاتوو.
(اَلأَسوَد- مِنَ القوم): مەزنترین‌و بەرزترینی پیاوی نەتەوەکە.
("هُوَ أَسوَدُ من فُلان"): ئەو لە فیسار باڵاترو

مەزنترە.

(أُسَيود وأُسَيِّد): بچووككراوەی وشەی (أسوَد)ە.

٢-(سَوِدَ. سَوَداً): ڕەشبوو.

(سَوَّدَ- الشيءَ): شتەكەی ڕەشكرد.

(ساوَدَ- هُ): ١-لە تاریكی شەودا پێیگەیشت ٢-لەو ڕەشتر بوو.

(أسادَ-تِ المَرأةُ): ژنەكە منداڵێكی ڕەشیبوو.

(تَسَوَّدَ): ڕەشبوو.

(إسوَدَّ. إسْوِداداً): ڕەشبوو/ ڕەشداگەڕا.

(إسْوادَّ. إسْوِيداداً): ڕەشبوو/ ڕەشداگەڕا.

(ألسَوْد (ج) أسْواد): زەوییەكی تەختی پڕ لە بەردی ڕەش.

(سَوْدَة): پارچە زەوییەكی تەختی پڕ لە بەردی ڕەش.

(ألسَوْدَةُ): زەوییەك دارخورمای تێدابێت.

(ألسَواد (ج) أسْوِدَة و (جج) أساوِد): ١-ڕەشایی/ ڕەشیی ٢-تارمایی ٣-سامانێكی زۆری بێئەندازە ٤-ژمارەیەكی زۆر.

٥-(عِنْدَ الكُتّاب والطَبّاعين المُسَوَّدَة): لای نووسەرانو چاپكەران: ڕەشنووس.

(سَوادُ اللَّيل): تاریكیی شەوو درێژایی شەو.

(-البَلْدَة): باخو باخاتو دێهاتی دەوری شار.

(سوادُ العراق): نێوان بەسرەو كوفە/ باخو باخاتو دێهاتو ئاوایی دەورو پشتیان.

(سوادُ الناسِ): ڕەشە خەڵكەكە.

(-العَسكَر): دەوارو ئامێرو كەرەسەی شەڕو پێویستیی سوپا.

(-العَين): ڕەشێنەی چاو.

(سَوادُ القَلْب): خوێنی دڵ یان ناڵەیەك كە لە سۆزی دڵەوە بێتە دەرێ.

(ألسُواد) (طب): ڕەشبوونەوەی دان.

(ألسَوادِيَّة والسُودانِيَّة): چۆلەكەیەكە ترێو خورما دەخوات.

(ألأَسْوَد (ج) سُود وسُودان (م) سَوْداء): ڕەش/ ڕەنگڕەش.

(ألأَسوَد (ح) الخَنَش): ڕەشمارێكی زلە.

(-مِنَ العَين): بیلبیلەی چاو.

("فلان أَسْوَدُ الكَبِد"): فیساركەس دوژمنە/ دڵڕەشە.

(هُم سُودُ الأكباد): ئەوان دوژمنن/ دڵڕەشن.

(ألسَهْمُ الأسوَدُ): تیری پیرۆز (بە پیرۆزی دادەنێن وەكو بەوە ڕەشبووبێت كە دەستاودەستی زۆر كردبێت).

(ألأَسْوَدان): ١-خورماو ئاو ٢-(ح) مارو دووپشك.

(ألحَيَّة السَوداء= حَيَّة البَرَكَة): ڕەشمار كە بە پیرۆز دادەنرێت.

(ألسَواء والسُوَيداء) (طب): ١-تێكەڵبوونێك كە لە جگەردایە ٢-(طب) (ألماليخوليا): ماخۆلان. كە لە تێكچوونی مێشكەوە بە هۆی مەراقو خەفەتەوە پەیدا دەبێت.

(سَواءُ وسُوَيداءُ القَلْبِ): خوێنیدڵ/ ناخیدڵ.
(اَلسُودان): ڕەشپێستان/ ڤولەکان.
(سُودانِيّ): ڕەشپێستێك/ ڤولێك.
(ج) أَسوَد. اَلْمُسَوَّدَةَ عِند الكُتاب والطَبَّاعين: ڕەشنووس. ڕەشچاپ کە نوسینی یەکەمجارە کە پێداچوونەوەی تێدا دەبێت بەرامبەرەکەی دەڵێن (اَلمِبَيَضَّة): پاکنووس.
(اَلْمُسَوَّدَة): ڤاپێکی/ بوتڵێکی ڕەش شووشە (عامیە).
(اَلْمُسَوَّدَة والْمُسَوَّدَّة – مِنَ الأَيام): ڕۆژانی ڕەشی گرانی پڕ خەفەت.
٣-(سادَ- الرَجُلَ. سِيادَةً وسُودَداً وسُؤدَداً وسُؤدُداً وسَيْدودَةً وسُوْداً): نهێنی خۆی لا درکاند/ نهێنییەکی پێوت.
(ساوَدَ- هُ): بە چرپەو نهێنی قسەی لەگەڵدا کرد (چونکە ئەو کەسەی کە بە نهێنی شتێك بە یەکێك بڵێت خۆی بەلای کەسەکەیتردا دەکێشێت تا بە چرپە شتەکەی پێبڵێت.
(تَسَوَّدَ): ژنی هێنا.
(اَلسُّوَاد): بە نهێنیو چرپە قسەکردن.
(اَلسَواد (ج) أَسوِدَة و (جج) أَساوِد): کەس.
(رأيتُ سَواداً): کەسێکمدی/ زەلامێکمدی.
٤-(سادَ- الرَجُلُ سُواداً): ئاوێکی خواردەوە کە زەردوویی پێبگرێت.
(اَلسُوَاد) (طب): زەردوویی.
(ماءُ مُسَوَّدَة): ئاوێکە زەردوویی پێ دەگیرێت کە نەخۆشیی زەردوویيە.
(اَلمَسؤود): زەردووییگرتوو.
٥-(ساوَدَ- الأَسَدَ): شێرەکەی دەرکرد.
(اَلسِيْد (ج) سيدان) (ح): ١-گورگ ٢-شێر.
(اَلسِيْدَةُ): مێگورگ/ دەڵە گورگ.
(اَلسِيْدانَة) (ح): گورگ.
٦-(اَلسَوْدَق والسَوذَق والسَوذانِق والسَوْذَنيق) (ح): شا هەڵۆ یان شەهێن/ پاڵەوان (فارسیە).
سار: ١-(سارَ- الحائِطَ سَوْراً): بە دیوارەکەدا هەڵزناو سەرکەوت.
(سَوَّرَ- المَدينَةَ): شوورای بۆ شارەکە کرد.
(-المَرْأَةَ): بازنی کردە دەستی ژنەکە.
(-الحائِطَ): سەرکەوتە سەر دیوارەکە.
(تَسَوَّرَ): بازنی لەدەستکرد.
(-الحائِطَ وعَلَيهِ): بەسەر دیوارەکەدا سەرکەوت.
(اَلسُور (ج) أَسوار وسيران): شورای سووری/ دەوری شار.
(اَلسُورَة (ج) سُوَر وسُوْر وسُورات وسُوَرات): ١-خانەی جوانی بەرزو چاکی ڕوو لە ئاسمان ٢-پلەوپایە/ جێگەی بەرز.
("لَهُ عِندَكَ سُورَةٌ"): پایەیەکی بەرزی لەلات هەیە.
("لَه سُورَةٌ في المَجدِ"): شکۆیەکی بەرزی لەسەروەریدا هەیە ٣-چاکە/ پیاوەتیی.

("لَهُ عَلَيْكَ سُــورَةٌ): ئەو پیاوەتییو چاكەی بەسەرتەوە هەیە ٤-نگینیی ٥-نیشانە.
(-مِنَ الكِتابِ): بەشێكی سەربەخۆی كتێب.
(اَلسُــؤرَة= الســورة): بەشێكی ســەربەخۆی كتێب.
(سُوْرَةُ المَجدِ): شوێنو بڵندیی نگینیی.
(اَلسوار والسِوار والأُسْــوار (ج) سُوْر وأساور وأَساوِرَة وسَــؤور): بازن كە ئافرەت دەیكاتە دەستی.
(اَلسُوَّارَى): بەرزیی/ بڵندیی.
(اَلِمسْوَر والِمسْوَرَة (ج) مَساوِر): پاڵپشتێك كە لە چەرم دروستكراوە.
(اَلُمسَوَّر): شوێنی بازنیدەست.
(مَلِــكٌ مُسَــوَّر): شــایەكی بە زەبــرو تواناو دەسەلات.
٢-(ســارَ إليهِ. سَوْراً وسُــؤوراً): ئامبازیبوو پەریپەسەری.
(-الشَرابُ في رأسِهِ): مەیەكە سەری گەرمكردو كاری تێكرد.
(ســاوَرَ- هُ. سِواراً ومُساوَرَةً): ئامبازیبوو یان لێراپەڕی.
("ســاوَرَتِ الحَيَّةُ الراكِبَ"): مارەكە ئامبازی سوارەكە بوو.
(-هُ الشَّــرابُ): مەیەكــە سەرخۆشــیكرد/ مەستیكرد.
(اَلسَــوْرَةُ): ١-جارێــك بە دیــواردا هەڵزنانو سەركەوتن ٢-جارێك سەرخۆشبوون.
(سَوْرَةُ الخَمرِ): توندوتیژیی كاری مەی.
(سَــورَةُ السُــلْطانِ): زەبرو زەنگی ســوڵتان/ پاشا.
(سَورَةُ البَردِ): سۆڵەی/ سەختی سەرما.
(سُوارُ الخَمرِ): توندوتیژی كاری مەی.
(اَلسَــوَّار): ١-كەســێكە زوو بــە مــەی سەرخۆشدەبێتو خراپ دەیگرێت ٢-كەسێكە بەدمەســت بێت. كە سەرخۆشبوو پەلاماری هاورێكانی بدات.
("كَلْبٌ سَوَّار"): سەگی دڕ/ سەگی نەهێنگر.
٣-(اَلسُور): حوشتری ڕەسەن.
("عِندَهُ ســورٌ مِن الإبِلِ"): ڕەوە حوشترێكی ڕەسەنی هەیە.
(اَلأَسْــوار والإِسْــوار (ج) أَســاوِر وأَساوِرَة): ١-ســوارچاك. كە خۆی باش بەســەر پشــتی ئەسپەوە ڕادەگرێت ٢-تیرئەنداز.
(-عِندَ الفُرْسِ): لای فارســەكان بە سەردارو سەرۆك وا دەڵێن.
٤-(اَلسُــوْرَنجان): ســووره جانە، زەعفەرانی دەشــت (ن) گیایەكــە/ ڕووەكێكــە پیازیــی تەمەندرێژ گوڵەكانی سپین یان سووری كاڵن لە پایزو بەهاردا دەردەكەون.
ساس: ١-(ساسَ- الدَّوابَّ سِياسَةً): ١-وڵاخەكەی ڕامكردو ڕاهێنا ٢-مەیتەرییكرد.
(-القَــومَ): كاری ڕابەریــیو بەڕێوەبــردنو

ڕامیاریی نەتەوەکەی گرتە دەست.
(-الأمرَ): کارەکەی هەڵسووراند.
(سـائِس (ج) ساسَـة وسُـوَّاس): ڕامکردە/ کارهەڵسـووڕێنو بـە ئەنجـام گەیەنــەر/ کاربەڕەسەر.
(سَـوَّسَ فُلانٌ أمْرَ القَـوم): کاری ڕامیاریی‌و تەگبیری کاروباری نەتەوەکەی گرتە دەست.
(أسـاسَ- ه النـاسُ): خەڵکەکـە کردیان بە ڕابەرو سەردارو کاربەڕێوەبەری خۆیان.
(الساسُ): مەیتەرەوان.
(السِياسَــة) (مص): ١-ڕامیـاری‌و ڕانوماییو ڕامکردنــی خەڵـك لەسـەر ڕێگـەی چاكو ڕزگاربوونی ئێستا، یان هی ئایندەیان ٢-هونەری بە دەستەوەگرتنی کاری وڵاتو بەڕێوەبردنی کاری ناوەوەو دەرەوەی دەوڵەت.
(السِّیاسَة الداخلیة): ڕامیاریی ناوەوە.
(السیاسة الخارجیة): ڕامیاری دەرەوە.
(السیاسـة المدنیة): ڕامیاریی شارسـتانیی‌و کارکـردن بۆ بژێویی هەمـووان بە پێی دادو ڕاستیی.
(السیاسـة الاقتصادیة): ڕامیاریی ئابوریی. زانسـتییەکە باس لە چۆنیەتی خەملاندنو پێگەیاندنی سامانی گشتیی دەکاتو هونەری هەڵسووراندنی ئەو سامانەیە.
(الحُقُوق السیاسـیة): مـافی ڕامیاریی: مافی بەشـداریی بەڕێوەبردنـی کاروباری وڵات بۆ

هەموو نیشتمانییەك.
(السِیاسِيّ): ڕامیار. کەسێکە کە ڕامیاریەدەکاتو دەیکاتە پیشەی خۆی.
(سائِس): ڕامیار، سەرکار، بەڕێوەبەر.
٢-(ساسَ. یَسـاسُ وَسَوِسَ یَسْـوَسُ وسِیِس یُسـاسُ- الطَعامُ. سَوسـاً): خواردنەکە کرم تێیدا.
(-تِ الشاةُ): مەڕەکە گەنەوزجی زۆری تێدا.
(سَوَّسَ- الطَّعامُ): خواردنەکە کرم تێیدا.
(أساسَ الطعامُ): کرم تێیدا.
(-تِ الشاةُ): مەڕەکە گەنەوزنجی زۆر تێدا.
(السّاسُ): خـۆرە لێدراو. لە بنچینەدا وشەکە (سائِس) بووە.
(السوسي) (ح): مۆرانە/ خۆرە.
(سووسـە): یەك مۆرانـە، کرمێکـە دەداتە خوری یـان دار یان بەرگو گەنمو دانەوێڵەو شـتیتر هەموو خۆرەیەك کـرم بێت یان هەر جۆرێك بێت ئەوە پێیدەڵێن: (سوسة).
٣-(سَـوَّسَ- لَـهُ أمـراً): کارێکـی لا جوانو شیرینکردو بۆی هانیدا.
٤-(السُوس): ١-ڕیشە/ بنچینە/ ڕەگەز ٢-سروشت.
("الفَصاحـة مِـن سوسِـهِ"): زمانپاراویـی سروشتیەتی.
(السوس) (ن): گیابەڵەك. ڕووەکێکی گیاییەو لاسکرەقە تەمەندرێژە گوڵەکەی شینباوە ڕەگی درێـژەو قووڵەو لە خۆرهەلاتی ناوەڕاسـتدا

زۆرە، سـوریا لێیدەنێرێتە دەرەوە، دەجورێت وەك خۆی چۆنە وا. بەڵام ڕەگە شەکرییەکەی دەهارێت‌و لە پزیشکیدا بەکاردێت هەروەها شەربەتی لێدروستدەکرێت کە کوهولی تێدا نابێت.

(اَلسَوَس): شـەلکە. دەردێکە دەداتە پاشووی چوارپێ‌و وڵاخ.

(اَلاَسْـوَس- مِن الدَّواب): چوارپێی شـەلکە لێدراو.

(اَلسُوَاس): دەردی گەرووی ئەسپە کە گەرووی وشکدەکات.

٥-(اَلسَوسَـن) (ن): گوڵە سەوسـەن ڕەگەزە گوڵێکـی بەناوبانگە. جۆری زۆرە لە بەشـی سەرەوەی گۆی زەویدا بوە. بە زۆری گوڵەکەی گەورەو بە ڕەونەقە گوڵەکەی بنەوشـەییەو مۆرەو سپییەو زەردە بە زۆریی لە باخچەکاندا دەروێنرێت جۆریشی هەیە دەشتەکییە.

٦-(اَلسُّوسْـيولوجيا) (يونانية): زانسـتیی باری کۆمەڵایەتیی کۆمەڵانی خەڵکە.

سـاط: ١-(ساطَ- الشيءَ. سَـوْطاً): شتەکەی تێکەڵکرد.

(-الأَمرَ): کارەکەی سـەرەوژێر کرد هەڵگێڕو داگێڕیکرد.

(-هُ): دایە بەر قامچی.

(سَـوَّطَ- الأَمـرَ): کارەکەی چەواشـە کرد/ تێکدا.

(-الكُرَّاثُ): کەوەرەکە لاسکی دەرکرد.

(اِسْـتَوَطَّ- الأَمـرُ): کارەکـە چەواشـە بوو تێکەڵ‌و پێکەڵبوو.

(اَلسَـوط (مـص) (ج) اَسـواط وسِـياط): ١-قامچـی (بۆیـە وا ناونـراوە چونکـە بـە لێدانەکـەی گۆشـت‌و خوێن تێکەڵـدەکات) ٢-بەش/ بەرکـەوت/ شـانس ٣-توندوتیژیی ٤-چاڵی ئاو.

("هُما يَتَعاطَيان سَوطاً واحداً"): هەردووکیان یەك ڕێبازو یەك ئامانجیان هەیە.

("وَعْـدُهُ سَـوطُ باطِلٌ"): گفتەکەی فشـەو ناپاتەسەرو پێوەی بەند نابێت.

(اَلسِـياط): لاسـکی کـەوەر (بـە قمچـی چوێنراوە).

(اَلسَـوَّاط): پۆلیسـی قامچـی بەدەسـت/ قامچیدار.

(اَلسَويط (م) سَويطَة): ناوێتە/ تێکەڵ.

("اَموالُهم سَـويطَةٌ بَينَهُم"): داراو سامانیان تێکەڵە.

(اَلمِسْواط): ئەسپی قامچیخۆر/ ئەسپێکە هەر بە قامچی دەڕوات.

(اَلمِسْواط والمِسوَط): چیلکە یان شیش‌و شتی پێتێکەڵدان.

(اَلمِسـياط): ئـاو کـە لـە بنـی گۆلەکـەدا بمێنێتەوە.

٢-(ساطَ- الحَرْبَ. سَوطاً): جەنگیی/ دەستی

بە شەڕ کرد.
(سَوَّطَ- الحَربَ): دەستی بە شەڕ کرد.
٣-(ساطَ-ت نَفسُهُ. سَوَطاناً): ڕشایەوە. هێڵنجیهات/ دڵی تێکچوو ڕشایەوە.
("ساطَ اللَّبَنَ ونَحوَهُ") (عامیة): شیرەکە ڕوونبوو.
سائِط: شیری ڕوون.
٥-(سَوطَرَ): دەستی بەسەردا گرت/ خستیە ژێر ڕکێفی خۆیەوە.
ساع: ١-(ساعَ- الشَيءُ سَوعاً): شتەکە ونبوو/ نەما/ لەناوچوو.
(-تِ الإبلُ): حوشترەکان بەرەڵاو بێشوانبوون.
(أساعَ- الشَيءَ. إساعَةً): بەتەنگ شتەکەوە نەهاتو ونیکرد/ فەوتاندی.
(السائِع (ج) ساعَة): فەوتاو/ لەناوچوو.
(رجلٌ مِسياعٌ ومُسيعٌ لِلمال): ماڵلەدەستدەر/ دارابەفیڕۆدەر/ بە تەنگەوەنەهاتووی لەدەستدەر.
(هُوَ مِضياعٌ مِسْياعٌ وهُوَ مُضيعٌ مُسيع): ئەو دار لە دەستدەرو سامانفەوتێنە.
٢-(ساوَعَ- هُ. مُساوَعَةً وسِواعاً): بۆ کارکردن بە پێی کاتژمێر لەگەڵیدا ڕێککەوت. وەکو (یاوَمَهُ): واتا بە پێی ڕۆژ لەگەڵیدا ڕێککەوتو پارەیدایەو کاری پێکرد.
(-الرَجُلَ): کاتژمێر بە کاتژمێر گوێزایەوە.
(أسْوَعَ إسواعاً): ١-کاتژمێرێک دواکەوت ٢-کاتژمێر بە کاتژمێر گوێزایەوە.
(السَاعَة (ج) سِياع وساعات): کاتژمێرێک/ شەست چرکە.
(سُوَيعَة): بچووککراوەی کاتژمێرێکە.
(أَلسَّاعَة): ئێستا.
("أقضِني حَقّي السَاعَةَ"): هەر ئێستا مافەکەم بدەرێ/ بدەرەوە.
(أَلساعَة): ئامێری کاتژماردن/ کاتژمێر.
(الساعة الرَمْلِيَّة): لە کاتژمێر.
(الساعَة الشَمسيَّة): خۆرە کاتمژێر.
(أَلساعة= القيامَة): کاتی زیندووبوونەوە/ ڕۆژی حەشرو قیامەت.
(أَلسَوْع والسُوَاع): بەشێکی شەو.
(ساعَةٌ سَوعاء): کاتێکی تووش و سەخت و ڕەش.
(أَلسَواعِيَّة): کتێبی نوێژکردن لەلای ڕۆمەکان.
ساغ: ١-(ساغَ- الأمرُ. سَوغاً وسَواغاً وسَوَغاناً): کارەکە شیا بکرێت.
(سائِغ): شیاو/ ڕەوا.
(ساغَ- الشَرابُ): خواردنەوەکە شەربەتەکە خواردنەوەی بە دەم خۆشبوو ئاسان بە گەروویدا ڕۆیشت.
(سائِغ وسَيِّغ وأَسْوَغ): بە دەم و بۆ خۆش و تووشی گیانبوو/ باش بە گەروویدا ڕۆیشت.
("ساغَ لي الشرابُ"): شەربەتەکەم بە دەم

خۆشبوو ئاسان قوتمدا.

(ساغَ الشَرابَ. سَوغاً وسَيْغاً): خواردنەوەی شەربەتەکەی خۆشکردو خۆشمەزە دروستیکرد.

(سَوَّغَ- الأمرَ): کارەکەی شیاوو ڕەوا کرد.

(-لَهُ كذا): ئەوەی پێبەخشی/ ئەومیدایە/ بۆ خۆیدایە.

(أَساغَ- الطَّعامَ أَوِ الشَرابَ): خواردن یان خواردنەوەکەی وا دروستکردن خۆشبێت دڵ بچێتە سەری بە ئاسانی بخورێت.

("أَسِغ لي غُصَّتي"): پشوومبدە/ بوارمبدە.

(إِسْتَساغَ- الشرابَ): شەربەتەکەی لاخۆشبوو/ بە دەم خۆشبوو.

(ألسَيِّغ- مِنَ الشَرابِ= السائِغ): شەربەتی بەچێژو خۆش.

(ألسِواغ): خواردنو خواردنەوەی خۆشقووتو بەچێژ.

("الماءُ سِواغُ الغُصَص"): ئاوخۆشقووتە/ بە ئاسانی بە گەروودا دەروات.

٢-(ساغَت بِهِ الأرضُ. سَوْغاً): زەویەکە قووتیدا/ هەڵیلووشی.

٣-(أَسْوَغَ- الصَبِيُّ أَخاهُ إِسْواغاً): منداڵەکە بە دوای براکەیدا هات یان دوانەنو هیچیان بە بەینداێ هات.

(هُوَ سَوغُهُ وسَوغَتُهُ و سَيِّغُهُ): بەرو دوایی یەکترین/ لە دوای یەك لەدایکبوون.

(هو وهِي سَوغُهُ وسَوغَتُهُ وسَيِّغَتُهُ): ئەو کوڕە یان ئەو کچە بە دوای ئەودا هاتووەو بەرودوای یەکترن.

("هذا سَوغُ هذا"): ئەمە برایەتیو بە دوای ئەودا هاتووە.

("هُوَ اَخوهُ سَوغُهُ"): ئەو برای بەرودوایەتی.

(هِي أُخْتُه سَوغَهُ): ئەو کچە خوشکێتی لەگەڵیدا بەرودوان (یان دوانەن) ئەگەر منداڵیتریان لە بەیندا نەهاتبێت.

ساف: ١-(سافَ- المالُ سَوْفاً): ١-ماڵەکە فەوتا/ لەدەستچوو ٢-ماڵیاتەکە دەردی تێکەوتو فەوتا.

(أَسافَ. إِسافَةَ): ١-ماڵیاتەکەی مرداربوونەوە/ فەوتان ٢-کوڕەکەی مرد.

(مُسيف): کوڕمردوو/ جەرگسووتاو/ زارۆڵە مردوو.

(ألوَلَدُ المُساف): زارۆڵەی مردوو/ لەدەستچوو.

(-هُ اللهُ): خودا فەوتاندی/ لەناویبرد.

(ألسَوَاف والسُوَاف): دەردی ماڵیات/ ئاژەڵو فەوتانی/ قڕتێکەوتنی/ مرداربوونەوەی/ تۆپینی.

(وَقَعَ في المالِ سَوافٌ): ماڵیاتەکە دەردی تێکەوتو قڕیهات.

("أَساف حتى مايشتكي السُوَاف"): تووشی نەهامەتیبوو ڕاهاتوو بوو هاواری لەدەست نەکرد.

(المِسْياف): جەرگسووتاو/ زارۆڵەمردوو.

٢-(ساف- عَلَيهِ. سَوفاً): ئارامی لەسەرگرت/ بەرگەیگرت.
(سَوَّفَ- هُ): خایاندی/ خلافاندی دەستیدەستی پێکرد.
(-هُ الأمرَ): ئەویکردە سەرپشکی کارەکە چی دەکات بیکات.
(ساوَفَ-ه مُساوَفَةً): خایاندی/ دەستیدەستی پێکرد.
(سَوفَ): پیتی کردنی کارە لە دوارۆژ دووردا، بەڵام پیتی (س) کردنی کارە لە دوارۆژی نزیکدا (سوفَ) یەکسەر ئەچێتە سەر کارەکە نابێت هیچ شتێك بکەوێتە نێوان «سوف» و کارەکەوە بۆیە ناوترێت (سوف لایَفعَل) لە جیاتی ئەمە دەبێت بڵێین (لَن یَفعَل) چونکە لن = سوفَ + لا
("فلان یَقتاتُ السَّوفَ"): فیسار بە ئومێد دەژی.
(اَلمُسَوِّف) (فا): ١-بە ئارامو خۆراگر ٢-کەسێکە سەربەستە چی دەکات کەس دەست نانێتە بەری.
٣-(ساف- الشيءَ. سَوفاً): بۆنی شتەکەیکرد.
(ساوَفَ-هُ. مُساوَفَةً): ١-بۆنی شتەکەی پێکرد ٢-خایاندی/ دەستیدەستی پێکرد.
(إستافَ- الشيءَ. إستِیافاً): بۆنی شتەکەیکرد.
(اَلمَساف): لووت. چونکە بۆنی پێدەکرێت.
(اَلمَساف والمَسافَة (ج) مَساوِف والسِیفَة): ماوە/ دووریی (لە بنچینەدا لە بۆکردنەوە هاتووە).
("كَم مَسافُ هذه الأرض ومسافَتُها وسيفَتُها"): ماوەی/ دووریی ئەم زەویە چەندە.
("بَينَهُم مَساوِفَ ومراحِلَ"): نێوانیان چەند دووریی و چەند قۆناغە.
(اَلمُستاف): ١-شوێنی بۆنکردن ٢-کەسێکە کە دوورییەکی زۆر بپێت/ ماوەیەکی زۆر بڕوات.
٤-(ساوَفَ-هُ. مُساوَفَةً) ١-بۆنیکرد ٢-نهێنیەکی لادرکاند ٣-خایاندی/ ئەمڕۆبەسبەیی پێکرد.
٥-(اَلساف) (ح)): باڵندەیەکە ڕاودەکات.
(اَلساف (ج) آسُف وسافات): چینی دیوار.
("بنی سافَین وثلاثَة آسُف"): دوو چین و سێ چینی قوڕ یان خشتی کاڵ لە دیوارەکەدا.
(اَلسافَةُ (ج) آسُف وسافات): چینی قوڕ یان خشتی کاڵ.
(السافَةُ والسُوفَةُ (ج) سُوْف وسُوَف): زەوییەك نە لمی بێت و نە ڕەقەن.
(اَلسافِفَةُ): ١-وردەلم ٢-زەوییەك نە لمییەو نە ڕەقەنە. لە نێوانیاندایە.
٦-(اَلسوفیات): وڵاتی سۆڤێت وشەیەکە، ناوێکە پیاوانی شۆڕشی ڕوس و ئۆکتۆبەر، لە ئەنجومەنی کرێکاران و جوتیاران و سەربازانیاندا. وترا دەوڵەتی سۆڤێت یان

روسیای سۆڤێت و هەموو ئەو ناوانەیتر لەوەوە وەرگیرا.

ساق: ١-(ساقَ- الماشِیَةَ سَوْقاً وسِیاقاً وسِیاقَةً ومَساقاً): ئاژەڵەکەی (ئاژۆت/ دایە پێشخۆی (لێخوڕی).

(سائِق (ج) ساقَة وسُوّاق وسائِقون): لێخوڕ. ئاژۆتەر.

(مَسُوقَة): ئاژۆتراو/ لێخوڕراو. وەپێشدراو.

(ساقَ- السَّیارَةَ): ئوتومبیلەکەی لێخوڕی.

(سائِقُ السَیارَةِ): ئوتومبیل- لێخوڕ/ ئاژۆتەری ئوتومبیل.

("ساقَهُ مَساقَةَ غَیرِهِ"): وەك خەڵکیتر لێیخوڕی/ ڕەفتاری لەگەڵدا کرد.

(-الحَدیثَ): قسەکەی گێڕایەوە/ باسکرد.

(إلیهِ المالَ): ١-داراکەی بۆ نارد ٢-خستیە بەردەمی و بەردەستی.

(-مِنَ إمرَأتِهِ): مارەیی بە ژنەکەیدا.

(-المَریضُ نَفسَهُ عند المَوتِ وسیقَ علی المَجهولِ): نەخۆشەکە کەوتە گیانەڵاّ/ گیانکێشان.

(سَوَّقَ- هُ الأمْرَ): کارەکەی دایە دەست ئەو کردی بە هی ئەو.

(سَوَّقَ- الماشِیَةَ): ئاژەڵەکەی دایە پێش/ لێخوڕی.

(ساوَقَ- هُ): پێشبرکێی لێخوڕینی لەگەڵدا کردو شانازیی ئەوەیانکرد.

(أساقَ واسْتَساقَ- هُ الماشِیَةَ. إساقَةَ واسْتِساقَةً): ئاژەڵەکەی دایێ لێیخوڕێت.

(تَسَوَّقَ): بازاڕیکرد/ کڕین و فرۆشتنیکرد.

(تَساوَقَ-تِ الماشِیَةُ): ١-ئاژەڵەکە بە دوای یەکدا ڕۆیشتن/ بەردودوا ڕۆیشتن ٢-لە ڕۆیشتندا تەنگیان بەیەك هەڵچنی.

(إنساقَ): لێخوڕرا/ وەپێشدرا.

(-تِ الإبلُ): حوشترەکان شوێنیەك کەوتن.

(إستاقَ- الماشِیَةَ. إستیاقاً): ئاژەڵەکەی دایە پێش و لێیخوڕین.

(السّاقَة): ١-دەستەڕەو ٢-پاشڕەوی سوپا/ دوادوای سوپا/ پاشینەی سوپا.

("فلان في ساقَةِ الجیش"): فیسار لە دوادوای سوپاکەوەیە/ لە پاشینی سوپاکەوەیە/ پاشین پێچەوانەی (بەرایی)یە.

(السوق (ج) أسواق): بازاڕ (بەمێ و نێر دەکرێت) (بۆیە وا ناونراوە چونکە کەلوپەل و شت بۆی دەهێنرێت شتی فرۆشتن و کڕینی بۆ بەکێشدەکرێت).

(سوقُ الحَرْب): (مەیدانی/ گۆڕەپانی/ کۆڕی) جەنگ.

(السُوقَةُ): خەڵکی بەڕێوەبراو/ بندەست/ گەل (ئەم وشەیە بۆ تاك و کۆو نێرومێیە) چونکە، شا ئەو خەڵکە بەڕێوەدەبات و بۆ کاروباری خۆی و بە هەوەسی خۆی دەیانئنێرێت.

(السَوّاق): لێخوڕ.

(اَلسَيِّق- مِنَ السَّحاب): هەوری وشك كە با رایدەدات.

(اَلسَيِّقَةُ (ج) سَيائِق وسَيِّقات): ئاژەڵێك كە دوژمن تاڵانیكردووەو داویەتیە پێشخۆی.

("اَلمَرْءُ سَيِّقَةُ القَدَرِ"): مرۆڤ چارەنووس/ قەدەر دەیداتە پێشخۆی بۆ ئەوەی چارەی بۆ لێدراوە.

(اَلسِياق) (مص): مارەیی ژن (چونكە عەرەب ئەگەر ژنیان بهێنایە حشوترو مەڕیان دەكردە مارەیی ژنەكەو دەیانداپە پێشخۆیان).

(سِياقُ الكَلام): شێوەی قسەو ڕێڕەوی ئاخاوتن.

("وقعت هذه العِبارَة في سياق الكلام"): ئەم دەربڕینە لە توێی ئاخاوتنەكەدا بوو.

(اَلمِسْوَق): حوشترێكە لە كاتی ڕاودا ڕاوكەر دەیكاتە سوپێری خۆیو خۆی لە نێچیرەكە دەشارێتەوە.

(اَلمِسْواق- عِندَ التجّار): ئەوەی كە وردەوردە دەكڕرێت.

(اَلمُنساق): ١-بەدەمەوە ڕۆیشتوو/ شوێنكەوتوو ٢-نزیك ٣-كەڕی/ شاخی درێژو لێژ.

٢-(ساقَ- ـُ سَوْقاً وسِیاقاً): بەر لاقیخست.

(سَوِقَ. یَسْوَقُ. سَوَقاً): لاقی ئەستوورو ڕێكبوو.

(سَوَّقَ- النَبتُ): ڕووەكەكە لاسیكرد/ قەدیكرد.

(اَلساق (ج) سُوْق وسِيقان وأسْواق) (ع ا): لاق- كە لە نێوان قولەپێو ئەژنۆدایە (وشەكە مێیە).

("كَشَفَ الأَمرُ عَن ساقِه"): كارەكە خۆی دەرخست سەختو گەورە بوو.

("قامَت الحربُ على ساقٍ"): جەنگەكە گەرمبوو.

("وَلَدَتِ المَرأةُ ثلاث بنين على ساقٍ واحِدَةٍ): ژنەكە سێ كوڕی لەسەر یەكبوو. كچیان لە نێواندا نەبوو.

(اَلساق) (ن): قەدی لاسكی ڕووەك قەدی ڕووەك كە لقو پۆپی لێوە دەردەچێت گەڵاو گوڵ هەڵدەگرێت یان بە خۆیەوە یان بە لقەكانیەوە ئەویش بە پێی ڕووەكەكە.

(ساقُ الشَجَرَةِ): قەدی درەخت.

(ساقُ البُندُقِيَّة): بەش دواوەو چەماوەی داری تفەنگ.

(اَلسَوَق): درێژی لاق.

(اَلسَوقاء): جزمە/ چەكمە.

(اَلأَسْوَق (م) سَوقاء (ج) سُوْق): لاقدرێژ.

(اَلسُوّاق): ١-لاقدرێژ.

(-مِنَ النُبات): پەلوپۆی سەر قەفو قەدی ڕووەك.

٣-(ساقُ حُر) (ح): نێرەی قومری.

(اَلسَويق (ج) أَسوِقَة): ١-ئاردی سفری گەنمو جۆ ٢-مەی ٣-ئاردە ساوەر (عامية).

(اَلسَـوَّاق): فرۆشـیاری ئـاردی سـفرو دروستکەری.

ســاك: ١-(ســاكَ وسَــوَّكَ الشيءَ. سَــوكاً): شتەکەی پرواندو پاکیکردەوە.

("سَوَّاك الأسنانَ بِالعودِ"): دانی بە چیلکەکە ئاژنیو پاکیکردەوەو لێیخست.

(تَسَوَّكَ واسْـتَاكَ. تَسَوُّكاً واسْـتِياكاً): داری سیواکەکەی لێخست.

اَلسِواك (ج) سُوك والمِسْواك (ج) مَساويك): داری سـیواك کـە دانـی پێدەئاژنــن و پێی پاکدەکەنەوە.

٢-(ساكَ وتَساوَكَ. سِواكاً): هێواش و لەسەرخۆ رۆیشت.

٣-(سَـوْكَرَ- الرسـالَةَ وغيرَهــا في إصْطِلاح العامة) (ايطالية): نامەکەی دڵنیاو مسۆگەر کرد.

ســال: ١-(سَوِلَ. يَسْوَلُ سَوَلاً): ورگی لە خوار ناوکییەوە شل و شۆڕ بوو.

(أَسْوَل (م) سَوْلاء (ج) سُول): ورگشۆڕ.

(تَسَوَّلَ- البَطنُ): ورگەکە شۆڕ بوو.

٢-(ســالَ. سُوالاً و سَــوالاً): پرســیاریکرد/ پرسی.

اَلسُــوْل: ســووککەرەوەی (سُــؤْل)ە: نیــازو خواست.

اَلسُــوَلَة: فــرە پرســیار/ زۆر بەرپرســیار خۆشپرس.

٣-(سَوَّلَ لَهُ الشَّيطانُ): شەیتان فریویداو لای خۆشکرد کە ئەو کارە بکات.

("هذا مِن تَسْوِيلاتِ الشَّيْطان"): ئەمە چرپەی شەیتانەو فریوی ئەوە بۆی رازانۆدتەوە.

("سَــوَّلَت لَهُ نَفسُــهُ كَــذا"): دەروونی بۆی رازاندەوەو لای ناسانکرد/ لای خۆشکرد.

٤-(اَلسولاء): دۆلکەی گەپ/ گەورە.

(اَلسَوِيل): هاوتا/ وەك ئەو.

(أنا سَــوِيلُكَ في هذا الأمر): مــن لەم کارەدا وەك تۆم/ هاوتای تۆم.

المُلحق:

سول: (اَلتَّسَوُّل): سواڵکردن، دەرۆزەکردن.

("مَنــعُ التَّسَــوُّل في أحياء مِــنَ العاصمة"): رێگەنــەدان و نەهێشــتنی دەرۆزەکــردن/ سواڵکردن لە هەندێك گەڕەکی پایتەختدا.

(حالَ المُتَسَوِّلَ): لە سواڵکردن رزگاریکرد.

سام: ١-(سامَ- السِلعَةَ. سَوماً وسُواماً): کاڵاکەی خستە بەر فرۆشتن و نرخیشی لەسەردانا.

(-المُشــتَرى السِــلعَةَ): کڕیارەکــە ســەودای کاڵاکەیکرد.

("سامَ بِســلْعَتِهِ كذا وكذا"): نرخی کاڵاکەی وت و داوای نرخێکی گرانی لێکرد.

(-ناقَتَهُ على الحَوضِ): مێحوشترەکەی بردە سەر گوڵەکە.

(-البَيضَــةَ) (عامية): هێلکەکەی کێشـا بە دانیدا تا رەقیی تاقیبکاتەوە.

(ساوَمَ- بالسِلْعَةِ. سِواماً ومُساوَمَةً): لەگەڵ کڕیارەکەدا چەندوچوونی نرخی کاڵاکەیانکرد تا ڕێکبکەون.

(تَساوَما السلعَةَ): سەودای کاڵاکەیان کردو لەسەری ڕێککەوتن.

(-في السِلعَةِ): پێکەوە لەسەر سەودای کاڵاکە دوان و ڕێککەوتن.

(إسْتامَ- فُلاناً السِلعَةَ): نرخی کاڵاکەی لە فیسار پرسی؟

(-بها): گرانیکرد.

٢-(سامَ- الأمرَ. سَوْماً وسُواماً): کارەکەی بەو سپاردو کردە ئەستۆی ئەوەوە.

(-هُ خَسْفاً): سەرشۆڕیکرد.

(سَوَّمَ- هُ الأمرَ): کارەکەی خستە ئەستۆی ئەو، دایە دەست ئەو.

(-هُ في مايَملِكُهُ): ئەوەی کە هەیبوو دایە دەست ئەوو بەویسپارد هەڵیسووڕێنێت.

٣-(سامَ-تِ الماشِيَةُ. سَوْماً وسُواماً): ئاژەڵەکە چووە لەوەڕگاکەوە.

(- الطَيرُ على الشيءِ): باڵندەکە بەسەرەوە دەوروو خولی شتەکەیدا.

(-تِ الريحُ): باکە هات و سەروەر بوو.

(سَوَّمَ- فُلاناً): فیساری سەربەستکرد چی دەکات بیکات.

("عَبدٌ و سُوَّمٌ"): کۆیلەیەک بێت و سەربەست و ئازادبکرێت (ئەمە بە مرۆڤی بەد دەوترێت ئەگەر سەربەست بکرێت و دەستی بەرەڵا بکرێت).

(سَوَّمَ- الخَيلَ): ١-ئەسپەکەی نارد ٢-ئەسپەکەی کردە لەوەڕگاکەوە.

(-عَلَيهِم): دای بەسەریاندا شەبەیخونیکردن و خراپی بەسەرهێنان.

(أسامَ- الماشِيَةَ. إسامَةً): ئاژەڵەکەی کردە لەوەڕگاکەوە.

(-إليهِ بِبَصَرِهِ): چاوی تێبڕی.

(السائِم) (فا): ١-کەسێکە بێنیاز بەملاولادا بڕوات ٢-شوان.

(السائِمَةُ والسَوام (ج) سَوائِم): ئاژەڵ و حوشتر کە بەرەڵا بۆ خۆی بلەوەڕێت.

(السُوَام) (ح): باڵندەیەکە.

(المَسام): خێرا تێپەڕین.

(الخَيلُ المُسَوَّمَةُ): ئەسپی ناولەوەڕگا. ئەسپی بەرەڵاکراو.

٤-(سَوَّمَ- الفَرَسَ): چارەوێکەی نیشانەکرد.

(تَسَوَّمَ): نیشانەیەکی بۆ خۆی دانا تا بەو نیشانەیە بناسرێتەوە.

(السِيمَةَ والسُومَةَ والسِيماءَ والسَيمى): ١-نیشانە/ نیشان ٢-دیمەن، ڕەزا، ئێسک.

(فيه سُومَةُ الصلاحِ وسِيمَتُهُ): نیشانەی چاکیی پێوە دیارە.

(السيميا والسيمياء): ١-نیشانە ٢-جوانیی شێوە، ئێسکسوکیی و ڕووخۆشیی.

(المُسَوَّم): ١-شـێوەو قەڵافەتجوان ٢-نیشانەدار کە بەو نیشانەیە بناسرێتەوە.

٥-(السام): مردن.

(سامَة): مردنێك.

(السام) (ن): دارحەیزەران.

(السـامَّة): ١-مردنێك ٢-دارێـژراوی زێڕ یان زیو.

(السامَّة (ج) سیَم): چاڵێك لە لێواری بیردا.

(المَسـامَة): باهـووی ئەسـتووری خوارەوەی دەرگا خەڵکە رەشۆکەکە پێیدەڵێت (العَتَبَة).

سوي: ١-(سَوِيَ یَسوی- الرَجُل سِویً): کابرا کارەکەی راستو دروستبوو.

(سَوَّى- الشَيءَ): شـتەکەی راستو رێککرد/ تەختیکرد.

("سَوَیتُ المَعُوَجَ فَما اسـتَوَى"): خواریەکەم راستکردەوە بەڵام بۆم راستنەکرایەوە.

(سَـوَّى): بـە رێکیـی دروسـتیکردو تەخت دروستیکرد.

(سَوَّى): بۆ دروسـتکردنو رێککردنی هەموو شتێك دێت.

("الأبّار یُسَوِّي الإبر"): تۆوپرژێنی دارخورما هەڵاڵەکەی بەسەر دارخورماکەدا پرژاند.

(سَوَّى- بَینَهُما): وەك یەك رەفتاری لەگەڵدا کردن/ یاکسانیکردن.

(-هُ بِـهِ): یەکسـانی ئەویکـرد/ وەك ئەوی لێکرد/ هاوتای ئەویکرد.

(سُـوِّیَت علیـه الأرضُ): مـردو خرایە ژێر خاکەوە زەویەکەی لەسەر تەختکرد.

(ساوى- الشَيءَ): وەك شـتەکە بوو/ هاوتای شتەکە بوو.

(هـذا لایُسـاوي دِرْهَماً): ئەمـە درهەمێك ناهێنێت نرخی·بەرامبەر درهەمێك نییە.

(-بَینَهُما): هاوتای یەکیکردن/ یەکسانیکردن.

(-هُ بِهِ): وەك ئەوی لێکرد/ بەو یەکسانیکرد/ هاوتای ئەویکرد.

(-الرَجُلُ قِرنَهُ): ١-پیاوەکە هاوتای هاورێکەی خۆیبـوو ٢-لـە رێزو پایـەدا وەك ئـەو بوو یەکسـانیبوو ٣-لە دلێریی‌و زانسـتدا گەیشتە ئەو.

(أسْـوى. إسْـواءً): کارەکـەی راسـتو دروستبووەوە.

(-الشَيءَ): شتەکەی راستو رێكو تەختکرد.

(-هُ بِهِ): هاوتای ئەویکرد/ رێکی ئەویکرد.

(تَسَوَّى): تەختو رێکبوو.

("تَسَـوَّت بِـهِ الأرضُ"): مـردو خرایە ناو زەوییەوەو زەویەکەی بەسەردا تەختبوو.

(تَسـاوَیا في کَذا): لەوەدا وەك یەکیان لێهات/ یەکسانی یەکبوون.

(إستَوى): رێكو راستبوو.

(-الشَيءُ): شتەکە راستو رێك دروستبوو.

("سـویتُ الشـيءَ فاسْـتَوى"): شـتەکەم راستکردەوەو رێكو راست دەرچوو.

(إِسْتوى- الرَجُلُ): ١-كارەكەی ڕاستو دروستو باڵا بوو ٢-گەنجێتیەكەی بەسەرچوو ٣-گەیشتە ئەوپەڕی هێزو گوڕو دەسەڵاتی- كە تەمەنی هەژدە تا سییە.

(-عَلَيهِ): ١-سەریكەوتو جێی خۆی گرتو دامركا، دەستی بەسەرداگرتو بوو بەهی خۆی.

(-على ظَهْرِ الدابَّةِ): ڕێكو قنج سواری پشتی وڵاخەكە بوو و دامركا.

("إِسْتَوى على سَرِيرِ المُلْكِ"): ئەمە ئیدیۆمە. واتا: دەستی بەسەر ئەو شتەدا گرتو بوو بە خاوەنی واتاكەیشی: چووە سەر تەختی پاشایی.

(-ت بِهِ الأَرضُ): مردوو لە زەویەكەدا نێژرا/ زەویەكەی بەسەردا تەختبوو.

(-الطَعام): چێشتەكە/ خواردنەكە پێگەیشت.

(اَلسَّواء): ١-چونییەك/ وەكیەك ٢-یەكسان بەیەك.

("هُما في هذا الأَمرِ سَواءٌ"): ئەو دوانە لەم كارەدا چونیەكن/ یەكسانن. دەیشوترێت: (سواءان): وەك یەكن.

(هُمْ سَواءٌ أَوهُم أَسواءٌ): ئەوان وەك یەكن/ یەكسانن/ بەرامبەرن/ لەتایەكدان (ئەگەر بە پێی پێوەری زمانیش نەبێت دەوترێت).

(هُم سَواسٍ وسَواسِيَةٌ وسَواسِوَةٌ): یەكسانن/ چونیەكن.

("مَرَرْتُ بِرَجُلٍ سَواءٍ والعَدمُ"): بەلای پیاوێكدا ڕابوردم، بوونو نەبوونی وەك یەكبوو ٣-ناوەڕاستی شت/ ناوەندی دوو سنوور.

("ضَرَبَ سَواءَهُ"): دای بە ناوەڕاستیدا.

("لَقَيتُهُ في سَواءِ النَّهارِ"): لەناوەڕاستی ڕۆژەكەدا پێیگەیشتم ٤-جگە لە.

("جاؤوا سَواءَ زَيدٍ"): هەموو هاتن جگە لە زەید نەبێت ٥-تەخت كە درێژیو پانیی وەك یەكبێت.

("مَكانٌ سَواءٌ وثَوبٌ سَواءٌ"): شوێنێك پانیو درێژی یەكسانبن. بەرگێك پانییو درێژییەكەی هێندەی یەكبن.

("هذا دِرهَمٌ سَواءٌ"): ئەمە پارەیەكی تەواوە ٦-ڕاست.

(سَواءُ السَبيل): ڕێگەی ڕاستو تەخت.

(سَواءُ الجَبَلِ): بۆپەی/ لووتكەی شاخ.

(لَيلَةُ السَواءِ): مانگیپر. شەوی سیازدە یان چواردە كە مانگ تیایدا پڕدەبێت (ئەگەر لە پاش وشەی.

(سَواءٍ): هەمزەی بەرامبەر بوو پێویستە (أَمْ): لەگەڵ دوو وشەكەدا هەبێت. جا یا ناوبن یان فرمانبن وەكو: ("سَواءٌ عَلَيَّ أَزَيدٌ جاءَ أَم عَمرُو"): لای من/ بۆ من وەك یەكە زەید هاتبێت یان عەمرو.

("سَواءٌ عَلَيَّ أَقُمْتَ أَم قَعَدتَ"): بۆ من وەك یەكە بە پێوە بیت یان دانیشیت (ئەگەر لە

دوای سَــواءدوو فرمان هــات به بێ هەمزەی بەرامبــەر بە (أو)پەیوەســتا دەکرێن) وەك:
(سَواءٌ عَلَيَ قُمتَ أوقَعَدَتَ): بۆ من وەك یەکە بە پێوە بێت یان بە دانیشــتنەوە بیت ئەگەر لە دوایەوە دوو چــاوگ بێن، بە (و)یان (أَو) پەیوەست دەکرێن) وەك: (سَواءٌ عَلَيَّ قِيامُكَ أَو قُعــودُكَ"): بۆ من یەکە/ لای من یەکە بە پێــوە بیت یان دانیشــتووبیت بە پێوە بێتو دانیشتویت.
(اَلسِوى والسُوى)١-ڕێك ڕاست ٢-ناوەڕاست ناوەند.
٣-جگە لە (ئەمە ئامرازی جیاکردنەوەیە).
("جاؤُوا ســوى زَيدٍ"): کشتیان هاتن جگە لە زەید/ زەید نەبێت.
"مررتُ بِرَجُلٍ سوىً والعَدَمُ") بەلای پیاوێکدا تێپەڕیم بوونو نەبوونی وەك یەکبوو.
("هُمــا على حَدٍ ســوىً"): ئــەو دوانە وەکو یەکنو لە دانگێکدان/ جیاوازییان نییە.
(اَلسَــوِيّ (ج) أَسْوِياء):١-بەرامبەر یەکبوون/ هاوتابــوون ٢-بەرامبــەر/ هاوتا/ یەکســان/ وەکیەك ٣-ڕاستو دروست ٤-بە ویژدانبوون.
(مَكانٌ سَوِيّ): شوێنێکی ناوەڕاستی دوولا.
(غُلامٌ سَــوِيّ): میردمنداڵێکی بە ڕەوشــتو ڕاستو بێخەوشو تەندروست.
(اَلسَــوِيَّة (ج) سَوايا):١-مێی وشەی (اَلسَوِيّ) ٢-هۆی پێکواســتنەوەی کەنیــزەكو هەژاران ٣-یەکسانبوون.

("هُم على سَــوِيَّةٍ في هذا الامر"): ئەوان لەو کارەدا چونیەکن/ لە پێو دانگێکدان.
(قَسمتُ الشيءَ بَينَهُما بِالسَّوِيَّة"): شتەکەم بە ویژدانانەو وەك یەك لێبەشکردن.
(اَلسِــيّ (ج) أَســواء):١-یەکســان/ وەکیەم ٢-هاوشێوە هاووێنە.
(هُماسَــيّان): ئــەو دوانە چونیەکــن. بۆ مێ دەوترێت.
("ماهِيَ بِسِيٍّ لَكَ"): ئەو مێینەیە هاوتای تۆ نییە.
(لَيسَتِ المَرأَةُ لَكَ بِســيٍّ"): ژنەکە هاوتای تۆ نییە.
(ماهُنَّ لَكَ بِأَسواءٍ): ئەوان هاووێنەی تۆ نین/ وەك تۆ نین.
(اَلسّي): بیابانی پانو بەرین.
(مَكانٌ سيّ): شوێنێکی تەخت.
(لاسِــيَّما): نەخوازەلا. وشەیەکە لە (سيّ) و (ما)پێکهاتووە، کەوشــەی دوای (ســيّما) لە وشەی پێش (ســيّما)ی پێ جیادەکرێتەوە بە زۆریش (و)ی پێشــدەخرێتو سووکدەکرێت. دەوترێت: (ولاسيَما) جاری وا هەیە (لا)کەی فرێدەدرێــت دەوترێت: (ســيّما) بەلام ئەمە کەمتر دەوترێت چونکە بێهێزە.
(اَلأسْوى): کرداری بەراوردە.
("هــذا المَكانُ أَســوى هذه الأمْكِنَــة"): ئەم شوێنە تەخترین ئەم شوێنانەیە.

(ألإسـتواء): ١-ڕێکی و ڕاستیی ٢-یەکسانیی/ بەرامبەریەکبوون.

(خَط الإستواء عند الجغرافيين): هێڵی کەمەرەی گۆی زەویی لای جوگرافیناسەکان هێڵێکی بازنەییەکە بە دەوری گۆی زەویدا کێشراوە کە لە هەردوو جەمسەری گۆکەوە دوورییەکی هەیەو گۆی زەوی بە دوو کەرتی وەك یەکەوە باکوورو باشوور، بە درێژایی ساڵیش لەوێدا شەوو ڕۆژ یەکسانە.

٢-(أسوى. إسواءً): ڕسواو سەرشۆڕ بوو.

٣-(إستَوى- إلى الشيء): نیازی شتەکەیکردو بۆی چوو.

(ألسَوَى): نیاز/ خواست.

الملحق:

سوي: (ألإستِوائي): ئەوەی لەسەر هێڵی کەمەرەی گۆی زەوییە.

(ألمُنطِقَة الإستوائية): ناوچە کەمەرییەکان.

(ألمَناخ الإستِوائِي): ئاووهەوای کەمەریی ئاووهەوایەکە جیایە گەرمایەکی زۆرو بارانێکی زۆری هەیەو کەشەکانی یەك کەشە.

(ألتَسوِيَة) (مص): تەختکردن و خۆشکردن شتەکە تەخت و ڕێك بکرێت و هەرچی قورت و گرێ هەیە لابرێت و ساف بکرێت.

(تَسوِيَة الأرض): ناکۆکیی خاوەندارییی زەویی بەبێ چوونە دادگاوە نەهێڵرێت و بە خۆشی ساغ بکرێتەوە.

("تمت التَسوِيَة علي يَدِ فلان"): فیسار زەویەکی ساغکردەوەو دایەوە بە خاوەنەکەی.

(ألتَسْوِيَة): ناکۆکیی و شەڕو بنار لە ڕێی یاساوە نەهێڵرێت.

("وَقَّعَ الطَرَفان التَسوِيَة"): هەردوولا ڕێککەوتننامەکەیان مۆرکرد. بارودۆخەکە بە گوێرەی یاساو شیرازە بێت. تَسوِيَة وضع الموظف: ("یەکسانکردن و چاککردنی باری کارمەند"). المساوات: وەك یەك تەماشاکردن و داد.

(المساوات في الثروات): ١-(لە ساماندا یەکسانی) ٢-بنەمایەکە ئەو مافە بە هەموو کەسێك وەك یەك دەدات.

(المساوات السياسية): یەکسانیی ڕامیاری.

(المساوات الاجتماعية): یەکسانیی کۆمەڵایەتی.

(المساوات في البلاغة): چوونیەکبوون لە ڕەوانبێژیدا: ئەوەیە وشەکە بە پێی واتاکە بێت. ئەم ڕێیەیش لە نێوان کورتکردنەوەو درێژەپێدانن لە ڕەوانبێژیدا.

(ألمُستَوِي): تەختکراوو ئامادەکراو.

(فُسْحَةٌ مُستَوِيَة): پانتاییەکی تەختکراو ڕێکخراو.

(ألسَطح المُستَوِي): ڕووی تەخت: ئەوەیە ئەگەر دوو پنتی سەری ڕووەکە بگیرێت و

هێڵێــك بە یەكیانــەوە بگەیەنێت هێڵەكە بە هەموو پنتێكی رووەكەوە دەنووسێت.

سیأ: (سَیَّأَ-تِ الناقَةُ): مێحوشترەكە بێدۆشین شیرەكەی دادا.

(تَسَــیَّأَ-تِ الناقَةُ): مێحوشــترەكە بیدۆشین شیرەكەی لێچۆڕا.

("تَسَیَّأتْ عَلَيَّ الأُمورُ"): كارەكانم لێ چەواشە بوو نازانم كامیان بگرمە بەر چاو.

("تَسَیَّأَ فلانٌ بِحَقِّي"): پێی لە مافەكەمنا كە لەوەپێش حاشای لێدەكرد.

(إِنْسَیأَ- اللبنُ): شیرەكە بێدۆشین دایدا.

(السَــيء والسيء (ج) سُــيُوء): شیری دەورو بــەری گــوان كــە بیدۆشــین لــە گوانەكــە دەچۆڕێت/ دێتە خوارەوە.

ســاب: ١-(ســابَ- الماءُ سَــیباً): ئاوەكە كشاو ڕۆیشتو بە هەموو لایەكدا بڵاوبووەوە.

(-الرَجُلُ): پیاوەكە خێرا ڕۆیشــت/ بە پەلە بۆی دەرپەڕیو ڕۆیشت.

(-فِي كَلامِهِ): بێگوێدانە قسەكەی لەسەر قسە ڕۆیشت.

(-تِ - الدابَّةُ): وڵاخەكە بە هەوەســی خۆی بەملاولادا ڕۆیشت.

(سَــیَّبَ-هُ): بەرەڵایكرد، بەملاولادا بڕوات و گوێنەدایە/ لێیگەڕا/ وازی لێهێنا.

(- العَبدَ): كۆیلەكەی ئازادكرد/ بەرەڵاكرد.

(إِنْسابَ إِنْسیاباً): خێرا ڕۆیشت.

(-تِ الحَیَّةُ): مارەكە بە تەكان خشا/ كشا.

(اَلسَــیب (مــص) (ج) سُــیُوب): ١-باراناوی ڕۆیشــتوو ٢-بەخشین ٣-ســامان/ دارا/ ماڵ ٤- تالانیی.

(اَلسُیُوب): لێشــاوی كانزایی كە خودا لە ژێر زەویدا دایناوەو دێت و دەچێت.

(اَلسِیْب (ج) سُیُوب): ئاوەڕۆ.

(اَلسائِب): بەرەڵا/ رەهاو نەپارێزراو.

("المالُ الســائِب یُعَلِّمُ الناسَ الحرامَ"): ماڵی بەرەڵا خەڵكی فێری حەرامدەكات، حەرام واتا دزیی.

(اَلسائِبَةُ (ج) سُیَّب وسَــوائِب): ١-بەڵاكــراو/ وازلێهێنــراو/ پشــتگوێخراو ٣-كۆیلــەی ئازادكراو.

(الســائِب) (ح): مێحوشــترێك كــە لە پێش ئیســلامدا عەرەبــەكان نەزریاندەكــرد، یان دە بەچكــەی مێینــەی دەبوو بــەرەڵا دەكرا، نە ســواریدەبوون/ نە شیرەكەی دەخورایەوە شــیرەكەی تەنها بە بەچكەكەی یان بە میوان دەدرا، بــەری لــەوەڕو ئاویان لێنەدەبەســت لێیدەگەڕان تا بۆ خۆی مردار دەبووەوە.

٢-(إِنســابَ فُلانٌ نَحْوَنا): فیســار بەرەو لای ئێمە كشایەوە/ گەڕایەوە.

٣-(اَلسَــیْب (ج) ســیُوب): ١-تووكــی كلكــی چارەوێ ٢-سێو ~~(فارسیە)~~.

(اَلسَیاب والسَــیَّاب والسُیَّاب. الواحِدَةُ سَیابَة

وسَــيَّابَة) (ن): فەریکــە خورمــا/ خورمای زەردبــووی پێنەگەیوو یان ســەوزەخورما. پێنەگەیوو یان سەوزەخورما.

(ألسَيابَة): مەی

(ألسِيبان (ح): وشەیەکە گۆڕراوە بنچینەکەی و راســتیەکەی (ألصِنبان)ە: ڕشــکی ئەســپێ و گەرای کچێ.

ســيج: (سَــيَّجَ- الكَرْمَ): پەرژینــی بۆ ڕەز کرد.

(ألسِــياج (ج) سَــياجات وأسِــوجَة وسُوج): ١-دیوار ٢-پەرژین/ تەیمان شوورە. چەپەر کە بە سووری باخ و ڕەزو کشتدا دەدرێت.

(ألسَيجان) (ح): جۆرە ماسییەکە.

الملحق:

ســيج (ألسِّــيجارَة (ج) سَــجائِر وسَجاير= السيكارة): جگەرە.

ســاح: ١-(ساحَ- الماءُ سَيحاً وسَيَحاناً): ئاوەکە بە سەر زەویدا کشا/ ڕۆیشت.

(ماءٌ سائِح وسَيْح): ئاوی ڕۆیشتوو کشاو.

(هذه الأرضُ تُسقى بالماءِ سَيحاً): ئەم زەویە ئاودێریی دەکرێت/ ئاوداشتی دەکرێت بە ئاوی کانــی و ڕوبارو چەم و چاڵاو.. هتد ئاودەدرێت نەك بە باراناو.

(-ساحَ سَيْحاً وسَــيَحاناً وسِياحَةً وسُيُوحاً): ١-بۆ خوداپەرســتی و گۆشەگیریی و دەروێشیی بــە جیهانــدا کەوتــە گــەڕان و ســووڕانەوە

٢-بۆ گەشــت و گوزارو سەیران و ڕوانین کەوتە گەڕان و وڵاتپشکنین.

(ســائِح (ج) سُــيَّاح ســائِحون): گەشتیار/ گەڕیدە.

(سُوَّاح) (عامية)": گەڕۆك و گەشتیار.

(سَــيَّحَ- هُ): ١-گەشــتی پێکرد. وای لێکرد کە بکەوێتە گەڕان ٢-ئاویدا.

(أسَــاحَ- هُ): گەڕاندی/ وایلێکرد گەشــتبکات ٢-ئاویدا.

(ألسَــيح (مص) (ج) سُيُوح و أسَاياح): ئاوی لەبەر ڕۆیشــتووی دیــار/ ئاوی ئاوداشــتن/ ئاودێریی/ ئاودان.

(ألســائِح): ڕۆژووگرێکــە مزگەوتی گرتبێت (چونکە بەبێ خواردن دێت و دەچێت).

(ألسَيَّاح): کەسێکە گەشت و گوزار زۆر بکات.

(ألمِسياح (ج) مَسايِيح): ئاشووبگێڕو زمانبەدو دووبەرەکیی نێرەوە.

٢-(ساحَ- الظِلُّ. سَيحاً وسَيَحاناً): سێبەرەکە گەڕایەوە.

(أسَــاحَ- الفَرَسُ بِذَنَبِــهِ): چارەوێکە کلکی بەردایەوە/ خاوکردەوە.

(إنْســاحَ- بَطْنُــهُ): ورگی گەورەبــوو لەبەر چەوریی زۆر شۆڕبووەوە.

٣-(سَيَّحَ- فُلانٌ. تَسييحاً كَثيراً): ئاخاوتنەکەی زۆر ڕازاندنەوەو وردەکاریی تێداکرد.

(ألسَيْح (ج) سُيُوح وأسياح): بەرگی میلدار.

(أَلمُسَيَّح- مِن الثِّياب): بەرگی میلدار.
٤-(إنساحَ- الثَوبُ): بەرگەکە دادڕدادڕ بوو.
(- تِ الصَخـرَةُ): تاوێرەکـە تلـۆر بووەوەو لەتبوو.
(-بالُـهُ): مێشـكو دڵی ئارامبـوو کرایەوەو حەوایەوە.
ساخ: (سـاخَ. سَيْخاً وسَيَخاناً): بنجبەستبوو، ڕەگیداکوتا.
(-ت قَدَمُـهُ في الطينِ): قاچی بە قوورەکەدا چوو/ چەقی.
(أَلسِياخ (ج) سُيُوخ): خانووی گڵ.
(أَلسِيْخ) (فارسية): کێرد/ چەقۆی گەورە.
سار: ١-(سارَ. سَيراً وتَسْياراً ومَسيْراً ومَسِيرَةً وسَيْرورَةً): ١-بەشەو بەڕیدا ڕۆیشت ٢-ڕۆیشت.
(-هُ وبِهِ): خستیە ڕۆیشتن/ وایلێکرد بڕوات.
(-الدابَّةَ): سواری وڵاخەکە بوو.
(-الـكلامُ أَو المَثَـلُ في الناسِ): قسـەکە یان پەندەکە بەناو خەڵکدا بڵاوبووەوە.
(سَـيَّرَ- الرَجُلَ): پیاوەکەی خستە ڕۆیشتن/ خستەڕێ/ دەستی پێوەنا.
(-المَثَلَ): پەندەکەی بڵاوکردەوە/ کارێکیکرد بڵاوبێتەوە.
(-هُ مِـن بَلَـدِهِ): لە شـارەکەی دەریپەڕاندو کۆچی پێکرد/ دەربەدەریکرد.
(-الجِلَّ عَن ظَهرِ الدابَّةِ): جلەکەی لە پشتی وڵاخەکە کردەوە.

(سايَرَ- هُ): ١-پێبەپێی ئەو ڕۆیشتو لەگەڵیدا ڕۆیشت ٢-لەگەڵیدا گونجاو دڵی ڕاگرت.
(أَسـارَ- الرَجُـلَ): پیاوەکـەی خسـتەڕێو ڕۆیشتن.
(تَسايَرَ- عَن وَجْهِهِ الغَضَبُ): تووڕەییەکەی بەڕووەوە نەما.
(تَسايَرا): پێکەوە پێبەپێی یەك ڕۆیشتن.
(إِسـتارَ. إِسـتياراً): بـۆ ڕۆیشـتنەکەی چی پێویستبوو کڕی.
(أَلسَيْر) (مص): بەڕیدا ڕۆیشتن. بزاوتن.
(قَولُ المُوَلَّدين ("ليسَ في عصاهُ سيرٌ"): قسەی تازەگەرەکان دەڵێـن: "گۆچانەکەی بە کەڵکی ڕۆیشـتن نایەت" بە یەکێك دەڵێن کە ئەوەی دەیەوێت نەتوانێت دەستگیری خۆی بخات.
(أَلسِـيرَة (ج) سِيَر): ١-ڕۆیشتن ٢-قسەی باوی ناو خەڵك.
(أَلمَثَـلُ السـائِر): پەندو قسـەی بـاوی ناو خەڵك.
(أَلسِـيَّار والسُيَرَة والسَـيُور): گەڕیدە/ زۆر ڕۆیشتوو یان شتێك هەر بجووڵێتو وەستانی نەبێت.
(أَلسَيَّارَة (ج) سَيَّارات): مێی وشەی (أَلسَيَّار): ١-کاروانیـی)(کـە بنەڕەتەکەی خوێشـگەلی ڕۆیشتووە) ٢-ئۆتومبیل/ ماشێن
٣-(السيارات) (فلك): ئەو ئەستێرانەی سووڕی خۆر دەدەن/ بە دەروی خۆردا دەسووڕێنەوەو

رووناكیی لەو وەردەگرن بە پێی دوورو نزیكیان لە خۆرەوە ئەمانەن: (اَلعطارِد) زاوە (اَلزُهرَة): ناهید/ زورە. (اَلأَرض): زەوی. (اَلمرِّيخ): بارام. (اَلمشتري): بەرجیس. (زُحَل): كەش. (اُورانوس): ئورانۆس. (كە هەرتس لە ساڵی ١٧٨١دا دۆزییەوە). (نبطون): نیبتۆن (كە لی فریبە ساڵی ١٨٤٦ دۆزییەوە). بلوطون: بلۆتۆن (ساڵی ١٩٣٠ دۆزرایەوە) بەرامبەر بەمانە ئەستێرە نەبزێوەكانە.

(اَلسَّيارات العليا) (فك): ئەستێرە بەرزەكان ئەوانەن كە لە زەوییەوە لە خۆر دوورترن.

(اَلسَّيارتان السُفليان) (فك): دوو ئەستێرە خوارینەكان كە لە رۆژ نزیكترن لە چاو زەویدا. ئەوانیش:

(عطارد) و (الزهرة): زاوەو ناهیدەن.

(اَلتَّسيار) (مص): گورجرەوی/ تودەجوولەیی.

(طَریقٌ مَسُورٌ) (مفع): رێگەیەك كە زۆر پێدا برۆن/ رێگەیەكی ئاوەدان.

(اَلمَسيرَةُ) (مص): ١-ماوە/ قۆناغ. (بَینَهُما مَسيرَةُ یَومٍ): نێوانیان رۆژە رێیەكە ٢-رێپێوان.

٢-(سارَ- السُنَّةَ. سَيراً وتَسياراً ومَسيراً ومَسيرَةً وسَیرورَةً): لەسەر سونەت و شەریعەت رۆیشت و پەیرەویكرد.

("وَأَوَّلُ راضِيٍ سُنَّةٍ مَنْ يَسيرُها"): یەكەم قایلی سونەت ئەو كەسەیە كە بە قسەو كردەوە پەیرەویبكات.

("سِرّ عَنكَ"): برۆ گوێمەدەری و گومان مەكە.

(سَيَّرَ سِيرَةً): سەرگوروشتەی پێشینانی گێرایەوەو دەرخست.

(اِسْتارَ بِسيرَةِ فُلان. اِسْتياراً): سونەتی فیساری پەیرەویكردو لەسەر رێرەوی ئەو رۆیشت.

(سارُ- الشَّيءِ): هەموو شتەكە.

(اَلسِیرَة (ج) سِیَر): ١-رەوش و چۆنیەتی و شێوەی شت ٢-سونەت و شەریعەت ٣-رێ و رێرەو.

(سيرة الرَجُل): نامەی كردەوەو ژیان و هەڵسوكەوتی/ رەفتاری لەگەڵ خەڵكدا/ ژیاننامەی.

("هُوَ حَسَنُ السيرَة"): رەوشت و هەڵسوكەوتی لەناو خەڵكدا باشە.

("مَن طابَت سَريرَتُهُ حُمِدَت سيرَتُهُ"): هەر كەسێك دەروون و نیازی چاك و پاكبێت رەفتاری باشدەبێت و بە باش دادەنرێت ٤-چیرۆكی ژیان/ سەربوردەی ژیان.

("سيرَةُ عَنتَر"): چیرۆكی ژیانی عەنتەر (عامیە).

المُسَيَّر: بەرێوەبراو/ جڵەوكێشكراو.

(*الإنسانُ مُسَيَّرٌ لامُخَيَّر*): مروّڤ بەو شێوەیە دەجوولێتەوە کە خودا بۆیداناوە نەك بەوەی کە خۆی هەڵیدەبژێرێت.

٣-(سَيَّرَ- الثوبَ أو السَهْمَ): رووی بەرگەکە یان تیرەکەی هێڵکێشکرد یان میلدارکرد.

(تَسَيَّر- الجلدُ): پێستەکە توێژی هەڵدا.

(السَيْر (ج) سُيُور وسيُورَة وأسْيار): قایش/ پارچە چەرمێکی درێژ.

(السِيَراء): بەرگێکی میلدار یان بەرگێکە میلدارو تاڵ ئاوریشمی تێکەڵە.

(المُسَيَّر- مِنَ الثِّياب): بەرگی میلدار/ هێڵدار.

٤-(سارُ- الشَيء): پاشماوەی شتەکە/ ئەویتری شتەکە یان هەموو شتەکە.

(سائِرُ الشَيء): پاشماوەی شتەکە یان هەموو شتەکە.

(السِيَراء): ١-زێری ساغو پوخت ٢-توێکڵی بەناوکەوە نووساو ٣-پەردەی دڵ ٤-پەلی بێگەڵای دارخورما.

٥-(السيرَج) ويقال أيضاً الشيرَج) (فارسية): رۆنی کونجی.

الملحق:

سير: (التَّسيير): هێنانە بزوەی شتێك/ جووڵە پێکردنی/ جووڵاندنو بەڕێوەبردنی.

(*تسيير الآلة): کارپێکردنو هێنانەجووڵەی ئامێرەکە.

(- عِنْدَ المتكلِّمين والفلاسِفَة): لای قسەزانو فەیلەسووفەکان ئەوەیە کە مروّڤ هیچ بەدەستی خۆی نییەو هەرچی دەکات پێیدەکرێتو بەڕێوەدەبرێت.

سيس: (سَيِسَ. يَسْيَسُ- الطَعامُ سَيَساً): خواردنەکەو دانەوێڵەکەو ئاردەکەو هەموو خواردەمەنییەك کرم یان مێشو جانەوەری لەو بابەتەی تێدا.

(ساسَ- هُ): خەوشی لێکرتو لێدەرهێنا.

(السِيْساء): بربڕاگەی پشت.

(سِيْساءُ الظهر- مِنَ الدَّوابِ): ماستی ئەو بربڕانەی وڵاخ کە شوێنسوارییەو کە ناوەڕاستی پشتیەتی.

سيط: (سَيْطَرَ وتَسَيْطَرَ عَلَيهِم. سَيطَرَةً): دەستی بەسەردا گرتنو خستنیە ژێر ڕکێفی خۆیەوە/ دەسەڵاتی خۆیەوەو چاودێرو بەڕێوەبەری کاروبارییانبوو.

ساع: ١-(ساعَ- الشيءُ سَيْعاً وسُيُوعاً): شتەکە ونبوو/ بزربوو.

(أساعَ- الشيءَ): شتەکەی ونکرد/ بزرکرد.

٢-(ساعَ وتَسَيَّعَ- الماءُ سَيْعاً وسُيُوعاً): ئاوەکە بەملاولادا پەرشو بڵاوبووەوەو ڕۆیشت.

(إنساعَ-الماءُ): ئاوەکە پەرشو بڵاو ڕۆیشت.

(-الجامِدُ): بەستووەکە توایەوە.

(السَيْع) (مص): ئاوی بەسەر زەویدا ڕۆیشتوو/ پەرشو بڵاو بوو.

(ناقَةٌ مِسياع): مێحوشترێك بچێته لەوەرگاو بەچكەكەی جێبهێڵێت.

٣-(سَيَّعَ- الحائِطَ بالطينِ): دیوارەكەی بە قور سواغدا.

(-الشيءَ): ڕۆن یان قیرێكی تەنكی لە شتەكە هەڵسوو.

(السِّياع): قوڕ.

(المِسْيَعَة) (ب): ماڵە. تەختە یان ئاسنە ماڵەی قورەكەی پێدەدرێت. المالج= ماڵە.

٤-(السَّيعاء والسَيعاء): بەشێكی شەو.

("خرجتُ بَعد سِيْعاءٍ مِن اللَّيلِ"): پاش تێپەڕینی بەشێكی شەو ڕۆیشتم.

ساغ: (ساغَ- الشَّرابَ. سَيْغاً. يَسُوغُ سَوغاً): وای لێكرد ئاسانو خۆش قووتبچێت.

(السَيغ- مِن الشَّراب): شەرابو شەربەتی بەچێژ/ خۆشو خۆشقووت.

ساف: ١-(سافَ- هُ. سَيْفاً): شمشێری پێداكێشا.

(تَسَيَّفَ- هُ): بە شمشێر لێیدا.

(سايَفوا وتَسايَفوا): شەڕە شمشێریانكرد.

(إسْتافُوإسْتِيافاً): شەڕەشیریانكرد.

(أُسْتِيفَ- القَومُ): خوێنشكەل بەر شمشێر دران.

(السَيف (ج) أَسياف وسُيُوف وأَسْيُف ومَسْيَفَة): شیر/ شمشێر.

(السَيْف) (ح): شیرماسی ماسییەكی دەریاییە دەنووكێكی درێژی هەیە وەك شمشێرە یان وەك سونگییە.

(سَيفُ الغُراب) (ن): توخمە گوڵێكە لە جۆری سەوسەن بە زۆری لەناو كشتدا دەڕوێت لە ناوچەی دەریای ناوەڕاستو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدایە، ڕەنگەكەی سووری تێر یا بنەوشەییە ئەمڕۆ بە هۆی چاندنیەوە یەكێكە لە گوڵە پەسەندەكانی ناو باخ.

السِيْف (ح): شیرماسی.

(السائِف): شمشێر هەڵگر/ شمشێرەوان یان شمشێروەشێن.

(السَيْفن (م) سَيْفانَة- مِنَ الرجال): باڵابەرز (دەیشڵێن ئەمە تایبەتە بە ژن).

(السَيَّاف (ج) سَيَّافَة): شمشێرەوانو كەسێكە بە شمشێر شەڕبكات.

(رَجُلٌ سَيَّاف): پیاوێكی خوێنڕێژ.

(سَيافُ الأَميرِ): جەللادی میر كە لە ملی تاوانباران دەدات.

(المُسَيف): ١-شمشێرهەڵگر ٢-دلێر/ ئازا/ نەبەرد.

(المُسَيَّف- مِنَ البُرود): بەرگێك كە وێنەی شمشێری تێدابێت یان میكی پانی وەك شمشێر تێدابێت.

٢-(سافَ- تِ اليَدُ. سَيفاً): سەری پەنجەكانیو دەوری نینۆكی قڵیشایەوە.

٣-(السِيف (ج) أَسياف): ١-ڕۆخی دەریا یان

هەمـــوو ڕۆخێك/ قەراغێك ٢-ڕیشـــال كە بە بنی پەلی دارخورماوە لكابێت.
(سَیفُ الجَبَّار) (فك): سێ هەسارەن.
(اَلأَسیاف): پارتەكان.
(اَلمَســایِف): ١-ساڵانی وشــك ٢-گرانیو قاتو قری.
(أَصابَتهُم المَســایِف): تووشـــی وشكەساڵییو قاتو قرییو گرانیی بوون.
(اَلمُسیف): هەژار.
(اَلمُسَــیَّف- مِــنَ الدراهِــم): پارەیــەك كــە ئەملاكــەی نیگــاری پێوە نەمابێت/ ســادەو بێنیگار بێت.
ســیك: اَلســێكاس (ن): دارخورمای ســاگۆ ڕەگــەزە ڕووەكێكــە قــەدو گەڵاكــەی لە هی دارخورما دەچێت بەڵام دروستبوونەكەی شێوە سنەوبەرە/ كاژە لەناوچە كەمەرییەكانو خوار كەمەرییەكاندا دەڕی جۆرێكی لە باخچەكانو خانە بۆ گەرمكردووەكانــی ناوچەی دەرەوەی ناوەڕاستدا بۆ جوانیی دەڕوێنرێت.
٢-(اَلسێكان) (مو): ئاوازێكی مۆسیقایە: سیكا (فارسیە).
سال: ١-(سالَ- الماءُ سَــیْلاً وسَیَلاناً ومَسیلاً ومَسالاً): ئاوەكە ڕۆی/ كشا.
سَیَّلَ- الماءَ تَسییلاً: ئاوەكەی ڕاكێشا/ ڕەواند.
(أَسالَ- الجامِدَ): بەستووەكەی تواندەوە.
(تَسایَلَ- القَومُ): خوێشگەل لە هەر چوارلاوە لە هەموو لایەكەوە وەك لێشاو هاتن.
(اَلسَــیْل (مص) (ج) سُــیُول): لێشاو/ ئاوی زۆری بەخوڕ هاتوو/ لافاو.
("ماءٌ سَــیلٌ"): ئاوی كشــاو، ئاوی بەلێشــاو هاتوو.
(اَلسَــیْلَةُ): ١-ئاوەڕ/ شــیو ٢-جارێــك هاتنی لێشاو/ لێشاوێك.
(اَلسِیْلَة): كشانی ڕۆیشتنی ئاو.
(اَلسَــیال الواحدةُ سَــیالَة) (ن): ڕووەكێكە چقڵسپیو درێژ، ئەگەر درکەكەی دەربكێشیت ئاوێكی شیریی لێدەردەچێت.
(اَلسَــیَّال (م) سَیَّالَة): لێشــاوی بەخوڕ ئاوی خوڕ.
(مَســیلُ الماء (ج) مَســایِل ومُسُــل وأَمْسِلَة ومُسلان): ئاوەڕۆ/ ڕووبار/ زێ/ چەم/ جۆگە/ شیو.
(سائِل (ج) سوائِل): شل. شلەمەنی.
(مِنَ المَعادِن): كانزای شل نەك بەستوو ڕەق.
٢-(ســالَ- ت غُرَّةُ الفَرَسِ. سَــیلاً وسَیَلاناً ومسیلاً ومَســالاً): پەڵەی سپیی ناوچەوانی چارەوێ مارۆكە درێژو پانبوو.
(أَسالَ- غرارُ النَّصلِ): نووكی تیرەكەی تیژو درێژو سازكرد.
(الســائِلَةُ-مِنَ غُــرَر الخَیل) (ج) سَــوائِل): پەڵەی ســپیی ناوچەوانی ئەســپ كە بۆ سەر لووتی درێژ دەبێتەوە.

(اَلسَيلان (ج) سَيالِين):ئەوەی لە دەمی شمشێر یان چەقۆ کە دەچێتە کیلانو کیفەکەیەوە.

(اَلُمُسَـال- مِنَ الوَجه):ئەمـلاولای ریش کە دوولان (مُسالان).

٢-(السِيلان (ج) سَيالين):جـۆرە یاقووتێکی سوورە.

الملحق:

سـيل: (السُيُولَة):شـلێتیی/ شلبوونی شت/ شێوە ئاویی.

("سُيولَةُ الماء") شلیی ئاو.

(اَلسُـيولَةَ مَصرَفياً):پارە لێشـاو لە بانکدا، بارێکـی داراییە، کـە دامـەزراوە داراییەکە دەتوانێـت ئـەو پارانەی کـە دەبێت بیدات و لەسەریەتی، بۆ ماوەیەکی کەم یان مامناوەندی، لەو پارەیـەی کە هەیەتی جێبەجێی دەکات و دەیدات.

سیم: (اَلسِّيمائِيَّة):ئاماژەزانسی، زانستییەکە ئامانجەکەی، واتا لە مێشکی قسە بۆکەرەکەیدا بچەسپێنێت و تێیبگەیەنێت.

(اَلسِيمُونِيَّة) بەناوی سیمۆنی جادووگەرەوەیە ١-کۆششی دەستگیربوونی پلەی ئاینی وەك هی قەشـەیی بە پارە ٢-فرۆشـتن و کرینی شـتە پیرۆزەکان و ئاینییەکان بە نرخی سەردەم.

سـین: (اَلسـينَماتُوغَراف):١-ئامێرێکـە بۆ پیشـاندانی تارمایـی وێنـە/ فیلم لەسـەر پەردەیەکی سـپی ٢-سـینەماخانە کە فیلمی سینەمای تێدا پیشاندەدرێت.

(اَلسِـينَراما): ئامێرێکی سـینەمایی تازەیە ئەوەی پیشانی دەدات وەك شتێکی سروشتیی و راست دێتە بەرچاوی بینەران (یونانیە).

سـيی: (سِيَّةُ القَوسِ (ج) سِـيات):هەردوو سەری چەماوەی کەوان.

(اَلسي وسيُّها):نەخوازەڵا. بە تایبەتی.

(لاسيما):جگە لە. بێجگە لە.

الملحق:

سین: (السِّينَمائِي):سـینەمایی/ تایبەت بە سینەما.

(اَلفَن السينَمائِي):هونەری سینەمایی.

(اَلسينَمائِي):ئەوانەن کە لە هونەری سینەکاو فیلم و هەموو شتێکی سینەمادا کاردەکەن.

سيي: (سِيَّةُ القَوسِ (ج) سِيات):دوو سەری کەوان کە چەماوەتەوە.

السِيّ:هاوتا/ وەکیەك.

(سِيَّما):نەخوازەڵا.

ش: (اَلشـــين): شـــين پيتى ســـيازدەهەمينى ئەلفوبێى عەرەبییە لە ژمێرەی کۆی پیتەکاندا (٣٠٠)ە و لەو پیتانەیە کە بە هەناســەی دەم دەوترێت.

شأب: (اَلشُؤبُوب (ج) شَآبيب): ١-تاومبارانێکی قایم ٢-تینی گەرمای خۆر ٣-لێوی تیژی هەموو شتێك ٤-توندیی گوڕبەستنەوەی هەموو شتێك ٥-سەرەتای خۆنەخشاندنو جوانبوون.

("هُوَ حَسَــنُ شَآبيب الوَجهِ"): ئەو هەرەتیو سەرەتای جوانبوونو خۆنەخشاندنیەتی.

شأز: (شَــئِزَ- المَكانُ.شَأزاً وشُــؤْزَةً وشُؤَازاً): شوێنەکە سەختو بەرزو نارەحەت.

(اَشْــأَزَ- الرَجُلُ عَن كذا): خۆی لەوە بەرزتر گرت.

(خَيلٌ شَأْزَةٌ): ئەسپێکی قەڵەو.

٢-(شَئِزَ. شُئِزَ. شَأزاً و شُؤْزَةً وشُؤَزاً): شپرزەو دڵخوردبوو، تۆقی.

(اَشْأَزَ- هُ): شپرزەو دڵخوردیکردو تۆقاندی.

(اِشْتَأَزَ): وەڕسبوو و ڕەویکرد.

(اَلشَأْزَةُ): جارێك دڵخوردو تۆقین.

(اَلَمشــؤُوز والمشُــوز): دڵخوردێکی شــپرزەو تۆقیو.

شئس: (شَــئِسَ- الشَــيءُ. شَأَســاً): شتەکە ڕەقبوو.

(-الرَجُــلُ): شــپرزەو دڵخوردی پــەژارە یان نەخۆشیبوو.

(-المَكانُ): شوێنەکە ڕەقو پتەو بوو.

(مَكانٌ شَــئِسٌ وشَــأْسٌ (ج) شَئس وشُؤُس): شوێنێکی ڕەقو زبر.

شــأش: (شَأْشَأَ- الراعي الغَنَم أَو الحَميرَ وبها شَأْشَــأَةً وشَأْشــاءً): شــوانەکە دەنگی لە ڕانە مەڕەکە یان کەرگەلەکە کردو لێیخوڕین.

(شَأْشَأْ وشُؤْشُؤْ): دەنگی لێخوڕینو مەڕو وڵاغ بە کوردی بۆ مەڕو بزن دەڵێن: کســە، پخخە

یان کس ویخ بۆ ولاخ دەڵێن: هەچە.
(-تِ النَخْلَـةُ): دارخورماکـە هەڵاڵەکـەی وەرنەگرت.
(-القَومُ): خوێشکەل بڵاوبوونەوە.
(-أمْرُهُم): کارەکە یان خۆش‌و ئاسانبوو.
(الشَأشـاء) (مص): ١-خورمایەکی خراپ کە ناوکـی ڕەقنابێـت ٢-(ن) دارخورمـای بڵند/ درێژ.
شـئف: ١-(شَـئِفَ- أصابِعُهُ شَـأفاً): سەری پەنجەکانی‌و دەوری نینۆکی قڵیشا.
٢-(شَـئِفَ-تِ الرجـلُ. شَـأفاً): قاچەکـەی دوومەڵی لێهات.
(مَشؤُوفَة): قاچی دوومەڵ لێهاتوو.
(شُئِفَ- تِ الرجلُ): دوومەڵی لێهات.
(إسْتَشْأَفَ- تِ القُرحَةُ): دوومەڵەکە پیسبوو گەورە بوو بنیکرد.
(شَـأْفُ الجِـرحِ): پیسـبوون‌و گەورەبوون‌و پڕبوونی برینەکە لە کێم‌و زووخ.
(الشَـأْفَةُ): ١-بیخ/ بن/ ڕیشە ٢-دوومەڵی بنی پێ.
("إسْـتَأْصَلَ شَـأْفَتَهُ"): لـە ڕەگ‌و ڕیشـەی دەرهێنا.
("بَينَهُم شَـأْفَةٌ"): دوژمنایەتیان لە نێواندا هەیە.
("إسْـتَأصَلَ اللهُ شَـأفَتَهُم"): خـودا دەسـتی زۆرداری‌و دوژمنایەتی‌و ئازاری بڕین.

(شَـأْفَةُ الرَجُـلِ): خێزان‌و سـەرو سـامانی کابرا.
(رَجُلٌ شَـأْفَةٌ): پیاوێکی دەسـەڵاتداری زەبر بەدەست‌و بەرێزو خانەدان.
٣-(شَئِفَ- فُلاناً ولِفُلانٍ. شَأْفاً وشَآفَةً): ڕقی لە فیسار بووەوە/ حەزی لە چارەی نەکرد.
٤-(شُئِفَ): زارەترەکبوو/ تۆقی.
(مَشْؤُوف): زارەترەکبووی تۆقیو.
شأم: (شَأَمَ- القَومَ وعَلَيهِم. شَأْماً): بەدوومی بەسەردا هێنان.
(شائِم): بەدووم/ شووم.
(شَؤُمَ وشُـئِمَ عَلَيهِم. شَآمَةً): بۆیان بەدووم بوو/ شوومبوو.
(تَشاءَمَ واسْتَشْـأَمَ – بِهِ): بە بەدوومی داناو ڕەشبینی لێکرد.
(الشُؤْم): ١-بەدوومیی/ ناپیرۆزیی‌و چارەڕەشیی ٢-ڕەشبینی ٣-بەدفەڕیی ٤-حوشتری ڕەش.
(الشائِم) (فا): بەدووم/ بەدهێن/ چارەڕەش/ شووم.
(الأَشْأَم (م) شُؤْمى): بەدوومتر/ چارەڕەشتر/ بەدفەڕتر/ شوومتر.
("اَشْـأَمُ كُلِ امرِئٍ بَينَ لِحيَيهِ"): بەدفەڕیی هەموو کەسێك بە زمانییەوەیەتی.
(المَشْـأَمَةُ= الشُـؤْم): بەدوومـی بەدفەڕیی/ چارەڕەشیی/ بەدبەختیی.
(المَشـوم والمَشؤوم (ج) مَشائِيم): چارەڕەش/

بەدفەر/ شووم/ بەدووم.
(مَیشوم (عامیة) = مَشؤوم): چارەرەش.
٢-(شاءَمَ-بِهِ. مُشاءَمَةً): تووشی بەدوومیکرد/ تووشی رەشبینیکرد.
(تَشاءَمَ وتَشَأَّمَ): رەشبینبوو.
(اَلشُأمَة): رەشبینی/ لای چەپ/ ناپیرۆزی.
(اَلشُؤمی): ناپیرۆزیی/ رەشبینی/ لای چەپیی.
(اَلأَشائِم جمع أَشْأَم): چەپەکان/ ناپیرۆزەکان.
(اَلمَشْأَمَة): چەپەکیی/ لای چەپ.
٣-(شَأمَهُم): بەرەو شام بردنی.
(شاءَمَ الرَجُلُ. مُشاءَمَةً): پیاوەکە هاتە شام.
(أَشْأَمَ): روویکردە شام یان هاتە شام.
(تَشـــاءَمَ وتَشَــأَّمَ): ١-بــوو بە شــامیی ٢-لای شامیگرت.
(اَلشام والشَأم): ولاتی سووریە.
(الشاميّ و الشآمي والشآمِيّ): شامیی/ خەڵکی شام.
٤-(شَــأَمَ-هُ (في اصطــلاح العامــة): بە پێی دەربڕەی خەڵکە رەشۆکییەکە: پایەو بایەخی خۆی دایە.
(أَشْأَمَ): بەسەربەرزییەوە تێپەری.
(اَلشــیمَة الشِــئْمَة (ج) شِــیَم): ١-رەوشــت ٢-رەفتار ٣-سروشت ٤-نەریت/ خوو.
(اَلشِــئْمَة- عنــد العامــة): لــە لای خەڵکە رەشۆکییەکە: مەردایەتی/ سەربەرزیی.
("فُلان صاحِبُ شِئمَة أَو بِلاشِئْمَة"): فیسار سـەربەرزو مەردە. یان فیسـار دەروونـنزمو نامەردە.
شــأن: (شَــأَنَ. شَــأْناً): کاروباریبوو، خاوەن پێداویستو پلەوپایە بوو.
("شَأَنَ شَأْنُكَ"): نیازی لای تۆیبوو.
("ماشَأَنَ شَــأْنَكَ"): بە تەنگ کاروباری تۆوە نەبوو، نەهات.
("إِشْأَن شَــأْنَكَ"): بەتەنگ کاروباری خۆتەوە بێ.
(إِشْتَأَنَ شَأْنَكَ): نیازی ئەو نیازەکەی تۆ بوو.
(اَلشَأْن (ج) شُؤُون وشِئان وشِئين): ١-کاروبارو رەوشــی گرنگ ٢-کارو رەوش بە شــێوەیەکی گشتیی.
("ماشَأْنُكَ"): رەوتی کاروبارت چۆنە.
("مِن شَأْنِهِ كذا أَو أَن يَفعَلَ كذا"): سروشتی، خواســتی، نەریتیو رەفتاری وەهایە/ خووی بەوەوە گرتووە.
(اَلشَــأْن (ج) شئُون وشُــؤُون) (ع ا): شوێنی بەیەکگەیشتنی ئێسکەکانی کاسەی سەر.
("بَلَغَتِ الرائِحَةُ إِلی شُــؤُونِ رَأسِــهِ"): بۆنەکە گەیشتە کاسەی سەری.
(اَلشَــأن): دەمارە گڵێکە لە کێودا کە خورمای لەســەر دەروێتو ریشــەکەی پێــدا دەچێتە خوارەوە.
(اَلشَأن) (ع ا): دەمارە فرمێسک کە فرمێسکی پێدا دەرواتو دێتە خوارەوە.

("فاضت شُؤونُهُ")؛ دەماری فرمێسکی چاوی پڕبوو، سەریکرد/ چاوی پڕبوو لە ئاو.

(اَلشُؤُون)؛ پێداویستیی‌و کاروبارەکان.

(كَلِّفني شُــؤُونَكَ)؛ پێداویستییەکانی خۆتم پێبڵێ‌و پێبسپێرە.

(شــؤُون الخَمر)؛ کارکردنــی مەی لە دەمارو لەشدا.

شأى: ١-(شَــأَى يَشؤُو- القَومَ. شَــأواً)؛ پێش خوێشگەلکەوت.

(شــاءَى- القَومَ؛ مُشَــاءاةً)؛ ١-پێشــیانکەوت ٢-کەوتە بەریانەوە.

(تَشاءَى- القَومُ. تَشائِياً)؛ ١-پێشکەوتنیانکرد ٢-بڵاوبوونەوە.

(-مابَينَهُما)؛ لەیەك دووركەوتنەوە.

(إشتَأَى- القَومَ. إشتِئاءً)؛ پێش خوێشگەلکەوت.

١-(اَلشَأو) (مص)؛ ١-مەودا ٢-ماوە.

("عدا شَأواً")؛ ماوەیەك بێپشوو ڕایکرد ٣-بە ئامانج‌و مەبەست.

("فُــلان بَعيــدُ الشَــأوِ")؛ بــاڵا مەبەســت‌و ئامانجــە/ بــە هەڵپــەو چابوك بە پشــووە ٢-ڕەشمەی مێحوشتر.

٢-(شَأَى. يَشْــؤُو- التُرابَ مِنَ البِئر شَأواً) و (اشــتأى- التربَ مِنَ البِئر اشتئاءً)؛ گڵی ناو چاڵاوەکەی هەڵکەندو دەردا.

(اَلشَأو)؛ ١-ئەو گڵەی لە چاڵاوەکە دەردەدرێت ٢-پشقلی حوشــتر (بە گڵی ناوبیر چوێنراوە) ٢-زەمیلە/ سەبەتەی گەڵای خورما.

(اَلمِشآة (ج) اَلمَشائي)؛ ١-گڵی دەردراوی چاڵاو/ بیر ٢-زەمیلە/ سەبەتە.

شــبّ: ١-(شَــبَّ- الغُلامُ شَــباباً وشَــبيبَةً): مێردمنداڵەکە پێگەیشت‌و بوو بە هەرزەکار/ لاو/ گەنج.

("مِن شَــبَّ إلى دَبَّ")؛ لــە گەنجێتییەوە بۆ پیریی‌و گۆچان بە دەستەوە.

("فَعَلْــتُ ذلــك مِــن شُــبَّ إلى دُبَّ")؛ ئەوە پیشەمبووە هەر لە لاوییەوە تا پیری‌و گۆچان بەدەستەوە.

(شَيَّبَ)؛ یادی هەرزەکاریی‌و یاری‌و ڕابواردن‌و دڵداریی کردەوە.

(أشَبَّ- الغُلامُ)؛ مێردمنداڵەکە گەورەبوو بوو بە لاو.

(-الرَجُــلُ)؛ کوڕەکانــی بــوون بــە لاوو پێگەیشتن.

(-الثَــورُ)؛ هەمــوو دانەکانــی گاکــە ڕوواو دەرهات.

(مُشِبّ ومُشَبّ وشَبَب ومِشَبّ)؛ گای دان تەواو دەرهاتوو.

(أشَبَّ- اللهُ الغُلامَ)؛ خودا کوڕەکەی پێگەیاندو هەرزەکاریکرد.

(-اللهُ قَرْنَهُ)؛ خودا تەمەنی درێژکرد.

("لا أشَبَّ اللهُ قَرنَهُ")؛ خودا نە بیکاتە گەنج‌و نە تەمەنی درێژ بکات.

(تَشَبَّبَ): یادی ڕۆژانی گەنجێتیی و ڕابواردن و کوڕێتی و دڵداریی خۆیکرد.

(اَلشَّب (ج) شَباب وشُبّان وشَبَبَة شَبَّة (ج شَبّات وشَوّاب وشَبائِب): گەنج/ لاو/ هەرزەکار.

(شَبُّ اللَّیلِ) (ن): شەوبۆ. گوڵێکی جوانە لە ئەمەریکای کەمەرییەوە بڵاوبۆتەوە گوڵەکانی پێش ئاوابوونی خۆرو دوای ئاوابوونی دەکرێنەوە.

(اَلشّاب (ج) شَباب وشُبّان وشَبَبَة (م) شابَّة (ج) شابّات وشَوابّ وشَبائِب): گەنج/ هەرزەکار/ لاو.

(اَلشَّباب (مص) والشَّبیبَة (مص) وجمع شَبیبَة شَبائِب): ١-هەرزەکار/ لاو/ گەنج لە تەمەنی باڵقییەوە تا نزیکەی تەمەنی سی ساڵیی ٢-سەرەتای هەموو شتێك وەکو.شَبابُ النَّهار: سەرەتای ڕۆژ.

٢-(شَبَّ- الفَرَسُ. شَبیباً و شِباباً وشُبُوباً): ١-چارەوێکە چابوك و چالاکبوو یان مانگرو چەموشبوو ٢-هەردوو دەستی بەرزکردەوە.

(اَشَبَّ- الفَرَسَ): چارەوێکەی وروژاند.

(اَلشَّبوب): ئەسپێك قاچی لە دەستی تێبپەڕێت.

٣-(شَبَّ- النّارَ. شَبّاً وشُبُوباً): ئاگرەکەی کردەوە/ هەڵیگیرساند.

(شَبَّ-تِ النّارُ): ئاگرکەوتەوە/ هەڵگیرساو بەرزبووەوە/ پەرەیسەند.

(-الشَّیءُ): شتەکە زۆر کراو گەشەی پێسەندرا.

(شُبَّ-تِ النارُ): ئاگرەکە کرایەوەو خۆشکرا.

(شَبَّبَ- قَصیدَتَهُ): هەڵبەستەکەی بەدەرخستنی جوانیی ئافرەت و پێداهەڵدانی ڕازاندیەوەو جوانیکرد (لە بنەڕەتدا لە گڕگرتنی ئاگرەوە هاتووە).

("شَبَّبَ قَصیدَتَهُ بِفُلانَة"): هەڵبەستەکەی بە جوانیی و شۆخی و ناوهێنانی ئەو ژنە ڕازاندنەوە (ئەریت وایە کە ڕازاندنەوەو هەڵدان لە سەرەتای هەڵبەستی پێداهەڵداندا بێت پاشان واکرا کە هەموو کارێك سەرەتاکەی گەرموگوڕ بێت ئەگەرچی بۆ پێداهەڵدانی جوان و دڵداریش نەبێت).

(شَبَّبَ- الشاعِرُ بالفَتاةِ): شاعیرەکە گڕی دەروونی بۆ کچە دڵدارەکەی دەربڕی و بە جوانیی و شۆخیەکەیدا هەڵیدا.

(اَلشَّباب= اَلتَّشبیب): بە یاردا هەڵدان و باسی شۆخیی و جوانیکردنی و دەربڕینی تاسەو حەز.

("قَصیدَةٌ حَسَنَةُ الشَّباب"): هەڵبەستێکی پڕ تاسەو حەزو بە یاردا هەڵدان و گەرموگوڕ.

(اَلشَّبُوب): جوانکارو ڕازێنەوەی شت.

("هذا شَبوبٌ لِکَذا"): ئەمە ئەوە باشتر دەنوێنێت و بەهێزتریدەکات.

("الخِمارُ شَبُوبٌ لِوَجهِها"): ڕووپۆشەکە ڕووی جوانتر دەنوێنێت.
(الشِــباب): چاوگی ئاگر/ ئــەوەی کە ئاگری پێدەکرێتەوە.
(المَشبــوب – مِــنَ الرجال): پیــاوی مەردو وشیارو دلێر.
(نارٌ مَشــبوبَة): ئاگرێکی بە شەوق/ خۆش. ناوتریێت (نارٌ شابَة).
٤-(شُبَّ- لَهُ الشيءُ): شتەکەی بۆ ڕێکەوت یان خودا بۆی سازاند.
(أشِبَّ- لَهُ كذا): ئەوەی بۆ ڕێکەوت/ بۆ سازا/ بۆ بوو.
٥-(شَــبَّبَ- الكِتابَ): دەستی بە نووسین یان خوێندنەوەی کتێبەکە کرد.
٦-(الشَــبّ) (ك): زاخ. خوێیەکــی کانزاییە. تفتە ڕەنگی سپییە هەیشە شینە وەکو زاج.
(الشَبّابَة) (مو): جۆرە بلوێرێکە/ جووزەلەیە. خەڵکــە ڕەشــۆکەکە پێیدەڵێــن (مِنْجَيْرَة)
(المِشَبّ) (ح): شێر.
شــبت. (الشِــبْت أو الشِــبِت) (ن): شــویت. پێشیدەڵێن (رُز الدجاج)).
شبث: (شَبِثَ- بِكذا. شَبَثاً): خۆی پێداهەڵواسی/ تێوەئاڵاند/ پێدالکا/ چنگی لێگیرکرد.
(تَشَبَّثَ-بِكذا): خۆی بەوەدا هەڵواسی چنگی لەوە گیرکرد/ خۆی لەوەوە ئاڵاند.
(الشَبَث (ج) أشباث وشِبْثان) (ح): ١-جاڵجاڵۆکە
٢-(ح)مۆریچــەی نــاو زەوییــە لــە هەزارپــێ دەچێت.
(رَجُلٌ شَبِثٌ): پیاوێکی داوێنگیرەو خۆهەڵواسە.
(رَجُــلٌ شُــبُّثَةٌ): پیاوێکــە هەمیشــە بــە هاورێکەیەوە بەندەو لێیجودا نابێتەوە.
(الشَّباث والشُّــبُوث (ج) الشَّبابيث): زمانەی گڕی ئاگر.
شبح: ١-(شَبَحَ- الجِلدَ. شَبْحاً): پێستەکەی لە نێوان گەلێك سنگەوە ڕاکێشاو درێژکرد.
(-الرَجُــلَ): ١-پیاوەکــەی بــۆ قامچیــکاری درێژکــرد/ ڕاکێشــا ٢-وەك لــە قەنــارەدراو پاڵیخست/ ڕایکێشا.
(-الداعي): نزاکارەکە دەستی بۆ نزاو پارانەوە درێژکرد.
(شَبُحَ. شَباحَةً): باڵی درێژ یان پانبوو.
(شَبَّحَ- الشيءَ): شتەکەی پانکرد.
(تَشَبَّحَ- الحِرباءُ على العُودِ): خۆرپەرستەکە (کــورد وا بــەم زینــدەوەرە دەڵێت) لەســەر چێوەکە خۆی درێژکرد.
(الشَبْح والشَبَح (ج) شبوح وأشباح): ١-دەرگای خانــەی بڵند ٢-تارمایی شــت لە دوورەوە یان سێبەر یان خێو.
(الشَــبْحَةُ): کۆت و زنجیرێکــە پێی چارەوێی پێدەبەسترێتەوە.
(الشَبْحان): پیاوی درێژ.
(الشَبَحان): دوو تێلای/ داری پێکوێزەرەوە.

٢-(شَــبَحَ- الشيءَ. شَبْحاً): شــتەكەی پەكاڵا كردەوە.
(شَــبَّحَ- الشَــيءَ): توێكڵــی شــتەكەیگرت/ شتەكەی پاككرد.
(اَلشَبْحَةُ): جارێك داماڵین/ پاككردن.
("نَزَعَ سَقْفَ بَيتي شَبْحَةً شَبْحَةً"): بنمیچی خانووەكەمــی دار لــە دوای دار دەرهێنــاو رووتیكرد.
٣-(شَــبَحَ- فُلانٌ شَبْحاً): فیســار دەركەوتو دیاربوو/ ئامادەبوو.
(شَــبَّحَ): پیربوو لەبەر كزیی چاوی شــتكەی وەك تارمایــی دەبینــیو بــە دوان دەهاتــە بەرچاوی.
(اَلشَبْح والشَبَح (ج) شُبُوح وأَشْباح): ١-كەس/ زەلام، تارمایی/ خێو/ سێبەر.
(أَشْــباحُ المال): تارمایــی ماڵیاتو كە بە چاو دەبینرێت. مەڕو حوشترو بزنو هتد.
(اَلصُوَرُ المُشَــبَّحَة): تارمایــی وێنەكان كە لە سینەمادا دەبینرێن.
شــبد: (اَلشِــبْدِع والشَبْدَع والشِــبْدِعَة (ج) شَــبادِع) (ح): ١-دووپشــك ٢-وەی/ چورتوم/ ئاپۆرە.
شبر: (شَبَرَ- الثَوبَ ونَحْوَهُ): بە بست جلەكەی یان شتیتری پێوا.
(شَبَّرَ- الشيءَ): ئەندازەی شتەكەیگرت.
(أَشْــبَرَ- الرَجُلُ) (ضد): پیاوەكە ١-وەچەی درێژی بوو ٢-وەچەی كورتی بوو.
(تَشَابَرَ- الفَريقان في الحَربِ): دوو دەستە دژ بەیەكەكە لە جەنگدا وا لە یەك نزیكبوونەوە وەك بستێكیان لە نێواندا بێت.
(اَلشَبْر): ١-بەژنو باڵا ٢-تەمەن.
(اَلشِــبر (ج) أَشْــبار): ١-بســت. نێوان پەنجە گەورەو پەنجە تووتە بەكراوەییان.
("هُــوَ قَصــيرُ الشِــبرِ"): ئــەو كورتەبنگاوە ٢-تەمەن كورتە.
(اَلشَبْرَةُ): بەژن/ باڵا بۆ كورتیش دەبێتو بۆ درێژیش دەبێت.
("فُلان أَشْــبَرُ مِنكَ"): ئــەو هەنگاوی لە تۆ درێژترە یان لە تۆ بە تەمەنترە.
٢-(شَــبَرَ- هُ مالاً. شَبْراً): ماڵی (پێبەخشی/ پێدا).
(أَشْــبَرَ- هُ مالاً): داراو ســامانی (پێبەخشی/ پێدا).
(اَلشَبْر) (مص): مارەیی.
("تَزَوَّجَها ولــم يُعطِها شَــبْراً"): بێمارەیی ژنەكەی هێناو مارەیكرد.
(اَلشَبْر): ژنهێنان/ هاوسەرگرتن/ مارەكردن.
(اَلشَــبَر): ١-بەخشــش ٢-قــەر/ خێــرو بێر ٣-ئینجیل ٤-قوربانیی.
(اَلشِبْرَةُ): بەخشش.
(مَشْبَر ومَشْبَرَة (ج) مَشابِر): ڕووباری قووڵ كە ناوی ئەملاولای تێدەرژێت.

٣-(شَبِرَ- الرَجُلُ. شَــبَراً): كابرا كەيفخۆش بوو كەوتە گۆرانیو هەلەكەسەما.
٤-(شَــبَّرَ- فُلاناً): فیســاری بە گەورە گرت/ مەزنیگرت.
(أَشْبَرَ- فُلاناً): فیساری لە پێشتر گرت.
(تَشَبَّرَ): مەزنبوو.
("شَــبَّرَهُ فَتَشَــبَّرَ"): بــە گەورەیگــرتو مەزنبوو.
٥-(اَلشَبور (ج) شَبابیر وشَبُورات) (عبرانیة): شەیپوور یان كەرەنا.
(الأَشْبُور) (ح): جۆرە ماسییەكە.
٦-(شَــبْرَقَ- هُ): شــڕو وڕیكــرد/ دڕانــدی/ لەتوپەتیكرد.
(-اللَّحْمَ): گۆشتەكەی لەتوكوتكرد.
(-البــازي الصَیْــدَ): بازەكــە نێچیرەكــەی ونجڕونجڕ كرد.
("شَــبْرَقَ الموســی علی الجِلْــدِ") (عامیة): دەمــی گوێزانەكــەی بە پێســتەكەدا هێنا تا تیژیی دەمەكەی دابمركێنێت.
(اَلشبارِق والشُبارِق): كوت/ پارچە.
(ثَوبٌ شَــبارِق شُبارِق وشَــبارِق وشَباریق وشَــبْرَق): بەرگێكــی شــیتر شــیتر بــوو/ لەتوپەتبوو/ دادڕدادڕ بوو.
(اَلشِبْراق- مِن كُلِّ شَــيءٍ): توندو سەختیی هەموو شتێك.
(ثَوبٌ شِبراق): بەرگێكی لەتوپەتبووی دڕاو.
(اَلشِبْرَقَةُ): پارچەیەكی جلەكە.
٧-(شَبْرَقَ-تِ الدابَّةُ في مَشیها): وڵاخەكە لە ڕۆیشتنیدا هەنگاوی گەورەینا/ بلاوپێیدانا.
٨-(اَلشِــبْرِق (ج) شَــبارِق) (ح): بەچكــە پشیلە.
شبص: (تَشَــبَّصَ- الشَجَرُ): پەلی درەختەكە (لەیەكئالا/ بەیەكداچوو).
اَلشَبَص: ١-لەیەكئالانی/ بەیەكداچوونی دڕكی درەخت ٢-زبریی.
شبط: (شُباط) (سریانیة): مانگی ڕەشەمێ. یەكێكە لە مانگــە خۆرییەكان یان (٢٨) ڕۆژە یان (٢٩) كە ئەمەیان بە چوار ســاڵ جارێكەو لە ساڵی (كَبیسَة)دا ساڵی پڕدا دەبێت.
(اَلشُّــبُوط والشَبُّوط والشَبُوط) (ح): سوورە ماســی. ماسیی ناو ڕووبارە ســەری بچووكو ناوەڕاستی پان دەبێت.
شــبع: ١-(شَبِعَ-مِنَ الطَّعام. شَــبْعاً وشِبَعاً): تێر خواردنبوو.
("شَــبِعْتُ مِن هذا الأَمرِ وروِیتُ"): بەرِقەوە دەوترێت: تیرم، لەم كاروبارە خوارد. بەسمە.
(شَــبِّعَ-ت غَنَمُــهُ): مەڕەكانــی خەریكــی تێرخواردن بوون بەڵام تێر نەبوون.
(أَشْبَعَ-هُ): تێر تێریكرد/ مریكرد.
(-الثَّــوبَ مِنَ الصَّبــغِ): بەرگەكــەی تەواو ڕەنگكرد.
(تَشَــبَّعَ): ١-وایدەرخست كە تێر بووە كەچی

تێریش نەبووبوو ٢-زۆریخوارد.

(ألَشِبع والشِبَع): خواردنێك كە تێربكات.

(ألَشُـباعَة): خواردنێك پاش تێربوون لەبەر بمێنێتەوە/ پاشماوەی خواردن.

(ألَشُـبْعَةُ): خواردنێـك جارێـك تێرتبكات/ ژەمە خواردنێك/ تێرەخۆرەیەك.

(ألَشَبْعَةُ= الشَبْعانَة): تێری.

(ألَشَـبْعان (م) شَبْعی وشَـبْعانَة (ج) شِباع وشَباعی): تێر/ تێرخواردوو/ مەری خواردن.

(هي شبعى الذِراع): ئەو ئافرەتە قۆڵئەستوورە.

(شَبعى الخلخالِ أو سوارِ أو الدرعِ): لەشی پڕ بە پڕی پاوانەیە یان بازنە یان زرێکەیە. واتا زۆر قەڵەوەو گۆشتنە.

٢-(شَبُعَ- عَقْلُهُ. شَباعَةً): مێشكی پڕە/ ژیرو زیرەكە.

(أشْبَعَ- الشيءَ): شتەكەی زۆرو مشەكرد.

(-الكَلامَ): ئاخاوتنەكەی پاراوو دوون تۆكمەكرد.

(ألَشِبْع (ج) شُبُع): پڕ/ تێر/ زۆر.

("ثَـوبٌ شَـبيعُ الغَزلِ"): بەرگێکـە پرتاڵە/ سفتە/ تاڵی زۆرە.

("رَجُلٌ شَبيعُ العَقلِ"): پیاوێكە مێشكی پڕە/ زۆر ژیرە.

(حَبلٌ شَبيعٌ): گوریسێكی/ پەتێكی تێرخوریيە/ تێرمووە.

الملحق:

شبع: (ألإشباع): ١-تێرخواردن ٢-تێربوون.

("إشْـباعُ الجائِعِ): تێربوونی یان تێركردنی برسییەك.

(ألإشْـباع): تێـر رەنگبوون/ رەنگـی تەواو گرتن.

(إشْباعُ الثَوب): تەواو رەنگكردنی بەرگ.

(ألإشـباع= الإرْضاء والتَلبِيَـة): قایلكردن‌و تێركردنی حەزو خواست.

(إشـباع الفُضُـول والرَغَبـات): تێركردن‌و مرانی حەزی زانین‌و خواست‌و ئارەزوو.

(ألإشـباع) (ك): لـەش لەو ئاوێتـەو مادانە تێربكرێت كە پێویستیەتی.

(-في القَـوافي): لەسـەرەوادا بـزوەی پیـت كـە لـە نێـوان ئەلفـە رەسـەنەكەداو پیتە بەدواداهاتووەكەدایــە وەك ژێـری وشـەی (قاتِل) ٢-لای زماننناسەكان گێرانی بزوێنە تا دەبێت بەپیت وەك ژێری دراهِم: كە دەبێتە (دراهیم).

شبق: (شَبِقَ. شَبَقاً): كرمنبوو ئارەزووەكەی لـە ئەندازەبـەدەر بـوو/ حەشـەریبوو/ بەئالۆشبوو.

(شَـبِق (م) شَبِقَة): حەشـەری‌و كرمن/ بە ئالۆش‌و خەستە ئارەزووی سێكس.

(شَـبِقَ- مِـنَ اللَّحْـم): تڵخەیكـرد هێنـدە گۆشتیخوارد لێیوەرس بوو.

("شَبَقَ-هُ بالعَصا") (عامية): تێر داركاریكرد.

(شابُوقَة) (عامية): داری داركاری (سريانية).

أَلشُوْبَق) (ج): شَـوابِق (فارسية): تەختەی هەڵشـێلانو تێکەڵدانی هەویر (شَـوبَك) ی پێدەڵێن.

شــبك: (شَـبَكَ-تِ الأُمورُ شَـبْكاً): کارەکە بەیەکداچوو/ ئاڵۆز بوو/ تێکەڵوپێکەڵبوو.

(-الشَيءَ): شـتەکەی لە یەك ئاڵاندو لەیەکی گیرکرد.

("شَـبَكْتُ أَصابِعـي بَعضَها في بَعـض"): پەنجەکانم بەیەکدا کرد/ لەیەکئاڵاند.

(شَبَّكَ- الشَيءَ): شتەکەی لەیەکئاڵاند.

(شـابَكَ بَينَ الأَصابِع): پەنجەکانی بەیەکدا کرد/ لەیەکئاڵاند.

(أَشْـبَكَ- القَومُ): خوێشـکەل تۆڕە چاڵاویان هەڵکەند، چاڵاوی نزیك نزیك.

(-المَكانُ): لە شوێنەکەدا خەڵکی بیری ئاوداری زۆریان هەڵکەند.

(تَشَبَّكَ): بەیەکداچوو/ تێکەڵبوو.

(-الـكَلامُ والأُمـورُ): قسـەکە یـان کارەکان نادیار بوون/ سـەرو دەریان ونبوو/ سـەریان لێدەرنەدەچوو/ ئاڵۆز بوون.

("تَشَبَّكَ فُلان") (عامية): فیسار لە سەرماندا هەڵدەلەرزی.

(تَشـابَكَ- تِ الأُمور): کارەکان ئاڵۆز بوونو بەیەکدا چوونو سەرودەریان دیارنەما.

(إِشْتَبَكَ= تَشَبَّكَ): بەیەکداچوو/ جنگی دایە یەك/ تێکچڕا.

(أَلشَبَكَةُ (ج) شَبَك وشِباك وشَبَكات): ١-تۆڕی ڕاوکردنی ماسـی ٢-داوی ڕاوکردنی سەرزەوی ٣-زەوییەك کە چـاڵاوی زۆربێت ٤-چاڵاو/ بیر ئەگەر لە یەکەوە نزیکبن و زۆریشبن.

(أَلشـبْكَةُ): خزمایەتـی/ خوێشـایەتی/ کەسایەتیی.

("بَينَهُما شُـبكَةٌ"): خزمایەتیـان لە نێواندا هەیە.

(طَريـقٌ شـابِك (ج) شَـوابِك): ڕێگـەی بەیەکداچوو و ئاڵۆز.

(أَلشَبَّاك): تۆڕچن/ تۆڕدروستکەر.

(أَلشُبَّاك ج)(شَـبابيك): ١-(ب) پەنجەرە ٢-هەموو جـۆرە پەنجەرەیەكو کلاوڕۆژنەیەك ٣-تـۆڕو داوی ڕاوکـەر ٤-ڕاوکەری ماسـی یان هیتر ٥-سەرقاپێکی تۆڕینی مەسینە.

(أَلشَبائِك): دوژمنکاریی.

(أَلمُشَبَّك) (ط): جۆرە حەڵوایەکە لە هەویرو شەکر دروستدەکرێت.

٢-(شَـبَكَ- هُ عَنهُ. شَـبْكاً): لێیبێئاگا کرد/ خەریکیکـردو هۆشـی لەسـەر ئـەو شـتە نەهێشت.

الملحق:

شـبك: (أَلشَـبَّاكة): جنگە تـەل، ئامێرێکە کاغـەزەکان کوندەکاتو پاش تێهەڵکێشـانی تەلێك بەسەر کاغەزەکاندا دەنوشتێنێتەوە.

(أَلشَـبَكِيَّة- في التَشـريح): تۆڕی بینینی لە

چــاودا، پەردەیەکی دەمــاری بینینە کە بنی چــاوی داپۆشــیوەو ئەوەیە کە ئەو شــتانەی بەرچاو دەکەوێت وەریدەگرێت‌و دەبینرێت.

(اَلإشتِباك): بەیەکداچوونی شت.

(إشــتِباك أسِــلاك حَديديَّة): لە یەکئالآن‌و بەیەکداچوونی تەلی ئاسنین.

(اَلإشتِباك): شەڕە جنك/ جنك لەیەکگرتن‌و بەگژیەکداچوون.

(إشتِباك مُسَلَّح): بەچەك بە گژ یەکداچوون‌و لەگەڵیەك جەنگین.

(عَــدَم الإشــتِباك فِي القتــال): نەچوونــە جەنگەوە.

شبل: (شَبَلَ- الغُلامُ شُبولاً): کوڕەکە بە نازو بوون گەشــەیکردو پێگەیشــت/ بە نازداریی گەورە بوو.

(شــابِل): کوڕی پێگەیشــتووی نــازو بوون/ نازدار.

(-فِي بَنــي فُــلان): لەنــاو فیســار بــەرەدا پێگەیشت.

(أشــبَلَ- عَلَيــهِ): ســۆزی لەگەڵــدا نواندو یارمەتیدا.

(-تِ المَــرأَةُ على أولادهــا): بێوەژنەکە پاش مردنــی مێردەکــەی بەســەر منداڵەکانیەوە دانیشت‌و شــووینەکردەوە/ بێوەژنکۆشیکردو نازیدانێ.

٢-(شَبَلَ- بِالخِیاطَةِ) (سریانیة) (فِي اصطلاح العامة): بە پێی قســەی خەڵکەکە شــتەکەی درشت دروو.

٣-(اَلشِبل (ج) أَشبال وشِبال وأَشْبُل وشُبُول (ح): بەچکەشــێرێك کــە فێــری ڕاوکــردن بووبێت.

(أبوالأشبال) (ج): شێر.

(لَبُــوَة مُشــبِل): مێشــێرێك بەچکەکانــی لەگەڵدا بێت.

(مَکانٌ مَشْبُول): شوێنێك بەچکە شێری زۆر تێدابێت.

شــبم: ١-(شَــبَمَ وشَــبَّمَ- الجديَ. شَــبْماً): چیلکەیەکــە دەیخەنــە دەمــی کارەوەو بــە شــاخیەوە دەبەســتن تــا دایکــی نەمژێت/ بەلامککــرا بەلامــك: دووپەتــی ئەمســەرو ئەوســەری پەچــەی ئافرەت کە بــە ملیەوە دەبەستێت.

(اَلشِبَم= الشِبَّام): بەلامك.

أَلْشَبَّم: ١-بەلامك لە دەمنراو ٢-برسی بە کاری بەلامك لە دەمنراو چوێنراوە.

٢-(شَبِمَ- الماءُ. شَبَماً): ئاوەکە ساردبوو.

(اَلشَبَم): ساردیی.

(اَلشَبِم (م) شَبِمَة): ١-ســەرمابوو ٢-کەسێکە سەرمایشــیبێت‌و برسیشبێت ٣-چەك ٤-ژەهر (ســاردکردنەوەی) ٥-مــردن (چونکە مردوو سارد دەبێتەوە).

شبن: (شَبَنَ- الغُلامُ شَــبْناً): مێردمنداڵەکە

بوو بە هەرزەکارێکی خرپن.
(اَلشابِن- مِنَ الغِلْمان): هەرزەکارێکی خرپن/ لەش پتەوی نەرمو نۆڵ.
(اَلشَبانِيّ والاَشْبانِيّ و الشَـبَّانِيّ): دەموچــاو سووری سمێڵ سوور.
٢-(شَبَنَ- الشيءُ. شُبُوناً): شتەکە نزیکبووەوە.
٣-(اَلشَبين والإشبين (ج) اَشابين): برازاوا.
(شَبينَة وإشبينَة): بەربووك (سريانيه).
شـبه: ١-(شَـبَّهَ- هُ إيـاهُ وشَـبَّهَ- هُ بِهِ): بەویچواند/ وایزانـی لـەو دەچێـت/ لـەو دەکات.
(شـابَهَ- هُ واشـبَهَ- هُ= ماثَلَـهُ): لەو چوو/ لەویکرد.
(اَشْـبَهَ فُلانٌ اُمَّهُ"): فیسار لە دایکی دەچێت. وەك ئافرەت بێدەسەڵاتو بێبڕشتە.
("مااَشْبَهَ الليلَةَ بِالبارحَةَ"): بۆ لەیەکچواندنی دوو شتی دوابەدوای یەك دوای یەك دەوترێت دەڵێن: ئای کە ئەمرۆو دوێنێ لەیەکدەچن.
(تَشَـبَّهَ- بِـهِ): وەك ئەویکــردو لاسـایی ئەویکردەوە.
(تَشابَهَ- الرَجُلانِ): دوو پیاوەکە لەیەکچوون/ وەکیەکوابوون.
(إشْتَبَها): ئەو دووانە لەیەکچوون.
(اَلشِـبْه (ج) اَشْباه ومَشـابِه): لەیەکچوون/ وەکیەکبوون/ هاوشێوەبوون.
(شَـبهُ المُنحَرِف) (هـ): نیمچـە لاتەریب. شـێوەیەکی چوار گۆشـەییە دوو لای بەیەك تەریبن و یەکسـان نـین ئەو دوانـە هەردوو بنکەکەین.
(شِـبهُ المُنْحَرِف المُتَسـاوي السـاقَين) (هـ): نیمچە لاتەریبی دوولایەکسـان کـە تەریبی نەبن.
(اَلشَـبَه = المُشـابَهَ): ١-لەیەکچـوون/ هاوچەشنیی/ هاوشێوەیی ٢-مسی زەرد (بۆیە وا ناونراوە چونکە کە زەرد دەکرێتەوە ڕەنگی لە زێڕ دەچێت).
(اَلشَبَه (ج) اَشـباه ومَشابِه= اَلشِبْه): وەکو/ ئەو، لە وێنەی ئەو/ چون ئەو.
(اَلشبْهَةُ (ج) شُبَه وشُبُهات): لێچـوون/ وەکو ئەو/ چون ئەو/ لەو چوو.
(اَلشَبَهان والشِبهان): مسی زەرد.
(اَلشَـبيه (ج) شِـباه): وەکو ئەو/ لە وێنەی ئەو/ هاووێنە/ هاوچەشن.
(اَلمتَشَـبِّهَة): دەستەئیسـلامێکن خودایان بە زیندەوەر چواندووەو سـیفەتی زیندەوەریان داوەتێ.
(اَلتَشـابُه أَو التَحاكي المركـزي أَو التَراكزي (هــ): تحويلٌ تعينهُ نقطـةٌ ثابتةٌ و قطب التشـابه او مركزه وعدد جبري (ع) نسبة التشـابه بحيث يقابل اي نقطـة (ن) من الشـكل (ش) نقطة (نَ) من الشـكل (شَ) يتوفر فيها الشرطان (١) ون، ن على استقامة

(٢) و ن ع و ن): لێکچـوونو بەیەکداچوونی چەمکـی یاخـود هاوچەقبـوون، گۆڕانـی دیاریکردنـی خاڵێکـی نەگۆڕو (جەمسـەری لێکچـوون یاخود چەقەکەیو بڕێکی جەبری (ع) (ڕێـژەی لێکچوون) بـه مەرجێك بگاتە هـەر خاڵـی (ن) لە وێنەکەشـا خاڵی (نَ) لە وێنەیە دوو مەرجی تێدا بەدیدەکرێت لەمەڕ یەکراستەیەی.

(مُثَلَّثان أو مُضَلَّعانُ مُتَشـابِهان) (هـ): دوو سێ گۆشـە یان دوو لادار (ن) کە گۆشەکانیان یەکسانن و دوو دوو لاکانیان ڕێکن.

٢-(شَـبَّهَ- عَلَيـهِ الأَمـرَ): لـه کارەکەی بە گومانکرد/ کارەکە لێچەواشەکرد.

(-الشيءُ): شتەکە گرانو ئاڵۆز بوو.

(شُـبِّهَ- عَلَيـهِ الأَمرُ): کارەکە لێ چەواشـە بـوو سـەری لێدەرنەکـرد/ کارەکـەی بـۆ ساغنەبووەوە.

(تَشـابَهَ- الأَمـرُ): کارەکـە چەواشـە بوو/ لێکجیانەدەکرایەوە.

(إشـتَبَهَ- في الأَمـرِ): لە ڕاسـتیی کارەکە بە گومانبووو سڵی لێکردەوە.

(-الأَمرُ عَلَيهِ): سەری لە کارەکە دەرنەچوو، کارەکە ناڕوون بوو، شاراوە بوو.

(الشُـبهَةُ)ج) شُـبَهَ وشُـبُهات):١-گومـان/ گومانلێکردن/ بە گومانبـوون/ ڕووننەبوون ٢-چەواشـەو تێکەڵبوون، کە ڕاستو ناڕاستو حـەرامو حـەلاڵ/ شـیاوو نەشـیاو لەیەك جیانەکرێتەوە.

(المُشَبَّه والمُشتَبَه- من الأُمور): کاری سەختو پڕ گرێو چەواشە/ بەیەکداچوو.

("إياكَ والمُشَبَّهات"): خۆت لە کاری سەختو ئاڵۆزو پڕ گرێو گومانو ناڕوون دووربگرە.

الملحق:

شـبه: (التَشـبيه) (مـص): ١-لێچواندن ٢-لەیەکچوون.

("تَشبيه دور القلب بِمُضَخَّة"): کاری دڵ بە ترومپا چواندن.

(التَشـبيه في البَيـان): لـە دەرخسـتندا لە ڕوونکردنـەوەدا بـە ئامرازێـك شـتێك بە شتێکیتر بوچێنێتو بەوە نیشانەیبکەیت.

("بَشَـرَةٌ كالحَرير نُعومَةً"): پێستێکی وەك ئاوریشم نەرمو نۆڵ.

شبا: ١-(شَبا- الشيءُ شَبْواً): شتەکە هەڵکشا/ سەرکەوت/ بەرزبووەوە.

(-الفَرَسُ): چارەوێکە هەستایە سەر پاشووی.

(أَشْبى- الشَجَرُ إِشباءً): درەختەکە باڵایکردو پەلوپۆی زۆر بوو/ بەیەکداچوو.

(الشَباة (ج) شَـباً وشَبَوات): چارەوێیەك کە لەسەر پاشووی هەستێت.

٢-(شَـبا- الوَجـهُ. شَـبْواً): ڕوومکـە پاش تێکچوون گەشایەوەو جوانبوو.

(-النَارَ): ئاگرەکەیکردەوە.

٣-(أَشـــبى- الرَجُلَ. إشباءً): دەستی باربووی بۆ درێژکردو دایە.

(-ەُ): ڕێـــزی لێگـــرت‌و ســـەروەریکرد/ سەربەرزیکرد.

(-علیـــە): میهرەبانیـــی لەگەڵدا کـــرد/ بەر سۆزی خۆی خست.

(أَشبی- ەُ. إشباءً): گرفتاری ناهەمواریکرد.

-الشَيءَ): پاڵی بە شتەکەوە نا.

(أَلشَبْو): ئەشکەنجە/ ئازار/ ئێش.

٥-(أَشبی- الرَجُلُ إِشْـــباءً): پیاوەکە کوڕێکی زیرەکیبوو.

(مُشبيّ ومُشْبِ): کەسێکە کوڕی ژیرو زیرەکی بووبێت.

(أَشبی- الأَولادُ أَباهُم): منداڵەکان وەك باکیان دەرچوون/ لەباوکیانکرد.

٦-(أَلشَباة (ج) شَباً و شَبَوات) (ح):١-دووپشك/ ساتی بوونی سۆڵسۆڵەی دووپشك یان دووپشکی زەرد ٢-چزووی دووپشك ٣-دەم‌و نووکی تیژی هەموو شتێك ٤-پیاوی خوێڕی‌و هیچ‌و پووچ.

("هذا رَجُلٌ شَباةٌ"): ئەمە پیاوێکی خوێڕی‌و هیچ‌و پووچە.

(-مِـــن السَّـــیف): هێنـــدەی کە شمشـــێرەکە دەیبڕێت.

شَبْوَة: ناوی دووپشکە.

الملحق:

شَبي: (أَلشَبِيَّة) (مِنَ السريانية): حەفتەیی (بـــە ســـریانی). پەرتووکی ســـڵاواتی هەموو حەفتەکەیە یەکەمجارە لە ڕۆما بە (کەرشۆنی) ســـاڵی ١٧٧٢ چاپکراو پاشان بە عەرەبی چەند جار چاپکرایەوە.

شت: (شَتَّ. شَتّاً وشَـــتاتاً وشتیتاً): پەرش‌و بڵاوبووەوە.

(شَتَّ وشَـــتَّتَ وأَشَـــتَّ – الأَشْـــیاءَ): شتەکانی بڵاوکردەوە.

("أَشَـــتَّ بِـــيَ قَومِـــي"): خێوشـــگەل کاریان پەرش‌و بڵاوکردمەوە.

(تَشَتَّتَ وانشَتَّ واشْتَتَشَتَ- الشَملُ): ئەوەی کە کۆبوون‌پەرەوازەبوون/ بڵاوبوونەوەوهەریەکە بە لایەکدا/ تەفروتوونا بوون.

(أَلشَـــتّ) (مص): بڵاوبوونەوە/ پارچەپارچە بوون.

(أَلشَـــتّ والشَتات (ج) أَشْـــتات): پەراگەندە/ پارچەپارچە/ پەرش‌و بڵاوبوو/ جیاجیا.

("جـــاؤُوا أَشـــتاتاً وجاؤُوا شَـــتاتَ شَـــتاتَ): بەجیاجیـــا هاتـــن/ دەستەدەســـتە هاتن/ بە بڵاویی هاتن.

(شَـــتَّان= بَعُدَ): دوورە (بەسەرداركردنی یان نوونەکەی ژێردار دەکرێت).

("شَـــتَّانَ بَینَهُما ومابَینَهُما وشَـــتانَ ماهما وشَـــتَّانَ مازَیـــدٌ وأَخُوهُ"): نێوانیـــان دوورە، دوورن لـــە یەکـــەوە زۆر جیـــاوازن. زەیـــدو براکـــەی لەیەك دوورن‌و جیاوازیان هەیە یان

نێوانیان هەیە.

(اَلشَّتیت (مص) (ج) شَتَّی): پەراگەندە بوون/ پەرش‌و بلاو بوون/ جیاجیا/ بلاوبوو ٢-جیاو بلاوکردنەوە یان پەرەوازەکردن/ تەفروتووناکردن.

(ثَغرٌ شَتیت): دانی پێشەوە کە لە یەك بلاون‌و شاشن‌و خوارو خێچن.

(اُناسٌ شَتَّی وشُتُوت): خەلکانێکی هەرمەمو لە یەکجیا/ هەریەکە لە خێل‌و لایەك.

(اَشیاءُ شَتَّی): شتی هەرمەمو جۆراوجۆر.

(وقَعوا فِي اَمرٍ شتی): تووشی جۆرەها شتبوون.

شتر: ١-(شَتَرَ- الشَیءَ شَتراً): شتەکەی لەتکرد، بڕی ٢-دڕاندی.

(-الرَجُلَ): پیاوەکەی بریندارکرد.

(-العَینَ): پێلووی چاوی هەلگێڕایەوە.

(شَتِرَ. شَتَراً): بڕرا/ قلیشا/ پچڕا ٢-دڕا.

(شَتِرَ): لچی خوارەوەی قلیشاو بوو.

(شَتِرَ وشُتِرَ): پێلووی چاوی هەلگەڕابووەوە یان پێلووی خوارەوە داکەوتبوو شۆڕبووبووەوە.

(شَتَّرَ- عَینَهُ): پێلووی چاوی هەلگێڕایەوە یان قلیشاند.

(اِنشَتَرَت عَینهُ): پێلووی چاوی هەلگەڕایەوەو شەقار شەقار بوو و پێلوی خوارەوەی داکەوت.

(اَلشَتَر) (مص): ١-پچڕان ٢-هەلگەڕانەوەی پێلووی چاوو قلیشانی.

(اَلشُترَة): قلیشی نێوان دوو پەنجە.

(اَلأَشتَر (م) شَترَاء (ج) شُتر): ١-کەسێکە لچی خوارەوەی قلیشابێت ٢-کەسێکە پێلووی سەروخواری چاوی هەلگەڕابێتەوە یان قلیشابێت یان پێلووی خوارەوەی داکەوتبێت/ شۆڕبووبێتەوە.

٢-(شَتِرَ- بِهِ. شَتَراً): جنێوی پێدا.

(شَتَّرَ- بِهِ): ١-نەنگیی دایە پال ٢-تێر جنێوی پێداو سووکیکرد/ قسەی دزێوو پیسی بە گوێدادا.

(اَلشَتَر): نەنگیی/ خەوش/ لەکەو نزمیی.

(اَلشِتِّیر): نارەسەن‌و شەڕەنگێزو سەرسەری ٢-ڕەوشتنزمو بەدخوو/ بەدکردەوە/ بەدڕەوشت.

شتع: (شَتِعَ. شَتَعاً): لە برساندا یان لەتاو نەخۆشیی ترساو تۆقی/ بێورە بوو.

شتغ: (شَتَغَ- هُ. شَتغاً): سواریبوو سەرشۆڕیکرد.

(اَشتَغَ-هُ) ١-پروکاندی/ فەوتاندی ٢-پلیشاندیەوە.

(اَلمَشاتِغ): فەوتێنەر یان فەوتگە.

شتل: (شَتَلَ وشَتَّلَ- الشَتلَ شَتلاً) (ز) (سریانیة): شەتلەکەی هەلکێشا تا لە شوێنێکیتردا بینێژێت.

(اَلشَتلَةُ) (ن): چلە شەتلێك.

(اَلشَتل) (ز): شەتل.

(اَلمَشتَل) (ز): شەتلگە شوێنێکە تۆوی

پێوەدەکــەن کە دەرهات هەڵدەکێشــرێت‌و لە شوێنێکیتر دەروێنرێت.
(اَلْشَـتُول) (عامیــة): مرۆڤــی پنتــی/ کە جلەکانی ڕێکوپێك لە بەرنەکات‌و ڕێکنەبێت.
شتم: ١-(شَتَمَ- ه شَتْماً ومَشْتَمَةً وتَشْتاماً): جنێوی پێدا.
(-هُ شَتْماً): جنێوی زۆرتر پێداو بەزاندی.
(شاتَمَهُ فَشَتَمَهُ): شەڕە جنێوی لەگەڵدا کردو بەجنێو بەزاندی.
(شَــتَّمَ- هُ): جنێوی زۆری پێدا/ مردووی لە گۆڕ دەرهێنا.
(شاتَمَ- هُ): شەڕە جنێوی لەگەڵدا کرد.
(تَشَتَّمَ): خۆی دایە بەر جنێو/ خۆی تووشی جنێو کرد.
(تَشــاتَمَ – القَومُ): شــەڕە جنێویان لەگەڵ یەککرد.
(اَلشَتیمَة (ج) شَتائِم): جنێو/ جمێن.
(اَلشُتام والشُتامَة): جنێوفرۆش/ بەدڕەوشت/ بەدخوو.
(اَلشَــتَّام والشَــتَّامَة): زۆر جنێــو فرۆشــی زمانپیس.
٢-(شَتُمَ. شَتامَةً): ناشیرین‌و چارەقورسبوو/ ڕەزاگرانبوو.
(شَتِم): چارەگران‌و ناشیرین/ ڕەزاقورس.
(اَلشَــتامَة (مص): ناشــیرینی‌و قوشــقێتی/ ڕەزاقورسیی‌و دەمارگیریی/ کەمچیکڵدانەیی.

(اَلشُــتام والشُــتامَة): دەموچاو ناشــیرینی گرژومۆن.
(اَلشَتُّامَة) (ح): شێری گــرژو مۆن/ دەموچاو بەپەکدادراو.
شتا: (شَــتا- بِالبَلَدِ. شَتْواً): لە شارەکەدا یان لە وڵاتەکەدا زســتانی بردە ســەرو (-المَكانَ) تیایدا مایەوە.
(-اَلشتاءُ): زستانەکە ساردبوو/ ساردیکرد.
(شَــتا وشَــتِيَ وأَشــتى- القَــومُ): ١-کەوتنە زســتانەوە ٢-لە زســتاندا تووشــی نەبوونی‌و نەدارایی‌و نەهامەتیی بوون.
("هذا شيءٌ يُشْــتيني"): ئەمە شتێکە بەشی زستانم دەکات‌و زستانی پێ بەسەردەبەم.
(شَتَّى- بِالبَلَدِ تَشْــتِيَةً): زستان لە شارەکەدا مایەوەو تیایدا زستانی بەسەربرد.
(-تِ الدُنیا) (عامیة): بارانی زستان باری
(شاتى- الرَجُلَ. مُشاتاةً وشِتاءً): بە درێژایی زســتان کاری لەگەڵــدا کرد/ بــۆ کارکردن لە زستاندا لەگەڵیدا ڕێککەوت.
(تَشَــتَّى- بِالبَلَــدِ. تَشَــتِّیاً): لە شــارەکەدا/ وڵاتەکەدا زستانی بەسەربردو مایەوە.
(-المَكانَ): زســتان لــە شــوێنەکەدا مایەوەو نیشتەنیبوو.
(اَلشِــتاء (ج) اَشْتِيَة وشُتِيّ): زستان. یەکێکە لە چوار کەژە/ وەرزی ساڵ لە ٢١ ڕێبەندانەوە (کانونی یەکەمەوە تا ٢١) نەورۆز. (مارت)ە.

(شَتَوِيّ وشَتْوِيّ): زستانه/ زستانی.
(اَلشِّــتاء والشِّــتا): گرانیــی‌و قــات‌و قــڕی ٢-وشکەساڵیی.
(فاكِهَةُ الشِّتاءِ): ئاگر.
(اَلشَتاة والشَتْوَة= الشِتاء): زستان.
(صاحِبُ الشَّـتْوَة): ئەوەی لە زستاندا هانای بۆ دەبەیت.
(اَلشَتِيّ): بارانی زستان/ زستانە باران.
(اَلشاتِي): زستانی.
("يَومُ شاةٍ وغداة شــاةٍ"): ڕۆژێکی باراناویی زستانە سەرلەبەیانییەکی باراناویی زستانە.
(اَلشَتَوِيّ): بارانی زستانی.
(اَلمَشْتى والمَشْتاة (ج) اَلمَشاتِي): کاتی زستانەو زستانە هەوارو شوێنی زستانەنشین.
("هذه مَشاتينا"): ئەمە زستانە هەوارمانە.
(ومصايِفُنا): هاوینەهەوارمانە.
(ومرابِعُنا): دەوارگامانە.
شث: (اَلشَثّ (ج) شِثاث والواحِدَةُ شَثَّة) (ن): ١-گوێــزە کێویلە ٢-(ح)مێشــە هەنگ ٣-لووتی شــاخ کە ئەملاولاکــەی شــکابێت‌و ڕمابێت‌و خۆی مابێتەوە ٤-هەموو شتێکی زۆر/ فرە.
شثر: (شَتِرَ-ت عَينُهُ شَتَراً): چاوی قورسبوو.
(اَلشِتر (ج) شُــتُور): پۆپەی شاخ/ لووتکەی شاخ.
(قَنــاةٌ مُتَشَــظِّبَة): جۆگــەی پەللێوەبــوو/ جۆگەلە لێهەڵگیراو.

شــثل: (شَــثِلَ وشَــثُلَ- ت أَصابِعُهُ. شَــثَلاً وشُثُولَةً): پەنجەکانی زبرو ئەستوور بوون.
(شَثْلُ الأَصابع): پەنجە زبرو ئەستوور.
(قَدَمُ شَثْلَةٌ): پێی پان‌و ئەستوورو زبر.
شثن: (شَثِنَ= شَثِل):
شج: (شَجَّ- الرَأْسَ. شَجّاً): سەرەکەی (برینداركرد/ شکاند/ قرنجاند).
("فُلان يَشــبُجُّ مَرَّةً ويَأْسُــو مَرَّةً"): فیســار تاڵیکەرەوەیــەو خۆشــیکەرەوەیە یان جارێك هەڵە دەکات‌و جارێکیتر ڕاســت دەبێکێت واتا جارێك بریندار دەکات‌و جارێك تیمار دەکات.
(شَجَّ- المَفازَةَ): بیابانەکەی بڕی.
(-الشَــرابَ بالماءِ): ئاوی تێکەڵ شــەربەتەکە کرد.
(-المَركَبُ البَحرَ): پاپۆڕەکە ڕووی دەریاکەی شەقکرد/ پاپۆڕەکە دەریاکەی بڕی.
("شَجَّ الأَرضَ براحِلَتِهِ"): تیژ (بە ئەسپەکەی/ بە وڵاخەکەی) زەویەکەی بڕی‌و پێداڕۆیشت.
(-شَــجَجاً): ســەری قلیشــی تێبوو یان جێ قلیشی تێدابوو.
اَشَجّ و شَجِيج (ج) شَجَّى ومَشْجوج ومُشَجَّج): سەرقلیشاو/ سەرشکاو.
(شَجَّجَ- ه): تەواو سەری شکاند.
(شاجَّ وتَشــاجَّ- القَومُ. مُشــاجَّةً وشَجاجاً): خوێنشگەل/ سەری یەکتریان شکاند.
(اَلشَجَج) (مص) شوێن شکانی سەر ٢-شوێنشکاویی

له ناوچەواندا.

(اَلشَجاج): هەوا.

(اَلشَـجّاج): كەسـێكە كـە برينێكـی قووڵ لەسەردا بكات.

(اَلشَجَّةُ (ج) شِجاج): نەشتەرگەریی برین بە تایبەتی لەسەردا.

(اَلشَجيج والمُشَجَّج): مێخ/ سنگ.

٢-(شَـجَجَ- على الأَمرِ): لەسەر ئەنجامدانی كارەكە سووربوو/ هەتەر بوو.

شجب: ١-(شَجَبَ- هُ. شَـجْباً): خەریكیكردو خڵافاندیو دووریخستەوە.

("إِنَّـكَ لَتَشْـجُبُني عَـن حاجَتـي"): تۆ لە نیازو پێداویستیەكەم دوورم دەخەیتەوە/ لە نیازەكەمدەكەیت.

(شَجَبَ- هُ): دڵگیریكرد/ خەفەتیدایە/ داخی پێخوارد/ داخیدایە.

(-الغُرابُ شَجيباً): قەلەڕەشەكە بۆ لەیەكدابڕان قیڕاندی.

(شَـجَبَ وشَـجِبَ. شَـجَباً): داخیخـوارد/ خەفەتیخوارد/ پەژارە گرتی.

(شَـجِب وشَـاجِب): خەفەتبـار/ دڵتەنگ/ داخلەدڵ.

(أَشْجَبَ- هُ): خەفەتباریكرد/ داخیدایە.

(تَشَـجَّبَ): پـەژارە گرتـی/ داخلەدڵبـوو. مەراقیكرد.

(اَلشَـجْب (مص) (ج) شُـجُوب وأَشـجاب): ١-مـەراق و خەفـەت و دەسـكورتی پـەژارەو نەبوونیی ٢-پەرێشانیی و داماویی/ گرفتاریی بە هۆی نەخۆشیەوە یان شەڕەوە.

(اَلشاجِب- مِنَ الغُربان): قەلەڕەشكەیەك كە زۆر بقیڕێنێت.

٢-(شَجِبَ- هُ): فەوتاندی/ لەناویبرد.

(شَجَبَ وشَـجِبَ. شَجْباً وشُـجُوباً وشَجَباً): فەوتاو مرد.

(-الشَيءُ): شتەكە ڕۆیشت/ لەدەستچوو.

٣-(شَـجَبَ- القنينَةَ. بِشِـجابٍ شَجْباً): قاپە شووشەكەی بە سەرقاپێك سەرنایەوە.

(تَشاجَبَ-الشَـيءُ): شـتەكە (ئاوێتـە بوو/ بەیەكداچوو).

(اَلشَجْب (مص) (ج) شُجُوب وأَشْجاب): پایە یان كۆڵەكەیەكی خانووەكە.

(اَلشاجِب): زۆربڵێ/ چەنەباز/ هەڵەوەڕ.

(اَلشِـجاب (ج) شُجُب): دەمەڵبێن/ سەرقاپ/ سەری شووشەو شتێتر كە پێی قەپاتدەكەن.

(اَلشِـجاب والشُجُب والمِشجَب: جمع المِشجَب. مَشـاجِب): داربەسـت. ئاسنبەسـت كـە جلوبەرگی پێدا هەڵدەواسـن./ بەرگهەڵواس/ هەڵواسە.

(مَشْجَبُ الاسلِحَة): جبەخانە.

(اَلشَجْباء): كوندەی ئاو.

شجر: ١-(شَجَرَ-الشَجَرَةَشَجْراً): پەلەشۆڕەكانی درەختەكەی هەڵبڕی/ بەرزكردەوەو بەستی.

(شَـجِرَ- الرَجُلُ. شَـجَراً): كۆمەڵی پیاوەكە زۆر بوو.
(شَـجَّرَ- النَّباتُ): ڕووەكەكـە یان نەمامەكە بوو بە درەخت.
(-المَكانَ): شـوێنەكەی كـرد بـە درەخت/ درەختـی زۆری لە شـوێنەكەدا ڕواند (ئەمە تازەگەرییە).
(شـاجَرَ-تِ الماشِـیَةُ شِـجاراً ومُشـاجَرَةً): لە بـێ پـاوەن و ئاڵف ئاژەڵـەكان لق و گەڵای درەختەكانیان ڕنیەوەو خواردیان.
(-الماشِیَةَ): ئاژەڵەكەی لەوەڕاند.
(أشْجَرَ- المَكانُ): شوێنەكە درەختی لێڕووا.
(الشَجَر (ج) أشجار وشَجْراء): درەخت/ دار.
(شَـجَرَة): درەختێك/ دارێك (ج). شَجَرات: ١-ڕووەكێـك كـە قەدیهەبێـت و لەسـەر قەد هەسـتێت ٢-(ن) ڕووەكێكـە دارینەیـە بەرزدەبێتەوەكۆمەڵێكی دارستان پێكدەهێنێت هەموو جۆرە درەختێك دەگرێتەوە پسپۆڕان بە دو بەشیەوە دەكەن.
(الراتینجیّات أو الأشـجار دائِمَةُ الخَضْرَة): درەختە هەمیشە سەوزەكان.
(المُحاوات أو الأشـجار التي يَسْقُطُ ورقها في الشـتاءِ): ئەو درەختانەی كە زستان گەڵایان هەڵدەوەرێـت زۆر جـۆری درەخت هەیە كە لە دەرەوەی دارسـتانەكانن یـان بۆ بەرەكەی دەروێنرێن یان بۆ جوانیی یان بۆ كەڵكیتر.

(شَـجَرُ المَطّاط) (ن): درەختی لاسـتیك كە لـە بنچینـەدا هـی ئەمەریكای باشـورە هی (بەرازیل و گویان) زۆر بەرزدەبێتەوە. ئەمڕۆ لـە وڵاتـە گەرمەكانـدا زۆر دەروێنرێت بە تایبەتـی لە وڵاتانێك كە دەكەونە باشـووری خۆرهەڵاتی ئاسـیا بۆ شـیلەكەی كە دەكرێت بە لاستیك.
(شَـجَرُ الخُبز) (ن): درەختی نان درەختێكە لە مالیزیـاو تاهیتی دەروێـت بەرێك دەدات كـە نیشاسـتە دارەو گەورەیـە بـە لێنراوی دەخورێت و وەك نانیش دەخورێت.
(شَـجَرَةُ النَسَـب): درەختـی/ ڕەچەڵەكـی باووباپـیر، كـە لـە باپـیرە هەرە گـەورەوە دەستپێدەكات بۆ نەوەكانی بەرە لە دوای بەرە بەو شێوەیە تا دەگاتە دواییەكان.
(شَجَرَةُ الزَنْبَق) (ن): درەختی شلێر. ڕەگەزە درەختێكە گوڵەكەی جوانە كە لە شێوەی گوڵە خوزامەیە لە ئاسیاو ئەمەریكادا دەروێنرێت. توێكڵەكەی بـۆ بەهێزكـردن و ورياكردنەوە باشە.
(شَـجَرَةُ الحیاة وشَـجَرَةُ مَعرِفَةِ الخَیر مِنَ الشَّر): درەختی ژیان و درەختی جیاكردنەوەی چاكـە لە خراپە، ئـەو درەختەیە كە خودای مەزن بە ئادەمی وت كە لە بەهەشتدا بوو لەو درەختە مەخۆ.
("فُلان شَـجَرَةُ الخَـیر"): فیسـار درەختی

خێروچاکەیە واتاکەڵکبەخشە.
(اَلشَّـجَرَ الملعونـَـةَ) (ن): درەختـی زەقـوم (درەختێکە تاڵەو بۆگەنـە جەهەنەمییەکان لە جەهەنەمکدا بەرەکەی دەخۆن.
(اَلشِجَر= الشَجَر): درەخت.
(اَلشَجْرَة): ١-جارێك هەڵنانی پەلە شۆڕەکانی درەخت ٢-جارێك یاریدەدان.
(مَكانٌ شَـجِر وشَـجِیر واَشْـجَر (م) شَجِرَة وشَـجِیرَة وشَجْراء): شـوێنێکی پڕ درەخت/ بەدرەخت داپۆشراو/ دارستان.
(الشجراء): جەنگەڵ/ بێشەلان/ چڕە دارستان بەرامبەرەکـەی: (المَرْداء): خاکی ڕووتەن کە درەختی هیچ پێوە نەبێت.
("قَطعـتُ كُلَّ شَـجَراءِ ومَـرداءٍ"): هەموو دارستانەکانو زەویە ڕووتەنەکانم بڕی.
(اَلشَجّار (ج) شَجّارون): زانای درەختناس.
(اَلمَشْـجَر (ج) مَشـاجِر): شـوێنی لێڕوانی درەخت.
(مَـكانٌ مُشْـجِرٌ (م) مُشـجِرَةٌ): دارسـتان/ شوێنێکی پڕ لە درەخت/ جەنگەڵ.
(ثَوبٌ مُشَـجَّر): بەرگێك کـە نیگارو وێنەی درەختی لەسەر بێت.
(كتابَة مُشَـجَّر): نووسـینی چینیەکان کە وەك درەخت بەیەکدادەچێت.
٢-(شَجَرَ- بَينَهُم أمرٌ شَجْراً وشُجوراً): لەسەر کارێك تێکچوونو بەگژ یەکداچوون.

("شَـجَرَ مابَينَهُــم"): نێوانیـان تێکچـوو/ بەیەکدا هەڵپڕژانو کەوتنە شەڕو بنار.
(شَـجَرَ- الرَجُلَ بالرمح شَـجْراً): نێزەی بە پیاوەکەدا کرد.
(شـاجَرَ- هُ شِـجاراً ومُشـاجَرَةً): لەگەڵیدا کەوتە شەڕو بنار/ بەگژیداچوو.
(تَشـاجَرَ- القَـومُ): بـە گـژ یەکداچوونو جنگیـان دایە یـەك (وەك درەخـت پەلیان لەیەك ئالآند).
(تَشاجَروا بِالرماح): بە نێزە لەیەکبەربوون/ بەیەکیانداکرد.
(إشْتَجَرَ-القَومُ= تَشاجَروا): بە گژ یەکداچوون.
(اَلشَجْر (مص) (ج) اَشْجار وشُجُور وشِجار): کارێـك کـە لەسـەری ناکۆکـبنو بەهۆیەوە لەسەری بەگژیەکدا بچن.
(رِماحٌ شِواجِر): ڕمبارانو هاویشتن/ لە هەموو لایەکەوە نێزەپێداکردن/ نێزەبەیەکداچوون.
٣-(شَـجَرَ- الشَـيءَ. شَـجْراً): ١-شـتەکەی بەستەوە.
(-البَيتَ): کۆڵەکەکەی بەر خانووەکەدا.
(-النَبـاتَ): پەلـە شـۆڕەکانی ڕووەکەکەی هەڵنا.
(شَجَّرَ- النَخلَ): هێشـوەکانی دارخورماکەی خستە سەر پەلەکانی تا نەشکێن.
(تَشاجَرَ- الشيءُ): شتەکە بەیەکداچوو.
(إشْـتَجَرَ- الرَجُـلُ): پیاوەکە دەسـتی ژێر

چەناگەیناو ئاشنیشکی خستە سەر زەوی.
("باتَ مُرتَفِقاً مُشتَجِراً"): شەو مایەوە دەستی لەژێر چەناگەیداو لەسەر ئانیشکی.
اَلشَجْر (ج) اَشجار وشُجُور وشِجار: ژێر چەناگە.
(اَلشَجْرَةُ): خاڵێکی بچووك کە لەسەر چەناگەی منداڵ دەبێت.
(اَلشَجار): ١-داری کەژاوە ٢-باربەستێك کە لە کەژاوە بچووکترەو سەر بەرەڵایە.
(اَلشِجار= اَلشَجار): داری کەژاوە.
(اَلشِجار (ج) شُجُر): ١-داری پشتکۆڵی دەرگا ٢-داری سەربیر.
(اَلمَشجَر (ج) مَشاجِر): تەختەی کەژاوە کە باربەستێك کە لە کەژاوە بچووکترەو سەربەرەڵایە.
(اَلمِشجَر (ج) مَشاجِر): ١-المَشجَر ٢-داربەست یان ئاسنبەست بۆ جل پێداهەڵواسین.
٤-(شَجَرَ- فُلاناً. شَجْراً): فیساری (پەرکرد/ وەلانا/ لاداو دەستی نایە بەر) بەری لێگرت.
(اِشْتَجَرَ- نَومُهُ): خەوی لێزڕا/ خەو لە چاوی فڕی.
(انشجر نومه): خەولی لێ زڕا..
(اَلشَواجِر): ١-ڕێگرەکان/ بەربەستەکان ٢-خەریککەرەکان/ دەستگرتووەکان/ مرۆڤو حوشتر.
(اَلشَجیر): نامۆ/ نەناس‌و لاوەکیی.

٥-(شَجَرَ- فَمَهُ. شَجراً): دەمی بە چیلکەیەك کردەوە.
(-الدابَّةَ): لغاوی چوارپێکەی توند ڕاکێشا بوەستێت واتا دەمیپێکردەوە.
(اَلشَجْر (ج) اَشْجار وشُجُور وشِجار): دەم یان نێوان مەلاشوو و زمان.
(اَلحُروف الشَجَرِيَّة): ئەو پیتانەن کە ڕاستەوڕاست لە دەمەوە دێتە دەرێ ئەوانەیش (ش. ض. ج) ن دەیشڵێن (ش. ج. ق. ك. ي)ن.
(اَلشِجار (ج) شُجُر): بەلامك/ چیلکەیەکە دەکرێتە دەمی کارەوە تا دایکەکەی نەمژێت.
٦-(اِشْتَجَرَ- الرَجُلُ): ١-پێشکەوت/ کەوتە بەرەوە ٢-سەربەستانە خێرا ڕۆیشت.
(اِنْشَجَرَ): سەربەستانە خێرایکرد.
٧-(اَلشِجار (ج) شُجُر): نیشانەیەکی حوشترە تا بناسرێتەوە.
(اَلشَجیر): ١-شمشێر ٢-هاوڕێی/ هاوەڵی (خراپ/ ناتەواو).
شجع: ١-(شَجُعَ. شَجاعَةً): ئازاد بوو/ دلێر بوو/ بوێرو بێباکبوو/ چاونەترسبوو/ نەبەرد بوو/ دلاوەر بوو.
(-ەُ): لەو ئازاتر بوو.
(شَجَّعَ- ەُ): دڵی قایمکردو ورەی نایە بەرو چابوکیکرد.
(-ەُ علی الأَمرِ): بۆ کردنی کارەکە بە

زاتيكردو ورەى نايە بەرو تێزيكرد.
(شـاجَعَ- هُ): لـه دلاوەريدا بەزانـدى/ لەو نەبەردتر بوو.
(تَشَـجَّعَ): ١-ئـازاو دلێـر بـوو/ وێـراى‌و پركێشيكرد ٢-خۆى بە ئازا پيشاندا.
(اَلشُـجاع والشَـجّاع والشِـجاع (ج) شُجعان وشِجعان وشِجاع وشُـجَعاء وشُجْعَة وشَجْعَة وشِجْعَة وشَـجَعَة): بوێرو پركێش/ دلْقايم/ چاونەتـرس لە تەنگانەو مەترسـيدا/ دلێر/ ئازا/ نەبەرد/ دلاوەر/ چاوقايم/ جەربەزە.
(اَلأَشْـجَع (م) شَـجْعاء (ج) شُـجْع): ١-دلێرتر/ ئازاتر/ چاوقايمتر/ جەربەزەتر ٢-شێر ٢-حوشترى پێشەنگ.
(اَلشَجِع= الشُجاع): دلێر.
(اَلشَـجيع (ج) شُـجْعان وشِـجاع وشُـجَعاء وأَشْـجِعَة (م) شَجيعَة (ج) شَـجائِع وشِجاع وشُـجُع= الشُـجاع): ئازا/ بەجـەرگ/ دلێر/ دلاوەر/ نەبەرد.
(اَلشَـجاعَةُ) (مص): ئازايەتيـى/ بوێريى‌و دلْقايميى لـە تەنگانەو مەترسـيدا دلێريى/ چاوقايمى.
٢-(شَجِعَ. شَجَعاً): درێژ بوو.
(أَشْجَع (م) شَجْعاء): درێژتر/ بەبالآتر.
(رجُـلٌ شَـجْعَةٌ وشُـجْعَةٌ): پياوێكى درێژى بەشۆكاو.
(اَلأَشْجَع): ١-درێژتر/ درێژ.
(اَلشَجِع): حوشترى شێت‌و وێت.
(جَمَلٌ شَجِعُ القَوائِم): حوشترێكى پێئازا.
٣-(اَلشُجُع (ز): رەگ‌و ريشەى درەخت.
(رَجلٌ شَجْعَةٌ وشُـجْعَةٌ): پياوێكى لاكەوتەى زيرەكردوو/ زۆرترسنۆك.
(اَلشُـجَاع والشِجَاع (ج) شَـجْعان و شِجْعان وأَشْجعَة) (ح): جۆرە مارێكە.
(اَلأَشْجَع) (ح): ١-جۆرە مارێكە ٢-رۆژگار.
(اَلأَشْـجَع والإِشْـجَع (ع ا) واحد الأَشاجِع): بنى پەنجەكان كە بە دەمارى پشتى دەستەوە دەنووسێت يان رەگە ديارەكانى پشتيدەستە.
(اَلمُشْـجَع): پەتيارە/ شـێتى تـەواو بەرەلآ/ بەتەرِيى.
شجم: (اَلشَجَم): فەوتان/ لەناوچوون.
(اَلشُـجُم): ١-درێژانـى بـەد ٢-زۆرزانان يان جورتومو بەلآ.
شـجن: ١-(شَـجِنَ وشَجُنَ شَـجَناً وشُجُوناً): داخيخوارد/ پەژارە دايگرت/ خەفەتبار بوو.
(شـاجن): خەفەتبـار/ پەژارەگرتـوو/ داخلەدڵ.
(شَـجَنَ- هُ): خەفەتيدايـە/ داخـى كـردە دڵيەوە/ دڵگيريكرد.
(-تِ الحَمامَة. شُجوناً): كۆترەكە بە سۆزەوە گماندى خەفەتيباراند.
(شَجَّنَ- هُ): خەفەتيدايە/ داخيكردە دڵيەوە.
(أَشْـجَنَ- هُ): دڵگيريكـرد/ جەخـارى كردە

دڵیەوە/ داخیدایە/ خەفتباریکرد.
(تَشَجَّنَ): خەمیخوارد/ پەژارەگرتی.
(-الأمرَ): بە داخەوە کارەکەی یادکردەوە.
(اَلشَجَن) (مص) (ج) شُجُون واَشجان):
١-خەفەت/ داخ/ خەم/ پەژارە/ ناسۆر/ جەخار ٢-مەراقو حەزی دەروون.
٢-(اَشْجَنَ- الكرمُ): مێوەکە پەلی ئاڵاندە یەك.
(تَشَجَّنَ الشَّجَرُ): درەختەکە پێچی خوارد.
(اَلشَجن (ج) شُجُون والشاجِنَةُ (ج) شَواجن):
ڕێی ناو دۆڵ یان ڕێی بەشی سەرەوەی دۆڵ.
اَلشَجَن (ج) شُجُون واَشجان والشَجْنَة والشِجْنَةُ والشُجْنَة (ج) شِجْن وشُجْن وشِجْنات وشُجْنات وشُجَنات): ١-(لقی/ پەلی/ چلی) تێکئاڵاوی لێکئاڵاوو هەڵزناو ٢-پەلی/ لکی هەموو شتێك.
("الحَديثُ ذو شُجون"): باسەکەو قسەکە پەلی ئەملاولای زۆرلێدەبێتەوەو مرۆڤ بەملاولادا بەکێشدەکات.
٣-(تَشَجَّنَ): جووڵا/ بزوا.
٤-(اَلشِجْنَةُ (ج) شِجْن وشُجْن وشِجْنات وشُجْنات وشُجَنات): لمیەکپچرانی شاخ، درزی شاخ/ شەقبوونی شاخ.
شجا: ١-(شَجا واَشجی- الرَجُلَ. شَجْواً واِشجاءً) (ضد): ١-خەفەتی بە پیاوە خوارد/ داخی کردە دڵیەوە ٢-هەوەس پێپەیداکردو خستیە گۆرانی ٣-وروووژاندی ٤-دڵیتەنگکرد.

(شَجِيَ. شَجاً): خەفەتیخوارد/ دڵگیر بوو.
(-بِالشَجا): پەژارەو مەراق گەرووی هێنایەوە یەك.
("عَلَيْكَ بِالكَظْمِ وإنْ شَجِبْتَ بالعَظْمِ"): ڕقو قینەکەت بخۆرەوە ئەگەرچی وەك ئێسقان لە گەرووت بگیرێتو گەروت بێنێتەوە یەك.
(تَشاجی= تَحازَن): خۆی بە خەفەتبار نیشاندا.
(اَلشَجا): ١-مەراق ٢-خەفەت، دڵگیریی/ جەخار ٣-ئەوەی لە گەروودا بگیرێت وەك پاروو، ئێسقانو شتیتر.
(اَلشَجْو) (مص): ١-مەراق ٢-داخ/ خەم/ پەژارە ٢-چینێك گریان.
("بكی فُلانٌ شَجْوَةً): فیسار چینێك گریان.
(بَكَتِ الحَمامَةُ شَجْوَها"): کۆترەکە ناڵەو سۆزەکەی گماند.
(مَفازَةٌ شَجْواء): بیابانێکی وشکی لێدەرچوونی پێداڕۆیشتنی گران بێت کە خەڵك بە دەستیەوە مەراق بخۆن.
(اَلشَجي والشَجِيّ (م) شَجِيَة وشَجِيَّة):١-خەفەتبار/ دڵ پڕ لە جەخار/ خەمبار ٢-دڵ پڕ لە مەراق.
(شَجُوِي): مەراقاویی/ خەمناك.
٢-(شَجِيَ- الغَريمُ عنهُ شَجاً): وامۆرگرەکەی لێدوورکەوتەوەو ڕۆیشت.
(اَشجی- الغَريمَ أَو السائِلَ): ئەوەی وامۆرگرەکەیان سواڵکەرەکەی پێ قایلبێت

دایەو ڕۆیشت.

(اَلشَجو): پێداویستی.

(لَهُ عِندي شَجوٌ"): شتێکی پێویستی لای من هەیە.

شحّ: ١-(شَــحَّ- بالشَّيءِ وعلى الشَيءِ. شَحًّا و شِحًّا وشُــحًّا): چرووکیی لە شــتەکەدا کرد/ دەستی پێوە لەرزیو کەمیدا.

(شَــحَّ ماءُ الينبوع أو مــاءُ النَّهرِ) (عامية): ئاوی کانیەکە یان ئاوی ڕووبارەکە کەمیکرد.

("أيامُ الشَّحايح") (عامية): ڕۆژانی کەمبوونی ئاو لە پایزدا دەبێت.

(شاحَّ-بالشيءِ على فُلان): لە دانی شتەکەدا درێخیــی لــە فیســار کــرد/ چرووکیکــردو کەمیدایە.

(تَشاحَّ- القَومُ على الأمرِ وفيهِ): لە کارەکەدا خوێشگەل درێخییان لەیەککردو چرووکییان لەگەڵ یەککرد.

(اَلشَــحّ) (مص): چــرووك/ ڕژد/ پیســکە/ ڕەزیل.

(اَلشَــحَّاح): چرووك/ ڕژد ٢-دەســتقووچاو/ بەرچاوتەنگ.

(اَلشَــحاح- مِنَ الأَرضِ): زەوییەکی ئاوهەڵمژ کە تــا زۆر نەبارێــت بەســەریدا باراناوەکە ناڕوات.

(زَندٌ شَــحّاح): چەرخێك کــە ئاگرنەکاتەوە (وەك چروکی بکات).

(ماءُ شَحَّاح): ئاوێکی کەم.

اَلشَــحيح (ج) شِــحاح واَشِحَّة واَشِــحَّاء (م) شَحيحَة (ج) شَحائِح): ١-چرووك/ ڕژ ٢-گیر/ بەچاوتەنگ.

(إبلٌ شَــحائِح): حوشــترگەلێکی کەمشــیر/ کەمدادەر/ کەمشیردەر.

٢-(شَــاحَ- هُ. مُشــاحَةً): کەوتە مشــتومڕو سەرسەختی لەگەڵیداونەیاریکرد.

("لامَشاحَةَ في الأَمرِ"): کارەکە دیارو چەسپاوە مشتومڕو هاتوهاواری ناوێت.

(تَشــاحَ- الخَصمان في الجَدَلِ): دوو نەیارەکە کەوتنە مشتومڕو هەریەکە دەیویست ئەویتر ببەزێنێت‌و خۆی سەرکەوێت.

(تَشاحا- على الشيءِ): هەریەکەیان دەیویست شتەکە بۆ خۆیبێت.

٣-(شَحْشَحَ- البَعيرُ): حوشترەکە هەردەیبۆڕاند.

(-الصُرَدُ): سیسرکەکە هەر زیکەزیکیبوو.

(-الطائِرُ): باڵندەکە خێرا فڕی.

(-مِنهُ): لێیکەوتە پاڕێزەوە.

(اَلشَحْشَــحَ): ١-بیابانێکی وشــکی بەرفراوان ٢-پیاوی ئــازا/ بەجەرگ ٣- پیــاوی مەرد کە ڕقی لە شــتی نابەجێ ببێتەوە یان دڵپیس ٤-وتاربێژی زمانتیژو زمانپاراو.

(اَلشَحْشــاح): ١-چرووك ٢-کەمفەڕ/ کەمخێر ٣-بەدڕەوشــت ٤-هەتــەر لەســەر شــتێك‌و بینگرتوو پێوەی.

(اَلشَّخْشَـحان): ١-چـرووك/ رژد ٢-دڵپیـس ٣-بالآبەرز/ درێژ.
(اَلْمُشَخْشَح والمُشَخْشِح): کەمخێر/ کەمفەر.
شحب: (شَحَبَ وشَحُبَ وشُحِبَ- لونُه. شُحُوبَةً وشُـحُوباً): لە برسـاندا یان بە نەخۆشی یان لەبەر هەر هۆیەکیتر ڕەنگی هەڵبزڕکاو گۆڕا/ ڕەنگپەڕی.
(اَلشـاحِب) (فا): لاواز/ چرووساو یان ڕەنگ هەڵبزڕکاو، ڕەنگپەڕیوو ڕەنگزەرد.
(شاحِبُ الجسم): لەشتێکچوو.
شحث:: (شَحَثَ- المُدیَةَ شَـحْثاً): کێردەکەی دەمە زەرد کردەوەو تیژکرد.
شحج: (شَـحَجَ وتَشَـحَجَ- البغلُ أو الغُرابَ. شحیجاً وشُـحاجاً وشَـحَجاناً وتَشْـحاجاً): ئێسـترەکە لوشـکاندی یـان قەلەڕەشـکەکە قیراندی یان دەنگیان گڕ دەرچوو.
(شُحاجُ وشَـحیجُ البَغلِ أوِ الغُرابِ): لوشکەی ئێسترو قیرەی قەلەڕەشکە.
(اَلشَّحَّاج والشاحِج) (ح): کەرەکێوی.
(بَنـاتُ شَـحَّاج وبَناتُ شـاحِج) (ح): گەلە ئێستر.
(اَلشَواحِج) (ح): قەلەڕەشکەکان.
(اَلمِشحَج = الشَحَّاج): کەرەکێوی.
شحذ: ١-(شَـحَذَ- السِـكِّینَ ونَحوَهُ. شَحْذاً): چەقۆکەو شتی لەو بابەتەی تیژکرد.
(سـكینٌ شَـحُوذ وشَـحیذ): چەقـۆی تیژ/ تیژکراو.
(شَـحَذَ- الجُوْعُ مِعدَتَهُ): برسێتیی ئاگری لە گەدەی بەرداو تێژی خوارنیکرد.
(-هُ ببَصَرِهِ): تیژچاوی تێبڕیو تەماشایکرد.
(-الشَـيءَ): شـتەکەی ڕووتکـرد/ توێکڵـی شتەکەیگرت.
(-فِي التَسَـوُّلِ): سـواڵێکی گەرمیکردو تیایدا پێیداگرت.
("هُـوَ یَشْـحَذُ النـاسَ"): دەرۆزەیکـردو بەهەتەرەوە سەری کردە سەرخەڵك.
(-الدابَّةَ): تیژ ولاخەکانی لێخوڕی.
(-هُ): دەریکرد.
(شـاحَذَ- هُ): ١-نامەی لەگەڵـدا گۆڕییەوە ٢-لەتیژکردنی شمشێرو شتیتردا وەك ئەو بوو.
(أشْحَذَ- السِكینَ): چەقۆکەی تیژکرد.
(تَشَحَّذَ- هُ): دەریکرد.
(- الرَجُلُ): پێی لە دەرۆزەکردنەکەیدا داگرت.
(اَلشَـحَّاذ (ج) شَـحاحِذَة وشَـحَّاذون): دەرۆزەکـەر/ سـواڵکەر (لـە چاوتێبڕیـنو تەماشـاکردنی خەڵکـەوە وەرگـیراوە یان لە تیژکردنی چەقۆوە).
(اَلشِحَاذَة): دەرۆزەکردن/ سواڵکردن.
(اَلشَـحْذان والشَـحَذان): ١-برسـی ٢-لێخوڕ ٣-لەشسووك لە هەڵسوکەوتیدا.
(رَجُلٌ شُحْذُوذ): پیاوێکی هەڵەشەی بەجرتو فرت/ توندوتیژ.

(ٲلمِشـــحَذ): ١-تيژكـــەرى تيــغ وەك بربەندو هەسان ٢-لێخورى قوشقيى توندوتيژ.
(ٲلمِشحاذ (ج) مَشـــاحيذ): گرد يان لووتكەى تيژى شاخ.
(ٲلمَشـــحَذَة): ١-هۆى تيژكردن ٢-هۆى هاندانو هەڵچوونو هەتەربوون.
("هذا الكَلام مَشْـحَذَةٌ لِلفَهْمِ"): ئەم قسەيە هۆى باشكردنو تيژكردنى لێتێگەيشتنە.
٢-(ٲلشَـحَّاذ) (طب): سيچكەسلاوەى پێلووى چاو.
شحر: ١-(شَحَرَ. شَحْراً): دەميكردەوە.
٢-(ٲلشَحر) (مص):١-ئاوەرۆ ٢-ئاوەندى دەرە/ دۆڵ.
(ٲلشَحْر والشِّحْر): رووبارى گەورە.
(شَــحْرُ وشِــحرُ عمــان): رۆخــى دەريا لە عومانەوە تا عەدەن.
(ٲلشِحْرَةُ): روبارى تەسك.
(ٲلشَــحَّار) (عنــد العامــة): ١-زەوييەكــى كانئاگريــن يــان زەوييەكى لماوى ٢-رەشــيى دووكەڵ.
(شَحَّرَ- هُ فَتَشَحَّر) (عامية): رەشيى دووكەڵى تێهەڵسوو ئيتر دووكەڵاويبوو.
(ٲلشِحتار) (سريانية): رەشى دووكەڵاويبوو.
(ٲلشُـــحرور (ج) شـــحارير أو الشَحْوَر) (ح): ريشـۆڵە. باڵندەيەكە لــە چۆلەكە گەورەترە دەنگخۆشە دەنوكى زەردەو درێژ.

(ٲلمَشـــحَرَة): كوورەى خەڵووز/ ئەو شوێنەى خەڵووزى لێدروستدەكەن.
شحز: (شَحِزَ. شَحَزاً): ترساو تۆقىو پەنايبرد/ هانايبرد.
شحص: (ٲشْحَصَ- هُ): ماندوويكرد.
(-هُ مِنَ المَكانِ وشَــحَّصَهُ عَنهُ): لە شوێنەكە دەريپەڕانــدو دووريخســتەوە بــارى پێكرد/ گوريزى پێكرد.
شــحط: (شَــحَطَ-الإناءَ. شَــحْطاً وشَــحَطاً وشُحُوطاً ومَشَــحَطاً): دەفرەكەى/ قاپەكەى لێوانلێو، پركرد.
(-اللبنَ): ئاوى زۆرى كردە شيرەكەوە.
٢-(شَــحَطَ- فُلانــاً. شَــحْطاً وشَــحَطاً وشُــحُوطاً ومَشــحَطاً): پێش فــلان كەوتو لێيدووركەوتەوە.
(-هُ) (عامية): دەريكرد.
(-المَكانُ): شوێنەكە دوور بوو.
(شَحِطَ- المَكانُ شَحَطاً): شوێنەكە دوور بوو.
(ٲشحَطَ- هُ): دووريخستەوە.
(ٲلشَحْط والمِشْــحَط): كۆڵەكەيەكــە دەدرێتە بەر مێو تا لە زەوى بەرزبێتەوە.
(ٲلمَسْمُوك) (عامية) = (المِشحَط)
(مَنزِلٌ شاحِط): هەوارێكى دوور.
(ٲلشَحَّاط): دوور.
(شَواحِطُ الأَودِيَة): دۆڵە دورەدەستەكان.
(ٲلشَوحَطَةُ): ئەسپى درێژ.

٣-(شَـحَطَ-تِ العَقْـرَبُ الرَجُـلَ. شَـحْطاً وشَحَطاً وشُحُوطاً ومَشْحَطاً): دووپشكەكە بە پیاوەكەیەوە دا.

(-الجَمَلَ): حوشترەكەی سەربڕی.

(شَـحِطَ- الجَمَلَ. شَـحَطاً): حوشـترەكەی سەربڕی.

(شُـحِطَ- بِالدَّمِ): خوێناویبـوو و خەڵتانی خوێنبوو.

(شَحَّطَ- هُ): خەڵتانی خوێنیكرد.

(تَشَحَّطَ- بِالدَّمِ): خەڵتانی خوێنبوو/ تیایدا گەوزاو لە خوێن هەڵكێشرا.

(اَلشَـحْط) (مـص): لـە خوێندا گـەوزانو خەڵتانی خوێنبوون.

٤-(شَحَطَ- هُ علی الأَرضِ شَحْطاً) (سريانية): بەسەر زەویدا بەكێشیكرد.

(-عـودَ الثِقـابِ): دەنكـە شـقارتەكەی داگیرساند.

(اَلشَحْطَةُ والشَحِّيطَةُ): دەنكە شقارتە.

(اَلشَـحَّاطة) (عامية): سۆل كە لە ماڵاندا لە پێدەكرێت.

٥-(شَحَطَ- الطائِرُ. شَحْطاً وشَحَطاً وشُحُوطاً ومَشْحَطاً): باڵندەكە ڕیقنەیكرد.

(اَلشَحْط): ڕیقنەی باڵندە.

٦-(الشاحُوطَة) (ب): ١-چەكوشی نەقاری ٢-(عند العامية): خێرا هەناسەدانو خرەخری لە گیانكێشاندا دەنگیدێتو دەبێت.

شحك: (شَـحَكَ- الجديَ شَـحكاً): بەلامكی خسـتە دەمی كارەكەوە تا دایكـی نەمژێت/ بەلامكی كارەكەیكرد.

(اَلشِـحاك): بەلامك/ چیلكەیەكە دەخرێتە دەمی كارەوەو بە شـاخەكانیەوە دەبەسترێت بۆ ئـەوەی دایكـی نەمژێت، ئەگەر شـاخی نەبوو پەتەكە بە ملیەوە دەبەسترێت.

شحل: (شَـحَّلَ- الكَرْمَ) (عامية. سريانية): مێوەكەی هەڵپاچی.

فَضيحها (قَضَبَ): مێوەكەی هەڵپاچی.

شحم: ١-(شَحَمَ- هُ. شَحْماً): بەزی دەرخوارددا.

(شَـحُمَ. شَـحامَةً): بـەزی (زۆر بـوو/ زۆر گرت).

(شَحِمٌ): لەش چەورو بەزدار.

(شَحِمَ. شَحَماً): حەزی لە خواردنی بەزكرد.

(شَحِمٌ): بەزو چەوریخۆر.

(شَحِمَ- تِ الناقَةُ شُحوماً): مێحوشترە لەڕەكە قەڵەو بوو بەزی زۆر گرت.

(شَـحَّمَ- القَومَ): بەزو چەوریـی دەرخوارد دان.

(اَشْحَمَ): بەزی زۆرگرت.

-القَومَ): بەزی دەرخوارد دان.

(اَلشَّحْم): بەز.

(شَحْمَة): پارچە بەزێك.

(اَلشاحِم): بەزفرۆش.

("رَجُلٌ شـاحِمٌ لاحِمٌ"): پیاوێكە هەر غەزو

بەزمو گۆشتنە یان بەزو گۆشتو دەرخواردی خەڵکدەدات.

(اَلشَحّام): ١-بەزفرۆش ٢-کەسێکە بەزو گۆشت زۆر دەرخواردی خەڵکدەدات.

(اَلشَحْمَةُ): پارچە بەزێك.

(شَحْمَةُ الأَرض) (ن): دوومەڵان.

(-العَينِ): گلێنەی چاو.

(-الأُذُن) (ع ا): پەرەکەی گوێ کە گوارەی پێوە دەکەن.

(-الرّمان): پەرەکەی هەنار کە توێژێکی زەردەو تەنك لە نێوان دەنکەکاندا دەبێت.

(-المَرْجِ): گوڵە هێرۆ کە گوڵەکەی سپی یان ئاڵە بە وشکی دەکوڵێنرێت بۆ سەرماو کۆکەو هەڵامەت یان بۆ گەدەباشە.

(الشَّحِم): بۆڵە تریی کەمئاو.

(اَلشَحَم): بووەی گۆراوی لە خۆبایی‌و لووتبەرز.

(اَلشحيم): قەڵەو/ پڕ غەزوبەز.

(اَلمُشَحَّم والمَشْحُوم): زۆر قەڵەوو بە غەزوبەز.

(-) (عامية): بەری پڕناووك‌و ناوکپتەو.

(اَلمُشَحَّمْ والمَشحُوم): بە بەز دروستکراو.

٢-(اَلشَحيم والشَحِيمَة) (سريانية): کتێبی سڵاوات لە لای سریان‌و مارۆنییەکان.

الملحق:

شَحَّم: (اَلتَّشحيم): ڕۆنکردنی مەکینە. چەورکردنی شوێنی بەریەککەوتنی پارچەکانی مەکینە.

(اَلمَشحَمَة (ج) مَشاحِم): شوێنی بەکبەرکەوتن لە مەکینەدا کە چەور دەکرێت.

("مَشاحِمُ سَيارَة"): شوێنی چەورکردنی/ ڕۆنکردنی ئۆتۆمۆبیل.

(اَلمِشحَمَة (ج) مَشاحِم): ئامێری چەورکردەی ئاژۆتە لە هەڵسوڕێن‌و تەوەرەی پێچکە بۆ ئاسانسووڕانەوەیان‌و گێڕانیان‌و کارپێکردنیان.

شحن: ١-(شَحَنَ- السَفينَةَ شَحناً): پاپۆڕەکەی پڕکرد/ بارکرد.

(-المَدينَةَ بالخَيلِ): شارەکەی پڕ لە ئەسپسوارکرد.

(أشْحَنَ- المَكانَ): شوێنەکەی پڕکرد.

(اَلشَحن (مص) عِندَ البَحريَّة وشركات سكك الحَديد وأَصحاب السَيارات الكَبيرَة): ئەوەیە پاپۆڕو شەمەندەفەرو ئوتومبیلی گەورەی پێ باردەکرێت‌و پڕدەکرێت.

(سَيَّارَةُ الشَّحن): لۆریی/ لۆریی زلە/ ئوتومبیلی باریی کە کەلوپەلی لێباردەکرێت‌و پێدەگوێزرێتەوە.

(اَلشِحْنَة (ج) شِحَن): ١-باری پاپۆڕو شتیتر ٢-دەستەیەك ئەسپ ٣-ئالیکی شەوو ڕۆژێکی چوارپێ.

(شِحنَةُ البَلَد): پۆلیسی وڵات‌و شار.

(مَركَـبٌ شـاحِن): ئوتومبيلـى بارهەڵگرى باركراوو پڕ.

(الشـاحِنَة (ج) شـاحِنات مِن قِطار سـكة الحديد): فارگۆنى شەمەندەفەرى بار.

(الشـاحِنَة مِن القِطـارُ الكهربائي= حافلة الركاب): فارگۆنى سەرنشين كە كورسى تێدايە بۆ سەرنشينەكان كە تيايدا دادەنيشن.

٢-(شَحَنَ- الرَجُلَ شَحْناً): ١-پياوەكەى دەركرد ٢-دووريخستەوە.

(شَـحَنَ وشَـحِنَ- تِ الـكِلابُ): سـەگەكان نێچيرەكەيان راوناو نەيانگرت.

٣-(شَـحِنَ- عَلَيهِ. شَـحَناً): رقى لێهەڵگرت/ لێيپڕبوو.

(شاحَنَ- هُ): رقەبەرايەتى لەگەڵدا كرد.

(تَشـاحَنوا): رقەبەرايەتيـى يەكتريانكرد/ رقيان لەيەكبووەوە.

(الشَحْناء): دوژمنكاريى‌و دڵپڕ لەقينبوون.

(الشِحْنَةُ (ج) شِحَن): دوژمنايەتى.

(عَدوّ مُشاحِن) (فا): دوژمنێكى دڵ پڕلەقين، دوژمنێكى سەرسەخت.

٤-(أشـحَنَ- السَيفَ) (ضد): شمشێرەكەى بە كێلانەكەيدا كرد/ شمشێرەكەى هەڵكێشا.

(-لهُ بِسَـهم): تيرێكى بۆ خستە كەوانەكەوە تێيبگرێت.

(-الصَبـيُّ): منداڵـە بچووكەكـە/ كۆرپەكە خەريكبوو بگرى.

شَحا: (شَـحا- الرَجُلُ. شَحْواً): ١-دەميكردەوە ٢-هەنگاوى گەورەينا/ هەنگاوەكانى گەورەتر كرد.

(-اللِّجـامُ فَـمَ الفَـرَسِ): لغاوەكـە دەمـى چارەوێكەيكردەوە.

(-الفَمُ): دەمەكە كرايەوە.

(أشحى- فاهُ): دەميكردەوە.

(شَحَّى- فُوهُ: تَشحِيَةً): دەميكرايەوە.

(تَشَحَّى- عَلَيهِ): زمانى (لێكردەوە/ لێدرێژكرد).

(الشَحا): هەموو شتێكى فراوان.

(الشَحْو): بۆشايى ناوەوە.

(الشَـحْوَة): ١-جارێـك بۆشـكردن ٢-جارێك هەنگاو هەڵگرتن ٣-هەنگاو.

(فَـرَسٌ بَعيدُ الشَّـحْوَة): ئەسـپێكى هەنگاو گەورە.

(رَجُلٌ بَعيدُ الشَّـحْوَة في مَقاصِدِهِ): پياوێك كە هەنگاوى گەورە بۆ ئامانجەكانيدەنێت.

(الشَحْواء): چاڵاوى فراوان.

شحي: (شَـحِيَ. يَشحى شَـحْياً): جەقەڵەكە دەميكردەوەو لووراندى.

شَخّ: (١-شَخَّ. شَخّاً): ميز/ ميزيكرد.

(-في النَّـوم): بـە دەم خـەوەوە پرخاندى/ پرخەيهات.

(-اللبنَ): شيرەكە لە دۆشيندا خۆشەيهات.

٢-(شَخْشَـخَ- بِبَولِهِ): بـە ميزەكەى خورەى لەشتهێنا.

(شَخشاخ): خرخرهێنەر.

(-تِ الناقَةُ): سـنگی بەرزکـردەوە کاتێ کە چۆکیدادا.

(اَلشَخْشَـخَةُ) (مص): ١-شەقەشەقی چەك ٢-ورشەورش و خشەخشی کاغەزو بەرگی تازەو هەموو شتێکی وشك.

(اَلخَشْخَشَـةَ= الشَخْشَـخَة): خشـەخش یان ورشەورش.

شـخب: ١-(شَخَبَ اللبنَ. شَـخْباً و مَشْخَباً): شیرەکەی دۆشی.

(-اللبَنُ): شیرەکە ڕۆبوو.

(-تِ أوداجُ القَتيلِ دَماً): شادەماری کوژراوەکە بڕراو خوێن لێوەی فیچقەیکردو ڕۆیشت.

(إنْشَـخَبَ): ١-شـیرەکە دۆشـرا ٢-ڕۆیـوو ٣-فیچقەیکرد.

(اَلشَخْب) (مص): خوێن.

(اَلشَـخْبُ والشُخْب): خوشـێکی شیرە کە بە گوشینی جارێکی گوانەکە دێتە دەرێ.

(الشُـخبَةُ (ج) شِخاب): خوشـێکی شیرە کە بە گوشینێکی گوانەکە دێتە دەرێ و دەستگیر دەبێت.

(اَلشِخاب): شیری دۆشراو.

(اَلأُشْخُوب (ح) أشاخِيب): دەنگی دەرچوونی شیر لە گوانەکە/ خۆشەی شیرەکە.

(وَدَجٌ شَـخيب): دەماری بـڕراوی خوێن کە لێوەی خوێن فیچقە دەکاتە دەرەوە.

٢-(اَلشِـنْخاب و الشَـنْخُوب والشُنْخُوبَة (ج) شَـناخِيب): لووتکەی شاخ/ سەرەپۆپەکەی و سەرەوەی.

شـخت: (شَـخُتَ. شُـخوتَةً): لەشـباریکی زکماکیبوو.

(شَخْت وشَـخَت (ج) شِـخات): لەشباریك/ جووزباریك/ لەشووشەیی/ یەکیا.

("هوَ شَختُ العَطاءِ"): کەمبەخشە.

("هو شَخْتُ الخُلْقِ"): ئەو ڕەوشتنزمە.

(شَخُتَ- هُ إليهِ): پێیراگەیاند.

(اَلشَخْت والشِـخِّيت والشَخيت والشِخْتيت): تۆزی هەستاوو بڵاوەبوو.

٢-(اَلشَخْتُور والشَخْتورَة): پاپۆڕێکی بچووکی سـووکەڵەی خێرا کە یەك ستوونی هەبێت و دوو سەوڵی هەبێت (دەڵێن ئینگلیزییە).

شخر: ١-(شَخَرَ. شَخيراً): مرخاندی/ بە لووت یان دەم لرخەیهات/ لرخەلرخیکرد.

(-الفَـرَسُ أو الحِمـارُ. شَـخيراً وشَـخْراً): چارەوێکە حیلاندی و کەرەکە زەڕی.

(اَلشَخير): مرخەمرخ/ پرخەپرخ/ لرخەلرخ کە لە گەرو یان لووتەوە دەبێت.

(اَلشِخِّير): مرخن/ لرخن/ پرخن.

٢-(شَخَّرَ- الحِلْسَ): جلی ژێر کورتانەکە یان زینەکەی بەرزکردەوە تا بێتە پێشەوە.

(-النَخلَةَ): هێشووە خورماکانی دارخورماکەی خستە سەر پەلەکانی تا نەوەرێت.

(اَلشَـخْر- مِنَ الرَحْلِ): ناوەڕاسـتی زین یان کورتان.

٢-(اَلشَـخر- مِـنَ الشَّـبابِ): سـەرەتای هەرزەکاریی.

(اَلشَـخِير): ئـەوەی لـە کێوەکـە بـە قـاچ بەردەبێتەوە.

شخز: (شَخَزَ. شَخْزاً): پەشۆکا/ شپرزە بوو/ شڵەژا.

(-عَلَيهِ الأَمرُ): کارەکەی لێگرانبوو.

(-هُ بالرمْحِ): نێزەی پێداکرد.

(- بَينَهُم): بەیەکیدادان و نێوانی تێکدان.

(تَشاخَزَ- القَومُ): ڕقیان لە یەکتری هەڵگرت.

(اَلشَخْز) (مص): ماندوێتیی زۆرو دەردیسەریی و نائاسوودەیی.

شَخس: ١-(شَخَسَ- الرَجُلُ شَخساً): پەشۆکا/ شڵەژا.

(شـاخَسَ- أَمرُ القَوم): کاری خوێشگەل لە یەك جیابوو، جیاجیابوو.

(تَشـاخَسَ أَمرُهُم): کارەکەیان جیابووەوەو لەیەك ترازاو خراپبوو.

(-ت أَسـنانُهُ): دانەکانـی لەیەکـترازان و خواربوونـەوەو هەندێکیـان لەبـەر بەریـی کەوتن.

(اَلشَـخِيس): ١-سـەرپێچەکەرو نافەرمان ٢-کاری جیاو لەیەك ترازاو.

٢-(شَـخَسَ- الحِمـارُ شَخسـاً): کەرەکـە لە باوێشکدا دەمیکردەوە.

(شـاخَسَ- الحِمـارُ): کەرەکـە دەمیکردەوە لۆزی هەڵبڕی کە بۆنی تەرسەکەیکرد.

(تَشـاخَسَ- الحِمارُ): کەرەکە دەمیکردەوەو باوێشـکیدا یـان کە بۆنـی تەرسـەکەیکرد دەمیکردەوەو لووتی هەڵبڕی.

٣-((اَشْـخَسَ- الرَجُلَ وبِهِ): لە پاشـملە بە خراپە ناویهێنا/ غەیبەتیکرد.

(-لَـهُ فِي المَنطِـقِ): بـە وتـەی ناخـۆش بەرەنگاریبوو.

شخص: ١-شَخَصَ- الشيءُ. شُخُوصاً): شتەکە بڵند بووەوە.

(-النَجمُ): ئەستێرەکە هەڵهات.

(-الجرحُ): برینەکە هەویکردو هەڵاوسا.

(-بَصَـرُ- هُ): چـاوی کرایـەوەو ئەبڵەقبوو لێکینەنا.

(-الميتُ بَصَـرَهُ وبِبَصَرِهِ): مردووەکە چاوی بەرەو ئاسمان زەقبووەوە.

(أَشْـخَصَ- الرامي): تیرئەندازەکە تیرەکەی سـەری نیشـانەکەیکرد یـان خۆی سـەری نیشانەکەی پێکرد.

٢-(شَـخَصَ- عَن قَومِهِ أَو مِن بَلَـدٍ إِلى بَلَدٍ شُـخوصاً): لەلای خوێشگەلەکەی ڕۆیشت یان لە شارێکەوە بۆ شارێکیتر ڕۆیشت.

(-إِلَيهِم): گەڕایەوە لایان.

(شُـخِصَ- بِـهِ): کارێکـی هاتـە بـەردەم

پەرێشانبوو، شپرزە بوو، دڵخوردبوو.
(شُخوصُ المسافِرِ): شپرزەیی‌و دڵخوردیی گوزارکار کە لە ماڵ دەردەچێت.
(أشْخَصَ الرَّجُلُ): کاتی رۆیشتنی هات.
(-هُ): نائاسوودەیکرد/ پەستیکرد.
(-هُ الى قَومِهِ): بەرەو خوێشانی گێرایەوە.
٢-(شَخُصَ شَخاصَةً): کەتەو زەلامبوو/ چەتەووڵو لەشگەورە بوو/ بوو بە زەبەلاح.
(شَخَّصَ- الشَيءَ): شتەکەی دیاریکردو لە هیتری جیایکردەوە.
(تَشخيصُ الأَمراض): هەلاّواردی نەخۆشیی/ دیاریکردنی نەخۆشی لە لایەن پزیشکانەوە.
(شَخَّصَ- الرِوايَةَ) (عامية): رۆمانەکەی لەسەر شانۆ نواند.
(تَشَخَصَ): ١-رۆمانەکە نوێنرا ٢-نەخۆشییەکە دیاریکرا.
(-لَهُ): وەك زەلام هاتە بەرچاوی.
(تَشاخَصُوا): جیابوون لە یەك نەچوون/ جیاوازبوون.
(الشَخْص (ج) أَشْخُص وأَشْخاص وشُخُوص): کەس، مرۆڤ نێربێت یان مێ.
(-عِندَ المُوَلِّدين): لای تازەگەرییەکان پەیکەرە کە لە بەردو شتیتر دروستدەکرێت.
(الشَخيص (م) شَخيصَة): کەتە/ زەلام/ زەبەلاح/ چەتەوڵ/ تەراح ٢-گەورە/ سەروەر.
٤-(أشْخَصَ- بِهِ): لە پاشملە/ ناویهێنا/ بە

خراپە غەیبەتیکرد.
(-لَهُ في المَنطِقِ وأشْخَصَ- إلَيهِ): بە وتەی ناخۆش بە ڕوویەکی گرژو تاڵەوە بە ڕوویەوە چوو.
(الشَخيص في المَنطِق): گفتەی تاڵ‌و تفت.
الملحق:
شخص: (الشَخصي): کەسیی تایبەت بەو کەسە.
(رأى شَخصيّ): ڕای کەسی/ ڕای خۆیی.
(أمْتِعَةٌ شَخصِيَّة): کەلوپەلی کەسەکە.
((شَخصِيّاً): کەسەکە خۆی.
(حَضَرَ شَخصِيّاً): کەسەکە خۆی ئامادە بوو.
(الأَحوالُ الشَخصِيَّة): بارو چونییەتی کەس.
(القَوانينُ التي تَتَعَلَّق بحال الأَفراد وأَهْلِيَّتِهم): ئەو یاسایانەیە کە پەیوەندیی بە باری تاکەکەسان‌و تواناو لێهاتووییانەوە هەیە.
(قانون الأَحوال الشَخصِيَّة في لُبنان): یاسای باروچۆنیەتی تاکەکەسان لە لوبناندا (ئەو یاسایانەیە کە دەربارەی کاروبارێکن کە پەیوەندیان بە دادگا ئاینییەکانەوە وەك یاسای ژنهێنان‌و بە خاوەنبوونی منداڵ‌و بەخێوکردنی).
(الشَخصِيَّة): کەسێتی. ئەو نیشانانەیە کە یەکێك لە یەکێکیتر جیابکاتەوە.
(كانَ قَوِيَّ الشَخصِيَّة): کەسێتیەیکی بەهێزی هەبوو.

("لا شَــخصِيَّةَ لَهُ"): كەســێتییەكی بێهێزی هەیە/ بوودەڵەیە/ كەسێتی نییە.

(حقیقَةُ الشخص): ئەو نیشانەو ڕاستیانەی كە كەسەكەی پێدەناسرێت كە ئەوە خۆیەتی/ ڕاستی كەسەكە.

(شَخصِیَّةُ مُعتَدٍ): كەسێتیەكی شەڕەنگێزیی.

(شَخصِیَّةُ بارزة): كەسێتییەكی دەركەوتوو. پیاوێكــی دیــارەو دەركەوتــووە بــە هــۆی كارمەندییەكەیەوە یان دەسەڵاتیەوە یان پلەی ناو كۆمەڵی.

("حضــرت شَــخصِیَّاتٌ عدیــدة حَفلَــةَ التَدشــین"): كەســایەتییەكی زۆر ئامــادەی ئاهەنگی كردنەوە كە بوون.

(اَلشَــخصِیَّة في القانون): كەسێتیی لە یاسادا = كەســێتیی یاســایی: لێهاتوویی پێلێنراوی كۆمەڵێكە كە دەســەڵاتێكی یاســایی تایبەتی وەربگرێت بتوانێت خاوەنــی تەواوی مافێك ببێت.

(اَلتَشــخیص): ١-دیاریكــردن جیاكردنەوەو ســاغكردنەوە بــە هــۆی نیشــانەو بەڵگەوە ٢-نواندن‌و نیشــاندانی بیرێك یان شــتێك لە ڕوو قەڵافەتی ئەو كەسەدا.

("تَشخیصُ المَوت") (طب): دیاریكردنی ئەو نەخۆشییەی پێی مردووە، بە دیاریكردنی بە هۆی نیشانەكانیەوە.

(اَلتَشخیص الروائِي): نواندنی ڕۆمانەكە.

شخل: (شَــخَلَ- الشَرابَ شَخْلاً): شەربەتەكە یان شەرابەكەی پاڵاوت.

(- الناقَةَ): مێحوشترەكەی دۆشی.

(شاخَلَ- هُ): دڵی هێنایەوە جێ‌و خۆشیویست‌و بوو بە دۆستی.

(الشَخْل والشَخیل): دۆستی ڕاستەقینەو پاك.

(اَلمِشخَل والمِشخَلَة): پاڵێو.

شــخم: ١-(شَخَمَ وشَخِمَ وشَــخُمَ- الطعامُ أَو اللَّحــمُ شُــخوماً وشَــخْماً): خواردنەكە یان گۆشتەكە خراپبوو/ بۆگەنیكرد.

(شَخِمٌ): بۆگەن یان خواردن‌و چێشتی ترشاوو خراپبوو.

(شَــخُمَ- الفَمُ): دەمەكە بۆنی ناخۆشــبوو/ بۆگەنبوو.

(أَشْــخَمَ- الطَعــامُ أَو اللَّحْــمُ): چێشــتەكەو خواردنەكــە ترشــاو خراپبــوو گۆشــتەكە بۆگەنبوو.

(-الفَمُ): بدەم كە ۆنی ناخۆشبوو.

(الشُخُم): ئەوانەی لوتیان بە بۆنكردنی بۆنی خۆش یان ناخۆش دەگیرێت.

٢-(أَشْــخَمَ- الرَجُلُ): كابــرای دڵی پڕبوو لە گریان‌و خەریكبوو بگری.

٣-(إِشْــخامَّ- النَبتُ): تەڕو وشكی ڕووەكەكە تێكەڵبوو.

٤-(رَوضٌ أَشْخَم): باخێكی وشكی بێرووەك.

(عامٌ أَشْخَم): ساڵێكی وشكی بێناوو بێلەوەڕ.

(شَعَرٌ أَشْخَم): قژێکی سپی.
شدّ: (شَــدَّ- عَضُدَهُ. شَــدًّا): هێزی بازوویدا بەهێزیکرد.
(-الشيءَ): شتەکەیبەستو گرێدا.
(-العُقْدَةَ): گرێکەی توندو قایمکرد.
(-على يَدِهِ): کۆمەکیکردو بەهێزیکرد.
(شَدَّ شِدَّةً): زۆر بەهێز بوو.
(شَدَّدَ- هُ): بەهێزیکرد.
(-الضَــربَ): توندتــرو بەهێزتــر لێیــدا/ لێدانەکەی بەهێزتر کرد.
(-عَلَيهِ): تەنگی پێهەڵچنی.
(-الحَرفَ): دەنگی پیتەکەیگرت.
(-الشيءَ): شتەکەی قایمکرد.
(شــادَّ- هُ في الأمرِ): لە کارەکەدا پێشیکەوتو زووتر ئەنجامیدا.
(اَشَــدُّ): ١-ولاخێکــی قایــمو پتــەوی پێبوو ٢-بالّغبوو/ ئاوەزی/ ئەقڵی پڕبوو.
(تَشَــدَّدَ): ١-بەهێزو توانابــوو ٢-لەکاروباریدا بەتواناو توندبوو.
(تَشادَّ- الشيءُ): شتەکە قایمبوو.
(إشْتَدَّ): ١-بەهێز بوو ٢-توند بوو.
(-عليه المَرَضُ): نەخۆشیەکە زیْفی لێسەند/ کەشەنگیکرد.
(اَلشَــدّ) (مــص): ١-بەســتن ٢-قایمکــردن ٣-توندکردن.
("شَدُّ الرِحال"): ئاوزەنگی لێدان (ئیدیۆمە) واتا بۆ گوزار/ سەفەر ڕۆیشتن لە عەرەبیەکەدا (لە گرێبەستنەوە هاتووە).
("لااَملِكُ شَــدّاً وإرخاءً"): توانای توندکردنو خاوکردنەوەم نییە واتا: توانای هیچم نییە.
(لَشَــدَّ ماجَنَيتَ عَلَيّ): ئای کە توند ســزای سەختتدامو تاوانت بەرامبەرم کرد.
(اَلشَــدَّة): جارێك بەهێزکردن یــان جارێك بەستنو توندکردن.
(اَلشِدَّة (ج) شِدَد): ١-توندوتیژیی/ زۆرلێکردن/ ڕەقیــیو ســەختیی/ زەبروزەنــگ ٢-تەنگو چەڵەمــە ٣-نەهامەتییو گرفتاریــی ڕۆژگار/ لێقەومــان ٤-گــوزەران ســەختیی/ گرانیــیو نەبوونیی.
(شِدَّةُ الأرض): (سەختیی/ ڕەقیی) زەوی.
اَلشُدَّی= الشِدَّة: توندی/ سەختیی/ قایمی.
(اَلشَدِید (ج) اَشِدَّاء وشِداد وشُدُود): ١-بەهێز/ بەتین ٢-بەزەبر ٣-توندوتیژ ٤-ڕەق ٥-ئازا.
(مِسْــكٌ شــدِید الرائِحة): بۆنێکــی (تیژو کارکردەیــە/ بەهێزە) ٦-تۆکمــە ٧-چرووك/ دەستقووچاو.
("رجلٌ شــدیدُ العَــین"): پیاوێکە چاو قایم وخۆڕاگرە/ خەونایباتەوە.
(اَلشَدِیدَةُ (ج) شدائِد): مێی وشەی (الشديد).
(الحُروف الشــدِیدَة): پیتە گرتــووەکان کە هەشتن. (ا. ب. ت. ج. د. ط. ق. ك) کە لەم دوو وشەیەدا کۆدەبێتەوە (أَجِدتَ طَبَقَكَ).

(اَلأَشُـدّ والأُشُـدّ): ئەوپـەری پێگەیشـتنو گورِوتـینو هوشـیاریی مرۆڤ کە لـە نێوان تەمەنـی ١٨ تـا ٣٠ سـاڵیدایە (ئەمـە کۆیە تاکـی نییە یان تاك بەشـێوەی کۆو عەرەبو تۆویەتی).

(اَلمِشَدّ):١-کەمەربەست کە ئافرەت دەیبەستێت ٢-پشتێن.

(اَلمُشِدّ): ئەوەی ولاخەکەی توندوتیژە.

(اَلمُتَشَدِّد) (فا):١-لە کاروباردا توندوگیرو قایم ٢-چرووك/ رژد.

٢-(شَـدَّ- الرَّجُـلُ. شَـدّاً): تونـد رایکرد/ تێیتەقان.

(-على العَدُوِّ. شَـدّاً وشَدَّةً وشُدُوداً):١-توند پەلاماری دوژمنیدا/ سەختبوو.

(إشْتَدَّ- فِي السَّـيرِ): لە رۆیشتندا خێرایکرد/ توند رۆیشت.

(-على قِرْنِهِ فِي الحَربِ شَـدَّةً): لە شەرِەکەدا شالاوی توندو سـەختی بردە سەر بەرامبەرە نەیارەکەی.

(اَلشَدَّة): شالاوی سەخت لە جەنگدا.

(اَلشَديد (ج) أَشِدَّاء وشِداء وشُدود):١-دلێر/ ئازا ٢-بەزەبروزەنگ ٣-شێر.

٣-(شَدَّ- النَّهارُ شَدّاً): رۆژ سەرکەوت.

(شَدُّ- النَّهارِ): کاتی سەرکەوتنی رۆژ.

(اَلشَديد (ج) أَشِـدَّاء وشِداد وشُدود): بڵند/ باڵا/ بەرز.

("هُوَ شَديدُ الخُزوانَة"):ئەو لووتبەرزەو خۆی بـە گەورە دادەنێت/ لووتی بە ئاسـمانەوەیە لووتی گۆیژە دەکێڵێت.

٤-(اَلشَـدَّة) (عنـد العامـة): ١-قۆنـدەرە ٢-کاغەزی یاری.

شدح: ١-(شَدَحَ. شَدْحاً): قەڵەو بوو.

(شادِح): قەڵەو/ خرت.

٢-(إنْشَـدَحَ): لەسـەر پشـت کـەوتو لنگی بڵاوکردەوە.

(اَلشادِح- مِنَ الكلأ): گیایەکی زۆرو فراوان.

(اَلأَشْدَح): هەموو شتێکی فراوان.

(اَلشَدْحَةُ واَلمُشْتَدَح):بەرفراوانیی/ بەربڵاویی و بواری رەها.

("لَكَ عَنهُ شُـدْحَةٌ أَو مُشْـتَدَحٌ"): تۆ لێوەی بـوارو بەرفراوانییەکی زۆرتهەیـە، نێوانتان دوورە.

شدخ: ١-(شَـدَخَ- الرأسَ شَدْخاً): سەرەکەی شکاند/ قرنجاند.

(-الرَّجُـلَ): کێشـای بە گەردنیـدا گەردنی پێکا.

(شَدَّخَ- الرأسَ): سەری شکاند.

(تَشَدَّخَ- الرأسُ): سەرەکە شکا/ قرنجا.

(إنْشَدَخَ- الرأسُ): سەرەکە شکا.

(اَلشَدَخ): کۆرپەیەك بە ئاسانی لە سکی دایکی بێتە دەریّو تەواو نەبێت.

(اَلشارِخ) (فا): جووزێتازە دەرهاتووی تەروبر.

(غُلامٌ شادِخٌ): تازه هەرزەکار.
(اَلشادِخَةُ): مێی وشەی(اَلشادِخ).
(اَلْمَشْـدُّخ) (مفع): ١-بنگەردن ٢-سەرقرنجاو/ سەرشکاو.
٢-(شَدَخَ. شَدْخاً) : له ئامانجەکه لایدا.
(-ت غُرَّةُ الفَرَسِ. شَدْخاً وشُدوخاً): سپێتیی ناوچەوانی (ئەسپەکه/ ماینەکه) و لووتیشی گرتەوە.
(فَرَسٌ اَشْـدَخٌ): چارەوێیەکـە ناوچەوانی تا سەر لووتی سپییه.
(أَمرٌ شادِخٌ): کارێکە لە ئامانجەکەی لایداوە.
(الشادِخَةُ): سپێتیی ناوچەوانی ئەسپ ئەگەر تاسەر لووت بێتەخوارێ.
(الأَشْدَخ- مِنَ الخَيل (م) شَدخاء (ج) شُدْخ): ١-نیشـانەی سـپێتی ناوچەوانی ئەسپ کە تا سەر لووتبێت ٢-شێر.
شدف: ١-(شَدَفَ- هُ): لەتلەتیکرد/ کوتکوتیکرد.
(اَلشُدْفَة): پارچە/ کوتە/ لەت.
٢-(اَشْدَفَ- اللَّيلُ): شەو تاریکبوو.
(اَلشَدَف (ج) شُـدُوف): ١-تاریکیی ٢-تارمایی هەموو شـتێك چونکە لـە دوورەوە تاریك و رەش دەنوێنێت.
(اَلأَشْـدَف (م) شَـدْفاء (ج) شُـدْف (ح)): چارەوێ لە دوور گەورە بنوێنێت.
٣-(شَـدِفَ- الفَـرَسُ- شَـدَفاً): چارەوێکـە کەیفی پەیداکردو کەوتـە هەڵبەزو دابەزوو حیلاندن/ کەوتە بایخۆی.
(تَشادَفَ): ئەملاولایکرد.
(اَلشَـدَف) (مص) (ج) شُـدُف): ١-لاریی لە رووەمتدا. ٢-خواریی سەری حوشتر.
(الأَشْدَف (م) شَدفاء (ج) شُدْف): ١-حوشترێك له رۆیشـتندا لاگیربێت ٢-کەسێك کە کەجیی لە رووەمتیدا هەبێت ٣-چەپلەر.
٤-(الشَـدِف): درێژێـك کە خێـرا قەڵەمباز دەدات.
شدق: ١-(شَدَقَ. شَدَقاً): لالغاوەی بڵاو بوو.
(اَشْـدَق (م) شَدقاء (ج) شُـدْق): دەمپەل/ لالغاوەفراوان.
(تَشَـدَّقَ): ١-لێوی تـەواو جووڵانـد تا باش قسـەکە دەرببڕێت ٢-بۆ گاڵتە بە خەڵککردن لچی هەڵقورتاند.
(-بالكَلامِ وفيــه): بێپەرواو گوێدان درێژەی بە قسەکەیداو قسەی هەڵرشت.
(اَلشِـدْق والشَـدْق (ج) اَشْـداق وشُدُوق): لالغاوەی دەم.
(شِدقُ الوادِي): ئەملاولای دۆڵەکە.
(اَلشَـديق مِنَ الوادي (ج) شُـدُق): کەناری دۆڵ.
(اَلأَشْدَق): بە زمان/ زمانزانی زمانڕەوان.
٢-(اَلشَـدْقَم والشُداقِم): ١-دەمپەل/ دەمبلاو (ح) ٢-شێر.
٣-(اَلشِدياق (ج) شـدايِقَة- عِندَ النَّصارى)

(يونانيــة): كەسـێكە كە پلەيـەك لە خوار كاهينەوە بێت.
شدن: (شَـدَنَ-الظبي- شُدُوناً): كارمامزەكە خەپەرەبـوو لـە دايكى جيا بـووەوەو دايكى نەويست (ئەمە بە بەچكەى هەموو يەكسمو دوو سمێك دەڵێن).
(أَشْـدَنَ-تِ الظبيَـةُ): ئاسـكەكە كارەكـەى بەرەلاكردو لێيجيابووەوە.
(مُشدِن (ج) مَشادِن ومَشادين): ئاسكەمێيەك كە بەچكەكەى بەرەلاكردبێت.
(الشـادِن) (فـا): كارمامـزى خەپەرەبووى بەرەلاكراو.
(الشَدن) (ن): رووەكێكە گوڵەكەى وەك گوڵى ياسەمينە.
شده: ١-(شَـدَهَ- الرأسَ شَـدْهاً): سەرەكەى قرنجاند/ شكاند.
٢-(شَدَهَ- الرَجُلَ. شَدْهاً): پياوەكەى (حەپەساند/ سەرسامكرد).
(شُدِهَ): حەپەسا/ سەرسامبوو.
(أَشْـدَهَ- الرَجُلَ): پياوەكەى (حەپەسـاند/ سەرسامكرد).
(إِشتَدَهَ وانشَدَهَ): سەرسامبوو.
(الشُداه والشُدْه والشَدْه والشَدَه): واقورمان/ سەرسامبى/ حەپەسان.
(المَشادِه): سەرقاڵيى/ رەتبلاويى/ خەريكيى.
شدا: ١-(شـدا- الرَجُلُ شَـدواً): شيعرى بە دەنگەوە خوێندەوە وەك گۆرانيى بڵێت.
(-الشِعْرَ): بە دەنگەوە هەڵبەستەكەى وت.
(-الإبِـلَ): بـە دەنگـەوە/ بـە ئـاوازەوە حوشترەكانى راوناو دايە پێش/ لێيخورين.
(أَشدى. إِشداءً): چاك گۆرانيوت.
٢-(شَـدا- مِنَ العِلمِ شَـيئاً. شَـدْواً): شتێك زانستى وەرگرت.
(شـادٍ (ج) شُـداة وشـادون): كەمەكـە زانستوەرگرتوو.
(الشَدا): پاشماوەى هێز.
(-مِـنَ الشـيءِ): ١-ئەوپەرى/ كۆتايى شـت ٢-لايەك و لێوارى ئەو شتە.
("أَخَـذَ مِنـهُ شَـداً"): لايەكـى/ سـەرێكى شتەكەيگرت.
("لَم يَبقَ مِنَ المَريض إلاَّ شَداً"): نەخۆشەكە لـە لێـوارى مەرگدايـە/ خەريكـى مردنە/ ئاهێكى تێدا ماوە.
(الشَدْو) (مص): كەمەكێكى هەموو شتێك.
("أَخذوا شَـدْواً مِن مالِهِ"): كەمەكێكى دارا زۆرەكەيانبرد.
٣-(شَـدا- هُ. فُلانـاً أو بِفُـلانٍ. شَـدْواً): بەويچواند.
(-شَدْوَهُ): وەك ئەويكرد لاسايى ئەويكردەوە/ رێى ئەويكرت.
٤-(الشَدا): ١-گەرما ٢-گەرىى/ گوليى.
شدي: (الشِدْيت) (فرنسية): جۆرە تەقەمەنييە

کــە زۆر بەهێزە مادە ســەرەکیەکەی کولۆراتی پۆتاسیۆمە.

شــذّ: (شَــذّ- عَنِ الجَمهورِ أو الجَماعَةِ. شَذّاً وشُــذوذاً): لەناو جەمــاوەرو کۆمەڵدا تاكو ناتاسایەو لادەرە/ تەریکە.

(-القَولُ): قسەیەکە جیا لە قسەی ئاسایی/ بە پێوەری قسەیتر نییە/ قسەیەکە بێبنچینەیە/ قسەیەکی سەیرە/ ناتاساییە.

(-عَنِ الأُصُول): پێچەوانەی دەستوورە.

(شاذّ (ج) شُذّاذ وشَواذّ (م) شاذَّة (ج) شَواذّ): پێچەوانەی دەســتوورو پێوەر/ هەڵاوێژ/ لە نەریتو ئاسا لایداوە/ لاوەکی/ ناتاسا.

(شَذَّ- هُ. شَذّاً): ناتاساییکرد/ جیاوتەریکیکرد/ لاوەکیکرد.

(شَذَّذَ- هُ): ناتاسییکرد کردی بە شتێکی جیاو پەڕ بوو.

(أَشَــذَّ): قســەیەکی کرد کە لە هێڵی پێوەرو دەستووردا نەبوو/ قسەی سەیریکرد.

(-الشــيءَ): ١-شــتەکەی لاداو دوورو خســتەوە ٢-کــردی بــە شــتێکی نادیــارو بێبنچینــە/ لاوەکیکرد.

(اَلشُــذاذ- مِنَ النــاس): ١-خەڵکی ئەملاولای جیــا کە لە خێڵەکەدا بنو لــەو خێڵە نەبن/ نامۆ ٢-تاکە تاکەو کەمەك دەگمەن.

(جاؤوا شُذّاذاً): بە کەمکەمو جیاجیا هاتن.

(شُــذّاذُ الآفاقِ): خەڵکی نەناسو پەرەوازەی ئەملاولا.

(اَلشُــذّان والشَــذّان): چــەوی جیاجیــاو پەراگەندە یان شتی جیاجیا.

(شُــذّان النــاس): خەڵکــی پــەرەوازەو هەمەچێزەی جیاجیا.

شــنب: ١-(شَــذَبَ وشَــذّبَ- اللحاءَ. شَذْباً): توێکڵەکەی (گرتەوە/ لێکردەوە).

(-الشيءَ): شتەکەی (لەتکرد/ کوتکوتکرد).

(-المــالَ): مــاڵو ســامانەکەی (تەخشــانو پەخشانکرد/ بڵاوکردەوەو تەفروتونایکرد).

(-الشَــجَرَ): درەختەی ڕووتکردو پەلی پێوە نەهێشت.

(تَشَذَّبَ): ١-درەختەکە بێتوێکڵبوو ٢-پارەکەو سامانەکە تەخشانو پەخشانبوو ٣-درەختەکە بێپەلکرا.

(تَشَــذَّبَ- القَومُ): خوێنشــکەل بڵاوبونەوە/ پەراگەندەبوون.

(اَلشَّــذَب (ج) أشــذاب): ١-چیلکەو چەوێڵی پەراگەنــدە ٢- کەلوپەلــی ناومــاڵ کــە لــە کووتاڵبێت ٣-پاشماوەی گیای خوراو.

("في الأَرضِ شَــذَبٌ مِــنَ الــکَلأ"): زەویەکە پاشماوەی گیای خوراوی تێدایە.

("مالَــهُ إلاّ شَــذَبٌ مِــن العَســکَرِ"): تەنهــا ســەربازی پاشماوەی هەیە ٤-پارچەی درەخت ٥-توێکڵەکان.

(الشَــذْبَة واحِــدَةُ "الشَــذَب"): پەلووپــۆی

هەڵپاچراوی درەخت.

(اَلشاذِب) (فا): کەسی دوورەپەرێزی نیشتمان/ لـە نیشـتماندوور/ کەسـی پەراگەنـدەی نیشتمان.

(اَلمِشذَبْ): داس و تەوراس یان هەر ئامێرێکیتر کە درەختی پێ هەڵپاچن.

(اَلمُشَذَّب) (مفع): هەڵپاچراو/ قەدی درەخت کە درکەکانی هەڵپاچرابێت.

(فَـرَسٌ مُشَـذَّب): چارەوێیەکـی درێـژ کە گۆشتی زۆر پێوەنەبێت.

٢-(شَـذَبَ- عَنهُ. شَذْباً): لەسـەریکردەوەو بەرگریی لێکرد.

(شَذَّبَ- هُ): دەریکرد.

(-عَنهُ): لەسـەریکردەوەو بەرگریی لێکردو پاراستی.

٣-(اَلشَوْذَبَ- مِنَ الرجال): ١-پیاوی بالآبەرزی رێکوپێک ٢-هەموو شتێکی دروست و رێکوپێک و رەسەن.

شـذر: ١-(شَـذَّرَ- النَّظْمَ): مورووی خسـتە نێوان مرواریی یان شتیتری هۆنراوەوە.

("شَذَّرَ کَلامَهُ بِشِعرٍ"): شیعری لە قسەکەیدا هێنایەوەو پێیرازاندەوە.

(تَشَـذَّرَ- القَـومُ): خوێنشـکەل پـەرش و بلاو بوونەوە/ پەرەوازە بوون و هەریەکە بەلایەکدا.

(اَلشَذْر الواحِدَةُ شَذْرَة (ج) شَذَرات وشُذُور): ١-پارچـە پارچـەی زێـڕ کـە لـە کانزاکەی هەڵدەچنرێت ٢-مـووروو کە دەخرێتە نێوان مرواریـی و لەو بابەتەی کـە هۆنراوەتەوە ٣-مرواریی بچووک.

(شَذَر وشِذَر): بلاوبوو هەریەکە بەلایەکدا.

("تَفَرَّقـوا شَـذَرَ مَذَرَ وشِـذَرَ مِـذَرَ"): بە هەموو لایەکدا پەرشوبلاوبوونەوە/ هەریەکە بەلایەکدا.

٢-(شَـذَّرَ- بِفُلانٍ): نەنگیی دایە پاڵ فیسارو خەوش و کەموکووریی دەرخست.

(تَشَـذَّرَ): ١-بۆ بەگژداچـوون و خراپەکردن ئامادەبـوو ٢-تووڕە بـوو ٣-چابوکبوو پەلەی کارەکەیکرد.

(-ه): هەرەشەی لێکرد.

(-القَـومُ فِي الحَربِ): لە جەنگدا زۆر چوونە پێشەوەو دەستدرێژیانکرد.

٣-(اَلشَـوْذَر): ١-لێفـەو هـەر شـتێک کە بە خۆتیدا بدەیت ٢-کراسێکی بێدوگمە.

شذف: (شَـذَفَ. شَـذْفاً): لێیدەسـتکەوت/ لێیهەڵکراند.

("ماشَذَفْتُ مِنهُ شَیئاً"): هیچم(لێهەڵنەکراند/ لێدەسـتنەکەوت) ئەمە تەنها لە نەکردندا لە نەرێدا بەکاردێت.

شـذم: (اَلشَـذام): ١-جـزووی دووپشـک و زەردەواڵە ٢-خوێ.

(اَلشَیْذَمان) (ح): گورگ.

(اَلشَیْذَمانَة) (ح): جوانە مێحوشتری گورج.

شـــذا: ١-(شَـــذا شَـــذواً): خۆی بۆنخۆشكرد/ بۆنی مسكی له خۆیدا.

(اَلشَذْو) (مص): ١-بۆنی مسك ٢-مسك.

(اَلشَذا): ١-تیژیی بۆنی خۆش ٢-چیلكەی شكاو ٣-ئازار.

(اَلشَذاة (ج) شَذَوات واحِدَةُ الشَذا): بۆنێكی مسك، مسكێك پارچەیەكی چیلكە.

٢-(شَذا وشَـــذّی. بِالخَیرِ. شَـــذْواً وتَشذِیَةً): به چاكەكەی زانیو تێیگەیشت.

٣-(شَذا وأَشْذی- فُلاناً شَذْواً): ئازاریدا.

(اَلشَـــذا): ١-ئـــازارو خراپــــەو زیانپێگەیاندن ٢-(ح) مێش.

٤-(أَشْذی- هُ عَنهُ): لێیلادلو لێیدوورخستەوە.

٥-(اَلشَـــذا): ١-خـــوێ ٢-گەرمیـــی ٣-جـــۆرە پاپۆرێكه.

(اَلشَـــذاة): ١-هێـــزو تینێك كـــه مابێتەوە ٢-شتێكی كۆنو دڕاو.

شـــرّ: ١-(شَـــرَّ. شَـــرّاً وشَـــرارَةً وشَـــرَراً): بەدسروشـــتە/ بەدە/ خراپە یـــان بەدیكرد/ خراپەیكرد.

(شَـــرٌّ (م) شَرَّة (ج) أَشـــرار وشِرار وأَشِرّاء): مرۆڤی (بەد/ خراپ/ خراپەكار/ شەڕفرۆش/ بەدخواز).

(شَرَّرَ وأَشَرَّ- فُلاناً): ١-فیساری (به بەدخواز دانا/ بەبەددانا) ٢-دەریكرد.

(شارَّ- هُ): به گژیدا چوو/ دوژمنایەتیكرد.

(تَشَرَّرَ): خۆی به بەد نواند.

(تَشـــارّا): به گژیەكدا چـــوون/ دوژمنكاریان لەگەڵ یەككرد/ شەڕیان به یەكفرۆشت.

(اَلشَـــرّ (مص) (ج) شُرُور): خراپە/ بەدیی/ شەڕ.

(هو شَـــرُّ الناسِ): ئەو بەدترینی/ خراپترنی هەموو خەڵكه.

(هُم شِـــرُ وأَشـــرار وأَشِـــرّاءُ الناسِ): ئەوان بەدترین/ خراپترینی خەڵكن.

(هيَ شَرَّة أَو شُرَّی النِساءِ): ئەو ژنه له هەموو ژنێك (بەدترە/ خراپترە). له بنچینەدا (أَشَرّ): بووەو هەمزەكەی لێفرێدراوە.

(اَلشَرُّ): جەنگ (عامیة).

(اَلشَرَّة): مێی وشەی (اَلشَرّ).

(هي شَرَّةُ النســـاءِ): ئەو ئافرەته بەدترینی/ خراپترینـــی ژنانـــه. وەك چـــۆن دەوترێـــت (خَیْرَتُهُنَّ): باشترینی ژنانه.

(اَلشُرّ): بێزراو.

(اَلشِرَّة): بەدیی/ خراپە/ شەڕ.

(اَلشَـــریر (ج) أَشرار وأَشِـــرّاء (م) شَریرَة): بەدخوا/ خراپەكار/ شـــەڕەنگێز/ شـــەڕانی/ شەڕفرۆش.

(اَلشِرّیر (ج) شِـــرّیرون): ١-زۆر شەڕەنگێز/ زۆر بەد/ زۆر خراپ/ زۆر شـــەڕانی ٢-ئازناوی شەیتانه.

٢-(شَـــرَّ- اللَحْـــمَ أَو الثَوبَ): گۆشـــتەكەی یان

جلەكەی لەبەر هەتاو هەڵخست تا وشكبێتەوە.
(شَــرَّرَ- اللَّحْــمَ أَوِ الثَّوبَ): گۆشــتەكەی یان جلەكــەی دایە بەرخۆر یان هــەوا بۆ ئەوەی وشكبێتەوە.
(أَشَــرَّ- اللَّحْــمَ أَوِ الثَوبَ): بۆ وشــككردنەوە گۆشــتەكە یــان جلەكــەی هەڵخســتو دایە بەرهەتاو.
(-الشَيءَ): شتەكەی دەرخست.
(أَلإشــرارَة (ج) أَشــارِير): ١-ســیپاڵ كــە دەنكی وەریوو شتیتری لەســەر هەڵدەخەنو وشــكیدەكەنەوە ٢-رەوە حوشترێكی گەورە كە بڵاوبووبنەوەو بەملاولادا رۆیشــتبن ٣-كوتە گۆشتی درێژكۆلەی وشكراو.
أَلشَــرَّان الواحِدَةُ (شَــرَّانة) (ح): جانەوەری وەك مێشــوولە كە دەدەنە سەروچاوی مرۆڤ پێوەینادەن.
٣-(شَرَّ- فُلاناً. شَرّاً): گاڵتەی پێكردو خەوشی لێگرتو قسەی بەدی پێوت.
(شَــرَّرَ وأَشَــرَّ- فُلاناً): ناوی زڕانــدو لەناو خەڵكدا سووكیكرد/ ئابڕوویبرد.
٤-(شَرَّ- الماءُ. شَرّاً): ئاوەكە دڵۆپە دڵۆپ هاتە خوارێ.
(-الرَّمادَ) (عامیة): خۆڵە مێشەكەی پرژاند.
٥-(أَلشَّــرة): ١-تیژیــی ٢-بەدیــی ٣-چالاكیی ٤-تووڕەیــی ٥-هەڵەشــەیی ٦-هەتەربــوون/ بەتەنگەوەهاتن/ سووربوون.

(شَــرَّةُ الشَــبابِ): سەركەشــیو چابوكــی/ سەرچڵیی هەرەتی گەنجێتیی.
(أَلشَرَر والشَرار): پریشكی ئاگر.
شَرَرَة وشَرارَة: پریشكێكی ئاگر.
(أَلشَرِير (ج) أَشِرَّة): لای/ تەنشتی دەریا.
٦-(شَرْشَرَ- الشَيءَ): ١-شتەكەی (شڕو وڕكرد/ لەتو پەتكرد) ٢-گەستیو پاشان تفیكردەوە.
(-السكینَ): بە بەردێك چەقۆكەی تیژكرد.
(-تِ الماشِــيَةُ النَباتَ): ئاژەڵەكە ڕووەكەكەی خوارد.
(أَلشَرْشَر والشِرشِر) (ن): هەرێز/ ڕووەكێكە بێدركەو بەسەر زەویدا زۆر خۆی دەكێشێتو درێژدەبێت.
(شَرْشَرَةُ وشِرشِــرَة): هەرێزێك یەكێك لەو ڕووەكەیە.
(أَلشِرشِــرَة): ١-پارچەیەكــی هەموو شــتێك ٢-(ن) هەرێز (گیایەكە).
٧-(شَرَشَرَ- الماءَ) (عامیة): ئاوەكەی تكەتكە ڕۆكرد.
(-الــماءُ): ئاوەكــە (دڵۆپە دڵۆپــە/ تكەتكە) ڕۆیشت (عامیة).
(تَشَرْشَرَ- مِنهُ): لێیجیابووەوە.
(شِواءٌ شَرْشَرٌ): برژاوێكە ڕۆنەكەی دەتكێت.
(شَراشِر النَنَب): ڕیشوو تووكی ئەملاولای كلكە.
٨-(أَلشَراشِــر): ١-دەروون ٢-هەمــوو ئەندام/ لەش.

("ألقى عَلَيه شَراشِـرَهُ"): خۆی تێدا توانەوە هێندە خۆشیویست ٢-باروکۆڵ.

(ألشُرشُـور (ج) شَراشـير (ح) = البِرقش): باڵندەیەکی بچووکی دەنگخۆشـە ڕەنگەکەی شینە لە چۆلەکە دەچێت.

شـرب: ١-(شَرِبَ- الماءَ شُـرْباً وشَرْباً وشِرْباً ومَشْـرَباً وتَشْـراباً): ١-ئاوەکەی (خواردەوە/ هەڵقوڕاند) ٢-تینوێتی لە ئاوەکە شکا.

(-شَرَباً) (ضد): ١-حوشترەکانی تێر ئاو بوون ٢-تینوویانبوو/ تێرئاونەبوون.

("أكَلَ عليه الدَّهْرُ وشَرِبَ"): ڕۆژگار فەوتاندی.

(أكَلَ فُلانٌ مالي وشَـرِبَهُ): فیسـار داراکەی فەوتاندم.

(شَرَّبَ- هُ): ئاوی دایە بیخواتەوە/ پێیخواردەوە.

(-قَصَبُ الزَرعِ): لاسـکی کشـتەکەی (تێرئاو کرد/ پاراو کرد).

(شـارَبَ- هُ. مُشـارَبَةً و شِـراباً): لەگەڵیدا خواردیەوە.

(أشْـرَبَ- هُ): خواردنـەوەی دایـە/ وایکرد بخواتەوە/ پێیخواردەوە.

(أشْـرَبَ- الرَجُـلُ) (ضد): ١-حوشـترەکانی تێرئاو بوون ٢-حوشـترەکانی تێرئاو نەبوون تینوو بوون.

(تَشَرَّبَ- الثَوبُ العَرَقَ): جلەکە ئارەقەکەی/ خوویەکی هەڵچنی/ هەڵمژی.

(تَشارَبا): پێکەوە خواردیانەوە.

إشْـرَأَبَّ- لِلشَـيءِ وإلَيهِ): بۆ بینینی شتەکە ملەقوتێیکرد.

(ألشُرْأبِيبَة): ملەقوتێکردن.

(ألشَـرْب) (مص): کۆی وشـەی (الشـارِب)ە (فا): خۆرەوە.

(ألشِـرْب (مـص) (ج) أشْـراب): ١-ئـاوی خواردنـەوە ٢-کاتـی خواردنـەوە ٣-بـەش و بەرکەوتی ئاوی خواردنەوە ٤-سەرچاوەی ئاو.

(ألشَـربَة): ١-جارێك خواردنـەوە ٢-قومێك ئـاو یان هەر خواردنەوەیەکیتر ٣-شـەربە کە ئاوی خواردنەوەی تێدەکەن ٤-(طب) دەرمانی ڕەوانکردن.

(ألشُربَةُ): ئاوی پێویستی (ئاوداشتن/ ئاودان).

(ألشَربَةُ (ج) شَرَب وشَرَبات): خواردنەوەی زۆر.

(ألشَراب (ج) أشْرِبَة): هەرچی بخورێتەوە.

(ألشَـرابيُّ): ئـاودەر/ کەسـێکە خواردنەوە بگێڕێت و بیدا بە خەڵك.

(ألشُرَبَةُ والشَرّاب والشِرِّيب): ١-کەسێکە زۆر بخواتەوە ٢-ڕاهاتووی خواردنەوە/ کەسـێکە خواردنەوە بووبێت بە خووی.

(ألشَرّابَة): مێی وشەی (ألشَرّاب).

(ألشـارِب (فـا) (ج) شُـرب): بخـۆرەوە/ شەرابخۆرەوە.

(ألشـارِبَةُ (ج) شـارِبات وشَـوارِب): ١-مێی وشەی (الشارِب) ٢-خەڵکێك کە لەسەر لێواری ڕووبار نیشتەجێبن.

(أَلشَوارِب) (ع ا): ١-رەگی ناو گەروو ٢-ئاوەڕۆی ناو گەروو.
(أَلشُرُوب): خەڵکانێك کە دەخۆنەوە.
(أَلشَرُوب): ١-ئەوەی زۆر بخواتەوە ٢-کەسێکە خووی بە خواردنەوەوە گرتبێت.
(ماءٌ شَروبٌ): ئاوێك بۆ خواردنەوە بشێت.
(أَلشَــرِيب): ١-ئەوەی زۆر بخواتەوە ٢-ئەوەی لەگەڵتــدا دەخواتــەوە ٣-ئــەوەی لەگەڵتــدا حوشترەکانی دەهێنێتە سەرئاو ئاویاندەدات.
(ماءٌ شَــرِيب): ئاوێکە بە کەڵکی خواردنەوە دێت.
(أَلمَشْــرَب (ج) مَشــارِب): ١-ئــاو ٢-شــوێنی ئاوخواردنەوە ٣-حەزو ئارەزووی دڵ/ هەوەس.
("وافَقَ الأمرُ مَشْرَبَهُ"): کارەکە بە پێی حەزو ئارەزووی دڵی ئەو بوو.
(أَلمَشْرَبَة والمَشْرُبَةُ (ج) مَشارِب) (ز): ١-زەوی نەرمانــی زۆنگ کە هەمیشــە گژوگیای تێدا رواوە ٢-ژوورێــك کــە تیایــدا دەخۆنەوە ٣-شوێنی ئاولێخواردنەوە ٤-خواردنی ئاوکێش.
(طَعــامٌ ذو مَشْــرَبَة): خواردنــی ئاوکێش/ خواردنێك کە ئاوی زۆر لەسەر دەخۆیتەوە.
(أَلمِشْرَبَة (ج) مَشارِب): دەفری پێخواردنەوە (جام، کۆچەڵە، پەرداخ/ کاسە).
أَلمَشــروب) (مفــع): هەرچــی دەخورێتەوە. خواردنەوە.
٢-(شَرِبَ. شَرَباً): ١-تینوێبوو ٢-حوشترەکانی تینویانبوو (ضد): تێرئاوبوون.
(أَشْرَبَ- الرَجُلُ): ١-تینوێبوو ٢-حوشترەکانی ١-تینویانبوو (ضد) ٢-تێرئاو بوون.
(أَلشَــرَبَةُ (ج) شَرَب وشَــرَبات): ١-قرچەی گەرما ٢-تینوێتیی.
٣-(شَرِبَ- السُــنبُلُ الدَقيقَ. شُــرْباً وشَرْباً وشِــرْباً و مَشْرَباً وتَشْــراباً): گوڵە گەنمەکە شیلەی تێزا.
(شَــرَّبَ- السُــنبُلُ الدقيقَ): گوڵە گەنم یان جۆکە شیلەی تەواوی گرتووە.
(أَشْرَبَ وأُشْرِبَ الزَرعُ): کشتەکە دانیگرتووە/ کامڵبووە.
٤-(شَرِبَ- بِهِ. شَرَباً): درۆی بۆ هەڵبەست.
(أَشْرَبَ- بِهِ): درۆی بۆ هەڵبەست.
("أَشْــرَبَني مالَــم أَشْــرَب"): درۆی وای بــۆ هەڵبەســتم کــە مــن شــتیوام نەکردبێتو نەوتبێت.
٥-(شَرَبَ- الكَلامَ. شَرباً): قسەکەی (وەرگرت/ تێگەیشت).
٦-(شَــرَّبَ- القِربَــةَ): کونــدە تازەکەی پڕ لــە قوڕاوکرد تا کە ئاوی تێکــرا چێژو تامی خۆشبێت.
(أَشْرَبَ- اللَّونَ): ڕەنگەکەی (تێر/ تۆخ) کرد.
(-الثَوبَ حُمْرَةً): جلەکەی سووری تێرکرد.
("أُشْــرِبَ حُبَّ فُلانٍ"): خۆشەویستی فیسار چوو بە دڵیا.

(إِسْتَشْرَبَ- لَونُهُ): ڕەنگەکەی تێر بوو.
(اَلشُرْبَةُ): ئاڵیی ڕەنگ/ سووریی ڕوومەت لە دەموچاودا.
("فِي وَجهِهِ شُربَةٌ مِن حُمْرَةٍ"): ڕەنگی ڕووی سورباوە.
٧-(أَشْرَبَ- الإبلَ): حوشترەکەی بەستەوە.
٨-(اَلشَرَبَةُ): ١-زەوی چیمەنە جاری بێدرەخت ٢-تەنشتی دۆڵەکە ٣-ڕێگا/ ڕێباز.
(مازالَ فُلانٌ على شَــرَبَةٍ واحِدَة): هێشـتا فیسار لەسەر ڕێبازێکە.
(اَلشَــرَّابَة (ج) شَراريب): ڕیشــووی قێستی پیاوانە.
(اَلشارِب): سستیی‌و بێهێزیی زیندەوەر.
(شارِبُ الرَجُلِ): ســمێڵی پیاو (لە عەرەبیدا دەکرێــت بە دوان دەوترێت، (شارِبا الرَجُل): واتا هەردوو بەری سمێڵی پیاوەکە (ج).
(شَوارِبُ الرَجُلِ): واتا تووکی هەموو لایەکی سمێڵی.
٩-(اَلشُــرابِت): ١-چەپکەورە لەپکەورە ٢-(ح) شێر.
١٠-(شَربَقَ- الثَوبَ): جلەکەی شڕووڕکرد.
١١-(اَلشَــربين) (ن): عەرعــەری کێــوی/ هەڤریســک- جۆرە ڕەگەزی دارە لە کۆمەڵەی کاژە وەك سەرووە بەڵام لەو سوورترەو بۆنی تیژتــرەو بۆنی خۆشــترە گەڵاکــەی پانترەو بەرەکەی بچووکترە لە دەشت‌و کێو لە وڵاتانی دەریای ســپی دەڕوێت‌و لــە باخچەکاندا زۆر دەڕوێنرێــت‌و قەترانــی لێدەگیرێت‌و دارەکەی داری چاکە.
شــرث: (شَــرِثَ وانشَــرَثَ-ت يَدُهُ. شَرَثاً): پشتیدەســتی زبرو ئەســتوورو شەقار شەقار بوو بە هۆی سەرما یان شتێترەوە.
(-الرَجُلُ): پشتی دەستی بە سەرما یان شتێتر قلیشاو زبر بوو.
(شَــرِث): کەســێکە کــە پشتیدەســتی زبرو ئەستوورو قلیشاو بێت.
(-تِ النَعــلُ): پێڵاوەکــە دادڕدادڕ بــوو/ شەقیبرد.
(اَلشَرْث): هەموو شتێکی دڕاو/ شڕووڕ.
(اَلشَرثَة): پێڵاوی دڕاو/ شڕ.
(اَلشَــرِث- مِنَ السُيُوف والأَسِــنَّة): شمشێرو نووکی نێزەی تیژکراو.
شــرج: (شَــرَجَ- الشيءَ. شَــرْجاً): شتەکەی (کۆکردەوە/ گرمۆڵە کرد).
(-الشَــرابَ بِالماءِ): ئاوی تێکەڵ شــەربەتەکە کرد.
(-الحِجــارَةَ): بەردەکانی خســتە پاڵ یەك‌و ڕێکیخست‌و ڕیزیکردن.
(-الخَريطَــةَ): دەمی توورەکە پێســتیەکەی هێنایەوە یەك‌و بەستی.
(-الثَوبَ): جلەکەی شاش دروو.
(سَــرَجَ (عامية) = شَــرَجَ. شُــرِّجَ- اللَّحْمُ):

چەوری/ بەز تێکەڵ بە گۆشتەکە بوو.
(أَشْــرَجَ- الحِجــارَةَ): بەردەکانی خســتەپاڵ یەكو ڕێکیخستن.
(-الخريطَةَ): شتەکانی لە توورەکە پێستییەکەدا قایمکردو دەمەکەی بەست.
(أَشْــرَجَ-صَدرَهُ على كذا): ئەو شتەی خستە دڵیەوەو نهێنیکرد.
(تَشَرَّجَ- الشيءُ في الشيءِ): شتەکان بەناویەکدا چوون.
(اَلشَرَج (ج) أَشراج): ١-قوڵفە ٢-کۆم.
(اَلشَــرِيْجَة (ج) شَــرائِج): ١-جەواڵێــك/ خەرارێك کە لە گەڵای دارخورما دروستبکرێت ٢-تەپمانەچنراوێکــی قامیشــی کــە لەبــەر دووکانەکەدا بەردەدرێتەوە.
(اَلتَشْــرِيج): درووماني شلی شــاش، خەڵکە ڕەمەکییەکە پێیدەڵێن: (تَسْرِيج).
٢-(شارَجَ- هُ): وەك ئەو بوو/ لەویکرد/ چون ئەو بوو.
("فَتَياتٌ مُشارِجات"): کچانێکی هاوتەمەن.
(تَشارَجا): هاوشێوە بوون/ لەیەکچوون.
(اَلشَرْج (مص) (ج) شِراج وشُرُوج): جۆر.
("هــذا شَــرْجُ ذاك"): ئەمە (لــەو جۆرەیە/ لەیەکن).
("هُمَــا شَــرْجٌ واحِــدٌ"): هەردووکیــان لــە جۆرێکن.
(اَلشَرِيج (ج) شَرائِج): هاوشێوە/ وەك یەك/ لەیەکچوو.
(هُوَ شرِيجُهُ): لەیەکچووی یەکن/ هاوجۆرن.
٣-(شَرَجَ. شَرْجاً): درۆیکرد.
٤-(إِنْشَرَجَ- الشيءُ): شــتەکە یەکالابــووەوەو بوو بە دوو کەرتی وەك یەکەوە.
(اَلشَرْج (ج) شِراج وشُرُوج): تیپە دەستە.
(أَصبَحوا في الأَمرِ شَــرْجَين): لــە کارەکەدا بوون بە دوو تیپەوە.
(اَلشَرْج (ج) أَشْراج): هەڵقڵیشانی کەوانەکە.
(اَلشَــرِيج (ج) شَــرائِج): ١-لەتــی چێوەکە، چێوەکــە بکرێــت بە دوو قڵیشــی/ دوولەتی وەك یەکەوە ٢-چێوەکە کە هەڵدەقڵیشــێت و دوو کەوانی لێدروستدەکرێت.
(قَوسٌ شَــرِيج): کەوانێکە کە لــە چێوێکی ڕاستە قڵیشاو دروستبکرێت.
٥-(اَلشَــرْج (ج) شِراج وشُــرُوج): ئاوەڕۆ لە شوێنێکی بەرزەوە بۆ پێدەشت.
(اَلشَرْجَة)٢-ئاوەڕۆ لە بەرزاییەوە بۆ پێدەشت ٢-چاڵێکە پێستێکی تێدا ڕادەخرێت و ئاوی بۆ حوشتر تێدەکرێت.
(اَلشَرَج (ج) أَشْراج): پانتایی دەرەی دۆڵ.
(اَلشَرِيجَة (ج) شرائِج): شوێنی چەسپاندنی پەڕ لە تیرەکەدا.
(اَلشيرِج): ڕۆنی کونجی (فارسية)
(اَلســيرِج (عامية) = اَلشيرِج. سَهْمٌ مُشَرَّج): تیرێك کە بنەکەی پەڕی پێوەکرابێت.

٦-(اَلشَــرجَب) (ح): ١-چارەوێی ڕەســەن ٢-لۆفدرێژ.

(اَلشَــرْجَبان والشُــرْجُبان) (ن): ڕووەکێکە وەك باینجانە پێستەی پێخۆشە دەکرێت.

شرح: ١-(شَرَحَ- اللَّحْمَ. شَرْحاً): گۆشتەکەی توێ توێی درێژ کرد.

(شَــرَّحَ- الشَــيءَ): شــتەکەی لەتلەتــی جیاجیاکرد.

(-قِطعَةَ اللَّحم): لەتی گۆشتەکەی تەنککرد.

(اَلشَرْحَة): کوتە گۆشتێکی تەنك.

(اَلشَريح والشَــريحَة (ج) شرائِح): ١-هەموو (پارچەیەکــی/ کوتێکــی) گۆشــت ٢-هەموو گۆشتێکی چەوری توێکراو.

(عِلْمُ التَشريح) (طب): زانستیی توێکردنو لەتکردنی لەشــی مردوو بۆ گــەڕان بە دوای چۆنیەتیــی دروســتبوونیو دۆزینــەوەی دەردەکانی.

٢-(شَــرَحَ- المَسألَةَ. شَــرْحاً): پرسە بابەتەکەی دەرخستو شیکردەوەو نادیارەکانی ڕوونکردەوە.

(-الكلامَ): ئاخاوتنەکەی تێگەیاند.

(-الشيءَ): ١-شتەکەی کردەوە ٢-فراوانکرد.

(-إلى الشيءِ): حەزی بۆ شتەکە دەربڕی.

("فُلانٌ يَشرَحُ إلى الدنيا"): فیسار دەربڕی کە حەز لە دنیا دەکات.

(-صَدْرَهُ لِلشَيء وبِالشَــيءِ): دڵی بە شتەکە کرایەوەو پێیخۆشبوو.

(شَــرَّحَ- الشَــيءَ): شــتەکەی دەرخســتو والأیکرد/ یەکالأیکردەوە ئاشکرایکرد.

(شَــرَّحَ التِّــين تَشــريحاً) (عنــد العامة): هەنجیرەکــەی یەکالاکــردەوەو خســتیە بەر هەتاو تا وشکببێتەوە.

(اَشْــرَحَ- صَــدرَهُ): دڵیکردەوەو خۆشــی بە دڵیدا/ دڵی ڕوونکردەوە.

(إنْشَرَحَ): ١-کرایەوەو ڕووبنووەوەو دەرکەوت ٢-دڵی خۆشیی تێکەوت.

("شَــرَحَ اللهُ صَدرَهُ لِقَبولِ الخَير فانشَــرَحَ): خودا بۆ چاکە دڵی فراوانکردو دڵی کرایەوەو گوشاد بوو.

(اَلشَــرح: عنــد المؤلفــين): ڕاڤەکــردن/ لێکۆڵینەوەو لەسەر دەقنووسین.

(الإنشِــراح): دڵکرانــەوەو گوشــادبوون، پێخۆشحاڵیی/ ستارە بە دڵگەیاندن.

٣-(شَرَحَ- الشيءَ شَرْحاً): پاراستی.

الملحق:

شرح: (شَرَّحَ الجُثَّةَ): لاشەکەی لێکهەڵوەشان/ جیاکردنــەوەی ئەندامــی مردووەکــەو لێکهەڵوەشــانی جوســتەی بــۆ ئــەوەی هۆی مردنەکــە بزانرێــت. یــان بۆ تێگەیتشــنی زانستیی لاشەکە.

(اَلمَشرَح): مێزی لێکهەڵوەشاندنی تەرمەکە.

(غُرفَةُ التَشــريح): ژووری لێکهەڵوەشــادنی تەرمی مردوو و لێکۆڵینەوەی.

شــرخ: ١-(شَــرَخَ- نــابُ البَعــير. شَــرخاً وشُــرُوخاً): كەڵبەی حوشــترەکە پووکەکەی هەڵدڕیو دەرچوو.

(-الصَبِيُّ- شُــروخاً): منداڵەکە بوو بە لاو/ هەرزەکار.

(شارِخ (ج) شَرْخٌ): هەرزەکار.

(اَلشَــرْخ (مــص) (ج) شُــرُوخ): ١-بنەڕەت/ بنچینە ٢-هەرەتی هەرزەکاریی/ تاڤی هەرەتی لاویی.

(هُوَ في شَــرخِ الشَّــباب"): ئەو لــە هەرەتی لاویدایــە. ٣-لای لووتی دەرپەڕیــوی هەموو شتێك ٤-سەرەتای کار/ یەکەمجار ٥-دەمار.

(شَــرخا الرَحْلِ): ئەمســەرو ئەوسەری زین یان کورتان.

("فُلان لايَزال بين شَــرخَيِ رَحلِهِ"): فیسار هەر لەکاروانو سەفەردایە.

٢-(اَلشَرْخ (ج) شُرُوخ): هاو (تەمەن، وێنە، تا، شێوە، جۆر) چونیەك. وەك ("هُوَ شَرخي"): ئەو هاوتای منە/ وەك منە/ لە وێنەی منە.

(هما شَرخانِ): ١-ئەو دوانە وەك یەکن.

(اَلشَــرخ): ٢-بەرهــەمو بەچکەی ســاڵانەی حوشتر.

٣-(اَلشُرْخُوب (ج) شَراخيب) (ع ا): ئێسکی بڕبڕەپشت.

شــرد: ١-(شَــرَدَ. شَــرْداً وشُروداً وشِــراداً وشِراداً): تەرەبوو.

(-على اللهِ): نافەرمانبوو/ لە خودا یاخیبوو/ سەرپێچیی فەرمانی خودایکرد.

(شــارِد (ج) شَــرَد وشَــرُود (ج) شُرُود (م) شــارِدَة (ج) شَــوارِد وشُــرَّد): تەرە، یاخی، نافەرمان/ ڕۆیشتوو.

(شَــرَّدَ- هُ): دەریکــرد/ دەربەدەریکــردو تەرەیکرد.

("فُلانٌ مُطَرَّدٌ مُشَــرَّدٌ"): فیســار دەرکراوو دەربەدەرو تەرەکراوە.

("طريدٌ شَريد"): دەرکراوی دەربەدەر.

(شَــرَّدَ- شَــمْلَهم): کۆمەڵــی کــۆی پەرشو بڵاوکردنەوە.

(-بِفُلانٍ): کەموکووڕیی ئەوی بەناو خەڵکدا بڵاوکردەوەو بە خەڵکی ڕاگەیاند.

(اَشْرَدَ- هُ): تەرەو دەربەدەریکرد.

(تَشَرَّدَ- القَومُ): ١-ڕۆیشتن ٢-تەرەبوون.

(قافِيَة شــارِدَة وشَرُود): ســەرواى بە وڵاتدا بڵاو/ واتە هەڵبەستەکە بەناوبانگە.

(اَلشَــرْد) (عامية): بارانێکە کە با بەماڵیدا دەکات.

(شَــوارِدُ اللُغَــة): ناوێزەو ســەیرەکانی ناو زمان.

اَلشَريد= الطَريد): ڕاونراوو دەربەدەرکراو.

(اَلشَــريدَة (ج) شَــرائِد): ١-مێــی وشــەی (اَلشَريد) ٢-پاشماوەی شت.

٢-(الشِرداح): گۆشتی نەرمەڵۆك/ نەرمەگۆشت.

شرد: (شَرَّذَ- الجَمعَ): كۆمەڵەكەی بڵاوكردەوە.
(الشِرْذِمَة (ج) شَراذِم وشَراذِيم): دەستە خەڵكێكی كەم.
(ثياب شَراذِمُ): جلی شركەو پركە.
شرز: ١-(شَرَزَ- هُ. شَرْزاً): بڕی/ لەتیكرد.
(شارِز (ج) شُرَّاز): بڕەر/ لەتكەر.
(شَرَّزَ- هُ): لەتلەتیكرد.
(الشِيراز (ج) شَوارِيز وشَرارِيز): ماستی (خەستەوەبوو/ ئاولێگیراو).
(اللَبنَة المقطوعة) (عامية): خەستە.
٢-(شَرُزَ- هُ): ١-سزایدا ٢-جنێویدایە.
(شارَزَ): بەدڕەوشتبوو.
(-الرَجلَ): ناكوكیی لەگەڵدا كردو دوژمنایەتیكرد.
(أشْرَزَ- هُ): تووشی گرفتاریی و فەوتانیكرد.
(الشَرْز) (مص): ١-هێز ٢-دڵڕەقیی و خراپیی ٣-توندوتیژیی و بێبەزەیی ٤-سەخت و توند.
("عَذَّبَهُ اللهُ عَذاباً شَرزاً"): خودا سزایەكی سەختیدا.
(الشَرزَة): ٣-جارێك سزادان یان جنێودان ٢-فەوتان و توندو تیژیی/ سەختیی.
(الشُرَّاز): ئەوانەی سزای سەختی خەڵكدەدەن.
(المُشارِز (فا)): ١-توندو سەخت ٢-بەدڕەفتار/ پیاوخراپ/ بەدخوو.
(المُشَرَّز): ١-پێكەوەشەتەكدراو ٢-هەردووسەری (بەناوداچوو/ هەڵپێچراو).

شرس: (شَرِسَ. شَراسَةً وشَرَساً وشَرِيساً): دڕ بوو/ بەدڕەوشت و دڵڕەقبوو.
(شَرِس وشَرِيس وأشْرَس): دڕ سروشت/ بەدڕەوشت و دڵڕەق.
(شَرَسَ- هُ. شَرساً): بە قسەی ڕەق و ناشیرین ئازاری دڵیدا.
(شارَسَ- هُ مُشارَسَةً و شِراساً): دڕندانەو بەدڕەفتارانە لەگەڵیدا جووڵایەوە.
(تَشارَسَ- القَومُ): دوژمنایەتیان لەگەڵ یەكدا كرد.
(الشَرْساء): مێی وشەی (الأشْرَس).
(الشَرِيس) (مص): ١-بەدڕەفتاریی و دڕیی ٢-زۆر ناكۆكیی و نالەباریی.
("فلانَ شرِيسُهُ") نالەباریی و سەرسەختیەكەی نەرمبوو ٣-بەدكردارو دڕ ٤-سەرسەخت و ناكۆك.
("هو ذو شَرِيس"): ئەو بەدسروشت و ناكۆكەو ناگونجێت.
("لَهُ نَفْسٌ شرِيسَة"): دەروونێكی نالەبارو ناكۆك و نەگونجاوی هەیە.
٢-(شَرِسَ-تِ الماشِيَةُ شَرَساً): ئاژەڵەكەی هەر سەرگەرمی خواردنی درەختی دڕكەوردە بوون.
(شَرَسَ- تِ الماشِيَةُ. شَرَساً): ئاژەڵەكە بە پەلەو شپرزەو گەرم دەلەوەڕا.
(الشَرَس (مص) والشَرْس والشِرْس): درەختی دڕكە وردە.

(شَرِيسُ الأَكْلِ): توندخۆر.
(أَرضٌ شريسَةٌ ومُشرِسَةٌ): زەوییەکە درەختی درکە وردەی زۆرە.
٣-(شَرَسَ- الناقَةَ شَرْساً): توند حوشترەکەی بە جلەوەکەی راکێشا.
٤-(الشَرساء): هەوری تەنکی سپی.
(الشِراس): شرێس/ کەتیرە.
(السِراس= الشِراس. الشَريس) (ح): شێر.
٥-(شَرْسَـفَ. شَرسَفَةً): رەوشـتی تێکچوو/ بەدرەوشتبوو.
(الشُرْسُـوف (ج) شَراسِيف): ١- (ع ا) سەری دانەپەراسوو کە بەسەر سکەوەیە ٢-حوشتری بەستراوە ٣-توندیی ٤-وەی/ چورتوم/ بەلا.
شرش: (الشَرْشَف (ج) شَراشِف) (فارسية): چەرچەف.
شـرص: (شَـرَصَ- هُ. شَـرْصاً): رایکێشـا/ بەکێشیکرد.
(شَرَصَ- هُ بِكَلامِهِ): پرجنێویکرد.
(الشَرْص) (مص): ١-توندوتیژیی ٢-دلْرەقیی/ سەختیی.
(الشِرْص (ج) شِراص وشِرَص): لاجانگ.
شـرط: ١-(شَـرَطَ- عَلَيهِ في بَيـعٍ ونَحْوهُ. شَـرْطاً): ١-لە فرۆشـتنو شـتیوادا مەرجی لەگەڵـدا کـرد ٢-پەیمانـی لەگەڵـدا کـردو پێیبەستەوە.
(تَشَرَّطَ): مەرجی پتری بەجێهێنا کە لەسەری نەبوو.
(-في العَمَـلِ): لـە کارەکـەدا وردەکاریکردو چاکی دەرهێنا.
(تَشارَطَ القَومُ): ١-مەرجیان خستە سەریەكو بە مەرج یەکتریان بەستەوە.
(تَشـارَطوا على الشَـيء): لەسـەر شـتەکە مەرجکاریانکردو مەرجیان لەسەردانا.
(إِشْـتَرَطَ- لَهُ كَذا): ئـەو مەرجەی بۆ داناو پێیبەستەوە.
(الشَـرْط (م) شُـروط): مـەرجو خۆپێـوە بەستن.
("الشَـرطُ أَمْلَكُ عَلَيكَ أَم لَكَ"): مەرج تۆی پێوە دەبەسترێتەوە یان بۆ تۆیە.
(الشَـرط- عِندَ النحاة): لای رێزماننناسـان ئەوەیە کـە روودانی کارێك بـە کارێکیترەوە بەسترابێت ئەویش بە ئامرازێك دەبێت وەکو: (إِن زرتَنـي زُرتُكَ) ئەگەر سـەرت لێدامایە سەرم لێدەدایت.
(الشُرْطَة): ئەو مەرجەی دایدەنێیت.
(الشَريطة (ج) شَرائِط): مەرج.
٢-(شَـرَطَ- الجِلدَ. شَـرطاً): تەشـتەری لە پێستەکەدا/ پێستەکەی دری بۆ ئەوەی خوێن بێتەدەرێ.
(شَرْط الجلد): پێستەکەی دری یان هەڵدری.
(الشَريط (ج) شُرُط): هەڵدراو.
(الشَـريطَةُ (ج) شَـرائِط): حوشـتری گوێ

(هەڵقڵیشاو/ هەڵتڵیشاو).
(اَلمِشْرَط والمِشْـراط والمِشْرَطَة (ج) مَشارِط ومَشـاريط): چەقـۆو تیغـی هەڵدریـن/ نەشتەر.
٣-(شَـرِطَ. شَـرَطاً): کارێکـی گـەورەی بەسەرهات.
(أشْـرَطَ نَفْسَـهُ أو مالَهُ في أمرٍ): خۆی یان ماڵو سامانەکەی خسـتە گێژاوی کارێکی پڕ مەترسییەوە.
(-الإبلَ): حوشترەکەی جیاکردەوەو بانگێشتی فرۆشتنیکرد.
(-نَفْسَهُ لِكَذا): خۆی بۆ ئەوە ئامادەکرد.
(-إلَيهِ رسُـولاً): بە پەلە فرسـتادەیەکی بۆ نارد.
(اَلشَـرَط (مص) (ج) أشْـراط): ١-نیشـانە سەرەتای هەموو شتێك.
(اَلشُـرَط): یەکـەم دەسـتەی سـەرباز کـە لـە پێشـەوە دەچێتـە جەنگـەوەو ئامادەی مردندەبێت.
(اَلشُرْطَةُ والشُرْطِيُّ): کۆمەڵێکی هەڵبژاردەی سەر بە والیو کاربەدەستانو میرانن ٢-ئەمڕۆ بـە پۆلیسـی دەڵێـن چونکە نیشـانەیەکی تایبەتیی هەڵدەگرن کە پێیان دەناسرێن.
٤-(شَـرَّطَ- الشـيءَ): شـتەکەی پێچایەوەو بەست.
(اَلشَـرِيط (ج) شُرُط): پێبەسـتەیەکە کـە بە گەڵای دارخورما دروسـتدەکرێتو نوێنو شتیتری پێدەبەسترێت ٢-سیم/ تەل رووتبێت یـان بەرگـدار لەوانە سـیمو تەلـی کارەباو تەلەفۆنو شتیتر.
(اَلشَـرِيطَة (ج) شرائِط): نۆیەی قژی کچان کەلە ئاوریشـم یـان لۆکە دەبێت سـپی یان ڕەنگاوڕەنگ کە پانییەکەی چوارپەنجە زۆرتر نابێت یان جلی پێ دەرازێنرێتەوە.
(اَلشِـرطَةُ (ج) شَـراطيط) (عاميـة): پارچەیەك کووتاڵی بڕاو.
٥-(أشْـرَطَ- بالشـيءِ و فيهِ): شـتەکەی لا بێبەهابوو بە تەنگیەوە نەهاتو بە شـتێکی هیچی زانی.
(إسْتَشْـرَطَ- المالُ): ماڵەکە باشبوو پاشان لە کەڵککەوتو لەدەستچوو.
(اَلشَـرْط (ج) أشْراط): پوشـتو زمانبەدی نامەرد.
(اَلشَرَط (ج) أشْراط): ١-شتی گەندەو بێکەڵك ٢-ماڵیاتی بچووك ٢-ئاوەڕۆی بچووك.
(هُوَ مِن شَـرَطِ الناسِ وأشْـراطِهِم): ئەو لە ڕسواو سووکترینو نامەردترینی خەڵکە.
(اَلأشْـراط) (ضـد): ١-ڕسـواترینی خەڵـك ٢-خانەدانو وەجاخزادەی ناو خەڵکە.
(شُـرْطَةُ كُلِّ شـيءٍ): هەڵبـژاردەو ناوێزەی هەموو شتێك.
(أشْرَطُ الناسِ): سووکترینو ڕسواترینی خەڵك.

٦-(اَلشَريط (ج) شُرُط): جانتای دەستی ژن کە بۆن و شتی خۆی تێدەخات.
٧-(شَرْطَنَ- هُ) (یونانیة): پایەیان بەرزکردەوە بۆ پلەیەکی کەهەنووتی. ئەمڕۆ نووسەران دەڵێن: (کَهَّنَهُ وسامَهُ کاهِناً): (نیشانەکەی/ لێهاتووییەکەی) کردی بە قەشە.
(اَلشَرطُونِیَّة): کتێبێکە کە ئاهەنگی پلەوپایەی کلێسەی تێدایە کە قەشە دیاریدەکات.
شرع: ١-(شَرَعَ- للقَومِ شَرْعاً): دەستووری بۆ دانان.
(-لَهُم الطَریقَ): ڕێ و ڕێبازی بۆ دیاریکردن و دەرخستن.
("شَرَعَ الله لَنا کَذا بِشَرعِهِ"): خودا بە شەرعی خۆی ئەوەی بۆ ڕوونکردوینەوەو دەریخستووە.
(-الرَجُلُ): پیاوەکە ڕاستی و هەقی دەرخست و ناهەقیی و ناڕاستیی پووچەڵکردەوە.
(-الطَریقُ. شَرْعاً وشُروعاً): ڕێبازەکەو ڕێگەکە دەرکەوت/ دیاربوو.
(شَرَّعَ وأَشْرَعَ- الطریقَ): ڕێگەکەی دەرخست/ دیارکرد.
(إشتَرَعَ الشَریعَةَ): یاسا یان شەریعەتی دانا.
(اَلشَرع) (مص): ئەو یاساو شەریعەتەی خودا بۆ بەندەکانی خۆی داناوە.
(اَلشِرع والشَرَع): نموونە/ وەك/ چوونیەك/ هاویەك.
("النّاسُ في هذا شرعٌ واحِدٌ"): خەڵکی لەمەدا وەکیەکن/ چوونیەکن.
("هُم في هذا شرعٌ"): ئەوان لە مەدا یەکسانن و چوونیەکن.
("هُما شِرعان"): ئەو دوانە وەکو یەکن.
(اَلشِرعَةُ (ج) شِرْع وشَرع وشِرَع وشِراع): ١-شەرع/ شەریعەت ٢-ئەریت ٣-وەکیەك/ وەك ئەو/ چوونیەك.
(هذه شَرعَةُ هذه): ئەمە وەك ئەومیە.
(اَلشَریعَة (ج) شَرائِع): ١-یاسا/ دەستوور ٢-ئەو یاساو دەستوورانەی خودا بۆ بەندەکانی خۆی داناوە.
(اَلشَرعِيّ): ئەوەی بە پێی شەرع و دەستووری خودایە.
(الابن الشَرعي): زاڕۆڵەیەك کە بە شەرعی بکرێت بە زاڕۆڵەی خۆ وەك زاڕۆڵەی ڕەسەن و سرووشتی لێبکرێت.
(المشروع): ١-شتێکی ڕەواو دروست بە پێی شەرع ٢-پرۆژە.
٢-(شَرَعَ- البیتُ شرعاً): خانووەکە لەسەر شەقامە گشتیەکەدا بوو.
(- البابَ إلى الطَریقِ): دەرگاکەی خستە سەر شەقامەکە.
(شَرَعَ البابُ): دەرگاکە کەوتە سەر شەقامەکە.
(-فُلانٌ عَلَینا. شَرْعاً وشُروعاً): فیسار

نزیکمانبووەوەو بەسەرماندا ڕوانی.

(أَشْرَعَ- بابَهُ إلى أو على الطريقِ): دەرگاکەی خستە سەر شەقامەکە.

(الشارِع (ج) شوارِع): شـەقام/ شەقامەڕێ/ جادە.

(بَيتٌ شـارِعٌ): خانوویەك نزیك شەقامبێت. یان لەسەر شەقامو ڕێگابێت.

(الشَـوارِع مِنَ النُجوم) (فك): ئەستێرانێك كە نزیكی ئاوابوونبن.

(الشَريعَةُ (ج) شَرائِع): ئاستی دەرگا.

٣-(شَرَعَ- في الماءِ. شَرْعاً وشُروعاً): چووە ناو ئاوەكەوە یان بە مشت ئاویخواردەوە.

(-الوارِدُ): هاتووەكە دەمی خستە ئاوەكەوەو ئاویخواردەوە.

(-الماشِيَةَ): ئاژەڵەكەی كردە سەر ئاوەكە.

(-الأَمرَ): دەستی بە كارەكە كرد.

(-في الأَمرِ): چووە ناو كارەكەوە.

(-بِفُلان): فیساری هێنایە سەر ئاوەكە.

(-يَضرِبُ): دەسـتی بە لێدانكرد (لە كردارە نزیككردنەكانە) (افعال المقارنة)

(شَـرَّعَ وأَشْـرَعَ- هُ في الماءِ): ئەوی كردە ناو ئاوەكەوە/ خستیە ناو ئاوەكەوە.

(الشِرعَةُ (ج) شِـرْع وشَرْع وشِرَع وشِراع): ڕێگەیەك كە دەچێتە سەر ئاو.

(الشُرَّع والشُروع): ناو ئاو چوو.

(إِبِلٌ شُرَّع وشُـرُوع): حوشترگەلێك چووبنە ناو ئاوەوە.

(الشَـريعَة (ج) شَـرائِع): سـەرچاوەی ئاو/ دەراوی ئاو/ شـوێنی ئـاو (هێنان/ وەرگرتن) لە ڕووبارەكە.

(المَشرَع والمَشرُعَة والمَشـرَعَة (ج) مَشارِع): شوێنی وەرگرتنو خواردنەوەی ئاوی.

(الأَمرُ – المَشروع): كارێكی دستپێكراو.

٤-(شَـرَعَ- الرِمـاحَ. شَـرْعاً وشُـروعاً): نێزەكەكانی ڕاستكردەوەو ئاراستەیكردن.

(تَسَـدَّدَت وتَصَوَّبَـتِ الرمـحُ): نێزەكـە ڕاستبووەوەو ئاڕاستەبوو.

(أَشْـرَعَ- عليه الرِمحَ): ڕمەكەی ئاڕاسـتەی ئەو كرد.

(الشـارِع (م) شـارِعَة (ج) شُـرَّع وشُـرُوع وشَوارِع) (فا): ئاڕاستەكار.

(رِماحٌشارِعَةوشَوارِع)١-نێزەئاراستەكراوەكان ٢-نێزە ڕاستو لووسكراوەكان.

(الشِراع (ج) أَشْرِعَة وشُرُع): ژێی توندكراوی كەوان.

(الشُراعِيّ- مِن الرِّماح): نێزەی درێژ كە بە ناوی یەكێكەوە ناونراوەو كە دروستیكردووە ناوی (شُـراع) بووە كە نێزەو نووكو سەری نێزەی دروستكردووە.

(الشَـرعَةُ والشِرعَةُ (ج) شِرْع وشَرْع وشِرَع وشِراع): ژێی كەوان.

("ضربوا على الشَرَعِ"): لە ژێكانیاندا. واتا لە

دەهۆڵی خۆیاندا.
(اَلشّــرع): ١-ژێ عوود ٢-ئاوزەنگی سـۆڵ کە وەکو ژێ وایە.
(اَلمَشروع): ١-راستو دروست ٢-شیاو.
٥-(شَرَعَ- الشَّيءَ. شَرعاً): شتەکەی زۆر بڵند کردەوە.
(-الحَبلَ): پەتەکە گرێداو هەردوو سەرەکەی بە کونەکەدا کرد.
(شَــرَّعَ- السَــفينَةَ): چارۆکەی بۆ پاپۆڕەکە کرد.
(- الحَبلَ): سەری گوریسەکەی گرێدا.
(أَشْرَعَ- الشَيءَ): شتەکەی زۆر بەرزکردەوە.
(اَلشِراع (ج) أَشرِعَة وشُرُع): ١-هەموو شتێك کـە قنـچ و راسـت بکرێـت و بەرزبکرێتەوە ٢-وەك چارۆکـەی پـان کـە هەڵدەدرێـت و بەرزدەکرێتەوەو لەسەر پاپۆڕ دادەمەزرێت کە با لێیدەدات دەبێتە هۆی رۆیشـتنی پاپۆڕەکە ٣-ملی حوشـتر (کە بە چارۆکـەی هەڵکراوی پاپۆڕ چوێنراوە لەبەر درێژیی.
("رَجُلٌ شراعُ الأَنف"): پیاوێکی لووتدرێژ.
(اَلشِراعِيُّ مِنَ الإِبِلِ): حوشتری ملدرێژ.
(اَلشَرعَةُ (ج) أَشراع): پاپۆڕ.
(اَلشِرعَةُ (ج) شِــرْع وشَرْع وشِرَع وشِراع): پەتی/ داوی گرتنی قەتێ/ کورکور.
(أَنفٌ أَشرَعُ): لووتێك پەرەکەی درێژبووبێتەوە.
(اَلمُشَرَّعَ- مِنَ البيُوتِ): خانووی بەرز/ بڵند.

٦-(اَلشَراعَة): ئازایەتیی/ دلێریی.
(اَلشَرّاع): فرۆشیاری کەتانی چاك.
(اَلشَريع): ١-دلاوەر/ دلێر ٢-کەتانی چاك.
(اَلشَريع- مِنَ الليف): تاڵی قایمی ریشوو کە ئەستورو بووبێتو بۆ درووومان بەکەڵکبێت.
(اَلمِشــرَع) (مو): ئامێرێکە وەك تۆپە سەمای کاتژمێــر کــە ئامــاژەی خێرایــی جووڵەی مۆسیقاکە دەکات لە هەموو پلەیەکدا.
٧-(شَــرْعَبَ الأَديمَ): چەرمەکەی بە درێژیی بری.
(اَلشَرْعَبُ): درێژ.
(اَلشَــرْعَبِيُّ): ١-جـۆرە بەرگێکـی میلدارە ٢-کەسێکی بۆشناخی شۆخ و لەشجوان.
الملحق:
شرع: (اَلشَــرعِيَّة): نیشانەیەك یان رەوشێك کە شیاوو رەوابێت.
(شَرعِيَّةُ العَقد): یاسایی گرێبەست.
(شرعِيَّةُ إِجراء): یاسایی ئەنجامکاریی.
(اَلتَشريع): یاسادانان.
(سُلطَةُ التَشريع): دەسەڵاتی یاسادانان.
(مجموعَةُ القَوانين في حَقلٍ مُعَيَّن): کۆمەڵە یاسایەك بۆ بابەتێکی تایبەتی.
(تَشريعُ العَمَل): دانانی یاسای کارکردن.
(اَلتَشريعُ المالِي): دانانی یاسای دارایی.
(اَلتَشريعيّ): یاسایی.
(عَمَــلٌ تَشــريعِي): کارێکــی یاســایی یــان

یاسادانان.

(الخاص بِالجَمْعِیَّة التَشــریعیَّة): تایبەتە بە کۆمەڵەی یاسادانان.

(إنتِخاباتُ تَشریعیة): هەڵبژاردنی ئەنجومەنی یاسادانان.

(اَلمَجلِسُ التَشریعي): ئەنجومەنی یاسادانان.

(اَلسلطة التَشــریعیَّة): دەسەلاّتی یاسادانان: ئەو دەســتەیەیە کە یاســا بۆ وڵات دادەنێتو ڕێڕەوی پەیرەویکردنی دیاریدەکات.

(اَلمَشروعِیَّة): ڕەوشێك/ بارێك یان نیشانەیەك کە ڕەواو یاسایی بێت.

("مَشْــرُوعِیَّة حقٍ"): ڕەوایی یان ڕەوابوونی مافێك.

شــرف: ١-(شَــرُفَ. شَــرافَةً وَشــرَفاً): بــە نامووســبوو/ ناموســداربوو ٢-خانەدانبوو/ ســالاریی پەیداکرد ٢-بەرزیی ئاین‌و جیهانی بەدەستهێنا.

(شَــرَفَ- هُ. شَــرْفاً): لــەو بــە ناموســترو خانەدانتر بوو/ لەو بەرزتر بوو.

(مَشْرُوف): بە ناموس‌و بەرزو خانەدان.

(شَرَّفَ- ه): ١-شــکۆداریکرد/ خاوەننگینکرد ٢-بە گەورەیگرت‌و مەزنیکرد.

(شارَفَ- هُ): شانازیی گەورەیی خۆی بەسەردا کرد.

(تَشَرَّفَ-الرَجُلُ): نگین‌و شکۆیدەستگیر بوو.

(-بِکَذا): ئەوەی بە نگین‌و گەورەیی بۆ خۆی زانی‌و شانازیی پێوەکرد.

(تَشُرِّفَ- القَومُ): گەورەپیاوەکانی خوێشگەل کوژرا.

(إسْتَشْــرَفَ- الشاةَ): دەســتی لە مەرەکەداو وێقلەمەیکرد تا بزانێت بێخەوشەو بە ساغیی ببیات (لە وشەی (شُــرْفَة) وە وەریگراوە کە واتای هەڵبژاردەی ماڵیات وەرگیراوە.

(اَلشَــرَف) (مص): ١-نگین‌و شکۆو بەرزیی ٢-وەجاخزادەیی/ خانەدانیی.

(اَلشَریف): خاوەن نگین‌و شکۆدار.

("هُوَ شَرَفُ قَومِهِ وکَریمُهُم): ئەو خانەدان‌و جوامێری نەتەوەکەیەتی.

(اَلشَــرفَةُ): خانــەدان‌و وەجاخــزادە لــە باوکانەوە.

(اَلشُــرفَةُ مِن المال): گەنج‌و ســامانی چاك‌و ناوێزە.

("أُعِدُّ زِیارَتَکُم شُــرْفَةً"): سەردانەکەتان بۆ مــن مایەی ســەروەریی‌و ســەربەرزیمە پێی گەورە بووم.

(اَلشــارِف (فا) (ج) شُــرَّف وشُرُف وشُروف وشُرْف): کەسێکە کە بەو نزیکانە سەروەریی‌و شکۆیی بەدەستدەهێنێت.

(اَلشَــریف): دەبێتە خاوەن نگین‌و ســەروەر دەبێت.

(اَلشَریف (ج) شُــرَفاء وأشراف (م) شَریفَة (ج) شَرائِف وشَریفات): پایەبەرز/ نگیندار/

شكۆدار.

(-عِنـدَ المُسـلمين): لای موسـوڵمانەكان بە نەوەی پێغەمبەر دەڵێن‌و پێشیدەڵێن سەید.

(اَلخَطُ الشَّـریف): ئەو نامانەو نووسینانەی كە سـوڵتان بە دەسـتی خۆی دەینوسـێ یان فەرمان بە نوسوینی دەدات.

(نَقیـبُ الأشـراف): رەچەڵەكراگـی نەوەی پێغەمبەر (بۆ ئەوەی بێگانەیان تێنەكەوێت‌و بڵێ من لە نەوەی پێغەمبەرم).

(اَلشَـریفَة قولُهُم "فلان نَفسُـهُ شریفَة"): دەوترێت فیسـار دەروونی بەرزەو بێزی شتی نزمی نایەت (عامیة).

(اَلأشْرَف): پایەبەرزترو شكۆدارتر/ نگیندارتر.

٢-(شَرَفَ- الحائِطَ شَرْفاً): كلاوی/ گوێسوانەی بۆ دیوارەكە كرد.

(شَرِفَ. شَرَفاً): بەرزبووەوە/ بڵند بوو.

(شارَفَ المَكانَ): سەری شێوەنەكەوت.

(-الشيءَ): لەسەرەوە بەسەر شتەكەدا ڕوانیی.

(شَرَّفَ- البَيتَ): باركۆنی بۆ خانووەكە كرد.

(-المَكانَ): سەركەوتە سەر شوێنەكە.

(أشْرَفَ- الشيءُ): شتەكە بەرزو بالا بوو ٢-ڕاست‌و قنج وەستا.

(-المَكانَ): سەركەوتە سەر شوێنەكە.

(عَليـهِ): ١-لــە سـەرەوە بەسـەریدا ڕوانیی ٢-سەرپەرشتیكرد ٣-بەزەیی پێداهاتەوە.

(تَشَـرَّفَ- البَيـتُ): خانووەكـە باركۆنـی زۆربوو.

(-المَكانَ): سەر شوێنەكە كەوت.

(-الشَـيءَ): دەستی خستە سـەر برۆی وەك سـێبەر بـۆ چـاوی بـكات‌و چـاوی هەڵبڕی تەماشای شتەكە بكات.

(-للشَيءِ): لە شتەكەی ڕوانی.

(-على الشَيءِ): لە سەرەوە (ڕوانییە شتەكە/ تەماشایكرد).

(إشتَرَفَ): قنجبووەوە/ ڕێك ڕاوەستا.

(إستَشرَفَ): قنج ڕاوەستا.

(-الشَـيءَ): چـاوی بـۆ شـتەكە هەڵـبڕی تەماشایبكات‌و دەستی خستە سەر برۆی وەك سێبەر بۆ چاوی بكات.

(-هُ حَقَّهُ): چاوی بڕییە مافەكەی‌و سـتەمی لێكرد.

(اَلشَـرَف (ج) أشـراف): ١-شـوێنی بـەرز ٢-لووت.

٣-(شَرَفُ البَعيرِ): كۆپارەی حوشتر.

(أشـرافُ الإنسـانِ): هەردوو گـوێ‌و لووتی مرۆڤ.

(اَلشَرَفَةُ (ج) الشَرَفات): دیكۆری شوورا، یان سـەرەوەی كۆشك كە سێگۆشە یان چوارگۆشە شێوە دەبێت وەك نەخشێكە.

(اَلشُـرفَةُ- مِنَ القَصر) (ج) شُـرَف): چینی سەرەوەیە كە دەروانێت/ شانشین/ پێشەیوان.

(اَلأشـرَف) (ح): شەمشـەمەكوێرە (چونكە

گوێی به دەرەوەیە) قەبارەیەکی دیاری هەیە.
(قَصرٌ أَشْرَف (م) شَرْفاء (ج) شُرْف): کۆشکێك کە بارکۆن یان ستارەی جوانی هەبێت.
(رَجُلٌ أَشْرَف): پیاوێکە پشتی بەسەر سنگیدا داهاتبێت: کۆمابێتەوە.
(منكب أَشْرَف): شانی بەرزو جوانو رێك/ چوارشانە.
(الشَّرْفاء): مێی وشەی(الأَشْرَف).
(-من الابنية): بارکۆنی خانە، پێشهەیوان.
(-مِنَ الآذان): گوێی درێژ.
(حارِكٌ شَريفٌ): سەرشانی بەرز.
(المُشرف- مِنَ الأَماكِن): ١-شوێنی بەرز ٢-شوێنێك بەسەر ئەملاولای خۆیدا بڕوانێت.
(المُشْرَف (ج) مَشارِف): شوێنی لێوەڕوانینی ئەملاولای خۆی/ ڕوانگە.
(مَشارِفُ الأَرضِ): شوێنە بەرزەکانی زەوی.
(المُسْتَشرف): بەرز.
٣-(شَرُفَ- تِ الناقَةُ شُروفاً): مێحوشترەکە پیروە پەککەوتە بوو.
(الشّارِف- مِنَ النُوق (ج) شُرَّف وشُرُف وشُرُوف وشُرْف): مێحوشتری پیری پەککەوتە.
(سَهْمٌ شارِف): تیرێکی کۆنی بێکەڵك.
(دَنٌّ شارِف): کووپەی مەی کۆن، کە مەی کۆنی تێدابێت.
(الشارِفَةُ (ج) شارِفات وشَوارِف): ١-مێی وشەی (الشارِف) ٢-مێحوشتری پیری پەککەوتە.
(الشَوارِف): دەفری مەی وەك کوپو شتیتری لەو بابەتە.
٤-(شارَفَ- هُ): لێیتزیکبووەوە/ هاتە بەرەوەی.
(أَشْرَفَ- على المَوتِ): لە مردن نزیکبووەوە.
(-تِ الخَيلُ): ئەسپەکان تاویاندایە خۆیانو خێرایانکرد.
(-لَكَ الشَيءُ): شتەکە کەوتە بەردەستتو توانات بەسەریدا شکا.
(-ت نَفسُهُ على الشَيءِ): بە تەنگ شتەکەوە هاتو حەزی لێکرد، بۆی سووتا/ بۆی پەرێشانبوو.
(المَشرَفِيّ): خەڵکی (مشارق شامە) کە دێوخاکێکی عەرەبە.
(السُيوف المَشْرَفِيَّة): شمشێری مەشرەفی (دەیشڵێن بە ناوی شوێنێکەوەیە لە یەمەندایە).
الملحق:
شرف: (التَشريفات): دەستوورو نەریتی پەیڕەوکراوە لە کاتی پێشوازیکردنو ئاهەنگە میرییەکانداو لە بۆنەیتردا پێشی دەوترێت (مَراسيم) هەڵسوکەوتو ڕەفتار لە پێشوازیو بۆنەیتردا.
(ديوان التَشريفات): فەرمانگەیەکی میرییەو سەر بە وەزارەتی دەرەوەیە فەرمانی هەڵسوکەوتو پێشوازیی پێسپێردراوە.

(سجل التَشريفات): تۆماری سەردانو پێشوازیی. دەفتەرێکە میوانە سەردەرەکان ناوی خۆیانی تێدا دەنووسن ئەوە وەکو سەردانو میوانداریی تەواوە.

شرق: ١-(شَرَقَ- الشاةَ شَرْقاً): گوێی مەڕەکەی بە درێژیی هەڵدڕی.

(شَرقاء) مەڕی گوێی هەڵدڕاو.

(شَرِقَ-تِ الشاةُ شَرَقاً): مەڕەکە بە درێژی گوێ هەڵدڕاو بوو.

(مَشروقَه الأُذُن): گوێ بە درێژیی هەڵدڕاو.

(إِنْشَرَقَ- تِ القَوسُ): کەوانەکە لە باری درێژیی هەڵقڵیشا.

(اَلشَرْق (ج) أَشْراق): درز/ قڵیش.

("مادَخَلَ شَرْقَ فمي شيءٌ"): هیچ نەچۆتە درزی دەممەوە.

(اَلشَرْق والشِرق): ئەو تروسکاییە ڕووناکییە لە درزی دەرگاکەوە دێتە ژووری.

(اَلشَرَّاق) (ب): کەلەبەرێک درزێک کە هەواو ڕووناکیی لێوە بێتە ژوورەوە (عامية).

(مِشْرِيقُ البابِ): ئەو درز یان کەلەبەری دەرگایەی کە کاتی هەڵهاتنی خۆر هەتاوی لێوە دێتە ژوورەوە.

٢-(شَرَقَ- المَرَقَ شَرْقاً) (عامية): لەبەر گەرمیەکەی شۆرباکەی زووقوتدا.

(شَرِقَ- بِرِيقِهِ شَرَقاً): تفەکەی لە بینگیرا.

(تَشَرْدَقَ) (عامية): تفی لە بینگیرا.

(اَلشَرْدُوقَةُ (عامية): تف لە بینگیران.

(شَرِقَ- الجُرحُ بِالدِمِ): برینەکە پڕ بوو لە خوێن.

(-المَوضِعُ بِأَهلِهِ): شوێنەکە وا پڕ بوو خەڵکی ماڵەکەی نەدەگرت.

(تِ الأَرضُ): زەویەکە ئاوەکەی خواردەوەو نەیهێشت بەسەریدا بڕوات.

(أَشْرَقَ- هُ بَرِيقِهِ): تفەکەی خۆی لە بینگیران.

(إِشْرَورَقَ-ت العَينُ بِالدَمعِ إِشْرِيراقاً): چاوەکە پڕ فرمێسکبوو.

(اَلشَرْقَةُ): جارێك لە بینگیران.

("أَخَذَتْهُ شَرَقَةٌ كادَ يَموتُ مِنها"): لە بینگیرانێك تووشبوو خەریکبوو پێی بخنکێتو بمرێت.

(اَلشَهْقَة) (عامية= الشَرقَة. الغُصَّة): لەبینگیران.

(اَلشَرْقَة) (طب): کۆکەرەشە کۆکەیەکی پیسە هەناسەی پیاو دەگیرێت.

(اَلشراق): تف لە بینگیران.

٣-(شَرَقَ-تِ الشَمسُ. شَرْقاً وشُروقاً): خۆرهەڵهات.

(-النَخْلُ): دارخورماکە بالأیکردو جوانبوو.

(-الثَمَرُ): بەرەکەی (چنی/ ڕنی).

(شَرَّقَ): ١-ڕووی کردە خۆرهەڵات ٢-ڕووی گەشو جوانبوو.

(مُشـرِقُ الوَجـهِ): ڕووی گـەش و کـراوەو ڕووناك.

(شَرَّقَ- اللَّحمَ): گۆشتەکەی سووورکردەوە یان لەبەر هەتاو وشکیکردەوە.

(أشرَق-تِ الشَّمسُ): خۆرهەلأت و ڕووناکیدا.

(- وَجهُهُ): ڕووی گەشایەوە.

(-المَکانُ): شـوێنەکە/ جێگەکە بە هەڵهاتنی خۆر ڕووناکبووەوە.

(-الرَجُلُ): کەوتە دەمی خۆرهەڵاتن.

(-تِ الشَـمسُ المَکانَ): هەتاوەکە شوێنەکەی ڕووناککردەوە.

(-النَخلُ): دارخورماکە بالأیکردو جوانبوو.

(تَشَرَّقَ): لەبەر بەرۆچکەکە دانیشت.

(اَلشَـرْق (ج) أشْـراق) (فـك): ١-شـوێنی خۆرلێوەهەڵاتـن سـەرەتای بەهـارو پایـزو شـوێنی لێهەڵهاتنی بە فراوانبوونی ئاسۆکەی بە درێژایی ڕۆژەکان ٢-خۆر.

(اَلشَرَق (مص): خۆر.

(اَلشَـرْقَةُ): بەربەرۆچکـە کـە لە زسـتاندا لێیدادەنیشن.

(اَلشَرْقَةُ والشِرقَةُ): خۆر دەمی هەڵهاتنی.

(اَلشَریق (ج) شُـرُق): ١-خـۆر کاتی هەڵاتنی ٢-مێرمنداڵی ڕووجوان/ جوان.

(اَلتَشْـریق) (مص): نوێـژی جەژن چونکە دوای خۆرهەڵاتن دەکرێت.

(أیّامُ التَشریق): سێ ڕۆژ پاش جەژنی قوربان.

چونکـە گۆشـتی قوربانیـی تێـدا لەتوکوت دەکرێت.

(الشارِق (فا) (ج) شُرْق): خۆردەمی هەڵاتنی/ خۆری هەڵاتوو دەشێت بەهیتریش بوترێت.

(اَلشـارِق): لای خۆرهەڵاتی شـاخ یان هیتر. ئـەوە پێچەوانەی (غارب)ە کە لای خۆرئاوای شاخە.

(اَلَمشْـرِق والمَشْرَق والمَشْـرُق (ج) مَشارِق): شـوێنی یـان لای خۆرهـەڵات کـە خـۆری لێهەڵدێت.

(اَلَمشرِقان والمَغرِبان): دوو شوێنی خۆرهەڵاتن و خۆرئاوابـوون بە زسـتان و هاوین کە لە یەك جیان.

(اَلَمشـارِق والمَغارِب): شـوێنی خۆرهەڵاتن و خۆرئاوابوون بـە درێژایی سـاڵ کە لە یەك جیادەبن.

(اَلَمشْـرَقَةُ والمَشْـرَقَةُ والمَشْـرُقَةُ والمِشْـراقُ والمِشْرِیقُ): بەربەرۆژکەی زستان.

(اَلُمسْتَشْـرِق): خۆرهەڵاتناس کەزانای زمان و وێژەو زانستیی خۆرهەڵاتە.

(اَلإستِشراق): خۆرهەڵاتناسیی.

٤-(شَـرِقَ- الدمُ فی عَینِهِ): خوێن لە چاویدا دەرکەوت/ خوێن زایە چاوی.

(-لَونُـهُ): لـە شـەرماندا، لـە تەریقـیو شەرمەزاریدا سووورهەڵگەڕا.

(-ت عَینُهُ): چاوی سوورهەڵگەڕا.

(-الشَيءُ): شتەكە ئاوێتە بوو.
(-تِ الشَّمسُ): خۆرنیشت و خەریکی ئاوابوون بوو سوورو تەڵخ بوو.
(شَـرَّقَ- الشَـيءَ بِالزَعْفَران): شتەکەی بە زەعفەران ڕەنگکرد.
(أشْـرَقَ- الثَوبَ في الصِبغِ): جلەکەی تێر لە ڕەنگ هەڵکێشا.
(إشْـرَوْرَقَ- تِ العَـينُ بِالدَمعِ إشْـرِيراقاً): چاوەکە بە فرمێسك سوورو هەڵگەڕا.
٥-(شَرَّقَ- البِناءَ): خانووەکەی گەچکاریکرد.
(الَشاروق= الصاروج): قسڵ و بابەتەکانی.
(اَلُمُشَـرَّق) (مفع): گەچکاریکراو بە گڵەسپی تەڕاوکراو.
٦-(الَشَـرَقْرَق والشَـرَقْراق والشِـرِقْراق والشَقِرّاق) (ح) = (الأخيل): دارە سمە/ دارە تەقێنە/ دارکونکەرە.
(اَلشُقُرُّق) (علمية) = (اَلشَرَقْرَق): دارکونکەرە.
الملحق:
شرق: (اَلإشراق): هەڵهاتن و ڕووناکیدان.
("إشراقُ الشَّمس"): خۆرهەڵاتن و ڕووناکیدانی.
(اَلتَّلأْلُـؤ حُسْـناً): ١-دەرەوشـانەوەی جوانیی ٢-بەختیاری و دڵگراوەیی و گەشڕوویی.
("إشْراقُ الوَجه"): ڕووگەشیی.
(اَلإشراق): بیردۆزێکی فەلسەفانەیە ئیفلاتونییە نوێیەکـە بڵاوی کردۆتـەوە دەڵێـت: گیتیی لە خوداوە هاتوو وەك چۆن ڕووناکی لە خۆرەوەیە.

(اَلإشراقيون مفردها الإشراقي: اتباع المذهب الفلسـفي القائل بحكمه الاشراق، او الحكمة المشرقية، كان هدفهم التوفيق بين الفلسفة اليونانية التي اتتهم عن الافلاطونية الجديدة، وفلاسـفة الفرس وغيرهم): گەشاوەییەکان، تاکەکـەی گەشـاوەییە، شـوێنکەوتوانی ئەو ڕەوتە فەلسەفیەن کە بڕوای هەیە بە «دانایی گەشانەوە، یان دانایی گەشێنراوەیی، ئامانجیان گونجاندن بوو لە نێوان فەلسەفەی ئیفلاتۆنی تازەو فەیلەسووفەکانی فارس و ئەوانی تر.

شرك: ١-(شَرِكَ- تِ النَعْلُ شَرَكاً): ئاوزەنگی یان سەری سۆلەکە یان پێڵاوەکە پچڕا.
(شَرَّكَ وأشْرَكَ- النَعْلَ): ئاوزەنگی بۆ سۆلەکە کرد.
(اَلشَرَك (ج) شُرُك وأشْراك الواحِدَةُ شَرَكة): داوی ڕاو/ تۆڕی ڕاوکردن ٢-جێسـمی ولاخ لە ڕێگەدا.
(اَلشِراك (ج) أشْرُك و شُرُك): ١-چەرمەباریکە کە بەسەر سۆلەوەیە ٢-باریکە سەوزە.
(اَلشُرَكِيّ والشُرَّكي): ڕۆیشتنی خێرا.
("لَطمَهُ لَطماً شَـرَكِيّاً"): زللەی خێراو یەك لە دوای یەکی پێدا کێشا.
٢-(شَرِكَ- هُ. شَرْكاً وشَرِكاً و شِرْكَةً وشَرِكَةً): بوو بە هاوبەشی.
(شارَكَ- هُ): هاوبەشیکرد.
(تَشارَكا): هاوبەشییەکیان پێکەوە نا.

(أَشْـــرَكَ- هُ فِي أَمْرِهِ): كــردى بە هاوبەش لە کارەکەیدا.

(-بِاللهِ): هاوبەشى بۆ خودا پەيداكرد.

(مُشـــرِك ومُشـــرِكِيّ): هاوبـــەش بـــۆ خودا پەيداکەر/ کافر.

(الشِرْك): هاوبەش بۆ خودا پەیداکردن.

(إِشْتَرَكَ- الأَمْرُ): کارەکە بەيەكداچوو/ ئاڵۆز بوو.

(-القَـــومُ فِي كَـــذا): خوێنــــگەل لـــەوەدا بەشداربوون/ هاوبەشبوون.

(الشِـــرك (ج) أَشْـــراك): ١-هاوبەشـــیی/ بەشـــداریی = المُشـــارِك ٢-بەشـــدار/ هاوبەش ٣-بەش/ بەركەوت.

(الشِـــرْكَة) (مص): ١-هاوبەشـــی ٢-تێکەڵیی ٢-بەشەکان. بە شێوەیەکی گشتی بەشداربوون هاوبەشـــبوونێکی تێکراییی لـــەو کۆمپانیایەدا ٣-بەش.

(بِيـــع شِـــركٌ مِـــن دارِهِ): بەشـــێك لـــە خانووەكەی فرۆشرا.

(شـــرِكة تجارية): كۆمپانيايەكی بازرگانیی. کـــە بـــە پێـــی رێککەوتنێـــك لـــە لايـــەن بەشداربووەکانەوە دەکرێت.

(الشَـــرِيك (ج) شُرَكاء وأَشْـــراك (م) شَرِيكَة (ج) شَرائِك): هاوبەش/ بەشدار.

("الله لا شَرِيكَ لَهُ"): خودا بێهاوبەشە/ کەس نییە لە موڵکیـــدا هاوبەشـــبێت و بێوێنەیەو کەس لەو ناچێت سيفاتی ئەوی نییە.

(المُشـــتَرَك) (مفـــع): بەشـــدارکراو/ ناوکۆ/ بەشداربوو.

(طريـــق مُشْـــتَرَك): ڕێبـــەش/ ڕێیەکە هی هەمووانە.

(رَأْيٌ مُشْتَرَك): ڕابەش/ ڕای هاوبەش.

(أمرٌ مُشتَرَكٌ): کاربەش/ کاری هاوبەش.

(لَفظٌ مُشْـــتَرَكٌ): وشـــەی ناوکۆ/ وشەیەکە چەند واتايـــەك دەبەخشـــێت وەك (العَين): ١-چاو ٢-كانی/ سەرچاوە/ وشەی ناوکۆ.

(رَجُلٌ مُشـــتَرَك): پياوێکـــی مەراقكردو كە لەبەر خۆيەوە قسە بکات.

(الإِشتراكي): سۆشياليست.

(الإِشـــتراكِيَّة): سۆشيالیســـتیی: ڕێڕەوێکـــە ئامانجـــی گۆڕینـــی شـــێوەی کۆمەڵگایـــە بەوەی کە هـــۆی بەرهەمهێنـــان بکرێتە هی هەمووان و ســـامان هەموو تیایدا بەشداربن و کار بە ســـەرهەمواندا دابەشـــبکرێت و تیایدا بەشـــداربن و هاوکاربن و پێداویستیی و مادەی بەکاربـــردن دەســـت هەمـــووان بکەوێت و بۆ هەمووانبێت یەکســـانی و هاوبەشيی دروشمی ئەو ڕێڕەوەیە.

الملحق:

شرك: (الإِشتراك):١-بەشدرابوون/ بەشداریکردن ٢-هاوکاریـــی لە کارێکـــدا/ پێکـــەوە (کارکردن/ ڕەنجدان).

(اَلإشـــتراك في الإضراب): بەشـــداریكردن له مانگرتندا.

(اَلإشتراك في الحَديث): بەشداریی له قسەكردن.

(الإشـــتراك: المقاسَـــمَة والمحاصَـــة): پێكەوه بەشكردن و بەشومرگرتن.

("الإشـــتراك في الأربـــاح"): لـــه قازانجـــدا بەشداربوون.

(اَلإلتزام بدفع مبلغ معين في أوقاتٍ مُحَدَّدَة مقابِـلَ الإنتفاع بخدمـــة أو الحصول على شيءٍ بطريقة مُنَظَمَة): بەوەوە بەندبێت كه پارەیەكی دیاریكـــراوو له كاتێكی دیاریكراودا بەرامبـــەر بـــه كارگوزارییەك یان ســـوودێك بدات به شێوەیەكی رێكوپێك وەك("الإشتراك في جريدَة"): له رۆژنامەیەكدا بەشـــداربێت و ئابوونەی بەســـەر یەكەوه یان بەشـــبەش بۆ بدات.

("دَفعُ الإشْتراك"): دانی پارەی بەشداربوون/ ئابوونه.

(شرم): ١-(شَرَمَ- الشَـــيءَ. شَرماً): شتەكەی هەڵدری/ هەڵهێنایەوه/ هەڵقڵیشاند.

(-الأَنْفَ): پەرەكەی لووتی بڕی.

(-الثَّريدَ): له كەناری تریتەكەیخوارد.

(-لِفُلان مِن مالِهِ): شـــتێكی كەمی/ چكێكی ماڵەكەی خۆی به فیسار بەخشی.

(شَرِمَ شَرَماً): پەرەكەی لووتی بڕرابوو.

(اَلشَـــرَم (م) شَـــرماء (ج) شُـــرْم): پەرەكەی لووتبڕراو.

(شَرَّمَ- هُ): شەقارشەقاریكردو دڕاندی.

(تَشَـــرَّمَ وانْشَـــرَمَ): دڕاو دادڕ دادڕ بـــووو له توكوتكبوو.

(-الصَیدُ): نێچیرەكه بـــه برینداریی دەرباز بوو/ هەڵات.

(اَلشَرم (مص) (ج) شُروم): كەنداو.

(اَلشـــارِم) (فا): تیرێك لایەكـــی ئامانجەكه/ نیشانەكه هەڵدرێت.

٢-(اَلشَـــرْم (ج) شُـــرُوم): دەنگی شـــەپۆل و بەیەكدادانی شەپۆلەكانی دەریا ٢-دەرەختێكه.

شرن ١-(شَـــرِنَ- الصَخرُ شَـــرَناً): تاوێرەكه درزیبرد/ شەقیبرد.

(اَلشَرْن= الشَّق): درز/ قڵیش.

٢-(اَلشَـــرَنْبَث والشَرَنبَذ): ١-چەپۆڵه گەورەو رەگیدەست ئەستوور ٢-(ح): شێر.

٣-(اَلشَرَنْبی) (ح): باڵندەیەكه.

٤-(شَرْنَفَ- الزَرْعَ): كشتەكەی گەڵا قرتكرد/ گەڵاكەی لێكردەوەو بڕی كاتێك گەڵاكه وابوو زیانی به رووەكەكه دەگەیاند.

(شِرناف): گەڵای زیاد قرتكردنی رووەك.

٥-(شَـــرْنَقَ- الشـــيءَ): شـــتەكەی لەتكـــرد، قرتاندی.

(اَلشَرانِق): كاژێمار كاتێك كه فرێیدەدات.

١-(اَلشَـــرنَقَة): ١-كاژێكی مار ٢-ئەو خانووەیه كـــه كرمیناوریشـــم كاتی متبوونـــی بۆ خۆی

دەچنێت/ قۆزاخەیئاوریشم/ سارمە.
(ألفَيلجه (ج) فَيالِج): قۆزاخە.
(ألصُلَّـج واحِدَتُهـا: صُلَّجَـة): قۆزاخـەی ئاوریشم.
شـره: (شَـرِهَ. إلى الطَعـام وعَلَيه. شَـرَهاً وشَـراهَةً): زۆر حـەزی لـە خواردنەکـە لـە چێشـتەکە کرد/ دڵـی زۆر چووە سـەر خواردنەکە.
(شره شَرْهان): چڵێس. ئەوسن.
(ألشَرِه): کەسـێکە چڵێسـیی زۆر بـکاتو لە پێویستیی خۆی زۆرتر بخوات.
(ألشَراهَة): چڵێسیی/ ئەوسنیی.
(ألشَـرهاء- مِنَ السِنين): ساڵانی وشکەساڵو بێبەرهەم/ ساڵانی قاتو قڕی.
شَرو: ١-(ألشَرْو و الشِرْو): هەنگوین.
٢-(ألشِرْوال= السِرْوال) (فارسية): شەرواڵ.
شـری: ١-(شَـرَى- الشـيءَ شِـراءً وشِرىً): شتەکەی کڕی.
(-بِنَفْسِهِ عَن قَومِهِ): ١-خۆی کردە پێشمەرگەو بەرگریی لێکردنو پاراستنی ٢-چووە بەردەمی سوڵتانو لە بری ئەوان قسەیکرد.
(-الشيءَ): شتەکەی (سەند/ کڕی).
(شـارى- الرَجُلَ. مُشاراةً وشِـراءً): لەگەڵ پیاوەکەدا سەودایکرد/ کڕینو فرۆشتنیکرد.
(اَشْـرى- القَومُ): خۆیشـگەل سـەرپێچیو نافەرمانیی پێشەواینیکرد.

(تَشَرَّى- تَشَـرِّياً): بوو بە یەکێك لە یاخیو دەرچوو لە فەرمان.
(ألشُراة): یاخییەکان.
(إشتَرى- الشَيءَ): ١-شـتەکەی کڕیو بوو بە خاوەنی ٢-فرۆشتی.
(ألشِـراء (ج) أشْـرِيَة والشِـرى): ١-کڕیـن ٢-فرۆشتن.
(ألشَرى والشَـراة): ١-کەلوپەلو کاڵای خراپ ٢-کەلووپەلوکاڵاو ماڵی هەڵبژاردە
("إبلٌ شَراة"): حوشترگەلی هەڵبژاردە.
(ألشَـرْوَى): وەکو/ چون/ وەك (بۆ هەمووان وشەیەکە دەوترێت)
(هـوَ وهِيَ وهُما وهُم وهُنَّ شَـرْواك): وەکو تۆیە یان وەکو تۆن.
("إنَّه لايمَلِكُ شَرْوى نَقير"): بە ڕاستی وەك چـۆن ئەڤقیرێکی نییە (ئەمە بۆ کەمیی شـت دەوترێت).
(ألنَقير): ئـەو چاڵە بچکۆلەیە کەلە پشـتی ناوکی خورمایەکدا هەیە.
(ألشَرِيّ- مِنَ الخَيل): ئەسپی ناوێزەو نایاب/ هەڵبژاردە.
٢-(شـرِيَ. يَشرى- الرجُلُ شُرىً): ١-پیاوەکە ویرەویریکرد ٢-تووڕە بوو.
(-الفَرَسُ في سَيرِه): چارەوێکـە زۆر خێرا ڕۆیشت.
(-الفَـرَسُ في لِجامِـهِ والبَعـيرُ في زِمامِهِ):

چارەوێکــە لغاوەکــەی درێژکــردو ڕاکێشــاو سەرکێشــیکرد حوشــترەکە جڵەوەکــەی درێژکردو ڕاکێشاو سەرکێشیکرد.
(-زِمــامُ الدابّةِ): جڵەوی وڵاخەکە شــپرزەی تێکەوت.
(-البَرقُ): هەورە بروســکەکە شەوقیدایەوەو تیژ بوو زوو زوو بوو.
(-الشَــرُّ بَینَهُــم): خراپــە لــە ناویانــدا بڵاوبووەوەو تەشەنەیسەندو زۆر بوو.
(شاری- الرَجُلَ. مُشاراةً وشِراءً): چەلەحانێی گەرەو گرەگری زۆری لەگەڵ پیاوەکەدا کرد.
("اَلمُشــاراة والمُمــاراة تُفسِــدانِ الصَداقَــةَ القَديمَــةَ"): چەلەحانــێو گرەگــری زۆرو ناکۆکیی دۆستایەتیی کۆن تێکدەدات.
(اَلمُشاراة): چەلەحانێو ویرەویرکردن.
(المُماراة): ناکۆکیی.
(أشْــری- الزِمــامَ): جڵەوەکــەی بزوانــد/ جووڵاند.
(-البَرقُ): هەورەبرووسکەکە شەوقیدایەوەو تیژ بوو.
(-الشيءَ): شتەکەی لارکردەوە.
(-بَينَهُم): لە یەکی تیژکردن.
(تَشَرَّی. تَشَرِّياً): بڵاوبووەوە.
(تَشاری- الرَجُلانِ. تَشارِياً): دوو پیاوەکە لە یەك تووڕەو توند بوون.
(إِسْتَشْــری- الرَجُلُ فِي الأَمرِ. إِسْتِشْــراءً): ١-لە کارەکــەدا (ویرەویرکرد/ گرەگرکرد) ٢-تووڕە بوو.
(-تِ الأُمــورُ): کارەکان گرانبــوون لــە برەوچوون.
(-الفَرَسُ فِي سَيرِهِ): چارەوێکە تاویدایە غار/ ڕۆیشت/ سەریهەڵگرت.
(إشْروری. إشريراءً): پەشۆکا/ شپرزە بوو.
(أَلشُراة): یاخییەکان/ نافەرمانەکان.
(أَلشَرِيّ): ئەوەی لە ڕۆیشتندا تاودەدات.
(أَلشَرِيَّة): مێی وشەی (الشريّ).
٣-(شَــرَی- اللَّحْمَ أَو الثَوبَ ونَحوَهُما. شِراءً وشِرِيً): گۆشــتەکە یان کراسکە یان شتێتری لەو شێوازە دایە بەر خۆر.
(شَرَّی اللَّحْمَ أَو الثَوب ونحوهما): گۆشتەکە یان کراسەکەی دایە بەر تیشکی خۆر.
٤-(شَرَّی- هُ شِــراءً وشِرِيً): ١-گاڵتەی پێکرد ٢-خراپەی/ بەدی (لەگەڵدا کرد).
(فَعَلَ بِهِ ماشَــراهُ): کارێکــی پێکرد کە پێی ناخۆشبێت.
٥-(شَــرِی- اللهُ فُلاناً. شِــراءً وشِرِيً): خودا فیساری تووشی گرمەژنە کرد.
(شَرِيَ- يَشْــرِی- الجِلدُ. شَــرِيً): پێستەکە تووشــی گرمەژنــە بوو کە زیپکــەی وردە لە لەش دەدرێتو دەخورێت.
(شَرِ): گرمەژنە گرتوو.
(أَشرَی- الحَوضَ): گولەکەی پڕکرد.

(اَلشَرى) (طب): زیپکەی وردەپێست دەریدەکات دەخورێت لەوانەیە خورووەکەی زۆر بێت/ گرمەژنە.

٦-(اَلشَراء): کەنار/ لا.

(اَلشَری (ج) اَشراء): ١-شاخ/ چیا ٢-ڕێگا ٣-لا/ کەنار.

(دَخَلوا اَشراء الحَرَمِ): چونە ئەملاو لای کەنارەکانی حەرەمەوە ٢-شێرگەی کەناری فورات کە دەکرێتە پەندو نموونە دەڵێن:

(هُوَ کأسَدِ الشَری): ئەو وەك شێری شیرگەی کەناری فوراتە.

(اَلشَرْيُ. الواحِدَةُ شَرْيَة) (ن): ١-گوژاڵك.

("لِفُلانٍ طَعمان اَريٌ وشَريٌ"): کابرا وەك هەنگوین شیرینەو وەك گوژاڵکیش تاڵە ٢-(ن) دارخورمایەك کە بە ناووك ببێت.

(اَلشاري (ج) شُراة) (ف): برووسکەبڕ (ئامرازێکی بەربەستیی هەورەتریشقەیە بۆ پاراستنی خانووبەرە).

(اَلشَريَّة): ١-ڕێگە/ ڕێباز ٢-سروشت.

(اَلشَرْيان (ع ا) (ج) شَرايين): خوێنبەر ئەوەی پلدەدات‌و خوێنی گەش لە دڵەوە بۆ لەش دەبات.

(اَلشَرْيان الرِئَوِي) (ع ا): ئەو خوێنبەرە لە دڵەوە خوێن بۆ سی دەبات.

(اَلشِريانات): خوێنبەرە وردەکانی ناولەش.

(اَلمُشتَري) (فك): ١-ئەستێرەی بەرجیس ٢-

(ح) باڵندەیەکە.

٧-(شَرْيَفَ- الزَرْعَ): کشتەکەی گەڵاڕنکرد. گەڵا پەرەکانی کە زیان بە ڕووەکەکە دەدات ڕنی.

شزّ: (شَزَّ. شَزازَةً): زۆر وشکبوو.

(شَزّ وشَزيز): زۆر وشك.

شزب: ١-(شَزَبَ وشَزُبَ. شَزْباً وشُزُوباً): زبر بوو یان پووکایەوەو وشکهەڵات.

(شازِب (ج) شُزَّب وشَوازِب): وشکی زبری پووکاوە.

(رجلٌ شاحِبٌ شازِبٌ): پیاوێکی زەردی ڕەنگپەڕیوی پووکاوە.

(شَزَّبَ- الفَرَسَ): چارەوێکەی پووکانەوە/ چرووساند.

(الشَزبَةُ): کەوانێکی کۆن وەك لاسکەکەی پووکابێتەوە وایە.

(-مِن الأُتُنِ): ماکەری لەڕی پووکاوە.

(اَلشَزيب (ج) شُزُوب): ١-چیلکە پێش چاککردنی ٢-کەوانێك نە تازە بێت نە کۆن/ نیوداشت.

٢-(تَشازَبَ- القَومُ علی الماءِ وغَیرِهِ): خوێشکەل سەرەیان بۆ ئاوو شتیتر گرت.

("هُم مُتَشازِبون"): ئەوان لە سەرەدان بۆ ناو وەرگرتن/ چاوەڕێی بەشە ناو وەرگرتنن.

الشَزبَةُ: جارێك سەرەگرتن.

(اَلشُزبَةُ): هەل.

("مَضَـت شُـزبَتُهُ"): هەڵەكـەی تێپـەڕی سەرەكەی لەدەستچوو.

٣-(اَلشَوْزَب): نیشانە.

شـزر: (شَـزَرَ- الرجُلَ وإلَیهِ): خیسـەی لە پیاوەكە كرد/ بە ڕقەوە لێیمۆڕبووەوەو پشتی تێكرد.

(-فُلاناً): ١-نێزەی بە ڕاسـتو چەپی فیساردا كرد ٢-بە چاویەوە كرد.

(-الحَبلَ شَزْراً): پەتەكەی بە پێچەوانەوە بادا یان بۆ سـەرەوە بادا، بە پێچەوانەی سـووڕی تەشیەكەوە بایدا.

(شـازَرَ- هُ مُشـازَرَةً): دوژمنایەتیی لەگەڵدا كرد.

(تَشَزَّرَ): تووڕە بوو.

(-لِلقِتالِ): بۆ جەنگ خۆی ئامادە كرد.

(تَشـازَرَ- القَـومُ): خوێنـگەل بـە ڕقەوە (خیسەیان لەیەككرد/ لەیەك مۆڕ بوونەوە).

(إستَشزَرَ-الحَبلَ): پەتەكەی بە پێچەوانەوە بادا.

(-الشَيءُ): شتەكە بەرزبووەوە.

الحَبلُ: پەتەكە بە پێچەوانەوە بایخوارد.

(اَلشَزْر) (مص): باخواردنێكی نارێك.

("غَزلٌ شَزْرٌ"): ڕستنێكی نارێك.

(اَلشَزَر والشُزرَة): چاوسوور بوون/ سووریچاو.

(اَلأشْزَر): سوور.

(عَـینٌ شَـزراء): چاوێكـی ڕقـاوی كـە لە ڕقانـدا سـووربووبێت/ چـاوی (مۆڕەكردو/ خیسەكردوو).

٢-(اَشْـزَرَ- هُ اللهُ): خـودا ڕقـی لێهەڵگرتو تووشی گرفتاریی خراپیكرد كە لێدەرچوونی نەبێت.

(اَلشَـزْر): گرفتاریـیو داماویـی سـەخت/ سەختییو دژواریی نائاسوودەیی.

شزن:١-(شَزِنَ- الرَجُلُ. شَزَناً): گورجوگۆڵبوو/ چابوكبوو/ چالاكبوو.

(تَشَـزَّنَ- الرَجُـلَ. تَشَـزُّناً و تَشـزیناً): دایبەزەویدا.

(-الشاةَ): مەڕەكەی بە زەویدادا سەریبڕێت.

(-لِلسَـفَرِ): بۆ گوزارەكەی خۆی كۆكردەوەو شتی ئامادە كرد.

(اَلشَزِن): میچ كە یاری پێدەكەن.

(اَلشَزَن): ١-تەنشتو كەنار ٢-دووریی.

(الشُـزُن): ١-تەنشـتو لا/ كەنـار ٢-دووریی ٣-میچ كە یاریی پێدەكەن.

٢-(تَشَزَّنَ- الشيءُ. تَشَزُّناً وتَشْزیناً): ١-شتەكە توند بوو ٢-گرانبوو نارەحەتبوو سەختبوو.

(-لَهُ فِي الخُصُومَةِ): ناحەزیو نەیارییەكەی لەگەڵدا سەختو تۆخكرد.

(اَلشَزَن والشُـزُون): ١-توندوتیژیـیو ڕەقیی ٢-زەویی ڕەقەنو سەخت.

(-مِنَ العَیشِ): سەختییو تاڵیی ژیان.

(اَلشَزُونَة): توندڕەقیی.

(شزا. شَزْواً): بلندبووموه.

شـــسّ: (شَـــسَّ- الشـــيءُ شَسُوســـاً): شتەكە وشكبووموه.

(الشاسّ): باريكى لاواز.

(اَلشَـــسُّ (ج) شـــاس وشُسُـــوس وشَسِيس): زەوييەكى ســـەختى رەقـــەن وەك يەكپارچە تاوێر بێت.

شسب: (شَسِـــبَ وشَسُبَ. شَسْـــباً و شُسُوباً): وشكبووموو پووكايەوه.

(شاسِب (ج) شُسُب): وشكى پووكاوه.

(اَلشِسْـــب والشَسِـــيب- مِنَ القسيّ): چەرمى وشكەوەبوو.

(اَلشَسُـــوب- مِـــنَ النـــوق): مێحوشـــترێك بەچكەكـــەى لـــە زســـتاندا مرداربێتـــەوەو شيرەكەى نەدۆشرێت.

شسع: ١-(شَسَـــعَ- المَنزِلُ شَسْـــعاً وشُسُوعاً): هەوارەكە/ نشينگەكە دوور بوو.

(شَسُوع (ج) شُسُع وشاسِع): زۆر دوور.

(شَسِـــعَ- الفَرَسُ. شَسَـــعاً): چارەوێكە نێوان دانێكـــى پێشـــەوەىو دانـــى دواى كەڵبەكەى بڵاوبوو/ لە يەكەوە دووربوون.

(-بِهِ): دووريخستەوه.

(اَشسَعَ- الشَيءَ): شتەكەى دوورخستەوه.

(اَلشِسْـــع (ج) اَشْســـاع): ١-زەويـــى تەســـك/ تەنگەبەر ٢-كەنارى شوێن.

("نَزَلَ بِشِسْـــعِ مِنَ الوادي"): لـــە كەنارێكى دۆڵەكەدا دەوارى هەڵدا.

("اَدنى مِنَ الشِسْعِ"): لێوەى نزيكتر بوو.

٢-(شَسَعَ وشَسَّـــعَ واَشْسَـــعَ- النَعلَ. شَسْعاً): پەنجەپێى بۆ (سۆلەكە/ پێڵاوەكە) كرد.

(شَسِـــعَ- تِ النَعلُ. شَسَعاً): شوێن پەنجەپێى سۆلەكە پچرا.

(اَلشِسْـــع (ج) اَشْساع): پەنجەپێى سۆل كە لە نێوان پەنجەى ناوەراســـتو ئـــەوەى لە دواى دێت.

(اَلشِسْع) (ضد): ١-دارا و سامانێكى كەم ٢-داراو سامانێكى (زۆر/ فراوان).

("هُـــوَ شِسْـــعُ مـــالٍ"): ئـــەو دارا بـــاش هەڵيدەسوورێنێت.

شســـف: (شَسَفَ وشَسُـــفَ شُسُـــوفاً وشِسافَةً وشَسافَةً): وشكبووموه تێقوپاو لەڕ بوو.

(شاسِف وشَسيف): وشـــكەوەبووى تێقوپاوى لاواز بوو.

(اَلشِسف): نانەرەقەيەك.

(اَلشَسَـــف): فەريكە خورماى هەڵقڵێشـــاوى وشككراوه.

(اَلشَسِـــف): ئەوەى كە گۆشـــتەكەى بەســـەر ئێسقانەكەيدا وشـــكبووبێتەوه واتا: زۆر لەڕو لاوازه.

شصّ: ١-(شَصَّ- الرَجُلُ شُصُوصاً وشِصاصاً): دوور كەوتەوه.

("مـــااَدري اَيـــنَ شَـــصَّ"): نازانـــم بـــۆ كوێ

دووركەوتەوەو رۆیشت.
(-ەُ عَن كذا. شَصّاً): رێی ئەوەی لێگرتو لەوە دووریخستەوە.
(أشصَّ- الرَّجُلُ): پیاوەکە دووركەوتەوە.
(-ەُ عَن كذا): دەستی نایە بەری و لەوەی دوورخستەوە.
٢-(شَصَّ-تِ الناقةُ شُصُوصاً وشِصاصاً): مێحوشترەکە شیرەکەی تەواو کەمیکرد.
(-تِ المَعيشَةُ): ژیانەکە کولەمەرگیبوو/ سەختو تاڵبوو.
(أشَصَّ-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە شیرەکەی تەواو کەمبوو.
(الشَصوص- مِنَ النُوق أو الشِياه (ج) شُصُص وشَصائِص وشِصاص): مێحوشترو مەڕی کەمشیر.
(سَنَةُ شَصُوص): ساڵێکی وشکە ساڵو بێبەرهەم.
(نَفى اللهُ عَنكَ الشَصائِصَ): خودا تووشی سەختیو نەهامەتیت نەکات.
٣-(الشِصّ (ج) شُصُوص): دزێك کە هەرچی بەردەستکەوت بیباتو هیچ نەهێڵێتەوە.
(الشِصّ والشَصّ- الصِنّارَة (ج) شُصُوص): قولاپی ماسیگرتن.
شصب: ١-(شَصَبَ وشَصِبَ- العَيْشُ. شُصُوباً وشَصَباً): ژیانەکەو گوزەرانەکە سەختو گرانبوو.
(شاصِب): ژیانی سەختو گران/ ناخۆش/ پڕ کوێرەوەریی.
(-الأمرُ): کارەکە سەختبوو.
(-المَكانُ): شوێنەکە وشكو بێبەرهەم بوو.
(أشصَبَ اللهُ عَيشَهُ): خودا ژیانەکەی سەختو گرانکرد.
(الشَصْب والشَصَب): وشكو بێبەرهەم.
(الشِصْب (ج) أشْصاب): تەنگانەو نەدارایی/ بێبەرامەتیی.
(عَيشٌ شَصِبٌ): ژیانێکی سەختی بێبەرامەتیی/ ژیانی کولەمەرگی/ ژیانی مەمرەومەژیی.
(الشَصيبَة (ج) شَصائِب): سەختیی تەنگانەی بێبەرامەتیی/ کوێرەوەریی نەبوونیی.
٢-(شَصَبَ- الشاةَ. شَصْباً): مەڕەکەی کەوڵکرد.
(الشَصُب): مەڕی کەوڵکراو.
٣-(الشِصْب (ج) أشصاب): ١-بەش/ بەرکەوتە ٢-شانس/ بەخت.
(الشَصّاب= النَصّاب): فێڵباز/ کەڵەکباز/ فۆڵبر/ ساختەباز.
(الشَصيب): ١-بەش/ بەرکەوت ٢-شانس/ بەخت/ چارەنووس ٣-نەناس/ نامۆ.
(الشَصيبَة (ج) شَصائِب): بنی چاڵاو/ بیر.
(الشَصائِب): داری زینو کورتانی حوشتر.
شصر: ١-(شَصَرَ- الثَوبَ. شَصْراً): جلەکەی شاش دروو.
٢-(شَصَرَ- فُلاناً بِالرِمحِ شَصْراً): کابرای

دایه بەر نێزە/ نێزەی پێداکرد.
(-هُ الشُّورُ): گاکـەی شـۆقی لێـدا/ قۆچی تێهەڵدا.
٢-(الشَـاصِر مِـنَ الظباء (م) شـاصِرَة (ج) شَواصِر) (ح): کارمامزی کۆرپە کە پێبگرێت و بکەوێتە گەڕان.
(الشَصَر (م) شَصَر (ج) أشصار (ح): ١-کارمامز کە پێبگرێت و بکەوێتە گەڕان ٢-(ح) باڵندەیەکی بچووکە.
(الشَـصَر والشَـوصَر مِنَ الظِبـاء): کورپە کارمامز کە کەوتە سەرپێی و کەوتە ڕۆیشتن.
شَـصا: ١-(شَـصا وشَصِيَ- يَشـصُی-البَصَرُ. شُصُوّاً وشُصِّياً): چاوەکە کرایەوەو بینی.
(-السَّحابُ): هەورەکە بەرزبووەوە.
(-تِ القِربَـةُ): کوندەکـە پـڕ لـە نـاو بوو قاچەکانی ڕەپبوون.
(-المَيتُ): مردووەکە قاچو دەسـتی ڕەپبوو/ بەرزبووەوە.
("شَصا بِرِجلِهِ"): قاچی بەرزکردەوە.
(أشـصَى بَصَرَهُ): چـاوی بـە چاویکەوت و ناسییەوە.
٢-(الشَصْو): ١-سیواك ٢-توندیی، تەنگانە.
شطّ: ١-(شَطَّ- شَطّاً وشُطُوطاً): دووركەوتەوە.
(-فُلاناً): ١-زۆرداریی بەرامبەر کرد/ ستەمی لێکرد ٢-دووریخستەوە.
(-شَطَطاً): ١-زیادڕەویکرد ٢-لە ڕاستیی و هەق دووركەوتەوەو لایدا.
(-فِي سلعَتِهِ): نرخی کاڵاکەی زۆر داوا لێکردو نرخی گرانکرد.
(-عَلَيهِ فِي قَولِهِ وحُكمِهِ): لە قسـەو ڕاکەیدا بەرامبەری (ستەمی لێکرد/ زۆرداریکرد).
(شَطَّطَ): ١-زۆر زیادڕەویکرد ٢-لە ڕاستی زۆر دووركەوتەوە.
(-المَركَبُ عِندَ البَحرِيَّة): پاپۆڕەکە نزیك ڕۆخی دەریاکە چەقیی و نەتوانرا بگوێزرێتەوە.
(شـاطَّ-هُ): لە زیادڕەویدا بۆڕی ئەویداو لەو لە ئەندازە بەدەرتر بوو.
(أشَـطَّ واشـتَطَّ- إشـطاطاً واشـتِطاطاً): ١-زیادڕەویکـردو لە ئەنـدازە بەدەربوو ٢-لە ڕاستیی و هەق لایدا.
(-عَلَيهِ): زۆرداریی بەرامبەر کرد.
("فَاحكُـم بَينَنـا بِالحَـقِّ ولا تُشـطِط"): دادوەریـی نێوانمان بکەو لە ڕاسـتیی و هەق لامەدەو زۆر لە کەسمان مەکە.
(الشَـطّ (مـص) (ج) شُـطُوط وشُـطّان): (ڕۆخی/ کەناری) دەریاو ڕووبارو چەمو زێ.
(-شُطُوط): تەنشتی کۆپارەی حوشتر.
(الشَطَّة): جارێك زیادڕەویی.
(الشِطَّة والشَطاط والشِـطاط والشَطاطَة): دووریی/ دووربوون.
(رَجُلٌ شاطّ (م) شاطَّة): سینەپان و بۆشناخ.
٢-(رَجُلٌ شاطّ (م) شاطَّة): پیاوێکی بۆشناخ و

بەژنوبالا ڕێك.
(جارِيَةٌ شَطّةٌ):کەنیزەکێکی قەدوبالا جوان/ شۆخو شەنگ.
(الشَطاط والشِطاط): شۆخیی‌و ڕێکیی بالا/ بۆشناخیی.
شطأ: (شَطَأَ. شَطْأً وشُطُوءً):بە کەناری دەریا یان ڕووبارەکەدا ڕۆیشت/ پیاسەیکرد.
(شَطَّأَ- النَهْرُ. تَشطِيئاً):ئاو لە هەردووبەری ڕووبارەکە سەریکرد.
(شــاطَأَ- هُ): هەریەکەیــان لــەو دوانــە بە ڕۆخێکی ڕووبارەکەدا ڕۆیشت.
(أَشْطَأَ- الوادي):ئاو بە هەردوو بەری دۆڵەکە ڕۆیشت.
(مُشطِئٌ): بە هەردو ڕۆخی دۆڵەکەدا ئاوەکە سەریکردووە.
(الشَــطْءُ (ج) شُــطُوء = الشــاطِئُ):(ڕۆخ،/ قەراغ/ کەنار/ لێوار)ی دەریا یان هی ڕووبارو چەم.
(الشــاطِئُ- مِنَ النَهرِ (ج) شَواطِئُ وشُطّآن): ڕۆخی/ تەنشتی ڕوبار.
(شــاطِئُ الأَوْدِيَة): کەنــاری دۆڵەکان (لێرەدا کۆناکرێتەوە).
(شاطِئُ- مِنَ البَحرِ): (کەنار/ ڕۆخ)ی دەریا.
٢-(شَطَأَ- الدابَّةَ بِالحَمْلِ شَطْأً وشُطُوْأً): باری گرانی لە چوارپێکە نا.
(-فُلاناً): فیساری بەزاند/ بەسەریدا زاڵبوو.

٣-(شَــطَأَـتِ الأُمُّ بِالوَلَدِ. شَــطْأً وشُــطُوْأً): منداڵەکەی بوو.
(شَطّأَ- الزَرعُ):کشتەکە دووپەلە بوو/ گەڵای دەرکرد.
(أَشْطَأَ- الزَرعُ):کشتکە گەڵای دەرکرد.
(-الشَــجَرُ بِغُصُونِــهِ): درەختەکــە پەلــی دەرکرد.
(الشَطْأُ والشَــطَأُ (ج) أَشْطاء):١-گەڵای کشت ٢-بێچووڵەی دارخورما.
(-مِنَ الشَّــجَرِ): ئــەو بێچوولانــەی لە بنی درەختەوە دەردێن.
٤-(أَشْــطَأَ- الرَجُــلُ): پیاوەکــە (تووشــی هەڵامەتبوو/ هەڵامەتیگرت).
(الشُطْأَةُ):هەڵامەت.
شطب: (شَطَبَ- الشَيءَ شَطْباً):شتەی دابڕی یان لە باری درێژی (هەڵهێنایەوە/ دایدڕی).
(-هُ وشَــطَبَ فَوقَهُ): هێڵی بەســەردا هێنا/ کوژاندیەوە.
("شَطَبَ الكاتِبُ العبارَةَ"): نووسەرەکە هێڵی بەسەر دستەواژەکەدا هێناو کوژاندیەوە.
(شَطَّبَ- هُ): توێتوێیکرد.
(تَشَطَّبَ):توێتوێبوو.
(تَشَطَّبَ وانْشَطَبَ- الماءُ ونَحوَهُ): ئاوەکە یان شتی لەو بابەتە کشاو ڕۆیشت.
(الشَــطْب (ج) شُــطوب) (مص): ١-شــۆخ/ بالابــەرزی ڕێکوپێــك ٢-پەلــی تــەڕو تازەی

دارخورما.
(اَلشَـطْبَةُ): ١-هێڵێـك كـه بەسـەر هەڵەدا بهێنرێت ٢-(ح) چارەوێیەك كه گۆشـتەكەی نەكەمو نە زۆر بێـت ٣-كەنیزەكی بالأبەرزی رێكوپێك.
(اَلشَطْبَة (ج) شُطَب): شمشێر.
(-مِـنَ النَخـلِ): گـەڵای سـەوزی تـازەی دارخورما.
(اَلشِطبَة): ١-كەنیزەكی شۆخ ٢-چارەوێی لەش رێكوپێك كه نە لەرو نە قەڵەو بێت.
(اَلشِطْبَة والشُـطبَة والشُطَبَة (ج) شُطَب): هێـڵ یان هەڵكۆڵین لەسـەر رووی شمشـێرو شتیتر.
(اَلشَطیبَة (ج) شَـطائِب): پارچە دووگێكی حوشتر كه بە ردێژیی بڕرابێت.
(سَیفٌ مُشَطَّب): شمشـێرێك كه هێڵداربێت یان هەڵكۆڵین لەسەر دەمەكەیبێت.
(رَجُلٌ مُشَطَّب): پیاوێك كه جێدەمی شمشێر یان شتیتری بە دەموچاویەوە بێت.
(سَـیفٌ مَشْـطوب): شمشـێری هێڵدار یان دەمەكەی هەڵكۆڵینی لەسەر بێت.
٢-(شَطَبَ- الرَجُلُ. شَطْباً): دووركەوتەوە.
(-عَنْهُ): لێیدووركەوتەوەو خۆی لێلادا/ لایدا.
(-الرمحُ عَن مَقلَقِـهِ): نێزەكە (كورتیهێنا/ نەیگەیشتێ).
٢-(اَلشَـطائِب): ١-تیپی جیاجیا ٢-گرفتاریی و سەختیی.
شطر: ١-(شَطَرَ- الشيءَ شَطْراً): شتەكەی بە دوو كەرتی وەكیەكەوە كرد.
(-بَیتَ الشِـعرِ): نیوەی دێڕە هەڵبەستەكەی لابرد.
(-الناقَةَ أَوِ الشاةَ): نیوەی گوانی مێحوشترەكە یان مەڕەكەی دۆشیو ئەویتری وازلێهێنا.
(-تِ الناقَـةُ شُـطُوراً): گـۆی گوانێكـی مێحوشـترەكە لە گـۆی گوانەكەیتری درێژتر بوو.
(شَطَّرَ- الشَيءَ): شتەكەی كرد بە دوو كەرتی وەكیەكەوە.
(-الشِعرَ): لەهەر دێڕە هەڵبەستەی دێڕێكیتری خستە سەر.
(-الناقَةَ وبالناقَةِ): دوو گوانی مێحوشترەكەی دۆشیو دوانی وازلێهێنا.
(شاطَرَ- هُ مالَهُ): داراكەی/ ماڵەكەی لەگەڵدا كرد بە دوو كوتی وەكیەكەوە.
(اَلشَطْر (مص) (ج) اَشْطُر وشُطُور): ١-كەرتی شت ٢-نیوەی شتەكە.
("شَطْرُ بَیتِ الشِعر"): نیوەی دێڕە هەڵبەستەكە.
(للناقَـةِ شَـطران قادِمـانِ وآخَـران، وكُلُّ خِلْفَینِ شَـطْرٌ): مێحوشتر دوو كەرتە گوانی هەیە هی پێشـوو هی پاش هەر كەرتەی دوو گوانە.
("حَلَبَ اَشْطُرَ الدَهرِ"): دنیای تاقیكردۆتەوەو

تاڵیی‌و شیرینیی دنیای چەشتووەو چاکەو خراپەی زانیوە (لە بەشە گوانی حوشترەوە وەرگیراوە).
("هـذا حَلَبٌ لَكَ شَطْرُهُ"): ئەمە کارێکە سوودی تۆیشی تێدایەو بۆ هەردووکمانە.
(الشِطرَة): جۆر.
(ولادُ فلان شِطْرَةٌ): منداڵەکانی فیسار دوو بەشن نیوەیان کورن‌و نیوەکەیتر کچن.
(الشَطْرانُ (م) شَطْرى): تەنها تا نیوەی پڕە.
(الشَطور- مِنَ النِعاج أو النوق): مێحوشتر یان مەڕێك کە تاکێکی، لایەکی گوانەکانی لەوانیتر درێژترە یان یەکێك لە گوانەکانی وشکبووە/ وشکیکردووە.
(ثوبٌ شَطورٌ): بەرگێکە لایەکی لەلاکەیتری درێژترە/ بەرگێکە تەکولۆیە «تاکولۆ».
(-الشَطیر): نیوە.
("هذا شَطْرُوهُ و شَطیرُهُ"): ئەمە نیوەو نیو کۆکییەتی.
(مَشطور): دوو نیوەکراو.
٢-(شَطَرَتِ الدارُ شُطوراً): خانووەکە دوورکەوتەوە/ دەرکەنار بوو.
(-عَنْهُم. شُطوراً وشُطورَةً وشَطارَةً): لێیان جیابووەوەو دوورکەوتەوە/ دەرکەنار بوو.
(-إلَیهِم) (ضد): ١-هاتەلایان/ چووە پاڵیان ٢-لێیان جیابووەو دوورکەوتەوە.

(-علی أهلِهِ): لە خێزانەکەی هەڵگەڕایەوە نەگونجاو بەدی‌و خراپەی دەربارە کردن‌و سزایدان.
(شاطَرَ- فُلاناً): هاوسێ بوون دیوار بە دیوارەوە.
(الشَطْر (ج) اَشطُر وشُطور): دووریی.
(نَوىً شُطُرٌ): مەبەستێکی دوور.
(الإبنُ الشاطِر): کوڕێکی خوێڕی‌و سەرسەری لە باوك یاخی پاشان پەشیمانبێتەوەو بێتە خاك‌و پای باوکی.
(دارٌ شَطور): خانویەکی تەریك‌و جیا لەوانیتر.
(الشَطر (ج) شُطَراء وشُطُر): ١-دوور ٢-تەنیاو تاك ٣-نامۆ، نەناس.
٣-(شَطَرَ- شَطْرَ فُلانٍ. شَطْراً): ڕووەو لای ئەوو ڕۆیشت/ نیازی لای فیساریکرد.
(الشَطْر (ج) اَشْطُر وشُطور): قۆڵ/ لا، کەنار.
("شَطَرَ شَطْرَهُ"): ڕووەو لای ئەو ڕۆیشت.
(وَلِّ وَجهَكَ شَطرَ المَسجِدِ الحرام): ڕوو بکەرە مزگەوتی حەرام.
٤-(شَطَرَ- شَطارَةً): زۆرزان‌و فێڵباز بوو/ سەختەباز بوو.
(الشاطِر)(فا) (ج) شُطّار): ١-زۆرزان‌و فێڵاوی/ تەڵەکەبازو ناپاك ٢-زرنگ‌و چابوك.
٥-(الشِطْرَنج (ج) شَطْرَنجات): یاری

شەترەنج (فارسية) شەشرەنگ، شەترەنج لە (شـەترَنك) وەرگیراوە واتا شەشرەنگ چونکە شـەش جۆرە کە یـاری پێدەکرێت، ئەوانیش ئەمانەن: ١-شـا ٢-وەزیر ٣-فیل ٤-ئەسپ ٥-قەلا ٦-سەرباز.

شطس: (شَطَسَ- فِي الأَرضِ شَطساً): بە زەویدا کەوتە گەڕان.

(اَلشَطْس) (مص): زۆرزانیی.

(اَلشُطسوالشُطسَة): ناکۆکیی و بەربەرەکانێ و کەللەرەقیی.

(اَلشَـطُوس): ١-ڕۆیشـتوو بە هەموو لایەکدا ٢-نافەرمان/ سەرپێچیکەر.

شـطع: (شَـطِعَ- الرَجُلُ. شَـطَعاً): ترساو نارامی لەبەر بڕا بە هۆی نەخۆشـییەوە یان شتێترەوە.

شطف: ١-(شَطَفَ- الرَجُلُ شَطفاً): ڕۆیشت و دوورکەوتەوە/ سەری خۆی هەڵگرت.

(-عَنِ الشـيءِ): وازی لە شتەکە هێناو خۆی لێلادا.

(سَهْمٌ شاطِف): تیرێکی نەپێك.

(نِيَّةٌ شَطُوف): نیازو مەرامێکی دوور.

٢-(شَطَفَ- الثَوبَ وغَيرَهُ. شَطفاً): جلەکەی یان شتەکەی شت.

٣-(شَـطَّفَ-الحَطَبَ) (عامیـة): دارەکـەی (پارچە پارچەکرد/ لەتلەتکرد).

(اَلشُطْفَةُ- مِنَ الشَيءِ (ج) شُطَف): (پارچە/ لەت)ی شتەکە.

شـطن: (شَطَنَ- هُ شَطْناً): پێچەوانەی نیازو ئامانجی ئەویکردو ئەو بوو ٢-دووریخستەوە.

(-فِي الأَرض): بەزەویدا چوو.

(-تِ الدارُ شُطُوناً): خانووەکە دوورکەوتەوە.

(-الرَجُلُ): لە ڕێی ڕاست و هەق دوورکەوتەوەو لایدا.

(شَيْطَنَ وتَشَـيْطَنَ. شَيْطَنَةً): شەیتانیکرد/ جامبازیکرد.

(اَشْطَنَ- هُ): دووریخستەوە.

(اَلشـاطِن) (فا): ١-لە ڕاسـتی و هـەق لادەر ٢-پیاوی بەدو ناپاك.

(بِئرٌ- شَطونٌ): چاڵاوێکی زۆر قووڵ.

(نِيَّةٌ شَطُون): نیازێکی/ ناواتێکی دوور.

(رمحٌ شَطونٌ): نێزەیەکی درێژی خوار.

(اَلشَطين): دوور.

(اَلشَيطان (ج) شَياطين): ١-شەیتان/ گیانێکی شـەربەخش/ بەدکار ٢-بە هەمـوو مرۆڤێك یان جنۆکەیەك یان چوارپێیەك دەوترێت کە یاخی بێت بێبەرواو زۆر ستەمبکات.

(شَياطين العَرَب): یاخییەکانی عەرەب.

(الشَيطان): مار. (شَيطان الشِعرِ عند العَرَب الأَقْدَمـين): شـەیتانی شـیعر لای عەرەبـە کۆنـەکان ئـەوە بوو کە شـیعری دەخسـتە دڵـی شـاعیرەوە بڕوایـان وابوو کـە هەموو شـاعیرێك شـەیتانێکی هەیە کە هەڵبەستی

پێرادەگەیەنێت.
٢-(شَـطَنَ- هُ. شَـطْناً): بە پەت بەستیەوە/ پەتبەستیکرد.
(اَلشَطَن (ج) اَشْطان): پەت/ گوریس.
(حَربٌ شَطُونٌ): جەنگێکی سەختی قورس.
٣-(شَیطانُ الفَلا): تینوێتیی.
(مَخاطُ الشَیطان): تووڵە تیشك کە لە هەواداو لە ڕۆژانی گەرمـــدا بەرامبەر ڕووناکیی خۆر دەردەکەوێت کە تەماشا بکرێت.
(شَـیاطینُ الرَأس): شـێتگیریی‌و هەڵچوونی تووڕەیی‌و دەمارگیریی.
(«رَکِبَهُ شَـیطانُهُ»): شـەیتانەکەی سواری سەریبوو. واتا شێتگیر بوو/ دەمارگیر بوو.
شـطي: (شَـطيَ شَـطِیّاً): دەسـت‌و قاچی بەرزکردەوە.
(شَطَّی- الشاةَ. تَشطِیَةً): مەڕەکەی کەوڵکردو گۆشتەکەی لەتلەتکرد.
(اِنْشَـطی- الشَـيءُ): شـتەکە پەلپەلبـوو و بڵاوبووەوە.
شظّ: ١-(شَظَّ-القَومَ شَظّاً): پەرەوازەیکردن‌و دەریکردن.
(شَـظَّظَ واَشَـظَّ- القَومَ): پەرەوازە پەرش‌و بڵاوو دەربەدەریکردن.
(اَلشَظّ (مص) (ج) اَشظاظ): تاقی ئێوارەی ڕۆژ.
(اَلْاَشْـظاظ والشَـظاظ): پارچەپارچـەو پەرەوازە.

(طـاروا اَشــظاظاً اَو شَــظاظاً): پـەرش‌و بڵاوبوونەوە.
٢-(شَــظَّ واَشَظَّ- الجُوالِقَ شَــظّاً): دارپێچی خستە دەمی جەواڵەکانەوە.
(اَلشِــظاظ (ج) اَشِظَّة): دارپێچ کە دەخرێتە کونی هەردوو سەری جەواڵەکەوە.
(اَلشَظیظ (ج) اَشظاظ): ١-جوالی دەمبەستراو ٢-چێوی هەڵقڵیشاو.
٣-(شَظَّ- هُ الأَمرُ. شَظّاً): کارەکەی لێ چووە بەستە.
شظف: ١-(شَظَفَ- هُ عَن کذا. شَظفاً): دەستی نایە بەری ڕێی ئەوەی لێگرت.
(اَلشَظاف): دووریی.
٢-(شَـظِفَ- العَیـشُ شَـظَفاً): گوزەرانەکە گران‌و سەختبوو.
(-الرَجُــلُ): پیاوەکە نەدارا بوو/ نەبوو بوو/ دەستتەنگبوو.
(شَـظِفُ العَیــشِ): نەبوونــی/ نەدارایــی/ دەستتەنگی.
(-تِ الیَدُ): دەستەکە زبر بوو.
(شَظِفَ وشَظُفَ- الشَجَرُ. شَظافَةً): درەختەکە سەختبوو لە بەربێناویی.
(شَظیف): پتەو.
(اَلشَظْف) (مص): چیلکەیەك وەك سنجووق.
(اَلشَـظَف (مص) (ج) شِـظاف والشَظاف): ١-تەنگانەو سەغڵەتیی سەخت ٢-بێگوزەرانیی‌و

تەنگدەستیو نەبوونیی.
(اَلشِظْف (ج) شِظَفَة):١-نانەرەقە ٢-سنجوق.
(اَلشَظِف)١-بەدخوو/ بەدرەوشت ٢-جەنگاوەری ئازا.
(عودٌ شَظِف): چیلکەی شکاو.
(أرضٌ شَــظِفَةٌ): زەوییەکی وشــكو رەقەنی زبر.
٢-(شَــظِفَ- السَّهْمُ. شَــظَفاً): تیرەکە چووە نێوان پێستو گۆشتەوە.
٣-(اَلْمِشظَف): کەسێکە کە بە قسە بشکێنرێت بەڵام بە هەڵە.
شظي: ١-(شَــظِيَ. يَشظی شَــظًى): قڵیشا/ قڵیشیبرد.
(-القَوْمُ): لەیەکبوون/ جیابوونەوە.
(شَظّی- القَومَ. تَشظِيَةً)پەرشو بڵاویکردنەوەو لەیەکیکردن.
(-الفَــرَسَ): ئێســکە باریکەکــەی پــووزی چارەوێکە یان بازووی یان ئەژنۆی درزتێکردو قڵیشاند.
(أشظی- هُ):زیانی بە ئێسکەباریکەکەی پوزی یان بازووی یان ئەژنۆی گەیاند.
(تَشَــظّی):١-قڵیشــا ٢-پەرشو بڵاوبووەوە/ جیابووەوە.
(-العُــودُ):تەڵەزمەکانی چیلکەکە بە هەوادا پەری.
(إنْشَظی):قڵیشا.

(اَلشَــظی) (مص):١-ئێسکۆکە باریکەی پووز یــان بازوو یان ئەژنۆ یــان دەماری ورد کە لە ناویدایە ٢-ســەر بە نەتەوە یان خوێشگەل ٣-کەسانێکی دەرەکی کە لە نەتەوەو خوێشگەل نەبنو چووبنە ناویان.
(اَلشَظِيَّة (ج) شَظايا وشَظِيّ (ع ا) ١-ئێسقانی لاق ٢-تەڵەزمی چیلکە یان ئێسقانو شتی لەو بابەتانە ٣-کەوان.
٢-(شَظى- السِقاءُ. شَظِيّاً):کوندەکە پڕکراو قاچەکانی رەپبوونو بەرزبوونەوە.
(-المَیتُ):مردووەکە دەستو قاچی رەپبوو و بەرزبووەوە.
شــعّ: ١-(شَــعَّ- الماءُ. شَعّاً وشَــعاعاً):ئاوەکە پەرشو بڵاوبووەوە.
(-الماءَ):ئاوەکەی پەرشو بڵاوکردەوە.
(شــعَّ الغــارَةَ عَلَیهِم):لە هەمــوو لایەکەوە شاڵاوی بردنە سەر.
(أشَعَّ- الماءَ ونَحْوَهُ. إشعاعاً):ئاوەکە یان شتی لەو بابەتەی بڵاوکردەوە.
(-تِ الشَــمسُ):خۆرەکە تیشــکی بە هەموو لایەکدا پەخشکرد.
(إنْشَعَّ- الذِئبُ في الغَنَم):گورگەکە پەلاماری مەڕەکانیدا.
(اَلشَعاع) (مص):بڵاوبونەوەی خوێنو شتی وەها ٢-هەموو شتێکی پەرشو بڵاوەبوو.
(«ضَرَبــتُ بِالعصا علی الحائــطِ فَتَطایَرَت

شَعاعاً»): دارەكەم بە دیوارەكەدا كێشا كەچی شكاو پارچەپارچە بوو بڵاوبووەوە.
(«ذَهَبَ القَومُ شَـعاعاً»): خوێشكەل پەرش‌و بڵاوبوونەوە.
(«طارَ قَلْبُهُ شَـعاعاً»): داخ‌و مەراقەكانی لە دڵی دەرچوو.
(«طارَت نَفْسُهُ شَعاعاً»): ترس‌و ئەو شتانەی لە دەروونندا بوو رەوییەوە.
(ألشُـعاع (ج) أشِعَّة وشُعُع وشِعاع):١ـتیشكی خـۆر/ هەتـاو رووناكی خۆر كـە دەبینرێت وەك پەتی درێژەوەبوو ٢ـ(هـ)هێڵێكی راسـتی ئاراستەكراو.
(شُعاعُ الدائِرَة) (هـ):هێڵێكی راستە كە پنتێكی سـەر بازنەكە بە چەقـی بازنەكە دەگەیەنێت ئەویش نیوەتیرەی بازنەكەیە.
(ألشُعاعُ المُحْرَقي في قطع مَخروطي) (هـ)
(شُـعاعانِ مُتسـايران) (هـ):٢ـدوو تیشكی تەریبن‌و ئاراستەیەكیان هەیەو درێژییەكیان هەیە.
(أشِعَّة (س) أَو أشِـعَّة رُنتجن) (ف):تیشكی ئێكس: تیشكێكی نەبینراوە تەنە نارِوونەكان دەبڕێـت وەك تەختـەو تەختـە كانزایـی تەنك‌و شـتیتر، بە گەڕان لە لەشی مرۆڤدا بۆ دۆزینەوەی ئازارو دەردو گرتنی وێنەی لەش.
(أشِـعَّة ماقَبلَ الأَحْمَر) (ف):تیشـكی پێش سـوور: تیشـكێكە لە رووناكیی سپیدا هەیە. نابینرێت. لەناو پەلكەزێڕینەدا پێش رەنگی سوورەو زۆر گەرمە.
(أشِـعه مابَعدَ البَنَفْسَـجي): تیشـكی پاش بنەوشەیی (ف) تیشكێكە لە رووناكیی سپیدا هەیەو نابینرێت شوێنی لەناو پەلكەزێڕینەدا پاش وەنەوشەییەو كاردەكاتە سەر فلیم بەوە بوونی دەزانرێت.
(ألأَشِـعَّة المَهْبِطيَّة) (ف):تیشكە كاسۆد. ئەو تەزو یان لێشاوی بارگانەیە (ئەلیكترۆنانەیە) كە لـە كاسـۆدەوە دەردەچێت بـەرەو ئانۆد لە لوولەی گـازە كەم پەسـتانەكاندا. كاتێك كارەبای تێدا خاڵیدەبێتەوە.
(ألشِعاع): ئامێرێكە بۆ ناردنی تیشك.
(شُعُ الشَّمس): تیشكی خۆر/ هەتاو.
(ألشَعَ- مِن كُلِّ شَـيء): پەراگەندەی هەموو شتێك.
(ألشُـعاعِيّات) (ح): كۆمەڵـە گیانداریێكـی یەكخانەیی ئاوین بە میكرۆسكۆب دەبینرێن لە ناخی دەریا قووڵەكاندا دەژین.
(ألمِشـع (ج) مُشِعّات) (ف):تیشكدەر ئەوەیە كە تواناى تیشكدانەوەی تێدا بێت‌و بیداتەوە وەك رادیـۆم‌و ئۆرانیـۆم‌و ئا لـەو بابەتە كە تیشكێك دەنێرێت كاری فیزیایی‌و فسیۆلۆجی دەكات.
٢ـ(أَشَـعَّ- الـزَرعُ. إِشـعاعاً) (ز):كشـتەكە قەڵاسی دەركرد.

(-السُـنبُلُ): گوڵەگەنمەکە یان گوڵە جۆ کە شیلەی تەواویگرت.

(اَلشَـعَاع- مِنَ اللبن): شـیرێك کە ئاوی زۆر تێکرابێت.

(شُعاعُ السُنبُل) (ز): قەڵاسی وشکەوەبووی سەرگوڵە گەنمو جۆ.

(شُعاعُ وشِعاعُ وشَـعٌ- السُنبُلِ): قەڵاس کە بە گوڵە گەنمو جۆوەیە.

٣-(شَعَّ. شَعّاً وشَعيعاً): پەلەیکردو خێرایکرد/ ئازاییکرد/ دەستوبردیکرد.

(اَلشَعّ والشَعيع): گورجیی.

٤-(اَلشُـعّ): (خانـووی/ تەنـاف) جاڵجاڵۆکە ٢-سێبەرێکی کاڵ/ ڕووناك.

٥-(شَعْشَعَ- الشَرابَ): شەربەتەکەی ڕوونکردەوە/ ئاوی کردە شەربەتەکەوە.

(-الشَيءَ): شتەکەی ئاوێتەکردو دایبەسەریەکدا/ تێکی هەڵدا.

(تَشَعْشَـعَ- الشَـهْرُ): مانگەکـە خەریکبـوو بەسەردەچوو/ کەمی مابوو.

(اَلشَعْشَـع الشُعْشُـع والشَعْشَـاع والشَعْشَعَان والشَعْشَعانيّ): ١-درێژ ٢-بە زمان/ قسەزان ٣-سووك/ سووکەڵە.

(-مِنَ الظِلّ): سێبەری کەمتاریك/ ڕووناك.

(اَلشَعْشـوع) (ز): چـووزی تـەری قەزوان. سوورەو ناسکەو خۆشە.

٦-(شَعْشَـعَ-تِ الشَمسُ): خۆر تیشکیدایەوە/ ڕووناکیی بڵاوکردەوە.

(-الضَـوءُ): (شـەوقەکە/ ڕووناکییەکـە) بڵاوبووەوە/ پەخشبوو.

(-عَلَيهِمُ الخَيلَ): هێرشـی سوارەی بەسەردا هێنان واتا بە سواری ئەسپەوە پەلاماریاندان.

الملحق:

شع: (الإشْعاع): پەخشانی هێڵی ڕووناکیی.

(-في المَجـاز): بڵاوبوونـەوەی تیشـکی بیرو شارستانی.

(إشْعاعُ بَلَدٍ): پەخشانی شارستانەتیو زانستو بیری وڵاتێك.

(الإشعاع الذَرّيّ): تیشـکدانەوەی ئۆتۆمیی/ هەستانو بڵاوبوونەوەی ئۆتۆم بەهەوادا.

شعب: ١-(شَعَبَ- الشَيء. شَعْباً) (ضد): ١-شتەکەی بڵاوکردەوە/ جیایکردنەوە ٢-کۆیکردەوە ٣-درزی تێکرد/ قلیشاندی.

(-فُلاناً): فیساری خەریککرد/ سەری قاڵکرد.

(-اللِجـامُ الفَرَسَ): لغاوەکـە چارەوێکەی لە جووڵە خستو ڕایگرت.

(-الشَيءُ): شتەکە دەرکەوت.

(-القَومُ): پەرەوازە بوون/ بڵاوبوونەوە.

(-إلى القَومِ): وازی لە هاورێکانی هێناو چووە لای خوێشکەل.

(-الأَميرُ رَسولاً إلى موضِعِ كذا): میر ڕاسپێرێکی/ فرستادەیەکی بۆ ئەو شوێنە نارد.

(شَـعِبَ- الرَجُلُ أَو الثَورُ): ناوشانی پیاوەکە

یــان گاکــه پانبوو/ ســەری هەردوو ســەری بازووی گاکە لە یــەك دووربوون کە هەردوو شاخەکەی لە یەك دووربوون.

(شَــعَّبَ- عَنهُ): بەیەکجــاری لێجیابووەوەو لەیەکپچڕان.

(شاعَبَ- صاحِبَهُ): لە هاورێکەی دوورکەوتەوە.

(أشْــعَبَ- عَنــهُ): بەیەکجــاریو تــا هەتایە لێدوورکەوتەوە.

(تَشَعَّبَ- القَومُ): پەلپەلبوون/ لێکجیابوونەوە.

(-الــزَرْعُ): کشــتەکە پەلوپــۆی دەرکــردو بڵاوبووەوە.

(-النَهرُ): جۆگەی زۆر لە ڕووبارەکە بووەوە.

(-عَنهُ): ١-لێدوورکەوتەوە ٢-لکی لێبووەوە/ پەلی لێجیابووەوە.

(-ت أغْصانُ الشَــجَرَةِ): پەلوپۆی درەختەکە بڵاوبووەوە.

(تَشَعَّبَتْهُم- الفِتنَةُ): ئاشوبەکە لە یەکیکردنو لێکپچڕاندن.

(إنْشَعَبَ- عَنهُ): لێدوورکەوتەوە.

(-ت أغصانُ الشَــجَرَةِ): لقەکانی درەختەکە بڵاوبوونەوە/ درەختەکە پەلی هاویشت.

(-الطَریــقُ أوِ النَّهرُ): ڕێکەکــە (ڕێگەیتری/ پەلــی) لێبــووەوە یــان ڕووبارەکــە جۆگەی لێهەڵگیرا.

(-بِهِ القولُ): لە واتای قســەکە واتایەکیتری لێدەرهێناو لێتێگەیشت کە لەویتر جیابوو.

(اَلشَعب (ج) شُعوب): ١-دووریی ٢-دوور.

(ماءٌ شَعْبٌ): ئاوێکە دوورە ٣-گەل.

(اَلشِــعب (ج)(شِــعاب): ١-ڕێــی ناوشــاخ ٢-ناوەڕۆی ژێرزەوی ٣-دەربەندی شاخ ٤-کەنار.

(اَلشَــعَب (مص) (ج) شُعَب وشِعاب): دووری نێوان دوو ســەری سەرشان یان دووری نێوان دوو قۆچی ئاژەڵ.

(اَلشُــعْبَةُ (ج) شُعَب وشِــعاب): ١-لك/ پەل/ قۆل/ هۆبە ٢-دەستە ٣-بەشێکی شت.

(«إشْــعَب لِي شُــعْبَةً مِن المالِ»): بەشــێکی داراکەتم بدەریو بۆم جیابکەرەوە ٤-شەقبوونی شاخ ٥-(لق/ چڵ/ پەل)ی درەخت ٦-نێوانی دوو شاخی ئاژەڵ یان دوو پەلی درەختو شتیتر ٧-ئاوەڕۆ ٨-شیوی ناو دۆڵ/ چەم.

(شُــعَبُ الدَّهــرِ): هەموماوو پێشــهاتو باری ڕۆژگار.

(-الیَد): پەنجەکانی دەست.

(-السَــفود): شیشــەکانی گۆشــتبرژاندن یان شیشی کەباب.

(-الفَرَس): ئەو شوێنانەی چارەوێ کە بەرزن وەك سەریو یان سەرشانی.

(-الجسم): دەستو قاچی مرۆڤ.

(«هذِهِ مَســألَةٌ کَثیرَةُ الشُعَب»): ئەمە پرسە بابەتێکە لکی زۆر لێدەبێتەوە.

(-شُــعْبَتا الرَحــل): پێشو پــاش زین یان کورتانی حوشتر.

(الأَشْعب (م) شَعْباء (ج) شُعْب): ١-ئەو ئاژەڵەی هەردوو سەر شانی زۆر لە یەك دووربن یان دوو شاخەكەی زۆر بلاوبن و لە یەك دووربن ٢-ئاژەڵی (كۆڵ/ شاخشكاو).

(ألشاعِبان): دوو سەر شان (لەبەرئەوەی لە یەكەوە دوورن).

(شَعْبان (ج) شَعابين و شَعبانات): مانگی كوڵەمانگ كە هەشتەمین مانگی عەرەبییە كە دەكەوێتە نێوان مانگی رەجەب و رەمەزانەوەو (٢٩) رۆژە (بۆیە وا ناونراوە چونكە عەرەب بۆ ئاو بلاوبوونەتەوەو بۆی گەراون).

(اَلمَشعَب (ج) مَشاعِب): رێباز/ رێگە.

(«هذا مَشْعَبُ الحَقِّ»): ئەمە رێگەی هەق و راستییە كە جیایە لە رێگەی ناراستی.

٢-(شَعَبَ- الشيءَ. شَعْباً (ضد)): ١-شتەكەی كۆكردەوە ٢-بلاوكردەوە ٣-(ضد) چاكسازیكرد ٤-خراپیكرد/ تێكیدا.

(انشَعَّبَ- الشيءُ): شتەكە چاكسازبوو/ كۆكبوو.

(اَلشَعْب (ج) شُعُوب): ١-جێلكانی پارچەكانی سەر بەیەكەوە ٢-جێی لێكترازان/ درز/ قلیش.

(«إلتَأمَ شَعْبُهُم»): پاش لەیەكترازانیان یەكیانگرتەوە ٣-گەل، هۆز، خێڵ، تیرە، پەل. بەرە، بەرەباب.

(اَلشَعب): وەكیەك/ هاوشێوە/ چونیەك.

(«هُما شعبان»): ئەو دووانە وەك یەكن.

(ألشِعْب (ج) شِعاب): گەرەكێكی گەورە/ مەزن.

(ألشَعَّاب): ئەوەی قلیش و درز دەهێنێتەوە یەك.

(اَلشُعوبِيَّة): نەتەوەپەرستیی.

(اَلشُعوبِي): نەتەوەپەرست.

(اَلشِعابَة): پیشەی درز و قلیشسازیی.

(اَلشَعيب (ج) شُعُب): ١-كوندەی كۆن و دراو ٢-زین یان كۆپانی حوشتر (چونكە پارچەكانی لەیەكدەدرێت) ٣-جەوەندە.

(اَلمُشَعَّب): سازكراو/ چاككراو.

(اَلمِشْعَب (ج) مَشاعِب): سمۆ/ كونكەرە.

٣-(شَعَبَ- الرَجلُ. شَعْباً): مرد.

(- تْهُ المَنِيَةُ): مەرگ كوشتی.

(شاعَبَ-ت نَفسُهُ): مرد.

(-الحَياة): ژیانی نەهێشت/ مرد.

(انشعب الرجل): مرد.

(أشْعَبَ- الرَجُلُ): مرد.

(إنْشَعَبَ-ت نَفسُهُ): مرد.

(شَعُوبُ): مەرگ/ مردن.

٤-(شَعْبَذَ=شَعْوَذَ): جادووگەریی/ چاوبەستیی/ فێڵ و ساختەبازیی/ ئەفسانەبازیی.

الملحق:

شعب: (اَلشَعْبِيّ): گەلیی.

(إعتقاد شَعبِي): بیرو برِوای گەلیی.

(مظاهَرَة شَعبيَّة): خۆپێشاندانێکی گەلیی.
(المُنبَعِث مِنَ الشَّـعب»): لەنـاو میللەتەوە هەڵقولابێت.
(حکومَةٌ شَعبِيَّة): فەرمانڕەواییەکی میللی/ گەلیی.
(«مایَروق الشَّعب»): ئەوەی گەل پێیخۆشبێت.
(إجراءٌ شَعْبِي): کردەیەکی میللی.
(«خـاصٌ بِطَبَقَـة الشـعب»): تایبەتە بە چینی گەلیـی پێچەوانەی هی دەوڵەمەندانو ئورستوکراتییەکان.
(«حَيٌّ شَعْبِيّ»): گەڕەکێکی میللی.
(اَلمُتَشرِبَینَ الشَّعب): لەناو میللەتاندا بلاوە.
(لُغَةٌ شَعبِيَّة): زمانی میللی.
(«الخاص بِتَقالید شَـعْب وعاداتِهِ وفَنِّهِ»): تایبـەت بـە دابو نەریـتو خـوو هونەری فۆلکلۆریی گەلێک.
(اَلرقص الشَعبِي): هەڵپەڕکێی میللی.
(اَلمَحبوب مِن الشَعب): خۆشەویستی گەل.
(الذي لَهُ حُظوَةٌ لَدَیهِ): ئەوەی لەلای میللەت لە پێشە.
(زعیمٌ شَعبِيّ): پێشەوایەکی میللی.
(اَلشَعْبِيَّة): میللی/ گەلیی.
(اَلحُظوَة عِندَ الشَّعب): بوونی پلەوپایەی لە دڵی میللەتدا.
(کَوْنُ الشَخص مَحبوباً مِنَ الشَعب): کەسەکە لەلای گەل خۆشەویستە.

(مسـموعُ الكلمـة لَديـهِ): ئـەو کەسـە خۆشەویسـتی میللەتبێـت لەنـاو میللەتدا قسەی ڕەوایە.
(تَمَتُّع بِشَعبِيَة کبیرَة): لەناو میللەتدا خاوەن بڕواو خۆشەویستی زۆر بێت.
(«تَضاءَلَت شَعبِيَّةُ»): بڕواو خۆشەویستی ناو میللەتی کز بووە.
(«اَلرَّواج والإنتشار لدی الشَّعب»): ببێتە باو لەناو میللەتدا بلاوبێتەوە.
(شَعْبِيَّةُ أُغنِيَة): باوو بلاویی گۆرانییەك.

شعث: ١-(شَـعِثَ- الشَعَرُ شَـعَثاً وشُعُوثَةً): قژەکە بژ بوو ئالۆزکاو بەیەکداچوو.
(أَشـعَث (م) شَـعْثاء): کەسـێکی قـژ بژی ئالۆزکاوی بەیەکداچوو.
(-الأَمرُ شَعْثاً): کارەکە بلاوبۆتەوە.
(شَعَّثَ- الشيءَ): شتەکەی پەرتو بلاوکردەوە/ جیاپکردنەوە.
(-الشـاعِرُ): هۆزانڤانەکـە/ شـاعیرەکە لـە هۆنراوەکەیدا (تَشعیث) ی بەکارهێنا ئەویش پیتـی بزوێنداری وشـەکە لەسـەر کێشـی (فاعلاتن) بوو کردی بە (مفعولن).
(-مِـن فُـلان): لـە کابـرای کەمکـردەوەو سووکیکرد.
(-مِـنَ الطَّعـام): شـتێکی/ کەمەکێکـی لە خواردنەکە خوارد.
(-مِنهُ شیئاً): شتێکی لێ داواکردو وەریگرت.

(-هُ بخَيرٍ): شتێك خێری بەرخست.

(تَشَعَّثَ): پەرش و بڵاو بووەوە.

(-الشَّعَرُ): قژەكە بەیەكداچوو و ڕەنگی بۆز بوو.

(-الشِعرُ): هۆنراوەكە/ شیعرەكە (تَشعیث)ی تێچوو.

(-مِنَ الطَّعامِ): كەمێكی لە خواردنەكە خوارد.

(اَلشَّعْث والشَّعَث): پەرش و بڵاوبوونەوەی كارو كەم و كورتیی تێبوون.

(«لَمَّ اللهُ شَعْثَهُم»): خودا یەكیخستنەوەو تەبایكردنەوە.

(اَلشَعِث والشَعْثان= الأَشْعَث): ١-بژی و پەشۆكاوی ٢-پەراگەندەیی.

(التَشعیث): پیتێكی بزوێنداری وشەیەك كە لەسەر (فاعلاتن)ە لابەرێت و وشەكە بكەیت بە (مفعولن).

٢-(شَعَّثَ- عَنهُ): لەسەریكردەوە/ بەرگری لێكرد.

شعر: ١-(شَعَرَ- الثَوبَ شَعْراً وشِعْراً): ناواخنی مووی بۆ بەرگەكە كرد.

(شَعِرَ. شَعَراً): مووی زۆرو درێژبوو.

(شَعَّرَ- الجَنینُ): كۆرپەلەكە لە سكی دایكیدا بوو تووكی لێڕوا.

(-الثَوبَ ونَحْوَهُ): ناواخنی مووی بۆ بەرگەكە یان شتیتر كرد.

(أشْعَرَ- الجَنینُ): كورپەلەكە مووی لێڕوا.

(-الثَوبَ): ناواخنی مووی بۆ جلەكە كرد.

(-هُ الشِعارَ): ژێركراسی پێ لەبەركرد.

(-هُ بِكَذا): بەو شتەوە چەسپاندی/ نووساندی بەو شتەوە.

(أشْعَرَ الهَمُّ قَلْبي): داخ و مەراق دڵیگرتم.

(-هُ شَرّاً): بەدیی و خراپەی پێوە لكاندو پێگەیاند.

(تَشَعَّرَ- الجَنینُ): كۆرپەلەكە مووی لێڕوا.

(إستَشْعَرَ- الجَنینُ): كۆرپەلەكە مووی لێڕوا.

(-الشَعارَ): ژێركراسی پێ لەبەر كرد.

(-بالثَوبِ): لەژێر جلەكەیەوە لەبەریكرد.

(اَلشَعْر (ج) أَشْعار وشِعار وشُعُور): موو. تووك.

(شَعْرَة (ج) شَعَرات): تووكێك/ تاڵێك موو.

(اَلشَّعَر) (مو): ئەو چەمكە مووەی كە لە كەمان دەبەسترێت كە بە ژێی كەوانەكەدا دەهێنرێت و پێی لێدەدەن.

(اَلشَّعَر (ج) أَشعار وشِعار وشُعُور= الشَّعْر): ١-موو/ تووك ٢-قژ.

(اَلشَّعَرَةُ): تاڵەموویەك/ چڵە تووكێك.

(اَلشَعِر والشَّعرانِيّ): تووكن/ ئەوەی تووكی/ مووی زۆربێت و درێژبێت.

(اَلشِعْرَة): پەڵەموویەك.

(اَلشِعْرَةُ والشِعْراء): بانەگا/ شوێنی تووكی بەر كە لە خوار ناوكەوەیە.

(اَلشَعار)؛ ١-ژێرپۆش/ ژێركراس كه لهسهر پێستهوه لهبهردهكرێت ٢-جلی ئهسپ كه بۆ پاراستنی بهسهر پشتیدا دهدرێت.
(اَلشَعِرَة)؛ جێی شهش دانه تووكی ئێستر.
(اَلأشعَر (م) شَعراء (ج) شُعر)؛ تووكن/ مووین/ مووهكه پرو درێژبێت.
(«فلان اَشعَر الرَّقَبَة»)؛ فیسار ملتووكنه دهڵێی شێره.
(اَلشَعراء (ج) شُعر)؛ فهروو.
(اَلمَشعَر (ج) مَشاعِر)؛ ژێركراس/ ژێرپۆش.
(إناءٌ مَشعُور) (عامیة)؛ قاپێكی كهمهكه درزاوی.
٢-(شَعَرَ- الرَجُلُ شِعراً وشَعراً)؛ هەڵبەستی دانا/ هۆزانیدانا.
(- لِفُلان)؛ شیعر/ هۆزانی بۆ دانا.
(شاعَرَ- هُ فَشَعَرَ- هُ)؛ شعره هۆزانیانكردو بەزاندی.
(تَشاعَرَ)؛ خۆی به هۆزانڤان داناو شیعری دانا.
(اَلشِعر (مص) (ج) اَشعار)؛ هۆزان/ هۆنراوه/ شیعر، هەڵبەست. ئاخاوتنێك كێش و سەروای هەبێت.
(اَلأشعَر)؛ هۆزانی تەواو جوانترو باشتر.
(الشاعِر (فا) (ج) شُعَراء (م) شاعِرَة (ج) شَواعِر وشاعِرات)؛ هۆزانڤان/ شاعیر/ هۆنەر.
(شِعرٌ شاعِرٌ)؛ هۆزانێكی چاك.
(اَلشُعرور (ج) شَعارِیر)؛ كۆلكه شاعیر/ شاعیرێك كه هۆزانەكانی ناتەواوو نارێكبێت.
٣-(شَعَرَ وشَعُرَ- بِهِ شِعراً وشَعراً وشِعری وشُعری وشِعری وشِعرَةً وشَعرَةً وشُعرَةً وشُعوراً وشُعورَةً ومَشعُوراً ومَشعُورَةً ومَشعُوراء)؛ پێیزانی یان هەستی پێكرد.
(-لَهُ)؛ بیری بۆیچوو/ دەركی پێكرد/ كەوتە دڵیەوه/ بەدڵیداهات.
(اَشعَرَ- هُ الأمرَ وبِالأمرِ)؛ هەواڵی كارەكەی پێگەیاند/ له كارەكەی ئاگاداركرد.
(-أمرَ فُلان)؛ كاروباری فیساری ئاشكرا كرد.
(-الرَجُلَ)؛ پیاوەكەی لەوه ئاگاداركردەوه كه شتێكی خراپی به باشی ئاوهێناوه.
(اَلشِعر)؛ پێزانین/ ئاگاداربوون/ هەستپێكردن.
(لَیتَ شِعري فلاناً اَو عَن فُلانٍ اَو لِفُلانٍ ماصَنَعَ)؛ خۆزگه بمزانیایه یان هەستم پێیكردایه كه فیسار كەس چیكردووه.
(اَلشاعِر)؛ هەستەكان.
(رَجُلٌ مَشعُور) (عامیة)؛ كابرایەكی تێكچوو.
٤-(اَشعَرَ- القَومُ)؛ ١-خوێنگەل دروشمێكیان بۆ خۆیان دانا ٢-بانگەوازی دروشمەكەی خۆیانكرد.
(اِستَشعَرَ- القَومُ)؛ له جەنگدا دروشمی خۆیان هەڵبڕی و به گوێیاندا دایەوه.
(«اِستَشعِرْ خَوفَ اللهِ»)؛ ترسی خودا له دڵدا

رانوماتبێت دروشمتبێت.
(اَلشِعار (ج) اَشْعِرَة وشُعُر= سِر اللَّيل): بانگێکە تایبەتیە بە خۆیشگەل یەکتری پێدەناسنەوە یان لە کاتی جەنگو داگیرکردنو پەلاماردا یەکتری پێدەناسنەوەو بانگەکەن پێیدەڵێن نهێنیی شەو ٢-دروشم/ نیشانەی جەنگو گوزار.
(شِعارُ الحَجّ): دروشمی حەج، نیشانە/ هێماو دەستوورەکانی.
(شِعارُ المَمْلَكَةِ): دروشمو نیشانەی وڵات.
(شِعارَة): دروشمو نیشانەیەکی وڵات.
(شَعارُ الحَجّ) (الواحِدَةُ شَعارَة): نیشانەو دەستوورەکانی حەج.
(اَلشَعيرَة (ج) شَعائِر): ١-نیشانە ٢-یەك نیشانەو دەستوورو کردەو زانینێکی حەج.
(اَلمَشْعَر (ج) مَشاعِر): شوێنی جێبەجێکردنی دەستوورەکانی حەج.
٥-(اُشْعِرَ- المَلِكُ): شاکوژرا.
٦-(اَلشَعار): ١-شوێنێك کە درەختدار بێت ٢-درەختی بەیەکداچوو لە شوێنێکی نشێودا بە زستان بۆ گەرمیی خۆیانی تێدەکوتنو لە هاوینیشدا بۆ فێنکیی دەچنە بن سێبەرەکەی ٣-بە گشتیی بە درەخت دەوترێت.
(اَلشَعار (ج) اَشْعِرَة وشُعُر): ١-هەورەگرمە ٢-زەبەنگ/ درەختی بەیەکداچوو.
(اَلشَعير) (ن): جۆ.
(شَعيرَة): دەنکە جۆیەك. کە لە بنەرەتدا لە ئاسیادا بووە لە هەموو وڵاتە ئاوو هەوا مامناوەندیەکاندا دەچێنرێت. دەکرێت بە ئالیکی وڵاخو دەیشهارێتو بە نان دەکرێت. نانەکەی زۆرباش نییە. هەروەها بیرەی لێ دروستدەکرێت.
(اَلشَعيرَة) (طب): سیچکەسلاوە کە لە پێڵوی چاو دەردێت شێوەی لە جۆ دەچێت.
(اَلشَعيرِيّ): ١-جۆیی ٢-جۆفرۆش.
(الأَشْعَر (ج) أشاعِر): ١-مووی دەوری سمی وڵاخ ٢-گۆشتی دەرچووی ژێر نینۆك.
(اَلشُعَراء (ج) شُعْر (ح): ١-مێشەکەرانە کە سەوزەو مێشە سەگانە ٢-زۆریی خەڵكو جەنجاڵییان ٣-(ن)جۆرە قۆخێکە ٤-دارێکە لە ترشەمەنییەکان.
(-مِنَ الدَّواهي): لێقەومانی سەخت/ چورتومی گران.
(اَرضٌ شَعْراء): شوێنێکی پردار/ دارستان.
(رِمالٌ شَعْراء): زەوییەکی لمانی کە جۆرە درکێکی تێدا دەروێت.
(اَلشِعْرى) (فك): هەسارەی گەلاوێژ کە لە سەختیی گەرمادا هەڵدێت.
(اَلشُعْرُور (ج) شَعارير) (ن): وردە ترۆزی/ بەرووله ترۆزی.
(شُعْرُورَة): وردە ترۆزییەك بەرووڵەیەك.
(اَلشَعْرِيَّة (ج) شَعْرِياتِ المُشَرَّبِيَّة): تۆڕی

پەنجەرەکـە لـە توولْـی باریکـی تەختـە دروسـتدەکریْتو لـە پەنجـەرە دەنریْت تا خەلْك ناوەوە نەبینیْت.

(اَلمَشْعَر (ج) مَشـاعِر): درەختی سایەدار کە دەچنەبنی.

ملحق:

شـعر: (اَلشُّـعور): پیْزانین/ بە هەسـتەکان پیْیبزانریْت.

(«اَلشُّعور بِالبَرد»): هەست بە سەرماکردن.

(«الإحسـاس الداخلي»): هەسـتی ناوەوە/ هەستی دەروون.

(«شُعور بِالفَرَح»): هەست بە خۆشیکردن.

(العاطِفَة): سۆز.

(رقيق الشُعور): هەستناسك.

(اَلشُّعور- في علم النَّفس): هەست لە زانستیی دەروونناسیدا: باری (ئاوەز/ عەقلْ)ی مرۆڤ لـە بەئاگاییدا کە لەسـەر زانیـاری ویژدانو ئارەزوو خواستو ویست دەوەستیْت.

(«غابَ عَن الشُّـعور»): بیْهۆشـبوو/ هۆشی لیْبرا.

(الإشـعار): پیْراگەیانـدن/ بـە ئاگاهیْنان/ ئاگادارکردنەوە.

(«الإشـعار بِالأمـر»): ١ـلـە کارەکـە ئاگادار بکریْتـەوە ٢ـکارەکـەی پیْرابگەیەنریْت/ لە پیْشەوە ووریابکریْتەوە.

(«تَلقّـی إشـعاراً»): پیْشـەکیی ئاگادارکراو پیْراگەیەنرا.

(تَعليمـات تَصْـدُرُ علـى الأخـص كتابَـةً وبواسطة الإعلان): ریْنومایی کە دەردەکریْت بـە تایبەتـی بە نووسـین یان بە جـارِدانو ئاگاداریی.

(«حتى إشعار آخر»): تا ئاگادارکردنەوەیەکی تر.

(إشعارٌ بِالإستِلام): ئاگادارنامەی وەرگرتن.

(بطاقَـة مرفقَـة بِالكتاب المضمـون تُعلِم بِاسـتلامِهِ): بلیتیْکـە بـە نوسـراوەکەوە دەکریْـت تیایدا وەرگرتنەکـە دەردەخریْتو پیْرادەگەیەنریْت.

(الأشْـعَرِيَّة): دەسـتەیەکی ئاخاوتنییـە کە سـەر بە (أبو الحسـن علي الأشعري) یە کە لە موعتەزیلەکان جیابوونەوەو هەلْویْسـتیْکی مامناوەنـدی لـە نیْـوان ئەوانەی پشـت بە ئاوەزو ئەوانەی پشـت بە دەق دەبەستن وتی: لـە دەقەکە بە هۆی ئـاوەزەوە/ ئەقلەوە/ لە قەدەکە تیْدەگەین، چونکـە عەقلْ خزمەتی شەریعەت دەکاتو لە خزمەتی شەریعەتدایە.

شعف: ١-(شَـعَفَ- هُ الحُبُّ شَعْفاً): ئەوین لە دلْیەوە ئالاْو گرفتاریکردو زالْیبوو.

(-بِالقَطْرانِ): قەترانی تیْهەلْسوو.

(-الشَـيءُ الشَـيءَ): شتەکە سـەر شتەکەیتر کەوت.

(شَـعِفَ- بِفُـلانٍ وبِحُبِ فُـلانٍ): گرفتاری خۆشەویستیی ئەو بوو/ سەرگەردانی ئەوینی

ئەو بوو.

شُــعِفَ بِفُلانٍ: خۆشەویســتی لە ناخی دڵیدا کاریکردو پەرێشانیکرد.

(اَلشَعَف) (مص): پۆپەی کۆپارەی حوشتر.

(اَلشَعْفَةُ): جارێك گرفتاریی ئەوین.

(اَلشَــعَفَةُ (ج) شَــعَف وشُــعُوف وشِــعاف وشَعَفات): سەری چیا/ چەپکە مووی سەر.

(-مِنَ القَلْب): سەری دڵ.

(شَعْفَةُ كلّ شيءٍ): سەرەوەی/ پۆپەی هەموو شتێك.

(-الشُعاف): (شەدایی/ دێوانەیی) و هۆشلێبڕان.

(-اَلشَــعَاف): حــەزو دڵداریی دڵ بســێنێت‌و بەرێت.

(اَلمَشْعُوف): شێت‌و شەیداو دێوانەو هۆشلێبڕاوی دڵداریی.

٢-(شَــعِفَ-تِ الناقَةُ. شَــعَفاً): مێحوشترەکە تووشی برژانگهەڵوەرانبوو.

(شَعْفاء): مێحوشتری برژانهەڵوەریو.

(اَلشَــعَف) (طب): دەردێکە تووشی مێحوشتر دەبێت‌و برژانگەکانی هەڵدەوەرێت.

٣-(اَلشَــعْفَةُ): ١-دڵۆپە بارانێك ٢-نەمبارانێك کە ڕووی زەوی تەربکات.

(«ماتَنفَــعُ الشَــعْفَةُ فِي الــوادي الرُغُب»): نەمبارانێك لە زەوییەکی ئاوهەڵمژدا بێسوودە/ ئــاو هەڵناســێنێت واتا کەمــە یارمەتییەك‌و دەستگیرۆییەك پێداویستیی تەواو لانابات.

شــعل: ١-(شَــعَلَ- النَّارَ شَــعْلاً): ئاگرەکەی خۆشکرد/ گڕی بە ئاگرەکە سەند.

(شَــعَّلَ- النَّارَ): ئاگرەکەی خۆشکردو کڵپەی پێسەند.

(اَشْعَلَ- النَّارَ): گڕی بە ئاگرەکە سەند.

(-هُ): گــڕی پێگــرت/ تووڕەیکــرد/ ئاگــری تێبەردا.

(تَشَعَّلَ-تِ النارُ): ئاگرەکە کڵپەیسەند.

(إشْتَعَلَ-تِ النارُ): ئاگرەکە کڵپەیسەند.

(«إشْتَعَلَ الراسُ شَيباً»): سەرەکە مووی سپی دایگرت/ مووی سپی زۆری تێدا پەیدابوو.

(«إشْــتَعَلَ فُــلانٌ»): فیســار ئاگریگــرت/ گریسەند/ تووڕە بوو.

(غُــلامٌ شَــعْلٌ): مێردمنداڵێکی ســووکەڵەو چابوك‌و زیتەڵە.

(اَلشُــعْلَةُ (ج) شُــعَل): ١-گڕی ئاگر ٢-چاوگی ئاگر.

(اَلشَــعيل): ١-بنکــڕی ئاوەمنجــەڵ ٢-ئــاوی ئێجگار سوێر.

(اَلشَــعيلَة (ج) شُعُل): ١-بڵێســەی ئاگری بە پلیتەوە نــراو ٢-پلیتەی گڕاوی/ شــاپلیتەی گڕاوی.

(الأشعل – مِنَ الناس): کەسێکە کە چاوی بە سگماکی سووربێت.

(اَلمَشــعَل (ج) مَشاعِل): ١-مەشــخەڵ. دار کە گڕاوی دەبێــت‌و بۆ ڕووناکــی هەڵدەگیرێت/

شاپلیته ٢-قوتیله.
٢-(شَـعَلَ- الأَمْـرَ شَـعْلاً): چـاوی بڕییـه ئه‌نجامــدان‌و کۆتایـی کاره‌کــه/ بـۆ کاره‌که سووتاو زۆر به تەنگەوه هات.
(أَشْعَلَ- السَقْيَ): ئاوێکی زۆری دا.
(- تِ العَينُ): چاوه‌که فرمێسکی زۆری ڕشت.
(شَعِلَ واشْـعَلَّ الفَرَسُ): چاره‌وێکه کلکسپی یان ناوچه‌وان مارۆ بوو.
(شاعِل وشَـعيل وأَشْعَل): چاره‌وێی کلکسپی یان ناوچه‌وانمارۆ.
(إشْعَلَّ واشْعالَّ. إشْعِلالاً وإِشْعيلالاً): کلکسپی یان ناوچه‌وانمارۆ بوو.
(أَلشَـعَل) (مص): سـپێتیه‌یك لـه کلك یان ناوچه‌وانی یان پشتی سـه‌ری نێوان هه‌ردوو گوێچکه‌دا بێت.
(أَلشُعْلَةُ (ج) شُعَل= أَلشَعَل): سپێتی کلك یان مارۆیی یان سـپێتی پشتی سـه‌ری چاره‌وێ‌و نێوان هه‌ردوو گوێچکه‌ی.
٤-(أَشْـعَلَ الجَمـعَ): کۆکه‌کـه‌ی پـه‌رش‌و بلاوکردەوه.
(-الخَيـلَ- في الغـارَةِ): لـه په‌لامارەکــه‌دا سوارەکانی بلاوکردەوەو نارده سه‌ریان.
(-ت القِرِبَـةُ): کونده‌کـه ئاوه‌کـه‌ی لێچوو بلاوبووەوه.
(-تِ الطَعْنَـةُ): خوێنی نێـزه پێداکردنه‌که فیچقه‌یکردو بلاو بووەوه.

(إشْـعَلَّ وإشْـعالَّ رأسُ الرَجـلِ إشـعِلالاً وإشْعِيلالاً): قژی سه‌ری کابرا بژبووەوه.
٥-(أَلمِشْعَل والمِشْعال (ج) مَشاعِل ومَشاعيل): پالێو.
٦-(أَلشُـعْلُول (ج) شَـعاليل): ١-گری ئاگر ٢- تیپی ده‌سته‌ی خه‌ڵك یان هیتر.
(«ذهَبوا شعاليلَ»): جیاجیاو ده‌سته ده‌سته ڕۆیشتن.
شعم: (شَعَمَ- الرَجُلُ. شَعْماً): چاکه‌کاریی ناو خه‌ڵکیکرد.
شـعن: ١-(أَشْـعَنَ- عَدُوَّهُ): چنگـی له قژی پێشی سه‌ری دوژمنه‌که‌ی گیرکرد.
(إشْـعانَّ واشـعَنَّ- شَـعْرُهُ): قـژی سـه‌ری بژبووەوه.
(أَلشَعَن (ج) أَشْعان): گه‌ڵای وه‌ریوو وشکه‌وه‌بوو و گیای وشکه‌وه‌بووی په‌رش‌و بلاو.
(رَجُلُ مُشْعانُ الرأسِ): پیاوێکه ده‌مارگرتووی قژبژەوەبووه.
(شَعْرُ مَشْعُون): قژی بژ.
(أَلشَعانين= السَعانين): جه‌ژنی یه‌کشه‌ممه‌ی پێش جه‌ژنی قوربانی (عبرانية).
٢-(شَـعْنَبَ- الكَبْـشُ): به‌رانه‌کـه شـاخی ده‌رکــردو پاشــان به پشــتدا بــه‌لای گوێیدا چه‌مایه‌وه.
(مُشْعَنَب ومُشَـعْنِب): به‌رانی قۆچ به پشتدا چه‌ماوه.

شـعا: ١-(شَـعا- الشَـعَرُ شَـعْواً): قژەکـە بژبووەوە.

(شَعِيَ يَشْعى- تِ الغارَةُ): شالآوو تالآن هەموو لایەکی گرتەوە.

(شَعواء): شالآوو تالآنیی بەربلآوو خەست.

(أَشْعى- القَومُ الغارَةَ): خوێشگەل شالآوەکەیان بەربلآو کرد.

(اَلشاعي (فا) (م) شاعِيَة (ج) شَواعٍ):١-دوور ٢-جیاجیاو بەربلآو.

(«جـاءتِ الخَيـلُ شَـواعِيَ وشَـوائِع»): ئەسپسوارەکان جیاجیاو بلآو بلآو هاتن.

(غـارَةٌ شَـعواء): پەلاماریکـی/ شـالآویکی بەربلآوو جیاجیاو بەردەوام.

(شَجَرَةٌ شَعواء): درەختێکی پەلوپۆ بلآو.

(اَلشُعى الواحِدَةُ شَعْوَة): قژی بژی کەپرۆکە گرتوو.

٢-(أَشعى- بِهِ):(بەتەنگیەوە/ بە دەربەسیەوە) هات.

٣-(شَعْوَذ. شَعْوَذَةً):چاوبەست و سووکدەستییو جادووگەریکرد.

(مُشَعْوِذ ومُشَعْوَذ): جادووباز/ چاوبەستکارو سووکدەست.

(اَلشَعْوَذَةُ):سووکدەستیی و کردگاریك کە وەك جادوو وابێت، چاوبەستی لە خەلککردن.

شغ: (شَغْشَغَ- الشَيءَ):شتەکەی خستە ناوەوە هێنایو بردی.

(شَغشَغَ- الطاعِنُ): نێزە وەشێنەکە نێزەکەی لە لێدراوەکەدا هێناو برد.

(-اللُجُمُ): لغـاو بە دەسـتەکە لغاوەکەی بۆ سەرکوتکردن لە دەمی ولآخەکەدا ڕاوەشاند.

(-في الأَمر): پەلەی لە کارەکەدا کرد.

(- في الشُربِ): کەمکەم خواردیەوە.

(-في الإِناءِ ماءً أَو غَيرَهُ):ئاوی کردە قاپەکەوەو پڕینەکرد.

(-البِئرَ): ئاوی بیرەکەی لێلکرد.

(«شَغْشَـغَ شُـربي»): خواردنەوەکـەی لـێ لێلکردم.

شغب: ١-(شَغَبَ وشَغِبَ- القَومَ وبِهِم وعَلَيهِم. شَغْباً وشَغَباً):گێچەلی بۆ نانەوە/ ئاشوبی بۆ گێران.

(شَغِبٌ وشِـغَبٌ وشَغّاب ومِشْـغَب ومُشاغِب وذو مَشاغِب): ئاشـوبگێرو پشێوێنین/ سەر بەگێچەل/ ئاژاوەگێر/ گێرەشێوێن

(شَغَبَ عَنِ الطَّريقِ. شَغْباً):لەرێ لایدا.

(شَغَّبَ- القَومَ وبِهِم وعَلَيهِم= شَغَبَ):گێچەلی بۆ خوێشـگەل نایـەوە/ خراپـەی بەرامبەر ورووژانـدنو گرفتاریکـردن/ ئاشـووبی بۆ نانەوە.

(شـاغَبَ- هُ):١-گێچەلی بۆ نایەوە/ خراپەی بەرامبەر ورووژاندو کرد بە گژیدا.

(تَشاغَبَ- الرَجُلُ):کابرا یاخیبوو/ ملینەدا.

(«طَلَبْتُ مِنهُ كذا فَتَشـاغَبَ»):داوای ئەوەم

لێکرد لێم یاخیبوو، قایل نەبوو.

(اَلشَّغْب(مص) والشَّغَب(مص)ئاشوبگێڕیی/ ئـاژاوەو گێچەڵنانـەوە/ گۆڵەمزگێڕیـی/ ئاژاوەگێڕیی/ گێرەشێوێنی.

(اَلشَّـغُوب): ئاشـووبگێڕ/ ئاژاوەنـین/ پشـێوییباز/ ئـەوەی ئاگـری دوژمنایەتییو ناکۆکیی خۆشدەکات.

٢-(تَشَــغْبَرَ- تِ الريحُ): باکـە گێژێخواردو پێچیدا.

شغر: ١-(شَغَرَ- الرَجُلُ شُغوراً):دوورکەوتەوە.

(-الناسُ):خەڵکەکە بلاوەیان لێکرد.

(-هُ عَن بَلَدِهِ. شَـغْراً وشِـغاراً):لە وڵاتەکە دەریپەڕاندو دەربەدەریکرد.

(أَشْغَرَ- المَنْهَلُ):سـەرچاوەی ئاوەکە دووری ڕێگاکە بوو.

(-تِ الرفقَــةُ): هاوڕێـکان لــە ڕێگەکـەو خەڵکەکە کە پیایدا دەڕوات (دوورکەوتنەوە/ کەلاکەوتن).

(-الحِسابُ عَلَيهِ):ژمێرەکە لەلای زۆرو بلاو بوو نەیتوانی چاریبکاتو ئەنجامی بدات.

(تَشَــغَّرَ- البَعيرُ):حوشترەکە توند تاوی دایە غار.

(-في أَمرٍ قَبيحٍ):خۆی هاویشتە کاری دزێوو خراپەوەو (لەســەری ڕۆیشــت/ خــۆی تێدا خنکاند).

(اِشْتَغَرَ- الأَمْرُ):١-کارەکە بەرفراوانو گەورە بوو/ پەلیهاویشت ٢-ئاڵۆز بوو/ بەیەکداچوو.

(-الحســابُ عَلَيهِ):ژمێرەکـەی لێئاڵۆز بوو سەری لێدەرنەکردو بۆی ئەنجامنەدرا.

(-الحَــربُ بَينَ القَومَــين):جەنگ لە نێوان دوو خوێشگەلدا بەرفراوانو توندو گەرمبوو.

(-في الفَلاةِ):لە بیابانە وشکەکەدا دوورکەوتەوە.

(اَلشَــغَر والشِــغَر):پــەرش‌و بــلاو بە هەر چوارلادا.

(«تَفَرَّقــوا شَــغَرَ بَغَــرَ وشِــغَرَ بِغَــرَ»): بەهەرچوارلادا پەرش‌و بلاوبوونەوە.

(اَلشِغار)(مص)پەرەوازەکردن‌ودەربەدەرکردن/ ئاوارەکردن.

(«بِئرٌ شِــغارٌ وآبارٌ شِغارٌ»):چاڵاوی فرەئاوو فراوان.

(اَلمِشــغَر):کورتــە نێزەیــەك کــە دڕندەی پێدەربکرێت.

٢-(شَغَرَ-تِ الأَرضُ شُغوراً):زەوییەکە بەرەڵاو چۆڵبوو.

(شاغِرَة):زەوییەکی بێخاوەن‌و چۆڵ‌و بەرەڵا.

(-السِعْرُ):نرخەکە (شکا/ دابەزی/ کەمیکرد).

(إِناءٌ شَغارٌ):دەفرێکی بۆش.

٣-(شَــغَرَ- الكَلْبُ. شَغْراً):ســەگەکە لنگێکی هەڵبڕیو هەڵمیزی.

(-تِ الناقَةُ):مێحوشترەکە لنگێکی هەڵبڕیو لەقەی لە بەچکەکەیدا.

(شاغَرَ- الرجلانِ عَلَيهِ. مُشاغَرَةً و شِغاراً):

هەردووکیان بوونە دوژمنیو پەلاماریاندا.
(إشـتَغَرَ- عَلَيهِ): دوژمنکاریی لەگەڵدا کردو خۆی بەسەردا بادا.
٤-(شاغَرَ- هُ. مُشاغَرَةً وشِغاراً): هەریەکەیان کەسـێکی خـۆی لەویتر بە کراسـی بەریەوە مارەکرد.
٥-(اَلشَـغَّارَة): چەرخ/ ئاسـتۆ یان ئەسـتێ ئاسـنێکە لەگەڵ بەردە ئەستێدا کە بەیەکدا بدرێن ئاگـر دەکاتەوە یان چەرخی بەنزینو گازو ئا لەو بابەتانەیە.
(اَلشاغُور) (آرامية): تاڤگەی ئاو.
(اَلشِغِّير): بەدخوو/ بەدڕەوشت.
٦-(اَلشَـغرُبِيَّة): پاشـقوولێگرتن/ قـاچ لـە قاچیەوە دەئاڵێنێتو بەزەویدا دەدات.
شغز: ١-(شَغَزَ- عَلَيهِم. شَغْزاً): دوژمنکاریی بەرامبـەر کـردن/ بـە زمـانو کـردەوە بەرامبەریانبووەوە.
(-بَينَهُم): نێوانیانی تێکداو لەیەکیبەردان.
(اَلشَغيزَة): سووژن.
٢-(شَـغْزَبَ- هُ): پاشـقولی لێگرتو دای بە زەویدا.
(تَشَـغْزَبَ-تِ الريـحُ): باکـە گێژیخـواردو پێچیدایەوە.
شغف: ١-(شَـغَفَ- هُ. شَغْفاً): دای لە پەردەی دڵی/ بەندی دڵیگرت.
(-فُؤادَهُ): دڵی لێسەند/ دڵیبرد.
(شَـغِفَ حُبُّهُ. شَغَفاً): گرفتاری ئەوینی بوو/ چووە پەردەی دڵیەوە.
(شُغِفَ- بِهِ): شەیداو هۆگریبوو/ دڵی پێوەی بەند بوو.
(تَشَغَّفَ- النّاسَ): دڵی خەڵکی (لەیەکترکرد/ کرمێکـرد) و پەرتپەرتیکردن/ لەیەکیکردن (وەکو چووبێتە پەردەی دڵیانەوە).
(اَلشَغْف) (مص): پەردەیدڵ.
(اَلشَـغَف) (مص): شێتو شـەیداو دێوانەو گرفتاری ئەڤین/ خۆشەویستی/ دڵداریی.
(شَغَفُ القَلب): پەردەیدڵ.
(اَلشَغاف (ج) شُغُف وأشـغِفَة): ١-پەردەیدڵ ٢-ناخیدڵ کە شوێنی خۆشەویستیە.
(اَلشَغاف والشُغاف) (طب): دەردێکە تووشی ژێر پەراسووی لای ڕاست دەبێت.
(اَلمَشغوف) (مفع): دێوانەو شەیدای دڵداریی.
٢-(شَغَفَ- اليُبسُ. شَغْفاً): وشکانییەکە گیای (لێروا/ لێسەوز بوو).
شـغل: ١-(شَـغَلَ وأشْـغَلَ- هُ بكذا. شَـغْلاً وشُغلاً): بەوەوە خەریکیکرد.
(-عَنهُ): ئەو شـتەی لە بیر بردەوەو هۆشـی لەسەر لادا/ خەریکیکرد.
(شُـغِلَ عَنهُ بِكَذا): بەو شـتەوە خەریککراو ئەوەی لەبیر برایەوە.
(«مااَشْغَلَهُ»): ئای کە سەری (قاڵە/ جەنجاڵە) (ئەمە لە سەر دەستوور نییە).

(شَغَّلَ- هُ): زۆر خەریکیکرد.
(تَشَغَّلَ- بِكَذا): بەوەوە خەریکبوو.
(تَشاغَلَ- بِكذا): بەوەوە خەریکبوو.
(-عَنهُ): هۆشی لەسەر ئەوە نەماو بەهیترەوە خەریکبوو.
(إشْتَغَلَ- بكذا): بەوەوە خەریکبوو.
(-قَلْبُــهُ): دڵو هۆشــی لەســەرخۆی نەبوو شپرزە بوو.
(اَلشُغل): ١-ئاوەدان ٢-کار/ فرمان.
(اَلشُغْل والشُغُل والشَغَل (ج) أشْغال وشُغُول): کار/ فرمان/ پیشە، خەریکبوون.
(اَلشــاغِل) (فــا): خەریــك/ دەســتگیراو/ کارکردە.
(«أنا فِي شُغلٍ شــاغِلٍ»): من لە کارێکدام کە تەواو دەستیگرتوومو سەرقاڵم.
(اَلشَــغْلَةُ (ج) شَــغْل): جارێــك کارکــردنو دەستگیران.
(اَلشَغِل): خاوەنفرمان/ کاردار.
(اَلشَغّال): کەسێکە کاری زۆر بێت سەری زۆر قاڵبێت.
(الأشْغُولَة والمَشغَلَة): دەستگرو خەریککەر.
(اَلمَشــغَل (ج) مَشــاغِل): کارگەی دەســتیی کە کاری دەســتیی تێدا دەکرێــت وەك کاری ئاوریشــمیو لۆکەو لەو بابەتە کە بە دەســت دەکرێن. کە پێیدەڵێن لەوانەیە بە کارگەکەیش هەروا بڵێن.

(اَلمَشــغُول) (مفع): پروگراو یــان خەریكو سەرقاڵ.
(مَكانُ مَشــغول): شــوێنێکە کە چۆڵ نییە/ خەڵکی تێدایە.
(مالٌ مَشغول): دارایەکە لە بازرگانیدایە.
(دارٌ مَشــغُولَة): خانوویەکە خەڵکی تێدایەو چۆڵ نییە.
(جارِيَة مَشغولَة): کەنیزەکێکە هاوسەریەیە.
٢-(إشْــتَغَلَ- فيه السُمُّ): ژەهرەکە لە لەشیدا بڵاوبووەوە.
(-الدواءُ فيــه): دەرمانەکە کاری خۆی کردو ئەنجامیبوو.
٣-(اَلشَغْلَةُ (ج) شَغْل): ١-خەرمان ٢-خەرمانی سوور/ دانی پاککراوو کۆ.
شغم: (الشَغم): هەتەر/ چاوچنۆك ٢-چڵێس زۆرخۆر.
(اَلشُغمُوم والشَغميم): شۆخی جوان.
شــغن: ١-(اَلشُغْنَةُ (ج) شُــغَن): چڵی نەرمی تەری ناسك.
٢-(اَلشُغْنُب والشُغْنُوب): چڵی تەرو نەرم.
شــغا: (شَغا وشَــغِيَ. تَشغی-تِ السِــنُّ شُغُوّاً وشَغاً): دانەکە لەوانیتر درێژتر دەرچوو.
(شــاغِيَة (ج) شَــواغٍ): دانــی درێژتــر لــە دانەکانیتر.
(أشــغی (م) شَــغواء وشَــغْياء (ج) شُــغْو): کەسێکە دانی لە دانەکانیتری درێژتر بێت.

(أَشـفى- القَومُ بِـهِ): دەربارەی ئەو كەســە پێچەوانەی خەڵكبوون.
(-فُلانٌ رأيَهُ): ڕاكەی خۆی جیاكرد.
(الشَفْواء) (ح): كۆلارە (چونكە بەشی سەرەوەی دەنووكی لە هی خوارەوە درێژترە).
(شــف) (شَــفَّ- الشــيءُ. شُـفوفاً وشَفيفاً وشَــفَفاً): شــتەكە تەنك و ڕوونبوو ئەودیوی دیاربوو/ دیــوەودەر/ كونــاودەر/ كونبوو لە هەردوو دیوەوە.
(شفيف وشَفّاف): ڕوون و تەنك.
(-الجِسْــمُ): تەنەكە/ لەشــەكە لــە لاوازیدا تەنكبوو.
(-هُ المَرَضُ أوِ الهَمُّ): نەخۆشــی یان پەژارەو مەراق بێهێزیكرد.
(إستَشَفَّ – هُ): تەماشای ئەو دیوەوە كرد.
(-لَــهُ السِــتْرُ): بــۆی دەركــەوت لــەو دیو پەردەكەوە چی هەیە.
(-الثَــوبَ): جلەكەی دایە بــەر ڕووناكیی تا بزانێت خەوشی چییە.
(-الشيءَ): تەماشایكردو سەرنجیدایە/ لێیورد بوومەوە.
(-الكِتــابَ): لــە كتێبەكــەی ڕوانــی و ورد سەرنجیدایەو بیری لە نوسراوەكانی كردەوە.
(ألشَفُّ والشِــفّ (ج) شُفُوف): ١-بەرگ/ جل/ كراس ٢-پۆپەشمین ٣-تەنكەپەردە.
(«ثَوبٌ شَفٌّ وشِــفٌّ»): بەرگێكی/ كراسێكی تەنك.
(الشَفَف): ١-سووكیی ٢-تەنكیی ٣-بارتەنكیی.
(ثَوبٌ شَفيف): جلێكی تەنك.
٢-(شَــفَّ- الشــيءُ شَــفّاً) (ضــد): ١-پتربوو ٢-كەمبوو.
(أشَــفَّ الدرهَمَ) (ضد): ١-پارەكەی زۆر كرد ٢-پارەكەی كەمكرد.
(-هُ على فُلان): لە فیساری زیاتر ڕێزلێگرت.
(-هُ علــى فُلان): لــە فیســاری زیاتر كردو سەركەوتووتر بوو.
(إستَشَــفَّ- في تِجارَتِهِ): لــە بازرگانیەكەیدا دەستگیربوو قازانجیكرد.
(ألشَــفُّ والشِفّ (ج) شُــفوف): ١-پتریی و لە پێشتریی (ضد) ٢-كەمیی و كورتیی ٣-قازانج.
٣-(شَفَّ- الشيءَ. شَــفّاً) (ضد): ١-كەمیكرد/ كەمیهێنا ٢-پتر بوو.
(-عَنهُ الثَوبُ شُــفُوفاً وشَــفيفاً وشَــفَفاً): جلەكە كورتبوو.
(أشَــفَّ- الدرهَمَ) (ضــد): پارەكەی كەمكرد ٢-پارەكەی زۆركرد.
(ألشَــفّ (ج) شُــفُوف) (ضد): ١-كەمبوون/ كورتهێنان ٢-زۆربوون/ پتربوون.
(ألشِفّ): تۆزە شتێك.
(ألشِفّ (ج) شُفُوف) (ضد): كەمیی/ كەمبوون ٢-زۆربوون.
(الشَفَف): تۆزێك/ كەمێك/ چكێك.

(اَلأشَف): لەپێشترو زۆرترە.
(«فُلان أشَفُّ مِن فُلان»): فیسار لە فیسارکەس کەمەکێك لێی گەورەترە.
٤-(شَفَّ- فَمُ فُلان شَفیفاً): دەمو پووك‌و دانی بە هۆی سەرماوە ژانیکرد/ ئازاری پەیداکرد.
(اَلشَفّان): بای سارد بە بارانەوە.
(الشَـفیف (ج) شِفاف) (ضد):١-بای سارد ٢-بای گەرم ١-ئەوپەڕی سۆڵەی سەرما ٢-قرچەی گەرمای خۆر.
٥-(شَفَّ- الشيءُ. شَفّاً): شتەکە جووڵا/ بزوا.
(-لَهُ الأمرُ):کارەکەی بۆ چەسپی/ بنجبەست‌و سەرومڕ بوو.
٦-(شَفَّ- الماءَ. شَفّاً وشُفُوفاً):هەموو ئاوەکەی (هەڵلووشی/ هەڵقوڕاند).
(تَشــافَّ واشْــتَفَّ- مافي الإناءِ): هەرچی لە قاپەکەدا بوو (خواردیەوە/ هەڵیقوڕاند).
(«لَیس الرَيُّ عَنِ التِشــافِ»): ئەو ئاوەی کە دەخورێتەوە تینوێتیی ناشکێنێت.
(ألإستقصاء في الأمورِ لایُروی المُستَقصِي»): گــەڕان بــە دوای کاردا لەوانەیــە کەســەکە تاســووقی لە کارەکــە نەشــکێت‌و ئەنجامی تەواوی دەستگیر نەبێت.
(إسْتَشَــفَّ- مافي الإناءِ):هەرچی لە قاپەکەدا بوو خواردیەوە.
(-إلیهِ):زۆر تاسوقیبوو/ زۆر حەزی لێکرد.
(اَلشُفافَة):پاشماوەی ئاوی ناو قاپەکە.

(شُــفافَةُ النَّهــارِ): ئــەو دەمەی لــە ڕۆژەکە ماوەتەوە.
٧-(اَشَــفَّ- الفَمُ): دەمەکە (بۆگەنبوو/ بۆنی ناخۆشبوو).
(اَلشَفّ والشِّف (ج) شُفوف): زیپکەیەك کێمی کردبێت‌و لەبەر بڕوات.
(اَلمَشْفُوف): کەسێکی زیپکاوی.
٨-(شَفْشَفَ- بِهِ): تێکەڵیبوو/ تێیئالا.
(-الرَجُلُ): لەرزی/ دانەچۆقێی پێکەوت.
(-عَلَیهِ): بەزەیی پێداهاتەوە.
(-الـدَواءَ علــی الجِــرحِ): دەرمانەکــەی بە برینەکەوە کرد.
(-الهَمُّ فُلاناً): مەراق/ داخ/ خەفەت فیساری لاواز کرد.
(-الصَقیعُ النَباتَ): زوقوم ڕووەکەکەی بردو وشکیکردەوەو هەڵیپرووکاند.
(-الحَرُّ أو البَردُ):گەرما یان سەرما شتەکەی وشککرد.
(تَشَفشَــفَ- النبــاتُ): ڕووەکەکــە خەریکی وشکبوونبوو.
(اَلشَفْشاف):١-باران بە تەرزەوە.
(النَفْناف) (عامیة):١-باران‌و تەرزە پێکەوە ٢-باسی سارد.
(ثَوبٌ شِفْشــاف):بەرگێکی شاش دروستکراو هەرەمە دروستکراو.
٩-(شَفْشَــفَ- الرَجُلُ): بەدرەفتارو بەدخوو

بوو.

(مُشَفْشِف ومُشَفْشَف): بەدخوو/ بەدڕەوشت/ بەدڕەفتار.

شفت: ١-(شَفْتَرَ- القَومُ): پەرش‌و بڵاوبوونەوە.

(إشْفَتَرَّ- القَومُ): بڵاوبوونەوە.

(-العُودُ): چیلکەکە شکا.

(-السِراجُ): چراکە گڕیگرت/ گڕەکەی بەرزو زۆر بوو.

٢-(شَفْتَرَ) (عامية): لە ڕق‌و تووڕەییدا لچی ئەستوور بوو دایهێشت.

(مُشَــفْتِر) (عامية): لچ شــۆڕەوەوە بوو لە داخ‌و ڕقاندا.

(اَلشَفْتَرَةُ): ئەستووربوون‌و داهێشتنی لچ لە تووڕەییدا یا لە خۆوە.

شفر: ١-(شَفِرَ. شَفارَةً): کەمیکردو کەمبوو.

(شَفَّرَ-المالُ): داراکە کەمیکردو لەدەستچوو.

(-الشيءَ): شتەکەی لەبنهێنا.

(عَيــشٌ مُشَــفِّر): ژیانێکــی (کولەمەرگیی/ تەنگدەستیی).

٢-(شَــفَّرَ-تِ الشَــمسُ): خــۆر خەریکــی ئاوابوونبوو.

(-على الأَمرِ):ڕوویکردە کارەکە.

٣-(اَلشَفْر والشُفْر (ج) أَشفار) (ع ا): ١-بنی/ بێخی برژانگ لە کەناری پێڵوی چاودا ٢-لێوارو کەناری هەموو شتێک.

(-مِنَ الوادي):کەناری سەرەوەی دۆڵ.

(مافي الدارِ شَــفْرٌ وشُــفْرٌ): لــە خانووەکەدا کەسی تێدا نیە.

(اَلشَــفْرَة (ج) شَــفْر وشِــفار وشَــفَرات): ١-کێردیگەورەی پان ٢-دەمی شمشێر ٣-نووکی تیر ٤-گازنە کە پینەچی چەرمی پێدەبڕێت.

(مافي الدارِ شَــفَرَةٌ): خانووەکە کەســی تێدا نییە.

(اَلشَفير): ١-بنی/ بێخی برژانگ کە لە کەناری/ لێواری پێڵودایە ٢-کەناری هەموو شتێک.

(-مِنَ الوادي): کەناری سەرەوەی دۆڵ.

(اَلمِشفَر (ج) مَشــافِر): ١-توندیی‌و پتەویی‌و قایمیــی ٢-پارچە زەوییەک یــان پارچە لمێک ٣-(ع ا) لچ‌و لێو بە تایبەتی هی حوشتر.

ملحق:

شــفر: (اَلشُــفرَة): جفرە/ پەرلە/ نیشانەو هێما کە دانراوە لە نامە ناردن‌و کاری نهێنیی دیدا.

(برقية مُرسَلَة بالشِفرَة): برووسکەیەک بە جفرە/ بە پەرلە نێرراوە.

شفز: (شَــفَزَ- هُ. شَــفْزاً): بە قاچی لەقەی لێدا/ شەقی تێهەڵدا.

شفع: ١-(شَفَعَ- الشيءَ شَفْعاً): شتەکەی کرد بە جووت، یەکێکیتری وەک خۆی دایە پاڵی.

(«كانَ وَتْراً فَشَــفَعَهُ بِآخَر»): تاکبوو کردی بە جووت.

(-تِ الناقَةُ): مێحوشــترەکە ئاوسبوو کاتێک

بەچکەیەکیتری بەدواوە بوو.

(-جـارَهُ): دراوسـێکەی لە خەڵکیتر پێشـتر خست بۆ ئەوەی خانووەکەی پێبفرۆشێت.

(شُفِعَ): چاوی یەکی بەدوو بینی.

(شُفِعَ لي الأَشخاصُ): کەسێك بە دوان دەبینم بە هۆی کزیی‌و شلەژانی چاوەوە.

(العَينُ الشـافِعَة): چاوێکی کزی وا کە شتێك جووتبکات بەدووای ببینێت.

(شَفَّعَ- الشيءَ): شـتەکەی لەبەرچاو بوو بە دوو.

(أَلشَفع (مص) (ج) أَشفاع وشِفاع): جوت لە ژمارەدا.

(«أَشَفْعٌ أَم وِترٌ»): جووتە یان تاکە.

(ناقَةٌ شـافِعٌ) (فا): مێحوشـترێکە ئاوسـەو بەچکەیەکیشی بەدواوەیە.

(عَـينٌ شـافِعَةٌ): چاوێکـە یـەك بـە دوو دەبینێت.

(أَلشُـفْعَةُ (ج) شُـفَع- عنــد الفُقَهاء): لای شەریعەتناسەکان مافی هەڵگرتنەوەی موڵکێکە کـە بەشـی تێدابێـت یـان دراوسـێ بێت‌و بفرۆشـێت بە دراوسێکەی بەو نرخەی کە لە فرۆشتنیدا دەیکاتێ (لە خستنەپاڵەوە هاتووە چونکەئەو خـاوەن مافی وەرگرتنـە دەیخاتە سەر خانووبەرەکەی خۆی‌و دەیکاتە جووت).

(-مِـن الضُحـى): دوو ڕکاعـەت نوێـژی چێشتەنگاو.

(ناقَةٌ شَـفوع): مێحوشـترێك کـە لە جارە دۆشینێکدا دوو جام شیر بدات.

(أَلشَفيع – مِنَ العَدَد): ژمارەی جووت.

(أَلشَـفيع (ج) شُـفَعاء): خاوەنمـافی هەڵگرتنەوەی دراوسێیەتی یان بەشداریی لە موڵکێکی فرۆشراودا.

٢-(شَـفَعَ- لِفُلان أَو فيه إِلى زَيدٍ. شَفاعَةً): داوای لـە زەید کرد/ تکای لـە زەید کرد کە یاریدەی ئەو بۆی بدات.

(-عَلَيهِ بِالعَداوَةِ): بەرامبەری وەستاو پشتی ناحەزەکەیگرت.

(«فُـلانٌ يَعادينــي ولَهُ شـافع»): فیسـار دوژمنایەتیمـدەکات‌و پشتگیریشـی هەیە کە یاریدەیدەدات.

(-لِفُـلانٍ في المَطْلَب): بۆ خواسـتی فیسـار تکایکرد کۆششی بۆ کرد.

(شَـفَّعَني في فُلان): تکاکـەی منی دەربارەی ئەو وەرگرت.

(تَشَـفَّعَ- لي وإِلَيَّ بِفُلان أَو في فلان): داوای لێکردم لای فیسار تکاکاربم بۆی.

(إِسْتَشـفَعَ زَيداً إِلى عَمـرو): پەنایبردە بەر زەید کە بۆی لای عەمرو تکاکاربێت.

(-بِفُلانٍ على فُلانٍ): پەنایبردە بەر فیسـار دژی فیسار کەس.

(أَلشَفيع (ج) شُـفَعاء): تکاکار پەنا بۆ براو/ هەنا بۆ براو.

(اَلْمُشَفَّع): تكاوەرگیراو/ هانادراو.
(اَلْمُشَفِّع): هانادەر/ پەنادەر/ تكاوەرگر.
٣-(اَلشُفْعَةُ (ج) شُـفَع): ١-دێوانەیی/ شێتیی
٢-چاو.
(اَلأَشفَع): درێژ.
(اَلْمَشْفُوع): شێت، دێوانە.
(إِمْرَأَةٌ مَشفُوعَة): ژنێكی بە چاوەوە بوو.
شـفق: (شَـفِقَ- عَلَيـهِ. شَـفَقاً): بەتەنگ خێروبێـرو چاكەیـەوە هـات/ بەزەیـی پێداهاتەوە.
(شَفيق وشَـفِقٌ وشَـفُوقٌ): ١-بەتەنگ فەرو بێرو چاكەوە هاتوو ٢-بـە بەزەیی/ دڵنەرم/ میهرەبان.
(-مِنَ الأَمرِ): لە كارەكە ترسـاو بەتەنگیەوە هات.
(-على الشـيءِ): لـە شـتەكەدا درێخیكردو چرووكیی تێداكرد.
(شَفَّقَ- هُ): میهرەبانو دڵنەرمیكرد.
(-الشيءَ): شتەكەی كەمكردەوە.
(اَشـفَقَ- علـى الصَغيرِ): دڵی بـە منداڵەكە سووتاو سۆزی بۆی جووڵاو لاواندی.
(-الشيءَ): شتەكەی كەمكردەوە.
(-عَلَيهِ ومِنهُ): لێیترسـا/ سـڵیی لێكردەوە/ خۆی لێپاراسـت. بەتەنگیەوە هات، سۆزی بۆ جووڵا.
(اَلشَفَق (ج) اَشفاق):١-ترس ٢-بەزەیی.
(اَلشَـفَقَةُ): ١-دڵنەرمییو دڵسۆزیی ٢-بەزەیی ٣-میهرەبانییو لێترسان ٤-بەتەنگەوەهاتن.
(«لي عَلَيهِ شَفَقَةٌ»): بەزەییم پێدادێتەوە.
٢-(اَشْفَقَ- الرَجُلُ): كەوتە زەردەپەر.
(اَلشَفَق): دوای زەردەپەر/ سەرەتای خۆرئاوابوون.
(اَلشَفَق (ج) اَشْفاق): رۆژ.
٣-(شَفَّقَ- الثَوبَ): بەرگەكەی خراپ چنی.
(اَلشَفَق (ج) اَشفاق): گەندەی شت.
(ثَـوبٌ شَـفَقٌ): بەرگێكی ناقایـم/ خراپ/ عەمارەپۆ.
٤-(اَشْـفَقَ- الريـحُ): باكە تونـد هەڵیكردو خۆڵو تۆزی دایە پێش خۆی.
٥-(اَلشَفَق (ج) اَشفاق): كەنار/ لا.
شفن: ١-(شَفَنَ وشَـفِنَ- الرَجُلَ وإلى الرجُل شُـفوناً): بە تیلەی چاو تەماشای كابرایكرد یان لابەلا تەماشایكرد.
(شـافِن وشَـفُون): بـە تیلـە یـان لابـەلا تەماشاكردوو.
(اَلشَفْن): ١-چاوەڕوانیی ٢-چاوەڕێی میرات.
(اَلشَـفْن واَلشَـفِن): رەفتـار جـوانو ژیرو هوشیار.
(اَلشَـفون (ج) شُفُن): دڵپیسـێك كە هەر لە چاودێرییو لە پارێزدا بێت.
٢-(اَلشَفَنتَرِيُّ والشَـفَنتَرى): پەرشو بڵاوو جیاجیا.
شفه: ١-(شَفَهَ- فُلاناً شَفهاً): كێشای بە لچو

لێویدا.

(شافَهَه. شَفاهاً ومُشافَهَةً): ڕووبەڕوو قسەی لەگەڵدا کرد.

(-الشيءَ): شتەکەی نزیککردەوە.

(ألشَفَه والشِفَه – مِنَ الإنسان): لچو لێو.

(شَفَتان): لچو لێو.

(ج) (شِفاه وشَفَهات. شَفَهِيّ وشَفِيّ وشَفَوي): بە دەمیی/ زارەکی.

(شُفَيْهَة): لێوچکە.

(ماكَلَّمَهُ بِبِنتِ شَـفَهٍ): وشەیەکی لەگەڵدا بە دەمدا نەهات/ نەیدواند.

(ألشافِه): لێو وشك/ تینوو.

(ألشُـفاهِيّ و والأَشْـفَهُ): لچو لێو ئەستوورو گەورە.

(ألحُروف الشَفَهِيَّة): پیتەلێوییە عەرەبییەکان کە (بـ فـ میم)ن.

(ماء مَشفوهٌ): ئاوێك کە زۆر ئاوخۆری لەسەر بێتو زۆر بخورێتەوە.

٢-(شَفَهَ فُلاناً. شَـفْهاً): داوای زۆری لێکردو سەری کردە سەری تا چی هەبوو لێیسەند.

(-الإنـاءَ): هەرچـی لـە دەفرەکـەدا بـوو خواردیەوە.

(«كانَتِ العَيالُ تَشْـفَهُ مالي»): خێزانەکەم خەریکبـوو هەرچیـم هەیە لـە ناوییەرن‌و لەدەستمبەدەن.

(شَـفَهَ- هُ عَـنِ الأَمْـرِ): لـە کارەکەیکردو خەریکیکرد.

(شُفِهَ زَيدُ): لەزەید داواکار زۆر بوو.

(-الشيءُ): داواکاری شتەکە زۆر بوو.

(-الطَّعامُ): خواردنەکە بخۆری زۆر بوو.

(مَشْـفُوه): خواردنێـك کە خۆشـبێتو زۆر بخورێت.

(ألشَفَه): دەمبزوانـدن.

(هُوَ خَفيفُ الشَفَه): کەمپرسە کەمدووە یان فرە پرسەو لەسەر پرسیارەکانی سوورە.

(«لَهُ في الناسِ شَفَةٌ حَسَنَة»): لەناو خەڵکدا ناوێکی باشی هەیە.

(«ماأَحْسَـنَ شَـفَةَ الناسِ عَلَيك»): ئای کە خەڵك بە باشی هەڵتدەنێن‌و ناوت دەهێنن.

(ماءٌ مَشفُوهٌ): ئاوێکە لەبەر داواکاریی زۆری بەرنەکەوێت.

(«هُوَ مَشْـفوهُ المَوارِدِ»): ئـەو ئانبدەیەو بە دەستودڵە.

(«فُـلان مَشْـفوهٌ عَنا»): فیسـار سـەرقاڵە ناپەرژێتە سەر ئێمە.

٣-(شَفَةُ الشَيءِ كالدَلو) کەنار/ تەنشت‌و لێوو لێواری شت وەك دۆلکە.

شفا: (شَفا- الهِلالُ. شَفواً): مانگی بە کشەوە هەڵهات.

(-الشَخصُ): زەلامەکە/ کەسەکە دەرکەوت.

٢-(شَـفا- تِ الشَـمسُ. شَـفواً): خـۆر لـە ئاوابووندا بوو/ خەریکبوو ئاوا دەبوو.

(اَلشَفا): مانگی یەکشەوە پێش ئاوابوونی.

(الشَفا. شَـفَوان): جووتەکەی (ج) (أَشفاء): لێوارو دەمی هەموو شتێك.

(شَفا المَوت): سەرەمەرگ.

(شفا القَمَر): دەمی ئاوابوونی مانگ.

(شَفا الشَـمس): دەمەدەمی ئاوابوونی خۆر/ زەردەپەڕ.

(«مابَقِيَ مِنهُ إلاّ شَـفاً»: تەنها تۆزێکی مابوو ونبێت/ بمرێت یان ئاوابێت.

٣-(الأَشـفى): کەسـێکە کـە لـچو لێـوی نەگەنەیەك.

شـفى: ١-(شَـفى – اللهُ فُلاناً مِـن مَرَضِهِ. شِـفاءً): خودا فیسـاری لە نەخۆشـییەکەی ڕزگاریکردو خۆشیکردەوە.

(-فُلانٌ فُلاناً): فیسـار چاکبوونەوەی بۆ ئەو خواست.

(شُفِيَ- المَريضُ): نەخۆشەکە (خۆشبووەوە/ چاکبووەوە).

(أَشفى فُلاناً. إِشفاءً): چاکبوونەوەی بۆ فیسار خواست.

(-العَليـلُ): نەخۆشـەکە چاکنەبووەوە (ئەو هەمزەیە بۆ نەبوونی شتەکەیە).

(-المَريضَ): دەرمانێکی بۆ نەخۆشەکە نووسی پێی چاکبێتەوە.

(«أَشـفِني»): چاکم بکەرەوە/ شـتێکمبەرێ پێی چاکببمەوە.

(اَشفى- هُ الشيءَ): شتێکیدایە پێی چاکبێتەوە.

(تَشـفّى- بِکَـذا): بـەوە (خۆشـبووەوە/ چاکبووەوە).

(-مِـن غَيظِـهِ): ڕقەکـەی نیشـتەوە دڵی سرەوتیکرد.

(«تَشَفّى مِن فُلان»): تۆڵەی تەواوی لە فیسار کردەوەو دڵی سرەوت.

(إِسـتَفى- بِکَـذا): بـەوە خۆشـبووەوە/ لە نەخۆشییەکە ڕزگاریبوو.

(إِستَشفى- بِهِ. إِستِشفاءً): بەوە چاکبوونەوەی خواست.

(-المَريـضُ مِـن عِلَّتِـهِ): نەخۆشـەکە لـە نەخۆشییەکەی چاکبووەوە.

(اَلشِفاء) (مص) (ج) (اَشفِيَة و (جج) أَشافٍ): ١-لە نەخۆشیی چاکبوونەوە ٢-دەرمان.

(اَلشافي- مِنَ الأَدوِيَة): دەرمانی چاککەرەوەو سەرکەوتوو.

(اَلجَواب الشافي): وەڵامی (تەواوو سارێژکەری دڵ/ دڵخۆشکەرە/ کوتایی پێهێن).

(اَلمُستَشفى (ج) مُستَشفَيات): خەستەخانە/ نەخۆشخانە.

٢-(شَفى- تِ الشَمسُ. شِفاءً): خۆر خەریکی ئاوابوونبوو.

(شَفى وشَفِيَ- الهِلالُ شَفىً): مانگی یەکشەوە (داسە مانگ) ئاوابوو.

(اَشـفى- عَلَيهِ إِشفاءً): ١-بەسـەریدا ڕووانی

٢-سەرپەرشتیکرد.
(«أَشْــفى المَرِيضُ على المَوتِ»): نەخۆشەکە (لەگیانکەنشــتدابوو/ خەریکی مردنبوو) لە گیانەلادا بوو.
(-المســافِرُ): گوزاریارەکــە/ ســەفەرکەرەکە لە کاتی مانگاوابووندا کە دوادوای شــەو بوو کەوتەرێ.
٣-(الأَشفى (ج) أَشافٍ): کونکەرەو درەوشە.
شقّ: ١-(شَقَّ- الشَيءَ شَقّاً): شتەکەی قلەشت/ لە توکوتیکردو جیایکردەوە.
(«شَــقَّ عَصا القَومِ»): یەکێتیی خوێشکەلی تێکداو کۆی بلاوکردنەوە.
(«شَقَّ فُلانٌ العَصا»): لە کۆمەڵە جیابووەوە.
(شَــقَّ- الصُبحُ): بەیانیدا/ سپێدە دەرکەوت (وەکو شوێنی دەرکەوتنەکەی بقلیشێنێت).
(-الأَرضَ بِالسِكَّةِ) (ز): زەویەکەی کێلا.
(-على المَرِيضِ) (عامية) سەری نەخۆشەکەی داو بیریکرد.
(-النَبــتُ. شُــقُوقاً): رووەکەکــە ســەری لە زەویەکە دەرهێنا/ رووا.
(-نابُ البَعِيرِ): دانی حوشترەکە دەرهات.
(-البَرقُ: شَــقّاً ومَشَــقَّةً): چەخماخەکە بۆ ناوەراستی ئاسمان راست درێژبووەوە.
(-الفَرَسُ): چارەوێکە لە رۆیشتنەکەیدا خوار رۆیشت/ لایدا.
(شَــقَّقَ — الحَطَبَ): دارەکەی هەڵقلیشــاند/ شکاند.
(-الكَلامَ): قســەکەی زۆر جــوان دەرهاوردو کرد.
(شــاقَّ- هُ. شِــقاقاً ومُشــاقَّةً): ناکۆکیــیو دوژمنایەتیی لەگەڵدا کرد.
(تَشَقَّقَ الحَطَبُ): دارەکە هەڵقلیشاو لەتبوو.
(شَقَقتُهُ فَتَشَقَّقَ): هەڵمقلیشاندو لەتلەتبوو.
(«تَشَقَّقَت عصاهُم بَالبَينِ»): کاریان کەوتە لە یەکپچران.
(تَشــاقَّ- القَومُ): ناکۆکبوونو دوژمنایەتیی یەکتریانکرد.
(-الرَجلانِ): دوو پیاوەکە لەسەر دوژمنایەتیی یەکــتری ســووربوونو خــراپ لــە یەکــتری بەربوون.
(تَشاقُّوا ثِيابَهم): بەرگی یەکتریان (شیترشیتر کرد/ ونجرونجر کرد).
(إشْتَقَّ- الشَيءَ): نیوەی شتەکەیبرد.
(الفَرَسُ في عدوِهِ): لە غارەکەیدا بەملاولادا دەرۆیشت/ ئەملاولایدەکرد.
(-الكَلِمَةَ مِنَ الكَلِمَةِ): لە وشەکە وشەیەکیتری دەرهێنا/ وەرگرت.
(«إشْــتَقَّ» ضَرَبَ مِن الضَرْب»): لە ضَرْبْ (لێدان) وشەی (ضَرَبَ: (لێیدا)ی دەرهێنا/ وەرگرت.
(-الطريقَ في الفَلاةِ): بە بیابانەکەدا رۆیشت/ رێی بیابانی گرتەبەر.

(إِنْشَقَّ- الشيءُ): شتەکە درزێکی تێبوو قڵیشیبردو دوولەتبوو.

(-الفَجرُ): سپێدەیدا/ بەیانیدا.

(-الأَمرُ): کارەکە بە هۆی ناتەباییەوە پەرتپەرتبوو.

(«إِنْشَقَّت عَصاهُم»): کاریان پەرتو بڵاوبوو.

(اَلشَقّ (مص) (ج) شُقوق): ١-درز/ قڵیش/ کەرت/ لێکترازان ٢-شوێنی (دەلاقە/ قڵیش/ درز) تێبوو ٣-بەیان ٤-نیوەی هەموو شتێك.

(اَلشِّقّ): ١-لایەکی مرۆڤ ٢-خوشك ٣-لا/ کەنار ٤-هەر شتێك کە تەماشایبکەیت ٥-نیوەی هەموو شتێك.

(«المالُ بيني وبَينَكَ شِقُّ أَو شَقُّ شَعْرَة»): ماڵەکە نیوەییمانەو بە موو جیاوازیی نییە.

(اَلشُقَّةُ (ج) شُقَق): ئەو ماوەیەی کە رێبوارێك دەیبڕێت.

(اَلشُقَّة الساعِيَة) (فك): ناوچەیەکە دوو هێڵە درێژیی گۆی زەوی دیاریدەکەنو نێوانیان پازدە پلەکە بە کاتژمێرێك دەبڕرێت.

(اَلشُقَّةُ صِفر): ماوەی سفر کە هێڵی گرینیتش لەسەریەتیو دەیکاتە دوو کەرتی وەکیەکەوەو کە وەك بۆی دانراوەو کاتژمێرەکە دیاریدەکات.

(اَلشِقَّة (ج) شِقَق وشِقاق): ١-جل یان شتێتر کە لە باری درێژیی/ باری ڕاستە هەڵبهێنرێتەوە ٢-پارچە ڕاستە هەڵهێنراوەکە ٣-نیوەی شتێك ئەگەر کەرتبووبێت/ هەڵهاتبێتەوە.

(اَلشِقَّة (ج) شُقَق= اَلشُقَّة): کەرتە.

(اَلشَقيق): نیوەی هەر شتێك ئەگەر بکرێت بە دوو کەرتی یەکسانەوە هەریەکەیان نیوەکەرتی ئەویترە.

(اَلشقيق (ج) أَشِقّاء): ١-برای باوکیو دایکی ٢-هاو وێنەی یەك.

(اَلشَقيقَة (ج) شَقائِق) (طب): ١-ژانی نیوەسەریی ٢-خوشك ٣-زەوییەکی ڕەقەنی نێوان باخو گوڵوگوڵزار ٤-لێزمەباران (چونکە هەورەکە داتڵیشاوەو ئاوەکەی لێهاتۆتە دەرێ).

(اَلشَقيقة مِنَ البَرقِ): (بریسکەی/ چەخماخەی) سەر ئاسۆ.

(شَقائِقُ النُعمان) (ن): گوڵاڵە سوورەو هەڵاڵەو گوڵە نیسانو گوڵەمیلاقە.

(اَلأَشَقّ- مِنَ الخَيل): ئەسپێك کە لە غاردا ئەملاولا بکات وەك بەلایەکدا بکەوێت.

(فَرَسٌ أَشَقُّ المِنخَرَين): چارەوێیەکی کونەلووتفش.

٢-(شَقَّ- الأَمرُ. شَقّاً ومَشَقَّةً): کارەکە (بە گیروگرفتبوو/ گرانبوو).

(-علَى فُلانٍ): کابرای تووشی گیروگرفتو سەختیکرد.

(اَلشَقّ (ج) شُقوق): نارەحەتیی/ گیروگرفت/

کارسەختیی.
(اَلشَّــق= المَشَــقَّة): نارەحەتیی/ ســەختیی/ قورسیی کار.
(اَلشِــقَّة والشُــقَّة (ج) شُــقَق): ١-لایــەك و دوورییــەك کە ڕێبوارێــك و گوزارکارێك بۆی بچێــت ٢-گوزارێکــی دوور ٣-(نارەحەتیــی/ قورســیی/ گیروگرفت) ٤-ڕێگەیەك کە بڕینی بۆ ڕێبوارەکە گرانبێت.
(اَلمَشَــقَّة والمِشَــقَّة (ج) مَشــاقّ ومَشَقّات): گرانیی و سەختیی/ کوێرەوەریی/ نارەحەتیی و مەینەتیی. ڕەنج و ماندوێتیی زۆر.
٣-(تَشَــقَّقَ- الفَــرَسُ): چارەوێکــە تێقوپا/ فاقیدا.
٤-(اَلشِــقّ) (ح): جــۆرە مەیمونێکــە کە لە مرۆڤ دەچێت.
٥-(شَقشَــقَ- الجَمَلُ شَقشَــقَةً): حوشترەکە بۆرەبۆڕیکرد.
(-الطَيرُ): باڵندەکە خوێندی.
(شَقشَــقَتِ الفاسِــلَةُ الثیــابَ أَوِ الإنــاءَ): جلشــۆرەکەیان قاقشــۆرەکە شلپەشلپیکرد لە ناو هەڵکێشــان و پاککردنــەوەی جلەکەدا یان قاپەکەدا (عامیة).
(اَلشِقشِــقة (ج) شَقاشِق): شــتێکە وەك سی کاتێــك حوشــتر هاردەبێــت و هەڵدەچێت لە دەمیەوە دەیهێنێتە دەریّ و دەبۆڕێنێت.
(«هَدَرَت شِقشِقَتُهُ»): بۆڕەی بەرزبووەوە.

(«فُلان شِقشِقَةُ قَومِهِ»): فیسار گەورە پیاوو زمانحاڵی نەتەوەکەیەتی.
شقأ: (شَــقَأَ- النابُ. شَقأً وشُــقوءاً): دانەکە سەریدەرهێنا.
(-شَــعْرَ الــرأسِ): قژیســەری بــە شــانە بڵاوکردەوەو دایهێنا.
(-رأسَهُ): سەری شکاند.
(-فُلاناً): کێشای بە تەوقیسەریدا.
(اَلمِشقأ والمِشقاء والمِشقأة): شانە.
شقح: ١-(شَقُحَ. شَقاحَةً): ناشیرینبوو/ دزێو بوو.
(شَقیح): دزێو/ ناشیرین.
(شَقَحَ- هُ اللهُ): خودا ناشیرینی کرد/ دزێویکرد.
(شــاقَحَ- هُ. مُشاقَحَةً): شەرەجنێوی لەگەڵدا کرد.
(اَشقَحَ- هُ): دووریخستەوە.
(اَلشُقح والشَقح): دوور.
(«شُقحاً وشَــقحاً لَهُ»): لەوەلاتر چێت/ هەر بڕواو نەیەتەوە/ هەردوور بێت.
٢-(شَقَحَ- الشيءَ. شَقحاً): شتەکەی شکاند.
(-الجَــوزَةَ): گوێزەکەی شــکاندو کاکڵەکەی دەرهێنا.
٣-(شَقَّحَ- البُسْرُ): خورما سەوزەکە ڕەنگیگرت.
(اشقح- البسْرُ): ڕەنگیگرت.
(-النَخلُ): دارخورماکە جوان و گەشەبوو.
(اَلأشقَح (م) شَــقحاء (ج) شُقح): سوورفل/

سوورکاڵ/ سوورباو.

(اَلشُقحِيّ): سووری خەنەیی.

شقذ: ١-(شَقِذَ. شَقَذاً): چاو پیسبووو خەڵکی زوو بە چاوەوە دەکرد ٢-زۆر کەمخەو بوو.

شَقْذٌ وشَـقِذٌ وشقیذ وشَـقَذان: ١-چاوپیس ٢-کەمخەو ٣-کەموکووڕی.

(مالَهُ شَـقَذٌ ولا نَقَذٌ»): هیچ شـتێکی نیەو کەموکووڕیی‌و ناتەواوی نییە.

٢-(شَقَذَ وشَـقِذَ. شَقْذاً وشَـقَذاً): ڕۆیشت‌و دوور دوور کەوتەوە.

(شاقَذَ- هُ): دوژمنایەتیکردو لێی دوورکەوتەوە.

(اَشْقَذَ- هُ): دەریکرد.

٣-(اَلشَـقَذ والشُـقَذ والشِـقَذ (ج) شُقْذان وشُقاذی) (ح): بەچکە خۆرپەرست.

(اَلشَـقْذان) (ح): گـورگ ٢-(ح)هەمـوو مۆریچەیەك ٣-(ح) بەچکـە جێرگ‌و قەتێو هیتر.

(اَلشَـقَذان (ج) شِقذان والشَـقِذ والشَقذ): ١-(ح) خۆرپەرست ٢-(ح) گورگ.

شـقر: ١-(شَـقِرَ وشَقُرَ شَـقَراً وشُـقْرَةً): سوورهەڵبوو/ سووربوو/ سوورکاڵبوو.

(اَشْـقَر (م) شَـقْراء (ج) شُـقْر): سوورباو/ سوورکاڵ/ سوورهەڵ.

(اِشْـقَرَّ): سـوورهەڵبوو/ سـووورباو بـوو/ سـوورکاڵبوو لـە (شَـقِرَ وشَـقُرَ): باشـتر دەرچووە.

(اَلشُـقْرَةُ): سووری مەیلەو زەرد/ ڕەنگێك لە نێوان سوورو زەردا بێت.

(اَلشُقّار والشُقّاری) (ن): گوڵە میلاقە. جۆرە گوڵێکە شـێوە جوان. ڕەنگـی زۆرە جۆرێکی میلاقـی تاجەگوڵینی پێدەڵێـن لە ناوچەی خۆرهەڵاتـی ناوەڕاسـتدا بڵاوە لـە دوادوای زستاندا گوڵدەگرێت.

٢-(الشَـقْر (ج) شُـقُور): کاری گرنگ کە لە توێی دڵدایە.

(«اَفْضَیـتُ لَهُ بِشُـقُوري»): ئـەوەی کە لە توێی دڵمدا بوو/ ئەو نهێنییەی کە بە کەسـم نەدەوت بەوم وت/ دڵی خۆم بۆ کردەوە.

(«بَثَّـهُ شُـقُورَهُ»): سـکاڵای دڵـی خـۆی لاکردەوە.

(اَلشَقَر) (ح): ١-کەڵەشێر/ کەڵەباب ٢-درۆ.

(جاءَ بِالشُقَرِ والبُقَرِ): درۆو فیشاڵ‌و کەڵەك‌و کوڵەکی هەڵڕشت.

٣-(اَلشَـقِرّاق والشِـقِرّاق) (ح): دارکونکەرە پێشیدەڵێن (شُقُرّق والشَرَقْرَق).

٤-(اَلشَقِران اَو عُفنُ الحُبُوب) (ز): خەڵووزە ژەنـگ. دەردێکە دەداتــە ڕووەك بە تایبەتی دانەوێڵــە (گەنــم‌و جــۆ) بە هۆی کــەڕووی وردبینــەوە کە گرنگترینیان کــەڕووی ژەنگ پرتەقاڵییە.

شـقص: (شَـقَصَ- الذَبیحَـةَ): ئاژەڵـە سـەربڕراوەکەی لەتوکوتکـردو بەیەکسـانی

بەشبەشیکرد بەسەر بەشدارەکاندا.
(اَلشِقْص): ١-بەش ٢-بەش/ بەرکەوت ٣-کەرتی شتێك یان پارچە زەوییەك.
(اَلشَــقیص): ١-هاوبەش ٢-بەشــدارو پشکدار ٣-کەمەکێك لە شتی زۆر.
(اَلْمُشَقَص): قەساب.
٢-(اَلشَقیص): چارەوێی ڕەسەن.
(اَلْمِشْــقَص (ج) مَشاقِص): نووکە تیرێکی پان یان تیرێك نووکێکی پانی پێوەبێت.
شقع: (شَقَعَ- فِي الإناءِ شَقعاً): بۆ خواردنەوە دەمی ژەندە ناو قاپەکەوە.
(-الحَطَبَ) (عامية): دارەکەی هەڵچنی.
(شَــقَّعَ- لَــهُ): لە جنێوو قســەی ناشــیرین هەڵیکێشا (عامية).
شقف: (اَلشَقَف): فەخفووریی.
(شَفقَة): فەخفوورییەك.
(اَلشَقَف): لەتە فەخفوریی.
(اَلشَاقُوف) (ب) (آرامية): پیك/ چەکوشێکی گەورەی ئاسن.
(اَلمِلطــاس أو المِلْطَس): بە عەرەبی ڕەســەن پێی دەڵێن پیك.
(فُصیح): پیك.
(اَلشَــقیف): ١-گاتاوێرێکــی گــەورە کــە لە شاخەکەوە بەربێتەوەو تلۆربێتەوە ٢-بەردێکی بچووك (عامية سريانية)
(تَشــقیفُ الحَطَــبِ) (عاميــة ســريانية): وردکردنی دار.
شــقل: (شَــقَلَ- الدراهِمَ شَــقْلاً): پارەکەی کێشا.
(-هُ): بەرزیکردەوە (سريانية عامية).
(اَلشاقول) (عبرانية): شاوڵی بەناو خانەسازیی.
شقن: (شَقَنَ- العَطِيَّة شَقْناً): بەخششەکەی کەمکردەوە.
(شَــقُنَ- العَطــاءُ. شُــقونَةً): بەخششــەکە کەمبوو.
(شَقْن وشَقِن وشَقين): بەخششی کەم.
(اَشْقَنَ- العَطِيَّة): بەخششەکەی کەمکردەوە.
(-الرَجُلُ): داراکەی کەمبوو.
(اَلمِشــقَن= اَلمِسْــلَفَة): ماڵەزوویی، ئامێرێکە زەویی تۆوکراوی پێ تەختدەکرێت.
شقا: ١-(شَقا- اللهُ فُلاناً شَقْواً): خودا فیساری (کوڵۆڵکرد بەدبەختکرد ناشادکرد).
(شَــقِيَ. يَشقى. شَقاً وشَقاءً وشَقاوَةً وشِقاوَةً وشَقْوَةً وشِــقْوَةً): کوڵۆڵبــوو/ بەدبەختبوو/ ناشادبوو.
(-شَــقِي (ج) اَشْــقياء): کوڵۆڵ/ بەدبەخت/ ناشاد.
(شاقى- فُلاناً): لە فیسار کوڵۆڵتر بوو.
(اَشقى- اللهُ فُلاناً): خودا فیساری (کوڵۆڵکرد/ بەدبەختکرد/ ناشادکرد).
(اَلشَقا (مص) والشَقاء) (مص): ١-سەغڵەتیو تەنگانە/ ســەختی ٢-کوێرەوەریی/ کوڵۆڵی/

داماویی ٢-ناشادیی/ بەدبەختیی.

٢-(شاقى- هُ في الحَربِ ونَحْوَها): لە جەنگدا بەسەریدا زاڵبوو.

(-هُ على كذا): لەسەر ئەوە لەو بە ئازامتر بوو.

(-هُ) (عند العامة): بەدەست هەڵیدایە ئاسمانو گرتیەوەو هەڵیدایەو ئە ئاوا چەند جارێك وایلێكرد.

٣-(أشْقى- شَعْرَهُ): قژی بە شانە داهێنا.

(المِشقى): شانە.

٤-(الشاقِي- مِنَ الجبال) (ج) شَواقٍ وشُقيان): لێژگەیەكی درێژی شاخ/ باسكەیەكی درێژ.

شكّ: ١-(شَكَّ- في الأمرِ. شَكّاً): گومانی لە كارەكە كرد/ لە كارەكە بەگومانبوو.

(شاكٌّ): بەگومان/ گوماندار.

(أمرٌ مَشْكُوك): كارێكی گومان لێكراو.

(شَكَ- عَلَيهِ الأمْرُ): ١-سەری لە كارەكە دەرنەچوو و كارەكەی لێئاڵۆز بوو گومانیشی لێ پەیدابوو ٢-كارەكە سەختو گرانبوو.

(شَكَّكَ- هُ): گومانی خستە دڵیەوە/ گومانی پێ پەیداكرد.

(تَشَكَّكَ- في الأمرِ): گومانی لە كارەكە پەیداكرد.

(الشكّ (مص) (ج) شُكوك): گومان/ لێدڵنیانەبوون.

(الشَكّة): جارێك گومانكردن.

(الشاكَّة (ج) شَواكّ): مێی وشەی (شاكّ): بە گومان/ گوماندار.

٢-(شَكَّ- هُ بالرمحِ. شَكّاً): نێزەیەكی پێداكرد تا سەر ئێسقان بردی.

(-ت الشَوكةُ رِجْلَهُ): دڕكەكە بە قاچیدا چوو.

(-الخَيّاطُ الثوبَ): بەرگدرووە كە تەقەڵی جلەكەی شاش لێدا.

(-الشيءَ إلى الشيءِ): شتەكەی دایە پاڵ شتەكەیتر.

(-في السلاحِ): خۆی لە چەك هەڵكێشا.

(شاكُّ السلاحِ وشاكٌّ في السلاحِ (ج) شُكّاك): لە چەك هەڵكێشراو/ پڕچەك.

(-القومُ بيُوتَهُم): خوێشكەل خانووەكانیان لەسەر شێوەیەك یان ڕیزێك دروستكرد.

(«شَكُّ اللؤلؤِ أو الخَرَزِ»): ڕستی مرواری یان مووروو (عامية)

(الشَكَّة): ئازاری تەنشت یان شان یان شوێنیتر (عامية)

(الشِكّة (ج) شِكَك): ١-جۆرە خۆ لە چەكدانێك.

(«فُلانٌ مُخْتَلِفُ الشِكَّة»): ١-فیسار ڕەوشت جۆراوجۆرە ٢-پواز كە دەخرێتە كونی تەشویێو تەورەوەو پێی قایمدەكرێت.

(بيُوتٌ شِكاك): خانووی لە پاڵیەكدا ڕیزكراو.

(اَلشَـكيكَة (ج) شَكائِك وشُـكَك):١-ڕێگه ٢-تیپ/ دەستە شتێك.
(اَلمِشَـك (ج) مَشـاكّ):١-ئـەوەی خـۆی پێ چەكدار دەكەن ٢-زرێ.
(مِشكاكُ العَصافيرِ أو التبغ) (عامية):ڕستی چۆلەكە یان تووتن كە بە پەتەوە دەكرێت.
٣-(شَكَّ- إلَيهِ البلادَ شَكّاً):ئەو شارەی بۆ لای ئەو بری.
(-فُلاناً وإلَيهِ شَـكّاً):خۆی خستە پاڵ ئەو/ خۆی خستە پەنا ئەو.
(اَلشُكَّةُ= اَلشُقَّةُ):ماوە.
(بَينَهُما شُكَّةٌ بَعيدَة):ماوەیەكی دووریان لە نێوانداية.
٤-(اَلشَـكّ (ج) شُكوك):١-دەرزێكی بچووك لە ئێسقاندا ٢-دەرمانی مشككوژە.
(اَلشِـك) (ت) (انجليزيـة):چـەك/ چەكی بانك.
(اَلشـاكَّة (ج) شَـوّاك) (طب):هەڵاوسـانی لوویەكی گەروو.
(اَلشَكاكَة):كەنارێكی زەوی.
(اَلشُكيكَة (ج) شَكائِك وشُكَك):١-سەبەتولكەی میوە ٢-سروشت، ڕەوشت و خوو.
(«دَعهُ على شَـكيكَتِهِ»):لێیگەرێ با لەسەر ڕەوشتی خۆی بڕوات.
الملحق:
شــكّ: (اَلشَـكّاكون):تیپە فەیلەسـووفێكن دەڵێن كە ئاوەزی مرۆڤ ناتوانێت بسەلمێنێت نە بە ئاو بە بە نا. لە فەلسـەفەی ئیسلامیدا بە فەلسەفەی بێدەسەڵاتیی و نازانم ناونراوە، بەوە زانراون و ناسراون.

شـكر: ١-(شَكَرَ شُـكراً و شُـكوراً وشُكراناً- الرَجُـلَ ولَـهُ ولِلرَّجُل):(ئەمـەی دواتریان تەواوترە): سوپاسی پیاوەكەیكردو هەڵینا.
(«شَـكَرَ اللهُ سَـعيَكَ»): خـودا پاداشـتی ڕەنجەكەی داتەوە.
(«شـكرتُ لِفُلانٍ نِعْمَتَهُ»):سوپاسی چاكەو پیاوەتیی فیسارمكرد.
(«شَـكَرَ اللهَ ولِلهِ وبِاللهِ ونِعْمَـةَ اللهِ وبِنِعْمَةِ اللهِ):سوپاسی خودایكرد سوپاسی ڕووی نازی خودایكرد كە كردویەتیە ئەو.
(شاكِر (ج) شـاكِرون وشُكَّر):سوپاسگوزار/ سوپاسبژێرو پێزان.
(شاكَرَ- هُ):وایدەبینم كە ئەو سوپاسگوزاریەتی.
(تَشَكَّرَ- لَهُ):سوپاسیكرد.
(اَلشَـكور (ج) شُـكُر):(بۆ نێـرو مێ)، زۆر سوپاسبژێر.
(اَلشَـكور):(یەكێكـە لـە نـاوە پیرۆزەكانی خودا)، خـودا پاداشـتدەرێكی زۆری كارێكی چاكی كەمیشە.
٢-(شَكِرَ-تِ الناقَةُ. شَكَراً)گوانی مێحوشترەكە پڕ لە شیر بوو.
(شَـكِرَة (ج) شَـكِرات وشَـكارى وشَـكْرى

ومِشكار): حوشتری گوان پڕ لە شیر.
(-الرَجُلُ): پیاوە چرووکەکە دڵی فراوانبوو/ سەخیبوو.
(عَينٌ شَكْرى): چاوێکی پڕ لە فرمێسك.
(أَشْكَرَ الضَرعُ): گوانەکە پڕ لە شیر بوو.
(شَـكْران (م) شَكْرى (ج) شُكارى وشَكارى): گوانی پڕ لە شیر.
(إشتَكَرَ-تِ السَّماءُ): ئاسمان بارانی هێنا.
(-الضَرعُ): گوانەکە پڕبوو لە شیر.
(أَلشَكْرَةُ): ١-جارێك لە شیر پڕبوون ٢-جارێك سوپاسکردن.
أَلشَكْرَة والشَكريَّة): گوانی پڕبوونی لە شیر.
(أَلوَجْـهُ الشَـكُور): ڕووی تێکنەچوو ئەگەر خاوەنەکەیشی بە هۆی دەردەوە لەڕ بێت.
(أَلمَشْـكَرَة) («نَبات مَشـكَرَة»): ڕووەکێکە/ گیایەکە بەشیرە.
٣-(شَـكِرَ-تِ الشَجَرَةُ- شَكَراً): درەختەکە لە بنەوە بێچوولەی دەرکرد.
(أَشْـكَرَ واشْـتَكَر- الشَـجَرُ): درەختەکـە بێچوولەی دەرکرد.
(-الجَنينُ): کۆرپەلەکە گەنمەمووی دەرکرد.
(أَلشَـكير (ج) شُكُر): ١-بێچوولەی درەخت کە لـە بنیدا پەیدادەبێـت ٢-گەنمەموو و تووکە وردە یان گەنمە پـەڕ یان بێچوولەی درەخت کە لە بنـی گەورەکانیدا دەدرێـت ٣-توێکڵی درەخت ٤-مووی پشتیەلو ئەملاولای گەردن.
(شَكيرُ الإبلِ): بەچکە حوشتر.
٤-(شاكَرَ- هُ الحَديثَ): ئاخاوتنەکەی لەگەڵدا کردەوە.
٥-(إشْتَكَرَ- تِ الرياحُ): باکە توندیکرد.
(-الرَجُـلُ في عَـدْوِه): کابرا تونـد ڕایکرد/ قووچاندی.
(-البَـردُ أَوِ الحَرُّ): سـەرماکە یـان گەرماکە تیژبوو، تاویسەند.
٦-(الشـاكِريّ (ج) شـاكِريَّة): (فارسـية): بەکرێگیراو/ بەردەست/ نۆکەر.
(أَلشـاكِريَّة): ١-کرێـی نۆکەرو بەردەسـتو بەکرێگیراو ٢-چەقۆی سـەرچەماوە (عامية) ٣-(ط) خواردنێکە لە گۆشـتو شیر دەکرێت (عامية).
(أَلشَـكارَة) (عاميـة): ١-شـكارتە/ ئـەوەی نۆکەرێك لە زەویی ئاغادا بۆ خۆی دەچێنێت ٢-ئەوانـەی گیـای (خبـاز) کۆنەکەنـەوەو ئەیخەنـە شـوێنی پەروەردەکردنـی کردمی ئاوریشمو ئەو منالآنەی گەڵا توو کۆئەکەنەوە بۆ کرمی ئاوریشم (عامية).
(أَلشَوْكَران والشَيْكَران والشَيكُران): گیابۆگەنە (ن) ڕووەکێکە لە کۆمەڵەی گێزەرەو ژەهرداره لـە گێتیـدا زۆر بـڵاوە بە زۆری لە شـوێنە ئاوەدانییەکاندا دەروێت بۆنێکی بۆگەنی لێدێت گوڵی سپی شێوە چەتری هەیە قەدی سەوزەو خاڵی سـووورباوی لە سەرە جاران کۆنەکان بە

تایبەتــی ئەغریقیەکان ژەهریان لێدەکوتـ
دەرخواردی تاوانبارەکانیاندەدا.
شکز: (شَــکَزَ- ەُ شَکزاً):١-بەنجەی تێوەژەند
٢-بەزمان ئازاری بە دڵی گەیاند.
(-ەُ بالرمحِ): نێزەی پێداکرد.
(اَلشَــکْز والشَــکز): بەدرەوشــت/ چەتوون/
چەپخوون.
(اَلشَکّاز):١-زۆر چەتوون/ ئەگریس ٢-هاروهاج و
بەجرت و فرت/ چەپخوون.
(شکس): (شَکُسَ وشَــکِسَ شَکاسَةً وشَکساً):
١-رژد بــوو/ چرووکبــوو ٢-چەتوونبــوو/
نالەباربوو ئەگریسوو/ چەپخوونبوو.
(شاکس- ەُ مشاکسة):بەرامبەری وەستایەوە/
بەربەرەکانێیکردو لەگەڵیدا ناڕێکبوو.
(تشــاکَسَ القَومُ): بەرامبەر یەك وەســتان و
ناکۆکبوون.
(«اللَّیلُ والنَّهارُ یَتَشاکســان»): شــەوو ڕۆژ لە
یەك جیان و دژبەیەکن.
(اَلشَکِس): چارە ڕەشیی/ شووم/ بەدووم.
(اَلمَشْــکَس= الشَــکِس): بەدووم/ چارەڕەش/
شووم.
ملحق:
شکش: (الشّاکوش) (ج) (شَواکیش):چەکوشی
بچووك.

شــکص: (اَلشَــکِص والشَــکیص): بەدخوو/
بەدرەوشت.

(اَلشَــکیصَة- مِنَ الإبل): مێحوشــتری قسر/
ئەمزۆك ئەسك ئەکات و نە شیریشی هەیە.
شــکع: ١-(شَکِعَ- المَریضُ شَکَعاً): نەخۆشەکە
ناڵەو نرکەی زۆر بوو وەڕسبوو.
(شاکِع وشَــکِع وشَکوع): نەخۆشی بێزارو بە
ناڵەو نرکەی زۆر.
(-الرَّجُــلُ): ١-تــووڕە بوو ٢-هــاواری ئازاری
لێهەستا.
(اَشْکَعَ- ەُ):١-تووڕەیکرد ٢-بێزارو هەراسانیکرد/
وەڕسیکرد.
٢-(شَــکِعَ- الزَرعُ. شَــکَعاً): کشــتەکە دانی
زۆرێگرت.
شکل: ١-(شَــکَلَ- الأَمرُ شَکْلاً): کارەکە ئاڵۆز
بوو/ چەواشە بوو/ گیروگرفتی تێکەوت.
(شَکَّلَ فُلانٌ المَسأَلَة): فیسار پرسە بابەتەکەی
ئاڵۆز کردو (عامیة) گیروگرفتی تێخست.
(اَلکِتابَ): سەروبۆری بۆ نووسینەکە کرد.
(-العِنَــبُ): ترێکــە ئاڵ و بۆڵبــوو/ خەریکی
گەیبوو.
(اَشْــکَلَ- الأَمــرُ): کارەکــە بەیەکداچــوو/
چەواشە بوو/ ئاڵۆز بوو.
(«اَشْــکَلَت علیَ الأَخبــارُ»): هەواڵەکانم لێ
چەواشە بوو.
(-الشَیءُ): شتەکە تەگەری تێکەوت.
(-الکِتابَ): ســەرو بۆری بۆ نووسینەکە کرد
(وەك بەوە چەواشەیی لێلابات).

(-العِنَبُ): ترێکە خەریکبوو بگات.

(-النَخْـلُ): فەریکـە خورماکەی گەیشـت و خۆشبوو.

(تَشَكَّلَ- العِنَبُ): ترێکە خەریکبوو بگات.

(إشـتَكَلَ واسْتَشـكَلَ- الأَمرُ): کارەکە ئاڵۆز بوو.

(الشَـكْل (ج) أَشْكال وشُـكُول): کاری (ئاڵۆز/ بەیەکداچوو/ کارێك کە سەری لێدەرنەکرێت).

(الشَـكْل (ج) أَشـكال وشُـكُول): کارێك کە سەری لێدەرنەکرێت.

(«أُمورٌ أَشكال»): کارانێکی ئاڵۆز.

(شَكْلُ الكِتابِ): سەروبۆر کردنی نووسینێك.

(الشَكلَةُ): جووڵەیەك.

(الشُكلَةُ): سووریی لەناو سپیدا.

(الأَشْـكَل (ج) شُكْل): ١-سـپیی مەیلەو سوور ٢-کەسێك کە چاوی خاڵی سووری تێدابێت.

(الشَكلاء): مێی وشـەی (الأَشْكَل) (الأَشْكَلَة): بەیەکداچوون/ ئاڵۆزیی.

(الشَـكيل): خوێـن و کـەف تێکەڵ بەسـەر لغاوەوە.

(المُشكِل والمُشكِلَة (ج) مَشاكل): تەنگژە/ کاری گران و ئاڵۆز/ کاری دژوارو بە گیروگرفت.

٢-(شَـكَلَ- المَريضُ. شَكْلاً): نەخۆشەکە ڕوو لە چاکبوونبوو.

(شَكَّلَ- الشيءَ): وێنەی شتەکەی کێشا.

(شَكَّلَ): پێکیەوەنا.

(شـاكَلَ- هُ. مُشـاكَلَةً): ١-وەك ئەوی لێهات/ بـە وێنەی ئـەو بوو ٢-لـە گەڵیـدا گونجاو ڕێککەوت.

(أَشْـكَلَ- المريـضُ): نەخۆشـەکە ڕوو لـە چاکبوونبوو.

(تَشَـكَّلَ): ١-وێنەی هێنایـە بەرچاوو وێنەی کێشا لە مێشـکی خۆیدا/ شێوەو وێنەی پێدا ٢-پێکهات.

(تَشاكَلا): ١-وەکیەکیان لێهات و لوان ٢-پێکهاتن.

(الشَكْل (ج) أَشكال وشُكُول): هاوشێواز/ هاو وێنە/ هاوچەشـن/ تەرز/ هاوشێوە ٢-وێنەی ئەو شتەی کە دەستی لێبدرێت یان لە مێشکدا بێت وەك شـێوەو باری لەش شـێوەخوار یان قنـج و ڕاسـت ٣-چون ئـەو شـتە هاووێنەو هاوشێوە ٤-ڕێڕەوو ئامانج/ نیاز.

("سَأَلتُهُ عَن شكل فلانٍ"): دەربارەی فیسارم لێپرسی کە چۆنە ڕێڕەویی و ئامانج و نیازی.

(الشَـكْل): ٥-ئـەوەی بۆ تـۆ دەگونجێت و بە کەڵکتدێت.

("لَيـسَ هذا مِـن شَـكلي"): ئـەوە بۆ من ناگونجێـت و بەکەڵکـم نایـەت ٦-جوانیـی دیمەن و شێوە.

("فُـلان شَـكْلُهُ جميل"): فیسـار قیافەت و شێوەی جوانە.

("فُلان يحب الشَكْلَ"): فیسار (حەز لە دیمەنی جوان دەکات/ دیمەنپەرستە).

(الأَشْكال): خشـڵو مرواریو زیو كه له یەك بچن.

(الشِّـكل): وەك خۆی/ لەو شـێوەو وێنەیە/ هاو.

(الشُكلَةُ والشاكِل): لێچوون/ شێوە وەرگرتن.

("فیه شُكلَةٌ مِن أبیه"): شێوەی باوكی تێدایە واتا لەو دەچێت.

(الأشكَل (ج) شُكْل): زۆرتر لێچوون.

(هذا أشكَلُ بِهِ): ئەمە زۆر لەو دەچێت.

(الأَشْكَلَةُ): لێچوون/ وەك ئەو بوو/ هاوشێوە.

(فیـهِ أشْـكَلَة مِـن أبیـهِ): شـێوەی باوكی تێدایە.

(الشاكِلَةُ (ج) شَواكِل): ١ـمێی وشەی(الشاكِل) ٢ـشـێوە/ وێنە/ وەكـو ٣ـچۆنیەتـیو ڕێگاو ڕێڕەو ٤ـنیازو ئامانج.

(التَشكیلَة) (ا ع): تاقم/ دەستە/ كۆمەڵ.

("تَشكیلَة مِن الدبابات"): كۆمەڵە دەبابەیەك.

(المُشَكَّل): قەلافەتو شێوەدار.

(المُشاكَلَة) (مص): لێچوون/ شێوە وەرگرتن.

("في فُـلان مُشـاكَلَةٌ مِن أبیهِ"): فیسـار لە باوكی دەچێت/ شێوەی باوكی تێدایە.

٣ـ(شَـكَلَ وشَكَّلَ- الدابَّةَ بالشِـكالِ. شَكْلاً): چوارپەلی وڵاخەكەی بە پەت بەستەوە.

(الشِّـكال): ١ـپەتێكـە چوارپەلـی وڵاخـی پێدەبەسـترێتەوە ٢ـپێوەندێكـە دەكرێتـە دەستەو قاچی وڵاخەوە.

(-في الخَیل): ئەوەیە سـێ پەلی سـپی بێت پەلێكی سپی تێدانەبێت.

(الشَكْلاء): پێداویستی.

(الشاكِلَة (ج) شَواكِل): پێداویستی.

(الأَشْكَلَة): ئەو نیازو پێداویستیەی كە مرۆڤی پێوە ببەسترێتەوە.

("لَنـا عِندَهُ أشْـكَلَةٌ): پێداویسـتیەكمان لە لایەتی.

(المَشْكول): ئەو وڵاخەی كە بە پەت چوارپەلی دەبەسترێتەوە.

(-مِنَ الخَیل): وڵاخێك سـێ پەلی سپیبێتو پەلێكی نەبێت.

٤ـ(شَكَلَ وشَـكَّلَ-تِ المَرأةُ. شَعرَها): تیسكی قژی پێشـی سـەری بەلای ڕاسـتو چەپیدا بادا.

(شَكِلَ-تِ المَرأةُ شَكَلاً): ژنەكە كەوتە عیشوەو ناز.

(تَشَـكَّلَ-تِ المـرأةُ) (عامیـة): ئافرەتەكـە چەپكە گوڵێكی لە سەری دا.

(الشَكْل (ج) أشكال وشُكول والشِكْل): عیشوەو نازی ژن.

(إمرَأةٌ شَكِلَةٌ): ژنێكی بەعیشوەو ناز.

(التَشـكیلَة) (عامیـة): ئـەو گـوڵو شـتە جوانانـەی كە ئافرەت لەسـەریدەداتو خۆی پێدەرازێنێتەوە (عامیة)

(المَرأةُ المُشـكَّلَة): ئەو ئافرەتەی كە خۆی بە

کوڵی سەرو شتیتر دەرئەزێنێتەوەو لە سەری دەدات (عامیة).

٥-(اَلشَّاكِلَةُ (ج) شَوَاكِل): ١-کەمەر ٢-لا/ کەنارو تەنشت.

(شاكلةُ الطريق): کەناری ڕێگا.

(فُلان يرى بِرَأيِهِ الشَّوَاكِل): ڕاکەی هەموو لایەکی ڕاستیی دەپێکێت.

(اَلشَّوَاكِل): قۆڵو لك کە لە ڕێگە سەرەکییەکە دەبێتەوە.

("هذا طريقٌ ذو شَوَاكِل"): ئەمە شەقامێکە قوڵی زۆری لێدەبێتەوە.

(اَلشَّوْكَلَةُ): ١-لا/ کەنارو تەنشت ٢-(ن) تووترکێك.

(الشَّوكَل = العَوسَج. شَوْكَل): تووترك.

ملحق:

شكل: (اَلتَّشكيلات): کۆی وشەی (التَّشْكيلَة)یە واتا پێکەوە نراو. کۆمەڵە پێکەوەنراوی سەربازیی کە ئەرکێکیان پێدەسپێردرێت.

(اَلتَّشكيلات في الإدارة): لە بەڕێوەبردندا گوێزانەوەو تاوتوێی کاری کارمەندان. لەوانەیە بۆ دانان و لابردن و پلەپێدان و بەرزکردنەوەیان بێت.

شكم: ١-(شَكَمَ- ه شَكْماً): پاداشتی دایەوەو بەخششیی دایە.

(-فُلاناً): بەرتیلیدایەو دەمکوتیکرد/ دەمکوتانەیدایە.

(شكيمَة): بەرتیل/ دەمکوتانە.

(شَكَمَ- هُ شَكْماً وشَكيماً): گەستی/ گازی لێگرت.

(شَكِمَ. شَكَماً): برسیبوو.

(اَشْكَمَ- هُ): پاداشتی دایەوە.

(اَلشُّكْمُ والشُّكْمى): بەخشش کە لە بری پاداشتبێت/ دەمکوتانە.

(اَلشَّكيمَة (ج) شَكَائِم وشُكُم وشَكيم): ١-سەربەرزیی/ نەبەردیی ٢-سەر بۆ ستەم دانەنەواندن ٣-ئاسنی لغاوی دەمی ئەسپ ٤-لووتبەرزیی ٥-لاساریی/ سەرسەختیی/ قیرسیچەمەیی.

("فُلانٌ ذو شَكيمَة أو شَديدُ الشَّكيمَة"): فیسار نەبەردەو سەرنانەوێنێت/ لاسارو سەرسەختە.

٢-(اَلشَّكِم) (ح): شێر.

(اَلشَّكيمَة (ج) شَكَائِم وشُكُم وشَكيم): ١-پەیمان ٢-سروشت ٣-لێچوون.

شكه: (شَاكَهَ- هُ. شِكاهاً ومُشَاكَهَةً): لەو چوو و لەوەوە نزیکبوو.

(اَشْكَهَ- الأمرُ): کارەکە وەکو یەك دەرچوو.

(تَشَاكَهَا): لەیەکچوون.

شكا: ١-(شَكَا- إلَيه زَيداً شَكْوَى وشَكْواً وشَكَاةً وشَكَاوَةً وشَكَايَةً وشَكِيَّةً): لای ئەو سکاڵای لەدەست خراپیی زەید کرد/ دادی لەدەست زەید کرد.

(شاك= المُشتَكي): سكالآكار، دادكار/ دادخواز.
(مَشــكُوٌ ومَشْـكِيّ ومُشْــتَكى عليه): سكالآ لەدەستكراو/ داد لەدەستكراو/ سكالآلێكراو.
(مَشــكو إليهِ): هاوار بۆ بــراو/ داد بۆ براو/ دادپرس/ سكالآلاكراو.
(الَشكوى): سكالآكردن/ دادكردن.
(شَــكا- الأمرَ أو العِلّةَ): هاوارو دادی لەدەست كارو ئازارەكە كرد.
(-أمــرَهُ إلى اللهِ): ســكالآی بردە بــەر قاپیی بارەگای خودا.
(شَكّى- الشَاكيَ تَشكِيَةً): سكالآی سكالآكەرەكەی پرسی.
(شــاكى- هُ): ١-ســكالآی لەدەســت ئــەو كرد ٢-دەردی دڵــی خۆی بــۆ هەڵرشــتو ئەوەی تووشی بووبوو پێیوت.
(أشْكى- فُلاناً. إشكاءً): ١-سكالآكەی لێوەرگرت ٢-بەدادو ســكالآكاری دانا ٣-ســكالآی تاســەو حــەزو پەرێشــانیی خــۆی لاكــرد ٤-كارێكی پێكرد ناچاریكرد هاواری لە دەستبكاو سكالآی لەدەســت بكاتــەوە ٥-قاپلیكردو دەســتی لە سزادانی هەڵگرتو ئەوەی كە هاواری لەدەست دەكرد لەســەری لابرد (ضد) سزای زۆریداو كارێكی پێكرد كە هاواری لێهەستێت.
(أشكى- فُلاناً مِن فُلانٍ): سكالآی لێ لەدەست چیبوو بۆی لە فیسارپسەند قاپلیكرد.
("هُــوَ يُشــكى بِكَــذا"): ئــەو بــەوە گومانباركراوە.
(تَشَــكّى- إلَيهِ): هــاواری بۆ برد/ ســكالآی لاكرد.
(تَشاكى- القَومُ. تَشاكياً): خوێشكەل سكالآیان لای یەكتریكرد. دادیان لای یەكتریكرد.
(إشْــتَكى- إليه): دادو ســكالآی بــۆ لای ئەو برد.
(الشكوى ج شكاوى): ئەوەی سكالآی لەدەست دەكرێت.
(الَشــكْوَة (ج) شَــكَوات وشَــكاء): جارێــك (سكالآكردن/ دادكردن).
(ألَشــكِي (م) شَــكِيَّة (ج) شَــكايا= المَشكو): ئەوەی سكالآی لەدەست دەكەن.
(ألَشــكِي والشــاكِي): ســكالآكار/ دادخــواز/ هاوارلێهەستاو.
٢-(شَــكا مَرَضَهُ لِلطبيب شَــكوَى وشَــكاةً وشكاوةً وشِــكايَة وشَــكِيَّة): نەخۆشەكە بۆ پزیشكەكەی روونكردەوە كە چییەتی.
(-المَرَضُ فُلاناً. شَــكْواً وشَــكوى وشَــكاةً): نەخۆشییەكە ئازاری بە نەخۆشەكە گەیاند.
(تَشَكّى): نەخۆشكەوت.
(-مِن جِرحٍ): برینەكــەی (ژانیكرد/ ئازاری دایە).
(تَشَكّى): نەخۆشكەوت.
(-من جرح): هاواری ژانی برینێكیكرد.
(الشُكوى والشَكاء والشكاة الشَكُو والشَكْواء):

نەخۆشیی/ بیماریی.

(اَلشَکْوَة (ج) شَکَوات و شَکاء)؛نەخۆشییەك/ بیمارییەك. دادو بێدادێك لەدەست نەخۆشی.

(اَلشَـکِيّ (م) شَکِيَّة (ج) شَـکَايا)؛١-ئازاردار ٢-نەخۆش.

(اَلشَکِي والشـاکي)؛نەخۆشێکی بێوره کە بە کەمە ئازارێك هاواری لێهەڵبسێت.

٣-(الشکوى) (ح)؛نێرە حوشترى بچووك.

(اَلشَـکْوَةُ و الشُـکَيَّةُ)؛دەفرێکی پێسـتینو لەپێست دروستکراو بۆ ئاو یان شیر.

(رجُـلٌ شـاکي السـلاح)؛پیاوێکـی خـۆ پرچەککردو کە سـڵی لێدەکەن (هەڵگێراوەی وشەی شائك)ە.

(اَلشَکاة)؛خەوش/ زەدە.

(اَلمِشْـکاة)؛١-دزی دیوار/ کە لەبەر کە پیایدا نەچـن یان دەرنەچێت ٢-تـاق/ چراگا یا ژێر چرا ٣-چرا.

شـکی: (شـکَی- إلَيهِ. شَـکياً)ئەمە وشەی (شَکا)ـەکە دوایییەکە (واو)ە. هاواری بۆ برد.

(اَلشَکِيَّة)؛پاشماوە.

شـلّ: ١-(شَلّ وشُلّ واُشِـلّ -ت يَدُهُ)؛دەستی (وشکبوو/ ئیفلیج بوو).

(اَشَلّ)؛ئیفلیج.

يَدٌ شَلاَّء (ج) شُلّ؛دەستی ئیفلیج، وشکبوو.

("لاشُلَّت يَداكَ أَو لاشُلَّت عَشرُك")؛هەردوو دەسـتت خۆش/ هەر دەپەنجەکەت خۆشبنو وشکنەبن.

(اَلدعاء للرامي "لاشِلال")؛دوعا بۆ تیرهاوێژ: دەستت خۆش/ دەستت نەرزێت.

(اَلشَـلَل) (طـب)؛دەسـت (ئیفلیجبـوون/ پەککەوتن).

٢-(شَـلّ-تِ العَـينُ دَمْعَهـا شَـلاًّ)؛چاوەکە فرمێسکی دارشت.

(اِنْشَـلّ- المَطَـرُ)؛ بـاران (هاتەخـوارێ/ دابڕشت).

(-السَـيلُ)؛لافاو/ شـێلاو هاتو سەرەوخوار بووەوە.

(اَلشُلَل والشُلُل والشَلُول)؛خێرا/ گورج.

(اَلشَـليل (ج) اَشِـلَّة)؛شێوی سـەرەکیی ناو دۆڵ.

(اَلشَلاَّلات واحدها شَلاَّل)؛تافگە.

(رَجُلٌ مِشَلٌّ)؛پیاوێکی خێرا/ گورجوگۆڵ.

٣-(شَـلّ- الثوبَ. شَـلاًّ)؛جلەکەی کۆککرد/ سووکدرونێك درووی/ شاشدرووی.

(-الـدرعَ وشَـلَّها عَلَيهِ)؛زرێکەی لە لەشـی هەڵکێشا.

(اَلشِلَّة- عِندَ الخَياطين)؛کلافە دەزووی لای بەرگدروو/ کنر.

(اَلشِـلالَة عِندَ الخَياطين)؛پارچەلێکدانێکی دوو پارچـەو درورنێکـی شـاش لـە لایـەن بەرگدرووەکانەوە.

(اَلشَـليل (ج) اَشِـلَّة)؛٤-پارچـە پەلاسـێك

دەخریتە سەر کەفەلی چارەوێوەو لە پشت زەینەکەوە قایمدەکرێت ٢-زرێی بچووك لەژێر زرێی گەورەدا دەبێتو دەپۆشرێت دروشمێکە لەژێر زرێکەوە دەپۆشرێت.

(اَلمِشَل): بەرگێکە ملی پێ دادەپۆشرێت.

٤-(شَلَّ- الإبلَ. شَلاًّ وشَلَلاً): حوشترەکەی دەرکردو رادا.

("اَلصُبحُ يَشُلُّ الظَلامَ"): بەیان تاریکی رادەدات.

(-الشَيءَ): شتەکەی بری/ لەتکرد.

(اِنْشَلَّ- الذِئبُ في الغَنَم): گورگەکە خۆی بە رانەکەدا دا.

(-تِ الإبلُ): حوشترەکە دەرکراو راونرا.

(اَلشَلَّةُ): جارێك دەرکردن.

(اَلشِلال): خوێشکەلی پەرش و بلاّوو لە یەکجیا.

("جاءَ القَوم شِلالاً"): خوێشکەل هاتن حوشترەکانیان دەربکەنو بلاّویکەنەوە.

٥-(اَلشَلَل): بواردنی پەلەی جل کە بە شتن پەلەکە نەروات.

(اَلشُلَل والشُلل والشَلول): خۆشبوونی هاورێیەتی/ کەسێکە هاورێیەتیی خۆشبێت.

(اَلشَلَّةُ والشُلَّةُ والشُلّى): خواست/ نیازو کاری دوور کە بتەوێت ٢-ئەو شوێنەی گوزارکارەکە دەیەوێت رووی تێبکات.

(رَجُلٌ مِشَلٌّ): پیاوێکە هاورێیەتی/ هاودەمیی خۆشبێت.

٦-(شَلْشَلَ- الماءُ. شَلْشَلَةً وشِلْشالاً): ئاوەکە تکەیکرد.

(-الماءَ وبالماءِ): ئاوەکەی پرژاند.

(شَرشَرَ) (عامية): ئاوەکەی پرژاند.

(شَلْشَلَ- الماءَ): ئاوەکەی دلۆپاند.

(-السَّيفُ الدَّمَ): شمشێرەکە خوێنێرشت.

(فالماءُ والدَّمُ شَلْشَلٌ ومُشَلْشِلٌ ومُشَلْشَلٌ): ئاوەکە یان خوێنەکە رژاوەو بلاّوبۆتەوە.

(تَشَلْشَلَ- الماءُ): ئاوەکە رژاو پەرش و بلاّو بووەوە.

(-السَيفُ بالدَّم): شمشێرەکە خوێنێرشت.

("جاءَ والجرحُ يَتَشَلْشَلُ دَماً"): هاتو برینەکەی خوێنی لێدەتکا.

(اَلشَلْشَل): (جیقنەی/ ریقنەی) شل.

(ماءٌ شَلْشَلٌ): ئاوی دلۆپاو/ دلۆپ دوای دلۆپ.

(ماءٌ ذو شَلْشَل): ئاوی بەدلۆپە.

٧-(اَلشَلْشَل والشُلْشُل- مِنَ الرجال): ١-پیاوێك کە زوو بە پیری پێویستەوە بچێتو چابوکبێت ٢-دەروونپاك/ دڵپاش.

شلح: (شَلَّحَ- هُ تَشْليحاً): رووتیکردەوە.

(تَشليح قُطاع الطرق للمسافرين): رووتکردنەوەی رێبوارو کاروانیی لەلایەن چەتەو رێگرەکانەوە.

(شلحُ الثياب) (سريانية): رووتبوونەوە/ جلداکەندن.

(اَلشالُوح) (عامية): دارێکی درێژ.

(اَلشلحاء و الشَلحى (ج) شُلح): شمشێری تیژ (وشـەکە کراوە بە مێ لەبەر ئەوەی بە نامێر دانراوە).

(اَلمَشـلَح) (عامية): عەبایەکی دەڵب/ فراوان کە بێ قۆڵ بێت.

(اَلمُشـلَج): ژووری ساردی گەرماو کە خۆی تێدا رووتدەکرێتەوە.

شلخ: (شَلَخَ- هُ بِالسَّـيفِ شَلخاً): بە شمشێر بڕی.

(اَلشَـلخ) (مص): ١-بنەچەو رەگەز/ ڕیشـەو رەسەن ٢-کوڕی پیاوەکە.

("هُوَ شَلخُ سوءٍ"): ئەو نارەسەنە.

(اَلشليخ) (ط): خواردنێکـە لە گۆشتو شیرو پیـاز لێدەنرێـتو دەکرێـت هەندێك کەس پێیدەڵێن (الشاکرية).

شلط: (اَلشَلطاء): چەقۆ.

(اَلشِلطة (ج) شِلَط): تیری درێژی بارێك.

شلغ: (شَلَغَ- الراسَ شَلغاً): سەرەکەی شکاند/ قرنجاند.

شلف: (شَلَفَ- البِنتَ. شَلفاً): کچەکەی فڕاند/ هەڵگرت.

(بنتٌ شَـلیفَة): کچێکی فڕێنـراو/ هەڵگیراو (عامية سريانية)

(اَلشِـلف- مِـنَ الحديـد): شیشـی ئاسـن (عامية)

(اَلشَلفَة) (عند العامة): لای ڕەشە خەڵکەکە: سونگی.

(اَلشـالُوف) (عنـد العامـة): ١-تاقگەی ئاو ٢-شوێنی تاقگەکە.

(اَلشَـلاّفَة- مِنَ النسـاء): ئافرەتی (قەحبە/ سۆزانی).

شلق: ١-(شَلَقَ- هُ. شَلقاً): لە ڕاستە هەڵیدڕی یان ڕاست دایدڕی.

(-هُ بِالسَوطِ): دایە بەر قامچی.

(-الحائـطُ) (عنـد العامـة): ١-دیوارەکـە لێبووەوە/ لێیهەڵوەری ٢-شەقیبرد.

(اَلشِلقاء): چەقۆ.

(اَلشَلقَةُ والشِـلقَةُ) (عامية): لە دیوارو شت بوونەوەو هەڵوەرین یان درزبەرێت.

(اَلمِشـليق): کەسـێکە لـە پێکەنینـدا دەم زۆربکاتەوە.

٢-(اِشـتَلَقَ) (عاميـة): بە مێشـك بۆ ئەوە چوو.

٣-(اَلشِـلق والشَـلِق (ح) (ج) اَشلاق): جۆرە ماسییەکە ئێسکنەرم.

(اَلشَـلقَةُ والشِـلقَةُ): هێلکـەی مارمێلکە کە فڕێیدەدات.

(اَلشَـلقَةُ = رۆلض الخيـل): ڕامکەرەکانـی ئەسپ.

(اَلشَلاّق): کەسێکە زۆر خۆی لە دەرۆزەکەرو هەژاران هەڵسوێت.

(اَلشَـوْلَقِيُّ): ١-حەڵواڤـرۆش‌و حەڵواكێــر/ دەســتگێری حەڵوا ٢-(كەسێكە زۆر ئالوودەی شیرینی بێت‌و حەزی لێبكات).

(شلم: (اَلشِلَّم): پریشكی ئاگر.

(فُـلان يَتَطايَر شِـلَّمُهُ"): تووڕەبووەو گڕی لێدەبێتەوە.

(اَلشَلْمَة): واقوڕمان/ حەپەسان بە شێوەیەك ئەو كەسە نەزانێت چی بكات.

(مَشْلُوم): حەپەساو واقوڕماو (عامية).

(اَلشَيْلَم والشَوْلَم والشالَم): ١-(ن)مرۆر كە لە ناو گەنمدا دەروێت ٢-(ن) = الشُـلت پەرشت (فارسية).

شلن: (اَلشِلَن): شـيلن پارەیەكی ئینگلیزییە. بیستیەكی لیرەی ئینگلیزییە.

شلا: ١-(شَلا. شَلْوا): ڕۆیشت.

(اَشـلی-الكَلْبَ على الصَّيدِ. إشْلاءً): سەگەی بۆ ڕاوكردن‌و نێچیر هاندا.

(شَلْو (ج) اَشْلاء): لاكـی نێچیر. هەمـوو لەشی بێگیان.

(-الناقَةَ): مێحوشـترەكەی تێـزە تێزەدا بۆ شیردان یان بۆ خواردن.

اَلشَلا: تەن‌و لەشی هەموو شتێك.

(اَلشِـلْو (ج) اَشْلاء): ١-ئەندامی لەشی هەموو شتێك ٢-پارچە گۆشتێك/ كوتە گۆشتێك ٣-(ح) بەچكە حوشتر ٤-پاشماوەی لاكی لێخوراو.

(اَشْلاءُ اللِّجام): قایشە كۆنەكانی لغاو.

(اَشْلاءُ الإنسـان): ئەندامی لەشی پۆرتكاوی مرۆڤ‌و لێكترازانی پاش مردنی.

("بَنو فلان اَشْـلاءُ في بَنی فلان"): فیسـار بەرە پاشماوەیەكی فیسار بەرەن لەناویاندا.

(اَلشَلِيّ): پاشماوەی هەموو شتێك.

(اَلشَلِيَّة (ج) شَلايا): ١-پاشماوەی داراو سامان ٢-كوتە گۆشت.

(اَلشُلَی): باریك/ لاواز.

٢-(شَـلا- الشَـيءَ. شَـلوا): شـتەكەی/ بەرزكردەوە/ هەڵیبڕی.

(شَلّی- الماءَ الحارّ) (عامية): ئاوە گەرمەكەی هەڵدەبــڕی‌و ڕۆیدەكــردەوە بــۆ ئــەوەی ساردبێتەوە.

٣-(إشْـتَلی- فُلانـاً): داوای لێكرد لە فەوتان یان تەنگانەیەك ڕزگاربكات.

(إسْتَشْـلا- هُ): داوای لێكــرد/ لــە مردن یان چورتومێك ڕزگاربكات.

٤-(إسْتَشْلی): تووڕە بوو.

شمّ: (١-شَمَّ- الوَرْدَ شَمّاً وشَميماً وشُمَّيمی): گوڵەكەی بۆنكرد.

(شَـمَّ): تاقیكــردەوە (لــە بۆنكردنــەوە وەرگیراوە).

(شَمَّمَ- الزَهرَ): گوڵەكەی بۆنكرد.

(-هُ الزَهْرَ): گوڵەكەی بە لووتدادا بۆنیبكات/ بۆنی گوڵەكەی پێكرد.

(شــامًّا وتَشــامًّا مُشــامَّةً وتَشـامًّا): بۆنی

یەکتریانکرد.
(أشَمَّ- هُ الوَرْدَ): بۆنی گوڵەکەی پێکرد.
("أشْمِمْني يَدَكَ"): دەستتم بدەرێ.
(تَشَمَّمَ- هُ): بۆنی هێواش هێواش بەسەردا چوو و بۆنیکرد.
(إشتَمَّ- الشيء): بۆنیکرد.
(إستَشَمَّ-هُ): ١-داوای لێکرد کە بۆنیبکات ٢-هەڵیمژی.
(الشَمّ) (مص): بۆنکردن/ هەست بە بوونی بونکراو.
(الشَمَم) (ضد): ١-نزیك ٢-دوور.
(الشامَّة): هەستی بۆنکردن.
(الشَمَّام والشَمُوم): باش بۆنکەر.
(الشَمَّامات): هەموو بۆنێکی خۆش کە بۆندەکرێت.
(المَشْمُوم) (مفع): ١-بۆنکراو/ ئەوەی کە بە بۆن پێیبزانرێت ٢-بۆنی مسك.
٢-(شَمَّ. شَمَماً): لووتبەرزیکرد، فیزی نواند.
(-الجَبَلُ أو الأنْفُ): کێو یان لووتەکە بەرزبووەوە.
(أشَمَ وشَميم): کەسێکی لووت لە ئاسمان یان کێوێکی لووتکە بڵند.
(أشَمَّ): سەربەرزانە ڕۆیشت.
("عَرَضْتُ عَلَيهِ كذا فَإذا هُوَ مُشِمٌّ لا يريدُهُ"): ئەوەم خستە بەردەستی کەچی لووتبەرزانە بێزی ئەهات و نەیویست.

(الشَمَم): بەرزیی و ڕاستیی بۆڕیی لووت و ڕێك و جوانیی لووت.
(شَمَّامَةُ القَنديل): شوێنی تێهەڵکێشانی پلیتەی چراکە.
(الشَميم): بڵند/ بەرز.
(الأشَمّ (م) شَمَّاء (ج) شُمّ): ١-(سەردارێکی/ گەورەیەکی) سەربەرز ٢-جوامێرو بەخشندە /بەدەست و دڵ ٣-خاوەن سەربەرزیی/ خۆبەرز/ ڕاگر.
٣-(أشَمَّ- القارئُ الحَرفَ): خوێنەرەکە سەروبۆری وشەکەی بەلێو بێدەنگ دەربڕی.
(الإشمام- عند القُرّاء أو النحاة): لای خوێنەران یان زمانەوانەکان ئاماژەی سەروبۆری وشە بەلێو بکرێت بە بێدەنگ پاش بێدەنگکردنی لە نیشانەی بۆرداریدا.
٤-(أشَم- عَنِ الأمر): وازی لە کارەکە هێنا.
٥-(الشَمَّام) (ن): کاڵەکی زەرد یان شەمامە.
شمب: (الشَمبانيا): شەمپانیا. مەیێکی زۆر چاکی فەرەنسییە بە ناوی ئەو شارەوە ناونراوە کە لێی دروستکراوە.
شمت: ١-(شَمِتَ- بِفُلان شَماتاً وشَماتَةً): بە لێقەومان وەیی فیسار کەس خۆشبوو.
شامِت (ج) شُمَّات: بە لێقەومانی خەڵك خۆشبوو.
(مَشْمُوت بِهِ): کەسێکە بە لێقەومانەکەی خۆشبووبن.

(شَمَتَ- العاطِسَ وشَـمَّتَ- عليه): نزاى بۆ پژميوەكە كرد، وتى: خێرت توشبێت يان خودا لێت خۆشبێت يان كەس پێتخۆشنەبێت.

(شَمَتَ- هُ): نائومێديكرد.

(أَشْـمَتَ- هُ اللهُ بِعَـدُوِّهِ): خـودا كارێكيكرد كـە بە دوژمنەكەى خۆشـبێتو دوژمنەكەى ژێرخستو گرفتاريكرد.

(تَشَـمَّتَ- القَومُ): خوێشكەل بە نائومێديىو بێدەسكەوت گەرانەوە.

(اَلشـامِت (ج) شُـمّات (فا) الشـامِتَةُ (ج) شَـوامِت): بەزەبوونيـىو داماويـى خەڵـك خۆشبوو.

("بـاتَ طَـوعَ الشَّـوامِت"): ئـەو شـەوە مايـەوە گوزەرانخراپ بە پێـى دڵى ئەوانەى پێيخۆشبوون/ ناحەزيبوو.

(اَلشُمات والشَماتى): بێهيواكان/ نائومێدەكان (ئەم وشەيە تاكى نييە).

(رَجَعَ القَوْمُ شِماتاً أَو شماتَى): بە نائومێديى گەرانەوە.

٢-(شَمَّتَ بَينَهُما): كۆيكردنەوە/ پەكيخستن.

٣-(الشامِتَةُ): پێيەكى ولاخ.

شـمج: ١-(شَمَجَ- الثوبَ. شَـمْجاً): جلەكەى شاش دروو.

(-هُ عَن كَذا): لەوە لايدا.

٢-(شَمَجَ-الشيءَ. شَـمْجاً): شتەكەى تێكەڵى شتيتر كرد.

٣-(شَـمَجَ- فُلاناً. شَـمْجاً): پەلەى لە فيسار كرد.

(ناقَةٌ شَمجى): مێحوشترێكى خێرا/ چابوك.

٤-(اَلشَماج): بەرماوەى ترێى خوراو.

٥-(شَـمْجَرَ- الرَجُـلُ): پياوەكـە وەك زيرەكردوويەك تێيتەقاند/ رايكرد.

شـمح: (اَلشَمْحَط والشِـمْحاط والشُمْحُوط) درێژداهۆڵ/ زۆر درێژ.

شمخ: ١-(شَـمَخَ-الجَبَلُ شَـمْخاً وشُمُوخاً): چياكە قووچبوو.

(شامِخ (ج) شُـمَّخ (م) شامِخَة (ج) شَوامِخ وشامِخات): شاخى قوچ/ بڵند.

(شامَخَ وشَمَّخَ- أَنْفَهُ وبِأَنفِهِ): سەربەرزانە يان بە فيزەوە لووتى بەرزكردەوەو فيزينواند.

(شَمّاخ): لووتبەرز/ بە دەعيەو فيز.

(تَشَـمَّخَ- بِأَنْفِـهِ): لووتبـەرزى نوانـد/ فيزيكرد.

(تَشامَخَ): ١-بڵندبووەوە ٢-فيزينواند.

(اَلشامِخ) (فا): بالا/ بەرز.

(نَسَبٌ شامِخ): رەسەنێكى بالاى پر شانازيى/ وەجاخزادە/ خانەدان.

(رَجُلٌ شامِخ): پياوێك بە خۆى زۆر بنازێت/ پياوێكى بەدەعيەو فيز.

(اَلشَمّاخ): زۆر بە دەعيەو فيز.

(جَبَلٌ شَـمّاخ): شـاخێكى زۆر بلند/ بەرز/ قووچ.

٢-(اَلشِمْخ): ١-(لقى/ جلّى/ پەلى) درەخت ٢-درەختێكى بچووك(عامية).

(مَفـازَةٌ شَـموُخٌ شَـمَخٌ): بیابانێكى دوورو درێژ.

٣-(شَمْخَرَ. شَمْخَرَةً): لووتبەرزیكرد.

(إِشْمَخَرَّ- الشيءُ. إِشْـمِخْراراً): شتەكە درێژ بوو.

(-الجَبَلُ): (كێوەكە/ شاخەكە) بەرزبوو.

(اَلشُـمَّخْر والشِـمَّخْر): ١-پیـاوى بە دەعیەو فیز/ ترزل/ فیزدار ٢-بەرز روان ٣-حوشـترو زەلامى قەبەو كەتە.

شمذ: (اَلشَمَّذَر والشِـمَّذَر والشِمذار): خێرا رۆیشتن.

(اَلشِمْذارَة والشَميذَر): مێرمندالّى سووكەڵەى چابوك.

شـمر: ١-(شَمَرَ. شَمْراً): بە پەلە رۆیشت یان بە خۆبادانەوە رۆیشت.

(شَمَّرَ. تَشْميراً): خێرا رۆیشت

(-هُ): خێراى لێكرد/ گورجیكرد.

(-السَفينَةَ أَو الصَقْرَ): پاپۆرەكە یان بازەكەى نارد/ رەوانەكرد.

(-تِ الحَربُ وشَـمَّرَ-ت عَن سـاقَيها): شەڕ (تیژ بوو/ ئاگریسەند).

(-لِلأَمرِ): بۆ كارەكە بازووى لێهەڵماڵى و خۆى بۆ ئامادەكرد/ بە تەنگیەوە هات.

(-في الأَمـرِ): بـەرەو پـیرى كارەكـە چـوو چوستیكرد.

(-الى المَكانِ): رووەو شوێنەكە رۆیشت.

(أَشْمَرَ- هُ): پەلەى پێكرد.

(تَشَـمَّرَ): بـە پەلـە یـان بـە خۆبادانەوە رۆیشت.

(-لِلأَمرِ): كارەكەى ویسـتو خۆى بۆ ئامادە كرد.

(إِنْشَمَرَ): چابوكانە یان بە خۆبادان رۆیشت.

(-لِلأَمرِ): ویسـتى كارەكە بـكاتو قۆڵى بۆ هەڵماڵى.

(اَلشِمْر): ١-هەمتەر لەسەر كارو خاوەنئەزموون ٢-بەسـەرنجو وریـاو چاوكراوە لـە هەموو شتێكدا.

(شَرٌّ شِمْرٌ): خراپەكارییەكى سەخت.

(اَلشِمِّير والشِمِّريّ والشَـمَّريّ والشِمَّريّ): ١-كۆششـكار/ هەمتەر/ چاك تێهەڵچوو ٢-لەسەر كار هەمتەرو ئەزمووندار.

(-مِن الإِبِلِ): حوشترى چابوك/ ئازا/ خێرا.

(اَلمُشَمِّر) (فا): ١-چاك تێهەڵچوو/ كۆششكار ٢-لەسەر كار رۆیشتووى ئەزمووندار.

٢-(شَـمَرَ- النَخـلَ. شَـمْراً): خورماكـەى (لێكردەوە/ چنى).

(شَمَّرَ- الشَيءَ تَشـميراً): شتەكەى هێنایەوە یەكو گردیكردەوە/ كورتیكردەوە.

(-الثَوبَ عَن سـاقَيهِ): كراسەكەى هەڵماڵى و قاچى دەرخست.

(أَشْمَرَ- هُ بِالسَّيفِ): به شمشێر پێچاپەوەو لوولیدا.
(ناقَةٌ أو شاةٌ شامِرٌ وشامِرَةٌ (ج) شَوامِر): مێحوشترێك یان مەڕێك گوانی هەڵقرچابێت و بە سکیەوە نووسابێت.
(لِثَّةٌ شامِرَةٌ): پووکێك بە بنیدانەوە نووسابێت.
٣-(شَمَرَ- ت نَفسُهُ مِنَ الشيء. شَمراً) (عامية سريانية): بێزی لە شتەکە هاتەوەو رقی لێبووەوە.
٤-(اَلشِمْر): بەخشندە/ دڵفراوان.
(اَلشُمْرَةُ والشَمار) (ن): رازیانە. بۆنێکی تیژی خۆشی لێدێت. گەڵاکەی باریك و وردە قەدەکەی لوول و رووتە بە درێژایی وڵاتانی دەریای ناوەراستدا بڵاوە تۆوەکەی کەڵکی پزیشکیی هەیە. لە ئیتالیادا جۆرێك هەیە وەك ئەوەو دەروێنرێت ناوی (شَمّار السُكَّري أو شَمّار فلورَنسا): شەکرە رازیانەیە.
(اَلشَمُّور): ئەڵماس.
٥-(شَمْرَجَ- الثَوبَ): درووني بەرگەکەی هەڵەمەکردو خراپ درووی و شاشدرووی.
(اَلشُمْرُج): بەرگی تەنکچنراو.
(ثوبٌ مُشَمْرَج): تەنکچنراو.
٦-(شَمْرَجَ- فِي الكَلام): قسەکەی تێکەڵ و پێکەڵکرد.
(اَلشِمراج (ج) شَماريج): ناخاوتنی هەڵەت و پەڵەت و پڕ لە درۆو فیشاڵ.
(اَلشَماريج): درۆو دەلەسەو فشە.
٧-(شَمْرَخَ العِذقَ): پەلە سەرووەکانی هەڵپاچی یان ئەو پەلانەی هەڵپاچی کە هێشوە خورما یان ترێی پێوەبوو.
(اَلشِمْراخ (ج) شَماريخ): ١-پەلێك هێشووە خورما یان ترێی پێوەبێت ٢-پۆپەی شاخ ٣-هەورە بەرزەکان.
(اَلشُمْرُوخ (ج) شَماريخ): ١-چڵێك کە خورما یان ترێی پێوەبێت ٢-چڵێکی باریك کەلە پووپەی چڵێکی ئەستوور بووبێتەوە.
٨-(اَلشُمارِق والشَماريق والمُشَمْرَق- مِنَ الثِياب): بەرگی (کورتکراوە/ کورت).
شمز: (شَمَزَ- ت نَفْسُهُ مِنهُ. شَمْزاً): بێزی لێکردەوە چونکە قێزەون بوو.
(تَشَمَّزَ- الوَجهُ): ڕووەکە گرژ بوو/ مۆنبوو.
(إِشْمَأَزَّ. إِشْمِئزازاً): قێزیهاتەوە/ بێزیکردەوە.
(اَلإِشْمِئزاز): قێزهاتنەوە/ بێزلێکردنەوە/ دڵ لێ تێکەڵهاتن.
(شُمْأَزِيزَة): ١-تۆقین ٢-موچڕکی ڕق و بێز پێداهاتن.
(-الشيءَ): شتەکەی لە بەرچاو کەوت ڕقی لێبووەوە.
(إِشْمَأَزَّ- مِنهُ): دڵی لێکیرا (بێزی/ قێزی) لێهاتەوەو ڕقی لێبووەوە.

شــمس: ١-(شَــمَسَ. شُمُوســاً وشِماســاً):
سەرپێچیکرد/ یاخیبوو سەربەرزانە ملینەدا.
(-لَهُ): پشــتی تێکردو بوو بە ناحەزی نیازی
خراپی لەگەڵدا هەبوو.
(-الفَــرَسُ): چارەوێکــە سەرکێشــییکرد/
چموشییکرد.
(شَــموس (ج) شُــمْس وشُــمُس وشــامِس
(ج) شَــوامِس): ســـەرکێش/ چارەوێی تۆر/
ملنەدەر/ چموش.
("شَــمَسَ. فُلاناً عِندَ الناسِ") (عامية): لای
خەڵك گومانبارِیکرد.
(مَشمُوس): گومانبارکراو.
(شَــمِسَ- لــي شَمَســاً): نەیارییەکــە/
دوژمنایەتیەکــەی بەرامبــەرم دەربــڕی‌و
نەیتوانی بیشارێتەوە.
(شَمَّسَ- هُ): هەراسانیکردو تەرەیکرد.
(شــامَسَ- هُ): دوژمنایەتــی لەگەڵــدا کردو
بەربەرەکانێیکرد/ لەگەڵیدا سەرسەختبوو.
(تَشَمَّسَ- عَلَينا): چرووکیی بەرامبەرمانکرد.
(اَلشَمُوس): مەی (چونکە خاوەنەکەی تووشی
کەللەرەقیی‌ویاخێتیدەکات سەرکەشیدەکات).
(اَلشَــمُوس (ج) شُمْس وشُــمُس): کەسێکی
دڕی رقئەســتوور لە دوژمنکاریداو کەللەرەق
بەرامبەر ناحەزەکەی.
(اَلشامِس- مِنَ الخَيل (ج) شوامِس): ئەسپی
تــۆرو ســەرکەش کــە ناهێڵێت ســواریببن‌و
سرەوتی نابێت.
(-مِنَ الرجالِ): پیاوی ناڵەبارو دەروونناڵۆز/
کەللەرەق/ سەرسەخت.
(اَلمُتَشَمِّس) (فا): ١-بەهێزی بە بڕشت‌و توند
٢-چرووك.
٢-(شَــمَسَ وشَمِسَ وأَشْــمَسَ- اليَومُ. شَمْساً
وشَمَساً): ئەمڕۆ خۆرەتاو بوو/ خۆر بەدەرەوە
بوو.
(شامِس ومُشمِس): رۆژێکی خۆرەتاو.
(شَــمَّسَ- الكافِــرُ): بێبڕواکــە/ کافرەکــە
خۆرپەرست.
(-الشيءَ): شتەکەی لەبەر خۆرەکە هەڵخست.
(تَشَمَّسَ): ١-خۆی دایە بەر هەتاوەکە/ لەبەر
بەرۆچکەکە دانیشــت ٢-بەرامبــەر خۆرەکە
وەستا.
(اَلشَــمس): خۆر. شُمَيسَــة: خۆرۆچکە (ج)
شُــموس (فك): خۆر هەســارەیەکی رۆژێنە
کوورەیەکی گازییە پلەی گەرمای ســەرەوەی
بــە (٦٠٠٠) و نــاوەوەی بە چەنــد ملیۆنێك
دەخەمڵێنرێــت. تیرەکــەی (١٠٩) ئەوەندەی
تیرەی زەوییە.
("بَسَطَ الشيءَ في الشَّمسِ"): شتەکەی لەبەر
هەتاو هەڵخست.
("دَخَلَتِ الشــمسُ إلى البَيت"): تیشکی خۆر
هاتە ماڵەکەوە.
(الشــمس عند الصوفِيَّة): لای ســوفییەکان

ڕووناكییه واتا هەق سوبحانەڵڵا.
(اَلشَمس- مِنَ الأيام): ڕۆژانی سایەقە.
(اَلشَـمِس والشُّـموس- مِنَ الأيـام): ڕۆژی سایەقەو خۆرەتاو.
(اَلشـامِس (فـا) – مِـن الأيـام): ڕۆژانــی خۆرەتاو.
(اَلشَمسِـيَّة= المِظَلَّة للشَمْسِ= ظِلَّة الشَمس): چەتر كە بۆ خۆپاراستنە لە هەتاوو باران.
٣-(شَـمَّسَ- فُلانٌ): بوو بە شـەماس و كاری شەماسی كرد.
(اَلشَمَّاس (ج) شَماميسَـة): لـە قەشە بەرەو خوارترە وشـەكە سریانییەو بە واتا مجێوری كڵێسە.
(اَلشَمَّاس الإنجيلي): مجێوری ئینجیلی.
(اَلشَمَّاسِيَّة): پیشەی مجێوریی كڵێسە.
٤-(اَلشَـمْس): ١-جـۆرە شـانەیەكە ٢-جۆرە ملوانكەیەكە.
(اَلشَمْسِيَّة) (مو): كلاو ڕۆژنە كونێكە بە ڕووی عودەكەوەیە لكی لێبۆتەوەو بە توولە دار یان توولە تەختە گیراوە لە كەماندا كۆمەڵە كونی خڕخڕە لە سنووقە دەنگدەرەكەیدا.
شمص: (شَمَصَ وشَـمَّص- الدوابَّ شَمصاً): چوارپێكـەی ڕاقڕانـدو زۆر بـە تونـدی دەرپەڕاند.
(-هُ بِالسَوطِ): بە قامچی لێیدا.
(-الرَجُـلَ): ئـازاری پیاوەكەیـدا بۆ ئەوەی تووڕە ببێت.
(-هُ الشيءُ): شتەكە دڵخوردیكرد.
(شمِصَ- شَمَصاً): بە پەلە دووا.
(اَشْمَصَ وانْشَمَصَ): تۆقێنرا.
(تَشَـمَّصَ): كرژبوو/ چووە یـەك/ گرمۆڵە بوو.
(اَلشِماص): فرتەكردن/ دەرپەڕین و قوتاربوون.
(اَلشُماص): پەلەكردن/ گورجبوون.
اَلشَـمُوص- مِـن الخَيـل: ئەسـپی (تـۆر/ سەركێش).
شـمط: ١-(شَمَطَ-الشيءَ شَـمْطاً): شتەكەی تێكەڵی شتێتر كرد.
(شَمِطَ واَشْـمَطَّ واشْماطَّ واشْـمَأَطَّ شَمَطاً واشْمِطاطاً واشمِيطاطاً واشْمِئطاطاً): ڕەش و سپیی مووی سەری ئاوێتە بوون.
(اَشْمَط (ج) شُمْط وشُمْطان (م) شَمْطاء (ج) شُمْط): سـەربۆز كەسێكە مووی ڕەش و سپی تێكەڵ بووە.
(شَمَّطَ- ه بِهِ): تێكەڵی ئەوەیكرد.
(اَشْمَطَ- الرَجُلُ): پیاوەكە سەری بۆز بوو.
(-هُ بِهِ): بەوەی تێكەڵكرد.
(اَلشَـمَط والشَـمْط والشِـمْط (ج) شِـماط وأَشْماط): بەهارات.
(اَلشَميط): ١-تێكەڵە ٢-سپێدەی بەیان (چونكە ڕووناكی تێكەڵی پاشماوەی شەو دەبێت).
(اَلشَـمَطاتُ في الرأسِ): تاڵە قژە سپییەكانی

سەر.

(اَلشَـمُّوط- مِنَ الخَيطـان): كلافە دەزوو/ گولۆڵە دەزوو/ بەكرە/ كنر.

٢-(شَمَطَ- الشَجَرُ. شَمطاً): گەڵای درەختەكە بڵاوبووەوە.

("شَـمَطَ- الشَـيءَ") (عامية): شتەكەی بە دزییەوە برد.

("شَمَطَ الفرسَةَ"): نەمامەكەی هەڵكێشا.

("شَمطَ أُذُنَهُ"): گوێی بادا (سريانية).

(اَلشِـمْطاط (ج) شَـماطيط): گوروویێكـی خەڵك یان هیتر.

("جاؤوا شَماطيطَ"): بڵاوبڵاوو دەستەدەستە هاتن.

(ثَوبٌ شِمطاط): بەرگێكی پارچەپارچە.

(اَلشُمْطوط والشِـمطيط): دەستە دەستەی خەڵك یان هیتر.

٣-(شَمَطَ- الإناءَ شَمْطاً): دەفرەكەی پڕكرد.

(-النَبـاتُ) (عاميـة): ڕووەكەكـە ڕاسـت بەرزبووەوە.

(اَلشَمُّوط) (عامية): گلكە گەنمەشامی.

(اَلشَمْطوط): درێژ.

شـمظ: (شَـمَظَ- هُ):١-دەسـتی نایەبـەر/ نەیهێشـت/ ڕێیلێگرت ٢-توندو نەرم دواندی ٣-هانیـدا/ تێزیكرد هانیـدا بێتوندو تیژبێ.

٤- الشَيءَ:شتەكەی تێكەڵی شتیتر كرد/ شتەكە تێكەڵدا ٥-شتەكەی تۆزە تۆزە برد.

شمع: ١-(شَـمَعَ. شَمْعاً وشُـمُوعاً ومَشمَعاً): یاریكردو گاڵتەیكرد.

(شَمُوع): گاڵتەبازو قۆشمە.

("اَشامِعٌ أنتَ أم جادٌ"): تۆ گاڵتە دەكەیت یان بە ڕاستتە.

(شَـمَّعَ- الرَجُلَ): پیاوەكەی خسـتە گاڵتەو یاری.

(اَلشِـماع والشِـماعَة): گاڵتـەو پێكەنـینو گۆرانیو ڕابواردن.

(اَلشَـمُوع- مِنَ النِسـاء): ئافرەتی قۆشـمەو گاڵتەبازو دەم بە پێكەنین.

٢-(شَمَعَ- الشَـيءُ. شُموعاً): شتەكە پەرشو بڵاوبووەوە.

(أَشْمَعَ السِراجُ): چراكە شەوقیدایەوە.

٣-(شَمَّعَ- الشيءَ): شـتەكەی لە مۆمی تواوە هەڵكێشا یان مۆمی تواوەی بەسەردا كرد.

(اَلشَـمَع والشَمْع):مێوی هەنگوین یان مۆمی چەوریی كە دەكرێت بە مۆمی دایگرساندنو بۆ ڕووناككردنەوە بەكاردێت.

(شَمَعَةٌ وشَمْعَةٌ (ج) شَمَعات): مۆمێك.

(اَلشَماع):١-مۆمفرۆش ٢-مۆمدروستكەر.

(اَلشَـمْعدان (ج) شَـماعِد وشَـمْعدانات): مۆمدان/ لالە وشەی (دان) فارسیە.

(الشمعدان= المَنارَة): مۆمدان/ چراگە/ لالە/ ژێر چرا.

(اَلمَشـمَعَة): فرۆشـگەی مۆم یان سازخانەی

مۆم/ کارخانەی مۆم.

(اَلْمُشَمَّع): مشەمای پەڕۆ پەڕۆیەکە لە مۆم هەڵکێشراوەو مشەمای باران کە لە لاستیك دروستدەکرێت و باران هەڵنامژێت/ مشەمای لاستیك کە ئاو دانادات و لەبەردەکرێت.

٤-(إِشْمَعَطَّ. إِشْمِعْطاطاً): کەللەبیبوو/ زۆر رقیهەستا.

(-القَومُ فِي الطَلَبِ): بۆ خواستەکەیان ئامادەبوون و هەڵپەیانکردو بڵاوبوونەوە.

(-تِ الإِبِلُ أَو الخَيلُ): حوشترەکان یان ئەسپەکان بڵاوبوونەوە.

٥-(شَمْعَلَ وتَشَمعَلَ-القَومُ): خوێشکەل جیابوونەوەو بڵاوبوونەوە.

(إِشْمَعَلَّ- القَومُ): جیابوونەوەو بڵاوبوونەوە.

(-الحَربُ): جەنگەکە هەڵگیرساو تەشەنەیکرد.

(-الغارَةُ): پەلامارەکە هەموو لایەکی گرتەوە.

(-الإِبِلُ): حوشترەکان بە دەماخەوە هەڵیانتیزان و بڵاوبوونەوە.

(-الرَجُلُ): لەسەر ڕۆیشتنەکەی تەکانیداو خۆی گوشی.

ملحق:

شمع: (اَلشَّمْعَة (ج) الشَمع): ستوونی پرد کە لەسەری دەوەستێت.

("شَمعَةٌ مِن رُخام"): ستوونێکی مەرمەڕ.

(اَلشَمْعَة): مۆم. یەکەی پێوانەی وزەی کارەبا.

("مِصباح مِن مِئَة شَمْعَة"): گڵۆپێك ڕووناکیی سەد مۆمە.

شمق: ١-(شَمِقَ. شَمَقاً): کەوتە هەوای خۆی و جرت و فرتی شێتانە.

(تَشَمَّقَ): کەوتە جرت و جۆپ و چابوکبوو.

(اَلشَماقَة): ١-جرت و جۆپ ٢-شێتیی.

(اَلشَمِق والشَمقمَق): جرت و جۆپکەر/ گورجوگۆڵ.

٢-(تَشَمَّقَ- الشيءُ): شتەکە بە قووتداچوو/ نوقومبوو.

٣-(اَلشِمِقّ والشَمَقْمَق): درێژ.

شمل: ١-(شَمَلَ- تِ الريحُ شُمُولاً): بای باکوور هەڵیکرد.

(-الشيءَ- شَملاً): شتەکەی دایە بەر بای باکوور.

(شَمِلَ- بِهِ): ئەوی بەرەو چەپبرد.

(شَمِلَ وشُمِلَ- القَومُ شَمَلاً وشَمْلاً): بەر بای باکوور کەوتن.

(شَمَّلَ- الرَجُلُ): بەرەو لای چەپ ڕۆیشت.

(أَشْمَلَ- القَومُ): خۆیان دایە بەربای باکوور.

(-تِ الريحُ): با بەرەو باکور هەڵیکرد.

(اَلشَمْل) (مص): بای باکوور.

(اَلشَمَل (مص) (ج) أَشْمال): بای باکوور.

(اَلشَمال والشَمْأَل والشَمْأَلّ والشَميل والشَمُول والشَوْمَل و الشَيمَل (ج) شَمالات): بای

باکوور.
("هَبَّتِ الشَّمالُ"): بای باکوور هەڵیکرد.
(اَلشِمال (ج) شَمالات): بای باکوور.
(اَلشِـمال (مؤنثـة) (ج) اَشْـمَل وشَـمُل وشِمال): (بەوتنیێك) (وشَمائِل) ١-لای چەپ ٢-بەدووم.
(فلانٌ عندي بِالشُّمال): فیسار لەلام چەپە/ لای من پایەی نزمە.
("هُوَ عِندي باليَمين"): ئەو لەلای من پلەی باشەو بەرزە.
(اَلشِمال): بەدووم/ شووم.
(اَلشِـمال) (فـك): خاڵــی یەكتربڕی ئاسـۆ لەگەڵ هێڵی ناوەڕاستی ڕۆژ لەلای جەمسەری ئاسـمانیی باکوور کە بەرامبەر بە باشـووری سەر زەوییە.
(طَيرُ شـمالٍ): هەموو باڵندەیەك لای خەڵك بەدوومبێت.
(اَلشِمال): چەپ.
(اَلمَشْـمول) (مفع): گرتوویەتیــەوە (ئەوەی بای باکوور گرتبێتیەوە).
(لَيلَةٌ مَشمولَة): شەوێکی سارد.
٢-(شَـمَلَ- الشـاةَ. شَـمْلاً): توورەکـەی/ چارۆکەی بە گوانی مەڕەکەوە پێچاو بەست.
(-الأمرُ القَومَ شَمْلاً وشَمَلاً وشُمُولاً): کارەکە خوێشگەلی هەموو گرتەوە.
("شَـمَلَ وشَـمِلَ القَومُ خَيراً أو شَرّاً): فەرو چاکە یان بەدیی‌و خراپە هەموو خوێشگەلی گرتەوە.
(شَـمِلَ- ـَ. شَـمْلاً وشُـمُولاً): بە چارشـێو داپۆشی.
(شَـمَّلَ- ـُ. تَشـميلاً): لـە چارشـێو یـان چارۆکەوەی ئاڵاندو پێچایەوە.
(اَشْـمَلَ- الشاةَ): چارۆکەی گوانی بۆ مەڕەکە کردو تێوەی پێچا.
(-القَومَ خَيراً أو شرّاً): خێرو فەڕ یان بەدیی‌و خراپە خوێشگەلی گرتەوە.
(-الرَجُلُ): پیاوەکە خەنجەردار یان قەمەدار بوو.
(-ـُه): عەبایدایە یان سەربەرگیدایە.
(تَشَمَّلَ- بِالشَّملَةِ تَشَـمُّلاً): خۆی لە عەباوە پێچایەوە.
(إشْتَمَلَ بِالثَّوبِ): خۆی لەبەرگەوە پێچایەوەو خۆی پێ داپۆشی.
(-الأَمرُ عَلَيهِ): کارەکە ئەویشی گرتەوە.
(-على فُلان): خۆی کرد بە سوپەری فیسارو پاراستی.
(اَلشَـمْل) (ضـد): ١-(کۆی/ گـردی) هەموو شتێك.
("فَرَّقَ اللهُ شَـمْلَهُم"): خودا کـۆی تێکدان‌و پـەرش‌و بڵاویکردنـەوە ٢-بـڵاوی هەمـوو شتێك.
("جَمَــعَ اللهُ شَـمْلَهُم"): خـودا کاری بڵاوی

یەکخستەوەو یەکی پێگرتنەوە.

(اَلشَمَل (ج) أشمال): کۆش و باوەش.

(اَلشَمِل): کەسێکە کە خۆی لە عەباوە پێچابێتەوە.

(اَلشِمال): ١-توورەکەیەکە لە گوانی مەڕەوە دەپێچرێت ٢-نیشانەیەکە بە گوانی مەڕەوەیە ٣-سواڵە/ چەپکە گەنم یا جۆ کە دەیدروونەوە.

(شُمیلَة) (عامیة): چەپکۆڵەیەک.

(اَلشَمْلَةُ (ج) شَمَلات): بەرگێکی فراوانە کە لە خۆوە دەپێچرێت.

(أُمّ شَملَة): ١-دنیا/ جیهان ٢-مەی ٣-خۆر.

(اَلشِّملَة): شێوەی خۆ لەبەرکردن و خۆپێچانەوە.

("هُوَ حَسَنُ الشِملَة"): ئەو چاک پۆشتەو پەرداخە.

(اَلشَمْألَةُ (ج) شَمائِل): کۆلێتی ڕاوکەر (چونکە هەرچی بچێتە ناوی نابینرێت).

(اَلشَمُول): مەی بە تایبەتی ساردەکەی چونکە دەست بەسەر هۆشی مەیخۆرەکەدا دەگرێت و دەیبات.

(اَلمِشمَل): خەنجەر یان قەمە.

(اَلمِشمَل والمِشمَلَة والمِشمال): ١-پۆشاکێکی فراوانە لە خۆوە دەپێچرێت وەک عەباو جبەو لەو بابەتانە ٢-لێفە.

(اَلمَشمولَة): مەی وتوویانە ساردەکەی.

٢-(شَمَلَ- النَخلَةَ. شَمْلاً): فەریکە خورمای دارەکەی چنی.

(أشْمَلَ- النَخلَةَ): فەریکە خورماکەی چنی.

(اَلشَمْل والشِمل): هێشووی خورما. بە تایبەتی دەڵێن هێشوویەک خورمای کەم پێوەبێت.

(اَلشَمَل (ج) أشمال): کەمەبارانێک/ ڕشێنەباران یان کەمە فەریکە خورمایەک یان خەڵکێکی کەم و هیتری کەم.

("أصابَنا شَمَلٌ مِنَ المَطَرِ"): بەر ڕشێنە بارانێک کەوتین.

("ماعلى النَخلَةِ إلا شَمَلٌ"): کەمەکە خورمایەک بە دارەکەوە ماوە.

(اَلشِمْلُ): هێشووی خورما کە دەنکی کەمی پێوەبێت.

٤-(شَمِّلَ- الرَجُلُ): کابرا پەلەیکرد.

(إشْتَمَلَ): پەلەیکرد.

(-فِي الحاجَةِ): بازووی جێبەجێکردنی پێداویستیەکەی لێهەڵکرد چابووکانە بۆ ئەوە چوو/ پەلەی لە پێویستییەکە کرد.

(إنْشَمَلَ): خێرایکرد.

("إنْشَمَلَ فِي حاجَتِهِ"): بۆ پێداویستیەکەی و ئامانجەکەی خێرایکرد.

(ناقَةٌ شِمّال): مێحوشترێکی خێرا.

(ناقَةٌ شِمِلَّةٌ): خێرا.

٥-(اَلشِمال (ج) شَمائِل): سروشت.

(لَیس مِن شِمالي أن أعْمَلَ بِشِمالي): سروشتی

من ئەوە نییە بە دەستی چەپ کاربکەم/ من چەپلەر نیم.
(اَلشِمیلَة (ج) شَمائِل): سروشت.
(اَلشمُول): ١-بەرِەوشت/ رِەوشتجوان.
(مَشمولَة): خراپ.
("أخلاقٌ مَشمُولَة): رِەوشتی (ناپەسند/ ناشیرین).
٦-(شَمْلَلَ- الرَجُلُ): پەلەیکرد.
(جَمَلٌ أو ناقَةٌ شِمْلال وشِمليل): حوشترێك یان مێحوشترێکی چابوك/ خێرا.
٧-(شَمْلَلَ- النَخلَةَ): چی بەر بە دار خورماکەوە بوو چنی.
(اَلشُمْلُول (ج) شَماليل): کەمە فەریکە خورمایەك یان خەڵکێکی کەم یان رِشێنە بارانێك/ بارانێکی کەم تۆزە بارانێك.
("ماعلی النَخْلَة إلاّ شَماليلَ"): کەمە خورمایەك بە دار خورماکەوە ماوە.
(اَلشَماليل): تەرزی پەلو پۆی درەخت.
("ذَهَبوا شَماليلَ): بە جیاو بلاّو رِۆیشتن.
(ثَوبٌ شَماليلُ): بەرگێکی دادرِ دادرِ.
٨-(اَلشِملال): چەپ/ چەپەکی.
٩-(اِمْرأةٌ شَمْلَق): ئافرەتێکی بەدرِەفتار/ بەرەلاّ/ بەدرِەوشت.
شمن: (اَلشَمَنْدَر والشَوَنْدَر): چەوەندەر (ن) رِووەکێکە دەچێنرێت لە وڵاتانی دەریای ناوەرِاستو ئۆقیانووسی ئەتڵەسی دەروێنرێت لە باکوری ئەوروپا زۆر دەروێنرێت شەکرەکەی بەربەرەکانیی قامیشی شەکر دەکات لە بازاری گێتیدا. جۆری هەیە کە وەك ئالیك بە ئاژەڵ دەدرێت جۆرە سوورەکەیشی مرۆڤ دەیخوات.
شمە: (شَمْهَدَ- السِكّينَ): چەقۆکەی تیژکرد.
(-الحَديدَ): ئاسنەکەی تەنککرد.
(اَلشَمْهَد): شتی لە ئاسن دروستکراو.
شَما: (شَما- الرَّجُلُ شُمَوّاً): پایەی بەرزبووەوەو بالأیکرد.
(اَلشَما= الشَمْع): مێوی هەنگوین.
شن: ١-(شَنَّ-الماءَ على الشَّراب. شَنّاً)ئاوی بەسەر هەموو لایەکی شەربەتەکەدا کرد.
(شَنَّ وأَشَنَّ- الغارَةَ عَلَيهِم): لە هەموو لایەکەوە پەلاماریدانو هێرشی کردنە سەر.
(اَلشَنين): ١-دڵۆپەکردنی ئاو/ رِۆیشتنی ئاو بە دڵۆپە دڵۆپ ٢-هەموو شیرێك کە ئاوی تێبکرێت ٣-ماستاو.
(اَلشُنان): ١-ئاوی سارد ٢-هەور ئاو بپرژێنێت.
(ماءٌ شُنان): ئاوی پرژاو.
(اَلشُنانَة): تکەی ئاوی کونەە یان سەر درەخت.
٢-(شَنَّ وشَنِنَ وأَشَنَّ- تِ القُربَةُ شَنّاً): مەشکەکە کۆنو دراو بوو رِەقهەڵاتو گرژبوو.
(تَشَنَّ وتَشانَّ- الجِلدُ): پێستەکە وشکبووەوە/

چووەیەك/ کرژ بوو.
(-جِلْدُ الإنسانِ): پێستی مرۆڤەکە لەبەر پیریی سیس و چرچبوو.
(تَشَنَّ وتَشانَّ واشْتَنَّ- السقاءُ): کوندەکە کونبوو.
(اَلشَنّ (مص) (ج) شِنان وأشنان والشَنَّة): کوندەی بچووکی کۆن و دڕاو.
(قَوسٌ شَنَّة): کەوانێکی کۆن.
(اَلشَنُون) (ضد): ١-لاواز/ لەر ٢-قەڵەو ٣-برسی.
٣-(تَشانَّ-الشَيئان): دووشتەکەبەیەکدا چوون و یەکتریان خواردەوە.
٤-(اَلأُشنان): ڕووەکێکە ترش یان تاڵ دەستی پێدەشۆرێت.
٥-(اَلشَنْشَنَةُ): خشەخشی جلی تازە یان کاغەز.
(اَلشِنشِنَةُ (ج) شَناشِن): ١-ڕەوشت و سروشت ٢-نەریت ٣-پلەگۆشت/ پارچە گۆشت.
شنأ: ١-(شَنَأَ وشَنِئَ الرَجُلَ. شَنْأً وشِنْأً وشُنْأً وشَنْأَةً وشَنَآنَا وشَنْآنَا ومَشْنَأً ومَشْنَأَةً ومَشْنُؤَةً): ڕقی لە کابرا هەڵگرت و دوژمنایەتیەکی سەختی خراپکارانەی بەرامبەر کرد.
(شانِئٌ (ج) شُنَّاء (م) شانِئَة (ج) شَوانِئ): دوژمنێکی قینەکێشی سەرسەختی بەدڕەفتار.
(مَشْنُوءٌ): کەسێکە دوژمنایەتیەکی سەرسەخت و ڕق لێبوونی بەدڕەوشتانەی لەگەڵدا بکرێت.
(شَنِئ): بێزاروو چارەرەش گەرچی جوانیشبێت.
(تَشانَأَ- القَومُ): ڕقیان لە یەکبوو و ناحەزی یەکبوون و بەدڕەفتار بوون لەگەڵ یەکتری.
(اَلشَناءَة): دوژمنایەتیی و کینەکێشان و بەدڕەفتاریی.
(الشَّوانِئ): کۆی وشەی (الشانِئة).
(شَوانِئُ المال): ماڵێك و پارەیەك کە لە دانیدا درێخی نەکرێت وەکو لەبەرچاو ڕەشبێت و ببەخشرێت و لە کۆڵ خۆبکرێتەوە.
(اَلشَنْآن (م) شَنْآنَة وشَنْأى): ڕقن/ کینەکێش/ ڕقنەستوور/ ڕقاوی.
(رَجُلٌ شَنائِيَّة): پیاوێکی (کینەکێش/ ڕقنە) ڕقاوی.
(اَلِمشناء): ١-کەسێکە بێزراو/ خەڵك خۆشی نەوێت/ ڕەزا تاڵ ٢-کەسێکە بە کردەوەو ڕەفتارەکانی خەڵك ڕقی لێهەڵبگرێت.
(اَلمَشَنَأ): ١-بێرەزا/ دزێو/ ناشیرین (بۆ نێرو مێ و تاك و کۆ وا دەوترێت) ٢-ئەو کەسەی ڕقی لە خەڵك دەبێتەوە.
٢-(شَنِئَ- الشيءَ. شَنْأَةً): شتەکەی دەرکرد/ دەرپەڕاند.
(-حَقَّهُ وبِحَقِّهِ): دانی بە مافەکەیدا ناو دایەوە.

شــنب: ١-(شَــنِبَ- اليَــومُ شَــنَباً): ڕۆژەکە ساردبوو.
(يومٌ شانِب وشَنِب): ڕۆژێکی سارد.
(الشُنبَة): ساردبوون.
(شَــنِبَ- الرَجُلُ): دانەکانی ســپیو ســفتو جوانبوو.
(أَشْنَب وشــانِب وشَنَيب ومِشنَب): کەسێکی دان سپیو سفتو جوان.
(المَشانِب): دەمە بۆنخۆشەکان.
٢-(شَــنْبَثَ- الهَوی قَلْبَهُ): ئەڤین/ دڵداریو حەز لە دڵیەوە ئالاَ.
(الشَنْبَث والشَنابِث) (ح): ١-شێر ٢-ئەستوور یان سەختو گران.
شــنت: ١-(الشَــنَتَةُ) (عامية): جانتا، کە لە پێستەو کاغەزو شتیتری تێدەخەن.
٢-(شَنْتَرَ- ثَوبَهُ): بەرگەکەی دڕاند.
(الشُنْتُرَةُ (ج) شَناتِر): ١-پەنجە ٢-نێوان دوو پەنجە.
("لأُضَمَّنَّكَ ضَمَّ الشَناتِر")وەك چۆن پەنجەکان دەنوشتێنمەوە ئاوا دەتنوشتێنمەوە.
شنج: (شَنِجَ وأَشْنَجَ وتَشَنَّجَ وانشَنَجَ- الجِلدُ- شَنَجاً): پێستەکە لەسەرماندا یان لە گەرماندا کرژبوو/ چووەیەك هەڵقرچا.
(جِلدٌ شَنِج): پێستێکی کرژبوو و هەڵقرچاو.
(الرَجُلُ شَــنِجٌ وأَشــنَجُ): پیاوی پێست کرژ بوو.

(شَنَّجَ- هُ): کرژیکرد.
(الشَنَج) (ح): حوشتر.
(التَشَــنُّج) (طب): کرژبوونێك کە تووشــی دەمــار بێــت نەهێڵێــت ئەندامــەکان ڕەوان بجووڵێن.
(تَشَنُّج العَضلات): ماسولکە کرژو ڕەقبوون/ ماسولکە بەگیروەستان.
شنح: (شَنَّحَ- عَلَيهِ): حەشری پێکرد/ خراپی دەرباره کرد/ ڕسوایکردو جنێوی زۆری پێدا.
(الشَناح والشَناحي والشَــناحِيّ والشَناحِيَّة (م) شَناحِيَةُ لاغير): حوشتری لەشدرێژ.
شــنخ: ١-(شَــنَّخَ- النَخْــلَ): دارخورماکەی چقڵبڕ کرد.
(الشِناخ): لوتی شاخ.
٢-(الشِنْخاب (ج) شَناخيب): بۆپەیشاخ.
(الشُنْخُوب): ١-قەڵاندۆشکان ٢-گرێی بڕبڕاگەی پشت.
(الشُــنْخُوب والشُــنْخُوبَة (ج) شَــناخيب): بۆپەیشاخ/ لووتکەیشاخ.
شــند: (الشُــندُخ): ١-درێــژی زۆر پتــەوی تێکسمراو ٢-شێر ٣-خواردنێك/ نانێك کەسێك دەیــکات کــە خانوویەکــی کردبێــت یان لە گوزارێك/ سەفەرێك هاتبێتەوە بۆ ڕێزلێنان.
شــنر: (شَــنَّرَ- عَلَيــهِ): ئابڕوویــبردو گاڵتەپێکرد.
(الشَنار): ١-ئەنگیی و ئابڕووچوون ٢-ناشیرینترین

(سووکیو بەدناویی/ شوورەیی).

(اَلشِّنْرِ والشَّنِيرَة):١-بەدڕەوشت ٢-خراپەکارو نەنگ/ بەدناو بێئابڕوو.

شــنز: (اَلشُّــوْنِيز والشِّــيْنِيز (ن) = الحَبَّة السَوداء): ڕەشکە، ڕووەکێکی گیایی ساڵانەیە دیمەنی ڕێکوپێکە جوانە. هەیەتی بۆ تۆوەکەی دەچێنرێــت یــان بــۆ گوڵەکەی هەمیشــیەتی دەشــتییەو لە کێڵگەکانــدا دەڕوێت بەرەکەی ڕەشــە بهارڕێت بۆنێکی خۆشی لێدەردەچێت وەك بەهاراتیش بەکاردەهێنرێت.

شنص: (شَنَصَ وشَــنِصَ بِهِ شُنوصاً): خۆی پێدا هەڵواسیو لێینەبووە.

(فَــرَسٌ شَــناصٌ وشَــناصِيٌّ وشُــناصِيّ وشَناصِيَّة): چارەوێیەکی درێژی بەبەر.

شــنط: (اَلشَــنُط): گۆشــتێك کــە ڕاوکــەر ڕاوپەدەکاتو بۆ خۆی دەیبرژێنێت.

(اَلْمُشَنَّط): ١-گۆشتی برژاو.

(شَواءٌ مُشَنَّط): برژاوێك کە زۆر نەبرژابێت.

شنظ: (شِناظُ الجَبَلِ): سەری چیا/ شاخ.

(إمْــرَأَةٌ ذاتِ شِــناظ): ئافرەتێکی (قەڵەوی/ گۆشتنی) خرتو خۆڵ.

٢-(اَلشُــنْظُب): کەڵەگەتی شــۆخو شــەنگ/ لەشجوانو ڕێك.

٣-(شَنْظَرَ- بِهِم): جنێوی بە ناموسیاندا.

(اَلشِــنْظِير (ج) شَــناظِير والشِــنْظِيرَةُ والشُّنظُورَة):١-بەدڕەوشت/ بەدخوو ٢-تاوێرێك لە کێو بەربێتەوەو بکەوێتە خوارێ.

(شَناظِيرُ الجَبَلِ): لووتکەو ئەملاولای شاخ.

٤-(شَــنْظى- بِهِ): ئــەوەی بە گوێیــدادا کە حەزی پێنەکات.

(شُــنْظُوَةُ الجَبَلِ (ج) شَناظٍ):١-سەری شاخ/ چیا ٢-لای شاخەکە.

شــنع: (شَنَعَ- هُ. شَــنْعاً):١-بە دزێوی دانا ٢-جنێوی پێداو ئابڕوویبرد/ ڕسوایکرد.

(شَــنِعَ- بِهِ. شُنْعاً): قسەی ســووکی پێوت/ ڕسوایکرد.

(شَــنُعَ. شَناعَةً وشُــنْعاً وشَــنَعاً وشُنوعاً): ناشیرینبوو/ ڕسوابوو.

(شَنيع (ج) شُنُع وشَــنِع وأَشْنَع): ناشیرین/ نەنگ/ پیس/ ڕسوا.

(شَنَّعَ- الرَجُلَ): کابرای زۆر ڕسواو سووککرد.

(-عَلَيه الأَمرَ): کارەکەی لێناشیرینکرد.

(تَشَــنَّعَ- القَــومُ): خوێشــگەل کارەکەیــان گەندبوو بەوەی ناتەباو ڕا جیابوون.

(تَشَــنَّعَ- الرَجُــلُ): کابــرا نیــازی شــتی ناشیرینیکرد.

(-الثَوبُ): جلەکە کۆنبوو دڕا.

(إستَنشَــعَ- هُ): بە ناشــیرینی دانا، بە دزێوی هاتە بەرچاو.

(الشُــنْعَةُ والشَناعَةُ والشُــنوع): ناشیرینی/ زشتی/ پیسی.

(اَلْمُشَنَّع): ١-ناشیرین قاوو هەواڵی درۆ داخەر.

(اَلَمْشْنُوع): به ناشیرین ناوزراو.
٢-(شَنَّعَ- الرَجُلُ): خێرا تێپەڕی.
(شَنَّعَ وَاَشْنَعَ- البَعیرُ): حوشترەکە خۆی گوشی‌و تیژ ڕۆیشت.
(تَشَنَّعَ): لە ڕۆیشتندا خۆی‌و گوشی‌و چابوکانە ڕۆیشت.
(للأمرِ) خۆی بۆ کارەکە ئامادە کرد.
(-السِلاحَ): چەکی لە خۆیدا/ خۆی چەکدار کرد.
(-الغارَةَ): لە هەموو لایەکەوە پەلاماریدا.
(-الفَرَسَ): سواری ئەسپەکە بوو.
٣-(اَلشَنْعَفَةُ): درێژیی.
(اَلشَنْعُوف والشِنْعاف): ١-سەرشاخ‌و بۆپەی شاخ ٢-کێوی قووچ ٣-پیاوی درێژداهۆڵی بێکارەی شل‌و شێواو.
شنف: ١-(شَنَفَ- إلَیهِ. شَنْفاً): بە ڕقەوە تەماشایکرد یان لێی لووتەلا بوو بێزی لێکردەوە.
(شَنَّفَ- إلَیهِ): بە تیلەی چاو تەماشایکرد.
(اَلشانِف) (فا): لووتەلا.
("إنَّهُ لَشانَفٌ عَنا بِأنْفِهِ"): لێمان لوتەلایەو لووتی لێکردووینەتە ئاسمان.
٢-(شَنِفَ- فُلاناً ولِفُلانٍ شَنَفاً): حەزی لە چارەی فیسار نەکردو ڕقی لێبووەوە.
(اَلشَنِف): ڕقلێبوو/ بێزکەرەوە.
٣-(شَنِفَ- لَهُ شَنَفاً): لێیتێگەیشت‌و زانی.

(-بِهِ): پێیزانی/ هەستی پێکرد.
٤-(شَنَّفَ- الجارِیَةَ): گوارەی کردە گوێی کەنیزەکەکە/ گوارەی بۆ کرد.
(-الکَلامَ): قسەکەی ڕێکخست‌و رازاندەوە.
(اَشْنَفَ- الجارِیَةَ): گوارەی بۆ کەنیزەکەکە کرد.
(تَشَنَّفَ- تِ الجارِیَةُ): کەنیزەکەکە گوارەی پەیداکردو کردیە گوێی.
(اَلشَنْف (ج) شُنُوف وَاَشْناف): گوارە یان خشڵێکە بەسەرو گوێدا هەڵدەواسرێت.
شنق: ١-(شَنَقَ البَعیرَ شَنْقاً): حوشتر سوارەکە هەوساری حوشترەکەی توند ڕاکێشا وابوو سەری حوشترەکەی بەرزکردەوە.
(-القِرْبَةَ): دەمی مەشکەکەی هێنایەوەیەک‌و بەرزیکردەوەو بە هەردوو دەستی بەستی.
(-رَأسَ الدابَّةِ): سەری چوارپێکەی بە شوێنێکی بەرزەوە بە درەختێک یان سنگێکی بەرزەوە بەست.
(-الشيءَ): شتەکەی هەڵواسی.
(-الخَلِیَّةَ): دارێکی هەنگوینەوی خستە ناوەراستی کوورەی هەنگەکەوە.
(شَنَقَ وشَنِقَ. شَنْقاً وشَنَقاً): حەزی لێکرد/ دڵی تێچوو پێوەی بەند بوو.
(شَنَّقَ- الخَلِیَّةَ): دارێکی هەنگوینەوی کە هەنگوینەکەی لێکرابێتەوە خستیە ناوەڕاستی کوورەکەی هەنگەکەوە.

(أَشْـنَقَ- البَعيرَ والقربَةَ): حوشترسـوارەکە هەوساری حوشترەکەی توند ڕاکێشا حوشترەکە سـەری بەرزکـردەوەو دەمـی مەشـکەکەی هێنایەوەیەک و بەرزیکردەوەو بەستی.

(-البَعيرُ): حوشترەکە سەری بەرزکردەوە.

(-علـى فُلانٍ): دەمدرێژیی و دەسـتدرێژیی کردە سەر فیسار.

(-الشَّيءَ): شتەکەی هەڵواسی.

(-اليَدَ الى العُنُقِ): دەستی ئاڵاندە گەردن.

(أَلشَنْق): خنکاندن بە هەڵواسین. پەت کردنە ملـی تاوانبارو هەڵواسـینی تـا دەخنکێت و دەمرێت.

(أَلشَنَق): ١-پەت ٢-درێژیی سەر.

(أَلشِـناق (ج) شُـنُق وأَشْـنِقَة): ١-قایشـێک یـان پەتێـک دەمـی مەشـکەو کوندەکـەی پێدەبەسـترێت ٢-ژێی کەوان ٣-درێژیی سـەر ٤-هەموو پەتێک کە شـتێکی پێهەڵواسرابێت ٥-هەوسـاری حوشـتر ٦-پەتێـک دەسـت بە گەردنەوە هەڵواسێت.

(أَلقَلْبُ الشَـنِقِ (ج) أَشناق): دڵێک کە حەزی زۆر بێت بچێتە سەر هەموو شتێک.

(فَرَسٌ أَشْنَق (م) شَـنْقاء وشِنقاء): ئەسپ و ماین و حوشترێک کە سەریان درێژ بێت.

(أَلشَنيق=المَشْنوق): ١-خنکێنراو/ لەسێدارەدراو ٢-دارێک هەنگوینەکەی لێبکرێتەوەو بخرێتە ناوەڕاستی کوورەی هەنگەکەوە.

(المِشناق): ئاواتەخوازی هەموو شتێک.

(أَلمَشْنَقَة): ١-شوێنی خنکانـدن و لێهەڵواسینی تاوانباران ٢-ئامێری پێخنکاندن.

٢-(شَـنَّقَ- الشـيءَ): شـتەکەی لەتلەتکرد/ پارچەپارچەکرد.

(شَـانَقَ- ە مُشَـانَقَةً وشِـناقاً): سامانەکەی تێکەڵی هی ئەو کرد.

(أَشْنَقَ- الرَّجُلُ) (ضد): ١-خوێنباییدا ٢-خوێنبایی وەرگرت.

(-غَنَمَه إلى غَنَم زيدٍ): مەڕەکانی خۆی کردە ناو مەڕەکانی زەید.

(تَشانَقا): سـامانەکانیان ئاوێتەی هی یەکتر کرد.

(أَلشَنَق) = (الأَرش): خوێنبایی.

(أَلمُشَنَّق): پارچە پارچەکراو/ کوتکوتکراو.

٣-(أَلشَنَق): تایەکی بار یان جەواڵ/ توورەکەی گەورە.

(أَلشَنِيق): کەسێکە کە ڕەسەنی نەزانرێت یان خۆی بە نەتەوەیەکی ترەوە هەڵواسێت.

(أَلشِنيِّق): کەسێکە زۆر بە خۆیەوە بنازێت.

شنک: (أَلشَنْكَل (ج) شَـناكِل): ١-ئەڵقەرێزی پەنجەرە یان چنگاڵ کە پەنجەرەی لە دەرەوە یـان لە ناوەوە پـێ قایمدەکرێت ٢-قولاپ یان سـنگ کە بە دیواردا دادەکوترێت و جلی پێدا هەڵدەواسرێت (عامية فارسية).

شـنم: (شَـنَم- الجلْدَ شَـنْماً): پێستەکەی

ڕووشاند.
(اَلشُنُم): گوێبڕاوەکان.
(ماءٌ شَنِم): ئاوی سارد.
شنه: (شَنْهَقَ أو شَهْنَقَ- الحِمارُ): کەرەکە زەڕی. (عامیة وفصیحُها= نَهَقَ أو شَهَقَ): زەڕی.
شني: (اَلشانِيَة (ج) شَوانٍ): کۆمەڵە گەمییەکی شەڕە/ جەنگە کە بە تاکەتاکە بەدەگمەن بەکاردەهێنرێت.
شهب: (شَهِبَ وشَهُبَ شَهَباً): ڕەنگی خۆڵەمێشیبوو.
(شاهِب وأَشْهَب): ڕەنگخۆڵەمێشیی.
(شَهَبَ وشَهَّبَ- هُ. الحَرُّ): گەرما ڕەنگی ڕەشداگەڕاندو ڕەنگی گۆڕی.
(أَشْهَبَ- العامُ القَومَ): وشکەساڵو ساڵی بێبەرامەتی خوێشگەلی هەڵپرووکاندو بێچارەیکردن/ هیچی بە دەستەوە نەهێشتن.
(إِشْهَبَّ وإِشْهابَّ واشْتَهَبَ): ڕەنگی خۆڵەمێشیبوو.
(-الزَرْعُ): کشتەکە وشکو زەردبوو تۆزێك سەوزیی لەناویدا ما.
(اَلشَهْب) (مص): کێو کە بەفر بە لوتکەکەیەوە ببێت.
(اَلشَهَب والشُهْبَة): ڕەنگی سپی ڕەشتێکەڵ/ خۆڵەمێشیی.
(اَلشَهاب والشَهابَة): شیرێك کە لە سێ بەشی دوو بەشی ئاو بێت/ شیری زۆر ڕوون.
(اَلشِهاب (ج) شُهُب و شُهْبان وشِهْبان وأَشْهُب): ١-هەمموو ڕوناکیدەرێك کە بە سووتان شەوقبداتەوە ٢-هەسارە بە گشتی ٣-سەری نێزە (چونکە شەوقدەداتەوە) ٤-ئەستێرەی کشاو.
(فُلانٌ شِهابُ حَربٍ): فیسار وەك ئەستێرەی کشاوە لە شەڕداو ئاگرێکە بۆ خۆی ٥-(ا ع) مووشەك.
(اَلشُهُب): سێ شەوی مانگەشەوە شەوە ڕووناکەکانە لە شەوی سیازدەوەیە تا شەوی پازدە پێیاندەڵێن شەوانی سپی چونکە مانگ تیایاندا ڕووناکیی تەواو دەدات.
(اَلأَشْهَب) (ج): ١-شێر ٢-کاری سەختو گران.
(عامٌ أَشْهَب (ج) شُهْب): وشکەساڵو ساڵی بێبەرهەم.
(يَومٌ أَشْهَب): ڕۆژێکی تووشی بە بەفرو بای سارد.
(جَيشٌ أَشْهَب): سوپایەکی بەهێزی بێشومارو توندوتیژ.
(اَلشَهْباء): ١-مێی وشەی (اَلأَشْهَب) ٢-نازناوی شاری حەڵەبە.
(اَلأَشْهَب- مِنَ الكَتائِب): دەستەی گەورەو پرچەکی سوپا.
(سَنَةٌ شَهْباء): ساڵێکی وشکی بێباران و سەوزی یان ساڵێکە بەفری زۆر تێدا ببارێت.
(اَلأَشاهِب): بەرەی (مُنذِری لوخمی) لەبەر

جوانییان وا ناونراون.
شـهد: ١-(شَـهِدَ- المَجْلِسَ. شُـهوداً): لـه ئەنجومەنەکەدا بوو/ لەوێ ئامادە بوو.
(-الشـيءَ): ١-شـتەکەیدیو پێداروانـیو سەرنجی لێگرت.
(-الجُمُعَةَ): فریای جومعەکە کەوت.
(-اللهُ شَهادَةً): خودا پێیزانی یان وەریگرت.
(شـاهَدَ- ه مُشـاهَدَةً): ویقڵەمەیکـردو سەرنجیدایە.
(أشْهَدَ- ه): ئامادەیکرد.
(الشاهِد) (فك): ئەستێرە.
(صلاةُ الشاهِد): نوێژی ئێوارێ.
(الشـاهِدَةُ (ج) شاهِدات وشَـواهِد): زەوی/ زەمین/ بوم.
(الشَـهادَة): جیهانێـك كـه لەبەرچـاو بێت بەرامبەرەکـەی (عالَـمُ الغَیـب): جیهانـی نادیار.
(الشَهید والشِهید): ئەو کەسەی کە هیچی لێ وننابێتو بە هەموو شتێك دەزانێت.
(المَشْـهَد (ج) مَشـاهِد): ١-ئامادەگای خەڵك ٢-کۆمەڵگای خەڵك ٣-پەردەیەکی شانۆگەریی.
(المَشْـهود) (مضـع): ١-ڕۆژی هەینـی ٢-ڕۆژی زیندووبوونەوە/ ڕۆژی قیامەتو لێپرسینەوە.
٢-(شَهِدَ- علی کذا شُهوداً): شایەتیی ڕاستیی لەسەر ئەوەدا.
(شاهِدٌ (ج) شُهود وشُهَّد): شایەت/ گەواه.
(شَهِدَ- بِکَذا شَهادَةً): سوێندی بەوە خوارد.
(شَـهِدَ وشَـهُدَ- عِندَ الحاکِمِ لِفلانِ أو علی فلان شَهادَةً): لای دادوەر شایەتی بۆ فیسار دا یان شایەتی دژی فیسار دا.
(شاهِد (ج) شَهْد وشُهُود وأشْهاد): شایەت.
(أشْـهَدَ- فُلاناً علی کذا): فیسـاری بۆ ئەوە کرد بە شایەت.
(أُشْـهِدَ): شەهیدکرا بۆ ڕێی خوداو لە ڕێگەی خودادا کوژرا.
(تَشَهَّدَ): شەهیدبوونی خواست.
(-المُسْلِمُ): موسوڵمانەکە لە نوێژدا تەحیاتی خوێند کە دوو تەحیاتە.
(إسْتَشْهَدَ- هُ): داوای لێکرد شایەتی بۆ بدات.
(-بِهِ): ئەویکرد بە شایەتی.
(أُسْتُشهِدَ): شەهیدبوو.
(الشاهِد) (فا): ١-شایەت ٢-فریشتە ٣-زمان.
("مالَهُ رَواءٌ ولا شـاهِدٌ"): نە دیمەنی هەیەو نـە زمـان. ٢-الشـاهد: ئاخاوتنی کەسـێکە کە بڕوا بـە زمانە عەرەبیەکـەی بکرێت بۆ چەسپاندنی دەستورێکی ڕێزمانی عەرەبی.
(الشاهِدَةُ (ج) شاهِدات وشَواهِد): مێی وشەی (الشاهد).
(الشَّهادَة) (مص): ١-شایەتی/ هەواڵێکی بنەبڕ ٢-شـایەتیدان بۆ یەکێك یـان دژی یەکێك ٣-سـوێند ٤-شەهیدبوون لە پێناوی ڕێی خودادا ٥-بڕوانامەیەك کە پزیشـك بە یەکێکی بدات

بۆ نەخۆشی یان تەندروستی ئەو کەسە بڕوانامەیەکی ڕێکخراو کە بە شێوەیەکی تایبەتی دەکرێت لە لایەن میرییەوە یان قوتابخانەیەکەوە کە تیایدا قوتابیەکە دەرچووە سا قوتابیەکە هی سەرەتایی بێت یان ئامادەیی‌و یان هەر قۆناغێکی خوێندن بێت.

(الشَهید والشِهید): ١-دڵنیاو دەرچو لە بڕوانامەکەیدا ٢-شایەت - (ج)(شُهَداء (م) شَهیدَة): لە ڕێی خودادا کوژراو/ شەهید.

(اَلشَهادَة): لە ڕێی خودادا شەهیدبوون دەڵێن بۆیە وای پێوتراوە چونکە دەربارەی کارو ڕێی راستی خودا شایەتیداوە.

(اَلمَشهَد (ج) مَشاهِد): شوێنی شەهیدبوون.

(اَلمُشهَد): کوژراو لە پێناوی ڕێی خودادا/ شەهید.

٣-(اَلشُهْد والشَهْد (ج) شِهاد): هەنگوین بە مێومکەیەوە.

(اَلشُهْدَة والشَهْدَةُ): هەنگوینی پاڵاوتە.

اَلشاهِد- مِنَ الأُمور: کاری گورج.

شهر: ١-(شَهَرَ- هُ- بِکَذا): بەوە ناوی هێناو ناساندیو بلاویکردەوە.

(-السَیفَ): شمشێرەکەی لە کێلان هەڵکێشاو بەرزیکردەوە/ هەڵیبڕی.

(شَهَّرَ- هُ بِکَذا): بەوە ناویهێناو ناساندیو جاڕی لێدا.

(-فُلاناً): ناوی فیساری بە خراپە زڕاندو جاڕی لێداو بەدناویکرد.

(-السَّیفَ): شمشێرەکەی لە کێلان دەرهێناو هەڵیبڕی.

(اَشْهَرَ-الأَمرَ): کارەکەی دەرخستو ناودێریکرد.

(اِشْتَهَرَ- الأَمرُ): کارەکە ناویدەرکرد پێیزانرا.

(-الأَمرَ): کارەکەی بە خەڵک ناساندو ناوبانگیدایە.

(-بالفَضلِ): بە چاکەو پیاوەتی ناویدەرکردو بەناوبانگبوو.

(اَلشَهْر (مص) (ج) اَشْهُر وشُهور): ١-زانا ٢-مانگی یەکشەوە/ داسە مانگ ٣-مانگ (چونکە دەردەکەوێتو بەناوبانگە).

(اَلشُهرَة): ١-ناوزڕان/ بەخراپە ناودەرکردن ٢-کاردەرکەوتنو ڕوونبوونەوەی شت ٣-ئابڕووچوون.

(اَلشَهیر (م) شَهیرَة): ١-بەناوبانگ/ ناودەرکردوو لەناو خەڵکدا ٢-بڵندپایە/ خانەدان.

(اَلمَشهُور (م) مَشهورَة): بەناوبانگ ناودەرکردوو/ ناودێر.

٢-(شاهَرَ- هُ. شِهاراً و مُشاهَرَةً): بە مانگ بەکرێیگرت.

(اَشْهَرَ): مانگێك بە سەریدا تێپەری.

("اَشْهَرنا في هذا المَکانِ"): مانگێکمان لێرە بەسەربرد.

(-تِ المَـرأةُ):ژنه ئاوسـەکە کەوتـە مانگی خۆیەوە.

(الشَهْر (ج) أشْهُر وشُهُور):مانگێك.

(الشُـهُور الشمسـية):مانگـە خۆرییەکان/ هەتاوییەکان.

(کانون الثاني)یەکـەم مانگ ٣١ رۆژە/ چلە شۆر. دەکەوێتە زستانەوە لە (١-٢٠) بەفرانبار ٢١-٣١ رێبەنـدان

(شـباط) مانگی دووەمە مانگی ڕەشەمێ یان ٢٨ رۆژ یان ٢٩رۆژ دەبێت.

٣-(مارت/ مارس/ ئازار) خاکەلێو/ نەورۆز (سەرەتای بەهار ٣١ رۆژە).

٤-(نیسـان): گـولان/ شەسـتەباران/ هەرمێپشکوان. مانگی چوارەمە (٣٠) رۆژە.

(مایس): بەختەبـاران/ جـۆزەردان مانگی پێنجەمە ٣١ رۆژە.

(حزیران):بارانبڕان/ پووشـپەر/ خەرمانان ٣٠ رۆژە مانگی شەشەمە.

(تمـوز):میوەگەنـان مانگـی حەوتەمە ٣١ ڕۆژە.

(آب):گەلاوێژ مانگی هەشتەمە ٣١ رۆژە.

(أیلول):ڕەزبەر. مانگی نۆهەمە ٣٠ رۆژە.

(تشـرین الاول/ اکتوبـر): گەلارێـزان/ خەزەلوەر مانگی دەهەمە ٣١ رۆژە.

(تشرین الثاني)سەرماوەز مانگی یازدەهەمە ٣٠ رۆژە.

(کانـون الاول):٣١ رۆژە بەفرانبـار مانگـی دوازدەهەمی زایینە.

(الأشْـهُرُ الحُرُم عنـد العـرب أربَعَة):ئەو مانگانەی کـە تیایدا لای عەرەب شـەڕکردن قەدەغـە بـوو/ حەرامبوو چوار بـون: (ذو القعِدَ وذو الحِجَّة ومُحَرَّم ورَجَب).

شهق: (شَهَقَ وشَهِقَ- الحِمارُ. شَهيقاً وتَشْهاقاً): کەرەکە زەڕی.

(-الرَجُلُ شَهيقاً وتَشهاقاً وشُهاقاً)دڵی قوڵپی گریانیداو هەنسکی هەڵدا.

(-الجَبَلُ و غَيرُهُ شُـهوقاً):چیاکە یان شتیتر زۆر بڵندو قووچبوو.

(شاهِق):زۆر بەرزی گەردنکەش.

(شَـهِقَ- الرَجُلُ):کابرا هەناسـەی هەڵکێشا هەناسەکە دەنگی پێوە بوو وەك چۆن یەکێك بە سەرسـامییەوە هەناسـەی نا بە دڵیی بۆ شتێك هەڵکێشێت.

("شَـهِقَت عَيني عَلَيـهِ"):چاوم لەسـەری ئەبڵەقبوو.

(تَشَـهَّقَ- عَلَيهِ):چـاوی زۆر تێبڕی بۆ ئەوە چاك کاری تێبکاتو بە چاویەوە بکات.

(ذو شاهِق):زۆر توورە/ قوشقیو ئاگراوی.

(ألشَـهْقَة):١-هەنسـکهەڵدانێك ٢-زەڕینێـك ٣-هاوارێکی فریاکەوتن.

("شَـهِقَ فُـلانٌ شَـهقَةَ المَـوت"): فیسـار هەناسـەیەکی وای هەڵکێشـا وەك هـی

سەرەمەرگ.

(اَلشَهْقَةُ (عند العامة) (طب): کۆکەڕەشە.

(اَلتَشْهاق) (مص): بینگرتن.

(ضَحِكَ تِشْـهاقٌ): بینی بـە پێکەنینەکەوە گرت.

ملحق:

شهق: (اَلشُّهاق والشّـاهوق= الشَهْقَةُ= السُعالُ الدّيكي): کۆکەڕەشە.

شهل: (شَهِلَ واشْـهَلّ شَهْلاً واشْهِلالاً): چاوی کاڵ بوو.

(اَلشْـهَل (م) شَهْلاء (ج) شُهْل): چاوکاڵ/ چاو مەیلەو شین.

(عَيْنٌ شَهْلاء): چاوی کاڵ.

(شَـهَّلَ- ثَوْبَهُ): کراسـەکەی کورتکـرد یان کەمێك هەڵیبڕیو کورتبوو یان بەرزبووەوە.

(فشَهَّلَ): کورتبوو (عامية).

(شَـهَّلَ في عَمَلِـهِ فَتَشَـهَّلَ): بەشـی زۆری کارەکەی تەواو کرد بەوە کارەکەی هاتە کزی یان خێرایکرد (عامية).

(شـاهَلَ- هُ مُشـاهَلَةً): تەرزەشـکێنی یەکتریانکردو شەڕە جنێویانکرد.

(تَشَهَّلَ): ئاوی ڕووی تکا/ ئابڕووی تکا.

(اَلشَهَل والشُهْلَة): چاوکاڵیی.

(اَلشَهْلَة): پیر.

(اَلشَهْلاء): پێداویستی.

("قَضَيتُ مِن فلان شَهْلاني"): پێداویستییەکەم لە فیسار جێبەجێکرد.

شهم: ١-(شَهَمَ- الفَرَسَ شَـهماً وشُهُوماً): لە ئەسپەکەی خوڕیو تیژیکرد.

(-الرَجُلَ): پیاوەکەی تۆقاند.

(اَلمَشهُوم): تۆقیو.

٢-(شَـهُمَ. شَـهامَةً وشُـهومَةً): دڵوریا بوو/ مەرد بوو ٢-سـەردارێکی قسەڕۆیشتوو بوو ٣-زیرەك و شیار بوو.

(اَلشَهْم (ج) شِـهام):١-دڵوریاو زیرەك ٢-مەرد ٣-جوامێـر ٤-بەفریـا. گەورەو سـەردارێکی دەستو قسەڕۆیشتوو.

(اَلشَهْم (ج) شُهُوم): ئەسپی چابوك و تیژڕەوو قایم.

(اَلمَشهوم): دڵوریاو زیرەك.

٣-(الشيهَم (ج) شَياهِم) (ح): نێرە ژیشك.

(اَلشَيْهَمَة): پیر.

شهن: (اَلشاهِين (ج) شَواهين وشَياهين) (ح): ١-شەهێن (باڵندەیەکە وەك هەڵۆ باڵدرێژ) ٢-شایەن یان داری ترازوو (فارسية).

شها: ١-(شَها وشَـهِيَ يَشهى واشْتَهى- الشَيءَ. شَهْوَةً): دڵی زۆر چووە سەر ئەو شتەو حەزی لێکردو بۆی بە پەرۆشبوو.

(شَهُوَ الطَعامُ): خواردنەکە زۆر خۆشبوو.

(شَهَّى- الرَجُلَ): وای لە پیاوەکە کرد حەزی بجووڵێت.

(-عليه كذا): تامیتامی ئەوەی دا/ پێشنیاری

ئەومیکرد.

(هذا الشـــيءُ يُشَهِّي الطَّعامَ"): ئەم شتە چێژ بۆ خواردنەکە دەجوولێنێت.

(أشهى- هُ): حەزی جوولاندو لای خۆشکرد.

(تَشَهَّى- الشيءَ): حەزی لە شتەکە کردو دڵی چووە سەری.

(-عليه كذا): پێشـنیاری ئەو شتەی جار لە دوایجار بۆ کرد.

(اَلشَـهْوَة (مـص) (ج) شَـهَوات وشُـهىً): ١-حەزلێکردن/ کامبۆکردن/ تـام ٢-دڵچوونە سـەر خواردن/ دەروون بۆ شتێك ببزوێت کە پێیخۆشبێتو چێژی لێوەرگرێت.

(- طب): خواردن پێخۆشبوون و حەزلێکردنیو دڵبردنی.

(اَلشَهّاء): ١-مرۆڤی بە ئاڵۆش ٢-چڵێس.

(اَلشَّهِي): خواردنی خۆشو بەچێژ ٢-کەسێکە حەزی سێکسی زۆر بێت.

(اَلشَــهِيّ ماالمُشْـتَهي): چێـژدار/ خـۆش/ خوازراو/ حەزلێکراو.

("شَيءٌ شَهِيّ"): شتێکی خۆش.

(اَلشَهْوان (م) شَهْوى (ج) شَهاوى والشَهْوانِي): حەشـەری/ بە ئاڵـۆش/ خاوەن ئـارەزووی جوتبوونی زۆر/ رەگەزخواز.

(اَلشاهِيَة=اَلشَــهْوَة): ١-حەز رەگەزیی/ حەزی سێکس ٢-حەزێکی زۆری دەروون بۆ ئەو شتەی دڵ بۆیدەچێت ٣-خواردن لەلاخۆشبوون.

٢-(شاهَى- هُ): لەو چوو/ وەك ئەو بوو.

٣-(أشهى- هُ): بە چاویەوە کرد.

(شاهِي البَصَر): تیژیی چاو.

ملحق:

(شهو) (اَلشَهيَّة): دڵبردنی خواردن.

(اَلشَّهوَة لِلطَّعام): حەز لە خوارد کردن.

شـاب: ١-(شـابَ- الشيءَ شَـوْباً وشِـياباً): شتەکەی ئاوێتە کرد/ تێکەڵکرد.

(إنشـابَ واشْـتابَ. إنشِـياباً وإشـتياباً): تێکەڵبوو.

(اَلشَـوْب) (مـص): ئـەوەی تێکەڵـی هیتر دەکەیت.

(اَلشَوْبَة): جارێك تێکەڵکردن.

(اَلشِياب) (مص): تێکەڵکردن.

(اَلمَشوب والمَشيب): تێکەڵە.

(اَلمُشاوِب (ج) مَشَاوِب): بەرگی بوتڵ.

٢-(شابَ- الرَجُلَ. شَـوْباً وشياباً): ناپاکییو دەغەڵیی لەگەڵ پیاوەکەدا کرد/ چاوبەسـتی لێکردو لەخشتەیبرد.

(اَلشَوبَة): چاوبەسـتلێکردن/ فێڵلێکردن/ لە خشتەبردن.

(اَلشـائِبَة): مێـی وشـەی (اَلشـائِب) (ج) (اَلشَّـوائِب): ١-خەوش/ لەکـە/ کەموکوریی ٢-نەنگییو شەرمەزاریی ٣-لێقەومانی گەورەو سەخت.

٣-(شـابَ- عَنهُ وشَوَّبَ عَنهُ. شَـوْباً وشِياباً

وتَشــوِيباً): بەرگــری لێکــرد بــەڵام تەواو تێهەڵنەچوو.

٤-(شَوَّبَ- فلانٌ): گەرما بردی.

(مُشَــوَّب (م) مُشَــوَّبَة): گەرمــا بــردوو (عامية).

(اَلشَوْب): گەرما (عامية سريانية).

٥-(اَلشَوْب): ١-گونکە هەویرێك ٢-هەنگوین.

(لَيْلَةُ الشَيْباء): دواشەوی مانگ.

شوح: (شَــوَّحَ- الشيءَ): پێی لە شتەکە نەنا/ حاشای لێکرد/ دانی بە شتەکەدا نەنا.

(اَلشَوْحَة) (ح): کۆلارە.

٢-(الشَوحَطُ واحِدَتُهُ الشَوْحَطة): درەختێکی هەمیشە سەوزە جۆرە درەختێکی کاژە.

شوذ: ١-(شَوَّذَ- تِ الشَمسُ): خۆرەکە داکەوت/ بەرەو ئاوابوون ڕۆیشت.

(-السَّحابُ الشَمسَ): هەور خۆرەکەی داپۆشی/ بەری خۆرەکەیگرت.

(-هُ): (مێزەری/ سەروبەستی) نایە سەر ئەو.

(تَشَوَّذَ واشْتاذَ): مێزەری لەسەرنا.

(اَلمِشْــوَذ والمشــواذ (ج) مَشــاوِذ ومَشاوِيذ): مێزەر.

٢-(اَلأشاوذ): بەدیهاتوو.

(اَلمِشوَذ والمِشواذ (ج) مَشاوِذ ومَشاويذ):١-شا ٢-گەورە/ سەروەر.

شــار: ١-(شَــارَ- الدابَّةَ. شَــوْراً وشِــواراً): ١-وڵاخەکــەی ڕامکــرد ٢-ســواری وڵاخەکــە بــوو تا تاقیبکاتەوە ٣-ســواریبوو تا پیشــانی کڕیارەکەیبدات.

(شَــوَّرَ-الدابَّةَ): ١-وڵاخەکــەی ڕام کــرد ٢-بۆ تاقیکردنەوە سواریبوو ٣-پیشانی کڕیارەکەیدا.

(إستشار- لَبِسَ لَباساً حسناً): جلێکی جوانی لەبەر کرد.

(اَشارَة والشُورَة والشُــوَار والشِوار والشِيار): جوانیی‌و شۆخ‌و شەنگیی ٢-سەرو شێوەو ڕووی ڕێك‌و پێك ٣-پۆشــاك‌و ڕازاندنــەوەی خۆ ٤-کەلوپەلی کۆك‌و ڕێکوپێکی ناوماڵ ٥-دیمەن‌و چاو ئەنداز.

(اَلشَوار= الشُوار): هێمنی‌و خۆشیی.

(رِيحٌ شَوار): بایەکی هێمنی خۆش.

(اَلشَوْرَة= الشــارة):١-نیشانە ٢-بڕینی شانەی هەنگ‌و دەرهێنانی هەنگوینەکەی.

(اَلشَــيِّر (ج) شُورَاء): جوانییەکی بێخەوش‌و تەواو.

(اَلمَشُور) (مفع): جوانکراوو ڕازێنراوە.

(اَلمِشوار (ج) مَشاوير):١-هەواڵزانین/ زانینی شــت بەبێ بینین ٢-دیمەن بینین ٣-مەیدانی وڵاخفرۆشتن‌و پیشاندان.

٢-(شــارَ- العَسَــلَ. شَــوْراً وشِــياراً وشَيارَةً ومَشاراً ومَشارَةً): هەنگوینەکەی لە کوورەکە دەرهێناو کۆیکردەوە.

(اَلعَسَلُ المَشُور): هەنگوینی دەرهاتوو.

(أشــارَ- العَسَــلَ): هەنگوینەکــەی دەرهێناو

کۆکردەوە.
(-فُلاناً عَسَلاً): یاریدەی کابرایدا بۆ برِینی کوورەی هەنگەکەو دەرهێنانی هەنگوینەکەو کۆکردنەوەی.
(إشـتارَ العَسَلَ. إشـتیاراً): هەنگوینەکەی دەرهێناو کۆکردەوە.
(إسْتَشارَ- العَسَلَ): هەگوینەکەی کۆکردەوە.
(اَلشَـوْر) (مـص): هەنگوینـی دەرهاتوو و کۆکراوە.
(اَلشُورَة): کووره هەنگ.
(اَلمَشار): کووره هەنگ. شانەهەنگوین.
(اَلمِشْوَر (ج) مَشـاوِر): ئەوەی هەنگوینەکەی پێ دەردەهێنرێتو کۆدەکرێتەوە.
(اَلمِشوار (ج) مَشاوِیر): ئەوەی هەنگوینی پێ دەردەهێنرێتو کۆدەکرێتەوە.
(اَلمِشوار (ج) مَشاوِیر): ئەوەی هەنگوینی پێ دەردەهێنرێتو کۆدەکرێتەوە.
(اَلمِشوارة): شـوێنی هەنگوین دروستکردن لە لایەن هەنگەوە/ شانەی هەنگوین.
٣-(-شارَ-تِ الإبِلُ. شَوْراً وشِواراً): حوشترەکە بە خۆیدا هاتو قەڵەوو جوانبوو.
(إشتارَ- تِ الإبِلُ): حوشترەکە کەمێك قەڵەو بوو.
(إسْتَشـارَ- تِ الإبِلُ): حوشـترەکە بە خۆیدا هاتو جوانو قەڵەو بوو.
(اَلشِیار): قەڵەوو جوان.
("خَیلٌ شیار"): ئەسپی قەڵەوو جوان.
(اَلمِشـوار): قەڵـەوو جوانبـوون/ بەخۆیـدا هاتن.
("اَخَذَتِ الخَیلُ مِشوارها"): ئەسپەکە قەڵەوو جوانبوو/ بەخۆیدا هات.
٤-(شَوَّرَ- إلیهِ): ئاماژەی بۆ کرد.
(أشـارَ إلَیهِ وأشـارَ بیَدِهِ): ئاماژەی بۆ کردو دەستی بۆ راکێشا.
(أشارَ- بِهِ): ناساندی.
(عَلَیـهِ): ئامۆژگاریکـردو رِانومایکـرد/ فەرمانیداو رێی راستی پیشاندا.
(شاوَرَ- هُ في الأمرِ): راوێژی پێکرد.
(تَشاوَرَ واشْـتَوَرَ- القَوْمُ): تەگبیرو راوێژیان بەیەکتریکرد.
(إسْتَشارَ- الأمرُ): کارەکە روونو ئاشکرابوو.
(-هُ): راوێژی پێکرد.
(الإشارَة) (ع. ح): نیشانەو دروشم.
(شاراتُ الرَّنك): نیشانەی نگینیی زوو لەسەر قەڵغانە بچووکەکان یان لەسەر دیواری کۆشکی ماڵە گەورەکان وێنەی دەکێشرا.
(اَلشَـوْر في اصطـلاح العامـة): راوێـژ/ تەگبیرکردن.
("شارَ عَلیهِ أن یَفعَلَ کذا"): ئاماژەو تەگبیری بۆ کرد کە ئاوا بکات.
(اَلشُوری= التَّشاور): راوێژو تەگبیر.
("تَـرَكَ عُمَرُ الخلافَةَ شـوری"): حەزرەتی

عومەر جێنشینی کرد بە ڕاوێژ.
(مَجلِسُ الشـورى): ئەنجومەنــی ڕاوێــژو تەگبــیری کاروبــاری وڵات، یــان بیســتنو وەرگرتنی سکاڵای هاووڵاتیان، بە پێی نەریتو دەستووری باوو پەیرەوکراو.
(اَلشَیِّر (ج) شُوَراء المُشـاوِر): ١-ڕاوێژپێکراو تەگبیرپێکراو ٢-وەزیر.
(اَلمَشُورَةو المَشْوَرَة (ج) مَشْوَرات): ١-ڕاوێژکارییو تەگبیر ٢-ئامۆژگارییو ڕێنوێدانان.
(اَلمُشــیر) (فا) (في اصطلاح أرباب السیاسة): ڕاوێژکاری تایبەت کە لە سەروو وەزیرەوەیە.
(اَلمُشیرِیَّة): ڕاوێژکاریی تایبەتی.
(اَلمُشیرَة): پەنجەی شایەتمان.
٥-(شَوَّرَ- بِهِ): تەریقیکردەوە/ شەرمەزاریکرد.
(تَشَوَّرَ): شەرمەزار بوو/ تەریقبووەوە.
(اَلشَـوْرَة): شــەرمەزاربوون/ تەریقبوونەوە شەرمکردن.
٦-(شَــوَّرَ- النارَ وبِالنارِ): گــڕی بە ئاگرەکە سەند/ کڵپەی بە ئاگرەکە سەند.
(اَشارَ النارَ وبِالنارِ): گڕی بە ئاگرەکە سەند.
أشْــوَرَ- النــارَ وبِالنــارِ إشـواراً: ئاگرەکەی خۆشکردو کڵپەو گڕی پێسەند.
٧-(اَلشُــوار) (عند العامة): لێواری شوێنێکی بەرز کە لێوەی داپەڕیتە خوارێ وەك پشتەبان کە لێوەی بێیتە خوارێ.
(اَلشُــورَة) (عند العامة): ١-ڕیزە درەختێك/ ڕیزێــك درەخت ٢-پارچە زەوییەکی تەســکی درێژ.
(اَلمَشارَة (ج) مَشاوِر ومَشائِر): پەڵە زەوییەك کە بە کشتەکرێت.
(اَلمِشــوار (ج) مَشــاوِیر): ١-ژێکەوانی هەلاج ٢-پیاســەو گەڕانێك (عامیة) بــە پێ یان بە سواریی.
٨-(اَلشَــوْرَبَة) (ط) (فارسیة): شۆربا کە بە برنج یان نیسك یان سەوزیو گۆشت دەکرێتو لێدەنرێت یان بە ڕۆن لێدەنرێت.
ملحق:
شور: (الإستِشارَة): ڕاوێژپێکردنو ڕاخواستن بۆ هەر کارێك بێت.
(طلــبُ رَأيِ مُحــامٍ في قَضيَّــةٍ قانونیــة): وەرگرتنــی ڕای پارێزەرێك بۆ کێشــەیەك لە ڕووی یاساوەو تەگبیرو ڕاوێژپێکردنی.
(طلب رأي طبیب في حالةٍ صِحیَّة): وەرگرتنی ڕای پزیشــکێك بۆ بارێکی تەن ناتەندروستی.
(رَأيُ المُحامي أَو الطبیب في القَضیَةِ القانونیة أو الحالــةِ الصحیــة): ڕای پارێزەرەکــە یان پزیشــکەکە دەربارەی کێشە یاســاییەکە یان بارە نا تەندروستییەکە.
(الإستِشــارات في النِظــام الدیمقراطــي): ڕاوێژکــردن لە ڕژێمــی دیموکراتیدا ئەوەیە گفتوگــۆو ڕاوێــژ بکرێت لە نێوان ســەرۆکی وڵاتو نوێنەرەکانی میللەت بۆ دانانی میرێتیو

دیاریکردنی شوێنی وەزیرەکان و ناونانیان.
(المُسْتَشار): ١-ڕاوێژپێکراو ٢-پلەیەکە لە دادوەریدا.
("المُستَشار في محكمة الإستِئناف"): ڕاوێژپێکراو لە دادگای تێهەڵچوونەوەدا (المستشار) ٣-شارەزاو کارزان کە لە کاروباری هونەری یان ڕامیاریی یان بەڕێوەبردندا ڕاوێژی پێدەکەن ٤-نازناوی سەرۆکی (کاربەدەستان/ میری/ حکومەت) لە کۆماری ئەڵمانیای یەکگرتوودا.

شوز: (شیزَ- بِهِ. شَوْزاً): بۆی گرفتارو شپرزە بوو.
(الأشْوَز): لووتبەرز/ بەدەعیەو فیز/ ترزل.
شاس: ١-(شاسَ وشَوِسَ. شَوَساً): ١-بە لووتبەرزییەوە یان ڕقەوە بە تیلە خیسەی لێکرد ٢-پێڵووی هێنایەوەو یەك و چاوی بچووککردەوەو تەماشایکرد.
(تَشاوَسَ. تَشاوُساً): ١-بە فیزەوە یان قینەوە بە تیلە خیسەی لێکرد ٢-پێڵوو چاوی بۆ تەماشاکردن هێنایەوەیەك و چاوی بچووککردەوە ٣-مەردیی و بێباکیی نواند.
(الأشْوَس): ١-جەربەزە لە جەنگدا ٢-سەربەرزو بەفیز.
(الشوْس): زۆر درێژ.
٢-(شاسَ وشَوِسَ. شَوَساً): لە (شەڕ/ جەنگ)دا بێباك و جەربەزە بوو.

(أشْوَس (م) شَوْساء (ج) شُوْس): بێباك و جەربەزە.
("رُمِيَ فُلانٌ بِخُطوب شُوْسٍ"): فیسار بەرامبەر گرفتاریی قایم و سەختبوو.
(تَشاوَسَ تَشاوُساً): بێباك و جەربەزە بوو/ جەربەزەییکرد.
شوش: (١-شَوَّشَ- الأمرَ): ١-کارەکەی (تێکدا/ ئاڵۆزکرد) ٢-کارەکەی ژاکاند/ چەواشەکرد.
(تَشَوَّش- عليهِ الأمْرُ): کارەکەی لێ چەواشە بوو/ لێشێوا.
(تشاوش- القَومُ): خوێشکەل بەیەکداچوون/ تێکەڵی یەکبوون و شپرزەبوون.
(الشَواش): ١-شڵەژان و جیایی و شپرزەیی ٢-تێکەڵوپێکەڵبوون.
(عبارَةٌ مُشَوَّشَة): دەربڕینێکی ناڕێکی ناتەواوی نارەوان/ لە واتاو داڕشتندا ناتەواو.
٢-(الشّاش): ١-شاش/ مەندیلێك و چنراوێکی تەنکی لۆکەیە ٢-سەرپێچێکی ئاوریشمین (عبرانية).
(الشَّاشَةُ البَيضاء): پەردەی سپی سینەماکە وێنەکانی لەسەر دەردەکەوێت.
(الشَّاشِيَّة): فێستی سوور کە ڕیشوویەکی بچووکی پێوەیە سەربازە مەغریبییەکان لە سەریدەکەن.
(الشاويش(ا ع) (فارسية): چاوەش.
شاص: (شاصَ. شَوصاً وشَوَصاً): هەڵچوو/

خرۆشا.
(-الجَنينُ): کۆرپەلەکە لە سکی دایکیدا کەوتە پەلەقاژێو جوولە جوول.
(-بِـهِ العِـرقُ): دەمـاری لەشـی کـرژو شپرزەبوو.
(-فُلانٌ بِفُلانٍ): فیسار بە هۆی فیسار کەسەوە تووشی خراپەو شپرزەییبوو.
(-هُ شَوْصاً): جێی پێلێژکرد.
(شَوِصَ-ت عَينُهُ. شَوَصاً): پێڵوی چاوی زۆر فری.
(أشْوَص): پێڵوی چاو فریو.
(عَينٌ شَوصاء (ج) شُـوْص): چاوێکی پێڵوو فریو.
(الشَوْصَةُ): دەمارکرژبوون‌و بەیەکداچوون.
(الشِياص): شێتگیریی/ درسروشتیی.
٢-(شـاصَ- الرَجُل. شَوصاً وشَوَصاً): ئازاری دانی یان ژانە سك گینگڵی پێدا.
(-هُ. شَوصاً): ١-بەدەست شێلای ٢-شتی.
(-فاهُ بالسِواك): بە سیواك دەمی پاككردەوە.
(شَوَّصَ وأشاصَ- الرَجُلُ. تَشْوِيصاً وإشاصَةً): سیواکی بە دانیدا هێنا.
(شَـوْصُ السِواك): بە سـیواك پاككردنەوەی دەمو دان.
(الشَـوْصَةُ) (طب): ئازاری باكردنی سك كە پیایدا دێت‌و دەچێت.
٣-(شَـوِصَ-ت عَينُـهُ شَـوَصاً): چـاوی وا دەرپـەڕی پێڵووەکانی نەدەنیشـتە سـەری‌و لێکنەدەدران.
(الشَوْصَةُ) (طب): لوویەك كە لە سووڕێنچك دەردێت.
شاط: ١-(شاطَ بِهِ الغَضَبُ. شَوْطاً): وا تووڕە بوو ئاگریگرت.
(شـاطَ وشَوْشَـطَ- الطَعـامُ. شَـوِيطاً): خواردنەکە بە بنی مەنجەڵەکە جزاو سـووتا بـە هـۆی گـڕی زۆری ئاگرەکەوە یـان زۆر مانەوەی لە مەنجەڵەکەدا.
(شائِط ومُشَوْشِـط) (عامية): بنکڕی پێدا سووتاو.
(شَوَّطَ- القِدرَ): مەنجەڵەکەی هێنایە کوڵ.
(-اللَّحمَ): گۆشتەکەی پێگەیاند.
(-الصَقيـعُ النَباتَ): سـەرماکە ڕووەکەکەی برد/ سووتاندی.
٢-(شَوَّطَ): گوزارەکەی درێژەیکێشا.
(تَشَـوَّطَ- الفَرَسَ): چارەوێکـەی وا ڕاونا تا شەکەتبوو.
(الشَوْط (ج) أشْواط): ١-قۆناغ ٢-ئامانج/ نیاز ٣-یەکسەڵەف ڕۆیشـتن‌و غاردان تا بە ئامانـج بگەیت.
("جرى الفَرَسُ شَوْطاً"): ئەسپەکە قۆناغێکی بڕی/ کایەیەك/ خولێکی بڕی.
شاظ: ١-(شَظَ- بِفُلانٍ شَوظاً): جنێوو قسەی ناشیرینی پێووت.

(تَشـاوَظَ- القَومُ): جنێوو قسەی ناشیرینیان بەیەکداو بەیەکووت.

(اَلشُواظ والشِواظ): ١-شیرەشیر ٢-شەرەجنێو.

٢-(شاظَ- بِهِ الغَضَبُ شَوْظاً): ئاگری تووڕەیی گرتی.

(اَلشُـواظ والشِـواظ): ١-گـڕی بێدووکەڵ ٢-تینی گەرمیی ئاگرو گەرمیی خۆرەتاو ٣-تینی تینوێتیی.

شوع: (شَوِعَ. يَشْـوَعَ الرأسُ. شَوَعاً): تووکی سەرەکە بژ بووەوەو بۆز بوو.

(-الفَرَسُ): لایەکی ڕووی ئەسپەکە سپیبوو.

(اَشْـوَع (م) شَـوعاء (ج) شُـوْع): چارەوێ لایەکی ڕووی سپیبێت.

(شَوَّعَ- القَومَ تَشويعاً): کۆیکردنەوە.

(اَلشُـوْع (ج) شِـياع) (ن): درەختـی بێـن، درەختێکـە گـەڵا درێـژو ئاوێتەیـە گوڵەکەی سپیو بۆنخۆشـە ڕۆنێکی تایبەتی لێدەردەهێنرێت.

شُوعَة: درەختێکی بێن.

(اَلمِشـواع): کۆڵەوژی تەنوور (لـە بنچینەدا (مِشياع) بووە.

شاف: ١-(شافَ- هُ. شَوْفاً): لووسو سافیکردو بریقەی لێهێنا.

(-الجَمَلَ بِالقَطران): قەترانی لە حوشترەکە هەڵسوو.

(شِيفَ-تِ الجارِيَةُ): کەنیزەکەکە ئارایشتکراو ڕازێنرایەوە.

(شَـوَّفَ- الجارِيَةَ): کەنیزەکـەی ڕازندەوەو جوانکرد.

(تَشَوَّفَ- تَشَـوُّفاً): ئارایشتی خۆیکردو خۆی ڕازاندەوە.

(اَلشَـوْف) (مص): ئامێرێکە زەوی کێڵراوی پێ تەخت دەکرێت.

(اَلمَشُوف) (مفع): ئارایشـتکراوو ڕازێنراوەو جوانکراو.

(-مِـنَ الجمـال): حوشـتری قەتـران تێهەڵسووراو.

٢-(شـافَ- هُ. شَـوفاً) (عامية): دی/ بینی/ تەماشایکرد.

(شَـوَّفَ- هُ الشَـيءَ): شـتەکەی پیشـاندا (عامية).

(اَشـافَ- عَلَيه. إشـافَةً): سەرپەرستیکرد/ بەسەریدا ڕوانی.

(-الشيءُ): شتەکە بەرزبووەوە.

(تَشَوَّفَ- مِن السَّطحِ. تَشَوُّفاً): لە سەربانەوە تەماشایکردو بە سەریدا ڕوانی.

(- إلى الشيءِ): لە شتەکەیڕوانی.

(-الشيءُ): شتەکە بڵند بووەوە.

(- إشـتافا إلَيهِ. إشْتِيافاً): ملی بۆ درێژکردو تەماشایکرد.

(-البَرقَ): چاوی بۆ هەورە تریشـقەکە گێڕا بزانێت لە کوێوەیەو لە کوێ باران دەبارێت.

(اَلشَــيِّفَةُ والشَــيِّفان): دەیدەوانی ســوپا کە پێیان ســپێردراوە بەســـەر دوژمندا بروانن‌و چاودێریی بکەن.

(اَلشَوّاف- مِنَ الرجال): پیاوە چاوتیژەکان.

(اَلشِیاف): دەرمانێکە بۆ چاوە.

٣-(اَشــافَ- مِنهُ إشافَةً): لێیســەڵەمییەوەو لێیترسا.

٤-(إشــتافَ واشْتَشــافَ- الجــرحُ): برینەکە رەق‌و ئەستوور بوو.

شاق: ١-(شَاقَني- الحُبُّ إلَیهِ شَوقاً وتَشْواقاً): تاســـەو حەزی لای ئەوم لێـــوڕووژا/ ئەوین/ ئاگرم بۆی تێبەربوو.

(اَنا مَشُــوقٌ): من پەرێشــان‌و تاسە کردووی ئەوم.

(هُوَ شائِق): ئەو تاسەو حەز بۆ کراوە.

(شَــوَّقَ- هُ إلَیهِ): تاســـەو حـــەزی لای ئەوی پێپەیداکردو جووڵاندی.

(اَشاقَ- هُ إشاقَةً): دی کە بە پەرۆشەو تاسەی جووڵاوە.

(تَشَوَّقَ- الشــيءَ وإلَیهِ): تاسەو بە پەرۆشیی بێئەندازەی بۆ لای شتەکە پیشاندا یان حەزی زۆری لەو شتە کرد.

(إشْــتاقَ- هُ وإشــتاقَ- إلَیهِ): دڵی بۆ لای بە پەرۆش‌و پەرێشانبوو/ تاسەی زۆر کرد.

(اَلشَــوْق (مص) (ج) اَشواق): دڵبۆداکەوتن‌و حەزلێکردنێکی زۆری کەسێك یان شتێك یان بیرکردنێکی زۆری کەسێك.

(اَلشــائِق= العاشِــق): دڵـــدار (ج) الشُــوّق= العُشاق): دڵداران/ حەزلێکردووان.

(اَلشَيِّق= المُشــتاق): حەزلێکردوو، دڵ پڕ لە تاسە/ ئارەزوومەند/ تامەزرۆ.

("قَلْبُ شَــيِّقٌ"): دڵێکی پڕ لە تاســـە/ حەز/ ئارەزوو/ ئارەزوومەند.

٢-(شاقَ-القَربَةَ. شَوقاً وتَشْواقاً): کوندەکەی بە دیوارەکەدا هەڵپەسارد.

(اَلقُربَةَ المُشوقَة): کوندەی هەڵپەسێردراو.

(-الطُنُبُ الی الوَتَدِ): (گوشمکە/ گوریسەکە/ تەنافەکە)ی بە سنگەکەوە بەست‌و قایمکرد.

(اَلشِــیاق والشِــیْق): پەت‌و گوریس‌و تەناف کە بە شتێکەوە دەبەسترێت‌و بە شتێکیترەوە بەندو قایمدەکرێت وەك تەنافی رەشماڵ.

٣-(اَلرَجُــلُ- الأَشْــوَق (ج) شُــوْق): پیـــاوی (باڵابەرز/ درێژ).

(قَومٌ شُوق): خوێنشگەلێکی یان نەتەوەیەکی باڵابەرز.

شاك: (١-شاكَ- هُ. شَوْکاً): درکێکی پێداکرد.

(-لَحْیا البَعیر): دانی حوشترەکە درێژ بوو.

(-ثَدِيُ الجارِیَةِ): مەمکی کەنیزەکەکە بەرز بوو دەرهات/ مەمکیکرد.

(-تْهُ الشَوکَةُ): درکەکە بە لەشیدا چوو.

(-شاكَةً وشیکَةً): کەوتە ناو درکەوە.

(-الشَوكَ): کەوتە ناو درکەوە.

(-هُ بالشَوْكةِ): دايه بەر درك.

(- شيْك): درك بە بەدەنيدا چوو.

(شَوِّكَ- الشَــجَرُ): ١-درەختەكە دڕكاويبوو ٢-دڕكى دەردا.

(-الحائِــطَ): ديوارەكــەى دڕكاويكرد/ دڕكى خستە سەرى.

(-الفَرْخُ): زەرنەقووتەكــە گەنەى پەڕەكەى سەريدەرهێنا.

(-شارِبُ الغُلام): جێسـمێڵى مێردمندالەكە زبر بوو.

(-الرَأْسُ بَعدَ الحلقِ): سەرەكەى پاش تاشينى مووىدەركردەوە.

(أَشاكَ- هُ): دڕكى بەلەشيداكرد.

(أَشْوَكَ- المَكانُ): شوێنەكە (دڕكاويبوو/ دڕكى زۆر بوو).

(-تِ الشَــجَرَةُ): درەختەكــە دڕكاويبوو يان دڕكى زۆر بوو.

(مُشوكَة): دڕكاوى.

(الشَوْك (ج) أَشواك): درك/ چقل.

(شَوكَة) (ن): دڕكێك دڕكى درەختو گيا.

(شَــوكُ الجِمــال): وشــترخۆرگە/ گيايەكى دەشــتەكييە گەلا گەورەى دڕكاوييە گوڵەكەى پەمەييە ئــەم جــۆرە ڕووەكانە لــە هەموو ولاتێكدا هەنو بلاون.

(شَــوكُ الــدُرَّاج) (ن): تاڵيشــك ڕووەكێكــە گــەلاو ســەرەكەى دڕكاوييــە وەك ئاليك بە ئــاژەڵ دەدرێت پــاش كوتانــى خومگەرەكان ســەرەكەى بــۆ نەرمكردنــى كووتاڵى خورى بەكاريدەهێنن.

(ألشَــوكة): ١-دڕكێــك ٢-چــزووى دووپشــك ٣-(ز) چنگە ئامێرێكى كشــتەيە ٤-چنگاڵ كە بۆ پێخواردن بەكاردێت، فرتيكەشى پێدەڵێن (ايطالية): چنگاڵ.

(رِيحُ الشَــوكَةِ) (طب): موو كــە لە پەنجە گــەورە دێــتو زۆر بــە ئــازارە (دوحاس) (عامية) = (ريح الشوكة): دوحاس.

(شوكَةُ الحائِك): شانەى جۆلايى.

(الشائِك (ج) شاكة والشوك): دڕكاوى.

(أَرضٌ أَو شَــجَرَةٌ شــاكة): زەوييــەك يــان درەختێك دڕكى زۆربێت.

٢-(شــاكَ. شَــوْكاً): بڕشــتو توانــا دڕكو توندوتيژيى دەركەوت.

(شائِك وشَــوِكُ- السِلاحِ): مرۆڤى پڕچەكو چەك بە كارو كارامەيە.

("شاكُ الســلاح وشاكُ الســلاحِ وشاكيهِ"): چەكدارو چەكبەكار.

(ألشَــوكَة): ١-زاتو زەبــرو زەنــگ ٢-چەكو بڕشتو كارى ٣-پەرێشانكردنى دوژمن.

("لاتَشُــوكُكَ مِني شــوكَة"): لە منەوە هيچ ئازارێكت پێناگات.

(الأَشــوَك (م) شَــوكاء مِنَ الثِياب ونَحْوَها): بەرگو شتيترى زبر كە بە هۆى تازەبوونيەوە

دەبێت.

٢-(شِيْكَ- الجَسَـدُ): لەشەکە پەڵەی سووری پەیداکرد/ دەردا.

(مَشُـوك): جەسـتەیەکە کە پەڵەی سووری پەیداکردبێت‌و دەردابێت.

(اَلشَوْكَة): پەڵەی سووری لەش.

(اَلشَوْكَة المُبارَكة والشوكَة اليهودِيَّة والشَوكة البَيضاء): دەرمانن چارەی پێدەکەن.

٤-(اَلشَوكَران) (اُنظُر شَكَر)

٥-(الشُـوكُولاتا): چوکلێـت کـە لـە کاکاوو شەکر دەکرێت (إسبانية. مكسيكيَّةُ الأَصل): ئیسپانی‌و مەکسیکیە.

ملحق:

شوك: (اَلشَوكِيّ): ١-دڕکاوی/ دڕکن ٢-بە زەبرو زەنگ‌و بڕشت/ دڕکدار.

(اَلحَبْلُ الشَـوكي أَو النُخاع الشَّوكي): مۆخی مووڕەگەپشت کە بەشێکی گرنگی کۆئەندامی هەستە.

(اَلتـين الشَـوكي= الصُبّـار) (ن): هەنجیرە دڕکە.

شال: ١-(شالَ- الذَنَبُ وغيرُهُ. شَوْلاً. وشَوَلاناً) کلکەکەو شتیتر بەرزبووەوە.

(-الشيءَ وبِالشَّيءِ): شتەکەی هەڵبڕی.

(-الميزان): ترازووەکە تایەکی بەرزو یەکێکی نزمبوو/ لاسەنگبوو.

(-تِ القِربَـةُ أَو الزِقُّ): پەلـی کوندەکە یان جەوەندە پڕەکە ڕەپبووو بەرزبووەوە.

(شاوَلَ- الحجرَ): بەردەکەی بەرزکردەوە.

(أَشـالَ- الشَـيءَ): شـتەکەی هەڵـبڕی‌و هەڵیگرت.

(إِشْتالَ. إِشْتيالاً): بەرزبووەوە.

(إِنشالَ إِنْشِيالاً): بەرزبووەوە.

(إِسْتَشـالَ- تِ الناقَةُ ذَنَبَها): مێحوشـترەکە کلکی هەڵبڕی.

(اَلشَولَهُ): ١-جارێك بەرزبوونەوە یان هەڵبڕین ٢-بەرزکردنەوەی کلکی دووپشك.

(شُولَةٌ وشَوَّالَةٌ): دووپشك.

(اَلشال (ج) شِيلان وشالات) (فارسية): شاڵ کە بەسەر شـاندا دەدرێت/ دەسماڵ/ کۆڵوانە (بە تایبەتی بە وشەی (شالَة) دەوترێت).

(اَلناقَةُ الشـائِل (ج) شُـوَّال وشَـوَّال وشُيَّل وشِـيَّل): مێحوشـترێکی بـە فاڵ کـە کلکی هەڵدەبرێت‌و شیریشی هیچ نەبێت.

(اَلشـائِلَةُ (ج) شَوْل وأَشْـوال وشَوائِل): مێی وشەی (الشائِل).

(شَـوَّال (ج) شَـوَّالات و (جج) شَـواوِيل): شەشـەڵان دەهەمـین مانگـی عەرەبییە کە دەکەوێتـە نێـوان ڕەمـەزان‌و ڤیلقەعیدەیە (٢٩) ڕۆژە (بۆیە وا ناونراوە گوایا لەو مانگەدا حوشتر دێتە فاڵ‌و کلك هەڵدەبرێت).

(اَلمِشْـوال): بەردێکـە کـە بەرزدەکرێتەوەو هەڵدەگیرێت.

٢-(شالَ- ت نَعامَتُهُ شَوْلاً وشَوَلاناً): ١-هەڵچوو و توورەبوو پاشان هێوربووەوە ٢-مرد.

(-ت نَعامَـةُ القَوم): خانووەكانیان چۆڵكردو پـەرش‌و بڵاوبوونـەوە یـان ناتەبـا بوون‌و بایەخ‌و نگینیان نەما.

(شَوَّلَ- لبَنُ النَّاقَةِ تَشْویلاً): شیری حوشترەكە كزیكرد.

(-تِ النُـوقُ): مێحوشـترەكان شـیرەكەیان وشكیكرد.

(-الماءُ): ئاوەكە كەمیكرد.

(- المَزادَةُ): كوندەكە كەمەكێك ئاوی تێداما. كەمێك ئاوی لە كوندەكەدا هێشتەوە.

(اَلشَـوْل (مص) (ج) اَشْـوال): ١-سـووكەڵ ٢-پاشماوەی ئاوی دۆڵكەو سەتڵی چاڵاوو شتیتر.

(اَلشَـوِل): لـەش‌و دەستسـووك لـە كارو كارگوزاریدا.

(اَلشـائِلَةُ- مِـنَ الإِبل (ج) شَـوْل و اَشْـوال وشَـوائِل): حوشـترێك حـەوت مانگبێـت ئاوسبێت یان حەوت مانگبێت زابێت‌و گوانی سەركەوتبێتەوەو شیرەكەی وشكیكردبێت.

٣-(شـاوَلَ- هُ وبِهِ): كەوتە كێشـمەكێش لە گەڵیدا.

(شاوَلَ وتَشـاوَلَ- القَومُ بِالرِماحِ): یەكتریان دایە بەر نێزە.

(اِشْـتالَ- لَـهُ اِشْـتیالاً): بەگژیـدا چـوو/ بەرەنگاریبوو تێر جنێویكرد.

٤-(الشَّولَةُ- مِنَ النِساءِ): ئافرەتی گەوج.

(اَلشَوَّالَة): ئافرەتی زمانبەدو دووزمان.

(اَلشِـوال) (عند العامَّة) (فارسیة): جەواڵ توورەكەیەكـی گەورەی لە مـوو یان خوریی دروسـتكراو. ئەمـە وەرگێڕانـی وشـەی (الجوالق)ە (فارسیة).

(اَلمِشْوَل): داسولكە.

شـان: ١-(شـانَ- الرُؤُوسَ. شَـوناً): كاسەی سەرەكەیان هەڵگرت تا ئەو مۆریچانەی كە لە سەرەوەی مێشكدان دەربهێنن.

(تَشَوَّنَ): ئاوەزی سووكبوو.

(اَلشَونَة): ئافرەتی گەوج.

(اَلشُونَة) (ج) شَـوان): ١-عەماری دەغڵ یان هێزرە/ كەندوو بۆ دەغڵ ٢-كەشتیی جەنگی.

(اَلشَوَّان): عەماركاری دەغڵ.

٢-(اَلشُـونیز (ن) اُنظُر شنس): گیایەكە لە كۆمەڵەی نێرگز گوڵـی پەمەیی ئەرخەوانی دەگرێت.

شـاه: ١-(شـاهَ- الوَجْهُ شَـوْهاً وشَـوْهَةً): دەمووچاوەكە ناشیرینبوو تێكچوو.

(شَوِهَ- الوَجْهُ. یَشْـوَهُ. شَوَهاً): دەموچاوەكە ناشیرینبوو تێكچوو.

(شَوَّهَ- اللهُ وَجْهَهُ): خودا ڕووی ناشیرین بكات.

(تَشَوَّهَ): ناشیرینبوون‌و/ ڕوو تێكچوون.

(-لِفُلانٍ): ڕووی لە فیسـار وەرگێڕاو چارەی خۆی ناشیرینكرد.

(أَلشَــوَه) (مــص) (ضــد): ناشــيرينبوون/ ناشــيرينى رووتێكچــوون ٢ـجوانبــوون/ جوانيى.

(أَلشَوْهاء): ١ـئافرەتى گرژو مۆن ٢ـچارەگران و روو ناشيرين (ضد) روو جوان.

أَلْمُشَوَّه: ١ـسەرو سيماتێكچوو/ ناشيرين بەدفەسال ٢ـهەموو شتێكى ناتەواو بەديهاتوو كە ئەندامو پارچەكانى جياوازيان لەگەڵ يەكدا هەبێت، لەيەكنەچن و لەگەڵ يەك نەگونجێن.

٢-(شــاهَ- الرَجُلَ. شَوْهاً وشَوْهَةً): ١ـ(ئيرەيى حەسووديى(پێبرد). ٢ـبەچاويەوە كرد.

("شــاهت نَفْسُــهُ إلى كذا"): ئاواتى بەو شتە خواست.

(تَشَــوَّهَ- لِفُلان): چاوى پێــدا هەڵهێنا تا بە چاويەوە بكات.

("هوَ يَتَشَوَّهُ لَموالَ الناسِ ليُصيبَها بالعَين): ئەو چاودەبرێتە ماڵى خەڵك تا بە چاويانەوە بكات.

(أَلشــائِه (فــا) (ج) شُــوَّه): ئيرەييبــاز/ حەسوود/ لەچە ٢ـچاوپيس.

("رَجُلٌ شائِهُ البَصَرِ"): پياوێكى چاوپيس.

(رَجُــلٌ شــاهٌ وشــاهي البَصَــرِ): پياوێكــى چاوتيژە.

(أَلأشْوَه (م) شَوهاء (ج) شُوْهٌ): زۆر چاوپيس كە زوو خەڵك بە چاوەوە دەكات.

(أَلشَوهاء): ئافرەتى بەدووم/ شووم.

(فَرَسٌ شَوهاء): چارەوێيەكى چاوتيژ.

٣-(شاهَ- الرَجُلَ. شَوْهاً وشَوهَةً): پياوەكەى تۆقاند.

٤-(شَــوِهَ-تِ العُنقُ يَشــوَهُ شَــوَهاً) (ضد): ١ـ(گەردنەكە/ ملەكە) درێژ بوو ٢ـكورتبوو.

(أَلشَوَه): ١ـبەرزى ملو درێژيى ٢ـسەربڵندبوون.

(أَلأَشْــوَه (م) شَوهاء (ج) شُــوْهٌ): ١ـملبەرز/ گەردنبــەرز ٢ـبــە دەعيەو فيــز/ لووتبەرز ٣ـناشيرين ٤ـچاوپيس.

٥-(تَشَوَّهَ- الرَجُلُ شاةً): كابرا مەڕێكى گرت.

(أَلشــاة) (ح): مەڕێك/ بەزێك (بە نێرو مێى دەوترێت) (ج) (شــاءٌ وشِياهٌ وشِــواهٌ وأَشاوِه وشِــيْهٌ وشِيَّهٌ وشــويّ شُوَيَّة وشُــوَيْهَة (ج) شُوَيْهات): مەرۆكەيەك/ بەزۆكەيەك.

شاويّ: مەڕيى.

(أَلشاهي): خاوەنبەز.

(أَرضٌ مَشاهَة): خاكێكى پڕ (بەز/ مەڕ).

٢-(أَلشُوهَةُ): دووريى.

(أَلشاه): شا.

(شاهيّ وشاهانِيّ) (فارسية): شاهى.

(شــاهان شــاه- مَلِكُ الملوك): شــاى شاهان (فارسية).

(الشــاه بَلُّوط) (ن) = شــجرةُ الكســتنة): شابەروو/ كەستانە.

(شاه بَنْدَر) (فارسية): سەربازرگانەكان.

(اَلشّاهْتَرَج) (ن): شاتەرە. رووەكێكە ساڵانەیە بریتییە لە كۆمەڵە گیای بچووك گەڵا تیژەو گوڵ شێوە هێشووە لە باخچەو ڕێو بانەكاندا زۆرە گەڵاو تۆوەكەی بۆ چارەسەركردنی گەری و خوروو بەكاردێت.

شوی: ١-(شَوَى- اللَّحْمَ. شَيّاً): گۆشتەكەی برژاند.

(مَشوي): گۆشتی برژاو.

(-الماءَ): ئاوەكەی گەرمكرد.

(شَوَّى- القَومَ): گۆشتی برژاوی دەرخوارد خوێشكەل دا.

(اَشْوى- القَومَ): گۆشتی برژاوی دەرخوارد خوێشكەل دا.

(-السَّعَفُ): چڵە دارخورماكە زەردو وشكبوو.

("ماأعياهُ وما اَشواهُ"): ئای كە شەكەتو چرووساوە/ ئای كە لاوازە.

(اَشوى- الزَرعُ): گوڵی كشتەكەی هەڵووڵیو وابوو كە ببرژێنرێت.

(اِشْتَوى. اِشْتِواءً): برژا.

(-الرُجُلُ): گۆشتی برژاوی پەیداكرد یان كەبابی كڕی.

(اِنشَوى اِنشِواءً): برژا.

(اَلشِواء والشُواء): گۆشتی برژاوو شتی برژاو.

(اَلشِواء والشُواء والشِواءَة والشَواءَة والشَواة): پلە گۆشتێكی برژاو یان كەبابێكی برژاو.

(اَلشَوَّاء): گۆشتبرژێن، ئەو كەسەی گۆشت دەبرژێنێت.

(اَلشَويّ): گۆشتی برژاو.

(سَعْفَةٌ شاوِيَةٌ): لقێكی دارخورمای وشكبوو.

(اَلمِشواة (ج) مَشاوٍ): گۆشتبرژێن.

٢-(شَوَى الرَجُلَ): بەر شوێنێكی ناكوشندەی كەوت.

(اَشْوى الرَجُلَ): بەر شوێنێكی ناكوشندەی كەوت.

(-السَّهْمُ): نێزەكە ئامانجەكەی نەپێكا.

(اَلشَوَى): ١-شوێنی ناكوشندە/ ناكاریگەر ٢-هەردوو دەستو هەردوو قاچو پەلەكان ٣-كاری بێبایەخو لاواز.

(اَلشَوى والشَواة): كاسەو پێستی سەر.

٣-(اَشْوى- الرَجُلُ): كابرا شتی كۆنەو شڕكەو پڕكەیكڕی.

(اَلشَوى): شتی شڕكەو پڕكەو كۆنو بێبایەخ.

(اَلشُوايە والشَوايَة والشِوايە والشَويَّة- مِن المال (ج) شَوايا): شڕكەو پڕكەو كۆن/ بێبایەخ.

٤-(اَشوى- الرَجُلُ): شتێك لە خواردنی ئێوارەكەی هێشتەوە.

(اَلشُوايَة والشَوايَة والشِوايَة والشَويَّة (ج) شَوايا): پاشماوەی نەتەوەیەك یان سامانو داراییەك كە فەوتابن.

٥-(اَلشَوايا. واحدتها شاوِيَة) (عامية): دەشتایی پایانی چیا/ دامێنی شاخ.

ملحق:

شـــوي: (اَلشَـــوّاية): نامێری گۆشـــتبرژاندن/ گۆشتبرژێن.

شـــاء: ١-(شاءَ- هُ. شَـــيئاً ومَشـــيئَةً ومَشاءَةً ومَشـــائِيَّةً): ئەوەی ویســـت/ خوازیاری ئەوە بوو.

(شاءِ = مَشيء): خوازیار/ خواهیست.

(مَشـــيءُ- الله الشَّـــيءَ): خودا خوازیاری ئەو شتەیە/ ئەوەی داناوەکە ببێت.

("ماشـــاءَ الله") ماشـــەلَّا. خواستی خودایە بۆ سەرسامی دەوترێت.

(اَلشِيئَة): خواستن/ ویستن.

(اَلشيئَة والمَشيئَة): خواست.

("كُلُّ شـــيءٍ بِشـــيئَةِ الله"): هەموو شتێك بە خواستی خودایە.

٢-(شَـــيَّأَ- هُ علـــى الأمرِ): خواســـتی كردنی كارەكەی پێكرد/ ناچاری كردنی كارەكەیكرد.

(اَشاءَ- هُ إِشـــاءَةً): ناچاریكرد/ پەنای ئەوەی پێبرد.

٣-(شَيَّأَ- اللهُ وَجْهَهُ): چارەی/ ڕووی ناشیرین كرد.

(اَلمَشَيَّأ): بەدرەوشتو ناشیرینكردەوە.

٤-(تَشَيَّأَ. تَشَيُّؤاً): تووڕەییەكەی دامركایەوە/ هێمنبووەوە.

٥-(اَلشَيء (ج) اَشياء و (جج) اَشاوى واَشياوات واَشـــايا): شـــت. (ئەوەی دەشـــێت بزانرێتو هەواڵی بگەیەنرێتو ناوی بهێنرێت).

(شُيَيءُ وشِيَيءُ): شتۆكە/ شتی بچووك.

شـــاب: (شابَ. شَيْباً وشَـــيْبَةً ومَشيباً): قژی سەری سپیبوو.

(اَشْـــيَب وشـــائِب (م) شـــائِبَة): سەرســـپی/ قژسپی.

("شـــابَت رؤوسُ الآكام"): سەری گردەكان بە بەفر سپیبوون.

شَيَّبَت-الحُزنُ فُلاناً وبِفُلانٍ): پەژارەو خەفەت سەری فیساری سپیكرد.

(اَشـــابَ- الحُـــزنُ فُلاناً وبفُـــلانٍ): جەخارو خەفەت سەری فیساری سپیكرد.

(اَشـــابَ- الرَجُلُ): كوڕەكانی پیاوەكە سەریان سپیبوو.

(اَلأشيَب (ج) شيب وشُيُب): سەرتەواو سپی.

(-مِنَ الأيام): ڕۆژانێكی بەهەورو بەفر.

(اَلشِيب): كێوانی بە بەفر سپیبوو.

(الشـــائِب (فـــا) (م) شـــائِبَة (ج) شُـــيَّب): سەرسپی.

("شَيبٌ شائِبٌ"): سەرسپییەكی تەواو سپی.

(شَـــيْبان وشِـــيبان): مانگی بەفرانبار لەبەر سپیبوونی زەویو بەستەڵەكی زستان.

(يَومٌ شَيْبانُ): ڕۆژی بەفرو هەورو سەرما.

(اَلشَيبَةُ): ١-تاڵێك مووی سپی ٢-سەرسپیبوون/ پیربوون.

٢-(اَلشـــيب) (ح): بەچكـــە كەمتیـــار كە لە

نێرەی گورگبێت.

شاح: ١-(شاحَ- على حاجَتِهِ شَيحاً): بەتەنگ دەستکەوتنی پێداویستیەکەیەوە بوو، بۆی بە پارێز بوو/ وریا بوو.

(شَيَّحَ- هُ): وریایکردەوە.

(-خَصْمَهُ)بە بێزارییەوە روانییە نەیارەکەی.

(أشــاحَ- في أمرِهِ إشاحَةً):١-باش لە کارەکەی هەڵچوو بۆی دابڕا/ هەتەر بوو ٢-لە کارکەیدا بە پارێز بوو/ وریا بوو.

(-وَجْهَــهُ وبِوَجهِــهِ وعَنــهُ وَجْهَــهُ): بــە بێزلێکردنەوە رووی لێوەرگێڕا.

(ألشِــيحُ- مِــنَ الرجال): پیاوی بــە پارێزو ورپاو سڵکەرو بەهەتەر.

(ألشِــياح): ســڵکردن/ بەپارێــز بــوون/ وشیاربوون.

(ألشَيحان والشِــيحان والمُشِيح): کەسێکە بە تەنگەوەبێتو کار توند بگرێت.

٢-(شــاحَ- علــى حاجَتِــهِ. شَــيحاً):١-بــۆ پێداویســتیەکەی بــە پارێزو بە کۆششــبوو ٢-باش تێهەڵچوو.

(أشــاحَ- في أمْرِهِ. إشــاحَةً): لــە کارەکەیدا هەتەریکرد/ باش تێهەڵچوو کۆششیکرد.

(شــايَحَ. مُشــايَحَةً وشِــياحاً): جەنگیی/ شەڕیکرد.

(-في الأمــرِ): لە کارەکەدا باش تێهەڵچوو/ بۆ کارەکە لێبڕا.

(ألشيح- مِنَ الرجال): پیاوێکی لە کاردا باش تێهەڵچوو/ لێبڕاو هەتەر.

(ألشِياح) (مص): باش تێهەڵچوون/ لێبڕان.

٣-(أشــاحَ- المَكانُ. إشاحَةً): شوێنەکە ڕێحانە کێویلەی لێڕوا.

(ألشِيح): ڕێحانە کێویلە.

(شِــيْحَة) (ن): ڕێحانە کێویلەیەك/ گیایەکی بۆنخۆشــە، گەلێــك گیــای بۆنخــۆش هەیە، جۆرێکی هەیە لــە وڵاتە عەرەبیەکاندا ئاژەڵ دەیخوات.

٤-(أشاحَ- الفَرَسُ بِذَنَبِهِ إشاحَةً): چارەوێکە کلکی بەرداپەوە.

٥-(ألشِياح): گرانییو وشکە ساڵ.

(ألشَيحان والشِيحان والمُشيح): درێژ.

شاخ: ١-(شــاخَ. شَيخاً وشِــيُوخَةً وشُيُوخَةً وشُــيُوخِيَّةً وشَــيْخوخَة وشَــيخوخِيَّة): پیربوو.

(شَيَّخَ): پیربوو.

(-هُ): بانگیکــرد: پــیرە یان بــۆ گەورەکردن پێیوت مامەپیرە.

(تَشَيَّخَ): پیربوو.

(ألشَــيْخ (ج) شُيُوخ وشِيُوخ وأشياخ وشِيخَة وشَيخَة وشِيْخان ومَشْيَخَة ومَشيَخَة و (حجج) مَشايِخ وأشايِيخ (م) شَــيْخَة): هەر کەسێك تەمەن پێوەی دیاربوو و سەری سپیبوو.

(شُيَيْخ وشِيَيْخ): پیرۆکە.

(كَلِمَةُ الشَّـيْخ): لەلای خێڵە نیشتەنییەکانی کێـوەکان وەك کێـوی لوبنانو دەوروپشـتی نازنـاوی بـۆ دەسـتە پیاوماقوڵانێـك کە لە خوارووی میرو پێشـەواکانە هەروەها بە وانە دەڵێن کە مامۆسـتاو زاناو گـەورەی فامیلیاو وەسـتای پیشـەو بە وانەی کە لـە بەرچاوی نەتەوەو خەڵك بە هۆی زانسـتیو پیاوەتیو چاکـەو پایـەو پلـەو شـتی وەهـاوە بەرزن دەوترێت شێخ/ پیر/ سەردار.

(شـیخ المَـرأة): گـەورەو سـەرداری ژن کە مێردە.

(اَلشَیْخون= الشَیخ):

٢-(شَـيَّخَ- عَلَيهِ): گەورەیی خۆی بە سەردا سـەپاندو قسـەی ناشـیرینی پێووتو تەرزە شکێنیکرد.

(-بِهِ): کەموکوڕی دەرخستو ئابڕوویبرد.

٣-(شَـيَّخُ النـارِ): پـیری ئاگر واتا شـەیتان (ئیدیۆمە).

(اَلشَـیخِیَّة) (ن): گوڵـە شـێخانی ڕەگـەزە گوڵێکە لە وڵاتە فێنکەکاندا زۆرە لە شـوێنە چێنراوەکاندا یان لە قەراغ ڕێگاکاندا دەڕوێت هەندێـك جۆری بـۆ جوانیـیو ڕازاندنەوە دەڕوێنرێت.

شـاد: (شـادَ- البِناءَ. شَـیْداً): (خانوەکەی/ بیناکەی) هەستاند.

(شَیَّدَ- البِناءَ): خانوەکەی هەستاندو سازاند/ دروستیکرد.

(أشـادَ بِذِکـرِهِ): نـاوی بـە باشـیی هێناو ستایشیکرد/ ناوی بەرزکردەوە.

(-عَلَیهِ قَبیحاً وبِقَبیحٍ): شتی ناشیرینی دایە پاڵو ناوی پێزڕاند.

(-عَلَیـهِ): شـتی ناشـیرنی شوێنخسـت/ بەدناویکرد/ ڕسوایکرد.

(شَـیَّدَ- المُغَنِّيّ): گۆرانیبێژەکە گۆرانیچڕی/ دەنگی لێهەڵبڕی/ چریکاندی/ بۆ گۆرانیەکەی هەستا.

(-صَوتَـهُ وبِصَوتِـهِ): کەوتە شـیڕە شـیڕو شاتەشـاتیکرد/ قسـەی بەرزونـزمو نیمچە هەڕەشەیکرد.

(-الضالَّة): نیشـانەی ونبووەکەی دیاریکرد/ ونبووەکەی ناساند.

(-البُنیانَ): خانەکەی/ بیناکەی دروستکردو زۆر بەرز هەڵساند.

(اَلمَشید والمُشَیَّد): هەڵسێنراو.

٢-(شادَ وشَـیَّدَ- الحائِطَ شَیْداً): دیوارەکەی بە گەچ یان چیمەنتۆ سـواغدا، گەچکاریکرد یان لە بخیکرد.

(-جِلْـدَهُ بِالطیبِ): بۆنیخۆشـی لە لەشـی هەڵسوو.

(اَلشِـیْد): ئەوەی سـواغی دیواری پێدەدرێت وەك گەچو چیمەنتۆ.

(اَلمَشید) (مفع): سواغدراو/ تێهەڵسووراو.

٣-(شادَ- الرَجُلُ. شَيداً): فەوتا/ مرد.

(أَشاد- هُ إِشادَةً): فەوتاندی/ مراندی.

٤-(شـادَ- الإِبِـلَ. شِـياداً): حوشـترەکانی بانگکرد.

شیر: (الشیر) (عند العامة): تاوێرێکی زلەیە کـە خەریکە بەربێتەوە خوارێ پێشـیدەڵێن (مِسّاراً) (هەردوو وشەکە (سریانیة).

شَیَّز: (شُیَّزَ- البُرْدَ): هێڵی سووری بە پۆشاکە (بوردەکەدا) هێنا.

(أَلشِـیْز والشِـیْزَی): دارێکـە ڕەش‌و قایم‌و زۆر پتـەو یان داری ئەبەنووسـە کە لەگەڵی سەربازیی لێدروستدەکرێت.

("فُلان یَمْلأُ الشـیزی"): فیسـار لەگەڵەنە لە دار ئەبەنوسە دروسـتکراوەکە پڕدەکات، واتا دڵفراوانە (ئیدیۆمە)/ نانبدەیە.

شـاش: (أَشـاشَ-تِ النَخلَـةُ): دارخورماکە بەرەکەی بێناوك‌و سیس‌و پووچەڵبوو شیرین نەبوو.

(أَلشـیش): خورمای بێناوك کە وشکیش بوو سیس‌و پووچەڵ دەبێت‌و شیرین نابێت (عند العامة) شیشی گۆشتبرژاندن (ترکیة).

(وفَصیحها= السفود) (الشیشة= النارجیله) (فارسیة): نێرگەلە.

شاص: (شَیَّصَ- القَومَ): تاڵاوی بە خوێنگەل نۆشی/ و ئازارو سزایدان.

(أَلشیاص) ڕەوشت شرودڕ/ شەڕانی.

(أَلْمُشایَصَة): ڕق لەیەکبوون‌و ناتەبابوون.

٢-(شَـیَّصَ-تِ النَخْلَةُ): دارخورماکە گەنبوو بەرەکەی پووچەڵ‌و خراپبوو.

(أَلشِیص): خورمای خراپ.

(أَلشـیْصاء): خورمایەکـە نـاوك نـەکات خراپبێت.

(شـیصاءَة): خورمایەکی خراپـی بێناوك‌و گەن.

٣-(أَلشـیُّص الواحدة شَـیْصَة) (ح): جۆرە ماسییەکە.

شاط: ١-(شـاطَ- الشـيءُ شَـيْطاً وشیاطَةً وشَیْطوطَةً): شتەکە سووتا.

(-تِ القِدرُ): شـتی نـاو مەنجەڵەکە بەبنی مەنجەڵەکـەوە نووسـاو سـووتا مەنجەڵەکە بنکریگرت.

(-الزَیتُ):شلەڕۆنەکە خەستبووەوەو خەریکبوو بسووتێت.

(شَـیَّطَ وأَشـاطَ- الصَقیعُ النَبتَ أَو الدواءُ الجِـرحَ): زوقـەو سـەرماکە ڕووەکەکـەی برد/ سـووتاند یـان دەرمانەکـە برینەکەی هەڵقرچاندو سووتاند.

(-الـرأسَ أَو الکُراعَ): کەللەکە یان پاچەکەی دایــە بەرئاگـر تاتووکەکـە هەڵپروکێنێت‌و بسوتێنێت.

(-القِـدرَ): مەنجەڵەکـەی هێنایــە (کـوڵ/ جۆش).

(تَشَيَّطَ): سووتا.
(إشـــتاطَ- عَلَيهِ. إشتياطاً): گڕی فینەو ڕقی لێگرت.
(إسْتَشاطَ- عَلَيه): ئاگری ڕقی لێگرت.
(-في الحَربِ): لە جەنگدا جۆشیسەند.
(الشِياط): بۆسۆ.
(الشَويط) (عامية): بۆسۆ.
(التَشـــييط والمُشَـــيِّط): گۆشـــتی بـــرژاو بۆ خوێشگەل.
٢-(شـــاطَ- تِ النَبيحَةُ. شَـــيْطاً وشياطَةً و شَـــيْطُوطَةً): گۆشتی مەڕە ســـەربڕراوەکەلە نێوان خۆیاندا بەشبوو.
(-فُلانٌ): مرد/ فەوتا.
(-دَمُهُ): خوێنەکەی بە فیڕۆ ڕۆیشت.
(-فُـــلانٌ الدِمـــاءَ): خوێنەکانـــی تێکەڵکـــرد هەروەکو خوێنی کوژراوو بکوژی بەسەریەکدا کردبێت.
(أشـــاطَ- اللَّحْمَ علـــى القَومِ): گۆشـــتەکەی بەسەر خوێشگەلدا دابەشکرد.
(-فُلاناً): مراندی/ فەوتاندی.
(-دَمَ الجَزورِ): خوێنی ئاژەڵە سەربڕراوەکەی بەردا.
(-السُـــلطانُ دَمَهُ وبِدَمِهِ): ســـوڵتان فیســـاری تووشی کوشتنکردو ڕشتنی خوێنی حەڵاڵ کرد.
٣-(شـــاطَ- فِي الأَمـــرِ. شَـــيْطاً وشـــياطَةً وشَيْطوطَةً): لە کارەکەدا پەلەیکرد.
(إسْتَشـــاطَ – الحَمامُ): کۆترەکـــە چابوکانە فڕی.
(-مِنَ الأَمرِ): کارەکەی ســـووك بە دەســـتەوە هات/ گورجبوو.
٤-(الشَيْطِيّ): تۆزی هەستا بە ئاسمانەوە.
(المُسْتَشيط): ١-حیلکە حیلکەرێکی زۆر/ زۆر پێکەن ٢-حوشتری قەڵەو.
٥-(شَيطَن وشَيْطان) شەیتانییکرد/ زۆرزانییکرد.
شـــاعَ: ١-(شاعَ- بِالخَبَرِ شَـــيْعاً): هەواڵەکەی پەخشکرد/ بڵاوکردەوە/ جاردا.
(_-الخَبَرُ. شَيعاً وشُـــيُوعاً ومَشاعاً وشَيَعاناً وشَـــيْعُوعَةً): هەواڵەکە بڵاوبووەوەو بوو بە قاو/ ئاشکرابوو.
(-فيه الشيبُ): سەری سپیبوو.
(أشاعَ- الخَبَرَ وبِالخَبَرِ):هەواڵ ودەنگوباسەکەی (بڵاوکردەوە/ ڕاگەیاند/ ئاشکرایکرد).
(تَشَيَّعَ- هُ الشَيبُ): پیری سەری بە تەواویی سپیکرد.
(-اللَّبَـــنُ فِي المـــاءِ): شـــیرەکە لـــە ئاوەکـــەدا پەخشانبوو/ بڵاوبووەوە.
(تَشايَعَ- تِ الإبِلُ): حوشترەکان لێکجیابوونەوەو بڵاوبوونـــەوە (الشـــائِع) (فـــا) (ن): بـــڵاو/ پەخش.
(حديثٌ شـــائِع): ئاخاوتنێکی لەناو خەڵکدا بڵاو/ قاو.
(شاعَ= ذائِع): بڵاو.

(اَلشَّـــاعَةُ): هەواڵە (بڵاوەكان/ ڤاوەكان). ئەم وشەیە كۆی (شائِع)ە.

(اَلمَشاع والمُشَاع): ڤاو/ بڵاو.

(رجُلٌ مِشـــياع): پیاوێكی زۆر بڵێ كە دەمی نەوەســـتێتو هەمـــوو شـــتێك بڵاوبكاتەوەو ئاشكرابكاتو بڵێت.

٢-(شـــاعَ- هُ. شیاعاً): شـــوێنیكەوتو بوو بە هاوڕێی.

("شاعَكُمُ السلامُ وشاعَكُمُ اللهُ بِالسلام"): بە خۆشی بڕۆنو خودا ئاگادارتانبێت/ خوداتان لەگەڵ.

(شَیَّعَ- هُ): بەرێیكرد یان گەیاندیە هەوار.

(-الشيءَ): شتەكەیناردو دوایكەوت.

(-الرَجُلُ): بانگی شیعەییدا.

(شـــایَعَ-هُ): شـــوێنی ئەو كـــەوتو كردی بە سەرپەرشتیاری كاروباری.

(-بِهِم الدَليلُ): ڕانوماكارەكە بانگیكردن.

(-بالإبِـــلِ): دەنگـــی لـــە حوشـــترەكانكردو گازیكردن.

(أشـــاعَ-بالإبِلِ): دەنگی لە حوشترەكان كردو یخەی لە دواكەوتووەكانكرد.

("أشاعَكُمُ اللهُ الســـلامَ وبِالسَلام"): خوداتان لەگەڵبێت.

(تَشَيَّعَ): بانگەوازی شـــیعەیی خۆیكرد/ بوو بە شیعە.

(تَشایَعَ- القَومُ): خوێشكەل بەرەبەرە بوون.

(تَشـــایَعوا- علـــى الامـــر): لەســـەر كارەكە (ڕێككەوتن/ پێكهاتن).

(-فِي دارٍ): لە خانوویەكدا هاوبەشییانكرد.

(إشْتاعا فِي دارٍ. إشْتیاعاً): لە خانوویەكدا ئەو دوانە هاوبەشییانكرد.

(اَلشِـــیاع): شمشـــاڵی شـــوان یان دەنگی شوان (چونكە ئاژەڵەكان بەوە كۆدەكاتەوە).

(اَلشـــیعَة: الواحد "شیعي"): شیعە (بەیەكو دوو و كۆو نێرومـــێ دەوترێت) ئەمە هەموو ئەوە كەسانە دەگرێتەوە كە سەر بە حەزرەتی عەلیو خانەوادەكەین و ئەمە بووە بە ناوێكی تایبەتی بۆیـــان پێشـــیاندەڵێن (مُتَوالي (ج) مُتَوالِیَة).

(شـــیعَةُ الرَجُـــلِ (ج) شِـــیَع وأَشـــیاع): شوێنكەوتووی پیاوەكەو ئەوانەی سەر بەونو پشتگیریدەكەن.

(سَـــهُمٌ شـــائِعٌ وشـــاعٌ): بەشـــی تێكەڵـــی بەشنەكراو.

(الشـــاعَة): ژنی پیاو (چونكە شوێنكەوتووی پیاوە).

(اَلشـــیِّع (ج) شُیَعاء (م) شَـــیِّعَة): هاوبەش/ بەشدار.

("هذا شَـــیِّعٌ لِهذا"): ئەم هاوبەشە لە كارێكی هاوبەشیی نێوانیاندا.

("الـــدارُ شَـــیِّعَةٌ بَینَهُمـــا"): خانووەكـــە هی هەردووكیانەو تیایدا هاوبەشن.

(أَلشُـيوعي): كۆمۆنيسـت/ شـيوعى كەسـێكە ڕێڕەوى بيروبڕواى كۆمۆنيسـتيى هەڵبژاردبێت‌و پەيرەوى بكات.

(أَلشُـيوعِيَّة): كۆمۆنيسـتيى (ڕێڕەوى بيرى كۆمەڵايەتيى كارل ماركس).

(أَلمَشاع والمُشَاع): گشتەبەش كە بەشنەكرێت.

(مَشـاعُ القُرى): دێى گشتەبەشى ناوابيەكە بە زەويى‌و ئـاوو دارسـتانەوە بێجياوازى بۆ هەمووانە.

(أَلمُتَشايع والمُشتاع): هاوبەش.

٣-(شاعَ- الإناءَ. شَيْعاً): قاپەكەى پڕكرد.

(أَلشيع): ١-قاپى پڕ ٢-قينلەدڵيكى بەدزمان.

٤-(شَـيَّعَ- الرَجُـلَ): هانيداو پشـتيگرت‌و بەهێزيكرد.

(-النارَ): دارى بە ئاگرەكەوە ناو خۆشيكرد.

(-الشـيءَ بِالنارِ): شـتەكەى دايە بەر ئاگرو سووتاندى.

(تَشَيَّعَ- هُ الغَضَبُ): ئاگرى/ تووڕەيى‌و قينى تێبەربوو.

(-فُلانٌ فِي الشيءِ): هەموو حەزى خستە سەر ئەو شتە.

(أَلشِـياع): چاوگـى ئاگـر/ ئـەوەى ئاگرى پێدەكرێتەوە.

(أَلشَيوع): ئەوەى ئاگرى پێدەكرێتەوە.

(أَلمِشياع): كوڵەوژى تەنوور.

(أَلمُشَـيَّع) (مفـع): ١-دلاوەر/ ئـازا ٢-بزێـو/ ئەسرەوت.

٥-(شَـيَّعَ- شَـهْرَ رَمَضـان): شەشـڕۆژى شەشەڵانيشى پاش ڕەمەزان گرت.

(أَلشَـيْع (ج) أَشْـياع): بڕ/ چەنـد/ هێندە/ ئەندازە.

("أَقمتُ عِندَهُ شَـهراً أَو شَـيْعَ شَهرٍ): لەلاى مانگێك يان نزيكەى مانگێك مامەوە.

("كان مَعَهُ مائَةُ رَجُل أَو شَـيْعُ ذلك"): سەد پياوى لەگەڵدا بوو يان نزيكەى هێندە ٢-وەكو هێندەى.

("كما فَعَلَ بأَشْـياعِهِم"): بە وانەيشيكرد كە وەكو ئەوانبوون.

("هذا شَيْعُ ذاك"): ئەمە وەكو ئەوەيە.

("نَزلوا موضِعَ كذا أَو شَـيْعَهُ): لەو شـوێنە باريانخست يان نزيك ئەوێ.

("آتِـكَ غداً أَو شَـيْعَهُ"): بەيانـى يان دواى بەيانى سەرت لێدەدەم.

٦-(أَلمِشْـيَعَة): سـەبەتەيەكە ژن لۆكەو شتى وەهاى تێدەخات.

ملحق:

شيع: (الشَّائِعَة): ئەواتـير/ واتەوات/ هەواڵ‌و دەنگى بڵاو كە ساغنەبووبێتەوە/ قاو.

("راجَـت شـائِعات"): قـاو وا بـڵاوە/ وا داكەوتووە/ دەنگ وا بڵاوە.

(أَلشَّائِعَة): هەواڵێك كە بە درۆ دەرچووبێت.

("كان ذلك شـائِعَة"): ئـەوە هەواڵێكى درۆ

بوو، قاوێکی درۆ بوو.

(الإشاعة= الشائِعَة): قاو.

شاق: (شـاقَ- هُ إلَيهِ شـيقاً): بۆی (ڕاکێشا/ درێژکرد) و بەستیەوە.

("شـاقَ الطُنُبُ إلى الوتَـدِ"): تەنافەکەی بۆ سنگەکە درێژکردو پێوەیبەست.

(اَلشـيْق): ١-بۆیەی شـاخ. وتراوە سەختترین شوێنی شاخ ٢-ڕێی تەسـکی تەنگەبەری شاخ ٣-کەناری شاخ ٤-تووکی کلکی جوارپێ.

(اَلشِيَق) (ح): جۆرە ماسییەکە لە ماسیی نقە دەچێت.

(اَلشيقة): یەکێك لەو ماسییە.

شال: (شـالَ- الشـيءَ شَيلاً): شـتەکەی لە شوێنەکەی هەڵبڕی دەرهێناو بەرزیکردەوە.

(-دودَ القَزِّ): کرمی ئاوریشمی بەخێوکرد.

(اَلشَـيْلَةُ): قورس/ بەردێکی (قورس/ گران) یان پارچە ئاسـنێك و شتیوەها کە پیاو هێزی خـۆی پـێ تاقیبکاتـەوەو لـە زەوی بیڕێت/ بەرزیکاتەوە.

(اَلشَيَّال): کۆڵهەڵگر.

(اَلشِيالَة): کۆڵهەڵگریی.

(اَلشَيَّالَة): دەستگرە، پەڕۆیەکە مەنجەڵی پێ لەسەر ئاگر لادەبرێ (عامية).

شام: ١-(شامَ. شَيْماً): لەشی خاڵی دەرکرد.

(أشْيَم (م) شَيْماء (ج) شِيم وشُوْم): مرۆڤـی خاڵاوی.

(اَلشـامَة (ج) شـامٌ وشـامات): ١-خـاڵ/ نیشانەیەکی گۆشتینی ڕەشەو تووکی بەدەوردا بێت.

("صاروا شـاماً في البـلادَ): وەك خاڵی لەش بە وڵاتدا بڵاووبوونەوە ٢-نیشـانە جیاوێکی ڕەش لـە زەویدا ٣-خاڵتاریکی سـەر مانگ کە پەڵەی سەر مانگە ٤-(ح) مێحوشتری ڕەش.

(اَلمَشـيْم والمَشْـوُم والمَشْـيُوم= الأشْـيَم): خاڵاویی.

٢-(شامَ- السَيفَ شَيْماً) (ضد): ١-شمشێرەکەی بە کێلاندا کردەوە ٢-شمشـێرەکەی لە کێلان هەڵکێشا.

(-الرَجُلُ. شَـيْماً وشُـيُوماً): لـە پەلاماری جەنگەکەدا سەرکەوت.

(-في الشَيءِ): چووە شتەکەوە.

(-الشَيءَ في الشيءِ): شتەکەی لە شتەکەیتردا شاردەوە.

(شَيَّمَ يَدَيهِ في راسِ فُلان أو ثَوبِهِ): لەشەڕدا چنگی لە قژی فیسار گیرکرد یان لە جلەکەی گیرکرد

(-في الشـيءِ أوِ الأمرِ): چـووە کارەکەوە یان شتەکەوە.

(أشامَ وانْشـامَ واشْتامَ في الشـيءِ أوِ الأمرِ): چووە ئەو شتەوە یان ئەو کارەوە.

(تَشـيَّمَ- الشـيءُ في الشَـيءِ): شـتەکە بـە شتەکەیتردا چوو.

(-الشَّـيبُ فُلاناً): مووی سـپی کەوتە سەری فیسارەوە.
(اَلَمشـيمَة (ج) مَشيم ومَشايم): ئاوەڵمندال/ ئەو کیسە تەنکەیە کە لەگەڵ کۆرپەکەدا دێتە دەرێ/ وێڵداش.
٣-(شـامَ- البَرقَ. شَـيْماً): تەماشای هەورە برووسـکەکەیکرد بۆ کـوێ دەچێت و لە کوێ دەبارێت.
("شامَ مَخايلَ الشيءِ"): سەرنجیدایە تارمایی شتەکەو چاوەرێیکرد.
(إنْشـامَ- الرَجُـلُ): کابـرا چـاوی تێـبڕرا/ لەبەرچاو بوو.
٤-(شامَ- الشيءَ. شَيْماً وشُـيُوماً): شتەکەی خەملاندو هەڵیسەنگاند.
٥-(تَشَـيَّمَ- أَباهُ): سروشت و ڕەوشت و خووی لە باوکی چوو.
(اَلشيمَة والشِئْمَة (ج) شِيَم): سروشت و خوو ڕەوشت ٢-نەریت.
٦-(اَلشَيَم): زەویەکی ڕەقەنی بووە کە هێشتا هەڵنەکەنرابێت.
(اَلشَـيام): ١-زەویی تەختان/ دەشت ٢-خاك/ خۆڵ/ گڵ.
(اَلشِيَام (ج) شِيَم): ١-خۆڵ/ گڵ/ خاك ٢-(ح) مشك.
شان: (شانَ- هُ. شَيْناً): لە کەداریکردو گاڵتەی پێکرد/ ڕسـوایکرد/ ئابڕوویبرد/ بێڕێزیکرد/ شکاندی.
شَـيْن: (ئەنگییو ئابڕووچوون/ شـوورەیی/ ناوزڕان).
(شَيِّنَ- الشينَ): پیتی شینی نووسی.
(اَلمشاين): ١-خەوش و لەکەکان ٢-ئەنگییەکان ڕسواییەکان/ دزێوییەکان.
(شاهَ- هُ شَيْهاً): بە چاوییەوە کرد.
(اَلشَـيُوه): مرۆڤـی چاوپیس کـە خەڵك بە چاوەو دەکات.
(هُوَ شَيوهٌ مِن أشْيَهِ الناسِ): ئەو چاوپیسێکە لە هەموان چاوپیستر.
(اَلشِـيَه): ١-نیشـانە ٢-ڕەنگێکـە جیـا لـە ڕەنگەکانیتر.
شـیی: (اَلشـاي) (ن): چا. پەڵـە دەوەنێکە هەمیشە سەوز بەرزییەکەی مەترەو نیو تا دوو مەتر دەبێت لە بنچینەدا لە خۆرهەڵاتی دور بووە لە نێوان چین و هندسـتان. بۆ گەڵاکەی دەروێنرێت کە مادەیەکی وشیارکەری ناوداری تێدایـە لە ئاودا دەکوڵێنرێـت و دەخورێتەوە ئەمڕۆ بووە بە خواردنەوەیەکی گێتیانە.